

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการบริบทเศรษฐกิจและทุนทางสังคมชุมชนอำเภอละแม

โดย
เปรมชญา (เปรมจิต) ชนะวงศ์
ปริญญา ปานชานา
กำไร ประกอบชาติ
กรชูลี สังข์แก้ว
นิทัศ ไหมจ้อย

ตุลาคม 2555

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการบริบทเศรษฐกิจและทุนทางสังคมชุมชนอำเภอละแม

ชุดโครงการ การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนด้วยกระบวนการวิจัย
เพื่อใช้ งานวิจัยเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน
ภายใต้โครงการ การพัฒนาทุนทางสังคมภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

โดย

เปรมชญา (เปรมจิต) ชนะวงศ์

ปริญญา ปานชานา

กำไร ประกอบชาติ

กรชูลี สังข์แก้ว

นิทศ ไหมจ้อย

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกอ.และสกว.

ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จด้วยความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจของบุคคลหลายฝ่ายทั้งในสวนมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และพื้นที่วิจัยอำเภอละแม จังหวัดชุมพร

ขอขอบคุณโครงการวิจัยเมธีอาวุโส สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีที่ให้การสนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานการวิจัยในด้านสถานที่ และขอขอบคุณหอสมุดกลาง และห้องสมุดพุทธศาสนธรรมโฆษณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่อนุเคราะห์การศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณชุมชนผู้คนอำเภอละแมทุกท่านทั้งชาวบ้าน ภูมิปัญญา ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลอย่างดียิ่ง ขอขอบคุณกลุ่ม ผู้ใหญ่บ้าน กำนันทุกตำบลที่อำนวยความสะดวกในเรื่องสถานที่จัดเวทีตลอดจนร่วมมือในการให้ข้อมูล ความคิดเห็น ข้อสรุป การบ่งชี้สภาพปัญหา รวมทั้งเสียสละเวลาในเข้าร่วมเวทีระดมความคิด และขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งสำหรับน้ำใจและความเอื้ออาทรของทุกคนของละแม ขอขอบคุณทุกโรงเรียนที่ร่วมมือในการวิจัยด้วยความเต็มใจ

ขอขอบคุณบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง ละแม ท่งควัด ท่งหลวง ที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัย ทั้งเอื้อเฟื้อสถานที่ในการจัดเวทีเรียนรู้ด้วยดี และเข้าร่วมเป็นผู้ร่วมวิจัยด้วยความเต็มใจเพื่อไปสู่เป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกันทั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะตัวแทนชุมชนหมู่บ้าน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ฝ่ายนโยบายและแผน ตลอดจนบุคลากรสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลและเจ้าหน้าที่ทุกส่วนงานที่อำนวยความสะดวกและต้อนรับดูแลด้วยอัธยาศัยไมตรีตลอดโครงการวิจัย โดยเฉพาะคุณกวี สังข์แก้ว คุณสามารถ เอียดแก้ว คุณสามารถ คงจันทร์ คุณเพียว เอี่ยมสำอางค์ คุณธีรชัย มีเดช คุณวิชชัย ศรีแสง อาจารย์สมศักดิ์ เอี่ยมสะอาด คุณทวีวัตร เครือสาย อาจารย์สำเริง พิทักษ์ปรัชญากุล ที่เห็นความสำคัญของการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ขอขอบคุณนายอำเภอละแม นายเอกรัฐ หลีเส้น ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล ความคิดเห็น อำนวยความสะดวกและสนับสนุนการวิจัย ตลอดจนส่วนราชการทั้งประมวงอำเภอ ละแม พัฒนาการอำเภอ เกษตรอำเภอละแมที่ร่วมในการให้ข้อมูล

ผลประโยชน์และคุณค่าอันเกิดจากผลงานวิจัยถือว่าเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมของชาวละแมทุกท่าน โดยชาวละแมมีสิทธิในการนำผลการวิจัยไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาเพื่อความเจริญก้าวหน้าของอำเภอละแม และโรงเรียนสามารถนำไปใช้เป็นสื่อในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนละแม ตลอดจนการใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์เพื่อส่วนรวมของชาวละแมในทุกกรณี

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องบริบทเศรษฐกิจและทุนทางสังคมชุมชนละแม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของชุมชนอำเภอละแมในบริบทการเปลี่ยนแปลงเพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของชุมชนค้นหาทุนทางสังคมของชุมชนอำเภอละแมที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชน และเพื่อทำความเข้าใจฐานเศรษฐกิจที่ส่งผลไปสู่ระบบเศรษฐกิจของชุมชนละแม ดำเนินการวิจัยในพื้นที่อำเภอละแม จังหวัดชุมพร ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ที่เน้นการเล่าเรื่อง การจัดเวทีชุมชน และจัดกลุ่มสนทนา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีอุปนัยโดยใช้แนวคิดการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำไปสู่การออกแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองของชุมชนท้องถิ่น

ผลการวิจัยพบว่า ละแมเป็นอำเภอเกิดใหม่ขนาดเล็กแยกมาจากอำเภอหลังสวนเมื่อปี 2520 มีพื้นที่ 340 ตารางกิโลเมตรลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปสู่ทิศตะวันออกจดฝั่งทะเลอ่าวไทย แบ่งเขตปกครองเป็น 4 ตำบล 47 หมู่บ้าน ประชากร 27,643 คน 8,842 ครัวเรือน การสัมปทานป่าในทศวรรษ 2500 ทำให้ผู้คนอพยพเข้าไปจับจองผืนป่าปลูกพืชเศรษฐกิจ ยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน ประชากรร้อยละ 80 อพยพมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ภาคใต้ ภาคกลางและภาคอีสานร้อยละ 10 ชุมชนดั้งเดิมร้อยละ 10 เกิดเมื่อ 150 ปีที่ผ่านมา ในทศวรรษ 2500 เกิดชุมชนบุกเบิกใหม่ในผืนป่า 2 รูปแบบ คือ แบบธรรมชาติและแบบวางแผนโดยมีพัฒนาการเป็น 6 ช่วงเริ่มต้นปฐมบทการอพยพในทศวรรษ 2480-2490 ทศวรรษ 2500 คลื่นอพยพเคลื่อนเข้าสู่ป่าอำเภอหลังสวน ตำบลละแม ทศวรรษ 2510 ชุมชนในเขตป่าอำเภอหลังสวนเป็นกิ่งอำเภอละแม ทศวรรษ 2520 เปลี่ยนผ่านเป็นอำเภอละแม ทศวรรษ 2530-2540 การปรับตัวของชุมชนในบริบทความเสื่อมโทรมของทรัพยากร และทศวรรษ 2550 ชุมชนได้รับแรงกระแทกจากระบบทุนนิยมเกิดปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญในทุกด้าน

ทุนทางสังคมฐานการดำรงอยู่ของชุมชนละแม จำแนกเป็น 2 ระดับ ระดับมหภาคประกอบด้วย ทุนคนอยู่ในวัยผลิตร้อยละ 65 วัยพึ่งพิงและศึกษาเล่าเรียน ร้อยละ 35 มีสุขภาพดีปานกลาง จิตใจดี มีสติปัญญาในการจัดการชีวิต ทุนสถาบัน มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วม ครอบครัวที่เป็นหลักในการสร้างคนดีให้สังคมปัจจุบันอ่อนแอลงวัดยังไม่สามารถปรับบทบาทตามสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป องค์การบริหารส่วนตำบลมีความพยายามในการพัฒนาแต่ยังไม่เข้าถึงท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพ การจัดศึกษากระแสหลักขาดการตอบสนองวิถีชุมชนและการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนวัฒนธรรม มีพื้นฐานจากพระพุทธศาสนาที่เป็นบ่อเกิดความเชื่อและประเพณีเฉพาะถิ่นเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย บางประเพณียังมีบทบาทในวิถีชีวิตเพราะมีการผลิตซ้ำและการฟื้นฟู ทุนความรู้ ชุมชนมีความรู้ที่เป็นองค์รวมของการดำรงชีวิตทั้ง

ในการยังชีพ การรักษาชีวิตและทรัพย์สิน การจัดการสิ่งสาธารณะและการสร้างสรรค์พิเศษ ในระดับจุลภาคผู้คนมีความไว้วางใจใน กลุ่มพวกของตนมีความสามัคคีในงานส่วนรวมน้อย มีการให้และการแบ่งปัน การต่างตอบแทน และการเอื้ออาทรในกลุ่มพวกของตนเป็นสำคัญ มีค่านิยมในความกตัญญู รู้คุณ ระบบเครือญาติ ความเป็นพวกเดียวกัน และมีความเชื่อในกฎแห่งกรรม ผีบรรพบุรุษ ความดีสิ่งเหนือธรรมชาติ มีบรรทัดฐานทางสังคมในด้านการยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ความมีกิริยามรรยาท การยกย่องธรรมชาติ ยึดถือแม่โพสพ เคารพแม่ย่านางเรือ ทูนเชิงโครงสร้างมีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน และมีกลุ่มอาชีพ กลุ่มการเงิน กลุ่มรักษาความปลอดภัย ชมรมรักษารือใบโบราณ

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญที่ออกแบบอาชีพให้เป็นการประมงและเกษตรทั้งทะเล ดิน น้ำ ป่าบก ป่าพรุ ป่าชายเลน ทะเลมีระบบนิเวศหลากหลายทั้งแนวปะการังหญ้าทะเลที่ทำให้มีสัตว์ทะเลสมบูรณ์ ในอดีตมีฐานเศรษฐกิจที่สมบูรณ์ปัจจุบันเสื่อมโทรมเพราะมีการใช้และแย่งชิงอย่างหนักตามวิถีของชุมชนเกิดใหม่ ระบบเศรษฐกิจชุมชนเป็น 2 ระบบ คือ เศรษฐกิจแบบยังชีพมีการผลิตเชิงซ้อน ปัจจุบันเป็นการผลิตเชิงเดี่ยว และเศรษฐกิจทุนส่วนหนึ่งอยู่ในระบบเครือญาติและมีการจ้างแรงงานเป็นแบบแบ่งรายได้เท่ากันและเป็นทุนขนาดเล็ก จำแนกเป็น 2 ยุค ระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคดั้งเดิมก่อนทศวรรษ 2500 มีการทำประมงชายฝั่ง ทะเลมีสัตว์น้ำสมบูรณ์ ปัจจุบันลดลงร้อยละ 70 การเกษตรมีการเก็บของป่า เลี้ยงควายฝูง ปลูกข้าวไร่ พืชไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน ทำสวนผสมผสาน สวนผลไม้ พืชเศรษฐกิจดั้งเดิมมี เงาะ ทุเรียน มังคุด กล้วย กล้วยไม้ มะพร้าว ยุคทุนนิยมหลังทศวรรษ 2500 ปลูกพืชเศรษฐกิจใหม่ยางพารา กาแฟ ปาล์มน้ำมัน และกล้วยหอมทองระบบอินทรีย์ส่งออกประเทศญี่ปุ่นเป็นพืชเศรษฐกิจหลักและพืชดั้งเดิมเป็นพืชเศรษฐกิจรอง ผลผลิตในรอบปี 2552 พืชเศรษฐกิจหลัก 184,029 ตัน และพืชเศรษฐกิจรอง 8,805 ตัน ภาคนอกเกษตรมีขนาดเล็ก สภาพเศรษฐกิจครัวเรือนมีปัญหาแรงกระแทกจากสังคมบริโภคทำให้รายได้น้อยกว่ารายจ่ายและมีหนี้สินมากกว่ารายได้

Abstract

This research study of the economic context and the social capital of La Mae Community aims to investigate the evolution of the community in Amphur La Mae within a changing context. The main objectives of this study are: (1) to gain a basis of understanding of the identity of this community; (2) to examine the social capital of La Mae Community which affects their living under the changing dynamic and the adjustment of the community; and (3) to obtain an understanding of the economic base which leads to the economic system of La Mae Community. The current research which was done in the area of Amphur La Mae, Chumphon employed the qualitative and participatory action research method. The data were collected by observations, narrative interviews, community forums, and seminars. The analysis of data was done by the inductive method of community analysis for designing participation in self-development of the local community.

The results show that La Mae is the small new founded Amphur which separated from Amphur Lang Suan in B.E. 2520. It has the area of 340 square kilometers leaning from west to east connecting to the Gulf of Thailand. There are 4 sub-districts, 47 villages, 27,643 people, and 8,842 families. Because of the forest conversion in B.E. 2500s, many people immigrated into this area to grow economic crops, rubber trees, coffee, and oil palms in the forest. La Mae Community was founded for 150 years ago, 80 percent of the population immigrated from Nakhon Si Thammarat; 10 percent was from the South, the Central, and the North East; and 10 percent were the indigenous communities. In B.E. 2500s, there were two types of the new founded communities – the natural and the planned community which had six steps of evolution. First, the immigration initially began in B.E. 2480-2490. Second, in B.E. 2500, the wave of immigrants flooded into the forests in Tambon La Mae, Amphur Lang Suan. Third, in B.E. 2510s, the communities in the forest areas of Lang Suan became Lamae Minor District. Fourth, in B.E. 2520s, the minor district was transformed to be Amphur Lamae. Fifth, in B.E. 2530-2540, the community adjusted itself due to the resource depletion. Last, in B.E. 2550s, as the community has been influenced by the capitalism, it has faced problems in all aspects.

The social capital which is the base of living in Lamae Community has two levels. The macro level consists of the human capital which has 65 percents of working people and 35 percents of people at dependent and education age. Those people are fairly healthy, good-hearted, and intelligent in managing their life. Second, the institutional capital plays a role in supporting and pushing forward the social synergy. However, family which is the main source to produce good men for the society has become weak, and temples have been unable to adjust their role to fit into the changing society. Moreover, the Subdistrict Administrative Organization has tried to develop the community, but it still cannot access to the local community and build quality participation. The main stream education cannot meet the community lifestyle and fails to integrate local wisdoms in the basic education system. Third, the cultural capital which has a basis from Buddhism, the source of beliefs and specific local traditions, has been changing from time to time. Some traditions still play roles in people's ways of living because they have been reproduced and restored. Fourth, the community has the

knowledge which is integrated in living, protecting lives and assets, managing public resources, and creating special wisdoms. In the micro level, people trust only the members of their group, but they have less public integrity. Basically, they give, share, reciprocal exchange, and care just only the members of their group. They have values of being grateful, kinship system, and partisan. They also believe in reciprocal deeds, ancestor worship, goodness, and supernatural. Their social norms include the adherence of Buddhism, well manners, nature admiration, and the worship of Mae Po Sop and the boat nymph. The structural capital has both inside and outside community network. Also, there are the occupational group, financial group, security group, and ancient sailboat conservation group.

Natural resources are the important economic base which determines the occupations in the community – fisheries and marine agricultures. Soil, water, land forests, swamp forests, mangrove forests, and seas have ecosystem diversity. There are coral reefs and sea grasses which help conserving plenty of seal animals. There was the complete economic base in the past, but it has been ruined by the heavy use and scramble according to the new generated community lifestyle. There are two types of the community economic system -- subsistence economy and capital economy. The subsistence economy which previously involved with complex manufacturing has become single manufacturing in the present day. Parts of capital economy are in the kinship system, and labor employments are hold by equal division of the income and use small capital. There are two periods of the community economic system. First, before B.E. 2500s, the traditional community economic system, there were coastal fisheries and plenty of sea animals which are now 70 percent decrease. The agricultures included seeking forest products, buffalo feeding, growing upland rice, growing crops, rice farming, housing animal husbandry, joint plantation, and orchards planting. The traditional economic crops were rambutans, durians, mangoosteens, lansats, and coconuts. In the capitalism period, after B.E. 2500s, there have been new kinds of economic crops. Those are rubber trees, coffee, and oil palms. The organic golden bananas are the major economic crops, and the traditional economic crops are the minor ones. During B.E. 2552, 184,029 ton of the major crops and 8,805 of the minor ones were produced. However, the informal sector is small, and the family economic has serious problems because of the influence by the consumer society which results in low incomes and high expenses and high debts.

สารบัญ

บทคัดย่อ	(1)
ABSTRACT	(3)
สรุปย่อโครงการ	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(17)
บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	7
การปฏิบัติการวิจัย	8
นิยามศัพท์เฉพาะ	15
กรอบแนวคิดการวิจัย	16
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	17
ฐานคิดการศึกษาชุมชนละแม	18
2 พัฒนาการชุมชนละแมในบริบทการเปลี่ยนแปลง	34
ลักษณะทางกายภาพ	35
ภูมินิเวศและระบบนิเวศ	38
ลักษณะความเป็นท้องถิ่นของละแม	44
เส้นทางคมนาคมฐานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม	56
บริบทการเกิดชุมชนละแม	61
ประวัติศาสตร์ชุมชนละแม	88
ลักษณะการเกิดชุมชน	93
การเมืองการปกครองของชุมชน	126
สภาพปัญหาของชุมชนละแมในทศวรรษ 2550	132
บทสรุปสำหรับพัฒนาการชุมชนละแมในบริบทการเปลี่ยนแปลง	135

สารบัญ(ต่อ)

3	ทุนทางสังคมฐานการดำรงอยู่ของชุมชนละแม	137
	ทุนทางสังคมของชุมชนละแม	138
	ทุนคน	138
	ทุนสถาบัน	147
	ทุนวัฒนธรรม	166
	ทุนความรู้	224
	ทุนทางสังคมในระดับจุลภาค	237
	ทุนเชิงวิถีคิด	237
	ทุนเชิงโครงสร้าง	243
	บทวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของชุมชน	250
4	เศรษฐกิจชุมชนละแม	282
	ทรัพยากรธรรมชาติในฐานะฐานเศรษฐกิจชุมชน	285
	ทรัพยากรป่า	286
	ทรัพยากรน้ำ	311
	ทรัพยากรดิน	316
	ทรัพยากรทะเล	332
	ภูมินิเวศทะเลละแม	334
	ระบบเศรษฐกิจชุมชนละแม	343
	ระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคดั้งเดิม	345
	ระบบเศรษฐกิจชุมชนละแมในยุคทุนนิยม	369
	พืชเศรษฐกิจใหม่ในยุคทุนนิยม	374
	ผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด	429
	บทสรุปสำหรับฐานเศรษฐกิจและระบบเศรษฐกิจชุมชนละแม	436
5	บทสรุปเพื่อการพัฒนา	438
	ผลการวิจัย	438
	พัฒนาการชุมชนละแมในบริบทการเปลี่ยนแปลง	438
	ทุนทางสังคมฐานการดำรงอยู่ของชุมชนละแม	446

สารบัญ(ต่อ)

ฐานเศรษฐกิจและระบบเศรษฐกิจชุมชนละแม	467
ข้อเสนอแนะ	493
บรรณานุกรม	496
บุคลากร	506
เวทีชุมชน	519
ภาคผนวก	523
ภาพกิจกรรมบริบทเศรษฐกิจและทุนทางสังคมชุมชนอำเภอละแม	524

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

การพัฒนาประเทศในช่วงที่มีแผนการพัฒนาน่าจะเป็นรูปธรรมตั้งแต่ในทศวรรษ 2500 นั้นได้ประจักษ์กันแล้วว่าได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่ที่ดีในประเทศโดยรวมมากมายโดยเฉพาะความทันสมัยในรูปแบบตะวันตก แต่ในขณะเดียวกันก็เกิดผลกระทบที่สร้างร่องรอยเป็นบาดแผลไว้ในประเทศและท้องถิ่นมาเป็นลำดับด้วย บทเรียนจากการพัฒนาที่ผ่านมาสะท้อนว่าการวางแผนการพัฒนามาจากฐานคิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่ยึดการพัฒนากระแสหลักเป็นสำคัญนั้นไม่ได้วางอยู่บนฐานของสภาพปัญหาในบริบทของสังคมไทยโดยรวมและบริบทวัฒนธรรมชุมชนชนบท จึงส่งผลกระทบอย่างรุนแรงและหนักหน่วงทั้งต่อทรัพยากรธรรมชาติและความเป็นปัจจัยเร่งการล่มสลายในวิถีคิดของชุมชนในภาคชนบทอย่างมีนัยสำคัญ เพราะในขณะที่มีการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมได้รุดหน้าไปอย่างรวดเร็วนั้น ภาคเกษตรกรรมและภาคประมงซึ่งเป็นประมงชายฝั่งหรือประมงพื้นบ้านในชนบทกลับอยู่ในสภาพเลวลงอย่างต่อเนื่อง และการดำรงอยู่ของระบบเศรษฐกิจของชุมชนชนบทซึ่งทำให้ต้องพึ่งพารายได้จากนอกภาคเกษตรมากขึ้นและลดการพึ่งตนเองลงอย่างต่อเนื่อง ยิ่งฐานทรัพยากรหลุดออกไปจากชุมชนมากขึ้นเท่าไรก็ยิ่งทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้น้อยลงภายใต้โครงสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมที่กล่าวขานกันว่าทำให้ขาดความเป็นธรรมในภาคชนบทและการพยายามกีดกันชาวบ้านออกไปจากการควบคุมการจัดการทรัพยากรของตนเอง และโดยเฉพาะการพัฒนาที่มีรูปแบบตะวันตกเป็นฐานและละเลยวัฒนธรรมชุมชนทำชนบทมีสภาพเลวลง

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้หลายฝ่ายได้หันกลับมามองท้องถิ่นมากขึ้น หลายมุมมองและหลากหลายวิธีคิดพบว่า ชนบทที่มีรูปแบบการจัดการเศรษฐกิจและสังคมเฉพาะตัว การพัฒนาที่ละเลยบริบทวัฒนธรรมของชุมชนจึงไม่บรรลุผลกระทบต่อชุมชน เนื่องมาจากผลของการพัฒนาไม่บรรลุผลลัพธ์ของปัญหาและมีได้ตอบโจทย์ที่เป็นจริงเนื่องจากไม่สอดคล้องกับสภาพบริบทของท้องถิ่น จึงได้เกิดมุมมองใหม่ว่าการพัฒนาที่ส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นต้องสอดคล้องกับสภาพบริบทของชุมชนนั้นๆ จึงได้มีการหันมาให้ความสำคัญกับบริบทวัฒนธรรมชุมชน มีการค้นหาสภาพจริงของท้องถิ่นเพื่อออกแบบการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของและละเขตวัฒนธรรมชุมชน และต้องมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของคนเป็นสำคัญการพัฒนาจึงจะยั่งยืน ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 จึงมีการกำหนดให้ “คน” เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา การพัฒนาในภาคชนบทจึงจำเป็นต้องพัฒนา “คน” ในชุมชนท้องถิ่นให้

สามารถเรียนรู้ที่จะรู้จักตนเองและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ในขณะเดียวกันคนในท้องถิ่นหรือชุมชนหนึ่งๆ ก็มีความหลากหลาย มีภาระหน้าที่ต่างกันไป แต่มีลักษณะร่วมคือมีความต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ในท้องถิ่นหนึ่งๆ จึงมีคนที่เป็นกลไกในการพัฒนาท้องถิ่นที่ประกอบด้วยบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครู อาจารย์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำตามธรรมชาติ พระภิกษุ และภูมิปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้าน บุคลากรเหล่านี้จำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเพื่อร่วมกันพัฒนาการเรียนรู้ของผู้คนเพื่อเรียนรู้ต่อไป

โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาหรือโรงเรียนซึ่งเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาคนในท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยพัฒนาของชุมชนคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเป็นหลักในการดำเนินงานพัฒนาร่วมกันทั้งสถานศึกษา ชุมชน และภาคีการพัฒนา ในการพัฒนาคนนั้นชุมชนดั้งเดิมของไทยมี “วัด” เป็นกลไกในการพัฒนาการเรียนรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่นและแก้ปัญหาของชุมชนทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในอดีตการศึกษาเป็นภารกิจของวัดที่มีการบูรณาการการศึกษากับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาพัฒนาคนกล่อมเกล่าให้เป็นคนดีในทุกด้านของชีวิตและสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นกลไกการก่อเกิดทุนทางสังคมให้เป็นฐานในการพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็ง จนกระทั่งมีการแยกการศึกษาออกจากวัดเมื่อมีการพัฒนาระบบการศึกษาใหม่เมื่อประมาณร้อยกว่าปีที่ผ่านมา วัดได้ถูกลดบทบาทลงไม่ได้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชนเช่นแต่ก่อน ชุมชนจึงไร้ที่พึ่งและจำเป็นต้องแสวงหากลไกใหม่ในการพัฒนาการเรียนรู้และสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน หากชุมชนใดไม่สามารถหากลไกใหม่ได้ชุมชนนั้นก็ค่อยๆ ล่มสลายลงเพราะไม่มีหลักยึดเหนี่ยว ในขณะที่วัดก็อ่อนแอลงเพราะถูกแยกออกจากชุมชน และเมื่อชุมชนต้องเผชิญกับกระแสการดูดคนออกไปจากชุมชนไปเป็นแรงงานราคาถูกในเมืองใหญ่ตามระบบทุนนิยมที่ใช้เงินตราเป็นตัวชี้วัดในทุกด้าน การล่มสลายของชุมชนก็ยิ่งเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชุมชนไม่สามารถดำรงสภาพเดิมและสร้างสรรค์การพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของตนได้ ชุมชนจึงอ่อนแอและไหลเลื่อนไปตามกระแสนะบบทุนนิยม ที่เน้นการบริโภคและนิยมวัตถุโดยมีที่เงินเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการละทิ้งชุมชนชนบทไปสู่สังคมเมืองมากขึ้น

จากการจัดเวทีชุมชนได้พบการสะท้อนปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ในเรื่องเศรษฐกิจในอาชีพการเกษตรที่ต้องลงทุนสูง อาชีพประมงพื้นบ้านที่สัตว์น้ำลดลงและทุนสูงขึ้นและผลกระทบจากประมงพาณิชย์ทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ประกอบกับการประสบปัญหาค่าครองชีพที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตามการเปลี่ยนทางเศรษฐกิจของประเทศและของโลกในยุคการเปิดเสรีทางการค้า จากภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและกระแสโลกาภิวัตน์ตลอดจนระบบทุนนิยมได้ส่งผลให้ชุมชนมีรายจ่ายมากกว่ารายได้ ส่งผลกระทบไปสู่สภาพสังคมที่ใช้เงินเป็นตัวชี้วัดฐานะทางสังคม ปัญหาทางสังคมจึงตามมามากมาย กระแสโลกาภิวัตน์ที่กระแทกเข้าสู่สังคมละแวกทำให้ชาวบ้านต้องการที่พึ่งต้องการความรู้และวิธีการในการจัดการแผนชีวิตของตนเองเพื่อการอยู่กับระบบทุนนิยมอย่างรู้เท่าทันที่ทำให้ดำรงชีวิตอยู่ได้

อย่างไรก็ตามเมื่อมองย้อนไปถึงพัฒนาการของชุมชนชุมชนอำเภอละแมที่เริ่มตั้งชุมชนในเขตป่าด้วยการพึ่งตนเองทั้งด้านอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้ เมื่อมีการปลูกพืชเศรษฐกิจยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันทำให้มีรายได้มากกว่าระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพแต่เดิม แต่มีการพึ่งพาตนเองด้านอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้ไม่สอยลดลงถึงระดับไม่พึ่งตนเองเลย แต่พึ่งพาการใช้เงินเป็นปัจจัย การเลิกและละทิ้งการทำนาและการปลูกพืชอาหารและยาได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนให้ไม่สามารถพึ่งพาตนเองด้านอาหารได้ ต้องใช้เงินซื้อทุกอย่างในการดำรงชีวิตทั้งที่สามารถปลูกหรือจัดหามาเองได้ทำให้รายจ่ายสูงขึ้นพร้อมกับค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นค่านิยมเงินตราที่ให้ความสำคัญกับเงิน ให้เงินเป็นตัวชี้วัดฐานะทางสังคมได้ส่งผลให้วิถีชุมชนที่อยู่แบบถ้อยทีถ้อยอาศัยจึงกลับกลายเป็นวิถีชีวิตแบบแย่งชิงทรัพยากร ทั้งทรัพยากรดิน น้ำ ป่า และทะเลจนเกินกำลังการผลิตของธรรมชาติ ประกอบกับระบบทุนนิยมนำมาซึ่งความเอารัดเอาเปรียบกันในทุกด้าน การจับปลาและสัตว์น้ำด้วยอวนรุนอวนลากได้ทำลายทรัพยากรทางทะเลอย่างรุนแรงจนระบบการฟื้นตัวโดยธรรมชาติทนทานไม่ได้ สัตว์น้ำทุกขนาดโดยเฉพาะสัตว์น้ำวัยอ่อนถูกทำลายลงระลอกแล้วระลอกเล่าเพื่อตอบสนองอุตสาหกรรม แม้อำเภอละแมโดยรวมในอดีตจะมีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติเพราะสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในเขตป่าฝนเขตร้อน แต่การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วหลังสงครามโลกครั้งที่สองทำให้เมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาปัจจัยบวกของการมีทรัพยากรธรรมชาติที่เหลือเฟือได้ยุติลงพร้อมกับการวางแผนการพัฒนาที่ไม่สมดุลไม่สอดคล้องกับระบบนิเวศและฐานทรัพยากร

วิถีชีวิตของผู้คนในอำเภอละแมจึงได้รับแรงกระทบอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ส่งผลไปถึงวิถีด้านสังคมของชุมชนอันเนื่องมาจากปัจจัยที่หลากหลาย ทั้งปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำไม่เพียงพอ และสภาพดินที่เสื่อมโทรมเพราะการผลิตซ้ำและการใช้สารเคมีมาอย่างยาวนาน รวมทั้งเสื่อมโทรมตามธรรมชาติสภาพปัญหาความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศทางทะเลและการลดลงของสัตว์น้ำ โดยเฉพาะปัญหาเรือประมงพาณิชย์ มีการพึ่งพาระบบทุนและการพึ่งพาภายนอกสูงในขณะที่การพึ่งพาตนเองลดน้อยถอยลงจนถึงระดับไม่พึ่งตนเอง เนื่องมาจากการขาดการเรียนรู้ในการจัดการตนเองขาดการรู้เท่าทันสังคมไทยและสังคมโลกทำให้ขาดภูมิคุ้มกัน ดำเนินชีวิตอย่างไม่รู้เท่าทัน และเป็นเหยื่อของระบบทุนนิยมทำให้ขาดพลังในการต้านทานเพราะบริบทสังคมมีพลวัตสูง กระแสทุนนิยมได้จุดประกายวิถีชุมชนให้โลดแล่นไปจนตั้งตัวไม่ได้ มีเวลาไม่เพียงพอในการกลั่นกรองส่งผลให้ดำเนินชีวิตอย่างไม่รู้เท่าทัน ไม่สามารถภาคภูมิใจในวัฒนธรรมชุมชนของตน ต้องกระโจนลงไปสู่กระแสทุนนิยมอันเชี่ยวกรากที่ใช้เงินเป็นตัวชี้วัดทุกด้านและพึ่งพาการใช้เงินในการดำเนินชีวิต ชุมชนละแมจึงมีหนี้สินทุกครัวเรือน ทั้งนี้ในระบบและนอกระบบและมีรายจ่ายมากกว่ารายได้ เนื่องจากการกระโจนลงสู่กระแสทุนนิยมและบริโภคนิยมและได้ละทิ้งทุนอันสำคัญที่ชุมชนมีอยู่ เมื่อเกิดปัญหาจึงไม่สามารถแก้ไขด้วยตัวเองได้เพราะกระแสทุนนิยมได้ครอบงำให้คนละทิ้งการแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ไม่พึ่งตนเองหันมาพึ่งทุนและพึ่งรัฐ การแก้ปัญหาจึง

จำเป็นต้องพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิธีคิด มุมมองที่มีต่อโลกปัจจุบัน การรู้จักตัวตนและมีความภาคภูมิใจในศักยภาพที่มีอยู่ ตลอดจนการปรับเปลี่ยนพลิกพี้นวิถีชุมชนเดิมภายใต้บริบทใหม่ที่มีการบูรณาการภูมิปัญญาใหม่กับภูมิปัญญาเดิม นำเอาทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่มาเป็นฐานในการพัฒนา โดยกระบวนการมีส่วนร่วมความความไว้วางใจต่อกัน เคารพตนเอง มั่นใจในตนเอง รวมตัวกันเรียนรู้และดำรงชีวิตบนฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงน่าจะเป็นหนทางสำคัญในการวางฐานการแก้ปัญหาการพึ่งตนเองของชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นหน่วยงานพัฒนาที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนที่สุดและเป็นของชุมชนต้องพัฒนาและปรับตัวให้เป็นรัฐบาลท้องถิ่นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง การแก้ปัญหาจึงจำเป็นต้องหันมาปรับเปลี่ยนวิธีคิด พัฒนาการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนมโนทัศน์และกระบวนการทัศน์ใหม่ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะรัฐบาลท้องถิ่น และเป็นเจ้าของปัญหาร่วมกับชุมชนโดยร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนาการเรียนรู้สร้างระบบการป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันโดยมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาทางไปสู่การพึ่งตนเองได้

ในการสร้างสรรค์การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอาศัยการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนเป็นหลักสำคัญโดยปรับประยุกต์กระบวนการวิจัยมาใช้เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงของระบบต่าง ๆ ในชุมชนอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงในระดับจิตสำนึกและโลกทัศน์รวมไปถึงความรู้และทักษะในการจัดการปัญหาเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการเรียนรู้ดังกล่าวจึงมิใช่เฉพาะการศึกษาแบบเดิมในระบบโรงเรียนอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนในการสนองตอบต่อปัญหาในชีวิตจริง คนในชุมชนทุกคนสามารถเข้าร่วมในกระบวนการเรียนรู้นี้ได้ และเรียนรู้ด้วยการลงมือทำงานจริง ๆ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง (สีลาภรณ์ นาคทรพร, 2539) เพราะความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ชุมชนเกิดการรวมตัวกัน และการจัดการทำให้คนเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาและเรียนรู้เพื่อจะเรียนรู้ต่อไป (ประเวศ วะสี, 2538) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดระดับความเข้มแข็งของชุมชน ในชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถจัดการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้แก่สมาชิกชุมชนได้นั้นจะมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง เพราะการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เป็นการเข้าไปกระตุ้นฟื้นฟู และยกระดับองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นชุมชนเข้มแข็ง การเรียนรู้จึงเป็นหัวใจของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การร่วมกันพัฒนาการเรียนรู้และสร้างความรู้ให้ชุมชนครูและบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลและภูมิปัญญาชาวบ้านจะเป็นกำลังหลักในการสร้างการเรียนรู้ของชุมชนโดยบุคลากรดังกล่าวต้องมาร่วมกันค้นหาออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนท้องถิ่นโดยครูและบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลมาร่วมกันพัฒนาโดยกระบวนการทางปัญญาด้วยกระบวนการวิจัยให้ครูและบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถวิจัยและใช้การวิจัยเป็นกลไกในการค้นหาค้นหาองค์ความรู้ท้องถิ่นเพื่อนำมาพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนให้สอดคล้อง

กับความเป็นจริงในชีวิตตามสภาพท้องถิ่น การเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยจึงเป็นการพัฒนาวิธีคิดเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชน ในขณะเดียวกันก็ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายทั้งสถาบันการศึกษาในชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชน และสถาบันการศึกษานอกชุมชนที่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสากลและสามารถเป็นตัวเชื่อมที่ดีระหว่างภูมิปัญญาของชุมชนกับความรู้สมัยใหม่ นอกจากนี้ในอนาคตมีหน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรธุรกิจชุมชน เพราะการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้องอาศัยการจัดการโดยระบบเครือข่าย

ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อใช้งานวิจัยเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนมีความปรารถนาที่จะเติมเต็มในส่วนที่ชุมชนขาดด้วยการด้วยการเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อให้บุคลากรทางการศึกษาและบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเป็นแกนหลักในการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนในความหมายที่ว่าการศึกษาคือชีวิตและชีวิตคือการศึกษา โดยพัฒนาครูให้มีกลวิธีในการหาความรู้ด้วยกระบวนการวิจัย เพื่อพัฒนาปัญญาและนำปัญญามาพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนด้วยการปฏิบัติการไปด้วยกัน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาร่วมในการปฏิบัติการวิจัยร่วมกับชุมชน ซึ่งในอำเภอละแมมีสถานศึกษาทั้งระดับมัธยมศึกษา ประถมศึกษา และเป็นอำเภอที่มีขนาดเล็ก โรงเรียนและชุมชนสามารถเปิดประตูมาสร้างความสัมพันธ์กันได้ง่าย ประกอบกับในชุมชนละแม ครู โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบลมีพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดีเป็นฐานทุนเดิม มีทุนทางวัฒนธรรมที่คาดว่าจะสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนไปสู่ชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

การจะไปสู่เป้าหมายดังกล่าวนี้ได้จำเป็นที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งโรงเรียนและองค์การบริหารส่วนตำบล นักวิจัยและภาคีการพัฒนาตลอดจนชุมชนละแมเองต้องทำความเข้าใจและเข้าถึงชุมชนละแมเพื่อการรู้จัก รู้จริงและรู้แจ้งในชุมชนร่วมกัน เพื่อชุมชนจะได้จัดการตนเองได้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นตนซึ่งจะเป็นฐานและคลังแห่งความรู้และสถานการณ์ของชุมชนที่จะบอกได้ว่าจะออกแบบการพัฒนาให้สอดคล้องและบรรลุผลอย่างไรทั้งในเรื่องของสภาพที่เป็นรูปธรรมของชุมชนท้องถิ่นตลอดจนพัฒนาการของสังคม สภาพและพัฒนาการทางเศรษฐกิจ สภาพการเมืองการปกครองของชุมชนท้องถิ่นรวมถึงการมองศักยภาพของชุมชนซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนเกิดพลังในการสร้างสรรค์ชุมชนของตน และนำไปสู่การมีส่วนร่วมที่นำไปสู่การพึ่งตนเองบนฐานจิตวิญญาณชุมชน สภาพชุมชนและสภาพปัญหาที่พบจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์จะนำไปสู่การออกแบบการแก้ปัญหาพร้อมกันด้วยความเต็มใจในการมีส่วนร่วม โดยการวิจัยในชุดโครงการวิจัยดังกล่าวมีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 ขั้นวิจัยโครงการย่อยบริบทเศรษฐกิจและทุนทางสังคมอำเภอละแม เป็นการศึกษาบริบทชุมชนเพื่อทำความเข้าใจและทำความเข้าใจชุมชน สภาพปัญหาของชุมชน ความต้องการแก้ปัญหาของชุมชน เป็นฐานของการพัฒนาโจทย์วิจัยของโครงการย่อย

ขั้นที่ 2 ขั้นการพัฒนาโจทย์วิจัยด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของตำบล โรงเรียน ชุมชน และภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของบุคลากรหลักของชุมชน

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการวิจัยและพัฒนาตามสภาพปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่นำไปสู่การแก้ปัญหาได้จริงและชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาทุกขั้นตอน

ในการวิจัยโครงการย่อยเศรษฐกิจและทุนทางสังคมชุมชนละแมเป็นการศึกษาชุมชนที่ประยุกต์ใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบชาติพันธุ์วรรณาที่เน้นหนักในการบรรยายสภาพชีวิต วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของกลุ่มคนตามแนวทางการวิจัยทางมานุษยวิทยาโดยใช้วิธีการเล่าเรื่องในขณะเดียวกันได้ใช้วิธีการทางปรากฏการณ์นิยมที่เน้นในทางการเข้าถึงจิตใจความรู้สึกของบุคคลแต่ละกลุ่มรวมถึงการวิเคราะห์ว่าทกกรรมการพัฒนาชุมชนซึ่งสัมพันธ์กับอำนาจการเมือง การต่อสู้ ผลประโยชน์ และการช่วงชิง และวิธีการอัตชีวประวัติและเรื่องเล่าตามแนวคิดมานุษยวิทยาที่เน้นการสะท้อนมุมมองความรู้สึกนึกคิดของบุคคลต่อโลกสู่การเล่าเรื่องซึ่งมักเป็นเรื่องเล่าที่สะท้อนภาพระหว่างคนที่ถูกกดขี่กับคนกดขี่ หรือการเล่าเรื่องจากชุมชนเฉพาะกลุ่ม

ในการดำเนินการโครงการนี้เป็นไปตามขั้นที่ 1 ซึ่งเป็นโครงการย่อยเศรษฐกิจและทุนทางสังคมชุมชนละแม โครงการย่อยนี้ได้ทำให้ชุมชนได้ค้นพบปัญหาที่สามารถพัฒนาฐานคิดในการออกแบบการวิจัยและพัฒนาต่อไป การศึกษาวิเคราะห์บริบทชุมชนมีเป้าหมายให้เกิดการเรียนรู้การศึกษาตนเองเพื่อการรู้จักตนเองเป็นการทำความเข้าใจปัญหาโดยชุมชนเอง เป็นกิจกรรมเบื้องต้นของการพัฒนาทักษะการวิเคราะห์และสังเคราะห์ของผู้ร่วมวิจัยจากชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่การพัฒนาการเรียนรู้การใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐานในการพัฒนาให้บุคลากรในองค์กรบริหารส่วนตำบลได้ให้ความสำคัญกับข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อเรียนรู้ปัญหาจริงที่นำไปสู่การแก้ปัญหาด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยมีชุมชนมีส่วนร่วม บริบทชุมชนจะเป็นตัวบ่งชี้ให้เกิดยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การปรับวิธีคิดในการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของชุมชนอำเภอละแมในบริบทการเปลี่ยนแปลงเพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจชุมชน
2. เพื่อค้นหาทุนทางสังคมของชุมชนอำเภอละแมที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชน
3. เพื่อทำความเข้าใจฐานเศรษฐกิจที่ส่งผลไปสู่ระบบเศรษฐกิจของชุมชนละแมที่นำไปสู่การฟื้นฟูและเสริมสร้างการพัฒนาบนฐานวิถีวัฒนธรรมชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ดำเนินการวิจัยในพื้นที่อำเภอละแม จังหวัดชุมพร ซึ่งจำแนกเป็นตำบล 4 ตำบล ประกอบด้วย

- 1) ตำบลละแม
- 2) ตำบลสวนแตง
- 3) ตำบลทุ่งหลวง
- 4) ตำบลทุ่งควัววัด

ในพื้นที่ 4 ตำบล มีองค์การบริหารส่วนตำบล 4 แห่ง คือ เทศบาลตำบลละแม องค์การบริหารส่วนตำบลละแม องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหลวงและองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควัววัด

2. ขอบเขตด้านเวลา ใช้เวลาในการวิจัยและพัฒนา 1 ปี ตั้งแต่เดือนกันยายน 2550 – เดือนสิงหาคม 2551

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

3.1 พัฒนาการชุมชนละแมในบริบทการเปลี่ยนแปลง

ลักษณะความเป็นท้องถิ่นละแม

บริบทการเกิดชุมชนละแม

ชุมชนดั้งเดิม

ชุมชนบุกเบิกใหม่

3.2 ทูทางสังคมที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชน

ทูทางสังคมในระดับมหภาค

ทูคน

ทูสถาบัน

ทูวัฒนธรรม

ทูความรู้

ทูทางสังคมในระดับจุลภาค

ทูวิถีคิด

ทูเชิงโครงสร้าง

บทวิเคราะห์ทูวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชน

3.3 ฐานเศรษฐกิจและระบบเศรษฐกิจของชุมชนละแม

ทรัพยากรธรรมชาติในฐานะฐานเศรษฐกิจของชุมชน

ฝืนป่าในละแม

การจัดการป่าของรัฐ
 การจัดการป่าโดยประชาชน
 ทรัพยากรน้ำ
 ทรัพยากรดิน
 ทรัพยากรทะเล

ระบบเศรษฐกิจชุมชนละแม

ระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคดั้งเดิม

ภาคการประมง

ภาคการเกษตร

ระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคทุนนิยม : ยุคพืชเศรษฐกิจใหม่

การทำสวนยางพารา

การปลูกกาแฟ

การทำสวนปาล์มน้ำมัน

การทำสวนกล้วยหอมทองปลอดสารเคมี

การปฏิบัติการวิจัย

1. วิธีวิจัย

วิธีวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนก่อนวิจัยและขั้นตอนการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยเริ่มต้นด้วยการคัดเลือกชุมชนและสร้างความคุ้นเคยกับชุมชน สํารวจข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ทั้ง 4 ตำบล ตำบลละแม สวนแตง หุ่งหลวง และตำบลทุ่งควาวัด และร่วมกันศึกษาชุมชน เพื่อนักวิจัยเข้าใจและรู้จักชุมชน และชุมชนศึกษาตนเองเพื่อเข้าใจตนเองรวมทั้งร่วมกันเสนอปัญหาของชุมชนของตนเพื่อการร่วมกันพัฒนาต่อไป ในขณะเดียวกันได้เผยแพร่แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมในขั้นตอนการพัฒนา การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และความคาดหวังว่า ใครมีอะไร จะทำอะไร และได้อะไร จากการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมใช้ประโยชน์ ร่วมประเมินผลและร่วมคิดไปในอนาคต และสร้างความเป็นหุ้นส่วน และให้ทุกฝ่ายของชุมชนทั้งในระดับที่ต้องมาร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ให้ชุมชนละแมเกิดความเข้าใจและเหตุผลในการร่วมมือร่วมใจกันเพื่อกำหนดบทบาทระหว่างนักวิจัยกับแกนนำชุมชนให้ชัดเจนเพื่อให้เกิดความร่วมมือกันอย่างแท้จริง

การใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) ที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทั้งในระดับผู้วิจัยและระดับชุมชน ผสมผสานแนวคิดการจัดการชุมชน

และการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนเข้าด้วยกันโดยประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Approach) เป็นแนวคิดหลักในการอธิบายการศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มคน โดยใช้ มโนทัศน์ทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือทางความคิด ดีความพหุติกรรม ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และเน้นความเป็นองค์รวม และถือว่าบุคคล สังคม วัฒนธรรมเป็นหน่วยบูรณาการ (Integrated whole) ศึกษาทั้งในปัจเจกบุคคล ครัวเรือนชุมชน สังคม โดยทำความเข้าใจอย่างเป็นองค์รวม เก็บ ข้อมูลที่หลากหลายจากมุมมองของความคิดหลายแบบในหลายมิติที่เชื่อมโยงต่อกันเป็นหนึ่งเดียว ในลักษณะองค์รวม และให้ความสำคัญกับบริบทหรือปัจจัยที่เป็นสภาพแวดล้อมหรือภูมิหลังทั้ง บุคคล เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจวัฒนธรรม รวมทั้งโครงสร้างระบบสังคม วัฒนธรรม และใช้การวิจัยแนวปรากฏการณ์วิทยา(Phenomenological Research) มาเสริม เพื่อ ทำความเข้าใจสิ่งที่ปรากฏว่ามีความหมายอย่างไรด้วยการเจาะลึกลงไปถึงสิ่งที่อยู่เบื้องหลังของ บุคคลปรากฏการณ์ ประสบการณ์หรือสิ่งที่บุคคลประสบอย่างหนึ่ง การตีความหมายประสบการณ์ และการเข้าถึงประสบการณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลได้รับว่ามีความหมายอย่างไรสำหรับตัวเขามาวิเคราะห์ จากข้อมูลเชิงประจักษ์ สร้างกรอบแนวคิดในการศึกษาเป็นวิธีอุปนัยเริ่มจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมที่ เจาะจงแล้ววิเคราะห์หาข้อสรุปหรืออธิบายเชิงทฤษฎีจากข้อมูลนั้น

ในระยะเวลาวิจัยมีกิจกรรมที่ดำเนินการ ดังนี้

1) การสำรวจพื้นที่ สภาพชุมชน สถานที่สำคัญ เช่น วัด โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล บุคคลที่เป็นที่รู้จักของชุมชน มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนทั้งในส่วนท้องถิ่น และ ท้องถิ่น เพื่อทำความรู้จักและให้คุ้นเคยกับสภาพพื้นที่ในตำบลละแวก สวนแดง ห้วยหลวง ห้วยคา วัด ช่วงแรกของการเข้าชุมชนใช้วิธีทำความรู้จักกับชุมชนในด้านสถานที่ บุคคล ผู้คนในชุมชน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ ทำแผนที่ชุมชน แผนที่สภาพพื้นที่ แหล่งน้ำ วัด โรงเรียน หมู่บ้านของ อำเภอละแวก แล้วเข้าสู่การเก็บรวบรวมข้อมูล พัฒนาการชุมชน ทูทางสังคม และเศรษฐกิจ ชุมชน

2) ค้นหาผู้รู้จัก แกนนำ และสร้างความสัมพันธ์กับแกนนำโดยในขั้นแรกเข้าไปทำความรู้จักกับแกนนำและผู้อาวุโสในท้องถิ่นแต่ละตำบลที่เป็นคนในพื้นที่ที่เป็นที่รู้จักของ ชุมชน เพื่อสร้างความรู้สึกให้ชุมชนไว้วางใจและเชื่อถือ เพื่อทำความรู้จักชุมชนและร่วมกันค้นหา บุคคลอื่นๆ ที่เป็นที่รู้จักของชุมชน โดยกำหนดคุณลักษณะของบุคคลว่าเป็นผู้รู้ของชุมชน มีภูมิ ปัญญา เพื่อเป็นหนทางที่นำไปสู่การประสานเพื่อการค้นหาบริบทชุมชน

3) การสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนแบบหุนส่วนด้วยการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการที่ละตำบล สร้างความเข้าใจโครงการวิจัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้วยการ จัดกลุ่มสนทนา การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการให้ชุมชนมีความเข้าใจโครงการวิจัยและเหตุผลที่ ต้องการให้ชุมชนให้ความร่วมมือและร่วมใจกัน โดยพบปะกับชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ และ กำหนดบทบาทระหว่างนักวิจัยกับแกนนำชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และความคาดหวังว่า ใครมีอะไร จะทำอะไร และได้อะไร จากการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วม

วางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมใช้ประโยชน์ ร่วมประเมินผลและร่วมคิดไปในอนาคต เพื่อร่วมกันทำ ความเข้าใจชุมชน สร้างความเป็นหุ้นส่วน และให้ทุกฝ่ายของชุมชนทั้งในระดับองค์การบริหาร ส่วนตำบลทั้ง 4 ตำบลได้เข้าใจถึงเหตุผลที่ต้องร่วมมือร่วมกัน

4) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมโดยการสนทนาร่วมอย่างไม่เป็นทางการด้วยวิธี ธรรมชาติโดยใช้ทุนทางสังคมคือ ความเอื้ออาทร ความจริงใจ การย้อนรำลึกอดีตสู่ปัจจุบันของวิถี ชุมชนความเป็นอำเภอละแวมและการเปลี่ยนแปลง ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน สภาพปัญหาที่ ชุมชนเผชิญอยู่ การแก้ปัญหา ความต้องการในการแก้ปัญหา การก้าวต่อไปของชุมชน โดยให้ ชุมชนได้ร่วมกันสะท้อนภาพและสะท้อนความรู้สึกความต้องการที่ความต้องการจะมีต้องการจะเป็น เพื่อให้ได้บริบทของพื้นที่ บริบทความเปลี่ยนแปลงบริบทของคน ทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา ของชุมชน การดำรงอยู่ของสถาบันในชุมชนในบริบทการเปลี่ยนแปลง ทุนทางสังคม และ เศรษฐกิจชุมชน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การศึกษาข้อมูลเอกสารด้วยวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับชุมชนอำเภอละแวม ทั้งเอกสารภายในชุมชน เช่น เอกสารจากหน่วยงานในอำเภอละแวม ได้แก่ พัฒนาชุมชนอำเภอ เกษตรอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล วัด องค์การบริหารส่วนตำบลละแวม สวนแตงทุ่งหลวง ทุ่งควัววัด เทศบาลตำบลละแวม สำนักงานเขตการศึกษา 2 อำเภอหลังสวน

2.2 การปฏิบัติการวิจัยในชุมชนด้วยการถอดบทเรียนจากการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บ รวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การสนทนา การสัมภาษณ์ การจัดเวทีชุมชน และจัดกลุ่มสนทนา บ้านทีกด้วยแถบบันทึกเสียง ถอดข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร บันทึกภาพนิ่งและวิดีโอ ดังนี้

1) การสังเกต ในช่วงแรกของการเข้าชุมชน ใช้วิธีทำความรู้จักกับชุมชนในด้าน สถานที่ บุคคล ผู้คนในชุมชน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ ทำแผนที่ชุมชน แผนที่สภาพพื้นที่ แหล่ง น้ำ วัด หมู่บ้าน แล้วเข้าสู่การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้วิธีจดบันทึก การ สอบถามควบคู่ไปด้วย สังเกตอย่างมีจุดเน้น สังเกตเฉพาะเรื่อง ในการดำเนินกิจกรรมการสังเกต สังเกตทุกอย่างที่พบในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงชาติพันธุ์วรรณา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของ ผู้คน เฉพาะสิ่งที่เห็นในสถานการณ์ที่สังเกต มองหาสิ่งที่ขัดแย้ง สิ่งที่เป็นปัญหา ส่วนที่ขาด ส่วน ที่เกิน ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม(Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยที่ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยตรง เป็นการสังเกตอยู่นอกซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะแรกวิจัยเพื่อศึกษาเหตุการณ์หรือ ปรากฏการณ์ทั่วไปของชุมชน สังเกตสภาพสังคม สภาพที่เป็นองค์กรรวมของชุมชนทั้งสภาพ กายภาพชีวภาพ สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองโดยบันทึกย่อ หลังการการ สังเกตเพื่อเรียนรู้ด้วยการเฝ้าดูปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติติดต่อกัน

การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยที่ผู้วิจัยเข้าไปเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมกับการกิจกรรม และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยสร้างความคุ้นเคยกับชุมชน สร้างความสนิทสนมกับชุมชนจน เข้าใจปัญหาและความต้องการของชุมชน เข้าใจวิถีคิด ด้วยการใช้กระบวนการ ชักถาม และจัด บันทึกรายข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามความเป็นจริง

สำหรับกระบวนการสังเกตเป็นไปตามหลักการคือ 1) การสังเกตเพื่อเรียนรู้ โดย เข้าไปติดต่อกับแกนนำชุมชนเพื่อขอเข้าไปมีส่วนร่วมในปรากฏการณ์ 2) กำหนดขอบเขตในการ สังเกต ทั้งสังเกตเฉพาะเรื่อง สังเกตสภาพทั่วไปทั้งชุมชนอำเภอละแม 3) การเรียนรู้จากการ สังเกต ด้วยการซักถาม คอยเฝ้าดู และการบันทึก 4) สังเกตติดต่อกัน ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ โครงการ กำหนดประเด็นในการสังเกต โดยใช้ฐานคิด (1) สังเกตจากมุมมองของผู้ถูกศึกษา มอง ปรากฏการณ์ที่ศึกษา (2) สังเกตรายละเอียดของชุมชนทั้งวิถีคิด มุมมองต่อชุมชน หมู่บ้าน สังคม (3) ให้ความสำคัญกับบริบทในการสังเกต (4) ให้ความสำคัญกับกระบวนการในสิ่งที่สังเกต สังเกตพฤติกรรมและวิถีคิดของผู้ให้ข้อมูล (5) พยายามหลีกเลี่ยงการด่วนสรุป หรือด่วนอธิบาย ปรากฏการณ์ (6) ใช้วิธีอื่นควบคู่ไปด้วย คือ การสำรวจ การใช้ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์

2) การสัมภาษณ์ ใช้หลักการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพเป็นการสร้างข้อมูลที่อยู่ กระจัดกระจายขึ้นมาใหม่ให้เป็นข้อมูลที่มีความหมาย ในกระบวนการสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์และ ผู้ให้สัมภาษณ์ต่างมีส่วนร่วมในการสร้างข้อมูล สร้างเรื่องราวและความหมายร่วมกันการใช้วิธีการ สัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ บันทึกแถบบันทึกเสียงและ ถอดเป็นลายลักษณ์อักษรในการสัมภาษณ์จะสัมภาษณ์โดยเปิดกว้างไม่จำกัดคำถาม สัมภาษณ์ แบบมีจุดสนใจเฉพาะหรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สัมภาษณ์แบบตะล่อม และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล สำคัญ โดยเน้นการสัมภาษณ์แบบการเล่า (Narrative) ทั้งสัมภาษณ์เดี่ยวและสัมภาษณ์กลุ่ม และ ใช้คำถามแบบปลายเปิด และใช้การสังเกตควบคู่ไปด้วย

(1) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ใช้เป็นเครื่องมือ สำคัญในการเก็บข้อมูล การดำเนินการสนทนาในรูปแบบธรรมชาติ พูดคุยกันอย่างไม่เป็น ทางการ โดยเตรียมหัวข้อหรือประเด็นสำหรับการสนทนาไว้ล่วงหน้าในลักษณะการสัมภาษณ์ อย่างเป็นทางการ แต่ปฏิบัติแบบไม่เป็นทางการในบรรยากาศธรรมชาติและมีความยืดหยุ่น เพื่อให้มีความสนิทสนมให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก ผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีส่วนร่วมในกระบวนการสัมภาษณ์ ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันเท่าที่จำเป็น จุดเน้นอยู่ที่ การรับฟังผู้ให้สัมภาษณ์บอกเล่ามากกว่าการมุ่งที่จะควบคุมการสนทนาอย่างเดียว

(2) การสัมภาษณ์เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นกระบวนการสร้างข้อมูล ทั้งสองฝ่ายมีความสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะที่ ช่วยให้เกิดข้อมูลที่ถูกต้องตรงประเด็นและเชื่อถือได้มากที่สุด การมีความสัมพันธ์ต่อกันทั้งสอง ฝ่ายต่างมีส่วนร่วมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกันตั้งแต่เริ่มต้นจนจบการสัมภาษณ์ที่จะต้องสร้าง และรักษาระดับความสัมพันธ์ที่ดีช่วยให้ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกสบายใจ มั่นใจ วางใจและกล้าเปิดเผย

เรื่องราวความคิดของเขา การมีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์ของทั้งสองฝ่ายอยู่ในสภาพต่างมีส่วนร่วมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ คือ การสร้างเรื่องราวจากประสบการณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยการแลกเปลี่ยนคำถามคำตอบซึ่งกันและกัน ในลักษณะการเจรจาต่อรองเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์บอกความจริง บอกสิ่งที่เขารู้ เรื่องที่เขาคิดในแบบของเขาจนเป็นที่พอใจแล้วจึงเปลี่ยนเรื่องใหม่หรือประเด็นใหม่

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์เป็นแบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการถ่ายทอดข้อมูลในชีวิตประจำวัน เหมือนการสนทนาในชีวิตประจำวันทั่วไป ที่มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ผู้ให้สัมภาษณ์มีเรื่องราวที่เป็นประสบการณ์หรือความคิดเห็นผู้สัมภาษณ์ตั้งประเด็นคำถามสนทนาด้วยพฤติกรรมท่าทีความอยากรู้ ในการสนทนาต่างถ้อยที่ถ้อยร่วมมือกันตอบสนองและกระตุ้นซึ่งกันและกัน เน้นการสัมภาษณ์แบบเล่าเรื่องและพูดคุยเพื่อให้ได้เรื่องราวตามที่กำหนดประเด็นไว้และมีลักษณะเป็นธรรมชาติ

กระบวนการสัมภาษณ์อยู่บนฐานคิดที่มุ่งทำความเข้าใจในโลกชีวิตของผู้ตอบ เน้นความหมายของผู้ตอบ ให้ความสำคัญกับข้อมูลเชิงคุณภาพ มุ่งข้อมูลเชิงพรรณนา ถามอย่างเปิดกว้างเสมือนผู้ถามไม่รู้อะไร ดำเนินไปโดยมีจุดเน้น ทำคำตอบที่ไม่ชัดเจนให้ชัดเจนโดยให้อธิบายเพิ่มเติม และเน้นการปลูกเร้าอารมณ์เพื่อกระตุ้นความทรงจำเป็นการตอบโต้กันไปมา เพื่อให้ได้ความจริง และการจับตาดูความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระหว่างการสัมภาษณ์ เตรียมประเด็นอย่างชัดเจนและให้ความสำคัญและใส่ใจกับความรู้สึกผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้การสัมภาษณ์ประทับใจผู้ตอบด้วยการคุยอย่างเป็นมิตร ยกย่อง จริงใจ มีความสนุก ให้ผู้ให้สัมภาษณ์อยากเล่าเรื่องอยากคุย ให้ข้อมูลพรั่งพรู ในลักษณะผู้สัมภาษณ์อยากจะจบแต่ผู้ให้สัมภาษณ์ดูเหมือนยังไม่จบ โดยมีหลักการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ คือ (1) เป็นผู้รู้เรื่องนั้นๆ อย่างแท้จริง พิจารณาเลือกจากประสบการณ์ที่เคยปฏิบัติ โดยสอบถามจากผู้รู้ในชุมชน เป็นที่รู้กันว่าเป็นผู้คร่ำหวอดอยู่ในวงการนั้นมานาน จนสามารถรู้เรื่องราวได้ลึก (2) เป็นผู้ที่ยังอยู่ในวงการชุมชน มีความรู้ทันสมัยในเรื่องนั้นๆ (3) เป็นคนที่สามารถให้เวลาสำหรับการสัมภาษณ์ได้อย่างเพียงพอและสมัครใจที่จะคุยกับผู้สัมภาษณ์ (4) ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ควรเป็นนักวิเคราะห์แต่เป็นนักเล่าเรื่องที่ดี

3) การสนทนา เป็นการสนทนาเดี่ยว สนทนากลุ่ม แบบไม่เป็นทางการโดยสนทนากับชาวบ้านตั้งแต่เข้าไปในชุมชน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนด้วยการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดการปฏิบัติการวิจัยใช้ประเด็นที่กำหนดไว้เช่นเดียวกับการสัมภาษณ์ ในการสนทนาทำให้ได้แนวคิดของผู้คน ได้เห็นพฤติกรรม ทศนะมุมมองต่อชีวิตต่อปัญหาต่อสถานการณ์ปรากฏการณ์ในชุมชนและสังคมภายนอก ได้เข้าถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนทุกด้าน ตลอดจนโลกทัศน์และวิสัยทัศน์ของภูมิปัญญาชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบอาชีพ ผู้นำตามธรรมชาติและผู้นำที่เป็นทางการที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล วิธีคิด วิธีปฏิบัติกิจกรรมของชุมชนพึ่งตนเอง

โลกทัศน์ของผู้นำที่มีต่อชาวบ้าน ชาวบ้านมีต่อผู้นำ และได้ภาพสะท้อนของการแก้ปัญหาของหน่วยงานรัฐ ความสำเร็จและไม่สำเร็จของโครงการพัฒนาของรัฐและ/หรือองค์การบริหารส่วนตำบลและ/หรือของชุมชน สถานการณ์ของชุมชน จุดอ่อนจุดแข็ง โอกาสตลอดจนภัยคุกคามของชุมชน

4) การจัดเวทีชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดเวทีชุมชนเป็นการประมวลข้อมูลบริบทชีวิตชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนภายใต้การนำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 4 ตำบล จัดเวที ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อตั้งชุมชนให้มาสัมพันธ์กับองค์การบริหารส่วนตำบลมากขึ้น จัดเวทีแยกกันเป็นตำบล ตำบลละ 2 เวที รวม 8 เวทีเพื่อให้ได้ภาพกว้างและภาพรวมของชุมชน รายละเอียดของข้อมูลตามประเด็นสภาพกายภาพ ชีวภาพ สภาพสังคมวัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง รวมทั้งได้ข้อมูลเชิงสรุปและเชิงวิเคราะห์บริบทเศรษฐกิจและทุนทางสังคมอำเภอละแม โดยให้ได้ภาพรวมในด้าน (1) ประวัติชุมชนและพัฒนากลุ่มชุมชน ประวัติตำบล ทั้ง 4 ตำบล คือ ตำบลทุ่งหลวง ตำบลวัดสวนแตง และตำบลละแม จากเดิมอำเภอละแมมีสถานภาพเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอหลังสวน ในครั้งที่เป็นตำบลในอำเภอหลังสวนจัดเป็นชุมชนขนาดเล็กและยากจน (2) สภาพสังคม ก่อนทศวรรษ 2500 และหลังทศวรรษ 2500 (3) สภาพเศรษฐกิจ ฐานเศรษฐกิจ การทำการเกษตร การทำประมงเพื่อยังชีพและพึ่งตนเอง เศรษฐกิจทุน (4) สภาพการเมืองการปกครอง ในช่วงที่เป็นตำบลในอำเภอหลังสวนที่เป็นพื้นที่ห่างไกลจากการให้บริการของรัฐและ (5) ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน ในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและศักยภาพคนโดดเด่น

5) การจัดกลุ่มสนทนา การจัดกลุ่มสนทนา (Focus group) ผู้รู้ ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งผู้ปลูกพืชไร่ และพืชเศรษฐกิจ และประมงพื้นบ้าน โดยกลุ่มคนที่ถูกเจาะจงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงประเด็นโดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของผู้ร่วมกลุ่มสนทนาที่มีความยืดหยุ่น ได้ข้อมูลที่ผ่านการถกเถียงโต้ตอบของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ชุมชนรู้สึกมีอำนาจและรู้สึกเท่าเทียม มีความมั่นใจในการพูดและการแสดงออก โดยเจาะจงเลือกผู้อาวุโส ผู้อยู่ในวันแรงงาน มาสนทนาและอภิปรายในเรื่องราวที่เป็นบริบทชีวิตของชุมชนละแมและทุนทางสังคมที่มีอยู่ในอดีตและปัจจุบันตลอดจนทุนทางสังคมที่หายไป สภาพเศรษฐกิจในอดีตถึงปัจจุบัน โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ มีการกำหนดประเด็นปัญหา กำหนดกลุ่มสนทนาจำนวน 8-10 คน สร้างแนวคำถามสำหรับการสนทนา จัดการกลุ่มสนทนา โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis)โดยใช้กรอบแนวคิดและการสร้างกรอบแนวคิดการวิเคราะห์ชุมชน แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ นำข้อมูลสภาพกายภาพ ชีวภาพ สภาพสังคมวัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ

การเมืองการปกครอง มาวิเคราะห์บริบทเศรษฐกิจ และทุนทางสังคมของชุมชนอำเภอละแม วิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีและไม่ใช้ทฤษฎี การจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่และจำแนกในระดับเหตุการณ์ วิเคราะห์เหตุการณ์ จำแนกข้อมูล จำแนกชนิดเหตุการณ์โดยไม่ใช้ทฤษฎีแต่ใช้ความเหมาะสมของข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูลโดยการหาความเหมือนและความต่างที่มีอยู่ในคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของข้อมูลตั้งแต่สองชุดขึ้นไปอย่างเป็นระบบ การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยเพื่อสร้างข้อสรุป การตีความข้อมูลด้วยการดึงความหมายออกมาจากข้อมูลที่มีอยู่ การอธิบายและเชื่อมโยงข้อมูลโดยอธิบายสาเหตุของการเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลชุดหนึ่งกับอีกชุดหนึ่งและความสัมพันธ์ของข้อมูลทั้งสองชุดโดยมีข้อมูลชุดหนึ่งเป็นเหตุข้อมูลอีกชุดหนึ่งเป็นผล การวิเคราะห์ข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

1) การใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีและการสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์ ได้แก่ แนวคิดการวิเคราะห์ชุมชน แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่

2) การจำแนกประเภทข้อมูล โดยการจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ และจำแนกในระดับคือระดับเหตุการณ์ หรือวิเคราะห์เหตุการณ์ จำแนกเป็นประเภทหรือชนิดที่เป็นขั้นตอน เหตุการณ์ต่อเนื่องกันไป โดยใช้กรอบทฤษฎีต่างๆ ไป ใครทำอะไร กับใคร ที่ไหน อย่างไร เมื่อไร ทำไม หรือจำแนกเหตุการณ์ การจำแนกข้อมูลจำแนกเป็นระดับจุลภาค และระดับมหภาค คือจำแนกข้อมูลตั้งแต่ระดับคำถึงระดับเหตุการณ์

3) การตรวจสอบข้อมูล เพื่อหาความเชื่อถือได้ หาข้อมูลด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่ต่างออกไป โดยเปลี่ยนแปลงแหล่งที่เป็นข้อมูล เวลา หรือสถานที่ที่ให้ข้อมูล คือ ตรวจสอบโดยใช้แหล่งข้อมูลที่ต่างกัน และผู้ให้ข้อมูลที่ต่างกัน การตรวจสอบเพื่อดูความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูลที่เป็นคิดเห็นหรือทัศนะของผู้ถูกสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ให้รายละเอียดหรือเล่าเหตุการณ์ ด้วยการจดบันทึกหรือการทำดัชนีข้อมูล การทำข้อสรุปชั่วคราวและการกำจัดข้อมูล การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป

4) ในการวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากได้กระทำตามขั้นตอนดังกล่าวแล้วดำเนินการ โดยการ (1) การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารด้วยการตีความและเรียบเรียงตรวจสอบร่วมกันกับหลักฐานข้อมูลประเภทอื่นและสังเคราะห์จากการอธิบาย การวิพากษ์ การวิจารณ์ และการแสดงความคิดเห็น (2) การวิเคราะห์ข้อมูลมุขปาฐะหรือจารีตบอกเล่าจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนา แล้ววิเคราะห์เรียบเรียงนำไปสู่กระบวนการตรวจสอบผลการวิเคราะห์ และสังเคราะห์หรือโฟกัสกรุป หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และสรุปในเวทีชุมชน (3) การจำแนกข้อมูลในระดับจุลภาค และมหภาค (4) การจำแนกชนิดในเหตุการณ์โดยไม่ใช้ทฤษฎี แต่ใช้ความเหมาะสมของข้อมูล (5) การเปรียบเทียบข้อมูล โดยการหาความเหมือนและความต่างซึ่งมีอยู่ในคุณลักษณะ หรือคุณสมบัติของข้อมูลตั้งแต่สองชุดขึ้นไปอย่างเป็นระบบ (6) การวิเคราะห์ส่วนประกอบเป็นการหาองค์ประกอบของความหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของข้อมูลอย่างเป็นระบบแล้วนำคุณสมบัตินี้มา

เปรียบเทียบ (7) การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย เป็นการสร้างข้อสรุปทั่วไป โดยใช้กรณีศึกษาหรือแหล่งข้อมูลเฉพาะจำนวนหนึ่งเป็นหลัก แล้วกล่าวอ้างความจริงทั่วไปขึ้นจากความจริงเฉพาะของข้อมูลชุดดังกล่าว (8) การตีความข้อมูล (Interpretation) เป็นการพยายามดึงความหมายออกจากข้อมูลที่มีอยู่เพื่อทำความเข้าใจว่าข้อมูลบอกอะไรแก่เรา (9) การอธิบายและการเชื่อมโยงข้อมูลเป็นการอธิบายสาเหตุการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลชุดหนึ่งกับอีกชุดหนึ่ง โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทั้งสองชุดมีลักษณะของการเป็นตัวกำหนดของข้อมูลชุดแรกต่อข้อมูลชุดหลัง ไม่ใช่เป็นเพียงสหสัมพันธ์ธรรมดา คือ ข้อมูลชุดหนึ่งถูกกำหนดเป็นสาเหตุอีกชุดหนึ่งเป็นผล

นิยามศัพท์เฉพาะ

บริบทชุมชน หมายถึง สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่รายล้อมชุมชนหนึ่ง ซึ่งหมายรวมถึงความเป็นอยู่ อาชีพ รายได้ เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ

ชุมชนอำเภอละแม หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมในพื้นที่ละแมที่มีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดชุมพร จัดเป็นอำเภอขนาดเล็ก ที่มีความเติบโตทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีปริมาณประชากรเพิ่มขึ้นตามลำดับ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน และทำการประมง

ฐานเศรษฐกิจ ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจของอำเภอละแม ที่เป็นส่วนสำคัญในการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยในการผลิต ประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล ภูมิปัญญาและศาสตร์ชาวบ้านศาสตร์ และเทคโนโลยีภายนอก สุขภาวะของชุมชนปัจจัย และข้อจำกัดอื่น ๆ กับการขยายฐานทางเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจ หมายถึง กลุ่มบุคคลของสังคมที่รวมตัวกันเป็น กลุ่มของสถาบันทางเศรษฐกิจซึ่งยึดถือแนวปฏิบัติแนวทางเดียวกันในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อให้สามารถบำบัดความต้องการแก่บุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้นให้ได้รับประโยชน์มากที่สุด เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ทุนทางสังคม หมายถึง ทุนที่เกิดจากการรวมตัว การร่วมคิดร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดั่งามของสังคมไทย โดยผ่านองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรมและองค์ความรู้ ซึ่งก่อให้เกิดพลังในชุมชนและสังคม เมื่อนำมาใช้ผสมผสานบนพื้นฐานของวัฒนธรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจไมตรี ความร่วมมือ และระบบเครือข่าย จะก่อให้เกิดเป็นพลังในกลุ่ม ชุมชนและสังคม อันเป็นการสั่งสมทุนทางสังคม มีการปรับเปลี่ยน ต่อยอดและพัฒนาทุนทางสังคมอยู่ตลอดเวลา

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่นนั้น มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการบริการสาธารณะตามกฎหมาย เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนในท้องถิ่นนั้น

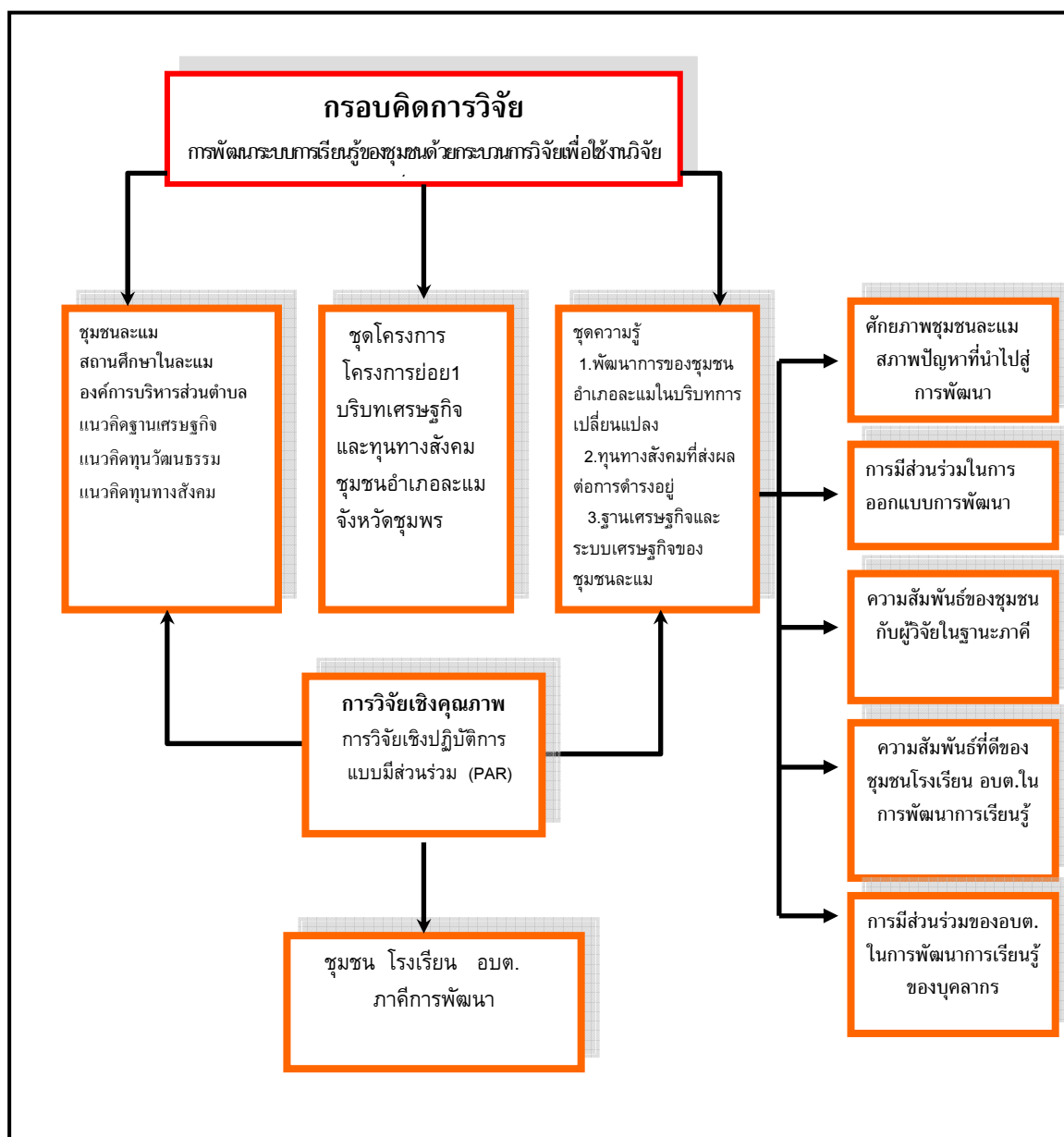
โรงเรียน หมายถึง สถานที่สำหรับฝึกสอนนักเรียนภายใต้การดูแลของครูหรืออาจารย์ในอำเภอละแมซึ่ง มีระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการ เป็นการศึกษาภาคบังคับหรือการศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในเขตการศึกษาชุมพรเขต 2

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการของการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับชุมชนในกระบวนการวิจัยมีชุมชน โรงเรียน องค์กรการบริหารส่วนตำบล(input) และผู้วิจัยถอดบทเรียนชุมชน วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปบทเรียนร่วมกัน (process) ในส่วนชุมชนผู้ร่วมวิจัยร่วมกันถอดบทเรียนวิถีชีวิตชุมชนของตนและบริบทชีวิตตนเอง โดยอาศัยการสืบสวนสอบสวนหาปัญหาและข้อโต้แย้งร่วมกันเพื่อให้ได้พบตัวตนของชุมชนทั้งในด้านพัฒนาการของชุมชน ทิศทางสังคม และฐานเศรษฐกิจและระบบเศรษฐกิจของชุมชนอำเภอละแมจากอดีตสู่ปัจจุบันทำให้ชุมชนได้มองเห็นตัวตนที่พลวัตไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมในช่วง 5 ทศวรรษที่อพยพย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในผืนป่าละแม วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหาทางเศรษฐกิจสังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในปฏิบัติการพัฒนาร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อให้กลุ่มเป็นฐานคิดในการแก้ปัญหาาร่วมกันทั้งในระยะสั้นและระยะยาวด้วยกระบวนการวิจัยที่ค่อนข้างไปในด้านกระบวนการประชาธิปไตยของ PAR ที่ได้พบข้อค้นพบ (output) ของบริบทเศรษฐกิจและทุนทางสังคมอำเภอละแมทั้งในด้านพัฒนาการของชุมชนอำเภอละแมในบริบทการเปลี่ยนแปลง ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชน และฐานเศรษฐกิจและระบบเศรษฐกิจของชุมชนละแมที่ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ (outcome) ที่ผู้ร่วมวิจัยมองเห็นศักยภาพของชุมชนทั้งทุนทางสังคมและระบบเศรษฐกิจตลอดจนปัญหาและความต้องการการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการวิจัยได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชน โรงเรียน และองค์กรการบริหารส่วนตำบลให้เพิ่มขึ้นและมีความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้นทำให้สามารถอนุมานได้ว่าทั้งโรงเรียนและองค์กรการบริหารส่วนตำบลจะสามารถเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญตลอดจนสามารถนำชุดความรู้บริบทเศรษฐกิจและทุนทางสังคมไปใช้ออกแบบการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนแบบองค์รวม กระบวนการค้นหาบริบทชุมชนได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับชุมชน ความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างโรงเรียน องค์กรการบริหารส่วนตำบลที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนและบุคลากรในองค์กรการบริหารส่วนตำบลที่จะเป็นฐานคิดในการร่วมกันออกแบบแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนร่วมกันต่อไป ตามแผนภูมิข้างล่างนี้

กรอบคิดการวิจัย

การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อใช้งานวิจัยเป็นฐาน
การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีชุดความรู้และองค์ความรู้บริบทเศรษฐกิจและทุนทางสังคมชุมชนละแมที่ชุมชนสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับตำบล
2. ครูในโรงเรียนได้เรียนรู้การวิจัย กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม การจัดเวทีชุมชน การจัดกลุ่มสนทนา การวิเคราะห์ สังเคราะห์ การสรุป ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ในโรงเรียนและในชุมชน

3. ครูสามารถนำชุดความรู้ไปพัฒนาเป็นบทเรียนหลักสูตรท้องถิ่นและสร้างเป็นสื่อการเรียนการสอน

4. ครูสามารถนำวิธีการวิจัยไปใช้พัฒนาการเรียนการสอนท้องถิ่นศึกษาโดยประยุกต์ฝึกให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย

5. นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลได้เรียนรู้วิธีการศึกษาชุมชนท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นฐานการพัฒนาตามสภาพชุมชน

6. องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถใช้ชุดความรู้บริบทเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมออกแบบการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นทั้งในระดับชุมชนหมู่บ้านและระดับตำบล

7 บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถนำประสบการณ์การวิจัยไปใช้ในการจัดเวทีชุมชนหรือการจัดกลุ่มสนทนาเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้าน

8. เกิดการเชื่อมโยงการศึกษาทางเลือกกับการศึกษาในระบบเพื่อเสริมการศึกษาในระบบให้สามารถสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้

9. บุคลากรหลักของชุมชนทั้งครูและองค์การบริหารส่วนตำบลได้เรียนรู้วิธีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและสามารถนำวิธีการไปสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนให้ชุมชนสามารถค้นหาข้อมูลด้วยการวิจัย เพื่อวางแผนการพัฒนาชุมชนต่อไป

ฐานคิดการศึกษาชุมชนละเม

ฐานคิดในการวิจัยบริบทเศรษฐกิจและทุนทางสังคมชุมชนอำเภอละเมใช้มุมมองในเรื่องพัฒนาการของชุมชน ทุนทางสังคม ระบบเศรษฐกิจในภาคใต้ มาเป็นแนวคิดในการวิเคราะห์สังเคราะห์และสรุปแนวคิด

ประเทศไทยหลังจากยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สร้างเอกลักษณ์ตัวตนของประเทศด้วยวาทกรรม “ความด้อยพัฒนา” และยึดมั่นว่าทิศทางการเปลี่ยนแปลงสังคมมีแบบเดียวคือแบบตะวันตกและไม่ยอมรับในความรู้ ความคิดของคนในประเทศว่ามีคุณค่า ไม่มีที่ว่างให้กับภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมชุมชนว่าไม่มีเหตุผลไม่เป็นวิทยาศาสตร์และด้อยกว่าต่ำกว่าความรู้ของประเทศตะวันตก ต่อมาเมื่อมีการปรับจุดเน้นในวาทกรรมการพัฒนาของธนาคารโลกสู่การปกครองที่ดีในปี ค.ศ.1980 หรือปี 2523 ที่เรียกร้องให้วงการพัฒนาหันมาให้ความสำคัญกับชาวบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาและคุณค่าแบบชาวบ้าน และเกิดกระแสความคิดขององค์กรพัฒนาเอกชนที่เรียกร้องให้มีการพัฒนาแบบที่ใช้ชุมชนเป็นตัวตั้ง สำหรับขบวนการแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทยซึ่งเกิดเมื่อประมาณปี 2524 นั้นได้ถือเอาการประชุมสัมมนาเพื่อพัฒนาเมื่อปี 2524 เรื่อง “วัฒนธรรมไทยกับงานพัฒนาชุมชน” เป็นจุดเริ่มต้น เพราะได้มีการพูดถึงการบรรจุวัฒนธรรมชุมชนให้เป็นฐานในการพัฒนาอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542) สำหรับวาทกรรมการพัฒนาระแสหลักนั้นนอกจากจะไม่มีที่ว่างให้กับวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการพัฒนาแล้วยังดูถูกดูแคลนวัฒนธรรมชุมชนอีกด้วยว่า “ล้าหลัง” เป็นตัวสร้างปัญหา

และเห็นยว้งการพัฒนา แต่ขบวนการวัฒนธรรมชุมชนมีข้อโต้แย้งว่า การพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในรูปของการพัฒนาอุตสาหกรรมตามสังคมตะวันตกเป็นการพัฒนาที่มุ่งทำลายวัฒนธรรมชุมชนของไทยเป็นสำคัญ แม้ชุมชนหมู่บ้านไทยจะเสื่อมสลายลงตามลำดับแต่ความเป็นชุมชนของหมู่บ้านไทยยังคงอยู่และอยู่รอดมาได้ตลอดช่วงระยะเวลาที่ยาวนานในประวัติศาสตร์ไทย (จิตรทิพย์ นาถสุภา, 2529) และจิตรทิพย์ นาถสุภา ได้เสนอลักษณะพิเศษของชุมชนหมู่บ้านไทยที่สามารถคงความเป็นชุมชนอยู่ได้ยาวนานเนื่องจาก 1) การดำรงอยู่ของพลังเกาะเกี่ยวกันภายในชุมชนหมู่บ้านไทยเนื่องจากการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจแบบยังชีพซึ่งเป็นการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้มากกว่าเพื่อขาย การที่เศรษฐกิจนี้ยังดำรงอยู่ต้องอาศัยการร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในชุมชนทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและกลายเป็นแรงยึดเหนี่ยวชุมชนไว้ให้มั่นคง ชุมชนหมู่บ้านไทยยังมีวัฒนธรรมของตัวเองนอกเหนือจากวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น วัฒนธรรมการเคารพผีบรรพบุรุษ การเคารพธรรมชาติ มีประเพณีสืบทอดมาแต่โบราณ เป็นต้น วัฒนธรรมเหล่านี้ช่วยจรรโลงความรู้สึกในเรื่องชุมชนไว้ได้ระดับหนึ่ง 2) ชุมชนหมู่บ้านไทยดำรงอยู่ได้ยาวนานเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติของทรัพยากรธรรมชาติในชนบทไทยทำให้สามารถหาของกินของใช้จากธรรมชาติส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพอยู่ได้ 3) รัฐหรือระบบทุนนิยมไม่ได้เข้าไปจัดการกับการผลิตในหมู่บ้าน เพียงแต่ให้ส่งส่วยให้รัฐตามที่ต้องการ หมู่บ้านจึงถูกปล่อยให้อยู่ในสภาพเดิมมีการแทรกแซงของรัฐน้อย ระบบทุนนิยมไม่ได้เข้าไปจัดการกับกระบวนการผลิตในระดับหมู่บ้านโดยตรง ดังนั้นขบวนการวัฒนธรรมชุมชนปัจจุบันจึงเรียกร้องให้กลับไปหาและฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมของหมู่บ้านไทย เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าทรงพลังและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชนบทและการพัฒนาประเทศ จิตรทิพย์ นาถสุภา ได้ชี้ให้เห็นอีกว่า หมู่บ้านเป็นตัวหล่อเลี้ยงความรู้สึกเป็นชุมชนไว้อย่างสำคัญ หากหมู่บ้านล่มสลายความเป็นชุมชนก็หมดสิ้นไป จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ขบวนการวัฒนธรรมชุมชนต้องเข้ามามีบทบาทอย่างแข็งขันในการจรรโลงและสืบต่อวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมที่ดั่งามของไทยไว้ในรูปการเชิดชูวัฒนธรรมหมู่บ้าน ในช่วงระยะเวลาอันยาวนานของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านไทยที่ขบวนการวัฒนธรรมชุมชนปัจจุบันเห็นว่าสำคัญ เช่น วัฒนธรรมการพึ่งตนเองด้านความคิด มีภูมิปัญญาของตัวเอง และเศรษฐกิจมีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ และวัฒนธรรมมีประเพณีพิธีกรรมเป็นของตัวเอง วัฒนธรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การให้ความสำคัญกับชุมชนเหนือบุคคลและที่สำคัญที่สุด คือ ความรู้สึกหรือความคิดที่ต่อต้านหรือปฏิเสธอำนาจรัฐที่เรียกว่า “อุดมการณ์อนาธิปไตยนิยม” (จิตรทิพย์ นาถสุภา, 2534)

คุณลักษณะของวัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านไทยทำให้ขบวนการวัฒนธรรมชุมชนในสังคมปัจจุบันเชื่อมั่นว่าจะเป็นปราชญ์สำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาแบบที่ไม่ทำลายล้างสถาบันชุมชนหมู่บ้านไทยแต่ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองเกิดขึ้นในประเทศได้ และทำให้ขบวนการวัฒนธรรมชุมชนเห็นว่าข้อเรียกร้องนี้เป็นข้อเรียกร้องที่มีเหตุผลและมีความเป็นไปได้สูงเพราะวางอยู่บนฐานของความเชื่อและวัฒนธรรมพื้นบ้านของไทยเราเอง ส่วนมรรควิธีที่จะนำไปสู่การพัฒนาแบบนี้ จิตร

ทิพย์ นาถสุภา (2529) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาด้วยขบวนการวัฒนธรรมชุมชนไว้ 6 ประการ คือ 1) จะต้องเน้นการพัฒนาแบบกลุ่ม การร่วมมือช่วยเหลือกันและกันเพื่อคงความเป็นชุมชนไว้มิใช่การพัฒนาที่เน้นปัจเจกนิยมที่คำนึงถึงแต่การต่อสู้แข่งขัน 2) จะต้องเน้นการสร้างจิตสำนึกแบบชุมชนให้เกิดขึ้น ด้วยการเน้นประสบการณ์ร่วม เช่น ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน วัฒนธรรมหมู่บ้านเพื่อสร้างความรักความภาคภูมิใจและหวงแหนในวัฒนธรรมของตน เมื่อมีจิตสำนึกด้านวัฒนธรรม เอกลักษณ์ ความเป็นตัวของตัวเองและการเคารพในตัวเองให้เกิดขึ้น 3) จะต้องมีการระดมการผลิตซ้ำหรือต่อยอดจิตสำนึกแบบชุมชนนี้ผ่านปัญญาท้องถิ่น นักวิชาการในเมือง นักพัฒนา คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านเพื่อสืบทอดจิตสำนึกของชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นต่อไป 4) จะต้องมีการรวมกลุ่มหรือรวมตัวกันของชาวบ้านในรูปของการจัดองค์กร เช่น สหกรณ์เพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อกับภายนอกชุมชน 5) จำเป็นต้องมีการประสานทางด้านวัฒนธรรมระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้านกับกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคมและต่างสังคมเพื่อสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 6) ชุมชนต้องมีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติ ดูแลรักษามิให้ทำลายล้างธรรมชาติ อย่างการพัฒนากระแสหลัก เพราะธรรมชาติจะช่วยคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนไว้ได้ จึงมีการศึกษาวัฒนธรรมชุมชนเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาและสร้างพลังการมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้นในการวิจัยและพัฒนาชุมชนในปัจจุบันจึงเริ่มด้วยการทำความเข้าใจชุมชนเพื่อเข้าถึงชุมชนค้นหาความเป็นตัวตนของชุมชนทั้งชุมชนเองก็ต้องทำความเข้าใจตัวตนของตัวเองด้วย

กรอบฐานความคิดในเรื่องของทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมเป็นทุนสำคัญในการเสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในสังคมและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้ดำเนินไปอย่างสมดุล ทุนทางสังคมเกิดจากการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำบนฐานของความไว้วางใจ มีสายใยผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์กรประกอบหลักคือ คน สถาบัน วัฒนธรรมและองค์ความรู้ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) อเนก นาถบุตร (2545) มองว่าทุนทางสังคมเป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่ทั้งความมีน้ำใจต่อกัน การแบ่งปันความเอื้ออาทรต่อกัน การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม การรวมกลุ่มเป็นองค์กรหรือจัดตั้งเป็นเครือข่าย ในขณะที่ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2542) มีความคิดเห็นว่าทุนทางสังคมเป็นความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคี รวมพลังการมีองค์กรมีหน่วยจัดการจัดระบบต่างๆ ในชุมชนมีศิลปวัฒนธรรม มีจิตรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัคสมานรักใคร่กลมเกลียวเป็นพื้นฐานในท้องถิ่นทำให้มีการพัฒนาที่เข้มแข็งจริงจังและยั่งยืน และประเวศ วะสี (2542) ให้นิยามว่าทุนทางสังคมเป็นพลังทางสังคมในการแก้ปัญหาวิกฤตของสังคม การที่คนมารวมกันเอาความดีมารวมกันเอาความรู้มารวมกันเพื่อแก้ไขปัญหามาของสังคม ทรัพยากรที่สำคัญคือสติปัญญาและความเอื้ออาทรต่อกัน ทุนทางสังคมจึงเป็นมิติในรูปแบบทรัพยากรของชุมชนประกอบด้วยเรื่องค่านิยม ความเอื้ออาทรต่อกัน รวมทั้งเรื่องของสติปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนที่สมควรนำออกมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม ส่วนอัมมาร สยาม

วาลา (2544) อธิบายทุนทางสังคมว่าเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในแนวนอนและแนวตั้งระหว่างบุคคล สถาบัน องค์กรทั้งในรูปปัจเจก กลุ่ม และเครือข่าย ค่านิยมบรรทัดฐานที่สังคมยึดถือมีผลต่อวิธีการผลิตในระดับครอบครัวชุมชนและประชาสังคม ทุนทางสังคมเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ที่มีค่านิยมในการตอบแทนบุญคุณซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนแบบไม่เท่าเทียมกันและการมีเครือข่ายการตอบแทนและใช้ประโยชน์ร่วมกันและสามารถขยายไปใช้ในงานพัฒนาในปัจจุบัน

ทุนทางสังคมเป็นแนวคิดในการพัฒนาชุมชนซึ่งได้รับความสนใจและมีการศึกษากันมากทั้งต่างประเทศและในประเทศโดยเฉพาะในยุคทศวรรษ 1990 จนถึงปัจจุบัน เมื่อสังคมกำลังเข้าสู่สังคมหลังฐานความรู้ซึ่งทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญและเป็นกลไกหนึ่งของโลกยุคสังคมหลังฐานความรู้ เพราะทุนทางสังคมเป็นชุดของความสัมพันธ์ระหว่างคน เป็นความสัมพันธ์ที่มีผลมาจากความตั้งใจบนพื้นฐานของความคาดหวังในสิ่งที่ต้องใช้ร่วมกัน การมีค่านิยมร่วมกันตลอดจนการมีสำนึกของความไว้วางใจระหว่างกัน ซึ่งความไว้วางใจจะเป็นกลไกช่วยเชื่อมโยงระหว่างส่วนย่อยๆ ของชุมชนเข้าด้วยกัน รวมทั้งการเชื่อมต่อและประสานรอยแยกของสังคมเข้าด้วยกัน ทุนทางสังคมจึงเป็นเสมือนสะพานเชื่อมที่จะทำให้เกิดความร่วมมือเพิ่มขึ้นระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายในชุมชนที่เปิดกว้างสำหรับทุกๆ คน ในขณะที่เดียวกันทุนทางสังคมสามารถลดช่องว่างระหว่างคนกับคน คนกับสถาบัน และสถาบันกับสถาบัน ทำให้ทุกฝ่ายสามารถทำงานร่วมกันได้ ทุนทางสังคมประกอบด้วย ความไว้วางใจ การต่างตอบแทน หรือการพึ่งพาอาศัยกัน การมีข้อพันธะกรณีร่วมกันของคนในชุมชนและสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมซึ่งเป็นรูปแบบของทุนทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นในอดีต และมีความพยายามที่จะนำมาใช้ในปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่มีการเชื่อมโยงระหว่างกันของสมาชิกในวัฒนธรรมเดียวกัน และสร้างความสำนึกในหน้าที่ร่วมกัน ทำให้รู้สึกปลอดภัยในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ทุนทางสังคมมีการสะสมหรือสำรองอยู่ในชุมชนให้ชุมชนได้เพิ่มขีดความสามารถในการแก้ปัญหาของชุมชนเอง และเป็นตัวช่วยหล่อเลี้ยงสังคมโดยใช้จารีตหรือธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชน การพึ่งพาอาศัยกันหรือการต่างตอบแทน และมีความไว้วางใจกันของคนในสังคมทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์กัน ลดการเอาเปรียบผู้อื่น ผู้คนในสังคมจะเกิดการรวมตัวกัน มีการสร้างสำนึกร่วมกัน มีการเปลี่ยนจากตัวฉันเป็นพวกเรา และเกิดค่านิยมในเรื่องของประโยชน์ส่วนรวมระหว่างคนในสังคม

ในระบบหรือกระบวนการทุนทางสังคมนั้นระบบคิดของบุคคลหรือองค์กรอาจจะเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธาหรือเกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างกัน ตลอดจนการมีค่านิยมและบรรทัดฐานหรือจารีตที่สอดคล้องกับศีลธรรมความดีงาม โดยครอบครัวเป็นแหล่งทุนทางสังคมที่สำคัญเพราะสามารถสร้างได้ง่ายกว่าในระดับสังคม ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติจึงมีความไว้วางใจเพราะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และค่านิยมความเชื่อเกี่ยวกับการสืบทอดเชื้อสายที่มีส่วนทำให้บุคคลเกิดความไว้วางใจ มีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไว้วางใจกัน หรือต่างตอบแทนกันมากกว่าที่ไม่ใช่ญาติ ถึงแม้การต่างตอบแทนนั้นจะเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียมกันโดยคนหนึ่งอาจจะได้ประโยชน์มากกว่าอีกคนหนึ่งก็ตาม ทุนทางสังคมจึงเป็นพลังทางสังคมในการ

แก้ปัญหาวิกฤตของสังคมโดยคนมาร่วมกันเอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เพื่อแก้ไข ปัญหาของสังคมร่วมกัน (ประเวศ วะสี, 2542)

อย่างไรก็ตามทุนทางสังคมที่เป็นวิธีคิดและระบบความรู้ในการจัดการวิถีชีวิตของความเป็น ชุมชน เช่นในเรื่องการจัดการทรัพยากร การจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์ กับธรรมชาติ หรือมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทุนทางสังคมเดิมของสังคมไทยเป็นจุดเชื่อมต่อที่ดี ในการนำไปประยุกต์ใช้ในมิติทางวัฒนธรรม เพราะมีนัยสำคัญทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ในแง่ของการปลูกจิตสำนึก รักษาสำนึกของชุมชน และเครือข่ายของชุมชนที่ต้องสัมพันธ์กันในการ ดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับฐานทรัพยากรที่ชุมชนต้องอาศัยทั้งแม่น้ำลำคลอง ป่าต้นน้ำ ทะเล เพราะ สำนึกในคุณค่าของทรัพยากรที่ร่วมกันรักษาซึ่งเป็นการยืนยันในคุณค่าหรือกฎเกณฑ์ทางสังคม กฎเกณฑ์ข้อห้ามเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรส่วนรวมร่วมกัน ภายใต้หลักการการต่างตอบแทนและ หลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2541) นอกจากนั้นแล้วทุนทางสังคมยัง ก่อให้เกิดทุนสาธารณะและทุนของสังคม หากความสัมพันธ์ของคนเป็นไปด้วยดีคนก็สามารถใช้ ความสัมพันธ์ระหว่างกันปรับเปลี่ยนเอาทุนต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ ทุนทางสังคมจึงเป็นเสมือนทรัพยากรทางศีลธรรมที่ใช้ไม่มีวันหมด สามารถลดช่องว่างระหว่างคน กับคน คนกับสถาบัน หรือระหว่างสถาบันกับสถาบัน ทำให้ทุกภาคส่วนสามารถทำงานร่วมกันได้ เมื่อคนได้มองเห็นผลประโยชน์ร่วมกันมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มองเห็นคุณค่า มีความ คาดหวัง และเป้าหมายร่วมกันก็จะทำให้คนหรือสถาบันสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ใน กระบวนการเกิดทุนทางสังคมเริ่มจากประชาชนในสังคมมีระบบคิดและค่านิยมที่ดี เป็นระบบคิดที่ ประชาชนเกิดความตระหนักถึงปัญหาสาธารณะร่วมกันทำให้ทุกคนหันมาให้ความร่วมมือกัน

จากบทบาทของทุนทางสังคมในการดำรงชีวิตได้รับการยอมรับว่า ทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่มี อยู่แล้วในสังคมไทย และถูกนำมาใช้ในมิติที่หลากหลาย ซึ่งมีทั้งมิติที่กว้างขวางครอบคลุมในสิ่งที่ เป็นรูปธรรมได้แก่ เรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ และมิติที่เป็นนามธรรม ได้แก่ เรื่องของวัฒนธรรม ความรู้ สติปัญญา และจิตใจ ทุนทางสังคมอาจจะมองในมิติของระบบคิดและวิถีปฏิบัติที่เป็น กระบวนการ ส่วนระบบความสัมพันธ์ของคนที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องของทุนทางสังคมนั้นอาจจะมี ความสัมพันธ์ทั้งในแนวนราบและแนวตั้งก็ได้รวมทั้งความสัมพันธ์จะเป็นระดับปัจเจก กลุ่ม องค์กร สถาบัน ชุมชน หรือเครือข่าย การมีอยู่ของทุนทางสังคมในชุมชนแสดงถึงคุณภาพชีวิตที่ดี ของประชาชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือสิ่งแวดล้อม หรือการเติบโตเข้มแข็งของ เครือข่ายสังคม โดยมีความเชื่อว่าทุนทางสังคมสามารถก่อให้เกิดพลัง เพื่อใช้ขับเคลื่อนชุมชนให้ สามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งได้ทั้งพลังทางปัญญาหรือความรู้ซึ่งเป็นพลังที่จะช่วยให้ชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ทุนทางสังคมจึงมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ เช่น การลดต้นทุน หรือสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้

เมื่อพิจารณาการนิยามทุนทางสังคมที่ใช้เกณฑ์หน้าที่มีองค์ประกอบร่วม 2 ประการ คือ มิติ ด้านโครงสร้างทางสังคมและมิติด้านการเอื้อหรือเสริมให้เกิดการกระทำทั้งจากบุคคลและองค์กร

Coleman อธิบายรูปแบบของทุนทางสังคมว่า ทุนทางสังคมเหมือนกับทุนอื่นๆที่สามารถสร้างผลิตภาพและสร้างโอกาสในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ทุนทางสังคมจึงอยู่ในรูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำด้วยตนเอง โดยทุนทางสังคมจับต้องไม่ได้และไม่ใช้คุณสมบัติส่วนบุคคล (Coleman, 1999) สำหรับกระบวนการเกิดทุนทางสังคมเริ่มจากประชาชนในสังคมมีระบบคิดและค่านิยมที่ดีร่วมกัน ดังนั้นทุนทางสังคมในรูปเครือข่ายจะส่งผลให้เกิด 1) การเพิ่มศักยภาพในการทำงานและช่วยลดต้นทุนในการทำงานได้มากกว่าการทำงานแบบปัจเจกชน 2) เกิดจารีตประเพณีที่เกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกันหรือต่างตอบแทนทำให้องค์กรชุมชนแข็งแกร่งและมีพลังมากขึ้น 3) เกิดความไว้วางใจระหว่างกันของคนในเครือข่ายทำให้การติดต่อและระบบข้อมูลข่าวสารมีความสะดวกรวดเร็ว 4) มีการนำความสำเร็จร่วมกันในอดีตมาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างความร่วมมือในอนาคต

องค์ประกอบของทุนทางสังคม หากมองในเชิงโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional based) ที่อธิบายในรูปของระบบและกระบวนการทำงานของทุนทางสังคม Bain and Hicks แบ่งทุนทางสังคมเป็น 2 ระดับ คือระดับมหภาค (macro) และระดับจุลภาค (micro) ระดับของทุนทางสังคมแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับมหภาคและระดับจุลภาค ในระดับมหภาคจะครอบคลุมบริบทขององค์กรหรือสถาบันต่างๆซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างแบบเป็นทางการ เช่น รูปแบบการปกครอง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับกฎหมายและระดับการกระจายอำนาจซึ่งเป็นเหมือนสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อระดับจุลภาค และระดับจุลภาคถือเป็นศักยภาพของการรวมตัวขององค์กรในแนวนอนรวมทั้งเครือข่ายในการพัฒนา มี 2 ลักษณะ (Brain and Hicks, 1999) คือ 1) สารหรือวิถีคิด (Cognitive) ความเข้าใจและการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ของประชาชน เป็นสิ่งที่จับต้องได้ยากเพราะอยู่ในรูปของการให้คุณค่า (Values) ความเชื่อ (Beliefs) ทศนคติ (Attitudes) พฤติกรรม (Behavior) และบรรทัดฐานของสังคม (Social norms) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้คุณค่าซึ่งประกอบด้วยความไว้วางใจ (Trust) ความสามัคคี (Solidarity) และการต่างตอบแทน (reciprocity) คุณค่าเหล่านี้ถือเป็นค่านิยมร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ส่วนรวมมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น รูปแบบเชิงวิถีการคิด ที่รวมถึง บรรทัดฐาน คุณค่า ความไว้วางใจ ทศนคติ และความเชื่อ เป็นสิ่งที่จับต้องได้ยากและไม่มีตัวตนและมีลักษณะเป็นอัตวิสัยทำให้การสังเกตและวัดการมีอยู่หรือเสื่อมสลายได้ยาก 2) โครงสร้าง (Structural) จะสะท้อนให้เห็นถึงองค์ประกอบและระดับการปฏิบัติของสถาบันท้องถิ่นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่สามารถสนองตอบต่อการพัฒนาชุมชนจึงมักจะเกิดในองค์กรแนวราบและมีความเป็นเครือข่าย รูปแบบเชิงโครงสร้างจึงหมายถึงบทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่ส่งเสริมสนับสนุนโดยกฎ ระเบียบ และจารีตที่ขจัดปัญหาในสังคมจากการให้และแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร ทุนทางสังคมในรูปแบบนี้จึงมีลักษณะเป็นวัตถุวิสัยและสามารถสังเกตการเกิดขึ้นหรือลดลงได้อย่างชัดเจน

แนวคิดและความสำคัญของทุนทางสังคมเป็นที่ยอมรับขององค์กรพัฒนาระหว่างประเทศว่ามีความสำคัญยิ่งในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืนที่นำไปสู่ความผาสุกของคนในสังคม OECD พิจารณาว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนเกิดจากทุน 4 ประเภทคือ ทุนทางกายภาพ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคม และพบว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนเป็นผลมาจากปัจจัยด้านทุนมนุษย์และทุนทางสังคมถึง 4 ส่วน และเกิดจากทุนทางกายภาพและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติเพียง 2 ส่วน ในบริบทสังคมไทยทุนทางสังคมถือเป็นทุนสำคัญที่เสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในสังคมและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองมาช้านาน

ในส่วนทุนทางสังคมในเชิงบูรณาการหรือผลลัพธ์ (Integration/Result based) เป็นภาพรวมหรือมีการบูรณาการของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีองค์ประกอบเกี่ยวกับศาสนธรรม หรือหลักธรรมในศาสนาเป็นเครื่องชี้แนะบุคคลให้มีความรัก ความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อกัน และใช้หลักการทางศาสนานั้นๆ มาสร้างความเป็นปึกแผ่นของสังคม ในพระพุทธศาสนาที่มุ่งสอนให้คนละเว้นความชั่ว ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การทำความดีด้วยการให้ทาน เสียสละ รักษาศีล และมีจิตใจสงบ มีความเมตตาต่อสรรพสิ่ง เป็นทุนที่สร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับสังคมได้

สำหรับความเชื่อพื้นฐานและประโยชน์ของทุนทางสังคมนั้น ทุนทางสังคมเป็นเสมือนกระบวนการที่มีความเป็นพลวัตของการสร้างรูปแบบทางสังคม รูปแบบทางสังคมขึ้นอยู่กับกระบวนการของทุนทางสังคมซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกระดับทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว เครือญาติ กลุ่ม องค์กร สถาบัน ชุมชน และเครือข่าย ที่มักจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก เช่น ปัจจัยด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีอยู่เสมอ ซึ่งสามารถเริ่มต้นได้หลายรูปแบบ เช่น การเริ่มต้นด้วยกระบวนการด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม และความเชื่อดั้งเดิม หรืออาจจะเริ่มต้นด้วยการเรียนรู้จากสิ่งใหม่ จุดเริ่มต้นของกระบวนการทุนทางสังคมจะเริ่มจากการปรับเปลี่ยนระบบคิดและวิถีปฏิบัติของปัจเจก สมาชิกกลุ่ม/องค์กร/สถาบัน และชุมชน ระบบคิดและวิถีปฏิบัติที่สอดคล้องกับศีลธรรม เป้าหมายสุดท้ายของกระบวนการของทุนทางสังคมจะมุ่งสู่การจัดการและกระจายทรัพยากรให้แก่สมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม กระบวนการของทุนทางสังคมจะมุ่งสร้างเสริมทรัพยากรหรือทุนให้แก่ชุมชน และสังคมจะช่วยให้ชุมชนและสังคมเกิดพลังที่จะขับเคลื่อนงานหรือช่วยแก้ปัญหาที่มีอยู่ในชุมชน

ประโยชน์และความสำคัญของทุนทางสังคม ทำให้เพิ่มศักยภาพในการทำงานและช่วยลดต้นทุนในการทำงานได้มากกว่าที่จะปลีกตัวไปทำแบบปัจเจก เกิดจารีตประเพณีที่เกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกันหรือต่างตอบแทน ทำให้องค์กรชุมชนแข็งแกร่งและมีพลังมากขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับกระบวนการรักษาชื่อเสียง และการยอมรับจารีตประเพณีของชุมชนด้วยว่ามีมากน้อยเพียงใด สำหรับความไว้วางใจระหว่างกันของคนในเครือข่ายทำให้การติดต่อและระบบข้อมูลข่าวสารมีความสะดวกรวดเร็ว มีการนำความสำเร็จร่วมกันในอดีตมาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อสร้างความร่วมมือในอนาคต Putnam ชี้ให้เห็นว่าการทำงานร่วมกันในชุมชนเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย โดยเฉพาะสิ่งที่เอื้อให้

เกิดทุนทางสังคมยังคงมีอยู่ในชุมชน ในอีกแง่มุมหนึ่งทุนทางสังคมคือทำให้ชุมชนมีพลังเพียงพอที่จะทำในเรื่องต่าง ๆ ได้มากยิ่งขึ้น เพราะทุนทางสังคมทำให้คนสามารถแก้ปัญหาได้ง่ายขึ้น ผู้คนอาจจะดีขึ้นหากมีความร่วมมือกันและมีการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงานในชุมชน ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีความสงบมากขึ้น เมื่อคนในชุมชนมีความรู้สึกไว้วางใจกันก็จะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ต่อกันตลอดจนเป็นการแลกเปลี่ยนทางสังคมที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ความเป็นเครือข่ายช่วยสร้างทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ทุนทางสังคมช่วยสร้างกระบวนการที่เกี่ยวกับจิตใจและชีวิต เป็นทางเลือกใหม่ที่จะปรับปรุงและพัฒนาชีวิตส่วนบุคคล

สำหรับกรอบแนวคิดและกระบวนการทุนทางสังคม ส่วนที่เป็นกระบวนการทุนทางสังคมประกอบด้วย 3 ส่วน คือ **1) ระบบคิด** เป็นส่วนที่มีความเป็นนามธรรมสูง มีทั้งส่วนที่มีมาแต่ดั้งเดิม ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมภูมิปัญญา ที่ปัจเจกชน กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนได้สืบทอดจากบรรพชน ระบบคิดอีกส่วนหนึ่งได้มาจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ในปัจจุบัน รวมทั้งความเชื่อศรัทธาค่านิยมหรือธรรมเนียมปฏิบัติแบบใหม่ สารหลักที่อยู่ในระบบคิด ได้แก่ ระบบคิดที่เกิดจากค่านิยมที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการต่างตอบแทน มีความไว้วางใจระหว่างกัน และมีความสามัคคีกัน **2) วิธีปฏิบัติ** เป็นส่วนที่มีความสัมพันธ์กับส่วนที่เป็นระบบคิด หมายความว่า เมื่อปัจเจก กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนมีระบบคิดเกี่ยวกับค่านิยมในการช่วยเหลือเกื้อกูล ระบบคิดดังกล่าวก็จะส่งผลให้สมาชิกมีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้ออาทรและมีความร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน **3) ผลลัพธ์** เป็นส่วนที่เกิดจากผลของการที่สมาชิกมีระบบคิดและวิธีปฏิบัติ ซึ่งผลลัพธ์จะอยู่ในรูปของทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ทุนที่เป็นตัวเงินเช่นกองทุนชุมชน ทุนมนุษย์ คือแรงงานที่มีการลงแขกเอาแรงช่วยเหลือกัน ทุนทรัพยากรธรรมชาติมีป่าไม้ที่เป็นป่าชุมชน ทุนภูมิปัญญา มีความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน โดยที่ทรัพยากรหรือทุนเป็นของชุมชนหรือเป็นของสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงและมาใช้ประโยชน์ได้

ส่วนที่เป็นปัจจัยแวดล้อมของกระบวนการ ได้แก่ปัจจัยภายนอกทั้งที่เป็นรูปธรรมเช่น เงินทุนจากภายนอก เครื่องมือที่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก บุคลากร หรือนักวิชาการจากภายนอก และนามธรรม เช่น ความช่วยเหลือทางวิชาการจากภายนอก ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งผลที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีจากภายนอกที่มีผลกระทบต่อระบบคิด และวิธีปฏิบัติภายในกลุ่ม องค์กร สถาบัน และชุมชน (สุวรรณี คำมัน และคณะ, 2551)

ในการเร่งรัดพัฒนาทุนทางสังคมมีความจำเป็นต้องตระหนักและคำนึงถึงตัวแปรในการเปลี่ยนผ่านของโลกจากอดีตที่เป็นสังคมเกษตรกรรมมาสู่สังคมอุตสาหกรรมต่อเนื่องมาถึงยุคสังคมฐานความรู้ในปัจจุบัน และกำลังก้าวผ่านต่อไปในอนาคตอันใกล้ที่เรียกว่าสังคมหลังฐานความรู้โดยตลอดจนปัจจัยขับเคลื่อนสู่โลกสังคมหลังฐานความรู้ (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2550) ที่เป็นการเปลี่ยนผ่านขนานใหญ่ก่อนการเข้าสู่สหัสวรรษใหม่ สังคมฐานความรู้จะขับเคลื่อนด้วย 2 พลังสำคัญ คือ การ

เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายและความเข้มของปฏิสัมพันธ์โดยมีจุดเน้นคือการตอบสนอง การสร้างความรู้ การรังสรรค์ความคิด และการสังสมประสบการณ์ โลกหลังสงครามความรู้ประกอบด้วย 2 โลกที่สร้างเสริมซึ่งกันและกัน คือ โลกแห่งอิสระที่มีค่านิยมเป็นปัจเจกนิเทศ เน้นอุดมการณ์และคุณค่าความเป็นมนุษย์นำมาสู่การปลดปล่อยศักยภาพและความคิดที่เป็นอิสระอย่างเต็มที่ และโลกแห่งการพึ่งพาอาศัยกันที่มีค่านิยมมาสู่จิตสาธารณะ เน้นในเรื่องส่วนรวมมากขึ้น องค์การต่าง ๆ เริ่มตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม การเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและความยั่งยืน อันนำมาซึ่งการปรับเปลี่ยนกรอบความคิดและกระบวนทัศน์ที่เน้นในเรื่องสมดุล จึงเป็นสองค่านิยมสำคัญที่เป็นตัวกำกับโลกหลังสงครามความรู้ที่นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ของคนอย่างมากมาย และก่อให้เกิดโลกที่เกิดความลงตัวของวาทะกับจิตใจ ส่วนตัวกับส่วนรวม และความรู้กับคุณธรรม

สำหรับปัจจัยขับเคลื่อนสู่โลกหลังสงครามความรู้จะต่อยอดจากปัจจัยขับเคลื่อนสังคมฐานความรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการคือ ความไว้วางใจ การใส่ใจ การแบ่งปันและความร่วมมือร่วมใจซึ่งเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับคนและสังคมที่แท้จริงประกอบขึ้นด้วยมนุษย์ที่แท้จริงที่เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม จริยธรรมและจิตสาธารณะควบคู่กันไปซึ่งจะต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมด้วยซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พอเพียงในการดำรงอยู่อย่างความหมาย และมีความสุข ซึ่งจะทำให้โลกของเราในอนาคตเกิดความสมดุลระหว่างภาคสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเรื่องของทุนทางสังคม (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2550)

ทุนทางสังคมในบริบททางการเมือง หรือการเชื่อมโยงกับบริบททางการเมือง ทำให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามกฎหมาย การบริหารงานอย่างโปร่งใส และรับผิดชอบ การเชื่อมโยงคำว่าทุนทางสังคมกับเรื่องของความเป็นประชาธิปไตย จึงเป็นที่คาดหวังในอนาคตว่าเมื่อองค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางสังคมได้มีการพัฒนาและแพร่หลายเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น ก็อาจจะพบว่า การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในบริบททางการเมืองจะมีให้เห็นมากขึ้น ส่วนในทางเศรษฐกิจทุนทางสังคมมีความเกี่ยวพันกับเรื่องของเศรษฐกิจมาตั้งแต่ต้น นับตั้งแต่มีการพบว่าความมุ่งหวังที่จะพัฒนามนุษย์ในสังคมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนั้นจะอาศัยทุนทางด้านเศรษฐกิจด้านเดียวไม่ได้ นับตั้งแต่หน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนได้ประจักษ์ชัดว่า ความล้มเหลวของการพัฒนาในอดีตที่ผ่านมาเกิดจากการให้ความสำคัญในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากเกินไป ในขณะที่เดียวกันก็ละเลยการพัฒนาด้านสังคมทำให้หน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนหันมาให้ความสนใจทุนทางสังคมมากขึ้น

กรอบฐานคิดในเรื่องเศรษฐกิจไทยและเศรษฐกิจภาคใต้

1. ระบบเศรษฐกิจไทย

ในส่วนระบบเศรษฐกิจหมู่บ้านไทยนั้น ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2546) สรุปว่า เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทยเป็นระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนดำรงอยู่ทั้งในอดีตและร่วมสมัยการศึกษา ระบบเศรษฐกิจหมู่บ้านไทยได้เสนอข้อค้นพบสำคัญ คือ 1) ระบบเศรษฐกิจไทยประกอบด้วยระบบเศรษฐกิจสองระบบ ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจชุมชนและระบบเศรษฐกิจทุน ระบบเศรษฐกิจชุมชนดำรงอยู่เป็นชีวิตการทำมาหากินของชาวไทยจำนวนมากที่สุดใหญ่กว่าระบบทุนดำรงอยู่ในทุกภาคของประเทศโดยเฉพาะในชนบท ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนคือ ครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต เป้าหมายของการผลิตคือการดำรงอยู่ การรักษาตัวให้รอด ให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้และผลิตซ้ำครอบครัวและชุมชนได้ การผลิตจึงมีลักษณะบริโภคนครว์เรือน ผลิตเพื่อขายให้ได้เงินมาซื้อสินค้าให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้มากกว่าที่จะคิดขยายให้ใหญ่โตหรือมีกำไรสูงสุด ร่ำรวย ครว์เรือนมีลักษณะเป็นผู้ผลิตขนาดเล็กอิสระ ใช้แรงงานในครอบครัวบนที่ดินเพื่อให้เกิดผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเลี้ยงครอบครัวให้รอด มีการปลูกข้าว ต่อมาเมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้น ก็ใช้แรงงานครอบครัวปลูกพืชที่ใช้ที่ดินน้อยแต่ใช้แรงงานเข้มข้น เช่น ผักผลไม้ เลี้ยงสัตว์ ทำกิจการค้าย่อยและบริการ ระบบของเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนหรือผู้ผลิตเล็กอิสระ ดำรงอยู่อย่างมีเสถียรภาพมากที่สุดในภาคใต้ซึ่งภาคเกษตรในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ มีความหลากหลายอันเนื่องมาจากความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ รายได้ของครว์เรือน 2 ใน 3 มาจากภาคเกษตร ครว์เรือน 3 ใน 4 ใช้แรงงานจากสมาชิกในครอบครัว ระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนเป็นระบบที่ฝังตัวอยู่ในสายญาติมิตร สังคมวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้ออาทรและแลกเปลี่ยนเพื่อความพอเพียงยิ่งขึ้น 2) การแปรรูปของเศรษฐกิจไทยจากระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจทุนเป็นกระบวนการที่มีความเชื่องช้าเพราะมีความเหน็ดตัวสูงเป็นไปทีละเล็กทีละน้อยและใช้เวลานานมากและเกิดขึ้นจำกัดคือลักษณะการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบทุนที่ล่าช้าในช่วงจากสนธิสัญญาเบาริงจนถึงสงครามโลกครั้งที่สองก็ยังล่าช้าและจนมาถึงปัจจุบันที่เศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนไม่กลายเป็นระบบทุนดำรงอยู่ทั้งในอดีตและร่วมสมัย จึงเป็นที่มาของการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจสองระบบในเศรษฐกิจไทยอันเนื่องมาจากความสมบูรณ์ของทรัพยากร 3) เส้นทางของชาติที่สอดคล้องกับความ เป็นจริงควรเป็นเส้นทางที่ชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนมีบทบาทนำเพราะชุมชนเป็นแกนของสังคมและวัฒนธรรมไทยและพัฒนาที่ระบบใหญ่คือระบบชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนร้อยรัดระบบเศรษฐกิจชุมชนและระบบเศรษฐกิจทุน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ,2546)

2. ระบบเศรษฐกิจของภาคใต้

2.1 เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ จากงานวิจัย เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ในรอบห้าทศวรรษที่ผ่านมาของ สงบ สงเมือง (2546) ฉัตรทิพย์ นาถสุภาได้ให้ภาพเศรษฐกิจภาคใต้ว่า 1) เศรษฐกิจชนบทภาคใต้เป็นเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งภาคเกษตร

พึ่งตนเองในท้องถิ่นชัดเจนและไม่ได้ทำธุรกิจครัวเรือนในท้องถิ่น ส่วนเหตุที่ภาคใต้มีรายได้จากภาคเกษตรในอัตราส่วนที่สูงมากเป็นเพราะทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์เป็นป่าเขตร้อนที่มีฝนตกชุกและฤดูฝนยาวนาน และไม่ได้ทำนาอย่างเดียวแต่มีรายได้จากผลไม้ มีผลผลิตเกษตรที่หลากหลาย ประกอบกับภูมิประเทศเป็นคาบสมุทรมีทะเลขนานทั้งสองด้านทำให้สามารถหารายได้จากการทำประมงได้ด้วย หมู่บ้านในภาคใต้จึงพึ่งการทำมาหากินในท้องถิ่นเองได้มาก 2) ภาคใต้มีลักษณะของระบบเศรษฐกิจที่ไม่ใช่ระบบทุนนิยมสูงเหมือนภาคอื่น แต่มีลักษณะที่ดำรงอยู่ต่อมาจากโบราณกาลของระบบชุมชนปรากฏชัดเจน เช่น ตลาดนัด การแลกเปลี่ยนแรงงาน สวนธรรมชาติ และในทางสังคมอิทธิพลของศาสนาต่อความเป็นชุมชน และทัศนคติรักอิสรภาพและหนีห่างรัฐ ดังนั้นการดำรงอยู่ของระบบชุมชนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่เข้มแข็งเป็นพิเศษนี้เป็นที่มาของความสำเร็จในการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน 3) เศรษฐกิจภาคใต้มีเส้นทางอนาคตที่มีโอกาสพัฒนาระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนคู่ขนานไปกับระบบทุนนิยมเพราะมีระบบของชาวบ้านที่เห็นชัดดำรงอยู่อย่างเข้มแข็ง พึ่งตัวเองได้ เป็นตัวของตัวเองไม่คิดพึ่งรัฐ มีแรงงานที่มีความรู้เนื่องจากชาวบ้านภาคใต้นิยมส่งบุตรหลานเรียนหนังสือ และแม้จะทำงานรับจ้างก็ทำงานในภูมิภาคมากกว่า เมื่อระบบของชาวบ้านดำรงอยู่ได้และพัฒนามากขึ้น ระบบทุนนิยมในภูมิภาคก็จะต้องประนีประนอมพึ่งพาอาศัยกันกับชุมชนดำรงอยู่คู่ขนานกัน(จักรทิพย์ นาดสุภา ,2546)

สำหรับสงป สงเมือง (2546) ได้เสนอข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ในรอบห้าทศวรรษที่ผ่านมา 1) ชุมชนหมู่บ้านภาคใต้มีภูมิคุ้มกันจากวิถีชีวิตแบบชุมชนนิยมอัตลักษณ์ ภูมิหลัง ปฏิสัมพันธ์กับการพัฒนาภาครัฐและทุนที่รุกเข้าไปในชุมชนหมู่บ้านอย่างมีภูมิคุ้มกันจากวิถีชีวิตแบบชุมชนนิยมที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนนานนับถอยหลังไปเป็นศตวรรษจนตกตะกอนกลายเป็นแอ่งวิถี และวัฒนธรรมที่ถูกกลืนและเพิกเฉยไปหลังจากส่วนบนของสังคมไทย หันไปยึดเอาแนวทางในการพัฒนาประเทศตามตัวแบบอย่าง ที่ทรงอำนาจอิทธิพลของประเทศตะวันตก จนก่อให้เกิดวิกฤตขึ้นหลายครั้ง และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน 2) ชุมชนหมู่บ้านภาคใต้คุ้นเคยกับวิถีชีวิตที่เป็นปรกติสุขแบบพอเพียงเพื่อปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้คนภายในและภายนอกชุมชน ใช้ระบบบรรทัดและภูมิปัญญาประดิษฐ์คิดค้นสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสม เพื่อดำเนินกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจตลอดมา ในลักษณะของธรรมชาติศึกษา จึงเป็นชุมชนหมู่บ้านที่มีกระบวนการถ่ายทอด เรียนรู้ เพื่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ชุมชน และธรรมชาติทั้งใกล้และไกลอย่างชัดเจน มีประสบการณ์ชีวิตความสามารถและศักยภาพ ที่จะรับถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์จากทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้ในระดับต่างๆ ตามพลัง และความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของพวกเขา เพื่อปกป้องรักษาวิถีชีวิตแบบชุมชนนิยมเอาไว้ สร้างชุมชนหมู่บ้านให้พอเพียง เข้มแข็ง เป็นไท พัฒนาได้อย่างมีอนาคต ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งในปัจจุบันได้ถ่ายทอดเอากรรมวิธีการผลิต การบริหารจัดการ รวมทั้งการใช้ทุนทางสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิมมาประยุกต์สร้างองค์กรของชุมชนหมู่บ้านใหม่ในรูปของกลุ่ม

ชุมชน สมาคม ประชาคม และเครือข่าย เพื่อต่อรองกับภาครัฐ และทุนที่มีการรวมศูนย์เข้มข้นมากขึ้นอีกด้วย (สงบ ส่งเมือง, 2546)

2.2 เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออก

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์ (2540) เสนอข้อค้นพบเศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออก 3 ระบบ 1) ระบบเศรษฐกิจของชุมชนสามารถผลิตเลี้ยงตัวเองได้ ปลุกข้าวทอดผ้าและหาอาหารได้จากธรรมชาติ จึงมีความสามารถในการเลี้ยงตนเองได้เพราะมีพื้นฐานมาจากทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์อย่างหนึ่งและระบบสังคมและวัฒนธรรมที่สมาชิกชุมชนช่วยเหลือกันและมีระบบแลกเปลี่ยนกันเองระหว่างชุมชน เครือข่ายระหว่างชุมชนช่วยให้แต่ละชุมชนมีความพอเพียงมากยิ่งขึ้น 2) ชุมชนมีน้ำใจเป็นลักษณะพื้นฐาน จึงมีการช่วยเหลือกันในทุกขั้นตอนของการผลิตและช่วยแบบให้เปล่า เครือข่ายการแลกเปลี่ยนทั้งภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้านเกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือกันไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์หรือเพื่อกำไรเป็นระบบเศรษฐกิจแบบคอมมูนแห่งชุมชนบุพกาลที่คงทนอยู่ข้ามยุคสมัย ลักษณะที่หมู่บ้านภาคใต้ของไทยมีความเป็นชุมชนสูงทำให้การรวมตัวกันเองของชาวบ้านมีความแน่นแฟ้น สถาบันหมู่บ้านมีเสถียรภาพคงตัวอยู่ได้ตลอดมา สามารถเผชิญกับอันตรายเช่นสงครามและการเอารัดเอาเปรียบที่มาจากภายนอกได้ 3) เศรษฐกิจสามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากรัฐ โดยชุมชนสามารถดูแลปกครองตนเอง และชาวบ้านมีความปรารถนาที่จะมีชีวิตอยู่ในชุมชนที่ปราศจากรัฐ เพราะกลัวการเกณฑ์แรงงาน การสกเลกที่ข่มขู่ เบียดเบียนการรับใช้เจ้านายและไม่อยากเสียภาษี มีความต้องการหากินโดยอิสระ และสามารถรวมตัวกันเองโดยใจสมัครเป็นชุมชนขนาดเล็กที่ให้การคุ้มครองและความอิสระ เนื่องจากไม่เห็นวาระรัฐได้เคยทำประโยชน์อะไรให้มีแต่เรียกเอาแรงงานและผลผลิต (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์, 2540)

2.3 พลวัตของระบบเศรษฐกิจภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออก

ชลิตา บัณฑุวงศ์ และอนุสรณ์ อุณโณ (2546) ศึกษาวิจัยพลวัตของระบบเศรษฐกิจภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออก มีข้อค้นพบว่าในอดีตชาวบ้านภาคใต้ตั้งใจด้วยตนเองที่จะทำการเกษตรผสมผสาน จึงมีวัฒนธรรมประเพณีการกระจายการผลิตมาแต่โบราณและทำต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันทั้งปลูกข้าวและพืชผักผลไม้ทำสวนจับปลาเลี้ยงสัตว์ ภายหลังมีการวางแผนปรับเปลี่ยนเพิ่มชนิดพืชที่ผลิตตามสถานการณ์และการพึ่งตนเองให้ได้จากข้าวสู่ไม้ผล ยางพาราแพ ซึ่งปรากฏในรูปสวนป่า ก่อให้เกิดการทำการเกษตรแบบผสมผสานมากกว่าในภาคใดๆ ทำให้เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้พึ่งตนเองได้และอยู่อย่างยั่งยืน 2) ชาวบ้านภาคใต้วางแผนถ่ายเทแรงงานที่อาจล้นเกินในชนบทให้ไปทำงานในเมืองให้มีอาชีพนอกภาคเกษตร แต่ยังคงอยู่ในท้องถิ่นใกล้ๆ ครอบครัว โดยวางแผนให้การศึกษาที่ดีที่สุดแก่สมาชิกครอบครัวโดยใช้เงินที่ได้รับส่วนเกินจากภาคเกษตรอุดหนุนการศึกษาของบุตร ดังนั้นเมื่อคนได้ออกไปทำงานนอกภาคเกษตรจะได้งานที่ดีใช้ความรู้และเลี้ยงตัวเองได้ดี การออกไปทำงานไม่ใช่หารายได้มาจุนเจือครอบครัวเป็นหลักแต่เป็นการลดรายจ่ายจากการบริโภค ดังนั้นการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากภาคชนบทของภาคใต้จึงเป็น

ปรากฏการณ์ที่มีการวางแผนไว้แล้วเป็นอย่างดี เป็นพัฒนาการของเศรษฐกิจนอกภาคเกษตรเพื่อรองรับประชากรที่เพิ่มขึ้น 3) ชาวบ้านในภาคใต้มีระบบเครือข่ายการร่วมมือและช่วยเหลือกันที่เข้มแข็ง และมีอาณาบริเวณกว้างขวาง ระบบนี้มีมาแต่โบราณกาล เดิมอยู่ในรูปออกปาก เอาแรง กินวาน เกลือ ตลาดน้ำใจ แต่ปัจจุบันเครือข่ายน้ำใจยังคงดำรงอยู่อย่างดีและชาวใต้ก็ได้ประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนในภาคใต้ยังคงมีลักษณะเป็นไปตามสายญาติมิตร การเร่ขายตามบ้าน ตลาดนัด และตลาดของชาวบ้านอยู่มาก นอกจากนั้นชาวบ้านยังได้สร้างและขยายกิจกรรมเครือข่ายจากกลุ่มออมทรัพย์ไปส่งเสริมการทำโรงงานแปรรูปผลผลิตเกษตร ทำเกษตรปลอดสารพิษ เกษตรผสมผสาน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติและ การบริการสาธารณะร่วมกัน และมีความพยายามคิดทำให้การร่วมมือนี้จัดตั้งเป็นองค์กรถาวร (ชลิตา บัณฑุวงศ์ และอนุสรณ์ อุณโณ, 2546)

ภูมิปัญญาภาคใต้

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อการปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากร และองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มคุณค่าอย่างสอดคล้องประสานและเหมาะสมกับบริบทชุมชนของคน ทั้งด้านระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรวัฒนธรรม ตลอดจนปัจจัยและข้อจำกัดทั้งหมดที่เผชิญอยู่ ภูมิปัญญาชาวบ้านจะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนมากกว่าปัจเจกชน และสามารถขยายสืบเนื่องอย่างกว้างขวาง คนส่วนใหญ่ของกลุ่มหรือกลุ่มชนสามารถรับเอาภูมิปัญญานั้นๆ เข้าสู่วิถีการดำเนินชีวิตได้อย่างมีระบบและมีพลัง ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ทรงคุณค่าและสืบต่อกันมายาวนานจะค่อยๆ ซึมซาบเข้าสู่นิสัยการคิดและการกระทำจนกลายเป็นสามัญสำนึกและเป็นจริยวัตรปกติของคนรุ่นต่อมา รากเหง้าของภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมักเกี่ยวเนื่องกับการนำ "สภาวะ" ตามธรรมชาติที่อยู่ในวิสัยที่จะจัดการได้หรือภาวะที่เกิดจากการกระทำ การสร้างสมของคนรุ่นก่อนๆ มาปรับปรนให้เกื้อกูลในการดำรงชีพขั้นพื้นฐานหรือปัจจัยสี่ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคภัยไข้เจ็บ และภูมิปัญญาดังกล่าวจะค่อยๆ แดกหน่อต่อยอดเป็นภูมิปัญญาเพื่อจรรโลงจิตใจ เป็นเครื่องประเทืองอารมณ์ ได้แก่ ภูมิปัญญาประเภทงานช่างฝีมือ และศิลปกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนภูมิปัญญาที่เป็นปทัสถานที่ยึดถือว่าเป็นความดี ความงาม ตามคติชาวบ้าน (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 5, 2529)

ภูมิปัญญาจึงเป็นองค์ความรู้ที่ลุ่มลึกเป็นการหยั่งรู้ที่เกิดจากสัมพันธภาพอันแนบแน่นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาจึงเป็นผลของกระบวนการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่งรอบ ๆ ตัวภายในระบบนิเวศท้องถิ่นทั้งระบบนิเวศธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ภูมิปัญญาจึงเป็นการเรียนรู้ของมนุษย์ผ่านการคิดกระบวนการก่อนที่จะพัฒนาขึ้นเป็นองค์ความรู้ซึ่งสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งทางด้านกายภาพและสังคมวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นภูมิปัญญาจึงเป็นวัฒนธรรมเพราะเป็นสิ่งที่พลวัตและมีความหลากหลาย ภูมิปัญญาประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม ที่เป็น

ผลผลิตทางภูมิปัญญา และสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ระบบคิด ความเชื่อ ทักษะคติ และค่านิยม ภูมิปัญญาจึงเป็นการผสมผสานและบูรณาการระหว่างระบบคิดและศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละสังคม เพื่อการสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมในการดำรงชีวิตเพื่อตอบสนองความความต้องการของคนในสังคม นอกจากนั้นภูมิปัญญายังครอบคลุมถึงการเชื่อมโยง ดีความและการแสดงพฤติกรรมเพื่อแปลงระบบคิดของบุคคล กลุ่มหรือสังคมให้อยู่ในรูปของผลผลิตที่มีความสอดคล้องกับวิถีคิด ค่านิยม บรรทัดฐาน และวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์เมื่อต้องเผชิญกับเหตุการณ์และวิกฤตต่าง ๆ (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2550)

สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการพัฒนาการ การปรับตัวและปรับตัววิถีชีวิตของคนในภาคใต้ที่ประกอบขึ้นด้วยคนไทยและอีกหลายชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกันในคาบสมุทร โดยสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นคาบสมุทรแหลมทอง มีทะเลขนานทั้งสองข้าง มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ทั้งในทะเลและที่ราบชายฝั่งในป่าเขาซึ่งเป็นเขตร่มรื่นใกล้เส้นศูนย์สูตร มีผู้คนหลายชาติหลายภาษา หลายวัฒนธรรม เดินทางทั้งทางบกและทางทะเลเพื่อมาตั้งหลักแหล่งและทำมาค้าขายเป็นเวลาดิตตอมายาวนานกว่าพันปี มีการตั้งถิ่นฐานทำมาหากินหลายลักษณะทั้งบริเวณชายทะเล ที่ราบระหว่างชายทะเลกับเทือกเขา และสายน้ำน้อยใหญ่ ภูมิปัญญาของของภาคใต้จึงมีหลากหลาย ทั้งที่ได้มีการพัฒนามาจากการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และที่คนได้พกพามาจากอารยธรรมต่าง ๆ แล้วหลอมรวมกันเข้าหรืออยู่เคียงข้างกันในหลายลักษณะซึ่งจัดกลุ่มภูมิปัญญาภาคใต้ตามที่ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) ได้วิเคราะห์ไว้เป็น 7 กลุ่ม คือ 1) ภูมิปัญญาในการดำรงชีพตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ประกอบด้วย การขุดตระพังและบ่อน้ำ การปลูกต้นไม้ในบริเวณบ้าน การปลูกสร้างบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างตามสภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และคติความเชื่อ 2) ภูมิปัญญาในการจัดเครือข่ายระบบความสัมพันธ์และการพึ่งพาประกอบด้วยธรรมเนียมเป็นเกลอกัน วันนัด กินงาน กินวาน ข้าวหม้อแกงหม้อ 3) ภูมิปัญญาในหัตถกรรมพื้นบ้าน ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาใช้ทำหัตถกรรมพื้นบ้าน การใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบในธรรมชาติ งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีลักษณะเด่นเฉพาะภาคใต้ 4) ภูมิปัญญาด้านการใช้สมุนไพรและยากลางบ้าน ภูมิปัญญาเก่าแก่ของภาคใต้ เป็นความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับสรรพคุณของสมุนไพร กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดความรู้เรื่องสมุนไพรและยากลางบ้าน 5) ภูมิปัญญาที่ปรากฏเป็นชีวิตทัศน์และโลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ การปกครอง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ข้อห้ามในการดำเนินชีวิต สถานภาพและความประเพณีของชายหญิง 6) ภูมิปัญญาในการปลูกฝังคุณธรรม กำหนดปทัสถานและรักษาดุลยภาพของสังคม เช่น เพลงกล่อมเด็ก วรรณกรรมคำสอนและสุภาษิต ประเพณีการปลูกฝังปทัสถานคุณธรรมด้วยพิธีกรรมและกิจวัตร พิธีกรรมรับรองความรู้ความสามารถของศิษย์ พิธีกรรมเพื่อความสมดุลทางจิตใจ การสืบทอดความรู้เพิ่มเติมความรู้ ปฏิภาณ การเสริมสร้างชีวิตทัศน์ของชาวภาคใต้ 7) การใช้ภูมิปัญญาแก้ปัญหาและปรับตัวในบริบทที่เปลี่ยนไป เกี่ยวกับการปรับตัวและการตอบโต้การครอบงำของทุนนิยมและอำนาจรัฐบาลบนฐานความเข้าใจธรรมชาติแวดล้อมและพลังชุมชน

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นวิธีการจัดการ วิธีการชี้นำ และการริเริ่มเสริมต่อของนักปราชญ์ในท้องถิ่นหรือในกลุ่มชน ภูมิปัญญาชาวบ้านล้วนสั่งสมองงามขึ้นจาก ความรอบรู้ ประสบการณ์ ผนวกด้วยญาณทัศนะ คือความเฉียบคมในการหยั่งเห็น หยั่งรู้ที่ลุ่มลึกกว่าวิสัยทัศน์เป็นรากฐาน ภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้นอยู่กับการปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากรและองค์ความรู้เดิม ให้เพิ่มพูนคุณค่า ขึ้นอย่างสอดคล้องประสานและเหมาะสมกับบริบทของสังคมหรือชุมชนของคนทั้งด้านระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยและข้อจำกัดที่เผชิญอยู่ ภูมิปัญญาชาวบ้านให้ผลสัมฤทธิ์ที่เกื้อประโยชน์ต่อกลุ่มชนมากกว่าปัจเจกชนและสามารถขยาย สืบส่งอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง คนส่วนใหญ่ของกลุ่มสามารถรับเอาภูมิปัญญาเข้าสู่วิถีชีวิตได้ อย่างมีระบบและมีพลัง ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงไม่ใช่อภิปรัชญาเหนือวิสัยชาวบ้านจะใช้ประโยชน์ได้ ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นทรัพย์สินที่ทรงคุณค่ายิ่งและสืบทอดต่อกันยาวนานจะค่อยๆ ซึมซาบเข้าสู่ นิสัยการคิดและการกระทำจนกลายเป็นสามัญลักษณะ เป็นขนบนิยมหรือจริยวัตรปกติของคนรุ่น หนึ่งๆ รากเหง้าของภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมักเกี่ยวเนื่องกับการนำสภาวะตามธรรมชาติที่อยู่ใตวิสัย ที่จะจัดการได้ หรือภาวะที่เกิดจากการกระทำ การเสาะสร้างของคนรุ่นก่อนๆ มาปรับให้เกื้อกูลในการ ดำรงชีพพื้นฐาน หรือปัจจัยสี่ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยานำบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ แล้วภูมิปัญญาเหล่านั้นค่อยๆ แดกหน่อต่อยอดเป็นภูมิปัญญาเพื่อจรรโลงใจ เป็นเครื่องประเทือง อารมณ์ เป็นภูมิปัญญาประเภทงานฝีมือ ศิลปกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนภูมิปัญญาอันเป็นปทัสฐานที่ ยึดถือเป็นความดี ความงามตามคติชาวบ้านภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้มีบริบทที่สำคัญของสังคม ภาคใต้ 4 ประการ 1) สภาวะธรรมชาติ ภาคใต้เป็นผืนแผ่นดินแคบทอดยาว มีทะเลขนานสองด้าน คือ มหาสมุทรอินเดีย บริเวณทะเลอันดามันทางทิศตะวันตก และมหาสมุทรแปซิฟิก สภาพทาง ธรณีวิทยาของภาคใต้ที่มีทิวเขาตะนาวศรี ทิวเขาภูเก็ต ทิวเขานครศรีธรรมราช และทิวเขาสนกาลา คีรี พาดผ่านเป็นกระดูกสันหลังทำให้มีเนินเขา ถ้ำ และเพิงผาเป็นจำนวนมาก สภาพธรณีวิทยา เหมาะกับการเกษตรกรรม ชาวบ้านภาคใต้มีคติภูมิปัญญาในการเลือกที่ตั้งบ้านเรือนว่าจะต้อง "แค่ ป่อ แค่ท่า แค่นา แค่วัด" ซึ่งครอบคลุมวิถีชีวิตทั้งในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต 2) ภาวะ สร้างสรรค์ของบรรพชน ภูมิปัญญาในการจัดการ การสร้างสรรค์ของคนรุ่นก่อนๆ กลายเป็นบ่อปม เพาะให้ความรู้และประสบการณ์คนรุ่นต่อๆ มา ภูมิปัญญาในการสร้างขยายและพิทักษ์ฐานอำนาจ ของบรรพชนชาวใต้ด้านการผูกญาติ ผูกมิตรเพื่อผนึกกำลัง เพิ่มแรงงานตามวัฒนธรรมการพึ่งพา และสังคมเกษตรกรรม เพื่อร่วมกันพิทักษ์ชีวิต ทรัพย์สิน ศักดิ์ศรีและอำนาจกันและกัน ส่วนภูมิ ปัญญาในการถือสิทธิ์ถือครองหรือจับจองสิ่งของของบรรพบุรุษชาวใต้ เป็นการกระทำแบบง่ายๆ แต่ เคารพอย่างเคร่งครัด ไม่ละเมิดต่อกัน 3) ความเชื่อเกี่ยวกับโลกและจักรวาล คติความเชื่อของชาวใต้ สืบทอดกันมาแต่โบราณว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกล้วนปรุงแต่งขึ้นจากรธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ องค์ประกอบของธาตุ 4 ที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดสภาวะทางภูมิศาสตร์แตกต่างกัน ส่งผลให้ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม พรรณพืช สัตว์ และผู้คน และความสมดุลของธาตุ 4 ภายในและ ภายนอกโลก หรือจักรวาลส่งผลให้ธรรมชาติมีสภาวะปกติ ถ้าธาตุแปรปรวนจะเกิดภัยธรรมชาติ

อย่างร้ายแรง ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันระหว่าง คน สัตว์ ต้นไม้ ถ้าปรับธาตุให้เกื้อกูลกันจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ภูมิปัญญาที่แตกต่างจากคติความเชื่อ เกี่ยวกับโลก และจักรวาลแตกแขนงเป็นภูมิปัญญาย่อยๆ เช่น การเดินเรือที่เสี่ยงอันตราย โดดเดี่ยวกลางคลื่นลม ก็มีแม่ย่านางเรือเป็นเครื่องบำรุงขวัญ 4) ศาสนา ศาสนาที่มีผลต่อการบ่มเพาะภูมิปัญญา ได้แก่ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม บางคนถูกบ่มเพาะทั้งสามศาสนา ภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมของชาวพุทธมักกระทำเป็นพุทธบูชา ภูมิปัญญาในการครองตนของทุกศาสนามักละเว้นสิ่งที่ถือว่าเป็นบาป คนดีต้องทำตัวให้ห่างและมุ่งบำเพ็ญกุศลเพื่อเป็นเนื้อนาบุญ ภูมิปัญญาเรื่องการใช้ชาติเป็นภาษิตคำสอนให้มีเมตตาธรรม

ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้จำแนกเป็น 5 ประเภท 1) ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพ มีขึ้นเพื่อการมีชีวิตให้มีความสุขสบายตามอัตภาพ เป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการเสาะหาปัจจัยด้วยวิธีเก็บเกี่ยว และการใช้แรงงานและการจัดการเกี่ยวกับปัจจัยสี่ คือ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำมาหากิน ภูมิปัญญาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย วัฒนธรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมโภชนาการ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับยารักษาโรค 2) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง เป็นการพิทักษ์ปกป้องชีวิต และทรัพย์สิน คือการพึ่งตนเอง ภูมิปัญญาการหลบเลี่ยงอันตราย การสังเกตสภาพความแปรปรวนของสภาพดินฟ้าอากาศ การให้ความรู้เรื่องเวลาอันเหมาะสมเวลาออกหากินของสัตว์แต่ละชนิดมาช่วยในการเดินทางให้ไม่มีอันตราย ภูมิปัญญาการรวมพลังและการพึ่งพิง เช่น ภูมิปัญญา "การตลาดแหวน" คือ รวมกลุ่มกะเกณฑ์กับรับผิดชอบตลาดตระเวน ดูแลปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของหมู่บ้าน ภูมิปัญญาการร่วมแรงแบ่งประโยชน์ ชาวภาคใต้ มีภูมิปัญญานานัปการในการบ่มเพาะให้กุลบุตรกุลธิดามีวัฒนธรรมในการรู้จักสามัคคีนำไปสู่การพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สินในระยะยาวอย่างมั่นคง ภูมิปัญญาการทำและการใช้ศาสตราวุธ ความจำเป็นในการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ชาวภาคใต้เกิดภูมิปัญญาการทำและใช้อาวุธขึ้นอย่างพิสดาร ภูมิปัญญาการดูแลรักษาชีวิตและทรัพย์สิน การดูแลบำรุงรักษาชีวิตชาวภาคใต้ให้ความสำคัญกับเด็ก สตรี เป็นพิเศษ 3) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างและพิทักษ์ฐานะและอำนาจ มีทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และตำแหน่งหน้าที่ ภูมิปัญญาการสร้างและขยายฐานอำนาจ วัฒนธรรมชาตินักเลง การผูกเกลอ ภูมิปัญญาการสร้างและขยายฐานอำนาจ ภูมิปัญญาการรักษาฐานะและอำนาจ การบำเพ็ญบุญบารมีเพื่อผดุงอำนาจ วาสนา เป็นภูมิปัญญาที่อาศัยหลักคุณธรรม การเสริมศรัทธาบารมี 4) ภูมิปัญญาการจัดการเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นภูมิปัญญาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ การร่วมกันกำหนดทางสัญจรระหว่างหมู่บ้าน การกำหนดให้มีทางสาธารณะระหว่างไร่นา การสร้างศาลากลางหนเพื่อเป็นที่หลบแดดกำบังฝน และหยุดพักแรมของคนเดินทาง ภูมิปัญญาการเลี้ยงรับรองแขกหมู่มาหรือมีกิจกรรมที่เป็นส่วนตัวร่วมกัน เช่น ยกหมรับ หรือการนำข้าวหม้อแกงหม้อ มาร่วมกันเลี้ยงดู การขนทรายเข้าวัด และการหาเงินบำรุงศาสนาโดยอาศัยประเพณีก่อเจดีย์ทราย 5) ภูมิปัญญาที่เป็นการสร้างสรรค์พิเศษ หมายถึง ภูมิปัญญาที่ชาวบ้านใช้วิสัยทัศน์เฉพาะ คือ สร้างสรรค์ขึ้นจากกลุ่มอื่นๆ (สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์, 2542)

บทที่ 2

พัฒนาการชุมชนละแมในบริบทการเปลี่ยนแปลง

ภาคใต้เป็นแผ่นดินที่ปรากฏขึ้นในโลกเมื่อประมาณ 650 - 550 ล้านปีจนถึง 40,000 ปี (อมรา ศรีสุชาติ, 2544) โดยมีวิวัฒนาการของธรณีสัณฐานมาเป็นลำดับ เมื่อปลาย 40,000 ปี ปรากฏว่ามีมนุษย์อาศัยอยู่ในภาคใต้แล้ว (สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2544) ภาคใต้เป็นส่วนหนึ่งของแหลมมลายู มีลักษณะภูมิประเทศเป็นคาบสมุทรแคบๆ มีที่ราบจำกัด ซึ่งอยู่ทางชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกและตะวันตกของภาคเป็นแนวนานโดยมีเทือกเขาสูงเป็นสันอยู่ตรงกลาง ภาคใต้มีลักษณะหลายอย่างแตกต่างของอุณหภูมิมระหว่างฤดูกาลน้อย เขตที่ตั้งของภาคใต้อยู่ระหว่างละติจูดที่ 5 องศาเหนือ ถึง 11 องศาเหนือ ลองจิจูดที่ 98 องศาตะวันออก ถึง 102 องศาตะวันออก การเปลี่ยนแปลงของภูมิประเทศบริเวณภาคใต้นี้ ทำให้ชายฝั่งด้านตะวันออกยกตัวสูงขึ้นชายฝั่งทะเลราบเรียบ มีหาดทรายสวยงามหลายแห่ง ซึ่งแตกต่างจากชายฝั่งทะเลทางด้านตะวันตกที่แผ่นดินยุบตัวลงไป ชายฝั่งทะเลจมตัวทำให้ชายฝั่งทะเลขรุขระเว้า ๆ แหว่ง ๆ มีเกาะมากมาย แต่บางแห่งมีหลักฐานว่าแผ่นดินยกตัวสูงขึ้น เช่น การพบซากหอยและซากสัตว์ทะเลในบริเวณหินปูนบางแห่ง

จากที่ภาคใต้มีลักษณะเป็นแผ่นดินที่ย่นลงไปในทะเลอ่าวไทยติดกับทะเลจีน ภูมิประเทศเป็นสันทรายและมีที่ราบกว้างประมาณ 3-55 กิโลเมตร จากที่ราบลึกเข้าไปเป็นมีเทือกเขาสูงทอดยาวในแนวเหนือใต้ มีแนวภูเขาสองแนวคือ ทิวเขาภูเก็ตเป็นแนวที่แยกออกจากเขาตะนาวศรีทอดตัวเลียบชายฝั่งตะวันตกตั้งแต่ชุมพรถึงภูเก็ต และทิวเขานครศรีธรรมราชจากตอนกลางจังหวัดสุราษฎร์ธานีทอดตัวไปถึงจังหวัดตรังและสตูล (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกร ประดิษฐ์, 2540) พื้นที่ตอนกลางเป็นที่สูง เป็นสันเขาทำให้เกิดพื้นที่ลาดเอียงจากตอนกลางลงสู่ชายฝั่งทะเลทั้งสองด้าน ดินส่วนใหญ่จึงเป็นดินที่มีการชะล้างสูง มีระดับความอุดมสมบูรณ์ต่ำเนื่องจากสภาพอากาศที่ชื้นต่อเนื่องส่งผลให้ดินมีปัญหา ดินไม่เหมาะสมหรือเหมาะสมน้อยสำหรับการเพาะปลูก ถ้านำดินเหล่านี้มาใช้ประโยชน์จะให้ผลผลิตต่ำหรือไม่สามารถให้ผลผลิตได้ รวมไปถึงพื้นที่ลาดชันเชิงซ้อนมีความลาดชันมากกว่าร้อยละ 30 ถ้ามีการใช้ประโยชน์จากที่ดินอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างรุนแรง (อมรา ศรีสุชาติ, 2544) ภาคใต้ฝั่งตะวันออกมีที่ราบชายฝั่งทะเลเหมาะในการปลูกข้าวมีฝนตกชุกเพราะได้รับลมมรสุมทั้งมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และมีฤดูฝนที่ยาวนานถึง 8-9 เดือนตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนมกราคม โดยภาคใต้ฝั่งตะวันตกมีฝนมากกว่าภาคใต้ฝั่งตะวันออกเพราะได้รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้เต็มที่ ขณะที่ฝั่งตะวันออกมีทิวเขาภูเก็ตและทิวเขานครศรีธรรมราชกั้นลมมรสุมนี้ไว้ จากสภาวะที่มีฝนตกชุกทำให้ภาคใต้มีความอุดมสมบูรณ์ มีป่าทึบที่มีไม้ที่มีคุณภาพดี

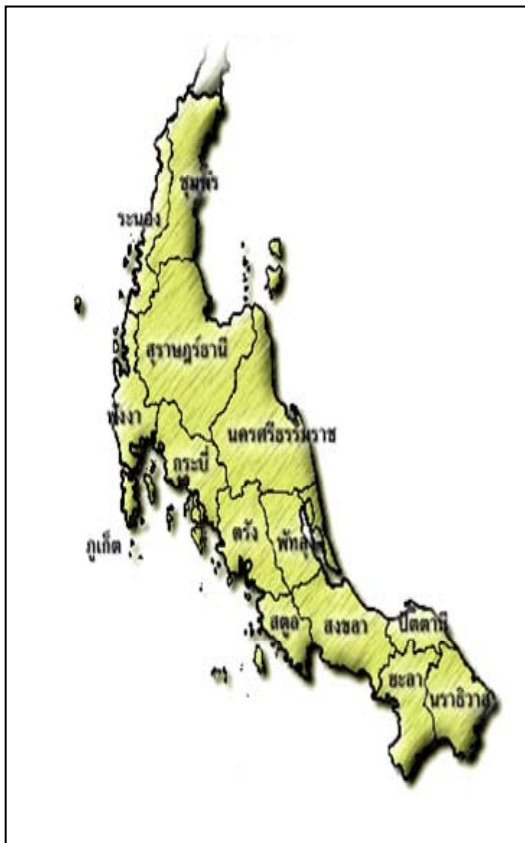
มีของป่า หวาย ไม้ไผ่ น้ำผึ้ง มีพืชสวน เช่น มะพร้าว ทุเรียน เงาะ มังคุด กล้วย ฝรั่ง พืชสมุนไพร เครื่องเทศ ผักนานาชนิด ตลอดจนพืชเชิงเดี่ยวที่ปลูกใหม่เป็นพืชเศรษฐกิจ เช่น กาแฟ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน เพราะเป็นเขตร้อนทำให้ภาคใต้มีอาหารอุดมสมบูรณ์และหลากหลายโดยเฉพาะอาหารทะเลที่จับสัตว์น้ำได้ตลอดปีและพืชผักผลไม้ที่สามารถเพาะปลูกได้ตลอดปีเช่นกันประกอบกับความต่างของภูมิประเทศและภูมิโนเวศทำให้มีระบบนิเวศที่หลากหลายรวมอยู่ในบริเวณเดียวกัน จึงเกิดเป็นสภาพที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์, 2540) ในส่วนแหล่งน้ำตามธรรมชาติในภาคใต้มักเป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ไหลจากภูเขาสูงสู่ทะเลที่ต่างระดับความสูง น้ำจึงไหลเชี่ยวในตอนต้นน้ำ เรือเดินได้ยาก จึงต้องมีการใช้แพไม้ไผ่และใช้การถ่อแพบรรทุกสิ่งของเช่นของป่าประเภทหวายไปสู่เมืองและปากแม่น้ำ แม่น้ำในภาคใต้ไม่ได้ไหลในแนวเหนือใต้แต่ไหลจากตะวันตกไปสู่ตะวันออกและจากตะวันออกไปสู่ตะวันตก จึงไม่ได้เป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างเมืองกับเมืองบนคาบสมุทรแม่น้ำสายสั้น ๆ จึงเป็นเพียงเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านเชิงเขา กับหมู่บ้านทำนาบนที่ราบและหมู่บ้านประมงชายฝั่งในช่วงเดียวกันของคาบสมุทร โดยเฉพาะตามแม่น้ำสายสั้น ๆ ที่ใช้เพียงเรือขนาดเล็ก แพไม้ไผ่ หรือเดินเท้า เส้นทางน้ำเป็นเส้นทางข้ามคาบสมุทรกันมากกว่าการเดินทางเรือเลียบชายฝั่ง (สงบ สงเมือง, 2532) เช่น ในจังหวัดชุมพร แม่น้ำหลังสวนในอำเภอหลังสวนเป็นเส้นทางคมนาคมและขนส่งของป่าจากป่าพะโต๊ะลงสู่เมืองหลังสวน ผู้คนตัดไม้ไผ่จากป่าทำแพใช้แพไม้ไผ่บรรทุกหวายและของป่าที่เก็บได้จากพะโต๊ะถ่อแพลงสู่ตัวเมืองหลังสวนเพื่อขายทั้งน้ำผึ้ง พืช สัตว์ หวายที่เก็บได้และส่งแพไม้ไผ่และ/หรือหวายลงสู่ชายฝั่งทะเลปากแม่น้ำหลังสวนเพื่อขายให้ชาวประมงสำหรับทำโป๊ะ เช่นเดียวกับคลองละแมในตำบลละแม อำเภอหลังสวนก็เช่นเดียวกันเป็นเส้นทางขนส่งของป่าจากพื้นที่ทางด้านตะวันตกลงสู่พื้นที่ด้านตะวันออกที่เป็นที่ราบและพื้นที่ชายฝั่งทะเลออกสู่ปากน้ำละแม ส่วนพื้นที่ลาดชันมีความลาดชันถึงร้อยละ 35 อยู่ในพื้นที่ภูเขาในแถบพื้นที่ตำบลทุ่งควัฒ์และตำบลละแมส่วนที่ติดต่อกับตำบลปากทรงและตำบลพระรักษ์ อำเภอพะโต๊ะ

ลักษณะทางกายภาพ

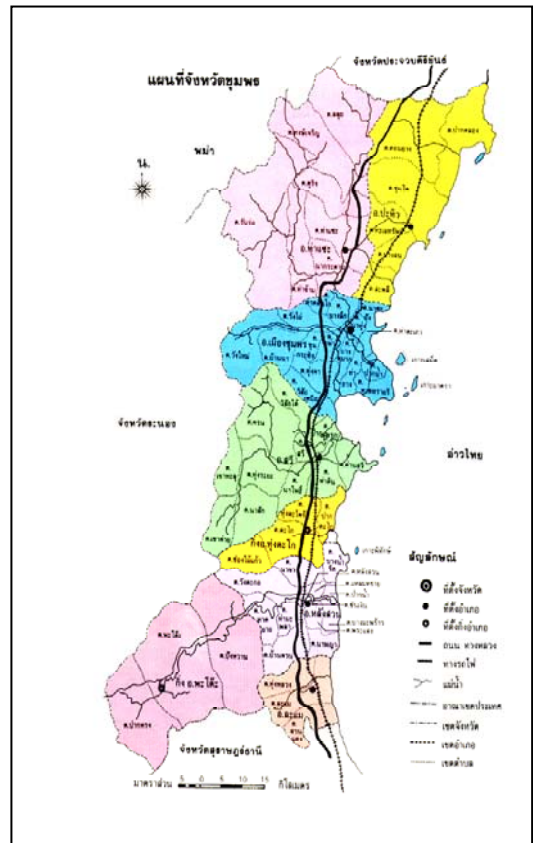
ละแมเป็นอำเภอเกิดใหม่ขนาดเล็กที่แยกออกมาจากพื้นที่อำเภอหลังสวนเมื่อ 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ก่อนหน้าปี 2514 ละแมมีฐานะเป็นหมู่บ้านและตำบลในอำเภอหลังสวนมายาวนาน เพิ่งแยกเป็นกิ่งอำเภอในอำเภอหลังสวนในทศวรรษ 2510 เมื่อ ปี 2514 และยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อปี 2520 ละแมเป็นอำเภอใต้สุดของจังหวัดชุมพรในจำนวน 8 อำเภอ คือ อำเภอเมืองท่าแซะ ปะทิว สวี หลังสวน พะโต๊ะ ทุ่งตะโก และอำเภอละแม อำเภอละแมอยู่ห่างจากตัวจังหวัดชุมพรประมาณ 98 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 561 กิโลเมตร อำเภอละแมมีพื้นที่ 340 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 212,500 ไร่ ลักษณะพื้นที่เป็นแนวยาวทอดตัวจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออกจรดฝั่งทะเลอ่าวไทย สภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ลาดเอียงจากทางทิศตะวันตก

ไปทิศตะวันออกเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ ของภาคใต้ที่มีทิวเขาภูเก็ทวางเป็นสันอยู่ประมาณกึ่งกลางของพื้นที่ภาคใต้ทำให้ละแวกพื้นที่ลาดชันที่มีความลาดชันถึงร้อยละ 35 ในพื้นที่ภูเขาในแถบพื้นที่ตำบลทุ่งควาวัดและตำบลละแมส่วนที่ติดต่อกับตำบลปากทรงและตำบลพระรักษ์ อำเภอพะโต๊ะ ตามที่กล่าวมาแล้ว สำหรับอาณาเขตมีพื้นที่ 340 ตารางกิโลเมตรของละแมนั้น ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอหลังสวนที่ตำบลหาดยายและตำบลคลองขนาน ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอพะโต๊ะที่ตำบลปากทรง ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอท่าชนะที่ตำบลคันธูลี และทิศตะวันออก ติดต่อกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทยซึ่งมีความยาวของฝั่งทะเลประมาณ 18 กิโลเมตร

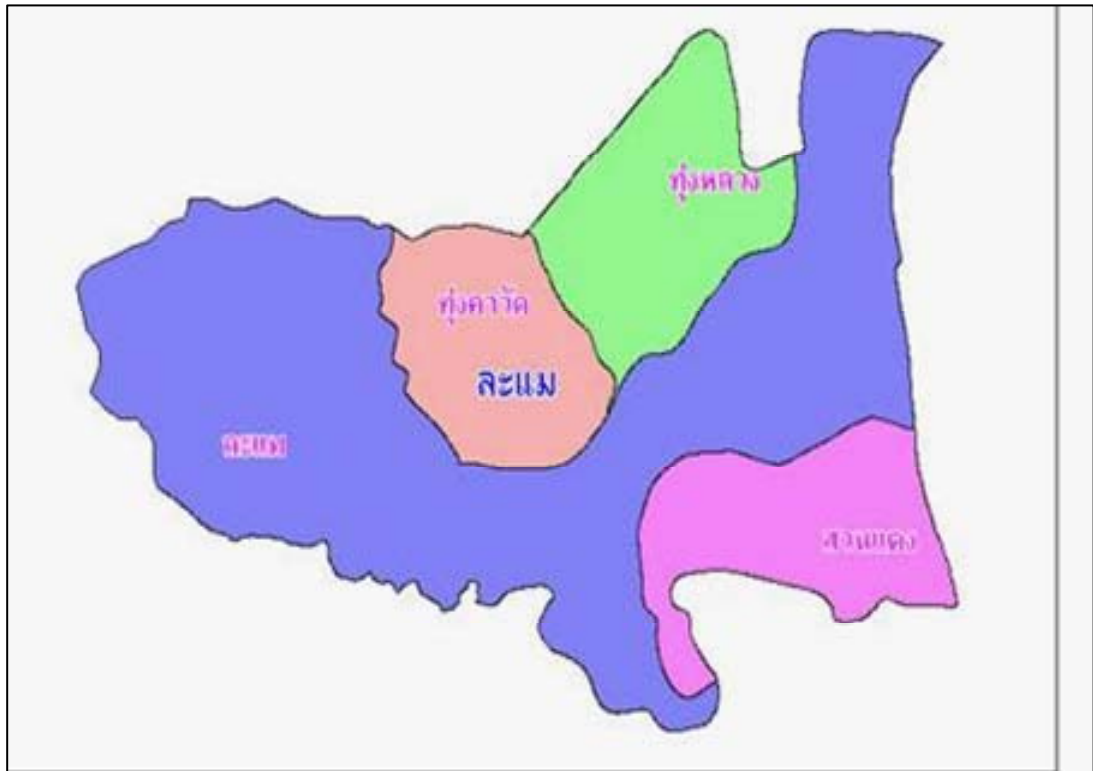
แผนที่อำเภอละแม

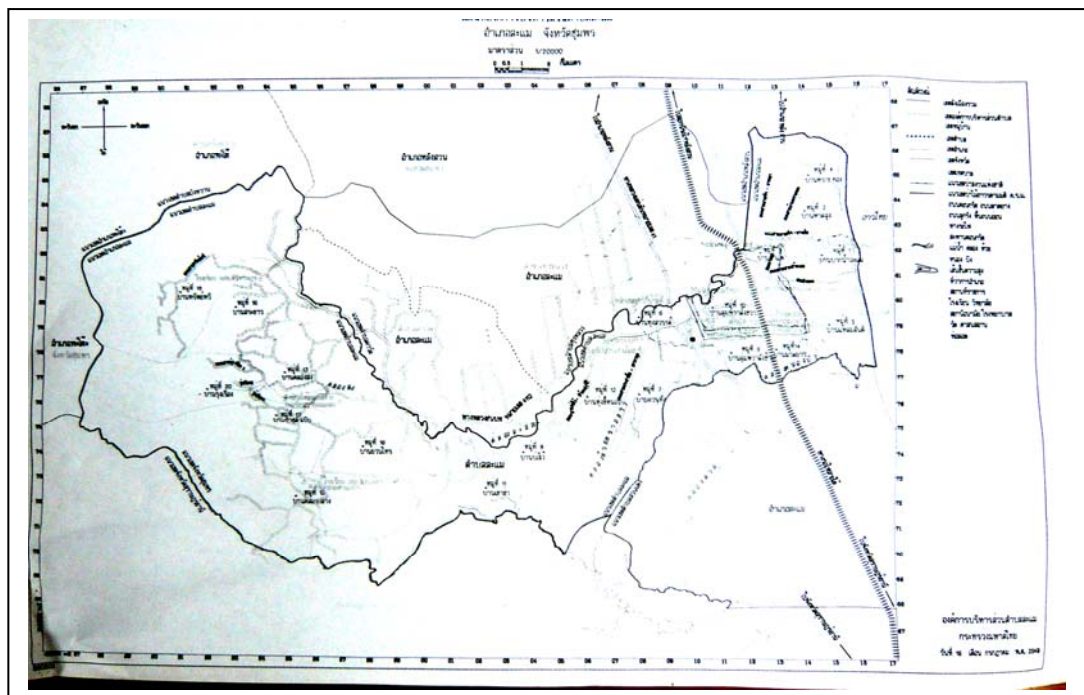
แผนที่ภาคใต้

แผนที่จังหวัดชุมพร

แผนที่อำเภอละแม

จากสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่อำเภอละแมที่เป็นพื้นที่ยาวตัดขวางและลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปยังทิศตะวันออกตามสภาพภูมิประเทศของภาคใต้ นั้น ทางด้านทิศตะวันตกเป็นภูเขา เนินควน สลับกับที่ราบสูง พื้นที่ค่อยๆ ลาดต่ำไปทางด้านทิศตะวันออกทำให้เกิดที่ราบที่ราบลุ่ม ที่ราบชายฝั่งทะเล พื้นที่พรุและพื้นที่เลนมีหาดทรายยาวตลอดชายฝั่ง เป็นหาดทรายชายทะเลที่ยังมีความเป็นธรรมชาติ ละแมเป็นอำเภอที่มีความได้เปรียบในด้านทรัพยากรธรรมชาติ เพราะมีทั้งป่า ป่าเขา เนินควน ที่ราบสูง ที่ราบ ที่ราบลุ่ม พรุ พื้นที่เลน และฝั่งทะเล ละแมในอดีตจึงเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์มีระบบนิเวศที่หลากหลายที่ส่งผลดีในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ จากสภาพภูมิศาสตร์ของละแมด้านทิศตะวันตกที่เป็นป่าและเทือกเขาสูงชันสลับซับซ้อนทอดตัวจากเหนือลงสู่ใต้ สภาพพื้นที่เป็นบริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าควนแม่ยายหม่อนซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารสายสำคัญของอำเภอจำนวน 3 สาย คือ คลองละแมซึ่งเป็นคลองอยู่ในลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกไหลผ่านกลางอำเภอไปทางทิศตะวันออกสู่ทะเลที่ปากน้ำละแม คลองเสร็จ คลองจวด และคลองขนานของอำเภอหลังสวน รวมทั้งแหล่งน้ำย่อยและพื้นที่ชุ่มน้ำอีกมากมายในอดีตที่เป็นแหล่งรองรับน้ำที่ทำให้เกิดความสมดุลในระบบนิเวศ จากสภาพพื้นที่ลาดต่ำมาทางทิศตะวันออกสู่ตอนกลางของอำเภอซึ่งเป็นที่ราบสูงมีเนินเขาและเนินควนสลับอยู่ทั่วไป ทางตะวันออกเป็นที่ราบลุ่มและพื้นที่ลุ่มหลายแห่งเคยเป็นที่นา แต่ปัจจุบันปรับเปลี่ยนเป็นสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันไปจนจรดที่ราบชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ทำให้ละแมมีพื้นที่ที่จำแนกเป็น 3 โซน คือ โซนภูเขาสูง ภูเขาและเนินควน โซนที่ราบที่ราบลุ่ม และโซนชายฝั่งทะเล ถ้าพิจารณาจากเส้นทางรถไฟและถนนสายเอเชีย พื้นที่ละแมทางฝั่งตะวันออกเป็นที่ราบที่ราบลุ่มไปถึงชายฝั่งทะเล ส่วนทางตะวันตกเป็นที่ราบสูง เนินควน เนินเขา ภูเขา และภูเขาสูง ทำให้ละแมมีระบบนิเวศที่หลากหลายตามลักษณะภูมินิเวศที่ส่งผลให้เกิดระบบนิเวศต่างๆ จากภูเขาสู่ทะเล

ภูมินิเวศและระบบนิเวศ

ภูมินิเวศของพื้นที่ละแมตั้งแต่เป็นป่าในเมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวน และอำเภอหลังสวนจนถึงปัจจุบันที่เป็นอำเภอละแมนั้นเป็นลักษณะภูมินิเวศใหญ่ที่หลากหลายจากภูเขาสูงสู่ทะเลประกอบไปด้วยระบบนิเวศต่างๆ 6 ระบบ คือ ระบบนิเวศภูเขาและป่าดงดิบ ระบบนิเวศแม่น้ำลำธาร ระบบนิเวศเกษตร ระบบนิเวศปากแม่น้ำ ระบบนิเวศป่าชายฝั่ง ประกอบด้วย ป่าชายเลน ป่าพรุ ป่าชายหาด และระบบนิเวศทางทะเล ที่รวมถึงระบบนิเวศปะการัง และระบบนิเวศหญ้าทะเล ซึ่งแต่ละระบบนิเวศมีหน้าที่เฉพาะและทุกระบบนิเวศมีความเกี่ยวพันและเชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้ง ถ้าระบบนิเวศใดมีการเปลี่ยนแปลงหรือขาดความสมดุลย่อมส่งผลกระทบต่อเนื่องสู่ระบบนิเวศส่วนอื่นๆ และมีผลกระทบต่อเนื่องต่อวิถีชีวิตของผู้คนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

1. ระบบนิเวศภูเขาสูงและป่าดงดิบ

ละมอเป็นแหล่งที่พบระบบนิเวศภูเขาสูงและป่าดงดิบแหล่งหนึ่ง เนื่องมาจากการมีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เหมาะสม คือ เป็นเขตร่มชื้นที่มีฝนตกชุกทำให้มีความอุดมสมบูรณ์สูง มีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่หลากหลาย ในอดีตระบบนิเวศนี้ครอบคลุมพื้นที่ตำบลละมอ อำเภอหลังสวนทั้งพื้นที่จากทิศตะวันตกไปสู่อทิศตะวันออกและจดฝั่งทะเล ปัจจุบันพบในตำบลละมอและตำบลทุ่งควาตซึ่งเป็นพื้นที่รอยต่อกับตำบลปากทรง ตำบลพระรักษ์ อำเภอพะโต๊ะ ที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าละมอและเป็นป่าชุมชนของหมู่ 16 ตำบลละมอ และหมู่ 7 ตำบลทุ่งควาต ในระบบนิเวศแบบนี้มีพื้นที่ที่ประกาศให้เป็นเขตอนุรักษ์และนอกเขตอนุรักษ์ในเวลาต่อมา เช่น เขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าควนแม่ยายหมอน และพื้นที่ที่อยู่นอกเขตอนุรักษ์ เช่น เขตป่าสงวนแห่งชาติป่าละมอ แม้ว่าพื้นที่ภูเขาสูงและป่าดงดิบในละมอได้รับการประกาศให้เป็นเขตอนุรักษ์แล้ว แต่ขณะเดียวกันพื้นที่อนุรักษ์ก็ได้ออกตัดขาดจากกัน เพราะมีการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของผู้คนและมีถนนตัดผ่านซึ่งทำให้สภาพของป่าขาดออกจากกันและมีผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าไม้รวมทั้งการอยู่อาศัยของสัตว์ป่า

พื้นที่เขตอนุรักษ์ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับเชื่อมโยงอยู่กับพื้นที่เขตอนุรักษ์อื่นๆ ที่แวดล้อมละมออยู่นั้นย่อมส่งผลกระทบซึ่งกันและกันกับระบบนิเวศในพื้นที่ละมอที่ส่งผลต่อความสมบูรณ์ของพื้นที่ที่ทำให้มีภูมิอากาศที่เหมาะสมในการเพาะปลูกตลอดจนปริมาณฝนและอุณหภูมิ เขตพื้นที่อนุรักษ์ที่แวดล้อมละมออยู่ เช่น อุทยานแห่งชาติลำน้ำกระบุรี อุทยานแห่งชาติน้ำตกหงาว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง อุทยานแห่งชาติศรีพังงา อุทยานแห่งชาติเขาสก อุทยานแห่งชาติเขาหลักล้า ลู อุทยานแห่งชาติเขาลำปี และอุทยานแห่งชาติคลองพนม รวมมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 5,455.55 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่ที่อยู่นอกเขตอนุรักษ์ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มป่าและภูเขาต่างๆ อีกจำนวนมากทั้งที่มีพื้นที่ต่อเนื่องกับเขตอนุรักษ์และกระจัดกระจายเป็นกลุ่มๆ เช่น ป่าสงวนแห่งชาติป่าปากทรง ป่าสงวนแห่งชาติป่าละอุ่น ป่าสงวนแห่งชาติป่ากะเปอร์ และป่าสงวนแห่งชาติอื่นๆที่มีความสำคัญในการสงวนไว้เพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในอนาคต ระบบนิเวศภูเขาสูงและป่าดงดิบมีหน้าที่และประโยชน์มากมาย หน้าที่หลักคือเป็นเขตพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่หล่อเลี้ยงและเชื่อมโยงระบบนิเวศต่างๆ เข้าด้วยกัน เป็นแหล่งพักพิงและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิดและมนุษย์ เป็นแหล่งพื้นที่ที่รักษาสภาพภูมิอากาศและผลิอากาศบริสุทธิ์ให้กับโลก รวมทั้งเป็นแหล่งสนับสนุนวิถีชีวิตของชุมชนในด้านต่าง เช่น การใช้น้ำในการดำรงชีพ การบรรเทาอุบัติภัยต่างๆ แหล่งอาหารสมุนไพร แหล่งศึกษาค้นคว้าธรรมชาติศึกษา แหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งชมทิวทัศน์ที่มีค่าของชาติในอนาคต และทำหน้าที่อื่นๆ อีกมากมายที่เอื้อประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมตลอดจนความเป็นอยู่ของผู้คน ในบางพื้นที่ของละมอมีการเข้าครอบครองและทำประโยชน์ในพื้นที่เหล่านี้และเกิดความขัดแย้งกันกับเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งป่าไม้และสรรพากร เช่น ชาวบ้านที่บุกรุกป่าสงวนแห่งชาติในเขตตำบลทุ่งควาตเป็นพื้นที่เพาะปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันต้องการเสียภาษีที่ดิน

เพื่อแสดงกรรมสิทธิ์การครอบครองในที่ดิน แต่ไม่สามารถเสียภาษีได้เพราะถือว่าเป็นพื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์, 1 เมษายน 2552)

2. ระบบนิเวศแม่น้ำและลำคลอง

ระบบนิเวศนี้เกิดจากภูเขาสูงซึ่งเป็นสันเขาทางด้านตะวันตก ร่องเขาและหุบเหวเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นพื้นที่รับน้ำที่เกิดจากฝนตกและการซึมซับจากป่าโดยธรรมชาติ โดยน้ำจะค่อยๆ ไหลรวมกันลงที่ต่ำเรื่อยๆ และมีปริมาณน้ำเพิ่มมากขึ้นกลายเป็นลำธาร ห้วย คลอง และแม่น้ำ เกิดเป็นคลองละแอมซึ่งเป็นคลองสายหลัก น้ำที่ไหลจากภูเขาสูงจะนำธาตุอาหารต่างๆ และตะกอนดินที่ถูกชะล้างและละลายมาตามธรรมชาติทับถมสะสมเป็นดินที่ราบที่อุดมสมบูรณ์ที่ใช้เป็นที่เพาะปลูก ทำนา ตะกอนดินและสารอาหารมีการทับถมเป็นดินเลนชายฝั่งให้ป่าชายเลนเจริญเติบโตและเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนและป้องกันชายฝั่ง ตะกอนดิน และสารอาหารมีการทับถมในพื้นที่ชายฝั่งเพื่อให้เป็นแหล่งกำเนิดของหญ้าทะเลที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพันธุ์สัตว์น้ำต่างๆ ให้ผู้คนได้เก็บหาเป็นอาหาร เดิมคลองละแอมมีน้ำเต็มสองฝั่งเป็นคลองสำคัญในการเชื่อมโยงระบบนิเวศภูเขาสูงและระบบนิเวศป่าดงดิบตลอดจนระบบนิเวศอื่นๆ รวมทั้งระบบนิเวศทางทะเลและแม่น้ำให้เกื้อกูลต่อการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตในละแอมและพื้นที่ใกล้เคียง ปัจจุบันสภาพลำคลองในละแอมได้เปลี่ยนแปลงไปมากเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินไปจากสภาพเดิมที่เป็นพื้นที่ป่าไม้ได้ถูกทำลายและเปลี่ยนเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเชิงเดี่ยวประเภทยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน ทำให้มีการชะล้างพังทลายของหน้าดินมากขึ้นเวลาฝนตก และทำให้เกิดผลกระทบต่อเนื่องคือลำคลองทุกสายทั้งคลองละแอม คลองเสร็จ คลองจวด คลองหนองบัวตันเขิน เกิดการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการไหลของน้ำ ตลอดจนการทำเหมืองฝายกั้นลำคลอง มีการขุดลอกคลอง ซึ่งจะทำให้เกิดมีการชะล้างพังทลายของสองฝั่งคลองมากขึ้น ทำให้มีน้ำไหลหลากมากในหน้าฝนในช่วงเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคมโดยเฉพาะในปี 2552 เกิดฝนตกหนักน้ำในคลองละแอมบริเวณพื้นที่ทุ่งควั๊ดและบริเวณหมู่ 16 หมู่ 19 ตำบลละแอม ซึ่งเป็นพื้นที่สูงไหลแรงพัดพาถนนสะพานบ้านเรือนต้นไม้พังทลาย ต้นยางพาราและปาล์มน้ำมันถูกน้ำพัดพาถอนรากถอนโคนไปเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ต้นไม้จากป่าดั้งเดิมที่หลงเหลืออยู่ริมคลองละแอมสามารถยืนต้นอยู่ได้โดยไม่ถูกระบบแต่อย่างใด สถานการณ์ที่เกิดขึ้นและทวีความรุนแรงนี้เป็นเพราะระบบนิเวศภูเขาสูงและป่าดงดิบถูกทำลายไม่มีพื้นที่ป่าไม้เพียงพอในการเก็บกักดูดซับน้ำอีกต่อไป ในขณะเดียวกันก็ทำให้น้ำแห้งในหน้าแล้งเนื่องจากน้ำไหลลงทะเลเร็วขึ้น และลำคลองตื้นเขินไม่มีที่เก็บกักน้ำ ปัจจุบันคลองละแอมมีสภาพขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง ลำคลองตื้นเขิน และเกิดการพังทลายของสองฝั่งคลอง เนื่องจากการรื้อล้างพื้นที่เขตคลองปลูกพืชถึงแนวคลอง ตลอดจนการขุดลอกคลองและเก็บตักทรายในคลองมาใช้ในการก่อสร้าง

3. ระบบนิเวศเกษตรกรรมดั้งเดิม

ในพื้นที่ละแอมในอดีตก่อนทศวรรษ 2500 นั้นการเพาะปลูกเป็นระบบเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม มีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน หรือเรียกว่า ระบบเกษตรแบบยั่งยืน หรือระบบ

วนเกษตร ในระบบนี้ประกอบด้วยไม้ป่า ไม้ผล ไม้ใช้สอยและพืชผักสวนครัวที่ปลูกตามพื้นล่างในพื้นที่เดียวกัน พืชป่าประกอบไปด้วย สะตอ เหยียง เนียง ไม้ป่าใช้สอย เช่น ไม้ไผ่ ไม้ผลต่างๆ เช่น ทูเรียน มังคุด เงาะ ลำสาด กล้วย หมาก มะพร้าว พืชผักสวนครัว เช่น ผักเหลียง ผักหวาน มะกรูด ตะไคร้ ข่า และอื่นๆ ระบบเกษตรกรรมแบบนี้ไม่ต้องการพื้นที่มากเพียงเป็นที่ราบหรือเนินเขาที่ใกล้กับแหล่งน้ำ ดังนั้นจึงไม่กระทบต่อระบบนิเวศป่าไม้มีผลผลิตมีหลากหลายและพึ่งพาตนเองได้ ประกอบกับระบบนิเวศแบบนี้สร้างเสริมเกิดความสมบูรณ์ขึ้นในตัวของระบบนิเวศเองอันเนื่องมาจากความหลากหลายของพรรณพืชที่รากพืชได้ปฏิสัมพันธ์พึ่งพาแลกเปลี่ยนธาตุอาหารซึ่งกันและกันส่งผลให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้นในตัวเอง ตลอดจนการรักษาความชุ่มชื้นของดินและภูมิอากาศที่ทำให้พืชเจริญงอกงามโดยไม่ต้องใช้ปุ๋ยเพราะพืชเป็นจำนวนร้อยชนิดต่างแลกเปลี่ยนสารอาหารกัน แต่เมื่อระบบทุนนิยมแผ่ขยายถึงระบบเกษตรกรรมดังกล่าวไม่สามารถตอบสนองความต้องการของครัวเรือนได้ทัน ประกอบกับราคาพืชผลไม่แน่นอนไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการยังชีพ มีการนำพืชเศรษฐกิจ โดยเฉพาะ ยางพารา กาแฟและปาล์มน้ำมันมาปลูกผสมในบริเวณสวนดังกล่าวกันมากขึ้น เมื่อพืชเศรษฐกิจโตขึ้นไม้ผลดั้งเดิมก็就会被ตัดทิ้ง ส่วนพื้นที่ที่บุกเบิกใหม่ก็จะปลูกพืชเศรษฐกิจไปแทนที่ เพราะพืชเศรษฐกิจเจริญเติบโตดีภายใน 3-4 ปีก็จะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้และมีแนวโน้มราคาตลาดดีขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ผู้คนจากต่างถิ่นอพยพเข้าสู่ผืนป่าละแมที่สมบูรณ์บุกกรุยบองที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าละแมโดย มีเป้าหมายเพื่อปลูกยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน ระบบนิเวศเกษตรแบบดั้งเดิมถูกปรับเปลี่ยนเป็นระบบเกษตรแผนใหม่ในรูปพืชเชิงเดี่ยวที่ส่งผลต่อต้นทุนการผลิต

4. ระบบนิเวศปากแม่น้ำ

บริเวณปากแม่น้ำคือบริเวณที่แม่น้ำหรือลำคลองไหลออกสู่ทะเลทำให้น้ำจืดพบกับน้ำเค็มบริเวณปากแม่น้ำเกิดเป็นระบบนิเวศปากแม่น้ำที่สภาพน้ำเป็นน้ำกร่อย ที่ปากคลองละแม ปากคลองดวด ปากคลองหนองบัวซึ่งส่งผลให้พื้นที่บริเวณดังกล่าวนี้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากมีสัตว์น้ำชุกชุมทั้งบริเวณปากแม่น้ำและเหนือปากแม่น้ำที่เป็นน้ำกร่อยสัตว์น้ำจึงชุกชุมทั้งในบริเวณปากแม่น้ำและในคลองละแมเพราะเป็นแหล่งที่มีธาตุอาหารที่ถูกพัดพามากับกระแสน้ำตามธรรมชาติมาทับถมที่บริเวณปากแม่น้ำที่มีการแลกเปลี่ยนธาตุอาหารกันระหว่างน้ำจืดและน้ำเค็มในช่วงที่มีน้ำขึ้นน้ำลงเรียกว่าระบบนิเวศน้ำกร่อยที่มีป่าชายเลนเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและพันธุ์สัตว์น้ำนานาชนิดอาศัยอยู่และเป็นแหล่งขยายพันธุ์สัตว์น้ำ พื้นที่ปากแม่น้ำเป็นที่ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของผู้คนชุมชนแรกของละแม เพราะสะดวกในการสัญจรและการทำมาหากิน ปัจจุบันพื้นที่ปากแม่น้ำละแมได้รับผลกระทบทั้งจากการพังทลายของหน้าดินมีการชะล้างพังทลายของหน้าดินในพื้นที่การเกษตรในที่สูงและไหลมาทับถมในพื้นที่ปากแม่น้ำจนกินขนาด ประกอบกับการทำลายป่าชายเลนรอบๆ ปากแม่น้ำก็ทำให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศปากแม่น้ำสภาพปัจจุบันของบริเวณปากแม่น้ำหรือปากน้ำละแมในตำบลละแม ปากคลองดวด ปากคลองหนองบัวในตำบลสวนแตงจึงเห็นได้ชัดเจนถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศปากแม่น้ำหรือระบบนิเวศน้ำกร่อย

อย่างมีนัยสำคัญที่ทำให้สัตว์น้ำลดลงอันเนื่องจากการทำลายระบบนิเวศอื่นๆ และการทำลายป่าชายเลนตลอดจนป่าพรุ

5. ระบบนิเวศป่าชายฝั่ง

ประกอบด้วยป่าชายเลน ป่าชายหาด และป่าพรุ ในอดีตละแวกนี้มีระบบนิเวศชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 18 กิโลเมตร มีป่าชายหาดที่เป็นป่าไม้เคี่ยมขึ้นหนาแน่นและได้รับการประกาศเป็นป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองป่าพุทธศักราช 2481 นอกจากนี้ยังมีป่าชายเลนและป่าพรุ หนาแน่น ในป่าชายเลนมีสัตว์น้ำนานาชนิดอาศัยเป็นแหล่งหากิน และเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน มีพันธุ์ไม้ที่หลากหลาย เช่น โกงกาง ตะบูน แสม ถั่ว ลำพู ลำแพน พังกาหัวสุม และต้นจาก ระบบนิเวศนี้ปัจจุบันเหลืออยู่น้อยมาก ในตำบลละแวกป่าชายเลนดั้งเดิมหายไปเกือบหมดที่มีอยู่ส่วนมากมีการปลูกใหม่ ส่วนในพื้นที่ที่ชายฝั่งที่เป็นหาดทรายมีป่าชายหาดขึ้นปกคลุม มีพันธุ์พืชที่ต้องการน้ำน้อยและขึ้นได้ดีในดินทราย เช่น สน หยีทะเล และผักบุ้งทะเล ส่วนในพื้นที่ที่เป็นที่ทับถมของตะกอนมาเป็นระยะเวลานานและเป็นที่ราบต่ำมีน้ำท่วมขังแต่น้ำทะเลท่วมไม่ถึงก็กลายสภาพเป็นป่าพรุซึ่งมีต้นเสม็ดขาวเป็นหลัก ดังนั้นแต่ละระบบนิเวศของป่าชายฝั่งจึงมีความแตกต่างกันไปและมีหน้าที่ในในระบบนิเวศธรรมชาติที่แตกต่างกันไปด้วย ระบบนิเวศของป่าชายฝั่งมีประโยชน์ต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก ทำหน้าที่ป้องกันชายฝั่งและป้องกันชุมชนจากอุบัติเหตุทางธรรมชาติ เป็นแหล่งพักพิงและอาศัยทำมาหากินของชุมชน เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ประเภทต่างๆ เป็นแหล่งไม้ใช้สอย แหล่งหาอาหาร พืชผัก สมุนไพร เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชน และเป็นแหล่งแพร่ขยายพันธุ์สัตว์น้ำ แหล่งหาอาหารของสัตว์นานาชนิดและสัตว์น้ำ ปัจจุบันพื้นที่ป่าชายฝั่งหมดไป ป่าชายเลนละแวกได้ลดลงและเสื่อมโทรมมีหลงเหลืออยู่เฉพาะร่องรอยของป่าชายเลน เพราะไม่มีผู้ใดให้ความสนใจอย่างจริงจังทั้งภาครัฐและชุมชน ประกอบกับมีสถานประกอบการ โรงแรม โรงงานอุตสาหกรรม บ่อเลี้ยงกุ้ง ปัญหายุบและมลพิษ และอื่นๆ ตลอดจนการเข้าครอบครองของเอกชนและการมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินบริเวณป่าชายเลนเป็นสาเหตุของการทำให้ป่าชายเลนลดลงและเสื่อมโทรมรวดเร็วยิ่งขึ้น ตลอดจนมีผลกระทบต่อการทำมาหากินของชุมชนด้วย ส่วนป่าพรุถูกบุกรุกสร้างเป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน ที่ยังเหลืออยู่เป็นป่าพรุเสื่อมโทรมในตำบลสวนแตงเป็นของนายทุนนอกพื้นที่ ระบบนิเวศป่าชายฝั่งจึงเสื่อมโทรมและกำลังจะหมดไป

6. ระบบนิเวศทางทะเล

เป็นระบบนิเวศธรรมชาติที่กว้างใหญ่และซับซ้อน ประกอบไปด้วยระบบนิเวศย่อยต่างๆ คือ ระบบนิเวศหญ้าทะเล ระบบนิเวศปะการัง และระบบนิเวศทะเลลึก ทะเลละแวกมีระบบนิเวศหญ้าทะเลจำนวนมาก พบในบริเวณน้ำตื้นที่เป็นบริเวณที่ได้รับอิทธิพลของการเกิดตะกอนจากการพัดพาและทับถมของปากแม่น้ำ ดังนั้นเวลาน้ำลงบางครั้งสามารถมองเห็นหญ้าทะเลมากมายตามตะกอนดินและทรายที่โผล่ขึ้นมา และผู้คนสามารถเดินเก็บหาสัตว์น้ำ เช่น หอย และปลิงทะเลได้ หญ้าทะเลเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทะเลหายาก เช่น พะยูน เต่าทะเล พะยูนกิน

หญ้าทะเลเป็นอาหาร นอกจากนั้นแหล่งหญ้าทะเลยังมีหน้าที่อื่นๆ เช่น ลดการชะกร่อนของหน้าดินจากคลื่น กลั่นกรองของเสียต่างๆ ที่มาจากบนชายฝั่ง ปัจจุบันหญ้าทะเลต้องสูญเสียไปจากการทำการประมงผิดวิธี และเกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของชายฝั่ง เช่น มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน มีการปล่อยน้ำเสีย ขยะมูลฝอย น้ำมันเครื่อง และมลพิษอื่นๆ ลงสู่แนวหญ้าทะเล เพราะชุมชนตั้งบ้านเรือนอยู่ชิดริมฝั่งทะเลตลอดแนวทั้งในพื้นที่ตำบลละแมและตำบลสวนแตง นอกจากนั้นยังมีบ่อเลี้ยงกุ้งทั้งในตำบลละแมและตำบลสวนแตง และแหล่งชุมชนซึ่งมีผลเสียต่อแหล่งหญ้าทะเล จึงสูญเสียสัตว์ทะเลหายาก เช่น พะยูน ซึ่งปัจจุบันพบน้อยมากและเกือบไม่พบเลย

ส่วนระบบนิเวศแนวปะการังเป็นระบบนิเวศที่ซับซ้อนและมีความหลากหลายมากที่สุดใต้มหาสมุทร แนวปะการังจัดเป็นสิ่งก่อสร้างของสิ่งมีชีวิตที่ใหญ่ที่สุดในโลก การเจริญเติบโตของแนวปะการังเป็นไปอย่างช้าๆ ในแต่ละปี ปะการังบางชนิดอาจเพิ่มขนาดของตนเองขึ้นมาได้เพียง 2-3 เซนติเมตร ดังนั้นกว่าแนวปะการังอันกว้างใหญ่อย่างที่เรเห็นจึงใช้เวลานับหมื่นๆ ปี ในทะเลละแมมีแนวปะการังตลอดแนวทะเลละแม แนวปะการังเป็นแหล่งอนุบาลตัวอ่อน แหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งหลบภัย แหล่งอาหาร แหล่งวางไข่ แหล่งผสมพันธุ์ และที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ทะเลนานาชนิด เช่น เต่าทะเล หมึก กุ้งหอย ปลา จากการสำรวจพบปลาในแนวปะการังมากกว่า 800 ชนิด แนวปะการังเปรียบได้กับป่าดงดิบบนพื้นแผ่นดิน ปะการังในทะเลละแม มี 2 แนว เป็นปะการังในแนวเขตประมาณ 3,000 เมตรเป็นปะการังแนวใน และปะการังแนวนอกเขตประมาณ 6,000 เมตรเป็นปะการังแนวนอก ระบบนิเวศนี้มีส่วนอย่างสำคัญต่อความสมบูรณ์ของสัตว์น้ำในทะเลละแม หากระบบนิเวศนี้ได้รับผลกระทบย่อมส่งผลกระทบต่อปริมาณสัตว์น้ำในทะเลละแมอย่างมีนัยสำคัญ

จากระบบนิเวศดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในอดีตธรรมชาติในละแมได้สร้างระบบนิเวศที่หลากหลายมีความสมบูรณ์แบบเป็นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนละแมดำรงอยู่และเติบโตก้าวหน้าไปข้างหน้า ทุกกระบวนนิเวศทางธรรมชาติเหล่านี้ตั้งแต่ระบบนิเวศภูเขาสูงถึงทะเลกว้างล้วนแล้วแต่มีความสำคัญและมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกันและกันและกระทบซึ่งกันและกัน โดยมีลำคลองในละแมเป็นตัวเชื่อมโยงแต่ละระบบนิเวศเข้าด้วยกัน ถ้าระบบนิเวศบนภูเขาสูงหรือระบบนิเวศต่างๆ บนชายฝั่งได้รับการเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงระบบนิเวศทางทะเลได้ และที่สำคัญการเปลี่ยนแปลงของแต่ละระบบนิเวศจะส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ซึ่งกันและกันแล้วยังส่งผลกระทบต่อการทำมาหากินของชุมชนทั้งสิ้น และในขณะเดียวกันมนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการทำให้ระบบนิเวศต่างๆ เปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องมีความเข้าใจในความสำคัญและความเชื่อมโยงกันของระบบนิเวศต่างๆ ดังกล่าวนี

7. ความหลากหลายทางชีวภาพ

จากภูมินิเวศที่ส่งผลให้เกิดระบบนิเวศที่หลากหลายนั้นนำไปสู่ความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ในพื้นที่ที่เคยเป็นผืนป่าดงดิบหรือป่าดิบชื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วย

พันธุ์พืชที่มีพันธุ์ไม้นานาพรรณ มีไม้เนื้อดีทั้งพืชชั้นบนชั้นรองชั้นกลางและชั้นล่างตลอดจน ถาวาล์ยพันธุ์พันเกี่ยวกันอยู่แน่นหนาและพันธุ์สัตว์ทั้งสัตว์ขนาดใหญ่ ทั้งช้าง เสือ หมี สัตว์ขนาดเล็ก เช่น กวาง ฟาน อีเก้ง สัตว์ขนาดเล็กเช่น หมูป่า กระรอก กระเจิง และนกนานาพันธุ์ ตลอดจน สัตว์เลื้อยคลาน ประเภทตะกวด เขี้ย จิ้งเหลน ภูขนาดใหญ่และขนาดเล็ก แมลง และมีระบบนิเวศที่ สมบูรณ์ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ผืนป่าหลายแสนไร่ได้สร้างความสมบูรณ์ให้เมืองหลัง สวนมีภูมิอากาศที่เหมาะสมในการเพาะปลูกพร้อมผลิตของป่าให้เมืองหลังสวนหล่อเลี้ยงผู้คนใน ระยะต่อมา

เมื่อละแวกบุกกรุกเข้าไปพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมทั้งเกษตรแบบดั้งเดิมและ เกษตรกรรมสมัยใหม่ได้ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันแม้พื้นที่ ประมาณกึ่งหนึ่งของอำเภอละแวกเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแวกและป่าพรุบ้านดวดที่อยู่ในเขต รักษาพันธุ์สัตว์ป่าควนแม่ยายหม่อน แต่ในสภาพจริงพื้นที่ป่าที่ยังมีสภาพเป็นป่ายังคงมีไม่ เกิน ร้อยละ 10 ของพื้นที่ป่าตามหลักฐานของทางราชการ และส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณยอดเขาที่สูงชันบุก กรุกเข้าทำการเกษตรไม่ได้ (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์, 19 สิงหาคม 2552) และมีพื้นที่ที่เป็นป่า ชุมชนในตำบลทุ่งควาวัต ตำบลสวนแตง และตำบลละแวก รวมประมาณ 500 ไร่ ความหลากหลาย ทางชีวภาพยังคงมีอยู่ในผืนป่าดังกล่าวนี้ที่เป็นภูเขาสูงเป็นหลัก ซึ่งยังคงสภาพป่าที่สมบูรณ์มี พรรณพืชชั้นสูงชั้นกลางและพืชชั้นล่างที่ยังพอเป็นภาพสะท้อนความหลากหลายทางชีวภาพของ พรรณพืชในผืนป่าละแวกที่อุดมสมบูรณ์ในอดีตได้ระดับหนึ่ง ส่วนความหลากหลายของพันธุ์สัตว์ใน ผืนป่าสงวนแห่งชาติป่าละแวก ป่าพรุบ้านดวด และป่าชุมชนมีน้อยกว่าพรรณพืช มีจำพวกลิงค่าง ค่างหน้าแว่น ระรอก นกชนิดต่างๆ ส่วนพื้นที่การเกษตรเชิงเดี่ยวเช่น ปาล์มน้ำมัน ยางพารา สวน ผลไม้ สวนมะพร้าว กาแฟ ไม่มีพรรณพืชอื่น และไม่มีพันธุ์สัตว์แม้แต่กระรอก กระแต และนกก็มี น้อยมากเพราะในพื้นที่สวนไม่มีพืชอาหารให้สัตว์ นอกจากสัตว์เลี้ยงประเภท โค ไก่ หมู ปลา ชุมชนละแวกไม่นิยมปลูกพืชผักเพื่อบริโภค เพราะสามารถไ้ขายได้จากยางพาราและปาล์มน้ำมัน หาซื้อได้ ทรัพยากรนิยมได้หล่อหลอมบ่มเพาะวิถีคิดแบบสังคมบริโภคที่ให้ความสำคัญกับตลาด มากกว่าการสร้างแหล่งอาหารรอบบ้านเพื่อการพึ่งตนเอง

ลักษณะความเป็นท้องถิ่นของละแวก

อำเภอละแวกมีพื้นที่ 340 ตารางกิโลเมตร หรือ 212,500 ไร่ มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน กระจายเต็มพื้นที่ ก่อนปี 2514 ละแวกเป็นหมู่บ้าน และต่อมาเป็นตำบล คือ ตำบลละแวก หลังปี 2514 ละแวกมีฐานะเป็นกิ่งอำเภอในอำเภอหลังสวนมีตำบลเพิ่มขึ้นจากหนึ่งตำบลเป็นสามตำบล ในปี 2520 ละแวกได้รับการยกฐานะอำเภอแบ่งพื้นที่เป็น 4 ตำบล ประกอบด้วยตำบลละแวก ตำบล สวนแตง ตำบลทุ่งหลวง และตำบลทุ่งควาวัต

ประชากรอำเภอละแวกมีจำนวน 27,974 คน มีผู้ชายมากกว่าผู้หญิง คือ มีชาย 14,103 คน หญิง 13,871 คน เป็นประชากรชาวไทย ชาวไทยเชื้อสายจีน รวมมีครัวเรือน 10,265 ครัวเรือน และ

ยังมีประชากรแฝงที่เป็นแรงงานต่างด้าวทั้งพม่าและกัมพูชาอีกจำนวนหนึ่งประมาณ 3,000 คน ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 80 อยู่ในวัยทำงาน เป็นประชากรวัยฟุ้งเฟ้อและศึกษาเล่าเรียนประมาณ ร้อยละ 20 ประชากรปัจจุบันประกอบด้วยชาวละแฉะเดิมซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนน้อยมากประมาณร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด ปัจจุบันอยู่แถบฝั่งทะเลซึ่งเกิดเป็นชุมชนชายฝั่งทะเลมาก่อนไม่น้อยกว่า 150 ปี ตามคำบอกเล่าของชุมชน ตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมาประชากรร้อยละ 90 เป็นผู้อพยพย้ายถิ่นมาจากจังหวัดในภาคใต้ ภาคกลางและภาคอีสาน โดยเฉพาะจากจังหวัด นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี สงขลาเข้ามาจับจองพื้นที่ป่าเพื่อทำมาหากิน เปลี่ยนแปลงผืนป่า ดิบชื้นให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมต่อเนื่องถึงทศวรรษ 2538 ประมาณร้อยละ 85-90 ของผู้อพยพย้าย ถิ่นมีประชากรที่อพยพมาจากนครศรีธรรมราชมากที่สุด สังคมละแฉะจึงเป็นสังคมหลากหลาย วัฒนธรรมในลักษณะสังคมพหุลักษณะที่ยังไม่สามารถประสานกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันแม้เวลาจะ ผ่านมานานถึง 5 ทศวรรษก็ตาม

อำเภอละแฉะแบ่งเขตการปกครองตามพระราชบัญญัติการปกครองท้องถิ่นเป็น 4 ตำบล 47 หมู่บ้าน มีครัวเรือน 8,842 ครัวเรือน ประชากร 27,643 คน จำแนกรายตำบล คือ

ตำบลละแฉะ มีพื้นที่ 170.5 ตารางกิโลเมตร หรือ 106,562.50 ไร่เป็นที่ราบชายฝั่ง ที่ราบ สูงในเขตตอนกลาง ที่ราบสูง เนินเขาสลับซับซ้อนทางทิศตะวันตก เขตปกครองมี 20 หมู่บ้าน มี ครัวเรือน 4,247 ครัวเรือน ประชากร 12,889 คน หมู่ 10 เป็นเขตเทศบาล ตำบลละแฉะจึง ประกอบด้วย 19 หมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านปากน้ำละแฉะ หมู่ 2 บ้านท่าแพ เขตเทศบาลบางส่วน หมู่ 3 บ้านหาดสูง หมู่ 4 บ้านทรายทอง หมู่ 5 บ้านแหลมสันติ หมู่ 6 บ้านทุ่งสวรรค์ หมู่ 7 บ้านควนทัง หมู่ 8 บ้านบ่อไว้ หมู่ 9 บ้านลุ่มพวาฝั่งขวา เขตเทศบาลบางส่วน หมู่ 11 บ้านเขาซ่า หมู่ 12 บ้านทุ่ง ชี้นอน หมู่ 13 บ้านคลองสง หมู่ 14 บ้านมาดยาว และเขตเทศบาลบางส่วน หมู่ 15 บ้านคลอง กลาง หมู่ 16 บ้านสระขาว หมู่ 17 บ้านราชดำเนิน หมู่ 18 บ้านยวนไทร หมู่ 19 บ้านทรัพย์ทวี หมู่ 20 บ้านรุ่งเรือง

ตำบลสวนแตง มีพื้นที่ 48.23 ตารางกิโลเมตร มีครัวเรือน 1,228 ครัวเรือน ประชากร 4,366 คนมีหมู่บ้าน 10 หมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านนาจันชีว หมู่ 2 บ้านดวด หมู่ 3 บ้านในดวด หมู่ 4 บ้านดอนแค หมู่ 5 บ้านแหลมดิน หมู่ 6 บ้านหนองบัว หมู่ 7 บ้านสวนสมบูรณ์ หมู่ 8 บ้านควน ผาสุก หมู่ 9 บ้านทะเลงาม หมู่ 10 บ้านเขาตากวน

ตำบลทุ่งหลวง พื้นที่ 48 ตารางกิโลเมตร 30,000 ไร่ มีครัวเรือน 1,699 ครัวเรือน ประชากร 5,284 คนเขตการปกครอง มี 9 หมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านเขาเสร็จ หมู่ 2 บ้านเขาหลวง หมู่ 3 บ้านห้วยทรายขาว หมู่ 4 บ้านฝ่ายคลอง หมู่ 5 บ้านห้วยมด หมู่ 6 บ้านเขานาง หมู่ 7 บ้านช่องเอี้ยว หมู่ 8 บ้านหนองฉ่อง หมู่ 9 บ้านห้วยทรายขาวใต้

มีลักษณะคล้ายรวงผึ้ง ส่วนใหญ่เป็นที่ราบและมีภูเขาเตี้ย สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม และเนินเขาสลับกัน

ตำบลทุ่งควาต์ มีพื้นที่ 48.24 ตารางกิโลเมตร หรือ 30,150 ไร่ มีครัวเรือน 1,668 ครัวเรือน ประชากร 5,104 คน เขตการปกครอง 8 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านทุ่งควาต์ หมู่ 2 บ้านทุ่งเชิงดี หมู่ 3 บ้านทุ่งคา หมู่ 4 บ้านไสใหญ่ หมู่ 5 บ้านทับใหม่ หมู่ 6 บ้านเขาช่องลม หมู่ 7 บ้านหินลูกช้าง หมู่ 8 บ้านเนินสันติ ตามตารางสรุปภาพรวมของพื้นที่หมู่บ้าน ครัวเรือน และประชากร ดังนี้

ตำบล	พื้นที่/ตารางกิโลเมตร/ไร่	หมู่บ้าน	ครัวเรือน	ประชากร	ชาย	หญิง
ละแม	170.5 / 106,562.5	20	4,247	12,889	6,499	6,390
สวนแตง	48.23 / 30,143	10	1,228	4,366	2,136	2,230
ทุ่งหลวง	48 / 30,000	9	1,699	5,284	2,632	2,652
ทุ่งควาต์	48.24 / 30,150	8	1,668	5,104	2,654	2,450
รวม	314.97 / 196,855.50	47	8,842	27,643	13,921	13,722

ในการพัฒนาทางกายภาพนั้นอำเภอละแมมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาว่า “พัฒนาการคมนาคมและการวางผังเมืองที่ดี” เมื่อมีการบริหารบ้านเมืองแบบกระจายอำนาจเป็นการบริหารแบบท้องถิ่นที่แยกส่วนการพัฒนาเป็นตำบล หมู่บ้าน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานก็แยกส่วนกันไป อำเภอละแมได้พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยเทศบาลตำบลละแม องค์การบริหารส่วนตำบลละแม องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหลวง และองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาต์ ในการพัฒนาเส้นทางคมนาคมได้มีถนนลาดยาง 30 สาย ถนนคอนกรีต 21 สาย ถนนลูกรัง 160 สาย ถนนดิน 80 สาย ส่วนไฟฟ้าครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ประมาณร้อยละ 90 ประปามีใช้ร้อยละ 80 โทรศัพท์บ้านประมาณ 400 เครื่อง โทรศัพท์สาธารณะประมาณ 40 เครื่อง แหล่งน้ำมีลำคลอง 5 สาย ลำน้ำลำห้วย 59 สาย บึงหนอง 112 แห่ง บ่อบาดาล 76 บ่อ บ่อน้ำตื้น 779 บ่อ บ่อสูบน้ำมือโยก 105 แห่ง ประปาหมู่บ้าน 19 แห่ง สระเก็บน้ำ 117 แห่ง ฝาย 52 แห่ง และท่อส่งน้ำ 10 ท่อ ส่วนเส้นทางคมนาคมถนนทางหลวงชนบทสายเขาชะมด-น้ำตกจำปูนตัดผ่านตอนกลางและเป็นถนนสายหลักที่ติดต่อกับตำบลอื่นๆ และพื้นที่อื่นๆ ถนนสายนี้ตัดออกไปสู่สี่แยกละแมและตั้งฉากกับทางรถไฟ และมีถนนที่สามารถสัญจรภายในตำบลได้เป็นถนนลาดยางเพียง 3 สาย ถนนคอนกรีต 5 สาย และส่วนใหญ่เป็นถนนลูกรังจำนวน 63 สาย

ปัจจุบันแม้พื้นที่ประมาณกึ่งหนึ่งของอำเภอละแมเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแมและป่าพรุบ้านดวด พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขายายหม่อม เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแต่ในสภาพจริงพื้นที่ป่าที่ยังมีสภาพเป็นป่ายังคงมีไม่เกินร้อยละ 10 ของพื้นที่ป่าตามหลักฐานของทางราชการ และส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณยอดเขาที่สูงชันบุกรุกเข้าทำการเกษตรไม่ได้ (สัมภาษณ์ สมชาย ช่วยคง, 19 สิงหาคม 2552) และมีพื้นที่ที่เป็นป่าชุมชนในตำบลทุ่งควาต์ ตำบลสวนแตง และตำบลละแมรวมประมาณ 500 ไร่ มีคลองละแมไหลผ่านจากต้นน้ำจากเทือกเขาสูงสู่ทะเลและแม่น้ำปากน้ำละแมหมู่ที่ 1 อย่างไรก็ตามการมีหมู่บ้านและครัวเรือนอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติและไม่มีสิทธิ์ถือ

ครองที่ดิน ไม่ต้องเสียภาษีทั้งภาษีโรงเรือน ภาษีที่ดิน เป็นข้อจำกัดในการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ไม่น้อยเพราะครัวเรือนและประชากรที่มีอยู่จริงกับภาษีอากรที่จัดเก็บได้ไม่สอดคล้องกัน

1. ละแวกที่เป็นภาคเมือง

“ภาคเมือง” หมายถึงศูนย์อำนาจรัฐ เป็นที่ทำการของตัวแทนอำนาจรัฐหรือชนชั้นปกครอง เป็นสังคมวัฒนธรรมของขุนนางที่มีความแตกต่างกับ“บ้าน” หรือ “ชนบท”ทั้งทางเศรษฐกิจ อำนาจ และวัฒนธรรม ภาคเมืองของละแวกมีที่ว่าการอำเภอละแวกตั้งอยู่ในหมู่ที่ 9 ตำบลละแวก แวดล้อมด้วยสถานที่ราชการอื่นๆ เช่น สถานีตำรวจ และสำนักงานที่เป็นหน่วยงานของกระทรวง ต่างๆ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ ประมงอำเภอ และสำนักงานอื่นๆ ตลอดจนสำนักงานด้านการศึกษา และโรงพยาบาลเช่นเดียวกับภาคเมืองอื่น ๆ ภาคเมืองของละแวกเป็นภาคเมืองขนาดเล็ก แม้ว่าศูนย์อำนาจรัฐนี้จะเริ่มก่อเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2514 ที่ละแวกได้รับการยกฐานะจากตำบลเป็นกิ่งอำเภอของอำเภอหลังสวน และปรากฏภาคเมืองขึ้นเพื่อให้ประชาชนมีความสะดวกในการติดต่อราชการมีเพียงที่ทำการกิ่งอำเภอละแวก และส่วนราชการย่อย ๆ ที่แยกมาจากอำเภอหลังสวน และอีก 6 ปีต่อมามีฐานะเป็นอำเภอในปี 2520 ละแวกมีศูนย์อำนาจรัฐที่สมบูรณ์ หรือมีภาคเมืองที่ชัดเจนขึ้นเช่นเดียวกับอำเภออื่นๆ แม้ว่าจะเป็นอำเภอขนาดเล็กก็ตาม และใช้ที่ทำการเดิมเป็นที่ว่าการอำเภอ และเมื่อถึงทศวรรษ 2540-2550 อำเภอละแวกได้พัฒนาชัดเจนขึ้นมีการก่อสร้างอาคารที่ว่าการอำเภอใหม่บริเวณใกล้อาคารเดิมทำให้มีความสง่าเพิ่มขึ้นและมีอำนาจมากขึ้น ขณะเดียวกันมีการจัดระบบที่มีระเบียบมากขึ้น และผู้คนที่มาติดต่อราชการดูก็คึกคักมีชีวิตชีวาเพิ่มขึ้นตามสภาพสังคมวัฒนธรรมและการเมืองตลอดจนเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป องค์ประกอบของภาคเมืองละแวกทางด้านตะวันออกเป็นสถานีรถไฟละแวกซึ่งบริเวณด้านหน้าสถานีรถไฟปัจจุบันเป็นศูนย์กลางการค้าขายและธุรกิจบริการขนาดเล็กและธนาคาร ละแวกมีธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและธนาคารไทยพาณิชย์ บริเวณดังกล่าวเรียกว่า “ตลาดละแวก” ภาคเมืองละแวกจึงเกิดจากสถานีรถไฟเช่นเดียวกับภาคเมืองของอีกหลายพื้นที่

“ตลาด” ในความหมายของภาษาถิ่นแถบนี้คือภาษาไทยถิ่นหลังสวนมีความหมายกว้างเมื่อเทียบกับภาษาไทยกลางเป็นการใช้คำที่มีความหมายกว้างออก หมายถึงศูนย์กลางการค้าขาย การคมนาคมขนส่ง การติดต่อสื่อสาร และการบริการ รวมทั้งตลาดสดที่แสดงความเป็นอำเภอซึ่งต้องเป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากศูนย์กลางราชการมีการก่อสร้างอาคารถาวรเป็นห้องแถวที่สร้างด้วยไม้หรือเป็นตึกแถวรวมเรียกว่า “ตลาด” “ตลาด” จึงเป็นองค์ประกอบของภาคเมืองในขณะเดียวกันก็แสดงฐานะและอำนาจของภาคเมืองด้วย และมีสถานีรถไฟละแวกเป็นศูนย์กลาง “ตลาดละแวก” หรือองค์ประกอบของภาคเมืองละแวกเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อละแวกเป็นตำบลในอำเภอหลังสวนโดยมีฐานก่อเกิดจากสถานีรถไฟละแวก หลังสถานีรถไฟแต่เดิมตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2500 เป็นแหล่งพบปะสื่อสารเรื่องราวของผู้อพยพเข้ามาอยู่ในเขตป่าด้วยกัน เมื่อมีการทำมาหากินมีอาชีพได้นำผลผลิตประเภทของป่าพืชไร่สัตว์น้ำจากทะเลมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกันหลังสถานีรถไฟ สถานีรถไฟ

ละแมจึงเป็นที่แห่งเดียวที่ผู้อพยพจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในเรื่องของการดำรงชีวิตกล่าวได้ว่าเป็นศูนย์กลางการดำรงชีพที่สามารถใช้ผลผลิตมาแลก “เงิน” เพื่อการยังชีพได้รวมทั้งอาหารการกินหยุดยาคที่จำเป็นเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในป่าที่ไม่คุ้นเคยที่แวดล้อมด้วยภัยอันตรายรอบด้าน และยังมีพ่อค้าแม่ค้าขึ้นรถไฟมาซื้อผลผลิตนำไปขายยังถิ่นของตน หลังสถานีรถไฟละแมจึงเป็นแหล่งสำคัญเป็นประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ของผู้อพยพที่ต้องดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอดแม้ว่าการนำผลผลิตไปขายยังสถานีรถไฟต้องใช้เวลาเดินทางก่อนเป็นวันก็ต้องทำ ต่อมาด้านหน้าสถานีรถไฟก็ได้พัฒนาเป็น “ตลาด” ในความหมายที่กล่าวมาแล้วถึงปัจจุบัน มีสิ่งก่อสร้างถาวรเป็นอาคารแบบดั้งเดิมที่เป็นห้องแถวส่วนใหญ่สร้างด้วยไม้เป็นหลัก ในขณะที่ปัจจุบันลักษณะสถาปัตยกรรมเปลี่ยนเป็นตึก ทั้งสองชั้นและชั้นเดียวต่อเนื่องจากลักษณะสถาปัตยกรรมแบบเก่า โดยมีห้องแถวและ/หรือตึกทั้งสองฝั่งถนนที่เป็นถนนเพียงเส้นเดียวของความเป็นภาคเมืองขนาดเล็กที่รวมอาคารสิ่งก่อสร้างสองฟากถนนแล้วไม่ถึงร้อยหลัง โดยรูปแบบของลักษณะสถาปัตยกรรมผู้พบเห็นบอกได้ทันทีว่าเป็น “ตลาดละแมเก่า”

ดังนั้นก่อนเกิดภาคเมือง ในปลายทศวรรษ 2490 และทศวรรษ 2500 ศูนย์กลางชุมชนละแมในอดีตคือสถานีรถไฟละแมซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าขายที่ผูกพันอยู่กับการดำรงชีวิตของชุมชน ผู้คนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเขตป่าส่วนใหญ่มาทางรถไฟเพราะเป็นเส้นทางบกเพียงเส้นทางเดียวที่ติดต่อกับสังคมภายนอกได้ สถานีรถไฟละแมจึงเป็นประตูชุมทางของผู้อพยพ สถานีรถไฟจึงเป็นศูนย์กลางในการพบปะติดต่อสื่อสารการแลกเปลี่ยนอาหารการกินเครื่องอุปโภคบริโภค และมีร้านค้าแพแห่งแรกเกิดขึ้นที่ผู้ตีempaจะต้องช่วยกันก่อไฟต้มน้ำและต้องมีจำนวนคนครบถ้วนตามปริมาณหมขัน 1 กระป๋อง หากยังไม่ครบจำนวนก็ยังไม่มีการชงกาแฟ เป็นความทรงจำที่น่าประทับใจของผู้อพยพเข้ามาในตำบลละแมในยุคแรก (เวทีชุมชน, 24 มกราคม 2551) ศูนย์กลางในความหมายของ “ตลาด” เพราะในอดีตรถไฟเป็นเส้นทางเดียวคมนาคมทางเดียวที่ใช้ติดต่อกับภายนอกและคนภายนอกเข้ามาในละแมได้ สถานีรถไฟละแมจึงเป็นศูนย์รวมการค้าขาย การแลกเปลี่ยนผลผลิตพืชไร่ ของป่า และสัตว์น้ำจากการทำประมงชายฝั่งตลอดจนการขนส่งผลผลิตในพื้นที่กระจายไปยังชุมชนท้องถิ่นอื่นและขนส่งเครื่องอุปโภคบริโภคจากถิ่นอื่นเข้ามาในละแมตลอดจนการเดินทางของผู้คนเข้าออกละแม ต่อมาบริเวณหน้าสถานีรถไฟละแมค่อยๆ พัฒนาเป็นศูนย์กลางการค้าขายถาวรคือเป็น “ตลาด” มีการสร้าง “ห้องแถว” เพื่อการค้าขายตามที่กล่าวมาแล้ว และเมื่อละแมมีฐานะเป็นกิ่งอำเภอ “ตลาด” ดั้งเดิมนี้ได้กลายเป็นองค์ประกอบของภาคเมืองอำเภอละแมต่อมาถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามปัจจุบัน “ตลาดละแม” หรือศูนย์กลางการค้าขายบริการและการขนส่งได้ขยายตัวมีสิ่งก่อสร้างเพิ่มขึ้นโดยขยายออกไปตามเส้นทางถนนหน้าว่าการอำเภอซึ่งเป็นถนนเส้นหลักของอำเภอผ่านหน้าว่าการอำเภอออกไปทางทิศตะวันตกผ่านถนนสายเอเชียที่ตัดผ่านละแมทำให้เกิด “สี่แยกละแม” ถัดจากสี่แยกละแมไปเล็กน้อยมีศูนย์กลางการค้า บริการ และการขนส่งและที่อยู่อาศัยที่เรียกได้ว่าขนาดใหญ่ในละแมที่ก่อสร้างด้วยรูปทรงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่

สวยงามทันสมัยเป็นตึกแถวแบบใหม่และเป็นที่อยู่อาศัยในรูปแบบ “ทาวน์เฮาส์” และมีการวางผังถนนและอาคารที่ซับซ้อนขึ้นมีถนนหลักถนนซอย ตัวอาคารวางอยู่อย่างเป็นระบบ แบบสมัยใหม่ เรียกว่า “ตลาดละแหมเมืองใหม่”

“ตลาดละแหมเมืองใหม่” ศูนย์กลางการค้าขายใหม่ที่พัฒนาให้ภาคเมืองของละแหมมีขนาดใหญ่ขึ้น เป็นศูนย์กลางการค้าขายที่กำลังมีบทบาทในละแหมด้วยระบบบริหารจัดการของนายทุนชาวจีนในละแหมที่สร้างความร่ำรวยและฐานะทางสังคมขึ้นตั้งแต่ครั้งเป็นผู้สัมปทานป่ารายเดียวของอำเภอหลังสวนและอำเภอละแหมยาวนานถึง 3 ทศวรรษ ตั้งแต่ ทศวรรษ 2500-2530 และเป็นผู้นำบุกเบิกผืนป่าละแหมให้ผู้คนเกือบทั่วประเทศได้เข้าไปจับจองเป็นพื้นที่ทำมาหากินตั้งถิ่นฐานเกิดเป็นชุมชนพร้อมกับการหายไปของพื้นที่ป่าอย่างถาวร ผู้คนจากทุกสารทิศได้มารวมกันในพื้นที่ป่าละแหมหลังสวนเปลี่ยนผืนป่าให้เป็นป่าพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวและพัฒนาเป็นชุมชนอำเภอละแหมเช่นปัจจุบัน

การขยายตัวของภาคเมืองของอำเภอละแหมขยายตัวจากทางด้านทิศตะวันออกที่มีสถานีรถไฟเป็นศูนย์กลางไปทางด้านทิศตะวันตกตามความยาวของพื้นที่อำเภอละแหมที่ยาวจากตะวันออกไปทางตะวันตก และเป็นถนนเส้นเดียวที่ตัดตรงไปยังสถานีรถไฟและสิ้นสุดที่สถานีรถไฟตามการเกิดชุมชนขึ้นทางด้านตะวันออกแถบชายฝั่งทะเลและขยายตัวไปทางด้านตะวันตกที่เป็นพื้นที่สวนพื้นที่เศรษฐกิจสวนยางพาราและปาล์มน้ำมัน ถนนสายเอเชียที่ตัดผ่านใจกลางอำเภอละแหมได้พลิกหน้าประวัติศาสตร์ของละแหมจากพื้นที่ยากจนให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาอำเภอละแหมในทุกด้าน โดยเฉพาะสภาพทางกายภาพและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สำหรับการขยายตัวของภาคเมืองไปสู่ตลาดละแหมเมืองใหม่นั้นสืบเนื่องมาจากเจ้าของที่ดินซึ่งเป็นนายทุนในอำเภอละแหมเพียงรายเดียวในอดีตตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2500 ได้สร้างตลาดละแหมเมืองใหม่บนที่ดินที่จับจองไว้ทำให้ภาคเมืองขยายตัวไปตามที่ดินของผู้เป็นนายทุนที่มีทุนในการสร้างความเจริญเติบโตของภาคเมืองได้ ประกอบกับการมีบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในอำเภอละแหมของนายวิรัช เอื้ออารี เจ้าของสัมปทานป่ารายเดียวในละแหมและผู้ทำธุรกิจค้าไม้และโรงเลื่อยตั้งแต่กลางทศวรรษ 2500 ยาวนานจนกระทั่งรัฐบาลประกาศปิดป่าในปี 2532 และต่อมาบทบาททางการเมืองระดับจังหวัดในฐานะสมาชิกสภาจังหวัดชุมพร จึงเป็นนายทุนที่มีศักยภาพด้านทุนเพียงพอในการพัฒนาภาคเมืองทั้งทุนเงินและทุนทรัพยากรที่ดินจัดเป็นนายทุนท้องถิ่นที่มีศักยภาพสูงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม จึงสามารถพัฒนาละแหมได้ในหลาย ๆ ด้านทั้งสนับสนุนส่วนราชการด้วยการบริจาคที่ดินที่จับจองไว้และ/หรือซื้อหาไว้ให้สร้างสถานที่ราชการและศาสนสถานหลายแห่ง เช่น ที่ว่าการอำเภอ สถานีตำรวจ โรงพยาบาล โรงเรียน เช่น โรงเรียนประชาเอื้ออารี โรงเรียนบ้านทับใหม่ และสถานศึกษาอีกหลายแห่งและวัดอีกหลายวัด จึงมีศักยภาพในการขยายองค์ประกอบของภาคเมืองได้ มีการสร้าง “ตลาดละแหมเมืองใหม่” ซึ่งจัดเป็นเมืองใหม่ครบวงจรในละแหมเป็นแห่งแรกเป็นองค์ประกอบของภาคเมืองแห่งใหม่ที่จะช่วยเสริมศูนย์อำนาจรัฐให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ในขณะที่ตลาดหรือศูนย์กลางการค้าขายเดิมหน้าสถานี

รถไฟละแหมเป็นภาคเมืองเก่า ถนนสายเอเชียมีส่วนอย่างสำคัญในการเกิดและขยายองค์ประกอบของภาคเมืองเพิ่มขึ้น เพราะบนเส้นทางถัดจากตลาดละแหมเมืองใหม่ก็มีวัด โรงเรียน ที่ทำการป่าไม้ ปัจจุบันได้มีตลาดนัดขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นจากตลาดนัดเดิม การพัฒนาเส้นทางคมนาคมใหม่มีถนนสายใหญ่สายเอเชียตัดผ่านกลางพื้นที่อำเภอละแหมนั้นได้ส่งผลให้ละแหมมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามการพัฒนาชนบทให้เป็นเมือง และการกระจายอำนาจการพัฒนาท้องถิ่นมีถนนตัดผ่านจากตำบลทุ่งควาตัดตั้งฉากกับเส้นทางรถไฟไปจรดชายฝั่งทะเลอ่าวไทย และมีถนนสายย่อยติดต่อระหว่างตำบลและหมู่บ้านเพื่อเกษตรกรได้ขนส่งผลผลิตทางการเกษตรออกสู่ตลาดส่งกระจายไปตามแหล่งจำหน่ายต่าง ๆ แต่ถนนสายย่อยหลายสายในภาคชนบทยังเป็นถนนลูกรัง ถนนหินคลุก และถนนดิน ปัญหาเรื่องเส้นทางสัญจรยังเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะในพื้นที่เนินควนสูง ๆ ต่ำ ๆ สลับกันไป ที่ราบสูงเชิงเขา เช่น ในตำบลทุ่งควาตัดเมื่อถึงฤดูฝนก็ขรุขระต้องมีการปรับปรุงซ่อมแซมกันทุกปี โดยเฉพาะแต่ละปีจะมีน้ำหลากและบางปีเกิดอุทกภัย เช่น ในปี 2552 ที่เกิดฝนตกหนักติดต่อกันน้ำไหลทะลักลงสู่คลองละแหมที่แคบและตื้นเขินท่วมบ้านเรือน พัดพาถนน สะพานขาดเป็นช่วง ๆ เป็นบริเวณกว้างและในพื้นที่โครงการของนิคมสหกรณ์หลังสวนได้มีการตัดถนนซอยในเขตพื้นที่จัดสรรอีกเป็นจำนวนมาก เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อการพัฒนาการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักและฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนในเขตป่าละแหม

อย่างไรก็ตามองค์ประกอบของภาคเมืองที่เป็นศูนย์กลางการค้าขายของละแหมยังเป็นอำเภอหลังสวนเมืองแม่ของอำเภอละแหมทั้งในด้านเครื่องอุปโภคบริโภคและการบริการตลอดจนการคมนาคมขนส่งเป็นหลักเพราะคุ้นเคยมายาวนานตั้งแต่เริ่มตั้งชุมชน เกิดเป็นหมู่บ้านและเป็นที่ตำบลของอำเภอหลังสวนและเป็นกิ่งอำเภอมายาวนานอย่างน้อยจากปี 2475 ถึงปี 2520 การเกิดภาคเมืองในละแหมเริ่มต้นจากการได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอในปี 2514 ซึ่งละแหมเริ่มมีศูนย์กลางอำนาจของชุมชนที่เป็นผลมาจากการร้องเรียนของราษฎรในเขตป่าต่ออำเภอหลังสวนถึงความไม่สะดวกในการติดต่อราชการกับอำเภอหลังสวน อันเนื่องจากไม่มีเส้นทางคมนาคมและไม่มีพาหนะและระยะทางไกลต้องเดินทางไปกลับหลายวันเพราะต้องเดินเท้ามาขึ้นรถไฟที่สถานีรถไฟละแหมหรือสถานีบ้านดวดเพื่อไปติดต่อราชการทั้งในเรื่องที่ดิน ปัญหาโจรผู้ร้าย ปัญหาทะเลาะวิวาทฆาตกรรม เพราะระยะทางไกลและมีเส้นทางคมนาคมเพียงเส้นทางเดียวทางคือทางรถไฟจึงไม่สะดวกและต้องใช้เวลาหลายวัน อย่างไรก็ตามผู้คนในละแหมก็คุ้นชินและยอมรับความเป็นภาคเมืองของอำเภอหลังสวนที่เป็นเขตการปกครองมาอย่างยาวนาน จึงมีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้องค์ประกอบภาคเมืองของอำเภอละแหมเติบโตได้ช้าและยังคงสถานะของอำเภอขนาดเล็กอยู่ถึงปัจจุบัน แม้ว่าหากนับตั้งแต่เป็นอำเภอมายาวนานถึง 3 ทศวรรษ คือตั้งแต่ปี 2520 - 2553 ก็ตาม ภาคเมืองของละแหมก็พัฒนาขึ้นอย่างเชื่องช้า เพราะผูกพันอยู่หลังสวนเป็นเวลายาวนานตั้งแต่เริ่มเกิดชุมชน จึงเป็นเหตุให้อำเภอหลังสวนยังคงสถานะเป็นเมืองแม่และเป็นศูนย์กลางการค้าขายของละแหมอยู่ กล่าวได้ว่าการแยกออกจากหลังสวนแยกออกไปเฉพาะส่วนที่เป็นศูนย์

อำนาจรัฐเพื่อปกครองและดูแลประชาชนให้ได้รับความสะดวกในการติดต่อราชการ ส่วนองค์ประกอบของภาคเมืองที่เป็นศูนย์กลางการค้าขายและบริการผู้คนก็ยังคุ้นเคยและให้ความสำคัญกับหลังสวนเป็นหลักแม้แต่จับจ่ายใช้สอยไม่มากนักก็ต้องไปตลาดหลังสวนเพราะจะได้สิ่งของที่ต้องการครบถ้วนประกอบกับระยะทางก็ไม่ไกลกันนักเพียง 23 กิโลเมตร การคมนาคมสะดวกมีเส้นทางลัด การจับจ่ายใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคจึงยังใช้ตลาดหลังสวนเป็นหลักถึงปัจจุบันส่งผลให้องค์ประกอบของภาคเมืองละแమ్ยังไม่ขยายตัวเท่าที่ควร และผู้คนชุมชนดั้งเดิมแถบปากน้ำละแమ్ก็ยังรู้สึกว่าเป็นคนหลังสวน (เวทีชุมชน, 26 มีนาคม 2551) โดยเฉพาะเมื่อมีห้างสรรพสินค้าเทสโกโลตัสที่ได้ฝากกระแสการต่อต้านของชุมชนที่รัฐมีส่วนในการสนับสนุนห้างต่างชาติและมองว่าห้างต่างชาติคือสัญลักษณ์ของความเจริญตามระบบทุนนิยมที่มีการเปลี่ยนแปลงในระบบการผลิตที่เป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่มีการนำเครื่องจักรมาใช้ในการผลิตทำให้สามารถผลิตสินค้าได้มากและรวดเร็วกว่าแรงงานมนุษย์จึงจำเป็นต้องหาแหล่งระบายสินค้าแบบใหม่ที่ระบายสินค้าได้เป็นจำนวนมากเพื่อแก้ปัญหาการผลิตมากเกินไป (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542) ห้างสรรพสินค้าที่เป็นห้างต่างชาติได้แสดงเอกลักษณ์ในฐานะส่วนเติมเต็มที่คนในสังคมชนบทขาดได้อย่างมีนัยสำคัญทั้งในเรื่องการขาดการยอมรับขาดเกียรติ ขาดศักดิ์ศรี ห้างสรรพสินค้าได้สร้างความเท่าเทียมและเติมเต็มให้กับผู้คนในชนบทแม้ว่าจะมีการต่อต้านที่ทำให้ร้านค้าเล็กๆ ของชุมชนหมดบทบาทลง แต่ความสะดวกสบายและดูมีศักดิ์ศรีได้เข้ามาแทนที่ตามระบบทุนนิยมก็ส่งผลให้ชุมชนไม่สามารถฝ่ากระแสไปได้ ในเมื่อรัฐไม่ให้ความสำคัญกับการธำรงรักษาวัฒนธรรมชุมชนที่มีการพึ่งพาอาศัยกันเองในชุมชน กำลังผลักดันของชุมชนก็ไม่สามารถต้านอำนาจรัฐได้ ห้างเทสโกโลตัสจึงไปตั้งที่หลังสวนริมเส้นทางถนนเอเชียทางด้านทิศใต้ของอำเภอหลังสวนไปทางอำเภอละแమ్ ผู้คนในละแม่ก็นิยมใช้บริการมากเพราะคุ้นเคยกับหลังสวนอยู่แล้วยิ่งย้าความสำคัญและความหนักแน่นของหลังสวนเช่นในอดีตที่ผ่านมาที่ส่งผลต่อการขยายตัวของภาคเมืองของละแม่ให้แข็งแกร่ง

ละแม่ที่เป็นภาคเมืองนั้นสภาพภายในอำเภอละแม่ยังไม่มีลักษณะเป็นภาคเมืองที่ชัดเจนนักเพียงแต่เป็นการเริ่มต้นความเป็นภาคเมืองจะเหมาะสมกว่าแต่ได้เริ่มมีการสร้างเอกลักษณ์ของความเป็นเมืองที่มีการออกแบบทางเข้าอำเภอจากสี่แยกละแม่เข้าไปยังที่ว่าการอำเภอละแม่ให้เป็นถนนที่มีเกาะกลางเช่นเดียวกับถนนสายเอเชียที่ตัดผ่านกลางอำเภอละแม่เพื่อแสดงความเป็นภาคเมือง มีรถยนต์เข้าออกแต่ยังไม่สลับซับซ้อน ภาคเมืองของละแม่ยังมีลักษณะเป็นศูนย์รวมที่แสดงพื้นที่ความเป็นอำเภอที่เป็นอำเภอเล็กๆ ของละแม่ การค้าขายและตีกรามบ้านช่องในภาคเมืองยังมีหย่อมเดิมและหย่อมที่เกิดขึ้นใหม่จากรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความเป็นตึกมากขึ้นและมีกิจการที่เปิดใหม่ตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป และเมื่อละแม่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจจึงมีธนาคารสองแห่งคือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและธนาคารไทยพาณิชย์ ทำให้ความเป็นภาคเมืองมีความชัดเจนขึ้นอีกระดับหนึ่ง

2. ละแวกที่เป็นภาคชนบท

พื้นที่ของอำเภอละแวกเกือบทั้งหมดจัดเป็นพื้นที่ชนบท มีพื้นที่ภาคเมืองขนาดเล็กที่เป็นศูนย์อำนาจรัฐและศูนย์กลางการค้าขายและบริการ การขนส่งและการติดต่อสื่อสาร กล่าวได้ว่าละแวกมีพื้นที่ชนบทประมาณ 335 ตารางกิโลเมตร ในพื้นที่ละแวกทั้งหมด 340 ตารางกิโลเมตร สภาพพื้นที่ชนบทก็เหมือนชุมชนทั่วๆ ไป ปัจจุบันมีการสร้างบ้านเรือนเกาะติดกับถนนเพื่อความสะดวกในการคมนาคม สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านก่ออิฐถือปูนหลังคาด้วยกระเบื้องเป็นบ้านชั้นเดียวเป็นส่วนใหญ่มีบ้านที่สร้างด้วยไม้ส่วนหนึ่ง มีหย่อมที่จัดเป็นร้านค้าเล็กๆ กระจายอยู่ในหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน การสร้างบ้านเรือนกระจายอยู่ในพื้นที่ทำกินหรือในสวนขนาด 10-20 ไร่ ซึ่งแต่เดิมเป็นป่าที่ปรกฏของป่าดิบชื้นที่สมบูรณ์ ปัจจุบันพื้นที่ป่าถูกเปลี่ยนแปลงสภาพเป็นพื้นที่เกษตรกรรมสวนยางพารา กาแฟ สวนไม้ผล และสวนปาล์มน้ำมัน และมีบ้านเรือนกระจายอยู่เต็มพื้นที่ มีถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต ถนนลูกรัง ถนนหินคลุก และถนนดินตัดผ่านพื้นที่เกือบทุกหมู่บ้าน แต่ละตำบลมีเส้นทางสายหลัก อำเภอละแวกจัดได้ว่าเส้นทางคมนาคมสะดวกทั้งเส้นทางสายในและเส้นทางสายนอกที่ติดต่อกับภายนอกอำเภออันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจที่ดีจากการทำสวนยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน ส่งผลให้มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเพื่อการขนส่งผลิตผลทางการเกษตรที่ต้องใช้เวลาเร่งด่วนในการขนส่ง ประกอบกับรายได้จากพืชเศรษฐกิจดังกล่าวเป็นปัจจัยหลักทำให้รายได้ของอำเภออยู่ในเกณฑ์สูง นอกจากนั้นมีพื้นที่ส่วนที่ติดต่อกับตำบลหาดยายในบริเวณตำบลทุ่งควาวัดและตำบล ละแวกทางทิศตะวันตกและตอนกลางของอำเภอ ละแวกมีการจัดสรรป่าให้เป็นพื้นที่ทำกินโดยรัฐในรูปแบบนิคมสหกรณ์คือนิคมสหกรณ์หลังสวนและมีการออกแบบในการตั้งถิ่นฐานแบบวางแผนมีการพัฒนาถนนหนทางและการตั้งบ้านเรือนของเกษตรกรที่เป็นระบบเพื่อให้ผู้อยู่พรมมีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ผู้คนที่อพยพไปจากถิ่นเดิมต่างๆ ทั่วประเทศต่างตั้งชื่อถนนซอยตามชื่อบ้านนามเมืองของถิ่นเดิมของตน เช่น จากนครศรีธรรมราช มีซอยหัวไทร จากสุราษฎร์ธานีมีซอยดอนสัก เป็นต้น

2.1 ตำบลละแวก ตั้งอยู่ตอนกลางของอำเภอละแวก ภูมิประเทศเป็นที่ราบ ที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล ที่ราบสูง ภูเขา พื้นที่ตอนกลางเป็นที่ราบสูง มีภูเขาเตี้ย ๆ กระจายอยู่ทั่วไปทางทิศตะวันตก ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบสูงและป่าเขา เหมาะแก่การทำสวน เช่น สวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน สวนกาแฟ และผลไม้ บ้านปากน้ำละแวกได้นำจะก่อตั้งมาก่อนปี 2452 มีการปกครองเป็นกลุ่มบ้าน มีผู้ปกครองคนแรก ชื่อ นายจัญญ เป็นคนมาจากภาคกลาง ซึ่งในขณะนั้นยังขึ้นอยู่กับอำเภอหลังสวน ต่อมา มีการแบ่งแยกหมู่บ้านออกไป 8 หมู่บ้าน และยกฐานะเป็นตำบลละแวก ขึ้นกับอำเภอหลังสวนมี กำนันอัน พลารชุน เป็นผู้ปกครอง ตำบลละแวกมีพื้นที่มากกว่าตำบลอื่น 3 ตำบลรวมกัน คือมีพื้นที่ 170.5 ตารางกิโลเมตร หรือ 106,562.5 ไร่ ที่ดินกรรมสิทธิ์ 16547 ไร่ ที่ดินในเขต ส.ป.ก. 38,196 ไร่ ป่าสงวน 13149 ไร่ ที่ดินนิคมสหกรณ์ และที่สาธารณะ และอื่น ๆ 38,670.5 ไร่ ประชากร 12,889 คน แยกเป็นชาย 6,499 คน หญิง 6,390 คน ประชากรวัยผลิต 8,155 คน ร้อยละ 63.27 ประชากรวัยพึ่งพิงและวัยศึกษาเล่าเรียน 4,734 คน ร้อยละ 36.73

ความหนาแน่นเฉลี่ย 75.60 คนต่อตารางกิโลเมตร แหล่งน้ำ มีคลองละแม คลองดวด คลองสง คลองกลาง คลองยวนไทร บ่อบาดาล 37 บ่อ ประปาหมู่บ้าน 10 แห่ง สระเก็บน้ำ 114 แห่ง ฝาย 10 แห่ง ลำห้วย 19 สาย ท่อส่งน้ำ 6 แห่ง ถนนลาดยาง 16 สาย ถนนคอนกรีต 8 สาย ถนนลูกรัง 94 สาย ถนนดิน 55 สาย มีไฟฟ้าใช้ 1,997 ครั้วเรือน น้ำประปา 452 ครั้วเรือน การประกอบ อาชีพการเกษตร ทำสวนปาล์มน้ำมัน ยางพารา กาแฟ ไม้ผล ทุเรียน เงาะ มังคุด ลองกอง ร้อย ละ 70.96 ประมง เลี้ยงสัตว์ร้อยละ 5.97 ค่าขาย รับจ้างร้อยละ 22.15 ราชการร้อยละ 0.9 รายได้ เฉลี่ย 35,018 บาท ต่อคนต่อปี รายจ่ายเฉลี่ย 113,692 บาทต่อคนต่อปี รายจ่ายรวมทั้งตำบล ประมาณ 348,124,904 บาท เงินออมเฉลี่ย 6,725 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี เงินออมรวมทั้งตำบล ประมาณ 20,597,950 บาทหนี้สินเฉลี่ย 51,290 บาทต่อครัวเรือนต่อปี หนี้สินรวมทั้งตำบล 157,049,980 บาท จำแนกเป็นหนี้สินจากรกส. 1320 ราย จำนวน 100,133,640 บาท หนี้สิน สหกรณ์ 392 ราย 15,704,368 บาท หนี้สินกองทุนหมู่บ้าน 20,800,500 บาท หนี้อื่น ๆ 20,411,972 บาท

สภาพหมู่บ้าน มีหมู่บ้าน 20 หมู่บ้าน ชื่อหมู่บ้านบอกภูมิประเทศที่เป็น ปากน้ำ ท่า หาด แหล่มทุ่ง ควน บ่อ ลุ่ม เขา คลอง ห้วย สระ และยวน คือต้นไม้ที่มีผืนมาทำรังเป็นจำนวน มาก หมู่บ้านบางส่วนเป็นเขตเทศบาลตำบลละแมคือ หมู่ 10 และบางส่วนของหมู่ 2 9 14 หมู่ 1 บ้านปากน้ำละแม 163 ครั้วเรือน ประชากร 537 ชาย 268 คน หญิง 269 คน หมู่ 2 บ้านท่าแพ 61 ครั้วเรือน 160 คน ชาย 78 คน หญิง 82 คน หมู่ 3 บ้านหาดสูง 113 ครั้วเรือน ประชากร 333คน ชาย 149 คน หญิง 184 คน หมู่ 4 บ้านทรายทอง 128 ครั้วเรือน 467 ชาย 245 222 หมู่ 5 บ้าน แหล่มสันติ 195 ครั้วเรือน ประชากร 717 คนชาย 337 คน หญิง 380 หมู่ 6 บ้านทุ่งสวรรค์ 280 ครั้วเรือน ประชากร 667คน ชาย 335 คน หญิง 332 คน หมู่ 7 บ้านควนทัง 617ครั้วเรือน ประชากร 1,203 คน ชาย 585 คน หญิง 618 คน หมู่ 8 บ้านบ่อไ้ว 178 ครั้วเรือน ประชากร 428 คน ชาย 210 คน หญิง 218 คน หมู่ 9 บ้านลุ่มพวาฝั่งขวา 78 ครั้วเรือน ประชากร 227 คน ชาย 120 คน หญิง 107 คน หมู่ 11 บ้านเขาข่า 438 ครั้วเรือน ประชากร 848 คน ชาย 436 คน หญิง 412 คน หมู่ 12 บ้านทุ่งขี้หนอน 153 ครั้วเรือน ประชากร 456 คน ชาย 234 คน หญิง 222 คน หมู่ 13 บ้านคลองสง 425 ครั้วเรือน ประชากร 845 คน ชาย 423 คน หญิง 422 คน หมู่ 14 บ้านห้วย บก 50 ครั้วเรือน ประชากร 160 คน ชาย 79 คน หญิง 81 คน หมู่ 15 บ้านคลองกลาง 295 ครั้วเรือน ประชากร 749 คน ชาย 406 คน หญิง 343 คน หมู่ 16 บ้านสระขาว 337 ครั้วเรือน ประชากร 744 คนชาย 382 คน หญิง 362 คนหมู่ 17 บ้านราชดำเนิน 206 ครั้วเรือน ประชากร 588 คน ชาย 289 คน หญิง 299 คน หมู่ 18 บ้านยวนไทร 198 ครั้วเรือน ประชากร 604 คน ชาย 309 คนหญิง 295 คน หมู่ 19 บ้านทรัพย์ทวี 192 ครั้วเรือน ประชากร 452 คน ชาย 248 คน หญิง 204 คน หมู่ 20 บ้านรุ่งเรือง 138 ครั้วเรือน ประชากร 348 คน ชาย 183 คน หญิง 165 คน (แผน ชุมชนตำบลละแม, 2552)

2.2 ตำบลสวนแตง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอละแม เป็นตำบลใต้สุดของจังหวัดชุมพร ตำบลสวนแตงตั้งเมื่อประมาณ ปี 2513 เมื่อมีการตั้งกิ่งอำเภอละแม ติดต่อกับตำบลคันธุลี อำเภอกาชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเนื้อที่ 48.23 ตารางกิโลเมตร หรือ 30,143 ไร่ ชื่อสวนแตง เพราะสมัยก่อนชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกแตงโมกันมาก และมีชื่อเสียงในเรื่องรสหวานกรอบ เลยได้ชื่อตำบลว่า สวนแตงภูมิประเทศเป็นที่ราบ ที่ราบลุ่มและชายฝั่งทะเล มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ 3 หมู่ 4 หมู่ 6 และหมู่ 9 ตำบลสวนแตง มีครัวเรือน 1228 ครัวเรือน ประชากร 4,366 คน แยกเป็นชาย 2,136 คน หญิง 2,230 คน เป็นประชากรวัยผลิต 2,790 คนร้อยละ 63.90 คน ประชากรวัยพึ่งพิงและศึกษาเล่าเรียน 1,576 คน ร้อยละ 36.10 ความหนาแน่นของประชากร 90.52 คน ต่อตารางกิโลเมตรประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 90 มีอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน สวนไม้ผล และทำประมง อีกร้อยละ 10 ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และราชการ มีรายได้เฉลี่ย 32,000 ต่อคนต่อปี มีโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาสรวม 4 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านดวด หมู่ 2 โรงเรียนบ้านดอนแค หมู่ 4 เป็นโรงเรียนขยายโอกาสถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านสวนสมบูรณ์ หมู่ 7 และโรงเรียนบ้านเขาตากูน หมู่ 10 มีวัด 3 วัดคือ วัดบ้านดวด หมู่ 2 วัดดอนแค หมู่ 4 วัดสวนสมบูรณ์ หมู่ 7 มีสถานอนามัย 2 แห่ง คือ สถานีอนามัยตำบลสวนแตง และสถานีอนามัยควนผาสุก แหล่งน้ำธรรมชาติ ลำห้วยลำน้ำ 16 สาย บึงหนองและแหล่งน้ำอื่น 8 แห่ง ส่วนแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นมีฝาย 13 แห่ง บ่อน้ำตื้น 545 บ่อ บ่อน้ำสูบน้ำโยก 23 บ่อ ประปาหมู่บ้าน 3 แห่ง มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ คือ ถ้ำเขาพลู ชายทะเลหนองบัว ชายทะเลงาม

สภาพหมู่บ้าน มีหมู่บ้าน 10 หมู่บ้าน ชื่อหมู่บ้านแสดงภูมิประเทศที่เป็น นา ดอน ควน แหลม หนอง ทะเล เขา สวน หมู่ 1 บ้านนาจันซิว มีครัวเรือน 155 ครัวเรือน ประชากร 520 คน ชาย 257 คน หญิง 263 คน หมู่ 2 บ้านดวด 126 ครัวเรือน ประชากร 364 คน ชาย 175 คน หญิง 189 คน หมู่ 3 บ้านโนดวด 157 ครัวเรือน ประชากร 628 คน ชาย 315 คน หญิง 313 คน หมู่ 4 บ้านดอนแค 121 ครัวเรือน ประชากร 469 คน ชาย 223 คน หญิง 246 คน หมู่ 5 บ้านแหลมดิน 84 ครัวเรือน ประชากร 349 คน ชาย 170 คน หญิง 179 คน หมู่ 6 บ้านหนองบัว 123 ครัวเรือน ประชากร 471 คน ชาย 230 คน หญิง 241 คน หมู่ 7 บ้านสวนสมบูรณ์ 145 ครัวเรือน ประชากร 467 คน ชาย 215 คน หญิง 252 คน หมู่ 8 บ้านควนผาสุก 141 ครัวเรือน ประชากร 482 คน ชาย 244 คน หญิง 238 คน หมู่ 9 บ้านทะเลงาม 87 ครัวเรือน ประชากร 365 คน ชาย 175 คน หญิง 190 คน หมู่ 10 บ้านเขาตากูน 89 ครัวเรือน ประชากร 251 คน ชาย 132 คน หญิง 119 คน (แผนชุมชนตำบลสวนแตง, 2552)

2.3 ตำบลทุ่งหลวง เดิมเป็นทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นที่ของหลวง ชาวบ้านจึงเรียกสถานที่เลี้ยงสัตว์นั้นว่า ทุ่งหลวง จึงเป็นที่มาของชื่อตำบลตั้งแต่นั้น มีลักษณะคล้ายรวงผึ้ง ส่วนใหญ่เป็นที่ราบและมีภูเขาเตี้ย สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มและเนินเขาสลับกัน ก่อนปี 2513 อำเภอละแมเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอหลังสวน มีหมู่บ้านทั้งหมด 8 หมู่บ้าน และหมู่ที่ 8

ของตำบลละแม คือ บ้านทุ่งหลวง ปี 2513 ตำบลละแมแยกออกจากอำเภอหลังสวนยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอละแม ยกบ้านทุ่งหลวงเป็นตำบลทุ่งหลวง ซึ่งตำบลทุ่งหลวงในขณะนั้นแบ่งการปกครองเป็น 13 หมู่บ้าน ต่อมาในปี 2535 จำนวนประชากรของตำบลทุ่งหลวงเพิ่มมากขึ้น จึงแยกหมู่บ้านจำนวน 5 หมู่บ้าน ออกไปเป็นตำบลทุ่งควาวัด ส่วนตำบลทุ่งหลวง จึงเหลือเขตการปกครองอยู่ 8 หมู่บ้าน แต่ปัจจุบันมีทั้งหมด 9 หมู่บ้าน เพราะได้แยกหมู่ที่ 3 หมู่บ้านห้วยทรายขาว ออกไปเป็น หมู่ที่ 9 บ้านห้วยทรายขาวใต้ตำบลทุ่งหลวงมีเนื้อที่ทั้งสิ้น 48 ตารางกิโลเมตร หรือ 30,000 ไร่ พื้นที่มีลักษณะคล้ายรูปวงรี มีครัวเรือน 1,699 ครัวเรือน ประชากร 5,284 คน แยกเป็นชาย 2,632 คน หญิง 2,652 คน ความหนาแน่น 110.08 คนต่อตารางกิโลเมตร สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มและเทือกเขาสลับกัน มีลำน้ำลำห้วย 16 สาย สระน้ำสาธารณะ 8 แห่ง ฝาย 13 แห่ง บ่อน้ำตื้น 545 บ่อ บ่อโยก 23 บ่อ บ่อบาดาล 19 บ่อ ประปาหมู่บ้าน 9 แห่ง ถนนน้ำ 3 แห่ง

ในพื้นที่มีโรงเรียนในระดับประถมศึกษา 3 แห่ง เป็นโรงเรียนขยายโอกาสเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 1 แห่ง โรงเรียนชุมชนบ้านเขาหลวง โรงเรียนสุวรรณนิมิต โรงเรียนบ้านห้วยมาด โรงเรียนวัดโสมสิริพัฒนาราม ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดโสมสิริพัฒนาราม ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดเขาหลวง มีวัด 4 วัด คือวัดเขาหลวง ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านเขาหลวง วัดโสมสิริพัฒนาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านห้วยมาด วัดห้วยทรายขาววนารามตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านห้วยทรายขาว วัดสุวรรณนิมิตตั้งอยู่หมู่ที่ 6 บ้านเขานาง มีสถานีอนามัยตำบลทุ่งหลวง 1 แห่ง มีป้อมตำรวจรักษาการณประจำตำบล 1 แห่ง และมีป้อมรักษาการณ์ภายในหมู่บ้าน 1 แห่งในหมู่ที่ 5 ประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 90 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น สวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน สวนผลไม้ ส่วนอีกประมาณร้อยละ 10 มีอาชีพรับจ้าง ค้าขาย รับราชการ

สภาพหมู่บ้าน มีหมู่บ้าน 9 หมู่บ้าน ตั้งชื่อหมู่บ้านที่บ่งบอกภูมิประเทศที่เป็นเขา คลอง ห้วย มีครัวเรือน 1,699 ครัวเรือน ประชากร 5,284 คน แยกเป็นชาย 2,632 คน หญิง 2,652 คน หมู่ 1 บ้านเขาเสร็จ 139 ครัวเรือน หมู่ 2 บ้านเขาหลวง 346 ครัวเรือน หมู่ บ้านห้วยทรายขาว 134 ครัวเรือน หมู่ 4 บ้านฝายคลอง 147 ครัวเรือน หมู่ 5 บ้านห้วยมาด 196 ครัวเรือน หมู่ 6 บ้านเขานาง 166 ครัวเรือน หมู่ 7 บ้านช่องเอี้ยว 257 ครัวเรือน หมู่ 8 บ้านหลวงฉ่อง 162 ครัวเรือน หมู่ 9 บ้านห้วยทรายขาวใต้ 152 ครัวเรือน (แผนชุมชนตำบลทุ่งหลวง, 2552)

2.4 ตำบลทุ่งควาวัด มีพื้นที่ 48.24 ตารางกิโลเมตร หรือ 30,150 ไร่ อยู่ห่างจากอำเภอละแม 9,500 เมตร ตั้งเป็นตำบลโดยแยกหมู่บ้านมาจากตำบลทุ่งหลวง 5 หมู่บ้าน ในช่วงที่มีการยกฐานะกิ่งอำเภอละแมเป็น อำเภอละแมในปี 2520 มีภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบ ที่ราบเชิงเขา ที่ราบสูง และภูเขาในเขตป่าสงวนแห่งชาติและป่าชุมชน มีครัวเรือน 1,668 ครัวเรือน ประชากร 5,104 คน เพศชาย 2,654 คน เพศหญิง 2,450 คน ความหนาแน่น 105.80 คนต่อตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครอง 8 หมู่บ้าน ประชากรวัยผลิตหรือวัยแรงงานจำนวน 3,392 คน ร้อยละ 65.24 ประชากรวัยพึ่งพิงและวัยศึกษาเล่าเรียน 1,710 คน ร้อยละ 34.76

ประชากรร้อยละ 95 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน สวนไม้ผล ร้อยละ 4 ประกอบอาชีพรับจ้างค้าขาย และร้อยละ 1 เป็นข้าราชการและลูกจ้าง รายได้เฉลี่ย 25,000 ต่อคนต่อปี แต่มีผู้ไม่ผ่านเกณฑ์รายได้ 20,000 ต่อคนต่อปี จำนวน 24 ครัวเรือนมีวัด 1 แห่ง คือวัดทุ่งคาประชาธรรม สำนักสงฆ์ 1 แห่ง คือ สำนักสงฆ์โพธิมรรค ในหมู่ 1 บ้านทุ่งคา มีโรงเรียน 3 แห่ง คือ โรงเรียนสหกรณ์พัฒนา หมู่ 1 โรงเรียนประชาสงวน หมู่ 1 โรงเรียนบ้านทับใหม่ หมู่ 5 และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบล ตั้งอยู่ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล มีสถานเอนกนันทน์ 2 แห่ง คือสถานเอนกนันทน์บ้านทุ่งคาวัด หมู่ 1 และสถานเอนกนันทน์บ้านทับใหม่ หมู่ 5 การคมนาคมมีถนนทางหลวง ชนบท สายเขาชะมด-น้ำตกจำปูน ตัดผ่านตอนกลางของตำบล และมีถนนสายย่อยในเขตตำบลและหมู่บ้าน เป็นถนนลาดยางแอสฟัลติก 3 สาย ถนนคอนกรีต 5 สาย ถนนลูกรัง 63 สาย ส่วนการไฟฟ้าเขตบริการครอบคลุมพื้นที่ในหมู่ 1,2,3,4,6 ในหมู่ 5,7,8 มีใช้ในส่วน ประชาชนมีไฟฟ้าใช้ 955 ครัวเรือน ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ 299 ครัวเรือน ส่วนแหล่งน้ำ มีลำน้ำลำห้วย 12 แห่ง บึงหนอง 4 แห่งบ ฝาย 13 แห่ง บ่อน้ำตื้น 34 แห่ง บ่อบาดาล 18 แห่ง อ่างเก็บน้ำ 1 แห่งทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีน้ำตกจำปูน น้ำตกขุนทอง มีสถานบริการน้ำมัน 2 แห่ง สถานประกอบการรับซื้อยางแผ่น 5 แห่ง ผลสดปาล์มน้ำมัน 5 แห่ง ประปาหมู่บ้าน 2 แห่ง ประปาภูเขา 2 แห่ง ป้อมตำรวจ 1 แห่ง

สภาพหมู่บ้าน มีหมู่บ้าน 8 หมู่บ้าน ชื่อหมู่บ้านแสดงภูมิประเทศและสภาพชุมชน ที่เป็นทุ่ง ไส่ ทับ ช่อลม หิน เนิน ประชากร 5,104 คน เพศชาย 2,654 คน เพศหญิง 2,450 คน จำนวนครัวเรือน 1,668 ครัวเรือนเขตการปกครอง 8 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านทุ่งคาวัด มีครัวเรือน 271 ครัวเรือนประชากร 806 คน ชาย 406 คนหญิง 400 คน หมู่ 2 บ้านทุ่งเชิงดีมีครัวเรือน 93 ครัวเรือนประชากร 344 คน ชาย 166 คน หญิง 178 คน หมู่ 3 บ้านทุ่งคา มีครัวเรือน 116 ครัวเรือน ประชากร 278 คน ชาย 147 คน หญิง 131 คน หมู่ 4 บ้านไสใหญ่ มีประชากร 169 ครัวเรือน จำนวน 596 คน ชาย 290 คน หญิง 306 คน หมู่ 5 บ้านทับใหม่ มีประชากร 338 ครัวเรือน จำนวน 1039 คน ชาย 579 คน หญิง 460 คนหมู่ 6 บ้านเขาช่องลมมีประชากร 178 ครัวเรือน จำนวน 526 คน ชาย 275 คน หญิง 252 คน หมู่ 7 บ้านหินลูกช้าง มีครัวเรือน 227 ครัวเรือน ประชากร 580 คน ชาย 310 คน หญิง 270 คนหมู่ 8 บ้านเนินสันติ มีครัวเรือน 276 ครัวเรือน ประชากร 935 คน ชาย 481 คน หญิง 454 คน (แผนชุมชนตำบลทุ่งคา วัด ,2552)

เส้นทางคมนาคมฐานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ละแวกเป็นพื้นที่ที่มีเส้นทางคมนาคมทั้งทางบกและทางทะเล ในอดีตเส้นทางทะเลเป็นเส้นทางเดียวในการติดต่อกับสังคมภายนอกและจากภายนอกเข้าสู่ละแวก ส่วนภายในใช้คลองละแวกและคลองสายรองอื่นๆ ในขณะที่ปัจจุบันใช้เส้นทางบกเป็นหลักทั้งทางรถไฟและทางรถยนต์ โดยมีเส้นทางรถไฟสายใต้ตัดผ่านประมาณเมื่อประมาณ 90 ปีที่ผ่านมา เพราะปี 2458 เป็นปีที่ทาง

รถสายใต้ช่วงชุมพรถึงนครศรีธรรมราชสร้างแล้วเสร็จ และในปี 2516 มีถนนทางหลวง 41 หรือ ถนนเอเชียตัดผ่านกลางอำเภอละแม ทั้งเส้นทางทะเล ทางรถไฟและรถยนต์เป็นปัจจัยหลักในการอพยพเข้าสู่ผืนป่าละแมต่อเนื่องมาตั้งแต่ประมาณปลายทศวรรษ 2400 เป็นต้นมา

1. เส้นทางทะเล

ทะเลอ่าวไทยเป็นเส้นทางโบราณและเป็นเส้นทางแรกที่ทำให้เกิดการเดินทาง โดยเฉพาะการค้าขายและการอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินซึ่งสันนิษฐานว่าตั้งแต่ประมาณ ทศวรรษ 2430 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อมาเป็นเส้นทางอพยพของผู้คนจากภาคใต้ที่อยู่ติดริมฝั่ง ทะเล ทั้งจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ที่อพยพเข้าไปทางเรือตั้งแต่ต้น ทศวรรษ 2500 โดยใช้เรือใบ โดยใช้เส้นทางจากปากพรั่งมายังอำเภอดอนสักต่อไปยังละแม ต่อจากนั้นเมื่อผู้อพยพมีการขนส่งตัดไม้เคี่ยมจากป่าละแมขนส่งทางทะเลไปขายที่ฝั่งทะเลปาก พรั่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช และเป็นเส้นทางอพยพของชาวเกาะสมุย ดอนสัก และชุมชนชายฝั่ง ทะเลของภาคใต้อื่นๆ รวมทั้งผู้คนที่อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี ส่วนหนึ่ง และเป็น เส้นทางการค้าเกลือจากจังหวัดสมุทรสงครามและเพชรบุรี และเป็นเส้นทางขนส่งเครื่องอุปโภค บริโภคจากเมืองหลวงด้วยเรือเดินสมุทรและเข้าไปยังเมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวนและอำเภอ หลังสวนซึ่งเป็น ศูนย์กลางทางปากแม่น้ำหลังสวน แล้วผู้คนละแมในยุคนั้นไปจัดซื้อจัดหาจากหลัง สวนโดยใช้เส้นทางทะเลเช่นเดียวกัน

2. เส้นทางบก

2.1 เส้นทางรถไฟ

เส้นทางรถไฟเป็นเส้นทางคมนาคมทางบกเส้นทางแรกของละแม ทางรถไฟสายใต้ ตัดผ่านอำเภอละแมเมื่อ 90 ปีที่ผ่านมาในปี 2458และมีสถานีรถไฟละแมตามที่กล่าวมาแล้วทำให้ ละแมมีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับภายนอกทางบกได้ แต่ในต้นทศวรรษ 2500 ขณะที่ละแมเป็น เพียงตำบลละแมในอำเภอหลังสวนนั้นยังไม่มีรถไฟสายยาวที่เดินทางถึงกรุงเทพฯได้ ในช่วง ดังกล่าวนี้อาจมีรถไฟภายในภาคใต้จากชุมพรถึงนครศรีธรรมราชที่เป็นเส้นทางสำคัญในการอพยพ ของคนภาคใต้เข้าสู่ละแมคู่กับเส้นทางทะเล ส่วนการติดต่อกับกรุงเทพฯและภาคอื่นมีรถไฟสายใต้ ธนบุรี – ชุมพร หากต้องการเดินทางเข้ากรุงเทพฯหรือไปยังภาคอื่นต้องใช้รถไฟสายชุมพร – นครศรีธรรมราช แล้วมาต่อที่ชุมพรด้วยรถไฟสายชุมพร -ธนบุรี เพื่อไปยังจังหวัดที่อยู่เหนือขึ้นไป และไปยังสถานีรถไฟธนบุรีหรือสถานีบางกอกน้อย ต่อมาประมาณทศวรรษ 2510 จึงมีรถไฟสาย ใต้เร็วจากกรุงเทพฯถึงนครศรีธรรมราช โดยละแมต้องไปใช้สถานีรถไฟหลังสวน

สำหรับการขนส่งผลผลิตมีรถไฟสายสั้นในภาคใต้อำนวยความสะดวกในการ เดินทางและขนส่งผลผลิตทางการเกษตรมาตั้งแต่อดีตเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมา เมื่อมีการสร้างทาง รถไฟสายใต้ในช่วงจังหวัดชุมพรถึงจังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอละแมมีสถานีเล็กๆ สองแห่งคือ สถานีละแม และสถานีบ้านดวด รถไฟสายระยะสั้นซึ่งเป็นรถธรรมดาสามารถเดินทางไปทางทิศ

เหนือถึงจังหวัดชุมพรและทางทิศใต้ถึงจังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และยะลา

ส่วนรถไฟสายยาวจากกรุงเทพมหานครถึงตลอดภาคใต้ที่มีการพัฒนาเพิ่มขบวนรถมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน มีรถเร็ว รถด่วน และรถด่วนพิเศษจากกรุงเทพฯถึงสถานีปลายทางหลากหลายจังหวัดตั้งแต่จังหวัดชุมพรถึงสุโขทัยและปาร์ติงเบซาร์ประเทศมาเลเซีย แต่รถขบวนดังกล่าวเหล่านี้ไม่จอดที่สถานีในละแวกเพราะเป็นสถานีขนาดเล็กต้องไปใช้สถานีหลังสวนซึ่งรถไฟจอดทุกขบวนในฐานะที่หลังสวนเคยเป็นทั้งเมือง จังหวัด ศูนย์กลางการบริการที่ครอบคลุมละแวกจึงอยู่ที่หลังสวน สถานีรถไฟละแมในช่วง 90 ปีที่ผ่านมาเป็นศูนย์กลางชุมชนละแมในการแลกเปลี่ยนสินค้าทั้งของป่า พืชไร่และเป็นศูนย์กลางการค้าขายเพียงแห่งเดียวของละแมในยุคนั้น โดยเส้นทางรถไฟที่เชื่อมโยงจังหวัดชุมพรและสุราษฎร์ธานีได้เป็นศูนย์กลางการขนส่งเครื่องอุปโภคบริโภคตลอดจนของป่าและผลผลิตทางการเกษตรและประมงชายฝั่งกระจายไปสู่พื้นที่ต่างๆ และนำพ่อค้าแม่ค้าจากภายนอกชุมชนเข้ามาค้าขายในชุมชนละแม

ในต้นทศวรรษ 2500 เส้นทางรถไฟละแมเป็นเส้นทางคมนาคมทางบกที่สำคัญควบคู่มา กับเส้นทางทะเลที่ได้นำคลื่นมนุษย์จากทุกภาคของประเทศเข้าสู่ผืนป่าละแมเข้ามาเปลี่ยนผืนป่ารกทึบป่าดิบชื้นที่สมบูรณ์ด้วยระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพรรณพืชและพันธุ์สัตว์ให้เป็นป่าพืชเศรษฐกิจตามนโยบายรัฐบาลที่สนับสนุนให้มีการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจระบบทุนนิยมของประเทศเพื่อการค้าส่งออกทั้งกาแฟ ยางพารา และปาล์มน้ำมันที่นำไปสู่การทำลายเผ่าพันธุ์พืชและสัตว์ ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพที่สมบูรณ์ของป่าดิบชื้นอย่างถอนรากถอนโคนด้วยระบบเกษตรสมัยใหม่บนฐานศาสตร์และเทคโนโลยีจากภายนอกชุมชน ทั้งสารเคมีนำเข้าทั้งปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชเปลี่ยนผืนป่าธรรมชาติให้เป็นป่าต้นไม้ต่างถิ่น ทั้ง ป่ากาแฟ ป่ายางพารา และป่าปาล์มน้ำมัน นำผลผลิตเปลี่ยนเป็นเงินจำนวนมหาศาลที่นำมาซึ่งรายได้เป็นกอบเป็นกำในขณะที่พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ถูกทำลายอย่างถอนรากถอนโคนด้วยการพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่ยุคพืชพาณิชย์ที่เข้ามาพร้อมกับเทคโนโลยีนำเข้าที่นำไปสู่ต้นทุนในการทำเกษตรที่สูงขึ้นและนำไปสู่ภาวะหนี้สินของเกษตรกรในเวลาต่อมา และขณะเดียวกันก็ได้ทำลายระบบความสัมพันธ์และวัฒนธรรมชุมชนลง

แต่ปัจจุบันสถานีรถไฟละแมและสถานีบ้านดวดซึ่งมีบทบาทในการคมนาคมขนส่งและบทบาทต่อวิถีชุมชนแถบนี้เพียงช่องทางเดียวตั้งแต่ปี 2475 เรื่อยมาที่จัดการวิถีชุมชนละแมไว้ตั้งแต่ช่วงที่ละแมมีฐานะเป็นตำบลขึ้นส่งบึงเจียงเหงาไว้ชีวิตชีวา มีผู้คนมาใช้สถานีรถไฟน้อยมากและหมดบทบาทในวิถีของชุมชน มีผู้มาใช้เส้นทางรถไฟเพียงเบาบางเฉพาะรถไฟสายระยะสั้นที่ไปมาระหว่างจังหวัดชุมพรลงทางใต้ถึงจังหวัดยะลา ผู้ใช้เส้นทางรถไฟ ส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อยและตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้บริเวณทางรถไฟและใช้เส้นทางสถานีย่อยๆ ตั้งแต่จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราชและจังหวัดต่างๆ โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราชเส้นทางรถไฟเป็นเส้นทางประวัติศาสตร์สำหรับการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนชาวนาลุ่มน้ำปากพนังที่ประสบ

ปัญหาในการทำอาชีพปลูกข้าวเข้าสู่ผืนป่าละเมาะเพื่อหาอาชีพใหม่ที่ไม่ใช่การทำนาและมีเป้าหมายเพื่อปลูกยางพาราเพื่อหารายได้ ยางพาราและปาล์มน้ำมันนำมาซึ่งรายได้มวลรวมของอำเภอละเมาะให้สูงขึ้นในปัจจุบัน

ในอดีตตั้งแต่ทศวรรษ 2490 สถานีรถไฟละเมาะเป็นศูนย์กลางแห่งเดียวของชุมชนละเมาะในการแลกเปลี่ยนผลผลิตพืชไร่และศูนย์กลางการค้าขายเพียงแห่งเดียวที่คึกคักมีชีวิตชีวาที่ผู้คนในผืนป่าได้ใช้เป็นศูนย์กลางการพบปะกับผู้คน การนำพืชไร่ สัตว์น้ำกึ่งหอยปูปลา กะปิ น้ำปลามาแลกเปลี่ยนและซื้อขายกันระหว่างผู้คนทางด้านทิศตะวันออกที่เป็นชายฝั่งทะเลและผู้คนทางตะวันตกที่เป็นชาวนา และผู้คนในพื้นที่ราบลุ่มที่เป็นชาวนา ต่างได้นำผลผลิตมาแลกเปลี่ยนกันทั้งข้าวพืชผักจากไร่ น้ำตาล น้ำผึ้งมาแลกเปลี่ยนกับอาหารทะเล และซื้อขายสินค้ากัน โดยผู้คนจะออกเดินทางประมาณ 2 นาฬิกาโดยเดินเท้าเพื่อให้ถึงสถานีรถไฟประมาณ 5 นาฬิกา หรือไม่ก็ต้องไปนอนค้างบ้านญาติหรือคนรู้จักและอาศัยรถบรรทุกไม้ซุงกลับเข้าไปยังพื้นที่จับจอง ในขณะที่เดียวกันเส้นทางรถไฟได้นำพ่อค้าแม่ค้าจากพื้นที่อื่นมาซื้อพืชไร่และของป่าด้วย สภาพความเก่าแก่ของสถานีรถไฟละเมาะที่ยังคงสภาพเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นหลักฐานยืนยันการเป็นศูนย์กลางชุมชนละเมาะในอดีตอันยาวนานถึง 5 ทศวรรษที่บันทึกเรื่องราวของละเมาะไว้อย่างยั่งยืน ปัจจุบันด้านหน้าสถานีรถไฟเป็นตลาดที่มีอาคารถาวร และเป็นศูนย์กลางการค้าขาย การติดต่อสื่อสาร การทำธุรกรรมทางการเงิน ส่วนหลังสถานีรถไฟที่เคยเป็นพื้นที่ตลาดเดิมเทศบาลตำบลละเมาะได้สร้างเป็นอาคารใหม่เป็นแหล่งขายอาหารของชุมชน ส่วนด้านหน้าสถานีรถไฟที่ติดกับทางรถไฟเทศบาลเพิ่งสร้างเป็นอาคารถาวรเป็นแหล่งค้าขายในรูปแบบตลาดนัดแต่เปิดขายทุกวัน ตลาดละเมาะจึงอยู่คู่กับสถานีรถไฟมาถึงปัจจุบัน สำหรับตัวอาคารสถานีรถไฟละเมาะเดิมซึ่งเป็นอาคารแบบสถานีรถไฟแบบดั้งเดิมตั้งแต่แรกก่อตั้งนั้นมีโครงการก่อสร้างอาคารใหม่ในปี 2544 เมื่อถึงเวลานั้นตำนานผืนป่าละเมาะที่จดจารอยู่ในความทรงจำของผู้คนด้วยภาพลักษณ์รูปแบบของสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างแบบเดิมที่แสดงความเป็นละเมาะก็จะปิดฉากลงเป็นอำเภอละเมาะในยุคหลังความทันสมัยตามระบบทุนนิยมและประวัติศาสตร์ชุมชนละเมาะก็ถูกลบเลือนหายไป

2.2. เส้นทางรถยนต์

ละเมาะเริ่มมีถนนติดต่อกับอำเภออื่นจังหวัดอื่นในปี 2516 เมื่อเส้นทางสายใหม่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 หรือถนนสายเอเชียตัดผ่านกลางอำเภอละเมาะ ในระยะแรกเป็นถนนสองช่องจราจรทำให้ละเมาะมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วทั้งการติดต่อสื่อสารและการขนส่งผลผลิตได้ทุกเส้นทาง ต่อมาพัฒนาเป็นเส้นทางสี่ช่องจราจรทำให้ละเมาะมีการพัฒนาการคมนาคมเพิ่มขึ้นสะดวกมากยิ่งขึ้น อำเภอละเมาะมีสภาพเมืองที่ชัดเจนและบ้านเมืองดีกรามบ้านช่องก็พัฒนาเห็นชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะเส้นทางสายหลักในภาคใต้หรือถนนสายเอเชียตัดผ่านมีรถประจำทางสายใต้วิ่งผ่านเส้นทางสายนี้ทุกสายทำให้ละเมาะสามารถเชื่อมต่อกับอำเภอและจังหวัดอื่นๆ ทั่วประเทศได้สะดวกง่ายดายขึ้นเป็นการเปิดละเมาะออกสู่ภายนอกอีกระดับหนึ่ง เส้นทางรถยนต์กลายเป็นหัวใจสำคัญของการคมนาคมขนส่งและการสัญจรของชุมชนตามกระแสการพัฒนา เมื่อบทบาทการ

คมนาคมขนส่งทางรถยนต์มาอำนวยความสะดวกควบคู่กับเส้นทางรถไฟ อำเภอละแมก็มีความเป็นอำเภอเต็มรูปแบบ ขณะเดียวกันผู้คนก็หันมาใช้เส้นทางรถยนต์มากขึ้นเพราะมีความสะดวก มีรถหลายเส้นทางทั้งภายในอำเภอ ต่างอำเภอและต่างจังหวัดทั้งใกล้และไกล รวมทั้งไปสู่กรุงเทพมหานครและภาคอื่น ๆ ได้สะดวกยิ่งขึ้นและมีความรวดเร็วสามารถเดินทางได้ทั้งกลางวันและกลางคืน ในขณะที่เส้นทางรถไฟก็ลดบทบาทลงสถานีรถไฟละแมและสถานีรถไฟบ้านดวกก็ค่อยๆ ลดบทบาทในวิถีของผู้คนละแมลงอย่างต่อเนื่อง และปัจจุบันปี 2553 สถานีรถไฟทั้งสองแห่งมีผู้มาใช้เส้นทางรถไฟเพียงบางตาปิดตำนานการเป็นศูนย์กลางชุมชนลง ปัจจุบันมีผู้มาใช้บริการวันละไม่กี่คน

สำหรับเส้นทางภายในอำเภอนั้น มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งทางรถยนต์สร้างถนนให้มีความสะดวกในการติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคเมืองกับภาคชนบท และสังคมภายนอก ทั้งการติดต่อปฏิสัมพันธ์กันในสังคมและการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิตในชุมชนโดยเฉพาะในภาคชนบท ภายในอำเภอละแมมีถนนสายหลักเชื่อมต่อระหว่างชุมชนด้านทิศตะวันออกที่เป็นภาคเมืองและฝั่งทะเลและด้านทิศตะวันตกที่เป็นแหล่งเกษตรกรรม เป็นถนนเชื่อมต่อระหว่างทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและทรัพยากรป่าในป่าสงวนแห่งชาติป่าละแมและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าควนแม่ยายหมอนตามความยาวของอำเภอละแมที่ทอดตัวยาวจากตะวันตกไปตะวันออก นอกจากนั้นยังมีถนนสายในทางด้านตะวันออกที่พัฒนาจากถนนเส้นเดิมที่ชุมชนละแมเคยใช้เป็นเส้นทางไปยังอำเภอหลังสวนด้านทิศเหนือและลงสู่ใต้ไปอำเภอท่าชนะหรือหนองหาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี และยังมีถนนเลียบชายฝั่งทะเลตัดผ่านหน้ามหาวิทยาลัยแม่โจ้ในตำบลละแมที่ใช้เป็นเส้นทางไปสู่อำเภอหลังสวนทางทิศเหนือและลงสู่ใต้ทางอำเภอท่าชนะได้อีก เนื่องจากชายฝั่งทะเลละแมมีการทำนาเกลือและมหาวิทยาลัยแม่โจ้ก็มีการเลี้ยงกุ้งร่วมกับบริษัทซีพีจึงต้องมีการพัฒนาถนนให้มีการขนส่งผลผลิตได้อย่างรวดเร็วและสะดวก นอกจากนั้นในแต่ละตำบลยังมีถนนคอนกรีตถนนหินคลุกถนนดินติดต่อระหว่างหมู่บ้านเชื่อมโยงเป็นโครงข่ายกับถนนสายหลักของแต่ละตำบลที่สามารถติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกชุมชนและขนส่งผลผลิตทางการเกษตรและประมงพื้นบ้านไปสู่แหล่งจำหน่ายได้โดยสะดวกเพราะปัจจุบันไม่สามารถใช้พื้นที่ครอบครองของผู้อื่นได้ จึงจำเป็นต้องมีถนนสายย่อย ๆ ระหว่างหมู่บ้านเพิ่มขึ้น และเนื่องจากละแมมีฝนตกชุกประมาณ 8 เดือนทำให้ถนนชำรุดง่ายโดยเฉพาะอุทกภัยในปลายปี 2552 ที่เกิดอุทกภัยน้ำในคลองละแมไหลแรงเพราะไม่มีแหล่งชะลอน้ำหรือพื้นที่ชุ่มน้ำสำหรับรองรับน้ำได้สร้างความเสียหายให้ถนนและสะพานเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะบริเวณพื้นที่หมู่ 7 บ้านหินลูกช้าง ตำบลทุ่งควัววัด แม้ยังปีป่าชุมชนอยู่เล็กน้อยก็ไม่สามารถต้านทานแรงน้ำได้

ถนนสายเอเชียจึงมีส่วนอย่างสำคัญในการเปิดพื้นที่ภาคเมืองของละแม และเปิดละแมให้ติดต่อกับภายนอกได้สะดวกรวดเร็วทุกทิศทางได้สร้างผ่านอำเภอในปี 2516 ทำให้ชุมชนละแมเปิดออกไปสู่ชุมชนอื่นได้สะดวกทั้งทางด้านทิศเหนือจังหวัดชุมพรไปสู่กรุงเทพมหานครและภาคอื่น ๆ ทั่วประเทศและทิศใต้ไปสู่จังหวัดสุราษฎร์ธานีทางอำเภอท่าชนะและลงสู่จังหวัดต่าง ๆ ทั่วภาคใต้

บริบทการเกิดชุมชนละแม

ในการทำความเข้าใจ เข้าใจ และเข้าถึงการก่อเกิดชุมชนละแมจำเป็นต้องเข้าใจบริบทของหลังสวนในฐานะเป็นฐานก่อเกิดชุมชนและเป็นเมืองแม่ของละแมที่มีวัฒนธรรมชุมชนและประเพณีร่วมในฐานะชุมชนในเมืองเดียวกัน และในขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องเข้าใจบริบทของเมืองแม่ของเมืองหลังสวนคือเมืองชุมพรด้วยเพราะเกี่ยวข้องและเกี่ยวพันโยงใยในฐานะชุมพรเป็นเมืองแม่ของเมืองหลังสวนซึ่งรวมเป็นเมืองเดียวกันในอดีต การเข้าไปอยู่ในป่าละแมก็คือการเข้าไปอยู่ในเมืองชุมพรศูนย์กลางการปกครองในพื้นที่แถบนี้

ดังนั้นเพื่อรู้จักเข้าใจและเข้าถึงการเกิดชุมชนละแมภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ตอนบนของหัวเมืองปักษ์ใต้ในอดีต เมืองหลังสวนเป็นชุมชนปากแม่น้ำมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เพราะมีชื่อเมืองปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวงในสมัยพระบรมไตรโลกนาถในฐานะเมืองบริวารหรือเมืองขึ้นของเมืองชุมพรซึ่งมีฐานะเป็นเมืองตรี ทำให้มีหลักฐานว่าหลังสวนมีพัฒนาการทางการเมืองการปกครองมายาวนานตั้งแต่สมัยอยุธยา การปรากฏหลักฐานดังกล่าวเป็นการกล่าวถึงเมืองหลังสวนในฐานะเมืองขึ้นของเมืองชุมพรที่เป็นเมืองชั้นตรี โดยการปรากฏหลักฐานดังกล่าวได้ปรากฏขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์กล่าวคือ เมื่อรัชกาลที่ 1 โปรดให้ชำระกฎหมายตราสามดวงจึงได้พบว่า ในพุทธศักราช 1997 ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนั้น พระองค์ได้ทรงมีพระบรมราชโองการสั่งเกี่ยวกับหัวเมืองทางปักษ์ใต้ว่า “บรรดาข้าราชการอยู่บนหัวเมืองปักษ์ใต้ฝ่ายเหนือทั้งปวงให้ถือศักดินาตามพระราชบัญญัติและปรากฏว่ามีออกญาเคางะทราชิบดีศรีสุรตูลุมห นักพระชุมพร เมืองตรีถือศักดินา 5,000 ไร่” จึงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่ามีเมืองชุมพรและมีฐานะเป็นเมืองตรีตั้งแต่ในสมัยพระบรมไตรโลกนาถและเมืองหลังสวนเป็นเมืองมาตั้งแต่สมัยนี้เช่นกัน ในกฎหมายตราสามดวงได้กล่าวว่าเมืองชุมพรมีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลมีอาณาเขตจดทะเลทั้งสองข้างคือทางตะวันออกจดทะเลมหาสมุทรแปซิฟิกและทางตะวันตกจดทะเลมหาสมุทรอินเดีย ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดเมืองตะนาวศรี ทิศเหนือจดเมืองกำเนิดนพคุณ ทิศใต้จดเมืองไชยา ทิศตะวันออกจดอ่าวไทย ทิศตะวันตกจดมหาสมุทรอินเดีย และมีเมืองขึ้นในครั้งนั้น 7 เมือง คือ เมืองปะทิว เมืองท่าแซะ เมืองตะโก เมืองหลังสวน เมืองตระ (อำเภอกระบุรีในปัจจุบัน) เมืองมะลิวัน และเมืองระนอง ภายหลังได้รวมเอาเมืองกำเนิดนพคุณหรืออำเภอบางสะพานในปัจจุบันมาขึ้นด้วย (กระทรวงมหาดไทย, 2528)

ชื่อเมืองหลังสวนจึงปรากฏแต่นั้นมา แต่ไม่มีหลักฐานเกี่ยวกับการเกิดชุมชนและการตั้งเมืองหลังสวนในครั้งนั้นแต่อย่างใดนอกจากมีหลักฐานได้เพียงประการเดียวว่าในปีพุทธศักราช 1997 ได้เกิดเมืองหลังสวนแล้วเป็นเมืองเล็กๆ เป็นเมืองบริวารของเมืองชุมพร

เมืองหลังสวนตั้งอยู่ในบริเวณปากแม่น้ำปัจจุบันอยู่ห่างจากฝั่งทะเลอ่าวไทยประมาณ 8 กิโลเมตร เป็นเมืองที่มีป่าดิบชื้นหรือป่าดงดิบอยู่รายรอบทั้งทางด้านทิศเหนือทิศตะวันตกและทิศใต้ ส่วนด้านทิศตะวันออกเป็นฝั่งทะเลอ่าวไทย และมีหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงว่าบริเวณพื้นที่แม่น้ำหลังสวนเคยเป็นที่อยู่ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์อย่างน้อย 3,000 ปี เพราะสภาพภูมิ

ประเทศที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตมีแหล่งน้ำใหญ่มีภูเขาและเฟิงผา จากการขุดพบเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์หลายแห่งบริเวณแม่น้ำหลังสวนในเขตตำบลบึงหวน อำเภอพะโต๊ะ ปัจจุบัน เช่น ขวานหินสมัยใหม่ ขวานหินมีป่าจำนวนมาก ส่วนการก่อเกิดชุมชนบริเวณปากแม่น้ำบึงผิงแม่น้ำหลังสวนไม่มีหลักฐานแน่ชัดนอกจากเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมทั้งทางด้านภูมิประเทศและภูมิอากาศในการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนปากแม่น้ำ และมามีหลักฐานอีกครั้งหนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ก่อนปี 2418 ได้แยกเมืองหลังสวนจากการปกครองของเมืองชุมพรยกฐานะเมืองหลังสวนเป็นเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ เนื่องจาก “การทำแร่ดีบุกเจริญและมีผู้คนมาก” และต้องการเก็บภาษีให้ได้มากจึงนำเอาระบบภาษีเหมามาใช้โดยโปรดให้พระยาจตุรราชโภการนายทุนชาวจีนมาเป็นเจ้าเมืองหลังสวน จนกระทั่งครั้งเมื่อตั้งมณฑลชุมพรขึ้นในปี พ.ศ. 2439 เมืองหลังสวนจึงกลับมาเป็นเมืองในมณฑลชุมพร และในปี 2459 โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่า “เมือง” ซึ่งเป็นเขตการปกครองเป็น “จังหวัด” เมืองหลังสวนจึงมีชื่อว่า “จังหวัดหลังสวน” ผู้ว่าราชการเมืองเปลี่ยนเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด จังหวัดหลังสวนมีอำเภออยู่ในปกครอง 4 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอสวี อำเภอพะโต๊ะ และอำเภอประจักษ์ (ปัจจุบันเป็นอำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี) และในตอนปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจตกต่ำภายหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ทำให้ฐานะทางการคลังของประเทศอยู่ในภาวะขาดดุลติดต่อกันมาหลายปีจนสิ้นรัชกาลเป็นผลให้มีการยุบมณฑลชุมพรเป็นจังหวัด ต่อมา มีการปรับปรุงเขตปกครองใหม่ยุบจังหวัดหลังสวนเป็นอำเภอหลังสวนขึ้นต่อจังหวัดชุมพรตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2475 ชื่อว่า “อำเภอขันเงิน” โดยได้ยุบรวมอำเภอเมืองรวมกับอำเภอขันเงินเป็นอำเภอขันเงินตามชื่อตำบลขึ้นตรงกับจังหวัดชุมพร และเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2481 ได้มีพระราชกฤษฎีกาให้เปลี่ยนชื่ออำเภอขันเงิน เป็น “อำเภอหลังสวน” ตามความนิยมของราษฎรส่วนใหญ่ และในปี 2492 กระทรวงมหาดไทย ได้ยกฐานะอำเภอหลังสวนเป็นอำเภอชั้นเอกมาถึงปัจจุบัน

ตลอดระยะเวลาอันยาวนานหลายศตวรรษของการพัฒนาการเมืองการปกครองของเมืองหลังสวนนั้นยังไม่เกิดชุมชนในผืนป่าเมืองหลังสวน จนกระทั่งสันนิษฐานว่าในกลางศตวรรษ 2400 ประมาณหลังปี 2420 จึงได้มีผู้คนเริ่มขยายพื้นที่ทำมาหากินเข้าไปในเขตป่าเกิดเป็นชุมชนขึ้นในแถบริมฝั่งทะเล และแถบพื้นที่บกในทศวรรษ 2500 การเกิดชุมชนในเขตป่าหลังสวนเริ่มมีความชัดเจนขึ้นในบริเวณพื้นที่ราบและพื้นที่ภูเขาทางด้านทิศตะวันตกเพื่อทำเกษตรกรรมและสร้างที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดตั้งนิคมสหกรณ์หลังสวนการเกิดชุมชนจึงชัดเจนมากขึ้น ประมาณทศวรรษ 2530 ในระยะเวลา 3 ทศวรรษ ผืนป่าดิบชื้นอายุนับพันปีประมาณไม่น้อยกว่า 300,000 ไร่ได้ถูกตัดไม้ทำลายป่าตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและเกิดชุมชนที่แลออกมาด้วยความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ไม้ใหญ่อายุนับพันปีถูกโค่นตัดต้นแล้วต้นเล่านาน 3 ทศวรรษ ตลอดช่วงระยะเวลา 30 ปี ที่ผืนป่าดิบชื้นอายุนับพันปีถูกทำลายด้วยระบบสัมปทานเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการขายสิ่งที่ธรรมชาติสร้างสรรค์เป็นป่าผืนใหญ่ไว้ให้ของหลังสวนด้วยค่าสัมปทานเพียงน้อย

นิตได้ทำลายป่าอายุนับพันปีลงจนหมดสิ้น และเปิดโอกาสตลอดจนสนับสนุนให้ผู้คนเข้าไปจับจองเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวทั้งยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันเพื่อเป็นสินค้าส่งออกตามระบบทุนนิยม และสร้างที่อยู่อาศัยเกิดเป็นชุมชนละแวกแถว โดยละแวกก็ได้พัฒนาทางการเมืองการปกครองต่อเนื่องมาจากการเป็นหมู่บ้าน ตำบล กิ่งอำเภอ และอำเภอในปัจจุบัน

1. ประวัติศาสตร์เมืองชุมพร

ปัจจุบันละแวกเป็นอำเภอในจังหวัดชุมพรจากอดีตที่เป็นผืนป่าในเมืองหลังสวนซึ่งเป็นเมืองบริวารของเมืองชุมพร บริบทการเกิดชุมชนละแวกเกี่ยวข้องกับบริบทเมืองหลังสวนและเมืองชุมพร ดังนั้นในการกล่าวถึงการก่อเกิดชุมชนละแวกจึงต้องเชื่อมโยงกับบริบทประวัติศาสตร์เมืองชุมพรและเมืองหลังสวน

เมืองชุมพรเป็นเมืองแม่หลักของอำเภอละแวก ในช่วงที่ชุมพรมีฐานะเป็นเมืองตรีนั้นละแวกยังไม่เกิดชุมชน เมืองชุมพรที่ปัจจุบันเป็นจังหวัดชุมพรเป็นจังหวัดเหนือสุดของภาคใต้ตั้งอยู่ริมบริเวณคอคอดกระ ลักษณะเนื้อที่เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าความยาวประมาณ 200 กิโลเมตร ภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่สูงๆ ต่ำๆ ทางตะวันตกเป็นที่สูงภูเขาและป่าไม้ลาดลงสู่ทะเลทางตะวันออก ทางทิศใต้และตะวันออกเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล จังหวัดชุมพรมีฝนตกชุกเกือบตลอดปีเนื่องจากเป็นจังหวัดชายทะเลที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมทั้งสองด้านทั้งจากฝั่งทะเลตะวันตกคือทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดียและฝั่งทะเลตะวันออกด้านอ่าวไทยมหาสมุทรแปซิฟิก จังหวัดชุมพรปัจจุบันแบ่งการปกครองเป็น 8 อำเภอ ประกอบด้วยอำเภอเมืองชุมพร ปะทิว ท่าแซะ สวี หลังสวน พะโต๊ะ ทุ่งตะโก และอำเภอละแวก ทรัพยากรที่สำคัญของจังหวัดชุมพร คือ ดิน ป่าไม้ สัตว์น้ำ แร่ธาตุ มีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร สวนมะพร้าว ทำนา สวนผลไม้ สวนกาแฟ สวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน พืชอื่น ๆ และทำการประมง อาชีพสำคัญของประชากรคือการเกษตร ประมง อุตสาหกรรม และการค้า (สงบ ส่งเมือง และชาญรงค์ เทียงธรรม ,2542)

ในอดีตเมืองชุมพรเป็นเมืองที่มีประชากรอยู่หนาแน่นมีสภาพเป็นเมืองหลายเมือง โดยเมืองชุมพรเป็นศูนย์กลางการปกครอง มีเมืองบริวารได้แก่ เมืองหลังสวน กำเนิดนพคุณ กระบุรี ระนอง มะลิวัน และสวี จากหลักฐานทางโบราณคดีทำให้ทราบว่าพื้นที่จังหวัดชุมพรเคยมีผู้คนอาศัยอยู่อย่างน้อย 3,000 ปี เพราะมีการขุดพบเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์หลายแห่งทั้งขวานหินขัดสมัยหินใหม่ ขวานหินมีปาจำนวนมากบริเวณแม่น้ำหลังสวนในเขตตำบลบึงหวาน อำเภอพะโต๊ะในปัจจุบัน ชุมพรเคยเป็นเมืองท่าเรือขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทรตามเส้นทางสองสายคือจากหลังสวนตามเส้นทางแม่น้ำหลังสวนจากฝั่งอ่าวไทย มหาสมุทรแปซิฟิกไปยังพะโต๊ะข้ามเทือกเขาไปเมืองระนองซึ่งเป็นเมืองบริวารของเมืองชุมพรสู่ฝั่งมหาสมุทรอินเดียในทะเลอันดามัน เมืองชุมพรจึงเป็นชุมชนเกษตรกรรมและท่าเรือข้ามคาบสมุทรสืบต่อมา และมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากหัวเมืองภาคใต้อื่น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงวิจารณ์ไว้ในพงศาวดารภาคที่ 50 ว่าเป็นเมืองที่ไม่เหมือนเมืองไชยา เมืองนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุง

เมืองสงขลา และมักเป็นสมรภูมิรบพุ่งตรงนั้น จึงไม่สร้างบ้านเมืองแต่ก็ต้องรักษาเมืองด่าน (กรมศิลปากร, 2512)

ชื่อเมืองชุมพรปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกในตำนานพระธาตุเมืองนคร “เมื่อศักราช ได้ 1079 ปี พระยาศรีธรรมมาโคกราชได้สร้างเมืองลงบนหาดทรายรายรอบเป็นเมือง นครศรีธรรมราช แล้วสั่งให้ทำอิฐทำปูนก่อพระธาตุ และมีพระพุทธรูปสี่ล่องทะเลมาแต่เมืองลังกา ถึงเกาะปันัง และลอยมาถึงหาดทรายแก้วที่จะก่อพระธาตุนั้น ต่อมาพระยาศรีธรรมมาโคกราชได้ขุดพบพระธาตุแล้วแบ่งให้พระยาศรีธรรมมาโคกราชไปก่อพระเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุที่เหลือไว้ที่เมือง นครศรีธรรมราชแล้วตั้งเมืองสิบสองนักษัตร” เมืองชุมพรปรากฏชื่อใน ในพุทธศตวรรษ 17-18 ในฐานะเมืองสิบสองนักษัตรของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชครองเมือง นครศรีธรรมราช แต่ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าเกิดเป็นเมืองตั้งแต่เมื่อใด เมื่อพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชสถาปนารูปแบบการจัดการปกครองเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองสิบสองนักษัตรนั้นเมืองชุมพรเป็นเมืองสิบสองนักษัตรเมืองที่ 8 หรือเป็นหัวเมืองที่ 8 ในทำเนียบเมืองสิบสองนักษัตรถือตราแพะ (มะแม) เป็นตราประจำเมือง สำหรับระบบการปกครองเมืองสิบสองนักษัตรของเมืองนครศรีธรรมราชในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17-19 นั้นเป็นช่วงที่เมืองนครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดเป็นทั้งสถานการณ์การค้าสำคัญ เป็นจุดพักถ่ายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างเมืองใกล้เคียง ทำให้มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในนครศรีธรรมราชมากขึ้น จนกระทั่งในราวปี 1700 ราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราชก็สามารถจัดการปกครองหัวเมืองรายรอบได้สำเร็จถึงสิบสองเมือง เรียกว่า “เมืองสิบสองนักษัตร”ตามปุมโหรให้ใช้ตราประจำราศีเป็นตราประจำเมืองปรากฏการตั้งเมืองสิบสองนักษัตรว่า “ตั้งเมืองสายถือตราหนูหนึ่งปีชวด เมืองตานีถือตราโคหนึ่งปีฉลู เมืองกลันตันถือตราเสือหนึ่งปีขาล เมืองปาหังถือตรากระต่ายหนึ่งปีเถาะ เมืองไทรถือตรางูใหญ่หนึ่งปีมะโรง เมืองพัทลุงถือตรางูเล็กหนึ่งปีมะเส็ง เมืองตรังถือตราม้าหนึ่งปีมะเมีย **เมืองชุมพรถือตราแพะหนึ่งปีมะแม** เมืองบันทายสมอถือตราลิงหนึ่งปีวอก เมืองอุเลาถือตราไก่หนึ่งปีระกา เมืองตะกั่วป่าถือตราสุนัขหนึ่งปีจอ เมืองกระถือตราหมูหนึ่งปีกุน” (ปรีชา นุ่นสุข, 2542)

ดังนั้นหากพิจารณาตามตำนานเมืองนครศรีธรรมราชจึงอาจกล่าวได้ว่าการก่อเกิดชุมชนเมืองชุมพรหรือการตั้งถิ่นฐานของผู้คนของเมืองชุมพรจึงมีมาก่อนในพุทธศตวรรษที่ 17 โดยเป็นชุมชนเกษตรกรรมและทำเรือนคาบสมุทรขนาดเล็กมีประชากรไม่มากนักเนื่องจากดินฟ้าอากาศไม่อำนวยให้ทำมาหากิน การดำรงอยู่ของเมืองชุมพรจึงยาวนานมาอย่างน้อยตั้งแต่ประมาณก่อนปีพุทธศักราช 1651 หรือประมาณ 900 ปีที่ผ่านมา ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ในแถบพื้นที่ที่เป็นเมืองหลังสวนซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำหลังสวนก็คงจะเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานในเขตป่าของเมืองชุมพรเพิ่มขึ้น เพราะสภาพพื้นที่ทำมาหากินที่เป็นที่ราบที่เป็นศูนย์กลางของเมืองชุมพรมีน้อยการตั้งถิ่นฐานก็ต้องขยับขยายไปตามแม่น้ำสายหลัก ซึ่งแม่น้ำหลังสวนเป็นแม่น้ำสายใหญ่สายหนึ่งของเมืองชุมพรจึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานและการทำมาหากินและเป็นเมืองปากแม่น้ำฝั่งทะเลอ่าวไทย จึงได้เกิดเป็นชุมชนและขยายเป็นเมืองหลังสวนในช่วงเวลาต่อมา

ในช่วงประมาณปี 1700-1800 ซึ่งเป็นช่วงที่เมืองนครศรีธรรมราชมีกษัตริย์สามพี่น้องครองราชย์ต่อเนื่องกันนั้น ทุกพระองค์เมื่อเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่าพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช กล่าวคือ พระเชษฐาที่ครองราชย์ทรงพระนามพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช องค์รองทรงพระนามพระเจ้าจันทร์ภาณุเป็นพระนามตำแหน่งอุปราช องค์ที่สามทรงพระนามพงศาสุระ (ปรีชา นุ่นสุข, 2532) ในช่วงที่กษัตริย์สามพี่น้องครองราชย์นี้เมืองนครศรีธรรมราชเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดทั้งทางอาณาจักรและศาสนจักร ในช่วงสมัยพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชองค์ที่สองพระเจ้าจันทร์ภาณุนั้นมีหลักฐานทั้งของอินเดียและลังกายืนยันว่ากษัตริย์พระองค์นี้มีเมืองขึ้นสิบสองเมืองสถาปนาการปกครองเมืองเป็นเมืองสิบสองนักษัตรโดยมีเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางและใช้ตราสิบสองราศีเป็นตราประจำเมืองในการปกครองตามที่กล่าวมาแล้ว ศูนย์กลางอำนาจเมืองนครศรีธรรมราชใช้ตรา “ดอกบัว” ซึ่งเป็นตราสัญลักษณ์รัฐพระพุทธรูปศาสนาเป็นตราประจำเมือง (ปรีชา นุ่นสุข, 2544) ซึ่งต่อมาใช้เป็นตราประจำจังหวัดนครศรีธรรมราชมาจนถึงปัจจุบัน ในทางศาสนาพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชที่เป็นพระเจ้าจันทร์ภาณุได้อาศัยกำลังคนและกำลังทรัพย์เป็นอันมากจากเมืองสิบสองนักษัตรบูรณะพระบรมธาตุเจดีย์ ดำเนินพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชฉบับหอสมุดแห่งชาติมีความตอนหนึ่งว่า “เมื่อศักราชได้ ๑๐๙๘ ปี พระยาศรีธรรมมาโคกราชก็สร้างเมืองลงบนหาดทรายรายรอบเป็นเมืองนครศรีธรรมราช แล้วสั่งให้ทำอิฐทำปูนก่อพระธาตุครั้งนั้น และยังมีพระพุทธรูปหิ้งค์ล่องทะเลมาแต่เมืองลังกาถึงเกาะปีนัง และลอยมาถึงหาดทรายแก้วที่จะก่อพระธาตุนั้น ต่อมาพระยาศรีธรรมมาโคกราชองค์ก่อนได้ขุดพบพระธาตุแล้วแบ่งให้พระยาศรีธรรมมาโคกราชไปก่อพระเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุที่เหลือไว้ที่เมืองนครศรีธรรมราช ให้เมืองสิบสองนักษัตรมาช่วยทำอิฐปูนก่อพระธาตุนั้น ดังนั้นบทบาทหน้าที่หนึ่งของเมืองสิบสองนักษัตรดำเนินพระบรมธาตุเจดีย์ได้สะท้อนว่าพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐนี้ ดังนั้นเมืองสิบสองนักษัตรจึงมีหน้าที่สำคัญในการสร้างและบำรุงศูนย์กลางแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐนี้คือทำนุบำรุงพระบรมธาตุเจดีย์ (ปรีชา นุ่นสุข, 2544)

สำหรับที่ตั้งเมืองชุมพรเมืองเดิมแต่โบราณน่าจะตั้งที่บ้านประเดิม ตำบลตากแดด อำเภอเมืองชุมพร สภาพทางภูมิศาสตร์ของเมืองตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำชุมพรซึ่งเป็นแม่น้ำสายใหญ่สายหลักของเมืองชุมพร ลักษณะพื้นที่เป็นที่ดอนและที่ราบมีขนาดกว้างพอสมควรสามารถขุดคูเมืองและถมดินเป็นคันคูสร้างเสาระเนียดรอบเมืองบริเวณคูเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2545) เมืองชุมพรเป็นเมืองที่อยู่เหนือสุดแดนเป็นช่วงต่อแดนระหว่างเมืองปะทิวกับเมืองบางสะพานมีแนวแบ่งเขตแดนตามข้อสัญญาระหว่างพระเจ้าอู่ทองกับพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช เป็นเมืองหน้าด่านที่มักถูกทำลายย่อยยับทั้งจากการศึกและภัยธรรมชาติ เมืองชุมพรเป็นเมืองบริวารในเมืองสิบสองนักษัตรใช้เครื่องหมายราศีตรารูปแพะเป็นตราแผ่นดินประทับหนังสือของเมือง สันนิษฐานว่าคงจะมีความหมายสอดคล้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ว่าเมืองชุมพรเป็นเมืองน้ำท่วมและประสบปัญหาवादภัย พลเมืองทุกข์ยากในการดำรงชีวิตและจัดตั้งเมืองยังเป็นจุดยุทธศาสตร์เป็นเมืองหน้าด่าน เมืองชุมพรจะต้องถูกโจมตีทุกครั้งที่มีศึกจึงประสบ

เคราะห์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจนแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีเมืองใดบนแหลมมลายูที่จะได้รับความเดือดร้อนแสนเข็ญเหมือนเมืองชุมพรจึงได้ชื่อว่าเมืองเคราะห์ร้ายมาแต่โบราณซึ่งไม่ต่างอะไรกับแพะผู้รับเคราะห์ถูกบูชายัญอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง เมืองชุมพรเป็นเมืองสำคัญของหัวเมืองปักษ์ใต้เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญมีหน้าที่ควบคุมแหลมมลายูตอนเหนือสุดจากทะเลทั้งทะเลฝั่งตะวันตกและตะวันออก เมืองชุมพรเป็นเมืองเก่าแก่บนแหลมมลายูซึ่งเป็นเมืองในช่วงเดียวกับเมืองเวียงสระและเมืองตะกั่วป่าและเป็นเมืองที่รับเอาวัฒนธรรมอินเดียในยุคแรกในช่วงพุทธศตวรรษที่ 6-10 ซึ่งมีการสันนิษฐานกันว่าอาจเป็นเมืองต้นชุมชนตามจดหมายเหตุจีน ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 13-15 เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยแผ่อิทธิพลขึ้นมาถึงแหลมมลายูตอนเหนือจึงอาจรับเอาศิลปวัฒนธรรมจากศรีวิชัยในฐานะเป็นเมืองท่าที่ติดต่อกับท่าเรือฝั่งตะวันตกของแหลมมลายูทางเมืองกระบุรีจึงมีชื่อเรียกกันว่าเมืองท่าตะเกา (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2545)

สำหรับชื่อเมืองชุมพรและบรรดาศักดิ์ของเจ้าเมืองชุมพรในสมัยอยุธยาที่ปรากฏในทำเนียบพระอัยการตำแหน่งนายทหารหัวเมืองในปี 1919 หรือมหาศักราช 1298 เรียกว่า “ออกญาเคางะทราธิบดีศรีสุรตวลุมหนัก พระชุมภอร เมืองตรี นา 5,000 ขึ้นประแดงอินปัญาชัย” เมืองชุมพรมีวัดประจำเมืองเก่าคือวัดประเดิมปัจจุบันโบราณวัตถุในวัดชำรุดไปตามช่วงเวลาและจากภัยสงคราม ส่วนที่เหลือในปัจจุบันมีหลายชิ้นที่แสดงและยืนยันว่าวัดประเดิมเป็นวัดที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมากวัดหนึ่งมีอายุในสมัยเมืองนครศรีธรรมราชจัดการปกครองแบบสิบสองนักษัตร (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2545) หลักฐานที่ค้นพบประเภทโบราณวัตถุ ได้แก่ เศียรพระพุทธรูปและใบเสมาหินทรายสีแดง พระพุทธรูปหินทรายแดงปางมารวิชัยมีชื่อว่า “พระขวาง” ประชาชนเคารพนับถือและรู้จักกันดีอยู่ในวิหารวัดพระขวาง พระพุทธรูปไสยาสน์ในถ้ำขุนประทิง พระพุทธรูปปูนปั้นทรงเครื่องขนาดใหญ่ปางมารวิชัยฝีมือช่างท้องถิ่นที่สร้างคล้ายพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชอยู่ในวิหารพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชหรือวิหารสามจอมประดิษฐานอยู่ในถ้ำเขาบริบูรณ์เมืองท่าชะ นอกจากนี้ในด้านโบราณสถานพบสถูปทรงลังกา ซากอิฐก่อฝังเป็นแนวพระปรางค์ สถูปทรงลังกา

ต่อมาชื่อเมืองชุมพรปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกครั้งหนึ่งอีกประมาณ 300 ปี ต่อมาในฐานะเป็นเมืองตรีของกรุงศรีอยุธยาในสมัยพระบรมไตรโลกนาถในปี 1997 ซึ่งหลักฐานดังกล่าวมาปรากฏในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อรัชกาลที่ 1 โปรดให้ชำระกฎหมายตราสามดวงในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ พบชื่อเมืองชุมพรมีฐานะเป็นเมืองตรีมีเจ้าเมืองปกครองว่า “เมื่อปีจอ พุทธศักราช 1997 ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถพระเจ้าอยู่หัวในสมัยอยุธยาเป็นราชธานี ได้มีพระบรมราชโองการเกี่ยวกับหัวเมืองปักษ์ใต้ว่า บรรดาข้าราชการอยู่บนหัวเมืองปักษ์ใต้ฝ่ายเหนือทั้งปวงให้ถือศักดินาตามพระราชบัญญัติ และปรากฏว่ามี ออกญาเคางะทราธิบดีศรีสุรตวลุมหนักพระชุมพร เมืองตรีถือศักดินา 5,000 ไร่ จึงปรากฏเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่ามีเมืองชุมพรและเป็นเมืองตรีในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ สำหรับฐานะเมืองตรีของชุมพรนั้นเจ้าเมืองมีบรรดาศักดิ์เป็น “พระยาชุมพร” ตามนามของเมือง ในสมัยโบราณมีเมืองเล็ก ๆ เป็นเมืองขึ้น

หลายเมือง และเจ้าเมืองมีบรรดาศักดิ์ตามชื่อเมือง เมืองชุมพรมีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลมีอาณาเขตจดทะเลทั้งสองด้านคือ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดเมืองตะนาวศรี ทิศเหนือจดเมืองกำเนิदनพคุณ ทิศใต้จดเมืองไชยา ทิศตะวันออกจดอ่าวไทย มหาสมุทรแปซิฟิก ทิศตะวันตกจดมหาสมุทรอินเดีย มีเมืองขึ้น 7 เมือง คือ เมืองปะทิว เมืองท่าแซะ เมืองตะโก เมืองหลังสวน เมืองตระซึ่งเป็นอำเภอกระบุรีในปัจจุบัน เมืองมะลิวัน เมืองระนอง ภายหลังได้รวมเอาเมืองกำเนิदनพคุณด้วย เมืองขึ้นเหล่านี้ในครั้งหลังได้ถูกตัดแยกออกไปตั้งเมืองใหม่บ้าง ทำให้อาณาเขตของชุมพรลดน้อยลงไปตามลำดับ เฉพาะเมืองที่ตัดแยกออกไปอยู่ในปกครองของจังหวัดอื่น เช่น เมืองมะลิวัน (หรือ เกาะสอง เมืองมะลิวันซึ่งเคยเป็นเมืองขึ้นชุมพรและเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทย ปัจจุบันอยู่ในเขตทวายจังหวัดมริด ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทย) เมืองระนองเป็นเมืองแขวงขึ้นต่อเมืองชุมพร แต่เดิมเมืองตระเป็นเมืองเล็กขึ้นต่อเมืองชุมพร เมื่อปีจอพุทธศักราช 2405 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเมืองตระให้กับเมืองระนองเป็นเมืองจัตวาขึ้นต่อกรุงเทพฯ โดยแยกเมืองตระให้ไปขึ้นกับเมืองระนองที่ตั้งใหม่ เมืองตระจึงแยกจากเมืองชุมพรแต่นั้นมา ส่วนเมืองกำเนิदनพคุณสมัยก่อนเป็นตำบลเล็กๆ ขึ้นต่อเมืองกุยบุรีในสมัยอยุธยาในปีพุทธศักราช 2290 ได้พบแร่ทองคำในตำบลนี้ ภายหลังในปี 2392 ในรัชกาลที่ 3 ทรงตั้งเป็นเมืองชื่อว่าเมืองกำเนิदनพคุณ ซึ่งหมายถึงเมืองที่มีแร่ทองคำ ซึ่งต่อมาได้มาขึ้นอยู่กับเมืองชุมพร เมืองดังกล่าวเหล่านี้ในครั้งหลังได้ถูกตัดแยกออกไปตั้งเมืองใหม่บ้าง จึงทำให้อาณาเขตของเมืองชุมพรลดน้อยลงไปตามลำดับ (กระทรวงมหาดไทย, 2528)

เนื่องจากเมืองชุมพรเป็นเมืองหน้าด่านมาแต่โบราณ โดยเฉพาะในการสงครามกับพม่า และมีส่วนร่วมในการรบกับพม่ามาตลอดระยะเวลาอันยาวนานของการเป็นเมืองชุมพรตั้งแต่สมัยอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ เมืองชุมพรมีบทบาทในการศึกสงครามของประเทศต่อเนื่องมายาวนานจากสมัยพระยาศรีธรรมมาโคกราชปี 1700 จนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ปี 2488 ยาวนานถึง 789 ปี ซึ่งครั้งหลังสุด ปี 2484-2488 กองทัพญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นที่ปากน้ำอำเภอเมืองชุมพร เพื่อจะเดินทางไปยึดครองประเทศพม่าตามแผนการ จึงได้เกิดการสู้รบกันขึ้นกับชาวเมืองชุมพร อันมียุวชนทหารตำรวจ ทหารบก ข้าราชการพลเรือนและประชาชนผู้รักชาติ หลังจากสู้รบกันอยู่ 5 ชั่วโมงเศษ ประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นได้ตกลงทำสัญญาร่วมมือกัน จึงได้หยุดการสู้รบและกองทัพญี่ปุ่นก็ได้รับอนุญาตให้เดินทัพผ่านไปยังเมืองพม่าได้สะดวก ในระหว่างสงครามคราวนี้เมืองชุมพรถูกทำลายโดยเครื่องบินของศัตรูญี่ปุ่นอย่างมาก อาคารของทางราชการ เช่น สถานีตำรวจ อาคารต่างๆ ของกรมรถไฟตลอดจนบ้านเรือนทรัพย์สินของราษฎร ชีวิตของประชาชนสูญเสียเป็นอันมาก

เมืองชุมพรจึงมีบทบาทต่อการดำรงเอกราชของไทยมายาวนานถึง 6 ศตวรรษ และตลอดระยะเวลาอันยาวนานถึงประมาณเจ็ดชั่วคนนี้ได้มีชาวชุมพรต้องพลีชีพเพื่อปกป้องเมืองมานับครั้งและนับชีวิตไม่ถ้วน หล่อหลอมบ่มเพาะให้ผู้คนในเมืองชุมพรอันรวมถึงเมืองบริวารเช่นเมืองหลังสวนเป็นนักสู้ที่ไม่ยอมจำนน เช่น กรณีผู้คนจากทุกส่วนของเมืองหลังสวนได้พร้อมใจลุกขึ้นขับไล่

นายทุนชาวจีนที่มาเป็นเจ้าเมืองเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ของเมืองไปสร้างความร่ำรวยให้ตนเองและชาวจีนในขณะที่ชาวเมืองลำบากยากแค้นก็เคยต่อสู้มาแล้ว เมืองชุมพรจึงมีบทบาทต่อการดำรงเอกราชของไทยมายาวนาน และสืบเนื่องจากเมืองชุมพรเกี่ยวข้องกับการศึกสงครามมามากและต่อเนื่องยาวนานปรากฏการณ์จากสงครามได้กลายเป็นชื่อบ้านนามเมืองของเมืองชุมพรหลายที่ เฉพาะการสงครามระหว่างไทยกับพม่าที่เกี่ยวข้องกับเมืองชุมพรมีหลายครั้ง นับเป็นประวัติศาสตร์อันหนึ่ง จนกระทั่งเกิดเป็นชื่อบ้านนามเมืองเนื่องมาจากสงคราม เฉพาะหมู่บ้านและตำบล ได้เล่าขานกันต่อมา เช่น ตำบล “รับร่อ” อำเภอท่าแซะ เล่ากันว่าครั้งหนึ่งกองทัพพม่าได้เดินทัพผ่านมาทางตำบลนี้ก็รื้อทัพไว้ จึงเรียกนามตำบลนี้ว่า “ตำบลทัพร่อ” แต่ต่อ ๆ มาเสียงเพี้ยนไปเป็น “ตำบลรับร่อ” ซึ่งเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอท่าแซะ และในตำบลท่าแซะ หมู่ที่ 7 มีชื่อ “บ้านหนองโคลน” เมื่อกองทัพพม่ายกมาได้สู้รบกับกองทัพไทย ณ ตรงนี้จนกลายเป็นโคลน ชาวบ้านจึงเรียกว่าบ้านโคลน และในท้องที่อำเภอเมืองชุมพร หมู่ที่ 2 ตำบลตากแดด มีบ้านหนึ่งเรียกว่าบ้านหัวคู ซึ่งขณะนี้มีคูใหญ่เหลืออยู่เล่ากันว่า เมื่อพม่าเข้าตีได้เมืองชุมพร และเผาเมืองชุมพรราวปี 2307 ได้จับเชลยคนไทยได้และกำลังจะเผาที่นี่ แต่ขณะนั้นบังเอิญฝนตกหนักจึงไม่สามารถเผาได้เชลยคนไทยจึงรอดตายและเมื่อฝนตกหนักกองทัพพม่าซึ่งได้ยกทัพมาเป็นส่วนมากใช้ม้าและพาหนะจึงเปียกฝนด้วยหลังจากฝนหายแล้วพม่าจึงเอาม้าออกตากแดดจึง เรียกขานสถานที่นั้นกันว่าตากแดดต่อมาเป็น “ตำบลตากแดด” และที่คูนั้นเรียกว่าบ้านหัวคู มาจนทุกวันนี้ นอกจากนั้นในตำบลวังไผ่ หมู่ที่ 8 มีที่แห่งหนึ่งเรียกว่า “หาดพม่าตาย” เล่ากันว่าเมื่อสมัยกองทัพพม่ายกกองทัพมาตีเมืองชุมพรได้มาพักแรมที่ตรงนี้ และได้ใช้ใบตะลึงตั้งช้างซึ่งเป็นใบไม้ที่คันและมีพิษ รอนอนเพราะไม่รู้ว่ามีพิษ เมื่อนอนก็เกิดคันและร้อน จึงวิ่งลงไปแช่น้ำและตายลงเป็นอันมากจึงเรียกชื่อหาดเป็นหาดพม่าตาย ส่วนในอำเภอหลังสวนตำบลแหลมทราย หมู่ที่ 1 มีชื่อว่าบ้านทัพยอ มีประวัติเล่ากันว่า ในคราวที่กองทัพพม่า ซึ่งมีคูเรียมสระระเอยเป็นแม่ทัพในราวปี 2352 เมื่อตีเมืองชุมพรได้แล้วได้ยกกองทัพไปพักอยู่ที่เมืองหลังสวน เรียกหมู่บ้านที่กองทัพพม่าตั้งอยู่ว่า “บ้านคูเรียมสระระเอย” ต่อมาเรียกสั้นลงไปว่า “บ้านทัพยอ” (กระทรวงมหาดไทย, 2528)

ในปี 2405 โปรดฯ ให้แยกเมืองระนองและเมืองกระบือออกจากเมืองชุมพร และยกเมืองหลังสวนออกจากเมืองชุมพรยกขึ้นเป็นเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ เนื่องจากเมืองหลังสวนรุ่งเรืองขึ้นจากการขยายตัวของการผลิตและค้าแร่ดีบุก และการนำระบบการผูกขาดภาษีแบบเหมาเมืองมาใช้ในการเก็บภาษีอากรสามารถเก็บหาผลประโยชน์จากราษฎรส่งเป็นรายได้ของรัฐบาลกลางเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว และมีการเปลี่ยนแปลงการเก็บผลประโยชน์จากราษฎรจากระบบส่วยมาเป็นระบบภาษีโดยมีคนในตระกูล ณ ระนอง พระยาสุจริตมหิธรภักดี และกลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วมเป็นคนจีนอพยพ ชาวจีนได้หลั่งไหลเข้าไปทำเหมืองแร่ในเมืองหลังสวนจนเกิดผลประโยชน์ต่อประเทศกลายเป็นชุมชนที่มีคนอาศัยอยู่หนาแน่น มีเจ้าเมืองกรมการเมืองดูแล เมืองชุมพรก็เจริญรุ่งเรืองขึ้นแต่มีกบฏปัญหาภัยธรรมชาติมักมีพายุดีเปรสชัน ทางราชธานีจึงเรียกเมืองชุมพรว่า เมืองเคราะห์ร้าย ความเจริญก้าวหน้าของเมืองชุมพรจึงชะงักเพราะสภาพธรรมชาติ และ

เป็นเมืองทางผ่านของเส้นทางการเดินเรือเลียบชายฝั่งระหว่างกรุงเทพฯกับหัวเมืองต่าง ๆ ในภาคใต้ สภาพของเมืองจึงเป็น “เมืองป่าเมืองดง” และราษฎรก็ถูกจัดเป็นประเภท “บังคับง่าย” ราษฎรส่วนใหญ่ยากจนกว่าหัวเมืองอื่นๆ และประสบปัญหาอดอยากบ่อยครั้ง บางปีทำนาไม่ได้ผล จึงเป็นหัวเมืองที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุมเมืองหนึ่ง แต่เป็นเมืองที่มีของป่ามากและอยู่ใกล้เมืองหลวงจึงถูกเกณฑ์สิ่งของต่างๆ บ่อยที่สุดซ้ำเติมให้ราษฎรอดอยาก ปรากฏหลักฐานในปี 2492 ว่าราษฎรเมืองชุมพรไม่สามารถอดทนต่อการกดขี่และการเกณฑ์แรงงานไปกรุยทางและปักเสาโทรเลข จึงหลบหนีออกจากเมืองชุมพรไปอาศัยที่เมืองกระบี่ ระนอง และมะลิวัน(สารูป ฤทธิ์ชู,2526) ประมาณ 500 คน เมื่อมีการสัญญาว่าจะไม่กดขี่จึงกลับมา ในปี 2471 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชได้เสด็จเมืองชุมพร และบันทึกภาพเมืองชุมพรไว้ว่า “เมืองชุมพรมีราษฎรประมาณ 5,000 ครั้วเรือน ประมาณ 20,000 คน คนไทยประมาณ10,000 คนจีน 600คนที่เหลือเป็นชนชาติต่าง ๆ อาชีพราษฎร คนไททำนาตัดมาต ตัดหวาย ตัดไม้กระดาน ทำยา บุหรี่ ทำได้ ทำน้ำมันยาง ทำปลาทำสวน ซื่อสินค้า ขายสินค้า ขายของ ทำไร่บ้าง ทำภาษีบ้าง สินค้าใหญ่ในเมืองชุมพรมี ข้าว หวาย ใต้ น้ำมันยาง และยาสูบ สินค้าขายในเมืองมี ผ้าม่วง ผ้าพื้น ผ้าขาวม้า เสื้อกระเจด เข่า หนังสือ เครื่องสด เครื่องคาว ผลไม้” (กระทรวงมหาดไทย,2528)

เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 รัฐบาลได้เลือกเมืองชุมพรเป็นที่ตั้งทำการมณฑลในปี 2439 มณฑลชุมพรตั้งขึ้นจากการรวมหัวเมืองจากฝั่งตะวันออกของภาคใต้ตั้งแต่เมืองชุมพรถึงเมืองกาญจนดิษฐ์ 5 เมือง คือ เมืองกำเนิดนพคุณ ชุมพร หลังสวน ไชยา และกาญจนดิษฐ์ การตั้งมณฑลชุมพรครั้งนั้นรัฐบาลให้ความสนใจน้อยเพราะเห็นว่าเป็น “เมืองป่า” และราษฎร “บึงคับง่าย” และมีผลประโยชน์น้อย สภาพเศรษฐกิจ อาชีพของราษฎรมณฑลชุมพรคือทำนา ทำสวน ค้าขาย หาของป่า หาปลา ทำเหมืองแร่ ทอผ้า ต่อเรือ ช่างทองช่างเหล็ก และเครื่องจักสาน ซึ่งส่วนใหญ่ทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่เหลือจึงขาย มณฑลชุมพรมีสภาพเป็นเมืองป่าเมืองดงผลิตข้าวได้น้อยไม่พอบริโภค ราษฎรประสบปัญหาอดอยากบ้านเมืองจึงเจริญช้ากว่ามณฑลอื่นและในตอนปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจตกต่ำภายหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งทำให้ฐานะทางการคลังของประเทศไทยอยู่ในภาวะขาดดุลติดต่อกันมาหลายปีจนสิ้นรัชกาลเป็นผลให้ในปี 2475 มณฑลชุมพรถูกยุบเปลี่ยนเป็นจังหวัดชุมพร (สารูป ฤทธิ์ชู, 2526)

สำหรับที่มาของชื่อเมือง “ชุมพร” ไม่มีหลักฐานแน่ชัดมีเพียงการสันนิษฐานและการแปลคำ คำว่า “ชุม” หมายถึงรวม ชุก มาก รวมกันอยู่ คำว่า “พร” แปลว่า สิ่งดี มงคล ของที่เลือกเอา ของประเสริฐ คำว่า ชุมพร จึงมีความหมายว่า”เป็นที่รวมของสิ่งที่เป็นมงคลประเสริฐ ชื่อเมืองชุมพรเป็นการสันนิษฐานตามเหตุการณ์ที่ปรากฏของเมืองชุมพร จึงเชื่อกันว่าคำ ชุมพร น่าจะมาจาก คำ ประชุมพล หรือ ชุมนุผล การสงครามหรือการรบทุกครั้งไม่ว่าจะรบกับพม่าหรือปราบกบฏภายในราชอาณาจักรก็ตาม เมื่อยกทัพหลวงมาครั้งใด เมืองชุมพรก็ต้องเป็นที่ชุมนุมพลหรือชุมนุมกองทัพ และมีส่วนร่วมในการสงครามทุกครั้งตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี จนกระทั่งถึงสมัย

รัตนโกสินทร์ เมืองชุมพรนับว่าเป็นเมืองสำคัญทางยุทธศาสตร์มาแต่สมัยโบราณจนกระทั่งปัจจุบัน เมืองนี้จึงต้องเผชิญอยู่กับการศึกตลอดเวลาแม้แต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 กองทัพญี่ปุ่นก็ยกพลขึ้นบกที่ปากน้ำชุมพรเพื่อยกทัพต่อไปยังประเทศพม่าและแม้ในขณะนี้ก็ยังเป็นที่ประชุมพลยังมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ เป็นจังหวัดทหารบกและมีกองกำลัง ร. 25 พัน 1 ตั้งอยู่ ดังนั้นคำว่าประชุมพลจึงมีความหมายตรงกับประวัติศาสตร์ของเมือง จึงเชื่อกันว่าชุมพรนำมาจาก คำว่า “ประชุมพล” หรือ “ชุมนุมพล” คำว่า ประชุมพล หมายถึงรวมกำลัง เพราะก่อนจะยাত্রาทัพต้องมาประชุมพลหรือรวมกำลังออกเป็นหมวดหมู่ทุกครั้ง จึงตั้งชื่อเมืองตาม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเมือง แต่ในการตั้งชื่อเมืองต้องตั้งให้เป็นมงคล มีความหมายดี จึงสันนิษฐานว่ามีการแปลงเสียง พล เป็น พร เป็น ประชุมพร และเพื่อให้สอดคล้องกับภาษาของท้องถิ่น จึงตัด คำ ประ ใช้เป็น **“ชุมพร”** และมีการสันนิษฐานเมื่อพิจารณาความเคราะห์ร้ายของเมืองทั้งจากการ ศึกสงครามและภัยธรรมชาติและจากตราประจำเมืองคือตราแพะนั้นเพื่อต้องการให้เมืองอยู่รอด ปลอดภัยทั้งจากข้าศึกและภัยธรรมชาติจึงตั้งชื่อเมืองให้มีความหมายว่า เป็นที่รวมของสิ่งประเสริฐ หรือของดี เป็นที่ที่เทวดามารวมกันประชุมกันให้พรให้เมืองอยู่เย็นเป็นสุข เป็นเมืองที่เทวดามา ปกป้องคุ้มครองรักษา เป็นสถานที่ที่เทวดาประทานพรทั้งหลายให้ ซึ่งตามธรรมดาบุคคลขอสิ่งที่ เจริญหรือเป็นมงคลอยู่แล้วจึงต้องการให้ชื่อเมืองเป็นมงคลนาม เป็นที่รวมแต่สิ่งที่เป็นมงคล ทั้งหลายอีกประการหนึ่งในการเดินทางไปรบศึกของแม่ทัพนายกองมีความเชื่อว่าเมื่อจะเคลื่อนพล จะต้องทำพิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เชิญเทวดามาประชุมขอให้อำนวยพรให้ได้รับชัยชนะในการสู้รบ เป็นการบำรุงขวัญกองทัพและราษฎรในสถานที่ชุมนุมพล ชื่อเมืองจึงเป็น ชื่อ “ประชุมพร” หรือ ชุมนุมพร และในที่สุดใช้เพียงคำ “ชุมพร” ตามลักษณะภาษาถิ่น

จากประวัติศาสตร์ของเมืองชุมพรว่าเป็นเมืองเคราะห์ร้ายเพราะเป็นเมืองหน้าด่านเป็น เมืองที่ต้องรับศึกทุกด้านทั้งศึกพม่าและศึกภายในประเทศครั้งแล้วครั้งเล่าตามที่กล่าวมาแล้ว ตลอดจนสงครามโลกส่งผลให้เมืองชุมพรเป็นเมืองยากจนเพราะที่ราบที่เป็นที่ทำกินมีน้อย ประกอบกับต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติครั้งแล้วครั้งเล่าเช่นเดียวกันและภูมิประเทศเป็นป่าและป่า เขาทำให้ชุมพรเป็นเมืองที่ยากลำบากอดอยากยากจนมีคนอาศัยอยู่น้อย ผู้คนต้องเผชิญกับภัย สงครามที่ยาวนานถึง 260 ปี แต่เมื่อถึงทศวรรษ 2500 ประเทศมีนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ เปลี่ยนป่าให้เป็นทรัพยากรการพัฒนาเศรษฐกิจ เปิดสัมปทานป่าให้เอกชนตัดไม้ในป่าสมบูรณ์ ผู้คนจากทุกภาคของประเทศหลั่งไหลเข้าป่าจังหวัดชุมพรในอำเภอต่างๆ ทั้งอำเภอสวี อำเภอหลัง สวน อำเภอท่าแซะ และพะโต๊ะและละแม เพื่อจับจองผืนป่าปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวทั้งยางพารา กาแฟและปาล์มน้ำมันต่อมา เวลาผ่านไป 50 ปี จังหวัดชุมพรเมืองเคราะห์ร้ายในอดีตเป็นเมืองที่ อยู่เย็นเป็นสุขเป็นเมืองน่าอยู่มีผู้คนจากทั่วประเทศเข้าไปตั้งบ้านเรือนในพื้นที่จังหวัดชุมพรเป็น จำนวนมากและได้สร้างงานสร้างอาชีพให้ผู้คนทั่วประเทศส่งผลให้เป็นจังหวัดที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจดีมีรายได้สูงพลิกผันเป็นจังหวัดร่ำรวยจังหวัดหนึ่งในปัจจุบัน

2. ประวัติศาสตร์เมืองหลังสวน : เมืองแม่ของละแม

เมืองหลังสวนปรากฏชื่อเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของเมืองชุมพรในสมัยอยุธยาที่มีการบันทึกไว้ในกฎหมายตราสามดวงในสมัยพระบรมไตรโลกนาถว่าเมื่อปีจอ พุทธศักราช 1997 มีเมืองในครอบครองหรือเมือง 7 เมือง คือ เมืองปะทิว เมืองท่าแซะ เมืองตะโก “เมืองหลังสวน” เมืองตระ (อำเภอกระบุรีในปัจจุบัน) เมืองมะลิวัน เมืองระนอง ภายหลังได้รวมเอาเมืองกำเนิดนพคุณ(อำเภอบางสะพานในปัจจุบัน) เมืองหลังสวนเป็นหนึ่งในเจ็ดเมือง จึงมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่าเมืองหลังสวนเป็นเมืองบริวารของเมืองชุมพรตั้งแต่ปี 1997 แต่เมืองหลังสวนต้องเกิดเป็นเมืองหรือเป็นชุมชนใหญ่มาก่อนหน้านี้ ต่อจากนั้นชื่อเมืองหลังสวนไม่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกเลย อันอาจเนื่องมาจากการกล่าวถึงเมืองชุมพรหมายถึงเมืองบริวารทั้ง 7 เมืองด้วยอยู่แล้ว แต่อย่างไรก็ตามเมืองหลังสวนก็เป็นเมืองบริวารของเมืองชุมพรตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ มาปรากฏหลักฐานอีกครั้งหนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ยกเมืองหลังสวนขึ้นเป็นเมืองจัตวา

แต่สำหรับการอยู่อาศัยของมนุษย์ในเมืองหลังสวนนั้นจากหลักฐานทางโบราณคดีที่ขุดค้นได้นำไปสู่การสันนิษฐานว่ามีมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์อาศัยอยู่บริเวณแม่น้ำหลังสวนอย่างน้อย 3,000 ปี เพราะมีการขุดพบเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์หลายแห่ง ทั้งขวานหินขัดสมัยหินใหม่ ขวานหินมีปากจำนวนมากบริเวณแม่น้ำหลังสวนในเขตตำบลปังหวาน อำเภอพะโต๊ะปัจจุบัน ตามที่กล่าวมาแล้ว บทบาทของเมืองหลังสวนในระยะแรกๆเป็นชุมชนท่าเรือข้ามคาบสมุทรและเป็นชุมชนเกษตรกรรมขนาดเล็กอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของศูนย์อำนาจปกครอง “เมืองชุมพร” จนกระทั่งต้นรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้แยกเมืองหลังสวนออกจากการปกครองของเมืองชุมพรยกฐานะเมืองหลังสวนเป็นหัวเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ให้มีเจ้าเมืองมียศเป็นพระยา ที่ตั้งเมืองอยู่ที่ตำบลขันเงินใกล้กับวัดขันเงินซึ่งเป็นวัดประจำเมืองหลังสวนในครั้งที่เมืองหลังสวนมีเมืองชุมพรเป็นศูนย์กลางการปกครองก่อนยกเป็นเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ตัวเมืองตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำหลังสวนเป็นเมืองปากแม่น้ำอยู่ห่างจากปากแม่น้ำประมาณ 8 กิโลเมตร เมืองหลังสวนเป็นเมืองเกษตรกรรม และประมง ตลอดจนระยะเส้นทางน้ำจากตัวเมืองไปยังปากแม่น้ำมีวัดตั้งอยู่ริมแม่น้ำตลอดเส้นทางเป็นระยะ ๆ จนถึงปากแม่น้ำ

ในการแยกเมืองหลังสวนออกจากศูนย์กลางการปกครองของเมืองชุมพรนั้นมีเป้าหมายเพื่อจัดการระบบภาษีเป็นแบบเหมาเมืองที่เป็นระบบที่ดำเนินการในเมืองระนองและเมืองอื่น ๆ ประสบความสำเร็จมาแล้ว ประกอบกับการทำเหมืองแร่ที่ระนองประสบความสำเร็จและเมืองหลังสวนมีแร่ดีบุกมากนายทุนชาวจีนที่เป็นเจ้าเมืองระนองมีความประสงค์จะเข้ามาทำแร่ที่เมืองหลังสวนด้วย และเพื่อให้การเก็บภาษีจากการทำแร่ได้ผลต่อประเทศจึงมีการนำระบบภาษีเป็นแบบเหมาเมืองมาใช้กับเมืองหลังสวนหลังจากใช้กับเมืองระนองเป็นเมืองแรกและประสบความสำเร็จเก็บภาษีได้มาก เมื่อยกเมืองหลังสวนเป็นเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯแล้วโปรดให้ชาวจีนตระกูล ณ ระนอง คือ พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง) เจ้าเมืองระนองมาเป็นผู้จัดการ

เมืองหลังสวน และให้คอซิมเด็กผู้เป็นเครือญาติมาเป็นพระหลังสวนหรือผู้ว่าราชการเมืองหลังสวน ซึ่งเมื่อเป็นพระหลังสวนแล้วได้รับพระราชทานนาม พระจุฑาราชโกศการ ระหว่างปี 2422 -2444 สำหรับพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี(คอซู้เจียง)ปกครองเมืองระนองด้วยวิธีเหมาเมืองเป็นเมืองแรกทำให้เมืองระนองเจริญขึ้นและเจ้าเมืองก็ร่ำรวยขึ้นมหาศาลมีกิจการค้าในเมืองป็น การเข้ามาเกี่ยวข้องกับพัฒนาเมืองหลังสวนโดยขยายการทำเหมืองแร่ดีบุกข้ามเทือกเขาภูเก็ตมายังเมืองหลังสวนมาพัฒนากิจการค้าขายในเมืองหลังสวนจนเจริญขึ้นอีกเมืองหนึ่ง ผลจากการขยายกิจการค้าและทำเหมืองแร่ในเมืองหลังสวน พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ตรวจราชการโรงภาชี พระราชทรัพย์ของหลวงที่เมืองหลังสวนด้วย (กระทรวงมหาดไทย,2528)

สำหรับพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีหรือพระยาระนองนั้นเป็นพ่อค้าอยู่ก่อนแล้วมาเป็นเจ้าภาชีนายอากรที่เมืองระนองก่อนมาเป็นเจ้าเมืองจึงเป็นผู้รู้ชำนาญการในท้องที่ ครั้นได้เป็นผู้ว่าราชการเมืองระนองก็แลเห็นว่าการแยกเจ้าเมืองกรมการในการปกครองและเจ้าภาชีนายอากรนั้นไม่สามารถจัดเก็บภาษีได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยจึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบการจัดเก็บภาษีคือต้องรวมอำนาจเจ้าเมืองกรมการในการปกครองและอำนาจเจ้าภาชีนายอากรในการเรียกเก็บภาษีไว้ด้วยกัน จึงจะเก็บภาษีได้เต็มที่และจะปกครองทำนุบำรุงบ้านเมืองได้สะดวกและเป็นประโยชน์ในราชการและในส่วนตัวเองด้วย จึงขอรับผูกขาดเก็บภาษีอากรเมืองระนองก็ได้รับอนุญาตจากกรุงเทพตามประสงค์ ระบบภาษีแบบนี้เรียกว่าระบบภาษีแบบเหมาเมือง และเนื่องจากเมืองหลังสวนมีการทำเหมืองแร่มาก พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีก็มีความประสงค์ในการจัดระบบภาษีในเมืองหลังสวนในระบบเหมาเมืองด้วยหลังจากดำเนินการในเมืองระนองสำเร็จสร้างความร่ำรวยขึ้นมามหาศาลแล้ว

สำหรับระบบภาษีแบบเหมาเมืองนั้นเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจอีกอย่างหนึ่งคือ การเหมาเมืองมีมากที่ภาคใต้ระบบนี้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาโดยมีวิธีการคือพระมหากษัตริย์จะทรงตั้งชาวจีนซึ่งเป็นพวกนายทุนใหญ่ๆ ซึ่งเริ่มต้นด้วยการมีอาชีพค้าขาย ต่อมาได้เป็นเจ้าภาชีนายอากร และมีความรู้และชำนาญที่ทางในเมืองนั้นๆ ดี รัฐเห็นว่าบุคคลเหล่านี้สามารถสนับสนุนการอพยพเข้ามาทำมาหากินของพ่อค้าแรงงานชาวจีน ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพูนภาษีอากรผลประโยชน์แก่รัฐ พระมหากษัตริย์จึงแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองพร้อมทั้งมอบหมายหน้าที่การบริหารบ้านเมืองควบคู่กับการมีอำนาจในการเก็บภาษีอากรทั้งหมด การค้า การผลิต เจ้าเมืองจะลงทุนตั้งกงสีรับซื้อและจำหน่ายสินค้าเข้าออกทดรองเงินจ่ายให้ราษฎรไปลงทุนค้าขายเพื่อกำไรที่เพิ่มขึ้นของภาษีอากรที่ผูกขาด กำไรจากธุรกิจและภาษีอากรที่เก็บได้แบ่งกันระหว่างเจ้าเมืองกับพระมหากษัตริย์ ระบบภาษีแบบเหมาเมืองนี้เฟื่องฟูที่ภาคใต้ของไทยโดยเฉพาะภายหลังจากที่ประเทศได้ทำการค้ากับต่างประเทศ นายทุนจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมือง ส่วนใหญ่ได้แก่ชาวจีนที่เดินทางมาประเทศไทยแล้วมีอาชีพค้าขายก่อน ต่อมาเป็นเจ้าภาชีนายอากร รู้ชำนาญที่ทางในเมืองนั้นๆ ดี เจ้าเมืองประเภทนี้มีหน้าที่รับผิดชอบบ้านเมืองทั่วไป และรับผูกขาดภาษีผลประโยชน์ เจ้าเมืองสามารถสะสมทุนจำนวนมากไม่เพียงแต่ผลประโยชน์ จากตำแหน่งเจ้าเมืองเท่านั้น เจ้าเมือง

ในระบบนี้ได้แก่ หลวงอินทรีศรีสมบัติ (เหยียง) เป็นหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ เจ้าเมืองสงขลาปี 2318 ส่วนเจ้าเมืองระนอง เมืองหลังสวน เมืองกระบี่ เมืองตรัง อยู่ในอำนาจของตระกูล ณ ระนอง (สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร, 2523)

ระบบดังกล่าวนี้สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมอบให้หลวงอินทรีศรีสมบัติผูกขาดเก็บผลประโยชน์เมืองสงขลา ต่อมาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งหลวงอินทรีศรีสมบัติเป็นหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ เจ้าเมืองสงขลาในปี 2318 ประมาณปี 2433 เจ้าเมืองระนอง หลังสวน กระบี่ ตรังก็ตกเป็นของตระกูล ณ ระนอง ซึ่งเป็นชาวจีนชื่อนายคอซู้เจียง เป็นชาวจีนฮกเกี้ยนมาจากเมืองเอ๋อหมิง ในปี 2365 มาอยู่เมืองพังงาทำการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ต่อมาไปอยู่เมืองระนองจนได้เป็นหลวงรัตนเศรษฐี นายอากรดีบุกเมืองระนองในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เป็นเจ้าเมืองระนอง และเป็นพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี พระยาระนอง สมาชิกของตระกูลนี้ต่อมาได้เป็นเจ้าเมืองหลังสวน เจ้าเมืองกระบี่ และเจ้าเมืองตรัง

พระมหากษัตริย์ในยุคต้นรัตนโกสินทร์มักทรงสนับสนุนให้ชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทย ทั้งนี้เพราะสภาพเศรษฐกิจและสังคมในยุคนั้นต้องการแรงงานจากชาวจีนเป็นจำนวนมาก การค้าสำเภาก็ต้องอาศัยชาวจีนผู้มีประสบการณ์การค้าทางทะเลและการที่ชาวจีนเข้ามาประกอบการทางเศรษฐกิจได้เต็มทีเพราะไม่ต้องสังกัดไพร่ เพียงแต่เสียเงินค่าราชการคือ เงินผูกปีที่เริ่มเก็บสมัยรัชกาลที่ 2 ในอัตรา 1 บาท 50 สตางค์ทุกๆ 3 ปี และรัชกาลต่อมาได้เพิ่มเป็น 4 บาท 25 สตางค์ทุก 3 ปี ด้วยเหตุนี้เศรษฐกิจไทยจึงตกอยู่ในมือชาวจีน (สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร, 2523)

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายระบบภาษีเหมาเมืองว่า “เจ้าเมืองเป็น อย่างนายธนาคารและเป็นเจ้าภาษีและเป็นพ่อค้ารับสินค้าเข้าออก กำไรที่ได้ตกแก่เจ้าเมือง พวกเจ้าแก่นายเหมืองรับผูกช่วงอากรสุราและบ่อนเบี้ยสำหรับบริเวณเมืองของตน ขุดหาแร่ดีบุกมาขายแก่เจ้าเมือง รับซื้อสินค้าจากเจ้าเมืองไปจำหน่ายเป็นรายย่อยแก่พวกกุลิทำเหมืองกำไรได้แก่นายเหมือง ส่วนพวกกุลิเงินที่มาจากเมืองจีนทำสัญญากับเจ้าแก่นายการค้าตามสัญญาจะ ได้เงินค่าจ้างถึงร่ำรวยกลับไปเมืองจีน และทรงแสดงความเห็นว่าการเก็บภาษีแบบเหมาเมือง เช่นนี้ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ราษฎร เพราะหัวเมืองระนองและหัวเมืองชายฝั่งตะวันตก มีพลเมืองน้อยแต่มีแร่ดีบุกมาก จึงต้องอาศัยแรงงานราษฎรจำนวนมากเพื่อทำเหมืองแร่ดีบุก ขึ้นมาจำหน่าย จึงจะเกิดผลประโยชน์ได้มาก เจ้าเมืองที่รับทำภาษีผลประโยชน์จึงต้องเอาใจใส่ ราษฎรให้ทำมาหากินในท้องที่ของตนจะได้เป็นแรงงานในเหมืองแร่ และอีกประการหนึ่งยังมีคน เข้ามาอยู่ในเมืองมากขึ้นเพียงใด กำไรของเจ้าเมืองจากภาษีอากรก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น สิ่ง เหล่านี้เป็นเครื่องป้องกันมิให้เจ้าเมืองกดขี่ราษฎรในเมืองของตนทางหนึ่งด้วย (สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร, 2523)

สำหรับพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีปกครองเมืองระนองแบบเหมาเมือง อยู่เป็นเวลา 28 ปี จนกระทั่งถึงปี 2420 ได้ลาออกจากตำแหน่งเจ้าเมืองเพราะชราภาพมาก บุตรชายคนโตซึ่งยังมีชีวิตอยู่คือพระยารัตนเศรษฐี ขึ้นเป็นเจ้าเมืองระนองและทำภาษีแบบเหมาเมืองต่อมา จนกระทั่งรัฐบาลกลางได้ยกเลิกเปลี่ยนไปเก็บเป็นของหลวงทั้งหมดในปี 2436 ในช่วงเวลาประมาณ 48 ปี ที่เมืองระนองมีการเก็บภาษีแบบเหมาเมืองได้สร้างความเจริญให้แก่ทั้งตัวเมืองระนองและตระกูล ณ ระนอง ไปพร้อมๆกันทั้งเงินภาษีผลประโยชน์ที่ส่งให้แก่รัฐบาลก็เพิ่มพูนขึ้นด้วย ส่วนมูลเหตุที่ตั้งพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี จางวางเมืองระนองมาเป็นผู้จัดการเมืองหลังสวนอีกเมืองหนึ่งนั้น เนื่องจากในปี 2420 เมืองหลังสวนเกิดความวุ่นวายเพราะราษฎรไม่พอใจคนจีนต่อต้านเจ้าเมืองเชื้อสายจีนและชาวจีนที่อพยพเข้ามาค้าขายและทำเหมืองแร่จนร่ำรวยปรากฏหลักฐานในหนังสือหลวงพรมภักดียกกระบัตรผู้รักษาเมืองหลังสวนมีไปถึงพระยารัตนเศรษฐี ว่า “ราษฎรได้คบคิดกันทำกระแฆเมากันกัน ทุกที่ทุกตำบล ราษฎรจับตัวไม่ได้ ภาษีน้ำสุราของหลวงขาดไป ราษฎรเมืองหลังสวน แขวงเมืองหลังสวนช่องชุมพวกเพื่อนเป็นก๊กเป็นเหล่าเข้ายี้หินหัวควายกินโต๊ะเป็นพี่น้องร่วมสัจย์สาบานแก่กัน” เกิดโจรผู้ร้ายปล้นชาวจีน ในปี 2420 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี มาเป็นผู้จัดการเมืองหลังสวนช่วยพระจุลจอมเกล้าฯ ผู้ว่าราชการเมืองหลังสวนอยู่ 2 ปี ต่อจากนั้นได้มอบกิจการของตระกูลที่เมืองหลังสวนให้เจ้าเมืองหลังสวนเป็นผู้ดูแลและจัดการโดยตรง

การพัฒนาเมืองหลังสวนในสมัยพระจุลจอมเกล้าฯ เป็นเจ้าเมืองมีหลายด้าน มีการปฏิรูปการเก็บภาษีแบบเหมาเมือง การปักปันเขตแดนระหว่างเมืองหลังสวนแขวงขึ้นเมืองหลังสวนกับเมืองชุมพรและระนอง ส่งเสริมการค้า การทำเหมืองแร่ด้วยการจัดตั้งโรงภาษีและชักชวนชาวจีนเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในเมืองหลังสวน การปฏิรูปการเก็บภาษีแบบเหมาเมือง ผลประโยชน์ในเมืองหลังสวนที่ต้องเก็บส่งรัฐบาลกลางมีส่วยดิบบุก เงินอากรค่าน้ำ และภาษีผลประโยชน์ ซึ่งรวมภาษี 5 ประเภท คือ อากรดิบบุก ภาษีฝิ่น อากรสุรา อากรบ่อนเบี้ย และเงินค่าน้ำ เจ้าเมืองสามารถผูกขาดทำได้เฉพาะภาษีผลประโยชน์ 5 อย่าง เก็บตามขั้นตอนและวิธีการข้างต้นทำให้สามารถเก็บภาษีให้รัฐบาลกลางได้เพิ่มขึ้น แต่เจ้าเมืองก็ได้กำไรไม่น้อย ตั้งแต่ปี 2421-2430 ภาษีผลประโยชน์เมืองหลังสวนเพิ่มจากปีละ 108 ชั่ง เป็นปีละ 229 ชั่ง เพิ่มขึ้นประมาณ 3 เท่า ในระยะเวลาเพียง 10 ปี ปี 2429 เมืองหลังสวนเริ่มเก็บภาษีชนิดอื่นๆ เพิ่มขึ้น เช่น ภาษีสุลกากร ภาษีสุกรตาย และเงินผูกปีจีน เจ้าเมืองหลังสวนต้องไปทำภาษีผูกขาดในเมืองสวี - ตะโกหัวเมืองขึ้นด้วยปีหนึ่งเป็นเงินเกือบ 30 ชั่ง การปักปันเขตแดนของเมืองหลังสวนเมื่อหลังจากแยกเมืองหลังสวนออกจากชุมพรแล้ว มีการโอนเมืองสวีและทุ่งตะโกมาขึ้นกับเมืองหลังสวนจึงมีการปักปันเขตแดน ปี 2424 ปักปันเขตแดนระหว่างเมืองหลังสวนกับเมืองสวี - ตะโกและเมืองระนอง ปี 2426 ปักปันเขตแดนระหว่างเมืองสวี-ตะโกกับเมืองชุมพรและเมืองระนอง (สารูป ฤทธิ์ชู, 2526)

ในการพัฒนาเมืองหลังสวนนั้นพระยาจรรยาภวโศการเป็นเจ้าเมืองหลังสวนที่มีบทบาทในการชักชวนคนจีนจากกระนองและเมืองอื่นๆ เข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในเมืองหลังสวนและให้ความอุปถัมภ์เป็นอย่างดีจนชาวจีนนับถือเป็นพ่อ การพัฒนาเมืองหลังสวนจึงเป็นผลงานของชาวจีนอพยพด้วย แต่ในขณะเดียวกันก็ประสบปัญหาอุปสรรคมากมายทั้งการปลูกข้าวที่ไม่เพียงพอต้องอาศัยข้าวจากกรุงเทพฯ และประสบกับภัยธรรมชาติโดยเฉพาะพายุและความวิปริตของดินฟ้าอากาศ ในปี 2429-2430 และชาวเมืองหลังสวนจำนวนมากที่มีปฏิริยาต่อต้านเจ้าเมืองชาวจีนและชาวจีนอพยพที่เข้ามาค้าขายและทำเหมืองแร่จนร่ำรวยจึง “มีการชกชกตั้งเป็นพวกเข้าที่ประชุมในอุโบสถบ้าง ในถ้ำบ้าง ในป่าดงบ้าง แล้วตั้งพิธีเอาน้ำในแม่ขัน เอาเครื่องศาสตราวุธแช่ในขันน้ำเอาธูปเทียนบูชา แล้วอ่านคำสัจจาสาบาน กินน้ำสัจจาสาบานควบคุมกันเข้าเป็นพวก” แล้วปล้นสะดมชาวจีนและลักเอาวัวควายไปกิน เรียกว่าพวกยี่หินหัวควาย พระจรรยาภวโศการ (คอซิมเต็ก) ก็ไม่สามารถปราบปรามได้เพราะมีการก่อกบฏเมือง อำเภอกำนัน ชุนหมื่น เจ้าอธิการพระสงฆ์ และราษฎรทั่วไปให้การสนับสนุนและเข้าร่วมด้วย รัฐบาลกลางจึงส่งข้าหลวงนำกองทหารไปชำระเรื่องจึงสงบลง (สารูป ฤทธิ์ชู, 2526)

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ได้บันทึกภาพความเจริญของเมืองหลังสวนในระยนั้นไว้ในปี 2427 ในหนังสือชีวิตวิวัฒนาการว่า “ รวมบ้านโรงเรือนราษฎรในเขตแขวงเมืองหลังสวนเห็นจะประมาณ 4,000 หลัง เป็นคนประมาณ 20,000 คน จะเป็นไทยประมาณ 15,000 คน จะเป็นจีนประมาณ 2,000 คนแขกจะเป็นสัก1,000 คน เมืองนี้ผู้ว่าราชการเมืองเป็นจีนชื่อตัวชื่อ ชิมเต็ก” ตัวพระหลังสวนนั้นเป็นคนหนุ่มก็จริงแต่เป็นคนฉลาดเรียบร้อยที่จะจัดการบ้านเมืองและรู้ทางศิวไสยอยู่บ้างก็อาจที่จะจัดการให้เรียบร้อย และเป็นคนมีเงินเป็นเศรษฐีมีผลประโยชน์พอที่จะไม่เบียดเบียนเงินทองของผู้อื่น เป็นคนอารีเผื่อแผ่แก่ราษฎร ราษฎรคนไทยทำสวนเป็นส่วนใหญ่ และทำไร่ข้าว ทำปลาบ้าง ตัดหวาย ทำได้ ทำน้ำมันยาง ซื้อขายสินค้าบ้างขายของบ้าง จีนทำเหมืองดีบุก ทำภาษี ตั้งค้าขาย รับส่งสินค้าขายของบ้าง” ในปี 2428 พระจรรยาภวโศการได้ถูกยื่นฎีกาว่าฉ้อเงินหลวง และถูกเรียกตัวไปกักไว้ที่กรุงเทพฯ พวกอั้งยี่หินหัวควายจึงถือโอกาสก่อความเดือดร้อนให้ชาวจีนเมืองหลังสวน จนถึงกับต้องยื่นหนังสือขอความเป็นธรรมจากรัฐบาลในปี 2429 ต่อมาพบว่าไม่มีมูลความจริง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการปกครองทรงจัดตั้งมณฑลชุมพรขึ้นในปี 2439 โดยทรงมุ่งหมายให้เป็นมณฑลทำนุบำรุงการค้าโดยรวมเมืองชุมพร หลังสวน ไชยา และกาญจนดิษฐ์ เป็นมณฑลชุมพร เมื่อ 12 ตุลาคม 2439 มีเมืองที่ขึ้นกับมณฑลชุมพร คือกำเนดินพคุณ ชุมพร หลังสวน ไชยา และกาญจนดิษฐ์ (สารูป ฤทธิ์ชู, 2526) ปี 2459 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่าเมืองซึ่งเป็นเขตการปกครองเป็นจังหวัด เมืองหลังสวนจึงมีชื่อว่าจังหวัดหลังสวน ผู้ว่าราชการเมืองเปลี่ยนเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด จังหวัดหลังสวนมีอำเภออยู่ในปกครอง 4 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอสวี อำเภอพะโต๊ะ และอำเภอประสงค์ (อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานีในปี 2449 ได้โอนอำเภอประสงค์ซึ่งเป็นเขตเมืองหลังสวนไปขึ้นเขตอำเภอไชยา) ใน

ระยะหลังการค้าของจังหวัดหลังสวนเจริญขึ้นมากมีปริมาณการส่งสินค้าเข้าและขาออกเป็นทั้งสองรองจากเมืองกาญจนดิษฐ์ และเป็นเมืองที่มีการทำเหมืองแร่ดีบุกอย่างเป็นลำเป็นสันเพียงเมืองเดียวในมณฑลชุมพรซึ่งกิจการเหมืองแร่ดีบุกในช่วงนี้ได้มีการสำรวจและให้สัมปทานแก่ชาวตะวันตกและชาวจีนเป็นจำนวนมาก เมื่อสยามตกอยู่ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ อันเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ในวันที่ 31 มีนาคม 2468 รัฐบาลได้ประกาศยกเลิกมณฑลชุมพร ทำให้จังหวัดหลังสวนมีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดชุมพร ในชื่อของอำเภอขันเงิน และเปลี่ยนเป็นอำเภอหลังสวนตามพระราชกฤษฎีกาเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2481 สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาวันที่ 1 เมษายน 2475 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยุบจังหวัดหลังสวนลง มีฐานะเป็นอำเภอมีชื่อว่าอำเภอขันเงินขึ้นต่อจังหวัดชุมพร ปี 2481 ได้มีพระราชกฤษฎีกาให้เปลี่ยนนามอำเภอขันเงินเป็นอำเภอหลังสวน เพราะราษฎรนิยมเรียกกันเป็นส่วนมากและเพื่อรักษาประวัติศาสตร์ที่เคยเป็นเมืองมาแต่โบราณและมีศาลจังหวัดหลังสวน ปี 2492 กระทรวงมหาดไทยได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอชั้นเอกขึ้นต่อจังหวัดชุมพรตามเดิมตามที่กล่าวมาแล้ว และมีขุนผดุงแดนสวรรค์ (ฟุ้ง รักราชการ) เป็นนายอำเภอคนแรก หนังสือภูมิศาสตร์ประเทศสยามของกรมตำรากระทรวงศึกษาธิการ ปี 2468 กล่าวถึงจังหวัดหลังสวนไว้ว่า “จังหวัดหลังสวนมีเนื้อที่ประมาณ 3,000 ตารางกิโลเมตรหรือ 1,875,000 ไร่แบ่งเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอขันเงิน สวี และพะโต๊ะ มีพลเมืองประมาณ 3,000 คน ศาลากลางของจังหวัดอยู่ในอำเภอขันเงินทางฝั่งขวาของแม่น้ำหลังสวนใกล้ปากน้ำ และเมื่อรัฐบาลกลางประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำในปี 2475 จึงได้ยุบจังหวัดหลังสวนโอนท้องที่ไปขึ้นจังหวัดชุมพร หลังสวนจึงมีฐานะเป็นเพียงอำเภอหนึ่งในจังหวัดชุมพร (สงบ ส่งเมือง, 2542)

สำหรับเมืองหลังสวนยังมีเหตุการณ์ที่สำคัญอีกคือการเสด็จประพาสหัวเมืองภาคใต้ทางชลมารคของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวผ่านปากน้ำหลังสวนและเสด็จเข้าเมืองหลังสวนโดยเส้นทางแม่น้ำหลังสวนและเสด็จไปยังวัดถ้ำเขาเอนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำหลังสวนทางด้านทิศตะวันตกของเมืองหลังสวนด้วย สำหรับวัดถ้ำเขาเอนภายในถ้ำเป็นห้องโถงขนาดใหญ่ลักษณะคล้ายกระโจมที่มีปล่องทะลุถึงด้านบน บริเวณหน้าถ้ำมีเจดีย์ ซึ่งเดิมมีแต่ฐานพระเจดีย์อยู่บนโขดหินหน้าถ้ำ เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคถึงถ้ำเขาเอน เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2432 ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระยาจตุรราชโกศการ ผู้ว่าราชการเมืองหลังสวนในสมัยนั้น ปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ขึ้นไว้ และให้เปลี่ยนนามถ้ำใหม่ เรียกว่า “วัดถ้ำเขาเงิน” และโปรดเกล้าฯ ให้สลักพระปรมาภิไธยย่อ “จปร.” ไว้ด้วย

สำหรับพระราชหัตถเลขาฉบับที่สี่ซึ่งทรงบันทึกถึงเมืองหลังสวนอย่างละเอียดทรงให้ภาพเมืองหลังสวนชัดเจนทุกแง่มุมทำให้เข้าใจเมืองหลังสวนได้ชัดเจนจึงอัญเชิญพระราชหัตถเลขาฉบับที่สี่ (พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 4 ร.ศ. 108 พ.ศ. 2506) ที่ทรงบันทึกถึงเมืองหลังสวนไว้ทั้งหมด

โดยไม่ทอดความเพื่อผู้ใช้งานวิจัยนี้ได้ซาบซึ้งถึงพระอัจฉริยภาพและอรรถรสของภาษาและเนื้อหาที่แสดงรายละเอียดประวัติศาสตร์ของเมืองหลังสวนบนริมฝั่งแม่น้ำหลังสวนไว้ดังนี้

“เรือพระที่นั่งอุบลบุรุษ ทอดที่ปากน้ำเมืองหลังสวนวันที่ ๑๐ สิงหาคม รัตนโกสินทร๒๒ ศก ๑๐๘ หรือ ปี พ.ศ. ๒๔๓๒ วันที่ ๙ เวลาเช้า ๒ โมง ทอดสมอที่หน้าเมืองหลังสวน แลเห็นแหลมประจำเที่ยงข้างเหนือ แหลมบังมัน เขาพะสงข้างใต้เป็นแหลมขอบเหมือนหนึ่งอ่าวกว้างๆ ที่ตรงกลางที่เป็นเมืองหลังสวนมีเขาซับซ้อนกันมากบางเขาลมไม่เหลืออยู่บ้างโปร่งๆ ไร่ไร้เข้าดูเป็นพื้นเขียวสดงาม น้ำแม่น้ำหลากแดงลงมาในทะเลจนถึงที่เรือจอด พระยารัตนเศรษฐี พระจุฑาราชโกศการพระศรีโลหภูมิพิทักษ์ พระอภัยมณีคตทศรักษา(๙) ลงมาหาในเรือ ได้ลงมาคอยอยู่ที่ปากน้ำสี่คืบมาแล้วเวลาเที่ยง ๒๕ นาทีขึ้นบก เรือทอนิครอฟต์ลากตามร่องขึ้นข้างเหนือสิบแปดนาทีถึงปากช่องลำน้ำ เขา ปลุกพลับพลาไว้สองหลังหลังนอกมีข้อฟ้าใบระกา แต่ไม่ได้แฉขึ้น เรือที่ลงมารับบรรทุกเข้าของ แลนาร่อง มีเรือโขมยอย่างบ้านนอกสองลำ โขนทาสีเขียนลายมีผ้าหน้าและภูด้ายดิบ ผูกธง แดงเล็กๆ ตรงกับภูขึ้นมาข้างหน้าท้ายข้างละสองคัน ลำหนึ่งอยู่ใน ๒๕ - ๒๖ พาย เห็นจะเป็นเรือแข่งที่ปากน้ำมีบ้านเรือนคนหลายสิบหลัง ปลุกมะพร้าวในหมู่บ้านมาก ระยะทางตอนนี้มีที่ว่างเป็นป่าไผ่ทางเข้าไปจนถึงเขาดกน้ำมีศาลเจ้า ต่อขึ้นไปเมื่อถึงหน้าเขาแห่งใดก็มีบ้านเรือนเป็นหย่อมๆ มีต้นมะพร้าวเป็นระยะ ขึ้นไปไม่สู้ห่างกันประมาณสัก ๔๐ นาที ตั้งแต่นั้นไปก็มีสวนทุเรียนกลางสาตหมาก มะพร้าวรายไปตลอดจนถึงปลับพลาไมใครจะเว้นว่าง ดูต้นผลไม่งามตลอดทาง บ้านเรือนก็ไม่ใครจะมีเว้นว่างแน่นอนหากว่าทุกเมืองเดิม คิดว่าจะขึ้นเคียวที่บางยี่ไร แต่ครั้นเมื่อเข้าไปในลำน้ำได้หน่อยหนึ่งฝนก็ตกไม่หยุด รือแล้วรือ เสาจนถึงซาก็มี ไปสองชั่วโมงกับ ๒๕ นาทีถึงบางยี่ไร มีบ้านเรือนปลูกติดต่อกันไปตามริมน้ำเป็น ตลาดยาวต้องเลยไปทางเรือ มีวัดตามระยะทางขึ้นมาหัววัด ปาย ๓ โมง ๔๕ นาทีถึงปลับพลาบางขันเงิน อยู่ในสามชั่วโมงกับ ๒๐ นาที ที่ซึ่งทำปลับพลาเป็นที่สวนราษฎร พระ หลังสวนซื้อตักแต่งขึ้นเป็นปลับพลาอยู่ใต้บ้านพระหลังสวนลงมาทางบกเคียวประมาณ ๒๐ เส้นพื้นที่ข้างด้านหน้าเป็นที่แจ้ง ภูเขาขึ้นแน่นเหมือนสนามที่ช่วยปลุกกว้างใหญ่ ตัดทางเคียวตักแต่งเข้าเป็นสนามภูเขา ปลุกเป็นที่พักเจ้านายข้าราชการสี่หลัง โรงเลี้ยงสองหลัง ตะพาน ที่ฉนวนทำเป็นสามทางอย่างกระไดทองกระไดเงิน กระไดนาก ตลิงสูงสักสิบสอง ปลับพลาหลังหน้าทำเป็นจตุรมุขโถง ดาดสี่มีข้อฟ้าใบระกา หลังในเป็นจตุรมุขกันฝากระแซง มีมุขกระสันชักติดกับหลังนอก มีหลังเล็กๆ แซกตามรักหรือสี่หลัง ตักแต่งหุ้มดาดลาด ภูเขาขาวผ้าแดงผ้าดอกมีเครื่องเฟอร์นิเชอร์ต่างๆ คือเตียงนอนตู้โต๊ะเก้าอี้ตามสมควร ข้างหลังปลับพลาไปมีสวนทุเรียนและกลางสาตเป็นพื้นต้นไม้อื่นมีบ้าง ตัดทางบรรจบ ให้ลดเลี้ยวเป็นชั้นเชิง ที่ภูเขาหน้าไว้เป็นที่ภูเขา ดัดวงประจบเข้าเป็นรูปกลมรูปรี เป็นแนก ดาวตามทีสมควรจะเป็นได้ ที่เป็นโคกเนินสูงก็แต่งให้เป็นรูปกลมบ้าง เป็นลอนบ้าง ภูเขาเพิ่มเติมให้เขียวเต็มทีหว่างลายภูเขาปลุกต้นไทรต้น ตันหมากเล็กๆ ตันกล้วยเป็นหมู่ๆ มีเรือนข้างในหลังยอมๆ อยู่ในสวนสี่หลัง มีเครื่องใช้สอยคือน้ำโคมกระโถนทุกหลัง แต่เรือนเหล่านี้ไม่มีคนจะอยู่ที่กลางสวนทำเป็นโรงแปดเหลี่ยม ภูเขาเป็นขอบ กลางเป็นพื้นดินทุบเรียบ เหมือนพื้นเรือนแซกในเมืองยะวะ ตั้งโต๊ะเก้าอี้เป็นที่นั่งเล่นตามโคนต้นไม้ใหญ่ก็ทำเก้าอี้ไม้ไผ่รอบ บางต้นก็ทำเป็นกรงปล่อยนก มีนกยูง นกหว้า นกเงือก นกเป็ดน้ำ ไก่ฟ้า ตามต้น ไม่มีขี้ผึ้ง ลิง กิ้งก่า ไขว่ และติดกล้วยไม้ต่างๆ ทั่วไปทุกแห่ง รอบบริเวณปลับพลาทั้งนี้ไว้ ไบตาลยาวประมาณสัก สามเส้น การที่ตักแต่งทั้งปวง เป็นทำตามอย่างปลับพลาเมื่อครั้งไป ไทโรโยคซึ่งพระอภัยมณีไปได้ฟัง คำเล่ามาแต่ที่นี่ได้เปรียบที่เป็นสวนเดิมมีต้นผลไม่กำลังเป็นผล ทุเรียนเต็มทุกๆ ต้นกลางสาตก็มีแต่ยัง

อ่อน ดูเป็นที่สนุกสนานเหมือนกับจะให้อยู่หลาย ๆ วัน แต่ฝนตกพรำอยู่เสมอไม่ขาด พื้นแผ่นดิน เปนโคลนเคียวได้แต่เฉพาะที่รอยทรายเปนทาง

เวลาเย็นออกจากพลับพลาไปตามทางถนน ซึ่งเขาตัดตั้งแต่บางยี่ไรขึ้นมาจนถึง บ้าน ประมาณ ๖๕ เส้น ทางกว้าง ๘ วา รอยทรายเม็ดใหญ่ แต่ฝนตกมากหนักไม่วาย เปน โคลน ตามสอง ข้างทางมีเรือนโรงติด ๆ กันประมาณ ๑๔ - ๑๕ หลัง แต่ดูโรเรไม่สู้เป็นที่ค้าขายอันใด เจ้าของว่าได้ ล่อนักแล้วก็ไม่ติด เพราะราษฎรสันโดษเสียเหมือนอย่างเมืองพัทลุง ปลายถนนเปนบ้านพระหลังสวน ภูมิที่กว้างใหญ่มีกำแพงล้อมรอบมีตึกใหญ่ยาว ๘๐ ฟิตเปนสี่มุมหลังหนึ่ง ตึกสำหรับทำครัวข้างหลัง ยาวใหญ่อีกหลังหนึ่ง เนืองเปนหมู่เดียวกัน ตึกกึ่งสี่สองชั้นอยู่ข้างซ้ายตึกใหญ่อีกหลังหนึ่ง ตึกแปด ห้องเปนที่ว่าการและ เล่นบิลเลียดสองชั้นอยู่ริมประตูบ้านหลังหนึ่ง หลังตึกมีกำแพงรอบเปนสวน ไม้ดอกไม้ผล ดูเป็นที่สบายดีทั้งบ้าน

กลับมาพลับพลาเวลาพลบ เมืองหลังสวนนี้ ฉันไม่คิดเนใจว่าจะมีผู้คนเรียกสวนแน่นอน มาถึงเพียงนี้ เลยดู แปลกกับเมืองอื่นๆ ถามดูจำนวนคนก็ว่ามีถึงหมื่นหกพันเศษที่ทำสามโนครวั คนชุมพรที่แตกมาเกลี้ยกล่อมไว้ได้ถึงห้าสิบครัว แต่เงินมีสองร้อยเศษ ลำน้ำขึ้นไปสองวันถึงพะโต๊ะ ปากทรงซึ่งเป็นที่ทำแร่ดีบุกเปนทำขึ้นที่จะเดินข้ามไปเมืองระนองทางคีนหนึ่งถึงปลายน้ำตกจากเขา ที่นาในพื้นเมืองได้เข้าไม่พอกินต้องซื้อเข้ากรุงเทพฯ ที่สวนเปนการ ทำง่ายอย่างยิ่ง ทุเรียนนั้นจะ เรียกว่าสวนฤจะเรียกว่าป่าก็เกือบจะได้ เพราะเจ้าของไม่ต้องทำนุบำรุงอันใด ปลูกทิ้งไว้ กับพื้น ราบๆ ไม่ต้องยกร่อง เพราะน้ำไม่มีท่วม และขุดลงไปไหนมีน้ำในแผ่นดินทั่วทุกแห่ง ว่าเมื่อปีกลาย นี้ไปอย่างน้ำมาก ก็ท่วมเพียงแปดชั่วโมง เท่านั้น เจ้าของสวนต้องเปนธุระแต่เวลาที่ทุเรียนมีผลต้อง ไปเฝ้าเมื่อแก่เก็บขายได้แล้วก็ไม่ทำอะไรต่อไป

เดินไปข้างไหนคงจะเห็นต้นทุเรียนและได้กลิ่นทุเรียนอยู่เสมอๆ จำหน่ายออกจากเมืองขาย ไปจนถึงบ้านแหลมเมืองเพชรบุรี ทุเรียนที่เนื้อหนาวามีน้อยที่เนื้อบางอย่าง ทุเรียนเมืองนครมีมาก ดู ลูกย่อมๆ แต่นักเลงกินเขาชมกันว่ารสดีมันมาก หมากระพรว เป็นสินค้าไปจำหน่ายกรุงเทพฯ นอกนั้นก็มิได้หายกระแวงเหมือนเมืองอื่นๆ แต่มาดเรือ และไม่กระดานไม่มี เพราะไม่มีใครจะมีที่ป่า ลูกค้าที่หาบของไปขายทางเมืองระนองมีทุเรียนกวนเปนต้น ขากลับรับด้ายผ้าของต่างประเทศเข้ามา จากเมืองระนองก็มีอยู่มาก ฉันเห็นว่าที่จริงก็ดูเปนเมืองมั่งคั่งผู้คนมาก เจ้าเมืองสมควรจะเปรพระ ยาได้ จึงให้สัญญาบัตรเปนพระยาจตุรราชโกศการ และตั้งหลวงพิพิธสุวรรณภูมิเปนพระกาญจน ดิฐ บดีด้วย

วันที่ ๑๐ ก่อนกินเข้าไปที่สวนพระยาจตุร อยู่ที่บ้านลงมาน้อยหนึ่ง ปลูกมะพร้าว หมา กพลู กาแฟ มังคุด มะไฟ เงาะ และต้นผลไม้เมืองจีนต่างๆ ทั้งกานพลู จันทน์เทศ ทุเรียนกลางสาदनนั้น เปนพื้นสวน เวลาบ่ายลงเรือขึ้นไปตามลำน้ำ น้ำเชี่ยวหนักขึ้นไปทุกที จนพอที่จะเรียกว่าเรียกว่าแก่ง ได้ แต่แปลกกับกับข้างไทรโยค แม่น้ำนั้นดูค่อยๆ สูงขึ้นไป มีที่น้ำเชี่ยวน้ำอับ แต่ในแม่น้ำนี้ไม่มีที่น้ำ อับ มีแต่เชี่ยวมากเชียวน้อย แลเห็นน้ำสูงได้ในระยะใกล้ๆ

เรือไฟทอนีครอฟต์ลากขึ้นไปสองชั่วโมงกับ ๔๕ นาทีถึงน้ำถ้ำเขาเอ็น เปนถ้ำ เสมอพื้น ตลิ่งที่ต้องขึ้นนั้นขึ้นตลิ่งมิใช่ขึ้นเขา แต่ศิลาหน้าผาชันสูงใหญ่ดูงามดี มีสามถ้ำด้วยกัน ถ้ำกลางตรงหน้า ไม่สู้กว้างใหญ่ ปากถ้ำเปิดสว่าง มีพระพุทธรูปโตบ้างย่อมบ้าง ปิดทองใหม่ ๆ หกองค์พระศิลาพม่า ของพระยาระนองและพระยาหลังสวนมาตั้งไว้ ๒ องค์ ได้

จารึกอักษร(๑๐)ตามที่เคยจารึกไว้ที่ผนังถ้ำ และให้สร้างพระเจดีย์ซึ่งทำค้างอยู่ที่ช่องอนศิลา น้ำถ้ำองค์หนึ่ง ถ้ำอีกสอง ถ้ำนั้นอยู่บนไหล่เขาสูงขึ้นไป ถ้ำหนึ่งฉันไม่ได้ไปดู เขาว่ากว้างเท่าๆ กัน

กับถ้ำล่าง เปนแต่ ลึกเข้าไป อีกถ้ำหนึ่งต้องเดินเลียบเขาห่างตลิ่งเข้าไปหน่อยหนึ่ง ปากถ้ำแคบใน นั้นมืด ได้ไปมองดูที่ปากช่องจะไม่โตกว่าถ้ำกลางมากนัก แต่เปนค้ำจั่วออกแจกไปทั้งถ้ำ เวลาเย็น เสียแล้วจึงได้รับกลับมา

ชาล่อง ๕๐ นาทีเท่านั้นถึงพลับพลา ขึ้นเดินจากพลับพลามาทตามถนน อยู่ข้างเปนหล่ม เปนโคลนมาก ฟากถนนข้างรอมน้ำเปนสวน มีเรือนเปนระยะห่างๆ ฟากข้างในเปนทุ่งนาผ่านวัดด้าน มาวัดหนึ่ง แล้วจึงถึงวัด(ตะ)โหนด ซึ่งพระครูธรรมวิจิตรอยู่ ได้ แวะถวายเงินพระสงฆ์ประเดี๋ยวนึง แล้วลงมาบาง(ยี่)โร มีซุ้มทำด้วยไม้หมากทั้งต้น ปลายเสายังมียอดอยู่ ไขว้ไม้เปนตาชะลอมประดับ ด้วยกล้วยไม้ พวกจีนที่ตลาดจุดประทัด ตีมาล่อรับ ตลาดเปนโรงสองแถวไปตามลำน้ำ ทางแคบยิ่ง กว่าสำเพ็ง และเปนโคลนและเอะอะไม่ได้เข้าไป เห็นแต่เขาว่าเวลาเช้าตลาดออกเวลาเดียว มีคนขาย ของสดอยู่ในวันละ ๗๐ - ๘๐ คน พวกที่อยู่บางขันเงินก็ลงมาจ่ายตลาดบางยี่โร เดินตั้งแต่พลับพลา มาจนถึงสะพานน้ำครึ่งชั่วโมงตรงๆ เปนอย่างเดินช้าเพราะติดโคลน แต่กระนั้นยังต้องมารออยู่อีก เจ็ดนาทีจึงได้มาถึง ล่องลงมาชั่วโมงเศษเล็กน้อย เวลาทุ่ม ๒๕ นาทีถึงเรืออุบลบุรีทิศ กำหนดออกจากเมืองหลวงสวนเวลาพุ่มนี้ แวะเกาะพิทักษ์ แหลมกรวด สามร้อยยอด เพราะต้องพักผ่อนให้เรือเล็ก ได้รับพินที่เมืองชุมพร กำหนดจะถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ ๑๔ สิงหาคม” (พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง เสด็จประพาสแหลมมลายูพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)

จากพระราชหัตถเลขาฉบับที่สี่นี้ทำให้เห็นภาพของเมืองหลวงสวนในสมัยรัชกาลที่ 5 ในปี 2432 บ้านเมืองหลวงสวนตั้งแต่ปากแม่น้ำมาถึงตัวเมืองมีหนาแน่น ผู้คนมีมาก มีตลาด มีสวนผลไม้ หนาแน่นเขียวชอุ่มตลอดเส้นทางที่เสด็จผ่านตั้งแต่ปากน้ำเมืองหลวงสวนจนถึงตัวเมืองและถึงวัดถ้ำ เขาเงิน ส่วนถนนซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรทางบกเพิ่มเริ่มที่จะมีเส้นทางเดินเท้าทางบกจึงยังเป็นถนน โคลน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงบันทึกว่าเมืองหลวงสวนเป็นเมืองมั่งคั่ง ผู้คน อยู่มากทั้งไทยและจีน จากพระราชหัตถเลขาได้ทรงแสดงให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของเมืองหลวง สวนที่เป็นสวนโดยเฉพาะสวนผลไม้ที่มีรูปแบบเฉพาะคือเป็นสวนป่าหรือวนเกษตรมีพืชพรรณ หลากหลายที่ระบปรากได้ใช้ความหลากหลายอาศัยซึ่งกันและกัน ในแต่ละสวนจะมีพืชพันธุ์นับ ร้อยชนิดขึ้นอยู่ประปนกันเพราะเป็นสวนที่ผลไม้และพืชสวนอื่นๆ และพืชป่าขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่มีการใช้ปุ๋ยแต่ละปีจะมีธาตุอาหารของพืชเพิ่มขึ้นด้วยระบบธรรมชาติคือมีน้ำหลากพัดพาเอา ธาตุอาหารมาให้พืชตามธรรมชาติ ประการสำคัญพระราชหัตถเลขาฉบับนี้ได้ทรงบันทึก ปรากฏการณ์ที่สำคัญในการปลูกกาแฟครั้งแรกในเมืองหลวงสวนตั้งแต่สมัยเมืองหลวงสวนมีฐานะ เป็นเมืองจัตวาในช่วงปี 2422 -2444 ที่พระยาจุฑาราชโกศการเป็นผู้ว่าราชการเมืองที่ต่อมา กลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญในการดึงดูดผู้คนทั่วทุกสารทิศเข้าไปในอำเภอหลวงสวน อำเภอพะ โตะ และอำเภอละแมต่อมา โดยผู้ที่นำกาแฟเข้าไปปลูกในพื้นที่อำเภอหลวงสวนคนแรกคือ พระยา จุฑาราชโกศการ เจ้าเมืองหลวงสวน ปลูกอยู่ในบริเวณพื้นที่จวนผู้ว่าราชการเมืองซึ่งปัจจุบันเป็น พื้นที่หลังศาลเจ้าจีนซึ่งบริเวณนี้เมื่อประมาณปี 2495 ยังมีตึกโบราณเก่าแก่หลังใหญ่อยู่อยู่หลัง หนึ่ง และความเจริญของเมืองหลวงสวนที่มีผู้คนอยู่อย่างหนาแน่นโดยเฉพาะคนจีนที่พระยาจุฑาร

ราชโศกการชักชวนเข้ามาค้าขายและมาทำเหมือง และ/หรือคนจีนที่เป็นแรงงานสร้างทางรถไฟ เมืองหลวงสวนในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงเป็นเมืองการค้าที่ใหญ่เมืองหนึ่งในหัวเมืองปักษ์ใต้ โดยเฉพาะยังเป็นเส้นทางการค้าที่ข้ามคาบสมุทรจากหลวงสวนไปพะโต๊ะ จากพะโต๊ะไปเมืองระนองฝั่งมหาสมุทรอินเดีย และเป็นเมืองที่มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ทั้งป่า ดิน น้ำ ตลอดจนสินแร่ที่สำคัญที่เป็นสินค้าส่งออกของประเทศ นอกจากนั้นยังได้ทราบถึงอาชีพค้าขายของหลวงสวนในขณะนั้นมีการนำทุเรียนกวนไปขายที่เมืองระนองและค้าผ้าต่างประเทศจากเมืองระนองเข้ามาขายในเมืองหลวงสวน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ เมื่อครั้งตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงความเจริญของเมืองนี้ว่า “ตั้งแต่พระยารัตนเศรษฐี” จางวางเมืองระนองมาจัดการครั้งก่อนบ้านเมืองเรือกสวนไร่นา การค้าขายเจริญขึ้นโดยมาก ราษฎรตั้งหน้าทำมาค้าขายเพราะเป็นเมืองที่พึงจะรื้อบำรุงใหม่ พระยารัตนเศรษฐีและพระหลวงสวนก็ตั้งหน้าแต่จะบำรุงบ้านเมืองและราษฎรให้มีความสุข ความเจริญขึ้นอย่างเดียว ให้ออกทุนสร้างถนน สร้างสวน สร้างตึกและโรงเรียนตลาดในเมืองหลวงสวน หลวงสวนยังเป็นพื้นที่ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชผลเกษตรกรรม “สองฝั่งลำน้ำนั้นมีส่วนเรียงรายขึ้นมาทั้งสองฟาก ตั้งแต่บางยี่โรขึ้นไปมีส่วนแน่นหนาทั้งสองฝั่ง เป็นสวนทุเรียน หมาก มะพร้าว ลางสาต เป็นต้น สวนทุเรียน หมากเป็นใหญ่ มีโดยมาก ลำน้ำเมืองหลวงสวนนี้ดูงามด้วยต้นไม้แลเห็นเขากันลำน้ำเป็นตอน ๆ เขาก็มีน้ำและตกน้ำมีหลายแห่ง” (คลังปัญญาไทย, 2552 : ออนไลน์)

สำหรับชุมชนนอกตัวเมืองหลวงสวนแล้วยังมีชุมชนปากน้ำหลวงสวนเป็นชุมชนที่เจริญควบคู่มากับเมืองหลวงสวน ตั้งอยู่ปากแม่น้ำหลวงสวนชายทะเลฝั่งอ่าวไทยห่างจากตัวเมืองหลวงสวนประมาณ 8 กิโลเมตร เป็นชุมชนประมง มีการตั้งถิ่นฐานทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมมายาวนานกว่าร้อยปี ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์มีแม่น้ำหลวงสวนเป็นแม่น้ำสายหลักปากน้ำหลวงสวนเป็นที่ตั้งของด่านศุลกากรรวมทั้งบันทึกจากประวัติศาสตร์เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคประพาสหัวเมืองภาคใต้และแหลมมลายู ปี 2432 ปี 2441 และปี 2452 สภาพทางสังคมของปากน้ำหลวงสวนประกอบด้วยประชากรที่ตั้งถิ่นฐานเดิม และประชากรที่อพยพมาทำมาหากินทั้งจากถิ่นใกล้เคียงรวมทั้งคนจีนจากโพ้นทะเลที่อพยพมาและเมื่อครั้งพระยาจุฬาราชโศกการเป็นเจ้าเมืองผสมผสานพัฒนาต่อเนื่องเป็นชุมชนขนาดใหญ่คู่มากับเมืองหลวงสวน

ในช่วงระยะที่เกิดชุมชนปากน้ำหลวงสวนนี้สันนิษฐานว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดชุมชนขนาดเล็กบริเวณปากแม่น้ำหรือปากน้ำละแมในเวลาต่อมา ซึ่งเป็นชุมชนแรกของละแมและสันนิษฐานว่ามีการก่อตั้งชุมชนในช่วงที่พระยาจุฬาราชโศกการเป็นเจ้าเมืองหลวงสวนเพราะชาวบ้านปากแม่น้ำยืนยันว่าเกิดเป็นชุมชนมาไม่น้อยกว่าร้อยถึงร้อยห้าสิบปี ประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดกรณีชาวเมืองหลวงสวนไม่พอใจเจ้าเมืองชาวจีนและคนจีนที่มาสร้างความร่ำรวยในเมืองหลวงสวนจึงรวมตัวกันเป็นอั้งยี่ต่อต้านชาวจีนเป็นเรื่องราวลุลูกกลามใหญ่โตตามที่กล่าวมาแล้ว และทาง

กรุงเทพฯ ต้องส่งกำลังมาปราบปรามอาจมีการหนีการจับกุม อาจเป็นไปได้ว่ามีคนกลุ่มหนึ่งได้หนีออกทางทะเลแล้วมาตั้งบ้านเรือนที่ปากน้ำละแวกซึ่งอยู่ห่างกันประมาณ 25 กิโลเมตรสร้างเป็นชุมชนเล็ก ๆ ประมาณ 10 ครัวเรือนขึ้นที่ปากแม่น้ำละแวก เพราะคนกลุ่มนี้ถือว่าเป็นคนหลังสวนและยังผูกพันอยู่กับหลังสวนมากกว่ากลุ่มใด ๆ และมีญาติอยู่ในอำเภอลังสวน (เวทีชุมชน, 27 ธันวาคม 2550)

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าอำเภอลังสวนในทศวรรษ 2490 เป็นต้นมาไม่เห็นร่องรอยของอิทธิพลวัฒนธรรมจีนที่โดดเด่นที่แสดงว่าเป็นพื้นที่ที่คนจีนเข้ามาปกครองและพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจและในด้านกายภาพ และประการสำคัญไม่มีใครเล่าขานถึงการมีเจ้าเมืองเป็นชาวจีนเลย แม้แต่มารดาของผู้วิจัยก็ไม่เคยเอ่ยถึงเรื่องนี้ ดูเหมือนผู้เฒ่าผู้แก่จะพร้อมใจกันไม่กล่าวถึงด้วยซ้ำไป คงมีคนจีนเป็นเจ้าของกิจการค้าในตัวเมือง เช่น โรงเลื่อย ร้านค้า ร้านขายยาร้านกาแฟ เช่นเดียวกับเมืองอื่นๆ ทั่วไปตามปกติ ร่องรอยที่มีอยู่ในทศวรรษนี้คือ โรงเรียนจีนและชื่อถนนโรงเรียนจีนตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำหลังสวนเท่านั้น และปัจจุบันได้ถูกรื้อสร้างเป็นถนน โรงเรียนจีนซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำตรงกันข้ามกับคฤหาสน์ตระกูล ณ ระนอง ของนายปี ณ ระนอง ซึ่งเล่าขานกันมาว่าเป็นตระกูล ณ ระนองที่ตั้งรกรากต่อมาในอำเภอลังสวน ปัจจุบันมีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำหลังสวนตัดตรงผ่านหน้าคฤหาสน์ตระกูล ณ ระนอง วิถีชีวิตของคนตระกูล ณ ระนองในทศวรรษ 2500 ยังดูแปลกแยกไปจากคนพื้นถิ่น มีลักษณะความเป็นชนชั้นอยู่ในคฤหาสน์ ร่ำรวยกว่าคนพื้นถิ่น มีคอกม้าเทศ มีผู้รับใช้ ต่างไปจากวิถีของชาวบ้าน

อำเภอลังสวนได้เจริญก้าวหน้าขึ้นโดยลำดับต่อมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในต้นทศวรรษ 2500 สมัยที่ นายพร้อม ชูแซ เป็นนายอำเภอ (19 พฤษภาคม 2504 - 3 พฤษภาคม 2509) ซึ่งได้รักษาการในตำแหน่งนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหลังสวนควบคู่ไปด้วย ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอ สถานีตำรวจภูธรไปสร้างที่ใหม่หมู่ที่ 11 ตำบลขันเงิน และใช้พื้นที่เดิมซึ่งเป็นบริเวณกำแพงเมืองสร้างตลาดเทศบาล โรงภาพยนตร์ อาคารพาณิชย์ องค์ประกอบของภาคเมืองหลังสวนได้ขยายไปตามพื้นที่เมืองหลังสวนในสมัยที่มีพระยาจุฬาราชภคการเป็นเจ้าเมืองเมื่อปี 2422- 2442 หรือเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมามีเป็นศูนย์ว่าราชการที่มีที่ทำการเมือง จวนเจ้าเมือง ซึ่งต่อมาเป็นที่ทำการอำเภอลังสวน สถานีตำรวจภูธร จวนผู้ว่าราชการเมืองน่าจะตั้งอยู่ทางซ้ายของถนนทางเข้าเดิมของวัดขันเงิน เพราะในปี 2495 ที่ผู้วิจัยเรียนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนวัดขันเงินนั้นมีตึกโบราณเก่าแก่อยู่อหลังหนึ่ง ซึ่งน่าจะเป็นตึกที่พักของเจ้าเมือง เพราะนักเรียนโรงเรียนวัดขันเงินจะกลัวตึกนี้มากไม่ค่อยกล้าเดินผ่านต้องเกาะกลุ่มกันจึงจะกล้าเดินผ่าน ซึ่งในพระราชหัตถเลขาทรงอธิบายว่าปลายถนนเป็นบ้านพระหลังสวน ในช่วงต้นทศวรรษ 2500 ปลายถนนจากบางยี่โรมาสิ้นสุดที่ว่าการอำเภอเดิมซึ่งเป็นที่ทำการเมืองหลังสวนเดิม และปัจจุบันคือบริเวณตลาดสดเทศบาลเมืองหลังสวน

จะเห็นได้ว่าหลังสวนเป็นเมืองสำคัญในภาคใต้มาแต่โบราณโดยเฉพาะในเมืองชุมพรผู้คนเมืองหลังสวนเห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นที่ยังสนับสนุนส่งเสริมให้บุตรหลานได้เรียน

หนังสือทั้งในระดับต้นและระดับสูง ประชากรในอำเภอหลังสวนมีสถิติผู้เข้าศึกษาต่อในกรุงเทพฯ มากที่สุดกว่าทุกอำเภอในจังหวัดชุมพรรวมทั้งมากกว่าอำเภอเมืองชุมพรด้วย ผู้เฒ่าผู้แก่ยังเรียก อำเภอหลังสวนติดปากว่าเมืองหลังสวนมาไม่เรียกว่าอำเภอหลังสวนจนถึงปัจจุบัน ลักษณะเด่นของอำเภอหลังสวนคือการตั้งบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ด้านหลังสวนไม่ตั้งอยู่หน้าสวน อำเภอหลังสวนเป็นอำเภอหลักของจังหวัดชุมพรทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม จังหวัดชุมพรมีชื่อเสียงเพราะมีอำเภอหลังสวนเป็นฐานสำคัญสมฐานะเป็นอำเภอชั้นเอก

อำเภอหลังสวนเป็นอำเภอที่รู้จักกันไปทั่วประเทศเพียงอำเภอเดียวในจังหวัดชุมพรที่เป็นที่รู้จักและเล่าขานกันในฐานะเมืองแห่งผลไม้ เพราะสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศที่เหมาะสมทำให้อำเภอหลังสวนมีผลไม้มากโดยเฉพาะทั้งเงาะ ทุเรียน มังคุด ลางสาด แต่ละปีอำเภอหลังสวนส่งผลไม้ไปจำหน่ายในกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่นๆ ทั่วประเทศสืบมาถึงปัจจุบัน โดยในช่วงก่อนปี 2516 ได้จัดส่งผลไม้ทางรถไฟโดยรถส่งสินค้าของการรถไฟ ในช่วงทศวรรษ 2490 เป็นต้นมาถึงทศวรรษ 2520 ในฤดูผลไม้อำเภอหลังสวนจะคึกคักกับการขายผลไม้ทั้งชาวสวนจัดแจงหาบคอนไปส่งผู้ค้าส่ง ผู้ค้าส่งจัดส่งขึ้นขบวนรถไฟที่เรียกว่ารถสินค้า วิถีชีวิตผู้คนหลังสวนคึกคักอย่างยิ่งในฤดูผลไม้ที่เริ่มตั้งแต่ประมาณเดือนหกถึงเดือนสิบของแต่ละปี ชาวสวนจะคึกคักทั้งวันทั้งคืนเพราะกลางวันเก็บเงาะทุเรียนทั้งชุดทุเรียนที่แก่จัดกลางคืนเก็บทุเรียนที่หล่นจากต้นในเวลากลางคืน ในยุคนั้นไม่มีแรงงานรับจ้างเจ้าของสวนแต่ละสวนทำกันเองและช่วยเหลือแรงงานกันโดยเฉพาะการเก็บทุเรียนแก่จัดต้องช่วยกันหลายคน ต่อมาเมื่อรัฐบาลส่งเสริมให้ปลูกยางพารา กาแฟ ปาล์มน้ำมัน อำเภอหลังสวนก็ปลูกพืชเศรษฐกิจดังกล่าวทั้งจากเกษตรกรที่เป็นคนหลังสวนดั้งเดิมและผู้อพยพเข้ามาใหม่ด้วยทำให้อำเภอหลังสวนมีรายได้จากการทำเกษตรกรรมในระดับสูง ในขณะที่วิถีชุมชนในฤดูผลไม้ได้จางหายไปเสียงกู่ร้องจากสวนหนึ่งไปยังสวนหนึ่ง ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการเก็บผลไม้ก็จางหายไปเมื่อระบบพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกได้ครอบคลุมเต็มพื้นที่ และผู้อพยพจากต่างถิ่นเข้ามาในอำเภอหลังสวนตามการแพร่กระจายของข่าวสารความอุดมสมบูรณ์และผืนป่าขนาดใหญ่

ในด้านการค้าของป่า เนื่องจากรอบตัวเมืองหลังสวนเป็นป่าที่สมบูรณ์ จึงมีชื่อเสียงในเรื่องของป่า ทั้งไม้ หวาย ไม้ไผ่ สำหรับหวายเป็นหวายที่มีชื่อคุณภาพมากเรียกว่า “หวายชุมพร” ส่วนใหญ่เก็บมาจากทางเหนือของแม่น้ำหลังสวนในส่วนพื้นที่อำเภอพะโต๊ะที่เป็นป่าและป่าเขา โดยล่องแพลงมาส่งขายที่เมืองหลังสวนและปากน้ำหลังสวนเป็นอุปกรณ์ในการทำโป๊ะ ส่วนไม้ไผ่ก็มีจำนวนมากในบริเวณทางเหนือแม่น้ำหลังสวน การล่องแพส่งหวายก็ใช้แพไม้ไผ่ล่องลงมา แปรกลายเป็นพาหนะที่ใช้มากที่สุดต่อจากแพก็มีเรือยนต์สำหรับคนโดยสารและบรรทุกของป่าพืชไร่จากปังหวานพะโต๊ะ ปากทรงลงมาขายที่ตลาดเมืองหลังสวน คำว่า “ตลาด” ในภาษาไทยถิ่นใต้หลังสวน หมายถึงศูนย์กลางการค้าบริการและการขนส่งและรวมตลาดสดด้วย สำหรับสินค้าที่ไม่มีในท้องถิ่นทางบกใช้รถไฟทางน้ำมีเรือเดินสมุทรขนส่งสินค้าจากแหล่งอุตสาหกรรมเช่นกรุงเทพฯ เข้ามาทางปากน้ำหลังสวนมาส่งสินค้าเทียบท่าที่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำหลังสวนติดกับสะพานข้าม

แม่น้ำหลังสวนที่เป็นบริเวณสนามแข่งเรือในประเพณีลากพระแข่งเรือของเมืองหลังสวน จากที่หลังสวนมีทรัพยากรป่าผืนใหญ่จึงดึงดูดผู้คนให้เข้าไปทำมาหากินและตั้งรกรากเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะในป่าทางทิศตะวันตกที่เป็นอำเภอละโวตะและป่าทางทิศใต้ที่เป็นอำเภอละแมต่อมา

จากฐานะของเมืองหลังสวนเป็นเมืองใหญ่ของเมืองชุมพร มณฑลชุมพรและจังหวัดชุมพร หลังสวนจึงเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งของพื้นที่ใกล้เคียงหลังสวนรถไฟทุกขบวนจะต้องจอดที่สถานีรถไฟหลังสวนทั้งรถขนส่งสินค้าและรถโดยสารทั้งรถด่วนพิเศษ รถด่วน รถเร็วที่เป็นขบวนรถไฟสายใต้ต้องจอดที่สถานีหลังสวน พื้นที่บริเวณใกล้เคียงต้องมาใช้รถไฟสายยาวที่สถานีหลังสวน เพราะถือเป็นสถานีสำคัญจนถึงปัจจุบัน และเมื่อมีการสร้างทางหลวงหมายเลข 41 หรือถนนเอเชียก็ทำให้การคมนาคมทางบกสะดวกทั้งการขนส่งและการเดินทางของผู้คน แต่สถานีรถไฟหลังสวนก็ยังเป็นช่องทางการเดินทางที่สำคัญของคนหลังสวนและชุมชนใกล้เคียงอยู่ถึงปัจจุบันเช่นกัน

สำหรับลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมของอาคารในองค์ประกอบของภาคเมืองหลังสวนหรือ “ตลาดหลังสวน” เดิมในคราวเป็นเมืองจัตวายังไม่เปลี่ยนแปลงมีปรับปรุงบ้างเป็นบางส่วนแต่ยังคงให้เห็นรูปแบบเดิมที่เป็นเมืองหลังสวนเป็นอาคารไม้สองชั้นเป็นส่วนใหญ่สร้างเป็นห้องแถวที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมเฉพาะ

ในด้านวัฒนธรรมประเพณีเมืองหลังสวนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นทุนทางสังคมที่เหนียวแน่นมาถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมประเพณีในรอบปี ตั้งแต่เดือนสาม เดือนสี่ตรุษ เดือนห้า สงกรานต์ เดือนหกจบ เดือนเจ็ดสวดกลางบ้าน เดือนแปดเข้าพรรษา สลากภัต เดือนเก้าแต่งงาน เดือนสิบตายาย เดือนสิบเอ็ดแห่พระแข่งเรือ เดือนสิบสองลอยแพ โดยเฉพาะประเพณีแห่พระแข่งเรือเดือนสิบเอ็ดเป็นประเพณีที่แสดงถึงความเข้มแข็งของเมืองหลังสวนที่ยืนสืบต่อเนื่องมาโดยสืบทอดและรักษาระดับความเข้มแข็งของประเพณีการแข่งขันเรือยาวขึ้นโขงชิงธงที่เดียวในประเทศไทยที่สืบทอดมาด้วยจิตวิญญาณได้ถึงปัจจุบัน ประเพณีแห่พระแข่งเรือที่มีมาอย่างน้อยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่5 ประเพณีนี้ยังปฏิบัติสืบทอดต่อมาอย่างเข้มข้นแม้ว่าปัจจุบันระบบทุนนิยมจะแทรกแซงเข้าไปได้ก็แต่เฉพาะการจัดการที่เป็นไปเพื่อการค้าโดยมีการท่องเที่ยวเข้าไปเกี่ยวข้องมากขึ้น แต่ตัวประเพณียังเข้มข้นและสืบทอดจิตวิญญาณของประเพณีที่กิจกรรมการแข่งขันเรือแต่ละเที่ยวเป็นเรื่องของการทำงานร่วมกันพร้อมกันทั้งเรือ ฝีพาย วัด สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือบนฐานความเชื่อร่วม การแข่งขันพายเรือเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างสิ่งที่มองเห็นด้วยตาและสิ่งที่มองเห็นด้วยจิตบนฐานความเชื่อในพลังพิเศษก่อให้เกิดพิธีกรรมของประเพณีการแข่งขันเรือทั้งก่อนแข่งขันและหลังแข่งขันซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่ยังขึงตึงแน่นอย่างมั่นคงแม้เวลาจะผ่านมาเป็นร้อยปีก็ตาม เพียงแต่องค์ประกอบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปบ้างเมื่อมีการจัดการในเชิงการค้าที่มีการประมูลการจัดการตามระบบทุนนิยมที่ยึดการแข่งขันเป็นสำคัญแต่ระบบทุนนิยมไม่สามารถทำลายตัวประเพณีให้เปลี่ยนแปลงไปได้ ตัวประเพณี “แห่พระ” และ “แข่งเรือ” หรือ “เรือแข่ง” ก็ยังรักษาความเข้มข้นไว้ได้เช่นเดียวกัน และโดยเฉพาะ “เรือพระ” มีความสวยงามวิจิตรบรรจงมากขึ้นตามการพัฒนาการของสังคม

เมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวน อำเภอหลังสวนในฐานะที่เป็นเมืองแม่ของอำเภอละแม เมื่อเมืองหลังสวนเปลี่ยนฐานะจากเมืองซึ่งเคยมีอาณาเขตกว้างใหญ่มาเป็นจังหวัด ต่อมาเมื่อเป็นอำเภอก็มีอาณาเขตเฉพาะและมีขนาดเล็กลง เพราะอำเภอต่างๆ ก็แยกอิสระออกไป และในขณะที่เมืองหลังสวนเป็นอำเภอนั้นละแมมีสภาพเป็นตำบลละแมของอำเภอหลังสวน ผู้คนที่เข้าไปในผืนป่าเข้าไปภายในใต้ชื่ออำเภอหลังสวนและจังหวัดชุมพร ดังนั้นปัจจุบันประมาณหลังปี 2520 หลังสวนจึงเต็มไปด้วยผู้คนต่างถิ่นทั้งจากภาคใต้ด้วยกันเองโดยเฉพาะนครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง ภาคกลาง ตั้งแต่ นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี และภาคอีสานอีกจำนวนไม่น้อยกว่า 10 จังหวัด ตลาดหลังสวนปัจจุบันจึงเต็มไปด้วยผู้คนต่างถิ่น เช่นเดียวกับละแมที่เป็นพื้นที่ในอำเภอหลังสวนแต่เดิม วัฒนธรรมประเพณีดังกล่าวนี้เป็นฐานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนละแม

สำหรับชื่อหลังสวนซึ่งปรากฏมาตั้งแต่สมัยอยุธยา นั้นสันนิษฐานจากสภาพของหลังสวน คงจะเป็นไปตามที่พระยาอุปทิศศิลปสารได้อธิบายไว้เมื่อครั้งที่พระยาอุปทิศศิลปสารเดินทางไปตรวจราชการที่เมืองหลังสวน ก็ได้สันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาของคำว่า “หลังสวน” ไว้ดังนี้ “...คำว่าหลังสวน จะผิดหรือถูกขอฝากไว้ในที่นี้ด้วยคือ ริมฝั่งทั้งสองของแม่น้ำ ไม่เห็นมีบ้านเรือนอย่างแม่น้ำเรา มีแต่สวนคร่อมทั้งสองฟาก มีแต่ทางขึ้นลงจากแม่น้ำเท่านั้น ถ้ามองผู้แจวเรือว่า แถวนี้อันไม่มีบ้านดอกหรือ เขาตอบว่า มี แต่อยู่หลังสวนขึ้นไป ภายหลังข้าพเจ้าไปเที่ยวตามบ้านเหล่านั้นก็ได้เห็นจริงตามที่เขาพูด จึงสันนิษฐานว่า “เมืองหลังสวน” คงมาจากคำที่บ้านเมืองอยู่ข้างหลังสวนลึกเข้าไป...” (คลังปัญญาไทย, 2552 : ออนไลน์) และในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 4 ที่ทรงบันทึกถึงเมืองหลังสวนว่ามีสวนเขียวชอุ่มอยู่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำมองไม่เห็นบ้านคน (พระราชหัตถเลขา ฉบับที่ 4) และเนื่องจากหลังสวนเป็นเมืองที่มีผลไม้มากจนกลายเป็นสินค้าสำคัญของเมืองนี้ ดังนั้นกระทรวงคมนาคมจึงได้สันนิษฐานในปี 2459 ว่า “หลังสวน” น่าจะมากจากคำว่า “คลังสวน” ซึ่งหมายถึงแหล่งหรือที่รวมของผลไม้ทุกชนิด ซึ่งเมื่อพิจารณาตามสภาพบริบทของเมืองหลังสวนในฐานะผู้มีถิ่นกำเนิดในอำเภอหลังสวนชื่อหลังสวนเป็นชื่อที่ตั้งตามการสร้างบ้านเรือนตั้งอยู่ด้านในของสวนไม่ตั้งริมทางเดินหรือริมฝั่งน้ำ ดังนั้นหากนั่งเรือไปตามแม่น้ำหลังสวนจะไม่พบบ้านเรือน แต่ริมฝั่งน้ำจะเขียวชอุ่มด้วยต้นไม้ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปากน้ำ ประกอบกับแต่เดิมคนหลังสวนใช้น้ำในแม่น้ำดื่มกินปรุงอาหารเป็นน้ำดื่มและน้ำใช้เพราะเป็นแม่น้ำที่สะอาด น้ำใสสะอาดและน้ำไหลอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้นในแม่น้ำหลังสวนมีสัตว์น้ำเป็นจำนวนมากที่ผู้คนจับเป็นอาหารทั้งปลาใหญ่ปลาเล็ก กุ้ง หอย ปู เปี้ยว ปลาใหญ่มีปลากะพงขาว ปลาฉลาม ปลาขนาดเล็กมีมากมาย เช่น ปลากด กุ้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก การไม่ตั้งบ้านเรือนริมน้ำอาจจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยการใช้น้ำบริโภค แต่ปัจจุบันน้ำชุมชนเนื่องมาจากการทำเหมืองแร่ในบริเวณต้นน้ำและการทำการเกษตรสมัยใหม่ที่ใช้สารเคมีในแม่น้ำหลังสวนจึงชุมชนและใช้บริโภคไม่ได้ ระบบทุนนิยมได้ลบภาพความเป็นแม่น้ำหลังสวนที่น้ำใสสะอาดไปอย่างถาวรด้วย

3. พัฒนาการชุมชนละแมในผืนป่าหลังสวน

ไม่มีหลักฐานแสดงว่าในผืนป่าดงดิบของเมืองหลังสวนทางด้านทิศใต้ซึ่งเป็นป่าผืนใหญ่จากทิศตะวันตกติดกับเมืองระนองลาดเอียงมาทางทิศตะวันออกจดฝั่งทะเลอ่าวไทยนั้น มีผู้คนเข้าไปก่อสร้างบ้านเรือนอยู่ตั้งแต่เมื่อใด แต่ได้มีตำนานเล่าขานกันว่าชุมชนแรกที่อยู่ในผืนป่านี้อยู่แถบชายฝั่งทะเลบริเวณปากน้ำละแมปัจจุบันคือบริเวณปากคลองละแมเรียกขานกันว่า “ปากแม” เป็นกลุ่มคนขนาดเล็กประมาณ 10 ครอบครัวและเกิดเป็นชุมชนชายฝั่งทะเลหรือชุมชนประมงมาแล้วประมาณ 150 ปีตามที่กล่าวมาแล้ว และต่อมามีกลุ่มคนจากทางใต้ของผืนป่าเข้าไปทำนาในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มทางฝั่งซ้ายของสถานีรถไฟละแมเรียกขานกันว่าบ้านดวดเป็นชุมชนชาวนาหรือ “ชาวดวด” ซึ่งชาวบ้านยืนยันว่าเกิดเป็นชุมชนมาแล้วนับร้อยปีเช่นเดียวกัน (เวทีชุมชน , 20 ธันวาคม 2550) และต่อจากนั้นก็มีความจากทั้งจากอำเภอหลังสวนและอำเภอประจักษ์ศิลปาคมเข้าไปทำนาปลูกพืชไร่และเลี้ยงควายฝูง ประมาณทศวรรษ 2490 ก็มีความจากทั้งหลังสวนและหนองหวายหรือท่าชนะเข้าไปมากเข้าและมีชาวเกาะสมุยมาทำประมงและปลูกมะพร้าว ต่อมาในทศวรรษ 2500 เมื่อประเทศได้พัฒนาเศรษฐกิจตามระบบทุนนิยมเต็มรูปแบบได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นได้เปิดผืนป่าดงดิบซึ่งเป็นป่าดิบชื้นที่สมบูรณ์ผืนใหญ่ของเมืองหลังสวนซึ่งขณะนั้นมีฐานะเป็นอำเภอหลังสวนแล้วให้เอกชนเข้าไปตัดไม้ด้วยระบบสัมปทาน ป่าผืนใหญ่ดังกล่าวได้ถูกตัดโค่นต่อเนื่องอยู่นานถึง 30 ปี เรื่องราวการเปิดผืนป่าได้แพร่กระจายไปทั่วประเทศทำให้ผู้คนอพยพทะลักเข้าสู่ผืนป่าอำเภอหลังสวนทั้งทางด้านทิศใต้ที่เกิดเป็นชุมชนละแมต่อมาและทางด้านทิศตะวันตกที่เป็นกิ่งอำเภอพะโต๊ะ ผู้คนที่อพยพได้ เข้าไปตัดป่าต่อจากบริษัทสัมปทานเพื่อเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน ผู้คนจากทุกสารทิศได้เข้าไปสร้างที่พักอาศัยในพื้นที่ที่จับจองเกิดเป็นบ้านเรือนกระจายไปในผืนป่าตั้งแต่ชายฝั่งทะเลทางด้านตะวันออกขยายไปทางด้านตะวันตกตั้งแต่ทศวรรษ 2490- 2538 นานเกือบ 48 ปี สำหรับผู้คนที่อพยพเข้าไปมากคือชาวนาจากลุ่มน้ำปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งประสบปัญหาการค้าข้าวที่ส่งผลกระทบต่อชาวนาอย่างแสนสาหัสเพราะไม่มีอาชีพอย่างอื่นประกอบกับประสบวาทภัยแล้งและน้ำท่วม พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังที่ครอบคลุมพื้นที่อำเภอปากพนัง เขียวใหญ่ หัวไทร ชะอวดตกอยู่ในภาวะยากจน และต่อมาประสบปัญหาอุทกภัยใน ปี 2518 และปี 2530 เกิดการอพยพออกไปหาพื้นที่ทำกินใหม่อาชีพใหม่มุ่งสู่ผืนป่าอำเภอหลังสวนหลายระลอกส่งผลให้ประชากรละแมเป็นผู้อพยพไปจากจังหวัดนครศรีธรรมราชมากที่สุดถึงร้อยละ 85 ของประชากรละแมปัจจุบัน นอกจากนี้มีชาวสงขลา พัทลุง สุราษฎร์ธานี เกาะสมุย จากภาคกลางและภาคอีสาน (สัมภาษณ์ กวี สังข์แก้ว รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง, 10 สิงหาคม 2552) ป่าดงดิบรัชฎ์ได้ถูกเปลี่ยนสภาพตามระบบทุนนิยมเกิดเป็นชุมชนเป็นหมู่บ้านขึ้นในผืนป่า และเป็นตำบลละแมในอำเภอหลังสวน เป็นกิ่งอำเภอและเป็นอำเภอละแม ต่อมาในปี 2520 พร้อมกับการหายไปของผืนป่าอายุนับพันปีอย่างถาวรแม้จะมีป่าสงวนแห่งชาติ

ป่าละแม อุทยานแห่งชาติแก่งกรุงและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าควนแม่ยายหม่อนครอบคลุมอยู่ก็ตาม

4. การอพยพย้ายถิ่นของชาวนครศรีธรรมราชสู่ผืนป่าหลังสวน

พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังซึ่งประกอบด้วยอำเภอปากพนัง เขียวใหญ่ หัวไทรเป็นพื้นที่ราบลุ่มขนาดใหญ่ที่เหมาะสมในการปลูกข้าวและเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวแหล่งใหญ่ของประเทศเพราะเป็นสภาพพื้นที่ที่อยู่ติดริมฝั่งทะเลอ่าวไทยที่มีความสะดวกในการขนส่งโดยมีแม่น้ำปากพนังเป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างอำเภอปากพนัง เขียวใหญ่ หัวไทร และชะอวดและเชื่อมกับทางรถไฟที่อำเภอชะอวดด้วย จึงทำให้มีผู้คนอพยพเข้ามาทำนาในลุ่มน้ำปากพนังมาก ในระยะแรกที่มีผู้คนเข้ามาบุกเบิกพื้นที่ทำนาก็ประสบความสำเร็จมีความเป็นอยู่ที่ดีจึงมีการอพยพเข้ามาทำนาอย่างต่อเนื่องเพราะมีพื้นที่ที่ทำนาได้เป็นจำนวนมากจนกระทั่งถึงสงครามโลกครั้งที่สองการอพยพเข้ามาในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังได้ลดน้อยลง ชุมชนชาวนาในลุ่มน้ำปากพนังในยุคนี้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขเพราะทำนาได้ข้าวเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ต้นทุนต่ำและขายได้ราคาดี ในช่วงปี 2440-2446 เมืองนครศรีธรรมราชพัทลุง สงขลา มีการส่งออกข้าวเปลือกและข้าวสารเป็นหลัก ในนครศรีธรรมราชพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังมีปริมาณส่งออกข้าวเปลือกข้าวสารและสุกมากที่สุดเพราะผลผลิตจากการทำนาทำให้สามารถเลี้ยงสุกรได้โดยไม่ต้องลงทุน ชุมชนลุ่มน้ำปากพนังจึงมีสภาพเศรษฐกิจที่ดี ร่ำรวยจากการค้าข้าว ประกอบกับในปี 2447 มีการตั้งโรงสีในปากพนังไม่น้อยกว่า 10 โรง (ชลิต อังวิทย์ธร, 2544) ส่งผลให้อาชีพการปลูกข้าวเป็นอาชีพที่ผู้คนยึดเป็นอาชีพหลักที่สำคัญที่สุด ในยุคนั้นผู้คนจากพื้นที่ใกล้เคียงนครศรีธรรมราชอพยพเข้ามาทำนาในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอย่างหนาแน่น ประกอบกับการค้าข้าวเจริญรุ่งเรืองเพราะทางการได้เปิดโอกาสให้ชาวจีนเข้ามาทำการค้าโดยไม่กีดกันชาวนาในลุ่มน้ำปากพนังจึงอยู่ดีกินดีร่ำรวยจากการค้าข้าว

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองการเจริญเติบโตของการค้าข้าวหยุดชะงักลง เมื่อถึงปี 2489 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติการค้าข้าว 2489 เพื่อควบคุมการค้าข้าว การส่งออกข้าวและป้องกันการขาดแคลนข้าวในประเทศทำให้การค้าข้าวซบเซาลง ส่งผลกระทบต่อผู้ค้าข้าวขนาดกลางและขนาดเล็ก ในช่วงนี้จึงได้มีการเริ่มอพยพออกนอกพื้นที่การทำนา หลังสงครามโลกครั้งที่สองจึงเกิดความผันผวนขึ้นกับการค้าข้าวอย่างหนักเนื่องจากการควบคุมเข้มงวดของรัฐบาลส่งผลให้เกิดการลดพื้นที่การทำนาลงเกิดภาวะข้าวไม่เพียงพอในการค้า โรงสีกดราคาข้าวและเกิดภาวะเงินเฟ้อ (ชลิต อังวิทย์ธร, 2544) ประกอบกับโรงสีไฟที่มีอยู่จำนวนมากตั้งแต่ปี 2447 ก็ได้รับผลกระทบจากภาวะการค้าข้าวของโลกทำให้โรงสีต้องหยุดกิจการลง ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพการทำนาของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังอย่างรุนแรงจนต้องอพยพออกไปหาอาชีพอื่นให้มีรายได้ดีกว่า ปริมาณการผลิตข้าวของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังก็ลดลง ขณะเดียวกันราคาข้าวก็ตกต่ำลงเฉลี่ยณะ 800-1000 บาท และค่าครองชีพก็สูงขึ้นมาก ชาวนาต้องทิ้งนาไปหาอาชีพอื่นกันเป็นจำนวนมาก ชาวนาในลุ่มน้ำปากพนังเริ่มทยอยทิ้งนาอพยพออกนอกพื้นที่ตั้งแต่ปี 2496 และเมื่อถึงปี 2505 ก็เกิดวาทภัยครั้งใหญ่ที่แหลมตะลุมพุก ส่งผลกระทบต่อการทำนาอย่างรุนแรงครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังตลอดจนลุ่ม

ทะเลสาบสงขลา นาข้าวเสียหายอย่างหนัก ชาวนาได้อพยพออกนอกพื้นที่ระลอกใหญ่และอพยพออกอย่างต่อเนื่องมุ่งหน้าเข้าสู่ผืนป่าบุกเบิกพื้นที่ทำกินใหม่ในจังหวัดใกล้เคียงเช่น จังหวัดชุมพร ในอำเภอหลังสวน และจังหวัดสุราษฎร์ธานีในอำเภอพระแสง บ้านนาเดิม ที่เป็นพื้นที่ป่าเช่นกัน รวมทั้งจังหวัดระนอง กระบี่ และในปี 2513 เมื่อเกิดกระแสการทำแร่ที่เขาศูนย์บ้านทวนพอ อำเภอฉวางก็อพยพออกไปทำแร่ ต่อมาได้มีการเคลื่อนย้ายไปยังจังหวัดกระบี่ซึ่งส่งผลให้ปริมาณการผลิตข้าวลดลงอย่างต่อเนื่อง โรงสีต้องหยุดกิจการไปเป็นจำนวนมาก (ชาลิต อังวิทย์, 2544)

ครั้นในปี 2518 ได้เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราชได้ก่อให้เกิดความเสียหายกับการทำนาอย่างรุนแรงอีกครั้งหนึ่งตลอดจนโรงสีทั้งในอำเภอชะอวด เขียวใหญ่ หัวไทร ปากพนัง ประกอบกับระบบนิเวศในภูมินิเวศลุ่มน้ำปากพนังเริ่มมีปัญหาเนื่องจากป่าไม้บนเทือกเขานครศรีธรรมราชหรือเทือกเขาหลวงได้ถูกทำลายไปมากส่งผลให้การทำนาไม่ค่อยได้ผล ชาวาลุ่มน้ำปากพนังได้พากันอพยพออกนอกพื้นที่ไปยังพื้นที่ป่าจังหวัดดังกล่าวและโดยเฉพาะจังหวัดชุมพรซึ่งมีพื้นที่ป่าอยู่มากตามญาติพี่น้องเพื่อนฝูงเพื่อไปทำสวนยางพาราและสวนกาแฟ ครั้นต่อมาในปี 2531 ได้เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในนครศรีธรรมราชอีกครั้งหนึ่งทำให้นาข้าวเสียหายอย่างหนัก ทับถมลงไปอีก ในปี 2532 ชาวนาในแถบฝั่งทะเลอ่าวไทยและพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังตั้งแต่อำเภอท่าศาลา อำเภอเมือง ปากพนัง เขียวใหญ่ หัวไทร ในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลาในแถบอำเภอระโนดได้ขายนานาให้นายทุนทำนาถุ้ง การทำนาถุ้งได้ขยายเข้าไปในพื้นที่นาข้าวขณะเดียวกันข้าวจากภาคกลางที่ได้ส่งมาขายในภาคใต้ตั้งแต่ครั้งเกิดวาตภัยปี 2505 อุทกภัย 2518 มากขึ้น จึงมีการทิ้งนาออกไปทำสวนกันมากกว่ายุคใด ๆ

การอพยพออกจากพื้นที่ทำนาและเลิกอาชีพการทำนาเพราะรายได้น้อยไม่เพียงพอในการเลี้ยงชีพผลักดันให้ต้องหันเหชีวิตเข้าสู่อาชีพอื่นที่มีรายได้มากกว่าเพียงพอและแน่นอนในการยังชีพ ประกอบกับความกดดันจากภาคเมืองและระบบเศรษฐกิจทุนนิยมได้ก่อให้เกิดการบริโภคที่ต้องใช้เงินและทุนนิยมที่ก่อตัวให้ชาวบ้านลดการพึ่งตนเองหันมาพึ่งเงินและสร้างให้เงินเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิตทำให้ชาวนาต้องมีรายได้ที่เป็นตัวเงินสูงขึ้นทำให้ชาวนาที่มีอาชีพการทำนาอย่างเดียวและปลูกข้าวเพื่อขายต้องล้มสลายลง และทำให้แหล่งผลิตข้าวเพื่อ ขายหรือส่งออกเช่นในอดีต เช่นพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและริมขอบรอยต่อสามจังหวัด คือนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลากลายเป็นแหล่งชาวนายากจน (สงบ ส่งเมือง ,2546) และชาวนาเป็นจำนวนมากได้กระจายตัวราวกับฝูงผึ้งแตกรังอพยพไปสู่พื้นที่ทำกินใหม่สร้างอาชีพใหม่ที่มิใช่การทำนาซึ่งชาวนาจำนวนมากดังกล่าวทั้งจากนครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลาต่างได้มุ่งหน้าเข้าสู่ผืนป่าละแมบุกเบิกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแมเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่เกษตรทำไร่ทำสวนเพื่อเลี้ยงชีพลงหลักปักฐานสร้างถิ่นฐานเป็นชาวละแมในปัจจุบันซึ่งมีชาวนนครศรีธรรมราชถึงร้อยละ 85 ของประชากรทั้งหมดของอำเภอละแมในปัจจุบันตามที่กล่าวมาแล้ว

การอพยพย้ายถิ่นของชาวนนครศรีธรรมราชแถบลุ่มน้ำปากพนังเข้าสู่ละแมเริ่มต้นตั้งแต่วัยละแมยังเป็นตำบลในอำเภอหลังสวน อันเนื่องมาจากปัญหาการทำนาและการค้าข้าวรวมทั้ง

ปัญหาภัยธรรมชาติตามที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งสามารถสรุปช่วงระยะของการอพยพออกจากพื้นที่นาในจังหวัดนครศรีธรรมราช เข้าสู่ผืนป่าละแมในอำเภอหลังสวนจังหวัดชุมพรเป็น 4 ระลอก ตามสภาวะการทำนาและภัยธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อการทำนา ดังนี้

ระลอกแรก เริ่มต้นประมาณปี 2496 ที่เกิดปัญหาการดำข้าวและปัญหาการทำนาที่ได้ผลผลิตต่ำและราคาข้าวตกต่ำ

ระลอกที่สอง ปี 2505 เมื่อเกิดวาตภัยครั้งใหญ่ที่แหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง ส่งผลเสียหายต่อพื้นที่ทำนาในลุ่มน้ำปากพนังอย่างหนักและรุนแรง

ระลอกที่สาม ปี 2518 เกิดอุทกภัยน้ำท่วมใหญ่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ทำความเสียหายแก่พื้นที่ทำนาอย่างหนักเช่นเดียวกันจนต้องอพยพย้ายถิ่นไปทำมาหากินสร้างอาชีพใหม่

ระลอกที่สี่ ปี 2531 เกิดอุทกภัยน้ำท่วมใหญ่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชอีกครั้งหนึ่ง ชาวนาที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยต้องหันไปหาอาชีพอื่นโดยเฉพาะการทำสวน ทำไร่ โดยอพยพออกนอกพื้นที่ไปหาพื้นที่ทำกินใหม่

ประวัติศาสตร์ชุมชนละแม

ตามที่กล่าวมาแล้วว่าก่อนปี 2418 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ละแมยังเป็นพื้นที่ป่าดิบชื้นดึกดำบรรพ์ที่กล่าวได้ว่าเป็นป่าตั้งแต่พื้นโลกเริ่มมีป่าและเป็นประเทศไทยก็ว่าได้ สภาพป่าจึงเป็นป่าสมบูรณ์ป่าดึกดำบรรพ์ที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศตามลักษณะภูมิโนเวศที่หลากหลายที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ผืนป่าเมืองหลังสวนยังคงสภาพป่าดึกดำบรรพ์อยู่ตั้งแต่เมืองหลังสวนขึ้นอยู่กัศูนย์อำนาจของเมืองชุมพรจวบจนกระทั่งเป็นเมืองจัตวาขึ้นตรงกับกรุงเทพฯ ในสมัยรัชกาลที่ 5 เรื่อยมาจนเป็นจังหวัดหลังสวนในมณฑลชุมพร เป็นอำเภอชั้นเงิน และหลังสุดเป็นอำเภอหลังสวน อำเภอชั้นเอกของจังหวัดชุมพร ผ่านประวัติการปกครองเมืองโดยนายทุนชาวจีนที่มาปกครองเมืองหลังสวนและจัดเก็บภาษีแบบเหมาเมืองและทำกิจการเหมืองแร่ในเมืองหลังสวนโดยเฉพาะในผืนป่าทางด้านทิศตะวันตกที่ปัจจุบันเป็นอำเภอพะโต๊ะ ชักชวนคนจีนให้มาทำเหมืองแร่และทำกิจการค้าขาย ทำประมงในเมืองหลังสวน ทำให้ประชากรคนจีนในเมืองหลังสวนเพิ่มขึ้นมาก แต่พื้นที่ทางด้านทิศใต้ที่เป็นละแมไม่มีแร่ป่าจึงคงสภาพป่าที่สมบูรณ์ไว้ได้ต่อเนื่องมายาวนานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองป่า พุทธศักราช 2481 จนถึงทศวรรษ 2500 เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 ผืนป่าดิบชื้นผืนนี้ก็ยังคงอยู่มิเปลี่ยนแปลงไปตามการเมืองการปกครองของเมืองหลังสวนสำหรับการเปลี่ยนแปลงของผืนป่าหลังสวนทางด้านทิศใต้เริ่มขึ้นเมื่อมีผู้คนเข้าไปตั้งถิ่นฐานซึ่งคาดว่าถ้ามีผู้คนเข้าไปตั้งถิ่นฐานในเขตป่าแถบชายฝั่งทะเลคงอยู่ในช่วงหลังปี 2400 ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นที่เล่าขานต่อๆ กันมาของชุมชนปากน้ำละแมว่าชุมชนปากน้ำละแมเกิดมาแล้วประมาณ 150 ปี (เวทีชุมชน ,13 กุมภาพันธ์ 2551)

ชุมชนแรกที่เกิดขึ้นเป็นชุมชนชายฝั่งทะเลแถบบริเวณปากคลองละแมที่เรียกขานกันว่า “บ้านปากแแม่” เกิดเป็นหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่หมู่ 1 บ้านปากน้ำแแม่ ตำบลละแม ต่อจากนั้น คงมีผู้คนจากอำเภอลำหลังสวนและหนองหวายอำเภอนาขาขยายพื้นที่ทำมาหากินเข้าไปในเขตป่า ต่อมาและสร้างที่อยู่อาศัยลงหลักปักฐานมีบ้านเรือนเพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ จนกระทั่งมีเส้นทางรถไฟสายใต้ตั้งแต่ชุมพรถึงนครศรีธรรมราช ในปี 2458 และเมื่อมีสถานีรถไฟละแมได้ก็ทำให้เกิดชุมชนเล็ก ๆ ในบริเวณสถานีรถไฟละแม เพราะมีการตัดไม้ทำไม้หมอนรถไฟและหัวรถจักรต้องเติมไม้ฟืนที่สถานีรถไฟละแมด้วย จึงเกิดชุมชนเล็ก ๆ ขึ้นบริเวณสถานีรถไฟ ชุมชนเล็ก ๆ บริเวณสถานีรถไฟเล็ก ๆ จึงเป็นความมีชีวิตของชุมชนในป่าในช่วงนั้น ได้เป็นที่พบปะศูนย์กลางการติดต่อสื่อสารเกิดเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนของป่า พืชไร่ พืชสวนที่ทำแบบพออยู่พอกิน สถานีรถไฟละแมจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนในผืนป่าเป็นที่แลกเปลี่ยนซื้อขายผลผลิตจากป่า จนกระทั่งมีการเปิดป่าดึกดำบรรพ์ของอำเภอลำหลังสวนประมาณทศวรรษ 2490 (สัมภาษณ์ วิรัช เอื้ออารี, 19 พฤศจิกายน 2551) และต่อมา ในทศวรรษ 2500 เกิดชุมชนเพิ่มขึ้นในบริเวณชายฝั่งทะเลทางทิศตะวันออกของสถานีรถไฟ และชุมชนบริเวณสถานีรถไฟก็เกิดชุมชนขนาดเล็กเพิ่มขึ้น สภาพพื้นที่ทางด้านทิศตะวันออกของสถานีรถไฟเป็นที่ราบ ที่ราบลุ่มและพรุขนาดใหญ่ มีการทำนาในพื้นที่ราบลุ่ม ยังมีชื่อบ้านที่เรียกตามสภาพพื้นที่ว่า “บ้านลุ่มพวา” หมายถึง ที่ลุ่มที่มีต้นพะวาขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก และต่อมาขยายไปทางด้านทิศตะวันตกของสถานีรถไฟกระจายไปตามผืนป่าตามเส้นทางชักลากไม้ของบริษัทยักษ์ปทานเกิดเป็นชุมชนเล็ก ๆ กระจายตัวทั่วผืนป่าทั้งทางด้านตะวันออกและขยายไปทางด้านตะวันตกของสถานีรถไฟละแมเกิดหมู่บ้านเพิ่มขึ้น และพัฒนาเป็นตำบลละแมในอำเภอลำหลังสวนมาตั้งแต่ประมาณปี 2475 เป็นอย่างน้อยในทศวรรษ 2510 มีผู้อยู่อาศัยในป่าละแมมากขึ้น มีความยากลำบากในการปกครองเพราะพื้นที่อยู่ห่างไกลและเส้นทางทุรกันดารตามที่ราษฎรร้องเรียนจึงได้ แยกการปกครองออกจากอำเภอลำหลังสวนยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอในอำเภอลำหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยมีการแยกพื้นที่ตำบลละแมเป็นตำบล 3 ตำบล คือตำบลละแม ตำบลสวนแตง และตำบลทุ่งหลวง ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มขึ้น รายได้ของกิ่งอำเภอมิมากขึ้น ปี 2520 จึงยกฐานะเป็นอำเภอมีการแยกพื้นที่ตำบลทุ่งหลวงตั้งเป็นตำบลทุ่งควาต์ อีกตำบลหนึ่ง รวมตำบลในอำเภอละแมมี 4 ตำบล ประกอบด้วยตำบลละแม ตำบลสวนแตง ตำบลทุ่งหลวง และตำบลทุ่งควาต์

1. ละแมในสภาพเป็นหมู่บ้าน

การเกิดหมู่บ้านใหม่ในเขตป่าอำเภอลำหลังสวนเกิดจากการขยายพื้นที่ทำกินของผู้คนในอำเภอลำหลังสวนเองและหนองหวาย อำเภอนาขาซึ่งเป็นที่ทำกินของราษฎรชาวนาปัจจุบันเข้ามาทำมาหากิน นำควายฝูงมาเลี้ยงเป็นครั้งคราวเริ่มสร้างหน่อหรือกระท่อมเป็นที่พักอาศัยชั่วคราวแบบง่าย ๆ กระจายไปตามพื้นที่ทำกินในผืนป่า ตามพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ 2457 มาตราหนึ่งที่กำหนดว่า เมื่อมีคนอยู่รวมกันมากแม้จำนวนบ้านน้อยให้ถือเอาจำนวนคนเป็นสำคัญประมาณราว 200 คน ก็สามารถจัดเป็นหมู่บ้านได้ และมาตราสองแม้ว่าผู้คนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างไกลกันและจำนวนคนจะน้อยแต่เมื่อมีจำนวนบ้านไม่ต่ำกว่า 5 บ้านแล้วก็จัดเป็น

หมู่บ้านหนึ่งได้ตามมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่เช่นกัน เมื่อท้องที่อำเภอใดมีราษฎรไปตั้งชุมชนทำการหาเลี้ยงชีพแต่ในบางฤดู ถ้าจำนวนราษฎรซึ่งไปตั้งทำการอยู่มากพอสมควรจะจัดเป็นหมู่บ้านได้ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่เช่นเดียวกันเพื่อความสะดวกแก่การปกครองนายอำเภอสามารถประชุมราษฎรในหมู่บ้านเลือกผู้ใหญ่บ้านได้ (องค์การบริหารส่วนภูมิภาค, 2553 : ออนไลน์) เป็นการเริ่มต้นเป็นหมู่บ้านในพื้นป่าหลังสวนในแถบตำบลหาดยาย ตำบลพ้อแดง และตำบลนาพญาของอำเภอหลังสวนในพื้นที่ฝั่งทะเลซึ่งต่อมาเป็นรวมหมู่บ้านในตำบลละแม

2. ละแมในสภาพตำบลในอำเภอหลังสวน

การบันทึกในเอกสารที่แสดงว่าละแมเป็นตำบลในอำเภอหลังสวนเท่าที่สืบค้นได้ปรากฏในพระราชกฤษฎีกา 2 ฉบับ ฉบับหนึ่งเป็นพระราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้เคี่ยมในตำบลละแม อำเภอหลังสวนเป็นป่าไม้คุ้มครอง อีกฉบับหนึ่งเป็นพระราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้ยางนาในตำบลละแม อำเภอหลังสวนเป็นป่าคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 โดยในพระราชกฤษฎีกากล่าวว่า“พระราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้เคี่ยมในท้องที่ตำบลละแม อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ให้เป็นป่าคุ้มครอง พุทธศักราช 2485 และพระราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้ยางนาในท้องที่ตำบลละแม อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ให้เป็นป่าคุ้มครอง พุทธศักราช 2485 เช่นกัน พระราชกฤษฎีกาสองฉบับนี้เป็นหลักฐานแสดงการเกิดเป็นตำบลละแมอย่างน้อยก่อนปี 2485 คือประมาณปี 2475 - 2481 ที่อำเภอหลังสวนเป็นอำเภอชั้นเอกในจังหวัดชุมพร และไม่มีข้อมูลว่ามีหมู่บ้านก็หมู่บ้านในตำบลละแม

ส่วนพื้นที่ป่าที่เป็นอำเภอละแมปัจจุบันคาดว่าถ้ามีผู้คนเข้าไปตั้งถิ่นฐานในเขตป่าแถบชายฝั่งทะเลลงไม่ก่อนปี 2459 ซึ่งเป็นปีที่มีการเปลี่ยนฐานะเมืองหลังสวนเป็นจังหวัดหลังสวน เมื่อชุมชนขยายตัวตั้งเป็นตำบลละแมซึ่งคาดว่าน่าจะตั้งแต่ปี 2475 นั้น มีกำนันเป็นผู้ปกครองมีบรรดาศักดิ์เป็นขุน คือ ขุนละแมเขต (เวทีชุมชน, 24 มกราคม 2551) ผู้ดำรงตำแหน่งมีหน้าที่เก็บภาษีอากรให้รัฐ รับผิดชอบที่ดินให้แก่ราษฎรและจับกุมคนร้ายร่วมกับตำรวจ โดยได้รับค่าตอบแทนจากรัฐในรูปเบี้ยหวัดปีละ 10 โสฬส การติดต่อราชการ คดีความ ต้องเดินทางไปจังหวัดหลังสวนโดยมีเส้นทางคมนาคมเส้นทางเดียวที่มีอยู่คือทางรถไฟ ซึ่งในระยะแรกมีเส้นทางรถไฟที่สามารถเดินทางไปทางเหนือถึงตัวเมืองชุมพรซึ่งมีฐานะเป็นมณฑล และทางใต้ถึงมณฑลนครศรีธรรมราช ส่วนเส้นทางอื่นเป็นเส้นทางเดินเท้าและเส้นทางที่เป็นถนนเกิดขึ้นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งทหารญี่ปุ่นเป็นผู้ตัดเส้นทางเพื่อขนส่งอาวุธสงคราม และเส้นทางที่ราษฎรใช้ขนส่งสินค้าผิดกฎหมายเช่น เหล้าเถื่อน ผิ่น เป็นต้น การสร้างถนนของทหารญี่ปุ่นที่หลังสวนมีเส้นทางหนึ่งที่ใช้เป็นถนนเอเชียในปัจจุบัน เดิมในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวบ้านเรียกว่า “ทางยุทธ” ซึ่งเป็นเส้นทาง “ยุทธศาสตร์”ของกองทัพญี่ปุ่น

เมื่อมีผู้คนขยายพื้นที่ทำมาหากินเข้าไปในเขตป่าลึกเข้าก็มีการตั้งบ้านเรือนเกิดเป็นหย่อมบ้านเป็นชุมชนมากขึ้น โดยมีผู้คนในเมืองหลังสวนขยายที่ทำกินเข้าไปในป่า และผู้คนจาก

หนองหวาย หรืออำเภอประสงค์ที่เป็นชุมชนในเมืองหลังสวนอยู่ก่อนแล้วก็ขยายพื้นที่ทำกินเข้ามาในเขตป่าโดยทางปากเข้ามาเพื่อเลี้ยงควายฝูง ถางป่าเพื่อปลูกพืชไร่ ทำไร่ข้าว และปรับพื้นที่ป่าที่เป็นที่ราบลุ่มให้เป็นที่น่าเพื่อทำนา ส่วนทางฝั่งทะเลก็มีผู้ขยายพื้นที่ทำประมงชายฝั่งมายังชายฝั่งที่ยังเป็นป่า เพราะป่าจรดชายฝั่งทะเลทั้งป่าพรุและป่าเลน เมื่อเกิดชุมชนขึ้นทั้งในบริเวณปากบกชายฝั่งทะเลกระจายไปทั้งชายฝั่งทะเลและพื้นที่ในปากบกเป็นหย่อมๆ หรือเป็นกลุ่ม ๆ หลายกลุ่มบ้าน โดยมีการแยกหมู่บ้านออกไปเรื่อยๆ ทั้งพื้นที่ มีหมู่บ้านมากพอน้อยกว่า 20 หมู่บ้านก็ตั้งเป็นตำบลได้ จึงมีการรวมหมู่บ้านที่กระจัดกระจายอยู่ไม่น้อยกว่า 20 หมู่บ้านตั้งเป็นตำบลละแ่มเป็นอีกตำบลหนึ่งในอำเภอหลังสวน ชื่อว่าตำบลละแ่มตามชื่อบ้านปากแม่ที่เป็นชุมชนแรก ผืนป่าในอำเภอหลังสวนทางด้านทิศใต้ก็มีสถานภาพเป็นตำบล ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่และเมื่อสมุหเทศาภิบาลเห็นชอบด้วยแล้ว ให้ผู้ว่าราชการเมืองกำหนดหมายเขตตำบลนั้นให้ทราบได้โดยชัดว่าเพียงใดทุกด้าน ถ้าที่หมายเขตไม่มีลำห้วย หนองคลอง บึง บาง หรือสิ่งใดเป็นสำคัญก็ให้จัดให้มีหลักปักหมายเขตไว้เป็นสำคัญ ละแ่มอยู่ในฐานะเป็นตำบลอยู่ยาวนานอย่างน้อยประมาณ 4 ทศวรรษ คือประมาณช่วงปี 2475 -2513

3. ละแ่มในสถานภาพกิ่งอำเภอและอำเภอ

กล่าวได้ว่าตั้งแต่ปี 2475 - 2481 เป็นต้นมาที่อำเภอหลังสวนมีฐานะเป็นอำเภอชั้นเอกของจังหวัดชุมพรนั้นเริ่มมีผู้คนอพยพเข้าไปอยู่ในป่าตำบลละแ่มอย่างช้าๆ ผู้อพยพในระยะนี้เป็นผู้คนจากพื้นที่ใกล้เคียงเป็นหลักเช่นจากตัวอำเภอหลังสวน จากคลองขนาน พ้อแดง ควนหินม้าย หุ่นตะโก หนองหวาย ดอนรูปและจากภาคใต้ เกาะสมุย ก็เข้าสู่ผืนป่าอำเภอหลังสวน แต่เป็นไปอย่างเชื่องช้าไม่ขาดสาย มีการอพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่องเข้ามาจับจองพื้นที่ป่าขยายกว้างออกไปเรื่อย เพื่อปลูกพืชไร่ ทำนา ต่อมาเมื่อปี 2498 และปี 2501 ที่มีการสัมปทานป่ายาวนาน 30 ปี ก็ได้ดึงดูดผู้คนจากทั่วประเทศเข้าสู่ผืนป่าละแ่มตามการตัดไม้ของบริษัทสัมปทาน จับจองพื้นที่เพื่อปลูกยางพารา กระแสการปลูกยางพาราล้วนไปได้แพร่ไปทุกสารทิศทั้งที่ส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักต้นยางพารา ในขณะที่พื้นที่ภาคใต้แถบสงขลาและจังหวัดทางใต้ปลูกยางกันแล้ว ประกอบกับการส่งเสริมของรัฐบาลที่สนับสนุนให้ปลูกยางพาราและสนับสนุนให้บุกเบิกป่าเพื่อปลูกยางพารา ใครบุกเบิกป่าได้มากก็มีรางวัลให้อีกด้วย และมีกองทุนสงเคราะห์สวนยางพารา ราษฎรที่ไม่มีที่ทำกินหรือมีที่ทำกินน้อยของทุกภาคทั้งจากภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคอีสานและโดยเฉพาะภาคใต้ก็มุ่งเข้าสู่ผืนป่าอำเภอหลังสวน ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแ่ม มีการสร้างบ้านเรือนตั้งชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วกระจายเต็มผืนป่า เกิดหมู่บ้านเพิ่มขึ้นกระจายไปทั้งตำบล ขณะเดียวกันรายได้จากการปลูกพืชเศรษฐกิจของตำบลละแ่มก็เพิ่มขึ้น เมื่อมีคนเพิ่มขึ้นมากความเป็นมาในการติดต่อราชการก็มีมากขึ้นด้วย แต่การเดินทางติดต่อกับอำเภอหลังสวนก็ยากลำบาก เพราะต้องใช้การเดินทางทำออกมาจากพื้นที่ที่จับจองและมาขึ้นรถไฟที่สถานีรถไฟละแ่ม และเนื่องจากในช่วงนั้นการคมนาคมยังลำบาก เพราะบ้านเรือนตั้งกระจายทั้งพื้นที่ปากบกและพื้นที่ชายฝั่งทะเล การคมนาคมในตำบลละแ่มในช่วงทศวรรษ 2500 ยังไม่มีถนนหนทาง การติดต่อราชการที่ต้องไปติดต่ออำเภอ

หลังสวนซึ่งต้องใช้เวลากลับไปและกลับอย่างน้อย 3 วัน เนื่องจากเป็นพื้นที่ห่างไกลอยู่ในป่าจึงทำให้ราษฎรที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่ติดต่อกับราชการยากลำบาก ประกอบกับการเป็นตำบลห่างไกลจากการตรวจราชการหรือเมื่อเกิดปัญหาโดยเฉพาะปัญหาโจรผู้ร้าย ปัญหาการลักลอบตัดไม้หรือการทำผิดพระราชกฤษฎีกาป่าคุ้มครองหรือทำผิดพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 กว่าทางอำเภอหลังสวนจะเดินทางไปถึงเวลาก็ผ่านไปนานมากและไม่ทันการกับปัญหาที่เกิดขึ้นราษฎรในพื้นที่ป่าก็ร้องเรียนอยู่บ่อยๆ เพราะเส้นทางทุรกันดาร ไม่มีถนนและห่างไกล โดยเฉพาะต้องเดินเท้า ผู้อพยพที่เข้าไปอยู่ในป่าตำบลละแมจึงได้มีหนังสือร้องเรียนไปยังอำเภอหลังสวน จึงได้มีการดำเนินการให้มีความสะดวกในการติดต่อและสะดวกในการปกครอง ประชาชนไม่ต้องลำบากในการเดินทางโดยเฉพาะในฤดูฝนซึ่งเดินทางลำบากมากโดยแยกให้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอขึ้นในอำเภอหลังสวนในปี 2514 (เวทีชุมชน, 24 มกราคม 2551)

การตั้งกิ่งอำเภอละแมนั้นพิจารณาตามความจำเป็นในการปกครองและต้องมีตำบลที่จะรวมเป็นอำเภอเป็นไปตามลักษณะการปกครองท้องที่มาตรา 64 และมาตรา 65 ของพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 มาตรา 64 ได้กำหนดว่า “อำเภอใดท้องที่กว้างขวางกรมการอำเภอจะไปตรวจตราให้ตลอดท้องที่ได้โดยยาก แต่หากในท้องที่นั้นผู้คนไม่มากมายพอแก่จะตั้งขึ้นเป็นอำเภอหนึ่ง ต่างหากก็ดี หรือในท้องที่อำเภอใดมีที่ประชุมชนมากอยู่ห่างไกลจากที่ว่าการอำเภอ กรมการอำเภอจะไปตรวจการไม่ได้สมควร แต่จะตั้งที่ประชุมชนแห่งนั้นขึ้นเป็นอำเภอต่างหาก ท้องที่จะเล็กไปก็ดี ถ้าความขัดข้องในการปกครองมีขึ้นอย่างใดตั้งว่ามานี้จะแบ่งท้องที่นั้นออกเป็นกิ่งอำเภอเพื่อให้สะดวกแก่การปกครองก็ได้ ให้พึงเข้าใจว่าการที่ตั้งกิ่งอำเภอนั้น ให้ตั้งต่อเมื่อมีความจำเป็นในการปกครอง อำเภอหนึ่งจะมีกิ่งอำเภอเดียวหรือหลายกิ่งอำเภอก็ได้” มาตรา 65 กำหนดว่า การจัดตั้งกิ่งอำเภอใดก็เสมอตั้งที่ว่าการอำเภอนั้นเองขึ้นอีกแห่งหนึ่ง เพื่อความสะดวกแก่การปกครอง การที่จะกำหนดจะต้องกำหนดแต่ว่าตำบลใด ๆ บ้าง ที่จะต้องอยู่ในปกครองของกิ่งอำเภอ เมื่อสมุหเทศาภิบาลได้รับอนุญาตของเสนาบดีแล้วก็จัดตั้งกิ่งอำเภอได้ (องค์การบริหารส่วนภูมิภาค, 2553 : ออนไลน์)

ปี 2513 ได้แยกตำบลละแมออกจากการปกครองของอำเภอหลังสวนเพื่อยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอในอำเภอหลังสวน และมีการแยกพื้นที่ตำบลละแมออกเป็นตำบล 3 ตำบล คือตำบลละแม ตำบลสวนแตง และตำบลทุ่งหลวง ตั้งเป็นกิ่งอำเภอละแมในปี 2514 เพื่อให้ราษฎรมีความสะดวกในการติดต่อราชการและการทำงานด้านการปกครองบรรลุเป้าหมาย มีความสะดวกในการปกครองราษฎรไม่ต้องเดินทางไกล เมื่อละแมมีสถานภาพเป็นกิ่งอำเภอทำให้การติดต่อราชการสะดวกขึ้น เพราะมีสถานที่ราชการตั้งอยู่ในพื้นที่ ต่อมาอีก 6 ปี ในปี 2520 ในช่วงนี้การอพยพเข้าสู่ป่าละแมก็ยังมีไม่ขาดสายและเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเพราะยังมีพื้นที่ป่าที่ผู้สัมปทานตัดไม้ขายไปเรื่อย ๆ โดยเฉพาะทางทิศตะวันตกที่เป็นตำบลละแมและตำบลทุ่งหลวงขยายพื้นที่เกษตรเพิ่มขึ้น ประกอบกับกระแสยางพารายังเป็นอาชีพใหม่ที่มีรายได้ดีและมีกระแสการปลูกกาแฟเข้ามาอีกด้วยก็ยิ่งเป็นตัวดึงดูดให้เข้ามายังป่าละแม เพื่อปลูกยางพาราและกาแฟเป็นหลัก และปลูกพืชไร่อื่น ๆ เพื่อยัง

ชีพในระยะแรก การเกษตรในกิ่งอำเภอละแมได้พัฒนาไปทางด้านพืชเศรษฐกิจ และเกิดชุมชนเพิ่มขึ้น พื้นที่เกษตรขยายตัวมากขึ้น ผู้อพยพขยายตัวไปทางด้านตะวันตกไปบนที่สูงมากขึ้น

ในปี 2520 กิ่งอำเภอละแมมีประชากรเพิ่มขึ้นมากและมีรายได้จากการปลูกพืชเศรษฐกิจสูงขึ้น ประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอ โดยมีการแยกพื้นที่ตำบลทุ่งหลวงตั้งเป็นตำบลทุ่งควาต ทำให้อำเภอละแมมี 4 ตำบล คือตำบลละแม ตำบลสวนแตง ตำบลทุ่งหลวง และตำบลทุ่งควาตจึงสามารถพัฒนาเป็นอำเภอได้ ในขณะที่ยังมีการเพิ่มหมู่บ้านของแต่ละตำบลขึ้นด้วยเพื่อให้การพัฒนาได้ทั่วถึง จนถึงปัจจุบันปี 2552 อำเภอละแมมีหมู่บ้าน จำนวน 47 หมู่บ้าน โดยตำบลละแมมี 20 หมู่บ้าน ครอบคลุมพื้นที่เขตแดนด้านทิศตะวันตกเป็นพื้นที่ยาวมาทางทิศตะวันออกจรดทะเลอ่าวไทย ตำบลสวนแตงมี 10 หมู่บ้าน ตำบลทุ่งหลวงมี 9 หมู่บ้าน และตำบลทุ่งควาตมี 8 หมู่บ้าน ละแมมีสถานภาพเป็นอำเภอที่สมบูรณ์แบบ ปัจจุบันได้มีการก่อสร้างอาคารที่ว่าการอำเภอหลังใหม่ มีการพัฒนาภาคเมืองศูนย์อำนาจการปกครองที่ชัดเจนและเป็นรูปแบบชัดเจนขึ้นตามที่กล่าวมาแล้ว

ลักษณะการเกิดชุมชน

การเกิดชุมชนในผืนป่าโดยทั่วไปจะก่อเกิดชุมชนบริเวณริมฝั่งแม่น้ำ เช่นชุมชนดั้งเดิมบ้านปากแมตั้งอยู่บริเวณปากคลองละแม เพราะสะดวกในการหาอาหารและการสัญจรเพราะแหล่งน้ำเป็นทั้งแหล่งอาหารและเส้นทางติดต่อคมนาคมหรือการอพยพโยกย้าย ผืนป่าอำเภอหลังสวนมีแม่น้ำสายใหญ่ที่ไหลออกสู่ทะเลคือแม่น้ำหลังสวนและคลองในผืนป่าทางใต้ที่เป็นคลองละแม ปัจจุบัน ชุมชนแรกของละแมเป็นชุมชนชายฝั่งทะเล เรียกขานกันว่า“บ้านปากแม” เป็นชุมชนที่กล่าวได้ว่าเป็นชุมชนดั้งเดิมที่เป็นชุมชนประมง ต่อมาเกิดชุมชนบุกเบิกในที่ราบลุ่มท่ามาหากินด้วยการทำนาเกิดเป็นชุมชนชาวนา ต่อจากนั้นเมื่อมีการสัมปทานป่ามีผู้อพยพจากภาคใต้ด้วยกันภาคกลางและภาคอีสานหลากหลายพื้นที่หลากหลายวัฒนธรรมประเพณีเข้ามารวมกันในผืนป่าเดียวกันเพื่อปลูกยางพาราเกิดเป็นชุมชนบุกเบิกใหม่ที่มีความเป็นพหุลักษณะเป็นชุมชนชาวสวนที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอละแมในปัจจุบัน ลักษณะการเกิดชุมชนในพื้นที่ละแมสามารถจำแนกตามภูมิโนเวศเป็น 2 ภูมิลักษณะ

1. ชุมชนดั้งเดิม
2. ชุมชนบุกเบิกใหม่

1. ชุมชนดั้งเดิม

ชุมชนดั้งเดิมของละแมเป็นชุมชนชายฝั่งทะเลและชุมชนชาวนาชาวไร่ชาวสวนที่มีการดำรงชีพด้วยการทำประมงทำนา ทำไร่ ทำสวน

1.1 ชุมชนชายฝั่งทะเล : ชุมชนชาวประมง

การเกิดชุมชนแรกของละแมเป็นชุมชนแถบฝั่งทะเลบริเวณปากคลองละแมที่เรียกว่า“บ้านปากแม” เป็นชุมชนหมู่บ้านในเมืองหลังสวน กลุ่มคนบริเวณนี้เข้ามาตั้งรกรากมานานประมาณ 150 ปี” ในระยะแรกมีประมาณ 10 ครัวเรือน (เวทีชุมชน, 24 มกราคม 2551) ซึ่งสันนิษฐานว่าเกิดเป็นชุมชนประมาณสมัยรัชกาลที่ 5 และคงเกิดเป็นชุมชนก่อนปี 2432 ที่รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสเมืองหลังสวนในคราวที่ผู้ว่าราชการเมืองหรือเจ้าเมืองเป็นชาวจีนคือพระยาจุฑุราชโกการ เป็นชุมชนประมงขนาดเล็ก

การเกิดชุมชนในผืนป่าโดยทั่วไปจะก่อเกิดชุมชนบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเพราะสะดวกในการหาอาหารและการสัญจรเพราะแหล่งน้ำเป็นทั้งแหล่งอาหารและเส้นทางติดต่อคมนาคมหรือการอพยพโยกย้าย ผืนป่าอำเภอลังสวนมีแม่น้ำสายใหญ่ที่ไหลออกสู่ทะเลสองสายคือแม่น้ำหลังสวนและคลองละแมในผืนป่าทางใต้ ชุมชนแรกละแมจึงเป็นชุมชนชายฝั่งทะเล เรียกขานกันว่า “บ้านปากแม” คำว่า “บ้าน”ในภาษาตระกูลไท ภาษาไทโบราณ หมายถึงเรือนที่มีอยู่หลายหลังในละแวกเดียวกัน หรือ “หมู่บ้าน” และเรือนหมายถึงบ้านแต่ละหลัง ปัจจุบันก็ยังใช้คำศัพท์นี้เป็นคำบอกชื่อสถานที่ตามเส้นทางคมนาคมทั่วไป เช่น บ้านหนองบัว บ้านนาจีนชีว บ้านทุ่งคา เป็นต้น “ปากแม” หมายถึง “ปากน้ำละแม” และ “บ้านปากแม” หมายถึง “ชุมชนปากน้ำละแม” หรือ “หมู่บ้านปากน้ำละแม” สำหรับชื่อบ้านปากแมนั้น หรือ ปากน้ำละแม นั้น เกี่ยวข้องกับตำนานที่เล่าขานต่อกันมาเรื่องครอบครัวชาวประมงที่มีลูกชายมีหญิงคนรักในหมู่บ้านเดียวกัน ต่อมาชายอื่นมาชอบพอรักใคร่หญิงสาว ชายหนุ่มบันดาลโทสะที่ได้ฆ่าหญิงคนรักตาย พ่อแม่ไม่ต้องการให้ลูกชายถูกจับดำเนินคดีจึงให้ลูกชายหนี แม่พาลูกมาส่งที่ชายป่า แม่ลูกได้จากลากันในพื้นที่แห่งนั้นบริเวณป่าชายฝั่งทะเล ต่อมาชาวประมงเรียกพื้นที่ที่บริเวณนั้นว่า “ลาแม่” และเรียกชุมชนบริเวณนั้นว่า “ลาแม่” เมื่อราชการตั้งชื่อตำบลจึงตั้งเป็น “ละแม”

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่คนปากแมยืนยันว่า บ้านปากแมนั้นก่อตั้งมาไม่น้อยกว่า150 ปี โดยมีครัวเรือนแรกก่อตั้งประมาณ 10 ครัวเรือนตามที่กล่าวมาแล้ว เป็นชุมชนเครือญาติ และถือว่าเป็นคนหลังสวนซึ่งสันนิษฐานว่าคงจะเกิดเป็นชุมชนชายฝั่งทะเลในช่วงต่อเนื่องกับการเกิดชุมชนปากน้ำหลังสวนซึ่งเป็นชุมชนปากแม่น้ำของเมืองหลังสวนและเป็นส่วนหนึ่งของฝั่งทะเลหลังสวน การเกิดชุมชนบ้านปากแมตามที่ชาวบ้านยืนยันอย่างน้อยมีกลุ่มคนเข้าไปตั้งถิ่นฐานในช่วงหลังทศวรรษ 2400 หรืออย่างน้อยก่อนปี 2432 เพราะในปี 2432 รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสเมืองหลังสวนในช่วงที่เมืองหลังสวนเป็นเมืองจัตวาและมีพระยาจุฑุราชโกการเป็นพระหลังสวนนั้นได้เสด็จประพาสโดยใช้เส้นทางทะเลเสด็จเข้าเมืองหลังสวนทางปากแม่น้ำหลังสวนซึ่งเป็นชุมชนใหญ่ของเมืองหลังสวนแล้ว หรือบ้านปากแมอาจเกิดมาในช่วงต่อเนื่องจากชุมชนปากน้ำหลังสวน เพราะชุมชนปากน้ำหลังสวนส่วนใหญ่เป็นคนจีนมาทำโป๊ะซึ่งเป็นการทำประมงเชิงพาณิชย์ เพราะพระยาจุฑุราชโกการได้ชักชวนคนจีนให้เข้ามาทำกิจการค้า ทำเหมืองแร่ และทำประมงในเมืองหลังสวนมากที่สุดในการเข้ามาของคนจีนในเมืองหลังสวนเพราะเจ้า

เมืองเป็นคนจีนและทำหน้าที่เก็บภาษี จึงสนับสนุนคนจีนเข้ามาทำมาหากินและทำกิจการค้ามากที่สุดทั้งนอกจากเพื่อประโยชน์ของคนจีนเองแล้วยังเป็นประโยชน์ในการเก็บภาษีที่เพิ่มมากขึ้นด้วย และการอพยพเข้ามาของคนจีนก็สามารถเดินทางทางทะเลได้สะดวก เพราะตัวเมืองหลังสวนก็ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำห่างจากทะเลเพียง 8 กิโลเมตร ประกอบกับชาวปากแม่น้ำยืนยันว่าคนจีนที่เดิมมีอยู่ 3 ครัวเรือนในชุมชนบ้านปากแม่น้ำนั้นไม่ใช่คนจีนที่ทำทางรถไฟซึ่งน่าจะเป็นคนจีนที่มาจากการชักชวนของเจ้าเมืองหลังสวนในขณะนั้น (เวทีชุมชน ,6 พฤศจิกายน 2551)

การทำประมงในหลังสวนครั้งนั้นจึงเป็นการทำประมงขนาดใหญ่ของนายทุนชาวจีน ส่วนคนไทยถิ่นเดิมก็ทำประมงพื้นบ้าน จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าการทำประมงเชิงพาณิชย์ขนาดใหญ่อาจกระทบต่อวิถีประมงเดิมชาวประมงพื้นบ้านเมืองหลังสวนถิ่นเดิมจึงขยายพื้นที่ในการทำประมงพื้นบ้านไปทางใต้ของปากน้ำหลังสวนและก่อตั้งชุมชนขึ้นใหม่เป็นการออกไปหาแหล่งทำกินใหม่ทางใต้ที่อยู่ไม่ไกลนักประมาณ 25 กิโลเมตร อีกประการหนึ่งที่ชวนให้สันนิษฐานและเชื่อถึงการเกิดชุมชนปากแม่น้ำนั้นคือเหตุการณ์ในเมืองหลังสวนที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณปี 2420 ที่หลังสวนมีเจ้าเมืองเป็นชาวจีนนั้นได้สร้างความไม่พอใจให้กับชาวเมืองหลังสวนเป็นอย่างมาก ชาวเมืองหลังสวนทั้งเมืองไม่พอใจและรวมตัวกันทุกภาคส่วนทั้งชาวบ้าน ข้าราชการตลอดจนพระภิกษุรวมกันเป็นอั้งยี่หินหัวควาย ขับไล่เจ้าเมืองชาวจีน ผู้สูงอายุชาวหลังสวนท่านหนึ่งอายุ 104 ปีเล่าว่าพวกอั้งยี่รวมตัวกันที่วัดตันกุนแถบบางยี่ไรไม่ไกลจากปากน้ำหลังสวนนัก และเจ้าเมืองก็ไม่สามารถปราบปรามได้เพราะลุกขึ้นต่อต้านกันทั้งเมือง จนทางกรุงเทพฯ ต้องส่งกองกำลังมาปราบปรามกวาดล้าง อาจเป็นไปได้ว่าการปราบปรามครั้งนั้นเป็นเหตุให้ผู้คนกลุ่มอั้งยี่หินหัวควายที่มีที่ตั้งอยู่ที่วัดตันกุนริมฝั่งแม่น้ำหลังสวนกลุ่มหนึ่งได้หนีออกจากปากแม่น้ำหลังสวนลงไปทางทิศใต้ ห่างจากชุมชนปากแม่น้ำหลังสวนไปประมาณ 25 กิโลเมตร ตั้งเป็นชุมชนเล็กๆ เป็นชุมชนบ้านปากแม่ เพราะช่วงเวลาสอดคล้องกับที่ชาวปากแม่น้ำยืนยันว่าได้ก่อตั้งเป็นชุมชนประมาณ 100-150 ปี

ดังนั้นการเกิดชุมชนบ้านปากแม่ตามคำเล่าขานของชาวปากแม่น้ำนั้นก็คงอยู่ในราวปี 2432 - 2452 หย่อมบ้านเล็กๆ แถบ ปากน้ำละแมทำมาหากินด้วยประมงพื้นบ้านเป็นหลักเป็นชุมชนขนาดเล็กซึ่งต่อมามีคนจีนเข้ามาปะปนอยู่บ้าง ทำมาหากินด้วยการจับสัตว์น้ำแบบพออยู่พอกิน ทำปลาเค็ม กะปิ น้ำปลา ตั้งถิ่นฐานริมทะเลติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนปากน้ำหลังสวนเป็นหลัก ต่อมาเมื่อทศวรรษ 2500 มีคนที่มาจากถิ่นอื่นที่เข้ามาตั้งรกรากโดยมีอาชีพค้าขาย และทำประมง เมื่อบ้านเรือนขยายตัวมากขึ้นปากน้ำละแมจึงเป็นจุดขนถ่ายสินค้าต่างๆ โดยเฉพาะเกลือซึ่งบรรทุกมากับเรือสำเภาจากจังหวัดเพชรบุรีนำมาขายที่หัวเมืองชายฝั่งภาคใต้ก็ได้แะส่งที่ปากน้ำละแมด้วย และเล่ากันว่าต่อมามีบ้านปากแม่มีการปกครองแบบกลุ่มบ้าน มีผู้ปกครองคนแรกชื่อ นายจรรณ เป็นคนจากภาคกลาง (เวทีชุมชน ,26 มีนาคม 2551)

ชุมชนชายทะเลละแมที่มีการก่อตั้งชุมชนแรกในช่วงปี 2495 มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานแล้วในบริเวณนี้เพิ่มขึ้นโดยทำมาหากินด้วยการทำประมงชายฝั่ง ทะเลยังอุดมสมบูรณ์มีสัตว์

น้ำซูกชุมเพราะประชากรน้อยจึงทำหากินง่ายเพียงแต่ทอดแหหรือจับสัตว์น้ำด้วยวิธีง่ายๆโดยใช้เบ็ด แห เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำเป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นใช้เองก็จับกุ้งหอยปูปลาได้จำนวนมาก การทำหากินอยู่แบบพอเพียงใช้เคย ปลาเค็ม น้ำปลา แลกข้าวพืชผักน้ำตาลไปแลกกันระหว่างญาติสนิทหรือคนรู้จัก ส่วนในเรื่องเกลือซึ่งเป็นเครื่องประกอบที่สำคัญยิ่งในการดำรงชีวิตในการทำอาหาร การถนอมอาหาร ที่สำคัญ ร่างกายของมนุษย์ขาดเกลือไม่ได้เพราะจะส่งผลต่อกระบวนการการทำงานของร่างกายมีคำสอนพื้นบ้านเกี่ยวกับความสำคัญของเกลือเทียบกับข้าวซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตว่า “ขวัญข้าวเท่าหัวเรือ ขวัญเกลือเท่าหัวช้าง” พื้นที่ชุมพรและพื้นที่ในภาคใต้ต้องอาศัยเกลือจากภาคกลางจากจังหวัดสมุทรสงคราม เพชรบุรี จึงมีเรือสำเภาบรรทุกเกลือจากเพชรบุรีมาส่งขายและขายปลีกให้กับชาวบ้านโดยส่งเกลือไล่มาตั้งแต่ชุมพร หลังสวน ละแม ในอำเภอหลังสวนเรือเกลือได้เข้าไปส่งถึงตัวเมืองหลังสวนซึ่งมีเรือเดินสมุทรเข้าไปส่งสินค้า หลังสวนมีท่าเทียบเรือและจุดจอดเรือของแม่น้ำหลังสวน ณ จุดจอดเรือที่สะพานรถไฟข้ามแม่น้ำหลังสวน

1.2 ชุมชนในป่าบก : ชุมชนชาวนาชาวไร่ชาวสวน

ชุมชนในป่าบกเป็นชุมชนที่เกิดหลังชุมชนบ้านปากแม่ สันนิษฐานว่าคงจะเกิดเป็นชุมชนในช่วงที่เป็นหลังสวนมีฐานะเป็นจังหวัดหลังสวนแล้ว เมื่อมีสถานีรถไฟละแมนั้นสถานีรถไฟได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของผู้คนในผืนป่าซึ่งมีชุมชนเล็ก ๆ กระจายตัวอยู่บริเวณทางรถไฟ สถานีรถไฟละแมกลายเป็นศูนย์กลางการพบปะ การแลกเปลี่ยนผลผลิตการซื้อขายของป่า พืชไร่ สัตว์น้ำ มีสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นจากภายนอกชุมชนและพ่อค้าแม่ค้ามาซื้อขายขนส่งและเดินทางด้วยรถไฟออกไปสู่ชุมชนอื่นเกิดเป็น “ตลาด” ในความหมายศูนย์กลางรวมของการซื้อขาย แลกเปลี่ยน การคมนาคมขนส่ง และการสื่อสาร บริเวณสถานีรถไฟจึงเกิดชุมชนเล็กๆ ขึ้นโดยธรรมชาติรอบสถานีรถไฟและพัฒนาเป็นหมู่บ้านในเวลาต่อมา

สำหรับชุมชนที่เป็นชาวนาชาวไร่ชาวสวนนั้นต้องทำความเข้าใจว่าหลังสวนมีพื้นที่ทำกินน้อยโดยเฉพาะที่นาดังนั้นเกษตรกรของหลังสวนจึงเป็นทั้งชาวนา ชาวไร่ และชาวสวน เพราะต้องประกอบอาชีพประสมประสานกันไปในลักษณะการผลิตเชิงซ้อนโดยบางครั้งเรือ่นทำประมงพื้นบ้านด้วยนั้นเล่าขานกันว่าเป็นชุมชนผู้ขายที่ทำกินและอพยพเข้าไปในผืนป่าเมืองหลังสวนเพื่อทำนา ปลูกพืชไร่และเลี้ยงควายฝูงและสร้างที่พักอาศัยชั่วคราวในพื้นที่ทำกินในนาในไร่เป็นการขยายพื้นที่เข้าไปในผืนป่าของผู้คนที่อยู่ใกล้เคียงบุกเบิกพื้นที่ทำกินขนาดเล็กแบบพออยู่พอกิน เกิดเป็นชุมชนในผืนป่าบกที่เป็นที่ราบลุ่มใกล้ชายฝั่งทะเลเรียกขานกันว่า “บ้านดวด”

บ้านดวดเป็นชุมชนที่มีการเล่าขานกันว่าก่อเกิดมาไม่น้อยกว่า 100-150 ปี เช่นเดียวกัน เดิมมีบ้านเรือนอยู่เพียงหลังเดียว คือบ้านของนายแดง เรียกกันว่า “แดงตุก” หรือ “แดงแข้งเคย” ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ดอนพุดชา นายแดงป่วยเป็นโรคเท้าช้าง พุพอง มีกลิ่นเหม็น จึงมาอยู่ในป่าให้ห่างไกลจากผู้อื่น ผจญโรคภัยอยู่เพียงลำพังในบ้านหลังเดียวโดดๆ เพราะเกรงว่าคนจะรังเกียจโรคภัยที่เป็นอยู่ จึงเรียกบ้านของนายแดงหรือสถานที่ที่นายแดงอยู่ว่า “บ้านโดด”

เพราะอยู่หลังเตี๋ยโดด ๆ ต่อมาได้มีผู้ย้ายมาจากเขาประสงค์ ท่าเรือ บ้านหนองหวาย ดอนรูป คลองขนาน หลังสวน มาสร้างกระท่อมอยู่กลางทุ่งนาบริเวณที่ราบลุ่ม เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่า ทึบ บางแห่งเป็นป่าพรุ ไกลชายทะเลเป็นป่าชายเลนในที่ราบลุ่มมีโคกเป็นสันดอนสำหรับสร้างที่อยู่อาศัย มีลำคลองที่สำคัญคือคลองหนองเนียน ต่อมาผู้คนได้ย้ายที่สร้างบ้านแถบที่เป็นโคกมา อยู่แถบริมฝั่งคลองหนองเนียน เกิดเป็นหมู่บ้าน ชื่อ “บ้านดวด” ซึ่งกล่าวกันว่ามาจากคำว่า “บ้าน โดด” ที่นายแดงตุกสร้างบ้านอยู่หลังเตี๋ย กลายเสียงมาเป็น “บ้านดวด” (เวทีชุมชน, 20 ธันวาคม 2550)

บ้านดวดในอดีตเป็นพื้นที่ทุรกันดาร ชุมชนดำเนินชีวิตมาโดยพึ่งตนเองและพึ่งพา กันเองแบบอัตคัดขัดสนและมีผู้นำเป็นที่พึ่งคอยให้ความ ช่วยเหลือ คือ นายตั้ง แพประสิทธิ์ ซึ่งเป็นคนดีมีศีลธรรมเป็นผู้นำตามธรรมชาติของหมู่บ้านที่มีความรู้ความสามารถ มีความกล้าหาญ มี เหตุผลเป็นที่พึ่งของชาวบ้านเมื่อชาวบ้านเดือดร้อนทั้งโรคภัยไข้เจ็บ การทะเลาะเบาะแว้งกัน งาน พิธีกรรมก็ให้ความช่วยเหลือกัน การเดินทางในชุมชนบ้านดวดเดินทางด้วยเท้า ขนส่งด้วยเกวียน และรถไฟ ซึ่งเดิมไม่มีสถานีบ้านดวด ชุมชนบ้านดวด ซึ่งทำนา ทำสวน ปลูกพืชไร่ ผลผลิตจาก เรือกสวนไร่นาขนส่งด้วยเกวียนไม่ทันการและลำบาก มีทางรถไฟแต่ใช้ไม่ได้เพราะไม่มีสถานีจอด ชาวบ้านได้ทำเรื่องขอสถานีรถไฟไปที่การรถไฟแห่งประเทศไทย ซึ่งการรถไฟก็ได้ดำเนินการตั้ง สถานีบ้านดวดให้ทำให้ชุมชนบ้านดวดสามารถติดต่อกับชุมชนอื่นได้แม้ต้องเดินเท้ามาก็สามารถ ติดต่อกับชุมชนละแวกและชุมชนอื่นขนส่งผลผลิตจากไร่นาไปขายได้ (เวทีชุมชน ,21 มีนาคม 2551) จากพื้นที่ทุรกันดารของบ้านดวดในอดีตเมื่อเจ็บป่วยไม่มีที่รักษา ชาวบ้านเล่าว่า “ คนไม่ ถึงวันตายก็ตาย” โรคที่พบมากคือโรคเท้าช้าง ซึ่งทุกคนรังเกียจและกลัว ไม่อยากให้เกิดขึ้นกับตน จนกระทั่งมีคนกล่าวว่า “ถ้าเลือกเกิดได้จะไม่เลือกเกิดในบ้านดวด” และเมื่อตายแล้วก็ไม่มีป่าช้า หรือไม่มีที่เผาศพหรือฝังศพอีก และเนื่องจากไม่มีวัดเมื่อตายแล้วว่าจะได้พบพระสงฆ์บางที่ต้อง เก็บศพไว้ 2-3 วันบางที่ต้องฝังไว้ก่อนเนื่องจากวัดอยู่ไกลมาก สำหรับป่าช้าเป็นป่าดงดิบ รกทึบ ชาวบ้านไม่กล้าเดินผ่านป่าช้าคนเดียว จากสภาพพื้นที่บ้านดวดที่ทุรกันดาร ไม่มีวัด ซึ่งกระทบวิถี ชีวิตของชาวบ้านอย่างยิ่ง นายตั้ง แพประสิทธิ์เป็นผู้นุรักษ์ที่ดินไว้เพื่อก่อตั้งวัดบ้านดวด ถนน หนทางในบ้านดวดมาจากน้ำพักน้ำแรงของชาวบ้านที่ช่วยกันสร้างด้วยแรงคน ในส่วนโรงเรียน เมื่อก่อนเด็กที่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนประถมศึกษาต้องเข้าโรงเรียนก็เรียนโดยอาศัยร่มไม้ ชายคา พื้นบ้าน มีครู ชื่อครูจันทร์ กี่ขอ ครูความรู้ไม่มาก ไม่มีที่พัก ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างโรงเรียนเป็น โรงเรียนบ้านดวดในปี 2482 บ้านดวดมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกมีบรรดาศักดิ์เป็น “หมื่น” ชื่อ หมื่นกล้า (เวทีชุมชน ,21 มีนาคม 2551) ต่อมาได้แยกบ้านดวดเป็น 2 หมู่บ้าน คือ บ้านดวด และบ้าน ในดวด

การทำมาหากินของชาวบ้านดวดส่วนใหญ่ ทำนา สานเสื่อกระจูด ปลูกพืชไร่ไว้ เพื่อบริโภคเป็นหลักและส่วนหนึ่งนำไปขายเพื่อใช้จ่ายเป็นค่าเสื้อผ้าและอื่น ๆ ที่ไม่สามารถหาได้ จากป่าและไม่สามารถทำเองได้ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติส่งผลให้การทำการ

ทำมาหากินแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวยางพาราและปาล์มน้ำมันซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่ให้ผลคุ้มค่าและไม่ลำบากเหมือนการทำนา

จากชุมชนดั้งเดิมที่มีพื้นฐานความเอื้ออาทรช่วยเหลือพึ่งพากัน ทุกคนในชุมชนเป็นญาติหรือเสมือนญาติที่ดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งพา แบ่งปัน วิธีการทำนาชาวบ้านต้องพึ่งพาแรงงานซึ่งกันและกัน มีการออกปากขอความช่วยเหลือ ทำงานด้วยกัน กินข้าวร่วมกัน เมื่อการทำมาหากินเปลี่ยนแปลงไปในยุคทุนนิยมที่ยึดเงินและทุนเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต วิธีคิดและวิธีการผลิตก็เปลี่ยนแปลงไป การพึ่งพาช่วยเหลือ ความเอื้ออาทรก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างอยู่ ไม่ได้พบปะพูดคุยกันเหมือนก่อน ประกอบกับมีคนอพยพย้ายถิ่นเข้ามาเพิ่มขึ้น ไม่ได้รู้จักมักคุ้นกันมาแต่เดิมความผูกพันก็น้อยต่างความเชื่อต่างวัฒนธรรม โดยเฉพาะชาวนครศรีธรรมราชซึ่งมีวิถีชีวิตที่ต่างวัฒนธรรมต่างความเชื่อ ความสัมพันธ์ในระหว่างชุมชนมีน้อย และต่างฝ่ายต่างปฏิบัติตามวัฒนธรรมความเชื่อของตน โดยเฉพาะประเพณีสังคายยา ชาวนครศรีธรรมราชเรียกว่าประเพณีเดือนสิบ การนำอาหารและสิ่งของไปทำบุญต่างกันเพราะต่างความเชื่อ เช่น วัฒนธรรมนครศรีธรรมราชต้องมีขนมห้าอย่างในขณะที่ชาวหลังสวน สุราษฎร์ธานีไม่มี การปฏิบัติกิจกรรมก็ต่างกัน การไปวัดและประกอบพิธีกรรมจึงทำคนละครั้ง และในทางวัฒนธรรมแม้ว่ายังปฏิบัติกันมาถึงปัจจุบันรักษาประเพณีดั้งเดิมอยู่หลายประเพณี เช่น ประเพณีสังคายยา ประเพณีเข้าพรรษาออกพรรษา การแห่พระแข่งเรือ ยังคงมีการสืบทอด แต่มีประเพณีเก่าแก่หลายประเพณีที่หายไป เช่น การเล่นสะบ้าประเพณีสวดกลางบ้าน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามจากชุมชนบ้านดวดที่เป็นชุมชนดั้งเดิมที่ยังมีความผูกพันก็ยังมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านที่มีการบริหารจัดการที่เป็นส่วนรวมและเป็นสาธารณะของชุมชน มีความสามัคคี มีการแบ่งปันกัน เช่น การร่วมกันขุดบ่อน้ำในวัด การร่วมกิจกรรมพัฒนาในวันสำคัญ การร่วมกันก่อสร้างซ่อมแซมสาธารณะประโยชน์ เช่น ศาลาหมู่บ้าน และการบริจาคทรัพย์

บ้านดวดในปัจจุบันเป็นหมู่บ้านที่เป็นที่ราบลุ่มบางพื้นที่เป็นป่าพรุ ดินยังมีความอุดมสมบูรณ์พอสมควร ทรัพยากรธรรมชาติมีลำคลองธรรมชาติ คือคลองดวด ไหลจากทิศตะวันตกไปยังทิศตะวันออกไหลออกสู่ทะเลที่ปากคลองและคลองหนองบัวในหมู่ 6 บ้านหนองบัว และมีลำห้วยเล็กๆ มีหนองน้ำ ระบายหลังแหล่งน้ำเหือดแห้งไปอันเนื่องจากการทำลายป่าและป่าต้นน้ำ ทำให้ต้องสร้างฝายน้ำล้น ขุดบ่อบาดาล บ่อน้ำดื่ม และมีการสร้างถนนเข้าในหมู่บ้าน ปัจจุบันบ้านดวดมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก แต่ทรัพยากรธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลกระทบให้อากาศเปลี่ยนแปลงไป ฝนไม่ตกตามฤดูกาล อากาศร้อนจัด น้ำท่วม การประกอบอาชีพก็เปลี่ยนแปลงไปตามภาวะการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศด้วย ในส่วนป่าไม้ที่เคยเป็นปารกที่บได้ถูกทำลายส่งผลให้ลำคลองที่เคยมีน้ำตลอดปีน้ำก็เหือดแห้งไปพร้อมกับอาชีพและวิถีชีวิตของชุมชนบ้านดวดที่เปลี่ยนแปลงไป

การทำนาของละแวกทำในบริเวณที่ราบลุ่มที่ปัจจุบันเป็นตำบลละแวกและตำบลสวนแตงเป็นหลัก ในพื้นที่ราบลุ่มทั้งสองด้านทางรถไฟ ทั้งพื้นที่ทางด้านฝั่งตะวันออกและตะวันตกของ

ของสถานีรถไฟละแม แต่เนื่องจากพื้นที่น้อยการทำนาทำเฉพาะบริเวณโคกอย่างเดียว ในหมู่ 6 บ้านหนองบัวในต้นทศวรรษ 2500 ทำนาในพรุเป็นเหมือนนาลอยน้ำ การทำนาทำเฉพาะผู้ที่อพยพมาจากหลังสวนและหนองหวายหรือทำชนะเป็นหลัก การทำนาในละแมทำมาตั้งแต่ละแมเป็นตำบลกิ่งอำเภอ และเป็นอำเภอ การทำนาได้ค่อยๆ เลิกไป เมื่อมีการปลูกยางพารา และสิ้นสุดการทำนาเมื่อมีการปลูกปาล์มน้ำมันกันมากในปี 2524 เพราะมีการเปลี่ยนที่นาให้เป็นสวนปาล์มน้ำมัน ชุมชนชาวนา ก็สลายไปจากพื้นที่ละแม (เวทีชุมชน , 27 ธันวาคม 2550)

ในขณะที่ชุมชนบ้านดวดเป็นชุมชนชาวนา ก็มีชุมชนชาวไร่ในพื้นที่ดอนแถบบริเวณตำบลทุ่งหลวงปัจจุบันเรียกกันว่า “บ้านหนองหอย” เกิดมีชุมชนชาวไร่ไม่กี่ครัวเรือนทำมาหากินด้วยการทำไร่ข้าว ปลูกพืชไร่ประเภท เตี้ย ข้าวฟ่าง งาม พริกมะเขือแตงกวา พักทอง พักเขี้ยวในรูปแบบพออยู่พอกินและนำไปขายเล็กๆ น้อยๆ ที่ตลาดบริเวณสถานีรถไฟ และเมื่อในผืนป่า เกิดเป็น “บ้าน” หรือ “หมู่บ้าน” ทั้ง บ้านปากแม บ้านดวด บ้านหนองหอย และบ้านอื่นๆ หลายๆ บ้าน หรือหลาย ๆ หมู่บ้าน ในผืนป่าหลังสวนก็เกิด “ตำบลละแม” ขึ้น โดยตั้งชื่อตำบลตามชุมชนดั้งเดิมคือบ้านปากแม เป็นตำบลในอำเภอหลังสวนตามที่กล่าวมาแล้ว

เมื่อมีผู้คนขยายพื้นที่ทำมาหากินเข้าไปในเขตป่าลึกเข้าก็มีการตั้งบ้านเรือนเกิดเป็นหย่อมบ้านเป็นชุมชน โดยมีผู้คนในเมืองหลังสวนขยายที่ทำกินเข้าไปในป่า และผู้คนจากหนองหวาย หรืออำเภอประจักษ์ที่เป็นชุมชนในเมืองหลังสวนอยู่ก่อนแล้วก็ขยายพื้นที่ทำกินเข้ามาในเขตป่าโดยทางป่าเข้ามาเพื่อเลี้ยงควายฝูง ถางป่าเพื่อปลูกพืชไร่ ทำไร่ข้าว และปรับพื้นที่ป่าที่เป็นที่ราบลุ่มให้เป็นที่นาเพื่อทำนา ส่วนทางฝั่งทะเลก็มีผู้ขยายพื้นที่ทำประมงชายฝั่งมายังชายฝั่งที่ยังเป็นป่า เพราะป่าจรดชายฝั่งทะเลทั้งป่าพรุและป่าเลน เมื่อเกิดชุมชนขึ้นทั้งชายฝั่งทะเลและพื้นที่ในป่าบกเป็นหย่อม ๆ หรือเป็นกลุ่มๆ หลายกลุ่มบ้าน จึงมีการแยกหมู่บ้านเพิ่มขึ้น เมื่อมีหมู่บ้านมากพอก็ตั้งเป็นตำบลละแม ประมาณช่วงปี 2475 อำเภอหลังสวนก็ได้แบ่งเขตการปกครองตั้งเป็นตำบลละแมเป็นอีกตำบลหนึ่งในอำเภอหลังสวนตามชื่อบ้านปากแมที่เป็นชุมชนแรก ชุมชนในผืนป่าในอำเภอหลังสวนทางด้านทิศใต้ก็มีสถานภาพเป็นตำบล ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ที่กำหนดไว้ว่า หลายหมู่บ้านรวมกันราว 20 หมู่บ้านให้จัดเป็นตำบลหนึ่ง และเมื่อสมุหเทศาภิบาลเห็นชอบด้วยแล้ว ให้ผู้ว่าราชการเมืองกำหนดหมายเขตตำบลนั้นให้ทราบได้โดยชัดว่าเพียงใดทุกด้าน ถ้าที่หมายเขตไม่มีลำห้วย หนองคลอง บึง บาง หรือสิ่งใดเป็นสำคัญก็ให้จัดให้มีหลักปักหมายเขตไว้เป็นสำคัญ (องค์การบริหารส่วนภูมิภาค, 2553) ละแมก็มีฐานะเป็นตำบลมาถึง ปี 2513 ยาวนานหลายทศวรรษประมาณ 3-4 ทศวรรษ

อย่างไรก็ตามไม่มีข้อมูลว่ามีหมู่บ้านกี่หมู่บ้านและหมู่บ้านอะไรบ้างในตำบลละแม คาดว่าน่าจะเป็นหมู่บ้านลำดับต้น ๆ ของตำบลละแมปัจจุบัน เช่น บ้านปากแม บ้านดวด บ้านหนองบัวโบสถ์ เป็นต้น ส่วนกำหนดที่เป็นผู้ปกครองมีบรรดาศักดิ์เป็นขุน คือ ขุนละแมเขต โดยเลือกจากคนในชุมชน ผู้ดำรงตำแหน่งมีหน้าที่เก็บภาษีอากรให้รัฐ รังวัดที่ดินให้แก่ราษฎรและจับกุมคนร้ายร่วมกับตำรวจ โดยได้รับค่าตอบแทนจากรัฐในรูปเบี้ยหวัดปีละ 10 โสฬส การติดต่อ

ราชการ คดีความ ต้องเดินทางไปจังหวัดหลังสวน โดยมีเส้นทางคมนาคมเส้นทางเดียวที่มีอยู่คือ ทางรถไฟ ซึ่งในระยะแรกมีเส้นทางรถไฟที่สามารถเดินทางไปทางเหนือถึงตัวเมืองชุมพรซึ่งมีฐานะ เป็นมณฑล และทางใต้ถึงมณฑลนครศรีธรรมราช ส่วนเส้นทางอื่นเป็นเส้นทางเดินเท้าและเส้นทาง ที่เป็นถนนส่วนหนึ่งเกิดขึ้นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งทหารญี่ปุ่นเป็นผู้ตัดเส้นทางเพื่อขนส่ง อาวุธสงคราม และเส้นทางที่ราษฎรใช้ขนส่งสินค้าผิวกัญหมาย เช่น เหล้าเถื่อน ผืน เป็นต้น”

สำหรับการบันทึกในเอกสารราชการที่แสดงว่าละมเป็นตำบลในอำเภอหลังสวน เท่าที่สืบค้นได้ปรากฏในพระราชกฤษฎีกา 2 ฉบับ ฉบับหนึ่งเป็นพระราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้ เคี่ยมในตำบลละม อำเภอหลังสวนเป็นป่าไม้คุ้มครองอีกฉบับหนึ่งเป็นพระราชกฤษฎีกากำหนด ป่าไม้ยางนาในตำบลละม อำเภอหลังสวนเป็นป่าคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวน ป่า พุทธศักราช 24481 โดยในพระราชกฤษฎีกากล่าวว่า“พระราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้เคี่ยม ใน ท้องที่ตำบลละม อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ให้เป็นป่าคุ้มครอง พุทธศักราช 2485 และพระ ราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้ยางนาในท้องที่ตำบลละม อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ให้เป็นป่า คุ้มครอง พุทธศักราช 2485” เช่นกัน พระราชกฤษฎีกาสองฉบับนี้เป็นหลักฐานแสดงการเกิดเป็น ตำบลละมอย่างน้อยก่อนปี 2485 คือประมาณหลังปี 2475-2481 เป็นต้นมา

2. ชุมชนบุกเบิกใหม่ : ชุมชนยุคทุนนิยม

ชุมชนบุกเบิกใหม่ยุคทุนนิยมเป็นชาวสวนยุคใหม่ในผืนป่าอำเภอหลังสวนที่มีลักษณะ เป็นสังคมพหุลักษณะที่เป็นที่รวมของผู้คนหลากหลายวัฒนธรรมเกิดขึ้นตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นชุมชนผู้อพยพที่มาจากหลายท้องถิ่นทั้งจากภาคใต้ภาคกลางและภาคอีสานมา รวมอยู่ในผืนป่าตำบลละมของอำเภอหลังสวน ที่มีเป้าหมายเพื่อหาพื้นที่ทำกินปลูกพืชเศรษฐกิจ ใหม่ทั้งยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันตามการส่งเสริมของรัฐบาลที่มีการจัดการสัมปทานป่า ซึ่งเมื่อป่าสมบูรณ์กลายเป็นป่าเสื่อมโทรมก็สนับสนุนให้ประชาชนเข้าไปบุกเบิกพื้นที่ปลูกพืช เศรษฐกิจใหม่ดังกล่าว ชุมชนบุกเบิกใหม่ในยุคทุนนิยมจึงต่างวัฒนธรรมประเพณี ต่างความเชื่อ และต่างวิธีคิดเพราะมาจากทุกภาคของประเทศทั้งจากภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคอีสานและ ภาคใต้ ในช่วง 5 ทศวรรษที่ผ่านมาที่มาเป็นฐานประชากรให้เกิดอำเภอละม ซึ่งมีช่วงการอพยพ ต่อเนื่องยาวนาน 6 ทศวรรษ ตั้งแต่ประมาณปี 2475 - 2535 ที่รัฐบาลประกาศปิดป่า ผู้อพยพมา จากเกือบทุกภาคของประเทศเริ่มต้นจากภาคใต้จาก เกาะสมุย สุราษฎร์ธานี ดอนสัก นครศรีธรรมราช เขียวใหญ่ หัวไทร ชะอวด ท่าศาลา ลุ่มทะเลสาบสงขลา พัทลุง สงขลา ผู้อพยพ มาจาก ภาคกลางจากนครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี ภาคอีสานจากอุบลราชธานี สุรินทร์ ยโสธร บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ชัยภูมิ เลย ร้อยเอ็ด อุตรดิตถ์ นครราชสีมา หลังทศวรรษ 2500 กลุ่มคนที่ อพยพเข้ามาจับจองพื้นที่ป่าเพื่อทำมาหากินและสร้างที่อยู่อาศัยตั้งถิ่นฐานใหม่มีเป้าหมายเดียวกัน คือ “การทำสวนยุคใหม่ ปลูกพืชเศรษฐกิจ กาแฟ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน” ตามเสียงที่เล่าลือว่าปลูก แล้วรวยตามเป้าหมายหลักที่วางไว้คือการสร้างรายได้ที่เป็นเงิน เพราะเชื่อตามระบบทุนนิยมและ ประสบปัญหาเลวร้ายมาจากการทำนาว่าเงินสามารถทำให้ชีวิตรอดสามารถสร้างฐานะขึ้นมาได้

ด้วยการปลูกพืชเศรษฐกิจที่รัฐบาลสนับสนุน เนื่องจากการปลูกยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน เป็นนโยบายของรัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504 - 2509) นั้นได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นในพื้นที่ที่ไม่คุ้นเคยและเป็นสังคมคนแปลกหน้าในพื้นที่ใหม่ได้นำเอาวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อของตนมาใช้ในการดำรงชีวิตในผืนป่าด้วย การตั้งชุมชนใหม่ในผืนป่าเริ่มขึ้นในผืนป่าบริเวณชายฝั่งทะเลและตามมาด้วยพื้นที่ป่าในที่ราบพื้นที่สูงเนินควนและพื้นที่เขาจากด้านทิศตะวันออกขยายข้ามเส้นทางสถานีรถไฟละแมไปยังด้านทิศตะวันตกโดยมีเส้นทาง การอพยพเข้าไปทั้งทางเรือและทางรถไฟ เมื่อแรกมาตั้งชุมชนใหม่ๆ ผู้อพยพมาอยู่กันเป็นหมู่เป็นพวกส่วนใหญ่เป็นเครือญาติมาจับจองผืนป่าและสร้างที่อยู่อาศัยอยู่เป็นหย่อมๆ โดยมีเส้นทางรถชักลากไม้ทั้งที่ชักลากด้วยช้างและขนด้วยรถบรรทุกขงหรือรถจอบหนั่ง การเดินเท้าและขออาศัยรถชักลากไม้กระจายเข้าไปในป่าทั่วผืนป่า เมื่อจับจองแล้วก็ทำเครื่องหมายแสดงการเป็นเจ้าของแล้วเริ่มสร้างที่พักพิงชั่วคราวเรียกว่า “หนา” เป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราว ผู้คนที่เข้ามาจับจองผืนป่ามีเป้าหมายหลักเพื่อปลูกยางพารา ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการทำนา เพราะพื้นที่ราบลุ่มมีไม่มากนัก ประกอบกับผู้ที่เป็นผู้อพยพกลุ่มใหญ่มาจากนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นผู้มีอาชีพทำนาซึ่งต่อมาเกิดปัญหาความยากจนจึงไม่คิดทำนาอีก จึงมุ่งที่จะเปลี่ยนอาชีพการทำนาเป็นทำสวนปลูกยางพาราเพราะได้ข่าวเล่าลือว่าปลูกยางแล้วรวยทั้งๆ ที่ไม่เคยเห็นต้นยางและไม่มีพื้นฐานการเรียนรู้การทำสวนมาก่อน (สัมภาษณ์ กวี สังข์แก้ว, 29 เมษายน 2552) ผู้อพยพได้เข้ามาสร้างที่อยู่อาศัยกระจายไปตามพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้นยาวนาน 5 ทศวรรษเกิดเป็นชุมชนเต็มผืนป่าเกิดหมู่บ้าน และตำบลเพิ่มขึ้นสองระลอก ระลอกแรกเกิดเพิ่มขึ้น 2 ตำบลรวมเป็น 3 ตำบลคือ ตำบลละแม ตำบลสวนแตง ตำบลทุ่งหลวง ต่อมาเกิดเพิ่มขึ้นอีก 1 ตำบลคือ ตำบลทุ่งควาต์ รวมเป็น 4 ตำบลในเวลาต่อมาและทำให้ตำบลละแมยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอและอำเภอละแมในเวลาต่อมาในปี 2520 ด้วย

สำหรับชุมชนบุกเบิกใหม่แถบชายฝั่งทะเลในช่วงที่เป็นผืนป่าในอำเภอหลังสวนชุมชนแรกคือชุมชนชายฝั่งทะเลบ้านหนองบัว ที่เป็นหมู่ 6 บ้านหนองบัว ตำบลสวนแตงในปัจจุบัน เป็นชุมชนในผืนป่าไม้เคียงต่อเนื่องกับพื้นที่พรุและป่าเลน และเป็นพื้นที่ป่าคุ้มครองที่มีพระราชกฤษฎีกาประกาศให้ป่าไม้เคียงตำบลละแม อำเภอหลังสวนเป็นป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติป่าคุ้มครอง พุทธศักราช 2485 และเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 ในเวลาต่อมา ผู้อพยพเข้ามาในพื้นที่นี้และมาสร้างชุมชนแรกคือ นายเนียน การะกันต์ และนายแหว อ่อนสติ และเครือญาติเพื่อนฝูง อพยพมาจากอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช จากพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังที่ประสบปัญหาในการทำนา โดยเดินทางมาทางเรือ ต่อมาก็มีญาติพี่น้องเพื่อฝูงตามกันมาทั้งทางเรือและทางรถไฟ มาขยายชุมชนหนองบัวให้มีครัวเรือนเพิ่มขึ้น จาก 4-5 ครัวเรือน เป็น 50 ครัวเรือนในปี 2525 และเป็นร้อยละ 90 อีกร้อยละ 10 มาจากเกาะสมุย สุราษฎร์ธานี ดอนสัก และจากราชบุรีเพชรบุรี ปะปอนอยู่บ้าง (เวทีชุมชน, 26

กุมภาพันธ์ 2551) การเกิดชุมชนผู้อพยพเริ่มจากนายเนื่อน การะกัณฑ์ อพยพมาจากอำเภอปากพั่นมาทางเรือในปี 2501 นับเป็นผู้อพยพแรกๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่เข้ามาในพื้นที่นี้ และเปลี่ยนอาชีพเดิมที่เคยทำมามาเป็นอาชีพประมง

2.1 เส้นทาง การเกิดชุมชนบุกเบิกใหม่

บริบทการเกิดชุมชนในผืนป่า ป่าที่บที่รักษรัฐและสมบูรณ์ของอำเภอหลังสวนถูกบุกเบิกโดยบริษัทสัมปทานซุ่มพรค่าไม้จำกัด ของนายวิรัช เอื้ออารีผู้เป็นนายทุนชาวจีนที่ได้รับสัมปทานป่าในละแวกและพื้นที่ใกล้เคียงเพียงรายเดียวที่ตัดไม้ในป่าละแมตั้งแต่ปี 2498 และหยุดกิจการตัดไม้เมื่อรัฐบาลประกาศปิดป่าในปี 2532 การบุกเบิกผืนป่ามาจากการเพิ่มประชากรที่ส่งผลต่อการขยายพื้นที่ทำมาหากิน ประกอบกับขณะนั้นเกิดปัญหาการทำนาของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพั่นในจังหวัดนครศรีธรรมราชและพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลามีปัญหาหาคาข้าวและปัญหาโรงสีตามทีกล่าวมาแล้ว ปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาสังคมเกี่ยวกับการลักลอบค้าไม้ คดีจีปสัน ที่เป็นปัญหาทางกฎหมายที่ปกคลุมพื้นที่ดังกล่าวได้ผลักดันให้ราษฎรออกนอกพื้นที่มาสู่ผืนป่าละแมเป็นจำนวนมากตาม (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์ ,1 เมษายน 2552)

คลื่นอพยพของผู้คนจากทุกสารทิศโดยเฉพาะราษฎรจากจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีประชากรมาก และมีปัญหาการทำมาหากินเพราะสภาพทรัพยากรจำกัดของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพั่น และพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาอันประกอบด้วยนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ต่างก็ประสบปัญหาเดียวกันต่างพากันอพยพเข้าสู่ผืนป่าละแม ทั้งทางบกและทางทะเล โดยใช้เส้นทางรถไฟเป็นหลักตั้งแต่ปี 2500 เป็นต้นมา นอกจากนั้นก็มีผู้คนจากหลายถิ่นหลายที่จากทั่วทุกภาคจากอำเภอหลังสวน เกาะสมุย เกาะพะงัน สุราษฎร์ธานี อำเภอท่าชนะที่เป็นพื้นที่ติดต่อกับละแม อำเภอดอนสักและอำเภออื่นๆ ในสุราษฎร์ธานี และมีผู้อพยพจากภาคกลางจากจังหวัดนครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์และภาคอีสานอีกหลายจังหวัดตามที่กล่าวมาแล้ว เมื่อการตัดไม้สัมปทานที่มีเครื่องมือขนาดใหญ่ที่สามารถตัดไม้ขนาดใหญ่ได้ ป่าที่น้ำสะพรึงกลัวและลึกลับกลดความขลังและลดพลังอำนาจลึกลับลง การตัดไม้ของบริษัทสัมปทานเข้าไปถึงไหนผู้คนก็ตามเข้าไปตัดป่าต่อถึงที่นั่น จับบองพื้นที่ป่าตามความต้องการเปลี่ยนสภาพป่าเป็นพื้นที่เกษตรอย่างรวดเร็ว พลิกผืนผืนป่าเป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ สร้างที่อยู่อาศัยแบบง่าย ๆ ดำเนินชีวิตแบบง่าย ๆ ตามวิถีพออยู่พอกินตามวิถีความพอเพียง จับบองพื้นที่ป่าขยายพื้นที่ไปเรื่อยๆ พร้อมกับชักชวนญาติพี่น้องเพื่อนฝูงเข้ามาจับจองพื้นที่ป่าเป็นที่ทำกิน ระลอกการอพยพเข้าไปในพื้นที่ป่าดำเนินมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ประมาณปี 2500 จนถึงประมาณปี 2535 ขยายการบุกเบิกป่าตั้งแต่แถบฝั่งทะเลทางทิศตะวันออกของละแมทั้งป่าชายเลน ป่าพรุ ไปสู่ด้านทิศตะวันตกที่เป็นพื้นที่สูงและภูเขา บุกเบิกพื้นที่ป่าที่บริษัทสัมปทานตัดไม้แล้วเป็นพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ ยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันตามลำดับอย่างต่อเนื่อง (เวทีชุมชน , 24 มกราคม 2551)

การเกิดชุมชนบุกเบิกใหม่ในละแมต้องแลกกับธรรมชาติ ชีวิตพืชและสัตว์จำนวนมากเพื่อการอยู่รอดของมนุษย์ โดยมีรัฐเป็นผู้นำทางผ่านบริษัทสัมปทาน มีการอพยพเข้ามา

ในผืนป่าละเมาะอย่างน้อยตลอด 4 ทศวรรษตั้งแต่ทศวรรษ 2500 - 2540 เมื่อมีราษฎรบุกรุกป่าเข้าไปจับจองพื้นที่ทำมาหากินมากเข้าก็ต้องการความเป็นเจ้าของและความมั่นคงในพื้นที่ทำกินด้วยเอกสารสิทธิในต้นทศวรรษ 2500 จึงได้พากันร้องเรียนไปยังจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี เมื่อคราวออกตรวจพื้นที่ภาคใต้เพื่อขอเอกสารสิทธิการครอบครองที่ดิน ในคราวนั้นรัฐบาลได้มอบหมายให้กรมสหกรณ์ที่ดินจัดตั้งนิคมสหกรณ์ขึ้นในปี 2506 นิคมสหกรณ์หลังสวนจัดตั้งในอำเภอหลังสวนได้ในปี 2513 รวบรวมสมาชิกที่บุกเบิกผืนป่าละเมาะเป็นพื้นที่ทำกินจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์นิคมหลังสวนในปี 2514 นิคมสหกรณ์หลังสวนมีพื้นที่ป่าในโครงการที่จัดสรรให้ชาวบ้านเพื่อให้ได้รับเอกสารสิทธิในขนาดจำนวน 97,608 ไร่ ป่าได้เปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่ทำกินและเปลี่ยนสภาพเป็นชุมชนโดยการจัดการของรัฐ

ผืนป่าละเมาะจึงเป็นที่รวมของผู้คนจากต่างพื้นที่ ต่างวัฒนธรรมประเพณี ต่างความเชื่อ และต่างวิถีคิด ต่างวิถีชีวิตต่างชาติพันธุ์ทั่วประเทศที่เข้ามารวมอยู่ในพื้นที่สองแสนกว่าไร่มาจับจองพื้นที่ป่าละเมาะเป็นพื้นที่ทำมาหากินและตั้งถิ่นฐาน ผืนป่าละเมาะที่สมบูรณ์ได้หายไปภายในเวลาไม่กี่ปีเปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่เกษตรอย่างรวดเร็ว เกิดการทำลายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์อย่างถาวร “เพราะชุมชนตั้งใหม่จะใช้ป่าและทรัพยากรทุกอย่างอย่างหนักให้อยู่รอดกับสภาพแวดล้อมใหม่ที่ไมรู้จักคุ้นเคย ทำให้ระบบนิเวศป่าซึ่งรวมถึงดินและน้ำในที่ต่ำถูกทำลาย” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542)แม้ว่าจะเริ่มต้นด้วยการทำเกษตรผสมผสานแต่ดำเนินการในระยะสั้น ๆ และมีได้พัฒนาเป็นจิตสำนึกและจิตวิญญาณ ความผูกพันพึ่งพิงป่าและมีชีวิตที่มีการพึ่งพิงอิงกันระหว่างคนกับป่าเพราะมิใช่คนถิ่นเดิม การอพยพเข้ามามีเป้าหมายเพื่อทำลายป่าโดยตรงตามแรงกดดันทางเศรษฐกิจทุนนิยมที่ยึดเงินตราเป็นเป้าหมายของชีวิตไม่มีเวลาและไม่มีใครรับผิดชอบในการพัฒนาจิตสำนึกของผู้คนที่เข้าไปอยู่ในเขตป่า ความจำเป็นในการดำรงชีวิตได้เปลี่ยนรูปแบบการทำมาหากินจากการทำเกษตรดั้งเดิมเป็นเกษตรเชิงพาณิชย์พืชเชิงเดี่ยวอย่างรวดเร็วตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่รัฐสนับสนุน พร้อมทั้งการหายไปของความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชและพันธุ์สัตว์ ป่าที่บ่งที่เป็นป่าร้อนชื้นที่สมบูรณ์มีอายุหลายร้อยปีหลายพันปีได้ถูกแทนที่ด้วยพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกทั้งกาแฟ ป่ายางพารา และปาล์มน้ำมัน ป่าดิบชื้นที่สมบูรณ์ถูกเปลี่ยนเป็นป่ากาแฟ ป่ายางพารา ป่าปาล์มตามภาษาถิ่นที่ชาวบ้านเรียกต้นไม้ชนิดเดียวกันที่ปลูกเป็นผืนอยู่มาก ๆ ว่า “ป่า” ภายในเวลาเพียง 2 ทศวรรษ การลดลงของป่าเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ปี 2504 ที่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก และมีการลดลงสูงมากอีกในช่วงปี 2522 ที่รัฐเร่งปราบปรามคอมมิวนิสต์ด้วยการตัดไม้ การสร้างถนนเข้าเขตป่าและนำชาวบ้านเข้าตั้งชุมชนเพื่อความมั่นคง ชุมชนบางชุมชนในอำเภอละแมที่รำลึกถึงความสำคัญของป่าสามารถอยู่รอดจากระบบทุนนิยมรักษาป่าไว้ได้เป็นป่าชุมชนรวมประมาณไม่เกิน 500 ไร่ และคนละแหมบอกว่าขณะนี้ในละแมมีพื้นที่ป่าจริง ๆ มีอยู่ไม่เกินร้อยละ 10 ของพื้นที่ในละแม ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่บนภูเขาสูง แต่ยังมีชื่อเป็นป่าสงวนแห่งชาติและป่าอนุรักษ์ที่เปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่ทำกินพื้นที่สวนยางพาราและปาล์มค้ำคามาถึงปัจจุบัน แม้ไม่ปรากฏสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างกรมป่าไม้กับชาวบ้านก็

ตาม ซึ่งเมื่อพิจารณาของพัฒนาการของชุมชนละแวกตามช่วงเวลาในแต่ละทศวรรษจากทศวรรษ 2490 -2550 ยาวนาน 7 ทศวรรษ เพื่อให้เห็นภาพละเอียดของการเกิดชุมชนแทนที่ป่าตามเส้นเวลาดังแต่ทศวรรษ 2490 ถึงทศวรรษ 2550 เพื่อให้เห็นบริบทการเปลี่ยนแปลงจากป่ามาเป็นชุมชนตลอดจนการปรับตัวของชุมชนตลอด 5 ทศวรรษที่ผ่านมา ดังนี้

ปฐมบทชุมชนบุกเบิกใหม่ทศวรรษ 2480- 2490

ในปี 2485 นายหรั่ง บรรจงศิริ และกำนันอมร บรรจงศิริ เข้ามาอยู่ในละแวก มีร้านค้าแพหนึ่งร้านที่สถานีรถไฟ หน้าสถานีรถไฟมีบ้านสองหลัง จะกินกาแฟได้ต้องช่วยกันต้มน้ำรอให้มีคนครบตามตามปริมาณนมข้นแต่ละกระป๋อง ใช้เกวียนในการเดินทางช่วงว่างมาช่วยนายสถานีรถไฟ ข้างสถานีรถไฟมีเตาเผาถ่าน ปี 2490 มีการสัมปทานป่าทำไม้หมอนรถไฟ ญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกนำเชลยมาทั้งที่ละแวก ช่วงเวลาดังกล่าวนี้อะแวกเป็นพื้นที่ยากจนมาก ในป่าไม่มีอาหารเพราะป่าเป็นป่าดงดิบอายุนับพันปีมีเฉพาะต้นไม้ใหญ่รกชัฏ มีการสัมปทานป่าทำไม้หมอนรถไฟ ไม้ฟัน นายวิรัชเอื้ออารีนายทุนชาวจีนสัมปทานป่าครั้งแรกใช้เลื่อยมือ ทำโรงเลื่อยเล็กขออนุญาตตัดไม้จากป่าไม้หลังสวน 10 ปี ปี 2493 ชาวเกาะสมุย เกาะพะงัน มาทำสวนมะพร้าว ในแถบนี้มีการเลี้ยงวัวฝูง ในช่วงปี 2498 มีคนอยู่ประมาณ 850 คน มีครุว์เรือนไม่ถึง 100 หลังคาเรือน เกิดเป็นชุมชนหมู่บ้านที่บ้านแหลมสันติ ปากน้ำละแวก บ้านลุ่มพวา ชุมชนสถานีรถไฟ บ้านทุ่งขวาง บริเวณตลาดละแวกเมืองใหม่ปัจจุบันมีคนอยู่ 8 คน สภาพละแวกในขณะนั้นเป็นป่าที่บึงมีสัตว์ใหญ่มากกว่าคน ดังนั้นคนจึงกลัวสัตว์มากประมาณ 5 โมงเย็นไม่มีใครกล้าออกจากบ้านเพราะกลัวเสือทั้งเสือดำ เสือดาว หมี ข้างป่า โดยเฉพาะข้างป่าจะเข้ามาหาอาหารถึงในบ้าน สัตว์ป่ามีมากบริเวณที่เป็นศูนย์ราชการและโรงพยาบาลละแวกปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งเสือ ข้าง หมีมาเดินเฟ้นฟานอยู่เสมอ ในปี 2498 เริ่มมีคนอพยพเข้ามาอยู่ในป่าละแวก ปี 2501มีผู้คนอพยพมาจากเกาะสมุย นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง สุราษฎร์ธานี ดอนสัก ภาคอีสาน เช่น มหาสารคาม ศรีสะเกษ อุบลราชธานี เลย สุรินทร์ มีมากมายหลายที่เพราะมีพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์รองรับการทำมาหากิน (สัมภาษณ์ วิรัช เอื้ออารี, 19 พฤศจิกายน 2551)

ละแวกก่อนสันสงครามโลกครั้งที่สอง ปี 2488 ยังมีสภาพเป็นป่าที่บึง คนหลังสวนให้ภาพละแวกว่า ละแวกมีสภาพเป็นป่าที่บึง พื้นที่ป่าเป็นภูเขา เนินควน ที่ราบ และชายฝั่งทะเล โดยผืนป่าจดชายฝั่งทะเล มีผู้คนอาศัยอยู่ในป่าประปราย เพราะสภาพพื้นที่ยากจน

ในปี 2498 เริ่มมีการสัมปทานไม้ในป่าอำเภอลังสวนครั้งแรก นายวิรัช เอื้ออารี เป็นผู้รับสัมปทาน ต่อมาเมื่อรัฐบาลมีนโยบายการสัมปทานป่าระยะยาว 30 ปีให้ผู้สัมปทานรายเดียวกัน นายวิรัช เอื้ออารีได้รับสัมปทานต่อเป็นระยะเวลา 30 ปี ตัดไม้ในป่าละแวกต่อเนื่องยาวนานถึง 3 ทศวรรษจนกระทั่งรัฐบาลประกาศปิดป่าในปี 2532 นายวิรัช เอื้ออารีเป็นชาวจีนที่ขยันขันแข็งและมีอุปนิสัยโอบอ้อมอารีจึงอยู่คู่กับชุมชนมาจนปัจจุบัน ชาวละแวกในยุคบุกเบิกป่ารู้จักดีและเป็นที่เคารพนับถือของชุมชน ก่อนมาอยู่ที่ละแวกเรียนหนังสือจากประเทศจีน หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ไปค้าขายทางเรือที่ปีนัง สิงคโปร์ ถูกโจรสลัดปล้นระหว่างปีนังกับเกาะลังกาวิ

กลับมาทำเหมืองแร่ที่หลังสวน บ้านในหุด โดยรับส่งไม้ฟืนให้เรือชุดแร่ประมาณ 2 ปี ต่อจากนั้นมาอยู่ที่ละแม ตั้งโรงเลื่อย เลื่อยไม้ที่ละท่อนใช้เครื่องรถมอเตอร์ไซค์จนพัฒนาเป็นโรงเลื่อย บริษัทชุมพรจำกัด เลื่อยไม้ในป่าละแม ในการตัดไม้ที่สัมปทานตอนแรกก็ตัดใกล้ ๆ คือบริเวณที่ตั้งอำเภอละแมปัจจุบัน เพราะอยู่ใกล้สถานีรถไฟและใกล้ที่ตั้งโรงเลื่อยเพราะมีไม้อยู่มากและตัดตามริมคลอง ไม้ที่ตัดส่วนใหญ่เป็นไม้ตะเคียนทอง ไม้หลุมพอ (สัมภาษณ์ วิรัช เอื้ออารี ,19 พฤศจิกายน 2551)

นอกจากนั้นก็มีผู้คนจากอำเภอหลังสวนมาตัดไม้เพื่อขุดเรือยาวใช้ในประเพณีลากพระแข่งเรือของอำเภอหลังสวน เครื่องมือที่ใช้ในการตัดไม้รุ่นแรกๆ ใช้ขวานอยู่หลายปี ประมาณปี 2500 นำเลื่อยยนต์มาใช้ ใช้เลื่อยมือ หลังจากใช้เลื่อยยนต์ใช้เลื่อยมอสติมโดยใช้ไอน้ำช่วย และใช้ซังซีกลากไม้ซุง และต่อมาใช้รถยนต์บรรทุกไม้ ชาวบ้านเรียกกว่ารถจอหนัง ในป่ามีสัตว์ป่ามาก มีเสือดำมาคลอเคลียในบริเวณที่เป็นที่ตั้งโรงพยาบาลละแมในปัจจุบัน ในการเข้าไปในป่าชาวบ้านได้อาศัยรถบรรทุกไม้เข้าไปจับจองพื้นที่ป่าที่ตัดไม้เพื่อเพาะปลูกพืชไร่ในระยะแรก ต่อมาตามด้วยและยางพาราและกาแฟ ปรับเปลี่ยนพื้นที่ป่าดงดิบอายุนับพันปีเพื่อการเพาะปลูก เข้าไปในป่าก็หักล้างถางพงในพื้นที่ที่มีการตัดไม้สัมปทานแล้ว ชาวบ้านก็เข้าไปตัดไม้ต่อเพื่อทำการเกษตรจับจองที่ดินปลูกข้าวไร่ พืชไร่ ทำไร่กาแฟ สวนยางพารา

ในช่วงปี 2498 -2500 พื้นที่ละแมเป็นพื้นที่ยากจนมากเพราะมีแต่ป่า ไม่มีอาหาร ชาวบ้านต้องกินกลอยต่างข้าว การตรวจป่าของนายวิรัชผู้สัมปทานต้องกินน้ำในลำห้วยแทนข้าว เพราะไม่มีอาหารที่จะเก็บกินได้ ไม่มีบ้านคนอยู่ในป่า และเป็นที่เล่าขานกันว่าแม้แต่โจรก็ยังพบกับความยากจนในพื้นที่นี้ว่าไม่เคยอดอยากเช่นนี้มาก่อน ผู้วิจัยมีญาติที่เข้าไปอยู่ในป่าละแม บริเวณที่เป็นตำบลทุ่งหลวงปัจจุบันปลูกพืชไร่ทั้งข้าวไร่ ข้าวฟ่าง เตื่อย งา ข้าวโพด แตงกวาและพืชไร่อื่นๆ สภาพยากจนมากผู้วิจัยซึ่งขณะนั้นอยู่ในวัยเด็กยังจำแวตาทาแฉ่งแล้งใบหน้ากร้านแดดลมที่ผ่านความตรากตรำในการทำงานต่อสู้กับชีวิตได้จนบัดนี้เพราะญาติผู้นี้จะไปมาหาสู่เป็นครั้งคราวแต่ละครั้งจะนำผลผลิตจากไร่ขึ้นรถไฟไปฝากที่อำเภอหลังสวนเสมอ จึงยืนยันและเข้าใจได้ถึง ความยากจนในยุคนั้น ประกอบกับความทุรกันดารต้องเดินเท้าเป็นจำนวนหลายกิโลเมตรเพื่อไปขึ้นรถไฟ ต่อมาเมื่อชาวบ้านบุกเบิกพื้นที่ป่าเข้าไปตามเส้นทางการชักลากไม้มีการทำสวนปลูกพืช เช่น กล้วยและพืชอื่น ๆ เพื่อเป็นอาหารรวมทั้งปลูกพืชไร่ ข้าว ถั่ว พักทอง พักเขี้ยว ข้าวโพด พริก มะเขือ แตงกวา กล้วย พืชอื่นๆ เพื่อการบริโภค ทำสวนกาแฟ สวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมัน ตามมา เพราะยางพาราเข้ามาในละแมก่อนโดยคนจีนนำเข้ามาปลูกตั้งแต่ปี 2490 ประมาณ ปี 2500 สวนปาล์มน้ำมันเริ่มปลูกประมาณปี 2518 ผู้ริเริ่มปลูกปาล์มน้ำมันคนแรกก็คือนายวิรัช เอื้ออารี โดยนำพันธุ์ปาล์มมาจากจังหวัดกระบี่ ปลูกครั้งแรกประมาณ 50 ไร่ และนำผลปาล์มไปขายที่จังหวัดกระบี่ (สัมภาษณ์ วิรัช เอื้ออารี ณ ตลาดละแมใหม่, 23 กันยายน 2551)

ทศวรรษ 2500 คลื่นผู้อพยพเคลื่อนเข้าสู่ป่าสัมปทาน

การอพยพเข้าสู่ผืนป่าหลังสวนของผู้คนต่างถิ่นมาจากทั่วสารทิศทั้งจากภาคใต้ ภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยใช้เส้นทางรถไฟและทางเรือ ในทศวรรษนี้มีผู้คนจากต่างถิ่นเข้าอยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเลและแม่น้ำที่เป็นตำบลละแวกและตำบลสวนแดงในปัจจุบันเพราะมีแหล่งอาหารจากทะเลจึงเข้ามาทำมาหากินด้วยการหาปลากุ้งหอยปูด้วยการทำประมงพื้นบ้านจากเครื่องมือที่ทำขึ้นเอง ประกอบกับสัตว์น้ำในทะเลมีมากทำให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ไม่ยากลำบากมากนักเพราะมีทะเลเป็นแหล่งอาหาร และสามารถนำไปขายที่ตลาดสถานีรถไฟละแวกซึ่งเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนซื้อขายของชาวนาชาวไร่และชาวประมง ในทศวรรษนี้ส่วนใหญ่ผู้คนอพยพมาจากพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และลุ่มทะเลสาบสงขลา จังหวัดสงขลาและพัทลุง (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัด, 13 ธันวาคม 2550) สืบเนื่องมาจากปัญหาการทำมาหากินที่อึดอัดขัดสนเกิดความยากจน เนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำและเป็นพื้นที่พรุใหญ่ของจังหวัดนครศรีธรรมราชการประกอบอาชีพจำกัดเพียงการทำนา เมื่อเกิดปัญหาวิกฤตการทำนา ประกอบกับประชากรมีเป็นจำนวนมากเป็นปัจจัยเสริมให้มีการอพยพออกนอกพื้นที่เพื่อหาที่ทำกินใหม่เป็นหลัก สภาพปัญหาที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นเป็นเรื่องปัญหาทางเศรษฐกิจทั้งปัญหาโดยตรงและปัญหาโดยอ้อม เช่น การหลบหนีคดีลักวัวลักควายหรือคดีอื่นจำเป็นต้องออกนอกพื้นที่ ปี 2501 มีผู้อพยพมาจากเกาะสมุย นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง สุราษฎร์ธานี ดอนสัก ภาคอีสาน เช่น มหาสารคาม ศรีสะเกษ อุบลราชธานี เลย สุรินทร์ มีมากมายหลายที่เพราะมีพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์รองรับการทำมาหากิน เช่น ลุงเนื่อน การกระกันต์เดินทางจากอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยทางเรือมาปักหลักสร้างที่อยู่อาศัยในป่าไม้เคี่ยมบ้านหนองบัว หมู่ 6 ปัจจุบัน แล้วประกอบอาชีพตัดไม้เคี่ยมมรรทุกเรือไปขายที่ปากพนัง ทำอยู่นานถึง 30 ปี (สัมภาษณ์ เนื่อน การกระกันต์, 19 สิงหาคม 2552) แม้ว่าในขณะนั้นมีพระราชกฤษฎีกาให้ป่าไม้เคี่ยมเป็นป่าคุ้มครองอยู่ก็ตาม เพราะไม่มีใครรู้และเข้าใจ ส่วนลุงแวทำประมงพื้นบ้านการทำมาหากินอยู่แบบพอเพียง ใช้จ่ายแลกข้าว ไปแลกกันระหว่างญาติสนิทจังหวัดเดียวกัน เครื่องมือในการทำประมงทำกันเองเย็บกันเองต่อมามีคนเข้ามารับจ้างมีคนรับจ้างเย็บแห ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้น้ำปากน้ำหลังสวนมีกลุ่มคนจีนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินโดยการทำประมงสันนิษฐานว่าน่าจะเข้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ในช่วงที่พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นเจ้าเมืองหลังสวนปี 2422 -2444 ซึ่งเป็นช่วงที่มีคนจีนเข้ามาในเมืองหลังสวนมากที่สุดทั้งเข้ามาทำเหมืองแร่และทำประมงขนาดใหญ่ และเนื่องจากละแวกอยู่ในพื้นที่หลังสวนคนจีนจึงน่าจะกระจายตัวมาตั้งหลักแหล่งในบริเวณปากน้ำละแวกด้วยเพราะระยะทางไม่ไกลจากปากน้ำหลังสวนเท่าใดนักและสามารถเป็นเครือข่ายการค้าขายสินค้าประมงกับหลังสวนได้โดยง่ายด้วย

ในปี 2500 บ้านปากแฉังมีการต่อเรือใช้กันเองเป็นเรือใบ และถ่ายทอดภูมิปัญญากันระหว่างผู้อพยพชาวนครศรีธรรมราช มีการช่วยกันบ้างทำตั้งแต่สมัยยังไม่มีตะปู ใช้ไม้กลัก มีกบไสด้วยมือ หลังจากมีเรือก็ออกไปทำประมงได้ไกลขึ้น แต่ก่อนไปยืนแค่ชายฝั่งก็เหวี่ยงแหทีเดียวได้

ปลามา ปลาในทะเลมีมากถึงริมตลิ่ง ที่ริมตลิ่งสามารถมองเห็นปลากุ้งในน้ำได้ การจับสัตว์น้ำในยุค นั้นจับแบบพอกินจับไปขายแต่พอใช้ ปี 2504 ยังใช้เงินเหรียญที่เป็นรูป เป็นเหรียญ 25 สตางค์ เรียกว่าสตางค์แดง แต่ก่อนมีเงิน 25 สตางค์ก็ถือว่ามีมากแล้วเพราะความจำเป็นในการใช้เงินมี น้อย อาหารการกินในชีวิตประจำวันไม่ต้องใช้เงิน กะปิ ปลากระเบนย่าง ปลาเค็มยังแลกกันอยู่ ผู้ที่ อยู่ในป่าใช้ข้าวและน้ำตาลมาแลกกับญาติและเพื่อนฝูงทางชายฝั่งทะเล ในช่วงนี้บ้านปากแม่มี โรงเรียนบ้านปากแม่หรือโรงเรียนบ้านปากน้ำละแมในปัจจุบันในระดับ ป.1- ป.4 โรงเรียนมีครู 2 คน เป็นคนในชุมชน ชื่อนายท้วม วงศ์แก้วแดง ปัจจุบัน อายุ 90 ปี และครูแพ้ว มาเมือง ปัจจุบัน เสียชีวิตแล้ว ในช่วงปี 2504 มีนักเรียนประมาณ 30 คน เรียนประมาณ 6-7 ปีก็ยังไม่จบ โรงเรียน เป็นเรือนยกพื้นสูงโล่งไม่มีฝา หลังคามุงสังกะสี ต่อมาประมาณ ปี 2516โรงเรียนก็ย้ายมาอยู่ที่วัด ปากน้ำละแม เหตุที่ย้ายโรงเรียนมาอยู่ที่วัดเพราะช่วงนั้นมีนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มา สร้างโรงเรียนที่วัดปากแม่ เป็นอาคารโล่งฝาไม้หลังคามุงกระเบื้อง ชาวบ้านช่วยกันหาไม้มาสร้าง อาคารจึงมีวัดและโรงเรียนอยู่ในที่เดียวกัน ในช่วงนี้บ้านปากแม่มีความเป็นชุมชนที่เหนียวแน่น มี วิถีชีวิตแบบพอเพียง มีอาหารในทะเลและในป่าที่เป็นมหาวิทยาลัยแม่โจ้ปัจจุบันเป็นแหล่งอาหาร ใหญ่ของชุมชนบ้านปากแม่ มีพืชผักที่เป็นอาหาร ปลาน้ำจืด พืชจักสาน ทั้งกระจุต เตย ทำให้ ดำเนินชีวิตอยู่ได้เมื่อมหาวิทยาลัยแม่โจ้มาตั้งริมฝั่งทะเลในพื้นที่ที่เป็นในป่าอาหารของชุมชน ชายฝั่งทะเลในปี 2521 แหล่งอาหารของชุมชนฝั่งทะเลก็หมดไปพร้อมกับทั้งความรู้สึกสูญเสียไว้ เป็นตะกอนในใจชาวประมงด้วย (เวทีชุมชน, 27 มีนาคม 2551)

ชุมชนชายทะเลดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเองสามารถทำเครื่องมือเครื่องใช้ในการจับสัตว์ น้ำได้ ตามที่กล่าวมาแล้วว่าในช่วงปี 2500 ชาวบ้านยังต่อเรือใช้กันเองเป็นเรือใบโดยเรียนรู้กัน ระหว่างผู้อพยพจากต่างถิ่นแล้วมาทำเองช่วยเหลือกัน ก่อนปี 2500 ทะเลอุดมสมบูรณ์มีกุ้งหอยปู ปลาอยู่เต็มท้องทะเล เพราะคนน้อย ลำเนาวิ คชเดช คนถิ่นเดิมบอกว่า แต่ก่อนไปยืนแค่ชายฝั่ง เหยี่ยงแหที่เดียวได้ปลามา 2-3 พวงใช้เชือกร้อยนำมาประกอบอาหารได้ ต้องการกินเมื่อไรก็ไป จับเอาเมื่อนั้น ถ้ากินไม่หมดก็ทำเป็นปลาเค็มไว้สำหรับญาติพี่น้องเพื่อนบ้านที่ไม่ได้อยู่ริมฝั่งทะเล พื้นที่ละแมในช่วงปี 2504 ละแมเป็นพื้นที่ยากจน อาหารหายาก ชุมชนบนที่ราบและที่สูงมีแต่ข้าว ที่สามารถปลูกข้าวไร้ได้แต่ไม่มีกับข้าว ในขณะที่ชุมชนชายฝั่งทะเลมีกับข้าวแต่ไม่มีข้าวและมี ทะเลเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ และคนพื้นที่ราบและที่สูงนำข้าวของป่ามาแลกกุ้งหอยปูปลาและ ปลาเค็ม น้ำปลาจึงเกิดการแลกเปลี่ยนที่มีกับสิ่งที่ไม่มีในชุมชน (สัมภาษณ์ ลำเนาวิ คชเดช, 14 กุมภาพันธ์ 2551) แต่อย่างไรก็ตามชุมชนละแมก็ต้องการเกลือซึ่งเป็นเครื่องประกอบอาหารที่ สำคัญ ชุมชนฝั่งทะเลพื้นที่ภาคใต้ไม่สามารถผลิตเกลือได้จึงมีเรือบรรทุกเกลือจากเพชรบุรีมาขาย แถบริมฝั่งทะเลอ่าวไทย ชุมชนริมฝั่งทะเลละแมจึงเป็นแหล่งสำคัญในการจำหน่ายเกลือด้วย (สัมภาษณ์ บุญพบ นาคแก้ว ,6 สิงหาคม 2551)

ส่วนในบริเวณห่างฝั่งทะเลเกิดชุมชนผู้อพยพขึ้นในปี 2504 ในบริเวณพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านนาจันชิว ปัจจุบัน นายอ้วน ถาวร ผู้อพยพมาจากนครศรีธรรมราช (สัมภาษณ์ อ้วน ถาวร

อายุ 76 ปี เกิดปี 2474 ,26 กุมภาพันธ์ 2551) อพยพเข้ามาในละแวกมาตั้งแต่ปี 2504 เดิมอยู่อำเภอเข็ญใหญ่จังหวัดนครศรีธรรมราชเดินทางมาทางเรือจากเข็ญใหญ่ทางคลองชะอวด ที่เป็นคลองพระราชดำริคลองชะอวด-แพรกเมืองในโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริปัจจุบัน แต่เดิมคลองชะอวดเป็นเส้นทางคมนาคมสายสำคัญแยกจากแม่น้ำปากพนังที่อำเภอเข็ญใหญ่ผ่านพยุหะหรือพยุหะนครศรีธรรมราชที่ปัจจุบันมีโครงการศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ตั้งอยู่ ไปขึ้นรถไฟที่สถานีรถไฟชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มาอยู่ที่บ้านแหลมดินหมู่ 5 ต.ต.จังหวัดสุราษฎร์ธานีในพื้นที่ที่บิดามาซื้อไว้ไร่ละ 200 บาท ปลูกกล้วย มะพร้าว ปลูกข้าวอยู่หลายปี ต่อจากนั้นปลูกยางในป่าไผ่เก่า เมื่อเข้ามาอยู่ใหม่ ๆ เข้ามาซื้อที่ดิน 100 ไร่ ไร่ละ 2,500 บาท ขายนางจากนครศรีธรรมราชมาปลูกมะพร้าวประมาณ 7 ไร่ ปลูกได้ 100 ต้น ปลูกยางประมาณ 7 ไร่ วิธีของผู้อพยพในยุคนั้นการทำบุญไปวัดบ้านดวดซึ่งเป็นวัดในพื้นที่ที่ชาวบ้านบอกว่าเป็นการร่วมสร้างของคนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ประเพณีเดือนสิบ ทำเหมือนนครศรีธรรมราช เดือน 4 มีประเพณีตรุษไทยที่บ้านดวดซึ่งเป็นประเพณีเดิมของละแวก และละแวกเป็นตำบลในอำเภอหลังสวน จึงเป็นประเพณีที่ปฏิบัติทั่วไปในจังหวัดชุมพร การขายของไปขายที่ตลาดสถานีรถไฟโดยเดินเท้า หาบของไปขายต้องหาบไปไว้ที่สถานีรถไฟแล้วไปขายอีกวันหนึ่ง (สัมภาษณ์ อ้วน ถาวร ผู้อพยพมาจากนครศรีธรรมราช อายุ 76 ปี, 26 กุมภาพันธ์ 2551) ประมาณปี 2507 มีโรงปลาเค็ม คนจีนเป็นเจ้าของ เป็นคนจีนคนละกลุ่มกับคนจีนที่สร้างทางรถไฟ ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้น้ำปากน้ำหลังสวนมีกลุ่มคนจีนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินโดยการทำประมงเป็นชุมชนใหญ่มาก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง

สำหรับเป้าหมายหลักผู้อพยพเข้ามาในป่าหลังสวนมีเป้าหมายเพื่อปลูกยางพาราตามกระแส “ปลูกยางพาราแล้วรวย” เพราะประสบปัญหาการทำนาและไม่ต้องการทำนาอีก ในช่วงทศวรรษนี้ประมาณปี 2507 การปลูกยางพาราเดิมปลูกยางพันธุ์พื้นเมืองเรียกกันว่า “ยางพารา” ปลูกกระจายในพื้นที่ราบที่ไม่ใช่ชายฝั่งทะเลและพื้นที่เนินเขาและเขา เริ่มปลูกตั้งแต่ประมาณ ปี 2507-2510 โดยปลูกกับเมล็ด เป็นยางพาราพันธุ์ 660 ปลูกในพื้นที่ถือครองและพื้นที่ป่าสงวนที่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์เพื่อหารายได้และหาอาชีพใหม่เพื่อให้มีรายได้เพียงพอตามความต้องการตามระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป การปลูกยางพาราได้รับการสนับสนุนจากกองทุนสงเคราะห์สวนยางพารา การลงทุนปลูกครั้งแรกสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เป็นสิบปีและเมื่อตัดต้นยางเก่าปลูกใหม่ก็ได้รับทุนสนับสนุน รายได้จากการขายยางพารานำมาใช้จ่ายในครัวเรือนโดยเฉพาะการปลูกยางในรุ่นแรกไม่จำเป็นต้องใส่ปุ๋ยจำนวนมาก จะเริ่มใส่ปุ๋ยในรุ่นที่สองปุ๋ยที่ใส่เป็นปุ๋ยเคมี ปีที่ 1-2 ใส่เพียงเล็กน้อย เนื่องจากในช่วงปีแรกๆ มีการปลูกพืชไร่ เช่น ถั่ว งา ไปด้วยต้องใส่ปุ๋ยให้กับพืชเหล่านั้นอยู่แล้วจึงเป็นผลพลอยได้ให้กับต้นยางให้ได้รับปุ๋ยนั้นด้วย ยางพาราจึงเป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกเพื่อให้มีรายได้ประจำในชีวิตประจำวัน เพื่อการยังชีพและเป็นอาชีพใหม่แทนการทำนา จึงได้ปลูกยางพาราในพื้นที่ป่าที่จับจองเป็นยางพื้นบ้านที่ปลูกด้วยเมล็ด แต่ต่อมาไม่นิยมปลูกด้วยเมล็ดอีกเนื่องจากได้ผลผลิตไม่ดีคือไม่ถึงครึ่งหนึ่งของต้นป่า ชาวบ้านเรียกการปลูกยางแบบนี้ว่า

“ต้นป่า” ในช่วงที่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี มีนโยบายช่วยเหลือชาวบ้านที่ยังไม่มีสวนยางโดยจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนต้นพันธุ์ยางและปุ๋ยสำหรับชาวบ้านจนถึงหลังปลูกแล้วเป็นเวลาสองปีครึ่ง (เวทีชุมชน ,6 พฤศจิกายน 2551) เนื่องจากในระยะแรกรัฐไม่สนับสนุนให้คนไทยการปลูกยางพาราผู้อพยพจึงได้นำพันธุ์ยางพาราไปจากคนจีนจันตี่ที่มีการปลูกยางกันมากและเรียกว่ายางพารา ส่วนต่อมาเมื่อมีพันธุ์ยางเรียกว่ายางและตามด้วยรหัสเช่น ยาง 600 ผู้เข้าไปจับจองป่าได้ปลูกยางพารากันอย่างกว้างขวางในทุกพื้นที่ โดยมีผู้ไปเรียนรู้การทำยางแผ่นจากพื้นที่จันตี่ อำเภอดงควาย จังหวัดนครศรีธรรมราช เกิดการทำลายป่ากันจนหมดเพราะพื้นที่ปลูกยางต้องถางให้โล่งเตียนไม่มีต้นไม้อื่นอยู่แม้แต่ต้นเดียว และเป็นการปลูกด้วยระบบเคมีคือใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีตามที่ได้รับการเรียนรู้มาประกอบกับง่ายและสะดวก การปลูกยางจึงดำเนินการได้รวดเร็ว ไม่มีการเรียนรู้มากไปกว่านี้ทั้งในเรื่องดินและน้ำ เมื่อทำยางแผ่นแล้วนำไปขายที่อำเภอหลังสวน ต่อมาได้รับการส่งเสริมจากกองทุนสวนยางและมีผู้รับซื้อยางในพื้นที่ละมุดด้วย

นอกจากนั้นมีการปลูกไม้ผลมีการปลูกไม้ผลหลากหลายชนิดผสมผสานกันไป เช่นเดียวกับพื้นที่อำเภอหลังสวนในช่วงเวลานั้นที่เป็นยุคเศรษฐกิจพอเพียงจึงนิยมปลูกพืชหลากหลายชนิดหรือทุกชนิดที่ปลูกได้ การปลูกก็ไม่มีวิธีการอะไรเพียงแต่ขุดดินฝังเมล็ดหรือโยนเมล็ดไปต้นไม้อื่นจะเติบโตองงามดีตามภูมิประเทศที่ดินยังดี อากาศเอื้ออำนวย น้ำบริบูรณ์ เป็นการปลูกเพื่อบริโภคและขายเพื่อให้มีรายได้พอแก่การยังชีพ ไม้ผลดั้งเดิมจึงมีหลากหลายชนิดทั้งเงาะทุเรียน ลำไย ส้มโอ ขนุน มะพร้าว หนาม ชมพู สะตอ เนียง และพืชอื่นๆ ที่ปลูกตามยุคสมัยบริโภคในครัวเรือนและสำหรับฝากญาติมิตร และนำไปแลกอาหารทะเลกับชุมชนริมฝั่งทะเลเป็นบางครั้ง

ทศวรรษ 2510 ยกฐานะชุมชนในเขตป่าเป็นกิ่งอำเภอ

ในทศวรรษนี้มีผู้อพยพเข้าสู่ผืนป่าอย่างไม่ขาดสาย ชาวคราวการเปิดป่าสัมปทานแพร่ไปในวงกว้างมากขึ้นผู้คนต่างหลั่งไหลเข้าป่าเพื่อจับจองพื้นที่ทั้งเพื่อทำกินและจับจองไว้เพื่อขาย เพราะปรากฏว่าผู้ถือครองที่ดินในปัจจุบันส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนมือผู้ถือครองมาแล้วอย่างน้อย 3-4 คน การใช้ชีวิตอยู่ในสังคมบ้านป่าละมูตในพื้นที่ที่ทุรกันดาร ยากจน ผู้คนมาจากต่างถิ่นต่างที่กว่าจะรู้จักเข้าใจกันก็ต้องผ่านความขัดแย้งที่ต้องจัดการกันเอง การทะเลาะวิวาทอันเนื่องมาจากต่างวิธีคิดต่างวัฒนธรรมจึงถือเป็นเรื่องธรรมดา การจัดการความขัดแย้งอาจจะมุ่นละม่อมหรือรุนแรงขึ้นกับตัวแปรที่หลากหลาย เพราะความเป็นกลุ่มไครกลุ่มมันก็เป็นตัวแบ่งแยกการแก้ปัญหา การเสี่ยงต่อชีวิตจึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นง่าย เสี่ยงปิ่นที่ดังขึ้นในแต่ละคำคินอาจเป็นเรื่องปกติของสังคมบ้านป่า และในบางพื้นที่อาจมีการตายทุกเดือนอย่างน้อยเดือนละคนก็มี คนที่ไม่กล้าและแกร่งพอต้องย้ายออกไปจากพื้นที่ก็มีไม่น้อย หากหวังจะพึ่งกฎหมายด้วยหนทางที่ห่างไกลและทุรกันดาร ยิ่งในช่วงก่อนปี 2514 เป็นช่วงที่เป็นตำบลของอำเภอหลังสวนกฎหมายจึงห่างไกลจากชุมชนบุกเบิกใหม่ที่มีความเป็นสังคมพหุลักษณะน้อยอย่างยิ่ง เพราะตำรวจก็ยังไม่กล้าหาญพอที่จะเข้าไปในเขตป่าที่ห่างไกลขนาดนั้น และโดยเฉพาะเป็นพื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่ผู้เข้าไปทำ

มาหากินอยู่ในฐานะผู้บุกรุกป่าด้วยแล้วการพึงกฎหมายเพื่อแก้ปัญหาจึงไม่ใช่หนทางที่ผู้บุกรุกพื้นที่ป่าจะเลือกใช้เมื่อเกิดปัญหาจึงต้องจัดการกันเอง ซึ่งอาจผ่านผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้อาวุโสในหมู่บ้านของตนที่สามารถช่วยไกล่เกลี่ยสร้างความเข้าใจกัน แต่ผู้บุกรุกเข้าไปในเขตป่าต่างก็เป็นคนเก่งคนกล้าที่เรียกขานกันว่า “คนพอได้” กันทั้งสิ้น การเกิดปัญหาต่างมุมมอง ต่างวิธีคิดต่างวัฒนธรรม จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่คนจากต่างถิ่นต่างที่จะเข้าไปในทางเดียวกันคงเกิดได้ไม่ยากนักจึงเป็นชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่ไม่ต้องการให้กฎหมายเอื้อมไปถึง

ในปี 2511 ในช่วงที่ละม้ายยังเป็นตำบลในอำเภอหลังสวน มีประชากรทั้งสิ้นไม่ถึง 1,000 คน สภาพความเป็นอยู่สงบสุข มีคดีความเกิดขึ้นจำนวนน้อย คดีที่มีเช่น คดียาเสพติด เนื่องจากการปลูกกัญชาในพื้นที่ด้านทิศตะวันตก และคดีการบุกรุกแผ้วถางป่าสงวนแห่งชาติ ปี 2511 มีประชากรในพื้นที่เดิมประมาณ 20 ครัวเรือน คือบริเวณตลาดอำเภอละม้ายในปัจจุบันนั้นมีจำนวนครัวเรือนเพียง 5-6 ครัวเรือน ละม้ายยังคงเป็นตำบลที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ สัตว์ป่า แหล่งน้ำ น้ำตก และทรัพยากรทางทะเล จึงทำให้มีชาวต่างถิ่นพากันอพยพโยกย้ายครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานกันเป็นจำนวนมากและมาจากหลากหลายพื้นที่ ได้แก่ ชาวจังหวัดสุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง โดยเฉพาะเมื่อประมาณ ปี 2514 ซึ่งตำบลละม้ายได้ถูกยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอละม้ายนั้นได้มีคนต่างถิ่นอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ตำบลละม้ายเพิ่มจำนวนมากขึ้นเพื่อปลูกยางพาราเป็นหลัก โดยเฉพาะชาวสุพรรณ ราชบุรี และเพชรบุรี ชาวต่างถิ่นเหล่านี้เริ่มก่อตัวเป็นชุมชนเริ่มมีตลาดขนาดเล็กภายในชุมชน และบุกรุกแผ้วถางทำลายป่าเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินมากขึ้น ในขณะนั้นยังไม่มีถนน มีเพียงทางเดินเท้า ลักษณะทางเดินเป็นหลุมเป็นบ่อ ผู้คนที่เข้าไปบุกรุกป่าจะอาศัยไปกับรถขนไม้ซุงซึ่งเป็นของบริษัทที่ได้รับสัมปทานตัดไม้ ซึ่งป่าไม้ในตำบลละม้ายขณะนั้นเป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์มาก ประกอบไปด้วยไม้เนื้อแข็งนานาพันธุ์ ในเวลาต่อมาทางราชการในสมัยนั้นเล็งเห็นว่าป่าไม้เริ่มเสื่อมโทรม จึงประกาศเป็นพื้นที่ ส.ป.ก. ในที่สุด (สัมภาษณ์ จักรพงษ์ หนูคง , 14 กุมภาพันธ์ 2551) นอกจากนี้แล้วคนต่างถิ่นยังได้นำเอากัญชาเข้ามาปลูก ราคาซื้อขายประมาณ กิโลกรัมละ 30-50 บาท ซึ่งถือว่าเป็นรายได้ที่ดีในขณะนั้น ชาวบ้านจึงนิยมปลูกกัญชากันด้วย และเป็นที่มาของคดียาเสพติดในเวลาต่อมาถึงขั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนต้องเข้าไปเผาไร่กัญชา (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัด, 1 เมษายน 2552)

ปีพ.ศ. 2514 ละม้ายได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอในอำเภอหลังสวน เนื่องจากผู้อพยพซึ่งมาเป็นราษฎรในตำบลละม้ายได้รับความเดือดร้อนจากการติดต่อกับราชการกับอำเภอหลังสวนเนื่องจากระยะทางไกล ไม่มีเส้นทางคมนาคมนอกจากทางรถไฟ การเดินทางมาขึ้นรถไฟต้องเดินเท้าออกมาจากพื้นที่ทำกินประมาณไม่น้อยกว่า 10 กิโลเมตร ไม่มีเส้นทางต้องเดินผ่านป่าจึงร้องเรียนไปยังอำเภอหลังสวน ต่อมาจึงมีการยกฐานะตำบลละม้ายเป็นกิ่งอำเภอละม้ายในอำเภอหลังสวน โดยตำบลละม้ายยังคงเป็นตำบลอยู่ตามเดิมแต่แยกตำบลออกไปอีก 2 ตำบล คือ ตำบลสวน

แดงและตำบลทุ่งหลวง รวมเป็น 3 ตำบล ในช่วงนี้นอกจากความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้แล้ว ในป่ายังมีสัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่ที่มีจำนวนมากที่สุดคือ ชะนี ค่าง ไก่ป่า เม่น ส่วนนกวาง ช้าง และ เสือ ชาวบ้านละแวกนั้นจะเห็นเป็นครั้งคราว ปี 2514 ป่าไม้เริ่มหายไปเป็นจำนวนมากขึ้นด้วยฝีมือการบุกรุกของคนต่างถิ่น ประมาณ ปี 2521 พื้นที่ป่าไม้ลดจำนวนลงอย่างเห็นได้ชัด สัตว์ป่าเหล่านั้นก็เริ่มหายไปด้วย

ในส่วนชุมชนชาวประมง ปี 2515 เรือที่ใช้ในการทำมาหากินมีเป็นเรือแจวและเรือใบ ผู้อพยพจากนครศรีธรรมราชที่ทำอาชีพประมง เริ่มใช้เครื่องยนต์เผาหัว เริ่มมีนายทุนมาซื้อเครื่องมือทำประมงให้ทั้ง อวน เครื่องมือ พอหามาได้ก็ไต่กินบ้างที่เหลือให้นายทุน การสร้างที่อยู่อาศัยสร้างด้วยไม้ในป่าชายเลน เป็นบ้านมีใต้ถุนสูง มีประมาณ 60 คร่าวเรือน ของที่หาได้เอามาขายที่ตลาดละแวก ปี 2516 มีถนนสายเอเชียตัดผ่านกลางกิ่งอำเภอละแม บริเวณตำบลทุ่งหลวง ปัจจุบันเกิดคดีปล้นรถทัวร์กล่าวกันว่าคนร้ายคือชาวบ้านในพื้นที่ตำบลละแม อย่างไรก็ตามภายในพื้นที่ตำบลละแมเองกลับไม่มีคดีปล้น แต่มีคดีฆ่ากันตายปีละประมาณ 2-3 ราย เนื่องจากการตั้งกลุ่มอิทธิพลของคนต่างถิ่นที่อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ เกิดกรณีทะเลาะวิวาทกันระหว่างกลุ่มส่วนมากระหว่างกลุ่มของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชกับชาวจังหวัดสุพรรณบุรี ภายหลังผู้นำกลุ่มตายไป ไม่มีผู้สืบทอด ประกอบกับสภาพสังคมเปลี่ยนไป เด็กรุ่นใหม่นิยมเรียนหนังสือมากขึ้น กลุ่มอิทธิพลเหล่านั้นจึงหมดไปในที่สุด

สำหรับชุมชนบริเวณตำบลสวนแดงบริเวณพื้นที่ชายทะเลเกิดชุมชนผู้อพยพจากจังหวัดนครศรีธรรมราชในปี 2501 ซึ่งปัจจุบันเป็นหมู่ 6 บ้านหนองบัว (สัมภาษณ์ แว อ่อนสติ, 19 สิงหาคม 2552) นายเนื่อน การะกันต์ อพยพเข้ามาอยู่ในตำบลละแมเมื่อปี 2501 มาจากนครศรีธรรมราช อำเภอเมือง ตำบลบางจาก มาหาไม้ไปขาย มาทางเรือจากทะเลปากพanningมาที่เกาะแรด อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยเหมาเรือมาจากเกาะแรด เรือบรรทุกคนมาแต่ละเที่ยวประมาณ 10 คนเข้าทางปากทางหนองบัว เมื่อก่อนป่าถึงชายทะเลเป็นป่าที่ดิบจนถึงชายหาดหนองบัวมี 3 หนอง คือ หนองบัวใหญ่ หนองบัวกลาง หนองบัวเล็ก มีบัวหลวงขึ้นอยู่เต็ม ต่อมาชุดเป็นคลองเรือเข้ามาได้ หนองบัวมีเสาโบสถ์ หอไตร มีร่องรอยอยู่ 2 เสา วัดอยู่ด้านในเป็นวัดร้างสภาพป่าที่อยู่ถึงทะเลเป็นไม้ใหญ่ มีการทำนาในพื้นที่พรุ ในป่าพรุมีกระจูดขึ้นอยู่มาก ช่วงนั้นจึงมีการสานกระจูดเป็นเครื่องใช้ไม้สอยโดยนำภูมิปัญญามาจากนครศรีธรรมราช และชาวบ้านมีภูมิปัญญาในการจักสานอยู่แล้วจึงมีการนำกระจูดมาสานเป็นเครื่องใช้โดยเฉพาะเสื่อ กระสอบใส่ข้าว และพีชีไร เช่น ใส่ข้าวเปลือกข้าวสาร พริก ถั่ว พีชีไร ในป่าพรุมีต้นเสม็ดนำเปลือกเสม็ดมาทำได้โดยใช้เปลือกเสม็ดคลุกน้ำมันยางนำมาห่อด้วยใบเตยหรือกาบหมากมัดเป็นลำหรือท่อนด้วยตอกไม้ไผ่ที่ชาวบ้านเรียกว่าตอกบิดใช้เพื่อให้แสงสว่างและเป็นเชื้อเพลิง ในป่าละแมมีไม้ยางนาเป็นจำนวนมาก ในปี 2485 จึงมีพระราชกฤษฎีกาให้ป่าไม้ยางนาเป็นป่าคุ้มครอง ในป่าพรุมีปลาหลากหลายสายพันธุ์ โดยเฉพาะปลาลำพันที่เป็นปลาคู่ป่าพรุ การทำนาในพื้นที่พรุก่อนทำจุดไฟเผาแล้วหว่านโดยมีน้ำอยู่ข้างใต้ ดินอยู่ข้างบนเป็นหน้าดินแห้งหว่านข้าวบนดินคล้ายนาลอยน้ำ

การทำนาแต่ละครั้งเก็บข้าวได้ 3 ปี เพราะความอุดมสมบูรณ์ของดิน ข้าวที่ตกอยู่บนดินแต่ละครั้งที่เก็บเกี่ยวก็จะงอกขึ้นมาใหม่เก็บเกี่ยวได้อีกในปีต่อมา (สัมภาษณ์ เนื่อน การะกันต์, 19 สิงหาคม 2552) ต่อมาขุดบริเวณปากทางหนองบัวให้เป็นคลองเรือเข้ามาได้เกิดเป็นคลองหนองบัว

ตำบลสวนแตงเป็นตำบลที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติทั้ง ดิน น้ำ ป่า สัตว์ป่าและทะเล สภาพดินในตำบลสวนแตงมีลักษณะเป็นดินแดงเหมาะแก่การทำสวนอย่างมาก สามารถปลูกพืชได้เข้าไปเข้ามาโดยดินไม่เสื่อมคุณภาพ ความอุดมสมบูรณ์ของดินปรากฏเด่นชัดสะท้อนออกมาจากการตั้งชื่อหมู่บ้านหนึ่งที่มีสภาพดินแดงทั้งหมู่บ้านว่า “บ้านแหลมดิน” สภาพน้ำในตำบลสวนแตงมีปริมาณมาก ธรรมชาติจิตสนธิไม่กร่อย และสามารถขุดบ่อเพียงไม่เกิน 10 เมตรก็จะพบน้ำจืดได้ทั่วบริเวณ สังเกตได้จากยังมีบางครัวเรือนในตำบลไม่นิยมใช้น้ำประปา เนื่องจากสามารถขุดบ่อน้ำดื่มใช้เอง ส่วนสภาพป่าก็อุดมสมบูรณ์ไปด้วยไม้ป่านานาพันธุ์ โดยเฉพาะไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ตะลุมพอก ไม้สัก ไม้ตะเคียน ไม้เคี่ยม เป็นต้น ในป่ามีสัตว์ป่านานาชนิด เช่น ชะมด ไก่ป่า กระเจง เป็นต้น ปัจจุบันป่าถูกบุกรุกทำลายเพื่อการเกษตรกรรมของชาวบ้านและนายทุน จึงเหลือพื้นที่ป่าสงวนไว้เพียงไม่กี่ไร่ อยู่บริเวณถ้ำเขาพลู ปัจจุบันไม่พบสัตว์ป่าบริเวณดังกล่าวแล้ว ส่วนทรัพยากรทางทะเล ตำบลสวนแตงมีพื้นที่ติดชายทะเล 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 6 บ้านหนองบัว และหมู่ที่ 9 บ้านทะเลงาม ชาวบ้านเล่ากันว่าในสมัยก่อนปี 2535 ชายฝั่งทะเลอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์ทะเล ชาวบ้านริมทะเลสามารถใช้เรือหางยาวเพียงลำเดียวจับสัตว์ทะเลได้ในปริมาณมากเพื่อนำมาประกอบอาหารทุกมื้อโดยไม่ต้องใช้เงินซื้อ และยังสามารถนำไปขายได้อีกด้วย

ต่อมาแถบชายทะเลตำบลสวนแตงมีการปลูกมะพร้าว แต่ไม่มองงามจึงปลูกมะม่วงหิมพานต์ตามการส่งเสริมของรัฐบาลในยุคนั้นและทำอาชีพประมง ส่วนนายเนื่อนตัดไม้เคี่ยมไปขายที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไม้เคี่ยมต้นละ 8 บาท ล่องเรือไปขายที่อำเภอปากพนังต้นละ 25 บาท ขนส่งทางเรือคราวละประมาณ 140 ต้น ลุงเนื่อนตัดไม้เคี่ยมขายอยู่ประมาณ 30 ปี ตัดแล้วใช้คนแบกไม่มีการมาเกี่ยวข้อง ไม้เคี่ยมมีมากในพื้นที่ชายทะเลตำบลสวนแตงและตำบลละแมปัจจุบัน หลังจากตัดไม้เคี่ยมที่ได้ขนาดหมดก็ทำสวน ปัจจุบันในพื้นที่มีเอกสารสิทธิ์ของนายเนื่อนยังมีต้นไม้เคี่ยมหลายขนาดทั้งต้นใหญ่และต้นเล็กและมีต่อไม้เคี่ยมให้เห็นเต็มไปหมด ซึ่งนายเนื่อนได้สงวนไว้ประมาณ 100 กว่าต้นเป็นป่าไถ่ป่าชายเลนเล็กๆ ที่เหลืออยู่ของหมู่ 6 สำหรับป่าไม้เคี่ยมในตำบลละแมอำเภอหลังสวนนี้ได้มีพระราชกฤษฎีกาในปี 2485 ให้ป่าไม้เคี่ยมในตำบลละแม อำเภอหลังสวนเป็นป่าคุ้มครอง และเมื่อมีการออกพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 ป่าไม้เคี่ยมในตำบลละแมเป็นป่าสงวนแห่งชาติ การที่ลุงเนื่อนตัดไม้เคี่ยมต่อเนื่องยาวนานถึง 30 ปี ก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเข้ามาไม่ถึงของเจ้าหน้าที่ อันเนื่องมาจากการอยู่ไกลจากอำเภอหลังสวนและไม่มีเส้นทางเข้าถึงป่าไม้เคี่ยมริมฝั่งทะเลได้ ลุงเนื่อนจึงตัดไม้เคี่ยมขายอยู่ได้นานถึงประมาณปี 2530 หรือจนถึงการประกาศปิดป่าของรัฐบาลในปี 2532 ในปี 2510 มีการส่งเสริมจากทางราชการให้ปลูกมะม่วงหิมพานต์ บริเวณชายฝั่งทะเลปลูกเกือบทุกครัวเรือน เพราะมะม่วงหิมพานต์ชอบดินปนทราย ปีแรกขายเมล็ดได้กิโลกรัมละ 4 บาท โดยนำไปขายที่

อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ต่อมาราคาตกต่ำก็เลิกปลูก ปัจจุบันยังมีต้นมะม่วงหิมพานต์หลงเหลืออยู่ให้แถบนี้โดยเฉพาะบริเวณบ้านลุงเหนือ ส่วนลุงแวมาอยู่ตั้งแต่ปี 2501 เช่นกันและยึดอาชีพประมงทำประมงพื้นบ้านมาตั้งแต่อพยพเข้ามา ลุงแวและเครือญาติเข้ามาตั้งบ้านเรือนในป่าพรุริมฝั่งทะเลบ้านหนองบัว ลุงแวเล่าว่าในพรุมีสัตว์ดุร้าย การดำรงชีวิต แสงสว่างใช้ตะเกียง ได้ ที่ทำกันเองโดยใช้เปลือกต้นเสม็ด ดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเองและพึ่งกันเอง โรคภัยไข้เจ็บมีหมอพื้นบ้านใช้สมุนไพรในป่าพรุป่าชายเลน คลอดบุตรใช้แม่ทานหรือหมอดำแย ชุมชนมีสิ่งยึดเหนี่ยวคือพ่อเฒ่าหนอง พ่อดาสนค่อม้า พ่อดาแก้ว พ่อดาหนองบัวเป็นความเชื่อที่ทำให้รู้สึกมั่นคงในการดำรงชีวิต ใช้วิธีการบนโดยออกชื่อ ไม่มีพิธีกรรมอะไรมากปฏิบัติโดยการออกชื่อซึ่งต้องออกชื่อเป็นประจำ เรียกว่า “ กาด ” และไม่ต้องแก้บน เมื่อมีโจรปล้นเรือประมงเรือหาปลา เรืออวนลาก มีตำรวจมาปราบปราม พลตำรวจเอกสรรเพ็ชร เบญจาทิกุล มีปราบของกรมตำรวจเคยมาพักที่หมู่ 6 เพื่อจับโจรปล้นเรือมาอยู่ก่อนโจรหมดแดง (สัมภาษณ์ แว อ่อนสติ ,19 สิงหาคม 2552)

ในช่วงดังกล่าวนี้การปลูกยางพาราดำเนินไปอย่างต่อเนื่องรวดเร็วแพร่กระจายไปทั่วผืนป่า ทั้งเริ่มปลูก และให้ผลผลิตแล้ว เนื่องจากยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจในระบบเคมีปลูกยางจึงไม่ยุ่งยากประกอบกับกองทุนสงเคราะห์สวนยางสนับสนุนทุนจึงปลูกยางกันอย่างกว้างขวางระบบเคมีทำให้ง่ายในการดำเนินการ ในระยะนี้ ปี 2513 ราคายางแผ่นกิโลกรัมละ 11 บาท ก่อนปี 2513 ผลผลิตยางพารายังไม่มากนักยางแผ่นกิโลกรัมละ 6-8 บาท แต่ในขณะที่ราคายางกิโลกรัมละ 11 บาทนั้น ราคาข้าวสารถึงจะไม่ถึง 50 บาท น้ำมันเบนซินลิตรละ 4.50 บาท ขยายยาง 1 แผ่น ชื่อน้ำมันได้เกือบ 3 ลิตร ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นช่วงที่เศรษฐกิจดี ในขณะที่ ปี 2551 ราคายางกิโลกรัมละ 64 บาท ในวันที่ 5 พฤศจิกายน 2551 แต่น้ำมันเบนซินลิตรละ 23 บาท ส่วนปุ๋ยสำหรับสวนยางชาวบ้านซื้อหาตามร้านขายปุ๋ยหรือที่สหกรณ์เขาหลวง ตำบลทุ่งหลวง (เวทีชุมชน ณ ตำบลทุ่งหลวง ,6 พฤศจิกายน 2551)

นอกจากนั้นได้เริ่มมีการปลูกปาล์มน้ำมัน ในปี 2518 โดยนายวิรัช เอื้ออารี ผู้ได้รับสัมปทานป่าน้ำพันธุปาล์มมาจากจังหวัดกระบี่เข้ามาปลูกในละแมเป็นครั้งแรก จำนวน 50 ไร่ และนำผลปาล์มไปขายที่จังหวัดกระบี่ และการปลูกปาล์มน้ำมันได้รับความสนใจจากผู้บุกรุกจับจองผืนป่าอย่างมากเช่นเดียวกับยางพารา ชาวบ้านส่วนหนึ่งได้เรียนรู้การปลูกปาล์มน้ำมันจากจังหวัดกระบี่ เช่น ลุงเที่ยง นิลวงศ์ ตำบลทุ่งควาต์มีความเชื่อว่า มีแมลงชนิดหนึ่งคล้ายแมลงหวี่สามารถผสมเกสรดอกปาล์มแล้วทำให้ติดผลได้มาก จึงได้ไปนำแมลงชนิดนี้มาจากกระบี่ด้วยโดยการจับห่อผ้ามาแล้วมาปล่อยในสวนปาล์ม แต่ไม่ได้มีการยืนยันชัดเจนว่าผลปาล์มดกหรือไม่ อย่างไรก็ตามการปลูกปาล์มน้ำมันยังไม่ได้รับความสนใจจากผู้อพยพในทศวรรษนี้ เพราะกระแสงยางพารามีความน่าสนใจมากกว่า

ทศวรรษ 2520 ช่วงเปลี่ยนผ่านสภาพเป็นอำเภอ

เมื่อกิ่งอำเภอละแมมีประชากรมากขึ้นและมีรายได้จากการทำการเกษตรและการประมงเพิ่มขึ้นจึงแยกกิ่งอำเภอละแมออกมาจากอำเภอหลังสวนตั้งเป็นอำเภอละแม ในปี 2520 โดยแยกหมู่บ้านออกไปจากตำบลทุ่งหลวงตั้งเป็นตำบลอีก 1 ตำบลคือตำบลทุ่งควาต์ รวมอำเภอละแมมี 4 ตำบล คือ ตำบลละแม ตำบลสวนแตง ตำบลทุ่งหลวง และตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแมประกอบด้วยชุมชนดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่โดยชุมชนบุกเบิกใหม่ซึ่งมีประชากรจากต่างถิ่นถึงร้อยละ 90 เป็นชุมชนทำสวนปลูกพืชเศรษฐกิจใหม่ทั้ง ยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันและชุมชนดั้งเดิมซึ่งมีประชากรเป็นชาวประมงชาวนาชาวไร่ประมาณร้อยละ 10

ในช่วงทศวรรษนี้ละแมมีการทำนาไม่ถึงร้อยละ 1 ของพื้นที่ทั้งอำเภอเนื่องจากเมื่อปาล์มน้ำมันเริ่มเข้ามามีบทบาทในละแมขึ้น โดยมีนายวิรัช เอื้ออารีย์ ผู้สัมปทานป่าหรือที่ชาวบ้านเรียก“เสี่ยวิรัช”เป็นผู้นำปาล์มน้ำมันเข้ามาปลูกเป็นคนแรก และชาวบ้านก็พบว่าปาล์มน้ำมันเป็นพืชที่สามารถปลูกในพื้นที่ลุ่มแทนข้าวได้และมีราคาดีกว่า และช่วงเวลาดังกล่าวสภาพดินยังดีอยู่มากชาวบ้านจึงแปรสภาพที่นาเพื่อปลูกปาล์มน้ำมันกันเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาดังกล่าวการปลูกปาล์มก็ยังไม่เป็นที่นิยมมากเหมือนในปัจจุบันเนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีแหล่งรับซื้อปาล์มในพื้นที่ต้องขนส่งไปขายเป็นระยะทางไกลถึงจังหวัดกระบี่ และมีข้อจำกัดเรื่องคุณภาพของผลปาล์มสด คือ เมื่อตัดแล้วต้องขายทันทีที่ไร่ข้ามคืนไม่ได้เพราะจะทำให้ผลปาล์มมีน้ำหนักเบาและลูกปาล์มจะหลุดออกจากทะลาย และพื้นที่นาบางส่วนถูกแปรสภาพเป็นสวนยางจำนวนหนึ่งด้วยมาก่อน แต่หลังจากผ่านไปประมาณ 2 ปี ประมาณปี 2526 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันมากขึ้น ชาวบ้านจึงนิยมปลูกปาล์มน้ำมันมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน ชาวที่มีหลงเหลืออยู่บ้างรวมไปถึงสวนยางพาราในที่ลุ่มจึงถูกแปรสภาพเป็นสวนปาล์มน้ำมันในที่สุด ปัจจุบันอำเภอละแมมีพื้นที่สวนปาล์มถึงร้อยละ 70 สวนยางร้อยละ 25 และสวนผลไม้ร้อยละ 5 ของพื้นที่ (สัมภาษณ์ จักรพงษ์ หนูคง, 14 กุมภาพันธ์ 2551) สวนผลไม้ที่เหลือเพียงร้อยละ 5 นั้นเป็นสวนดั้งเดิมที่ปลูกกันมานานซึ่งชาวบ้านเรียก “สวนพ่อเฒ่า” นิยมปลูกมังคุด ทุเรียน และเงาะไว้เพื่อบริโภคเองในครอบครัว สาเหตุที่เหลือพื้นที่สวนน้อยเนื่องมาจากผลไม้อายุราคาถูกลงและได้ผลน้อย จึงถูกแปรสภาพเพื่อปลูกปาล์มเช่นเดียวกันประกอบกับสภาพดินในละแมเป็นดินร่วนปนทรายซึ่งเหมาะแก่การปลูกปาล์มน้ำมันเป็นอย่างมาก มีแหล่งน้ำสำหรับปลูกปาล์มและทำการเกษตรกรรมอย่างพอเพียง คือ น้ำจากคลองละแมซึ่งไม่เคยเหือดแห้ง อีกทั้งเมื่อขุดลงไปใต้ดินเพียงไม่เกิน 5 เมตร ก็จะพบแหล่งน้ำตื้น และไม่เกิน 10 เมตรก็จะพบแหล่งน้ำบาดาลโดยทั่วไปสภาพเหล่านี้ล้วนเอื้อให้ชาวตำบลละแมปลูกปาล์มน้ำมันมากขึ้น แต่ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลงคลองละแมตื้นเขิน รกเรือ มีการบุกรุกพื้นที่เขตคลอง ในคลองมีตะกอนดินจากการปรับพื้นที่ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันคลองละแมส่วนใหญ่มีสภาพเป็นร่องน้ำเห็นได้จากถนนสาย 41 ที่มีสะพานข้ามคลองละแม ส่วนอื่นๆ ของคลองละแมก็เป็นเช่นเดียวกับบริเวณนั้นยกเว้นบริเวณปากแม่น้ำที่ปากคลองยังกว้างและมีน้ำเต็มเพราะเป็นรอยต่อระหว่างทะเลกับคลอง

ประมาณปี 2524 พื้นที่ป่าแต่เดิมจึงได้แปรสภาพกลายเป็นชุมชนเป็นพื้นที่อยู่อาศัย และเป็นพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน โดยกลายเป็นที่นา สวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน และสวนผลไม้ ยังคงเหลือป่าสงวนแห่งชาติเพียงเล็กน้อยที่มีพื้นที่ติดอยู่ในตำบลทุ่งควาต์ในปัจจุบัน ส่วนในตำบลละแมในปัจจุบันไม่เหลือป่าสงวนอีกเลย คงเหลือเพียงป่าชุมชนจำนวน 80 ไร่เท่านั้น อยู่ในหมู่ที่ 3 หมู่บ้านหาดสูง มีความอุดมสมบูรณ์ประมาณร้อยละ 70 แม้แต่น้ำตกธรรมชาติในป่าก็หายไปพร้อมป่า ปัจจุบันละแมคงเหลือน้ำตกเพียงแห่งเดียวคือ น้ำตกจำปูน (สัมภาษณ์ จักรพงษ์ หนูคง, 14 กุมภาพันธ์ 2551) สาเหตุหลักของการบุกรุกป่าของชาวบ้านเนื่องมาจากการพื้นที่ทำกิน เดิมทีชาวบ้านบุกรุกป่าเพื่อปลูกข้าวไร่ ก่อนนำข้าวจะเตรียมพื้นดินโดยการเผาปรน การเผาพื้นที่ครั้งละจำนวนไม่มาก เช่น จับจองพื้นที่ไว้จำนวน 10 ไร่ จะเผาวันละครั้งไร่นาหมดเมื่อเผาเสร็จเรียบร้อยแล้วจะเริ่มนำข้าว ไร่เวลาผ่านไประยะหนึ่งจนกว่าข้าวจะขึ้นสวาก็จะเริ่มปลูกพืชสวนครัว เช่น แตงกวา ถั่วฝักยาว เป็นต้น ระยะนี้เองที่มีการปลูกกล้วยาแซมในไร่ข้าวด้วย ปลูกรายละ 100-200 ต้น กล้วยาที่ปลูกส่งขายไปยังจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นหลัก โดยส่งทางรถไฟเป็นหลัก โดยส่งทางรถไฟโดยใส่กระสอบป่านซ้อนไปกับถั่วลิสง คือใส่ถั่วลิสงไว้กันกระสอบแล้วใส่กล้วยาไว้ตรงกลางส่วนบนของกระสอบถึงปากกระสอบใส่ถั่วลิสงแล้วขนขึ้นรถไฟทำนองขนส่งถั่วลิสง บ้างก็มีคนมารับซื้อถึงที่ รวมพื้นที่ปลูกกล้วยาแต่ละรายประมาณ 1 ไร่ แต่ละรายขายได้ครั้งละ 5-6 กิโลกรัม ชาวบ้านซึ่งมีรายได้จากการปลูกพืชไร่เพียงต้องการรายได้จากกล้วยา ซึ่งถือว่าเป็นพืชที่ทำรายได้ดีที่สุดในขณะนั้น ไปเป็นทุนในการทำนาและยังชีพเท่านั้น เมื่อชาวบ้านได้รับผลผลิตจากการทำไร่ทำนาและมีรายได้เพียงพอที่จะลงทุนครั้งต่อไปแล้ว การปลูกกล้วยาก็หมดไปโดยปริยาย ในขณะที่เดียวกันเมื่อทางราชการได้ทราบการลักลอบการปลูกกล้วยาก็ส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนมาเผาไร่กล้วยาในแถบตำบลละแมและตำบลทุ่งควาต์ปัจจุบันการปลูกกล้วยาจึงหมดไป

ในทศวรรษนี้ผู้อพยพแถบตำบลทุ่งควาต์และตำบลละแมทางฝั่งตะวันตกของอำเภอละแมได้ปลูกกาแฟตามการสนับสนุนของรัฐบาลด้วย ผู้ปลูกกาแฟส่วนใหญ่เป็นชาวนามาก่อนเนื่องจากในช่วงดังกล่าวนี้กาแฟมีราคาสูงถึงกิโลกรัมละ 120 บาท และยางพาราราคาตกต่ำ จึงมีการปลูกกาแฟพันธุ์โรบัสต้าในหมู่ชาวสวนและส่วนหนึ่งเป็นชาวนาที่อพยพมาจากพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง และในปี 2524 ปาล์มน้ำมันเริ่มเข้ามามีบทบาทในพื้นที่มากขึ้น แต่ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลงคลองละแมตื้นเขิน รกเรือ มีการบุกรุกพื้นที่เขตคลอง ในคลองมีตะกอนดินจากการปรับพื้นที่ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันคลองละแมส่วนใหญ่มีสภาพเป็นร่องน้ำเห็นได้จากถนนสาย 41 ที่มีสะพานข้ามคลองละแม ส่วนอื่นๆ ของคลองละแมก็เป็นเช่นเดียวกับบริเวณนั้นยกเว้นบริเวณปากแม่น้ำที่ปากคลองยังกว้างและมีน้ำเต็มเพราะเป็นรอยต่อระหว่างทะเลกับคลอง

ส่วนชุมชนชายฝั่งทะเลได้มีผู้อพยพเข้ามาอยู่อย่างต่อเนื่อง ปี 2521 นายสวัสดิ์ สมกานดา มาอยู่ที่ตำบลสวนแตงหมู่ 6 บ้านหนองบัว ต่อมาได้รับเลือกเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลละแมตั้งเริ่มตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลต่อเนื่อง 2 สมัย อพยพเข้ามาอยู่ที่สวนแตงปี

2521 มาทำนา เดินทางมาด้วยรถไฟลงที่สถานีรถไฟแล้วเดินมาถึงชายฝั่งทะเล เดิมอยู่ที่อำเภอปากพนังก็มีอาชีพทำประมงจึงมุ่งมาอยู่ที่ชายทะเลเพื่อทำประมง ในช่วงที่เข้ามาครั้งแรกอยู่ที่เสาโบสถ์หรือหนองบัวโบสถ์ บริเวณบ้านที่อยู่ปัจจุบันเดิมเป็นป่าไม้สัก ไม้ว่า ไม้ม่วง ไม้เคี่ยม ป่าเสื่อมไปหมดแล้ว เริ่มอาชีพประมงในระบบนายทุนมีนายทุนจัดการให้ด้วยการเป็นลูกน้องเรือประมง เรือหาง เรือเล็ก ออกทะเลกัน 2 คน หาปลาที่ไม่ต้องออกไปไกลออกไปประมาณราว 3 กิโลเมตรก็ได้ปลามากแล้ว เรือเป็นของเก่าแก่ที่ละม แล่เก่ามาตั้งแพให้ก่อน พอปี 2522 ก็มีเรือเองพอหาเองได้กุ้ง ปลา ขายให้กับนายบุญพบ นาคแก้ว เพื่อนชาวประมงที่มาจากนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพ่อค้าคนกลางให้ ขณะนั้นน้ำมันไม่แพง นายบุญพบลงทุนให้ไม่ต้องกู้เงินก็หักกันไปเรื่อย ๆ ก็ถือว่าเป็นการช่วยเหลือกัน เช่น ลงทุนอวนให้และเมื่อนำปลาไปส่งก็หักค่าอวนไป เพราะจะดำเนินการทั้งหมดไม่ได้เพราะการคมนาคมไม่สะดวก ปฏิบัติมาด้วยความซื่อสัตย์ต่อกันทั้งสองฝ่าย ต่อมาเมื่อมาเป็นนายทุนเองเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปแม้ทำวิธีเดียวกันแต่ไม่ประสบความสำเร็จเพราะถูกโกง คนสมัยก่อนมีความซื่อสัตย์จึงช่วยเหลือกันได้ ปัจจุบันแม้มาจากจังหวัดเดียวกันก็โกงกันได้

ในทศวรรษนี้ เกิดชุมชนในผืนป่าเดิมป่าละมที่เปลี่ยนผืนป่าเป็นที่ทำกินรวมทั้งผู้เลื่อมใสฝึกฝนวิถีชีวิตคอมมิวนิสต์ได้มาซ่องสุมตั้งค่ายอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของตำบลละมในแถบหมู่ 16 17 18 19 20 แถบรอยต่ออำเภอละมกับอำเภอพะโต๊ะ และได้ขยายแนวคิดสังคมนิยมในหมู่บ้านที่ตั้งชุมชนในแถบนี้

ทศวรรษ 2530-2540 การปรับตัวในบริบทความเสื่อมโทรมของทรัพยากร

ในช่วงทศวรรษ 2530 ทรัพยากร ทะเลก็ยังเรียกว่าอุดมสมบูรณ์ แต่สัตว์น้ำเริ่มหมดไปในทศวรรษ 2540 เพราะมีการใช้อวนลาก อวนรุน มีประมงพาณิชย์เข้ามารุกล้ำประมงชายฝั่งใช้อวนลาก อวนรุน เก็บสัตว์น้ำตัว เล็กๆ มากมด ชาวบ้านก็จำเป็นต้องเก็บสัตว์น้ำขนาดเล็กด้วยเนื่องจากไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายที่ออกเรือไป เมื่อสัตว์น้ำลดลงก็ทำให้มีรายได้น้อย ชาวประมงชายฝั่งต้องหาอาชีพอื่นมาเสริม บางรายไปทำสวน รับจ้างทำสวน รับจ้างก่อสร้าง ที่ไปทำงานก่อสร้างกันก็เพราะในหมู่บ้านมีช่างรับเหมาก่อสร้างอยู่เมื่อได้งานมาก็หาคนใกล้บ้านไปรับจ้าง ผู้ออกไปรับจ้างก่อสร้างมีอายุตั้งแต่ประมาณ 20 ปี รวมทั้งผู้สูงอายุประมาณ 60 ปีก็รับจ้างก่อสร้างอยู่เช่นกัน ตอนทะเลอุดมสมบูรณ์ก็เหลือกินเหลือใช้ เมื่อมีเรือพาณิชย์ลักลอบเข้ามาชาวประมงก็ประสบปัญหายากจนเหมือนเดิม เพราะส่วนหนึ่งปูม้าหมดไป ช่วงที่หาปูได้หาได้ก็ส่งให้แพที่เขารับซื้อ ชาวบ้านที่มาจากดอนสักพุมเรียง อพยพมากในช่วง 4-5 ปีนี้ด้วย

ก่อนปี 2535 ชายฝั่งทะเลอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์ทะเล ชาวบ้านริมทะเลสามารถใช้เรือหางยาวเพียงลำเดียวจับสัตว์ทะเลได้ในปริมาณมากเพื่อนำมาประกอบอาหารทุกมื้อโดยไม่ต้องใช้เงินซื้อ และยังมีจำนวนเพียงพอต่อการขายไปยังต่างจังหวัดอีกด้วย ในช่วงที่ทะเลยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่มากนั้นยังมีปลาทะเลนานาชนิดชุกชุม สามารถทอดแหได้ปลาลากขนาดเล็กลากด ปลากะบอก ปูม้า แม้อยู่ริมชายฝั่งทะเล และใช้เรือหางยาวเพียงลำเดียว จึงมีชาวต่างถิ่น

อพยพเข้ามาอยู่ในหมู่ที่ 6 จำนวนมาก ประมาณปี 2545 มีชาวต่างถิ่นอพยพเข้ามาเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม และมาจากหลากหลายพื้นที่ขึ้น เช่น ชาวอำเภอดอนสักและชาวอำเภอฟุมเรียงหนีภาวะวิกฤติทรัพยากรชายฝั่งทะเลถิ่นเดิมของตนเองหมดไปเช่นกัน และช่วงเวลานี้เอง ที่สัตว์ทะเลได้สูญหายไปจากริมชายฝั่งทะเลบ้านหนองบัวเกือบหมดเช่นกัน เหตุเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของชาวบ้าน ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจที่บีบรัดขัดสน จึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมือทำมาหากินที่ทำลายระบบนิเวศ เช่น อวนลาก อวนรุน ลอบ เป็นต้น ในการออกเรือแต่ละครั้ง เพื่อไม่ให้สูญเสียน้ำมันโดยเปล่าประโยชน์ ชาวประมงจึงจับสัตว์ทะเลไม่เว้นแม้แต่สัตว์น้ำขนาดเล็กและสัตว์น้ำที่กำลังวางไข่ที่ติดอวนหรือลอบมาด้วย อีกทั้งยังมีเรือประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่ลักลอบเข้ามาจับสัตว์ทะเลน้ำตื้นด้วย ซึ่งชาวประมงระบุว่าเรือประมงพาณิชย์ส่วนใหญ่มาจากอำเภอดอนสัก สัตว์ทะเลน้ำตื้นจึงหมดไปในที่สุด (เวทีชุมชน, 27 สิงหาคม 2552)

เมื่อสัตว์ทะเลน้ำตื้นหมดไปชาวประมงที่มีเครื่องมือประมงขนาดเล็กไม่มีเรือขนาดใหญ่พอที่จะออกทำประมงทะเลลึกได้ จึงหมดหนทางหารายได้จากท้องทะเล ปัจจุบันจึงมีผู้ทำอาชีพประมงอย่างเดียวลดลง ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มที่มีส่วนมะพร้าวเป็นของตนเองจึงยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องออกไปรับจ้าง แต่ส่วนใหญ่จะออกมาประกอบอาชีพรับจ้าง ส่วนการทำประมงเป็นเพียงอาชีพเสริมในบางฤดูกาลเท่านั้น ชาวบ้านหมู่ที่ 6 ส่วนหนึ่งเลิกประกอบอาชีพประมงอันเนื่องมาจากประสพภาวะขาดแคลนสัตว์น้ำ เมื่อประมาณปี 2545 แล้ว เศรษฐกิจของชาวหมู่บ้านริมทะเลจึงค่อนข้างฝืดเคือง จึงต้องออกมาประกอบอาชีพรับจ้าง และที่นิยมทำกันมากที่สุดคือ อาชีพรับจ้างก่อสร้าง รับจ้างทั้งผู้หญิงและผู้ชาย เด็กวัยรุ่นอายุประมาณ 20 ปีก็ต้องเริ่มไปประกอบอาชีพรับจ้างก่อสร้างตามที่กล่าวมาแล้ว กระทั่งชาวประมงสูงอายุ 60 ปี ก็ยังรับจ้างก่อสร้างอยู่ นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับจ้างแกะกุ้ง ปู เนื่องจากในหมู่บ้านมีโรงงานผลิตอาหารทะเลขนาดเล็กของคนในชุมชน ค่าจ้างแกะปูกิโลกรัมละประมาณ 40 บาท ชาวบ้านบางคนก็เข้าไปรับจ้างในโรงงาน อย่างไรก็ตามอาชีพรับจ้างก็ไม่ได้มีให้ชาวบ้านทำทุกเดือน ปัจจุบันเศรษฐกิจของชาวหมู่บ้านริมทะเลก็ยังคงค่อนข้างฝืดเคืองอยู่ อาชีพประมงน้ำตื้นที่ชาวประมงรายย่อยยังทำอยู่ในปัจจุบัน คือการร่อนเคย มักจะทำกันทุกปีในช่วงเดือนมกราคม – มีนาคม แต่ปัจจุบันมีจำนวนเคยน้อยลง ซึ่งต่างจากก่อนปี 2545 ซึ่งยังมีเคยอุดมสมบูรณ์ ออกร่อนเคยแต่ละครั้งจะได้เต็มลำเรือ ปัจจุบันต้องใช้แรงคน ไม่ใช่เรือเนื่องจากปริมาณเคยที่ได้ไม่คุ้มค่าน้ำมัน

ต่อมาประมาณปี 2548 องค์การบริหารส่วนตำบลมีโครงการอนุรักษ์ปูม้าร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ในระยะแรกชาวบ้านให้ความสนใจและร่วมมือเป็นอย่างดี แต่เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจที่ต่างต้องเลี้ยงปากท้องของตนเองจึงไม่มีเวลาให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐอีก โครงการนี้จึงถูกระงับไป ปัจจุบันตำบลสวนแตงยังมีชาวบ้านที่ยังไม่มีที่ดินทำกินถึงร้อยละ 20 ของประชากร โดยส่วนใหญ่เป็นประชากรในหมู่ที่ 6 ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่อพยพมาจากต่างถิ่น จึงไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง บ้านที่อยู่อาศัยส่วนหนึ่งเป็นบ้านเช่าหรือปลูกสร้างบ้านในที่ของผู้อื่น

เนื่องจากตำบลสวนแตงเป็นตำบลที่ประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากต่างถิ่น โดยเฉพาะจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ประเพณีวัฒนธรรมที่ถือปฏิบัติร่วมกันจึงเป็นประเพณี วัฒนธรรมของถิ่นเดิมเป็นหลัก เช่น ประเพณีทำบุญเดือนสิบ ชาวตำบลสวนแตงร่วมกันทำ กิจกรรมในวัดทุกปีเหมือนเช่นชาวนครศรีธรรมราชทั่วไป แต่เมื่อก้าวถึงเรื่องความเชื่อ มีความ เชื่อบางประการที่คนต่างถิ่นเพ่งยึดถือกันเมื่ออพยพมาอยู่ในตำบลสวนแตง เช่น ก่อนออกทะเล ต้องมีการบนบานกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ซึ่งแต่เดิมมีเพียงการบนบานแม่ย่านางเรือ เหมือนชาวประมงโดยทั่วไป โดยเฉพาะชาวหมู่ที่ 6 บ้านหนองบัวมีสิ่งศักดิ์ที่นับถือกันเฉพาะใน หมู่บ้านเรียกว่า “พ่อตาหนองบัว” ซึ่งเล่ากันว่า แรกเริ่มเดิมที ในหมู่บ้านหนองบัวมีสองตายาย อาศัยอยู่เป็นคู่แรก และต่อมาได้กลายเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน เมื่อเสียชีวิตลงชาวบ้าน จึงยกย่องบูชาในฐานะเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน เมื่อชาวหนองบัวเริ่มต้นประกอบกิจกรรมใดก็ตามจะ มีการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายรวมไปถึงพ่อตาหนองบัวด้วย หมู่บ้านหนองบัวมี “คลองหนอง บัว” ซึ่งเป็นลำคลองขนาดเล็ก ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ในการหาอาหาร เช่น ปู ปลา เป็นต้น และยังใช้เป็นสถานที่จอดเรือเมื่อถึงหน้ามรสุมในทะเล เคยประสบปัญหาปากคลองตื้นเขิน เรือ ล้อจระลำบาก ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลได้ช่วยแก้ปัญหา และขุดลอกคลองให้ใช้ ประโยชน์ได้ดังเดิม

สืบเนื่องจากทรัพยากรทางทะเลเริ่มขาดแคลน เมื่อประมาณปี 2538-2539 ในสมัย รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณที่มีการส่งเสริมการค้าโดยเฉพาะการค้าที่ดินทำให้ราคาที่ดิน แถบชายฝั่งทะเลละแวกสูงขึ้น ชาวบ้านได้ขายที่ดินริมชายฝั่งทะเลให้กับนายทุนไปเป็นจำนวน มากเพื่อนำเงินไปซื้อพื้นที่ทำสวน นายทุนเจ้าเดียวเป็นเจ้าของที่ดินชายฝั่งทะเลเกือบ 2,000 ไร่ เมื่อซื้อที่ดินแล้วก็รีบตัดเส้นทางทะเลของชาวประมงจนเกิดคำพูดว่า “ชาวบ้านต้องขึ้น เครื่องบินลงทะเล” ซึ่งกรมเจ้าท่าต้องเข้ามาแก้ปัญหาทำแนวเขตให้ชัดเจนและพื้นที่เขตทะเล ต้องเป็นที่สาธารณะที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของร่วมกัน ประมาณ 3 แสนบาท ปัจจุบันไม่มีการขาย ที่ดินชายฝั่งทะเลให้กับนายทุนใหญ่แล้ว เนื่องจากไม่มีที่ดินขนาดใหญ่ มีเพียงการขายรายย่อย ครั้งละ 2-3 ไร่ ให้กับเจ้าแก้มในเมืองเพื่อสร้างบ้านอยู่อาศัยเท่านั้น

ในการทำประมงชายฝั่งในช่วงนี้ชุมชนพบกับปัญหาสัตว์น้ำลดลงทั้งจากชาวประมง เองและการทำประมงเชิงพาณิชย์ของนายทุนทั้งนายทุนในพื้นที่และนอกพื้นที่จากทรัพยากร ทะเลที่อุดมสมบูรณ์กลายเป็นทะเลเสื่อมโทรม ในปี 2547 ชุมชนชาวประมงได้รวมตัวมีการตั้ง กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรชุมพรตอนล่างและทำกระชังปูไข่ก็ต้องเลิกไปเพราะมีปัญหาการสร้าง จิตสำนึกและความตระหนักรวมทั้งการมีส่วนร่วม ไม่สามารถดำเนินการต่อได้ และการทำ ประมงก็ไม่คุ้มทุนเกิดปัญหาความยากจนเนื่องมาจาก 1) มีการทำประมงผิดประเภท 2) สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม 3) มีการทำประมงกันมากไปตรงไหนเจอแต่เรืออวน เรือประมง พาณิชย์มาจากต่างถิ่น อวนรุนส่วนใหญ่มาจากอำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานีเริ่มเข้ามาใน ละแวกประมาณ 15 ปีที่ผ่านมา เริ่มตั้งแต่กรมประมงไม่ได้ประกาศเขตอนุรักษ์ 3,000 เมตร

ชาวบ้านช่วยกันบอกเรือใหญ่แต่ก็ช่วยไม่ได้มาก ประมาณปี 2548 ตั้งเครือข่ายประมงชายฝั่งพื้นบ้าน ได้เงินจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) แล้วทำการปิดอ่าววันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2550 เชิญผู้ว่ามาเป็นประธาน มีเรืออวนรุนเข้ามาลากขณะทำพิธีเปิดเลยเรือลากหอยทำลายระบบนิเวศหน้าดินเสียหายหมด เรือชาวบ้านแจ้งให้กรมประมงมาจับ กรมประมงบอกว่าไม่มีน้ำมัน ขณะนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลเริ่มมีโครงการเข้าไปสนับสนุนงบประมาณการประสานงานระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานของรัฐก็ดีขึ้น

ในทศวรรษ 2540 สืบเนื่องจากราคาน้ำมันที่เพิ่มขึ้น สัตว์น้ำลดลงได้มีการฟื้นฟูภูมิปัญญาเกี่ยวกับเรือใบโบราณ มีการต่อเรือใบ ทดลองออกแล่นในทะเลบูรณาการกับวัฒนธรรมประเพณี โดยจัดให้มีการแข่งขันเรือใบในวันสงกรานต์ โดยมีมหาวิทยาลัยแม่โจ้ให้การสนับสนุน มีการแข่งขันเรือใบกันทุกปี มีเรือใบของชาวบ้านเข้าร่วมการแข่งขันประมาณ 20-30 ลำ นำไปสู่ทางเลือกในการแก้ปัญหาน้ำมัน แม้ว่าการทำประมงอาจจะยากลำบากมากขึ้นเมื่อใช้เรือใบแทนเรือหางยาวที่ใช้กันอยู่

สำหรับชุมชนทางด้านทิศตะวันตกที่ทำสวนปลูกพืชเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 2530 ชุมชนชาวสวนเริ่มมีรายได้มากขึ้นจากสวนยางพารา กาแฟ เมื่อกาแฟราคาตกต่ำชาวสวนเล็กปลูกกาแฟหันมาปลูกปาล์มน้ำมัน ช่วงนี้เป็นช่วงที่มีผลผลิตออกสู่ตลาดมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันปี 2532 ชาวสวนยางพาราต้องประสบปัญหาโรคยางพาราระบาด ต้นยางยืนต้นตาย ใบเหลือง ให้น้ำยางน้อยกระจายไปทุกตำบลและทุกสวน แพร่กระจายไปทั้งอำเภอละแมจนกระทั่งปัจจุบัน เมื่อโรคนี้เกิดครั้งแรกๆ ชาวสวนยางพาราคิดว่าถูกเพื่อชาวสวนด้วยกันที่เป็นคนต่างกลุ่มกลั่นแกล้งโดยใช้น้ำร้อนไปราดโคนต้น ต้นจึงตายหนึ่ง ใบเหลือง และมีการร้องเรียนไปถึงสำนักนายกรัฐมนตรี (สัมภาษณ์ สมมาตร คงจันทร์, 27 สิงหาคม 2551) และไม่สามารถแก้ปัญหาได้มาถึงปัจจุบัน อันเนื่องมาจากความเสื่อมของดินอันเนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีต่อเนื่องยาวนานถึง 3 ทศวรรษ ดินขาดธาตุอาหารและปัญหาการระบายน้ำในพื้นที่สวนยางพาราทำให้น้ำยางน้อยและยางยืนต้นตายอย่างต่อเนื่องทำให้ขาดรายได้ตามมาเป็นปัญหาใหญ่ของผู้ปลูกยางพารา อันเนื่องจากสภาพดินเสื่อมโทรมจากการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมียาวนานถึง 3 ทศวรรษ ส่งผลต่อต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น และได้ให้น้ำยางน้อยและน้ำยางใส เพราะดินเสื่อมขาดธาตุอาหารและขาดจุลินทรีย์ดีในดิน เพราะชาวสวนยางพาราไม่เคยฟื้นฟูดินโดยคิดว่าปุ๋ยเคมีเป็นสูตรสำเร็จที่สามารถทำให้ต้นพืชเติบโตและสมบูรณ์

จากปัญหาเศรษฐกิจต้นทุนการผลิตสูงเกษตรกรชาวสวนตำบลทุ่งควาต์ต้องผลิตพืชเพิ่มขึ้นเพื่อเพิ่มรายได้มีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มเกษตรกรชาวสวนทุ่งควาต์ปลูกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีส่งออกประเทศญี่ปุ่นโดยดำเนินการเป็นธุรกิจชุมชนร่วมกับสหกรณ์ผู้บริโภคประเทศญี่ปุ่น เป็นการปลูกเพื่อการส่งออกประเทศญี่ปุ่นโดยเฉพาะ โดยมีกลุ่มเกษตรกรตำบลทุ่งควาต์ดำเนินการปลูกในพื้นที่ 2 หมู่บ้าน และมีเครือข่ายนอกพื้นที่ ส่งไปจำหน่ายประเทศญี่ปุ่นโดยมีชาวญี่ปุ่นเป็นผู้รับผลผลิตและเป็นผู้จัดส่งไปยังสหกรณ์ผู้บริโภคในประเทศญี่ปุ่น เริ่ม

ดำเนินการตั้งแต่ปี 2536 จนถึงปัจจุบัน กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดสามารถผลิตกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีได้ 20-40 ตันต่อสัปดาห์โดยส่งทางอากาศ จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ปี 2545

นอกจากนั้นมีการรวมกลุ่มเพื่อทำอาชีพเสริมตามนโยบายของรัฐเกิดกลุ่มมากมายแต่มีกิจกรรมในระยะแรกๆ ต่อมาก็สลายไปเรื่อยๆ กลุ่มที่ยืนยาวอยู่คือกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ แต่ที่กลุ่มต่างๆ ยังเข้มแข็งคือกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่ 16 บ้านสระขาว ตำบลละแม เนื่องจากหมู่บ้านนี้มีการจัดการที่เข้มแข็งและมีผู้นำที่เข้มแข็งและชาวนาที่จัดการโดยฐานคิดชุมชนนิยมที่มีการพัฒนาให้เกิดชุมชนย่อยๆ ถึง 14 ชุมชน โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการสร้างชุมชนนิยมนำไปสู่การพึ่งตนเองและพึ่งกันเองพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสสามารถตั้งโรงสีข้าวซื้อข้าวเปลือกมาสีให้ชุมชนซื้อข้าวสารในราคาถูกหลังจากมีการทำบัญชีครัวเรือนแล้วพบว่ารายจ่ายค่าข้าวสารสูงกว่ารายจ่ายค่าอาหารอื่นๆ และต่อมามีการปลูกข้าวไร่และลดต้นทุนการปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันด้วยการรวมกลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพใช้เอง และสืบสานความคนดีให้สมาชิกชุมชนตั้งแต่เยาว์วัย

ทศวรรษ 2550 แรงกระแทกจากระบบทุนนิยม

ในช่วงทศวรรษนี้ละแมได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ชุมชนชายฝั่งประสบปัญหาความยากจน เพราะสัตว์น้ำลดลง บางครั้งออกเรือไปไม่ได้ปลากลับมาเลยก็มี เรือประมงพาณิชย์รุกร้าเขตประมงชายฝั่งมากขึ้น ไม่มีผู้ใดสามารถจัดการได้ ปี 2553 มีเรือประมงพาณิชย์เข้ามาในเขตชายฝั่งใหญ่บ้านจับเรือได้ แต่นักการเมืองท้องถิ่นให้ความช่วยเหลือปล่อยเรือไป ทำให้ชาวประมงชายฝั่งไม่สามารถจัดการปกป้องฐานทรัพยากรได้ ประมงชายฝั่งจึงอยู่ในฐานะลำบากยากแค้นต่อไป ปี 2553-2554 ประมงอำเภอเข้ามาจัดการจดทะเบียนเรือเพื่อให้ความช่วยเหลือประมงชายฝั่งแต่ไม่ทั่วถึง ทำให้บางพื้นที่ยังต้องดิ้นรนด้วยตนเองและเผชิญกับความยากลำบากต่อไป ในขณะที่เกษตรกรสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมันประสบปัญหาผลผลิตน้อย ยางพารามีน้ำยางน้อย ต้นยางเป็นโรคยืนต้นตาย หน้ายางดำ ทุกสวน ส่วนปาล์มน้ำมันมีผลปาล์มน้อยไม่สมบูรณ์ อันเนื่องมาจากภาวะเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและน้ำจากการใช้สารเคมีทั้งปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืชรวมทั้งยาฆ่าหญ้ามายาวนาน 3-4 ทศวรรษ

ในทศวรรษนี้โครงการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีได้เข้าร่วมพัฒนาการเรียนรู้ของประมงชายฝั่งให้ร่วมกันรักษาสีทิวทัศน์ในเขตอนุรักษ์ 3,000 เมตร โดยจัดการวางทุ่นในทะเลในเขต 3,000 เมตร เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2553 ทุ่นที่วางอยู่กลางทะเลสามารถปกป้องพื้นที่อนุรักษ์จากเรือประมงพาณิชย์ได้ แต่ในระยะยาวชาวประมงต้องแสดงสิทธิในการปกป้องทรัพยากรให้มากขึ้น

ปี 2551 กลุ่มอาชีพชาวประมง มีทุนหมุนเวียนโดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลช่วยบ้าง เริ่มในปีแรกกรมประมงให้งบประมาณ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแดงช่วยบ้าง เงินที่ได้จากมิยาฮาวา ใช้สร้างรีสอร์ต ได้ 5 หลัง เงินเข้าหมู่บ้าน ให้ผู้มีประสบการณ์มาเช่าทำกิจการที่พักปีละ 12,000 บาท ในช่วงนี้มีการฟื้นฟูภูมิปัญญาหมอสุมไพร หมอบีบนวด ซึ่งมีจำนวนน้อย

เพียง 3-4 คน และไม่ได้ประกอบเป็นอาชีพแต่ใช้เป็นเพียงการรักษาทางเลือกในกรณีที่เจ็บป่วยไม่มากนัก เพราะชาวบ้านมีความเชื่อมั่นในแพทย์แผนปัจจุบันมากกว่า ตำบลละแมเคยมีโครงการปลูกสมุนไพร แต่ไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชน โครงการดังกล่าวจึงถูกระงับไปในที่สุด

ปัจจุบันในละแมมีผู้อพยพพระลอกใหม่ตามกระแสโลกาภิวัตน์ คือแรงงานต่างด้าวทั้งทวาย มอญ พม่า ในละแมมีคนต่างด้าวประมาณร้อยละ 6-7 เป็นชาวพม่า ซึ่งทั้งสองกลุ่มอพยพเข้ามาเป็นแรงงานเพื่อรับจ้างทำสวน เช่น ชาวอีสานรับจ้างกรีดยาง ชาวพม่ารับจ้างตัดปาล์มและแบกปาล์ม โดยเฉพาะกรีดยาง จะใช้แรงงานต่างถิ่นมากที่สุด คนกลุ่มนี้เริ่มอพยพเข้ามาประมาณ 3-4 ปีที่ผ่านมา (ประมาณปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา) และอัตราการอพยพเข้าของแรงงานต่างด้าวจะเพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี เนื่องจากค่านิยมของคนไทยที่ไม่ชอบใช้แรงงาน และลูกจ้างคนไทยมักเกี่ยงเรื่องค่าจ้าง จึงไม่ค่อยปรากฏพบคนไทยเป็นลูกจ้างของคนไทยด้วยกันเอง ชาวต่างถิ่นสองกลุ่มนี้มักจะแยกตัวออกจากชุมชนของชาวไทย โดยเฉพาะชาวพม่าอาจเพราะกลัวการไม่ยอมรับจากชาวไทย ประกอบกับมีชาวพม่าส่วนหนึ่ง ประมาณร้อยละ 6-7 ของชาวพม่าทั้งหมด กลัวชาวบ้านแจ้งความ เนื่องจากตนไม่ได้จดทะเบียนแรงงานต่างด้าว ส่วนสาเหตุของการไม่จดทะเบียนส่วนหนึ่งมาจากการละเลยของเจ้าของสวนเอง เพราะมีความคิดว่าตนจ้างแรงงานพม่าเพียง 1 คนเท่านั้น ส่วนค่าแรงของชาวพม่าจะถูกกว่าค่าแรงของชาวไทยประมาณครึ่งหนึ่ง แต่ชาวพม่าก็เต็มใจยอมรับค่าแรงที่น้อยกว่านี้ เนื่องจากค่าเงินของพม่าน้อยกว่าของไทย ประกอบกับการใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทยอุดมสมบูรณ์กว่าถิ่นฐานที่ตนมาจาก

ในทศวรรษนี้ชุมชนชายฝั่งทะเลที่ประกอบอาชีพประมงชายฝั่งได้รับผลกระทบอย่างหนักและรุนแรงกว่าทศวรรษใด ๆ ที่ผ่านมา เพราะน้ำมันแพง และสัตว์น้ำลดลงมาก ทะเลเสื่อมโทรม หญ้าทะเล และปะการังถูกทำลาย สัตว์น้ำสูญพันธุ์ เป็นจำนวนมาก ชาวประมงต้องเผชิญกับความยากจนที่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้

ส่วนชาวสวนยางพารามีทั้งสวนเดิมและสวนที่ปลูกใหม่ ปัจจุบันในละแมมีร้านรับซื้อยางพารามากขึ้น 20-30 ร้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทำยางแผ่น ไม่ทำขี้ยางเพราะน้ำยางน้อย มีการทำขี้ยางบ้างในช่วงที่เครื่องรีดยางแผ่นชำรุด โดยเฉพาะในตำบลละแมไม่นิยมทำขี้ยางและส่วนหนึ่งขายเป็นน้ำยาง ซึ่งชาวบ้าหมู่ 8 จะขายให้กับสหกรณ์สวนยางเนื่องจากมีร้านรับซื้อยางน้อย

ในขณะที่เดียวกันผู้ปลูกยางพารายังต้องเผชิญกับโรคยางอันเนื่องมาจากการใช้สารเคมีมายาวนานหลายทศวรรษทำให้ดินเสื่อมประกอบกับสภาพดินในละแมมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและการระบายน้ำเลวส่งผลให้ยางพาราเป็นโรคยืนต้นตายต่อเนื่องมาตั้งแต่ทศวรรษ 2530 ทั้งที่มีเจ้าหน้าที่วิจัยดินหรือหมอดินจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้เคยได้ขุดดินใต้ต้นยางไปวิเคราะห์แต่เงียบหายไป จนบัดนี้ชาวบ้านยังไม่ทราบสาเหตุของการตาย และยังไม่สามารถแก้ปัญหาโรคยางพาราได้ ชาวบ้านพยายามสังเกตและเรียนรู้พบว่า “เป็นลักษณะของโรคติดต่อกันในพืช เพราะลูกกลามไปยังสวนอื่น ๆ เป็นโรคในดิน แต่ไม่ใช่โรคที่เกิดจากลักษณะของดินหรือพื้นที่ ลักษณะต้นที่ติดโรคมียุบขึ้นสนิมก่อนในระยะแรกและในระยะเวลาเพียงไม่นานจะลูกกลามเป็นสนิมทั้งกิ่งและลูกกลามไปยัง

กึ่งอื่น ๆ และเป็นมากในช่วงหน้าฝนมากกว่าหน้าแล้ง อาจจะเนื่องมาจากความชื้น ประมาณ 5-6 ปีที่ผ่านมาคือประมาณปี 2545 พบอีกว่าโรคลูกกลมรวดเร็วคือต้นยางติดโรคเร็วขึ้น สังเกตจากยางเริ่มเป็นโรคตั้งแต่ยางอายุได้สองปี ต้นจะล้ม เมื่อดูต้นที่ตายปรากฏว่าต้นที่ล้มไม่มีรากแก้วแล้วแม้ใบยังเขียวอยู่ ซึ่งต่างจากสมัยก่อนซึ่งต้นยางที่ติดโรคจะตายตอนอายุ 10 ปี ปัจจุบันเฉลี่ยตาย 5 ต้น ต่อ 10 ไร่ อย่างไรก็ตามเมื่อโค่นยางหมดอายุเพื่อปลูกใหม่ก็ยังคงมีโรคนี้ติดอยู่ในดินและยังคงติดเชื้อไปยังต้นที่ปลูกใหม่ และลูกกลมเป็นโรคจำนวนมากขึ้น ชาวบ้านกะประมาณว่า ในจำนวน 10 ไร่ ต้นยางตายเป็น 100 ต้น และชาวบ้านหวาดเกรงว่า ในอีก 5 ปี ต่อไป ประมาณปี 2556 หากยังไม่ได้รับการแก้ไขการปลูกยางจะขาดทุนจากต้นที่ตายมากกว่าได้กำไรจากต้นที่เหลือ เพราะกองทุนสวนยางให้ทุน 40 ต้นต่อไร่ ถ้าเหลือจำนวนต้นน้อยกว่า 40 ต้น ต่อไร่จะไม่ได้รับทุนสนับสนุน (เวทีชุมชน , 6 พฤศจิกายน 2551) ในช่วงดังกล่าวนี้ชุมชนมีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย และมีหนี้สินมากกว่ารายได้ จากข้อมูลแผนชุมชนกรณีตำบลละแมและตำบลสวนแตง ตำบลละแมมีรายได้ต่อปีประมาณ 230,904,121 บาท รายจ่ายต่อปี 311,020,376 บาท หนี้สิน 201,174,442 บาท ตำบลสวนแตง มีรายได้ต่อปีประมาณ 160,170,779 บาท รายจ่ายต่อปี 311,020,376 บาท หนี้สิน 96,181,729 บาท (แผนชุมชนตำบลละแมและตำบลสวนแตง, 2551)

2.2 รูปแบบการเกิดชุมชนบุกเบิกใหม่

การบุกกรุกเข้าไปในผืนป่าละแมเพื่อจับจองผืนป่าทำการเกษตรตั้งแต่ระบบเกษตรแบบดั้งเดิมมาถึงเกษตรสมัยใหม่ทุนนิยมด้วยการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ผู้บุกกรุกเข้าไปอยู่ในเขตป่าได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยแบบง่าย ๆ และพัฒนามาเป็นบ้านเรือนสมัยใหม่แบบก่ออิฐถือปูนนั้น พอจะพิจารณาถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานเกิดเป็นชุมชนในผืนป่าละแมเป็น 2 รูปแบบ คือ ชุมชนที่เกิดเองตามธรรมชาติ และชุมชนที่เกิดขึ้นจากการวางแผน

การเกิดชุมชนตามธรรมชาติ

เมื่อผู้อพยพกระจายตัวเข้าไปอยู่ในป่าตามเส้นทางการตัดไม้ของบริษัทสัมปทานที่ได้อาศัยเส้นทางการชักลากไม้และอาศัยรถบรรทุกไม้เข้าไปในป่า เข้าไปจับจองพื้นที่ป่าทำมาากินและสร้างที่อยู่อาศัยในที่ที่จับจอง เกิดเป็นบ้านเรือนกระจ่ายไปในพื้นที่ทำกิน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นญาติหรือเพื่อนฝูง การสร้างที่อยู่อาศัยก็ใช้ไม้ในป่าโดยตัดไม้สร้างที่พักอาศัยชั่วคราวด้วยเครื่องมือที่สามารถนำติดตัวไปได้ เช่น ขวาน เลื่อยขนาดเล็ก มีดพร้า เครื่องมือทำมาหากินและเป็นเครื่องมือประจำกายของคนท้องถิ่นภาคใต้คือ มีดพร้าและขวาน โดยเฉพาะขวานเป็นเครื่องมือประจำกายเหมือนอาวุธประจำกาย ผู้ชายภาคใต้จะมีขวานเล่มเล็กเหน็บเอวโดยมีผ้าขาวม้าคาดทับอย่างแน่นหนาที่เรียกว่า“รัดพัด”ตรงกับคำศัพท์“รัดพัสเตอร์”ติดตัวเสมอเมื่อออกจากที่พักอาศัย เรียกว่า “ลูกขวาน” เป็นที่มาของสำนวน “ลูกขวาน” ที่หมายถึงผู้ใกล้ชิดที่คอยปกป้องผู้เป็นหัวหน้าหรือ “นายหัว” ผู้อพยพต่างช่วยกันสร้างที่พักอาศัยที่เรียกว่า “หนา” กระจ่ายไปตามพื้นที่ที่จับจอง ต่อมาเมื่อตั้งตัวได้ก็ขยายเป็นตั้งบ้านเรือนถาวร หักสร้างถางพง

ทำการเกษตรแบบดั้งเดิมด้วยการปลูกข้าวไร่ พืชไร่ ประเภทรัก ฟักทอง ฟักเขียว ถั่วลิสง ถั่วขาว ข้าวโพด รวมทั้งการหาของป่า จับปลาจับสัตว์น้ำในแหล่งน้ำในผืนป่าที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ และบนฐานของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างพรรคพวกที่อพยพมาจากจังหวัดเดียวกันและจังหวัดใกล้เคียงกันและมาจับจองพื้นที่ใกล้เคียงกันหรือห่างออกไป เนื่องจากสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ทั้งดินและน้ำเป็นปัจจัยบวกให้สามารถจับจองที่ทำกินสร้างที่อยู่อาศัยได้ในทุกที่และทำได้โดยอิสระไม่มีใครควบคุม และขณะเดียวกันก็เป็นปัจจัยลบในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างเสรีเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามแหล่งที่ตั้งที่พักอาศัยก็มักพยายามเลือกพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำ เพราะในป่ามีแหล่งน้ำมากในขณะเดียวกันป่าก็เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงที่เป็นพาหะของไข้มาเลเรียแหล่งใหญ่เช่นเดียวกับผืนป่าอื่น ๆ เช่น ป่าในพะโต๊ะซึ่งเป็นพื้นที่ป่าที่อยู่ติดกัน ไข้มาเลเรียจึงเป็นโรคคู่กับการตั้งถิ่นฐานในเขตป่าของละแวกและพื้นที่ป่าโดยทั่วไปในภาคใต้ ซึ่งหากมองในมุมกลับกันไข้มาเลเรียเป็นตัวถ่วงดุลการบุกรุกป่าไปในตัวตามธรรมชาติแต่ราชการก็จำเป็นต้องทำลายตัวถ่วงดุลนี้เพื่อป้องกันชีวิตประชาชนด้วยการปราบไข้มาเลเรียกันอย่างหนักจนไข้มาเลเรียหายไป การแลกชีวิตคนกับชีวิตป่าจึงเป็นวงจรที่สะท้อนการขาดการบูรณาการการแก้ปัญหาของผู้เกี่ยวข้องกับปัญหา

สำหรับที่อยู่อาศัยในระยะแรกเป็นการสร้างที่อยู่ชั่วคราวที่พอบังแดดบังฝนได้ที่เรียกว่าหอนาโดยใช้ไม้ไผ่ซึ่งมีอยู่มากในป่า มุงหลังคาด้วยใบไม้ใบหญ้า เช่น หญ้าคา ใบจาก นำมาเย็บเป็นตับโดยใช้ไม้ไผ่ที่มีอยู่ในป่าเป็นอุปกรณ์สำคัญ ใช้ฟากที่ทำจากไม้ไผ่ที่มีอยู่ในป่าเป็นจำนวนมาก นำไม้ไผ่มาผ่าซีกและทุบให้แตกทำเป็นฟาก หรือนำไม้ไผ่ทำเป็นซี่เหลาเกลาให้เรียบร้อยนำมาเรียงต่อกันและใช้เชือกผูกทำเป็นฟาก และยกพื้นสองด้านมีขนาดต่างกัน ด้านที่มีขนาดเล็กเป็นที่ปรุงอาหาร และอีกด้านเป็นฟากขนาดใหญ่ใช้เป็นที่พักผ่อนหลับนอน มีเครื่องใช้เฉพาะที่จำเป็น ใช้ไม้พินุงหาอาหาร ใช้ไต้ให้แสงสว่างทุกอย่างทำได้เอง เป็นการดำรงชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติและพึ่งพิงธรรมชาติ เกิดบ้านเรือนกระจายอยู่เต็มผืนป่าในระยะเวลาต่อมา จนละแวกพัฒนาการจากตำบลเป็นกิ่งอำเภอ และเป็นอำเภอละแม ในช่วงระยะเวลาเพียง 6 ปี จากการเป็นกิ่งอำเภอในปี 2514 และเป็นอำเภอในปี 2520

การเกิดชุมชนแบบวางแผน

การเกิดชุมชนแบบวางแผนเป็นการเกิดชุมชนโดยรัฐเข้าไปจัดการพื้นที่ป่าให้เป็นพื้นที่ทำกินในรูปแบบนิคมสหกรณ์ คือ นิคมสหกรณ์หลังสวน เนื่องจากเกษตรกรตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรในพื้นที่ป่าละแมที่บริษัทสัมปทานได้ตัดไม้แล้วและมีการบุกรุกเข้าไปทำลายป่าต่อจากผู้สัมปทานเพื่อปลูกพืชทำให้ป่าเปลี่ยนสภาพเป็นป่าเสื่อมโทรม ราษฎรที่บุกรุกต้องการกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพื่อความมั่นคงในการเป็นเจ้าของที่ดินที่ถูกต้องตามกฎหมาย จึงได้พากันร้องเรียนไปยังจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี เมื่อคราวออกตรวจพื้นที่ภาคใต้เพื่อขอเอกสารสิทธิ์การครอบครองที่ดิน ในคราวนั้นรัฐบาลได้มอบหมายให้กรมสหกรณ์ที่ดินจัดตั้งนิคมสหกรณ์ในปี 2506 จัดตั้งเป็นนิคมสหกรณ์หลังสวนในอำเภอหลังสวนในปี 2513 เพราะละแมเป็น

ตำบลในอำเภอหลังสวน ดำเนินการรวบรวมสมาชิกที่บุกรุกผืนป่าละเมาะเป็นพื้นที่ทำกินจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์นิคมหลังสวนในปี 2514 นิคมสหกรณ์หลังสวนใช้พื้นที่ป่าในโครงการที่จัดสรรให้ชาวบ้านเพื่อให้ได้รับเอกสารสิทธิ์ในขนาดจำนวน 97,608 ไร่ ป่าได้เปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่ทำกินและเปลี่ยนสภาพเป็นชุมชนที่มีระบบและรูปแบบการจัดการที่ชัดเจน เกิดเป็นชุมชนแบบวางแผนมีการจัดการสาธารณูปโภคตลอดจนการจัดการจัดการอาชีพของเกษตรกรในนิคมสหกรณ์

นิคมสหกรณ์จัดเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่รัฐได้เข้าแทรกแซงการขยายตัวการตั้งถิ่นฐานตามธรรมชาติ ประเทศไทยได้เริ่มโครงการวางแผนการตั้งถิ่นฐานให้ผู้นุกรุกป่าเพื่อจับจองเป็นที่ทำกินในช่วงการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504-2509) โดยมีการวางแผนการตั้งถิ่นฐานให้ด้วย การจัดตั้งนิคมสหกรณ์หลังสวนซึ่งเป็นเมืองแม่ของละเมาะ ในช่วงดังกล่าวนี้ละเมาะยังมีสภาพเป็นตำบลในอำเภอหลังสวน นิคมสหกรณ์เป็นบริเวณที่รัฐได้ออกกฎหมายกำหนดขอบเขตพื้นที่จัดการพัฒนาปรับปรุงที่ดินให้เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย และประกอบอาชีพการเกษตรแล้วจัดสรรที่ดินให้กับเกษตรกรที่เดือดร้อน ไม่มีที่ดินทำกินได้เข้าทำกินประกอบอาชีพและตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งพร้อมกับส่งเสริมให้เกษตรกรรวมตัวกันตั้งสหกรณ์ เรียกว่าสหกรณ์นิคมจัดตั้งจากเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินจากทางราชการรวมตัวกันจัดตั้งขึ้น โดยจดทะเบียนเป็นประเภทสหกรณ์นิคม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ราษฎรผู้ยากไร้ ซึ่งได้รับการจัดสรรที่ดินให้มีอาชีพ มีฐานะและคุณภาพชีวิตที่ดี โดยดำเนินกิจกรรมร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยวิธีสหกรณ์และให้ได้รับสิทธิในที่ดินในระยะต่อมา นิคมสหกรณ์หลังสวนได้เข้ามาจัดการการตั้งถิ่นฐานแบบวางแผนครบวงจรเมื่อราษฎรที่บุกรุกเข้าไปทำมาหากินผืนป่าหลังจากบริษัทสัมปทานได้ตัดไม้แล้วและป่าอยู่ในสภาพป่าเสื่อมโทรม และต้องการเป็นเจ้าของที่ดิน ซึ่งในที่สุดได้จัดตั้งนิคมสหกรณ์ขึ้นในปี 2506 ในท้องที่อำเภอหลังสวน และจัดตั้งสหกรณ์นิคมหลังสวนจำกัดในปี 2514 นิคมสหกรณ์หลังสวนมีพื้นที่โครงการ 97,608 ไร่ อยู่ในท้องที่ตำบลหาดยาย ตำบลท่ามะปลา ตำบลบ้านควน และตำบลละเมาะ จังหวัดชุมพร พื้นที่จัดสรรเป็นพื้นที่ทำกิน 60,000 ไร่ การจัดสรรนั้นมีการเข้าไปสำรวจป่า วางผังแบบแปลนจัดทำเส้นทางถนน ประกาศรับสมัครราษฎรเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์เพื่อรับการจัดสรรเป็นรายแปลงแปลงละ 40 ไร่ เพื่อเป็นที่ทำกินและสร้างที่อยู่อาศัย

สำหรับเงื่อนไขของนิคมสหกรณ์คือผู้ได้รับการจัดสรรที่ดินเป็นที่ยู่อาศัยและที่ทำกินต้องรวมตัวเป็นสหกรณ์นิคม จัดตั้งในนิคมสหกรณ์ที่กรมส่งเสริมสหกรณ์รับมอบที่ดินมาดำเนินการจัดสรรให้เกษตรกรในรูปนิคมสหกรณ์ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติที่ดินเพื่อการครองชีพพุทธศักราช 2511 เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินจะรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์จดทะเบียนเป็นสหกรณ์ประเภทนิคม เมื่อสมาชิกปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ทางราชการกำหนดแล้วจะได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ได้รับจัดสรรนั้นในที่สุด ซึ่งผู้อพยพได้รวมตัวกันเป็นสหกรณ์นิคมหลังสวน การจัดตั้งสหกรณ์นิคมมีวัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินธุรกิจให้บริการแก่สมาชิก ในด้านการ

ประกอบอาชีพเพื่อให้มีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เหตุที่รัฐบาลสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นในพื้นที่จัดนิคมสหกรณ์ เนื่องจากมีความประสงค์ที่จะส่งเสริมราษฎรที่เข้ามาอยู่ในนิคมสหกรณ์ ให้มีอาชีพทางการเกษตรที่มั่นคงและมีรายได้สูงขึ้น และมีสถาบันของตนเองในการเป็นสื่อกลางที่จะให้บริการด้านต่างๆ แก่สมาชิก ดำเนินธุรกิจในรูปแบบองค์กร ประสงค์ โดยมีรัฐช่วยสนับสนุนส่งเสริมในการดำเนินงานเพื่อจะได้บังเกิดผลดีแก่สมาชิก ผู้ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินต้องรวมตัวเป็นสหกรณ์นิคม จึงมีสหกรณ์ในการส่งเสริมของนิคมสหกรณ์หลังสวนหลังจากตั้งนิคมสหกรณ์แล้วเกิดสหกรณ์นิคมหลังสวนจำกัด สมาชิก 2,034 คน สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านเขาหลวงจำกัดมีสมาชิก 127 คน ตั้งอยู่ที่ตำบลทุ่งหลวง ดำเนินการในเรื่องเงินทุน และโรงงานแปรรูป ยางรมควัน สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านแหลมปาย มีสมาชิก 125 คน ตั้งอยู่ที่ ตำบลหาดยายอำเภอหลังสวน เมื่อราษฎรได้รับการจัดสรรที่ดินแล้วสมาชิกสามารถรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นสหกรณ์นิคมได้ประมาณปี 2511-2515 มีการจัดสรรแบ่งแปลง ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านเขาหลวง ตำบลทุ่งหลวง เพื่อดำเนินการบริหารจัดการให้เกิดผลประโยชน์ต่อสมาชิกโดยนิคมสหกรณ์หลังสวนเป็นผู้สนับสนุน ควบคุมดูแล โดยจัดหาเงินมาให้สมาชิกกู้ดอกเบี่ยต่ำ และเมื่อสมาชิกที่ได้รับการจัดสรรพื้นที่สมาชิกจ่ายค่าสมาชิกรายละ 50 บาท ครบ 5 ปี นิคมสหกรณ์จะดำเนินการออกเอกสารแสดงการทำประโยชน์เรียกว่ากสน.5 ซึ่งนิคมสหกรณ์ได้ออกเอกสารให้สมาชิกไปแล้ว 59,951 ไร่ จำนวน 2,966 แปลง ได้รับเงินกู้ในการปลูกพืช 2,733 แปลง สมาชิก 2,184 พื้นที่ที่ยังไม่ได้เอกสารสิทธิ์ กสน.5 จำนวน 55,408 ไร่ เมื่อสมาชิกได้เอกสาร กสน.5 แล้วไปขอออกนส.3 และโฉนดต่อไป ในการจัดสรรที่ดินการตั้งถิ่นฐานให้ราษฎรนั้น นิคมสหกรณ์ได้พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ด้วยเป็นรูปแบบเดียวกับการวางผังเมือง มีการสร้างถนนสายใหญ่ ถนนสายซอย สะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก สระน้ำสาธารณะประโยชน์ สระรับน้ำฝน สระน้ำเพื่อการเกษตรประจำไร่นา บ่อน้ำตื้น ถังเก็บน้ำฝน หอถังประปาพร้อมโรงสูบน้ำ เป็นการตั้งถิ่นฐานแบบวางแผนโดยรัฐที่ผู้ได้รับการจัดสรรที่ดินเป็นแปลงสร้างที่อยู่อาศัยในพื้นที่ทำกินที่ผ่านการจัดการเกิดเป็นชุมชนในนิคมสหกรณ์ที่ทุกคนต้องเป็นสมาชิกสหกรณ์นิคมและมีการจัดการในการยังชีพของเกษตรกร

ผู้บุกเบิกป่าซึ่งเปลี่ยนสภาพเป็นสมาชิกสหกรณ์นิคมได้ใช้ประโยชน์จากที่ดินที่ได้รับการจัดสรรจากนิคมสหกรณ์หลังสวนในการปลูกพืชเศรษฐกิจ ปลูกปาล์มน้ำมัน 650 ราย เนื้อที่ 34,500 ไร่ ยางพารา 600 ราย เนื้อที่ 11,000 ไร่ กาแฟ 156 ราย เนื้อที่ 1,651 ไร่ มะพร้าว 197 ราย เนื้อที่ 2,050 ไร่ เงาะ 121 ราย เนื้อที่ 1,452 ไร่ ทุเรียน 98 ราย เนื้อที่ 1,176 ไร่ ปลูกไม้ผล อื่นๆ 111 ราย เนื้อที่ 1,480 ไร่ และเพื่อเป็นการช่วยเหลือดูแลผู้เข้าไปตั้งถิ่นฐานในที่ทำกินใหม่สหกรณ์นิคมยังมีหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำเป็นจุดแทรกแซงตลาด ยางพารา จำนวน 2 แห่ง คือสหกรณ์นิคมหลังสวน จำกัด และสหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านแหลมปาย โครงการขยายกำลังการผลิต โรงงานสกัดน้ำมันปาล์มของสหกรณ์นิคมหลังสวน จำกัด นอกจากนั้นมีการจัดตั้งโรงงานแปรรูปปาล์มน้ำมันในระดับผลิตน้ำมันดิบ ภารกิจของสหกรณ์นิคม

หลังสวน จำกัด พัฒนาธุรกิจอย่างมืออาชีพ บนฐานคิดปรัชญาสหกรณ์ พัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพ ให้สมาชิกมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผลประโยชน์จากสหกรณ์ ให้การบริหารมีประสิทธิภาพและการจัดการมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายให้สมาชิกทำธุรกิจมากกว่าร้อยละ 60 ลดค่าใช้จ่ายไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 นิคมสหกรณ์ได้วางแผนการตั้งถิ่นฐานทำมาหากินเพื่อการพัฒนาประเทศชาติในผืนป่าละเมาะได้อย่างครบวงจร นิคมสหกรณ์ได้มีบทบาทต่อวิถีการทำการเกษตรของอำเภอละแมตั้งแต่ปี 2508 ถึงปัจจุบัน นับเป็นสถาบันที่ได้เข้ามาวางรากฐานชีวิตให้คนละแมโดยมีฐานวิถีคิดสหกรณ์ในการป้องกันความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนา

ชุมชนสังคมพหุลักษณะที่เป็นชาวสวนยุคใหม่ปลูกพืชเศรษฐกิจด้วยระบบเคมีได้เติบโตต่อเนื่องหลังจากลงหลักปักฐานแล้วมาถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการเติบโตทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากเข้าไปอยู่ในกิจกรรมการค้าเพื่อการส่งออก จึงมีรายได้เป็นกอบเป็นกำ แม้ว่าราคาพืชเศรษฐกิจ กาแฟ ยางพาราและปาล์มน้ำมันจะผันผวนแต่ก็ยังมียาได้ที่ชัดเจนเพราะมีที่ทำกินเป็นของตนเองที่มีกรรมสิทธิ์ มีต้นตอยางพารา ต้นกาแฟ ต้นปาล์มน้ำมันที่เป็นของตัวเองแม้ราคาจะขึ้นลงอยู่บ้างก็สามารถสร้างรายได้สม่ำเสมอเพราะเป็นสินค้าส่งออก ตรงกันข้ามกับชุมชนชาวประมงที่ไม่เติบโตทางเศรษฐกิจเพราะต้องทำกินในพื้นที่สาธารณะสัตว์น้ำเป็นของทุกคน ทั้งของประมงพื้นบ้านที่มีเครื่องมือขนาดเล็กและมีทุนน้อยนิดทั้งของประมงพาณิชย์ที่มีเครื่องมือขนาดใหญ่มีทุนขนาดใหญ่ ชุมชนประมงจึงเป็นชุมชนชายขอบในขณะที่ชุมชนชาวสวนมีพื้นที่ยืนที่มั่นคงกับทั้งรัฐมีรูปแบบการสนับสนุนด้านทุนที่ชัดเจนต่อเนื่องสนับสนุนทุกทางทั้งการปลูกใหม่ทั้งการดูแลเรื่องราคาตลาดจนปุ๋ยและสารเคมีในการดำเนินการทำสวน ในขณะที่ประมงพื้นบ้านไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐที่มีรูปแบบชัดเจนเหมือนชุมชนชาวสวน ไม่เพียงแต่เท่านั้นรัฐยังสนับสนุนให้ประมงพาณิชย์ไปเบียดเบียนประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่งอีกด้วย ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปกี่ทศวรรษชุมชนประมงพื้นบ้านก็มีวิถีที่ไม่เปลี่ยนแปลงจากการเป็นชุมชนชายขอบที่ไม่มีและไม่เคยมีนัยสำคัญทางการเมืองในทุกระดับของสังคมประเทศนี้เลย

ปัจจุบันชุมชนชาวสวนเป็นหัวใจของการพัฒนาเศรษฐกิจอำเภอละแม พืชเศรษฐกิจยางพาราปาล์มน้ำมันเต็มพื้นที่ 300, 000 ไร่ โดยปัจจุบันมียางพาราร้อยละ 25 ปาล์มน้ำมันร้อยละ 70 พืชผลไม้อื่นร้อยละ 5ของละแมและยังมีกาแฟหลงเหลืออยู่บ้าง ส่วนผลไม้ไม่มีเลย แต่มีการปลูกกล้วยหอมทองเพื่อการส่งออกประเทศญี่ปุ่นเป็นรายได้ของชุมชนชาวสวนอีกทางหนึ่ง

การเมืองการปกครองของชุมชน

ในสังคมดั้งเดิมของละแมในช่วงที่เป็นสังคมบ้านป่า ในเมืองหลังสวนหรือจังหวัดหลังสวนและอำเภอหลังสวนชุมชนจะดูแลกันเองโดยมีผู้อาวุโสเป็นผู้นำตามธรรมชาติ พระภิกษุสงฆ์ที่คอยช่วยแก้ปัญหา เมื่อมีการแบ่งเขตการปกครองเป็นตำบลในอำเภอหลังสวนมีกำนันเป็นผู้ปกครอง มีผู้ใหญ่บ้าน การดำรงชีพของชาวบ้านละแมแบบดั้งเดิมไม่สลับซับซ้อนเป็นการยังชีพแบบพอเพียง

การปกครองดูแลในระยะแรกๆ ของการเป็นหมู่บ้านและตำบลส่วนใหญ่เป็นการปราบปรามโจรผู้ร้าย ปัญหาที่ดิน การทะเลาะเบาะแว้งกัน และเมื่อมีการถือครองที่ดิน ผู้ปกครองตำบลและหมู่บ้านก็ต้องคอยดูแลเรื่องเขตที่ดินของชาวบ้านซึ่งมักมีปัญหากันอยู่เสมอ เมื่อชุมชนก้าวไปสู่ยุคการพัฒนาแบบทันสมัยเกิดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาเป็นกลไกหลักในการพัฒนาที่คาดหวังให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของคนในชุมชนเพื่อเป็นรัฐบาลท้องถิ่น

การมีกำนันผู้ใหญ่บ้านเดิมชาวบ้านมักให้ผู้นำตามธรรมชาติผู้มีภาวะผู้นำได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เมื่อได้รับเลือกแล้วมีการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นการดึงเอาผู้นำตามธรรมชาติมาเป็นผู้นำทางการเป็นการรวมอำนาจท้องถิ่นไปไว้กับส่วนกลางและขณะเดียวกันเป็นการสร้างอิทธิพลให้กับผู้นำซึ่งเป็นผู้ดูแลท้องถิ่นเพราะมีกฎหมายรับรองหรือเสริมสร้างอำนาจโดยกฎหมายเป็นการสร้างความชอบธรรมของการใช้อำนาจของผู้นำตามธรรมชาติโดยกฎหมายผนวกกับบารมีที่ผู้นำมีมาแต่เดิม และเนื่องจากความห่างไกลในการคมนาคมของท้องถิ่นทำให้อำนาจรัฐอื่นๆ เข้าไม่ถึง ชาวบ้านมีความรู้ไม่พอเพียงเป็นเงื่อนไขให้เกิดการรวบอำนาจไว้เบ็ดเสร็จสามารถเกิดขึ้นได้ อำนาจของกำนันผู้ใหญ่บ้านในยุคก่อนมีมากกว่าปัจจุบันสามารถจัดการเรื่องราวในชุมชนได้อย่างเด็ดขาดในด้านการปกครอง

ในการดำเนินนโยบายของทางราชการกำนันผู้ใหญ่บ้านสามารถสนองนโยบายได้เป็นอย่างดีเพราะกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นที่เคารพยำเกรงและเชื่อถือของชาวบ้าน ในขณะเดียวกันกำนันผู้ใหญ่บ้านก็ต้องมีที่พึ่งในด้านความรู้โดยเฉพาะครูในหมู่บ้านในการทำหนังสือราชการและพึ่งพระสงฆ์เจ้าอาวาสซึ่งวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจเพื่อช่วยแก้ปัญหาสร้างความเข้าใจและขจัดความขัดแย้ง

ระบบผู้ใหญ่บ้าน กรณีบ้านสระขาว

ในกรณีการแย่งชิงกันเป็นผู้นำเป็นเรื่องของศักดิ์ศรีมากกว่าเรื่องอื่นใด กรณีการเกิดชุมชนหมู่บ้านในช่วงปี 2520 – 2523 และการมีผู้ใหญ่บ้านในหมู่ 16 บ้านสระขาว ในตำบลละแมซึ่งมีฐานคิดสังคมนิยมตกลูกอยู่เน้นในที่สุดชุมชนสังคมพหุลักษณะกลุ่มนี้ก็ตัดสินใจเลือกผู้นำที่มีความสามารถในการนำและมีฐานคิดตลอดจนอุดมการณ์เดียวกันคือที่ไม่มีการสลายการนำในกลุ่มย่อยที่มีอยู่เป็นหลักสำคัญ ผู้ใหญ่บ้านคนแรกและคนปัจจุบันนี้ได้ใช้กลยุทธ์ทางการเมืองการปกครองที่ปรับปรนมาจากฐานคิดสังคมนิยมที่ยอมรับความต่างในความเหมือนสามารถประสานความต่าง ยอมรับความต่าง และใช้ธรรมชาติเป็นกลไกการปกครองได้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือชุมชนบ้านสระขาวเป็นชุมชนหมู่บ้านที่เริ่มก่อตัวเมื่อ 3 ทศวรรษที่ผ่านมา คือในปี 2520-2523 ที่บ้านสระขาวได้เกิดเป็นหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านเกิดใหม่เหมือนกับหมู่บ้านอื่น ๆ คือเมื่อผู้อพยพจับจองพื้นที่มีบ้านมากขึ้นก็ตั้งเป็นหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม การเข้าไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ป่าในบริเวณนี้เกิดขึ้นในทศวรรษ 2520 ในขณะที่พื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่แทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เพราะเป็นบริเวณรอยต่ออำเภอฟะโล๊ะ ชุมชนบ้านสระขาวเป็นสังคมที่มีผู้คนหลากหลายวัฒนธรรมเป็นชุมชนสังคมพหุลักษณะที่มีความแตกต่างทางวิถีคิด

วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ ตามที่ชุมชนได้ร่วมกันสรุปว่ามีผู้อพยพไปจากนครศรีธรรมราช ร้อยละ 35 จังหวัดสุราษฎร์ธานีร้อยละ 20 จังหวัดสงขลาร้อยละ 20 จังหวัดชุมพรโดยกำเนิดร้อยละ 10 จังหวัดพัทลุงร้อยละ 3 ภาคอีสาน เช่น สุรินทร์ บุรีรัมย์ นครราชสีมา ร้อยละ 7 และจากที่อื่นๆ อีก ร้อยละ 5 การก่อกำเนิดการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บ้านสระขานนั้นผู้คนส่วนใหญ่เคยร่วมเป็นสหามีฐานคิดการเมืองการปกครองแบบสังคมนิยม ผู้คนจากต่างถิ่นต่างที่ดังกล่าวได้เข้ามาบุกเบิกที่ทำกินในเขตป่า และเมื่อเกิดเป็นชุมชนกระทรวงมหาดไทยก็เข้ามายอมรับการลงหลักปักฐานของชุมชนผู้บุกรุกป่าด้วยการสร้างชุมชนถาวรที่ถูกกฎหมายโดยจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน พื้นที่ที่ตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของบ้านสระขานในระยะบุกเบิกได้ใช้ลำห้วยที่มีน้ำใสและทรายขาวสะอาดเป็นศูนย์กลางจึงเรียกขานชื่อบ้านกันตามลักษณะธรรมชาตินี้ว่า “บ้านสระขาน” การเข้าไปตั้งถิ่นฐานในผืนป่าของชุมชนที่รวมกันเรียกตัวเองว่าบ้านสระขานนั้นย่อมพบกับความยากลำบากทั้งในเรื่องของอาหารการกินที่อยู่อาศัย เครื่องอุปโภคบริโภคที่ไม่สามารถหาได้ง่ายนักเพราะเส้นทางคมนาคมที่ลำบากไม่มีถนนหนทางนอกจากเส้นทางชักลากไม้ ซึ่งห่างไกลและทุรกันดารจากศูนย์กลางชุมชนคือสถานีรถไฟและศูนย์กลางการค้าตลาดละม้าย่อมทำให้การดำรงชีวิตในผืนป่าไม่ถนัดนัก ประกอบกับต่างคนต่างมาจากต่างถิ่นต่างที่ การเข้าไปดำรงชีวิตในป่าที่ต้องเผชิญกับภัยทั้งจากคนสัตว์ และสิ่งที่ไม่มองไม่เห็น ตลอดจนไข้ป่าย่อมต้องดำรงชีวิตให้รอด ผู้คนดังกล่าวไม่ว่ามาจากท้องถิ่นใดย่อมต้องมีอัตลักษณ์แห่งความเป็นนักสู้และนักเผชิญปัญหาในทุกรูปแบบและพร้อมที่จะต่อสู้แบบตาต่อตาฟันต่อฟันเพื่อเอาชีวิตรอด ปัญหาความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องคู่กันไปกับการตั้งชุมชนใหม่ที่มีความเป็นสังคมพหุลักษณะที่มีความต่างทั้งต่างวิถีคิด ต่างวัฒนธรรม ต้องแสดงอัตลักษณ์แห่งตนเพื่ออยู่ให้รอด ชุมชนสระขานจึงเต็มไปด้วยคนเก่งและคนกล้าที่ไม่มีใครยอมใครและนำมาซึ่งความขัดแย้งซึ่งชุมชนยอมรับว่าจัดการได้ไม่ถนัด เพราะพื้นที่ที่มีความห่างไกลและทุรกันดารในการเดินทางที่ถูกกฎหมายไม่สามารถเอื้อมมือไปถึง

การดำเนินชีวิตในผืนป่าของชุมชนบ้านสระขานในปี 2523-2524 นอกจากจะมีการช่วยเหลือกันในหมู่ในพวกแล้วผู้ใช้ชีวิตในผืนป่าในช่วงเวลาดังกล่าวนี้อันเป็นช่วงระยะเวลาที่ทางภาคใต้มีการแพร่กระจายของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ใช้ป่าเป็นที่ตั้งกองกำลังกระจายตัวอยู่ตามป่าเขาในพื้นที่ตามแนวตะเข็บตำบลละม้ายและพะโต๊ะได้เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนและผู้ยึดมั่นในลัทธิคอมมิวนิสต์ ได้ช่วยเหลือด้านยุทธการป้องกันไข้ป่า อาหารตลอดจนการจัดการชุมชนโดยเฉพาะความมีระเบียบวินัยต่อส่วนรวมและการจัดการความขัดแย้ง กล่าวกันว่าคณะสหทัยในพื้นที่แถบนี้ได้กันพื้นที่ป่าในบ้านสระขานไว้ประมาณ 100 ไร่ ไม่ให้มีการบุกรุกเข้าไปทำลาย แม้ผู้ได้รับสัมปทาน โดยติดประกาศไว้ว่า “ห้ามผู้ใดตัดไม้บริเวณนี้ รักษาไว้ให้ลูกหลานผู้ใดฝ่าฝืนตาย จาก พคท.” ทำให้ผู้สัมปทานป่าไม่กล้าตัดไม้แม้แต่ต้นเดียวและป่านี้ก็ยิ่งเหลืออยู่ถึงปัจจุบัน

ในช่วงปี 2524 มีผู้อพยพเข้ามาบุกเบิกพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น คือ กลุ่มปากน้ำละม้าย กลุ่มสุราษฎร์ธานี และกลุ่มนครศรีธรรมราช แต่ยังมีจำนวนไม่มากนักเพราะเกรงกลัวคอมมิวนิสต์

สำหรับผู้ที่อยู่ในพื้นที่นี้ตั้งแต่เริ่มแรกอยู่กันอย่างปกติไม่ค่อยมีปัญหาความขัดแย้ง เช่นการทะเลาะวิวาท เพราะคณะสหายได้ตั้งกฎกติกาของการอยู่ร่วมกันในพื้นที่นี้ไว้ 3 ข้อ “หนึ่ง ห้ามขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น สอง ห้ามรบราฆ่าฟัน สาม ห้ามเบียดเบียน การดำเนินชีวิตต้องช่วยเหลือกัน หากมีการกระทำผิดกติกาจะตักเตือนสองครั้ง หากยังกระทำอยู่ ครั้งที่สามจะชำระโทษ หรือ ยิ่งเสียให้ตาย” ชุมชนบ้านสระขาวดำเนินมาด้วยกติกาดังกล่าวนี้นี้

หลังจากคณะสหายปิดฉากลง ชุมชนพหุลักษณะบ้านสระขาวเริ่มปั่นป่วนมีการชิงการนำ มีผู้แสดงตนอาสาเป็นผู้นำผู้อื่นแทนสหายมากมายหลายคนหลายกลุ่ม ในปี 2527 -2531 มีการแก่งแย่งชิงการเป็นผู้นำ ช่วงชิงการมีอำนาจ เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก แบ่งเขตแดนมีเสียงปิ่นดั่งขึ้นเกือบทุกวัน และมีการตายอย่างน้อยเดือนละหนึ่งราย คนกลุ่มรุ่นบุกเบิกที่อ่อนแอและไม่สามารถอดทนอดกลั้นและต่อสู้กับอิทธิพลได้ก็ขายที่ดินและอพยพออกจากพื้นที่ไป แม้ว่าขณะนั้นกาแฟและพืชไร่เริ่มได้ผลก็ตาม จากภาวะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ ในปลายปี 2531 ได้มีตำรวจตระเวนชายแดนค่าย 41 ชุมพร ค่ายอาภากรเกียรติวงศ์ เข้าไปตั้งฐานกองร้อยในพื้นที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งการรบราฆ่าฟันกันลดน้อยลง

เมื่อตำรวจตระเวนชายแดนค่ายอาภากรเกียรติวงศ์เข้าไปตั้งฐานในพื้นที่ได้ดำเนินการปฏิบัติการงานมวลชนประสานกลุ่มชาวบ้าน ให้มีความเข้าใจการอยู่ร่วมกันและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนก่อให้เกิดความสามัคคี มีการสร้างโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสิริราษฎร์ สร้างเส้นทางคมนาคม ชุมชนก็ได้มีการร่วมกันมากขึ้น เกิดความสามัคคีในชุมชนมากขึ้น การรบราฆ่าฟันกัน ความขัดแย้งก็ลดลง และมีคนรุ่นที่สองได้อพยพเข้ามาซื้อที่ดินทั้งมาจากเกาะสมุย หัวไทร ระโนด หลังสวน ชุมพร พัทลุง และพื้นที่อื่นๆ เข้ามาปลูกกาแฟ ยางพาราและไม้ผล และเมื่อบ้านสระขาวพัฒนาเป็นหมู่บ้านโดยแยกออกมาจากบ้านคลองสง เป็นหมู่ที่ 16 ในตำบลละแม ในปี 2533 ชุมชนสระขาวก็มีความเป็นตัวตนชัดเจนขึ้น มีผู้ใหญ่บ้านของตัวเอง โดยผู้ที่ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือนายอุทัย เครือสาย ซึ่งเป็นอพยพจากจังหวัดนครศรีธรรมราช เข้าไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในพื้นที่นี้ตั้งแต่ปี 2520 เป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรม มีภูมิปัญญา มีภาวะผู้นำสูงสามารถบริหารจัดการชุมชนหมู่บ้านและเป็นผู้มีอำนาจในตัวที่ปรับปรนการอยู่ร่วมกับลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ บุคลิกภาพที่น่าเคารพและน่าเกรงขามและมีความเมตตาอยู่ในที่ ด้วยการใช้วัฒนธรรมนักเลงในการปกครองที่กลุ่มบ้านต่างๆให้ความเคารพยำเกรงในความดีมีคุณธรรม และมีธรรมภิบาล ประกอบกับเป็นผู้มีความรู้ในด้านยาสมุนไพรช่วยดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยให้ชาวบ้านจากการที่นายอุทัย เครือสายเป็นนักพัฒนาช่วยเหลือดูแลชุมชนมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจึงได้รับการยอมรับนับถือและเป็นที่พึ่งของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี เมื่อเป็นหมู่บ้านที่ตั้งใหม่และอยู่ห่างไกลทุรกันดารและยากจน ด้วยความเป็นสังคมพหุลักษณะการปกครองของหมู่บ้านสระขาวได้ออกแบบเฉพาะตัวเป็นการวางฐานการปกครองและสร้างการมีส่วนร่วมให้เป็นเอกภาพบนฐานการยอมรับความแตกต่างของสังคมพหุลักษณะ โดยใช้กลยุทธ์ทางการเมืองการปกครองจากฐานคิดสังคมนิยมเพื่อลดความกดดันทางการนำโดยจัดการเป็นกลุ่มบ้าน มีกลุ่มบ้าน 6 กลุ่ม คือ กลุ่มสระขาว 1 กลุ่ม

สระขาว 2 กลุ่มสิริราษฎร์ กลุ่มบ้านควนโรย กลุ่มระโนด กลุ่มทับสัสมาม โดยแต่ละกลุ่มบ้านมีตัวแทน 1-2 คนตามขนาดของจำนวนครัวเรือนมาเป็นกรรมการหมู่บ้านและเป็นผู้สื่อสารระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับชาวบ้าน และเป็นคณะผู้พิจารณาเรื่องราวในหมู่บ้าน เป็นแกนหลักในการพัฒนาหมู่บ้านทั้งด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนน สะพาน ด้วยแรงงานและเงินทุนของชาวบ้าน โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐทางเดียว สังคมพหุลักษณะบ้านสระขาวพัฒนาต่อเนื่องด้วยระบบการเมืองการปกครองของผู้ใหญ่บ้านแบบใหม่ที่มีฐานความรู้และความรอบรู้และมีอำนาจในตัวเองด้วยการใช้วัฒนธรรมนักเลงในการปกครองที่ลูกบ้านให้ความเคารพยำเกรงในความคิดและมีคุณธรรม ฐานคิดสังคมนิยมที่บูรณาการและปรับปรนไปกับการพัฒนาภาครัฐที่ปัจจุบันนำไปสู่การพึ่งตนเองที่เข้มแข็งและยั่งยืน

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากการเป็นชุมชนที่มีระบบการทำมาหากินแบบพอเพียงโดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติไปสู่กระบวนการผลิตเพื่อให้เหลือเป็นสวนกินเพื่อนำไปขายเป็นทุนหรือสะสมทุนเพื่อสร้างสวนกินต่อไป และมีการบริโภคแบบวัตถุนิยม ชุมชนอาศัยเวลาประมาณ 30 ปี จึงเข้าสู่ระบบทุนนิยมสมัยใหม่อย่างสมบูรณ์ ผลกระทบที่เกิดขึ้นบางชุมชนล่มสลาย บางชุมชนสามารถปรับตัวเข้ากับระบบการพัฒนานำไปสู่ความเข้มแข็งโดยเป็นการปรับตัวทั้งระบบของชุมชนเช่นชุมชนบ้านสระขาวที่กล่าวนี้

ต่อจากการมีระบบการปกครองแบบกำหนดผู้ใหญ่บ้านมีสภาตำบลซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีกำหนดเป็นประธานสภาตำบล ต่อมารัฐมีนโยบายกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นให้กับตำบลมากขึ้นโดยหวังให้เป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระพึ่งตนเองได้ เป็นการปกครองที่ประชาชนดูแลกันเองพยายามให้เป็นการปกครองท้องถิ่นอย่างแท้จริงได้มีกฎหมายเปลี่ยนสภาตำบลให้เป็นองค์กรการบริหารส่วนตำบล พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2546

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในละแวกประกอบด้วยเทศบาลตำบลละแวกและองค์การบริหารส่วนตำบล 4 ตำบล ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลละแวก องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหลวงและองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาตัดได้มีส่วนในการพัฒนาชุมชนอำเภอละแวกในฐานะรัฐบาลท้องถิ่นได้ในระดับหนึ่งตามนโยบายและกระบวนการของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น แต่การดำเนินงานยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์เพราะการกระจายอำนาจยังไม่สมบูรณ์ ในส่วนการบริหารจัดการในฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐมีการดำเนินงานที่มีลักษณะพิเศษคือการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบเครือข่ายเพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีร่วมกันโดยมีแนวทางในการปฏิบัติในแนวทางเดียวกันโดยมีปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นข้าราชการประจำเป็นแกนหลักในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม โดยปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตงเป็นผู้ริเริ่ม และได้รับความร่วมมือจากทุกองค์การบริหารส่วนตำบล มีการประชุมร่วมงานกันทุกเดือนโดยสับเปลี่ยนกันไปทุกตำบล นำไปสู่การวางฐานการ

มีส่วนร่วมในการวางรากฐานประชาธิปไตยและเป็นกลไกการพัฒนาท้องถิ่นและร่วมสร้างจิตสำนึก
ร่วมในการพัฒนาตำบลและสร้างอนาคตของตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอละแมในส่วนการบริหารจัดการในฐานะเป็นหน่วยงาน
ของรัฐมีการดำเนินงานที่มีลักษณะพิเศษคือการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบเครือข่าย
เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีร่วมกันโดยมีแนวทางในการปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน
โดยมีปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นข้าราชการประจำเป็นแกนหลักในการสร้างกระบวนการ
มีส่วนร่วม โดยปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสวนแดงเป็นผู้ริเริ่ม และได้รับความร่วมมือจากทุก
องค์การบริหารส่วนตำบล มีการประชุมร่วมงานกันทุกเดือนโดยสลับเปลี่ยนกันไปทุกตำบล นำไปสู่
การวางฐานการมีส่วนร่วมในการวางรากฐานประชาธิปไตยและเป็นกลไกการพัฒนาท้องถิ่นและ
ร่วมสร้างจิตสำนึกร่วมในการพัฒนาตำบลและสร้างอนาคตของตำบล

ในช่วงปี 2510 ประชากรในตำบลละแมมีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การไปติดต่อราชการใน
อำเภอหลังสวนมีผลกระทบต่อประชากรเพราะต้องเสียเวลาเดินทางไปไกลจึงได้ดำเนินการเพื่อขอ
จัดตั้งตำบลละแมแยกออกมาจากอำเภอหลังสวนเป็นอำเภอๆ ได้ร่วมกันดำเนินการโดยนาย
ประมวญ กุลมาตรติดต่อให้มาตั้งเป็นกิ่งอำเภอในปี 2513 โดยนายวิรัช เอื้ออารีได้บริจาคที่ดินให้
50 ไร่ เป็นที่จัดสร้างที่ว่าการกิ่งอำเภอ สร้างเป็นเรือนไม้ เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ประชากรมี
รายได้เพิ่มขึ้นได้ตั้งเป็นอำเภอในปี 2520 นายอำเภอคนแรก คือ นายวิรัช วงศ์โรทัย เป็นคน
จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้อาคารหลังเดิมเป็นที่ว่าการอำเภอ ปัจจุบันมีการสร้างอาคารที่ว่าการ
อำเภอหลังใหม่ มีผู้บริจาคที่ดินสร้างสถานีตำรวจอำเภอละแม อาคารที่ว่าการอำเภอหลังเก่า
ปัจจุบันเป็นที่ทำการเทศบาลตำบลละแม

ความปลอดภัยของประชาชน

จากสภาพพื้นที่ที่อยู่ไกลจากอำเภอหลังสวน ในตำบลละแมจึงเป็นเส้นทางที่โจรใช้เป็น
แหล่งพักพิง และเป็นทางผ่าน และในขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่เป้าหมายของโจรด้วย ในราวปี
พุทธศักราช 2500 มีโจรในละแมเช่นกัน เพราะมีผู้อพยพจากต่างถิ่นเข้ามามาก พื้นที่เขาหลวงที่เป็น
ชุมชนเก่ามีการเล่าขานกันว่าเป็นชุมโจร ส่วนชุมชนบริเวณสถานีรถไฟไม่มีปัญหาโจรผู้ร้ายเพราะ
โรงเลื่อยของนายวิรัชเป็นที่พักของตำรวจสายตรวจที่เดินทางมาทางรถไฟ โจรจึงกลัวนายวิรัช โจร
ที่เป็นที่เกรงกลัวกันในยุคนั้นปี 2498 ชื่อเสือวิไล และเสือพิน เสือวิไลเป็นคนกรุงเทพฯ เส้นทาง
การปล้นอยู่ในเส้นทางสายพะโต๊ะ ผู้รู้ชาวพะโต๊ะและลูกหลานชาวพะโต๊ะ ในช่วงที่พะโต๊ะเป็นหัว
เมืองโยเมืองในสมัยพระยาจุฑาราชโกศการเป็นเจ้าเมืองหลังสวน ในฐานะบ้านพะโต๊ะเป็นหัวเมือง
โย มีขุนภักดีราษฎร์ (โย ภักดี) เป็นเจ้าเมืองมีหน้าที่เก็บภาษีอากร คมคติแพ่งและอาญา ดูแลทุกข์
สุขของประชาชน ปี2422 ได้มีการจัดทำเหมืองแร่ดีบุกขึ้นที่บ้านปากทรง ทำให้บ้านปากทรงเป็น
พื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจมากในสมัยนั้น (วิรัช เอื้ออารี ผู้ให้สัมภาษณ์,19 พฤศจิกายน
2551)

สำหรับกรณีเสือวิไล ปี 2460 กระทรวงมหาดไทยจึงได้ยกท้องที่พะโต๊ะขึ้นเป็นอำเภอตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 ขึ้นกับจังหวัดหลังสวน โดยมีหลวงแพ่งศุภการเป็นนายอำเภอคนแรก ปี 2476 เกิดกบฏบวรเดช สิบเอกหม่อมเจ้าบัณฑิต เสนีย์วงศ์ กับพวกรวม 4 คนได้หลบหนีมาอยู่ในพื้นที่พะโต๊ะ และก่อคดีอาญาชิงพวกเดียวกันตาย จึงหลบหนีเข้าป่าเปลี่ยนชื่อเป็น เสือวิไล มีอิทธิพลอยู่ประมาณ 6 ปีเศษจึงถูกยิงเสียชีวิต นอกจากนั้นยังมีเสือพินเป็นคนเกาะกลาง ภูเก็ต เส้นทางปล้นตะกั่วป่า หลังสวน ละแม มีที่หลบซ่อนในถ้ำในอำเภอละแม ปล้นเมียชาวบ้านไปไว้ในถ้ำ ถูกจับและตายที่อำเภอหลังสวนโดยผู้หญิงที่ถูกจับเป็นตัวประกันควักลูกตาและถูกตำรวจยิงตาย

สภาพปัญหาของชุมชนละแมในทศวรรษ 2550

เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2550 หลังจากเปลี่ยนป่าเป็นเมืองและเป็นชุมชนละแมได้เปลี่ยนผ่านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนักและรุนแรงนำไปสู่ความเสื่อมโทรมทั้งป่า ดิน น้ำและทะเล ในช่วง 5 ทศวรรษ จากชุมชน 10 ครัวเรือนไปสู่ 4149 ครัวเรือน จากประชากรไม่ถึง 1000 คนในทศวรรษ 2500 ไปสู่ 27,643 คนในทศวรรษ 2550 จากการเปลี่ยนผ่านจากป่ามาสู่ชุมชนได้สร้างชุมชนและอาชีพของผู้คนให้มั่นคงทั้งสภาพสังคมวัฒนธรรมประเพณี เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองไปตามยุคสมัยย่อมที่มีประชากรเพิ่มขึ้นในขณะที่มีข้อจำกัดทางทรัพยากรเพิ่มขึ้นย่อมเกิดปัญหาตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งพอจะสรุปรวมปัญหาจากเวทีชุมชนได้ดังนี้

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ มีปัญหารายได้ไม่เพียงพอ มีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐาน ประกอบกับการขาดความเข้าใจในการทำเกษตรกรรมให้ได้ผลดี มีหนี้สินมาก เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรราคาตกต่ำและผลผลิตไม่ได้ตามเป้าหมาย ราคาสินค้าทางการเกษตรมีราคาต่ำกว่าต้นทุนทั้ง ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงราคาแพง ทำให้ต้นทุนสูงทั้งในการทำเกษตรและการเลี้ยงสัตว์

ราคาผลผลิตตกต่ำและผันผวน การขาดความรู้ความเข้าใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ให้ได้ผลดี ขายได้ราคาดี ตลาดต้องการ แหล่งจำหน่ายผลผลิตไม่มีตลาดที่แน่นอนภายในตำบลไม่มีแหล่งรับซื้อผลผลิตต้องนำไปจำหน่ายนอกอำเภอและถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ขาดแหล่งเงินทุนหมุนเวียนและมีหนี้สิน จำเป็นต้องกู้ยืม ไม่มีรายได้เสริมนอกจากรายได้ภาคเกษตร ขาดการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพ ไม่สามารถต่อรองได้ ราษฎรไม่ค่อยให้ความสนใจร่วมมือในการทำกิจกรรมและการพัฒนาองค์กร เช่น ธุรกิจร้านค้าชุมชน กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารหมู่บ้าน การก่อตั้งธุรกิจร้านค้าชุมชน กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารหมู่บ้าน นอกจากนั้นมีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยตามกระแสบริโภคนิยม และขาดวินัยทางการเงิน การทำการเกษตรเชิงเดี่ยวขาดพืชอาหารทำให้ขาดแหล่งอาหาร การทำสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน และสวนไม้ผลขาดการพัฒนาการเรียนรู้ในการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ให้เหมาะสม การขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาอาชีพเกษตรที่ทันสมัยและอาชีพเสริมอื่นๆ การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมมีน้อยและ

ขาดการเชื่อมโยงเครือข่ายกิจกรรม ประชาชนขาดการเรียนรู้ในการยกระดับรายได้และการพัฒนาหมู่บ้านให้เข้มแข็ง สภาพดินเสื่อมโทรมขาดธาตุอาหาร ไม่มีการฟื้นฟูดิน มุ่งใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี ด้านเดียวนอกจากทำให้ต้นทุนการผลิตสูงแล้วทำให้ดินขาดธาตุอาหาร ขาดจุลินทรีย์ทำให้เกิดโรคพืชได้ง่าย เช่นการเกิดโรครากเน่าตายของยางพาราทั้งพื้นที่ละแอม นอกจากนั้นการเปิดการค้าเสรีทำให้เกิดการแข่งขันในสินค้าภาคเกษตรสูงขึ้น นอกจากนั้นที่ดินในการทำการเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในป่าสงวนแห่งชาติไม่สามารถแปลงทรัพย์สินมาเป็นทุนได้ ประกอบกับมีความไม่แน่นอนของนโยบายรัฐบาล งบประมาณในการพัฒนาตำบลมีไม่พอเพียง และรัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวมากกว่าเมืองที่มีศักยภาพด้านพื้นที่

ปัญหาด้านสังคม ชุมชนขาดความสามัคคี ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่าง ประชาชนยังไม่ให้ความสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน ไม่ให้ความสนใจในการพึ่งตนเอง ยึดติดวัตถุนิยม ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ชิงดีชิงเด่น ทำขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว มีส่วนร่วมในการพัฒนาค่อนข้างน้อย การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องค่อนข้างน้อย อิทธิพลของวัตถุนิยม การแข่งขันส่งเสริมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย โดยเฉพาะการรักษาชนบประเพณีเยาวยชนให้ความสนใจกับวัฒนธรรมภายนอกและนำมาใช้ในชีวิตประจำวันมองข้ามวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและประเพณีไทย มองวัฒนธรรมประเพณีด้านความสนุกสนานเพียงด้านเดียว ขาดสิทธิของตนเอง ขาดจิตสำนึก เพราะความด้อยศักยภาพของทรัพยากรบุคคล บริโภคนิยมทำให้ชุมชนเห็นแก่ตัว การปกครองจากบนสู่ฐานรากทำให้คนขาดความเชื่อมั่นในการพึ่งพาตนเองต้องพึ่งพาคนอื่นอยู่ตลอดเวลา ยาเสพติดแพร่ระบาดเข้ามาในชุมชนทำให้เยาวยชน ประชาชนติดยาเสพติดนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาอาชญากรรม สุขภาพ เป็นบุคคลไร้คุณภาพ ชุมชนขาดความเข้มแข็ง ราษฎรขาดการรวมกลุ่มในการพัฒนาชุมชนไม่เข้าใจบทบาทของกลุ่มและผลดีของการรวมกลุ่ม ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้รับความสนใจและไม่มีการสืบทอด ปัญหายาเสพติด การขาดความเข้มแข็งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ล่อแหลมต่อปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ราษฎรไม่ได้ออกกำลังกายและเล่นกีฬาทำให้สุขภาพไม่ดี ขาดความเอื้ออาทรในชุมชน ปัญหายาเสพติด การพัฒนาแบบแยกส่วน ต่างคนต่างทำ ขาดความสามัคคีในชุมชน ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากการแข่งขันสูงทำให้คนเห็นแก่ตัว ขาดการบูรณาการและการพัฒนา ต่างคนต่างยึดหน่วยงานตนเป็นหลัก คนว่างงาน แรงงานต่างด้าวทั้งที่ถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมายเป็นที่มาของอาชญากรรมและโรคระบาดเช่น โรคมาเลเรีย โรคเท้าช้าง ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจและไม่เห็นความสำคัญในการป้องกันดูแลรักษาสุขภาพ ผู้นำอาสาสมัครเพื่อป้องกันพาหะของโรคในหมู่บ้านมีไม่เพียงพอและขาดปัจจัยเพื่อการป้องกันโรคและประชาชนขาดความรู้ในการป้องกันโรคเบื้องต้น ขาดสารเกี่ยวกับการป้องกันดูแลสุขภาพมีน้อย

ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมไม่สะดวกเนื่องจากถนนส่วนใหญ่เป็นถนนลูกรัง ในฤดูฝนถนนชำรุดขาดช่วงไม่สามารถสัญจรไปมาได้ สะพานท่อบล็อกขาดการปรับปรุงก่อสร้าง

เพิ่มเติมให้ครบ พื้นที่บางส่วนยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ส่วนราชการและราษฎรไม่มีโทรศัพท์ใช้ ในฤดูแล้งราษฎรขาดน้ำในการอุปโภคบริโภคที่ถูกหลักอนามัย ตลอดจนน้ำเพื่อการเกษตร กรณีตำบลทุ่งควัววัด ปัญหาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทั้งถนนแหล่งน้ำยังไม่ทั่วถึงเพราะมีงบประมาณจำกัด ประกอบกับเป็นพื้นที่ห่างไกล พื้นที่การเกษตรยังอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติและเขตอุทยาน ไม่สามารถประเมินการเก็บภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือน และภาษีที่ดินทำให้รายได้ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์และไม่สอดคล้องกับสภาพครัวเรือนและประชากรที่มีอยู่จริงจึงเกิดผลกระทบในการพัฒนา

ปัญหาสุขภาพ ประชาชนยังปฏิบัติตนไม่ถูกสุขลักษณะ เพราะประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการรักษาสุขภาพอนามัย เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีน้อย ความรู้ความเข้าใจในสุขภาพอนามัยราษฎรขาดความรู้ความเข้าใจในสุขภาพอนามัยทำให้เกิดปัญหา และโรคติดต่อยังมีระบาด ประชาชนยังปฏิบัติตนไม่ถูกสุขลักษณะ เพราะประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการรักษาสุขภาพอนามัย เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีน้อย ประกอบกับการได้รับผลกระทบจากสารเคมีในการทำเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ส่งผลต่อสุขภาพ

ปัญหาด้านการเมืองการปกครอง ขาดการกระจายและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารท้องถิ่น และภาครัฐสู่ประชาชน ประชาชนขาดความร่วมมือในการเมืองการปกครอง ผู้นำท้องถิ่นขาดความสามารถในการปกครอง การคอร์รัปชันของผู้มีอิทธิพลและเจ้าหน้าที่ เนื่องจาก การปกครองยังคงแบบรวมศูนย์อำนาจอยู่ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการเมืองการปกครอง ประชาชนมีส่วนร่วมเฉพาะการเลือกตั้ง ราษฎรขาดความรู้ความเข้าใจการมีส่วนร่วมในด้านการเมืองการปกครองหน้าที่และบทบาทของสมาชิก อบต.สมาชิก อบต.ขาดความรู้ความเข้าใจระเบียบ แนวทางการปฏิบัติหน้าที่ และระเบียบราชการ บุคลากรขาดการเรียนรู้ ขาดความรู้ความสามารถ

ปัญหาด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ราษฎรส่วนใหญ่มีการศึกษาภาคบังคับ ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการศึกษาและออกมามีแรงงานในการเกษตรและไม่มีทุนการศึกษา การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ราษฎรขาดการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมไทยถูกรบงำด้วยวัฒนธรรมประเพณีที่ผิดๆ ศาสนา เยาวชน ประชาชน ไม่ให้ความสำคัญกับศาสนาและปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา **ด้านการศึกษาและศาสนา** ขาดสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย ขาดการสืบทอดทางศาสนา เพราะเป็นท้องถิ่นชนบทการเข้าถึงสื่อ อุปกรณ์ การเรียนการสอนน้อย ขาดงบประมาณในการดำเนินการ ประชาชนก้าวตามกระแสโลกาภิวัตน์ ไม่สนใจปฏิบัติตามวัฒนธรรมชุมชน ขาดการส่งเสริม สนับสนุน ภูมิปัญญา ศิลปะ ประเพณีท้องถิ่น

ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ป่าถูกทำลายต่อเนื่องบุกรุกเป็นที่ทำกิน ดินเสื่อมโทรมจากการทำเกษตรระบบเคมี การปรับพื้นที่ปลูกพืชทำให้ดินพังทลาย น้ำมีใช้ไม่เพียงพอตลอดปี ทรัพยากรชายฝั่งถูกทำลายเสื่อมโทรม ทะเลเสื่อมโทรม สัตว์น้ำลดลงมาก แหล่งน้ำธรรมชาติตื้นเขินจากการพังทลายของดิน ป่าต้นน้ำถูกทำลาย มีปัญหาน้ำอุปโภคบริโภค ในฤดู

แล้งราษฎรขาดน้ำในการอุปโภคบริโภคที่ถูกกอนามัย น้ำเพื่อการเกษตร ขาดแคลนแหล่งกักเก็บน้ำ มีแหล่งกักเก็บน้ำไม่เพียงพอ การทำการเกษตรมีผลกระทบต่อแหล่งน้ำมีการบุกรุกเขตคลองลำห้วยหนองบึงเพื่อปลูกพืช การประกอบอาชีพเกษตร การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชลงแหล่งน้ำ นอกจากนั้นมีปัญหาน้ำเสีย เพราะขาดการจัดการน้ำเสียจากบ้านและแหล่งประกอบอาชีพ ราษฎรปล่อยน้ำเสียลงแหล่งน้ำ ประกอบกับประชากรเพิ่มขึ้นทำให้ราษฎรบุกรุกแผ้วถางป่าสงวนแห่งชาติพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อใช้เป็นที่ทำกินและขาดการปลูกป่าทดแทน ในด้านขยะมูลฝอย ขาดการจัดการและกำจัดขยะที่ถูกต้องและไม่มีที่ทิ้งขยะมูลฝอย ประกอบกับประชาชนขาดจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประชาชนขาดการเรียนรู้ในการใช้น้ำของส่วนรวมทั้งจากแหล่งน้ำธรรมชาติและน้ำประปา

ด้านสาธารณูปโภค การคมนาคมไม่สะดวก การสื่อสารไม่ทั่วถึง ประชาชนมีไฟฟ้า น้ำประปาใช้ไม่ทั่วถึง เนื่องจากงบประมาณภาครัฐไม่เพียงพอในการพัฒนา ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ การพัฒนาสาธารณูปโภคที่ดำเนินการแล้วไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ

ปัญหาการจัดการ องค์การบริหารส่วนตำบล รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่เพียงพอกับความต้องการการพัฒนาของประชาชน บุคลากรไม่เพียงพอในการจัดการการบริหารงานให้บรรลุเป้าหมาย

ปัญหาเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ประชาชนขาดเอกสารสิทธิ์ เนื่องจากประชาชนที่อาศัยทำมาหากินอยู่ในเขตป่าสงวนหลายร้อยครัวเรือน

บทสรุปสำหรับการพัฒนาการชุมชนละแมในบริบทการเปลี่ยนแปลง

ละแมได้เปลี่ยนผ่านจากป่าสู่เมืองก้าวข้ามอดีตมาเป็นตำบลละแมและกิ่งอำเภอในอำเภอหลังสวน และเป็นอำเภอเมื่อป่าเปลี่ยนเป็นพื้นที่เกษตรกรรมพืชเชิงเดี่ยวและเกิดชุมชนกระจายเต็มผืนป่าแยกการปกครองเป็น 4 ตำบล แม้เป็นอำเภอขนาดเล็กแต่มีบทบาททางเศรษฐกิจของจังหวัดชุมพรอย่างมีนัยสำคัญ การก่อเกิดชุมชนมีพลวัตบนเส้นทางการต่อสู้และยอมจำนนในระบบทุนนิยมตั้งแต่ปฐมบทก่อนการสัมปทานป่า ในทศวรรษ 2480-2490 เข้าสู่ทศวรรษ 2500 ที่คลื่นผู้อพยพเคลื่อนตัวเข้าสู่ป่าสัมปทาน และพัฒนาเป็นกิ่งอำเภอและอำเภอในช่วงทศวรรษ 2510 และ 2520 ละแมเป็นชุมชนเกิดใหม่ที่ผ่านการใช้ทรัพยากรอย่างหนัก ดังนั้นเมื่อถึงทศวรรษ 2530 ชุมชนก็ต้องเข้าสู่การเผชิญกับบริบทใหม่คือความเสื่อมโทรมของทรัพยากร และทศวรรษ 2550 ที่ชุมชนต้องเผชิญกับแรงกระแทกจากภาวะทุนนิยมที่มีการบริโภคกันอย่างฟุ่มเฟือย ที่ตอบโจทย์ความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรที่เกิดจากมนุษย์เอง แต่ละแมยังไม่มีกรอบบทเรียนเพื่อรู้จักเข้าใจและเข้าถึงความเป็นตัวตน เพราะผู้อพยพจากท้องถิ่นอื่นซึ่งเป็นประชากรร้อยละ 90 ยังไม่เป็นคนแม่ อาจจำเป็นต้องใช้เวลาประมาณสองชั่วอายุจึงจะเกิดจิตวิญญาณและเป็น “คนแม่” พัฒนาการการเกิดชุมชนในผืนป่าจึงเป็นบทเรียนสำหรับคนที่อยู่ในละแมได้คิดย้อนทวนความเป็น

ละแมในปัจจุบันจะจัดการอย่างไรกับสิ่งที่เผชิญอยู่และก้าวไปข้างหน้าร่วมกันบนฐานคิดการมีส่วนร่วมและลดความเป็นปัจเจกทั้งตัวบุคคลและกลุ่ม

บทที่ 3

ทุนทางสังคมฐานการดำรงอยู่ของชุมชนละแม

ทุนทางสังคมเป็นทุนสำคัญในการเสริมสร้างวิถีชีวิตและเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองของชุมชนให้เป็นอย่างสมดุล โดยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลักของสังคม คือ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) ทุนทางสังคมเป็นวิถีคิดและระบบความรู้ ในการจัดการวิถีชีวิตของความเป็นชุมชนตั้งแต่เรื่องการจัดการทรัพยากร การจัดระบบ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ หรือคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทุนทางสังคมจึงเป็น เสมือนทรัพยากรทางศีลธรรมที่สามารถลดช่องว่างระหว่างคนกับคน คนกับสถาบัน หรือระหว่าง สถาบันกับสถาบันและยังเป็นกลไกในการทำให้ทุกภาคส่วนสามารถทำงานร่วมกันได้ เมื่อคนได้ มองเห็นผลประโยชน์ร่วมกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มองเห็นคุณค่า มีความคาดหวังและมี เป้าหมายร่วมกันก็จะทำให้คนหรือสถาบันสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมได้

สำหรับการมองทุนทางสังคมของชุมชนอำเภอละแมทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาคนั้น ในระดับมหภาคครอบคลุมบริบทขององค์กรหรือสถาบันในชุมชนซึ่งมีความสัมพันธ์ที่อยู่ภายใต้ โครงสร้างแบบเป็นทางการ เช่น รูปแบบการปกครองแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับกฎหมาย ตลอดจน ระดับการกระจายอำนาจซึ่งเป็นเหมือนสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อระดับจุลภาค ในขณะเดียวกัน ระดับจุลภาคถือเป็นศักยภาพของการรวมตัวขององค์กรในแนวนอนรวมทั้งเครือข่ายในการพัฒนา ซึ่งเป็นเรื่องของสาระหรือวิถีคิดในรูปของการให้คุณค่า ความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และบรรทัด ฐานของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้คุณค่านั้นประกอบด้วยความไว้วางใจ ความสามัคคี และ การต่างตอบแทนซึ่งถือเป็นค่านิยมร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชน สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของโครงสร้างที่สะท้อนให้เห็น ถึงองค์ประกอบและระดับการปฏิบัติของสถาบันท้องถิ่นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่เป็น ฐานในการพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นองค์กรในแนวราบและมีความเป็นเครือข่ายที่ส่งเสริมสนับสนุนโดย กฎ ระเบียบ ทุนทางสังคมในระดับมหภาคจึงเป็นเหมือนสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อระดับจุลภาค

ทุนทางสังคมจึงมีความสำคัญยิ่งในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืน องค์กรความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพิจารณาว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนเกิดจากทุน 4 ประเภทคือ ทุนทางกายภาพ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคม และพบว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนเป็นผลมาจากปัจจัยด้านทุนมนุษย์และทุนทางสังคมถึง 4 ส่วน ในขณะที่เกิดจากทุนทางกายภาพและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติเพียง 2 ส่วน (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) ในบริบทสังคมไทยทุนทางสังคมจึงเป็น

ทุนสำคัญที่เสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในสังคมและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองมาช้านาน ทุนทางสังคมจึงเป็นพลังทางสังคมในการฝ่าวิกฤตของสังคมด้วยการที่คนเอาความดีและความรู้มารวมกันเพื่อแก้ไขปัญหา (ประเวศ วะสี, 2542) ในขณะเดียวกันทุนทางสังคมซึ่งเป็นกระบวนการก็เป็นพลวัตในการสร้างรูปแบบทางสังคมซึ่งเป็น กระบวนการของทุนทางสังคมในทุก ระดับ ทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว เครือญาติ กลุ่ม องค์กร สถาบัน ชุมชน และเครือข่าย ที่มักจะได้รับ อิทธิพลจากปัจจัยภายนอก เช่น ปัจจัยด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยี เป้าหมายสุดท้ายของกระบวนการของทุนทางสังคมมุ่งสู่การจัดการและการกระจาย ทรัพยากรให้แก่สมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม กระบวนการของทุนทางสังคมจึงมุ่งสร้าง เสริมทรัพยากรหรือทุนให้แก่ชุมชนและสังคม ในขณะเดียวกันก็ช่วยให้ชุมชนและสังคมเกิดพลังที่จะ ขับเคลื่อนงานหรือช่วยแก้ปัญหาที่มีอยู่ในชุมชน

ทุนทางสังคมของชุมชนละแม

ทุนทางสังคมของชุมชนอำเภอละแมที่เป็นฐานการดำรงอยู่ของชุมชนทั้งในส่วนที่ได้จากการ สังสม การต่อยอด การเติมเต็ม และการสร้างใหม่เป็นผลรวมที่ทำให้เกิดพลังทางสังคม ทุนทางสังคม ในสังคมละแมจำแนกดังนี้

1. ทุนทางสังคมในระดับมหภาค
2. ทุนทางสังคมในระดับจุลภาค

ทุนทางสังคมในระดับมหภาค

ทุนทางสังคมในระดับมหภาค ครอบคลุมบริบทขององค์กรหรือสถาบันในสังคมซึ่งเป็นเหมือน สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อระดับจุลภาค ประกอบด้วย

1. ทุนคนหรือทุนมนุษย์
2. ทุนสถาบัน
3. ทุนวัฒนธรรม
4. ทุนความรู้

ทุนคน

คนที่ถือว่าเป็นทุนทางสังคมที่สมบูรณ์มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ จิตใจ และ สติปัญญา คนในละแมที่เป็นคนดั้งเดิมมีน้อยประมาณร้อยละ 10 และอีกประมาณร้อยละ 90 เป็นผู้ อพยพมาจากต่างถิ่น ละแมจึงเป็นที่รวมของผู้คนต่างถิ่นต่างพื้นที่จากเกือบทุกภาคของประเทศทั้งจาก ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคอีสาน จากภาคใต้มาจากจังหวัดชุมพรด้วยตนเอง นอกจากนั้นยังมี นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี สงขลา พัทลุง ภาคกลาง จากจังหวัด ราชบุรี เพชรบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม ภาคอีสานจากจังหวัดอุบลราชธานี สุรินทร์ ยโสธร บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ชัยภูมิ เลย ร้อยเอ็ด อุตรดิตถ์ นครราชสีมา คนในละแมจึงมีความต่างวัฒนธรรม ต่างประเพณี ต่างความเชื่อ ต่างวิธีคิด

ต่างการกระทำ ต่างอาหารการกิน ต่างความเป็นอยู่ ต่างเอกลักษณ์ ต่างอัตลักษณ์ แต่มีเป้าหมายร่วมคือการเข้ามาในป่าเพื่อสร้างที่ทำกินด้วยการปลูกพืชเศรษฐกิจประเภท ยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันเป็นหลัก มีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้หรือหาเงินซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการทำมาหากินในยุคทุนนิยม โดยมีได้คำนึงถึงองค์ประกอบด้านอื่นๆ ของชีวิตเท่าใดนัก เพราะมุ่งหาอาชีพใหม่เป็นหลักใหญ่ด้วยการปลูกพืชเศรษฐกิจตามกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ยุคกระแสยางพารา กาแฟ มะม่วงหิมพานต์ ปัจจุบันเหลือเพียงยางพาราและปาล์มน้ำมัน มีร่องรอยกาแฟอยู่ประปราย ส่วนไม้ผลมีทุเรียน มังคุด ลองกอง ลงсадบ้างส่วนใหญ่ปลูกเพื่อการบริโภค ประชากรที่มีอาชีพด้านการเกษตรปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันร้อยละ 100 ไม่ว่าราคาจะผันผวนอย่างไรก็มีรายได้ประจำวันหรือประจำวันรอบ บางคนปลูกทั้งยางพาราและปาล์มน้ำมันก็ทำให้มีรายได้ประจำมากขึ้นแต่รอบบ้านหรือในสวนส่วนใหญ่ไม่มีพืชอาหาร ไม่เลี้ยงสัตว์ มีเวลาว่างส่วนหนึ่งก็เข้าสู่อบายมุขบ้าง (เวทีชุมชน, 26 มีนาคม 2551)

1. ทุกคนในมิติสุขภาพ

เมื่อพิจารณาค้นในด้านสุขภาพจากผู้คนในสังคมพหุลักษณะละแวก ผู้คนละแวกในปัจจุบันส่วนหนึ่งค่อนข้างมีปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอยู่พอสมควรเพราะไม่ค่อยได้รับความเอาใจใส่ด้านสุขภาพ ซึ่งเกี่ยวข้องเชื่อมโยงอยู่กับการขาดความรู้ความเข้าใจและไม่เห็นความสำคัญในการป้องกันดูแลรักษาสุขภาพและการป้องกันโรคเบื้องต้น และอาสาสมัครป้องกันพาหะของโรคในหมู่บ้านมีไม่เพียงพอและขาดปัจจัยในการป้องกันโรค และขาดข่าวสารเกี่ยวกับการป้องกันดูแลรักษาสุขภาพมีน้อย ประกอบกับอาหารก็ซื้อหาจากตลาดหรือตลาดนัดทั้งพืชผักและเนื้อสัตว์และอาหารที่ปรุงสำเร็จที่ซื้อจากตลาดเป็นหลัก พืชผักมาจากพื้นที่อื่น ยังไม่มีการริเริ่มปลูกพืชผักสวนครัวรอบบ้านหรือในสวนเพื่อบริโภค ในสวนมีแต่ต้นยางพาราและต้นปาล์มน้ำมันที่ทำให้มีรายได้ที่สามารถซื้อหาทุกอย่างได้อย่างยกเว้นผู้ทำงานราชการและผู้เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของราชการและผู้มีความรู้ก็เอาใจใส่เรื่องสุขภาพปลูกพืชไว้กินเองบ้าง จึงมีอาการเจ็บป่วยกันอยู่เสมอ เมื่อเจ็บป่วยก็ไปโรงพยาบาลไม่ค่อยได้ใช้ภูมิปัญญาจากสมุนไพร ประกอบกับในพื้นที่มีการปรับพื้นที่เพื่อปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันไม่ให้มีพืชอื่น ระบบในการปลูกพืชเศรษฐกิจได้ทำลายแหล่งอาหารและยาไปจนหมดสิ้นจนเด็กปัจจุบันไม่รู้จักสมุนไพร เมื่อมองโดยภาพรวมปัญหาของชุมชนพหุลักษณะละแวกก็อยู่ในภาวะสุขภาพที่ต้องดูแลและสร้างความรู้ความเข้าใจให้สามารถป้องกันอันตรายจากการประกอบอาชีพ สารเคมีจากการปลูกพืช อาหารที่รับประทานที่มีการปนเปื้อนของสารเคมี และอาหารที่ปรุงขายที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ประชาชนส่วนใหญ่ซื้ออาหารสำเร็จรูปมาบริโภคตามยุคสมัย ในอดีตที่ผู้คนจากหลังสวนและหนองหวายขยายพื้นที่ทำกินเกิดชุมชนประมงแถบปากน้ำละแวกและชุมชนชาวนาชาวไร่ แถบบ้านดวด หนองหอย คนกลุ่มดั้งเดิมนี้เข้ามาอยู่ในป่าก่อนทศวรรษ 2500 ได้รอดชีวิตมาได้จากไข้ป่าหรือโรคอื่นเพราะสมุนไพร ผู้คนในอดีตจึงมีภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัวต้องเรียนรู้การใช้สมุนไพรและหรือคาถาอาคมเพื่อรักษาสุขภาพด้วย โดยเฉพาะในป่าห่างไกลและไม่มีเส้นทางคมนาคม จึงมีผู้ทั้งชีวิตในป่าเป็นจำนวนไม่น้อย ปัญหาสุขภาพจึงเป็นปัญหาใหญ่ที่ผู้อพยพ

เข้าไปอยู่ในป่าต้องจัดการ ผู้คนที่อพยพส่วนหนึ่งมีผู้ที่มีภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรและ/หรือคาถาอาคมทำให้มีชีวิตรอด เช่น นายอุทัย เครือสาย ผู้อพยพไปจากนครศรีธรรมราชเข้าไปตั้งหลักแหล่งในผืนป่าด้านทิศตะวันตกในช่วงประมาณปี 2520 ปัจจุบันเป็น หมู่ที่ 16 บ้านสระขาว ตำบลละแม มีภูมิปัญญาการรักษาด้วยสมุนไพรเป็นหมอฟันบ้านสามารถช่วยเหลือชุมชนได้จนถึงปัจจุบัน ส่วนในชุมชนดั้งเดิมมีพระภิกษุอาวาส เช่น พ่อท่านชม นัวเพชร วัดปากน้ำละแมที่รักษาผู้คนด้วยการใช้น้ำชีและใช้สมุนไพร และนายตั้ง แพประสิทธิ์ ตำบลสวนแตง หมอพื้นบ้านด้านกระดูกชื่อเสียงในการต่อกระดูกของนายตั้งเลื่องลือไปทั่ว นายตั้งเป็นหมอต่อกระดูกแผนโบราณโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นเวลายาวนาน เป็นที่รู้จักและนับถือของคนทั้งใกล้และไกล เมื่อเสียชีวิต นายมนิ แพประสิทธิ์ บุตรชายได้สืบทอดภูมิปัญญาการต่อกระดูกเป็นหมอพื้นบ้านด้านกระดูกต่อจากบิดา สำหรับในตำบลละแมมีผู้มีความรู้ด้านสุขภาพอีกหลายคน ด้านการนวด เช่น นางสัมพันธ์ วิชัยดิษฐ์ หมู่ 7 นางสงวน นวลมีชื่อ หมู่ 15 นางเกษร วิชัยดิษฐ์ หมู่ 18 ด้านสมุนไพรและยาแผนโบราณ เช่น นางจรรยา เรืองทอง หมู่ 13 นายอ่ำ มะลิแก้ว หมู่ 16 นายทะนง เดี่ยววณิชย์หมู่ 16 นายสมพิศ นุ่มน้อย หมู่ 19 ด้านกระดูก นายถัด จันทรเพ็ง หมู่ 15 นายจัญญ์ กาพจันโท หมู่ 19 การดูแลสุขภาพแต่เดิมก็มีทั้งยาต้ม ยาทา การพ่นน้ำหมากพร้อมคาถา และใช้ความเชื่อบนบานให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองโดยเฉพาะบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว การเข้าไปอยู่ในป่าดงดิบได้ก็ต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองและปฏิบัติตนให้ถูกต้อง ต้องเคารพป่า ปฏิบัติตนตามกฎหมายของป่า (เวทีชุมชน, 24 มกราคม 2551)

ในเรื่องสมุนไพรนั้นในจังหวัดชุมพรป่าทุกป่ามีสมุนไพรหลากหลายชนิดแต่ในช่วงทศวรรษ 2500-2520 ป่าถูกทำลายอย่างหนักรุนแรงและรวดเร็ว สมุนไพรได้หายไปพร้อมกับการเข้ามาของพืชต่างถิ่นทั้งกาแฟ ยางพาราและปาล์มน้ำมัน การดูแลสุขภาพจึงใช้บริการสาธารณสุขของรัฐเป็นหลัก การปลูกพืชเศรษฐกิจคู่มากับการใช้สารเคมีทำให้มีปัญหาการได้รับสารเคมีจากปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช และเครื่องอุปโภคบริโภคในยุคทุนนิยมที่ใช้สารเคมีเป็นส่วนประกอบทั้งเครื่องใช้และอาหาร สถิติผู้ป่วยจากสาธารณสุขอำเภอจึงมีผู้ป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุเป็นอันดับหนึ่ง นอกจากนั้นเกี่ยวกับทางเดินหายใจ ความดันโลหิตสูง และเบาหวาน และในปี 2552 พบไข้มาเลเรีย วัณโรค และโรคเท้าช้างได้ปรากฏขึ้นในฐานข้อมูลสาธารณสุขละแมหลังจากมีการจัดการสาธารณสุขมูลฐานมาแล้ว ซึ่งอาจเกี่ยวเนื่องกับแรงงานต่างด้าวที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย และโรคใหม่คือโรคชิคุนกุนยาที่เป็นโรคที่ระบาดอย่างหนักในสวนยางพาราละแมทุกหมู่บ้าน ประชากรชาวสวนยางพาราเป็นโรคนี้กันเกือบทุกคนแต่ข้อมูลดังกล่าวในระยะหลังที่โรคลูกกลมแพร่กระจายไม่ได้มีการเปิดเผยเท่าใดนัก โรคชิคุนกุนยาซึ่งเป็นโรคติดต่อโดยยุงไม่ได้หายไปจากเกษตรกรสวนยางพาราละแมแต่เชื้อโรคนี้อยู่ในสวนยางพารารอการระบาดเมื่อภูมิอากาศเหมาะสม (สัมภาษณ์ กวี สังข์แก้ว รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง , 10 สิงหาคม 2552) ซึ่งเป็นปัญหาใหม่และปัญหาใหญ่ของผู้คนวัยผลิตของละแมอย่างยิ่ง เพราะในปี

2552 ผู้คนวัยผลิตที่เป็นเกษตรกรสวนยางพาราได้รับเชื้อและป่วยเป็นโรคนี้ถึงร้อยละ 80 (สัมภาษณ์ สมมาตร คงจันทร์ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง, 12 สิงหาคม 2552)

ในส่วนของการดูแลสุขภาพของผู้คนโดยรัฐจัดให้นั้นอำเภอละแมมีหน่วยงานสาธารณสุขกระจายอยู่ทั่วไป มีโรงพยาบาลขนาด 30 เตียง ที่ตั้งโรงพยาบาลละแมเป็นที่ที่เมื่อ 5 ทศวรรษที่ผ่านมาเสียค่าได้มาเกิดลูกที่นี่ โรงพยาบาลละแมตั้งอยู่ในหมู่ที่ 7 ตำบลละแม มีพื้นที่รวม 27 ไร่ 2 งาน 55.5 ตารางวา จากการบริจาคของ นายอมร นางละออง บรรจงศิริ และและนายเชี่ยม นางจับ เกิดเนตร ปัจจุบันขึ้นทะเบียนเป็นที่ราชพัสดุ วางศิลาฤกษ์ก่อสร้างเป็นโรงพยาบาล วันที่ 11 พฤศจิกายน 2526 เปิดให้บริการโรงพยาบาลชุมชนขนาด 10 เตียงวันที่ 1 ตุลาคม 2527 โดยมี นายแพทย์ สุทธิพงษ์ ศิริชัยเป็นผู้อำนวยการคนแรก ขยายบริการเป็นโรงพยาบาลขนาด 30 เตียง ในปี 2535 ปัจจุบันมีเตียงให้บริการจริง 46 เตียง สามารถจัดบริการต่างๆทั้งในอำเภอละแมและอำเภอใกล้เคียงได้ทั้งในด้านการรักษาพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคทั้งในด้านการรักษาพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มศักยภาพสูงสุดของโรงพยาบาลในระดับ 30-60 เตียง และยังมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไป ปัจจุบันมีนายแพทย์ ธีรวัฒน์ ปิยพสุนทรา เป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาล นอกจากนั้นมีศูนย์สาธารณสุขอำเภอละแม และมีสถานอนามัยอีก 6 แห่ง ได้แก่ สถานอนามัยบ้านดวด สวนแตง บ้านทับใหม่ หุ่นควัด ควนผาสุก ซึ่งจะยกระดับเป็นโรงพยาบาลสุขภาพประจำตำบล แต่ละหมู่บ้านมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหรืออสม. เป็นผู้คอยช่วยเหลือการเรียนรู้และสื่อสารเรื่องราวด้านสาธารณสุขของชุมชน ในขณะที่ชุมชนส่วนหนึ่งยังมีการใช้สมุนไพรและสนับสนุนการทำสวนสมุนไพรเพื่อสุขภาพ มีการสร้างการเรียนรู้และการใช้สมุนไพรทั้งในส่วนของโรงเรียนและชุมชนได้ร่วมกันพลิกฟื้นภูมิปัญญาด้านสมุนไพรขึ้นมาหลังจากรัฐเข้ามาจัดการชีวิตของชุมชนเช่นในหมู่ที่ 16 บ้านสระขาว บ้านสิริราษฎร์ที่มีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านสิริราษฎร์ได้รื้อฟื้นภูมิปัญญาด้านสมุนไพรในโครงการตามพระราชดำรินสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผลิตยาสมุนไพรได้หลายชนิด

ในอดีตตั้งแต่เริ่มมีการเคลื่อนย้ายขยายพื้นที่ทำกินผู้เข้าไปอยู่ในป่าจากเมืองหลังสวนหรือจังหวัดหลังสวนหรืออำเภอหลังสวนนั้นผู้คนสามารถจัดการอาการป่วยเบื้องต้นได้เกือบทุกครัวเรือนเพราะพื้นที่เมืองหลังสวนเป็นป่า สวน และไร่นามีสมุนไพรต่างๆ มากมายตามลักษณะภูมิโนเวศ โดยอาศัยการเรียนรู้จากเครือญาติ มีการใช้สมุนไพรเบื้องต้น เช่น ไข้หวัด ไข้ใบมะขามต้มอาบน้ำ ท้องผูกกินน้ำต้มใบชุมเห็ด เหน็บเข้าหูใช้น้ำเกลือหยอดหู และเมื่อเริ่มตื่นไข้ หรือฟันไขก็จะมีอาหารที่ไม่แฉง เช่น กล้วยเล็บมือนางต้ม และต้องเป็นชนิดพันธุ์หลังสวนที่ผลกล้วยไม่มีขนเช่นพันธุ์กล้วยกินดิบของนครศรีธรรมราชด้วย เพราะกล้วยเล็บมือนางที่ผลมีขนเล็กๆ ละเอียดยื่นแฉง ไข้ และผู้คนหลังสวนถือว่าชนิดพันธุ์นี้เป็นกล้วยป่า เมื่อคลอดลูกใช้แม่ทานมีการอยู่ไฟซึ่งใช้สมุนไพรเป็นหลักทั้งใช้ยาต้มและอาหารซึ่งอยู่บนฐานของความรู้ภูมิปัญญาซึ่งสืบทอดต่อๆ กันมา แต่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่มีความเชื่อในเรื่องสมุนไพรและยาพื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อ

แม่ป่วยตายยาย หากมีปัญหาหนักก็ใช้สุซศาลาหลังสวนหรือสถานอนามัยในปัจจุบันแต่มีปัญหาเส้นทางคมนาคม นอกจากนั้นแล้วต้องพึ่งบริการสุขภาพของรัฐ โดยเฉพาะการขาดความรู้ในการจัดการตนเอง ปัญหาทางเศรษฐกิจทำให้ไม่มีทางเลือกในการจัดการดูแลสุขภาพ สภาพแวดล้อมที่ควบคุมไม่ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชาวบ้าน ส่วนกรณีผู้มีความรู้ก็สามารถจัดการสุขภาพของตนเองและครอบครัวได้ แต่กรณีชาวบ้านเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสนใจให้ความรู้เพื่อให้ชาวบ้านจัดการป้องกันดูแลสุขภาพด้วยตนเองได้ โดยภาพรวมในด้านสุขภาพกล่าวได้ว่าชุมชนสามารถจัดการได้เองระดับหนึ่ง โดยเฉพาะผู้คนวัยผลิตร่างกายแข็งแรง สุขภาพจัดว่าอยู่ในเกณฑ์ดีทั้งชาวสวนและชาวประมง คนละแม่โดยภาพรวมมีสุขภาพอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาที่แฝงอยู่เป็นเรื่องของการสูบบุหรี่และการบริโภคกาแฟทั้งชาวสวนและโดยเฉพาะชาวประมงสูบบุหรี่ทุกคนและดื่มกาแฟมากซึ่งกระทบต่อสุขภาพระดับหนึ่ง

2. ทนคนในมิติจิตใจ

ผู้คนในสังคมพหุลักษณะที่อยู่กันเป็นกลุ่มพวก ในกลุ่มพวกของตนมีจิตใจดีเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เอื้ออาทรต่อกัน มีน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในเรื่องอาหารการกิน การดูแลความปลอดภัยให้กันและกัน การดูแลยามเจ็บป่วย ร่วมมือกัน มีความสามัคคี เพราะต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน มีความไว้วางใจกัน และมีความเข้าใจอันดีต่อกัน มีการให้ เอื้ออาทร การต่างตอบแทนทั้งในหมู่เครือญาติแม้ไม่ใช่ญาติตระกูลเดียวกัน ทุกคนก็ถือว่าเป็นญาติกัน จึงมีความไว้วางใจกันสูง ในกลุ่มพวกเดียวกันจึงถือว่าทุกคนจริงใจต่อกัน จิตใจของผู้คนชนบทยังมีทุนทางสังคมนี้อยู่ โดยในอดีตมีความเข้มข้นในขณะที่ปัจจุบันอ่อนตัวลงมาก แต่เน้นว่าเป็นกลุ่มพวกเดียวกัน เพราะในสังคมละเมออยู่กันเป็นพวกๆ เป็นกลุ่มๆ เช่น กลุ่มคนอีสาน กลุ่มคนเมืองใน กลุ่มนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา กลุ่มเกาะสมุย สุราษฎร์ธานี เป็นต้น (เวทีชุมชน, 24 มกราคม 2551)

การมองถึงจิตใจในชุมชนดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ที่เป็นกลุ่มพวกเดียวกันพบว่ามีจิตใจดีเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันดี แต่ถ้าเป็นต่างกลุ่มก็ต่างคนต่างอยู่ อย่างไรก็ตามมีความจริงที่จำเป็นต้องยอมรับการเข้ากันไม่ได้ในเรื่องวิธีคิดของผู้คนจากหลังสวนซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมซึ่งมีชุดความคิดร่วมกับผู้คนสุราษฎร์ธานีและชุมพรที่ต่างกันกับผู้คนจากนครศรีธรรมราชซึ่งไม่ใช่เป็นเรื่องใครดีไม่ดีแต่เป็นเรื่องของการสืบทอดชุดความคิดนี้มาซึ่งไม่มีใครบอกได้ว่าได้เริ่มขึ้นเมื่อใดและด้วยสาเหตุใด และคนนครศรีธรรมราชเองก็ยอมรับการเข้ากันไม่ได้ของชุดความคิดว่าเป็นความต่างทางวัฒนธรรมการคิดที่ตกทอดมาแต่โบราณ เช่น กรณีเมื่อชาวนครศรีธรรมราชอพยพเข้าไปใหม่ ๆ คนดั้งเดิมที่อยู่ก่อนที่เป็นคนหลังสวนก็ไม่คบค้าสมาคมด้วย และถึงกับย้ายครัวเรือนอพยพไปอยู่ที่อื่น (สัมภาษณ์สมชาย คงจันทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัด, 1 เมษายน 2552) และหากไม่อพยพก็ไม่คบหาสมาคมและมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ไม่ร่วมกิจกรรมทางสังคมแม้ว่าบ้านหรือที่ทำกินจะอยู่ใกล้เคียงในละแวกเดียวกันก็ตาม ผู้วิจัยได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัวในเรื่องนี้ด้วยเช่นกันแต่ไม่ได้วิเคราะห์เพราะอยู่ในวัยเด็กและอีกประการหนึ่งเป็นเรื่องของการสั่งสอนการดำรงอยู่ในสังคม ในครอบครัวไม่ได้อธิบายที่มาที่ไปเพียงบอกกล่าวสั่งสอนให้

ระมัดระวังไม่ให้คบหาสมาคมรวมไปถึงขั้นการไม่ให้แต่งงาน โดยแต่ละครัวเรือนจะส่งสอนมาตั้งแต่วัยเด็กเป็นเสมือนวิธีคิดหรือกระบวนการทัศน์ในการมองสังคมแล้วสรุปออกมาเป็นทัศนะร่วมและสืบต่อกันมาโดยการสั่งสอนและบ่มเพาะในครอบครัว

การทำความเข้าใจสังคมพหุลักษณะและแม้งจำเป็นต้องทำความเข้าใจและยอมรับความต่างของวัฒนธรรมที่ไม่สามารถเข้ากันได้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันระหว่างกลุ่มคนดั้งเดิมในละแวก และไม่ว่าเวลาจะผ่านมานับ 5 ทศวรรษแล้วกลุ่มคนในละแวกก็ยังไม่สามารถกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันได้ ยังต่างกลุ่มต่างอยู่ ดำเนินชีวิตในหมู่พวกของตน ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ส่งผลถึงระบบการเมือง การปกครองที่ผูกพันอยู่กับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่ไม่สามารถก้าวไปข้างหน้าได้อย่างราบรื่น เพราะการพัฒนามักจะพัฒนาได้เฉพาะในหมู่ในพวกของตนที่สามารถสื่อสารกันได้เมื่อต่างกลุ่มต่างพวกก็ไม่ยอมรับร่วมมือด้วย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลจึงมีปัญหการพัฒนาอยู่เสมอ แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เป็นเฉพาะคนภาคใต้ด้วยกัน ส่วนคนภาคกลาง ภาคอีสานจะไม่สนใจการเมืองการปกครองสนใจและตั้งใจเฉพาะการทำมาหากินอยู่ในหมู่ในพวกของตนเป็นหลักและไม่แสดงออกทางการเมืองเพื่อให้อยู่รอดปลอดภัยรวมทั้งถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานด้วย ในกลุ่มผู้คนเหล่านี้จะมีผู้อาวุโสควบคุมกลุ่มโดยใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นกลไก กลุ่มที่แสดงบทบาททางการเมืองการปกครองชัดเจน คือ กลุ่มเกาะสมุย กลุ่มนครศรีธรรมราชตามที่กล่าวมาแล้ว อาจจำเป็นต้องใช้เวลาประมาณช่วงอายุคนถึงคนรุ่นลูกหรือรุ่นหลานคนละแม่อถึงจะประสานจิตใจความรู้สึกเป็นคนละแม่ออย่างแท้จริง

3. ทนคนในมิติสติปัญญา

ละแวกในสังคมดั้งเดิมบ้านปากแม่ออยู่ในช่วงที่ยังไม่ได้เรียนหนังสือแต่ก็มีความฉลาดรอบรู้ภายในบริบทชีวิตที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้โดยเรียนรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นป่าและทะเลจากบรรพบุรุษจากครอบครัว เนื่องจากสังคมชนบทเป็นสังคมหนึ่งไม่มีความซับซ้อนทุกคนซื่อสัตย์ต่อกันไม่เอารัดเอาเปรียบต่อกันทั้งผู้เท่าเทียมกันและผู้ที่ยด้อยกว่า ผู้อาวุโสกว่าทั้งที่เป็นเครือญาติและเพื่อนบ้านร่วมเครือข่ายก็เอาใจใส่ดูแลกัน ผู้รู้ ผู้มีสติปัญญามากกว่าก็ปกป้องผู้ไม่รู้ผู้ไม่มีสติปัญญาน้อยกว่าบนหลักของความซื่อสัตย์ต่อกัน และความไว้วางใจกัน พระภิกษุวัดปากน้ำละแมก็ช่วยให้ความรู้ให้สติปัญญาในทุกเรื่องในชีวิต เป็นที่พึ่งในทุกเรื่องทั้งเรื่องส่วนตัว เรื่องในครอบครัว การทะเลาะเบาะแว้ง การเรียนหนังสือ การเรียนรู้ในการทำมาหากิน การดูแลสุขภาพ วัดปากน้ำละแมเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการพัฒนาสติปัญญาที่มีการเรียนหนังสือกันในวัด ผู้ที่ได้เรียนหนังสือในระบบโรงเรียนในอดีตแค่ประถมศึกษาก็จัดว่าเป็นผู้มีความรู้มากแล้ว และครูในสังคมดั้งเดิมก็มีความเป็นครูจริงๆ ที่ใส่ใจเอื้ออาทรในลูกศิษย์ประดุจลูกของตน สอนทั้งหนังสือและสอนทั้งการดำรงชีวิต พัฒนาสติปัญญา และมีความผูกพันกับลูกศิษย์ดุจบิดามารดา จากการดำเนินชีวิตที่ต้องอยู่รอดได้ด้วยตนเองผู้คนบ้านปากแม่อจึงต้องเรียนรู้เพื่อดำรงชีวิตให้รอดทั้งเรียนรู้การเป็นคนที่มีสมบุรณ์อยู่ในสังคมเครือข่ายของตนและต่างเครือข่ายทางสังคม และเรียนรู้การทำมาหากินด้วยประมงพื้นบ้าน การพัฒนาสติปัญญาในระยะต้นก็เรียนรู้จากธรรมชาติด้วยการสังเกต ดวงอาทิตย์

ดวงจันทร์ ลม ฝน ท้องฟ้า เพื่อกำหนดระยะเวลาในการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ การจับสัตว์น้ำ การทำนา การทำไร่ เช่น การออกทะเล การสังเกตแหล่งที่มีปลาชุกชุมบริเวณแนวกรังหรือปะการังและการกำหนดซื้อปะการังให้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารระหว่างชาวประมงด้วยกัน ทรัพยากรในทะเลต่างมีชื่อเฉพาะถิ่น ทั้งแนวปะการัง มี กรังแต้ม กรังคันทา แนวหญ้าทะเล เช่น จุกหอมจุกเทียม เป็นต้น

จากความหลากหลายพื้นถิ่นของผู้คนละแอม สังคมพลุกพล่านและได้พัฒนาสติปัญญาจากพื้นถิ่นเดิม สติปัญญาจึงมีความหลากหลาย แต่ไม่ว่าจากถิ่นใดต่างก็เข้ามาในผืนป่าเพื่อสร้างอาชีพใหม่ กล่าวได้ว่านอกจากผู้คนของอำเภอหลังสวนเองแล้วนอกจากนั้นเข้ามาทำอาชีพใหม่ที่ไม่เคยทำและไม่มีประสบการณ์มาก่อน โดยเฉพาะผู้คนจากลุ่มน้ำปากพนัง นครศรีธรรมราชและลุ่มทะเลสาบสงขลาเดิมมีอาชีพทำนา เข้ามาในผืนป่าเพราะปัญหาจากการทำนาที่ทำให้ชีวิตยากจนและไม่ต้องการทำนาเพื่อพบกับความยากจนอีก คนดังกล่าวเหล่านี้ก็ต้องมีสติปัญญาที่ต้องเอาชีวิตให้รอดในการดำเนินชีวิตใหม่ในบริบทใหม่ การทำมาหากินใหม่ด้วยการทำประมงและทำสวน การเอาตัวรอดท่ามกลางผืนป่าที่มีอันตรายรอบด้านเป็นเรื่องสำคัญ การใช้สติปัญญาจึงเน้นไปที่ดำรงชีวิตอยู่ให้รอด ประกอบกับผู้ที่อพยพมาล้วนอยู่ในวันฉกรรจ์อายุไม่เกิน 30 ปี ก็เพื่อมาสู้ชีวิตในป่าเป็นหลักและเรียนรู้ที่จะทำมาหากินเพื่อเอาชีวิตให้รอด อะไรที่ไม่เคยทำไม่มีประสบการณ์ในวิถีเดิมก็ต้องเรียนรู้ทั้งการทำประมงและทำสวนปลูกพืชเศรษฐกิจทั้งกาแฟ ยางพารา และปาล์ม น้ำมันโดยไม่มีฐานการเรียนรู้การปลูกพืชสวนมาก่อนก็ต้องพัฒนาสติปัญญาด้วยการเรียนรู้สังเกตดูจากเพื่อนที่มาจากถิ่นเดียวกัน เพราะผู้คนจากถิ่นอื่นไม่สามารถไปเรียนรู้จากเขาได้โดยเฉพาะคนถิ่นเดิม ผู้อพยพที่เข้ามาในผืนป่าล้วนต้องมีสติปัญญาในการต่อสู้ในทุกด้านโดยเฉพาะการแก้ปัญหา

ผู้คนของละแอมในชุมชนดั้งเดิมที่เกิดและเติบโตในแผ่นดินละแอมมีจิตสำนึกต่างกับอีกร้อยละ 90 ที่เป็นผู้อยู่ในวัยฉกรรจ์ที่มาจากถิ่นอื่น ผู้คนร้อยละ 10 ที่มีการเรียนรู้ในถิ่นนี้ ในขณะที่อีกร้อยละ 90 เรียนรู้มาจากถิ่นอื่น คนถิ่นเดิมและผู้คนที่อพยพมาไม่ว่าจะมาจากถิ่นใดก็จะมีรูปแบบในการพัฒนาสติปัญญาของคนในชุมชนที่คล้ายคลึงเป็นรูปแบบร่วมของสังคมไทยโดยมีพัฒนาการเรียนรู้และการกล่อมเกลாத่างกันไปตามสังคมใหญ่ที่เป็นภาคใต้ ภาคกลาง และภาคอีสาน สำหรับในภาคใต้คนจะได้รับการพัฒนาสติปัญญาตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ทั้งในระดับการฟังการดู การเห็น การคิด และการปฏิบัติ โดยเรียนรู้จากครอบครัว สังคม ผู้อาวุโส ซึ่งสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กได้ทุกครัวเรือน ในเครือข่ายทางสังคมเด็กทุกคนเป็นลูกเป็นหลานของทุกคน สมาชิกในชุมชนจึงได้รับการพัฒนาการเรียนรู้และสติปัญญาตั้งแต่วัยเด็ก ทั้งสติปัญญาในการดำรงชีวิต มีสื่อพื้นบ้านเป็นเครื่องมือทั้งบทเพลง หนังตะลุง โนรา ตำนาน นิทาน ประเพณี ช่วยเสริมการเรียนรู้จากครอบครัวและวัด ในสังคมดั้งเดิมที่เป็นอำเภอหลังสวนและผู้คนจากท้องถิ่นต่างๆ ที่อพยพเข้ามาเกือบร้อยละร้อยเป็นชาวพุทธซึ่งมีระบบการพัฒนาสติปัญญาการเรียนรู้ตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่ คือ เมื่อเด็กผู้ชายโตขึ้นพอรู้ความพ่อแม่มักส่งเข้าไปเรียนรู้กับพระสงฆ์ในวัดเพื่อเล่าเรียนเขียนอ่านฝึกหัดขัดเกลานิสสัยให้เป็นคนดี เด็กได้รับการอบรมจากพระภิกษุที่เป็นหลวง

พ่อซึ่งเป็นเจ้าอาวาส พระภิกษุจะมีทักษะในการอบรมขัดเกลามากกว่าพ่อแม่ เด็กได้เรียนรู้วิถีของพระสงฆ์ซึ่งเป็นระเบียบมีวัตรปฏิบัติที่แน่นอนในแต่ละวันแต่ละสัปดาห์ แต่ละปีภัก์ เช่น การออกบิณฑบาต การสวดมนต์ทำวัตร กิจกรรมในวันโกนวันพระ การแสดงธรรมลงโบสถ์สวดปาฏิโมกข์ วิถีชีวิตของพระสงฆ์ที่เรียบง่ายมีความเสียสละ มุ่งช่วยเหลือผู้อื่นทั้งที่ไม่ใช่ญาติมิตรตนเอง เด็กวัดจึงได้เรียนรู้และซึมซับการฝึกหัดความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบในหน้าที่ คุณธรรม ความมีน้ำใจ นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้ด้านอื่นๆ ตามความรู้ของพระภิกษุแต่ละรูป เช่น ยาสมุนไพร งานช่าง ต่อเรือประมง เรือใบ แม้ว่าเมื่อมีการศึกษาภาคบังคับแล้วก็ยังมีเด็กชายเข้าไปพัฒนาสติปัญญาในวัดก่อนถึงการศึกษาภาคบังคับ และเมื่อมีการตั้งโรงเรียนโรงเรียนจึงอยู่ในวัดเป็นกิจกรรมหนึ่งของวัด และต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสังคมเข้าสู่ความทันสมัยการพัฒนาสติปัญญาของเด็กผู้ชายในรูปแบบดังกล่าวสิ้นสุดลงส่งผลให้เด็กผู้ชายส่วนหนึ่งในปัจจุบันอยู่ในภาวะที่พัฒนาสติปัญญาได้ยาก ในส่วนเด็กผู้หญิงในสังคมดั้งเดิมมีการพัฒนาสติปัญญาจากครอบครัวเป็นหลัก เช่น การฝึกหัดงานบ้านการเรือน การจัดเตรียมวัตถุดิบ การหุงหาอาหาร การถนอมอาหาร เย็บปักถักร้อย ทอผ้า การทำการเกษตร เพื่อให้มีความรู้พอในการช่วยเหลือตนเองเมื่อแยกไปสร้างครอบครัว ผู้ให้การอบรมสั่งสอนคือ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ลุง ป้า น้า อา เด็กผู้หญิงเรียนรู้บทบาทการเป็นภรรยา การเป็นแม่ แต่ในปัจจุบันการเรียนรู้ไม่ต่างกันทั้งผู้ชายและผู้หญิง จากสภาพสังคมแบบดั้งเดิมที่ดำรงอยู่ท่ามกลางอันตรายทั้งจากสัตว์ร้าย คนร้าย และธรรมชาติทำให้ผู้ชายมีบทบาทมากกว่าผู้หญิงในการปกป้องชุมชน ในขณะที่ผู้หญิงมีบทบาทในครอบครัวมากกว่าแต่ปัจจุบันมีบทบาทเกือบๆ เท่ากัน

สำหรับความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านก็เสาะหาผู้รู้ไปเรียนรู้กับผู้รู้ทั้งในชุมชนหมู่บ้านตนเองและต่างชุมชน เช่น ความรู้หมอยา การต่อเรือ การสร้างบ้าน ช่างฝีมือ การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ก็ไปฝากตัวเป็นศิษย์เรียนรู้อยู่ในครอบครัวของผู้รู้ กระบวนการเรียนรู้ใช้ความใกล้ชิดที่สร้างให้ผู้เรียนซึมซับในระบบคุณค่า ความเชื่อ การปฏิบัติซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่ตกผลึกอยู่ในคนรุ่นเก่าซึ่งมีการพัฒนาการเรียนรู้ไปสู่ขั้นสูงในระดับภวานามยปัญญา ในขณะที่การเรียนรู้ของผู้หญิงมักเป็นการฝึกหัดฝีมือในการบ้านการครัวให้ประณีตมากขึ้นกับพ่อแม่ แม่เฒ่า ย่า ปู่ (เวทีชุมชน , 24 มกราคม 2551)

ในสังคมละแวกดั้งเดิมและสังคมบุกเบิกใหม่ของผุ้คนที่อพยพมาจากถิ่นอื่นในภาคใต้มีสื่อพื้นบ้านเกี่ยวกับศิลปะการเล่นเป็นสื่อในการพัฒนาสติปัญญาโดยพัฒนาการเรียนรู้ทั้งระดับต้นคือสุดมยปัญญา เรียนรู้ด้วยการฟัง การดู การเห็น ระดับกลางคือจินตมยปัญญา เป็นเรื่องของการนำผลการเรียนรู้ด้วยสุดมยปัญญามาคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ และการเรียนรู้ระดับสูงคือภวานามยปัญญา เป็นการเรียนรู้ที่ผ่านขั้นตอนสองขั้นตอนดังกล่าวคือนำความรู้จากการฟังการดูการเห็นและการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์มาปฏิบัติเรียนรู้และพัฒนาต่อเนื่องเกิดเป็นสติปัญญาเฉพาะของคนนั้น ๆ สื่อพื้นบ้านทำหน้าที่พัฒนาการเรียนรู้โดยผ่านกิจกรรมการแสดง ทั้งเพลงกล่อมเด็กเป็นสื่อที่สืบทอดมาแบบปากต่อปาก นอกจากจะบันทึกเรื่องราวของชุมชนไว้แล้วยังเป็นสื่อในการพัฒนาการ

เรียนรู้และการขัดเกลาทางสังคม แสดงความรักความผูกพันของแม่ที่มีต่อลูก ใช้เพลงกล่อมเด็กสั่งสอนอบรมเด็กด้วยความรักและความปรารถนาดี สั่งสอนทั้งลูกสาวลูกชายของตนและของเพื่อนบ้าน ในเครือข่ายทางสังคมทำให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ความรักของพ่อแม่ ความรักที่แม่มีต่อลูกเป็นการขัดเกลาจิตใจให้ละเอียดอ่อน สำนึกคุณพ่อแม่ รู้กตัญญูทวดเฒ่า ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความรู้เรื่องราวพื้นบ้าน วรรณกรรมทำให้มีความรู้เรื่องราวในสังคมไทย สภาพภูมิศาสตร์ สภาพการมีครอบครัวการปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมของฝ่ายสามีและฝ่ายภรรยา เรียนรู้เกี่ยวกับสัตว์ ปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ พระจันทร์ พระราหู วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม การทำบุญตักบาตร การปฏิบัติตามประเพณี หญิงชายรักกันต้องแต่งงานตามประเพณี เรียนรู้นิทานพื้นบ้าน นิทานชาดก นอกจากนั้นมีการสอนการประพฤติปฏิบัติตัวที่ดี ความเป็นกุลสตรี การครองเรือน การเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ฝนตก พายุร้อน คำสอนที่เป็นคติเตือนใจการประพฤติที่เป็นคนดี การนอน การเดิน การคิดไตร่ตรอง เรื่องราวที่เข้ามาสู่ชีวิต เรียนรู้สุนทรียะ เรื่องบันเทิงใจด้วยเรื่องตลกขบขัน สื่อพื้นบ้านจึงพัฒนาคนให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดและรู้รอบแม้มิได้ศึกษาในระบบโรงเรียน

นอกจากนี้ยังมีสื่อการเรียนรู้จากเพลงบอกซึ่งเป็นอีกสื่อหนึ่งที่เป็นสื่อข้อมูลข่าวสาร เพลงบอกเป็นเพลงพื้นบ้านที่ใช้ในการสื่อสารเรื่องราวของชุมชนในเครือข่ายทางสังคม เนื่องจากชุมชนไม่มีสื่ออื่น เรื่องราวในชุมชนจึงผ่านสื่อเพลงบอกเป็นสำคัญทำให้ชุมชนเครือข่ายทางสังคมได้รับรู้เรื่องราวความเคลื่อนไหวของชุมชน เรียนรู้เรื่องราวรอบตัวที่นำไปสู่การคิดและการปฏิบัติ เช่น วันสำคัญทางราชการ ศาสนา เรื่องของข้าหลวงหรือผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ การบอกเรื่องราวของชุมชน เช่น วันสงกรานต์ วันจับปี๊บเดือน บอกให้รู้ด้วยว่านางสงกรานต์ปีนั้นชื่ออะไร พระหัตถ์ซ้ายขวาทรงอะไร พาหนะเป็นอะไร โดยขับเป็นบทกลอน จากแต่เดิมเป็นการตีฆ้องร้องป่าว เพลงบอกจะสื่อสารเรื่องราวสร้างความรู้ให้ชุมชนทั้งในเรื่องทางประวัติศาสตร์ ประเพณี เช่น เรื่องสงกรานต์ การคบมิตร นิทานพื้นบ้าน สภาพสังคม เป็นการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนในเครือข่ายทางสังคมไปด้วยส่งผลให้ชุมชนมีทุนทางสังคมที่เพิ่มขึ้น

ส่วนหนึ่งตะลุงเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาสติปัญญาอีกสื่อหนึ่ง การเรียนรู้จากหนึ่งตะลุงที่นิยมแพร่หลายมาเป็นเวลานาน หนึ่งตะลุงจึงเป็นสื่อในการเรียนรู้ที่ดีของชุมชนทั้งในเรื่องของการสอนการดำรงชีวิต การปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวัน สังคม การเมือง คติในการใช้ชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี มรรยาทสังคม ความสนุกสนาน ลดความตึงเครียด ช่วยสุขภาพทางใจ พัฒนาปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน การดูหนึ่งตะลุงจึงเป็นการพัฒนาสติปัญญาให้กล้าแข็งที่รู้เท่าทันคนอื่นวิธีหนึ่ง ก่อนถึงเวลาหนึ่งตะลุงเล่นชุมชนได้พบปะพูดคุยเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพราะหนึ่งตะลุงจะเริ่มเล่นในเวลาตึก ก่อนถึงเวลาเล่นผู้คนก็จะมาพบปะสังสรรค์กันก่อน ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่ชุมชนจะได้มาร่วมกันพูดคุยเรื่องราวในชีวิต สภาพปัญหาการทำมาหากิน การเจ็บไข้ได้ป่วยของคนในครอบครัว การให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ปรับทุกข์ ร่วมแก้ปัญหาหลายต่อหลายเรื่องเกิดขึ้นหน้าโรงหนึ่งตะลุง ปัจจุบันสื่อพื้นบ้านที่มีส่วนในการ

พัฒนาสติปัญญาของชาวบ้านเหล่านี้หมดไปแล้วและไม่มีสื่ออื่นใดทดแทนได้ หนังสือเล่มที่เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างรู้จักในพื้นที่ชุมพรหลังสวน คือ หนังสือเล่ม กิ่งทอง

คนจึงเป็นปัจจัยสำคัญมีบทบาทในการผลักดันให้เกิดพลังร่วม ในอดีตผู้อาวุโสในชุมชนมีบทบาทในการสร้างให้คนในชุมชนและเครือข่ายทางสังคมได้พัฒนาตนเองร่วมคิดร่วมทำ ผู้อาวุโสของชุมชนต่างเป็นผู้มีภูมิปัญญาและมีส่วนช่วยเหลือชุมชนพัฒนาในทุกด้านโดยมีทุนทางสังคมที่เต็มเปี่ยมปัจจุบันเมื่อสังคมเปลี่ยนผ่านจากสื่อพื้นบ้านไปใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ตามยุคโลกาภิวัตน์สังคมไทยได้เปลี่ยนผ่านไปสู่ความไร้รากเกือบโดยสิ้นเชิง

ทุนสถาบัน

ทุนสถาบันเป็นทุนทางสังคมในระดับมหภาคที่มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีสถาบันหลักคือ สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานในสังคมที่หล่อหลอมคนตั้งแต่แรกเกิดเป็นแหล่งบ่มเพาะให้เป็นคนดีของสังคม ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม จิตสำนึก รู้จักรับผิดชอบชั่วดี รู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สถาบันศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมและเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ สถาบันการเมืองการปกครองทำหน้าที่กำกับดูแลให้สังคมละม้ายอยู่ในระเบียบแบบแผนและให้คนในชุมชนปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดร่วมกัน ในชุมชนหนึ่ง ๆ มีสถาบันในฐานะทุนทางสังคมในระดับมหภาคประกอบด้วย สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันการศึกษา สถาบันสื่อ และสถาบันธุรกิจ

1. สถาบันครอบครัว

ในสังคมละม้ายดั้งเดิมแถบปากน้ำละม้าย บ้านดวด ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยายขนาดเล็กอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นเครือญาติในบ้านหลังเดียวกันหรืออยู่ในบริเวณเดียวกัน มีความหลากหลายของวิถีชีวิตมีปฏิสัมพันธ์กันในทุกกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา แม้ว่าละม้ายจะเป็นพื้นที่ยากจนครอบครัวก็ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญยิ่งของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะเด็ก ๆ ที่คลุกคลีอยู่กับปู่ย่าตายายลงป่าน้ำอาที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มาจากความสัมพันธ์ของคนหลายรุ่นที่มีประสบการณ์ที่หลากหลาย ส่วนระบบความสัมพันธ์ในชุมชนของชุมชนขนาดเล็กที่ครัวเรือนตั้งอยู่ห่าง ๆ กันก็มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพราะมีความใกล้ชิดพึ่งพาอาศัยกันมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากินและการละเล่นที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ระบบชุมชนขนาดเล็กแต่ก่อนจึงเป็นเหมือนครอบครัวขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกหลากหลายช่วงอายุ ตลอดจนมีวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมทุก 30 วันตลอดปีตั้งแต่เกิดจนตายเป็นกลไกในการสร้างให้คนในชุมชนได้คลุกคลีรู้ทุกข์สุขของกันและกัน ช่วยเหลือเห็นอกเห็นใจกันเห็นคุณค่าของกันและกันมีความรู้สึกผูกพันกัน ครอบครัวจึงเป็นศูนย์รวมในการสร้างคนดีมีคุณภาพให้กับสังคมและหล่อหลอมให้คนเป็นคนดี บ่มเพาะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม ตลอดจนจิตสำนึกผิดชอบชั่วดีตามความเชื่อของแต่ละครอบครัวรู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ในสังคมดั้งเดิมครอบครัวเป็น

หน่วยที่สำคัญของสมาชิกในครอบครัวเพราะมีความอบอุ่น มีความรัก ความเอาใจใส่ มีทั้งปู่ย่าตายาย พ่อแม่ลูกหลาน เป็นหน่วยหลักในการสร้างรากเหง้าให้ยังลึกมั่นคงในท่ามกลางความยากจน

ครอบครัวในสังคมพหุลักษณะและแม่ในปัจจุบันเป็นครอบครัวเดี่ยว เพราะอพยพมาเฉพาะผู้อยู่ในวัยทำงาน ความเป็นสถาบันครอบครัวจึงไม่สมบูรณ์ ปัจจุบันจึงมีความอ่อนแอลง โดยเฉพาะสภาพทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในสังคมตลอดจนการรุกของวัฒนธรรมภายนอก การมุ่งทำมาหากิน การแยกครอบครัวมาอยู่ในป่าทำให้ขาดการถ่ายทอดวัฒนธรรมและความรู้ ซึ่งตามกระบวนการทัศน์ใหม่ที่อยู่บนฐานความเชื่อว่าความรู้ต้องเรียนที่โรงเรียน รูปแบบการจัดการศึกษาปัจจุบันได้ตัดเส้นทางถ่ายทอดความรู้ของครอบครัว เด็กเมื่อเติบโตเรียนหนังสือทำงานมักนิยมทำงานในสถานประกอบการมากกว่ามาสืบทอดอาชีพของพ่อแม่เพราะสังคมทุนนิยมไม่เอื้ออำนวยให้มีวิถีคิดแบบนั้น เมื่อไปทำงานนอกพื้นที่ในสถานประกอบการนานๆ จึงจะกลับมาหาครอบครัว การไปสร้างครอบครัวใหม่ก็มุ่งในการทำงานไม่มีเวลาในการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาที่พ่อแม่ถ่ายทอดไว้และ/หรือพ่อแม่รุ่นใหม่ก็ไม่สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมให้ลูกหลานได้ วัยหนุ่มสาวและวัยรุ่นที่อยู่กับครอบครัวในพื้นที่ส่วนหนึ่งไม่มีงานทำมักรวมตัวกันเป็นกลุ่มไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ครอบครัวไม่เข้มแข็งพอที่จะสร้างเกราะอันแข็งแกร่งให้ลูกหลานได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีในสังคมได้อันเนื่องมาจากอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมภายนอก สื่อจากภายนอกที่กลายเป็นแบบแผนการปฏิบัติตัวของหนุ่มสาววัยรุ่น ครอบครัวไม่ใช่แบบแผนในความคิดของวัยรุ่นวัยหนุ่มสาวอีกต่อไปและไม่สามารถเป็นเกราะป้องกันให้กับสมาชิกในครอบครัว สถาบันครอบครัวได้ถูกลดบทบาทในการทำหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญา สังคมโลกาภิวัตน์ได้กระทบไปถึงสถาบันครอบครัวโดยตรงที่ส่งผลให้พ่อแม่สอนลูกได้ไม่มากนักและตัดเส้นทางความรักความผูกพันของคนในครอบครัวให้ลดน้อยลง โดยเฉพาะเยาวชนผู้ชายที่เป็นคนรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งไม่ได้ศึกษาต่อจากการศึกษาภาคบังคับและส่วนหนึ่งอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อสุขภาพจากปัญหายาเสพติด และส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในชีวิตชุมชน ในช่วงชีวิตเปลี่ยนผ่านนี้ที่เป็นทั้งโอกาสและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัวตนเองในอนาคตและเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคุณภาพของผู้คนวัยผลิตรุ่นใหม่ สถาบันครอบครัวของคนรุ่นใหม่ยิ่งอ่อนแอมากยิ่งขึ้น สำหรับระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวในยุคหลังความทันสมัย การมองครอบครัวต่างกันไป โดยมองว่าครอบครัวมีฐานะเป็นหน่วยการผลิตและการบริโภคเพื่อเพิ่มพูนความมั่งคั่ง การพัฒนาเศรษฐกิจจึงได้ทำลายระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว เกิดครอบครัวเดี่ยวพ่อแม่ทำงานหรือผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ไม่มีเวลาดูแลลูกอย่างใกล้ชิด เมื่อลูกถูกแยกให้เข้าสู่ระบบโรงเรียนเพื่อหาความรู้ซึ่งรัฐทำให้เชื่อว่าพ่อแม่ไม่มีความรู้หรือมีไม่พอทำให้ขาดตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในครอบครัว สถาบันครอบครัวในละแวกจึงอ่อนแอลงเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ในปัจจุบัน

2. สถาบันศาสนา

ในสังคมดั้งเดิมของละแวกที่เป็นชุมชนประมงชายฝั่งทะเล สถาบันพระพุทธศาสนามีวัดปากน้ำละแวกเป็นวัดแรกที่เป็นที่พึ่งของชุมชนในยุคนั้น วัดปากน้ำละแวกเป็นที่กล่อมเกลาสั่งสอน

สร้างความเป็นพลเมืองดี พัฒนาและกล่อมเกลাজิตใจ ตัดสินคดีร้องทุกข์ แก้ปัญหาความขัดแย้งของชุมชน เป็นสถานศึกษาที่ให้ความรู้ความเข้าใจชีวิต เป็นหน่วยสาธารณสุขชุมชนรักษาอาการเจ็บป่วยทั้งเจ็บป่วยกายเจ็บป่วยทางใจ เป็นที่พึ่งของผู้ไร้ญาติ เป็นที่พักสำหรับคนเดินทาง วัดจึงเป็นศูนย์รวมของชุมชน เมื่อเกิดมีชุมชนเพิ่มขึ้นเป็นชุมชนบ้านดวดชาวบ้านก็ร่วมกันสร้างวัดบ้านดวด และเกิดวัดตามการเกิดของชุมชนผู้อพยพ จากด้านทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตกรวม 11 วัด และมีสำนักสงฆ์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม 5 แห่ง โดยเกิดชุมชนขึ้นที่บริเวณใดก็สร้างวัดขึ้นที่บริเวณนั้น การมีวัดในแหล่งใดแหล่งนั้นก็คือชุมชนมาก่อน ดังนั้นเมื่อผู้อพยพไปตั้งถิ่นฐานลงในบริเวณใดผู้คนส่วนใหญ่ เช่น ชาวนครศรีธรรมราชก็ร่วมกันสร้างวัดโดยมีผู้อพยพจากถิ่นอื่นๆ ร่วมด้วย เพราะไม่ว่ามาจากถิ่นใดก็มีฐานมาจากพระพุทธศาสนาทั้งในเรื่องความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน พระพุทธศาสนาได้มีส่วนในการหล่อหลอมเพาะบ่มคนในชุมชนให้พัฒนาวิจิตร กระบวนการคิดในการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดภายในป่าที่ห่างไกลและไม่มีเส้นทางคมนาคมนอกจากเดินเท้า ทูทางสังคมของละแมเกิดจากฐานพระพุทธศาสนาซึ่งได้หล่อหลอมบ่มเพาะคนในชุมชนได้พัฒนาวิจิตร กระบวนการคิดให้ชีวิตอยู่รอด หากพิจารณาการก่อเกิดของการเป็นชุมชนในอดีตจากที่ตั้งของวัด ปัจจุบันในละแมมีสถาบันพระพุทธศาสนากระจายตัวจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตกจำนวน 16 แห่ง เจ้าอาวาสมักเป็นพระมาจากอำเภอหลังสวน หรือจากท่าชนะ

ชาวตำบลละแมดั้งเดิมและผู้อพยพร้อยละ 100 นับถือศาสนาพุทธ ปัจจุบันมีศาสนาอิสลามอยู่บ้างเล็กน้อย ซึ่งปรากฏชัดเจนในช่วงที่ละแมมีนายอำเภอเป็นมุสลิมในช่วงปี 2551 วัดในอำเภอละแมกระจายอยู่ในตำบลต่างๆ ทั้ง 4 ตำบล

ในตำบลละแม มีวัด 3 วัด สำนัก สงฆ์ 4 แห่ง คือ วัดปากน้ำละแม หมู่ที่ 1 เป็นวัดโบราณวัดแรกในละแม สร้างโดยชาวบ้านฝั่งทะเลละแม วัดทุ่งสวรรค์ หมู่ที่ 12 ผู้สร้าง คือ นายวิรัช เอื้ออารี ผู้เข้ามาสัมปทานป่าในละแม ที่ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งในการพัฒนาละแม วัดปิยะพัฒนาราม อยู่ในเขตเทศบาลตำบลละแมสร้างประมาณปี 2495 โดยนายวิรัช เอื้ออารีบริจาคที่ดินให้และช่วยสร้างวัด ส่วนสำนักสงฆ์ 4 แห่ง อยู่ในป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม ประกอบด้วย ที่พักสงฆ์บ้านคลองสง หมู่ 13 ตำบลละแม เนื้อที่ 25 ไร่ ที่พักสงฆ์สวนเพชร หมู่ 15 ตำบลละแม เนื้อที่ 30 ไร่ ที่พักสงฆ์แหลมเคียร หมู่ 16 ตำบลละแม เนื้อที่ 40 ไร่ และที่พักสงฆ์เขาเสร็จ หมู่ 3 ตำบลละแม เนื้อที่ 10 ไร่ เป็นป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 (สมภาษณ์ สุพจน์ ภูรัตนโอภา เจ้าหน้าทีบริหารงานป่าไม้, 20 และ 22 กันยายน 2551)

ตำบลสวนแตง มีวัด 3 วัด คือ วัดสวนสมบูรณ์ ตั้งอยู่ หมู่ 7 บ้านสวนสมบูรณ์ วัดบ้านดวดตั้งอยู่ หมู่ 2 บ้านในดวด วัดดอนแคตั้งอยู่ หมู่ 4 บ้านดอนแค กรณีวัดบ้านดวด บ้านดวดเป็นชุมชนแรก ๆ หรือชุมชนดั้งเดิมของตำบลละแมครั้งยังเป็นพื้นที่ในอำเภอหลังสวน นายแพ ตั้งประสิทธิ์เป็นผู้บุกเบิกอุทิศที่ดินไว้เพื่อการก่อตั้งวัดบ้านดวด เดิมชื่อวัดบ้านบน พื้นที่วัดติดกับถนนเขาชะมด ท่าชนะ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เริ่มจากวัดบ้านปอมหรือป่าช้าวัดปอม ต่อมาหลวง

พ่อผอมได้ชักชวนชาวบ้านสร้างโบสถ์น้ำ และหลวงพ่ปลัดทองมาอยู่กับหลวงพ่อผอม เมื่อหลวงพ่อผอมมรณภาพ ชาวบ้านตกลงใจว่าให้ฝังศพหลวงพ่อผอมไว้ที่วัดบ้านปอม ต่อมาชาวบ้านเรียกว่า ป่าช้าวัดปอม หลวงพ่ปลัดทองอยู่วัดบ้านบนมระยะหนึ่งก็มรณภาพ ชาวบ้านได้เปลี่ยนชื่อวัดเป็น วัดหลวงพ่ปลัดทอง ต่อมารกร้างนานพอสมควรชาวบ้านเริ่มมาบูรณะวัดที่รกร้างให้เป็นที่เคารพบูชาของชาวบ้านตั้งเป็นสำนักสงฆ์เมื่อปี 2487 และได้นิมนต์หลวงพ่หิต วัดนาบอนมาทำพิธีทางศาสนา เมื่อหลวงพ่หิตมรณภาพชาวบ้านได้นิมนต์หลวงพ่ปานขึ้นเป็นเจ้าอาวาสแทนหลวงพ่หิต และคณะสงฆ์ได้บูรณะวัดใหม่ขึ้นเมื่อปี 2505 โดยผู้ใหญ่บ้านสมัยนั้นคือนายคง สอนสกุล และนายตั้ง แพบระสิทธิ์ได้ร่วมมือกับชาวบ้านสร้างกุฏิขึ้น5-6หลังและได้นิมนต์พระเทพวงศาจารย์วัดขันเงิน อำเภอหลังสวนมาทำพิธีทางศาสนา โดยมีพระเคลื่อนวัดถ้าเขาเงินตามมาด้วย ต่อมาพระเคลื่อนได้มาจำพรรษาที่สำนักสงฆ์นี้ ในปี 2503 ได้มีพระจากจังหวัดสมุทรปราการ 4 รูป พระที่เป็นคนบ้านดวดอีก1 รูป มาจำพรรษาที่สำนักสงฆ์ ปี 2504 ผู้ใหญ่คง สอนสกุลได้จัดงานเทศน์มหาชาติได้นิมนต์อาจารย์ทวีป วัดดอนรูปมาเทศน์มหาชาติทำพิธี ชาวบ้านได้พร้อมใจกันนิมนต์พระอาจารย์ทวีปและพระแมวจำพรรษาที่สำนักสงฆ์และได้สร้างหอนั่งและบูรณะหล่อรูปพ่ท่านปลัดทอง ต่อมาพระปลัดจวน อินุทโชโต ปัจจุบันพระครูอินุทโชโต ที่ชาวบ้านเรียก อาจารย์ดำหรือพ่หลวงดำ ได้มาจำพรรษาเมื่อ ปี 2505 วัดบ้านดวดได้พัฒนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาก พ่หลวงดำได้พัฒนาวัดด้วยการเข้าป่าไปตัดไม้ในป่าเพื่อมาสร้างวัดด้วยตนเอง (สัมภาษณ์ พระครูอินุทโชโต, 27 มีนาคม 2551) และได้สร้างศาลาการเปรียญเมื่อปี 2517 สร้างหอรบวันขึ้น 5 ค่ำวันแรม 15 ค่ำ 2534 ต่อมาได้สร้างอุโบสถสำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและได้รับพระบรมพุทธานุญาตให้สร้างพระอุโบสถ การก่อสร้างได้ดำเนินการแล้วเสร็จและได้รับพระราชทานวิสุงคามวาสีเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2547

สำหรับตำบลทุ่งคาวัด มีวัด1 แห่ง คือ วัดทุ่งคาประชาธรรม ตั้งอยู่หมู่ที่1 ตำบลทุ่งคา วัด อำเภอละแม และสำนักสงฆ์ 1 แห่ง คือนักสงฆ์โพธิมรรค ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 เช่นเดียวกัน

ส่วนตำบลทุ่งหลวง มีวัดมากกว่าตำบลอื่นเพราะมีผู้อพยพเข้ามาอยู่มากเพราะมีทางรถยนต์เส้นเดิมผ่านคือมี วัด 4 วัด คือวัดเขาหลวงตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านเขาหลวง วัดโสมสิริพัฒนาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านห้วยมาด วัดห้วยทรายขาววนารามตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านห้วยทรายขาว และวัดสุวรรณนิมิต ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 บ้านเขานาง วัดในตำบลทุ่งหลวงจึงอยู่ในหมู่บ้านติด ๆ กัน เพราะการตั้งชุมชนเดิมกระจุกตัวอยู่ในบริเวณที่เป็นเส้นทางผ่าน

วัดและสำนักสงฆ์ดังกล่าวนี้เป็นหน่วยทางสังคมที่สำคัญในการพัฒนาจิตใจขัดเกลากายทางสังคมและเป็นที่พึ่งของชุมชนละแม โดยเฉพาะวัดสวนสมบุญเป็นวัดสุขภาพที่พัฒนาทั้งชุมชนและเยาวชนด้วยการปรับประยุกต์หลักการพัฒนาแบบ “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน มาใช้เป็นกลไกและกลยุทธ์ในการขัดเกลายาวชนในตำบลสวนแตงและอำเภอละแม บ้านคือชุมชนซึ่งเป็นแหล่งรวมของผู้คนและระบบชีวิตที่ก่อเกิดกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลาย วัดเป็นสถาบันศาสนาที่เป็นตัวขัดเกลากายและบ่มเพาะวัฒนธรรมและศูนยรวมจิตใจของชุมชน โรงเรียนเป็นสถาบันที่เป็นหน่วยเติมเต็ม

ความรู้ พัฒนาการเรียนรู้ถ่ายทอดการศึกษาอย่างเป็นระบบ สถาบันทั้งสามนี้จึงเป็นสถาบันที่สำคัญในทางสังคมที่สามารถนำมาเป็นกลไกที่ก่อให้เกิดกระบวนการสร้างสังคมที่เข้มแข็งพัฒนาให้เกิดเครือข่ายการพัฒนาสังคมตามที่วัดสวนสมบุญพยายามทำ

วัดสวนสมบุญตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านสวนสมบุญ ตำบลสวนแตง อำเภอละแม มีแนวคิดที่มุ่งพยายามนำเอาองค์กรและสถาบันหลักในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นฐานหรือยุทธศาสตร์ในการขัดเกลาหรือพัฒนาสังคมมาผืนเป็นพลัง โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง ชาวบ้านรอบบริเวณวัด หน่วยงานสาธารณสุข อนามัย อสม. ชาวบ้าน โรงเรียนสวนสมบุญทั้งผู้อำนวยการ ครู สร้างพลังเป็นองค์กรที่เรียกว่า “บวร” ได้ วัดสวนสมบุญเป็นวัดสุขภาพที่ได้รับการรับรองเมื่อปี 2547 โดยได้รับวุฒิบัตรจากกระทรวงสาธารณสุข ว่า “ให้วัดสวนสมบุญ มีเมตตาสาธารณิยธรรมให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ของวัดส่งเสริมสุขภาพด้วยการมอบแสงสว่างแห่งปัญญาและทรัพย์อันล้ำค่าคือ ธรรมและสุขภาพ เพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริงและยั่งยืนแก่ชีวิตและสังคม ให้ไว้ ณ วันที่ 26 กรกฎาคม 2549” โดยมีผู้อุปการะสร้างวัดและโรงเรียน การดำเนินกิจกรรมของวัดเป็นการนำเอาจุดแข็งของสังคมไทยคือพระพุทธศาสนาที่ได้รับการยอมรับโดยพหุนัยว่าประเทศไทยเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนาเป็นทุนในการพัฒนาชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชนจึงเป็นทุนทางจิตวิญญาณและทุนทางวัฒนธรรมและเป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนทุกมิติทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ทุกๆ ปายจะมีนักเรียนจากโรงเรียนวัดสวนสมบุญซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกันเดินเข้าแถวมาปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาจิตสำนึกความเป็นคนดีของสังคม โดยทางวัดมีเทคโนโลยีเข้าช่วยเด็ก ๆ ด้มีความสุขกับกิจกรรมการปฏิบัติธรรมที่สอดแทรกอยู่ในท่าทางต่างๆ ที่ได้ออกแบบ โดยใช้ดนตรีประกอบ มีเนื้อหาของเพลงที่กล่อมเกลาจิตใจเยาวชนในการเป็นคนดี เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ กตัญญูต่อพ่อแม่ครูและสังคมประเทศชาติ วัดสวนสมบุญไม่ได้ตอบสนองการพัฒนาจิตใจและขัดเกลาสังคมเฉพาะในตำบลสวนแตงหรืออำเภอละแมเท่านั้น แต่มีโรงเรียนและผู้คนทั่วประเทศที่ศรัทธาและขอเข้ารับการพัฒนาจิตใจปฏิบัติธรรมมากมาย วัดได้เปิดรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยมีการสร้างที่พักสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมโดยมีผู้อุปการะเป็นผู้จัดสร้างไว้ที่สามารถรับรองผู้ปฏิบัติธรรมได้จำนวน 200 คน เป็นวัดที่พัฒนากิจกรรมการปฏิบัติธรรมตามความต้องการของพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะเยาวชน จึงได้พัฒนาภูมิทัศน์รอบวัดให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน มีสถานที่พักที่สะอาด โดยเฉพาะมีห้องน้ำที่สะอาดสวยงาม มีดอกไม้และสวนหย่อม เป็นวัดที่ไม่ที่เคร่งเครียดเคร่งครัด แต่เป็นวัดที่ผู้มาเยือนประทับใจและดูเป็นชีวิตจริงเป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรมจึงได้รับรางวัลดังกล่าว กิจกรรมที่วัดดำเนินการมีพัฒนาการเรียนรู้การฝึกจิตสมาธิทั้งเด็กและผู้ใหญ่โดยเฉพาะเด็กคือวัดสวนสมบุญ มีกิจกรรมการฝึกจิต นั่งสมาธิ ถือศีล การสั่งสอนในเรื่องความดี ความชั่ว พัฒนาวิธีคิดที่มีต่อพ่อแม่ ครอบครัวและสังคม ตลอดจนหน้าที่พลเมือง ที่มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมนับร้อยคนมาจากหลายที่ ทั้งคนในพื้นที่ พื้นที่ใกล้เคียงและคนจากภาคอื่นโดยมีผู้

มีจิตศรัทธาสร้างที่พักและห้องน้ำที่สะอาดถูกสุขอนามัยและเป็นแบบอย่างในการพัฒนาระบบคิดของเยาวชน

แม้ว่าสภาพเศรษฐกิจและสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปมากในปัจจุบันและกระแสโลกาภิวัตน์จะกระทบชุมชนอย่างรุนแรง แม้รัฐจะมีแผนพัฒนาและสังคมแห่งชาติจัดระบบสังคมใหม่มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาในชุมชน มีสถานีนามัย มีโรงเรียน มีอำเภอซึ่งเป็นสิ่งภายนอกชุมชน และแม้คนจะไปวัดน้อยลงในปัจจุบันแต่วัดยังคงอยู่ยังคงมีกิจกรรมที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนหมู่บ้านอยู่แม้จะไม่เข้มข้นเหมือนในอดีตก็ตาม แต่ชาวบ้านละแวกยังคงปฏิบัติกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิมอยู่ในระดับหนึ่ง พระพุทธศาสนายังคงดำรงความเป็นทุนทางสังคมอยู่แม้ว่าวันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไป แต่ผู้คนช่วงวัย 50 ปีขึ้นไปก็ยังยึดมั่นในพระพุทธศาสนาและวัด พ่อแม่ต่างพาลูกหลานไปวัดในวันสำคัญของชุมชน เช่น วันสงกรานต์ วันเจ็บบีเจบเดือน วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันสงต้ายาย วันแห่พระแข่งเรือ เด็กยังอยากไปวัด รู้สึกดีใจและรอคอยที่จะไปเที่ยวงานวัดในชุมชน แม้วัยรุ่นนัยหนุ่มสาวก็ยังชอบเที่ยวงานวัดเพราะมีโอกาสในการพบเจอกับเพื่อนฝูงญาติพี่น้อง ทุนทางสังคมส่วนนี้ยังคงมีบทบาทอยู่ในชุมชนอำเภอละแวกระดับหนึ่งทั้งชุมชนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแต่ไม่เข้มข้น ไม่มีจิตวิญญาณของชุมชนเช่นในอดีต ทุกครั้งที่มีการพิธีกรรมหรือประเพณีทางศาสนาหรือทุกวันพระชาวบ้านผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่ยังนิยมเข้าวัดทำบุญตักบาตร หรือหนุ่มสาววัยแรงงานยังเข้าไปช่วยทำกิจกรรมในวัดบ้างหรือส่งลูกหลานเข้าไปช่วยกิจกรรมในวัดหากวัดมีงานบุญ หรือเมื่อมีเวลาว่างผู้สูงอายุก็มักไปนั่งคุยกับพระอยู่บ้าง การส่งลูกหลานให้อยู่ในศีลธรรมยังคงกระทำโดยการสอนให้เชื่อในเรื่องของบาปบุญ คุณ โทษ การกตัญญูตักเตือนต่อผู้มีพระคุณ ยึดมั่นถือมั่นในความดี โดยเฉพาะวัดปากน้ำละแวกที่ผู้คนผูกพันอยู่กับหลวงพ่อม นีวเพชร

ปัจจุบันวัดในละแวกมีพระภิกษุจำพรรษาอยู่น้อย ในช่วงเข้าพรรษาแต่ละวัดจะมีพระภิกษุบวชใหม่อยู่หลายรูป เมื่อพ้นเข้าสู่ฤดูการออกพรรษาแต่ละวัดจะมีพระภิกษุประมาณ 1-3 รูป แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมประเพณีที่ทำในวัดก็ยังปฏิบัติเดิมอยู่ทุกวัด ชุมชนทั้งในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงต่างเข้าร่วมทำบุญกัน แต่ละครัวเรือนก็ยังชวนลูกหลานไปทำบุญที่วัด การที่ชุมชนไปวัดร่วมกันทำบุญที่วัดในชุมชนของตนก็เป็นช่วงเวลาที่ชุมชนได้แสดงความมีน้ำใจไมตรีต่อกัน ยืนยันความผูกพันความเอื้ออาทรต่อกันได้พูดคุยปฏิสัมพันธ์ต่อกันแม้เป็นครั้งคราวแต่ละครัวเรือนก็มีความสุขที่ได้มาทำบุญร่วมกันก่อนจะแยกย้ายไปประกอบอาชีพและจะมาพบกันอีกครั้งเมื่อมีงานบุญครั้งต่อไป วัดและพระพุทธศาสนาจึงยังเป็นแกนของชุมชนเป็นทุนทางสังคมที่เป็นฐานสำคัญของชุมชนละแวกแม้ว่าจะคลี่คลายความเข้มข้นลงไปมากก็ตาม

จากสภาพที่ผู้คนละแวกเกือบทั้งหมดไม่ได้เป็นคนถิ่นเดิมความมีจิตวิญญาณของความผูกพันกับวัดในพื้นที่โดยเฉพาะวัดที่เป็นของชุมชนต่างกลุ่มไม่เท่ากับวัดในสังคมเดิมที่จากมานอกจากวัดเป็นรูปแบบในการดำรงชีวิตต้องมี ยกเว้นวัดปากน้ำละแวกที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนและผู้คนดั้งเดิมปากน้ำละแวกผูกพันกับวัดนี้มาก ความผูกพันเนื่องมาจากบทบาทของพระภิกษุที่มีต่อชุมชนปากน้ำละแวก และวัดบ้านดวดที่ผู้คนยังผูกพันกับวัดมายาวนานเพราะมีผู้เฒ่า

ผู้แก่เป็นแกนของชุมชน ผู้คนรอบบริเวณวัดเท่านั้นที่ยังยึดมั่นความเป็น “วัดเรา” ในขณะที่ผู้อพยพที่เข้ามาในระยะหลังที่ไม่มีส่วนร่วมในการสร้างวัดรู้สึกว่าเป็น “วัดเขา” ความรู้สึกผูกพันจึงมีน้อย ประกอบกับความเป็นวัดในปัจจุบันก็มีส่วนทำให้ผู้คนเหินห่างจากวัดด้วย หากว่าวัดได้ปรับเปลี่ยนบทบาทใหม่ให้ทำหน้าที่ในฐานะสถาบันทางศาสนาที่ทำหน้าที่พัฒนาจิตใจของผู้คนจะก่อให้เกิดทุนทางสังคมได้อย่างมีนัยสำคัญเพราะชุมชนมีพระพุทธศาสนาเป็นฐานชีวิตอยู่แล้ว การรื้อฟื้นขึ้นมาต่อยอดจึงเป็นเรื่องทำได้ไม่ยาก แต่อย่างไรก็ตามชุมชนจะต้องริเริ่มในการสร้างความสัมพันธ์ โดยเฉพาะวัดทุกวัดมีกรรมการวัดอยู่แล้วจะต้องมาทำหน้าที่ประสานวัดกับชุมชนและทุกภาคส่วนในชุมชน โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งมีหน้าที่มียุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมอยู่แล้วต้องปรับวิธีคิดใหม่ในการสร้างแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาใหม่บนฐานความเป็นองค์กรรวม ทุนทางสังคมส่วนนี้ของชุมชนละแวกจึงจะได้รับการพลิกฟื้น แต่ต้องดำเนินการบนฐานความเข้าใจการใช้ทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชน

อย่างไรก็ตามสถาบันศาสนาในละแวกยังเป็นแหล่งบ่มเพาะคนดีของสังคม เมื่อวัดถูกลดบทบาทลงสถาบันศาสนาในละแวกไม่ได้มีบทบาทเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยรัฐได้ดึงวัดให้ห่างออกไปจากวิถีชุมชนตามแผนการพัฒนาประเทศ อันเนื่องมาจากผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม และการกระทำของรัฐที่แยกทุกอย่างของชีวิตชุมชนออกไปจากวัดโดยเฉพาะการศึกษา ความเกี่ยวข้องกับวัดของชุมชนจึงมีน้อยลง ชุมชนละแวกปัจจุบันยังยึดมั่นในพระพุทธศาสนาแต่เกี่ยวข้องกับวัดตามหน้าที่ที่เป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนา เมื่อชุมชนหมู่บ้านต้องพัฒนาไปตามนโยบายรัฐและวัดถูกลดบทบาทลงไม่ได้แสดงบทบาทต่อชุมชนมากไปกว่าการเป็นสถาบันของพระพุทธศาสนา ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมได้มีส่วนในการทำให้ชุมชนกับวัดถอยห่างออกไป ผู้บวชเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาลดลงด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การบวชเป็นเพียงการทำหน้าที่ในเรื่องความกตัญญูต่อพ่อแม่ หากครอบครัวใดมีความกตัญญูเข้มข้น ประเพณีบวชเรียนก็เข้มข้นตามไปด้วย หรือบางครอบครัวยังยึดคติเดิมว่าผู้ชายที่เป็นคนสมบูรณ์คือผู้ที่บวชเรียนแล้วอาจมีอยู่บ้าง ในพื้นที่อำเภอละแวกในฤดูเข้าพรรษาก็ยังมีผู้บวชตามคติคือบวชครบพรรษาอยู่บ้างประมาณไม่เกินร้อยละ 10 ของประชากร บางครัวเรือนให้ลูกหลานกลับไปบวชเรียนในถิ่นเดิม (เวทีชุมชน, 21 มีนาคม 2551) วัดแต่ละวัดจึงมีพระภิกษุน้อย แต่มีวัดบางวัดเช่น วัดสวนสมบูรณ์ที่ยังสามารถสืบทอดบทบาทในการสร้างและกล่อมเกล้าให้คนเป็นคนดี

3. สถาบันการเมืองการปกครอง

สถาบันการเมืองมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องเริ่มด้วยระบบกำนันผู้ใหญ่บ้านและพระภิกษุพัฒนามาเป็นระบบสภาตำบลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.1 ระบบกำนันผู้ใหญ่บ้านและพระภิกษุ

ในสังคมดั้งเดิมของละแวกในช่วงที่เป็นสังคมบ้านป่า ในเมืองหลังสวนหรือจังหวัดหลังสวนหรืออำเภอหลังสวนชุมชนจะดูแลกันเองโดยมีผู้อาวุโสของชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในการ

แก้ปัญหาคือผู้นำของชุมชนตามธรรมชาติและมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ชี้ขาด เมื่อมีการแบ่งเขตการปกครองเป็นตำบลในอำเภอหลังสวนมีกำนันเป็นผู้ปกครอง มีหมู่บ้านเกิดขึ้นประมาณ 8 หมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่รับผิดชอบหมู่บ้านและมีกำนันเป็นผู้ปกครอง ผู้ใหญ่บ้านและกำนันก็เป็นผู้ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือเชื่อฟัง โดยชุมชนร่วมกันแก้ปัญหาหากันก่อนหากไม่สามารถตกลงกันได้ก็ต้องไปหาพระภิกษุที่เป็นท่านเจ้าอาวาสเป็นผู้ตัดสิน ในระบบการปกครองเดิมจึงมีผู้ดูแลชุมชน 3 ส่วน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และพระภิกษุผู้อาวุโส การดำรงชีพของชาวบ้านละแวกแบบดั้งเดิมไม่ซับซ้อนเป็นการยังชีพแบบพอเพียง การปกครองดูแลในระยะแรกๆ ของการเป็นหมู่บ้านและตำบลส่วนใหญ่เป็นการปราบปรามโจรผู้ร้าย ปัญหาที่ดิน การทะเลาะเบาะแว้ง และเมื่อมีการถือครองที่ดิน ผู้ปกครองตำบลและหมู่บ้านก็ต้องคอยดูแลเรื่องเขตที่ดินของชาวบ้านซึ่งมักมีปัญหากันอยู่เสมอ เมื่อมีการก่อตั้งชุมชนในเขตป่ามากขึ้นก็มีความปัญหาในการปกครองเพราะกฎหมายเอื้อไม่ไปถึงราษฎรซึ่งเป็นผู้อพยพได้ร้องเรียนไปยังอำเภอหลังสวนต่อมาจึงมีการตั้งกิ่งอำเภอละแมขึ้นในอำเภอหลังสวนเพื่อความสะดวกของราษฎร และต่อมายกฐานะเป็นอำเภอละแมทำให้ละแมมีศูนย์กลางปกครองของตนเองสอดคล้องกับสภาพชุมชนที่ขยายตัวกว้างออกและมีรายได้จากพืชเศรษฐกิจเพียงพอในการพัฒนาตามสภาพทางกายภาพการเมืองการปกครองที่ขยายอำนาจกว้างขึ้น

การมีกำนันผู้ใหญ่บ้านเดิมชาวบ้านมักพร้อมใจกันให้ผู้นำตามธรรมชาติผู้มีภาวะผู้นำและได้รับการยอมรับจากชาวบ้านมาเป็นกำนัน เมื่อได้รับเลือกแล้วมีการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเสมือนเป็นการดึงเอาผู้นำตามธรรมชาติมาเป็นผู้นำทางการเมือง และเนื่องจากความห่างไกลในการคมนาคมของท้องถิ่นทำให้อำนาจรัฐอื่นๆ เข้าไม่ถึง อำนาจของกำนันผู้ใหญ่บ้านในยุคก่อนมีมากกว่าปัจจุบันสามารถจัดการเรื่องราวในชุมชนได้อย่างเด็ดขาด ในการดำเนินนโยบายของทางราชการกำนันผู้ใหญ่บ้านสามารถสนองนโยบายได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นที่เคารพยำเกรงและเชื่อถือของชาวบ้าน ในขณะที่เดียวกันกำนันผู้ใหญ่บ้านก็ต้องมีที่พึ่งในด้านความรู้โดยเฉพาะครูในหมู่บ้านในการทำหน้าที่สื่อสารราชการและฟังพระสงฆ์เจ้าอาวาสในเรื่องวิธีคิดและการตัดสินใจที่มีฐานคิดจากหลักธรรมเป็นการสร้างหลักธรรมาภิบาลโดยธรรมชาติซึ่งวัดเป็นกลไกสำคัญในการแก้ปัญหา สร้างความเข้าใจและขจัดความขัดแย้ง ในส่วนการเมืองการปกครองชุมชนดั้งเดิมของละแมจึงมีผู้ใหญ่บ้านเป็นฝ่ายปกครองทำหน้าที่แทนรัฐในเรื่องการเก็บภาษี เนื่องจากชุมชนปากน้ำละแมอยู่ไกลจากศูนย์กลางการปกครองคือเมืองหลังสวน บทบาทของผู้ใหญ่บ้านก็มีเพียงการเก็บภาษีเพราะปัญหาอื่นๆ มีน้อย และเป็นชุมชนเครือญาติ ทำมาหากินโดยทำประมงพื้นบ้านไม่ได้ทำผิดเกี่ยวข้องกับกฎหมายต่อมาเมื่อมีผู้อพยพเข้ามาได้มีการจัดไม้เคี่ยมในป่าคุ้มครองแต่กำนันผู้ใหญ่บ้านไม่สามารถจัดการได้เนื่องจากเงินกำลัง (เวทีชุมชน, 6 พฤศจิกายน 2551)

อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตที่น่าสนใจสำหรับชุมชนบุกเบิกใหม่ที่เป็นสังคมพหุลักษณะเช่นละแมนี้ย่อมมีความแตกต่างในวิธีคิดในเรื่องผู้ใหญ่บ้านอยู่มากระหว่างชุมชนที่ก่อตั้งมานานบนฐานภูมิปัญญาการพึ่งตนเองและพึ่งกันเองและการดำรงชีวิตด้วยความเพียงพอของสังคมดั้งเดิมของไทยที่ผูกพันกับผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้เป็นที่พึ่งของชุมชนหมู่บ้านในทุกด้านของชีวิต ผู้คนพบเห็น

ผูกพันกับผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่เกิดจนตาย ในขณะที่สังคมบุกเบิกใหม่ที่เกิดขึ้นมาแค่เพียง 3-5 ทศวรรษในยุคทุนนิยมมิได้มีมุมมองและมีชุดความคิดเช่นที่ว่ำนั้ ดังนั้นระหว่างชุมชนดั้งเดิมกับชุมชนบุกเบิกใหม่จึงมีชุดความคิดที่ต่างกัน ความผูกพันกับผู้ใหญ่บ้านก็เป็นเพียงผู้ทำหน้าที่แทนส่วนราชการ ไม่ได้มีความผูกพันเช่นสังคมดั้งเดิม เพราะการเกิดชุมชนเป็นชุมชนใหม่ ผู้อพยพมาจากหลายวัฒนธรรมหลายความคิด ต่างเข้ามาเพื่อทำมาหากินสร้างอาชีพสร้างรายได้ ไม่รู้จักกับเจ้าของถิ่นเดิมเพราะเป็นป่าและต่างก็อพยพเข้ามา การเกิดชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นจากความพึงพอใจต่อสภาพพื้นที่แต่เกิดขึ้นเพราะความจำเป็นที่ต้องมาหาอาชีพสร้างรายได้ให้อยู่รอด ความเป็นผู้ใหญ่บ้านกำนันเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ราชการซึ่งผู้อพยพทั้งหลายไม่ค่อยได้ให้ความสนใจเพราะไม่ใช่เป้าหมาย แต่บางพื้นที่ก็มีการแย่งชิงการนำอยู่บ้าง เช่น หมู่บ้านฝั่งตะวันตกของตำบลละแม เช่น บริเวณหมู่ 13 หมู่ 16 สาเหตุของการแย่งชิงการนำก็เนื่องมาจากการมีหลายกลุ่มซึ่งต่อมาส่งผลโยงไปถึงการเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลด้วยที่แย่งชิงการนำกันอยู่ถึงปัจจุบัน

3.2 ระบบสภาตำบล

จากการมีระบบการปกครองแบบกำนันผู้ใหญ่บ้านมีสภาตำบลซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมีกำนันเป็นประธานสภาตำบล ต่อมารัฐมีนโยบายกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นให้กับตำบลมากขึ้นโดยหวังให้เป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระพึ่งตนเองได้ เป็นการปกครองที่ประชาชนดูแลกันเองพยายามให้เป็นการปกครองท้องถิ่นอย่างแท้จริงได้มีกฎหมายเปลี่ยนระบบสภาตำบลให้เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 5 พ.ศ.2546

3.3 ระบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในละแมประกอบด้วยเทศบาลตำบลละแมและองค์การบริหารส่วนตำบล 4 ตำบล ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลละแม องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหลวงและองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควัวดี องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเหล่านี้ได้มีส่วนในการพัฒนาชุมชนอำเภอละแมในฐานะรัฐบาลท้องถิ่นได้ในระดับหนึ่งตามนโยบายและกระบวนการทัศน์ของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น แต่การดำเนินงานยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์กล่าวได้ว่าเป็นระยะเริ่มต้นที่ต้องเรียนรู้และพัฒนาจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่นอีกยาวไกล โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องให้คุณค่าและความสำคัญกับแนวคิดที่สำคัญ คือ 1) แนวความคิดเรื่องการปกครองท้องถิ่นเป็นองค์การการปกครองและเป็นองค์กรสาธารณะที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐสมัยใหม่ 2) แนวความคิดว่าด้วยความอิสระในการดำเนินการบริหารและปกครองตนเอง 3) แนวความคิดว่าด้วยความเป็นประชาธิปไตยของชุมชนและขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4) แนวความคิดเรื่องการบริหารและจัดการสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 5) แนวความคิดที่ว่าด้วยขีด

ความสามารถและธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดผลลัพธ์และผลกระทบต่อการพัฒนาท้องถิ่น

สำหรับการออกแบบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอละแมในส่วนการบริหารจัดการในฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐมีความพยายามในการดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นโดยนำเอาระบบเครือข่ายเข้ามาสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนาเป็นองค์กรรวม จึงเกิดการดำเนินงานในรูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้วยระบบเครือข่ายตำบลเพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีร่วมกันและมีปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นข้าราชการประจำเป็นแกนหลักในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม โดยปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสวนแดงเป็นผู้ริเริ่มและได้รับความร่วมมือจากทั้ง 4 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล มีการประชุมร่วมงานกันทุกเดือน โดยสับเปลี่ยนกันไปทุกตำบล นำไปสู่การวางฐานการมีส่วนร่วมในการวางรากฐานประชาธิปไตยและเป็นกลไกการพัฒนาท้องถิ่นและร่วมสร้างจิตสำนึกร่วมในการพัฒนาตำบลและสร้างอนาคตของตำบลไปด้วยกันโดยมีนายอำเภอละแม นายเอกรัฐ หลีเส้น สนับสนุนวิธีคิดนี้และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาโดยกำหนดผู้ใหญ่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาไปด้วยกัน เป็นการประสานการพัฒนาทั้งฝ่ายท้องถิ่นและฝ่ายท้องที่ให้เป็นเอกฉันท์เพิ่มขึ้น ทั้งการใช้หลักการปกครองและการใช้วัฒนธรรมประเพณีมาเป็นกลไกในการบริหารจัดการ

ในส่วนองค์การบริหารส่วนตำบล ในสังคมพหุลักษณะละแมก็เกิดการแย่งชิงการนำในการเป็นผู้นำท้องถิ่นระหว่างกลุ่มนครศรีธรรมราชซึ่งประกอบด้วยนครศรีธรรมราชพัทลุง สงขลา กับกลุ่มเกาะสมุยซึ่งประกอบด้วยอำเภอในจังหวัดสุราษฎร์ธานี สำหรับคนดั้งเดิมของละแมไม่ได้มีบทบาทในการแย่งชิงการนำเพราะมีจำนวนน้อยและค่อนข้างไม่ยุ่งเกี่ยวกับกลุ่มนครศรีธรรมราชเป็นฐานเดิมอยู่แล้ว แต่กลุ่มละแมเดิมก็ไม่ยุ่งเกี่ยวและไม่ร่วมมือกับกลุ่มใด ส่วนกลุ่มคนจากภาคกลางและภาคอีสานไม่สนใจการเมืองการปกครองตั้งหน้าทำมาหากินอย่างเดียวและดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายอยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อนไม่สร้างความเดือดร้อนให้สังคมมีความขยันขันแข็งในการทำมาหากินเป็นหลักและมีผู้อาวุโสเป็นหลัก

การกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นปกครองและพัฒนาตนเองมากขึ้น เมื่อละแมพัฒนาไปเป็นเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล 4 ตำบล นับเป็นรูปแบบการเมืองการปกครองเพิ่มขึ้นจากผู้ใหญ่บ้านกำนันที่เป็นส่วนท้องที่ ประชาชนในชนบทเช่นละแมยังไม่เข้าใจนักแต่ก็ยอมรับในรูปแบบการกระจายอำนาจโดยยังไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนนัก ซึ่งความไม่เข้าใจโยงไปถึงบทบาทหน้าที่ของตนในการเข้าไปเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล รู้เพียงว่ามีตัวแทนหมู่บ้านละ 2 คน ใครสมัครก็ได้ โดยไม่รู้จะไปทำอะไร (เวทีชุมชน, 26 มีนาคม 2551) ส่วนผู้ที่จะเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางตำบลก็ยังไม่ชัดเจนกว่าจะต้องพัฒนาอะไรในตำบลนอกจากสาธารณสุขโรค งานหลักขององค์การบริหารส่วนตำบลจึงยังอยู่ที่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นสำคัญ ประกอบกับการมีจิตวิญญาณในการพัฒนาชุมชนของสังคมบุกเบิกใหม่ที่เป็นสังคมพหุลักษณะนี้ยังมีทิศทางไม่ชัดเจน การพัฒนาจึงค่อนข้าง

กระจุกตัวอยู่เฉพาะ ถนน น้ำประปา ไฟฟ้า และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเช่นปัญหาอุทกภัย ส่วนปัญหาทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่า ทะเล อาชีพ การเรียนรู้ ยังไม่เป็นรูปธรรมและไม่เป็นระบบ โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่องค์การบริหารส่วนตำบลต้องมีบทบาทเข้าไปจัดการในการอนุรักษ์ฟื้นฟู เช่น ป่าชุมชนที่ชุมชนดำเนินการอนุรักษ์ องค์การบริหารส่วนตำบลก็แสดงบทบาทไม่ชัดเจนอันเนื่องมาจากความเป็นชุมชนเกิดใหม่การไม่ได้เกิดและเติบโตมากับป่าและเข้ามาอยู่ในป่าเพื่อทำลายป่าทำลายทรัพยากร จิตวิญญาณในการอนุรักษ์และฟื้นฟูจึงไม่ชัดเจน ไม่ว่าป่าชุมชน ป่าชายเลน ป่าพรุจึงไม่มีการดูแลที่ชัดเจน มีเฉพาะผู้ใหญ่บ้านบางหมู่บ้านที่ไปเรียนรู้มาจากภายนอกดำเนินการอยู่บ้างแต่องค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่มีความชัดเจน หรือทะเลที่มีการปล่อยน้ำเสียจากนาุ้งลงไปทะเลทั้งส่วนของเอกชนและรัฐคือมหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่เปิดการเลี้ยงกุ้งกับบริษัทซีพีในระยะแรกเป็นการเลี้ยงกุ้งเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ของนักศึกษาสาขาการประมง บ่อกุ้งในมหาวิทยาลัยได้ปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเลกระทบสัตว์น้ำวัยอ่อน พันธุ์ปลาชายฝั่งหายไป น้ำเป็นสีดำ มีกลิ่นเหม็น ชาวประมงบอกว่าน้ำทะเลบริเวณตลิ่งเป็นพิษทำให้คันถึงขั้นต้องไปหาหมอ ในขณะที่สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับมหาวิทยาลัยบอกว่าน้ำจากนาุ้งลงทะเลเป็นเรื่องดีเพราะมีหอยเสียบมากขึ้น ในขณะที่ชาวประมงอื่นๆได้รับความเดือดร้อนจากการทำประมงชายฝั่งเพราะพันธุ์ปลาลดลงและหมดไปและชายฝั่งมีกลิ่นเหม็นและน้ำทะเลเป็นพิษ (เวทีชุมชน, 12 มีนาคม 2552) หรือกรณีอวนรุนอวนลากที่รุกร้าเข้ามาในเขต 3,000 เมตร มาลากและรุนถึงชายฝั่งก็ไม่สามารถจัดการได้ แม้เมื่อชุมชนประมงรวมตัวกันเฝ้าระวังและผู้ใหญ่บ้านเข้าจับกุมส่งเจ้าหน้าที่ แต่บุคลากรระดับนำขององค์การบริหารส่วนตำบลกลับเข้าไปช่วยเหลือปล่อยตัวไปก็เป็นเรื่องที่ชุมชนและผู้ใหญ่บ้านงุนงงอยู่ไม่น้อยในบทบาทหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการรักษากฎหมายของฝ่ายการเมืองการปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งส่งผลต่อความมีธรรมาภิบาลในชุมชนและยังไม่สามารถพัฒนาเป็นรัฐบาลท้องถิ่นได้ ยังมีจิตวิญญาณในการพัฒนาท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของการกระจายอำนาจตามรัฐธรรมนูญไม่มากนักและไม่ชัดเจนนัก สมาชิกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นบางส่วนยังขาดความรู้ โดยเฉพาะความรู้ในหน้าที่ตามกฎหมาย ประกอบกับเศรษฐกิจของชุมชนละแมไม่ซับซ้อนเพราะทำการเกษตรและประมงชายฝั่งเป็นชาวสวนและชาวประมง ชุมชนชาวสวนสามารถดำเนินการในระบบทุนนิยม ดำเนินชีวิตแบบทุนนิยมที่ยึดวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเพราะมีรายได้สม่ำเสมอ ในขณะที่ชุมชนประมงมีความลำบากยากแค้นเพราะสัตว์น้ำลดลง และประมงพาณิชย์รุกรานประมงชายฝั่งหน่วยงานรัฐก็ไม่ได้ช่วยเหลือดูแลทั้งจากฝ่ายท้องถิ่นและท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งมีหน้าที่โดยตรงตามกฎหมายก็ยังไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร

ปัญหาในการดำเนินการกิจขององค์การบริหารส่วนตำบลในละแมคือการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นในการพัฒนา เพราะชุมชนยังไม่เข้าใจการมีส่วนร่วมตามที่กฎหมายกำหนดกับปัญหาคุณภาพการมีส่วนร่วม โดยทั้งนายกและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่เข้าถึงการมีส่วนร่วม และประชาชนก็ยังไม่ตื่นตัวในสำนักพลเมืองที่มีส่วนได้ส่วนเสียของท้องถิ่น

การดำเนินงานในกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นจึงยังไม่ครบถ้วน เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมยังไม่สมบูรณ์ ประกอบกับการเป็นสังคมพหุลักษณะที่ยึดพวกพ้องเป็นหลักต่างฝ่ายต่างยืนอยู่ข้างพวกพ้องของตนเองจึงเกิดปัญหาการมีส่วนร่วม เพราะส่วนใหญ่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในระดับการทราบข้อมูลข่าวสาร แต่ยังไม่ได้มีส่วนร่วมทั้งในการบริหารงานของท้องถิ่น ตลอดจนการร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงานท้องถิ่นผ่านการประชาพิจารณ์ การเสนอให้มีการออกข้อบัญญัติของท้องถิ่นที่จำเป็น เช่น การกำหนดพื้นที่ประมงชายฝั่ง 3,000 เมตร การร่วมลงประชามติในโครงการขนาดใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อท้องถิ่น เช่น การตั้งโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ในละแวก การขุดเจาะน้ำมันในทะเลซึ่งเป็นที่ทำกินของชาวประมง แม้ว่าประชาชนจะได้รับสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริหารงานของท้องถิ่นอยู่บ้างก็มักมีลักษณะเป็นเพียงรูปแบบ เช่น การทำประชาคมเพื่อจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ประชาชนที่เข้าร่วมส่วนใหญ่ได้รับการจัดตั้งและเกณฑ์ให้มาลงชื่อเพื่อให้มีหลักฐานว่ามีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนแล้ว และการเข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่เข้าใจในแนวทางการปฏิบัติในการมีส่วนร่วม เช่น การเข้าไปเป็นกรรมการจัดซื้อจัดจ้างโดยไม่เข้าใจวิธีการตรวจรับการจัดซื้อจัดจ้าง ไม่มีความรู้เกี่ยวกับพัสดุที่ตรวจรับ

อย่างไรก็ตามองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 4 ตำบลก็มีความพยายามในการแก้ปัญหาด้วยการศึกษาสภาพปัญหาทางการเมืองการปกครองเพื่อออกแบบการพัฒนายุทธศาสตร์ด้านการเมืองการปกครอง เช่น พบว่า ราษฎรขาดความรู้ความเข้าใจการมีส่วนร่วมในด้านการเมืองการปกครอง สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลขาดความรู้ความเข้าใจระเบียบ แนวทางปฏิบัติหน้าที่ และระเบียบราชการ บทบาทและหน้าที่ มีการออกแบบยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพองค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นแกนกลางในการประสานการพัฒนาจากทุกภาคส่วน เช่น 1) ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคลากร 2) พัฒนากลการบริหารงานให้เอื้อต่อการดำเนินงาน 3) สนับสนุนให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นแกนกลางหรือหนุนเสริมในการประสานงานพัฒนา 4) สนับสนุนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและใช้แผนชุมชนเป็นแนวทางในการพัฒนา และมีการสะท้อนปัญหาด้านการเมืองการปกครองว่า ขาดการกระจายและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารท้องถิ่นและภาครัฐสู่ประชาชน ประชาชนขาดความร่วมมือในการเมืองการปกครอง ผู้นำท้องถิ่นขาดความสามารถในการปกครอง การคอร์รัปชันของผู้มีอิทธิพลและเจ้าหน้าที่เนื่องจากการปกครองยังคงแบบรวมศูนย์อำนาจ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการเมืองการปกครอง ประชาชนมีส่วนร่วมเฉพาะการเลือกตั้งซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลได้พยายามแก้ปัญหาโดยสร้างเครือข่ายชุมชนให้มีพลังในการติดตามและตรวจสอบการดำเนินการของท้องถิ่นและภาครัฐ เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่ประชาชนทั้งข้อมูลข่าวสาร และพัฒนาศักยภาพของผู้นำ ตลอดจนบริหารจัดการคอร์รัปชันอย่างจริงจัง ลดอำนาจรัฐและเพิ่มอำนาจประชาชน เป็นต้น แต่ในการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติยังเห็นผลลัพธ์ไม่เป็นรูปธรรมนัก แต่องค์การบริหารส่วนตำบลทุกตำบลก็มีความตั้งใจในการพัฒนาท้องถิ่นเต็มความสามารถ (องค์การบริหารส่วนตำบล ละแ่ม สวนแดง พุ่งหลวง พุ่งควัด, 2551)

3. สถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษาเป็นแหล่งสร้างความรู้ให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ที่เป็นสากลและความรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตพัฒนาให้มีคุณธรรมจริยธรรมแก่คนในสังคม ในสังคมละเมียดเดิมก่อนมีพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับปี 2464 สถาบันศาสนาเป็นผู้ทำหน้าที่พัฒนาการเรียนรู้อบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนผ่านการบวชเรียน และการเป็นลูกศิษย์วัดเพื่อบ่มเพาะความเป็นคนที่สมบูรณ์ และมีการกำหนดให้วัดรับผิดชอบการจัดการศึกษา

เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาพุทธศักราช 2464 ให้ประชาชนชาวไทยทุกคนรับรู้เกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับของไทยแล้วทำให้ระบบการศึกษาสมัยใหม่ได้เข้ามามีอิทธิพลครอบคลุมต่อวิถีชีวิตของผู้คนและสังคมในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เพราะรัฐเริ่มจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการแบบอารยประเทศ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาดังกล่าวที่จะส่งผลต่อการพัฒนาบ้านเมืองทุกด้านให้เจริญ เป็นที่นับถือของชาวต่างประเทศ จึงมีจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา 3 ประการ คือ ต้องการคนเข้ารับราชการเพื่อคุณประโยชน์แก่ทวยราษฎร์ และส่งเสริมการศึกษาพระศาสนา ทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรในวัดต่าง ๆ ตามหัวเมืองเพื่อพัฒนาคนให้เข้ารับราชการ และป้องกันการล่าอาณานิคมของต่างชาติ ประกอบกับการเร่งพัฒนาประเทศให้เข้าสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมนิยมตามแบบโลกสังคมวัฒนธรรมตะวันตก ระบบการศึกษาและแบบแผนกระบวนการเรียนรู้ถูกจัดให้เข้าสู่เป้าหมายและมาตรฐานคุณภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ในขณะที่ระบบการศึกษาและแบบแผนกระบวนการเรียนรู้ถูกจัดให้เข้าสู่เป้าหมายและมาตรฐานคุณภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน “อย่างเดียวกันเหมือนกันหมดทั่วประเทศ” การจัดการศึกษาของไทยจึงมีลักษณะการจัดการศึกษาแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางมาโดยตลอด การกำหนดหลักสูตร ตำรา และภาษาที่ใช้สอนล้วนกำหนดโดยส่วนกลางทั้งสิ้น จึงเกิดวิกฤตทางการศึกษาไทย คือ การศึกษาสมัยใหม่ได้แยกนักเรียนออกจากชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง เนื่องจากการเรียนการสอนทั้งหมดเป็นไปตามหลักสูตรจากส่วนกลาง ความแปลกแยกนี้มีลักษณะที่รุนแรงถึงกับทำให้นักเรียนบางคนถูกวิถีชีวิตของชุมชน ไม่ยอมรับไม่ยอมศึกษา ไม่มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและท้องถิ่นของตนและไม่รู้จักที่จะนำไปใช้ประโยชน์ ความแปลกแยกดังกล่าวยังทำให้เกิดช่องว่างระหว่างพ่อแม่ลูก เกิดช่องว่างระหว่างคนรุ่นใหม่เข้ากับชุมชนเดิมไม่ได้ วัฒนธรรม ภูมิธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่นจึงถูกละเลยทอดทิ้งจนค่อย ๆ สูญหายไปและไม่มีผู้สืบทอด

สำหรับระบบการศึกษาสมัยใหม่เริ่มตั้งแต่มีพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับปี 2464 ที่มีการนำระบบการศึกษาแบบตะวันตกมาใช้ มีการจัดระบบการศึกษาเป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา จัดระบบการศึกษาภาคบังคับทุกคนต้องเข้ารับการศึกษภาคบังคับถึงระดับชั้นประถมปีที่ 4 หากไม่ปฏิบัติถือว่าผิดกฎหมาย ต่อมาเมื่อบ้านเมืองพัฒนาขึ้นมีการขยาย

ระดับการศึกษาภาคบังคับเป็นประถมศึกษาปีที่ 7 และต่อมาปรับเปลี่ยนเป็นประถมศึกษาปีที่ 6 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปี 2542 มีการกำหนดระบบการศึกษาเป็น 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และกำหนดระดับการศึกษาเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา เป็นระดับก่อนวัยเรียน และรวมระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาโดยจัดเป็นระบบช่วงชั้น 4 ช่วงชั้น ช่วงชั้นที่ 1 ประถมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นที่ 2 ประถมศึกษาปีที่ 4-6 ช่วงชั้นที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 4-6 และบริหารจัดการโดยเป็นแบ่งเขตพื้นที่การศึกษา โดยอำเภอละแมอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาชุมพร เขต 2 มีสำนักงานเขตตั้งอยู่ในที่ว่าการอำเภอหลังสวน และในปี 2552 มีแนวโน้มการแยกระบบการบริหารจัดการการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาออกไปจากรวมอยู่กับระดับประถมศึกษาเพราะมีปัญหา ด้านการบริหารจัดการวิชาการ ซึ่งคาดว่าจะแยกระบบการบริหารจัดการได้สำเร็จภายในปี 2554

การจัดการศึกษาเดิมของอำเภอละแมมีโรงเรียนประชาบาลที่จัดการเรียนการสอน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 สภาพโรงเรียนอาคารเรียนส่วนมากมักเป็นอาคารชั่วคราวที่ ชาวบ้านร่วมกันก่อสร้างช่วยกันคนละไม้คนละมือ หลังคามุงจาก ไม่มีฝาผนัง พื้นห้องเรียนเป็น พื้นดิน โต๊ะเรียนและเก้าอี้เกิดจากศรัทธาของผู้ปกครองหรือผู้นำหมู่บ้านและชุมชน หน้าฝนและหน้า มรสุมมักจะมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียนของนักเรียนและการสอนของครู ส่วนครูส่วนใหญ่เป็นในพื้นที่ สภาพความเป็นอยู่ลำบากกันดาร มีครูเพียง 1-2 คน เช่น โรงเรียนวัดปากน้ำละแม ตำบลละแม โรงเรียนวัดบ้านดวด ตำบลสวนแตง เป็นต้น (เวทีชุมชน, 12 พฤษภาคม 2552)

นอกจากนี้รัฐยังดำเนินการสร้างค่านิยมใหม่ โดยผ่านกระบวนการจัดการศึกษาให้แก่ ชีวิตของคนไทยทั้งในชนบทหรือในเมืองว่า เงิน หรือรายได้ คือ ที่มาของ“ความสุข” ของบุคคล โดย นิยามความสุขในวิถีชีวิตทันสมัยคือ เพียบพร้อมทางวัตถุ หรูหรา สุขสบายกายแบบสังคมตะวันตก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเองไม่ได้บุคคลจะต้องทำงานเร่งผลผลิตตามแนวทางของรัฐ จึงเกิดการยอมรับ การพัฒนาเศรษฐกิจแบบใหม่ ส่งเสริมให้บุคคลมุ่งแสวงหารายได้เพิ่ม มุ่งหาความสะดวกสบายเป็น หลัก หากความสุขจากวัตถุในแบบตัวใครตัวมัน ในยุคเศรษฐกิจบริโภคนิยม ไม่สนใจใครอันมี ผลกระทบโดยตรงต่อค่านิยมด้านจิตวิญญาณ และความสัมพันธ์เชิงสังคมซึ่งเป็นฐานสำคัญของ ประเพณีพิธีกรรมและกิจกรรมอื่นๆที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ทางจริยธรรมของบุคคลที่อยู่ในสังคม ให้เสื่อมสูญไปในที่สุด และปฏิเสธไม่ได้ว่าการศึกษได้ผลักดันเยาวชนเข้าสู่บริโภคนิยมและปัจเจก นิยมที่มีอำนาจซื้อในอัตราสูง และเสพติดชีวิตในสังคมเมือง เพราะมีมุมมองว่าเมืองคือความเจริญ และชนบทคือความล้าหลัง เมื่อเข้าสู่ระบบการศึกษาในระดับสูงในเมืองใหญ่จึงไม่สามารถกลับมาใช้ ชีวิตและทำงานในชนบทได้ต้องทำงานในภาคเมืองจึงจะถือว่าเป็นผู้มีความทันสมัย ประกอบกับใน ภาคชนบทไม่มีงานรองรับเพราะผู้เรียนหนังสือในระดับสูงได้ถูกผลักดันออกจากภาคเกษตรกรรมเพราะ เป็นแรงงานส่วนเกิน เพราะค่านิยมของชนบทที่ยึดถือว่าถ้าเรียนหนังสือเก่งและมีความรู้ ความสามารถต้องทำงานในเมืองใหญ่ คนที่กลับมาทำงานที่ชุมชนเดิมที่เป็นภูมิลำเนาจะได้รับการดู

ถูกว่า “ไม่มีทางไป” ระบบการศึกษาที่ความเป็นจริงในชีวิตจึงสวนทางกันและดูเหมือนจะยืนอยู่คนละขั้วจนถึงปัจจุบัน การศึกษาจึงเบียดขับให้คนดีและคนเก่งออกไปจากชุมชนโดยไม่ได้ตั้งใจ

อำเภอละแมจัดได้ว่าเป็นอำเภอที่มีจุดได้เปรียบกว่าพื้นที่อื่นหลายพื้นที่เพราะมีการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนจนถึงระดับมหาวิทยาลัยเพื่อสนองตอบการพัฒนาสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนพึงได้รับอย่างทั่วถึง และให้โอกาสทุกคนได้รับการศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของอำเภอละแมมีโรงเรียนกระจายอยู่ทุกตำบล ดังนี้

ตำบลละแมมีโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 เป็นโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา คือโรงเรียนวัดปากน้ำละแมซึ่งเป็นโรงเรียนแห่งแรกของอำเภอละแมตั้งอยู่หมู่ที่ 1 โรงเรียนวัดปิยะพัฒนาราม อยู่ในเขตเทศบาลตำบลละแม โรงเรียนประชาเอื้ออารี หมู่ที่ 12 โรงเรียนบ้านแหลมสันติ หมู่ที่ 5 โรงเรียนบ้านคลองสง หมู่ที่ 13 ส่วนโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 1 โรงเรียนคือ โรงเรียนละแมวิทยาอยู่ในเขตเทศบาลตำบลละแม และมีโรงเรียนเอกชน 3 โรงเรียน จึงจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับประถมศึกษา และมีสถาบันระดับอุดมศึกษา 1 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ อยู่ในหมู่ที่ 5

ตำบลสวนแตงมีโรงเรียนจำนวน 5 โรงเรียนเป็นโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษาคือโรงเรียนบ้านดวด ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 โรงเรียนบ้านดอนแคหมู่ที่ 3 โรงเรียนบ้านทรายทอง หมู่ที่ 4 โรงเรียนบ้านสวนสมบูรณ์ หมู่ที่ 7 และโรงเรียนบ้านเขาตากuhn หมู่ที่ 10

ตำบลทุ่งหลวงมีโรงเรียนจำนวน 3 โรงเรียนเป็นโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษาระดับประถมศึกษา 2 โรงเรียนคือโรงเรียนวัดสุวรรณนิมิต หมู่ที่ 6 โรงเรียนวัดโสมสิริพัฒนาราม หมู่ที่ 5 และโรงเรียนขยายโอกาส 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมชนเขาหลวง หมู่ที่ 2 ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมของพื้นที่ทุ่งหลวง

ส่วนตำบลทุ่งควาวัดมีโรงเรียน 3 โรงเรียนเช่นเดียวกันเป็นโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษาระดับประถมศึกษา 1 โรงเรียน คือโรงเรียนประชาสงวนตั้งอยู่ที่หมู่ 1 และโรงเรียนขยายโอกาส 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนสหกรณ์พัฒนาตั้งอยู่ที่หมู่ 1 และโรงเรียนบ้านทับใหม่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5

นอกจากนั้นในช่วงการก่อตั้งชุมชนในเขตป่าทางด้านตะวันตกของอำเภอละแมซึ่งเป็นพื้นที่ทุรกันดาร ผู้คนจากต่างพื้นที่ที่อพยพเข้าไปบุกเบิกป่าเป็นพื้นที่ทำกินมีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งรบราฆ่าฟันกันในปลายปี 2531 ตำรวจตระเวนชายแดนค่าย 41 ค่ายอากาศเรกียร์ติวงศ์เข้าไปตั้งฐานกองร้อยในพื้นที่ทำให้เกิดเหตุการณ์รบราฆ่าฟันกันลดน้อยลง หลังจากที่กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนเข้าไปตั้งฐานในพื้นที่ได้ปฏิบัติการงานมวลชนประสานชุมชนกลุ่มต่างๆ และมีการสร้างโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อาชีพของชุมชน โดยชาวบ้านร่วมกันบริจาคที่ดิน วัสดุอุปกรณ์ เงินทุน และแรงงาน ร่วมกันก่อสร้างโรงเรียนโดยไม่ได้ใช้งบประมาณจากรัฐ ตำรวจตระเวนชายแดนได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้คนในพื้นที่ป่าที่มาจากต่างถิ่นต่างที่ให้ร่วมกัน

พัฒนาถนนหนทางให้สะดวกในการสัญจร การคมนาคมสะดวกการบราฆ่าฟันกันก็ลดน้อยลง จึงเกิดโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนขึ้นอีกโรงเรียนหนึ่ง

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในอำเภอละแมมี 2 โรงเรียนในความรับผิดชอบของกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนค่าย 41 ค่ายอาภากรเกียรติวงศ์ คือโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสิริราษฎร์ ตั้งขึ้นเมื่อปี 2531 ในพื้นที่บ้านสระขาว หมู่ที่ 16 ตำบลละแม เนื่องจากราษฎรในพื้นที่มีความเดือดร้อนเรื่องการศึกษาของบุตรหลาน เพราะโรงเรียนประถมศึกษาอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านมากประมาณ 7 กิโลเมตรและเส้นทางคมนาคมลำบากทุรกันดาร นายธงชัย มีเพียร รักษาการครูใหญ่โรงเรียนบ้านทับใหม่ในขณะนั้นร่วมกับราษฎรในพื้นที่และพระครูสิริพัฒนภรณ์ เจ้าคณะตำบลทุ่งหลวงขอบริจาคที่ดินจากประชาชนและได้ขอรับการสนับสนุนครูจากกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 41 อีกแห่งหนึ่งคือโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านสวนเพชร ตั้งขึ้นเมื่อปี 2532 ในพื้นที่บ้านคลองกลาง ตำบลละแม เนื่องจากเป็นพื้นที่ห่างไกล การคมนาคมลำบากและทุรกันดารโดยเฉพาะในฤดูฝนเช่นเดียวกัน เด็กๆ ต้องเดินทางไปเรียนนอกพื้นที่ ผู้ปกครองจึงได้ขอความช่วยเหลือจากพระครูสิริพัฒนภรณ์ เจ้าอาวาสวัดโสมสิริพัฒนาราม ตำบลทุ่งหลวง ในระยะแรกก่อสร้างอาคารมี 3 ห้องเรียน และขอรับการสนับสนุนครูจากกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 41 เช่นเดียวกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสิริราษฎร์ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านสวนเพชร ดำเนินงานสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการพัฒนาเยาวชนในพื้นที่บ้านคลองกลาง บ้านยวนไทร และบ้านราชดำเนิน ปัจจุบันมีนักเรียน 140 คน โดยโรงเรียนได้สนองพระราชดำริมาตั้งแต่ปี 2532 เช่น โครงการส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษา มีการสอนเสริม และเพิ่มศักยภาพในการเรียนรู้ในวิชาคณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ด้วยการนำสื่อการเรียนการสอนและระบบการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม จากโรงเรียนวังไกลกังวล เข้ามาช่วยและส่งเสริมทักษะทางอาชีพ มีการเลี้ยงไก่ไข่ สุกกร เลี้ยงปลา เพาะเห็ด และแปรรูปถนอมอาหาร กับส่งเสริมทักษะอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การทำไม้กวาดดอกหญ้า ไม้กวาดทางมะพร้าว การเกษตรแบบพอเพียง เป็นต้น

ปัจจุบันโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั้งสองโรงเรียน ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีในการพัฒนาศักยภาพการเรียนการสอนและสนองงานโครงการตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาครูและดูแลเด็กให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดการศึกษาแก่ประชาชนในเขตชายแดนไทยพม่า สนับสนุนสื่อการเรียนการสอนตลอดจนพัฒนาห้องสมุดและสนับสนุนทรัพยากรสารสนเทศเพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2552)

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนดำเนินงานสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สำหรับโรงเรียนสิริราษฎร์ บ้านสระขาว ตำบลละแม อำเภอละแม มีโครงการฝึกอาชีพ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน กิจกรรมสหกรณ์นักเรียน ปัจจุบันมี

นักเรียน 143 คน มีศิษย์เก่าที่สำเร็จการศึกษากลับมาเป็นครูที่โรงเรียน 7 คน และมีนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ 9 คน มีการเพิ่มศักยภาพทางการศึกษาด้วยการสอนเสริมในวิชาคณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ รวมทั้งการพัฒนาทางอาชีพเพื่อการดำรงชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเลี้ยงสัตว์ เพาะเห็ด ปลูกผักสวนครัว การจัดทำบ่อแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์แบบพอเพียง โดยนำมูลสัตว์จากโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันผลิตแก๊สเพื่อใช้ในการประกอบอาหาร ส่งผลให้นักเรียนได้รับรางวัลชนะเลิศสมาชิกรุ่นเยาว์เกษตรกรดีเด่น ระดับจังหวัดประจำปี 2552 และรางวัลชนะเลิศโรงเรียนโครงการตามพระราชดำริ ประเภทกิจกรรมปศุสัตว์ดีเด่นระดับประเทศปี 2553 (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2553)

มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อตอบสนองการพัฒนาการเกษตรในละแวก ได้จัดตั้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติประมาณ 2,000 ไร่ บริเวณหาดละแม ในตำบลละแม หมู่ 5 บ้านแหลมสนดี จัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป และหลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาพืชศาสตร์ และสาขาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ปัจจุบันมหาวิทยาลัยแม่โจ้มีนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ประมาณ 250 คน เป็นนักศึกษาในพื้นที่ละแมประมาณร้อยละ 10 และผลิตบัณฑิตไปแล้ว 3 รุ่น จำนวน 251 คน นอกจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้จะทำหน้าที่ในการผลิตบัณฑิตแล้วยังส่งเสริมและให้บริการการศึกษาเกี่ยวกับ “วิทยุเพื่อการศึกษา เสียงจาก แม่โจ้ – ชุมพร” คลื่น เอฟ.เอ็ม. 90 เมกะเฮิรตซ์ โดยออกอากาศทุกวัน เพื่อให้เป็นการสื่อกลางในการสื่อสารสัมพันธ์กับชุมชนในอำเภอละแมและชุมชนใกล้เคียง จากพันธกิจของมหาวิทยาลัยแม่โจ้จะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยได้พัฒนาการศึกษาในพื้นที่แถบนี้และพัฒนาชุมชนได้ในระดับหนึ่ง โดยในขณะนี้กำลังทดลองการเลี้ยงกุ้งร่วมกับบริษัทซีพี และพัฒนาพันธุ์ปลาล์มน้ำมันที่ให้ผลผลิตสูงร่วมกับบริษัทอาร์ แอนด์ดี ตลอดจนจำหน่ายต้นพันธุ์ปลาล์มน้ำมันให้ชุมชนทั้งในพื้นที่ละแมและพื้นที่อื่น ในส่วนของทรัพยากรทางทะเลได้สร้างกระบวนเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการเพิ่มพันธุ์สัตว์น้ำ โดยจัดตั้งโครงการธนาคารปูม้า และให้ประมงพื้นบ้านที่จับปูไข่ได้นำไปไขมาฝากไว้ในธนาคารปูม้ารายละ 2 ตัวต่อการจับปูได้แต่ละครั้ง เพื่อเพิ่มพันธุ์ปูม้าในทะเล แต่เป็นที่น่าเสียดายว่ากระบวนกรมีส่วนร่วมของชุมชนได้หยุดชะงักลง เพราะขาดการมีส่วนร่วม มหาวิทยาลัยแม่โจ้จึงมีส่วนในการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ในชุมชนละแมได้ในระดับหนึ่ง (มหาวิทยาลัยแม่โจ้ชุมพร, 2552 : ออนไลน์)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าพื้นที่การตั้งมหาวิทยาลัยแม่โจ้แม้อยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ แต่ก็เป็นพื้นที่ที่มีราษฎรอยู่อาศัยตั้งถิ่นฐานทำมาหากินมานานไม่น้อยกว่าสองชั่วอายุคน การถูกบังคับให้ออกจากพื้นที่ซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดก็เป็นเรื่องที่กระทบความรู้สึกไม่น้อย แม้ว่าจะมีการจัดสรรพื้นที่รอบนอกพื้นที่มหาวิทยาลัยให้แล้วก็ตาม แต่จำนวนพื้นที่ก็เป็นพื้นที่ที่ไม่เพียงพอในการทำมาหากิน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ใช้อยู่อาศัยเป็นหลัก ผู้คนที่ถูกออกจากพื้นที่ที่มีความรู้สึกไม่เป็นธรรมที่ถูกเบียดขับออกไปจากพื้นที่ แม้ว่าส่วนหนึ่งได้ออกไปจับจองที่ดินในผืนป่าด้านทิศตะวันตกปลูกยางพาราและปลาล์มน้ำมันมีรายได้ดี แต่ความเจ็บปวดที่เกิดจากความรู้สึกไม่เป็นธรรมก็ยังไม่จาง

หายไปจากความทรงจำอันเลวร้ายที่ต้องถูกออกจากถิ่นเกิดในครั้งนั้นจนปัจจุบัน (เวทีชุมชน บ้านสระขาว , 5 พฤศจิกายน 2551)

แต่อย่างไรก็ตามอำเภอละแมเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ได้เมืองหนึ่ง เพราะมีสถานศึกษาทุกระดับ ในการพัฒนาการเรียนรู้และคุณภาพของประชากรให้สู่กำลังแรงงานที่มีขีดความสามารถ และมีศักยภาพในการแข่งขันกับนานาประเทศ การศึกษาจึงเป็นกระบวนการของการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในส่วนของ การปฏิรูปการศึกษามีเป้าหมายให้คุณภาพชีวิตของคนไทยดีขึ้น สังคมเข้มแข็ง มีความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ มีการเมืองที่มั่นคง การพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ในความเป็นจริงผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในแวดวงการศึกษากลับพบว่าสวนทางกับความเป็นจริงที่เป็นจริงอยู่ในสังคม เพราะเมื่อประเทศเข้าสู่ยุคความทันสมัยสังคมกลับอ่อนแอ เมื่อการศึกษาได้พัฒนาขึ้นได้แยกรอยห่างระหว่างเมืองกับชนบทให้ห่างออกไปมากขึ้น เมืองกลายเป็นแหล่งได้เปรียบและชนบทกลับมีจุดด้อยมากขึ้นโดยเฉพาะในพื้นที่ยากจน ชนบทถูกทอดทิ้งให้โดดเดี่ยว แต่ละแมก็จัดได้ว่ายังไม่เป็นปัญหามากนักเพราะเป็นชุมชนใหม่ยังมีประชากรวัยแรงงานอยู่เป็นจำนวนมาก และมีการทำการเกษตรที่มีรายได้จากพืชเศรษฐกิจเฉลี่ยต่อคนต่อปีไม่น้อยกว่า 20,000 บาท แต่สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากระบบทุนนิยมและบริโภคนิยมก็กระทบต่อชุมชนจนตั้งตัวไม่ทันเช่นกัน เพราะแม้รายได้จะสูงแต่รายจ่ายก็สูงตามไปด้วย จากแผนชุมชนพบว่ารายได้ของครัวเรือนส่วนใหญ่ต่ำกว่ารายจ่ายครั้งต่อครั้ง และเกือบทุกครัวเรือนมีหนี้สินและหนี้สินบางครัวเรือนสูงกว่ารายได้ ระบบเศรษฐกิจบริโภคได้เข้าไปถึงครัวเรือนที่ใช้เงินเป็นตัวชีวิตทางสังคม ซื้อทุกอย่างทุกอย่างในการดำรงชีวิต ไม่พึ่งตนเองเพราะขาดการเรียนรู้จึงจัดการตนเองไม่ได้ แต่เลื่อนไหลไปตามกระแสบริโภคนิยม การศึกษาไม่ได้เข้าไปมีส่วนในการจัดการเรียนรู้ของชุมชนในวัยทำงานภาคเกษตรเท่าที่ควรจะเป็นในการทำให้คนเรียนเพื่อจะเรียนรู้ต่อไปได้ และสามารถจัดระบบความคิดและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง แก้ไขปัญหาต่างๆ และยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น รวมทั้งรู้จักการประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่นได้

4. สถาบันสื่อ

ในสังคมละแมดั้งเดิมที่ยังไม่เป็นอำเภอละแมมีสื่อพื้นบ้านประเภทเพลงพื้นบ้าน เพลงชาวบ้าน เพลงร้องเรือ เพลงนา หนังตะลุง และโนรา ทำหน้าที่ยึดโยงสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและพัฒนาการเรียนรู้ วิถีคิด วิถีปฏิบัติให้ชุมชนได้มีพัฒนาการที่ต่อเนื่องสร้างและกระตุ้นความสัมพันธ์ของชุมชน ทำหน้าที่สื่อสารในชุมชนทั้งเรื่องราวของชุมชนและบริบทแวดล้อมของชุมชนทั้งในระบบราชการและระบบสังคมที่ประกอบด้วยวัฒนธรรมประเพณี เรื่องราวทางราชการ วันสำคัญ ทั้งบริบทในพื้นที่นอกพื้นที่ที่สัมพันธ์ด้วย ตลอดจนบริบทประเทศและบริบทโลก และเป็นหน่วยพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนด้วยการฟัง การดู การเห็น สื่อพื้นบ้านมีความสำคัญต่อชุมชนทั้ง

ในระดับปัจเจกและระดับเครือข่ายทางสังคมเป็นทุนทางสังคมที่ก่อเกิดขึ้นในชุมชนที่มีส่วนในการสร้างค่านิยม ตลอดจนสนับสนุนวัฒนธรรมชุมชนให้มั่นคง

ปัจจุบันสื่อพื้นบ้านดังกล่าวหมดบทบาทไป ในพื้นที่ละแวกและใช้สื่อจากส่วนกลาง บางครั้งก็มีเนื้อหาสาระหรือสารจากส่วนกลาง โดยเฉพาะ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และปัจจุบันมีสารจากต่างประเทศด้วยระบบดาวเทียมเพื่อการสื่อสาร ทำให้ชุมชนรับรู้สารจากภายนอกชุมชนมากกว่าภายในชุมชนทั้งในเรื่องข่าว บันเทิง กีฬา ภาพยนตร์ โลกยุคโลกาภิวัตน์ได้รุกไปถึงครัวเรือนและมีส่วนทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนอ่อนแรงลงทุกขณะ โดยเฉพาะสังคมพหุลักษณะที่ต่างคนต่างอยู่ ความเอาใจใส่ผูกพันไม่มีรากเหง้า ล้วนทำให้ความใส่ใจซึ่งกันและกันมีน้อยลงทุกที สารที่มากับสื่อต่างๆ ได้เปลี่ยนวิถีคิดของชุมชนละแวกทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยเฉพาะการเสนอข่าวที่สื่อความรุนแรงและสื่ออบายมุข และละครโทรทัศน์ที่เน้นในเรื่องเพศ ความอิจฉาริษยา แสดงกิจกรรมเกี่ยวกับยาเสพติด การพนัน และแหล่งอบายมุข ทำให้เด็กและเยาวชนของละแวกบางส่วนมีพฤติกรรมเลียนแบบ พฤติกรรมเสี่ยงที่ไม่เหมาะสมที่ส่งผลไปถึงคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมการใช้สินค้าฟุ่มเฟือย การแต่งกายเลียนแบบดารา ได้มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของเยาวชนวัยรุ่นละแวกเป็นอย่างมากและมีนัยสำคัญ นอกจากนั้นยังมีสื่ออินเทอร์เน็ตที่เปิดกว้างไร้ขีดจำกัดแม้จะมีคุณมหาศาลในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนแต่ก็มีโทษอนันต์เช่นกันสำหรับผู้ใช้ในทางที่ผิดทั้งในเรื่องเพศ ยาเสพติด ตลอดจนการโจรกรรม เช่นเดียวกับสื่อโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่มีประโยชน์มหาศาลแต่ผู้ใช้ในทางที่ผิดเป็นเครื่องมือสื่อสารเกี่ยวกับยาเสพติดและการพนัน เป็นต้น

สำหรับสื่อในปัจจุบันของละแวกที่พัฒนาไปตามสังคมเพื่อสื่อสารเรื่องราวในชุมชนคือ “สถานีวิทยุชุมชนคนละแวก” เป็นช่องทางการสื่อสารเรื่องราวของชุมชนให้คนในชุมชนได้รับรู้เรื่องราวความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในชุมชน และมีสถานีวิทยุเพื่อการศึกษาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ก็เป็นช่องทางการสื่อสารเรื่องราวในชุมชนอีกช่องทางหนึ่งที่ชุมชนได้สร้างปฏิสัมพันธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน วิทยุชุมชนตำบลละแวก คลื่น 89.00 MHz. วิทยุชุมชนคนละแวก จัดตั้งในปี 2546 เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้นำ แกนนำชุมชนในอำเภอละแวก โดยตัวแทนแกนนำชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้ดูงานยังวิทยุชุมชนเครดิตยูเนียนสุราษฎร์ธานี วิทยุชุมชนจังหวัดพัทลุง วิทยุชุมชนจังหวัดสงขลา วิทยุพุทธศาสนาวัดถ้ำสำเภาทอง มีคณะกรรมการดำเนินการจัดปฏิบัติการ 13 คน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก กรรมการฝ่ายจัดรายการและเทคนิค กรรมการฝ่ายประเมินผล มีนักจัดรายการแรกก่อตั้ง 12 คน ปัจจุบันมี 20 คน ทดลองออกอากาศในวันที่ 17 กรกฎาคม 2548 และออกอากาศจริงในวันที่ 1 กันยายน 2548 ชุมชนวิทยุชุมชนตำบลละแวก จัดเป็นชุมชนที่มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นระบบทั้งในด้านการเรียนรู้ การปฏิบัติการ ระเบียบข้อบังคับ โครงสร้างกรรมการ โครงสร้างการบริหาร มีรูปแบบการดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายร่วมกับภาคีพันธมิตร เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลละแวก ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอละแวก ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตำบลละแวก มีการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้วิทยุชุมชนบน

หลักการ “วิทยุชุมชนเป็นของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน” มีการสรุปบทเรียนผู้มีส่วนร่วมต่อกระบวนการวิทยุชุมชน การดำเนินงานวิทยุชุมชนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาองค์กรชุมชนตำบลละแม ชุมชนวิทยุชุมชนจึงเป็นตัวอย่างการสร้างชุมชนนิยม

6. สถาบันธุรกิจ

ในส่วนธุรกิจเอกชน ในอำเภอละแมมีสถาบันธุรกิจเอกชนในระดับเล็กเป็นระบบธุรกิจย่อย ยังไม่มีบทบาทในการเป็นองค์ประกอบของทุนทางสังคม เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยว ร้านอาหาร โรงแรม การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง แปะปลา แปะปูขนาดเล็ก การเลี้ยงกุ้ง ธุรกิจก่อสร้าง เนื่องจากเป็นธุรกิจขนาดเล็ก ตามที่กล่าวมาแล้วว่าองค์ประกอบของภาคเมืองของละแมยังไม่เติบโต เพราะศูนย์กลางการค้าอยู่ที่อำเภอหลังสวนอยู่แล้วและคนในละแมก็นิยมใช้บริการที่อำเภอหลังสวนเป็นหลัก ประกอบกับการมีห้างค้าปลีกเทสโกโลตัสที่อำเภอหลังสวนริมถนนเอเชียค่อนข้างมาทางอำเภอละแมมีส่วนทำให้ธุรกิจเอกชนที่เป็นธุรกิจขนาดเล็กยังไม่สามารถทำหน้าที่เป็นสถาบันธุรกิจที่ทำหน้าที่เป็นทุนสถาบันได้ชัดเจน ยังคงมีเฉพาะธุรกิจทางการเงินคือธนาคารเกษตรและสหกรณ์ การเกษตรและธนาคารไทยพาณิชย์ซึ่งยังไม่ได้ทำหน้าที่ในการเป็นองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่ชัดเจน

ทุนวัฒนธรรม

ลักษณะสำคัญที่ทำให้คนภาคใต้มีลักษณะวัฒนธรรมหรือความเป็นตัวตนเฉพาะถิ่นเกี่ยวเนื่องอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เป็นแผ่นดินยื่นไปในทะเลและเป็นแผ่นดินที่อยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตรและอยู่ในเขตรมรสุมและเขตร้อนชื้น การเป็นเขตค้าขายกับต่างชาติและเป็นพื้นที่ที่ถูกอำนาจเมืองใหญ่ขยายมาปกครองกดขี่ (เลิศชาย ศิริชัย และคนอื่นๆ, 2546) จึงส่งผลต่อบุคลิกภาพของคนภาคใต้ให้เป็นคนกล้าคิดกล้าทำและกล้าเผชิญ

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของละแมเป็นระบบนิเวศทางทะเล ระบบนิเวศที่ราบลุ่ม เนินควน และภูเขา การดำรงชีวิตที่อาศัยความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรตามระบบนิเวศ ความสัมพันธ์ของผู้คนเพื่อความอยู่รอดได้ก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ เช่น วัฒนธรรมการช่วยเหลือและการพึ่งพิงกันในการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมเครือญาติทั้งในชุมชนเดียวกันและต่างชุมชน การผูกเกลอเป็นการให้และการต่างตอบแทนในส่วนที่ขาดและส่วนที่เกินของชุมชนที่ส่งผลให้เกิดความพอดีในการดำรงชีวิต ลักษณะการมีญาติมากและมิตรมากเป็นลักษณะเด่นของภาคใต้ทั่วไปที่รักพวกพ้อง จริงจังและจริงใจถ้าเป็นพวกพ้องแล้วใครจะรังแกไม่ได้ต้องเดือดร้อนแทนอันน่าจะเนื่องมาจากเงื่อนไขจากสภาพธรรมชาติของพื้นที่ที่ต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ การที่ต้องเผชิญกับความวิปริตของดินฟ้าอากาศ ความรุนแรงความกดดันจากภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะการเกิดพายุ ฝนลมรุนแรง คลื่นแรง แดดร้อนจัดสลับกับฝนตก การพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกันจึงเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญยิ่งเป็นพันธะทางใจที่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบใน

การช่วยเหลือกันโดยไม่ต้องร้องขอ เป็นจิตวิญญาณของชุมชนที่จะต้องร่วมกันฝ่าวิกฤตความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นประจำชีวิตจึงจะอยู่รอดได้ และการอยู่รอดก็วางอยู่บนกฎกติกาที่จะต้องอยู่รอดด้วยกัน นอกจากนั้นสภาพพื้นที่ที่เป็นที่ราบ ที่ราบริมทะเล ที่ราบลุ่ม ที่พรุ เขตเนินควน ที่สูง และภูเขา แม้ว่าทรัพยากรธรรมชาติตามสภาพพื้นที่จะมีความอุดมสมบูรณ์แต่ก็มีข้อจำกัดในเรื่องมีความสมบูรณ์บางอย่างและขาดแคลนในบางอย่าง เช่น ชุมชนที่อยู่ในเขตที่ราบ ที่เขา เนินควนมีพืชผลต่าง ๆ อุดมสมบูรณ์ ในขณะที่ขาดแคลนอาหารทางทะเล และชุมชนริมทะเลมีอาหารทะเลที่สมบูรณ์แต่ขาดแคลนข้าวและพืชผักผลไม้ คนในชุมชนที่ต่างภูมิโนเวจึงต้องสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ซึ่งต้องเป็นเครือข่ายที่ยั่งยืนและมีความเข้มข้นเป็นหลักประกันความอยู่รอดของการดำรงชีวิต ส่งผลให้เกิดการนับเป็นเครือญาติ การเกิดระบบเกลอ ทำให้เกิดความผูกพันกันช่วยเหลือกัน ในวิถีการดำเนินชีวิตของทั้งสองฝ่ายโดยไม่ได้ใช้เงินตราเป็นกลไกแต่ใช้ความผูกพันทางใจบนฐานความรับผิดชอบความเป็นพวกเดียวกันของทั้งสองฝ่าย คนใต้จึงได้ชื่อว่าเป็นคนรักพวกรักพ้องอย่างยิ่ง (เลิศชาย ศิริชัย และคนอื่น ๆ ,2546)

ในขณะที่เดียวกันจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่จังหวัดชุมพรที่ต้องต่อสู้กับความรุนแรงและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและปัจจุบันทันด่วนของภัยธรรมชาติได้หล่อหลอมให้คนจังหวัดชุมพรให้มีบุคลิกส่วนตัวเป็นคนกล้าสู้ กล้าเผชิญ มีความจับใจ กล้าตัดสินใจ และกล้าใช้ความรุนแรง และกล้าต่อต้านมาแต่โบราณ เช่น กรณีการเกิดอั้งยี่หินหัวควายในช่วงที่หลังสวนมีฐานะเป็นเมืองขึ้นจัตวานั้นเป็นคำตอบที่ชัดเจนในกรณีดังกล่าวนี้ ในปี 2420-2430 คนพื้นถิ่นเมืองหลังสวนได้ร่วมกันตอบโต้เจ้าเมืองชาวจีนและชาวจีนอพยพที่เข้ามาค้าขายและทำเหมืองแร่จนร่ำรวยในขณะที่คนพื้นถิ่นนอดยากยากจน คนเมืองหลังสวนได้แสดงความเป็นคนกล้าหาญ กล้าสู้ กล้าเผชิญ กล้าตัดสินใจและกล้าใช้ความรุนแรงลุกขึ้นต่อสู้ด้วยการรวมตัวชองสุมกำลังตั้งเป็นพวกอั้งยี่หินหัวควายประชุมกันโนโบสถ์ในวัดในถ้ำในป่าดงตั้งพิธีน้ำใส่แม่ขัน เอาเครื่องศัตราวุธแช่ในขันน้ำเอารูปเทียนบูชาแล้วอ่านคำสัจจาสาบานกินน้ำสัจจาสาบานควบคุมเข้าเป็นพวกแล้วออกปล้นสะดมชาวจีนลักวัวลักควาย เจ้าเมืองชาวจีนก็ปราบไม่ได้เพราะมีคนพื้นถิ่นร่วมมากทั้งกรรมการเมือง กำนัน ขุนหมื่น เจ้าอธิการ พระสงฆ์และราษฎรเป็นจำนวนมาก รัฐบาลได้ส่งข้าหลวงนำกองทหารจากส่วนกลางมาชำระ ตามที่กล่าวมาแล้วเหตุการณ์ครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงบุคลิกภาพของคนภาคใต้ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ชัดเจน

วัฒนธรรมชุมชนอำเภอละแมเป็นทุนทางสังคมของชุมชนละแมดั้งเดิมซึ่งเป็นชุมชนเล็ก ๆ ของเมืองหลังสวน มีระบบคุณค่าที่สืบต่อมายาวนานและชุมชนบุกเบิกใหม่ที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลายที่ชุมชนปฏิบัติอย่างเข้มแข็งตามความเชื่อของกลุ่มของตน มีวัดอยู่ในทุกในการจำแนกแยกแยะสิ่งดีสิ่งชั่ว รู้จักกตัญญู รู้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีเป็นทุนทางสังคมที่ทำให้สังคมละแมดั้งเดิมอยู่อย่างปกติสุขและแก้ปัญหาได้ภายใต้บริบทของตนโดยมีวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา มีประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาที่หลากหลายทั้งวัฒนธรรมประเพณีอันเนื่องมาจากพุทธศาสนาและประเพณีชาวบ้านอันเนื่องจากการทำมาหากิน มีการไปวัดตามประเพณี

วัฒนธรรมประเพณีชีวิตตั้งแต่การเกิดมีแม่แทนหรือหมอต้าแย การอยู่ไฟ การขึ้นเปล เกิดเพลงร้องเรือ การบวช การลาสิกขาบวช การขึ้นบ้านใหม่ ลอยแพ การตาย ตลอดจนการทำมาหากินที่ก่อเกิดวัฒนธรรมประเพณี เช่น การทำนา การทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช การทำประมงพื้นบ้าน

1. ชุดความคิดชุมชนละแม่ในการก่อเกิดวัฒนธรรมประเพณี

ในการมองวัฒนธรรมที่เป็นฐานก่อเกิดทุนทางสังคมนั้นวัฒนธรรมที่เป็นระบบความสัมพันธ์และแบบแผนความประพฤติปฏิบัติของชุมชนเกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างชุมชนหมู่บ้าน

1.1 การทำมาหากิน ที่มีฐานมาจากความใกล้ชิดมีความเป็นญาติพี่น้องนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลเกิดการอุปถัมภ์ โดยหวังให้พวกเดียวกันได้รับประโยชน์และความสุขที่เกิดจากการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ต่อกันเป็นกฎเกณฑ์ของชุมชนหรือค่านิยมที่เป็นบรรทัดฐานที่ทำให้คนในชุมชนละแม่ดั้งเดิมติดต่อสัมพันธ์กันง่ายมีความจริงใจและไว้วางใจกันในหมู่พวกเดียวกัน นอกจากนั้นระบบความคิดที่เกี่ยวโยงกับพิธีกรรมหรือระบบสัญลักษณ์ เช่น ชาวประมงเชื่อว่าจ๊ะจั่นน้ำได้ต้องทำพิธีสวดสืบทอดทะเล ส่วนชาวนาชาวไร่เชื่อว่าการทำนาทำไร่ข้าวจะให้ได้ผลดีนั้นต้องมีเทพแห่งข้าว คือ แม่โพสพคุ้มครองข้าวในนา ดังนั้นชาวนาจึงมีการจัดทำพิธีแสดงความเคารพ เช่น ไหว้แม่โพสพก่อนที่จะลงมือทำนา ความเชื่อเหล่านี้ถูกสร้างโดยชุมชนมีการสืบสานถ่ายทอดหรือผลิตซ้ำเพื่อย้ำให้เห็นถึงความมีประโยชน์ของความเชื่อที่กระทำผ่านพิธีกรรม เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่เพื่อเคารพต่อพระภูมิเจ้าที่หรือทำบุญประจำปีของชุมชนเพื่อเป็นสิริมงคลสำหรับการดำเนินชีวิตในรอบปี

1.2 หลักการทางศาสนา เป็นหลักการปฏิบัติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต สำหรับวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมายาวนานตามบรรพบุรุษ ประเพณีส่วนใหญ่มีหลักการทางศาสนาหรือหลักการปฏิบัติที่จำเป็นต่อชีวิตเป็นตัวกำกับอยู่ เช่น ความมีระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิต มี ประเพณีตรุษ สงกรานต์ และประเพณีจบ ตลอดจนความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ มีประเพณีรับส่งตายาย ความสามัคคีที่ส่งผ่านไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนมีประเพณีแห่พระแข่งเรือ การมีส่วนร่วมในการจัดการหมู่บ้านเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยให้เกิดความมั่นคงทางใจ มีประเพณีสวดกลางบ้าน ประเพณีลอยแพ ตลอดจนความมั่นคงของการทำมาหากิน เช่น ประเพณีสืบทอดท้องทะเล ประเพณีสวดหาด ประเพณีการทำขวัญข้าว การทำขวัญควาย เป็นต้น

1.3 ภูมิปัญญาหรือความรู้ของชุมชนหมู่บ้าน ภูมิปัญญาและความรู้ที่สร้างขึ้นมาเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ได้โดยเชื่อมโยงสัมพันธ์กับทุกมิติของชุมชน ความรู้ของชุมชนเป็นตัวกำหนดหรือสร้างชีวิตชุมชนเป็นความรู้เกี่ยวกับการทำมาหากิน เช่น ความรู้เกี่ยวกับทะเล การทำประมงพื้นบ้าน การทำนา ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรที่เป็นยารักษาโรค ความรู้ทางสังคม สภาพแวดล้อม ภูมิศาสตร์ ตลอดจนหลักคำสอนทางศาสนา ระบบความรู้จะมี เกิดและดำรงอยู่เพื่อประโยชน์สำหรับชุมชนได้ต้องมีกระบวนการสร้าง ผลิตซ้ำ ถ่ายทอด ใช้สอยแพร่หลายและ

ปรับปรุงให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ประเพณีที่มี การผลิตข้าวและการถ่ายทอดอย่างเข้มข้นที่มีมานานนับร้อยปี คือ ประเพณีรับส่งตายายและ ประเพณีแห่พระแข่งเรือซึ่งมีการผลิตข้าวต่อเนื่องมาอย่างยาวนานเพิ่มความเข้มแข็งของชุมชนทุก รอบปี นอกจากนั้นในชุมชนยังมีระบบคุณธรรมที่ทำหน้าที่เกื้อโยงทุกมิติของชีวิตในชุมชน คุณธรรมเป็นตัวกำกับพฤติกรรมทั้งหมดของคนส่วนใหญ่มาจากคำสอนทางศาสนา การเคารพใน ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ที่นำไปสู่การมีชีวิตแบบสันติ การมีสำนึกในความเป็นชาวบ้าน การมี วิถีชีวิตที่มีการสืบเนื่องยาวนานอยู่ในจิตวิญญาณกลายเป็นวิถีชีวิตแบบชาวบ้านที่หวงแหน ทรัพยากร แหล่งทำมาหากิน จารีตประเพณี วิถีปฏิบัติของชุมชน

1.4 ความเชื่อ เป็นฐานก่อเกิดทุนวัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้านละแวกดั้งเดิม ส่วนใหญ่ยังอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมมีอำนาจเหนือคนสามัญธรรมดาที่สามารถบันดาลให้ตนได้รับคุณได้รับโทษได้ ความเชื่อของผู้คนละแวกเป็นส่วนหนึ่งของ พระพุทธศาสนา เพราะศาสนาจะหล่อหลอมความเชื่อของคนในท้องถิ่นที่ส่งผลไปถึงพิธีกรรมที่เป็น ตัวกำหนดวิถีชีวิตของคน ในชุมชนละแวกเมื่อเริ่มก่อตั้งชุมชนและชุมชนบุกเบิกใหม่มีความเชื่อเป็น กลไกในการดำรงชีวิตทั้งในเรื่องการทำมาหากิน ความสำเร็จความล้มเหลว ความเป็นคนดี ความอยู่ รอดปลอดภัยล้วนอยู่ภายใต้ความเชื่อ ความเชื่อได้ยึดโยงให้คนละแวกทั้งชุมชนดั้งเดิมและชุมชน บุกเบิกใหม่มีความรู้สึกร่วมในการทำมาหากินและการดำรงชีวิต แม้ว่าแต่ละกลุ่มพวกจะมีฐาน ความเชื่อต่างกันก็ตาม และแม้ว่าปัจจุบันเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปจะมีส่วนทำให้ความเชื่อ ลดลงบ้างแต่ยังไม่หายไป ความเชื่อร่วมที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชนตั้งแต่ความเชื่อเกี่ยวกับการ เกิดว่าผู้มาเกิดมาจากสวรรค์เป็นการให้ค่าของชีวิตใหม่ของชุมชนว่าเป็นคนดีประเพณีการเกิด การรับขวัญเป็นการให้ค่าที่สูงสุดของความเป็นสมาชิกใหม่ของครอบครัวและชุมชน ในขณะที่การ ตายเป็นการหมดกรรมมีความสุขแล้วเพราะสิ้นกรรม และสร้างความเชื่อว่าผู้ตายทุกคนเป็นคนดี และบริสุทธิ์ ทั้งการเกิดและการตายล้วนเป็นผู้บริสุทธิ์ที่ต้องมีพิธีกรรมที่แสดงถึงความเป็นผู้บริสุทธิ์ ที่ควรแก่การยกย่องเป็นกำลังใจของความเชื่อที่ส่งผลให้ครอบครัวและชุมชนอยู่รอดปลอดภัยและมีความ มั่นคงทางใจอันเป็นฐานคิดสำคัญในการดำรงอยู่ที่หลากหลาย (เวทีชุมชน, 24 มกราคม 2551) ประกอบด้วย **ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์** การทำนายเกี่ยวกับบุคคล สิ่งมีชีวิต ไม่มีชีวิต เหตุการณ์ในอดีตเพื่อให้เกิดความรู้สึกสบายใจ เชื้อม่น การพยากรณ์ที่มีการอัญเชิญผี เทวดามาเข้า ร่างทรงทำนายเหตุการณ์ คนหาย โชคลาภ ลางสังหรณ์ ความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นที่พึ่งทางใจ อย่างหนึ่งของชุมชนละแวกในอดีตสำหรับป้องกันอันตราย การทอุงคาถาให้อยู่ยงคงกระพันและการมี เครื่องรางของขลัง เช่น ผ้ายันต์ หรือ ผ้าประเจียด ชิดหมอน หรือ ตะกรุด การสักยันต์ ตลอดจนซึ่ง ปัจจุบันยังคงมีอยู่เพื่อความปลอดภัยในการเดินทาง และในเรื่องการทำมาหากิน โดยเฉพาะการค้า ขาย และความเชื่อด้านโหราศาสตร์เป็นเรื่องของขวัญกำลังใจในการต่อสู้ชีวิต ปัจจุบันเมื่อสภาพ เศรษฐกิจและสังคมยุ่งเหยิงความเชื่อในโชคชะตาได้กลับมามีบทบาทมากขึ้นทั้งที่เกี่ยวข้องกับฤกษ์ ยามในเรื่องการดำรงชีวิต เช่น การปลูกบ้าน การขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน การบวชนาคร การตั้งศาล

พระภูมิ ตลอดจนการทำธุรกิจ เป็นต้น คนละแหม่มีความเชื่อว่าการประกอบพิธีต่างๆต้องหาฤกษ์หา
ยามที่ดีจึงจะเป็นสิริมงคลกับครอบครัวให้เกิดความเชื่อมั่นและรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและ
ทรัพย์สิน ในละแหม่จึงมีผู้รู้ หรือ หมอทางด้านโหราศาสตร์ พิธีกรรม หลายคน เช่น หมอตั้งศาลพระ
ภูมิ หมอทำขวัญนาค หมอทำขวัญข้าว หมอทำขวัญเรือ หมอทำพิธีสืบชะตาท้องทะเล (เวทีชุมชน,
24 มกราคม 2551) **ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ** เช่น พิธีสวดหาตสืบชะตาท้องทะเล การทำขวัญเรือ
บูชาพ่อตาประจำทะเล การทำเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวน การทำขวัญข้าว ขวัญแม่โพสพ
และการทำขวัญควาย ซึ่งเชื่อกันว่าจะคอยดูแลรักษาข้าวกล้าในนาจะอัญเชิญแม่โพสพมาสถิตในนา
เป็นความเชื่อที่ส่งผลต่อการผลิตในระบบเศรษฐกิจชุมชน อาชีพหาของป่า ล่าสัตว์ป่า มีความเชื่อว่า
ในป่ามีเจ้าป่าดูแลรักษาป่า การเข้าไปในป่าจะต้องไม่ทำให้เจ้าป่าไม่พอใจทำให้เกิดอันตราย กฎ
กติกาในการเดินทางในป่าต้องเคร่งครัด ฝึกให้คนรู้จักเคารพกฎเกณฑ์ มีวินัย ขณะเข้าไปในป่าห้าม
พูดคุยเสียงดัง และยังมีความเชื่อเรื่อง “ผีป่า” ที่คนเดินป่าต้องมีคาถาอาคมและเครื่องรางของขลัง
ป้องกันอันตรายจากผีป่าและสัตว์ป่า เป็นความเชื่อที่ทำให้เกิดวินัยกติกาชุมชนที่เป็นบรรทัดฐานที่
ทุกคนต้องปฏิบัติเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของตนและชุมชน อาชีพการแสดงเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่
ยึดมั่นในความเชื่อของครู ต้องมีการไหว้ครูเพื่อให้เกิดสิริมงคลและกำลังใจในการแสดงที่เรียกว่า
“ขึ้นครู” หากผู้แสดงไม่มีความมั่นใจในตนเองย่อมไม่สามารถถ่ายทอดศิลปะและอารมณ์ให้ผู้ชม
คล้อยตามได้ ความเชื่อดังกล่าวจะช่วยให้ผู้แสดงมีความเชื่อมั่นมากขึ้น ความเชื่อเรื่อง “ครู” ในการ
แสดงมีความเข้มข้นในการผลิตซ้ำและการถ่ายทอดมาก เพราะเมื่อ “ครู” อยู่กับใครเมื่อผู้นั้นถึงแก่
กรรมต้องมีผู้สืบทอด เป็นความเชื่อที่เข้มแข็งมีวินัยสูงส่งที่สุดในบรรดาความเชื่อทั้งมวลของชุมชน
(สัมภาษณ์ เนื่อน การะกันต์, 14 เมษายน 2552)

ส่วนความเชื่อที่ใกล้ชิดที่สุดคือ**ความเชื่อในครัวเรือน** ครัวเรือนเป็นที่อาศัยของคน
และเป็นที่รวมของบุคคลที่เรารักใคร่ เช่น บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ลูกหลาน และพี่น้อง จึงมีความ
เชื่อเกี่ยวกับครัวเรือนที่เราต้องปฏิบัติเพื่อความสุขของตนเองและของคนในครอบครัว เป็นการสร้าง
ฐานคิดความกตัญญูรู้คุณบรรพบุรุษหรือการสร้างคามเข้มแข็งของระบบเครือญาติ ทำให้รู้สึก
มั่นคงในการใช้ชีวิตว่ามีความปลอดภัยมีผู้คุ้มครองจึงเชื่อว่าในแต่ละครัวเรือนจะมีผีคอยคุ้มครอง
ดูแลลูกหลานที่อยู่ในครัวเรือน ดูแลทรัพย์สินการกระทำสิ่งใดก็ตามจะต้องให้ผีเรือนรับทราบด้วยถ้า
ไม่บอกจะเป็นการผิด เช่น การเดินทางไปต่างถิ่นต้องบอกให้ทราบเช่นกันเพื่อความปลอดภัยในการ
เดินทาง เป็นฐานคิดหรือกลยุทธ์ในการสร้างความรู้สึกลปลอดภัยของสมาชิกในครอบครัว ความเป็น
ครอบครัวหรือสถาบันครอบครัวจึงมีใช้ทรงพลังเฉพาะเมื่อสมาชิกยังคงมีชีวิตอยู่เท่านั้นแต่สมาชิกที่
ล่วงลับไปแล้วก็ยังทรงพลังในการปกป้องดูแลผู้มีชีวิตอยู่ให้อยู่รอดปลอดภัยมีการผลิตซ้ำและ
ถ่ายทอดไปสู่สมาชิกใหม่

สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับบุคคล เชื่อในตัวบุคคลผู้อาวุโส ผู้มีคุณงามความดีร่วมกัน
เป็นการสร้างความรู้ พัฒนาสติปัญญาในการใช้เป็นต้นแบบ เช่น หลวงพ่อชม นิ้วเพชร วัดปากน้ำ

ละแหม แม้ปัจจุบันหลวงพ่อชมจะมรณภาพแล้ว ผู้คนก็ยังยึดมั่นในคุณงามความดี นอกจากนั้นยังมีหลวงพ่อดำ วัดบ้านดวด ล้วนเป็นขวัญกำลังใจที่สร้างความรู้สึกร่มเย็นในการทำมาหากินและการดำรงชีวิตอยู่บนฐานความดีและเพิ่มความมั่นคงในชีวิตที่มีต้นแบบให้ปฏิบัติตาม นายอุทัย เครือสาย ผู้ใหญ่บ้านสระขาว หมู่ 1 ตำบลละแหม นายนา แก้วอ่อน กำนันคนแรกตำบลสวนแตง นายตั้ง แพประสิทธิ์ หมอพื้นบ้านด้านกระดูก นายธานี สิทธิสาร ผู้ช่วยเหลือบริการชุมชน นายพะเยาว์ เอี่ยมสำอาง หรือลุงไข่ ผู้เชี่ยวชาญด้านประมงพื้นบ้าน ปะการัง หอยทะเล การสร้างเรือใบ นายบุญพบ นาคแก้ว ผู้เชี่ยวชาญการสร้างเรือใบ และนายเอกรัฐ หลีเส้น นายอำเภอละแหม ผู้เชี่ยวชาญด้านการปกครองโดยใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นกลไกในการสร้างความสามัคคีและกระบวนการมีส่วนร่วม โดยฟื้นฟูประเพณีแห่พระแข่งเรือแบบครบวงจรตั้งแต่กระบวนการร่วมคิดร่วมปฏิบัติและร่วมรับประโยชน์ ตั้งแต่การหาไม้ซุงเรือ การซุงเรือ การแข่งเรือ สามารถสร้างสามัคคีและการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นละแหมได้สำเร็จในระดับที่มีความหมายต่ออำเภอละแหมมาก เพราะอำเภอละแหมได้ปรากฏชื่อเสียงในประเพณีแห่พระแข่งเรืออีกครั้งหลังจากห่างหายมานานไม่น้อยกว่า 5 ทศวรรษ และมีพื้นที่ขึ้นในสังคมจังหวัดชุมพรมากขึ้นโดยอิงอยู่กับอำเภอหลังสวนเมืองแม่ของละแหม

ความเชื่อบุคคลที่เป็นความเชื่อร่วมของชุมชนประมงพื้นบ้านที่ยึดถืออย่างมั่นคงว่าสามารถคุ้มครองได้ในทุกสถานการณ์ คือ เสด็จพ่อกรมหลวงชุมพร หรือ พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์เป็นปูชนียบุคคลที่ทรงเป็น “ขวัญ” ของชาวจังหวัดชุมพร และชาวจังหวัดชายทะเลซึ่งชาวทะเลเคารพสักการะและถือเป็นเจ้าพ่อของชาวเรือ ชาวละแหมแถบฝั่งทะเลที่ท่ามาหากินอยู่กับทะเลให้ความเคารพบูชาและยึดถือเป็นที่พึ่ง ทุกครั้งที่ออกเรือสู่ท้องทะเลจะต้องกราบไหว้และออกชื่อพระองค์ ให้คุ้มครองให้ปลอดภัย จับสัตว์น้ำได้ตามปรารถนา และกลับมาด้วยความปลอดภัย ความเชื่อถือศรัทธาของชาวชุมพรที่มีต่อพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ไม่เฉพาะชาวทะเล แต่ชาวชุมพรทุกคนทุกพื้นที่ยึดพระองค์เป็นที่พึ่ง โดยขอให้ช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันด้วยในทุกเรื่องโดยเฉพาะเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ ชาวทะเลละแหมเมื่อจะออกเรือก็บนบานศาลกล่าวต่อพระองค์ให้ทรงคุ้มครองให้ปลอดภัยและสามารถหากุ้งหอยปูปลาได้ตามต้องการ (เวทีชุมชน, 12 มีนาคม 2552)

พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ทรงเป็นทหารเรือ เป็นหมอ และเชี่ยวชาญทางไสยศาสตร์ ได้แสดงอภินิหารให้เป็นที่ปรากฏเลื่องลือไปทั่วทิศานุทิศ ประชาชนแถบจังหวัดชายทะเลรู้จักพระองค์และเลื่อมใสศรัทธาในงานและอภินิหารของพระองค์ โดยเฉพาะชาวจังหวัดชุมพรมีความเชื่อมั่นว่าพระวิมูขณของพระองค์ทรงสถิตอยู่ ณ พระตำหนักหาดทรายรี ตำบลปากน้ำ จังหวัดชุมพร ยามใดที่จังหวัดชุมพรประสบภัยพิบัติทั้งภัยทางธรรมชาติและภัยจากโลกวัตถุ พระวิมูขณของพระองค์จะทรงปกป้องคุ้มครองและจัดปัดเป่าให้ผ่านพ้นไป ด้วยความเชื่อมั่นของชาวชุมพรพระองค์จึงทรงเป็นปูชนียบุคคลที่ชาวชุมพรเคารพสักการะเป็นมิ่งขวัญกำลังใจ ยึดพระองค์เป็นที่พึ่งทางใจ เมื่อเกิดปัญหาอันเป็นเรื่องสำคัญในการดำเนินชีวิตจะขอให้พระองค์ทรงช่วยเหลือ โดยเฉพาะทางทะเล และเรียกขานพระนามพระองค์ว่า “เสด็จพ่อกรมหลวง

ชุมพร” พระองค์ทรงเป็นพระเจ้าลูกยาเธอในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นต้นราชสกุล “อาภากร” ทรงศึกษาอยู่ในราชนาวิอังกฤษ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรยศทหารเรือให้เป็นนายเรือโท และทรงรับตำแหน่งผู้บัญชาการกรมทหารเรือ ต่อมาปี 2447 ได้รับการโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยยศเสด็จในกรมขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมมีพระนามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นชุมพรเขตรอุดมศักดิ์สิงหนาม และทรงตั้งโรงเรียนนายเรือในปี 2448 นับเป็นการเริ่มวางรากฐานของกิจการกองทัพเรือ ทรงเป็นผู้บังคับการเรือและทรงบัญชาการฝึกนักเรียนนายเรือด้วยพระองค์เองเพื่อให้นักเรียนนายเรือเป็นผู้รู้จักหน้าที่รู้ชีวิตการเป็นทหารเรือและได้เผชิญกับธรรมชาติเช่นคลื่นลมอย่างแท้จริง ต่อมาปี 2463 ได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นพลเรือเอก และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานพระอิสริยยศ เป็น กรมหลวง มีพระนามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์สิงหนามปี 2466 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ ทรงดำรงตำแหน่งได้ไม่นานก็กราบถวายบังคมลาออกจากราชการ เนื่องจากทรงประชวรพระโรคภายในและเสด็จไปเปลี่ยนอากาศ ณ ชายทะเลหาดทรายรี ปากน้ำชุมพร นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงสนพระทัยในด้านการทะนุบำรุงส่งเสริมกองทัพเรือจนเข้าสู่มาตรฐานสากลและเป็นรากฐานที่มั่นคงจนทุกคนยอมรับว่าพระองค์ทรงเป็นพระบิดาแห่งกองทัพเรือ นอกจากนั้นยังทรงสนพระทัยและเลื่อมใสในไสยศาสตร์เป็นพิเศษ ได้ทรงเล่าเรียนวิชาไสยศาสตร์และมายาศาสตร์สามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ล่องหนหายตัว กำบังกาย ระเบิดน้ำ สะเตาะโช้ตรวน สะกดทัพ คงกระพันชาตรี จากหลวงปู่ศุข หรือพระครูวิมลคุณากร วัดปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี นอกจากนั้นยังทรงได้ชื่อว่าเป็นหมอวิเศษสามารถรักษาคนป่วยไข้ให้หายได้เป็นปลิดทิ้ง ทรงใช้ชื่อว่า “หมอมพร” ทรงศึกษาวิชาแพทย์แผนโบราณจนชำนาญ และทรงรับรักษาโรคให้ประชาชนทั่วไปโดยไม่คิดมูลค่า ก่อให้เกิดความนิยมในพระองค์มากยิ่งขึ้น และทรงสนพระทัยตำราแพทย์แผนโบราณเป็นพิเศษ และได้ทรงเขียนตำราแพทย์แผนโบราณด้วยสมุดข่อย พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์สิ้นพระชนม์ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2466 (ชัยมงคล อุดมทรัพย์ ,2512)

นอกจากนั้นยังมีความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ คนดั้งเดิมของละแวกนี้และเข้าใจดีว่าธรรมชาติไม่ว่าจะเป็น ทะเล ป่า เขา น้ำ การเข้าไปเกี่ยวข้องกับธรรมชาติจึงต้องเคารพต่อธรรมชาตินั้น ๆ และขออนุญาตที่รุกกล้าเข้าไปในเขตของธรรมชาติ เมื่อต้องการใช้ประโยชน์สิ่งใดจะหยิบฉวยสิ่งใดมา เก็บพืชผัก ผลไม้ ตัดไม้ จับสัตว์ เก็บขี้ค้างคาว ก็ต้องขออนุญาตและขอสิ่งนั้นด้วยการกล่าวถ้อยคำออกมา มิฉะนั้นจะถือว่าไม่เคารพธรรมชาติและจะได้รับความโทษ ปัจจุบันแม้ธรรมชาติจะเหลือน้อยแต่ในละแวกก็มีภูมิประเทศที่เป็นป่าเขา ภูเขา อยู่ในพื้นที่ป่าสวนแห่งชาติป่าละแม ชุมชนก็ยังปฏิบัติตามคติเดิมเมื่อเข้าไปในบริเวณที่เป็นป่าเขาแหล่งน้ำธรรมชาติที่เป็นวังวน สร้างกตিকাและความมีวินัยของชุมชน ส่วนความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติคนละแวกมีความเชื่อเหล่านี้อยู่ในวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ เป็นความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ วิญญาณของปู่ย่าตายาย พ่อแม่ ซึ่งตายไปเชื่อว่ายังไป ๆ มา ๆ ยังบ้านเรือนของลูกหลานดูแลทุกข์สุขคุ้มครอง

ดูแลบ้านเรือนให้ลูกหลาน ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาช้านานและปรากฏอยู่ในสังคมทุกยุคทุกสมัยเป็นความเชื่อสากล หรือ วัฒนธรรมร่วมอย่างหนึ่งของมนุษยชาติ ความเชื่อเรื่องผีหรือพ่อตายเป็นมูลเหตุให้เกิดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องในลักษณะต่างๆ ด้วยการเซ่นสรวงบูชาและวิงวอนให้ผีที่ตนนับถือได้ช่วยเหลือตนให้พ้นจากเหตุร้ายและดลบันดาลให้ชีวิตประสบสุข มีความเจริญสมหวังในสิ่งที่ปรารถนาซึ่งเป็นการสร้างความรู้สึกมั่นคงและความรู้สึกปลอดภัยในการดำรงชีวิต เมื่อเกิดปัญหาชีวิตคนหาย สัตว์หาย ของหาย เกิดโรคภัยไข้เจ็บก็ต้องอาศัยพ่อตาให้พ่อตาช่วยในหลังสวนและละแฉ่งมี “หลาพ่อตา” ประจำอยู่ตามสถานที่สาธารณะต่างๆ มากมาย เช่น หลาปู่ทวดละแฉ่ง ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนละแฉ่งที่เรียกว่า “พ่อตา” นี้จัดเป็นความเชื่อเฉพาะและใกล้ชิดกับชุมชน แต่ละชุมชนจะมีพ่อตาประจำชุมชน เช่น พ่อตาหนองบัว พ่อเผ่าหนอง พ่อตาสนค่อม้า หมู่ 6 บ้านหนองบัว ตำบลสวนแตง เพราะเชื่อว่าพ่อตาจะคุ้มครองความปลอดภัยให้กับตนและชุมชน แต่อย่างไรก็ตามหลาพ่อตาแต่ละที่ก็แสดงเขตในการปกป้องคุ้มครองโรคภัยไข้เจ็บของพ่อตาแต่ละพื้นที่ ๆ ไป (เวทีชุมชน, 24 มกราคม 2551) และความเชื่อที่เป็นองค์ประกอบในการดำรงชีวิตของชุมชนคือ **ความเชื่อในการรักษาโรค** ในอดีตการเกิดโรคหรือเกิดอาการป่วยไข้เชื่อกันว่ามาจากสิ่งที่ไม่เห็น มาจากการทำผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ในชุมชนจะมีหมอพื้นบ้านทำหน้าที่บำบัดเป่าความทุกข์จากการป่วยไข้ด้วยการใช้สมุนไพรและคาถาอาคมเกิดเป็นประเพณีของหมู่บ้าน เช่น ประเพณีสวดกลางบ้าน ประเพณีลอยแพ เป็นต้น แต่ละชุมชนหมู่บ้านก็จะมีผู้รู้เกี่ยวกับการรักษาโรคต่างๆ กันในหลายๆ ด้านทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจและเชื่อมั่นว่าอาการเจ็บป่วยจะหาย ในการรักษาโรคในอดีตจึงรักษาทั้งทางกายและทางใจโดยมีความเชื่อเป็นฐาน

ความเชื่อดังกล่าวชุมชนจะมีความเชื่อร่วมกัน ความเชื่อจึงมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนละแฉ่งเป็นที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกันในสังคม และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมสังคมและชุมชนให้อยู่ร่วมกันเป็นปกติสุข ช่วยสร้างกำลังใจ เป็นเครื่องเตือนใจไม่ไปประมาท ความเชื่อจึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดพลัง เกิดผลสัมฤทธิ์ทางใจ สร้างความมั่นใจ ทำให้เกิดการสร้างสรรค์และการกระทำที่ก่อเกิดเป็นรูปธรรม และเป็นเครื่องมือที่ชุมชนใช้ในการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ความเชื่อที่ปรากฏในชุมชนละแฉ่งดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ได้หล่อหลอมให้คนละแฉ่งมีความรู้สึกร่วมในกลุ่มของตนเพราะมีความเชื่อในระบบเดียวกันหล่อหลอมมาด้วยกัน จึงยังเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของชุมชนอยู่ โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ในเรื่องความดี ความชั่ว ความกตัญญูยังไม่จางหายไปพร้อมกับการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตกแต่ยังคงตกตะกอนอยู่ในคนรุ่นพ่อแม่ของคนหนุ่มสาวที่สามารถใช้คนรุ่นนี้เป็นศูนย์รวมของชุมชนและเป็นฐานในการพัฒนาชุมชนได้

2. วัฒนธรรมประเพณี

วัฒนธรรมประเพณีอำเภอละแฉ่งในฐานะเป็นชุมชนบุกเบิกใหม่ในจังหวัดชุมพร ประเพณีบางอย่างมีลักษณะเด่นเป็นแบบฉบับของตนเอง และประเพณีบางอย่างแม้จะคล้ายกับประเพณีท้องถิ่นอื่นๆ แต่มีการสร้างสรรค์ให้เป็นแบบฉบับเฉพาะของตนเองอยู่ด้วย ประเพณี

ท้องถิ่นบางอย่างที่ไม่ได้รับความสนใจจากคนรุ่นหลังก็สูญหายไปหรือเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม การมองวัฒนธรรมประเพณีของอำเภอละแมต้องมองผ่านวัฒนธรรมประเพณีอำเภอหลังสวน เนื่องจากละแมเป็นพื้นที่ของอำเภอหลังสวนมาก่อนจึงมีวัฒนธรรมประเพณีเดียวกัน สืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน จากการที่ผู้วิจัยมีภูมิลำเนาในอำเภอหลังสวนตั้งแต่ในช่วงที่ละแมเป็นตำบลในอำเภอหลังสวนจึงกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมประเพณีของละแมก็คือวัฒนธรรมประเพณีของเมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวน และอำเภอหลังสวนนั่นเอง และแม้เมื่อมีการแบ่งเขตการปกครองยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอและเป็นอำเภอ วัฒนธรรมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดมาก็มิได้เปลี่ยนแปลงและแม้ว่าปัจจุบันได้หายไปบ้างแล้ว และเมื่อมีผู้อพยพจากหลายพื้นที่ของประเทมารวมอยู่ในป่าละแม ผู้อพยพแต่ละถิ่นได้นำเอาวัฒนธรรมประเพณีของตนมาปฏิบัติตามรากเหง้าเดิมของตน สังคมละแมจึงเป็นสังคมพหุลักษณะและมีความเป็นพหุวัฒนธรรมตามที่กล่าวมาแล้ว เพราะวัฒนธรรมของผู้อพยพมาจากท้องถิ่นต่าง ๆ ก็ปฏิบัติตามท้องถิ่นเดิมของตนประกอบกับการก่อตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มเป็นพวก อำเภอละแมจึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมีความเป็นพหุวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดสังคมพหุลักษณะ อำเภอละแมปัจจุบันจึงเป็นวัฒนธรรมที่มีการรวมอยู่ของผู้คนจากหลากหลายวัฒนธรรมทั้งจากภาคใต้ ภาคกลาง ภาคอีสาน ปรากฏประเพณีที่ทำให้เกิดทุนทางสังคมซึ่งเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาและประเพณีชาวบ้าน

2.1 วัฒนธรรมประเพณีในรอบปีของชีวิต

2.2 วัฒนธรรมประเพณีเสริมพลังชีวิต

วัฒนธรรมประเพณีในรอบปีของชีวิต

ประเพณีในรอบปีของชุมชนละแมเป็นการสร้างทุนทางสังคมที่ต่อเนื่องมั่นคงทั้งประเพณีทางพุทธศาสนาและประเพณีชาวบ้านเกี่ยวกับการดำรงชีวิตที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติที่แตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา เพื่อให้เกิดเสริมคลในการดำเนินชีวิตของชุมชนและมีความต่อเนื่องคอยเติมเต็มทุนชีวิตและกลมเกลียววิถีคิด สติปัญญาตลอดจนวิจารณ์ญาณของผู้คนทุกรอบ 30 วัน นับเป็นความชาญฉลาดของพระพุทธศาสนาและวิถีคิดของคนโบราณที่เป็นบรรพบุรุษที่ออกแบบการพัฒนาคนให้เป็นคนดีโดยมีกิจกรรมการพัฒนาคดีโดยรวมอยู่ตลอดทั้งปี ในขณะเดียวกันเป็นการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อยู่อุดร่วมกันบนฐานของทุนทางสังคมทั้งในเรื่องของความสามัคคี การมีส่วนร่วมที่ส่งผลให้เกิด การให้ การแบ่งปัน การต่างตอบแทน จนเกิดเป็นบรรทัดฐานของชุมชน

วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นละแมเดิมมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่หล่อหลอมมาจากหน่วยสังคมเดิมคือเมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวน หรืออำเภอหลังสวนและรวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีที่แพร่กระจายอยู่ในเมืองชุมพรและจังหวัดชุมพรที่ทำให้เกิดทุนทางสังคม ประเพณีและความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและประเพณีชาวบ้าน สามารถจำแนกออกเป็นประเพณีทางศาสนา ประเพณีการเล่นในวันเทศกาล ประเพณีในรอบปีเป็นการผลิตซ้ำเพื่อเสริมฐานทุน

ทางสังคมสร้างรากฐานชีวิตที่ต้องกล่อมเกลากันอยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความมั่นคงทางใจ ชัดเจนจิตใจบ่มเพาะวิธีคิดทั้งประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาและประเพณีชาวบ้านเกี่ยวกับการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดสิริมงคลมีความต่อเนื่องที่คอยเติมเต็มทุนชีวิตอยู่ตลอดทุกกรอบ 30 วัน ขณะเดียวกันประเพณีในรอบปีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนายังเป็นหลักในการดำเนินชีวิตในแต่ละช่วงวัยให้ผ่านไปด้วยดี เกิดความรู้สึกลดท้อภัยเพราะมีกิจกรรมชีวิตที่ครบถ้วนที่ส่งผลให้ชีวิตสมบูรณ์และบูรณาการเชื่อมโยงทั้งทางโลกและทางธรรม ประเพณีในแต่ละเดือนเกี่ยวกับชีวิตที่ดำเนินผ่านไปเป็นการสร้างฐานชีวิตและมีการเติมเต็มให้สมบูรณ์อยู่เสมอ ประเพณีทั้งสิบสองเดือนทำให้คนในชุมชนได้พบปะกันเกิดการเรียนรู้การปฏิบัติตัวในสังคม สร้างฐานคิดความกตัญญู กตเวทิต์ สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ซึ่งเมื่อพิจารณาทุนทางสังคมจากประเพณีในรอบปีของชุมชนละแวกแล้วจะเห็นได้ว่าการผลิตซ้ำเพื่อการเติมเต็มทุนวัฒนธรรมอันเป็นฐานทุนทางสังคมตลอดปี โดยถือว่าเดือนห้าเป็นปีใหม่ของจันทบุรีและวัฒนธรรมชุมชนหลังสวนและละแวกถือว่าเดือนหกเป็นเดือนแรกของปีใหม่ การเริ่มชีวิตใหม่จะมองเห็นการทำงานของทุนวัฒนธรรมประเพณีชีวิตและงานของชุมชนชาวบ้านชัดเจนเป็นวงจรชีวิตที่คอยเติมเต็มพลังแห่งชีวิตอยู่อย่างสม่ำเสมอ

เริ่มต้นปีใหม่ด้วยประเพณีชีวิตและงานในเดือนแรกของปี คือ **เดือนหก** เป็นประเพณีแห่งฤดูแห่งการทำนาหว่านข้าวกล้า การมีส่วนร่วมในการทำนาเกิดประเพณีชาวบ้าน เช่น การออกปาก การเอาแรง ในการไถนา การเหยียบนา ดำนา เกี่ยวข้าว นวดข้าว มีประเพณีการไหว้แม่โพสพ เพื่อคุ้มครองข้าวกล้าในนา ประเพณีการทำขวัญทั้งคนและสัตว์ที่เป็นแรงงานในการทำนาคือทำขวัญควาย ประเพณีไหว้พระภูมิเจ้าที่หรือ ทำภูมิ ประเพณีไหว้ครูหมอทางคาถาอาคมของหมอพื้นบ้าน หรือครูหมอหนังตะลุง เพื่อให้เกิดสิริมงคล คุ้มครองให้การดำเนินชีวิตปลอดภัย รุ่งเรืองและประสบความสำเร็จในชีวิต และเมื่อถึง**เดือนเจ็ด**เป็นประเพณีการมัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากชุมชนหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความมั่นใจ ปลอดภัย ทั้งมัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บ และสิ่งชั่วร้าย ด้วยประเพณีสวดกลางบ้าน และเตรียมการทำบุญสลากภัต และใน**เดือนแปด** เป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าพรรษา การปฏิบัติตนตามคติทางศาสนาในวันเข้าพรรษา คือประเพณีบวชเรียนเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา สร้างบุญกุศลอุทิศให้บิดามารดาตามความเชื่อพระพุทธศาสนาเพื่อบิดามารดาได้เกาะชายผ้าเหลือง ด้วยการบวชเรียนหนึ่งพรรษา ชุมชนหมู่บ้านทำบุญสลากภัตตลอดพรรษา **เดือนเก้า** เป็นประเพณีมงคลแห่งการเริ่มชีวิตทั้งแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ตามความเชื่อแห่งเดือนที่เป็นเลขมงคล ใน**เดือนสิบ** เป็นเดือนแห่งการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษด้วยประเพณีตักบาตร ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่มีโอกาสกลับมารับบุญกุศลยังโลกมนุษย์เป็นเวลาสิบห้าวัน หลังจากนั้นเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่สรุปความเข้มแข็งของชุมชนที่มีฐานมาจากพระพุทธศาสนาในวันออกพรรษาใน**เดือนสิบเอ็ด** ประเพณีแห่พระแข่งเรือซึ่งเป็นการตรวจสอบทุนทางสังคมของชุมชนเพื่อเติมเต็มความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานการมีส่วนร่วมและความสามัคคี

ที่มาจากการทำงานอย่างเข้มข้นของทุนทางสังคมว่าทุนทางสังคมของชุมชนซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลาง
อยู่นั้นยังทำงานในระดับใดเพื่อการเติมเต็มทุนทางสังคมต่อไป และในเดือนสิบสองเพื่อให้ชีวิตเป็น
สุขชุมชนที่วิถีชีวิตผูกพันอยู่กับสายน้ำก็จะทำพิธีปิดเป่าความชั่วร้าย โรคภัยไข้เจ็บออกไปจากตัว
คนในชุมชนด้วยประเพณีลอยแพ หลังจากดำเนินชีวิตมาครึ่งปีมีการปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายด้วยการลอย
สิ่งชั่วร้ายไปกับสายน้ำในหน้าน้ำ และในเดือนอ้าย มีการเข้าวัดทำบุญเติมเต็มพลังชีวิต และผู้
อพยพจากนครศรีธรรมราชไปวัดทำบุญด้วยประเพณีให้ทานไฟ เมื่อถึงเดือนยี่เป็นประเพณีที่เป็น
มงคลด้วยความเชื่อทางโหราศาสตร์ด้วยตัวเลขที่เป็นเลขคู่จึงมีการแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เมื่อเข้าสู่
เดือนสาม เป็นการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรทางทะเลด้วยประเพณีสวดหาด สิบชะตา
ทะเล ลอยแพ เดือนสี่ เป็นเดือนสิ้นสุดการทำนาในรอบปี เสร็จสิ้นการเกี่ยวข้าว มีประเพณีการทำ
ขวัญข้าว และหยุดพักผ่อนในรอบปีในประเพณีตรุษ ไปวัดทำบุญ หยุดพักผ่อนทุกประเภท 3 วัน
หยุดพักเครื่องมือ สัตว์ใช้งาน พักผ่อน มีงานรื่นเริงด้วยการเล่นพื้นบ้าน เช่น ตีหลัก เล่นสะบ้า และ
ในเดือนห้า ซึ่งเป็นเดือนสิ้นปีและขึ้นปีใหม่ มีประเพณีสงกรานต์ หยุดพักผ่อน เครื่องใช้ สัตว์ใช้งาน
3 วัน ไปวัดทำบุญ มีงานรื่นเริงด้วยการเล่นพื้นบ้าน ตีหลัก เล่นสะบ้าและเป็นเดือนแห่งการดูแลเอา
ใจใส่ในสุขภาพผู้สูงอายุในครอบครัวและในชุมชนด้วยการรดน้ำอาบน้ำผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุขึ้น
เบญจารถน้ำอวยพรให้สุขภาพดีมีอายุยืนนาน และงานรื่นเริงด้วยประเพณีแข่งเรือโบราณประเพณี
ใหม่ของละแม นอกจากนั้นในช่วงเดือนห้าต่อเดือนหกมีประเพณีจบ คือจบปีจบเดือน ไปวัดทำบุญ
หยุดพักผ่อนอีก 3 วัน เพื่อเริ่มชีวิตและงานใหม่ในเดือนแรกของ ปีใหม่คือ เดือนหก ขึ้นวงรอบปีใหม่
ต่อไป

ปฏิทินชีวิตของวัฒนธรรมประเพณีของละแมดั้งเดิมและละแมที่เป็นชุมชนบุกเบิกใหม่
เป็นวงจรชีวิตทั้งสิบสองเดือนต่อเนื่องมายาวนาน แต่ในขณะเดียวกันในปัจจุบันก็ได้วิวัฒน์ไปตาม
สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

1. ประเพณีการทำนาและประเพณีทำบุญ ไหว้ครุหมอ

ประเพณีแห่งฤดูแห่งการทำนาหว่านข้าวกล้าและประเพณีทำบุญ ไหว้ครุหมอ เป็น
ประเพณีในเดือนหกถือเป็นเดือนเริ่มต้นชีวิตใหม่ในปีใหม่ที่มีการทำบุญเริ่มต้นชีวิตของปีวัน
วิสาขบูชาเพื่อเป็นสิริมงคล สร้างความเชื่อมั่น ความปลอดภัย ความมั่นคงของชีวิตในช่วงการเข้าสู่
วงจรของปีเพิ่มทุนทางสังคมให้เพียงพอในการดำรงชีวิตที่ต้องร่วมมือร่วมแรงและร่วมใจเพื่อ
ผลประโยชน์ร่วมกันและอยู่รอดด้วยกัน ในส่วนวัฒนธรรมประเพณีชาวบ้านก็มีมากมายเพราะเป็น
เดือนการเริ่มต้นปี ประเพณีการช่วยเหลือในการทำนา การแรกไถนา เป็นช่วงของการหว่านกล้า ไถ
นา เหยียบนา ดำนา มีประเพณีชาวบ้านอันเนื่องมาจากกิจกรรมการมีส่วนร่วมในอาชีพการทำนาทั้ง
การออกปาก คือการขอแรงจากเพื่อนบ้าน การเอาแรง คือการที่ครัวเรือนหนึ่งไปช่วยอีกครัวเรือน
หนึ่งและครัวเรือนนั้นมาช่วยเหลือตอบแทนตามแรงที่ไปช่วยไว้โดยมีการนับครั้งการไปเป็นแรงงาน
ในการทำนาทำไร่เป็นแรง ใครต้องการความช่วยเหลือด้านแรงงานก็ไปช่วยก่อนแล้วได้รับการตอบ

แทนต่อมา ในส่วนครัวเรือนมีประเพณีทำภูมิ ไหว้ครุหม่อ การแรกไถนา เป็นการทำบุญประจำของแต่ละครัวเรือนอุทิศส่วนกุศลให้เจ้าที่ที่ตั้งบ้านเรือนเรียกสวนไร่นา และไหว้ครุหม่อที่เป็นครุทางเวทมนตร์คาถาอาคม หม่อพื้นบ้าน โดยทั่วไปแต่ละบ้านมีศาลพระภูมิทำพิธีที่ศาลพระภูมิโดยมีผู้มีความรู้เป็นผู้ทำพิธีกรรม ซึ่งมีเครื่องเช่นไหว้คล้ายๆ กัน ประกอบด้วย หัวหมู หมูต้ม ไก่ต้ม แกงส้ม ปลาหมี่หัวมีหาง ไข่ต้ม ขนมโค ขนมต้มแดงต้มขาว ข้าวเหนียวเหลือง ยำมะเขือ เหล้าขาว หมากพลู ผลไม้โดยเฉพาะกล้วยเล็บมือนาง ข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียน ของเช่นไหว้มีแยกตามคุณสมบัติของครุหม่อด้วย เมื่อปฏิบัติประเพณีแล้วสมาชิกในครัวเรือนอยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนั้นในเดือนนี้บางหมู่บ้านมีการสวดกลางบ้านโดยกำหนดสถานที่ประกอบพิธีเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน

ประเพณีการไหว้คอก เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำนา ในสมัยโบราณผู้ที่มีควายฝูงใช้ทำนา หลังจากคราด ไถ เสร็จแล้วจะนำควายฝูงไปปล่อยในป่าให้หาอาหารกินเอง และเมื่อถึงฤดูทำนาใหม่ ควายเหล่านี้ก็จะกลับออกมาจากป่าเอง เจ้าของควายจึงเอาควายขังคอกและจัดทำพิธีไหว้คอกขึ้น เพื่อเป็นการสู่ขวัญควาย และเพื่อบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ ที่ช่วยปกป้องรักษาควายของตนให้รอดพ้นจากอันตรายและไข้ห่า เป็นต้น ประเพณีไหว้คอกทำกันในเดือน 5 และเดือน 6 ทุกปี เครื่องประกอบในพิธี มีขนมแดง ขนมขาว ไข่เป็ด ไข่ไก่ ไก่ต้ม เหล้า ดอกไม้ เทียน ไม่นิยมใช้ธูปในการไหว้คอกใช้แต่เทียนเท่านั้น ความเชื่ออีกอย่างหนึ่งคือเจ้าของควายจะชักชวนให้เด็กผู้ชายไปในพิธีไหว้คอกมากๆ เพื่อที่จะให้ควายของตนออกลูกมาเป็นตัวผู้มากๆ ประเพณีการไหว้คอกในปัจจุบันแทบจะไม่มีให้เห็นแล้ว เพราะในปัจจุบันชาวนา ใช้เครื่องทุ่นแรงแทนควายกันหมด และควายฝูงก็แทบจะไม่มีนอกจากในชนบทที่ไกลๆ เท่านั้น

2. ประเพณีสวดกลางบ้าน

ประเพณีสวดกลางบ้าน ประเพณีในเดือนเจ็ด เป็นประเพณีตามความเชื่อชาวบ้านที่เก่าแก่ที่สืบเนื่องมาแต่โบราณ เป็นประเพณีสำคัญประเพณีหนึ่งของชุมชนหมู่บ้านอำเภอลำสนวน มาแต่โบราณที่สะท้อนความเชื่อของชาวบ้านเกี่ยวกับภูมิผี ปีศาจ เสนียดจัญไร โรคภัยไข้เจ็บ ไข้ห่า ความชั่วร้ายทั้งปวง โชคลางต่างๆ อย่างชัดเจน การสวดกลางบ้านเพื่อการขับไล่ สิ่งชั่วร้ายทั้งปวงออกไปจากหมู่บ้าน ให้หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนั้นยังถือกันว่าเป็นการทำบุญหมู่บ้านเพื่อสืบชะตาหมู่บ้าน เพื่อเป็นการพบปะสร้างสรรค์ สร้างเสริมความสัมพันธ์สามัคคี ซึ่งเป็นผลดีต่อการประกอบกิจการงานทั้งปวงของหมู่บ้านอีกด้วย ในปัจจุบันประเพณีนี้เกือบจะหายไปทั้งในอำเภอลำสนวนและอำเภอละแม ยังคงมีการปฏิบัติเป็นครั้งคราว ไม่ได้ถือปฏิบัติทุกปีเหมือนเมื่อก่อน แต่ในพื้นที่อื่นของจังหวัดชุมพรที่ยังเป็นชนบทห่างไกลสังคมเมืองยังถือปฏิบัติกันอยู่บ้าง จุดมุ่งหมายสำคัญของประเพณีการสวดกลางบ้านก็คือ เพื่อความเป็นสิริมงคลอยู่เย็นเป็นสุขและอยู่รอดปลอดภัยโดยเฉพาะจากภัยที่มองไม่เห็นเป็นประเพณีที่สร้างความมั่นคงทางจิตใจของชุมชนหมู่บ้านและครัวเรือน เมื่อการสาธารณสุขดีขึ้นและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปมีส่วนที่ทำให้ประเพณีนี้ลดความจำเป็นลง

การสวดกลางบ้านเป็นประเพณีของแต่ละหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จัดขึ้นในช่วงประมาณเดือน 5 ถึงเดือน 7 ของทุกปี โดยจัดในสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านจัดตามข้อตกลงของหมู่บ้านของตนแต่มีได้หมายความว่าทุกหมู่บ้านจะจัดตรงกัน บางหมู่บ้านอาจจะเลื่อนไปทำในเดือน 7 ก็ได้ สถานที่ที่จัดสวดกลางบ้านนี้มักจะเป็นสถานที่ประจำที่เป็นศูนย์กลางหมู่บ้าน ซึ่งสมาชิกของหมู่บ้านสามารถไปมาได้สะดวก

พิธีกรรมการสวดกลางบ้านเริ่มด้วยพิธีสงฆ์ในเวลาเย็นด้วยการนิมนต์พระสงฆ์ไปสวดมนต์เย็น เพื่อความเป็นมงคลของสมาชิกในหมู่บ้าน ขับไล่ภูตผีปีศาจ เสนียดจัญไร ความชั่วร้าย โรคภัยไข้เจ็บและสิ่งที่ไม่เป็นมงคลของหมู่บ้านให้ออกไป มีการรดน้ำมนต์ให้อยู่เย็นเป็นสุข และมีครูหมอบำทำพิธีกรรมหลังจากพระสงฆ์สวดมนต์เสร็จแล้วในตอนค่ำอาจมีมหรสพแสดงเพื่อความบันเทิง เช่น หนังตะลุง มโนราห์ วันรุ่งขึ้นนิมนต์พระสงฆ์ไปสวดมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลอีกครั้งและถวายภัตตาหาร รดน้ำมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลอีกครั้ง ชุมชนหมู่บ้านทุกครัวเรือนมีความสบายใจและเชื่อมั่นในการดำรงชีวิตว่าจะอยู่เย็นเป็นสุข เพราะในสมัยก่อนเมื่อราว 6-7 ทศวรรษที่ผ่านมา การดำรงชีวิตของชุมชนหมู่บ้านมีความเชื่อและความกลัวภูตผีปีศาจ ความชั่วร้ายและภัยที่มองไม่เห็น โรคภัยไข้เจ็บที่เชื่อว่ามีสิ่งที่ไม่เห็นบันดาลให้เกิด จึงมีความกลัวและยึดศาสนาเป็นที่พึ่ง ใช้พิธีกรรมทางศาสนาบำบัดเป่าสิ่งชั่วร้ายจึงเกิดประเพณีการสวดกลางบ้าน ซึ่งปฏิบัติทั่วไปทั้งจังหวัด ชุมพร ปัจจุบันเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปผู้คนมีความเชื่อมั่นในองค์ประกอบของการดำเนินชีวิต

อีกประเพณีหนึ่งที่คาบเกี่ยวในเดือนนี้ คือ การเตรียมตัวไปอยู่วัดเพื่อการบวชเรียนเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาและทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บิดามารดาเพื่อให้ได้เกาะชายผ้าเหลืองและเพื่อปฏิบัติตนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ตามประเพณี เพราะมีความเชื่อว่าผู้เป็นคนที่สมบูรณ์ต้องผ่านการบวชเรียนอย่างน้อยหนึ่งพรรษา ผู้ชายในอดีตเมื่ออายุครบบวชจึงบวชกันทุกคนเพื่อความเป็นคนดีและให้สังคมยอมรับ และสามารถมีเหย้ามีเรือนได้ การบวชพระต้องไปอยู่วัดเพื่อฝึกซ้อมท่องบทสวดมนต์และเตรียมความพร้อมทั้งพระอุปัชฌาย์และปฏิบัติพระสงฆ์นาน 3 เดือน จึงจะบวชได้และบวช 1 พรรษา เป็นประเพณีที่มีการปฏิบัติมาอย่างเคร่งครัด เมื่อถึงวันกำหนดมีการทำขวัญนาค การบวช และการฉลองพระที่บ้าน การผ่านการบวชเรียนถือว่าเป็นคนที่สมบูรณ์ และในช่วงดังกล่าวนี้มีการเตรียมการเกี่ยวกับประเพณีสลากภัตที่จะซ่อนเข้ามาในช่วงเข้าพรรษาด้วย

3. ประเพณีสลากภัต

ในเดือนแปดมีการไปวัดทำบุญในวันเข้าพรรษาสืบทอดพระพุทธศาสนา ผู้มีอายุครบบวชต้องบวชเรียน 1 พรรษา ชุมชนนำภัตตาหารไปถวายพระและนำข้าวสารอาหารแห้งไปวัดทำบุญครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง แต่ก่อนทุกวัดจะมีโรงครัว จึงได้มีการนำข้าวสารอาหารแห้งไปทำบุญเพื่อให้โรงครัวจัดภัตตาหารถวายพระได้ตลอดฤดูเข้าพรรษา มีการปฏิบัติประเพณีสลากภัตที่เตรียมการไว้ตั้งแต่เดือนเจ็ด คือ ครัวเรือนในหมู่บ้านรอบบริเวณวัดจับสลากว่าใครเป็นผู้ทำอาหารไปถวายพระในแต่ละวันตลอดฤดูเข้าพรรษา เพราะพระออกไปบิณฑบาตไม่สะดวกเพราะเป็นฤดูฝน

อีกประการหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้พระภิกษุได้ปฏิบัติธรรมได้เต็มที่ สลากภัตคือภัตตาหารที่จัดถวายพระโดยหมู่บ้านรอบวัดเป็นผู้ดำเนินการใช้วิธีจับสลากว่าใครต้องรับผิดชอบวันไหนและนับเข้าในสังฆทาน สลากภัตมีมูลเหตุจากหญิงคนหนึ่งในตำนานว่าเป็นยักษ์ เป็นผู้รู้เกณฑ์ฝนน้ำได้ดีมาก ปีไหนฝนน้ำดีก็บอกชาวเมืองให้ทำนาและก็ได้ข้าวมาก ข้าวไม่มีเสียหาย พวกชาวนารักนับถือมาก ต่างก็นำเครื่องสักการะมาให้จนร่ำรวย นางก็เอาของเหล่านั้นไปถวายเป็นสลากภัตขึ้นก่อน ใครๆ จนเป็นธรรมเนียมตั้งแต่นั้นมา ประเพณีทำสลากภัตที่ต่างกันโดยมากมีทายกวัด เป็นหัวหน้าป่าวร้องกันด้วยปากเปล่าบ้าง ทำเป็นฎีกาบอกบุญเที่ยวแจกกันบ้างแล้วกำหนดวันเวลาและสถานที่ โดยการจับสลากหรือตกลงกันว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบจัดภัตตาหารและเครื่องไทยทานไปถวายพระในวันใดและเป็นวัดใด โดยกำหนดวัดที่อยู่ในชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัดของชุมชนซึ่งมักมีอยู่หลายวัด เมื่อถึงวันกำหนดผู้รับสลากก็จัดภัตตาหารกับไทยทานมากบ้างน้อยบ้างตามกำลังนำไปถวายพระปฏิบัติถวายการดูแลวัดและพระภิกษุในวันที่ดินได้สลาก ส่วนวันต่อไปก็เป็นหน้าที่ของผู้จับสลากได้ในวันต่อไปตลอดช่วงการเข้าพรรษา

4. ประเพณีมิ่งมงคลเดือนเก้า

เดือนเก้าถือเป็นเลขมงคลเป็นประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน มีเป็นประเพณีชาวบ้านในการทำสิ่งที่เป็นมงคล เช่น แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ประเพณีแต่งงานในสมัยโบราณนิยมจัดงานในเดือนเก้า โดยผู้เป็นเจ้าบ่าวต้องไปทำงานในบ้านเจ้าสาวก่อนถึงพิธีแต่งงาน 1-3 เดือน เรียกว่า “อาสาเมีย” เพื่อพ่อแม่ฝ่ายเจ้าสาวจะได้แน่ใจว่าฝ่ายชายมีความรับผิดชอบเลี้ยงดูลูกสาวได้ และเมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายต้องไปอยู่บ้านเจ้าสาวเป็นครอบครัวแบบขยาย จึงเป็นที่มาของการนับญาติในสังคมภาคใต้ที่นับญาติโดยใช้ระบบเครือญาติฝ่ายหญิงเป็นหลัก

ประเพณีแต่งงานแต่เดิมผู้มาร่วมในการแต่งงานจะได้รับขนมกวนเป็นของชำร่วยตอบแทนกลับไปทุกคน ถือเป็นการขอบคุณของเจ้าภาพที่มีต่อผู้มาร่วมงานและมาช่วยงาน เพราะการแต่งงานเดิมชาวบ้านจะมาช่วยงานกันทั้งหมู่บ้าน โดยผู้หญิงจะต้องนำมิดทำครีวดิตตัวไปเพื่อช่วยในการทำอาหารส่วนผู้ชายก็ปอกมะพร้าวชุบมะพร้าวและคั้นกะทิ กวนขนม ทั้งขนมแป้งกวนสาคุ ขนมกันแมหรือกะละแม หรือข้าวเหนียวกวน เพื่อแจกจ่ายให้ผู้มาร่วมงานกลับไป ปัจจุบันประเพณีแต่งงานเปลี่ยนรูปแบบเป็นสากลประเพณีดั้งเดิมสูญหายไป และมีธุรกิจการจัดการแต่งงานเข้ามาแทน

5. ประเพณีตายาย : ประเพณีแห่งความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

ประเพณีตายาย หรือ ประเพณีแห่งความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ เนื่องมาจากพระพุทธศาสนานับความเชื่อร่วมในเรื่องความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ย้ำความสำคัญของระบบเครือญาติให้แน่นแฟ้น เพราะระบบเครือญาติเป็นฐานสำคัญในการดำรงอยู่ของชุมชนหมู่บ้าน ประเพณีตายายเป็นประเพณีที่บูรณาการระหว่างความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์ ความเชื่อเกี่ยวกับความตาย ความกตัญญูต่อพ่อแม่ปู่ย่าตายายที่เชื่อว่าไม่หายไปไหนจึงแสดงความกตัญญูที่ได้ดูแลกันทุกปีเป็นการย้ำความสำคัญของระบบเครือญาติโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนของความเชื่อและ

การปฏิบัติ โดยทุกคนไม่ว่าไปอยู่ท่ามาหากินอยู่ที่ใดเมื่อถึงเดือนสิบวันรับส่งตายายต้องกลับภูมิลำเนาเพื่อแสดงความกตัญญูทวดที่ด้วยการไปวัดทำบุญ คนละแมยังยึดมั่นในความกตัญญูทวดที่อย่างเหนียวแน่น อย่างไรก็ตามสำหรับชุมชนบุกเบิกใหม่ในสังคมพหุลักษณะก็ปฏิบัติประเพณีโดยมีองค์ประกอบต่างกันไปตามวัฒนธรรมประเพณีของถิ่นเดิมของแต่ละกลุ่มพวก เช่น กลุ่มนครศรีธรรมราชเรียกว่า “ทำบุญเดือนสิบ” โดยทำพิธีกรรมกันคนละครั้ง ไปวัดเดียวกันแต่แยกทำพิธี นั่งกันคนละด้าน แต่ทุกคนก็เหนียวแน่นในการปฏิบัติประเพณีที่แสดงออกซึ่งความกตัญญูทวดที่อย่างครบถ้วนตามความเชื่อและวัฒนธรรมของถิ่นเดิมของตนโดยมีประเพณีเป็นกลไกการยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้อยู่ในถิ่นเดิมและผู้อพยพที่ไม่ว่าไปอยู่ที่ใดก็ยังยึดมั่นในประเพณีที่ได้รับการบ่มเพาะมา การเรียกประเพณีตายายเรียกกันในจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี กระบี่ พังงา ประเพณีรับส่งตายายเป็นการแสดงถึงความกตัญญูอย่างสูงยิ่งต่อบรรพบุรุษ ชาวบ้านทุกคนครอบครัวจะไปวัดทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ ตายาย หมายถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ประเพณีตายายมีกิจกรรมการทำบุญ 2 ช่วง **ช่วงที่หนึ่ง เป็นวันรับตายาย** ในวันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบโดยมีความเชื่อว่าในวันนี้พ่อแม่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วจะได้รับการอนุญาตให้กลับมายังโลกมนุษย์เพื่อรับส่วนบุญเป็นเวลา 15 วัน ลูกหลานจะไปวัดทำบุญตั้งแต่วันแรกที่ตายายมาถึง โดยทุกคนครอบครัวจะไปทำบุญที่วัดของหมู่บ้าน ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลจะเดินทางกลับบ้านเพื่อทำบุญรับตายายที่วัดของหมู่บ้านของตน **ช่วงที่สอง เป็นวันส่งตายาย** หลังจากตายายกลับมาโลกมนุษย์ได้พบกับลูกหลานและเครือญาติได้ครบ 15 วันแล้วก็ถึงกำหนดวันกลับไปสู่ปรโลก ในวันแรมสิบห้าค่ำเดือนสิบ ลูกหลานก็จะไปทำบุญที่วัดอีกครั้งหนึ่งเป็นการทำบุญครั้งใหญ่เพื่อส่งตายายกลับ โดยนำภัตตาหารไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลและนำเครื่องอุปโภคบริโภคส่งให้ตายายนำไปบริโภคและใช้สอยในปรโลกตลอดหนึ่งปี วันส่งตายายถือเป็นวันสำคัญยิ่งที่ทุกคนต้องนำอาหารเครื่องปรุงเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตไปวัดทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษให้ได้หากไปไม่ได้ตายายจะเสียใจมากและต้องกอบทรายใส่ห่อผ้าไปแทนสิ่งของเพื่อไม่ต้องอับอายที่ลูกหลานไม่เอาใจใส่ดูแลและไม่กตัญญู ชาวหลังสวนและละแมเดิมจึงถือเป็นเรื่องใหญ่ในชีวิตที่ต้องถือปฏิบัติวัฒนธรรมนี้ ส่วนผู้คนจากจังหวัดนครศรีธรรมราชจะมีวัฒนธรรมต่างกันไปจากหลังสวน คือ วันแรมหนึ่งค่ำถือเป็นวันทำบุญซึ่งก็น่าจะมีนัยที่คล้ายคลึงกัน ส่วนวันแรมสิบห้าค่ำเรียกว่าวันบังกุล หรือบังสุกุลอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษโดยมีอาหารและขนมห้อยตามคติความเชื่อของผู้คนในแถบนี้ คือ ขนมลา แทนเสื้อผ้า ขนมดีซำ แทนเงิน ขนมบ้า ใช้ในการเล่นสะบ้า ขนมไข่ปลา แทนเครื่องประดับ ขนมพอง แทนแพข้ามวิญสงสาร

สำหรับอาหารและสิ่งของที่นำไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลในวันส่งตายายนั้นนอกจากต้องนำอาหารคาวหวานไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลแล้ว ยังจะต้องจัดเตรียมสิ่งของต่างๆที่ใช้ในครัวเรือนและการดำรงชีวิตเป็นพิเศษไปจากวันรับ ซึ่งเป็นคตินิยมว่าจัดเตรียมให้ตายายนำกลับไปนั้น ประกอบด้วยอาหารแห้ง เครื่องปรุง พืชผัก ผลไม้ อาหารแห้ง เช่น ปลาเค็ม เครื่องปรุง เช่น พริกสด พริกแห้ง หอม กระเทียม กะปิ น้ำปลา เกลือ น้ำตาลปี๊บ น้ำตาลทราย ข่า ตะไคร้ ขมิ้น มะพร้าว

มะกรูด มะนาว ข้าวสาร ข้าวเหนียว ถั่วเมล็ดแห้ง ทุเรียนกวน พืชผัก เช่น ผักต่างๆ น้ำเต้า (ผักทอง) ขี้พริ้ว หรือผักเขียว หัวมัน หัวเผือก ข้าวโพด แดงโม ผลไม้ ที่มีตามฤดูกาล โดยพืชผักที่เป็นพืชไร่บางชนิดต้องเก็บเตรียมไว้ตั้งแต่ฤดูการปลูกเลยทีเดียว นอกจากนั้นมีผลไม้ เงาะ ทุเรียน มังคุด ลางสาด ส้มโอ ทุเรียน ชีโต้ ไม้ขีดไฟ หมากพลู ปูนกินหมาก และเครื่องใช้อื่น เพื่อเป็นเสบียงกรังส่งให้ตายายไปกินไปใช้ต่อไป หลังจากที่นำอาหารไปถวายพระแล้วชาวบ้านจะนำเอาอาหารและของคาวหวานส่วนหนึ่งใส่ถาดหรือกะละมังไปวางไว้ตามสถานที่ต่างๆ ภายในวัด เช่น ประตูวัด ริมกำแพง ใต้ต้นไม้ เป็นต้น แล้วจุดเทียนจุดธูปบอกผู้ไม่มีญาติให้ได้รับอาหารและสิ่งของเหล่านี้

ประเพณีการรับส่งตายายยังเป็นประเพณีที่อยู่ในใจผู้คนทั้งคนถิ่นเดิมและผู้อพยพเข้าไปสร้างชุมชนบุกเบิกใหม่ยังยึดมั่นในประเพณีและวัฒนธรรมการรับส่งตายายอยู่อย่างเหนียวแน่น เพราะในวันนี้นอกจากจะเป็นวัฒนธรรมการแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดาปู่ย่าตายายและญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วยังเป็นวันพบเจอญาติที่ตอกย้ำความสำคัญของระบบเครือญาติด้วย แม้ว่าในระยะหลังด้วยข้อจำกัดต่างๆ แต่จิตวิญญาณเกี่ยวกับวัฒนธรรมรับส่งตายายยังเหนียวแน่นไม่เปลี่ยนแปลงจนกระทั่งปัจจุบัน

6. ประเพณีแห่พระแข่งเรือ: ฐานการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ประเพณีในวันออกพรรษาแห่พระแข่งเรือ ในเดือนสิบเอ็ดเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องอยู่กับสายน้ำเนื่องจากเดือนสิบเอ็ดเป็นหน้าน้ำหรือฤดูน้ำ วัฒนธรรมประเพณีแห่พระแข่งเรือจึงเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่เกี่ยวกับสายน้ำ ชุมชนเมืองหลังสวนซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำมีประเพณีที่เกี่ยวข้องโดยตรงอยู่กับวิถีชีวิตแม่น้ำหลังสวนสองประเพณี คือ ประเพณีแห่พระแข่งเรือและประเพณีลอยแพ สำหรับประเพณีแห่พระแข่งเรือเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่แสดงความเข้มแข็งของวัฒนธรรมชุมชนจากการทำงานของทุนทางสังคมที่ต่อเนื่องมายาวนานนับร้อยปี ปัจจุบันประเพณีนี้ยังอยู่ในจิตวิญญาณของผู้คนหลังสวนทุกคน วัฒนธรรมประเพณีแห่พระแข่งเรือเป็นประเพณีเชิงซ้อนประกอบด้วย 3 ประเพณี คือ 1) ประเพณีลากพระ 2) ประเพณีตักบาตร และ 3) ประเพณีแข่งเรือ

6.1 ประเพณีแห่พระหรือลากพระและการทำบุญตักบาตร

ประเพณีแห่พระหรือประเพณีลากพระเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาที่ชาวบ้านเรียกขานกันสองชื่อคือ “แห่พระ” และ “ลากพระ” ซึ่งมีที่มาจากการแสดงความกตัญญูต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในคราวเสด็จกลับจากการโปรดพระพุทธมารดา เมื่อเสด็จกลับในวันแรมหนึ่งค่ำ เดือนสิบเอ็ดพุทธศาสนิกชนไปรอรับเสด็จพระพุทธเจ้ากันอย่างล้นหลามด้วยการทำบุญตักบาตร ได้กำหนดให้พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์พระพุทธรูปเจ้าและมีการแห่ลากพระพุทธรูปและพระสงฆ์มายังศูนย์กลางชุมชน พุทธศาสนิกชนถวายการต้อนรับโดยการตักบาตรด้วยข้าวต้มลูกโยนและภัตตาหารอื่น ๆ กิจกรรมการแห่พระหรือลากพระคือแห่หรือลาก “เรือพระ” ตามการเกิดประเพณีแห่พระมีต้นกำเนิดจากขบวนเรือแห่พระทางเรือมาทอดกฐินในวันออกพรรษา ทั้งพระพุทธรูปและพระสงฆ์แห่แหนมาตามแม่น้ำหลังสวนมายังวัดด่านประชากร ซึ่งเป็นวัดอยู่ริมแม่น้ำหลังสวนเป็นวัด

สำคัญของเมืองหลัง พระภิกษุที่มาร่วมพิธีกฐินมาทางเรือ ขณะแล่นมาก็ดีฆ้องร้องปาวมาตลอดทาง ให้พุทธศาสนิกชนได้รู้ว่าถึงช่วงเวลาทอดกฐินแล้ว โดยมีเรือยาวเป็นเรือลาก “เรือพระ” ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและพระสงฆ์ เพราะโบราณใช้เส้นทางน้ำเป็นหลักในการสัญจร ต่อมาไม่ได้ใช้ทางน้ำก็ยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมเดิมคือเมื่อใช้เส้นทางบกเป็นหลักก็เรียกว่า “เรือพระบก” และยังคงรักษาวัฒนธรรมเดิมคือลากพระมายังพิธีเช่นเดียวกับการลากพระในแม่น้ำและเป็นที่มาของประเพณีแห่พระหรือลากพระ ประเพณีตักบาตรและประเพณีแข่งเรือ ซึ่งทั้งสามประเพณีนี้มีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการก่อนในรูปแบบของการเตรียมคือ กิจกรรมเกี่ยวกับเรือพระที่ต้องดำเนินการก่อนวันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด โดยเมื่อเสร็จงานประเพณีตายายในเดือนสิบซึ่งเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษปู่ย่าตายายในระบบครอบครัวแล้วก็เข้าสู่วัฒนธรรมประเพณีความกตัญญูต่อพระพุทธรูปเจ้าที่เป็นประเพณีที่สอดคล้องต่อเนื่องกัน โดยวัดและชุมชนหมู่บ้านรอบวัดมีการเตรียมการล่วงหน้านับเดือนในการประดิษฐ์ตกแต่งเรือพระให้สวยงามตั้งแต่ตัวเรือ และการประดับตกแต่ง ทั้งเรือพระบกและเรือพระน้ำตลอดจนการเตรียมเชือกลากเพื่อแห่พระไปยังมณฑลพิธี โดยเริ่มด้วยวัดและชุมชนนำบุษบกสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปที่เก็บไว้จากกิจกรรมประเพณีในปีที่ผ่านมาออกมาทำความสะอาดหากจะต้องทำใหม่เป็นก็จัดทำขึ้นหรือซื้อมาซ่อมแซม โดยพระภิกษุและชุมชนร่วมแรงร่วมใจออกแบบตกแต่งให้สวยงาม เหมาะสม กิจกรรมการเตรียมเรือพระนี้เป็นกิจกรรมของวัดและของชุมชน ในส่วนวัดมีพระภิกษุมาเป็นแม่จวนร่วมอยู่ด้วย ทั้งวัดและชุมชนร่วมกันอย่างแข็งขันตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จเรียบร้อยเป็นเรือพระที่สวยงาม ในสมัยก่อนมีการจัดตกแต่งไปตามยุคสมัย มีธงวัด ธงชาติ ดอกไม้รูปเทียน จัดวางเรือพระไว้บน “นวน” ซึ่งเป็นพาหนะพื้นบ้านที่ใช้แรงควายลาก เมื่อดัดแปลงเป็นเรือพระพุทธศาสนิกชนเป็นผู้ลากเพราะถือและเชือกกันว่าได้บุญมาก จัดตกแต่งให้พร้อมในการลากในวันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด ปัจจุบันได้ปรับปรุงพาหนะในการลากพระจาก “นวน” มาเป็นรถยนต์ ดังนั้นในการเตรียมการจัดทำเรือพระบกจึงตกแต่งเรือพระบนรถไปทีเดียว เมื่อถึงวันลากพระก็มีพุทธศาสนิกชนมาลากเหมือนเดิมเพียงแต่เบาแรงขึ้นมาก

ปัจจุบันเมื่อมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาเกี่ยวข้องในการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยทำให้การตกแต่งเรือพระวิจิตรพิสดารสวยงามอลังการขึ้นมาก มีดอกไม้สวยงามมาตกแต่งจากกรุงเทพมหานคร ออกแบบเป็นเรือหงส์ เรือครุฑ เรืออนันตนาคราช และอื่นๆ หลากหลายความคิด มีฉัตร ธงวัด ธงชาติ ประดับตกแต่งสวยงามขึ้นมาก จากเดิมที่ทำกันตามกำลังความคิดของชาวบ้านที่ศรัทธาในพระพุทธรูปและวัด มีพระพุทธรูป พระสงฆ์ ดอกไม้ รูปเทียน ผ้ากฐิน บริวารกฐินก็เพียงพอแล้ว หลังจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาใช้ประเพณีเป็นจุดขาย การพัฒนาการท่องเที่ยวไทยด้วยสโลแกน UNSEEN THAILAND มีการตั้งชื่อประเพณีใหม่ให้สะดุดตาสะดุดใจมากขึ้นเป็น **“งานประเพณีแห่พระแข่งเรือขึ้นโขนชิงธง”** มีชื่อเรื่องรองว่า **“ชิงโล่และถ้วยพระราชทาน มรดกวัฒนธรรมแหล่งลุ่มน้ำหลังสวน”** การจัดเรือพระก็วิวัฒนาการรูปแบบไปทุกปี และมีการเน้นการทำบุญมากขึ้น ในเรือพระมีการนำพระพุทธรูปประจำวันเกิดมาประดิษฐาน

เรียงอยู่ข้างกราบเรือทั้งสองข้างให้พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญตักบาตรพระประจำวันเกิดด้วย การออกแบบตกแต่งเรือพระที่อลังการขึ้นนั้นเนื่องมาจากมีกิจกรรมต่อเนื่องในการสืบสานประเพณีคือการประกวดเรือพระทั้งเรือพระบกและเรือพระน้ำ แต่ละวัดจึงออกแบบตกแต่งให้สวยงามที่สุดเพื่อรางวัลแห่งการสืบสานประเพณี และเพื่อแสดงถึงความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจและความเข้มแข็งของชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง เรือพระจะตกแต่งเสร็จเรียบร้อยในวันขึ้นสิบห้าค่ำเดือนสิบพร้อมที่ลากแหในช่วงเช้ามิดของวันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ดไปยังมณฑลพิธีที่ตกลงกันไว้เมื่อร้อยห้าสิบปีที่ผ่านมาที่เล่าขานและเชื่อกันว่าในปี 2551 เป็นปีที่ 167 ที่ใช้สถานที่บริเวณที่ทำการเมืองหลังสวนเมื่อครั้งพระยาจุฬาราชโกศการเป็นเจ้าเมืองเมื่อเมืองหลังสวนเป็นเมืองชั้นจัตวา และมีวัดขันเงินซึ่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำหลังสวนฝั่งเดียวกับที่ตั้งเมืองหลังสวน ปัจจุบันมณฑลพิธีก็ยังใช้บริเวณเดิมบนถนนเส้นเดิมที่สืบทอดไว้อย่างเหนียวแน่น ส่วนเรือพระน้ำก็จัดตกแต่งเรือให้สวยงามมีการผูกผ้า ตกแต่งบุษบกและตกแต่งเรือโดยลงไปตกแต่งในเรือในน้ำเลยที่เดียวด้วยไม้ดอกไม้ประดับสวยงาม เรือพระน้ำก็ล่องน้ำมาในพิธีเปิด และล่องไปมาอยู่ตลอดการแข่งเรือเพื่อสืบสานที่มาของประเพณีการแข่งขันเรือแต่โบราณที่พระพุทธศาสนาเป็นต้นตอของการเกิดประเพณี ปัจจุบันมีการประกวดเรือพระน้ำด้วย แต่อย่างไรก็ตามเรือพระน้ำก็ลดจำนวนลงมาก ปี 2551 มีเรือพระน้ำเพียงหนึ่งลำเป็นเรือพระน้ำของวัดบางลำภู ตำบลแหลมทราย

ในการจัดเรือพระนั้นเดิมมีเฉพาะเรือพระน้ำ วัดทุกวัดจะจัดเรือพระกันทุกวัด โดยเฉพาะวัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำหลังสวนตลอดจนวัดที่อยู่ถัดเข้าไป มีเรือพระของวัดขันเงิน วัดประจำเมืองหลังสวน ซึ่งปัจจุบันเป็นวัดหลวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ยกวัดขันเงินเป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2531 ในช่วงที่พระราชนิพนธ์เป็นเจ้าอาวาส นอกจากนั้นมีวัดประสาธนิกร วัดด่านประชากร วัดดอนโหนดหรือวัดโตนด วัดต้นกุล เนื่องจากสมัยก่อนไม่มีถนนจึงมีเรือพระน้ำเป็นหลัก นอกจากนั้นมีเรือพระวัดบางลำภู วัดแหลมทราย วัดดอนชัย วัดวังตะกอก วัดเขาเสก วัดสว่างมนัส ปากน้ำหลังสวน เป็นต้น เมื่อมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกมีถนนมากขึ้นเรือพระน้ำก็ลดลงมีเรือพระบกมากขึ้น ปัจจุบันมีเรือพระบกมากกว่าเรือพระน้ำเพราะมีถนนหนทางเพิ่มมากขึ้นมีรถยนต์เป็นพาหนะที่สะดวกในขณะที่เส้นทางน้ำหมดยุคสมัยกลายเป็นเส้นทางไม่สะดวก จึงมีเรือพระบกมาร่วมประเพณีเต็มท้องถนนที่จัดเป็นมณฑลพิธี

สำหรับอำเภอละแมซึ่งเดิมเป็นตำบลละแมในอำเภอลังสวนซึ่งเคยได้ร่วมกิจกรรมประเพณีโดยมีเรือพระน้ำวัดปากน้ำละแมและมีเรือแข่งเข้าร่วมประเพณีแห่พระแข่งเรือด้วยจนกระทั่งหลังทศวรรษ 2500 ได้ห่างหายไป เพราะผู้คนน้อยและมีผู้อพยพจากท้องถิ่นอื่น ๆ เข้าไปอยู่ในป่าตำบลละแมมากขึ้น ผู้คนดั้งเดิมต้องอพยพโยกย้าย และผู้อพยพจากต่างถิ่นไม่รู้จักประเพณีและอยู่กันเป็นหมู่เป็นพวกยึดวัฒนธรรมของตนเองจากถิ่นเดิมจึงทำให้ประเพณีแห่พระแข่งเรือของตำบลละแมห่างหายไป และเมื่อแยกเขตการปกครองเป็นอำเภอละแมก็ทำให้ห่างหายจากประเพณีดั้งเดิมมากขึ้น ปัจจุบันผ่านมา 5 ทศวรรษ ผู้คนอำเภอละแมก็ยังอยู่เป็นหมู่พวก นายอำเภอละแม

นายเอกรัฐ หลีเส็น ได้วิวัฒน์วิถีคิดของผู้คนละแวกในทศวรรษ 2550 โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นกลไกในการสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในอำเภอละแม ในปี 2551 ได้รวมผู้คนละแวกทั้งประชาชนและผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่นฟื้นฟูประเพณีแห่พระแข่งเรือของละแมในครั้งที่เป๋นตำบลในอำเภอละแมหลังสวนขึ้นมามีใหม่ โดยในปี 2551 ได้ส่งเรือยาว “เจ้าแม่จำปูน” ซึ่งเป็นเรือชุดใหม่เข้าร่วมประเพณีจนประสบความสำเร็จ ในปี 2554 อำเภอละแมโดยเทศบาลตำบลละแมได้ส่งเรือพระบกที่ตกแต่งสวยงามเข้าร่วมประเพณี และโรงเรียนละแมวิทยาได้ส่งวงดุริยางค์นักเรียนเป๋นพาเหรดนำเรือพระ นับเป๋นความสำเร็จทั้งดงามของนายอำเภอนักพัฒนาที่ใช้ทุนวัฒนธรรมเป๋นกลไกปลูกจิตวิญญาณให้เกิดการมีส่วนร่วมและนายอำเภอกอนต่อมาก็สานความคิดต่อเนื่องเกิดเรือพระขึ้นมามีอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ห่างหายไปนาน 5 ทศวรรษ ละแมได้แสดงการสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมอันเป๋นตัวตนในฐานะเป๋นส่วนหนึ่งของ “เมืองหลังสวน” ชัดเจนและเต็มรูปแบบในปี 2554 กิจกรรมการตกแต่งเรือพระมีการเตรียมการล่วงหน้านานนับเดือนในการประดิษฐ์ตกแต่งเรือพระให้สวยงาม ลากหรือแห่พระไปยังมณฑลพิธีที่ตกลงกันคือในอดีตเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมาใช้สถานที่บริเวณที่ทำการเมืองหลังสวนซึ่งมีจวนผู้ราชการเมืองพระยาจุฬาราชโกศการอยู่ในบริเวณนั้น ปัจจุบันมณฑลพิธีก็ยังใช้สถานที่บริเวณเดิมบนถนนเส้นเดิม เพียงแต่ปัจจุบันมีการตกแต่งเรือพระวิจิตรบรรจงมากหลังจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาใช้ประเพณีเป๋นจุดขายการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย

การแห่พระหรือลากพระเริ่มขึ้นในเช้าตรู่วันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด โดยชุมชนหมู่บ้านของวัดเริ่มลากพระแห่ออกจากวัดไปยังมณฑลพิธี ชุมชนทั้งเด็กหนุ่มสาวผู้ใหญ่ผู้สูงอายุมาช่วยกันลากพระด้วยความศรัทธาความเชื่ออย่างลุ่มลึกว่าผู้ลากพระจะได้บุญมาก ประเพณีนี้จึงสืบเนื่องต่อมายาวนานบนฐานความศรัทธาที่ลึกซึ้งในพระพุทธศาสนา เรือพระบกจะมารวมกันและพระสงฆ์มารวมในมณฑลพิธีให้ชาวบ้านได้ทำบุญตักบาตรทั้งพระพุทธรูปและพระสงฆ์ การลากพระแต่เดิมพุทธศาสนิกชนเป็นผู้ลากซึ่งลากด้วยแรงคนจริง ๆ กว่าที่จะมาถึงมณฑลพิธีก็เหนื่อยตักกันทุกคน แต่ทุกคนมีความสุขอื่มนบุญ เพราะมีความเชื่ออย่างลึกซึ้งว่าลากพระแล้วได้บุญมากเพราะทำความดีเมื่อลากเรือพระมาแล้วพระสงฆ์ก็ออกจากวัดตามเรือพระมารับบิณฑบาตในปริมนลพิธีตั้งแต่ถนนหน้าวัดขึ้นเงินไปจรดทางรถไฟที่ชาวบ้านเรียกว่า“พานลอด” คือเส้นทางที่ถนนลอดใต้รางรถไฟ เรือพระจอดเรียงรายไปบนถนนเป๋นแนวยาวจากสะพานลอดไปถึงถนนหน้าวัดขึ้นเงินสวยงามและอลังการน่าเลื่อมใสศรัทธายิ่ง พุทธศาสนิกชนทั้งเด็กจนถึงผู้สูงอายุตักบาตรกันด้วยสีหน้าอื่มนเมเปี่ยมสุขทุกปี ชาวหลังสวนที่ไปอยู่ทีอื่นจะชวนกันกลับบ้านเพื่อลากพระและทำบุญตักบาตรและร่วมงานแข่งเรือกันอย่างถ้วนหน้า เมื่อตักบาตรพระสงฆ์แล้วไปตักบาตรพระประจำวันเกิดเป๋นอันเสร็จพิธี พุทธศาสนิกชนส่วนหนึ่งไปลากพระกลับวัดมีพิธีสงฆ์ที่วัดในวันออกพรรษาเป๋นอันเสร็จพิธีการลากพระบก แต่ปัจจุบันประเพณีลากพระได้วิวัฒน์ไปเมื่อรัฐบาลพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวส่งเสริมการท่องเที่ยวทั่วไทย ประเพณีลากพระได้มีกิจกรรมต่อเนื่องเป๋นกิจกรรมการประกวดเรือพระบกและเรือพระน้ำ ดังนั้นปัจจุบันเมื่อเสร็จพิธีตักบาตรแล้วเรือพระจะถูกอัญเชิญไป

ตั้งแถวที่หน้าวัดประสาธน์กรด้านข้างตลาดเทศบาลเพื่อลากแห่แห่นไปยั้งที่ว่าการอำเภอหลังสวน ซึ่งตั้งอยู่หลังสถานีรถไฟหลังสวนไม่ไกลจากมณฑลพิธีเพื่อคัดสรรตัดสินมอบรางวัลให้เรือพระที่สวยงามและถูกต้องตามขนบประเพณี และจอดเรือให้พุทธศาสนิกชนได้มาทำบุญตักบาตรพระประจำวันเกิดและชื่นชมความสวยงามของเรือพระตลอดงานประเพณีแห่พระแข่งเรือทั้ง 3 วัน หรือ 5 วันแล้วจึงลากเรือพระกลับวัดเพื่อเริ่มกิจกรรมประเพณีใหม่ในปีต่อไป

ประเพณีทำบุญตักบาตร

ก่อนวันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ดประมาณเกือบเดือนที่ชุมชนหลังสวนมีการเตรียมการเพื่อต้อนรับประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของปี ก่อนถึงวันแรม 1 ค่ำประมาณเกือบหนึ่งเดือนหลังจากที่ผ่านประเพณีตายายไปแล้ว ทุกครัวเรือนจะเตรียมทำ “ต้ม” คือขนมต้มห่อใบกระพ้อรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วมีก้านยาวสวยงาม โดยในช่วงฤดูทำนาก็จะปลูกข้าวเหนียวไว้ ปกติการทำนาของชาวหลังสวนปลูกข้าวเจ้าเป็นหลัก แต่ละครัวเรือนจะปลูกข้าวเหนียวไว้บ้างหนึ่งเพื่อไว้ทำขนมทั้งขนมในพิธีกรรมของประเพณีต่างๆ ตลอดปีซึ่งใช้ข้าวเหนียวเป็นหลักและขนมในการบริโภคในครัวเรือน ต่อจากนั้นเตรียมขึ้นมะพร้าวหรือเก็บมะพร้าวจากในสวนเตรียมปอกเปลือกไว้ ต่อจากนั้นไปเก็บใบกระพ้อจากในป่าพรุซึ่งส่วนใหญ่ใครไปเก็บมาก็นำมาแจกจ่ายเพื่อนบ้าน แต่ปัจจุบันหายากจึงมีผู้นำมาขาย กระบวนการเริ่มตั้งแต่ผู้หญิงและเด็กกวาดข้าวเหนียวนำข้าวเปลือกมาซอมเป็นข้าวสารหรือนำไปสีที่โรงสีขนาดเล็กในชุมชน ผู้ชายเก็บมะพร้าว ปอก และซูด ตลอดจนคั้นกะทิเพราะผู้ชายมีแรงมากกว่าผู้หญิง ซึ่งทุกบ้านที่มีงานบุญผู้ชายมีหน้าที่ซูดมะพร้าวและคั้นกะทิในทุกงานเพราะทำได้รวดเร็วและคั้นกะทิออกมาได้หมด ทุกบ้านจะช่วยเหลือกันทั้งครัวเรือน ทั้งลูก ๆ หลาน ๆ ทั้งเด็กเล็กและเด็กโต พี่ป้าน้าอายายายป้าพ่อเฒ่าแม่เฒ่าช่วยกันตามความถนัดคนละไม้คนละมือ ผู้ชายก็ซูดมะพร้าว คั้นกะทิ ผู้หญิง ทั้งยา แม่เฒ่าเตรียมใบกระพ้อคลี่ทำความสะอาด พักไว้ให้ใบกระพ้อกางออก เด็ก ๆ ไปหาไม้พินในสวนมากองไว้ หลังจากเตรียมวัสดุอุปกรณ์ไว้พร้อมแล้ว ก่อนถึงวันแรมหนึ่งค่ำประมาณ 2 วัน กิจกรรมการมีส่วนร่วมในครอบครัวก็เริ่มขึ้น ด้วยการซูดมะพร้าว คั้นกะทิ ผัดข้าวเหนียวกับกะทิ เด็ก ๆ ช่วยใส่ไม้พินในเตา หน้าที่ห่อต้มเป็นของผู้หญิงซึ่งแม่เฒ่าและย่าจะห่อได้สวยเป็นทรงสามเหลี่ยมมุมแหลม มีหางต้มยาวตามคติโบราณ เด็ก ๆ ก็มีความพยายามที่จะห่อต้มและเรียนรู้กิจกรรมนี้จากยายาย เมื่อห่อเสร็จแล้วนำไปนึ่ง ต้มจะทำเสร็จก่อนวันงานประมาณ 2-3 วัน เก็บส่วนหนึ่งไว้ใส่บาตร ส่วนที่เหลือแจกจ่ายลูกหลานญาติพี่น้องเพื่อนฝูงที่มาจากที่อื่น โดยเฉพาะเด็ก ๆ จะได้กินต้มก่อนใคร ต่อจากนั้นเตรียมภัตตาหารคาวหวานของแห้งสำหรับตักบาตรร่วมกับต้มสัญลักษณ์ประเพณี นอกจากเตรียมทำต้มซึ่งเป็นอาหารประจำประเพณีนี้แล้วชาวบ้านจะเตรียมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายชุดใหม่สำหรับทุกคนในครอบครัวด้วย แต่ปัจจุบันการทำต้มของครัวเรือนหายไปใช้วิธีการซื้อเพราะหาใบกระพ้อได้ยาก ป้าหายไปด้วยกับ”ต้ม” ได้ลดบทบาทลง ในปี 2551 และ 2552 มีต้มใส่บาตรน้อยมากพร้อมกับบทบาทของสมาชิกในครอบครัวในการมีส่วนร่วมก็ลดลงตามไปด้วย เมื่อพระกลับจากบิณฑบาตทำพิธีกรรมเนื่องในวันออกพรรษาแล้วเป็นอันเสร็จพิธี ส่วนอาหารที่รับบิณฑบาตมาวัดจะแจกจ่ายไปให้ฝ่ายเรือแข่งของวัดและเรืออื่น ๆ

ที่มาใช้สถานที่วัดพักเรือด้วย ปัจจุบันจึงมีการเตรียมอาหารใส่บาตรให้มากเพื่อให้วัดได้แจกจ่ายไปให้ฝีพายเรือแข่งด้วย

เช้าตรู่วันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด แต่ละครัวเรือนก็จะแต่งตัวสวยงามทั้งปู่ย่าตายายพ่อแม่ลูกหลานก็จะนำ “ต้ม” สัญลักษณ์ของประเพณี ภัตตาหารคาวหวาน ผลไม้ออกไปตักบาตรกันที่จุดที่เรือพระบถมารวมอยู่และมีพระสงฆ์มารับบิณฑบาตที่ถนนกลางเมืองหลังสวน พุทธศาสนิกชนทั้งเด็กผู้ใหญ่ผู้สูงอายุจะร่วมกิจกรรมตักบาตรกันอยู่เต็มท้องถนนตักบาตรด้วยสีหน้ายิ้มชื่นบ่งบอกถึงความสุขที่มาจากความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ส่วนผู้ที่อยู่นอกเมืองออกไปก็ทำกิจกรรมกันในศูนย์กลางชุมชนของแต่ละพื้นที่ เมื่อตักบาตรเสร็จแล้วก็เสร็จพิธีการแห่พระ เมื่อพระกลับจากบิณฑบาตทำพิธีกรรมเนื่องในวันออกพรรษาแล้วเป็นอันเสร็จพิธี ส่วนอาหารที่รับบิณฑบาตมาวัดจะแจกจ่ายไปให้ฝีพายเรือแข่งของวัดและเรืออื่น ๆ ที่มาใช้สถานที่วัดพักเรือด้วย ปัจจุบันจึงมีการเตรียมอาหารใส่บาตรให้มากเพื่อให้วัดได้แจกจ่ายไปให้ฝีพายเรือแข่งด้วยทุกคนจะรอช่วงบ่ายที่เป็นประเพณีแข่งเรือในแม่น้ำหลังสวนต่อไป

6.2 ประเพณีแข่งเรือ

ประเพณีการแข่งเรือเป็นประเพณีต่อเนื่องจากประเพณีแห่พระและประเพณีทำบุญตักบาตรซึ่งเสร็จพิธีในครึ่งวันตอนเช้า ในช่วงบ่ายเป็นประเพณีแข่งเรือ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “เรือแข่ง” สถานที่จัดในแม่น้ำหลังสวนตั้งต้นตั้งแต่สะพานข้ามแม่น้ำหลังสวนทางด้านทิศตะวันออกไปจนถึงหน้าวัดด่านประชากร วัดที่เป็นตำนานของประเพณีการลากพระ แม่น้ำหลังสวนในช่วงนี้เป็นแนวตรงจัดเป็นสนามเรือแข่งมีความยาวประมาณ 500 เมตร ซึ่งเป็นสถานที่ใช้แข่งเรือมาแต่โบราณ ตั้งแต่เริ่มมีการแข่งเรือเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมามีมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ห้า ในช่วงที่หลังสวนมีฐานะเป็นเมืองชั้นจัตวาและมีพระยาจุฬาราชโกศการเป็นเจ้าเมือง แม่น้ำหลังสวนยังทำหน้าที่สืบทอดประเพณีแห่พระทางน้ำและการแข่งเรือมาอย่างยาวนาน เมื่อถึงวันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ดซึ่งเป็นวันออกพรรษาหลังจากพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเสร็จสิ้นแล้วในช่วงเวลาเช้า ในช่วงเวลาบ่ายจะเป็นช่วงของการแข่งเรือยาว ประเพณีการแห่พระแข่งเรือเดิมจะจัดเป็นเวลาสามวัน ตั้งแต่วันแรมหนึ่งค่ำถึงแรมสามค่ำเดือนสิบเอ็ด แต่ปัจจุบันจัดเป็นเวลา 5 วัน ในปี 2551 จัดในวันแรม 1 ค่ำ ถึงแรม 5 ค่ำ ตรงกับวันที่ 15-19 ตุลาคม 2551 สำหรับวันในการจัดประเพณีให้ถือวันตามจันทรคติที่เป็นวันขึ้นแรมโดยมีหลักกว่าเป็นวัน “แรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด” ซึ่งเป็นวันออกพรรษาเป็นสำคัญ ส่วนจะตรงกับวันใดเดือนใดตามสากลก็เป็นไปตามนั้น แต่ละปีวันจัดงานประเพณีจึงไม่ตรงกัน

องค์ประกอบของประเพณีการแข่งเรือ

ประเพณีการแข่งเรือของหลังสวนมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นแห่งเดียวในประเทศไทย และในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ว่าได้ แต่เดิมกิจกรรมการดำเนินการเกี่ยวกับเรือเป็นของวัดและชุมชนรอบวัด คือ เรือเป็นของวัด การจัดแข่งเรือเป็นของชุมชนเรือที่นำมาแข่งเป็นเรือของวัดต่าง ๆ ในเมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวน และอำเภอหลังสวน ชุมชนในบริเวณวัดและพระภิกษุในวัด

ร่วมเตรียมเรือ ปัจจุบันมีเรือของหน่วยงานราชการที่เป็นหน่วยงานพัฒนาท้องถิ่นและท้องที่ ตลอดจนหน่วยงานการศึกษาและสถานศึกษาซึ่งมีการใช้วัฒนธรรมการแข่งเรือเป็นกลไกในการสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในหน่วยงานรวมทั้งเป็นการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ การพัฒนาด้านสังคมทั้งศาสนา วัฒนธรรมและการศึกษา โดยเก็บเรือไว้ที่วัดตามคติโบราณคล้าย ๆ กับเรือเป็นของวัดแต่วัดไม่ได้เข้าไปจัดการ พระภิกษุและชุมชนร่วมกันจัดการเรือเพื่อส่งเรือลง แข่งขัน ช่อมแซมตกแต่งให้สวยงามด้วยองค์ประกอบในการตกแต่งเรือที่น่าเกรงขามด้วยพิธีกรรม เพราะถือกันว่าเรือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่ที่จะบันดาลให้ประสบความสำเร็จ มีการเตรียมการ ล้างหน้าหลายเดือน เมื่อเตรียมเรือเสร็จแล้วก็ลงฝึกซ้อมฝีพายในแม่น้ำหลังสวนซึ่งเป็นสนามแข่ง ขันจริงก่อนถึงวันแข่งขันประมาณ 1 เดือน เสียงตีฆ้องและเสียงเป่านกหวีดจะดังขึ้นในลำน้ำเป็น จังหวะ ๆ ตามฝีพาย ปลุกจิตวิญญาณวัฒนธรรมประเพณีแห่งสายน้ำของผู้คนปีแล้วปีเล่าถึง ปัจจุบันไม่น้อยกว่า 150 ปีที่ทุนทางสังคมได้ทำหน้าที่ตอกย้ำและตกแต่งสร้างเสริมพลังความ เข้มแข็งของชุมชนให้เข้มข้น เสียงฆ้องและเสียงนกหวีดในการฝึกซ้อมพายเรือที่ดังขึ้นในสายน้ำ เป็นจังหวะ ๆ นั้น ได้ปลุกจิตวิญญาณสำนึกร่วมของความเป็นชุมชนเดียวกัน ความรักถิ่น ความ สามัคคี ตลอดจนความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้ตื่นขึ้นทุก ๆ ปี เมื่อเสียงนกหวีดและเสียงฆ้องของการ ฝึกซ้อมพายเรือดังขึ้นทุกคนที่อยู่ริมฝั่งน้ำจะทำงานที่ทำอยู่มาดูเรืออย่างตื่นเต้นและมีความสุขด้วย ความจดจำรำลึกว่าการแห่พระแข่งเรือได้มาถึงแล้ว ความสวยงามและจังหวะความพร้อมเพรียงใน การพายเรือเป็นสิ่งงดงามลึกซึ้งในความคิดของชาวบ้าน เป็นความสวยงามที่มาจากการร่วมแรงร่วม ใจให้เป็นหนึ่งเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน เด็ก ๆ จะวิ่งตุงกันไปที่ริมแม่น้ำเพื่อดูการฝึกซ้อมพายเรือ อย่างมีชีวิตชีวาด้วยความรู้สึกร่วมอย่างเต็มเปี่ยม ปีแล้วปีเล่าด้วยใจและความรู้สึกที่จดจ่อผูกพันใน เสียงฆ้องและนกหวีดที่จะดังขึ้นปีละครั้ง วันเวลาแห่งความสุขของชุมชนหมู่บ้านจากประเพณีแห่ง สายน้ำที่ตกตะกอนอยู่ในความรู้สึกได้ถูกปลุกจิตวิญญาณแห่งการมีส่วนร่วมทุก ๆ รอบปี ทุนทาง สังคมที่เกิดจากความยึดมั่นในพระพุทธศาสนายึดมั่นในความสามัคคีและการมีส่วนร่วมในประเพณี เป็นเหมือนการไปร่วมทำหน้าที่ต่อชุมชนที่ทำด้วยจิตวิญญาณที่ยึดมั่นในการร่วมกันทำสิ่งที่ดีงาม การแข่งเรือมีเรื่องราวจากพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นเรื่องราวแห่งความดีงามที่ตกผลึกอยู่ในความรู้สึก เป็นเรื่องราวของการทำความดี จากฐานความยาวนานของการเกิดเป็นชุมชนที่ยึดมั่นในความดีโดย มีพระพุทธศาสนาเป็นฐานยึดที่มั่นคง

1. ที่มาของประเพณีแห่พระแข่งเรือ

การแข่งเรือมีฐานคิดมาจากวิถีการดำเนินชีวิตของชาวหลังสวนที่ผูกพันอยู่กับแม่น้ำ หลังสวนมาแต่โบราณ ซึ่งมีการปลูกสร้างบ้านเรือนและสร้างชุมชนอยู่ใกล้แม่น้ำ มีเรือเป็นพาหนะ สำคัญที่เกิดจากฝีมือชาวบ้าน และทำมาหากินอยู่ในแม่น้ำแต่ไม่ตั้งบ้านเรือนริมฝั่งน้ำ บริเวณริม ฝั่งน้ำมีกอไผ่ขึ้นอยู่ตลอดแนวรวมทั้งพืชพรรณอื่น ทั้งเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง และอาชีพการ จับสัตว์น้ำเนื่องจากอยู่ใกล้ปากแม่น้ำจึงมีสัตว์น้ำสมบูรณ์ มีการเล่าขานต่อ ๆ กันมาว่าประเพณี การแข่งเรือมีที่มาจากพระพุทธศาสนา จากการทำบุญในวันออกพรรษา เนื่องจากวัดอยู่ริมแม่น้ำ

จึงจัดกระบวนเรือขบวนไปทำบุญที่วัดด่านประชากรวัดสำคัญของเมืองหลังสวนซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำหลังสวนใกล้สะพานข้ามแม่น้ำ เรือลำที่ใช้ประดิษฐานพระพุทธรูปและตั้งองค์จีน พระภิกษุเรียกว่า “เรือพระ” เรือพระมีขนาดใหญ่กว่าลำอื่น จึงต้องใช้เรือลากจูงซึ่งต้องมีกำลังเพียงพอและเป็นเรือที่มีขนาดยาวกว่าเรือของชาวบ้านและต้องใช้ฝีพายมากกว่าเพราะต้องใช้กำลังในการลากจูง เพราะส่วนใหญ่ต้องพายทวนน้ำ ชาวบ้านเรียกว่า “เรือยาว” ระหว่างทางมาวัดด่านประชากรของขบวนเรือขบวน มีการตีฆ้องตีกลองแห่กันมาตลอดเส้นทางในการลากเรือพระมาวัด เมื่อถึงวัดด่านประชากรก็ร่วมกันทำบุญทอดกฐิน เรือยาวที่ลากพระมามีหลายลำ เรือชาวบ้านที่มาทำบุญก็มีหลายลำต่างจัดระดมฝีพายทำพิธีกรรมของวัด ในระหว่างนั้นก็เพลิดเพลินสนุกสนานโดยจับเรือมาพายแข่งกันบริเวณหน้าวัดด่านประชากร โดยกำหนดกติกาต่างๆ ตามสภาพธรรมชาติของสองฝั่งแม่น้ำหน้าวัด กำหนดระยะทางเหนือหน้าวัดขึ้นไปทางเหนือของแม่น้ำในช่วงที่แนวตลิ่งเป็นเส้นตรงประมาณ 500 เมตรและกำหนดเส้นชัยหน้าวัดด่านประชากรโดยใช้แนวกอไผ่หน้าวัดทั้งสองฝั่งเป็นแนวเส้นชัยในช่วงที่ยอดไผ่สองฝั่งโน้มมาชิดกัน เนื่องจากสองฝั่งแม่น้ำหลังสวนมีกอไผ่ขึ้นเป็นแนวและยอดไผ่ของทั้งสองฝั่งจะโค้งมาชนกัน จึงใช้ยอดไผ่เป็นเส้นชัยและเป็นธงชัยในการชิงขาดการแพ้ชนะ เรือลำใดฉวยยอดไผ่ได้ก่อนถือเป็นชนะ โดยปกติยอดไผ่จะอยู่สูงกว่าพื้นน้ำพอสมควร ผู้ฉวยยอดไผ่ได้จะต้องลุกขึ้นยืนเขย่งตัวขึ้นหรือยืนบนส่วนที่สูงที่สุดของลำเรือคือที่ปลายสุดของโขนเรือ จึงเป็นที่มาของการ “ขึ้นโขนชิงธง” ในปัจจุบันซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกับขึ้นโขนเรือเพื่อฉวยยอดไผ่ในสมัยโบราณ มีการเล่าขานกันว่าการแข่งเรือในลุ่มน้ำหลังสวนเกิดขึ้นในราวพุทธศักราช 2387 ในสมัยรัชกาลที่สาม ในช่วงที่เมืองหลังสวนอยู่ในศูนย์การปกครองของเมืองชุมพรที่มีฐานะเป็นเมืองชั้นตรี ช่วงเวลานั้นปรากฏหลักฐานแล้วว่าเมืองหลังสวนมีวัดเกิดขึ้นมากมายและวัดส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำหลังสวน ต่อจากนั้นในสมัยรัชกาลที่ห้าในช่วงที่แยกเมืองหลังสวนออกมาจากศูนย์กลางการปกครองของเมืองชุมพรและยกฐานะเป็นเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ นั้น ในสมัยพระยาจุฬาราชโกศการเป็นเจ้าเมืองหลังสวนในช่วงปี 2422-2444 ได้มีการจัดการแข่งขันเรือยาวขึ้นเป็นทางการ โดยอาจเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในหมู่ชาวหลังสวนและลดแรงกดดันทางการเมืองเนื่องจากชาวหลังสวนไม่พอใจที่มีเจ้าเมืองชาวจีนมาปกครองและคนจีนมาสร้างความร่ำรวยในขณะที่คนไทยยากจนเพราะที่ทำกินน้อย การแข่งขันเรือยาวที่จัดเป็นการแข่งขันจริง ๆ ไม่มีบันทึกชัดเจนว่าเป็นปีใดมีแต่ที่เล่าขานกันว่าเริ่มขึ้นในสมัยดังกล่าวนี้ และต้องมีประเพณีแข่งเรือก่อนปี 2432 เพราะเมื่อปี 2432 ในครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองหลังสวนนั้นทรงกล่าวไว้ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่สี่ว่า “...พระยารัตนเศรษฐี พระจุฬาราชโกศการ พระศรีโสมภุมิพิทักษ์ พระอภัยมณีคตทศรักษา(๙) ลงมาหาในเรือ ได้ลงมาคอยอยู่ที่ปากน้ำสี่คืบมาแล้ว เวลาเที่ยง ๒๕ นาทีขึ้นบกเรือทอนีรอฟต์ลากตามร่องขึ้นข้างเหนือสิบแปดนาทีถึงปากช่องลำน้ำ เขาปลูกพลับพลาไว้สองหลังหลังนอกมีข้อฟ้าใบระกา แต่ไม่ได้แฉขึ้น...” และได้ทรงกล่าวถึงเรือยาวที่น่าเสียดว่าเป็นเรือแข่ง “...เรือที่ลงมารับบรรทุกเข้าของ แลนาร์รอง มีเรือโขนอย่างบ้านนอกสองลำ โขนทาสีเขียนลายมีผ้าหน้าและภู่อ้ายดิบ ผูกธงแดงเล็ก ๆ ตรงกับภู

ขึ้นมาข้างหน้าทำย้างละสองคันลำหนึ่งอยู่ใน๒๕-๒๖ พายเห็นจะเป็นเรือแข่ง...” (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชหัตถเลขาฉบับที่๕...2506) มีการเล่าขานกันต่อ ๆ มาว่าเรือยาวที่น่าเสด็จชื่อ “เรือมะเขือยา” เรือมะเขือยาเป็นเรือครูหรือเรือเกียรติยศมีอายุ 100 ปีเศษแล้ว ฝีพาย 28 คน เป็นเรือวัดดอนชัย เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสเมืองหลังสวนในปี 2432 นั้นเรือมะเขือยาเป็นเรือพายนำเรือพระที่นั่งทอนิครอฟต์นำขบวนเสด็จจากปากน้ำหลังสวนเข้ามาในตัวเมืองหลังสวนถึงจวนผู้ว่าราชการเมือง ชาวหลังสวนภาคภูมิใจและรักษาเกียรติยศเรือลำนี้ยิ่งนักที่ได้เป็นเรือนำขบวนเสด็จเข้ามาสู่เมืองหลังสวน และมีคำ “เรือแข่ง” ในพระราชหัตถเลขาซึ่งชาวบ้านก็ใช้คำนี้เรียกประเพณีพื้นบ้านและตรงกับคำในพระราชหัตถเลขา ดังกล่าว

ประเพณี “เรือแข่ง” เป็นรูปแบบเฉพาะถิ่นมายาวนาน และผู้คนในแถบเมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวน และอำเภอหลังสวนและจังหวัดใกล้เคียงก็สื่อสารกันด้วยคำนี้ว่า “ดูเรือแข่ง งานลากพระ ไปงานลากพระแลเรือแข่ง” เมื่อมีการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ออกแบบการท่องเที่ยวทั่วไทยเพื่อชื่นชมวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ไม่ค่อยได้รู้จัก หรือ UNSEEN THAILAND นั้น วัฒนธรรมการแห่พระแข่งเรือเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นชัดเจนไม่เหมือนถิ่นใดมีการปักธง “หนึ่งในสยาม” ไว้ด้วย มีตั้งชื่อประเพณีเป็น “แข่งเรือขึ้นโขนชิงธง” เป็นคำใหม่ในวัฒนธรรมแห่พระแข่งเรือและเรือแข่งในภาษาชาวบ้านหลังสวนโดยเชื่อมโยงมาจากประวัติการแข่งเรือที่มีการแข่งเรือในขณะรอทำพิธีทอดกฐินโดยใช้แนวยอดไม้ของทั้งสองฝั่งที่โค้งมาใกล้กันอยู่หัวเรือต้องออกไปที่หัวเรือเพื่อ “รูดยอดไม้” ให้ได้จึงเป็นที่มาของคำ “ขึ้นโขนชิงธง”

การแข่งเรือในสมัยหลวงปราณีประชาชนได้ดัดแปลงการแข่งขันเรือให้มีสัญญาณปล่อยเรือโดยการตัดหาง คือใช้เชือกผูกหางเรือคู่แข่งโดยให้เรือถูกลากพายไปจนถึง แล้วใช้มีดสับเชือกที่ผูกหางให้ขาดพร้อมกัน ต่อมาในสมัยที่ขุนหลวงศรีสุพรรณดิษฐ์ ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชุมพรได้จัดให้มีการแข่งขันชิงถ้วยเงิน โดยมีกติกาว่าเรือใดชนะติดต่อกัน 3 ปี จะได้ถ้วยรางวัลไปครอบครองเป็นกรรมสิทธิ์ โดยมีเรือต่างๆ ชนะการแข่งขันผลัดเปลี่ยนกันไป เช่น เรืออรุณวาริได้ครอบครองถ้วย 2 ปีซ้อน จากนั้นเรือสิงห์ทองได้ครอบครองถ้วยเป็นเวลา 1 ปี และเรือสร้อยทองของวัดในเขา ตำบลปากน้ำหลังสวนชนะติดต่อกัน 3 ปี จึงได้ถ้วยรางวัลไปเป็นกรรมสิทธิ์ ส่วนการแข่งขันในสมัยขุนหลวงศรีนี้นายหัวเรือจะต้องกระโดดน้ำได้เก่งเพื่อแย่งธง จึงต้องมีการฝึกกระโดดน้ำให้ไกลๆ ก่อนที่จะถึงธง ในบางปีมีเรือเข้าร่วมทำการแข่งขันมาก โดยปกติจะใช้เวลาแข่ง 3-7 วัน เรือที่เข้าร่วมการแข่งขันเป็นทั้งเรือในท้องถิ่นและเรือที่มาจากต่างจังหวัด จึงให้มีกติกาการปล่อยเรือและการเข้าเส้นชัยเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ เช่นในปัจจุบันมีการแบ่งสายน้ำโดยการจับสลาก กำหนดระยะทางที่แน่นอน คือ 500 เมตร ไม่มีการกระโดดจับธงเหมือนสมัยก่อน สถานที่ใช้ทำการแข่งขันได้แก่ วัดด่านประชากร เดิมเรือที่เข้าแข่งขันเป็นเรือในเมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวน และอำเภอหลังสวน ปัจจุบันเมื่อมีการจัดประเพณีเพื่อการค้ามีเรือจากท้องถิ่นอื่นเข้าแข่งขันด้วย

การแข่งขันในระยะแรกเป็นการพายเรือชิงผ้าแถบ เรือลำที่พายชนะ 1 เที้ยวจะได้ผ้าแถบไป 1 ผืน เมื่อได้ผ้าแถบนายหัวเรือจะนำมาผูกไว้ที่หัวเรือ เรือที่ชนะหลายเที้ยวก็จะได้ผ้าแถบหลายผืน ลำที่ได้ผ้าแถบมากกว่าลำอื่นๆ ก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นลำที่เก่งที่สุดในปีนั้น ปัจจุบันหัวเรือและท้ายเรือจะมีผ้าแพรเจ็ดสีเก๋าสีผูกเห็นเป็นแถบๆ เหมือนสมัยโบราณ และทำให้เรือมีความสวยงามมากขึ้น ส่วนฝีพายจะได้รับผ้าขาวม้าเป็นรางวัลคนละผืน ต่อมาเป็นการแข่งขันชิงน้ำมันก๊าดเพื่อนำไปถวายวัด เรือยาวที่เก่งๆ ในช่วงเวลานั้น มีชื่อ อรุณวาริ หัวเข้ มะเขือย่า ม้าย่อง สิงห์ทอง นำสมุทร แม่สร้อยทอง มีการแข่งกันสองวันเพื่อความสามัคคีนำชื่อเสียงมาให้วัดในชุมชนของตน กลางคืนเรือพระตามวัดต่างๆ จะมาจอดชุมนุมกันที่วัดด่านประชากร ชาวบ้านมาฟังพระสวดและฟังเทศน์ และมีหนังตะลุง เมื่อเสร็จงานแล้วก็นำผ้าแถบมาเย็บรวมกันเป็นผ้าผืนนำไปถวายวัดได้ใช้ประโยชน์ต่อไป ต่อมาเข้าสู่ยุคแข่งเพื่อชิงขันน้ำพานรอง ในปี 2482 คณะกรรมการจัดงานได้ทูลขอรางวัลจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงมอบขันน้ำพานรองให้เป็นรางวัลโดยมีข้อกำหนดว่าต้องชนะเลิศติดต่อกัน 3 ปีจึงจะได้เป็นกรรมสิทธิ์ เรือจากวัดต่างๆ ได้ผลัดเปลี่ยนกันครองขันน้ำพานรองอันทรงเกียรติอยู่หลายปี ครังสุดท้ายในปี 2488 ขันน้ำพานรองเป็นกรรมสิทธิ์ของเรือแม่นางสร้อยทองวัดในเขาหรือวัดบรรพตวิสัย ตำบลบางมะพร้าวเพราะชนะเลิศติดต่อกัน 3 ปี ต่อจากนั้นคณะกรรมการจัดการแข่งขันได้ทำโล่รางวัลขึ้นมาทดแทนขันน้ำพานรอง กำหนดกติกาการแข่งขันเช่นเดียวกันจนถึงปี 2505 เรือชัยเทพมังกรของวัดชั้นเงินได้ครองโล่เป็นกรรมสิทธิ์และเข้าสู่ยุคแข่งเรือยาวชิงโล่พระราชทาน

ในปี 2506 นายถ้วน พรหมโยธา ข้าราชการกรมโยธาธิการได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานโล่รางวัลจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ โดยมีพลเอก ครวญ สุทธานินทร์ รับพระราชทานโล่ หลังจากแข่งขันแล้วได้นำเงินรายได้จากการจัดงาน 10,000 บาทโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสว่า “ขอให้ร่วมรักสามัคคีให้งานประเพณีอยู่ยั่งยืนตลอดไป” และเรือที่ได้ครองโล่พระราชทานเป็นปีแรกคือ เรือเดชสมิง วัดแหลมทราย ตั้งแต่ปี 2507 เป็นต้นมาเป็นการแข่งขันเพื่อชิงโล่พระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถพระราชทานโล่รางวัลชนะเลิศ เรือที่ได้รับชัยชนะในคราวนั้นครั้งแรกคือ เรือนางลำภู วัดบางลำภู หรือวัดวิเวการาม ตำบลแหลมทราย และชนะต่อเนื่องกันมา 6 ปี (สัมภาษณ์ สมโภชน์ ไหมพรหม, 15 ตุลาคม 2551)

ปัจจุบันการจัดประเพณีแข่งเรือหลังสวนยังคงสืบทอดรักษาประเพณีเดิมไว้ได้ทั้งสนามแข่งขัน ระบบการแข่งขัน ช่วงเวลาที่จัดงานประเพณี กิจกรรมการแข่งขันที่มีวัดเป็นกลไกตลอดจนพิธีกรรมยังเป็นการทำในวัดด้วยการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน

2. เรือในประเพณีแห่พระแข่งเรือ

ในช่วงทศวรรษ 2500 เป็นต้นมาในลำน้ำที่จัดการแข่งขันนั้นนอกจากเรือยาวที่แข่งขันแล้วมีเรือที่เป็นองค์ประกอบเต็มผืนน้ำหลายประเภท ดังนี้

2.1 เรือแข่ง หรือ เรือยาว เป็นเรือที่ทำมาจากไม้ซุงทั้งต้นซึ่งส่วนใหญ่เป็นไม้ตะเคียน เพราะมีลำต้นตรงขนาดใหญ่สุดเป็นเรือ ยาวประมาณ 18-22 เมตร เดิมเรือแข่งทุกลำเป็นของวัด เก็บไว้ที่วัด เพราะเกี่ยวข้องกับคติทางพระพุทธศาสนาว่าเป็น “เรือพระ” และมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรืออยู่ ปัจจุบันมีเรือของหน่วยงานและโรงเรียนก็เก็บเรือไว้ที่วัดตามคติเดิม เรือแข่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเพณีที่มีฝีพาย 30 คน และประเภทที่มีฝีพาย 32 คน ฝีพายจะนั่งกันเป็นคู่ๆ ยกวันนายหัวกับนายท้ายที่นั่งเดี่ยว ปัจจุบันกำหนดฝีพายเป็น 32 ฝีพาย ก่อนถึงเวลาแข่งขันเรือแต่ละลำจะพายล่องอยู่ในแม่น้ำทั้งสองฝั่งเพื่ออวดฝีพายและความสวยงามให้ประชาชนบนฝั่งได้เห็น เรือแต่ละลำมีฆ้องและนกหวีด ตีฆ้องและเป่านกหวีดเพื่อให้ฝีพายพายกันอย่างพร้อมเพรียง ฝีพายของแต่ละลำจะแต่งกายเป็นชุดเดียวกันแสดงเอกลักษณ์ของเรือแข่งมองดูสวยงามเป็นระเบียบระบบเหมาะสมสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณี เรือแข่งที่เก่าแก่และมีชื่อในช่วงต้นทศวรรษ 2500 ได้แก่ เรือมะเขือย่า หัวเข้ ม้าย่อง ปากสระ สีนวล เรือเหล่านี้ปัจจุบันปลดระวางเหลือแต่ซากคงเหลือแต่มะเขือย่าลำเดียวที่ทุกปีจะต้องนำลงและเป็นเรือนำขบวนเรือที่เข้าแข่งขันทั้งหมด ผู้พายเรือมะเขือย่าเป็นผู้สูงอายุ 60 -80 ปี ที่เคยเป็นฝีพายของเรือมะเขือย่ามาก่อน จึงถือเป็นเรือครูที่ในการแข่งขันต้องให้เรือมะเขือยำนำเข้าสู่สนามแข่งขัน เรือมะเขือย่าถือเป็นเรือศักดิ์สิทธิ์ในปัจจุบันเรือสินวลเป็นเรือยาวบรรจุฝีพาย 32 คน มีประวัติเล่ากันว่า เรือนี้ได้ถูกคลื่นซัดมาขึ้นบกที่ปากน้ำ เป็นเรือที่มีความสวยงาม เข้าใจว่าคงมาจากบางกอกได้มีผู้เล่าว่าได้มีการเข้าฝืนว่าอยากมาอยู่ด้วย จากนั้นชาวบ้านปากน้ำก็ช่วยกันตกแต่งเรือสินวลและส่งเข้าแข่งขัน ปรากฏว่าได้รับชัยชนะจนหาตัวจับยาก และมีข้อสังเกตว่าเรือลำนี้ห้ามสตรีขึ้นบนเรือ เดิมวัดที่อยู่ใกล้แม่น้ำจะมีเรือแข่งกันทุกวัดในการแข่งขันกรรมการจัดงานจะต้องไปติดต่อวัดเพื่อเชิญให้เข้าร่วมแข่งขัน และเมื่อมีการใช้วัฒนธรรมประเพณีแห่พระแข่งเรือเป็นกลไกในการสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วม หน่วยงานทั้งฝ่ายท้องที่และท้องถิ่นตลอดจนสถานศึกษาก็มีเรือแข่งมาร่วมประเพณีด้วย เช่น อำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานทางการศึกษา โรงเรียน เป็นต้น เฉพาะในอำเภอหลังสวนมีเรือแข่งอยู่ไม่น้อยกว่า 50 ลำ

2.2 เรือสวยงาม เป็นเรือยาวที่ตกแต่งสวยงาม อ่อนหวานมีผู้หญิงแต่งตัวสวยงามตามสมัยนิยมประจำในเรือและเป็นฝีพาย และมีฝีพายที่เป็นผู้ชายคอยช่วยพายและเป็นนายท้ายเรือ มีการประกวดเรือสวยงามซึ่งส่วนใหญ่แต่ละชุมชนหมู่บ้านหรือตำบลจะส่งเรือสวยงามเข้าประกวดเพื่อแสดงถึงความเข้มแข็งและความเข้มแข็งของทุนวัฒนธรรมอันเป็นฐานทุนทางสังคมในการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของชุมชนโดยเฉพาะผู้หญิงซึ่งเป็นกำลังสำคัญของสถาบันครอบครัว สำหรับ

รางวัลของเรือสวยงามเป็นโล่พระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เช่น ในปี 2552 มีโรงเรียนเมืองหลังสวนส่งเรือประเภทสวยงามเข้าร่วมประเพณี

2.3 เรือประเภทความคิด เป็นเรือพายทั่วไปแต่ตกแต่งแสดงความคิดในเชิงสร้างสรรค์ สังคม สะท้อนสภาพสังคมเช่นแต่งตัวเป็นเปรตมาขอส่วนบุญ หรือจัดทำหุ่นจำลองเป็นเต่าที่ต้องการสะท้อนความเพียรพยายาม เรือประเภทความคิดที่ยืนยงมาถึงปัจจุบันคือเรือ “เต่าเขาเสก” ที่ตกแต่งเรือมีเนื้อหาประชดประชันเปรียบเปรยสังคมต่อเนื่องมาหลายทศวรรษที่สะท้อนความเพียรพยายาม หรือจัดตกแต่งสะท้อนกิจกรรมทางศาสนาแสดงคุณค่าของพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นยังสะท้อนสภาพสังคมเศรษฐกิจการเมืองการปกครองของชุมชนในช่วงนั้น เรือ “เต่าเขาเสก” ยังมีชีวิตอยู่บนสายน้ำหลังสวนในงานประเพณีแห่พระแข่งเรือถึงปัจจุบัน อย่างมั่นคงและยืนนานคู่อยู่กับประเพณี เป็นเรือของวัดเสกขาราม ตำบลวังตะกอก

2.4 เรือขี้เมา เป็นเรือที่เป็นหัวใจของประเพณีที่จัดตกแต่งเป็นคนเมาทั้งเมาจริงและเมาหลอกร้องเพลงและหยอกล้อเรือต่าง ๆ ทั้งคนและเหตุการณ์บนบกบนผืนน้ำเพื่อความสนุกสนาน กระบะกระเทียบสังคมในช่วงนั้น ๆ

2.5 เรือตลกขบขัน เป็นการแสดงตลกต่าง ๆ ให้สนุกสนานครึกครื้น โดยพายเรือล่องขึ้นลงอยู่ในสายน้ำตลอดช่วงเวลาการแข่งขัน

2.6 เรือรักษาความปลอดภัย เนื่องจากในสนามแข่งขันมีเรือมากมาย เรือบางลำจมเพราะเล่นสนุกสนาน ส่วนใหญ่ผู้คนลงเรือร้องรำทำเพลงกันสนุกสนานขาดความระมัดระวัง

2.7 เรือชาวบ้าน สำหรับผู้ที่มีเรือก็พายเรือมาในสนามแข่งขันเพื่อความสนุกสนาน และดูเรือแข่งขันพูดคุยทักทายให้กำลังใจเรือที่แข่งขันโดยเฉพาะเรือของวัดของชุมชนของตน สะท้อนวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับสายน้ำ

การมีเรือหลายประเภทและจำนวนมากในช่วงระยะนี้เพราะวิถีของผุ้คนยังอยู่กับแม่น้ำ ใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางคมนาคมและทำมาหากินจับสัตว์น้ำ ริมบริเวณสองฝั่งแม่น้ำมีเรือทุกบ้านและวัดก็มีเรือหลายลำ ขณะเดียวกันนั้นสองฟากฝั่งแม่น้ำแน่นขนัดไปด้วยผู้คนจากหลายท้องถิ่นที่ต่างกันก็มาเฝ้าชมนาทีกะตักใจของการแข่งขันเรือ ชาวหลังสวนไม่ว่าจะไปอยู่ถิ่นใด ในวันนี้ต่างก็พากันกลับมาสู่ถิ่นเดิมของตนเพื่อพบปะญาติสนิทมิตรสหายและกลับมาทำบุญร่วมกันและรื่นเริงด้วยกัน ด้วยการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ องค์ประกอบในแม่น้ำในสนามแข่งขันจึงพลวัตไปตามสภาพสังคม

3. การสืบสานประเพณีแห่พระแข่งเรือของละแม

ตามที่กล่าวมาแล้วว่าละแมปัจจุบันเดิมเป็นผืนป่าของเมืองหลังสวนจังหวัดหลังสวน และอำเภอหลังสวนนั้นได้สืบสานและสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีนี้มาต่อเนื่องยาวนานตั้งแต่เป็นหมู่บ้านและตำบลในอำเภอหลังสวน ดังนั้นอำเภอละแมในอดีตในช่วงที่เป็นตำบลประมาณปี 2475-2480 และก่อนหน้านี้นี้ได้ร่วมกิจกรรมประเพณีแห่พระแข่งเรือในฐานะเป็นชาวหลังสวนตลอดมา

เพราะชุมชนปากน้ำละแมติดต่อสัมพันธ์กับเมืองหลังสวนทางปากน้ำหลังสวนในฐานะชุมชนชายฝั่งทะเล กล่าวได้ว่าเมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวน อำเภอหลังสวนมีชุมชนฝั่งทะเลคือปากน้ำหลังสวน และปากน้ำละแมเพียงแต่ชุมชนปากน้ำหลังสวนเกิดเป็นชุมชนใหญ่มาก่อนชุมชนปากน้ำละแม และชุมชนปากน้ำละแมก็ส่งเรือยาวเข้าร่วมแข่งขัน เพราะมีการขุดพบเรือยาว 2 ลำ บริเวณชายหาดชายฝั่งทะเลละแม ปัจจุบันเรือยาว 2 ลำนี้เก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานเรือ โรงเรียนสวนศรีวิทยา อำเภอหลังสวน ตั้งแต่ทศวรรษ 2500 มีผู้อพยพจากถิ่นอื่นเข้าไปอยู่ในผืนป่ามากมายทำให้สังคมเล็ก ๆ ของตำบลละแมเกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้คนดั้งเดิมไม่ได้เข้าร่วมประเพณีแข่งเรือเพราะมีผู้คนต่างถิ่นเข้าไปอยู่มากส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชุมชนเดิมการร่วมประเพณีจึงห่างหายไป ส่วนชุมชนบุกเบิกใหม่ก็มีวัฒนธรรมประเพณีการออกพรรษาของตนไม่ได้สนใจประเพณีของผู้คนดั้งเดิม ประกอบกับผู้คนดั้งเดิมก็ไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อพยพ ดำเนินชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ในกลุ่มพวกของตน

ในปี 2550-2551 นายเอกรัฐ หลีเส็น นายอำเภอละแม ได้คิดริเริ่มการใช้ทุนวัฒนธรรมในการพัฒนาอำเภอละแมในการพัฒนาความสามัคคี การมีส่วนร่วม พัฒนาทุนคน ทุนสถาบัน ทุนวัฒนธรรม ทุนความรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอำเภอละแมแบบองค์รวมทั้งฝ่ายท้องถิ่นและฝ่ายท้องถิ่น ด้วยการฟื้นฟูประเพณีแห่พระแข่งเรือของละแมอีกครั้งหนึ่ง โดยเริ่มต้นสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนทั้ง 4 ตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล 4 ตำบลและเทศบาลตำบลละแม และส่วนราชการโดยเฉพาะป่าไม้ พัฒนาชุมชน และประชาชนละแมทุกคน เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและความสามัคคีกลมเกลียวกันสืบเนื่องจากการที่ผู้คนในละแมอยู่กันเป็นกลุ่มเป็นพวกไม่สามัคคีกันไม่สามารถประสานให้เป็นหนึ่งเดียวมีปัญหาในทางการเมืองการปกครองและการพัฒนา เกิดความขัดแย้งทางการเมือง แย่งชิงการนำ ขาดความเป็นประชาธิปไตย ยึดถือแต่พวกและเครือญาติของตน จึงใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการโดยใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นกลไกในการสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างความสามัคคีให้มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ด้วยการเริ่มต้นตั้งแต่เข้าป่าหาไม้เพื่อขุดเรือ โดยปกติแล้วป่าละแมเป็นป่าที่มีบทบาทในประเพณีแห่พระแข่งเรือหลังสวนต่อเนื่องมายาวนาน เรือแข่งในอำเภอหลังสวนส่วนใหญ่เป็นไม้ตะเคียนมาจากป่าละแมซึ่งเดิมเป็นป่าหลังสวน

เรือแข่งของละแมเป็นเรือประเภทหน่วยงาน “อำเภอละแม” ใช้ชื่อ “เจ้าแม่จำปูน” ตามที่มาของไม้ตะเคียนทองที่ตัดจากป่าละแมบริเวณน้ำตกจำปูน เรือเจ้าแม่จำปูนจึงสอดคล้องกับที่มาของเรือแข่งที่ส่วนใหญ่มาจากป่าละแม เรือเจ้าแม่จำปูนก็มาจากการที่เดียวกันกับเรือในอดีต โดยชุมชนร่วมกันตั้งชื่อตามที่มาของไม้ตะเคียนทอง เรือเจ้าแม่จำปูนเริ่มตัดไม้ในเดือนมกราคม 2551 ใช้เวลาตัดไม้และตกแต่งทำพิธีกรรม 3 วัน หลังจากนั้นชักลากออกจากป่าในเดือนเดียวกัน นำไปขุดที่อำเภอหลังสวนในโรงเรียนการอาชีพหลังสวน โดยช่างขุดเรือคือช่างเทียบ สงลออ ช่างขุดเรือมือดีของหลังสวน ขุดเสร็จในเดือนกันยายน ก่อนเทศกาลแข่งเรือ 2 สัปดาห์ เรือเจ้าแม่จำปูนมีขนาดยาว 22 เมตร หรือ 11 วา จำนวนฝีพาย 32 ฝีพาย ก่อนลงแข่งขันเรือมีปัญหาช่วงกราบซ้ายลงน้ำและแก้ไขหลังการแข่งขันในเดือนตุลาคม ปี 2551 ได้รับการตกแต่งใหม่โดยช่างคนเดิม หลังจากนั้นในปี

2552ลงแข่งขัน โดยผู้ใหญ่อ้วน หมู่ 10 ตำบลละแมเป็นนายหัวเรือ ส่วนนายท้ายเรือว่าจ้างชาววังตะกอบมาเป็นนายท้ายเรือ ปี 2552 ได้รับรางวัลชนะเลิศประเภทเรือผู้นำท้องถิ่น ปี 2553 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศ เรือเจ้าแม่จำปูนเก็บไว้ที่วัดบ้านดวด ตำบลสวนแตง อำเภอละแมตามคติโบราณ และในช่วงแข่งขันและการฝึกซ้อมเก็บอยู่ที่วัดวังตะกอบซึ่งอยู่ริมแม่น้ำหลังสวนเหนือสนามแข่งขันไปประมาณ 1 กิโลเมตร และเนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลวังตะกอบเป็นเครือข่ายการพัฒนาท้องถิ่นกับองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอละแม

ดังนั้นในปัจจุบันในปี 2551ละแมได้แสดงตัวตนชัดเจนและสมบูรณ์ในฐานะเคยเป็นผู้คนของเมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวน อำเภอหลังสวน เจริญและเติบโตมาจากฐานวัฒนธรรมประเพณีของเมืองแม่ ชุมชนบุกเบิกใหม่และความเป็นสังคมพหุลักษณะเป็นมิติหนึ่งที่เป็นผลพวงและผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่กระทบชนบทได้กดทับวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของคนพื้นถิ่นเดิมมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันความเข้มแข็งและบทบาทของวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมที่ยังรากลึกตกตะกอนอยู่ได้แสดงบทบาทสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของสังคมพหุลักษณะได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรม ชัยชนะของเรือเจ้าแม่จำปูนเป็นตัวชี้วัดความสามัคคีและการมีส่วนร่วมได้อย่างมีนัยสำคัญ

สำหรับฝีพายของเรือเจ้าแม่จำปูนเป็นผู้ไม่เคยพายเรือในลักษณะนี้มาก่อน เพราะฝีพายส่วนใหญ่เป็นชาวประมงในตำบลละแมและตำบลสวนแตงและเป็นผู้อพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในละแมในทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา ส่วนหนึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เล่ากันว่ากว่าจะคัดเลือกฝีพายได้ก็ลำบากยากเข็ญเนื่องจากฝีพายไม่เคยมีส่วนร่วมแบบเข้มข้นเช่นนี้ และไม่เคยพายเรือเช่นนี้กว่าจะลงตัวได้ก็เหนื่อยกันตาม ๆ กัน ทั้งนายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ในที่สุดก็เข้าแข่งขันได้โดยในระยะแรกต้องฝึกหัดพายให้เป็นและฝึกซ้อมพายให้เป็นจังหวะและพร้อมเพรียงในสระน้ำมหาวิทยาลัยแม่โจ้ และเมื่อใกล้ถึงวันแข่งขันได้ลงฝึกซ้อมการพายในแม่น้ำหลังสวนที่เป็นสนามแข่งขัน และเก็บเรือไว้ที่วัดวังตะกอบหรือวัดสมุหเขตดาราม ในปีแรกการมีส่วนร่วมและจิตวิญญาณเพื่อท้องถิ่นตนยังไม่ชัดเจนและสมบูรณ์นักยังรวมกันเป็นหนึ่งไม่สมบูรณ์ประกอบกับไม่คุ้นชินกับวัฒนธรรมประเพณีเพราะฝีพายเป็นผู้อพยพไปจากนครศรีธรรมราชเป็นส่วนใหญ่ยังไม่เคยมีปฏิสัมพันธ์กับคนหลังสวนในด้านวัฒนธรรมประเพณีโบราณที่อยู่ในจิตวิญญาณที่เข้มข้นของผู้คน ในปีต่อมาคือปี 2552 ผู้คนละแมเริ่มมีจิตวิญญาณในท้องถิ่นของตนและฝีพายเริ่มเรียนรู้มีประสบการณ์มีบทเรียนในเรื่องการมีส่วนร่วมและความสามัคคีรวมใจเป็นหนึ่งมากขึ้น ในกองเชียร์อัมพจันทร์ริมฝั่งน้ำของอำเภอละแมมีนายอำเภอ นายเอกรัฐ หลีเส็น ร่วมเชียร์เป็นกำลังใจอยู่ด้วย ฝีพายได้เรียนรู้การสร้างพื้นที่เย็นของท้องถิ่นตนมากขึ้น มีพลังมากขึ้น บริบทในแม่น้ำหลังสวนตลอดจนเรือแข่งทุกลำที่แสดงความเพียรพยายามลงแรงลงพลังเพื่อชื่อเสียงเกียรติยศของวัดและท้องถิ่นตนได้ก่อรูปจิตวิญญาณคนละแมให้เกิดขึ้นในความรู้สึกของฝีพายเจ้าแม่จำปูนทุกคนว่าต้องรวมใจเป็นหนึ่ง ท้องถิ่นละแมจึงจะมีพื้นที่เย็นในพื้นที่ทุนทางสังคมนี้ที่มีทุนวัฒนธรรมเป็นกลไก ท้องถิ่นละแมจะเข้มแข็งได้ต้องมาจากคนที่ยืนอยู่บนแผ่นดินละแมเท่านั้น ใน

ปี 2552 เรือเจ้าแม่จำปูนจึงได้รับชัยชนะเลิศประเภทรือผู้นำท้องถิ่น และปี 2553 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศ นับเป็นความสำเร็จในการใช้กลยุทธ์วัฒนธรรมประเพณีเป็นกลไกในการสร้างความสามัคคี และการมีส่วนร่วมของนายอำเภอผู้น้อยอย่างน่าชื่นชมยิ่งที่สามารถสร้างความเป็น “คนละแม่” ที่มีฐานวัฒนธรรมประเพณีเดียวกัน

4. ภูมิปัญญาการขุดเรือแข่ง

เรือเป็นที่มาของประเพณีแข่งเรื่อนั้นในระยะแรกมีการขุดเรือยาวเพื่อลากพระในพิธีกฐินวัดด่านประชากร ต่อมาเมื่อมีการจัดการแข่งขันอย่างเป็นทางการก็มีเรือของวัดเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของการแข่งเรื่อนั้นถ้ากล่าวตั้งแต่แรกเริ่มมีประเพณีที่วัดยังไม่มีเรือหรือวัดต้องการมีเรือลำใหม่ก็ต้องเริ่มตั้งแต่การเข้าป่าหาไม้เพื่อขุดเรือเช่นเดียวกับที่นายอำเภอละแถมดำเนินการตามที่กล่าวมาแล้ว โดยมีผู้รู้หรือมีภูมิปัญญาในการขุดเรือยาวที่เรียกว่าช่างขุดเรือ เพราะการทำไม้ทั้งต้นให้เป็นเรือต้องใช้วิธีการขุดเอาเนื้อไม้ตรงกลางออกและมีกรรมวิธีมากมาย สมัยก่อนชาวบ้านจะร่วมมือร่วมใจช่วยกันขุดเรือยาวที่วัด เพื่อใช้เป็นเรือส่งแข่งขันประชันฝีพายในนามของหมู่บ้าน จึงมีช่างขุดเรือผู้มีฝีมือเกิดขึ้นและถ่ายทอดวิชาต่อกันมายังรุ่นลูกรุ่นหลาน ปัจจุบันผู้ขุดเรือได้มีจำนวนไม่กี่คนกว่าจะได้เรือยาวมาแข่งต้องเหนื่อยยากกันมากทีเดียว โดยเฉพาะในด้านพิธีกรรมทั้งพิธีทางพุทธและพิธีทางพราหมณ์ตลอดจนพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องตามความเชื่อ เรือแต่ละลำของหลังสวนจึงมีที่มาเป็นพิเศษและมีปาฏิหาริย์มากมาย

ในการดำเนินการขุดเรื่อนั้นเริ่มต้นตั้งแต่การเข้าป่าเลือกต้นไม้ นำรูปเทียน ประทัด ไปจุดเพื่อขออนุญาตจากป่าตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์เทพยดาอารักษ์และนางไม้เพื่อขอตัดไม้ เนื่องจากป่ามีอายุหลายร้อยหลายพันปีและต้นไม้ก็มีอายุหลายร้อยปีมีเทพยดาอารักษ์หรือนางไม้สถิตอยู่จึงต้องทำพิธีขอก่อนให้ถูกต้องตามกฎหมายของป่า ไม้ที่ใช้ขุดเรือส่วนใหญ่เป็นไม้ตะเคียนทองเพราะเป็นไม้เนื้อแข็งทนทาน มีน้ำหนักพอเหมาะไม่หนักและเบาจนเกินไป ลอยน้ำได้ดี อยู่ในน้ำได้นานไม่ผุ มีอายุใช้งานนับร้อยปี เช่น เรือมะเขือย่าของวัดดอนชัย ที่ปัจจุบันอายุเกิน 120 ปี การเลือกไม้ตะเคียนทองต้องเลือกที่มีลำต้นตรงใสไม่กลวงเปลือกไม้เป็นมันไม่แตกกระแหงเมื่อเลือกต้นไม้ได้ตามขนาดที่ต้องการคือมีความสูง ลำต้นยาว และมีวงรอบเหมาะที่จะขุดเรือก็ตัดไม้ให้ล้มลงโดยไม่ให้แตกหรือหัก ทำพิธีตั้งศาลบวงสรวงจ้าวป่าจ้าวเขาและนางไม้จุดรูปเทียนประทัดขอขมาจ้าวป่าจ้าวเขาบูชานางไม้หรือวิญญาณอื่นใดที่สถิตอยู่ในต้นไม้ให้ไปสถิตที่อื่น เมื่อไม้ล้มลงแล้วต้องทิ้งไว้ประมาณหนึ่งปีเพื่อให้ไม้แห้งคงสภาพเมื่อขุดเป็นเรือจะได้ไม่เสียรูปทรง ช่างขุดเรือจะพิจารณาว่าจะใช้ส่วนไหนเป็นหัวเรือ หางเรือ และท้องเรือ ซึ่งช่างขุดเรือส่วนใหญ่นิยมใช้โคนต้นเป็นหัวเรือใช้ปลายเป็นท้ายเรือ รูปทรงของเรือหัวจะโตท้ายเรือเรียวคล้ายปลาช่อน เพราะเชื่อว่าจะเปิดน้ำได้ดีทำให้เรือแล่นเร็ว แต่บางช่างก็ใช้ปลายไม้ทำหัวเรือโคนไม้ทำท้ายเรือ เรือลักษณะนี้จะเป็นเรือหัวเรียวท้ายโตต่อจากนั้นก็เปิดปีกไม้ออกโดยใช้เลื่อยแบ่งไม้เป็นสองซีกติดกรอบด้านข้างข้างละสองเส้นขุดเอาเนื้อไม้ออกให้เป็นร่อง แล้วปอกเปลือกไม้ เหลาด้านนอกให้ได้รูปทรงเรือตลอดลำเรียกว่า โกลน เพื่อลดน้ำหนักในการชักลาก ขั้นตอนดังกล่าวนี้ทำในป่าต้องพักแรมอยู่ในป่านานนับเดือน แล้วนำออกมา

ไว้ให้วัดวางบนหมอนยัดด้วยลิ่ม แล้วเริ่มขุดเป็นร่องจากหัวและท้ายไปหาตรงกลางให้เป็นลำเรือตามความต้องการ ในการขุดเรือมีความเชื่อมาแต่โบราณว่าต้องไม่ให้โดนตาไม้เพราะเชื่อว่าถ้าขุดโดนตาไม้จะเจ็บไข้ เมื่อขุดเป็นร่องแล้วใช้เกลบใส่ลงในร่องแล้วสูมไฟเพื่อเผาเนื้อไม้ในร่องให้เป็นถ่านแล้วถากออก การสูมไฟทำในเวลากลางคืนประมาณหนึ่งหรือสองนาฬิกาเพราะเป็นช่วงที่ลมสงบ ต่อจากนั้นใช้ไม้วางขวางลำต้นถ่างปากเรือออกให้ได้ขนาดตามที่ต้องการทั้งในส่วนกลางส่วนหัวและส่วนท้าย โดยเรือขนาด 32 ฝีพาย เรือควรวาง 35 นิ้ว หลังจากนั้นก็ทำท้องเรือโดยอาศัยภูมิปัญญาตามลักษณะการใช้งานว่าเรือแล่นน้ำตื้นต้องทำให้ท้องแบน เรือแล่นน้ำลึกต้องทำให้ท้องแหลม ในเรื่องของช่างขุดเรือนี้เป็นที่ยอมรับกันในวงการขุดเรือยาวว่าช่างขุดเรือของหลังสวนเป็นผู้รู้และมีฝีมือ จึงได้รับการเชื่อถือเชื่อว่าจ้างให้ขุดเรือในหลายพื้นที่ที่มีการแข่งขันเรือยาว (สัมภาษณ์ช่างขุดเรือ ช่างเทียบ สงละอ, 14 ตุลาคม 2551)

ลักษณะของเรือยาวของอำเภอลำหลังสวน เป็นเรือที่ขุดมาจากต้นไม้ทั้งต้น ส่วนมากใช้ไม้ตะเคียน ได้แก่ ตะเคียนทอง ตะเคียนหิน ตะเคียนหนู ตะเคียนหยวก ตะเคียนดง และตะเคียนไพร เพราะเป็นไม้เนื้อแข็งและลอยน้ำ ไม้หนักไม่เบาเกินไป พุงน้ำได้ดี และคงทนไม่ผุง่าย สำหรับในส่วนโขนเรือนั้นมักใช้ไม้หนักเบา เช่น ไม้ขนุน ไม้สัก เอกลักษณะเฉพาะของหลังสวนจะนิยมขุดเรือยาวให้หัวกว้างท้ายเรียวเป็นรูปคล้ายปลาช่อน เพราะเชื่อว่าหัวเรือกว้างจะเบิกน้ำได้ดีและทำให้เรือวิ่งได้เร็ว ส่วนท้องเรือจะขุดให้มีลักษณะท้องเรือแบนหรือท้องรูปกระทะ ส่วนหัวเรือ เรียกว่า โขนเรือ และท้ายเรือ เรียกว่า หางเรือ ช่างขุดเรือมักทำโขนเรือแบบถอดได้ และส่วนใหญ่จะทำโขนเรืออ่อนไม่มาก เพราะการแข่งขันเรือยาวของหลังสวนนั้นจะเอาธงชัยปักไว้กลางแม่น้ำ ผู้แข่งขันจะต้องไต่โขนเรือขึ้นไปชิงธงถือว่าใครชิงธงมาได้ก่อนเป็นผู้ชนะ ดังนั้นถ้าโขนเรืออ่อนมากหรือลาดชันเกินไปจะทำให้ไต่ไปชิงธงได้ลำบาก ส่วนหางเรือนั้นจะอ่อนเหมือนหางแมงป่องเพื่อใช้เป็นที่ยันเท้าของคนคัดท้ายขณะที่พายเรือ สมัยก่อนช่างขุดเรือของหลังสวนสามารถยึดอาชีพขุดเรือเป็นอาชีพหลักมีทั้งการขุดเรือส่นขายและการว่าจ้างขุดเรือยาวภายในหลังสวนเอง และเดินทางไปขุดเรือในทั่วภูมิภาคที่มีการแข่งเรือ เช่น สุราษฎร์ธานี สุพรรณบุรี สุโขทัย พิษณุโลก ตาก หนองคาย เป็นต้น ปัจจุบันช่างขุดเรือของอำเภอลำหลังสวนส่วนใหญ่จะยึดการขุดเรือเป็นอาชีพเสริม เพราะความต้องการในการใช้เรือลดน้อยลง ประกอบกันไม้ที่จะนำมาขุดเรือยาวนั้นหายากขึ้นและนานๆครั้งจะมีผู้ว่าจ้างให้ไปขุดเรือยาวก่อนหน้าเทศกาลงานแข่งขันเรือยาว (ม.ล.สันติสุข กฤดากร, 2541)

ในขณะที่ขุดเรือช่างขุดเรือเล่าขานกันว่าในช่วงที่อยู่ในป่านั้น บางครั้งในคืนเดือนหงาย จะเห็นนางไม้มานั่งอยู่ที่หัวเรือที่กำลังกลอนอยู่หรือเมื่อนำไม้มาขุดที่วัดก็ยังได้เห็นนางไม้อีก ซึ่งแสดงว่านางไม้ยังอาลัยอาวรณ์ไม่ยอมจากต้นไม้ไปอยู่ที่อื่น หากเป็นเช่นนี้เมื่อขุดเรือเสร็จแล้วก็ต้องทำพิธีบวงสรวงอีกครั้งหนึ่งเพื่อเชิญนางไม้ที่มากับเรือให้กลับไปอยู่ป่า เมื่อเสร็จพิธีแล้วจะได้ยินเสียงโหยหวนเสมือนได้รับความชอกช้ำแสนสาหัส อีกประการหนึ่งในการหาไม้เพื่อขุดเรือก็เป็นเรื่องไม่ง่าย เช่น ในการหาเรือลำใหม่ของวัดได้มีการบันทึกว่า “ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องจะมีการตกลงจัดแบ่งหน้าที่ให้แก่นำชุมชนดำเนินการ เช่น กำหนดไม้ที่ส่ว เกาะ

พยาม จังหวัดระนอง ผู้ใหญ่หาไม้ที่ละอุน จังหวัดระนองเดินทางไปกับรถบรรทุกขุง มุ่งหน้าไป
ในแหวด เป้าหมายข้ามภูเขาเพื่อตัดทางไปในโกด รถบรรทุกขุงไปไม่ได้ต้องถอยกลับตัดทาง
ใหม่ไปพังหาแล้วตรงไปในโหมงเลี้ยวกลับในโกดด้วยระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร”
(สัมภาษณ์ช่างชุดเรือ ช่างเทียบ สงละอ, 14 ตุลาคม 2551) ปัจจุบันช่างชุดเรือต่างวางมือกัน
ไปเรื่อย ๆ ด้วยวัยที่มากขึ้น การดำรงอยู่ของประเพณีแห่พระแข่งเรือต้องมืองค์ประกอบ 3
อย่าง คือ ไม้ชุดเรือ ช่างชุดเรือ และฝีพาย

5. องค์ประกอบในการแข่งเรือ

5.1 สนามแข่งเรือ

สนามแข่งเรือคือแม่น้ำหลังสวนซึ่งเป็นแม่น้ำสายยาวจากต้นน้ำถึงปากแม่น้ำยาว
ประมาณ 60 กิโลเมตร ต้นน้ำเกิดจากบริเวณเขาหลังคาคึกในทิวเขาระนอง หรือทิวเขาภูเก็ด แล้ว
ไหลขึ้นไปทางทิศเหนือผ่านอำเภอยะตะ แล้วไหลวกไปทางทิศตะวันออก ขนานกับเขานมสาว
จนถึงบ้านชันเงิน จึงไหลลงสู่ที่ราบ และไหลลงสู่อ่าวไทยที่บ้านปากน้ำ ลำน้ำนี้มีน้ำตลอดปี เรือ
ขนาดเล็กเดินได้ถึง อำเภอลังสวนในฤดูแล้ง และเดินได้ถึงอำเภอยะตะในฤดูน้ำ มีการชุดพบ
เครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ที่มีอายุไม่น้อยกว่า 3,000 ปีในแม่น้ำหลังสวน
บริเวณอำเภอยะตะ แม่น้ำหลังสวนมีความสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวหลังสวนตั้งแต่ครั้งเป็นเมือง
หลังสวน จังหวัดหลังสวน และอำเภอลังสวนในปัจจุบันเป็นสายน้ำแห่งวิถีวัฒนธรรมของผู้คน
ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์มาถึงปัจจุบันจึงเป็นแหล่งก่อเกิดวัฒนธรรมความเชื่อของชาวบ้าน
มากมายหลายรูปแบบและเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญทั้งเส้นทางข้ามคาบสมุทรจากฝั่งอ่าวไทยกับ
ฝั่งอันดามันมหาสมุทรอินเดีย และเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งของป่าจากต้นน้ำสู่เมืองและทะเล
เป็นเส้นทางการขนส่งเครื่องอุปโภคบริโภคจากเมืองหลวงสู่เมืองหลังสวนและเป็นจุดแวะพักใน
เส้นทางการค้าเกลือจากภาคกลางสู่ภาคใต้ และเป็นแหล่งทำมาหากินจับสัตว์น้ำของชาวหลังสวนที่
อยู่ริมแม่น้ำเพราะมีปลาน้ำจืดและสัตว์น้ำชุมชุมอุดมสมบูรณ์เพราะเป็นช่วงปากแม่น้ำทั้งปลา
กึ่ง หอยน้ำจืด ตลอดจนปูเปี้ยว โดยเฉพาะมีปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ เช่น ปลานก ปลากระพงขาว ปลา
กตเทือง กุ้งแม่น้ำขนาดใหญ่ นอกจากนั้นยังมีนก ตะพาบน้ำชุมชุมมาก ปัจจุบันแม่น้ำหลัง
สวนยังทำหน้าที่สืบสานและผลิตข้าววัฒนธรรมประเพณีแห่พระแข่งเรืออย่างเหนียวแน่น เพราะยัง
เป็นสนามเรือแข่งต่อเนื่องมายาวนานเกือบสองร้อยปี โดยกำหนดให้หน้าวัดด่านประชากรเป็นจุด
ศูนย์รวมเรือ เรือจะมารวมกันที่หน้าวัด จุดเริ่มต้นการออกเรืออยู่ใกล้สะพานข้ามแม่น้ำหลังสวนซึ่ง
มีแนวฝั่งแม่น้ำเป็นเส้นตรง ความยาว 500 เมตร จากสะพานไปถึงหน้าวัดด่านประชากรเป็น
สนามแข่งขันเรือ สำหรับองค์ประกอบของสนามแข่งเรือ ในสนามแข่งขันเรือซึ่งมีความยาว 500
เมตร ประกอบด้วย กองอำนวยการ เรือทุ่นปล่อยเรือ เรือทุ่นเส้นชัย กองอำนวยการอยู่ริมฝั่งเมือง
หลังสวนฝั่งเดียวกับวัดด่านประชากร เรือทุ่นปล่อยเรือจอดอยู่กลางแม่น้ำด้านสะพานข้ามแม่น้ำหลัง
สวนหันหน้าไปทางวัดด่านประชากร ด้านซ้ายเป็นตำบลแหลมทรายด้านขวาเป็นเทศบาลเมืองหลัง

สวน ส่วนจุดที่เป็นเส้นชัยมีเรือท่นลอยล้าอยู่กลางแม่น้ำหน้าวัดด่านประชากร จุดนี้เป็นจุดเส้นชัยมาแต่โบราณที่เล่าขานกันมาว่าเป็นจุดที่ยอดไฟสองฝั่งแม่น้ำโน้มตัวลงมาชนกันเป็นเส้นชัยในสมัยโบราณ ปัจจุบันยังคงใช้สถานที่เดิมแต่มีการออกแบบองค์ประกอบไปตามยุคสมัยคือใช้หวายผูกตรงทั้งสองด้านสอดไว้ในท่อเหล็กกลวงแทนยอดไฟที่โน้มมาชิดกัน การเตรียมสนามแข่งเรือที่จุดปล่อยเรือมีกองอำนวยการประชาสัมพันธ์ ประกาศปล่อยเรือ การกำหนดคู่แข่งขันเรือที่จะเข้าแข่งขันต้องแจ้งข้อมูลถึงกองอำนวยการทั้งขนาดของเรือ จำนวนฝีพาย กองอำนวยการจะกำหนดลู่ที่เรียกว่าสายน้ำกำหนดจากท่นปล่อยเรือเป็นด้านซ้ายและด้านขวาโดยการจับฉลากว่าเรือลำใดจะอยู่สายน้ำด้านขวาหรือซ้าย และมีการสับเปลี่ยนสายน้ำทุกเที่ยวการแข่งขัน สำหรับธงชัยมีสองผืนเป็นธงสามเหลี่ยมมุมฉากสีแดงผูกติดอยู่ส่วนปลายของเส้นหวายทั้งสองด้านที่มีความยาวเท่ากับความกว้างของสายน้ำที่แข่งขันสอดอยู่ในท่อเหล็กกลวงให้ปลายธงห้อยอยู่ทั้งสองด้านติดตั้งอยู่บนเรือท่นเส้นชัยโดยธงอยู่สูงจากโขนเรือประมาณ 2 เมตรให้ผู้คว้าธงยกมือขึ้นถึงในขณะที่นั่งอยู่ที่ปลายโขนเรือ

5.2 การจัดฝีพาย

ฝีพายของเรือแต่ละลำชุมชนจะร่วมกันคัดเลือกและจัดตามหน้าที่ความรับผิดชอบ 3 ส่วน คือ นายหัวเรือ ฝีพาย และนายท้ายเรือ เป็นผู้อยู่ในวัยฉกรรจ์ เป็นคนหนุ่มที่ร่างกายกำยำ สุขภาพแข็งแรง เพราะต้องใช้แรงในการพายมากและต้องพายหลายเที่ยว และในระยะเวลาประมาณ 1 เดือนต้องฝึกซ้อมพายเรือเต็มที่ จึงต้องมีเวลาในการฝึกซ้อม มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นคนดีมีศีลธรรม มีจิตสาธารณะเชื่อฟังผู้นำเรือ มีเหตุผล ยอมรับฟังความเห็นของทีมงาน มีจิตวิญญาณในความสามัคคีและการมีส่วนร่วม เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม เชื่อฟังและเชื่อมั่นในนายหัวเรือและนายท้ายเรือ หากมีใครมีความคิดเป็นอื่นแม้เพียงฝีพายเดียวก็เสียหายทั้งลำเรือ เสียหายไปถึงชุมชนของตนและโดยเฉพาะวัดของตน การได้รับเลือกเป็นฝีพายจึงเป็นเรื่องที่เป็นเกียรติทั้งแกว่งศ์ตระกูล หมู่บ้าน ชุมชนและวัด เนื่องจากเรือเป็นของวัดดังนั้นวัดจึงต้องมีการอบรมสั่งสอนขัดเกลาฝีพายตั้งแต่เริ่มต้นตั้งแต่เริ่มฝึกซ้อมและการแข่งขัน นอกจากนั้นก็มีผู้อาวุโสของแต่ละครัวเรือนที่ต้องช่วยอบรมสั่งสอน ตลอดจนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสของชุมชนก็ร่วมกันขัดเกลาฝีพายให้เป็นคนดีมีศีลธรรม

ส่วนนายท้ายเรือต้องมีประสบการณ์ในการบังคับเรือ ใจเย็น สุขุม รอบคอบ มีภาวะผู้นำ ฝีพายเคารพนับถือในความสามารถ มีปฏิภาณไหวพริบสอดคล้องกับนายหัวเรือผู้ออกไปชิงธง ต้องคุมฝีพายให้อยู่ และมีประสบการณ์ในการเป็นนายท้ายเรือ สำหรับนายหัวเรือเป็นฝีพายคนแรกที่อยู่ตำแหน่งหัวเรือที่ต้องทำหน้าที่ปีนขึ้นบนโขนเรือซึ่งมีความกว้างประมาณ 10 นิ้วและยาว 7 ศอก ออกไปชิงธงมาให้ได้ในภาวะกดดันในเวลาเพียงเสี้ยววินาที หากคว้าธงพลาดหรือคว้าได้แต่ตัวตกน้ำก็ถูกปรับแพ้ จึงไม่ได้เป็นการแข่งขันที่ใช้พลังกำลังหรือความเร็วของฝีพายอย่างเดียว หากต้องอาศัยความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว ความแม่นยำในจังหวะและทิศทางการบังคับเรือ นายหัวเรือจึงเป็นบุคคลสำคัญที่ต้องออกไปทำหน้าที่ชิงธงในเวลาเพียงเสี้ยววินาทีที่ชี้ชะตาของเรือ นายหัว

เรือจึงต้องเป็นผู้มีบุคลิกพิเศษ ฉลาด ใจเย็น มีความชาญฉลาดในการคาดการณ์และกะระยะทางได้แม่นยำ มีไหวพริบและวิจรรณญาณเป็นเยี่ยม จะใช้เฉพาะร่างกายและความเร็วอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีความแม่นยำในจังหวะในการคว่ำธงชัยมาให้ได้ ชุมชนมักเลือกผู้มีรูปร่างสูง สมส่วน คล่องแคล่ว ฉับไว และมีพิธีกรรมที่จัดทำเป็นพิเศษ เพราะกุ่มชะตากรรมของเรือ นายหัวเรือที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งที่สามารถนำชัยชนะมาให้เรือนางลำภู วัดบางลำภู ตำบลแหลมทราย ครองไล่พระราชทานครั้งแรกและมีชัยชนะต่อเนื่องกันถึง 6 ปี คือ “นายสมโภชน์ ไหมพรม” นับเป็นนายหัวเรือคนเดียวในประวัติศาสตร์ประเพณีการแข่งขันเรือของหลังสวน เพราะเป็นคนฉลาด ไหวพริบดี มีการพัฒนาการเรียนรู้ต่อเนื่อง เป็นภูมิปัญญาและปราชญ์ทางการเป็นนายหัวเรือเลยทีเดียว

นายสมโภชน์ ไหมพรม เป็นนายหัวเรือ “นางลำภู” วัดบางลำภู ตำบลแหลมทราย ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้วัดบางลำภู บ้านเลขที่ 25 หมู่ 6 บ้านบางลำภู ตำบลแหลมทราย อำเภอหลังสวน สามารถนำชัยชนะมาให้เรือนางลำภูนางลำภูต่อเนื่องกันถึง 6 ปี เป็นผู้มีบุคลิกดี สุขุม รูปร่างสูงโปร่ง ขาวาว แขนยาว ฉลาด คาดการณ์ได้อย่างแม่นยำ มีประสบการณ์ทางสังคมสูง การเข้าเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ ในยุคนั้นในปี 2507 ได้สร้างเสริมประสบการณ์และไหวพริบให้เป็นคนฉลาดทันคน มีความชาญฉลาดในการประเมินสถานการณ์ มีภูมิปัญญาในการเป็นนายหัวเรือซึ่งตรงโดยแท้ และวิถีชีวิตที่อยู่ใกล้วัดบางลำภูคลุกคลีกับการแข่งเรือมาตั้งแต่วัยเด็กได้หล่อหลอมให้เกิดจิตวิญญาณในการแข่งเรือ ประกอบกับมีความได้เปรียบในด้านรูปร่างเพราะเป็นคนสูงขาวาวแขนยาว ทำให้ได้เปรียบในการชิงธง เมื่อเรือนางลำภูได้รับชัยชนะ 6 ปี ต่อเนื่องกันคือตั้งแต่ปี 2509-2515 ครองไล่พระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต่อเนื่องกัน ทางวัดบางลำภูก็หยุดการแข่งขันยกเรือนางลำภูขึ้นคานบูชา ตามที่สัญญาไว้กับนางลำภูว่าถ้าชนะต่อเนื่องกัน 6 ปี จะหยุดการแข่งขัน นายสมโภชน์ ไหมพรมก็ยุติการเป็นนายหัวเรือเช่นกัน ให้เป็นตำนานเล่าขานถึงเรือนางลำภู แห่งวัดบางลำภู และนายหัวเรือ นายสมโภชน์ ไหมพรม แห่งบ้านบางลำภู ตำบลแหลมทราย อำเภอหลังสวน ที่เป็นชุมชนเข้มแข็งที่ทุนนิยมรุกตัวเข้าไปไม่ถึงจนปัจจุบัน (สัมภาษณ์ สมโภชน์ ไหมพรม , 14 ตุลาคม 2551)

สำหรับชัยชนะของเรือนางลำภูนั้นเป็นชัยชนะของความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านของวัดบางลำภู เป็นผลลัพธ์มาจากการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของชาวบางลำภูที่มีฝีพายที่ดีเลิศ มีนายท้ายเรือที่มีสติปัญญาที่เฉียบแหลมและมีนายหัวเรือที่ชาญฉลาดเช่นนายสมโภชน์ ไหมพรม และมีสิ่งที่เหนือกว่าคือ เรือนางภูและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือ ตลอดจนพิธีกรรมที่ส่งผลถึงพลังของเรือและฝีพาย เป็นการทำงานพร้อมกันทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ

ในขณะที่พายเรือฝึกซ้อมหรือพายเรือล่องอยู่ตามปกติ นายหัวเรือจะเป่านกหวีดเป็นจังหวะเพื่อฝึกความเป็นจังหวะให้ฝีพาย นายหัวเรือจึงต้องเป็นผู้คุมความเรียบร้อยความสวยงามในการพายเรือด้วย การพายเรือต้องมีจังหวะการยกไม้พายขึ้น การจ้วงพายลงไปในน้ำที่พร้อมเพรียงกัน ผู้ให้สัญญาณจังหวะนอกจากนายหัวเรือแล้วนายท้ายเรือก็มีหน้าที่ให้จังหวะด้วยโดยสลับกันกับ

นายหัวเรือ เสี่ยงนกหวีดที่เป็นจิ้งหะได้ปลุกจิตวิญญาณประเพณีของผู้คนหลังสวนให้คงความเข้มข้นในการเป็นคนดีอย่างต่อเนื่องมายาวนานนับร้อยปี

ประเพณีแห่พระแข่งเรือของหลังสวนจึงเป็นประเพณีแห่งการขัดเกลาและสร้างสรรค์คนดีให้เกิดขึ้นในสังคม เป็นวัฒนธรรมชุมชนที่ยังรากลึกอยู่ในหัวใจของคนหลังสวนทุกคน คนหนุ่มของหมู่บ้านนอกจากจะได้รับการพัฒนาการเรียนรู้อย่างดีวัยเด็กโดยเล่าเรียนกับพระภิกษุในวัด ได้เรียนรู้การเป็นคนดี การสร้างสังคมดี เมื่อถึงวัยหนุ่มก็จะต้องกล่อมเกลาเติมเต็มอยู่ถูกรอบ 30 วันแล้วยังมีสรุปประจำปีแต่ละปีด้วย

การแข่งขันแข่งเรือจะชนะได้ฝีพายต้องเป็นคนดีมีศีลธรรม เพราะเรือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่ ฝีพายทำตัวไม่ดีเรือก็ไม่ชนะเป็นบทเรียนสำคัญที่ฝีพายจะต้องตระหนัก ดังนั้นในชีวิตประจำวันหลังสวนจึงเป็นเมืองสงบ อบอวนที่ไม่มีการเบียดเบียนกัน ดำรงชีวิตอยู่อย่างเชื่อมั่นในตัวตนอันเป็นอัตลักษณ์คือความเป็นคนดีมีศีลธรรมและไม่เบียดเบียนกัน ในการแข่งขันฝีพายมีเป็นจำนวนมากจะต้องรวมตัวเป็นหนึ่ง ฝีพาย 32 ฝีพายต้องรวมและร่วมเป็นหนึ่งเดียว ต้องทำงานประสานกัน ผิดเพี้ยนไม่ได้แม้แต่ฝีพายเดียว ต้องสามัคคีกันเป็นหนึ่ง ต้องมีวินัยฟังนายหัวเรือและนายท้ายเรืออย่างเคร่งครัด ต้องเป็นคนดีทั้งในส่วนตน ส่วนครอบครัววงศ์ตระกูล ชุมชน และวัด ตลอดจนมีจิตสาธารณะ ฝีพายทั้งลำเรือต้องทำงานสัมพันธ์กัน การพายเรือในการแข่งเรือจึงต้องทำงานสัมพันธ์กันทั้งลำเรือ ทั้งเรือ ฝีพายทุกคนที่ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามนายท้ายเรือและนายหัวเรืออย่างเคร่งครัด รับสัญญาณจากนายหัวเรือได้แม่นยำ การใช้ด้ามไม้พายเคาะบริเวณหัวเรือของนายหัวเรือในขณะที่กำลังจะเข้าเส้นชัยแต่ละครั้งเป็นสัญญาณที่ส่งมายังฝีพายและนายท้ายเรือในการจัดการพายและในการบังคับเรือให้ตรงเป้าหมายด้วยความเร็วที่เพิ่มขึ้นตามจังหวะการกระทัดด้ามไม้พายของนายหัวเรือ การเคาะด้ามไม้พายที่รวดเร็วส่งสัญญาณว่านายหัวเรือกำลังจะทิ้งไม้พายเพื่อออกไปที่หัวเรือและชิงธง นายท้ายเรือและฝีพายต้องร่วมมือร่วมแรงร่วมใจเป็นหนึ่งทั้งลำเรือ การแข่งเรือหลังสวนจึงไม่ใช่การแข่งขันอย่างเดี่ยวแต่เป็นการพิสูจน์ความสูงส่งของความสามัคคีและการมีส่วนร่วม

5.3 พิธีกรรม

พิธีกรรมในการแข่งเรือเป็นการเสริมสร้างพลัง กำลังใจให้ฝีพายและผู้ร่วมกิจกรรมการแข่งขันของวัดและชุมชนมีความเชื่อมั่น มีขวัญและกำลังใจดี พิธีกรรมในประเพณีแข่งเรือจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างสูง โดยมีพิธีกรรมมี 2 ช่วงคือช่วงฝึกซ้อมและช่วงแข่งขัน ในกลางคืน 15 ค่ำก่อนวันออกพรรษาแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด วัดที่ส่งเรือเข้าแข่งขันจะมีพิธีกรรมที่สำคัญ คือ พิธีทำขวัญเรือ หลังจากที่ได้ฝึกซ้อมกันมาเป็นเดือนก็นำเรือไปตั้งในโรงพิธี นำผ้าแพรหลากสีมาผูกมัดที่หัวโขนและท้ายเรือ นำเทียนมาปักที่ที่นั่งของฝีพายทั้งหมด บริเวณตอนกลางเรือจัดเป็นที่วางเครื่องเช่นไหไว้น้ำในถาดประกอบด้วยบายศรี ของควาของหวาน น้ำ ส้ม กล้วยเล็บมือนาง บริเวณหัวเรือมีรูปผูกติดกับพัดโบกวางไว้บนหมอน หมอหรือครูหมอผู้ทำพิธีจะนั่งขัดสมาธิหน้าเครื่องเช่นไหไว้ในลำเรือแล้วท่องบทสวดเชิญเทวดาขอพรให้เรือมีฤทธิ์ศักดิ์ดาหาญชนะเรือลำอื่นๆ พิธีจะทำเป็น

ช่วงๆ โดยสลับกับการตีกลอง ม้อง และจุดประทัด ในขั้นตอนสุดท้ายในพิธีจะนำรูปที่ผูกติดกับพัดโบกที่หัวเรือมาจุดไฟแล้วให้ฝีพายและและผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดมายืนเรียงรายต่อแถวกันรอบลำเรือส่งรูปเทียนพัดโบกต่อกันไปโดยใช้มือพัดควันจากรูปเข้าหาลำเรือ จากนั้นครุหมอกก็เจิมที่โขนเรือเป็นอันเสร็จพิธี ที่โขนเรือและท้ายเรือมีผ้าเจดสีพันรอบหัวเรือทั้งชายดูสวยงาม ศักดิ์สิทธิ์และขลังและมีดอกไม้ผูกผ้าอยู่ที่ปลายหัวเรือ ส่วนที่ท้ายเรือซึ่งโค้งขึ้นก็มีผ้าเจดสีหรือเกาสีผูกพันไว้รอบเช่นกัน และมีดอกไม้บูชา ทำให้มองดูเรือสวยงาม มีชีวิต และน่าเกรงขามทันที (สัมภาษณ์สมเจตน์ เขียวสม อายุ 77 ชาวบ้านตำบลหาดยาย , 15 ตุลาคม 2551)

ในช่วงเช้ามีพิธีที่มีการแห่พระและตักบาตรนั้นทางวัดที่ส่งเรือลงแข่งก็มีพิธีกรรมเต็มรูปแบบอีกครั้งหนึ่ง มีเครื่องเช่นไหว้อีกชุดหนึ่ง เช่น กรณียัดแหลมทรายหรือวัดवालการาม ตำบลแหลมทรายมีเครื่องเช่นไหว้สังศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดที่ศาลาริมแม่น้ำหลังสวน 2 ชุด สำหรับเช่นสรวงสังศักดิ์สิทธิ์ที่ศาลาใหญ่และศาลาเล็ก เครื่องเช่นสรวงที่ศาลาใหญ่ที่เป็นที่เก็บบูชาโขนเรือเก่าแก่เป็นของสด 1 สำหรับ จัดใส่ถาดประกอบด้วย เนื้อวัว เนื้อหมู ไก่ ไข่ไก่ มีมีดเล่มใหญ่ 1 เล่ม เครื่องเช่นไหว้อีกสำหรับหนึ่งประกอบด้วย ข้าวสวย แกงส้ม หมูต้ม ผัด ขนโมโค ขนแดง ข้าวตอก ขนมหั่ว ขนมะพร้าว ข้าวตอกดอกไม้ รูปเทียน กล้วยเล็บมือนาง และจุดเทียนไขไว้ในสำหรับ 1 เล่ม มีหมอบทำพิธีกรรมเช่นสรวง ถึงเวลาทำพิธีกรรมนำเรือลงน้ำที่หน้าวัด โดยฝีพายช่วยกันยกเรือจับกราบเรือบริเวณที่นั่งของตนช่วยกันยกเรือลงน้ำโดยหันหัวเรือไปทางท่าน้ำ ยกลงวางในน้ำโดยมีเคล็ดว่าเมื่อวางเรือลงหัวเรือต้องไม่จมน้ำ โดยขณะนำเรือออกจากโรงเก็บเรือมีการจุดประทัดและยิงปืนเพื่อบอกกล่าวสังศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงของวัด เมื่อเรือลงถึงน้ำแล้วฝีพายขึ้นประจำที่และพายเวียนอยู่หน้าวัดเป็นการแสดงความคารวะต่อสังศักดิ์สิทธิ์ของวัดเป็นอันเสร็จพิธีแล้วนำเรือพายไปยังสนามแข่งขันได้ ส่วนเรือของวัดอื่นที่ผ่านวัดแหลมทรายก็มีการจุดประทัดบอกกล่าวขออนุญาตผ่านและแสดงความคารวะต่อสังศักดิ์สิทธิ์วัดแหลมทรายด้วย ในส่วนวัดวังตะกอดัววัดอยู่ไกลออกไปจากท่าน้ำกลางคืนทำพิธีกรรมที่โรงเก็บเรือในวัดและรุ่งเช้าเคลื่อนมาเก็บที่โรงเก็บเรือชั่วคราวริมท่าน้ำ ในวันแข่งขันมาทำพิธีนำเรือลงน้ำที่โรงเก็บเรือชั่วคราวมีการยิงปืน จุดประทัด และมีพิธีกรรมเช่นเดียวกัน

การจัดองค์ประกอบในด้านความสวยงามและความเป็นระเบียบของฝีพาย ฝีพายแต่งตัวเป็นชุดสีเดียวกัน มีผ้าคาดศีรษะสีเดียวกัน ซึ่งทำให้มีความเป็นระเบียบและสง่างาม ผ้าคาดศีรษะนี้ผ่านพิธีกรรมที่เสริมพลังฝีพายมาแล้ว ซึ่งก่อนลงเรือพระสงฆ์สวดเจริญชัยมงคลให้พรประพรมน้ำมนต์ให้ฝีพาย ฝีพายรับพรและโอวาทจากท่านเจ้าอาวาสก่อนลงสู่สนามแข่งขันให้แข่งขันให้ได้รับชัยชนะและให้ประพฤติตัวที่อยู่ในวินัยกติกาและมีการเจิมหน้าผากฝีพายทุกคน กรณียัดแหลมทรายซึ่งเป็นวัดโบราณอายุเกือบสองร้อยปีมีเรือพระน้ำและส่งเรือเข้าแข่งขันมาแต่โบราณตั้งแต่เริ่มประเพณีแห่พระแข่งเรือสมัยพระยาจุฑาราชโกการเป็นเจ้าเมืองหลังสวนฝีพายทุกคนทั้งตัวจริงและสำรองและผู้เกี่ยวข้องทุกคนเข้าพิธีนั่งเรียงรายหน้ากุฏิท่านเจ้าอาวาสรับศีลรับพร ท่านเจ้าอาวาสให้พรให้มีกำลังใจมีความพร้อมเพรียง ความสามัคคี ความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันโดยเล่าเรื่องราวการแข่งขันเรือของวัดแหลมทรายว่ามีมาตั้งแต่รัชกาลที่ห้าในสมัยพระยาจุฑาราชโกการ

กรเป็นเจ้าเมือง วัดแหลมทรายมีชื่อเสียงจากความสามัคคี ฝัพายทุกคนต้องรักษาชื่อเสียง รักและสามัคคีกัน ให้มีความตั้งใจในการทำ ความดี ร่วมมือแก้ปัญหาาร่วมกัน เห็นอกเห็นใจกัน มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนกันแม้เรื่อคู่แข่งัน ปฏิบัติตามกฎกติกาอย่างเคร่งครัดไม่ให้วัดและชุมชนหมู่บ้านตำบลเสียชื่อเสียงที่สร้างสมมานาน ให้ทุกคนรักษาความดีของวัดแหลมทราย เป็นการเติมพลังทุนทางสังคมลงในใจผู้คนที่ร่วมในกิจกรรม ก่อเกิดจิตวิญญาณแห่งคนดีให้มันคงเพิ่มขึ้น ต่อจากนั้นฝัพายไปกราบท่านเจ้าอาวาสองค์ก่อนที่มรณภาพไปแล้วที่กุฏิ เพื่อขอให้ได้รับชัยชนะและจะแข่งขันด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ตอกย้ำความเป็นคนดีและพลังในการทำ ความดีอีกวาระหนึ่งหลังจากนั้นไปสู่บริเวณพิธีที่ริมฝั่งน้ำและช่วยกันยกเรือลงน้ำตามพิธีกรรมที่กล่าวมาแล้ว นอกจากเรือที่วัดแหลมทรายแล้วมีเรือของหน่วยงานที่มาร่วมพิธีกรรมทำขวัญเรือที่นำเรือมาทำพิธีและลงน้ำที่วัดแหลมทรายด้วย ซึ่งโดยทั่วไปเรือของหน่วยงานหรือโรงเรียนต่างๆ ก็ต้องไปอาศัยสถานที่วัดริมฝั่งแม่น้ำด้วยเช่นเดียวกัน ก่อนออกเรือเมื่อฝัพายลงน้ำประจำที่ในเรือแล้วก็ก้มกราบพร้อมกันอีกครั้งหนึ่ง นายหัวเรือถือไม้พายยกชูขึ้นในลักษณะให้สัญญาณแล้วพายวนหน้าวัดสามรอบเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

สำหรับเรือ “เจ้าแม่จำปูน” ของอำเภอละแม ในช่วงการแข่งขันเก็บเรืออยู่ที่วัดวังตะกอดำบลวังตะกอซึ่งเป็นเครือข่ายขององค์การบริหารส่วนตำบลในละแม ทำพิธีกรรมที่วัดวังตะกอ เรือเจ้าแม่จำปูนเป็นเรือที่มีความสวยงามและเรือลำใหม่ที่สุดในสนามแข่งขัน หัวเรือห่อผูกด้วยผ้าสีแดงมีผ้าแพรแถบสีผูกโชนเรืออยู่เป็นระยะเจ็ดสี ปลายโชนเรือเป็นบายศรีมีผ้าแถบสีแดงผูกไว้ อีกครั้งหนึ่ง มีพวงมาลัยดอกดาวเรืองพวงใหญ่ยาวคล้องหัวเรือ ไต้บายศรีหัวเรือเป็นธงทิวสีเหลี่ยมผืนผ้าปล่อยขอลงมาสามชั้นสวยงาม และมีพวงมาลัยดอกดาวเรืองสวมทับห้อยลงมาสวยงามและดูน่าเกรงขาม บริเวณด้านข้างของหัวเรือสลักชื่อเรือ “เจ้าแม่จำปูน 51” และมีรูปวาดเจ้าแม่จำปูนในอิริยาบถพระยานว่ายน้ำ ในส่วนตัวเรือด้านนอกเป็นสีฟ้า ในลำเรือปักเทียนไขไว้ที่ที่นั่งฝัพายทุกที่นั่ง มีไม้พายวางตามลำเรือสองด้าม ไม้พายด้ามหนึ่งวางอยู่ทางด้านซ้ายของลำเรือหันพายไปทางหัวเรือด้ามไม้พายวางบนที่นั่งถูกตรึงไว้ อีกด้ามหนึ่งวางไว้ทางส่วนท้ายเรือด้านขวาของลำเรือโดยวางส่วนพายพาดไว้กับที่นั่งติดกราบเรือด้ามไม้พายอยู่ในท้องเรือ ส่วนท้ายเรือหรือโชนท้ายเรือคลุมด้วยผ้าแถบสีชมพูพันทับด้วยผ้าแถบสีห้ำสี มีบายศรีที่ส่วนปลายโชนเรือและผูกทับด้วยผ้าแถบสีแดง มีธงทิวห้อยลงมาและมีพวงมาลัยดอกดาวเรืองห้อยไว้ที่ท้ายเรือสวยงามสง่าส่งให้เรือเจ้าแม่จำปูนสวยงามและน่าเกรงขามเมื่อล่องลอยอยู่ในน้ำ

เรือแข่งทุกลำจึงเป็นสิ่งสวยงามและสง่าอยู่ในที่เมื่อลอยอยู่ในน้ำ และในความรู้สึกของผู้คน ทุกคนรู้และสัมผัสได้ว่าเรือแข่งมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่ และเป็นกลไกการขับเคลื่อนฝัพายซึ่งมีการทำงานพร้อมกันทั้งฝัพาย ทุณวัฒนธรรมที่เป็นความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือ การแข่งจึงมิใช่แข่งขันเฉพาะแรงคนและความสามารถของคนแต่ยังมีพลังของสิ่งเหนือธรรมชาติอีกด้วย

5.4 กติกาการแข่งขัน

ในส่วนของกติกาการแข่งขันนั้น แม้ช่วงเวลาของประเพณีแห่พระแข่งเรือจะผ่านมานั้นนานนับได้ 167 ปีตามที่กล่าวมาแล้วก็ตามแต่กติกาการแข่งขันก็ไม่ได้เปลี่ยนวิธีคิดเพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบจากยอผีเป็นธงอยู่บนเรือท่น จึงกล่าวได้ว่าแม้เวลาจะผ่านเกือบสองร้อยปีแต่ยังคงรักษาวิธีคิดแบบเดิมไว้เพียงแต่องค์ประกอบของจุดปล่อยเรือและเส้นชัยมีอุปกรณ์ตามยุคสมัย กติกาการแข่งขันมีไม่มากนัก คือก่อนแข่งขันผู้จัดการเรือเริ่มต้นด้วยการแจ้งความประสงค์ไปที่กองอำนวยการจัดประเพณีแห่พระแข่งเรือเพื่อส่งเรือเข้าร่วมแข่งขัน โดยระบุชื่อวัด ชื่อเรือหรือหน่วยงาน ประเภทของเรือ จำนวนฝีพาย การแข่งขันจัดเป็นสาย ก สาย ข ตามจำนวนเรือที่เข้าแข่งขันแต่ละปี และใช้การแข่งขันตามสายและพบกันหมดในแต่ละสาย และ/หรือจับคู่ต่างสายกันอีกครั้งหนึ่ง ดังนี้

1) การจับสลากสายน้ำ ในการแข่งขันเรือแต่ละลำต้องจับฉลากสายน้ำเมื่อถึงเวลาที่พายเรือมาเทียบจุดปล่อยเรือว่าอยู่ข้างซ้ายหรือขวาของเรือท่นเมื่อถึงเวลาแข่งขันนำเรือมาเทียบที่ท่นปล่อยเรือ จุดนี้จะให้สัญญาณการปล่อยเรือซึ่งมักใช้เสียงปี่น ฝีพายจะต้องฟังให้ชัดเจนเพื่อได้ออกเรือทันทั่วทั้ง เรือแต่ละคู่จะแข่ง 2 เที้ยว เพราะต้องสลับสายน้ำ การแข่งขันใหม่แต่ละครั้งจะจับสลากสายน้ำใหม่ทุกครั้งและมีการสลับสายน้ำ เนื่องจากสายน้ำทั้งสองด้านมีความได้เปรียบต่างกัน สายน้ำด้านซ้ายอยู่ตรงกลางร่องน้ำลึกกว่าจึงได้เปรียบกว่าสายน้ำด้านขวาซึ่งอยู่ด้านตลิ่ง สายน้ำหมายถึงลู่พายเรือในแต่ละเที้ยว โดยกำหนดจากท่นปล่อยเรือเป็นลู่ซ้ายและลู่ขวาการแข่งขันจัดเป็นสาย เรือแต่ละลำต้องใช้ลู่ทั้งสองด้าน ลู่ซ้ายและขวามีจุดได้เปรียบต่างกัน ลู่ซ้ายอยู่กลางแม่น้ำน้ำลึกกว่าลู่ขวาซึ่งเป็นด้านข้างตลิ่ง แม่น้ำหลังสวนมีร่องน้ำลึกอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำ การจัดการแข่งขันจึงจัดลู่ก่อนมาทางด้านซ้ายให้ตรงกับร่องน้ำ จึงทำให้ลู่ซ้ายของเรือท่นได้เปรียบลู่ทางขวาเพราะอยู่กลางแม่น้ำ ส่วนลู่ขวาอยู่ทางด้านตลิ่ง แต่การแข่งขันแต่ละคู่จะต้องสลับสายน้ำคือต้องแข่งสองเที้ยวจึงจะตัดสิน แต่อย่างไรก็ตามเรือที่จับฉลากได้ลู่ซ้ายก่อนก็มีโอกาสสูงกว่า แต่อย่างไรก็ตามลู่แข่งขันก็เป็นเพียงปัจจัยเดียวในการแข่งขันเพราะยังมีปัจจัยอื่นอีกมากมายทั้งเรือ ฝีพาย นายท้าย นายหัวเรือ พิธีกรรม และองค์ประกอบเหนือธรรมชาติตลอดจนความเข้มแข็งของชุมชนที่มีวัดเป็นกลไก

2) การเข้าเส้นชัย เป็นเรื่องของการทำงานร่วมกันขององค์ประกอบของเรือทั้งตัวเรือ ฝีพาย นายท้ายเรือ นายหัวเรือ สายน้ำ เป็นการทำงานร่วมกันเป็นหนึ่งและมีจิตใจที่เป็นหนึ่งเพื่อเรือเพื่อวัดซึ่งหมายรวมถึงชุมชน การนำเรือเข้าเส้นชัยที่จะต้องใช้เวลาสามัคคีขั้นสูงสุดทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมกล่าวได้ว่าทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติอันเป็นองค์ประกอบของเรือลำนั้นๆ ด้วย ในการเข้าสู่เส้นชัยฝีพายทั้งลำเรือทำงานอย่างเข้มข้นตั้งแต่การพายอย่างรวดเร็วจนสุดชีวิต นายท้ายเรือบังคับเรืออย่างสุดความสามารถให้หัวเรือตรงไปยังธงชัย นายหัวเรือส่งสัญญาณด้วยการจับไม้พายตั้งตรงยกส่วนพายขึ้น และเคาะกระแทกด้ามไม้พายกับส่วนหัวเรือเป็น

ช่วง ๆ และเมื่อถึงช่วงเส้นชัยจะกระแทกไม้พายรัวเร็วเป็นสัญญาณว่าจะทิ้งไม้พายเพื่อออกไปที่โซน และชิงธง ฝีพายและนายท้ายเรือจะพายอย่างสุดแรงและบังคับเรือให้ตรงทิศทาง นายหัวเรือจะใช้เวลาเพียงเสี้ยววินาทีออกไปที่หัวเรือคว่ำธงให้ได้ทั้งเส้นที่มีธงติดอยู่ทั้งสองด้านถือว่าชนะ ในช่วงนี้ในส่วนผู้ชมเรือแข่งก็ส่งเสียงเชียร์ดังสนั่น เสียงโห่ร้องดังสนั่นไปทั้งลำน้ำและเสียงประทัด ผู้รับผิดชอบจัดการเรือทั้งคู่จะดังขึ้น ผู้ชมจะลุกจากที่นั่งส่งเสียงโห่ร้องมองตามเรือไปจนกว่าจะคว่ำธงชัยได้แล้วเสียงก็จะสงบลงพร้อมทั้งกลับมานั่ง เป็นเช่นนี้ปีแล้วปีเล่ายาวนานไม่เคยเปลี่ยนแปลง เป็นประเพณีที่ทุกคนริมฝั่งในกิจกรรมแข่งเรือปฏิบัติเช่นเดิมตั้งแต่เด็ก เยาวชนคนหนุ่มสาวและผู้สูงอายุที่ยังมาร่วมกิจกรรมได้ การได้รับชัยชนะจึงเป็นสิ่งสูงส่งเพราะมีความหมายมากกว่า “ชนะ” การชนะเป็นเพียง “Mean” แต่ผลลัพธ์ของการชนะหรือ “Goal” คือการทำงานอย่างเข้มข้นและสูงส่งของทุนทางสังคมบนฐานพระพุทธศาสนา

3) การชิงธง เป็นกิจกรรมสุดท้ายของการเข้าเส้นชัย ธงผูกอยู่กับส่วนปลายทั้งสองด้านของเส้นหวายเป็นเส้นหวายเป็นทอดอยู่ในแท่งเหล็กกลวงวางในแนวนอนบนเรือท่น มีธงห้อยลงมาทั้งสองด้านของลู่แข่งขัน เมื่อเรือคู่แข่งเข้าถึงเส้นชัย นายหัวเรือได้โซนเรือออกไปนั่งที่ปลายสุดของโซนเรือเพื่อคว่ำธงโดยต้องคว่ำธงให้ได้ทั้งเส้นที่มีธงติดอยู่ทั้งสองด้านจึงจะถือว่าชนะ ถ้าคว่ำธงได้ทั้งคู่ถือว่าเสมอกันต้องแข่งใหม่ การออกไปชิงธงจะต้องขึ้นไปโซนเรือและไปนั่งที่ปลายสุดของโซนเรือ จึงเป็นที่มาของชื่อประเพณีที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยใช้ว่า “ขึ้นโซนชิงธง” การขึ้นโซนของนายหัวเรือเมื่อเรือเข้าสู่ช่วงสุดท้าย นายหัวเรือจะกระแทกไม้พายรัวเร็วเพื่อส่งสัญญาณการทิ้งไม้พาย ขึ้นโซนเรือและคว่ำธง ซึ่งเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดที่ทั้งลำเรือต้องทำงานประสานกันอย่างเข้มข้นเพื่อให้นายหัวเรือได้ทำหน้าที่ให้สำเร็จ เพราะนายหัวเรือคือผู้กุมชะตาเรือ การชิงธงมิใช่อยู่ที่พลังกำลังของเรืออย่างเดียวแต่อยู่ที่ความชาญฉลาดของผู้เป็นนายหัวเรือด้วยที่ต้องมีความแม่นยำในจังหวะสายตา การคาดคะเน ตลอดจนความฉับไว

การแข่งขันอยู่บนฐานของการทำงานเป็นทีมและความสามัคคีรวมเป็นหนึ่งตั้งแต่ก่อนแข่งขันและขณะแข่งขัน ฝีพายทั้งลำเรือต้องคิดและทำงานในแบบองค์รวมคิดแบบแยกส่วนไม่ได้ เพราะการแข่งขันแต่ละเที่ยวต้องมาจากการมีส่วนร่วมทั้งธรรมชาติคือสายน้ำ เรือ คน ฝีพายที่เป็นนายหัวเรือ นายท้ายเรือ ฝีพาย ตลอดจนสิ่งเหนือธรรมชาติที่แต่ละส่วนมีหน้าที่เป็นเหมือนจิ๊กซอร์แต่ละชิ้นที่ต้องทำงานพร้อมกันประสานกันอย่างเต็มที่รวมกันเป็นหนึ่งจึงจะได้รับชัยชนะ ดังนั้นเมื่อเรือหลุดออกจากท่นปล่อยเรือทั้งธรรมชาติ คน สิ่งเหนือธรรมชาติจะทำงานพร้อมกันประสานเป็นหนึ่งจึงได้ยินเสียงจุดประทัด และเสียงประทัดจะดังรัวต่อเนื่องอีกครั้งเมื่อเรือจะเข้าเส้นชัยและนายหัวเรือได้โซนเรือออกไปคว่ำธง นอกจากนั้นยังมีกองเชียร์ริมฝั่งตลอดเส้นทางของระยะทางการแข่งขัน 500 เมตร เมื่อเรือออกจากจุดปล่อยเรือจะพายอย่างรวดเร็ว ประมาณครึ่งทางคือ 250 เมตรจะเร่งฝีพายขึ้นเต็มที่ เมื่อจะเข้าเส้นชัยนายหัวเรือเตรียมตัวขึ้นโซนคว่ำธงส่งสัญญาณโดยการยกไม้พายขึ้นตั้งตรงแล้วเคาะหรือกระแทกด้ามไม้พายกับหัวเรือและเมื่อถึงจุดกำหนดจะกระแทกไม้พายรัวถี่ขึ้น นายท้ายจะบังคับเรือให้ตรงกระบอกธง ฝีพายจะเร่งเต็มที่ นายหัวเรือจะ

กระแทกด้ามไม้พายครั้งสุดท้ายให้ดังที่สุดเพื่อส่งสัญญาณการทิ้งไม้พายขึ้นโขนไปคว่ำธง โดยมีกติกาวาเรืออยู่ซ้ายให้ทิ้งไม้พายทางซ้าย เรือขวาให้ทิ้งไม้พายทางขวา หากทิ้งผิดด้านปรับแพ้นายหัวเรือจะได้โขนเรือซึ่งมีความกว้าง 10 นิ้ว ยาว 7 ศอกออกไปที่ปลายสุดของโขนเรือนั่งและใช้ขาหนีบหัวโขนเรือไว้ให้มันพร้อมกับโน้มตัวออกไปคว่ำธงและกระชากลงมาทั้งเส้นจึงจะถือว่าชนะตามที่กล่าวมาแล้ว

4) การตัดสินแพ้ชนะ เป็นเสมือนการชี้ว่า วัดใด ชุมชนใด หน่วยงานใดมีความสามัคคีและมีส่วนร่วม ร่วมแรงร่วมใจและเข้มแข็งมากกว่ากัน ถ้าใดมีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจเป็นหนึ่งใน ชุมชนใดมีความเข้มแข็งก็ชนะไปเป็นความชนะของทุนทางสังคม เรือลำใดแพ้ต้องเติมเติมทุนทางสังคมให้เพิ่มขึ้นในปีต่อไปเก็บไปเป็นบทเรียน การแข่งเรือของหลังสวนจึงเป็นการวัดทุนทางสังคมของแต่ละชุมชนในแต่ละรอบปีเพื่อเติมเติมทุนทางสังคมให้เพิ่มขึ้นทุกปีนานนับร้อยกว่าปีแล้ว ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการแข่งเรือเป็นการตรวจสอบพลังของทุนทางสังคมในแต่ละรอบปี และกล่าวขานกันว่าปี 2553 เป็นปีที่ 167 หรือเกือบสองร้อยปีแล้วที่ทุนทางสังคมได้เติมเต็มด้วยกิจกรรมนี้มา หรือทุนทางสังคมได้รับการตรวจสอบและเติมเต็มมาแล้ว 167 ปี แม้ว่าปัจจุบันมีการค้าเข้ามาเกี่ยวข้องแต่การค้าไม่สามารถทำลายพลังทุนทางสังคมของผู้คนหลังสวนอันมีวัดเป็นฐานที่มั่นคงลงได้

5.6 เรือแข่งในหลังสวน

เดิมเรือทุกลำเป็นของวัด จึงมีชื่อเรือเรือและตามด้วยชื่อวัด ในส่วนชื่อเรือยาวที่เคยเข้าแข่งขันในประเพณีแห่พระแข่งเรืออำเภอหลังสวน ได้แก่ เรือเทพประกาศิต สิงห์สุวรรณ วัดสว่างมนัส ชลธารเทวี-เทพทักษิณ วัดสว่างมนัส สาครรัศมี วิจิตรเริงชล ทองบ้านด่าน วัดเสกขาราม สิงห์สำราญ เทพประสาทพร วัดหาดสำราญ นางตะเคียน วัดดอนชัย ฐิตาสร้อยจันทร์ วัดถ้ำเขาเงิน สิงห์ทอง เทพสิงห์ น้องนางมัจฉา รัตนสิงห์-เดชสมิง แม่นางมัจฉา วัดแหลมทราย วัดวาสุการาม สร้อยสังวาล-เพชรลำภู วัดบางลำภู แม่นางศรีไพร -เจ้าแม่หัววัง วัดหัววัง เจ้าแม่ขันเงิน เจ้าแม่ขันเงิน ชัยเทพมังกร จันทรโกศล วัดขันเงิน สร้อยวารี ศรีสุนทร วัดด่านประชากร แม่นางยวนทอง เรือนทอง กาแก้ว วัดคงคาราม (วัดบางกา) เจ้าแม่ผาแดง เทพมังกรทอง วัดหัวเขาท่ากอเรือยาวที่มีชื่อเสียงในยุคก่อน เช่น อรุณวาริ หัวเข้ มะเขือย่า ม้าย่อง สิงห์ทอง นำสมุทร แม่สร้อยทอง เดชสมิง(จารุวัตร วังวิเศษ, 2549) เรือหน่วยงาน เช่น สิงห์สำนักงานการประถมศึกษา ไข่ทอง ตะเคียน โรงเรียนสวนศรีวิทยาชุมพร-กังวา ของโรงเรียนชุมพรบริหารธุรกิจ เรือเจ้าแม่จำปูนของอำเภอละแม

สำหรับเรือโบราณที่เข้าแข่งขันในระยะแรกๆ เช่น มะเขือย่า มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าเรือมะเขือย่า เดิมเป็นไม้ตะเคียนที่ลอยน้ำมา แล้วมีคนมาพบเข้าและนำไปให้หลวงพ่อเพชร และหลวงพ่อจ่าง แต่นำขึ้นบกไม่ได้ จึงต้องทำพิธีบวงสรวงโดยใช้ มะเขือย่า ทำการเซ่นไหว้ จึงสามารถขึ้นจากน้ำได้ เลยเป็นที่มาของชื่อเรือ มะเขือย่า เป็นเรือที่ใช้ในการแข่งขัน มี 28 ฝีพาย มีตาแดงเป็นนายหัวเรือ และมีพ่อเฒ่าข่า เป็นนายท้ายเรือ ปัจจุบันเรือมะเขือย่าไม่ได้ส่งเข้าแข่งขันแล้ว แต่

เป็นเรือเกียรตินิยมที่ใช้หน้าหน้าขบวนพาเหรดเรือที่จะเข้าแข่งขันทางน้ำต่อประธานในพิธีเปิดการแข่งขัน งานประเพณีแห่พระแข่งเรือเป็นประจำทุกปี เรือมะเขือยา เป็นเรือที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์เมืองหลังสวนมากทีเดียว ปัจจุบัน เรือมะเขือยาไม่ได้ใช้แข่งขัน แต่ยังใช้เป็นเรือเกียรตินิยมหน้าขบวนแห่ในพิธีเปิดการแข่งขันงานประเพณี แข่งเรือ โดยก่อนถึงกำหนดงานเทศกาลดังกล่าว ทางวัดดอนชัยจะให้ช่างทำการตกแต่งทาสีเรือใหม่เป็นประจำทุกปี และปัจจุบันเรือมะเขือยาเก็บรักษาอยู่ที่วัดดอนชัย ตำบลพ้อแดง อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

อีกลำหนึ่งคือเรือนางลำภู ขุดจากไม้ตะเคียนไผ่ จากป่าบ้านโหม่ง ตำบลบึงหวาน อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ภายใต้การนำของคุณโยมพ่อพระเชื้อ ล่องลือฤทธิ์ อดีตเจ้าอาวาสวัดบางลำภู ไม้ต้นนี้ที่ใต้โคนราบเตียน และมีปลวกหมูสีขึ้นแอบอยู่ดูแล้วอัศจรรย์มาก โดยนายหนูเพชรอุทัย ทำพิธีทางไสยศาสตร์เพื่อเชิญรุกขเทวดา นางไม้ เมื่อเวลา 12.30 นาฬิกา วันเสาร์ที่ 9 มกราคม 2504 ลงมือโค่นเวลา 13.00 นาฬิกา ไม้ล้มลงเมื่อเวลา 14.00 นาฬิกา วัดรอบต้นได้ 8 ศอกเศษ ตัดมาทำเป็นเรือยาวเพียง 9 วา 3 ศอก ช่างลงมือโกนเรือในวันเสาร์ที่ 4 กุมภาพันธ์ 2504 ได้ถูกชักลากจากตอไม้ตะเคียนวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2504 เวลา 13.30 นาฬิกาโดยช่างของนายอัน สึกรางกุล ได้ชักลากจนมาถึงแม่น้ำคลองใหญ่วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2504 ล่องเรือโกนมาตามแม่น้ำหลังสวนถึงวัดบางลำภูวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2504 เวลาเที่ยงตรง ได้นำช่างพลายรักของนายดอนอยู่พรหม ชักลากขึ้นจากท่าน้ำไปไว้ใต้ต้นมังคุดใกล้ศาลาโรงธรรมในสมัยนั้น ยังคงเป็นเรือโกนอยู่ 2 ปี เนื่องจากทางวัดขาดงบประมาณในการจัดจ้างช่างมาขุดเรือ ปี 2507 พระเชื้อ ล่องลือฤทธิ์ เป็นผู้บุกเบิกสร้างเรือใหม่ได้ลาสิกขาบทออกไป ตอนนั้นมีพระอรุณ เปะตะลุง ซึ่งรักษาการณเจ้าอาวาสได้ว่าจ้างช่าง 3 คนคือ นายหมวก ช่วยเกิด อายุประมาณ 70 กว่าปีผู้นำฝ่ายช่างใหญ่ พร้อมด้วยนายวัน มีทิม และนายเจิม ช่วยเกิด มาขุดแต่งเรือโกนจนสำเร็จ เนื่องจากเรือยังใหม่ไม่มีชื่อเรือที่แน่นอน แม้ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นได้ช่วยระดมพลังสมองในการตั้งชื่อ แต่ก็ยังไม่เป็นที่ถูกใจ เรือนางลำภูได้ถูกนำลงพายแข่งขัน สนามวัดด่านประชากร เป็นครั้งแรกในปี 2507 ในนามเรือใหม่วัดบางลำภู แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ และเนื่องจากเรือใหม่ไม่มีชื่อเป็นที่แน่นอน นายวินัย (โปย) กองเจริญ ซึ่งรับราชการอยู่ที่ไปรษณีย์โทรเลข อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ได้ทำหนังสือส่งกราบเรียนไปยัง พลเอกประภาส จารุเสถียร เพื่อช่วยอนุเคราะห์ตั้งชื่อเรือให้สมตั้งความตั้งใจของผู้ขอและชาวบางลำภู และท่านกรุณาให้ชื่อเรือใหม่วัดบางลำภู ว่า เรือนางลำภู พร้อมกับส่งเสื้อทีมและธงทีมในนามเรือนางลำภูมาเป็นของขวัญ อีกทั้งยังให้การอุปการะ และให้พบว่า **"จงมีความสามัคคีสวัสดิ์ให้แก่กัน"** ซึ่งลงแข่งขันเมื่อไหร่จะมีชัยชนะตลอดไปสร้างความชื่นชมและความปิติของชาวบ้านบางลำภูเป็นอย่างมาก เรือนางลำภูลงพายแข่งขันอยู่ 8 ปี ตั้งแต่ปี 2507 ถึงปี 2515 ด้วยพลังของฝีพายที่มีความรักสามัคคีกันอย่างเหนียวแน่นของเลือดชาวบางลำภูจึงทำให้เรือนางลำภูได้รับชัยชนะ และครองโล่พระราชทานถึง 2 สมัย เป็นระยะเวลา 6 ปีติดต่อกัน ตั้งแต่ปี 2509 ถึง 2515 จากนั้นฝีพายได้ยกเรือนางลำภูตามเจตนารมณ์ที่เคยสัญญาไว้กับเรือนางลำภู คือถ้าชนะเลิศ 2 สมัย หรือ 6 ปีติดต่อกัน จะหยุดนำเรือนางลำภูลงแข่งขัน และขึ้นคานเพื่อเก็บไว้ให้นกบูชา เพื่อ

จะเก็บไว้เป็นอนุสรณ์ให้อนุชนรุ่นหลังได้ระลึกถึงความรัก ความสามัคคีที่นำมาซึ่งความสำเร็จ และเกียรติประวัติอันยิ่งใหญ่ควรแก่การเอาเป็นแบบอย่างไปปฏิบัติเพื่อความสำเร็จของท้องถิ่นสืบไป ตั้งแต่นั้นมาทำให้เรือแม่นางลำภูนอนตระหง่านอยู่บนคานและสง่างามอย่างเรือแม่นางลำภูผู้ยิ่งใหญ่ถึงปัจจุบัน ไม่ว่าใครที่สนใจประเพณีแข่งเรือเมื่อไปที่วัดบางลำภูหรือวัดวิเวการามก็จะได้มีโอกาสชื่นชมเรือนางลำภูที่จัดวางไว้อย่างสมศักดิ์ศรี สำหรับนายหัวเรือที่มีความชาญฉลาดและเก่งกล้าสามารถคู่กับเรือนางลำภู คือ นายสมโภชน์ ไหมพรม ตามที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งเมื่อเรือนางลำภูชนะ 6 ปี ต่อเนื่องกันแล้ว นายสมโภชน์ ไหมพรมก็ยุติการเป็นนายหัวเรือเช่นกัน เป็นตำนานให้ผู้คนในวงการเรือแข่งได้เล่าขานกันถึงปัจจุบัน (สัมภาษณ์ สมโภชน์ ไหมพรม, 14 ตุลาคม 2551)

เรือเจ้าแม่จำปูน เป็นเรือใหม่ของละแม ขุดเมื่อปี 2551 เป็นเรือหน่วยงาน “เจ้าแม่จำปูน” เป็นเรือลำใหม่ของอำเภอละแม ตั้งชื่อตามที่มาของไม้ขุดเรือ ไม้ตะเคียนทองที่ตัดจากป่าละแมบริเวณน้ำตกจำปูน เรือเจ้าแม่จำปูนจึงตั้งชื่อสอดคล้องกับที่มาของเรือแข่งที่ส่วนใหญ่มาจากป่าละแม เรือเจ้าแม่จำปูนก็มาจากการเดียวกันกับเรือในอดีต โดยชุมชนร่วมกันตั้งชื่อตามที่มาของไม้ตะเคียนทองและชุมชนภาคภูมิใจกับชื่อนี้มาก เรือเจ้าแม่จำปูนเหมือนกับเรือลำอื่น ๆ ของวัดในอำเภอหลังสวนที่ส่วนใหญ่ใช้ไม้ตะเคียนทอง เป็นไม้จากป่าละแมตั้งแต่ละแมเป็นตำบลในอำเภอหลังสวน เรือเจ้าแม่จำปูนจึงสอดคล้องกับวัฒนธรรมการขุดเรือในประเพณีแห่พระแข่งเรือ การสร้างเรือเจ้าแม่จำปูนเริ่มต้นด้วยการเข้าป่าหาไม้ตามคุณลักษณะโดยผู้มีภูมิปัญญาในประเพณีแห่พระแข่งเรือ การดำเนินการเพื่อให้มีเรือเจ้าแม่จำปูนเพื่อร่วมในประเพณีมาจากนายอำเภอละแม นายเอกรัฐ หลีเส็นที่มีกลยุทธ์ในการสร้างการมีส่วนร่วมและความสามัคคีโดยใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นกลไกฟื้นฟูประเพณีแห่พระแข่งเรือซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมของละแมซึ่งห่างหายไปจากละแมตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2500 เมื่อมีผู้คนจากต่างถิ่นอพยพเข้าไปอยู่ในละแมเมื่อมีการเปิดป่าสัมปทานและอยู่กันเป็นหมู่เป็นพวก แม้ละแมจะเติบโตทางเศรษฐกิจแต่ล่มสลายทางสังคมเมื่อเกิดองค์การบริหารส่วนตำบลจึงมีปัญหการพัฒนา การบริหารจัดการในองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งสี่ตำบลประสบปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง นายอำเภอจึงปรับกลยุทธ์การบริหารจัดการโดยใช้วัฒนธรรมเป็นกลไกในการปกครองโดยใช้ประเพณีแห่พระแข่งเรือในการสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วม (สัมภาษณ์ เอกรัฐ หลีเส็น นายอำเภอละแม, 10 ตุลาคม 2552) ซึ่งในที่สุดสามารถสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนได้จริงเมื่อเรือเจ้าแม่จำปูนได้รับชัยชนะในการแข่งขัน โดยในปี 2552 และ ปี ชนะเลิศ และปี 2553 ได้รางวัลรองชนะเลิศ เรือเจ้าแม่จำปูนจึงถือกำเนิดขึ้นโดยเริ่มตั้งแต่ให้ฝ่ายท้องที่คือกำนันผู้ใหญ่บ้าน และฝ่ายท้องถิ่นทั้ง 4 ตำบลร่วมมือกันเข้าป่าตัดไม้โดยขออนุญาตจากกรมป่าไม้ตัดไม้ ตัดไม้ตะเคียนในป่าละแมในเดือนมกราคม 2551 ใช้เวลาตัดไม้และตกแต่งทำพิธีกรรม 3 วัน หลังจากนั้นชักลากออกจากป่าในเดือนเดียวกัน นำไปขุดเรือยาวที่อำเภอหลังสวนในโรงเรียนการอาชีพหลังสวน โดยช่างขุดเรือคือช่างเทียบ สงละออ ช่างขุดเรือมือดีผู้มีประสบการณ์และมีภูมิปัญญาในการขุดเรือยาวในการแข่งขันของหลังสวน ขุดเสร็จใน

เดือนกันยายนก่อนเทศกาลแข่งเรือ 2 สัปดาห์ เรือเจ้าแม่จำปูนมีขนาดยาว 22 เมตร หรือ 11 วา จำนวนฝีพาย 32 ฝีพาย ก่อนลงแข่งขันเรือมีปัญหาช่วงกราบซ้ายลงน้ำและแก้ไขหลังการแข่งขันในเดือนตุลาคม ปี 2551 ได้รับการตกแต่งใหม่โดยช่างคนเดิม หลังจากนั้นในปี 2552 ลงแข่งขัน โดยผู้ใหญ่อ้วน หมู 10 ตำบลละแม่เป็นนายหัวเรือ ส่วนนายท้ายเรือว่าจ้างชาววังตะกอบมาเป็นนายท้ายเรือ ปี 2552 ได้รับรางวัลชนะเลิศประเภทเรือผู้นำท้องถิ่น ปี 2553 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศชนะเลิศ เรือเจ้าแม่จำปูนเป็นกลไกในการบริหารจัดการท้องถิ่นของนายอำเภอละแมที่ใช้ทุนทางสังคมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและความสามัคคีในการบริหารจัดการท้องถิ่น สำหรับสถานที่เก็บเรือนั้นเรือเจ้าแม่จำปูนเก็บไว้ที่วัดบ้านดวด ตำบลสวนแตง อำเภอละแมตามคติโบราณ และในช่วงแข่งขันและการฝึกซ้อมเก็บอยู่ที่วัดวังตะกอบซึ่งอยู่ริมแม่น้ำหลังสวนเหนือสนามแข่งขันไปประมาณ 1 กิโลเมตร และเนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลวังตะกอบเป็นเครือข่ายการพัฒนาท้องถิ่นกับองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอละแม

วัฒนธรรมประเพณีแห่พระแข่งเรือในความนึกคิดของผู้คนหลังสวนยังเข้มข้น แม้ว่าแต่ละปีจะมีผู้เฒ่าจากไปบ้างแต่ได้ถ่ายทอดจิตวิญญาณไว้ให้ลูกหลานได้จดจำและปฏิบัติอย่างแน่นแฟ้นด้วยการขับเคลื่อนของแรงศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงยังมีกิจกรรมการลากพระ มีการตกแต่งเรือพระที่สวยงามอลังการ การตักบาตรด้วยต้มในตอนเช้าแม้ต้มจะลดลงแต่มีของแห้งมากขึ้น วัดนำภัตตาหารที่รับบริจาคเผื่อแผ่ไปยังฝีพายของวัดตลอดระยะเวลาการแข่งขันเรือบ้นเป็นการเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่องโดยมีความศรัทธาร่วมในพระพุทธศาสนา แต่เรือพระบกจะมีการตักบาตรประจำวันเกิดด้วยเงินเหรียญในบาตรพระ ส่วนการแข่งขันเรือในแม่น้ำหลังสวนที่มีความเป็นหลังสวนได้หยั่งรากลึกของอดีตอันยาวไกลไว้ในแม่น้ำหลังสวนอย่างยั่งยืนที่พลวัตรูปแบบไปตามสภาพและกาลเวลา มาวันนี้นงานแข่งเรือของหลังสวนถือเป็นงานใหญ่โตของภาคใต้ แม่น้ำหลังสวนกลายเป็นสนามแข่งเรียวาวของภาคใต้ มีเรียวาวจากทั่วประเทศเข้าแข่งขันเพื่อชิงรางวัล มีการแบ่งประเภทการแข่งขัน เป็นแข่งขันเพื่อชิงแชมป์ภาคใต้ทั้ง 14 จังหวัดฝีพายจากจังหวัดชุมพรหรือต่างจังหวัดก็ได้ และมีรางวัลรางวัลชนะเลิศเป็นโล่พระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรียวาวอีกประเภทหนึ่งเป็นการแข่งขันชิงแชมป์จังหวัดชุมพร รางวัลชนะเลิศเป็นถ้วยพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรียวาวประเภทนักเรียน รางวัลชนะเลิศจากพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เรียวาวประเภทฝีพายผู้นำท้องถิ่น รางวัลชนะเลิศคือถ้วยรางวัลจากทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา การประกวดเรือประเภทสวยงามรางวัลชนะเลิศเป็นโล่พระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ การประกวดเรือพระบก รางวัลชนะเลิศคือถ้วยพระราชทานจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร การประกวดเรือพระนำรางวัลชนะเลิศคือถ้วยพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี การประกวดกองเชียร์ริมฝั่ง รางวัลชนะเลิศเป็นถ้วยพระราชทานจากสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน รางวัลชนะเลิศคือถ้วยรางวัลจากพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ เป็นต้น

ประเพณีแห่พระแข่งเรือเป็นประเพณีที่แสดงถึงทุนทางสังคมที่ยังรากลึกในชุมชนหลังสวน เป็นประเพณีแห่งความร่วมมือร่วมใจ และมีความเป็นองค์กรร่วมของทุนทางสังคม ปัจจุบันได้วิวัฒน์ไปตามสภาพการเมืองการปกครองเศรษฐกิจและสังคม มีการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นจากวัด มีอำเภอ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลทั้งฝ่ายท้องที่และท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ โรงเรียนทั้งระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาเยาวชนต่างได้แสดงผลลัพธ์ของการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีแห่งความเป็นองค์กรร่วมสูงสุดในรอบแต่ละปี ทุกผู้ทุกหมู่เหล่าของหลังสวนได้รับโอกาสในการเติมเต็มทุนทางสังคมในทุกรอบปีอย่างถ้วนหน้า

5.7 บทสรุปความเข้มแข็งของชุมชนที่วัดเป็นศูนย์กลาง

เรือที่ชนะเลิศได้ครอบครองถ้วยรางวัล ตั้งแต่ปี 2507- 2553 โสพระราชนาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช หากจะพิจารณาความเข้มแข็งของชุมชนโดยมีฐานทุนทางสังคมรองรับหรือการทำงานของทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค ในระดับมหภาคทั้งทุนคน ทุนสถาบัน ทุนวัฒนธรรม ทุนความรู้ ในระดับเชิงสาระหรือวิถีคิดทั้งการมีส่วนร่วม ความสามัคคี

เมื่อพิจารณาชุมชนระดับตำบลแล้วตำบลแหลมทรายและตำบลปากน้ำ มีความเข้มแข็งสูงสุดต่อเนื่องยาวนานถึงปัจจุบันสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมหมู่บ้านในตำบลที่มีความเข้มแข็ง ในตำบลแหลมทรายเมื่อรวม 2 วัด คือวัดบางลำภูหรือวัดวิเวการามและวัดแหลมทรายหรือวัดวาลุการามได้ชนะเลิศครอบครองถ้วยพระราชทานรวมกันเป็นจำนวน วัดวาลุการาม ชนะเลิศ 11 ครั้ง ในปี 2507-2508 วัดบางลำภูหรือวัดวิเวการาม ชนะเลิศ 6 ครั้ง และเป็นชนะเลิศติดต่อกัน 6 ปีเลยทีเดียวคือปี 2509-2515 รวมชุมชนตำบลแหลมทรายชนะเลิศ 17 ครั้ง หรือ 17 ปี ส่วนวัดที่มีความเข้มแข็งที่สุดในรอบ 44 ปี คือวัดสว่างมนัส ตำบลปากน้ำชนะเลิศ 18 ปี ดังนี้

ชุมชน	วัด	จำนวนครั้งที่ชนะ	ร้อยละ
ชุมชน ตำบลปากน้ำ	วัดสว่างมนัส	ชนะ 18 ครั้ง	41.86
ชุมชนตำบลแหลมทราย รวม	วัดบางลำภู/วัดวิเวการาม	ชนะ 6 ครั้ง	25.58
	วัดแหลมทราย /วัดวาลุการาม	ชนะ 11 ครั้ง	39.53
ชุมชนตำบลหาดยาย	วัดหาดสำราญ	ชนะ 4 ครั้ง	9.30
ชุมชนตำบลขันเงิน	วัดประสาธนิกร/วัดขันเงิน	ชนะ 6 ครั้ง	13.95
ชุมชนตำบลหลังสวน	วัดด่านประชากร	ชนะครั้ง 2 ครั้ง	4.65

ตำบลแหลมทรายวัดบางลำภู เรือนางลำภู ชนะ 6 ปี วัดแหลมทราย เรือเดชสมิง ชนะ 4 ปี เรือแม่นางมัจฉา ชนะ 6 ปี เรือรัตนสิงห์ ชนะ 1 ปี

ส่วนตำบลปากน้ำ วัดสว่างมนัส เรือเทพประกาศิต ชนะ 12 ปี คือปี 2517 2519 2521 2524 2525 2527 2528 2529 2547 2548 2549 และ 2550 เรือเทพทักษิณ ชนะ 1 ปี คือ ปี 2533 เรือเทพจักรี ชนะ 4 ปี คือ ปี 2543 2544 2545 2546

ตำบลขันเงิน วัดประสาธนิกร เรือชัยเทพ ชนะ 3 ปี คือ ปี 2540 2541 2543 วัดขันเงิน เรือ เทพมังกร ชนะ 1 ปี

ตำบลหาดยาย วัดหาดสำราญ เรือสิงสำราญ ชนะ 2 ปี ในปี 2531 2532

ตำบลหลังสวน วัดด่านประชากร เรือนางตะเคียน ชนะ 2 ปี ในปี 2516 2518

ตำบลวังตะกอก วัดเสถียราราม เรือวิจิตรเริงชล ชนะ 1 ปี ในปี 2538

ตำบลบ้านควน วัดชลธารวดี เรือมัจฉานุ ชนะ 1 ปี ในปี 2552

ส่วนอำเภอละแมซึ่งเคยเป็นตำบลในอำเภอหลังสวน ที่เพิ่งเข้าร่วมแข่งขันใหม่ในปี 2551 เรือเจ้าแม่จำปูนชนะเลิศ 1 ครั้ง ในปี 2552 และรองชนะเลิศในปี 2553

จากสถิติการได้รับชัยชนะชี้ว่า วัดใด ชุมชนใด หน่วยงานใดมีความสามัคคีและมีส่วนร่วม ร่วมแรงร่วมใจและเข้มแข็งมากกว่ากัน เรือของชุมชนใดมีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจเป็นหนึ่ง ชุมชนใดมีความเข้มแข็งก็ชนะไปเป็นความชนะของทุนทางสังคม เรือลำใดแพ้ต้องเติมเต็มทุนทางสังคมของชุมชนให้เพิ่มขึ้นในปีต่อไป การแข่งเรือของหลังสวนจึงเป็นการวัดทุนทางสังคมของแต่ละชุมชนในแต่ละรอบปีเพื่อเติมเต็มทุนทางสังคมให้เพิ่มขึ้นทุกปีนานนับร้อยกว่าปีแล้ว ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการแข่งเรือเป็นการตรวจสอบพลังของทุนทางสังคมในแต่ละรอบปี เกือบสองร้อยปีแล้วที่ทุนทางสังคมได้รับการเติมเต็มด้วยประเพณีนี้

ประเพณีแห่พระแข่งเรือที่เป็นวัฒนธรรมประเพณีทางพระพุทธศาสนาและการเสริมพลังทุนทางสังคมทั้งเชิงสาระและเชิงโครงสร้างที่แสดงผลลัพธ์ของการทำงานของทุนทางสังคมที่ส่งผลกระทบไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและวัฒนธรรมชุมชน ความยาวนานของการสืบทอดประเพณีและการผลิตซ้ำทุกปีได้สร้างจิตวิญญาณของผู้คนทุกช่วงวัยให้ทุกความคิด ดวงใจทุกดวงต่างตระหนักถึงภาระหน้าที่ต่อชุมชนและสังคมของตนอย่างเข้มข้นบนฐานการคิดร่วมและความเชื่อร่วมในพระพุทธศาสนา ประเพณีแห่พระแข่งเรือเป็นประเพณีในวันออกพรรษาที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากการโปรดพระพุทธมารดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จึงเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่แสดงความกตัญญูต่อพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนตลอดจนภูมิปัญญาที่สั่งสมเรียนรู้จนตกผลึกเป็นองค์ความรู้ทั้งในเรื่องเรือพระ เรือแข่ง การขุดเรือ พิธีกรรมในการแข่งเรือ และกลยุทธ์การแข่งขันเรือจนพัฒนาเป็นประเพณีที่สืบทอดของชนหลังสวนที่กระทำต่อเนื่องในช่วงเวลาเดียวกันที่แสดงถึงความยึดมั่นในพระพุทธศาสนาคือความดีด้วยการนำเอาความดีของผู้คนมารวมกันนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางและเป็นกลไกสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ประเพณีนี้จึงเป็นกลไกการสร้างจิตวิญญาณของผู้คนตั้งแต่ครั้งเป็นเมืองหลังสวนจังหวัดหลังสวนและอำเภอหลังสวนได้ต่อเนื่องยาวนานอย่างยั่งยืน การปฏิบัติประเพณีชิงช้าสวรรค์ประเพณีลากพระ ตักบาตร และประเพณีแข่งเรือเป็นกิจกรรม

ต่อเนื่องในวันเดียวกันซึ่งได้วิวัฒนาการไปสู่การแสดงผลลัพธ์ของการบ่มเพาะวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นฐานก่อเกิดเป็นพลังชุมชน ฐานวัฒนธรรมชุมชนและทุนทางสังคมที่ยังรากลึกในจิตวิญญาณของผู้คนหลังสวนแม้ปัจจุบันจะพลวัตไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม แต่ ณ ดินแดนที่เป็นเมืองหลังสวนที่มีมายาวนานหลายศตวรรษ จิตวิญญาณและทุนทางสังคมยังทำงานอยู่อย่างเข้มข้นเช่นเดียวกับอดีตที่ผ่านมา

ดังนั้นความเข้มแข็งของชุมชนที่มีพระพุทธศาสนาเป็นแก่นและแกนของชุมชนนั้น ความเป็นชุมชนหมู่บ้านมีความมั่นคงอย่างยั่งยืน กรณีตำบลแหลมทรายหากพิจารณาจากสภาพชุมชนตำบลแหลมทรายซึ่งเป็นชุมชนชาวสวน ตำบลนี้มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง มีความร่มเย็นด้วยอยู่ในสวนผลไม้ที่เขียวชอุ่มเพราะดินและน้ำดี ผู้คนจึงใจเย็น สุขุม รักใคร่กลมเกลียวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้ความสำคัญของการศึกษา มีความเข้มแข็งมาแต่อดีต ชุมชนดำเนินมายาวนานก่อนเกิดประเพณีแห่พระแข่งเรือ ดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งตนเองและพึ่งกันเองด้วยการทำเกษตรแบบดั้งเดิมที่เป็นสวนผลไม้ตามความเป็นอำเภอหลังสวนเมืองผลไม้ไม่เปลี่ยนแปลงถึงปัจจุบัน เป็นตำบลที่มีความมั่นคงทางอาหารตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันที่ทุนนิยมยังรุกตัวเข้าไปไม่ได้เพราะในสวนมีพืชอาหารนานาชนิดนับร้อยและมีวัดเป็นแก่นและแกนในวิถีชีวิตของชุมชนและทุนนิยมยังรุกตัวเข้าไปมีบทบาทในชีวิตชุมชนไม่ถึง จึงเป็นชุมชนเข้มแข็งและมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน วัดอยู่คู่กับชุมชนมาแต่โบราณถึงปัจจุบัน เป็นศูนย์กลางในการบ่มเพาะคนดีของชุมชน ทั้งอบรมสั่งสอนความรู้และพัฒนาจิตใจ วัดและชุมชนจึงผูกพันกันแน่นแฟ้น วัดเป็นของชุมชนและชุมชนเป็นของวัด ท่านเจ้าอาวาสทุกรูปเป็นที่รักและเคารพนับถือของชุมชนวัดเป็นแกนในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาคน

ประเพณีแข่งเรือจึงเป็นทั้งกลไกและกลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืนโดยมีทุนทางสังคมเป็นฐานการขับเคลื่อนทั้งภูมิปัญญา ความรู้ ประสบการณ์ ความสามัคคี ความไว้วางใจ ความเป็นประชาธิปไตย ทั้งธรรมเนียมเคราะห้และธรรมาธิปไตย ประเพณีแห่พระแข่งเรือจึงเป็นประเพณีที่สะท้อนวิถีและพลังทางวัฒนธรรมเชิงรูปลักษณ์และจิตลักษณ์ที่ชัดเจนทั้งจากฐานคิดพระพุทธศาสนาและจิตวิญญาณของชุมชน ตลอดจนการขัดเกลาสร้างสรรค์คนดีให้เกิดขึ้นในสังคมหลังสวนและเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่ยังรากลึกอยู่ในหัวใจของคนหลังสวนทุกคนมาอย่างยาวนาน นายอำเภอละแมจึงใช้ประเพณีนี้ในการสร้างการมีส่วนร่วมและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในอำเภอละแมทั้งฝ่ายท้องที่และฝ่ายท้องถื่นได้

7. ประเพณีลอยแพ

วัฒนธรรมประเพณีลอยแพ ในเดือนสิบสองซึ่งเป็นหน้าน้ำ น้ำในแม่น้ำหลังสวนเต็มฝั่งและไหลเชี่ยวกราก เพราะเป็นฤดูฝน มีน้ำเหนือไหลเชี่ยวมาจากต้นน้ำทุกปีเพราะไหลจากพื้นที่สูงทำลายทุกสิ่งที่ยาวหน้าทั้งพืชสัตว์บ้านเรือนที่อยู่ริมฝั่งน้ำ พัดพาเอาซากพืชซากสัตว์ต้นไม้ใบหญ้าสิ่งปฏิกูลที่อยู่บริเวณริมฝั่งจากต้นน้ำมาสู่ปลายน้ำเพื่อไหลออกสู่ทะเล ชุมชนที่อยู่ปลายน้ำก็เหมือนที่รองรับซากปรักหักพังของซากพืชซากสัตว์ที่ตายลอยน้ำมาตลอดจนเชื้อโรคต่างๆไหลเชี่ยว

กรากผ่านมา ชุมชนหมู่บ้านก็เกรงภัยอันตรายที่มากับสายน้ำที่เชี่ยวกรากนั้น และมีความเชื่อว่าสายน้ำที่ไหลแรงเชี่ยวกรากเกิดจากการกระทำของสิ่งเหนือธรรมชาติจากผีนป้า ชุมชนหมู่บ้านที่อยู่ปลายน้ำจึงทำพิธีสะเดาะเคราะห์ให้สิ่งชั่วร้ายสิ่งอัปมงคลผ่านชุมชนหมู่บ้านไปโดยไม่ทำให้หมู่บ้านได้รับอันตรายด้วยพิธีกรรมเกิดเป็นประเพณีลอยแพ เป็นการปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย สิ่งไม่ดี โรคภัยไข้เจ็บที่จะมากับน้ำและทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับเจ้าป้าเจ้าเข่าที่ตลบันดาลให้เกิดภัยพิบัตินั้นเพื่อให้ชุมชนหมู่บ้านอยู่รอดปลอดภัย มีความรู้สึกมั่นคง โดยชุมชนที่อยู่บริเวณแม่น้ำหลังสวนและแม่น้ำละแมจัดทำพิธีลอยแพ โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสวดยังโรงพิธีสวดบริเวณริมฝั่งแม่น้ำ พระสงฆ์สวดมนต์เย็นเพื่อให้เกิดสิริมงคล ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนจัดทำแพขนาดเล็กด้วยหวายกล้วย ขนาดกว้างยาวประมาณ 1 เมตร บางครัวเรือนอาจทำเป็นบ้านหลังเล็ก ๆ วางอยู่บนแพ แล้วปั้นรูปด้วยดินเหนียวเป็นรูปคนแทนสมาชิกในครอบครัว ตัดผม เล็บติดไว้กับหุ่นดินเหนียว ตัดส่วนของเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เครื่องนอนหมอนมุ้งใส่ลงในแพ ปักธงสีต่าง ๆ หมอหรือผู้รู้คาถาอาคมทำพิธีสะเดาะเคราะห์ ท่องคาถาอาคม ปัดเป่าสิ่งไม่เป็นมงคลออกไปจากตัวคนลงไปในแพและนำแพลอยน้ำไป โดยในขณะทำพิธีกรรมต้องบริการมคาถาไปจนกระทั่งนำแพออกไปลอยและแพลอยพ้นไปจากท่าน้ำจึงถือเป็นเสร็จพิธี แต่ปัจจุบันเมื่อสังคมเปลี่ยน ความเชื่อของผู้คนก็เปลี่ยน ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าของระบบสาธารณสุข และบทบาทของแม่น้ำหลังสวนในวิถีชีวิตของผู้คนลดลงมีเส้นทางบกและถนนหนทางมากขึ้น ผู้คนมีความรู้มากขึ้นประเพณีนี้ก็ลดความสำคัญลง และที่เคยสืบทอดประเพณีก็เลือนหายไป คนรุ่นใหม่ไม่มีความเชื่อเรื่องนี้ประเพณีลอยแพก็หายไปพร้อมการจากไปของผู้คนตามช่วงวัย

8. ประเพณีในเดือนอ้ายและเดือนยี่

เดือนอ้ายเป็นเดือนแรกของปีใหม่แบบสากล ในส่วนชุมชนดั้งเดิมละแมมีการไปทำบุญปีใหม่ตามแบบสากลตามปกติ แต่ผู้ที่อพยพไปจากนครศรีธรรมราชปฏิบัติประเพณีการให้ทานไฟ ซึ่งเป็นการสร้างความรู้สึกรักศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ด้วยการไปวัดถ่อกองไฟให้ความอบอุ่นกับพระสงฆ์ และมีการปรุงอาหารประเภทขนมถวายพระ เช่น ขนมครก ข้าวเหนียวปิ้ง ขนมจาก ขนมจู้จุนหรือขนมผักบัว และขนมอื่นๆ ที่เหลือจากถวายพระแล้วและแบ่งปันกันกิน ก่อให้เกิดความเอื้ออาทร การมีส่วนร่วม การแบ่งปัน การให้ในหมู่พวกเดียวกัน การสืบสานภูมิปัญญาด้านอาหาร วัฒนธรรมพื้นบ้าน การเรียนรู้การทำอาหารท้องถิ่น การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นรากเหง้าของชีวิตและเสริมสร้างระบบความสัมพันธ์ในชุมชนของผู้คนทุกวัยโดยเฉพาะชาวบ้านที่อพยพมาจากนครศรีธรรมราช แต่ไม่ได้ทำทุกครัวเรือน มีการปฏิบัติประเพณีนี้ที่ละแมไม่มากนัก ในเดือนยี่เป็นเดือนมงคลเพราะเป็นเลขคู่หรือเลขสองในส่วนประเพณีชาวบ้านจึงนิยมแต่งงานเพราะถือเป็นเลขคู่เป็นมงคลในการดำเนินชีวิตคู่และทำการมงคล ขึ้นบ้านใหม่

9. ประเพณีสวดหาตและประเพณีลอยแพของชาวทะเล

ในช่วงเดือนสามเป็นประเพณีทำบุญวันมาฆบูชาซึ่งถือเป็นวันสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา ชาวบ้านไปวัดทำบุญกันอย่างพร้อมเพรียง ไปเติมเต็มทุนชีวิตด้วยการฟังธรรมและเวียนเทียน เป็นการย้ำถึงความสำคัญของศาสนาตามคติความเชื่อที่หล่อหลอมมา เดือนสามเป็นเดือนสำคัญของชาวทะเลผู้มีอาชีพทำประมงชายฝั่งหรือประมงพื้นบ้านเป็นประเพณีสวดหาต สืบชะตาทะเล และประเพณีลอยแพของชาวทะเล

ประเพณีสวดหาตหรือสืบชะตาท้องทะเลของชาวประมงพื้นบ้านที่เกิดจากการปกป้องรักษาฐานทรัพยากรท้องทะเล ยกย่องทะเลในฐานะเป็นที่ทำมาหากินใช้ชีวิตแก่ชาวประมง โดยมีที่มาสืบเนื่องจากเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านชุมพรซึ่งเป็นองค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของมาตรการการปิดอ่าวฤดูปลาวางไข่และมีกิจกรรมการทำบุญ สะเดาะเคราะห์ ปล่อยสัตว์น้ำ งานด้านวัฒนธรรม งานวิชาการ เป็นการสร้างและพัฒนาจิตสำนึกในการใช้ประโยชน์จากทะเลมีพิธีสืบชะตาทะเลให้ทะเลมีความอุดมสมบูรณ์ มีพิธีทำบุญสวดหาต สืบทอดภูมิปัญญาชาวทะเล ทำบุญตักบาตร มีพิธีสะเดาะเคราะห์สะเดาะโรคด้วยประเพณีลอยแพ ตัดเล็บตัดผมใส่ลงในแพที่ทำด้วยไม้ระกำ แล้วลอยไปกับน้ำเพื่อให้สิ่งไม่ดีออกไป เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการทำประมง ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลที่ใช้ประเพณีเข้ามาเป็นกลไกหรือใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นการพัฒนาวิธีคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล

10. ประเพณีตรุษ และประเพณีการทำขวัญข้าว

ประเพณีตรุษ และประเพณีการทำขวัญข้าวประเพณีในช่วงเดือนสี่ ซึ่งเป็นเดือนสุดท้ายของปีมีการทำบุญส่งปีคือการทำบุญในประเพณีตรุษและการเล่นเพื่อความสนุกสนานเล็กๆ น้อยๆ ก่อนเข้าสู่ประเพณีสงกรานต์ซึ่งถือเป็นประเพณีชีวิตที่สำคัญยิ่งในรอบปี ประเพณีวันตรุษอยู่ในช่วงเดือนสี่ต่อเดือนห้า ก่อนจะถึงวันสงกรานต์ หลังสวนและ/หรือชุมพรทั้งจังหวัดถือเป็นวันนักขัตฤกษ์ที่ขึ้นหน้าขึ้นตามาแต่ดึกดำบรรพ์ ก่อนจะถึงวันตรุษก็เตรียมหาเครื่องแต่งกายไว้ไปเที่ยวงานประเพณีตามวัดวาอารามต่างๆ ตลอดจนตระเตรียมข้าวปลาอาหาร พืชผักที่จะปรุงอาหารของแห้ง ข้าวสาร ฟืนไฟต่างๆ ไว้ให้พร้อมเพื่อการบริโภคได้อย่างน้อย 3 วัน เพราะในเวลา 3 วันนี้เป็นช่วงที่ไม่ทำอะไรเลยนอกจากทำอาหาร และร่วมกิจกรรมการเล่นในหมู่บ้าน ไม่มีการฆ่าสัตว์หยุดการทำงานหรือประกอบกิจกรรมที่ไม่จำเป็น เป็นเวลาสามวัน คือ วันแรม 15 ค่ำ เดือน 4 และวันขึ้น 1 ค่ำ 2 ค่ำ เดือน 5 กิจกรรมใน 3 วันมีการไปวัดทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ ปู่ ย่า ตา ยาย บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนั้นยังเตรียมอาหารไว้เลี้ยงเพื่อนฝูง การทำบุญและการเล่นตามประเพณี ตามศูนย์กลางของหมู่บ้านเช่นเล่นตีหลัก เล่นสะบ้า โดยก่อนถึงวันกำหนดจะมีการเตรียมสิ่งของในวันแรม 13 และ 14 ค่ำ เดือน 4 ก่อนถึงวันตรุษแทบทุกบ้าน มีการเตรียมทำขนมต่างๆ ขนมที่นิยมทำกันมากได้แก่ ข้าวเหนียวแดง หรือข้าวเหนียวกวนน้ำตาลปื๊ดซึ่งเป็นขนมที่สำคัญและทำกันแทบทุกบ้าน นอกจากนี้ยังทำขนมแบ่งกวน กะละแม ขนมจีน ข้าวหมาก ขนมโค ขนมเทียน

เป็นต้น สำหรับเครื่องมือในการทำมาหากินก็จะเก็บเข้าที่ให้เรียบร้อย บางครัวเรือนมีการเตรียมมัดครก มัดสาก จอบ มีดเข้าด้วยกัน เพราะมีความเชื่อว่าเครื่องมือเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต จึงได้มีการผูกรวบรวมใส่ไว้ในครก แล้วผูกติดกับเสาบ้านเพื่อกันมิให้ล้มหรือกระจัดกระจาย และนำขนมต่างๆ รวมทั้งข้าวปลาอาหาร เครื่องดื่มต่างๆ ใส่ไว้ในครกมีกำหนดสามวัน มิให้ใครหยิบออกไปใช้เป็นอันขาด ในวันตรุษต้องหยุดงานมิใช่เครื่องมือของมีคมไม่ทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน มีความเชื่อว่า หากนำของมีคมที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ไปใช้ในวันนี้ เช่น ใช้มีดมีดจะบาด ใช้จอบจอบจะถากมาที่ตัวเราให้ได้รับบาดเจ็บ หากปีนต้นไม้ไปเก็บผลไม้ก็จะพลัดตกลงมาได้รับบาดเจ็บ และถ้าใครไม่เชื่อว่ามีดจอบไปใช้ในวันตรุษ ป่วย ตายาย จะแข่ง อาจพลาดพลั้งพื้นมือพื้นเท้าเอาได้ จึงมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างเคร่งครัด พ่อแม่ก็สอนลูกสอนหลานปฏิบัติต่อๆ กันมา ในวันตรุษ 3 วันมีกิจกรรมไปวัด หุงอาหารและร่วมกิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน ส่วนงานการเกษตรก็จะหยุดโดยสิ้นเชิง ปัจจุบันประเพณีตรุษหายไปจากชุมชนหลังสวน ยังมีหลงเหลืออยู่เฉพาะคนเฒ่าคนแก่ดั้งเดิมยังไปวัด แต่การเล่นพื้นบ้านดังกล่าวหายไปส่วนในละแวกหายไปแล้วโดยสิ้นเชิง

สำหรับการเล่นตีหลัก เป็นการเล่นพื้นบ้านแบบง่าย ๆ ของอำเภอหลังสวนในประเพณีตรุษ สงกรานต์ และ จบ โดยมีอุปกรณ์ 3 อย่าง คือ หลัก ไม้ตี สตางค์แดง 4 อัน หลักทำจากไม้ไผ่ทำเป็นซี่กลมยาวประมาณ 8 นิ้ว สำหรับปักลงในดินให้ตั้งตรงไม่โยกเยก ไม้ตีทำจากผิวไม้ไผ่ บางกว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ยาวประมาณ 5-6 นิ้ว การเล่น เมื่อปักไม้หลักแล้วเขียนวงกลมล้อมรอบหลักให้เป็นบริเวณของหลักให้มีรัศมีจากหลักประมาณ 4 นิ้ว นำเหรียญสตางค์แดง 4 อันวางบนหลักโดยหงายทางก้อยขึ้น ผู้เล่นกี่คนก็ได้ มีนายมือ 1 คน คนเล่นต้องนำเงินเหรียญ 25 สตางค์ 50 สตางค์ วางที่เส้นรอบวงของหลักแสดงเจตนาการเล่นว่าในแต่ละรอบจะชดเชยกี่สตางค์ วิธีการเล่นให้นายมือตีหลักก่อนว่ามีเหรียญหงายเป็นด้านหัวก็อัน ผู้เล่นต้องตีเหรียญบนหลักให้หงายเป็นด้านหัวมากกว่าถือว่าชนะ และได้เงินไปคนที่ตีได้น้อยกว่าก็เสียเงินที่วางไว้ให้กับผู้ที่ตีได้มากกว่า และเล่นใหม่ เป็นรอบ ๆ หากในรอบนั้นไม่มีใครตีให้เหรียญเป็นด้านหัวมากกว่านายมือ นายมือก็ชนะกวาดเงินรอบหลักไป แล้วเริ่มเล่นรอบใหม่ เป็นการเล่นสนุกสนานในวันหยุดงานตามประเพณีที่ต้องอาศัยความชำนาญและทักษะและสมาธิในการตีเหรียญจากด้านก้อยให้พลิกเป็นด้านหัวให้ได้

ประเพณีการทำขวัญข้าว สำหรับในเดือนสี่นี้มีวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากินอยู่ด้วยคือการทำขวัญข้าวในวิถีชีวิตของสังคมชาวนาถือว่าเดือนสี่เป็นเดือนเก็บเกี่ยว ชาวนายังคงผูกพันอยู่กับความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ พิธีกรรมทำขวัญข้าวที่มีทั้งการทำขวัญข้าวโดยมีหมอทำขวัญเชิญขวัญข้าวขึ้นเรือน โดยจะเชิญ 2 ครั้งคือการทำขวัญข้าวในนามนิมิตพระสวดกลางทุ่งนา และการทำขวัญข้าวบนไม้ข้าวหรือยุ้งข้าว การผูกข้าวในพิธีทำขวัญใช้ด้ายแดง ขนมแดง ใบเงิน ใบทอง หมากพลู หมากเมี่ยง ปลายสาธิต หมอทำขวัญต้อง “สวดคำขวัญ” เพื่อสื่อสารกับ “แม่โพสพ” เพื่อขอบคุณและเชิญให้มาอยู่ในยุ้งข้าวให้ปกป้องรักษาข้าว และเพื่อให้สามารถทำนาได้ผลดีตลอดไป บางครั้งมีการรับหนังตะลุง โนรามาเล่นในศูนย์กลางของหมู่บ้านด้วย

ประเพณีการทำขวัญข้าวเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวนาในหลังสวนปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ ประเพณีนี้เกิดจากความเชื่อที่ว่า ข้าวมีเทพเจ้าคือแม่โพสพ ผู้ทำขวัญข้าวแต่ก่อนเชื่อว่า จะต้องกระทำให้ถูกต้อง ใครทำไม่ถูกต้องแม่โพสพจะไม่ช่วยเหลือให้ปลูกข้าวได้มากและข้าวจะลีบมากด้วย ตามตำนานกล่าวว่าแม่โพสพแต่เดิมนั้นเกิดมาอยู่ในภุมมา ต่อมาพระอินทร์แบกภูผาออกจึงเกิดมีวันิลและแม่โพสพออกมาจากภุมมา คราวหนึ่งแม่โพสพโกรธที่เทพเจ้า มนุษย์และสัตว์ลงความเห็นว่าเป็นผู้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแทนที่จะเป็นนาง นางจึงหนีไปอยู่ในถ้ำ ทำให้มนุษย์เดือดร้อนเพราะทำนาไม่ได้ผล พระพุทธองค์จึงให้มาตุลีแปลงตัวเป็นปลาสลาดไปเชิญให้แม่โพสพกลับมา นางไม่ยอมกลับแต่สัญญาว่าจะมาเปลี่ยนปีละครั้ง โดยกำชับว่าเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วให้ระลึกถึงนาง ดังนั้นทุกปีหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วชาวนาจึงต้องทำขวัญข้าว

ในการทำขวัญข้าว หมอผู้ประกอบพิธีจะต้องเตรียมสิ่งของต่างๆที่ใช้ในการทำพิธี สมัยก่อนจะต้องเตรียมหาเครื่องยาให้ได้อย่างน้อย 30 สิ่ง แต่ปัจจุบันมักจะหาเพียง 3 สิ่ง คือ ชุมเห็ด พรหมคดและไม้ระกำ นอกจากนี้เครื่องประกอบพิธีที่จำเป็นที่ขาดไม่ได้ คือ บายศรีและของหวานของคาว บายศรีที่ทำมักจะเป็นบายศรีปากชาม มีสิ่งประกอบ คือ รูป เทียน ดอกไม้สามสี หมาและเครื่องแก้วแหวนเงินทองตามแต่จะหาได้ ส่วนของคาวหวานจะมีทั้งหมด 12 สิ่ง บางแห่งจะไม่ยอมใช้ขนมที่ทำจากข้าว เพราะเชื่อว่าแม่โพสพจะไม่บริโภคเนื้อหนังมังสาของตนเอง หลังจากตกแต่งเครื่องประกอบในพิธีเสร็จแล้ว หมอผู้ทำพิธีจะนำเสื่อมาปูบนกองข้าวและใช้ผ้าขาว ปูบนเสื่อ หมอนตั่งบนผ้าขาว สำหรับและพานครุฑที่จัดไว้ นำมาวางบนผ้าขาวด้วย ใช้ด้ายสายสิญจน์ชักวงรอบกองข้าว ส่วนกระสอบ หิน 1 ก้อน เหล็ก 1 อัน และข้าวหั่วข้าว 3 กำมือ ต้องนำมาวางไว้บนกองข้าวด้วย หลังจากจัดสำรับและองค์ประกอบต่างๆ เรียบร้อยแล้ว หมอทำขวัญก็เริ่มพิธีโดยเริ่มจากตั้งนมโสมสามจบ ต่อด้วยบทชุมนุมเทวดา บทเชิญขวัญ เมื่อบทเชิญขวัญจบลงหมอทำขวัญจะนำข้าวหั่วขวัญใส่ในกระสอบ ขณะที่ใส่จะต้องบริกรรมคาถาไปด้วย ต่อจากนั้นนำรวงข้าว 3 รวง ตั้งลงบนหินแล้วใช้เหล็กกดลงบนหินอีกทีหนึ่ง พร้อมกับพนัสมากพลุที่ตำละเอียดแล้วลงไปบนรวงข้าวดังกล่าและบริกรรมคาถาไปด้วย คาถาที่บริกรรมเป็นคาถา “ปังหรั่ง” เพื่อมิให้แม่โพสพหนีออกไปได้ ต่อจากนั้นนำถ้วยน้ำและอาหารตั้งในกระสอบก็เป็นอันเสร็จพิธี พิธีทำขวัญข้าวมีทั้งที่ทำเต็มพิธีการและทำตามแนวปฏิบัติของชาวบ้านที่แต่ละครัวเรือนทำกันเองไม่ต้องมีหมอขวัญ ประเพณีการทำขวัญข้าว เป็นประเพณีที่สำคัญของชาวนาในสมัยก่อน ชาวจังหวัดชุมพรกระทำสืบต่อกันมาแต่โบราณ ประเพณีนี้เกิดจากความเชื่อที่ว่า ข้าวมีเทพเจ้าคือแม่โพสพ ผู้ทำขวัญข้าวแต่ก่อนเชื่อว่า จะต้องกระทำให้ถูกต้อง ใครทำไม่ถูกต้องแม่โพสพจะไม่ช่วยเหลือให้ปลูกข้าวได้มากและข้าวจะลีบมากด้วย ในปัจจุบันประเพณีการทำขวัญข้าวเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เนื่องจากความเชื่อความศรัทธาลดน้อยลง จะมีอยู่บ้างก็เฉพาะในบางท้องถิ่นตามชนบทที่ห่างไกลออกไปเท่านั้นและโดยเฉพาะมีการทำน้อยลงมาก (สัมภาษณ์ จักรพงษ์ หนูคง, 24 มกราคม 2551)

11. ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแข่งเรือใบโบราณ และประเพณีจับ

วัฒนธรรมประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแข่งเรือใบโบราณ และประเพณีจับ ประเพณีในเดือนห้า ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ไทย เป็นประเพณีที่ต่อเนื่องมาจากประเพณีตรุษ ประเพณีสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ไทยซึ่งตรงกับวันที่ 13 -14 -15 เดือนเมษายน ของทุกปี เหมือนกันทั้งประเทศ สำหรับหลังสวนและละแมหัวใจของวันสงกรานต์ก็เหมือนกับวันตรุษคือการไปวัดทำบุญและหยุดพักการทำงานเพราะมีความเชื่อกันว่าการทำงานในช่วง 3 วันนี้ไม่มีเทวดาคุ้มครองอาจได้รับบาดเจ็บหรืออันตรายจากเครื่องไม้เครื่องมือ จึงเก็บเครื่องมือและงดกิจกรรมในการการทำงานทั้งหมด รวมทั้งสัตว์ใช้แรงงานเช่นควายหยุดการทำงาน เพราะถือว่าเป็นการหยุดพักเมื่อขึ้นใหม่และมีงานรื่นเริงด้วยการเล่นพื้นบ้านง่ายๆ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันให้เกิดขึ้นในชุมชนเพื่อกระชับความสัมพันธ์ด้วยการมีกิจกรรมการเล่นร่วมกันทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เช่น การเล่นตีหลัก ชักเย่อ ทอยสะบ้า และอื่นๆ เมื่อถึงวันนี้ชาวบ้านจะหยุดกิจการงานอาชีพทุกอย่างเช่นเดียวกับประเพณีตรุษ เพราะเชื่อว่าไม่มีผู้คุ้มครองรักษา สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ จึงถูกเก็บไว้มิให้นำมาใช้เป็นการชั่วคราว ประมาณสามวันเช่นเดียวกับประเพณีตรุษ ประชาชนส่วนใหญ่จะจัดเตรียมอาหารหวานคาวไปทำบุญที่วัด หลังจากทำบุญที่วัดเสร็จแล้วชาวบ้านจะนำอาหารและเครื่องบูชาเคารพ ผู้อาวุโสโดยถือโอกาสรดน้ำหรืออาบน้ำผู้ใหญ่เพื่อสุขภาพเนื่องจากอากาศร้อน เพื่อแสดงออกซึ่งความเคารพนับถือ ความกตัญญูกตเวที และให้ความสำคัญในฐานะผู้เป็นหลักของครอบครัวและชุมชน เป็นการให้คุณค่าผู้สูงอายุที่ได้เป็นผู้ก่อกำเนิดชีวิตและก่อตั้งชุมชน ให้คุณค่าในฐานะเป็นผู้รู้ผู้นำพาชีวิตครอบครัวและชุมชนให้อยู่รอดปลอดภัย ในบางแห่งพิธีรดน้ำผู้อาวุโสจะทำกันใหญ่โตโดยมีการขึ้นเบญจาด้าย เมื่อรดน้ำผู้อาวุโสแล้วก็เป็นกิจกรรมรื่นเริงด้วยการเล่นพื้นบ้านจะพากันมาชุมนุมเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง ในเวลากลางคืนจะมีมหรสพต่างๆ มาแสดงคือ หนังตะลุง มโนห์รา และเพลงบอก ซึ่งจะแสดงจนรุ่งเช้า ในตอนรุ่งเช้าอาจจะจัดให้มีควายชนซึ่งถือกันว่าสนุกสนานมากมักจัดให้ชนกันทุกหมู่บ้าน

ปัจจุบันเมื่อเกิดมืองค์การบริหารส่วนตำบล ประเพณีสงกรานต์ถือเป็นประเพณีหลักที่องค์การบริหารส่วนตำบลในละแมจัดเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะจัดกิจกรรมรดน้ำอวยพรผู้สูงอายุของชุมชนให้มีสุขภาพดีมีอายุยืนนาน ซึ่งถือว่าเป็นส่วนดีที่ให้ความสำคัญผู้สูงอายุ เด็ก ๆ และเยาวชนจะได้เรียนรู้และสืบสานต่อไป ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลละแมจัดที่ชายหาดที่มีการแข่งขันเรือใบโบราณ

ประเพณีแข่งเรือใบโบราณ

การแข่งเรือใบโบราณเป็นประเพณีใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นของอำเภอละแม จัดในวันสงกรานต์ในมณฑลพิธีเดียวกันกับการรดน้ำผู้สูงอายุคือริมหาดทรายทะเลละแม บ้านแหลมสันติ เป็นประเพณีรดน้ำผู้อาวุโสหรือผู้สูงอายุของตำบลละแม และแข่งเรือใบในทะเลหน้าหาดบ้านแหลมสันติ หรือหน้ามหาวิทยาลัยแม่โจ้ให้ชื่องานประเพณีว่า “งานเปิดโลกทะเลละแมแข่งเรือใบโบราณ”

ซึ่งมีที่มาจากกิจกรรมฟื้นฟูเรือใบโบราณเพื่อเป็นทางเลือกในการลดต้นทุนค่าน้ำมันของชุมชนชาวประมงชายฝั่งและเสริมจิตวิญญาณด้วยการแข่งขันในวันสงกรานต์จัดเป็นประจำปีเริ่มตั้งแต่ปี 2543 บริเวณริมฝั่งทะเลหมู่ 5 บ้านแหลมสนติ ตำบลละแม หน้ามหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยประมงพื้นบ้านสร้างเรือใบขึ้นมาเองด้วยภูมิปัญญา

สำหรับระเบียบ ข้อบังคับ กฎกติกา ในการแข่งขันเรือใบโบราณใน งานเปิดโลกทะเลละแม ครั้งที่ 9 ปี 2552 องค์การบริหารส่วนตำบลละแม และชมรมรักษ์เรือใบโบราณละแม และเรือที่เข้าร่วมการแข่งขันจนครบรายการจะได้รับเงินอุดหนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลละแม ลำละ 3,000 บาท ลักษณะเรือใบโบราณที่เข้าแข่งขันต้องมีชื่อ เรือประกอบด้วยไม้ มีความยาวไม่เกิน 5.5 เมตร วัดจากโคนหัวถึงโคนท้ายตามแนวกลางของเรือ ไม่มีอุปกรณ์ที่ทำให้เรือวิ่งไถ่นอกจากใบเรือ ซึ่งใช้ก็ใบก็ได้ แต่ใบหลักจะต้องมีไม้เพลaben และเพลาล่าง ผู้เข้าร่วมแข่งขันแต่ละลำก็คนก็ได้ และต้องเข้าร่วมพิธีเปิด-ปิด งาน โดยนำเรือเข้าสู่สนามตามวันเวลาที่กรรมการกำหนด ลำไหนไม่พร้อมถือว่าสละสิทธิ์ ส่วนวิธีการแข่งขันมีการตกลงการแข่งขันว่า ก่อนการแข่งขันเรือทุกลำจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วมทำความเข้าใจถึงกติกากการแข่งขัน และจับฉลากเพื่อนำเรือเข้าประจำจุดปล่อยตามลำดับที่จัดไว้ การปล่อยเรือ ตั้งหัวเรือออกจากฝั่งตามลำดับจากเหนือไปใต้โดยไม่ต้องทอดสมอให้ผู้ร่วมแข่งขันหรือพี่เลี้ยงจับไว้ เพื่อความพร้อมในการแข่งขัน เรือที่เข้าแข่งขันวิ่งจากเหนือไปใต้ โดยแล่นเป็นรูปสามเหลี่ยมตามสนามที่กรรมการกำหนดเพื่อเข้าสู่เส้นชัยตรงจุดปล่อย

กติกากการแข่งขัน เริ่มเก็บคะแนนตั้งแต่วันที่ 12-13 เมษายน ของทุกปี วันละ 3 เที้ยว ทุกวัน เริ่มเที้ยวแรกเวลา 10.00 นาฬิกา ส่วนเที้ยวต่อไปคณะกรรมการจะแจ้งให้ทราบตามความเหมาะสม โดยเรือทุกลำจะแข่งขันแบบเก็บคะแนน ให้ลำที่มีคะแนนน้อยที่สุดเป็นที่หนึ่ง ให้นับคะแนนตามจำนวนเรือที่เข้าแข่งเที้ยวแรกเป็นหลัก โดยต้องแล่นให้พ้นธง แล้วเลี้ยวกลับโดยไม่ให้ถูกทุ่นธง เรือที่แข่งขันแล่นไปถึงธงไม่ว่ากรณีใดแล้วเลี้ยวกลับก่อนจะถูกตัดคะแนนเป็นบวก (+) คะแนนตามจำนวนเรือ 5 คะแนน ในกรณีมีคะแนนรวมเท่ากัน ให้เรือค่อนั้นแข่งขันใหม่อีกรอบเพื่อหาผู้ชนะ

สำหรับรางวัล ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลละแม รางวัลชนะเลิศ ถ้วยรางวัลพร้อมเงินจำนวน 5,000 บาท รางวัลชนะเลิศ อันดับที่ 1 พร้อมถ้วยรางวัล จำนวนเงิน 4,000 บาท รางวัลชนะเลิศ อันดับที่ 2 พร้อมถ้วยรางวัลจำนวนเงิน 3,000 บาท รางวัลชนะเลิศ อันดับที่ 3 พร้อมถ้วยรางวัล จำนวนเงิน 2,000 บาท รางวัลชนะเลิศ อันดับที่ 4 พร้อมถ้วยรางวัล จำนวนเงิน 1,000 บาท

จากสภาพความเป็นสังคมพหุลักษณะ ยึดกลุ่มยึดพวก ต่างกลุ่มต่างวัฒนธรรมหาความสามัคคีและการมีส่วนร่วมได้ยาก นายอำเภอละแม นายเอกรัฐ หลีเส็น ได้ประจักษ์ถึงความจริงข้อนี้ชัดเจนจึงมีความพยายามในการใช้ทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตของคนละแมให้รวมเป็นหนึ่ง โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมด้วยการใช้วัฒนธรรมประเพณีมาเป็นกลไกในการสร้างความสามัคคีและพัฒนาวิถีชีวิตคนละแมให้มีความเป็นหนึ่งและสร้างตัวตนคนละแม โดยใช้กลไกของวัฒนธรรมประเพณีการ

แข่งเรือใบโบราณสร้างเป็นประเพณีในเดือนห้าเกิดเป็นประเพณีใหม่ของละแม ชุมชนชาวประมงมีส่วนร่วมในการทำเรือใบเป็นการสืบสานภูมิปัญญานำไปสู่การมีส่วนร่วมในการแข่งขันสร้างเป็นประเพณีการแข่งขันเรือใบทั้งในงานเปิดโลกทะเลละแม และนำออกแสดงในเครือข่ายการแข่งขันเรือใบในงานเปิดโลกทะเลชุมพรเป็นการสร้างตัวตนคนละแมและสร้างพื้นที่ยืนของสังคมชาวประมงให้ได้ภาคภูมิใจในความสามารถและภูมิปัญญาของตน

ประเพณีจอบ

ประเพณีจอบเป็นประเพณีสุดท้ายของปีทำในเดือนห้าต่อเดือนหก เป็นช่วงเวลาของการจอบปีจอบเดือนโดยถือกำหนดเอาวันสิ้นเดือนห้าในวันแรม 15 ค่ำเดือนห้า ในช่วงเดือนห้าต่อเดือนหกถือว่าเป็นวันสิ้นปีเก่าและขึ้นปีใหม่ เมื่อเดือน 6 ขึ้น 1 ค่ำ ที่เรียกว่าวันจอบนั้นมาจากเป็นวันจอบปีจอบเดือน ในวันจอบนี้จะมีการทำบุญซึ่งคล้ายๆ กับวันตรุษและสงกรานต์ มีการละเล่นหรือมีกิจกรรมเช่นเดียวกับวันตรุษ การเชื่อถือก็เชื่อถือหยุดพักงานกันสามวัน แต่ปัจจุบันนิยมเชื่อถือกันเพียงสองวัน คือวันแรม 15 ค่ำ เดือน 5 และวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6

วัฒนธรรมประเพณีเสริมพลังชีวิต

ประเพณีการเล่นต่างๆ และมหรสพ ในอดีตช่วงที่ละแมเป็นหมู่บ้าน ตำบล และกิ่งอำเภอของหลังสวน มีประเพณีที่ช่วยเสริมพลังชีวิตอยู่หลายประเพณี แต่ปัจจุบันประเพณีเหล่านี้สูญหายไปทั้งหมดแล้วคงมีแต่การเล่าขาน เช่น

1. ประเพณีการเล่นเพลงนา

เพลงนาใช้ร้องกันในฤดูเก็บเกี่ยวข้าวภายในนา เพลงนาเป็นการเล่นกลอนโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง นอกจากเพื่อความเพลิดเพลินแล้วยังเป็นการแสดงความรู้ความสามารถของผู้เล่น และยังใช้เป็นสื่อความรักเกี่ยวพาราสักกันด้วย การเล่นเพลงนาจะเกิดขึ้นที่ใดเป็นครั้งแรกไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่มีคำกล่าวอยู่ว่า “เพลงนาชุมพร กาย์กลอนนครศรีธรรมราช” และจากคำกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า “มวยดีไชยา เพลงนาชุมพร” จากคำกล่าวทั้งสองนี้ทำให้พอจะสันนิษฐานได้ว่า เพลงนานี้เกิดขึ้นที่จังหวัดชุมพรก่อน และเล่นกันทั่วไปที่มีการทำนา คนละแมเดิมก็มีการเล่นเพลงนาด้วย “เพลงนา” ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดชุมพร ตามที่มีคำพูดกันติดปากเป็นสำนวนว่า “มวยต้องไชยา เพลงนาต้องชุมพร” แต่เนื่องจากละแมอยู่ชายแดนของจังหวัดชุมพรซึ่งห่างไกลจากตัวจังหวัด และคนรุ่นหลังไม่ได้สืบทอดการเล่นเพลงนา เพราะพื้นที่ทำนามีน้อยและมีผู้อพยพมาจากที่อื่นมาก ปัจจุบันจึงไม่พบการเล่นเพลงนาในละแมแต่ยังมีหลงเหลืออยู่ในอำเภอมืองชุมพร (สัมภาษณ์ จักรพงศ์ หนูคง, 14 กุมภาพันธ์ 2551)

การเล่นเพลงนาร้องกันในฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ใช้ร้องโต้ตอบกัน โดยมีลูกคู่หรือชาวบ้านที่รวมกลุ่มกันอยู่ด้วยร้องรับ ผู้ที่เป็นพ่อเพลง แม่เพลง หรือผู้ร้องนำเรียกว่า “หัวไฟ” ส่วนลูกคู่ที่ร้องรับเรียกว่า “ท้ายไฟ” เพลงนาเป็นคำร้อยกรองประเภทกลอนสี่ เนื้อหาในเพลงนามักเป็นเรื่องราว

ต่างๆ เช่น การเกี่ยวพาราสี ชมโฉม หรือกล่าวถึงประเพณีสำคัญต่างๆ ผู้เป็นพ่อเพลง แม่เพลง จะต้องมีความสัมพันธ์ในเชิงกายกอลอนพอสมควร เพราะการร้องเพลงนาส่วนใหญ่ใช้กลอนสดโต้ตอบกัน เพลงนาจะชวนฟังหรือไม่อยู่ที่ความสามารถของพ่อเพลงแม่เพลง การร้องเพลงนานั้นจะต้องเริ่มด้วยบทไหว้ครูก่อนเมื่อจบบทไหว้ครูแล้ว จะร้องในลักษณะใดก็ได้ เช่น เกี่ยวพาราสี ชมโฉม ฝากรัก ตัดพ้อ เทียบพุ่ม (อุปมาอุปไมย) ต่อยหม้อ ชิงชู และบทลา การร้องเพลงนาโดยมาร้องเป็นกลอนสดโต้ตอบกัน ทำนองเดียวกับกลอนสัทวา จำนวนผู้ร้องจะต้องร้องรับกันเป็นคู่ๆ จะกี่คู่ก็ได้ ผู้ร้องคนแรกเรียกว่า “หัวไฟ” ผู้ร้องคนที่สองร้องรับ เรียกว่า “ท้ายไฟ” ลักษณะของคำที่ร้องเป็นคำร้อยกรองประเภทกลอนสี่ คำขึ้นต้นมักจะกล่าวว่า...ออ..น้อง...หนา..หรือ....ออ....น้อง...เอ๋ย การร้องเพลงนาไม่มีดนตรีใดๆ ประกอบเพราะเป็นการร้องเพื่อความเพลิดเพลินและสนุกสนาน ในปัจจุบันมิได้ร้องเฉพาะในนาอย่างเดียวยังได้มีผู้นำไปร้องได้ทุกโอกาส เช่น งานปีใหม่ งานสงกรานต์ งานขึ้นบ้านใหม่ งานวัด หรืองานบุญกุศลต่างๆ ก็ได้ (สัมภาษณ์ จักรพงศ์ หนูคง, 14 กุมภาพันธ์ 2551)

อีกประการหนึ่งลักษณะการทำนาในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนมาก สมัยก่อนการทำนามีการช่วยเหลือกันโดยการลงแขกเวียนกันไปทุกนา ปัจจุบันการทำนาเปลี่ยนเป็นการจ้างแรงงาน เมื่อเป็นงานจ้างชาวนาก็ต้องรับทำนาให้คุ้มกับค่าจ้างจะร้องรำทำเพลงอยู่เหมือนสมัยก่อนคงไม่ได้ การสนุกสนานจึงลดน้อยลง เพราะภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจเป็นตัวแปรส่วนหนึ่ง ประกอบกับรูปแบบการทำนาที่เปลี่ยนแปลงไปและโดยเฉพาะการทำนาได้หายไปจากละแวกแล้ว

2. ประเพณีการเล่นสบบ้า

การเล่นสบบ้ามี 2 รูปแบบ คือการเล่นสบบ้าลูกสาว และการเล่นสบบ้าชุด ประเพณีการเล่นสบบ้าลูกสาวเป็นการละเล่นอีกประเภทหนึ่งของชาวชุมพร ซึ่งนิยมเล่นกันในวันตรุษสงกรานต์ จบ และงานนักขัตฤกษ์ต่างๆ โดยสถานที่สำหรับการเล่นนั้นมักทำเป็นลานดินเรียบตามบ้านเรือนบ้านใดบ้านหนึ่ง มักจะเล่นกันหลังจากการไปทำบุญที่วัดมาแล้ว เนื่องจากมีความเชื่อเกี่ยวกับวันตรุษ สงกรานต์ จบ ของไทยนั้นห้ามไม่ให้ทำงานสิ่งใด ถ้าใครฝ่าฝืนจะพบกับอุบัติเหตุอันตรายต่างๆ เมื่อว่างจากการทำงานจึงได้คิดการเล่นสนุกสนานกันขึ้น อุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่นหาได้ตามในป่า มีลูกหรือเมล็ดสบบ้า เป็นผลของพืชชนิดหนึ่งลำต้นเป็นเถา ใช้ลูกสบบ้าอย่างน้อย 16 ลูก วิธีเล่น แบ่งผู้เล่นออกเป็นสองฝ่ายเท่าๆ กันตามการตกลงกันเอง โดยมากผู้เล่นแต่ละฝ่ายมักจะไม่เกิน 5 คน ตั้งลูกสบบ้าโดยเอาเหลี่ยมขึ้น ฝ่ายละ 5 ลูก ให้ลูกสบบ้าห่างกันประมาณ 25 เซนติเมตร เป็นรูปสี่เหลี่ยม อีก 1 ลูกไว้ตรงกลาง เรียกว่า “ลูกสาว” ลูกสบบ้าจะตั้งอย่างนี้ทั้งสองฝ่าย โดยให้แต่ละฝ่ายห่างกันประมาณ 3-4 เมตร ใช้ลูกสบบ้าโยนให้ถูกลูกข้างๆ ทั้ง 4 ลูกให้ล้มลงไป ฝ่ายไหนจะเป็นผู้ได้โยนก่อนนั้นจะมีการเสี่ยงทายกัน เมื่อฝ่ายที่โยนก่อนจนหมดลูกทอยแล้ว หรือจนลูกสบบ้าที่ตั้งไว้ล้มลงหมดแล้วอีกฝ่ายหนึ่งก็จะโยนกลับมา เป็นการโยนแก้ตัว ลูกโยนมีจำนวนประมาณ 5-6 ลูก นับจำนวนลูกสบบ้าที่ล้มแล้วเปรียบเทียบกับกันเป็นการตัดสิน หลักสำคัญคือ

ระวังอย่าให้ลูกโยนพลัดไปลูกสะบ้ากลาง ที่เรียกว่า “ลูกสาว” เป็นอันขาด ถ้าฝ่ายใดพลัดโยนไป ลูกสาวล้มลงจะถูกปรับเป็น 2-3 ต่อ ทั้งนี้สุดแล้วแต่จะตกลงกันว่าให้ทำอะไร การเล่นลูกสะบ้า นั้นเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแพ้จะมีการปรับกันเป็นการร้องรำทำเพลง ไม่มีการปรับเป็นสิ่งของหรือการพนัน เพราะเป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนาน ข้อตกลงกันส่วนมากมักเป็นการร้องเพลงและการรำวง หรือให้ผู้หญิงไหว้ผู้ชายรำ

ส่วนการเล่นสะบ้าชุดเป็นที่นิยมกันมาแต่โบราณ และเป็นที่ยึดกันดีทุกอำเภอของจังหวัดชุมพร ประเพณีการเล่นสะบ้าชุดนี้เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยใดหรือแพร่หลายมาจากที่ใดไม่เป็นที่ทราบแน่ชัด ในปัจจุบันนี้ยังมีการเล่นอยู่บ้างก็เฉพาะในท้องถิ่นชนบทเท่านั้น และนิยมเล่นกันในวันตรุษ สงกรานต์ และจบ เช่นเดียวกัน นอกจากจะเล่นกันในงานสงกรานต์ ในเดือน 5 แล้ว ยังมีการเล่นกันในงานบุญ และงานศพอีกด้วย อุปกรณ์การเล่นคือ ลูกสะบ้า 8 ลูก เกยใช้สำหรับยิงลูกสะบ้า 1-2 วง สถานที่เล่นนิยมเล่นกันบนลานดินอัดแน่น และมีเปาะทั้งสองข้าง เป็นที่สำหรับกันลูกสะบ้า ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่ถนัดยิงมือซ้ายสามารถเล่นได้ด้วย จำนวนผู้เล่นจะมีมีกี่คนก็ได้ แต่ส่วนมากต้องไม่น้อยกว่าสองคน และไม่เกินสิบคน วิธีเล่นเมื่อเริ่มเล่นต้องนำลูกสะบ้ามาปักตั้งเรียงกันเป็นแถวเดียว ให้ห่างกันประมาณ 3-5 นิ้ว จำนวน 8 ลูก ระยะห่างของลูกสะบ้าแล้วแต่ผู้เล่นจะตกลงกันเอง เมื่อตั้งลูกสะบ้าเสร็จแล้วผู้เล่นจะกลับไปนั่งยังเส้นกำหนดนั่งยิง ผู้ที่ยิงก่อนเรียกว่า “เจ้ามือ” และผู้ที่ยิงทีหลังเรียกว่า “ผู้ชุด” ทั้งนี้เพราะนายมือจะรับการทำจากผู้ชุดว่าจะพนันอะไรกัน ส่วนมากจะเป็นการพนันเงิน เมื่อนายมือยิงแล้วผู้ชุดจะยิงทีหลังเรียกว่า “แก้มือ” ถ้าหากใครยิงลูกสะบ้าที่ตั้งไว้ล้มมากกว่ากันก็เป็นผู้ชนะ ในการยิงนั้นจะมีการกำหนดก่อนว่าหากนายมือยิงได้จำนวน 5 ลูก แล้วแต่จะตกลงกัน เรียกว่า “เป่า” ผู้ชุดจะแพ้ฝ่ายมือหมดโดยไม่มีการแก้มือ แต่ถ้าหากนายมือยิงได้เพียงลูกเดียว เรียกว่า “จต” เจ้ามือจะแพ้ผู้ชุดโดยไม่ต้องแก้มือเช่นกัน สำหรับวิธียิงลูกสะบ้า ใช้สะบ้าลูกเกยยิงไปที่ลูกสะบ้าที่ตั้งเรียงไว้ ใช้มือใดก็ได้ตามถนัดจับลูกเกยแล้วใช้นิ้วชี้ของอีกมือหนึ่งสอดใต้ลูกเกย ดันให้ลูกเกยหลุดจากมือ ลูกเกยจะหมุนไปตามเปาะ พุ่งเข้าหาลูกสะบ้าที่ปักไว้ เกยจะตีให้ลูกสะบ้าล้มลง ลูกสะบ้าของใครล้มมากก็เป็นผู้ชนะดังกล่าวมาแล้ว ประเพณีการเล่นสะบ้าชุดนี้เป็นกีฬาการเล่นที่มีประโยชน์มากคือ นอกจากจะเป็นการออกกำลังกายแล้วยังเป็นการลับสมอง และการได้ร่วมสังสรรค์กันระหว่างคนในชุมชนเดียวกันอีกด้วย แต่ต่อมาการเล่นสะบ้าชุดส่วนใหญ่กลายเป็นการเล่นเพื่อการพนันเสียมากกว่า

5. ประเพณีขึ้นเบนจา

การขึ้นเบนจาเป็นประเพณีอาบน้ำคนแก่ที่นิยมกระทำกันในวันสงกรานต์ โดยจะเชิญคนที่สูงอายุ อาจเป็นบิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย หรือบุคคลที่เคารพนับถือมารับการรดน้ำ บางแห่งอาจจะจัดสถานที่ซึ่งเรียกว่า “เบนจา” โดยยกเป็นร้านสูงให้คนขึ้นได้ทั้งสี่ด้าน แล้วให้คนแก่ขึ้นไปนั่ง แล้วอาจตกแต่งด้วยหยวกกล้วยฉลุวดลายกนกที่ออกแบบคล้ายบุษบก ประชาชนในหมู่บ้านนั้นๆ ทั้งที่เป็นญาติและเคารพนับถือก็จะตักน้ำขึ้นไปอาบให้ เป็นการขอพรจากคนแก่ผู้นั้นแล้วหาแบ่งแตงตัวให้ท่าน การขึ้นเบนจานี้เชื่อว่าถ้าใครได้ทำจะได้อายุยืนยาวมาก ปัจจุบันการขึ้นเบนจา

ไม่ค่อยมีผู้กระทำกันมากเหมือนเมื่อก่อน ทั้งนี้เพราะงานนี้ต้องเตรียมตัวมาก และอีกประการหนึ่ง เพราะในปัจจุบันคนแก่คนเฒ่าที่มีอาวุโสมากนั้นไม่ค่อยจะมี ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจจึงทำให้สภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงไปประเพณีบางอย่างก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย

6. ประเพณีการเกิด

คนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดใหม่ของทารกและสืบทอดความเชื่อนั้นมา ถึงแม้ว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการใหม่ๆ ทำให้ความเชื่อมันหมดไป แต่ส่วนหนึ่งก็ยังคงอยู่ โดยเฉพาะในสังคมชนบท เชื่อกันว่าทารกที่มาจากท้องของคนที่เป็นมารดานั้น เป็นการจุติของ เทวดา บางท้องที่จึงห้ามเด็กไม่ให้ชี้หรือทักผีพุ่งไต้ เพราะจะทำให้สิ่งที่จะเกิดนั้นไปเกิดในท้องหมา เมื่อมารดาเริ่มตั้งครรภ์บางคนอยากกินของแปลกๆ เช่น ข้าวดิบ ดินสอพอง คนเฒ่าคนแก่จะแนะนำให้รู้จักรักษาเนื้อรักษาศีล ไม่ให้ทำงานหนัก ทำจิตใจให้สบาย ทำบุญตักบาตรทุกวัน เพื่อจะได้มีฐานะให้ทารกในครรภ์มีอาการครบทั้ง 32 ประการ เป็นเด็กดีว่านอนสอนง่าย ถ้าเด็กดิ้นมาก โตขึ้นจะเป็นเด็กซุกซน และมีข้อห้ามสำหรับคนท้องหลายประการด้วยกัน เช่น ห้ามอาบน้ำตอน กลางคืนเพราะพรายจะมากเกิด ห้ามคิดถึงลูกในท้องในทางที่ไม่เป็นมงคล ห้ามมองภาพที่ไม่น่าดู น่ากลัว ห้ามไปดูศพคนตาย ห้ามเตรียมของสำหรับเด็ก เป็นต้น แม้กระทั่งอาหารการกินก็มีข้อห้าม เช่นคนท้องไม่ควรกินพวกเนื้อ ไข่ อาหารหวาน เพราะจะทำให้คลอดยาก ห้ามกินของเผ็ดจัด เพราะจะทำให้ลูกหัวล้าน ควรกินข้าวกับปลาเค็มหรือปลาดุกเล็กๆ และดื่มน้ำมะพร้าวอ่อนมากๆ เพราะจะทำให้คลอดง่าย เป็นต้น ขณะที่ท้องเติบโตใกล้ถึงกำหนดคลอด แม่ทานคือหมอด่าแยจะมากัดท้องให้บอยๆ เพื่อให้คลอดง่ายและไม่เจ็บไม่เมื่อย พอถึงกำหนดคลอดฝ่ายสามีและญาติมิตรเพื่อนบ้านจะมาช่วยจัดเตรียมหาฟืน แคร่สำหรับอยู่ไฟและของจำเป็นอื่นๆ ในห้องที่ใช้คลอดจะเหลือเฉพาะแม่ทากับผู้คลอดเท่านั้น แม่ทานจะเป็นผู้ทำคลอด เมื่อทารกคลอดออกมาแม่ทานจะรีบล้างสิ่งที่ค้างอยู่ในปากทารกออกให้หมด ตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่แล้วใช้สายเหนียวผูกสายสะดือ เอารอยดัดที่อยู่กับรกจุ่มที่ปาก บางท้องที่แม่ทานจะกล่าวว่า “ปากจงกล่าวแต่วาจาสุจริต จุ่มที่กระหม่อมพร้อมกับกล่าวว่า จงคิดแต่สิ่งที่ดี จุ่มที่มือกล่าวว่า จงกระทำให้มั่งมีด้วยผลบุญ จุ่มที่เท้ากล่าวว่า ดินอย่าเที่ยววิ่งวุ่นให้เสียการ จุ่มที่อวัยวะสืบพันธุ์กล่าวว่า อย่ามีสันดานสืบพันธุ์ให้เสียตระกูล”

สำหรับการอาบน้ำให้ทารกแรกเกิด ใช้น้ำอุ่นใส่เกลือ อาบเสร็จให้ผงขมิ้นผสมดินสอพองบดละลายน้ำถูตัวเด็ก ใช้หัวไฟที่เสกอาคมผูกข้อมือเด็กเป็นการป้องกันผีร้าย แล้วนำเด็กลงเบาะโดยให้คนที่ในวัยเด็กเป็นคนว่านอนสอนง่ายเป็นคนปูเบาะให้ ก่อนลงเบาะต้องเอาเด็กเวียนรอบเบาะ แล้วกล่าวว่า “ผีเอาไปพระเอามา” แล้ววางเด็ก ทำอย่างนี้จนครบสามครั้งหรือวางเด็กในกระดังมีผ้าถุงนุ่งของแม่จิกเป็นผ้าอ้อม ใต้เบาะจะมีสมุด ดินสอ เข็ม วางไว้เพื่อเป็นเคล็ดให้เด็กได้อ่านเขียน มีความคิดรอบคอบและเฉียบแหลม สำหรับภรรยาแม่ทานจะเอาใส่หม้อดินใส่เกลือใช้ผ้าขาวห่อปิดผูกด้วยด้ายแดงด้ายขาว แล้วเอาไปฝังบนจอมปลวกและหาสิ่งป้องกันไม่ให้สัตว์มาขุดคุ้ยได้ หลังจากคลอดทารกแล้ว ผู้เป็นแม่จะต้องอยู่ไฟโดยนอนบนแคร่ ใกล้แคร่จะใช้ก้อนหินทำเป็นเตาไม้ฟืนที่ใช้ขี้เถ้าใช้ไม้พลากหรือมะพลาก ไม้โก่งกาง ไม้ส้มหรือไม้เนื้อแข็งที่ติดไฟได้นานและมีขี้เถ้า

น้อย แม่ทานจะคอยเอาหินก้อนเส้าเผาไฟใช้น้ำราด แล้วเอาผ้าห่อมาวางบนท้อง เพื่อให้มดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น มีการช่วยบีบ เหยียบ นวดให้แม่ของทารก (สัมภาษณ์ จักรพงศ์ หนูคง, 5 มีนาคม 2551)

ส่วนอาหารของผู้อยู่ไฟต้องเป็นของร้อน เช่น หมู ไก่ ตับผัดขิง แกงเลียงหัวปลี หรือของที่เชื่อว่าจะทำให้น้ำนมออกมากๆ และห้ามไม่ให้กินของเย็น เช่น น้ำแข็ง แดงโม เพราะทำให้เลือดลมเดินไม่สะดวก การอยู่ไฟจะกำหนดให้อยู่ครบวันดีเพราะจะทำให้มีลูกห่าง เมื่อครบกำหนดแล้วจะออกไฟแม่ทานจะทำพิธีโดยเอาน้ำมันต์ประพรมและราดไฟให้ดับสนิท ก่อนเส้าใช้น้ำมันต์ประพรมแล้วห่อผ้านำไปเก็บไว้ หลังจากนั้นก็จะจุดเทียนบูชาครู เก็บเงินที่ตั้งราดไว้ สิ่งของที่เหลืออื่นๆ นำไปทิ้งในป่าเรียกว่า “สะบัดราด” แล้วนำแม่ลูกไปอาบน้ำ ให้แม่แต่งตัวด้วยชุดใหม่ ส่วนเด็กเช็ดตัวให้แห้งลู่ปลั้ตัวด้วยขมิ้นบดผสมดินสอพองแล้วนำลงเปล ก่อนนำเด็กลงเปล มีการผูกเปลให้เด็ก แม่ทานจะบริกรรมคาถาเชื้อเชิญแม่ชื้อให้อยู่กับเด็ก การผูกเปลเด็กก็จะใช้ผู้ใหญ่ที่เคยเลี้ยงง่าย ไม่ดื้อ ไม่กวนตอนเป็นเด็กมาช่วยผูกให้ เพราะเชื่อว่าเด็กจะได้มีนิสัยเหมือนคนผูกเปล ในขณะเดียวกันก็มีพิธีขึ้นเปล สำหรับประกอบด้วย ขนมหาง – ขาว หมาก พลู หมู ข้าวเหนียว เช่นบูชาแม่เปล ตอนอุ้มเด็กลงเปลแม่ทานจะกล่าวว่า “พุทธรักษา รัชมังรักษา สังฆังรักษา” แล้ววางทารกลงเปลให้นอนหงายหันศีรษะทางทิศตะวันออกหรือทิศใต้และขับกล่อมเด็กด้วยเพลงกล่อมเด็กหรือเพลงร้องเรือ (สัมภาษณ์ จักรพงศ์ หนูคง, 27 กุมภาพันธ์ 2551) จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาของการเกิดเป็นการให้ความสำคัญกับแม่และทารกมาเป็นพิเศษ เพราะแม่และทารกจะได้รับการดูแลอย่างดีชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของให้ความสำคัญกับ “คน” ที่เป็นสมาชิกใหม่ของครอบครัวและชุมชน

ความเชื่อที่เกี่ยวกับการเกิดในปัจจุบันได้คลี่คลายไปจากเดิมเป็นอันมาก เพราะความเจริญก้าวหน้าทางด้านการแพทย์ การคลอดส่วนใหญ่จึงอาศัยทางผดุงครรภ์หรือแพทย์มากกว่าจะใช้แม่ทาน แต่แนวปฏิบัติบางอย่างยังคงยึดถืออยู่ ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของผู้เป็นแม่ที่ต้องการให้ลูกคลอดออกมาสมบูรณ์เฉลี่ยฉลาด จึงพยายามยึดถือแนวปฏิบัติที่ผู้ใหญ่แนะนำที่ไม่เป็นอันตรายต่อทารกในครรภ์ด้วย

7. ประเพณีการรับขวัญเด็ก

ประเพณีที่ต่อเนื่องจากการเกิดคือประเพณีการทำขวัญเด็ก เป็นประเพณีที่ทำต่อเนื่องกับการเกิด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อที่ว่า การที่เด็กเกิดมานั้นจะมีสิ่งอื่นแอบแฝงอยู่ในตัวเด็กที่จะทำให้เด็กมีสุขภาพจิตดี ร่าเริงแจ่มใส ไม่ตื่นตกใจง่าย ๆ จึงมักจะมีคำกล่าวว่า อย่าทำให้เด็กเสียขวัญ หรือทำให้เด็กขวัญผวา หรือถ้าเด็กตกใจอะไรก็มักจะปลอบว่า “ขวัญเอ๋ยมาอยู่กับตัว” เหล่านี้เป็นต้น ทารกคลอดใหม่ ปู่ย่า ตายาย หรือญาติผู้ใหญ่มักจะให้สิ่งของมีค่าหรือหาสิ่งที่เป็นมงคลผูกมือเด็ก คล้องคอเด็กเป็นการรับขวัญอย่างง่าย ๆ มีการกล่าวคำอวยพรให้อายุมั่นขวัญยืนอย่าเจ็บไข้ได้ป่วย การทำขวัญนอกจากทำกับเด็กแรกเกิดแล้ว อาจทำกับเด็กที่ป่วยบ่อยๆ และป่วยหนัก ในบางท้องที่ ก่อนจะถึงพิธีทำขวัญจะต้องมีพิธีเชิญแม่ชื้อก่อน คนโบราณเชื่อกันว่า เด็กเกิดมาจะมีแม่ชื้อคอยเป็นพี่เลี้ยงช่วยดูแลเด็ก บางครั้งเด็กนอนสะดุ้งหรือยี้มหัวเราะคนเดียวก็เชื่อว่าแม่ชื้อหยอกล้อเล่นกับเด็ก บางทีแม่ชื้อหนีไปเที่ยวต้องเชิญกลับมา พิธีเชิญแม่ชื้ออาจทำในวัน

เดียวกันหรือทำควบคู่กับพิธีรับขวัญ วันที่ทำขวัญ ข้างขึ้นจะใช้วันคี่ ข้างแรมจะใช้วันคู่ การทำพิธีรับขวัญถ้าเป็นลูกของคนใหญ่คนโตจะมีพิธีขนาดใหญ่ มีการปลุกโรงพิธี เชิญแขกหรือมามากมาย ถ้าเป็นของชาวบ้านธรรมดาจะทำกันในหมู่เครือญาติเพื่อนบ้าน เครื่องประกอบสำหรับทำขวัญเด็ก มี บายศรี ถ้วยขวัญ เทียนชัย เทียนขวัญ เทียนบูชาครู เทียนติดแว่น 9 เล่ม หมาก 18 คำ แว่น เทียนเอกรูปอิศวร แว่นเทียนโห่ปสังข์ แว่นเทียนตรีรูปนาค ด้ายสายสิญจน์ หอยสังข์ เสื้อผ้าเด็ก 1 ชุด เชี่ยนหมาก 1 สำหรับ มะพร้าวอ่อน 1 ผล ส้ม กล้วย อ้อย ใบยอ ใบทองหลวง ใบพลู อย่างละ 9 ใบ แป้งน้ำมันสำหรับเจิมหน้าผาก ข้าวแกง 12 ที่ เมื่อจัดเตรียมข้าวของเรียบร้อยแล้ว หมอจะตกแต่งบายศรีและทำขวัญอย่างสวยงาม ในห้องพิธีจะมีโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย ผ้าขาวคาดพาดนหมอน 1 ใบ ผ้าขาวที่ปูที่หมอน 1 ผืน บายศรีและเครื่องประกอบพิธีจะวางไว้หน้าโต๊ะหมู่ ด้ายสายสิญจน์วิ่งรอบตัวเด็ก โยงไปยังพาดนตรงปลายจะมีหมากพลูผูกไว้ 1 คำ

เมื่อเริ่มพิธีจะให้เด็กเข้าไปนั่งในวงด้ายสายสิญจน์ซึ่งมีเฉพาะพ่อแม่ของเด็กเท่านั้น คนอื่นๆ จะต้องอยู่ด้านนอก หมอผู้ทำพิธีจะบูชาพระรัตนตรัย กล่าวชุมนุมเทวดาให้ครูบาอาจารย์ แล้วตั้งนะโม 3 จบ เชิญครูมาชุมนุมในพิธี กล่าวชมบายศรี เชิญขวัญให้กลับคืนมาสู่ตัวเด็ก เชิญเทวดามาปกป้องรักษาเด็ก จบแล้วพระสงฆ์จะเจริญชัยมงคลคาถาหมอจะทำพิธีเวียนเทียนนอก เทียนโท เทียนตรี แล้วดับเทียนให้ลอยไปถูกตัวเด็ก 3 ครั้ง เสร็จแล้วจะป้อนมะพร้าวอ่อนและขนมในบายศรีให้เด็กกิน เป็นอันเสร็จพิธี วันรุ่งขึ้นจะนำอาหารไปถวายพระอีกครั้ง พิธีรับขวัญเด็กในปัจจุบันกำลังจะหมดไปทุกที่ ในบางท้องที่จะจัดพิธีรับขวัญให้กับบุตรคนแรกเท่านั้น คนต่อไปจะไม่จัดอาจเป็นเพราะค่าใช้จ่ายในการจัดพิธีค่อนข้างสูง ในท้องถิ่นนั้นๆ ขาดครูหมอที่มีความรู้ในเรื่องนี้ตลอดจนความเชื่อในเรื่องขวัญที่ติดอยู่กับตัวเด็กได้เสื่อมคลายไปจนไม่สนใจจะจัดพิธีรับขวัญให้กับเด็กอีกต่อไป การทำขวัญเด็กสื่อให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของ “เด็ก” หรือ “คน” ในชุมชน เด็กเกิดใหม่ได้รับการดูแลอย่างอบอุ่นปัญหาสังคมจึงมีน้อย

วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามเหล่านี้ได้หายไป โดยเฉพาะประเพณีเสริมพลังชีวิตอันดีงามหายไปทั้งหมดยังคงมีอยู่เฉพาะประเพณีในรอบปีของชีวิตที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และคติในการดำรงชีวิต คือ การไปวัดในวันพระ การขึ้นบ้านใหม่ในเดือนยี่ การไปวัดทำบุญวันมาฆบูชา ในเดือนสาม ประเพณีการสวดหาต ประเพณีสงกรานต์อาบน้ำคนแก่ ปล่อยแพของชาวทะเล ประเพณีสงกรานต์อาบน้ำคนแก่ ประเพณีแข่งเรือใบโบราณในงานเปิดโลกทะเลในวันสงกรานต์ในเดือนห้า การไปวัดทำบุญในวันวิสาขบูชาเดือนหก ประเพณีวันเข้าพรรษาและบวชนาคในเดือนแปด ประเพณีแต่งงานขึ้นบ้านใหม่ในเดือนเก้า ประเพณีตายายในเดือนสิบ ประเพณีแห่พระแข่งเรือในเดือนสิบเอ็ดและประเพณีลอยกระทงในเดือนสิบสอง ประเพณีดังกล่าวนี้มีส่วนในการสร้างพลังให้ชุมชนเป็นฐานความเข้มแข็งของชุมชนที่มีนัยสำคัญอยู่มากโดยเฉพาะเป็นพลังในชีวิตของผู้คนที่อยู่ในวัยผู้สูงอายุได้เกิดความอบอุ่นแม้ว่าส่วนใหญ่การร่วมประเพณีของวัยรุ่นและวัยหนุ่มสาวเพื่อความสนุกสนานเป็นหลักด้วยก็ตาม

ทุนความรู้

ชุมชนละแวกดั้งเดิมที่ยังเป็นหมู่บ้าน ตำบล และกิ่งอำเภอในหลังสวนนั้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินไปเพื่อยังชีพ โดยอาศัยเครือข่ายทางสังคมในทุกด้านของชีวิต คราวเรือนมีความรู้มีภูมิปัญญาตามศักยภาพโดยเรียนรู้ทั้งจากธรรมชาติและผู้คนในเครือข่ายทางสังคมของตน จากวัด ปากแม่ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนบ้านปากน้ำละแวกซึ่งเป็นชุมชนแรก ทุนความรู้จึงเป็นหน่วยสำคัญในการวางฐานการทำมาหากินที่ทำให้ผู้คนต้องพัฒนาการเรียนรู้ ความรู้ และภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้มีผู้อาวุโสเป็นผู้ถ่ายทอด และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการช่วยเหลือกันทำงาน มีการให้ การต่างตอบแทน ความไว้วางใจ การมีสำนึกร่วม ความขยันหมั่นเพียรเพื่อให้มีชีวิตรอดได้ก่อรูปเป็นชุดความรู้และองค์ความรู้ขึ้นในสังคมดั้งเดิมซึ่งเป็นสังคมชาวประมงเล็กๆ ทั้งความรู้ในการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตัวให้สังคมยอมรับ การขัดเกลาบุตรหลาน และการทำมาหากินทั้งการจับสัตว์น้ำ การออกทะเล การทำนา ทำไร่ ประสบการณ์ในการเอาชีวิตรอดส่งผลให้ครัวเรือนโดยเฉพาะหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้มีความรู้มีภูมิปัญญาในการทำมาหากินทั้งทางทะเลและการทำการเกษตร กล่าวได้ว่าคนละแวกในชุมชนดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่มีความรู้และภูมิปัญญาในการเอาชีวิตรอดสามารถออกแบบงานของตนเองได้ เรียนรู้ด้วยตนเองแม้ว่าไม่สมบูรณ์นักก็ตาม ประกอบกับชุมชนบุกเบิกใหม่ก็ได้พกพาเอาภูมิปัญญาของตนเข้ามาในพื้นที่ป่าละเมาะด้วย

เมื่อประเทศได้พัฒนาไปสู่ระบบเงินตราประมาณปี 2480 เครือข่ายทางสังคมตามธรรมชาติก็มีการผลิตเพื่อขายแต่ยังผลิตเพื่อการยังชีพเป็นหลัก และนำส่วนหนึ่งไปขายและแลกเปลี่ยนในตลาดสถานีรถไฟละแวก เกิดเครือข่ายทางสังคมแบบใหม่ระหว่างป่าเขากับทะเลและพื้นราบ มีแม่ค้าจากถิ่นมาซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันหรือคนในชุมชนด้วยกันที่ต่างพึ่งพาอาศัยกันในเรื่องอาหาร การกินเครื่องมือเครื่องใช้คือทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภคที่มาจากชนบท มาแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน เกิดเครือข่ายทางสังคมระหว่างเมืองกับชนบทโดยมีเงินตราเป็นสื่อกลาง ตามระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ซึ่งชุมชนภาคเมืองต้องพึ่งพาชุมชนภาคชนบทเกือบทั้งหมดทั้งน้ำ เชื้อเพลิง อาหาร เครื่องใช้ โดยเฉพาะผลไม้ พืชผัก ของป่า

แต่อย่างไรก็ตามในสภาพสังคมใหม่และระบบเศรษฐกิจใหม่นับแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา โดยเฉพาะเมื่อมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี 2504 ที่ประเทศไทยถูกจัดให้เป็นประเทศด้อยพัฒนานั้นความรู้ที่ชุมชนมีอยู่ถูกตีตราว่าเป็นความรู้ที่ด้อย วัฒนธรรมที่มีอยู่กลายเป็นความล้าสมัย สังคมไทยมีความสับสนในความเป็นตัวตนที่เป็นชุมชนเป็นบ้านเป็นเมืองมานับร้อยนับพันปี แต่ถูกชาติตะวันตกมองว่าล้าหลังและรัฐเองก็ยอมรับว่าล้าหลังตามไปด้วยนั้นได้ก่อให้เกิดภาวะชะงักงันครั้งใหญ่ ผู้คนขาดความมั่นใจในตัวตน ภูมิปัญญาหรือความรู้ที่มีอยู่เป็นความรู้ที่ด้อยไม่เพียงพอกับการจัดการระบบทุนนิยมจนต้องปล่อยตนเองให้ไหลเลื่อนไปตามกระแสและยอมรับภาวะ “ประเทศด้อยพัฒนา” แม้รัฐได้มีความพยายามพัฒนาชนบทตามนโยบายที่พัฒนาชนบทให้เป็นเมือง แต่ไม่มีแผนในการพัฒนาความรู้และการเรียนรู้ของชุมชนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และเมื่อรัฐเข้ามาจัดการชุมชนด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่มีการพัฒนา

เศรษฐกิจอย่างเร่งด่วนและการใช้เทคโนโลยีจากภายนอกได้ทำลายภูมิปัญญาดั้งเดิมลงเกือบหมดสิ้น ภูมิปัญญาดังกล่าวบางอย่างหายไปตามกาลเวลา บางส่วนยังมีอยู่และมีการปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่มีอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุของชุมชน

คนละแวกดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ได้ใช้ความรู้และภูมิปัญญาในการเอาชีวิตรอดทั้งในการดำรงชีวิต การทำมาหากินทั้งทางทะเลและการเกษตร องค์ความรู้ในการรักษาชีวิตและทรัพย์สิน การสร้างและรักษาฐานอำนาจ การจัดการสาธารณประโยชน์ และภูมิปัญญาการสร้างสรรค์พิเศษ การเรียนรู้ทำให้เกิดเครือข่ายตามธรรมชาติมาก เช่น เครือข่ายคนไปวัด เครือข่ายการผลิต เครือข่ายการเก็บเกี่ยว เครือข่ายการหาปูไข่ค้ำควาย เครือข่ายการหาของป่าเก็บพืชผัก เครือข่ายคนจับผึ้งป่า เครือข่ายคนจับปลา เครือข่ายคนตัดหวาย เครือข่ายคนตัดไม้ เครือข่ายคนเผาถ่าน เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายการทำนา ดำนา เกี่ยวข้าว ผู้ประกอบพิธีกรรมประเพณีเนื่องจากการทำนา เครือข่ายคนทำไร่ กล่าวได้ว่าคนละแวกในสังคมประมาณก่อนสามทศวรรษหรือก่อน 2520 มีความรู้และภูมิปัญญาในการเอาชีวิตรอด คนวัยทำงานมีงานทำ ออกแบบงานของตนเองได้ เรียนรู้ด้วยตนเองได้แม้ว่าไม่สมบูรณ์นักก็ตาม เช่น ในเรื่องการปลูกพืชเชิงเดี่ยวประเภทยางพารา กาแฟ ปาล์มน้ำมัน คนละแวกในยุคดังกล่าวนี้จึงมีทุนองค์ความรู้ในระดับที่เอาชีวิตรอดได้

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนละแวกได้ส่งผลกระทบต่อการสืบทอดภูมิปัญญาที่มีอยู่จากแนวทางการพัฒนาของสังคมไทยที่ทำให้เกิดมุมมองการดำรงชีวิตในภาคเกษตรกรรมในเชิงลบ เพราะเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงในเรื่องดินฟ้าอากาศ และการขายผลผลิตได้ในราคาต่ำ การดำรงชีวิตในภาคเกษตรเป็นทางเลือกที่เสียเปรียบ ไม่มีเกียรติ ลำบาก และยากจน คนชนบทจำนวนมากจึงปฏิเสธที่จะให้ลูกหลานดำเนินชีวิตอย่างที่พ่อแม่เคยเป็นจึงผลักลูกหลานให้ออกนอกภาคเกษตรให้เข้าสู่ระบบการศึกษาที่รัฐจัดให้ ซึ่งทำให้ได้ประกอบอาชีพที่มีความมั่นคงและมีเกียรติโดยเฉพาะอาชีพรับราชการ การถ่ายทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาจากรุ่นพ่อแม่ไปสู่รุ่นลูกจึงกระทำอย่างมีข้อจำกัด และทำให้คนรุ่นหลังจำนวนมากมองไม่เห็นความสำคัญของการดำเนินชีวิตในชุมชน นอกจากนั้นแนวทางการพัฒนาที่ไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น เทคโนโลยีการผลิต ระบบการแลกเปลี่ยนแรงงาน ระบบตลาด ระบบการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติ แต่ได้นำเอาเครื่องมือ อุปกรณ์ ความรู้ และทักษะจากภายนอกเข้ามาสู่ชุมชนจึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนละแวกสูญเสียภูมิปัญญาและการปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาที่เคยมีมาแต่เดิมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น หากแต่รับเอาสิ่งใหม่จากภายนอกเข้ามาในชุมชนเพราะมีความรวดเร็ว สะดวกสบาย ประกอบกับวิถีคนไทยที่ถ่ายทอดฐานคิดความสะดวกสบายเป็นผู้มีเกียรติ มีความทันสมัยทำให้ภูมิปัญญาชุมชนซึ่งเคยเป็นสายใยเชื่อมโยงให้คนในชุมชนได้ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันหมดความสำคัญลง ชุมชนเกษตรกรรมจึงมีความอ่อนแออย่างต่อเนื่อง เพราะคนมีแนวโน้มที่จะมีชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่และดำรงชีวิตแบบทุนนิยมที่พึ่งพาภายนอก และไม่มีมุมมองที่นำไปสู่การพึ่งตนเองมากขึ้น (นภาพร หนะวานนท์, 2550)

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยมีผลทำให้การเรียนรู้ของชุมชนมีข้อจำกัดเพิ่มขึ้น ละเลยการถ่ายทอดและปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาของชุมชนให้สอดคล้องกับภาวะที่เปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาที่เน้นการเติบโตด้านอุตสาหกรรมและความพยายามขยายตลาดบริโภคภายในประเทศให้มากขึ้น มีการกระตุ้นให้มีการบริโภคสินค้าเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในทุกรูปแบบ ทั้งการขยายตลาดที่เข้าถึงมือประชาชนได้ง่าย เช่น ธุรกิจขายตรง การโฆษณาสินค้าผ่านสื่อหรือการใช้วาทกรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนที่ยึดสมัย คนในเมือง คนที่เจริญแล้ว มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะลัทธิบริโภคนิยมขึ้นทั้งภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร ทำให้ชุมชนจำนวนมากหรือส่วนใหญ่มีความต้องการสินค้าที่ผลิตจากภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ต้องการเงินมากขึ้น กระตุ้นให้คนพยายามเพิ่มผลผลิตด้วยการลงทุนให้มากขึ้น นำไปสู่ภาวะที่ต้องพึ่งทุน เทคโนโลยีและตลาด ทำให้ชุมชนมีอำนาจต่อรองในระดับที่ต่ำลงทุกทีอย่างต่อเนื่อง

1. ภูมิปัญญาของชุมชน

ในอดีตชุมชนดั้งเดิมของละแวกมีภูมิปัญญาความรู้เกี่ยวกับทะเล ทั้งคลื่น ลม พายุฝน จะคาดการณ์ได้แม่นยำ ประการังทุกแห่งมีชื่อเรียกเพื่อการสื่อสารของชาวทะเล ทั้งจากรูปลักษณ์และเรื่องราวทุกที่ปรากฏสืบต่อมาถึงปัจจุบัน ตลอดจนการคาดคะเนระยะทางในทะเล การใช้พื้นที่บนฝั่งเป็นสัญลักษณ์บอกทิศทางบอกตำแหน่งในทะเลเป็นบ่อเกิดของความรู้เกี่ยวกับทะเล ในขณะเดียวกันผู้อยู่บนพื้นราบ บนเขาก็เกิดภูมิปัญญาหรือความรู้ตามระบบนิเวศของชุมชน ละแวกจึงมีผู้รู้ ปรมาจารย์ชาวบ้าน ผู้นำที่มีความรู้ในหมู่บ้านมากมาย เพราะชุมชนต้องพึ่งตนเองและช่วยเหลืออิงอาศัยซึ่งกันและกันจึงมีทุนความรู้ในหลายๆ ด้าน เช่น

ภูมิปัญญาชาวบ้านตำบลละแวก เช่น ด้านศิลปพื้นบ้าน มโนห์รา เช่น นางจรรยา นาคทองคง ด้านช่างยนต์ ช่างเชื่อม เช่น นายจรรยา ไชยคง ด้านช่างไม้ ช่างต่อเรือ เช่น นายธรรมบุญ และนายทนต์ ด้านแพทย์แผนไทยและสมุนไพร เช่น นายเจริญ มีเพียร ด้านวาดแผนไทย กลุ่มแม่บ้านสตรี ด้านการแปรรูปอาหาร เช่น นางวันเพ็ญ ปลอดนคร ด้านการเกษตร ปศุสัตว์ เช่น นายเรวัต หล่อเพชร ด้านเศรษฐกิจพอเพียง เช่น นายสุรพล ย้อยพระจันทร์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 บ้านปากน้ำละแวก ตำบลละแวก เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการดำรงชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการทำเกษตรโดยใช้แนวคิดทฤษฎีใหม่ ได้แนะนำราษฎรในหมู่บ้านให้ทำเกษตรผสมผสานและเกษตรอินทรีย์เช่น การปลูกพืชปลอดสารพิษ การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการเกษตร นายอนันต์ สิทธิชัย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 บ้านท่าแพเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีความอดทนอดกลั้น ขยันหมั่นเพียร เอาใจใส่ดูแลสมาชิกในหมู่บ้านอย่างทั่วถึง หมู่บ้านท่าแพได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเป้าหมายเพื่อการพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุขหมู่บ้านหนึ่งในอำเภอละแวกในจำนวนหมู่บ้านเป้าหมาย 6 หมู่บ้านในอำเภอละแวกในปี 2550 (เวทีชุมชน, 20 ธันวาคม 2550)

ในส่วนภูมิปัญญาชาวบ้านชุมชนตำบลสวนแตงที่สำคัญ ได้แก่ นายนา แก้วอ่อน กำนันคนแรกของตำบลสวนแตง อยู่บ้านเลขที่ 63 หมู่ 8 บ้านควนผาสุก ตำบลสวนแตง เกิดเมื่อ 30

กรกฎาคม 2471 เดิมเป็นชาวตำบลปากเหมือง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ในปี 2500 ได้อพยพมาอยู่ที่ตำบลละแม อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร นายนา แก้วอ่อน เป็นบุคคลมีคุณธรรม มีอุดมการณ์ ยึดหลักความถูกต้อง มีอริยาคัยและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นที่รักและนับถือของคนทั้งหมู่บ้านและคนทั่วไปและมีเพื่อนฝูงมากมาย เป็นผู้ตั้งชื่อตำบลสวนแตง เนื่องจากในพื้นที่นี้ปลูกแตงโมเป็นอาชีพหลักเมื่อละแมยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอละแมในปี 2513 และ ปี 2514 ได้แยกพื้นที่ตั้งเป็นตำบล มีการแบ่งแยกเขตการปกครองเพิ่มอีก 1 ตำบล เป็นตำบลที่ประชากรส่วนใหญ่ปลูกแตงโมเป็นอาชีพหลัก นายนา แก้วอ่อนซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการนับถือจากชาวบ้านได้ตั้งชื่อตำบลเป็น “ตำบลสวนแตง” ตามอาชีพของชุมชน และในปีนั้น นายนา แก้วอ่อนได้รับเลือกให้เป็นกำนันตำบลสวนแตงคนแรก ดำรงตำแหน่งครบวาระถึงปี 2531 นายนา แก้วอ่อน มีเครือข่ายเพื่อนฝูง เช่น กำนันอื่น พลายชุม กำนันคนแรกของตำบลละแม นายจันทร์ เนียมวดี กำนันตำบลทุ่งหลวง ผู้ใหญ่สมนึก จันทรศร ผู้ใหญ่ถวิล นายวิรัช เอื้ออารีย์ ต่อมาเมื่อตำบลละแมได้ยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอละแม มีนายวิรัช วงศ์โรทัยเป็นปลัดหัวหน้ากิ่งอำเภอคนแรก ในปี 2514

นายตั้ง แพประสิทธิ์ หมอพื้นบ้านด้านกระดูก เป็นบุตรนายอืด คนหลังสวน แม่ชื่อนางเป็ด คนท่าชนะ จบการศึกษาประถมปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดดอนรูป ออกมาช่วยพ่อแม่ทำนาตั้งแต่อายุ 17 ปี ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการต่อกระดูกซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจนมีชื่อเสียงและความสามารถในการต่อกระดูกของนายตั้งเลื่องลือไปทั่ว นายตั้งได้ใช้ภูมิปัญญาในการรักษาให้ผู้คนในชุมชนท้องถิ่นมายาวนาน จนเป็นที่รู้จักและนับถือของคนทั้งใกล้และไกล เมื่อนายตั้งเสียชีวิตไปเมื่ออายุ 88 ปี นายมน โน แพประสิทธิ์ บุตรชายได้สืบทอดภูมิปัญญาการต่อกระดูกเป็นหมอพื้นบ้านด้านกระดูก สำหรับนายตั้ง แพประสิทธิ์นั้นนอกจากเป็นหมอกระดูกแล้วยังเป็นผู้นำตามธรรมชาติที่ชาวบ้านดวดฟังเพราะเนื่องจากเป็นผู้รู้ มีความรู้ความสามารถ มีศีลธรรม กล้าหาญ มีเหตุผล ช่วยชาวบ้านที่เดือดร้อนในทุกเรื่องทั้งโรคภัยไข้เจ็บ แก้ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง ตลอดจนทำพิธีกรรมต่างๆ ให้ชุมชน

นายธานี สิทธิสาร บ้านเลขที่ 82 หมู่ 2 ตำบลสวนแตง อายุ 67 ปี มีความสามารถความรู้ในการปฏิบัติหน้าที่เป็นพิธีกรในงานมงคลและอวมงคลในหมู่บ้านเกือบทุกงานโดยไม่รับเงินแต่ช่วยเหลือทำเป็นวิทยาทาน นายธานี สิทธิสาร เป็นคนอำเภอเชียรใหญ่ อายุ 16 ปี บวชเป็นสามเณร และอุปสมบทเป็นพระภิกษุและศึกษาปริยัติธรรมจนนักธรรมเอกที่สำนักเรียนปริยัติธรรมวัดหน้าพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช (เวที่ชุมชน, 21 มีนาคม 2551)

สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลสวนแตง เช่น

- 1) เพลงพื้นบ้าน เพลงบอก เพลงฉ่อย เช่นนายลอบ จันทร์ใหม่ บ้านเลขที่ 44/1 หมู่ 6
- 2) ภูมิปัญญาการต่อเรือ มีช่างฝีมือต่อเรือหลายคนทั้งเรือพื้นบ้านชายฝั่ง เรือใบโบราณและเรือพาณิชย์ในหมู่ที่ 6 ตำบลสวนแตง ได้แก่ นายภิญโญ การะกันต์ บ้านเลขที่ 7 นายเทพ นาคแก้ว บ้านเลขที่ 11 นายบุญพบ นาคแก้ว บ้านเลขที่ 39 นายแว อ่อนสติบ้านเลขที่ 42

นายมน ยิ้มสุดบ้านเลขที่ 57 นายเสรี สุขนุชบ้านเลขที่ 59 นายสายัณห์ นาคแก้วบ้านเลขที่ 64 นายฉาย นาคแก้ว บ้านเลขที่ 98 และนายวีระชัย ยิ้มสุดบ้านเลขที่ 99

3) ภูมิปัญญาด้านกลองยาว ผู้มีความสามารถด้านกลองยาวประกอบด้วย นายสมบัติ จันทรใหม่ บ้านเลขที่ 38 นายแวว อ่อนสติ บ้านเลขที่ 42 นายวิวัฒน์ อ่อนสติ บ้านเลขที่ 42/1 นายลอบ จันทรใหม่ บ้านเลขที่ 44/1 นายวิเวก อ่อนสติ บ้านเลขที่ 52 นายสุริย์ คงทน บ้านเลขที่ 55 นายเจริญ สุขเอี่ยม บ้านเลขที่ 85 และนายโกศล รัตนมณีนัย บ้านเลขที่ 115

4) ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรม มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากไม้ เคี่ยม โดยนารากไม้มาออกแบบเป็นเฟอร์นิเจอร์ ผู้มีภูมิปัญญาด้านนี้ประกอบด้วย นายเสรี สุขนุช บ้านเลขที่ 59 และนายบุญเจือ จิตต์นิพนธ์ บ้านเลขที่ 89 และคนอื่น ๆ อีกมาก

2. ระบบความรู้ชาวบ้านละแวก

ระบบความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้านในละแวกทั้งชุมชนดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ที่เป็นทุนความรู้ จำแนกได้หลายด้าน ดังนี้

2.1 ความรู้ในการยังชีพ เป็นความรู้ในการทำมาหากินการทำให้ชีวิตมีความสุขสบายตามอัตภาพ เป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการเสาะหาปัจจัยการผลิตการเก็บเกี่ยว และการใช้แรงงานและการจัดการเกี่ยวกับปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต ประกอบกับครัวเรือนมีรูปแบบการทำมาหากินหลายรูปแบบมีการผลิตหลายทางในลักษณะการผลิตเชิงซ้อนทั้งทำสวน ทำนา ทำไร่ ปลูกพืชไร่ หารของป่า จับสัตว์น้ำ จึงก่อรูปเป็นความรู้หรือภูมิปัญญาหลากหลายด้านดังนี้

1) ความรู้ในการทำมาหากิน อาชีพการทำประมง การจับกุ้งหอยปูปลา รู้ว่าตรงไหนมีสัตว์น้ำชุกชุม การกำหนดแหล่งปลาชุกชุมโดยใช้การสังเกตความสัมพันธ์ของธรรมชาติทั้งทะเลและบนบกกำหนดเครื่องหมายจากพื้นที่บก ((เวทีชุมชน, 22 เมษายน 2552) การบัญญัติคำเรียกปะการังตามลักษณะภาษาถิ่นว่า “กรัง” เพื่อสื่อสารง่ายและรวดเร็วเพียงพยางค์เดียว การรู้แหล่งปะการังว่าวางตัวอยู่ในแนวเหนือใต้สองแนว การใช้แหล่งปะการังแต่ละจุดเป็นจุดสังเกตที่หมาย ใช้ในการสื่อสารจุดที่มีปลาชุกชุม มีการตั้งชื่อปะการังเพื่อความสะดวกในการสื่อสารระหว่างชาวประมงด้วยกัน เป็นที่หมายความปลอดภัยในยามประสบคลื่นลมได้รู้แหล่งเพื่อช่วยเหลือได้ทันการและเป็นจุดชี้แหล่งปลาชุกชุม เช่น “กรังหลักไก่อ่ กรังกองสุด กรังคันทนา กรังกองกลาง กรังลูกอ่อน กรังยายเหียง กรังแห้ง กรังดอนช้าง กรังตาพลัด กรังตะรองนา กรังแต้ม” กรังธง กรังลูกช้างกองใน กรังลูกช้างกองนอก กรังโค้ง กรังราบหินเขียว กรังโค้งน้อย กรังดอนทราย” โดยใช้ภูมิปัญญาการสังเกตการเปรียบเทียบและที่มาของปะการัง และรูปลักษณะของปะการัง นับเป็นภูมิปัญญาในการสื่อสารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวประมง นอกจากนั้นมีการสังเกตท้องฟ้าเพื่อคาดคะเนคลื่นลม ภูมิอากาศ ทิศทางของคลื่นลมรวมทั้งช่วงเวลาที่คลื่นลมจะมาถึง การสังเกตอากาศกับทิศทางของฝนปลาบางชนิดที่บ่งชี้ภาวะวิกฤตของอากาศและคลื่นลม ชีวิตที่ต้องผจญอยู่กับทะเลเว้าเว้าสุดลูกหูลูกตา

วันแล้ววันเล่าชั่วชีวิตได้สอนและสร้างสัญชาตญาณให้กับชาวประมงได้เรียนรู้ได้เอง ความเวิ้งว้างที่สามารถเกิดภัยได้ตลอดเวลาได้บ่มเพาะเกิดเป็นองค์ความรู้สำหรับผู้ใช้ชีวิตอยู่กับทะเลที่จะประมาทไม่ได้แม้เพียงเสี้ยววินาทีสมดังคำโบราณที่สรุปบทเรียนเป็นองค์ความรู้ของทะเลถึงความประมาทไม่ได้ของทะเลว่า “คืบก็ทะเลศอกก็ทะเล” นอกจากองค์ความรู้ทะเลแล้ว เครื่องมือในการทำมาหากินก็ต้องลึกซึ้ง นอกจากนั้นความรักและความกตัญญูต่อทะเลและความเอื้ออาทรต่อทรัพยากรทางทะเลก็เป็นภูมิปัญญาที่คนรุ่นก่อนได้พยายามอบรมสั่งสอนถ่ายทอดความรู้ให้ดูแลรักษาทะเล เช่น การไม่จับสัตว์เล็กสัตว์น้อยจับได้ต้องปล่อยเพื่อให้เติบโตแพร่พันธุ์ต่อไปให้คนได้ใช้ประโยชน์ได้ยืนนาน การเกี่ยวหญ้าฟางอาศัยกันอยู่ร่วมกับทะเลอย่างเข้าใจและไม่เบียดเบียนเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญที่บรรพบุรุษได้อบรมสั่งสอนลูกทะเลมาอย่างยาวนาน ตลอดจนความขยันหมั่นเพียรก็เป็นเรื่องที่สั่งสอนต่อ ๆ กันมา เพราะทะเลเป็นที่สาธารณะ ชาวประมงพื้นบ้านไม่มีที่ทำกินเหมือนการทำสวนทำนาทำไร่ ลูกทะเลจึงต้องเกื้อกูลต่อกันทั้งกับคนและกับทะเล

สำหรับชุมชนดั้งเดิมนอกจากชุมชนฝั่งทะเลแล้ว ชุมชนชาวนาชาวสวนชาวไร่ที่ทำมาหากินตามแบบดั้งเดิมคือดำเนินชีวิตแบบพอเพียงด้วยการหาของป่า การทำไร่ข้าว ปลูกพืชไร่ทำนา อาศัยแรงงานคนและแรงงานสัตว์เลี้ยง คนหลังสวนและละแวกเดิมจึงไม่นิยมกินเนื้อควาย เพราะควายเป็นแรงงานช่วยในการทำนาทำไร่จนผลผลิต จึงไม่สามารถกินเนื้อของสัตว์ที่มีบุญคุณได้ การใช้ภูมิปัญญาในการอยู่กับป่าอย่างเกื้อกูลไม่ทำลายทั้งพืชและสัตว์เพราะถือว่าต้องพึ่งพาอาศัยกัน ไม่ได้อยู่ด้วยกันอย่างศัตรู ในการอยู่ร่วมกันจึงใช้ภูมิรู้ในการสังเกตพืชสัตว์ นอกจากนั้นภูมิปัญญาในการหาของป่าล่าสัตว์ การจับผึ้งต้องเข้าใจลักษณะของผึ้ง การทำและใช้เครื่องมือจับสัตว์บก สัตว์น้ำ จัดทำขึ้นตามสภาพสัตว์แต่ละชนิด เช่น ปลาไหล ใช้กระบอกลอยไม้ไผ่ ภูมิปัญญาดังกล่าวนี้ค่อยๆ พัฒนาขึ้นเป็นอาชีพ มีรูปแบบเครื่องมือ เครื่องใช้ ในการทำมาหากินการทำนา การทำไร่ ปลูกพืชผัก การทำประมงพื้นบ้านและประมงน้ำลึก การร่อนเคย การทำกะปิเป็นการถนอมอาหารไว้กินได้นานๆ และเกิดเป็น “น้ำเคย” การทำน้ำปลา การวางเบ็ดราวเป็นภูมิปัญญาการจับสัตว์น้ำให้ได้คราวละหลายตัว การจับปูม้า การขุดปูดำ จับปูเปี้ยว การสานกระจูด การนำส่วนเปลือกไม้มาใช้เป็นยางสำหรับย้อมอวน การทำโป๊ะ องค์ความรู้ในการทำประมงในเรื่องการสังเกตปะการัง ตั้งชื่อปะการังเพื่อบอกถึงแหล่งของสัตว์น้ำ บอกทิศทางในทะเล และการสร้างเครื่องมือในการทำประมงในสถานการณ์ใหม่เพื่อลดรายจ่ายด้วยการใช้ภูมิปัญญาสร้างเรือใบโบราณ

การสร้างเรือใบโบราณเพื่ออาชีพการประมง

ในส่วนภูมิปัญญาการฟื้นฟูเรือใบโบราณเพื่อเป็นทางเลือกในการลดต้นทุนค่าน้ำมันในการทำประมง และเสริมจิตวิญญาณด้วยการจัดแข่งขันในวันสงกรานต์จัดเป็นประจำปีเริ่มตั้งแต่ปี 2543 ที่ริมฝั่งทะเลหมู่ 5 บ้านแหลมสันติ หน้ามหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยประมงพื้นบ้านสร้างเรือใบขึ้นมาเองด้วยภูมิปัญญา เรือใบเป็นพาหนะในทะเลของประมงพื้นบ้านในยุคโบราณซึ่งเป็นยุคพึ่งตนเองโดยภูมิปัญญาของชาวประมงพื้นบ้าน บรรพบุรุษประมงพื้นบ้านใช้เรือใบเป็นพาหนะในทางท่องเที่ยวเพื่อจับสัตว์น้ำและการเดินทาง ภูมิปัญญาการทำเรือใบของ

ประมงพื้นบ้านทะเลแม่เกือบหายไปจากความทรงจำตามยุคสมัยทุนนิยม เดิมอาจมีการใช้ใบเรือที่ทำจากใบลานมาสานเป็นผืน หรือใช้ผ้าใบผูกกับไม้ไผ่เป็นคานบนคานล่างซึ่งกับเสากระโคงเรือล่องออกสู่ทะเล แต่เมื่อมีเทคโนโลยีใหม่ที่เป็นเครื่องยนต์เรือใบก็ไม่ทันกับการทำมาหากินในยุคทุนนิยม และการทำประมงเชิงพาณิชย์และการต้องใช้ความเร็วในการจับสัตว์น้ำ ถ้าช้าก็หมายถึงไม่ได้สัตว์น้ำ ชาวประมงต้องใช้เครื่องยนต์ใช้น้ำมันแทนแรงลมเพื่อออกเรือให้ไปได้ไกลเพื่อให้ได้สัตว์น้ำจำนวนมากพอกับการยังชีพในยุคทุนนิยม เมื่อประมาณปี 2542 ในยุคน้ำมันแพงได้มีการรื้อฟื้นเรือใบโบราณ โดยให้คนเฒ่าคนแก่ของชุมชนร่วมกันรื้อฟื้นถอดบทเรียนเกี่ยวกับเรือใบ เช่น ลุงไข่ (นายพเยาว์ เอี่ยมสำอางค์) ชาวประมงหมู่ที่ 5 ละแวก ลุงบุญพบ (นายบุญพบ นาคแก้ว) และ ลุงแวว (นายแวว อ่อนสติ) ชาวบ้านหมู่ที่ 6 ตำบลสวนแตง และชาวประมงพื้นบ้านทั้งละแวกและสวนแตงช่วยกันรื้อฟื้นความทรงจำสร้างเรือใบขึ้นมาสำหรับการทำประมงเพื่อลดรายจ่ายด้านน้ำมัน ร่วมกันสร้างเรือใบลำแรกขึ้นมาจากบทเรียนของชาวประมง ใส่ใบรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ต่อมาพัฒนาทรงเรือเป็นเรือท้ายตัด เป็นเรือใบสำหรับการแข่งขันที่แล่นได้เร็วขึ้น แต่การทำเรือใบมิใช่เฉพาะองค์ประกอบของลำเรือต้องคำนึงถึงใบเรือ การทำเรือใบจึงต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ต้องมีความรู้ในทิศทางลมในทะเลและแม่ ธรรมชาติของทะเลและแม่ เพราะต้องดูทิศทางลม รวมทั้งการบังคับเรือตามลักษณะลมของทะเลและแม่ด้วย ตลอดจนทักษะในการบังคับเรือ และความมีไหวพริบในการบังคับเรือความอดทนตลอดจนธรรมชาติของทะเล ชาวประมงได้ใช้เวลาในการรื้อฟื้นบทเรียนนานประมาณ 8 ปี จนกระทั่งสามารถแล่นได้ และนายอำเภอละแวกได้สนับสนุนการแข่งขันเรือใบโบราณเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ทักษะการแล่นเรือใบให้เพิ่มขึ้นเป็นการยกระดับภูมิปัญญาประมงพื้นบ้านและการใช้ทุนทางสังคมเป็นฐานในการพัฒนาองค์ประกอบของทุนทางสังคม ทั้งทุนคน ทุนความรู้ ทุนวัฒนธรรมตลอดจนทุนสถาบันให้ทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนได้ขับเคลื่อนส่งผลไปสู่ทุนทางสังคมทั้งในเรื่องความสามัคคี ตลอดจนรูปแบบเชิงโครงสร้างที่เป็นเรื่องของการมีส่วนร่วมในเครือข่ายเปิดโลกทะเลชุมพร การมีกลุ่มหรือชมรมเรือใบโบราณ สิ่งที่เป็นสาธารณะ เพื่อสร้างสาระและวิถีคิด ปัจจุบันเรือใบโบราณของละแวกเป็นที่รู้จัก ข้อมูลข่าวสารการแข่งขันเรือใบโบราณของละแวกได้แพร่กระจายไปด้วยสื่อที่หลากหลายรวมทั้งสื่อออนไลน์ เรือใบโบราณของละแวกได้แล่นสู่เข้าร่วมกิจกรรมเปิดโลกทะเลชุมพร ซึ่งเป็นการสร้างประสบการณ์และบทเรียนให้กับประมงพื้นบ้านละแวก เพราะต้องเดินทางในทะเลฝ่าคลื่นลมเป็นระยะทางถึง 90 กิโลเมตร เป็นการเดินทางไกลที่สุดครั้งแรกของการรื้อฟื้นภูมิปัญญาเรือใบโบราณภายใต้บริบทใหม่

ส่วนในการทำเกษตรแผนใหม่หรือการปลูกพืชและพืชเศรษฐกิจนั้นทำตามกันไปตามที่ไดยินได้ฟังและตามกรมวิชาการเกษตรที่ได้ชี้แจงไว้เป็นสูตรสำเร็จ เพิ่งมาพัฒนาภูมิปัญญาขึ้นจากการได้เรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในปี 2540 เป็นต้นมาที่ชุมชนเริ่มพัฒนาภูมิปัญญาในด้านการทำการเกษตรในเรื่องปุ๋ย ดิน น้ำ และเมื่อถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 10 ในละแวกก็มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่อง

การฟื้นฟูดินสวนยางพาราและการแก้ปัญหาโรคยางพาราด้วยระบบอินทรีย์ชีวภาพทั้งปุ๋ยหมักแห้ง และปุ๋ยหมักน้ำโดยให้อาหารยางพาราทั้งทางดินซึ่งเป็นระบบรากและให้อาหารทางใบด้วยปุ๋ยหมัก น้ำ เช่น นายกี สังข์แก้ว เกษตรกรสวนยางพารา หมู่ 1 บ้านนาจีนชีว ตำบลสวนแตง

2) ความรู้ในการสร้างที่อยู่อาศัย เดิมผู้ชายชาวละแ่มทุกคนสามารถสร้างบ้านเรือนได้เพราะเป็นความรู้ขั้นพื้นฐานที่ทุกคนต้องมีในยุคนั้น โดยอาศัยการสังเกตจดจำจากพ่อ ปู่ ตา ลุง น้ำ พี่ และออกแบบหน้าและบ้านเรือนให้สอดคล้องกับภูมิประเทศและภูมิอากาศและวัสดุ ที่มีโดยสามารถใช้วัสดุในป่าตั้งแต่การใช้ใบจากใบค้อมาเย็บเป็นตับ ใช้ตอกไม้ไผ่มัดตับจากกับ โครงหลังคาซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ บ้านออกแบบได้สูง ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพวัสดุทุก คราวเรือนสร้างบ้านกันเองและช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในหมู่เครือญาติและเพื่อนร่วมหมู่บ้านหรือ ตำบลเดียวกัน ครอบครัวญาติพี่น้องเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ ทุกคนจึงสามารถสร้างที่อยู่อาศัยได้ อีกประการหนึ่งในอดีตชุมชนหมู่บ้านมีกิจกรรมใดกันช่วยกันทุกกิจกรรมในการดำรงชีวิต ไม่มีใคร ต้องดำเนินชีวิตโดดเดี่ยว กิจกรรมการสร้างที่อยู่อาศัยหรือบ้านเรือนเป็นเรื่องของชุมชนที่จะต้อง ช่วยกันที่ทุกคนเต็มใจเพราะนอกจากเป็นการช่วยเหลือด้านแรงงานแล้วยังเป็นเวทีการเรียนรู้ชั้นดี และยังเป็นแหล่งสมาคม ใครที่ความรู้น้อยก็ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น การช่วยกันสร้างบ้านจึงเป็นกิจกรรม ที่ชุมชนร่วมกันด้วยความภาคภูมิใจ คนมีความรู้ประสบการณ์มากก็แบ่งปันในบรรยากาศแห่งการ ให้และต่างตอบแทน ช่างพื้นบ้านบางคนสามารถอ่านแบบในปัจจุบันแล้วไปสร้างบ้านสมัยใหม่ได้ ทั้งชุมชนดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ต่างมีภูมิปัญญาในการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยได้โดยใช้ วัสดุที่หาได้ในป่าทั้งช่วยเหลือพึ่งพาความรู้ของกันและกัน

3) ความรู้ในงานหัตถกรรม การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน การ ทำเครื่องมือในการทำนา เครื่องใช้และภาชนะ ภาชนะในครัว ด้วยการนำวัตถุดิบที่มีในป่าไม้ ไม้ไผ่ หวาย เถาวัลย์ มาทำเครื่องมือในการทำประมงน้ำเค็มและน้ำจืด ทั้งลุ่ม ไช ข้อง นาง โขง โลง เครื่องมือในการทำนาตั้งแต่ ไถ แยก คราด หัวหมู ครกสี ครก สาก เครื่องฟัดข้าว เครื่องใช้ประเภท จักสาน ทั้งเตย กระจุต มาทำเครื่องจักสาน ตะกร้า ตะแกรง กระจาด เข่ง เสื่อ ไซ้ จาก ค้อ เย็บเป็น จากมุงหลังคา เครื่องจักสานสำหรับเครื่องใช้ในครัวเรือนและใส่ผลผลิต ซึ่งสามารถออกแบบได้ หลากหลายตามความต้องการใช้สอย เช่น ไซ้ใส่ข้าว พืชไร่ ผลไม้ การทำตะกร้า กระจาด กระดัง ตะแกรง เสื่อปรงข้าวเปลือกเลี้ยงข้าว ปูนั่งปูนอน โกระใส่ข้าวเปลือกข้าวสาร เครื่องมือในการจับ สัตว์น้ำ แห อวน ไซ้ ข้อง นาง ลุ่ม ยอ ล้วนใช้การจักสานเป็นสำคัญ นอกจากนั้นเป็นการถักทอ เช่น อวน แห ลอบ ในชุมชนหมู่บ้านหนึ่งๆ จะมีผู้รู้หรือภูมิปัญญาการจักสานที่รับหน้าที่ทำเครื่องจัก สานในชุมชนของตน โดยช่างฝีมือเหล่านี้ก็ทำหน้าที่ในชีวิตเหมือนๆ คนอื่นทั้งทำนา หาของป่า ทำ สวน ปลูกพืชไร่ แต่มีภาระหน้าที่เป็นช่างฝีมือของชุมชนด้วย กล่าวได้ว่าวิถีดั้งเดิมเป็นวิถีการ พึ่งตนเองและอยู่รอดมาได้ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย เช่น เมื่อป่า ถูกทำลายทดแทนด้วยพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว ความรู้ของชุมชนก็หดหายไปพร้อมทั้งการเข้ามา แทนที่ด้วยภาชนะพลาสติกตัดเส้นทางพึ่งตนเองลงโดยสิ้นเชิงสังคมจึงมีปัญหาคือไม่สามารถหา

เงินมาทดแทนความต้องการได้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ปัจจุบันจึงไม่มีการทำหัตถกรรมเครื่องมือเครื่องใช้เหลืออยู่แต่กลุ่มอาชีพที่รวมตัวกันเพื่อทำผลิตภัณฑ์ชุมชนตามภูมิปัญญาที่เคยมีมา

4) ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ ทุกครัวเรือนทำอาหารกินเอง เดิมผู้หญิงต้องเรียนรู้การทำอาหารจากครอบครัวตามลักษณะพืชผักและเนื้อสัตว์หรือวัตถุดิบในการปรุงอาหารตามสภาพบริบทของทรัพยากร มีวิธีการเลือกอาหาร การเลือกปรุงอาหาร วิธีปรุง วิธีถนอมอาหาร การนำพืชผักสัตว์ในป่ามาปรุงอาหาร มีการถนอมอาหารไว้รับประทานในฤดูที่ขาดแคลนหรือในช่วงหน้าน้ำ มีการทำกะปิ น้ำปลา น้ำเค็ม ปลาเค็ม ปลาแห้ง กุ้งแห้ง ปลาเปรี้ยว ปลาอวน ปูเค็ม สะตอดอง ผักดอง ยอดไม้ดอง ลูกเหรี้งดอง ลูกประดอง ลูกเนียงเพาะ การทำหมูเปรี้ยว เนื้อเปรี้ยว การออกแบบเครื่องมือในการปรุงอาหาร การเลือกพืชและเนื้อสัตว์ในการปรุงอาหารให้มีรสดีและเหมาะสม มีการจำแนกเนื้อสัตว์และชนิดตามประเภทอาหาร แกง ต้ม ผัด ย่าง นึ่ง น้ำพริก การรวน การถนอมอาหาร การทำน้ำตาล น้ำปลา กะปิ การดอง การทำแห้ง ทำเค็ม การหมัก ลักษณะอาหารของท้องถิ่นละแวกตามภูมิปัญญาก็เหมือนกับอาหารภาคใต้ทั่วไปตามที่เป็นชาวพุทธทั่วไป คือ เป็นอาหารสุขภาพที่มีครบห้าหมู่ อาหารเน้นปลาและผักสด ทุกมื้อมีผักสด อาหารที่ปรุงเน้นผัก แกงทุกชนิดมีผักเป็นส่วนประกอบและยังมีผักสดกินเป็นผักอีก อาหารของชุมชนของหลังสวน ละแวกจึงมีรูปแบบ “กินปลาเป็นหลัก กินผักเป็นพื้น” การใช้ผักปรุงอาหารและผักสดเป็นไปตามสภาพพื้นที่ จึงไม่มีชุมชนใดขาดแคลนผักและผักสด นับเป็นภูมิปัญญาของชาวภาคใต้โดยแท้ที่ออกแบบอาหารเพื่อสุขภาพ ซึ่งอาจจะเนื่องจากการกำหนดรูปแบบอาหารที่เป็นอาหารทะเลที่มีรสจัดจึงต้องมีผักเข้ามาช่วยทั้งผักที่ใส่เป็นเครื่องปรุงและผักสดหรือผักดิบที่รับประทานคู่กัน นับเป็นภูมิปัญญาเฉพาะถิ่นที่ปรากฏชัดเจนคือขนมจีนที่มีผักหลายประเภททั้งผักต้ม ผักดอง และผักสดหลายชนิดตามสภาพทรัพยากรธรรมชาติและภูมิประเทศทั้งพืชสวนและพืชป่า เช่น ในพื้นที่แถบฝั่งทะเลจะมีลูกจากอ่อน ดอกลำพู เป็นผักที่นำมารับประทานคู่กับแกงและขนมจีน ผู้ที่อยู่แถบพื้นที่นั้นก็ยังมีผักอีกกลุ่มหนึ่งส่วนใหญ่เป็นยอดไม้ และพืชน้ำในนา เช่น ผักริ้น บัวบก ผักของชาวหลังสวน ละแวก มีทั้งใบ ดอก ผล หัว ราก รับประทานได้ทุกส่วนของต้นไม้นวมทั้งพวกเฟิร์น ถั่ววัลย์ เช่น ผักกูด ลำเพ็ง ย่านบันยอ หรือ ย่านาง นอกจากนั้นจากส่วนประกอบของอาหารพื้นบ้านภาคใต้ที่ใช้ผักเป็นหลักนี้เป็นสมุนไพรเป็นส่วนใหญ่คือผักที่เป็นทั้งอาหารและยา เช่น ผัก ในส่วนประกอบของข้าวยาซึ่งเป็นอาหารเฉพาะถิ่นภาคใต้ที่ประกอบด้วยใบไม้สดนานาชนิดนำมาหั่นฝอย เช่น ยอดมะกรูด ใบขมิ้น ใบส้มซ่า ใบพาโหม ใบบัวบก ตะไคร้ เกสรชมพู ดอกดาวเรือง ดอกอัญชัน บัวบก ถั่วฝักยาว ส้มโอ กระถินทั้งยอดและเมล็ด มะมุด ปัจจุบันมีการกล่าวขานกันเรื่องอาหารเพื่อสุขภาพว่าควรได้รับประทานข้าวยาสัปดาห์ละอย่างน้อย 2 ครั้ง

ปัจจุบันรูปแบบการทำอาหารได้เปลี่ยนแปลงไปมากมีการใช้เนื้อสัตว์มากกว่าผักตามค่านิยมการบริโภคตามยุคสมัย ประกอบกับการนิยมรับประทานอาหารนอกบ้านที่มักเป็นเนื้อสัตว์ และบริโภคผักลดลงมากอันเนื่องมาจากค่านิยมการบริโภค ประกอบกับพืชผักมีน้อยลงเพราะไม่มีป่าในสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันไม่มีพืชผักที่กินได้ และรอบบ้านไม่มีการปลูกพืชผัก

ในละแวกจังหวัดพัทลุงได้รับประทานยาภูมิปัญญาด้านอาหารและโภชนาการก็ค่อย ๆ เลื่อนหายไป เกือบกล่าวได้ว่าพืชอาหารในละแวกนี้ไม่ถึงร้อยละ 1

5) ความรู้การรักษาสุขภาพและยาสมุนไพร เป็นการนำพืชสมุนไพร สัตว์ แร่ บางชนิดมาใช้เป็นตัวยา วิธีการปรุงยา การใช้ยา สำหรับสมุนไพรที่เป็นเครื่องยาครัวเรือนสามารถ เก็บได้จากในป่า ลักษณะของพื้นที่อำเภอละแมเดิมเคยเป็นป่าดงดิบ และมีฝนตกมากทำให้มีพรรณไม้หลากหลาย และมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง โดยเฉพาะสมุนไพร ซึ่งในพื้นที่อำเภอละแมมี หมอสมุนไพร ได้นำเอาสมุนไพรที่มีในท้องถิ่นมาใช้ในการรักษาโรค เช่น นายอุทัย เครือสาย ผู้ใหญ่บ้านสระขาวตำบลละแม ที่เป็นผู้รู้ด้านสมุนไพรและช่วยเหลือชุมชนในการรักษาอาการป่วยไข้ และโรคบางโรคได้ ได้ปลูกสมุนไพรรอบ ๆ บ้าน เช่น เทียนบ้าน ทองพันชั่ง ทับทิม กล้วยน้ำว่า ดิปลี ข่า ชุมเห็ดเทศ ขมิ้นชัน กานพลู ตะไคร้ น้อยหน่า บัวบก บอระเพ็ด พญายอ กระเจียวแดง กระชาย กะทือ ผักบั้งทะเล พลู่ ไพล พักทอง ฟ้าทะลายโจร ครัวเรือนในชุมชนหมู่บ้านแบบดั้งเดิมจะรู้จักการใช้สมุนไพรและนำสมุนไพรจากป่ามาปลูกไว้รอบ ๆ บ้านเพื่อสะดวกใช้ในการรักษาดูแลสุขภาพ หลากหลาย ทุก ๆ บ้านจะมีสมุนไพรที่เป็นทั้งอาหารและยา เช่น การนำไม้ป่าชายนเลนมาเป็นยา ยาอายุวัฒนะ ยา แก้กิด ไอ ริดสีดวง ไข้จับสั่น แก้เลือดลม หรือเชื่อกันว่าน้ำผึ้งที่ได้จากตัวผึ้งที่กินดอกตำเสา จะมี รสขมเมื่อเป็นยาอายุวัฒนะมีสรรพคุณเป็นเลิศ หรือน้ำผึ้งในป่าเสม็ดก็มีสรรพคุณทางยาสูง ไม่เสม็ด ชาวไชโยสกัดน้ำมันหอมระเหยที่เรียกว่าน้ำมันเสม็ด มีกลิ่นคล้ายการบูร มีรสขมใช้ทาแก้เคล็ด เมื่อปวด รับประทานแก้จุกเสียด ท้องขึ้น ลมชัก ขับเหงื่อ เมื่อนำใบและเปลือกตำรวมกันใช้พอก แผลที่กัลลัดหนอง ช่วยดูดหนองให้แห้ง ทาฆ่าหมัด เหา และไต่ยุง การใช้เปลือกไม้โปรงทำยา โดย นำเปลือกไม้โปรงแดงมาต้มกับน้ำ และนำน้ำไปใช้ในการทำความสะอาดแผล เปลือกไม้โปรงขาว แก้ก้องรวง อาเจียน และโรคบิดได้ เป็นต้น หลังจากการที่ผู้หญิงคลอดบุตรต้องอยู่ไฟมีการประคบที่ หน้าท้องโดยใช้ยาสมุนไพรประคบรวมทั้งเครื่องยาที่ช่วยให้มดลูกเข้าอู่และแห้ง ช่วยรักษาภายใน ท้อง ภูมิปัญญาด้านยาพื้นบ้าน มีการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ ภูมิปัญญาในการรักษาสุขภาพทั้งที่เป็น ยาและอาหารเป็นไปตามสภาพภูมิประเทศ แถบชายฝั่งทะเลมีป่าพรุ ป่าชายนเลน เพิ่มชนิดของ สมุนไพรขึ้น สมุนไพรในป่าชายนเลนให้ประโยชน์ทางยามากมาย เช่น ต้นโกก่างใบเล็ก/โกก่างใบ ใหญ่ เปลือกต้มน้ำดื่มยาสมานแก้ท้องร่วงคลื่นเหียนอาเจียนเปลือก ตำห้ามเลือดแผลสด ใบอ่อนบด หรือเคี้ยวให้ละเอียดพอกแผลสด ห้ามเลือดป้องกันเชื้อโรค รากต้มน้ำเป็นยาบำรุงกำลัง **ต้นขลุ่** ต้ม ปรุงเป็นยาต้มขับปัสสาวะ แก้วดินโรคต่อมน้ำเหลือง ยาช่วยย่อย เปลือกต้มน้ำใช้ไอรรมทวารหนักแก้ โรคริดสีดวงทวาร สับมันเป็นบู่หรือสบู่แก้โพรงจมูกอักเสบ ใบอ่อนต้มน้ำดื่มเป็นน้ำชาลดอักเสบ ราก สดตำพอกบริเวณแผล แก้ปวดเมื่อย ขับระดูขาว แก้แผลอักเสบ ใบอ่อนรับประทานเป็นผัก รากแก้ โรคบิด ขับเหงื่อ รักษาแผล ปัจจุบันมีการเพาะเลี้ยงต้นขลุ่ขายเป็นไม้ประดับและยา **ต้นจาก** ใบ อ่อนรสฝาดแก้ลมจืดต่าง ๆ ขับเสมหะ และดับพิษทั้งปวง น้ำตาลจากใช้สมานริดสีดวงทวาร ลูกจาก อ่อนนำมารับประทานเป็นผักสดนำมาเชื่อมเป็นขนมหวานเช่นเดียวกับลูกชิด แต่เดิมลูกชิดที่

รับประทานกับน้ำแข็งใสหรือไอศกรีม ชาวบ้านภาคใต้เรียกลูกจาก เพ็งมาเรียกลูกชิตตามคนรุ่นใหม่ ในระยะหลัง **ต้นตะบูนขาว** เมล็ดแก้ท้องร่วง โรคบิด ฝนทาแก้แผลติดเชื้อ **ต้นตะบูนดำ** เมล็ดฝนทาแก้แผลติดเชื้อ เปลือก ต้มกินแก้ท้องเสีย ผลนำมาต้มกับน้ำใช้ล้างทำความสะอาดแผล **ต้นเหือกปลาหมอเครือ** ทั้งลำต้น รากใบ ดอกผล ลำต้น ต้มกับน้ำใช้อาบแก้ไข้หวัด ผื่นคัน โรคผิวหนัง ต้นสด ตำให้ละเอียดพอกหัวฝีหรือแผลเรื้อรังถอนพิษ เมล็ดดิบ รับประทานจำนวนเมล็ดเท่าอายุ กลืนกินแบบยาเม็ด แก้ฝี **ต้นเหือกปลาหมอดอกขาว** ทั้งลำต้น รากใบ ดอกผล ลำต้น ต้มอาบแก้พิษไข้ ผื่นคันทุกชนิด นำมาตากแห้งชงเป็นชาดื่มแก้โรคเบาหวาน รากใบ ดอกผล ลำต้น ตำให้ละเอียดพอกปิดฝีหรือแผลเรื้อรัง เมล็ด แก้พิษฝีดาษ โดยกลืนดิบทั้งเมล็ด **ต้นเหือกปลาหมอดอกม่วง** ทั้งลำต้น รากใบ ดอกผล นำมาล้างตากแดดแล้วบดให้แห้งชงเป็นชาดื่มแก้โรคเบาหวาน ต้นและราก ต้มกับขิงคั้นน้ำหยอดตารักษาตาเจ็บได้ ต้มแก้ไข้จับสั่น เมล็ด แก้ฝี โดยกลืนดิบแบบยาเม็ด (เวทีชุมชน, 27 สิงหาคม 2552) สมุนไพรจากป่าชายเลนดังกล่าวนี้ชุมชนในอดีตใช้ประโยชน์ในทางยาปัจจุบันป่าชายเลนถูกทำลายไปเกือบหมด ยังมีพันธุ์ไม้ไม่กี่ชนิด ผู้เฒ่าผู้แก่บ้านปากแฉกเดิมยังใช้ประโยชน์ในทางยาอยู่บ้าง

ส่วนผู้อยู่ในที่ลุ่มทำนา ผู้อยู่ในป่าเขาก็มีสมุนไพรอีกชุดหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามละแวกเป็นป่าดึกดำบรรพ์ที่ป่าจรดฝั่งทะเล จึงสามารถบูรณาการการใช้สมุนไพรกันได้ยกเว้นกลุ่มที่อยู่แถบป่าเขาก็ใช้สมุนไพรอีกชุดหนึ่ง มีตำรายาที่ถ่ายทอดกันมา มีครูหมอยา ในพื้นที่มีสมุนไพรที่เป็นอาหารและยาจำนวนมากทั้งในป่าบกและป่าชายเลนที่มีการช่วยกันหาเครื่องยา รักษาให้โดยไม่รับค่าตอบแทน เป็นการช่วยเหลือที่สืบสานกันจากความเป็นชุมชนดั้งเดิมช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้หายจากเจ็บป่วยถือว่าได้บุญมาก หมอพื้นบ้านสามารถรักษาได้ทุกโรค การรักษามีหลายวิธี ใช้ยาต้มคู่กับคาถาอาคม เป่า บัดด้วยหมากและคาถาอาคม ผู้รับการรักษาต้องมีความเชื่อร่วมกับการรักษาจะหายเร็วขึ้น เช่น ในหมู่บ้านสระขาว หมู่ 16 ตำบลละแวก มีนายอุทัยเครือสาย เป็นหมอยาและผู้ชำนาญการใช้สมุนไพร คราวเรือนในชุมชนหมู่บ้านแบบดั้งเดิมจะรู้จักการใช้สมุนไพรและนำสมุนไพรจากป่ามาปลูกไว้รอบๆ บ้านเพื่อสะดวกใช้ในการรักษาดูแลสุขภาพ หุ่นทุก ๆ บ้านจะมีสมุนไพรที่เป็นทั้งอาหารและยา

ความรู้เหล่านี้หากมองในแง่ของการต่อยอดชุมชนสามารถนำมาพัฒนาลักษณะของตัวยาในรูปแบบใหม่ เช่น ยาเม็ดที่ไม่ใช่ในลักษณะของยาลูกกลอน ยาแคปซูล หรือในรูปแบบของชงดื่มได้ทันที อาจทำให้สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำกลับสู่ท้องถิ่นก็ได้ แต่ปัจจุบันสภาพป่ากำลังเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วด้วยการทำลายของมนุษย์ ในพื้นที่อำเภอละแวกเกิดการทำลายป่าครั้งยิ่งใหญ่ในช่วงของการสัมปทานป่าที่เปลี่ยนป่าให้เป็นพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจที่ตัดต้นไม้ออกจนหมด ภูมิปัญญาในเรื่องของสมุนไพรก็เสื่อมสลายลง แต่ในอำเภอละแวกก็ยังมีความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพรอยู่ประมาณไม่น้อยกว่า 50 คน กระจายอยู่ในตำบลทั้ง 4 ตำบล และในอำเภอละแวกยังมีผู้ใช้สมุนไพรเป็นยาอยู่ประมาณร้อยละ 30 ของประชากร ส่วนหนึ่งสามารถหาเครื่องยา

ต้มกินเองได้ หรือได้รับคำบอกเล่าต่อๆ กันมา ก็นำมาต้มกิน ส่วนหนึ่งสับเชื้อสายหมอยาพื้นบ้านมา ดังนั้นรอบบ้านของคนละแม่ในบ้านสระขาวตำบลละแมในพื้นที่สวนจึงยังมีการปลูกสมุนไพรหลาย ๆ ชนิดไว้ด้วย ตามโครงการอนุรักษ์พันธุ์พืชในท้องถิ่นของชุมชนโดยให้เด็ก ๆ โรงเรียนบ้านทับใหม่ ตำบลทุ่งควาต์ ได้เรียนรู้ตามหลักสูตรท้องถิ่นมาเรียนรู้ (เวทีชุมชน, 26 มีนาคม 2552)

ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรเหล่านี้ได้ใช้ประโยชน์ในการรักษาสุขภาพของชุมชนมาอย่างยาวนานตั้งแต่การเกิดชุมชนชายฝั่งทะเลเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมา และใช้สืบเนื่องต่อมาถึงปัจจุบันเมื่อมีการแพทย์ทางเลือกสมุนไพรเหล่านี้ได้กลับมามีบทบาทอีกครั้งหนึ่งในปัจจุบัน ชุมชนบ้านสระขาวได้รวมกลุ่มทำยาพื้นบ้าน ทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านสระขาว ตำบลละแม

2.2 ความรู้เกี่ยวกับการรักษาชีวิตและทรัพย์สิน เป็นภูมิปัญญาการหลบหลีกอันตราย **ความรู้ในการหลบเลี่ยงอันตราย** เช่น การสังเกตสภาพความแปรปรวนของสภาพดินฟ้าอากาศ รู้ว่าจะเกิดฝน ลมแรง ทะเลมึลคลื่นจัด ฟ้าคะนอง น้ำท่วมใหญ่ เกิดภัยแล้ง ไฟป่า หรือภูมิปัญญาในการโค่นไม้ใหญ่ที่สามารถบังคับให้ล้มพาดในทิศทางที่ต้องการได้ เช่น การตัดไม้ตะเคียนเพื่อขุดเรือแข่ง การให้ความรู้เรื่องเวลาอนและเวลาออกหากินของสัตว์แต่ละชนิดมาช่วยในการเดินทางไม่มีอันตราย **ความรู้การรวมพลังและการพึ่งพิง** เช่น ภูมิปัญญาการร่วมกันรักษาความปลอดภัย ดูแลปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของหมู่บ้าน โดยการจัดแบ่งเวรดูแลชุมชน ภูมิปัญญาการร่วมแรงแบ่งประโยชน์ ช่วยกันต้านแรงงานหรือการเอาแรง ทั้งในเรื่องทำมาหากิน การสร้างบ้านเรือนบนพื้นฐานการให้ เช่น ให้แรงงานในการทำนา ทำสวนทั้งทำเป็นส่วนรวมและเป็นเจ้าของเฉพาะราย ทุกคนมีสิทธิ์เก็บพืชผลมากินได้ จับสัตว์น้ำในนาได้ทุกนา เป็นการสร้างจิตสำนึกร่วมกัน มีภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ให้ชุมชนมีวัฒนธรรมในการพึ่งพิงมีความสามัคคี มีสำนึกร่วมในท้องถิ่น และเป็นพลังการพึ่งตนเองของชุมชนที่ช่วยให้ปัจเจกบุคคล ครวัเรือน ชุมชนอยู่ได้อย่างปลอดภัย ส่วนความรู้การทำและการใช้เครื่องมือเพื่อความปลอดภัยนั้นมีภูมิปัญญาการทำและใช้อาวุธหลากหลายชนิด เช่น มีด ตามสภาพการใช้งาน มีดพรว้า มีดปาดตาล ขวาน ลูกขวาน มีดพรว้า และขวานซึ่งเป็นอาวุธประจำกายของคนละแมและคนภาคใต้ ที่ยึดมั่นตามคติโบราณว่า “เข้าเถื่อนอย่าลืมพรว้า” เมื่อออกจากบ้านจะต้องมีมีดพรว้าหรือขวานติดมือไป โดยเฉพาะขวานจะใช้เหน็บเอวอยู่เสมอ (เวทีชุมชน, 6 พฤศจิกายน 2551)

2.3 ความรู้ในการสร้างและรักษาฐานะอำนาจ ภูมิปัญญาการสร้างและขยายฐานอำนาจในอดีต คือการขยายวงศาอาณาเขตให้ได้มากๆ เพื่อจะได้พึ่งพิงและเพิ่มแรงงาน การใช้วัฒนธรรมชาตินักเลง คือทำให้เป็นที่เชื่อถือด้วยเมตตากรุณา เอื้ออารี กล้าได้กล้าเสีย เข้มแข็ง กล้าหาญ เจ็บขาดและยุติธรรม ภูมิปัญญาที่เด่นชัด คือการผูกเกลอ การบำเพ็ญบุญบารมีเพื่ออำนาจวาสนา เป็นภูมิปัญญาที่อาศัยหลักคุณธรรมโดยการกระทำแต่กรรมดี ประพฤติดี มีสัมมาอาชีวะ ใช้ภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพงาน มีความซื่อสัตย์สุจริต ภูมิปัญญาที่ช่วยสั่งสอนให้ลูกหลาน เป็นคน

ขยัน อดทน ประณีต ภูมิปัญญาในการขัดเกลাজิตใจและอารมณ์ บำรุงสติปัญญาโดยใช้
ชนบประเพณี ตลอดจนวิธีคิดที่ผูกพันอยู่กับการทำความดี

2.4 ความรู้ในการจัดการสิ่งสาธารณะ เป็นภูมิปัญญาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน
เช่น การร่วมกันกำหนดทางสัญจรระหว่างหมู่บ้าน การขุดบ่อน้ำ ขุดสระเก็บน้ำ การทำทุ่งและวาง
ทุ่งกันเขตของประมงชายฝั่ง 3,000 เมตร ภูมิปัญญาการเลี้ยงรับรองแขกหมู่บ้าน การยกข้าวหม้อ
แกงหม้อมาร่วมกันเลี้ยงดู การขนทรายเข้าวัด และการหาเงินบำรุงศาสนาโดยอาศัยประเพณี

2.5 ความรู้จากการสร้างสรรค์ สร้างสรรค์ขึ้นจากการเรียนรู้จากการดูการฟังการเห็น
การคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ การทำเรือใบโบราณใช้ในการประมงเมื่อเกิดภาวะน้ำมันแพง และเป็นต้น
กำเนิดการเกิดประเพณีแข่งเรือใบโบราณ การตั้งชื่อหมู่บ้านและการตั้งชื่อปะการัง และการทำ
เรือใบขนาดเล็กเป็นของที่ระลึก เช่น พะเยา เอี่ยมสำอาง หรือลุงไข่ ชาวประมง หมู่ที่ 5 ตำบลละแม
ทำเรือใบขนาดเล็กจากวัสดุในท้องถิ่นตามโครงการพระดำริสายใยรักครอบครัว การบรรยายสภาพ
ทะเลในอดีตที่อุดมสมบูรณ์ด้วยบทกลอน และภาพวาด (สัมภาษณ์ พะเยา เอี่ยมสำอาง , 22 ตุลาคม
2552)

อย่างไรก็ตามองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้านในละแมได้หายไปหลายอย่างพร้อม
กับการเข้ามาของเทคโนโลยีจากภายนอก ทั้งองค์ความรู้ในการทำมาหากิน การทำเครื่องมือ
เครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น องค์ความรู้ในการทำนาแบบดั้งเดิมโดยใช้ภูมิปัญญาโบราณ การใช้ควาย
ไถนา การใช้ควายนวดข้าว การใช้ควายเทียมเกวียนเข็นข้าว การเกี่ยวข้าว อุปกรณ์เครื่องมือทำ
นา การสีข้าวด้วยครกสี การมัดข้าว การทำแกลหรือสาแหรก ยุงข้าว ได้สูญหายลิ้มเลียนไปตาม
กาลเวลาเพราะหมดความจำเป็น หากมีการพลิกฟื้นภูมิปัญญาเหล่านี้กลับมาจะนำไปสู่การสร้าง
ผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัย มีคุณค่า เป็นทางเลือกให้กับกลุ่มลูกค้าและการอยู่ได้ของเกษตรกรด้วย และ
อาจรื้อฟื้นวัฒนธรรมการเอาแรงซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตชุมชนแบบการช่วยเหลือกันลง
แรงทำงานชุมชนจะอบอุ่นและมีพลังในการดำรงชีวิตมากขึ้น ทูตทางสังคมที่ตกผลึกอยู่ในสังคม
ละแมสามารถนำมาใช้ให้เกิดคุณค่าเพิ่มและมูลค่าเพิ่มได้

ผู้รู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ในละแม ด้านการเกษตร ได้แก่ นายบัว ชัยเชิดชู ซึ่ง
ดำเนินการเกษตรผสมผสานภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง การปลูกพืชผักแซมในสวนยางพารา
เพาะปลูกสวนยางพาราหลากหลายชนิดไว้ทั้งกินและขาย เวลาที่ว่างยังทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ
เผาถ่านและทำจักสานไม้กวาด เป็นตัวอย่างแก่คนในชุมชน นายประโยชน์ นิลรัตน์ เป็นเกษตรกร
หัวก้าวหน้าริเริ่มและทดลองการทำเกษตรผสมผสานหลายรูปแบบหลายแนวทาง และยังนำความรู้ที่
ได้จากการปฏิบัติบอกต่อแก่คนอื่น ๆ ด้านสมุนไพรและหมอยาพื้นบ้าน ได้แก่ นายอุทัย เครือ
สาย เป็นหมอยาพื้นบ้านรักษาโรคหลายโรค นายไพสิทธิ์ ศรีดงนันท์ มีความรู้ด้านพันธุ์พืช
สมุนไพรหลายชนิดและเป็นวิทยากรท้องถิ่นถ่ายทอดให้แก่เยาวชน นายทะนง เดี่ยววานิช มีความ
ชำนาญการนวดแผนไทยและความรู้การผลิตยาพื้นบ้านรวมทั้งเป็นวิทยากรท้องถิ่น ด้านงานช่าง

ไม้และงานก่อสร้าง ได้แก่ นายสมเกียรติ วรรณขาว นายสุนทร ฝอยทอง นายจารึก เรืองสังข์ นายคะนองฤทธิ์ ร่มแก้ว นอกจากนั้นมีปราชญ์ชาวบ้าน ด้านศิลปะพื้นบ้าน ด้านกลองยาว มโนราห์ การทำขวัญนาคน การก่อสร้างด้าน การเกษตร ทั้งปยุชีวภาพ การเลี้ยงกบ การติดตามยางพารา การปศุสัตว์ การเลี้ยงเปิดโดยใช้อาหารธรรมชาติ ด้านศาสนา งานฝีมือ งานหัตถกรรม การจักสานไม้ไผ่ การแกะสลัก การจัดดอกไม้ การผูกผ้า การทำไม้กวาดดอกหญ้า ด้านการประมง การแกะเนื้อปูทะเล การทำเรือประมง การแพทย์แผนไทย ด้านสมุนไพร นวดแผนไทย ยาแผนโบราณ หมอเส้น หมอกระดูก ด้านโหราศาสตร์ ดุติวง ตั้งศาลพระภูมิ ด้านสุราพื้นบ้าน การจับผึ้ง

ทุนทางสังคมในระดับจุลภาค

ทุนทางสังคมในระดับจุลภาคถือเป็นศักยภาพของสังคมรวมทั้งการรวมตัวขององค์กรในแผนอนรวมทั้งเครือข่ายในการพัฒนาประกอบด้วย

1. ทุนเชิงวิถีคิด
2. ทุนเชิงโครงสร้าง

ทุนเชิงวิถีคิด

ทุนทางสังคมที่เป็นวิธีการคิดหรือทุนทางสังคมเชิงสาระเป็นทุนทางสังคมในระดับจุลภาค สาระหรือวิถีคิดเป็นความเข้าใจและการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ของผู้คน อยู่ในรูปของการให้คุณค่า ความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และบรรทัดฐานของสังคม การให้คุณค่าระหว่างสมาชิกในชุมชนและเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ส่วนรวมมีการเปลี่ยนแปลงที่ดี

1. ความไว้วางใจ สังคมละมเป็นชุมชนบุกเบิกใหม่ที่ผู้คนมาจากต่างท้องถิ่นเป็นกลุ่ม ๆ มารวมอยู่ในป่าผืนใหญ่ที่กฎหมายบ้านเมืองเอื้อไม่ไปถึง ต่างฝ่ายต่างเป็นคนแปลกหน้า ต่างฝ่ายต่างต้องระแวงระวังเพื่อความปลอดภัยของตนเองและหมู่พวกจึงไม่มีใครไว้วางใจใคร ต่างฝ่ายต่างหวาดระแวงทั้งชุมชนดั้งเดิมก็หวาดระแวงผู้อพยพเข้าไปใหม่ ทำให้แต่ละหมู่พวกพยายามอยู่แต่ในหมู่พวกของตน ตั้งแต่ในช่วงทศวรรษ 2500 เป็นต้นมาถึงทศวรรษ 2520 และต้นทศวรรษ 2530 ที่ผู้คนตั้งมั่นอยู่ในหมู่พวกเดียวกันบ่มเพาะความหวาดระแวงไม่มีใครไว้วางใจใคร เพราะมีผู้คนอาศัยเข้าไปทั้งในผืนป่าให้เล้าขานกันต่อมาก็มากโดยเฉพาะในช่วงที่มีการแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายในแถบทางตะวันตกของพื้นที่ป่า คนในละมจึงไม่ไว้วางใจกันง่าย ๆ และมักจะหวาดระแวงกันไว้มาก่อนสืบเนื่องต่อมาถึงปัจจุบัน เช่นกลุ่มคนเมืองในอยู่กันเฉพาะพวกของตนอย่างเหนียวแน่นโดยมีผู้อาวุโสควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดใช้ทุนทางสังคมเป็นตัวควบคุมกลุ่มพวกของตน(สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาต์, 16 มีนาคม 2551) แต่ในหมู่พวกเดียวกันมี

ความไว้วางใจกันดี มีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ความไม่ไว้วางใจนี้สืบเนื่องมาจากการเมืองท้องถิ่นส่งผลให้มีปัญหาในการพัฒนาที่ประชาชนไม่ไว้วางใจองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นผู้คนคนละกลุ่มพวก

แต่อย่างไรก็ตามในบางชุมชนที่มีการจัดการชุมชนกันเองใช้กลยุทธ์ในการบริหารจัดการมีผู้นำที่ชาญฉลาดในการประสานกลุ่มพวกต่าง ๆ โดยยอมรับความต่าง และคงความต่างไม่สลายกลุ่ม พวกก็สามารถสร้างและบ่มเพาะความไว้วางใจให้เกิดขึ้นได้ด้วยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสร้าง จุดเหมือน สงวนจุดต่าง สร้างชุมชนนิยมโดยปรับปรนระบบสังคมนิยมมาใช้สร้างชุมชนย่อย ๆ ขึ้นถึง 14 ชุมชน การทำกิจกรรมร่วมกันได้ลดความหวาดระแวงและก่อให้เกิดความไว้วางใจและนำไปสู่ การวางกฎกติกาของชุมชนร่วมกันบนฐานคิดธรรมาธิปไตยและธรรมานุเคราะห์ นำไปสู่ความเข้าใจ ซึ่งกันและกันบนฐานการเรียนรู้ร่วมกันด้วยการร่วมคิดร่วมทำและร่วมรับประโยชน์

2. ความสามัคคี เมื่อผู้อพยพเข้ามาเป็นฐานการก่อเกิดเป็นชุมชนอยู่กันเป็นหมู่เป็นพวก ที่เป็นเครือญาติและมิตรสหาย ความสามัคคีก็มีอยู่แต่ในหมู่ในพวกท่ามกลางคนแปลกหน้า ต่าง กลุ่มต่างมีความสามัคคีในหมู่พวกเดียวกัน ชุมชนละแหมเดิมมีความสามัคคีกันเป็นพื้นฐานเพราะ รูปแบบการทำมาหากินดั้งเดิมต้องพึ่งพาอาศัยกันทุกเรื่อง สภาพธรรมชาติ เศรษฐกิจและสังคมเป็น กรอบที่ทำให้ทุกคนในชุมชนหมู่บ้านต้องสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันจึงจะดำรงชีวิตรอด ในการ พิจารณาความสามัคคีจำเป็นต้องมองในด้านส่วนตัวและด้านส่วนรวม ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการ ทำมาหากิน การหาของป่าพึ่งพาธรรมชาติช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการจับสัตว์น้ำในทะเล แต่ เนื่องจากในยุค 50 ปีที่ผ่านมาสัตว์น้ำมีอยู่มากแค่เพียงใช้เครื่องมือแบบง่าย ๆ ก็จับได้แล้วทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา ชุมชนประมงจึงไม่มีปัญหาเศรษฐกิจ ประกอบกับมีการช่วยเหลือกันทั้งในด้านการสร้างที่อยู่ อาศัย สิ่งที่เป็นสาธารณะ เช่น ทางเดิน บ่อน้ำจืด การรักษาอาการเจ็บป่วยการรักษาความ ปลอดภัยทั้งจากภัยธรรมชาติและภัยจากผู้คนด้วยกัน การปฏิบัติในเรื่องชนบประเพณีเป็นฐานใน การสร้างให้ชุมชนประมงมีความสามัคคีกัน ในเรื่องการทำมาหากิน เช่น การเก็บของป่าก็ต้อง ร่วมมือกันเพราะในป่าเต็มไปด้วยอันตรายที่ต้องช่วยกันระแวดระวัง ต้องแบ่งหน้าที่กันและทำงาน ประสานกัน ชุมชนหมู่บ้านจึงดำเนินชีวิตอยู่บนฐานความสามัคคีเป็นหลักในการดำเนินชีวิตทั้ง การ ทำเกษตรกรรม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชีวิต การปฏิบัติวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรม ทั้ง ในการบวช การแต่งงาน การทำบุญ การร่วมกันปฏิบัติประเพณี เช่น ประเพณีแห่พระแข่งเรือ ซึ่งแต่ ละครัวเรือนไม่สามารถทำได้เองตามลำพังก็ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและความสามัคคีกันเป็นหลัก สำคัญ ในด้านส่วนรวม ชุมชนปากแม่ในอดีตสามารถร่วมกันสร้างและพัฒนาชุมชนของตนทั้งใน เรื่องการสร้างวัด การสร้างโรงเรียน กรณีสิ่งสาธารณะที่เป็นความจำเป็นพื้นฐานที่ใช้ประโยชน์ ร่วมกันทั้งถนนหนทาง บ่อน้ำ นอกจากนั้นยังมีการร่วมกันสร้างและพัฒนาถนนหนทางทางเดินเพื่อ ความสะดวกในการไปมาหาสู่กันระหว่างครัวเรือนและการติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกชุมชน

จากการที่ผู้คนละแหมอยู่กันเป็นหมู่เป็นพวก โดยเฉพาะผู้นำท้องถิ่นแต่ละตำบลแต่ละ องค์การบริหารส่วนตำบลมีความสามัคคีกันน้อย แบ่งกลุ่มแบ่งพวกแบ่งฝ่ายกันมากตามที่กล่าว มาแล้วว่า นายอำเภอละแหม นายเอกรัฐ หลีเสนีน จึงใช้กลยุทธ์ในการสร้างความสามัคคีการมีส่วน

ร่วมโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นกลไก โดยรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีแห่งพระแข่งเรือซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมของละแวกซึ่งเคยมีเรือยาวเพื่อการแข่งเรือในประเพณีนี้โดยขุดพบเรือยาวสองลำที่ชายหาดปากน้ำละแวก ปัจจุบันเก็บอยู่ที่พิพิธภัณฑ์เรือโรงเรียนสวนศรีวิทยา อำเภอหลังสวน แต่ห่างหายไปเมื่อมีคนต่างถิ่นเข้าไปอยู่ในละแวกมากขึ้น ในปี 2551 นายอำเภอละแวก นายเอกรัฐ หลีเสน จึงได้รื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีแห่งพระแข่งเรือขึ้นมาเนื่องจากประเพณีนี้ใช้ฐานความสามัคคีเป็นกลไกหลักนำไปสู่การให้และการต่างตอบแทนเพื่อให้เกิดการใช้ทุนทางสังคมมากขึ้น เริ่มตั้งแต่การเข้าป่าหาไม้ ขออนุญาตจากป่าทำพิธีกรรมขอตัดไม้ตะเคียนทองจากป่าจากเทพดาอารักษ์นางไม้ตามประเพณีจนกระทั่งขุดเป็นเรือยาวที่สวยงาม และร่วมกันตั้งชื่อว่า เจ้าแม่จำปูน ส่งเรือเข้าร่วมประเพณีแห่งพระแข่งเรือในนามของหน่วยงานอำเภอละแวก ส่งลงแข่งขันประเภทเรือผู้นำท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในปี 2551 ซึ่งเป็นการแข่งขันปีแรก เรือเจ้าแม่จำปูนจึงมาจากการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นทั้งนายอำเภอ กำนันทั้งตำบลละแวก ตำบลสวนแตง ตำบลทุ่งหลวงตำบลทุ่งควาวัดผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน นายกองค์การบริหารตำบลและสมาชิกสภาตำบลทั้ง 4 ตำบล และประชาชนทั้งอำเภอละแวก ช่วยกันจัดหาฝีพายและฝึกซ้อมการพายเรือ ซึ่งฝีพายบางคนยังไม่เคยพายเรือก็ฝึกซ้อมกันจนพายได้ ส่งวนใหญ่ฝีพายเป็นชาวประมงของตำบลละแวกและตำบลสวนแตง การเข้าร่วมประเพณีปี 2552 เรือเจ้าแม่จำปูนได้รับรางวัลชนะเลิศประเภทเรือผู้นำ และปี 2553 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศ นับเป็นความสำเร็จของการใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นกลไกในการสร้างความสามัคคี และในปี 2554 อำเภอละแวกได้ร่วมกันตกแต่งเรือพระบกเข้าร่วมประเพณีแห่งพระแข่งเรือ นับว่าละแวกได้รื้อฟื้นวัฒนธรรมดั้งเดิมขึ้นมาอย่างครบถ้วนจากสามัคคีของผู้คนละแวกปัจจุบันที่เริ่มก่อตัวขึ้น

3. การให้และการแบ่งปัน ในสังคมละแวกดั้งเดิมยึดถือการให้และการแบ่งปันเป็นประเพณีสร้างความสัมพันธ์ทั้งระหว่างเครือญาติและคนในสังคมเดียวกัน ซึ่งมักมีคำพูดติดปากอยู่เสมอเมื่อมีสิ่งของว่า “ปันกัน” การให้มิได้ตั้งแต่วัตถุสิ่งของจนถึงระดับใหญ่ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ในเรื่องอาหารการกินในชีวิตประจำวันในระดับครัวเรือน ใครแกงอะไร ทำขนมอะไรก็นำไปให้กัน หรือปันกัน และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เมื่อฝ่ายหนึ่งให้ฝ่ายหนึ่งก็ตอบแทน การให้จึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม โดยไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาความขาดแคลนแต่เป็นการแสดงความสัมพันธ์ทางสังคมในกลุ่มพวกเดียวกัน ในสภาพสังคมละแวกปัจจุบันที่ต่างกลุ่มต่างอยู่ของชุมชนบุกเบิกใหม่นั้นการให้และการต่างตอบแทนมีเฉพาะในกลุ่มของตน แม้ว่ากลุ่มหรือเครือญาติจะอยู่ห่างไกลหนทางทุรกันดารทั้งเดินเท้าและขึ้นรถไฟลงจากรถไฟก็ต้องเดินเท้าอีกก็ดันดันนำผลผลิตจากไร่ไปฝากอยู่เนื่องนิตย์ไม่มีอะไรมาเป็นอุปสรรคในการให้และการแบ่งปันแต่อย่างใด การให้และการแบ่งปันทั้งในรูปธรรมและนามธรรมคือความรัก ความเอื้ออาทรห่วงใยซึ่งกันและกันเป็นฐานชีวิต ทั้งในการทำมาหากิน และความเป็นอยู่ทุกระดับเรือแวกแม้ไม่ใช่ญาติก็เป็นเสมือนญาติที่คอยดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน แม้อาหารการกินสามารถให้กันได้ชอกกันได้ แต่ละครั้วเรือนต่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทรจึงเป็นสื่อหรือเครื่องมือที่ทำให้ครัวเรือนสนิทสนมแนบแน่นไปกินไปนอนบ้านไหนก็ได้ เด็กๆ ผู้สูงอายุที่อยู่บ้านตามลำพังเพื่อนบ้านก็จะดูแลเอาใจใส่

4. การต่างตอบแทน ถือเป็นพื้นฐานของสังคมที่เกี่ยวข้องอยู่กับความเอื้ออาทรทำให้คนมีการแบ่งปันกับผู้อื่น จากการที่สังคมละม้ายอยู่กันเป็นหมู่พวกจึงมีการต่างตอบแทนในพวกเดียวกันเป็นหลัก โดยเกี่ยวข้องอยู่กับการให้และการแบ่งปันที่อยู่ในพวกเดียวกันทั้งที่เป็นเครือญาติและเพื่อนฝูง ตั้งแต่อาหารการกิน กิจกรรมในสังคม และการเจ็บป่วยรวมทั้งการดูแลเด็ก การต่างตอบแทนในสังคมดั้งเดิมที่เงินไม่มีบทบาทเหมือนปัจจุบันนั้นสังคมละม้ายจะยากจนแต่มีการให้และการต่างตอบแทนไม่มีที่สิ้นสุด ตั้งแต่ในเรื่องอาหารการกิน พืชผักผลไม้ ข้าว ของป่า แม้การปรุงอาหารต่างก็ทำเผื่อแผ่กัน คนบ้านนั้นดักแกงหรือขนมไปฝากคนบ้านนี้ เพราะในกระบวนการดำรงชีวิตเป็นการผลิตเพื่อยังชีพและครัวเรือนเป็นหน่วยการผลิตที่ผลิตได้เองในทุกอย่างของการดำรงชีวิต แม้ว่าการให้แต่ละครั้งผู้ให้อาจไม่หวังอะไรตอบแทนเลยแต่ก็มีเป้าหมายเพื่อการพึ่งพาอาศัยให้ยาวนานกันได้ก็เป็นการต่างตอบแทนที่ประพุดิปฏิบัติสืบต่อกันในสังคมดั้งเดิมโดยเริ่มจากระบบเครือญาติ การต่างตอบแทนในสังคมละม้ายทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สิ่งที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ อาหาร เครื่องใช้ไม้สอย วัสดุอุปกรณ์ในการทำมาหากิน เครื่องมือ สัตว์ใช้งาน เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ของใช้ในครัวเรือน ส่วนที่เป็นนามธรรม เช่น ความรัก ความเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขแก่กัน ความปลอดภัยทั้งในยามปกติและในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ช่วยหาหูกยาในการรักษา ช่วยดูแลลูกหลานเด็กๆ ของชุมชนหมู่บ้าน

5. การเอื้ออาทร ในสังคมละม้ายดั้งเดิมที่ยังเป็นสังคมบ้านป่าพึ่งพาธรรมชาติ มีความเอื้ออาทรเป็นฐานชีวิตทั้งในการทำมาหากินเพราะสังคมอยู่ได้เพราะความเอื้ออาทรต่อกัน ความเป็นอยู่ทุกครัวเรือนแม้ไม่ใช่ญาติก็เป็นเสมือนญาติเพราะดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันกันทั้งผู้สูงอายุ เด็ก ผู้ป่วย อาหารการกิน สามารถหยิบยืมขอกันได้ แต่ละครัวเรือนต่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทรจึงเป็นสื่อหรือเครื่องมือที่ทำให้ครัวเรือนสนิทสนมแนบแน่นไปกินไปนอนบ้านไหนก็ได้ เด็กๆ ผู้สูงอายุที่อยู่บ้านตามลำพังเพื่อนบ้านก็จะดูแลเอาใจใส่ เด็กๆ ของชุมชนหมู่บ้านสามารถกินนมแม่จากแม่ในชุมชนได้ทุกบ้าน การเอื้ออาทรเกิดขึ้นจากการกระทำร่วมกัน รากเหง้าประเพณีและวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของสังคมละม้ายดั้งเดิม การเอื้ออาทรเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลที่ไม่ได้มีการกำหนดระยะเวลาอย่างชัดเจนตายตัว ในอดีตสถานภาพการให้ได้ก่อบุญเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานของการเอื้ออาทรเป็นความสัมพันธ์ของการให้แบบเอื้ออาทรที่ไม่มีการหาทำไรหรือแสวงหาประโยชน์แก่ตนเอง

6. ค่านิยม ค่านิยมที่ปลูกฝังในสังคมหลังสวน คือ ความกตัญญูรู้คุณคนโดยเฉพาะบรรพบุรุษปู่ย่าตายายซึ่งลูกหลานต้องเชื่อฟังคำสอนที่สืบต่อกันมาโดยไม่หลีกเลี่ยง และเมื่อบรรพบุรุษเป็นผู้นำทางการหรือผู้นำตามธรรมชาติก็มักให้ผู้อยู่ในวัยลูกหลานต้องเชื่อฟังด้วย สำหรับในชุมชนบุกเบิกใหม่มีค่านิยมในการสร้างพวกเดียวกัน ยึดถือพวกเดียวกันเพื่อความปลอดภัย ในละม้ายผู้อพยพมาจากต่างถิ่นไม่ว่าจะเป็นนครศรีธรรมราชพัทลุงสงขลาพยายามสร้างความเป็นหมู่

เป็นพวกจับกลุ่มจังหวัดเป็นกลุ่ม ๆ ทั้งในหมู่บ้านเดียวกันหรือต่างหมู่บ้านต่างตำบลถือเป็นพวกเดียวกันและสร้างความสัมพันธ์ในหมู่บ้านเดียวกันทั้งแถบพื้นที่เขาและแถบทะเล ผู้อพยพจากถิ่นอื่นๆ ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกันคือยึดถือพวกเดียวกัน โดยเฉพาะกลุ่มนครศรีธรรมราชมีเครือข่ายทางสังคมมากกว่าคนอื่น ๆ และยังยึดมั่นถือมั่นความเป็น “คนคอน” อยู่จนบัดนี้ ยังไม่ใช่ “คนแม่” เพียงแต่ว่า “ผมคนคอนไปสร้างสวนยางแค่แม่” จะมีเฉพาะคนถิ่นเดิมที่เป็นพื้นที่ในหลังสวนเท่านั้นที่เรียกตัวเองว่า “คนแม่” คำนิยมหมู่บ้านจึงยังเข้มข้นอยู่ถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในระยะแรกของการอพยพตั้งแต่ทศวรรษ 2500-2530 คำนิยมนี้มีความเข้มข้นมากเพราะต้องการสร้างพื้นที่แห่งความปลอดภัยและประกาศความยิ่งใหญ่ในผืนป่าที่กฎหมายยังเข้าไปไม่ถึง ยังไม่มีใครเอื้อมมือไปช่วยได้ถึง ในลักษณะ “กูคนคอน” ดังนั้นคนถิ่นเดิมที่อพยพเข้าไปในเขตป่ามาก่อนจึงอพยพย้ายหนีเมื่อ “คนคอน” ไปถึง และโดยเฉพาะในช่วงลัทธิคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ป่าแถบรอยต่อป่าละแมกับป่าพะโต๊ะชาวบ้านเล่าขานกันว่าเป็น “คนคอน” เป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะผู้เป็นระดับหัวหน้า เช่น ในหมู่ 16 บ้านสระขาวตำบลละแม ก่อนเป็นหมู่ 16 ที่เป็นพื้นที่แทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในยุคนั้นก็มี “คนคอน” อยู่มาก และเมื่อขบวนการผกค. ยุติลง มีบุคคลส่วนหนึ่งยังทำมาหากินในพื้นที่เดิม (เวทีชุมชน, 6 พฤศจิกายน 2551) เมื่อมีการแยกเป็นหมู่บ้าน มีการแย่งชิงการนำมีการตายอย่างน้อยเดือนละคนหมู่บ้านนี้ได้รับปรนกลวิธีของสังคมนิยมมาพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่พัฒนาไปไกล ทุกคนมีจิตวิญญาณในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านของตนและชุมชนของตนด้วยหลักชุมชนนิยม สังคมละแมจึงมีความเป็นหมู่บ้านสูง การพัฒนาที่ต้องการมีส่วนร่วมจึงยังคงเป็นปัญหาถึงปัจจุบัน และปัญหาหมู่บ้านจะแสดงชัดเจนในทางการเมืองการปกครองที่ถือพรรคถือพวกเป็นพวกเขาพวกเราแข่งขันกันยึดพื้นที่สร้างบทบาททางการเมืองชัดเจน และการพัฒนาถ้าหมู่บ้านไหนเป็น “คนคอน” มาก ก็จะร่วมมือกันจริงจัง เช่น หมู่ 6 บ้านหนองบัว ตำบลสวนแตงเป็น “คนคอน” ร้อยละ 95 ก็จะร่วมมือกันจริงจัง เพราะทั้งผู้ใหญ่บ้านลูกบ้าน สมาชิก รวมทั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งอยู่ในหมู่ 9 ต่างก็เป็น “คนคอน” แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า “คนคอน” จะไม่แข่งขันเอง ในการการเลือกตั้งนายกและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล “คนคอน” ก็แข่งขันกันเองด้วย แต่เมื่อ “คนคอน” ด้วยกันชนะไปก็ไม่สร้างความขัดแย้ง แต่ถ้าเป็นคนละพวก เช่น กลุ่ม “เกาะสมุย” ชนะ “คนคอน” หรือ “คนคอน” ชนะคน “เกาะสมุย” ต่างฝ่ายต่างก็ค้านจนกระทั่งทำงานไม่ได้ก็มีและนายอำเภอต้องเข้ามาจัดการแก้ปัญหาโดยเฉพาะการอนุมัติงบประมาณที่ไม่ยอมให้สภาอนุมัติและไม่ร่วมมือในการพัฒนาอีกด้วย อีกประการหนึ่งละแมไม่มีผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้อาวุโสจะเข้ามาช่วยจัดการความขัดแย้งได้เพราะผู้อาวุโสร้อยละ 100 อยู่ในช่วงวัยเดียวกัน ในขณะที่บ้านสระขาวมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้อาวุโสและเป็นผู้ตามธรรมชาติมาก่อน

คนในสังคมพหุลักษณะละแมจึงมีค่านิยมในการอยู่กันเป็นกลุ่มในหมู่บ้านของตนปกครองตนเองเป็นกลุ่ม ๆ แยกแยะพวกเขาพวกเราตามแต่สถานการณ์ และมีการถือดีต่อกันและกัน จึงไม่สามารถละทิ้งอคติในการร่วมมือกันทำงานที่ต้องระดมกำลังสติปัญญาหรือการวางแผนร่วมกัน เว้นแต่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับหรือมีบารมีเหนือกว่าหรือคนภายนอกเท่านั้นจึงจะยอมเข้า

มาร่วมมือกันดำเนินการ ดังนั้นในการรวมกลุ่มเพื่อทำงานใดๆ บางครั้งเมื่อมีคนหมู่มากเข้ามาร่วมก็สามารถประสบกับความล้มเหลวได้เช่นกัน

7. ความเชื่อ คนละแ่ดั้งเดิมมีฐานความเชื่อเดียวกันกับคนหลังสวน ความเชื่อ เป็นคุณค่าร่วมของชุมชนเป็นวิถีคิดหรือชุดความคิดหรือกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิต โดยมีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา ผู้คนละแ่จึงมีความเชื่อใน กฎแห่งกรรม ความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย เครือญาติ ผู้อาวุโส) ผู้บรรพบุรุษช่วยให้อยู่รอดปลอดภัย สิ่งเหนือธรรมชาติ ความดีของผู้คน คนดี คนเก่ง คนกล้า ของชุมชน ซึ่งแม้เสียชีวิตไปแล้วก็ยังเชื่อว่ายังคงปกป้องคุ้มครองและยกย่องเป็น “พ่อตา” แต่ละชุมชนเชื่อในพ่อตาเดียวกัน เพื่อให้คุ้มครองความปลอดภัย เช่นในหมู่ 6 บ้านหนองบัวเชื่อในพ่อตาประจำบ้านหนองบัว มี พ่อเฒ่าหนอง พ่อตาหนองบัว พ่อตาสนคอม้า พ่อตาแก้ว และเชื่อในพระภิกษุรูปเดียวกัน เช่นหลวงพ่อบุญ น้าวเพชร วัดปากน้ำละแ่ เชื่อในพลังของคนเก่งคนกล้าในการป้องกันภัยอันตรายและการประสบความสำเร็จในชีวิตจึงมีความเชื่อในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ที่เรียกขานกันว่า “เสด็จเตี่ย” ความเชื่อร่วมกันดังกล่าวก่อเกิดกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน พิธีกรรมเดียวกัน ส่งผลให้มีการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของครัวเรือนและชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องนำมาซึ่งความผูกพันที่เหนียวแน่นเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของชุมชน นอกจากนั้นยังเชื่อในระบบเครือญาติและกลุ่มพวกเดียวกัน ซึ่งส่งผลให้ผู้คนละแ่อยู่เป็นกลุ่มพวกถึงปัจจุบัน

7. บรรทัดฐานทางสังคม ในสังคมดั้งเดิมของละแ่ที่ถือเป็นคนหลังสวนมีผู้คนอยู่ไม่มากนัก มีวิถีปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับซึ่งกันและกัน ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ผูกพันอยู่กับวัด ผู้ชายเมื่ออายุครบบวชก็บวชโดยก่อนบวชต้องไปอยู่วัดเพื่อท่องบทสวด ศีลธรรม และดูแลวัดเป็นเวลา 3 เดือน แล้วจึงบวชได้ และบวชจนครบพรรษา บางคนก็บวชนานเป็นปีจะได้รับความเชื่อถือมาก ผู้ชายที่ผ่านการบวชเรียนแล้วจึงจะถือว่าเป็นคนที่สมบูรณ์คือ “คนสุก” ส่วนผู้ที่ไม่บวชเมื่ออายุครบบวชถือเป็น “คนดิบ” สังคมไม่ยอมรับ ไปขอลูกสาวใครก็ไม่ยินดีจะยกให้เพราะถือว่ยังเป็นคนไม่สมบูรณ์ ยังไม่ได้พัฒนาวิถีคิดและความรู้ สังคมดั้งเดิมถือว่เมื่อบวชเรียนแล้วผู้ชายจะเป็นคนดี เรื่องกิริยามรรยาททั้งกาย วาจา ใจที่ปฏิบัติต่อพระภิกษุ ปู่ย่าตายาย ผู้อาวุโสจะต้องมีมรรยาทเรียบร้อยทั้งการพูด ต้องพูดจาไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดตะโกนกับผู้ใหญ่ มีสัมมาคารวะ การนั่งนอน ยืน เดิน การพูดกับพระสงฆ์ต้องนั่งลงพนมมือไหว้ จะต้องมรรยาทเรียบร้อยโดยเฉพาะผู้หญิงต้องมีกิริยามรรยาทมากกว่าผู้ชาย ผู้ใหญ่นั่งอยู่ต้องนั่งต่ำกว่าผู้ใหญ่ ไม่ยืนค้ำหัวผู้ใหญ่ ไม่ดิ้นนินทาผู้อื่น การรับประทานอาหารต้องเรียบร้อยไม่มูมมามที่อยู่หลับที่นอนต้องเป็นระเบียบเรียบร้อยจนเกิดสำนวนเปรียบเทียบกับไม่มีกิริยามรรยาทในการกินการอยู่ว่า “กินเหมือนหมู อยู่เหมือนหมา” ผู้หญิงแต่งกายเรียบร้อยปกปิดมิดชิด (เวทีชุมชน, 27 ธันวาคม 2550)

ส่วนบรรทัดฐานในการประกอบอาชีพต้องมีความรับผิดชอบต่อธรรมชาติ และต้องยกย่องธรรมชาติ เป็นข้อปฏิบัติที่ต้องรับผิดชอบต่อร่วมกันทั้งสังคม ไม่ตำราหรือใช้คำไม่สุภาพกับดินฟ้าอากาศ แดด ฝน ลมเพราะมีพระคุณต่อชีวิตที่ช่วยให้ทำมาหากินได้ หากฝ่าฝืนสังคมจะไม่ยอมรับ

และอาจถึงขั้นสาปแช่งให้ประสบความหายนะ เพราะเป็นเรื่องต้องรับผิดชอบร่วมกัน ทริพยากรป่า
เข้าป่าต้องขออนุญาตจากเจ้าของป่า หากไม่ปฏิบัติจะได้รับอันตราย ไม่ทั้งข้าว ถือว่าไม่เคารพแม่
โพสพทำกินไม่ขึ้นและเป็นบาป การจับสัตว์ในป่าหรือหาของป่าต้องขออนุญาต หากไม่ปฏิบัติจะเกิด
ภัยพิบัติในสังคม การออกทะเลต้องปฏิบัติตามกฎของทะเลต้องเคารพแม่ย่านางเรือ การจับสัตว์เล็ก
สัตว์น้อยได้ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำต้องปล่อย การไม่ทำลายสัตว์ป่าที่เป็นสัตว์ใหญ่ ทั้งงู เสือ หมี
ช้าง เพราะเป็นสมบัติของเจ้าของป่าจะนำภัยพิบัติมาให้ทั้งสังคม

ทุนเชิงโครงสร้าง

ทุนเชิงโครงสร้างเป็นทุนทางสังคมในระดับกลาง หมายถึง บทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาชุมชน เกิดเป็นองค์กรในแนวนอนและมีความเป็นเครือข่าย การมีส่วนร่วมในเครือข่าย การมีกลุ่มและองค์กร รวมทั้งสิ่งที่ป็นสาธารณะ

1. การมีส่วนร่วมในเครือข่าย

เครือข่ายทางสังคมแบบดั้งเดิมเป็นเครือข่ายการแลกเปลี่ยนและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการปฏิบัติที่กลายเป็นกฎกติกาของเครือข่าย เช่น เครือข่ายเครือญาติ ดำเนินชีวิตโดยระบบเครือญาติ พี่พี่ น้อง น้องๆ เกื้อกูลกัน มีการให้ การต่างตอบแทน ในขณะเดียวกันก็เกิดระบบอุปถัมภ์ไปด้วย เครือข่ายการผลิตเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการยังชีพ พี่พี่แรงงานในกระบวนการผลิตเพื่อยังชีพในลักษณะการเอาแรงซึ่งมีช่วงเวลาเป็นกฎกติกา เช่น เมื่อถึงฤดูการทำนา ก็ช่วยเหลือกัน เป็นประเพณีเพียงแต่เมื่อได้รับข่าวสารจากเครือข่ายก็มาช่วยกันทันที เครือข่ายอาหารทะเล ชาวผักผลไม้ มีการนำผลผลิตที่มีไปแลกกับครวเรือนหรือชุมชนอื่น ครวเรือน/ชุมชนที่ปลูกข้าวนำข้าวไปแลกเปลี่ยนกับครวเรือน/ชุมชนผู้ผลิตอาหารทะเล เครือข่ายสุขภาพ ในชุมชนมีหมอพื้นบ้านที่ใช้สมุนไพร หรือใช้สมุนไพรและเวชภัณฑ์จากป่า หรือใช้เวชภัณฑ์จากป่า ใช้เวชภัณฑ์จากป่าและฟัน ทั้งฟันปลอมและฟันด้วยหมาก มีแม่ทาน หรือหมอด้าย ในชุมชนมีผู้มีภูมิปัญญาให้พี่พี่ด้านสุขภาพ ครวเรือนไหนป่วยก็จะไปรักษากับเครือข่ายของตน ซึ่งในชุมชนหมู่บ้านและตำบลก็จะมีเครือข่ายของตน และอาจมีความสัมพันธ์ข้ามเครือข่ายด้วยก็ได้ กรณีที่เกินความรู้ความสามารถหรือมีเครื่องยาไม่เพียงพอ เครือข่ายผู้นำชุมชน ผู้นำที่เป็นทางการในระดับผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันก็มีปฏิสัมพันธ์กันในรูปแบบเครือญาติ เกิดเป็นระบบอุปถัมภ์อย่างเหนียวแน่น ในช่วงเวลาต่อมาที่กำนันผู้ใหญ่บ้านมักเป็นเครือญาติต่อๆ กันมาจนกระทั่งปัจจุบัน ผู้นำตามธรรมชาติก็จะเป็นเครือข่ายทางสังคมที่คอยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แก้ปัญหาชุมชนทุกสภาพปัญหา ในสังคมดั้งเดิมกฎหมายบ้านเมืองเข้าไม่ถึง ผู้อาวุโส พระภิกษุ คอยช่วยเหลือในการจัดการปัญหาในเครือข่ายของตน ในส่วนเครือข่ายการเรียนรู้เด็กต้องไปเรียนที่วัดในเครือข่ายชุมชนของตน

ปัจจุบันสังคมได้วิวัฒนาการไปมากเครือข่ายในรูปแบบเดิมดังกล่าวนี้เลือกรางไปตามกาลเวลาตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนรูปแบบและวิธีคิด เครือข่ายในรูปแบบเดิมเห็นจะเป็นเครือข่ายสุขภาพในชนบทที่ยังพึ่งพากันในพื้นที่ที่ทุนนิยมมีบทบาทไม่มาก ปัจจุบันการเกิด

เครือข่ายเป็นไปในลักษณะจัดตั้งร่วมคิดร่วมทำ มีโครงสร้างที่ร่วมกันออกแบบในการบริหารจัดการกันเองในรูปแบบคณะกรรมการทำให้เครือข่ายมีลักษณะ รูปแบบชัดเจนเพราะเกี่ยวข้องกับกลไกการทำงานและงบประมาณของรัฐเป็นหลัก มีทั้งเครือข่ายภายในชุมชนและเครือข่ายภายในชุมชนและภายนอกชุมชนทั้งระดับอำเภอจังหวัดและภาคตลอดจนระดับประเทศ ได้แก่

1.1 เครือข่ายการจัดการทรัพยากรชาวประมงพื้นบ้านอย่างยั่งยืนจังหวัดชุมพร (ตอนล่าง) เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ 2 อำเภอ 5 ตำบล คือ อำเภอละแมและอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ที่มีชายฝั่งทะเลติดต่อกันรวมระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร ซึ่งได้รับผลกระทบจากการลดลงของทรัพยากรสัตว์น้ำที่มีสาเหตุมาจากทั้งปรากฏการณ์ธรรมชาติและทั้งจากการกระทำของผู้ประกอบการประมงเองที่ยังไม่ตระหนักถึงความสูญเสียที่กำลังเกิดขึ้นกับตัวเอง ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2546 โดยมีกลุ่มประมงชายฝั่งทะเลพื้นบ้านรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปัญหาผลกระทบของอาชีพประมง โดยเน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศให้เกิดความสมดุล เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร เกิดจากการขยายผลในการดำเนินของกลุ่มอนุรักษ์พิทักษ์ชายฝั่งซึ่งได้ดำเนินกิจกรรมในด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งที่บริเวณบ้านราษฎร์บำรุง บ้านจุมกโพรง บ้านคอเขา และบ้านกลางอ่าว โดยเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ ปี 2537 เป็นต้นมา ต่อมาเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2546 ได้รวมกับกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านอีกจำนวน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านจากชุมชนบ้านบางน้ำจืด ชุมชนบ้านทรายทอง ชุมชนบ้านปากน้ำละแม และชุมชนบ้านหนองบัว ที่มีการรวมตัวกันเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมในด้านการฟื้นฟู ดูแล และอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งร่วมกันต่อไป โดยมีการดำเนินกิจกรรมในนามเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรและได้มีการขยายผลไปสู่ชุมชนข้างเคียง ซึ่งในปัจจุบันมีชุมชนที่อยู่ในเครือข่าย 9 ชุมชน ในอำเภอหลังสวนประกอบด้วย บ้านกลางอ่าว บ้านคอเขา บ้านบางมัน อำเภอละแมประกอบด้วย บ้านทรายทอง บ้านหาดสูง บ้านปากน้ำละแม บ้านแหลมสันติ บ้านหนองบัว และบ้านทะเลงามโดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนและประสานงานให้เกิดการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างสมดุลและยั่งยืนโดยการระดมการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวประมงพื้นบ้านใน จังหวัดชุมพร (ตอนล่าง) ทั้งในระดับกลุ่ม ชุมชน และเครือข่าย และสนับสนุนกิจกรรมเพื่อการสร้างเสริมและปลูกฝังจิตสำนึกและค่านิยมที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ของแต่ละกลุ่ม และเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ๆ ในการหาแนวทางร่วมกันที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง เพื่อการประกอบอาชีพทำการประมงอย่างยั่งยืนชั่วลูกชั่วหลาน (เวทีชุมชน, 12 มีนาคม 2552)

1.2 เครือข่ายการพัฒนาการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลละแม โดยการผลักดันของโครงการวิจัย การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อใช้งานวิจัยเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีเป็นเครือข่าย

ภายในอำเภอละแม เกิดจากชุมชนหมู่บ้านประมงพื้นบ้านตำบลสวนแตงและตำบลละแมได้ร่วมกันพัฒนาการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยประมงพื้นบ้านได้ร่วมกันถอดบทเรียนปัญหาการลดลงของสัตว์น้ำ การฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งและปัญหาความยากจน ชุมชนหมู่บ้านได้ร่วมกันสรุปบทเรียนปัญหาส่วนหนึ่งมาจากการขาดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการรักษาสิทธิทางทะเลของชุมชนส่งผลให้เกิดการรุกรานพื้นที่ชายฝั่งจากเรือประมงพาณิชย์ เรืออวนรุนอวนลากทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อนจนกระทั่งสัตว์น้ำสูญพันธุ์ ซึ่งชุมชนพบว่าประมงพื้นบ้านต้องร่วมกันรักษาสิทธิทางทะเลจึงได้ร่วมกันก่อตั้ง ชุมชนประมงพื้นบ้านทะเลละแมขึ้นโดยประมงพื้นบ้านทุกครัวเรือนเป็นสมาชิกงานแรกในเบื้องต้นที่จำเป็นต้องดำเนินการก่อนคือดำเนินการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งด้วยการแสดงสิทธิทางทะเลในแนวเขต 3,000 เมตร ด้วยการวางทุ่นตามแนวปะการังเพื่อให้สัตว์น้ำวัยอ่อนได้ใช้แนวปะการังเป็นแหล่งพักพิง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดแนวเขตประมงพื้นบ้าน 3,000 เมตร ดำเนินการวางทุ่นตลอดความยาวของฝั่งทะเล อนุรักษ์ฟื้นฟูสัตว์น้ำชายฝั่งทะเลละแมเพื่อครัวเรือนประมงสามารถประกอบอาชีพได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนที่นำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลละแมและตำบลสวนแตงสนับสนุนงบประมาณ การจัดทำทุ่นร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมุ่งผลลัพธ์ในด้านการป้องกันการรุกรานของเรือประมงพาณิชย์เข้ามาจับสัตว์น้ำในเขตอนุรักษ์ นำไปสู่การฟื้นฟูสัตว์น้ำและทรัพยากรชายฝั่งเพื่ออนุรักษ์สัตว์น้ำวัยอ่อน และทะเลละแมมีสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นนำไปสู่การเพิ่มรายได้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม และชุมชนประมงพื้นบ้านเกิดการเรียนรู้การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และองค์การบริหารส่วนตำบลได้ดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นตามนโยบายและตามสภาพปัญหาความต้องการของชุมชน

ลักษณะเครือข่ายการพัฒนาการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลละแมเป็นเครือข่าย 2 ตำบล คือ ตำบลละแมมี 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มประมงพื้นบ้านบ้าน หมู่ 1 หมู่ 3 หมู่ 4 หมู่ 5 ตำบลสวนแตง ประกอบด้วย กลุ่มประมงพื้นบ้านหมู่ 1 หมู่ 3 หมู่ 6 หมู่ 9

2. การมีกลุ่มและองค์กร

ในละแมปัจจุบันเมื่อรัฐเข้ามาจัดการการพัฒนา ได้มีความพยายามให้ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาโดยมีความพยายามในการใช้ทุนทางสังคมด้วยการจัดการให้เกิดการรวมกลุ่มโดยมีงบประมาณหรือเงินเข้าไปช่วยเหลือ การรวมกลุ่มดังกล่าวไม่เป็นไปตามธรรมชาติบนพื้นฐานของการเป็นเครือข่ายทางสังคม กลุ่มและองค์กรส่วนหนึ่งจึงไม่ยั่งยืน มีการรวมกลุ่มเพื่อรับเงินช่วยเหลือเมื่อเงินหมดกลุ่มก็สลายตัวไป องค์กรในชุมชน ตำบลละแม มีกลุ่ม 64 กลุ่ม กลุ่มที่มีทุกหมู่บ้าน คือ กองทุนหมู่บ้าน มีเงินทุน 1,000,000บาท นอกจากนั้นก็มีกลุ่มอาชีพและกลุ่มพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น กลุ่มแม่บ้านหาดสูง มีสมาชิก 28 คน กลุ่มพัฒนาสตรี มีสมาชิก 17 คน เงินทุน 100,000บาท ชมรมกีฬาทายทอง มีสมาชิก 60 คน เงินทุน 5,000บาท กลุ่ม อสม. สมาชิก 10 คน เงินทุน

1,500 บาท กลุ่ม กนช. มีสมาชิก 50 คน เงินทุน 150,000 บาท กลุ่มกองทุนฟื้นฟู มีสมาชิก 104 คน กลุ่มทุ่งสวรรค์การเกษตร มีสมาชิก 127 คน กองทุนยาศสมช. มีสมาชิก 13 คน กลุ่มอาชีพการเกษตร มีสมาชิก 55 คน กลุ่มส่งเสริมการพัฒนาการเกษตร มีสมาชิก 31 คน กลุ่มสตรีสหกรณ์เขาน้อย มีสมาชิก 60 คน กลุ่มจักสาน มีสมาชิก 15 คน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร มีสมาชิก 42 คน กลุ่มทำสวนคลองกลาง มีสมาชิก 150 คน กลุ่มเกษตรกรรมบ้านสระขาว มีสมาชิก 124 คน กลุ่มแม่บ้าน มีสมาชิก 45 คน กลุ่มการจัดระบบน้ำ กลุ่มผู้ใช้น้ำ จัดระบบน้ำ 101 คน กลุ่มพัฒนาอาชีพประกอบด้วย กลุ่มพัฒนาประมงชายฝั่งออมทรัพย์ มีสมาชิก 120 คน เงินทุนหมุนเวียน 398,956 บาท กลุ่มฟื้นฟูทำสวนทำแพ มีสมาชิก 29 คน เงินทุน 100,000 บาท กลุ่มเกษตรกรรมบ้านหาดสูง มีสมาชิก 92 คน เงินทุน 110,448 บาท กลุ่มประมงและเกษตร มีสมาชิก 74 คน มีเงินทุน 100,000 บาท กลุ่มทำสวนราชดำเนิน มีสมาชิก 88 คน กลุ่มเลี้ยงไก่ สมาชิก 7 คน กลุ่มทำสวนบ้านวนไทร มีสมาชิก 33 คน ส่วนกลุ่มการเงินมี 26 กลุ่ม เช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้านมีสมาชิก 1,693 คน มีเงินทุน 20,000,000 บาท กลุ่มแก้ไขปัญหาคาความยากจน ให้กู้ยืมเงิน มีสมาชิก 41 คน มีเงินทุน 280,000 บาท กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ รับฝากกู้ยืมเงิน มีสมาชิก 76 คน เงินทุน 118,722 บาท กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตร รับฝากเงิน ให้กู้ยืมเงิน มีสมาชิก 195 ราย มีเงินทุน 510,207 บาท กลุ่ม กข.คจ. ให้กู้ยืมเงิน มีสมาชิก 61 คน เงินทุน 280,000 บาท กลุ่มออมทรัพย์บ้านทุ่งสวรรค์ รับฝากให้กู้ยืมเงิน มีสมาชิก 109 คน เงินทุน 236,600 บาท ธนาคารหมู่บ้าน สมาชิก 150 คน กลุ่มออมทรัพย์บ้านทับส้มขาม สมาชิก 55 คน ร้านค้าชุมชน หมู่ 5 จำหน่ายสินค้า มีสมาชิก 104 คน เงินทุน 160,400 บาท

ส่วนกรณีชุมชนบ้านสระขาวหมู่ที่ 16 ตำบลละแมซึ่งถือเป็นชุมชนหมู่บ้านที่มีลักษณะพิเศษจึงมีการจัดการชุมชนบนฐานความรู้และขับเคลื่อนด้วยทุนทางสังคมผนวกแนวคิดชุมชนนิยมจึงเกิดเป็นชุมชนพึ่งตนเองที่มีการจัดการตนเองในทุกด้านของชีวิตบนฐานความเป็นเครือข่ายภายในชุมชนหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัดตลอดจนเครือข่ายทางสังคมอื่นๆ ทั้งดำเนินการโดยภาครัฐและเอกชน และการมีแกนนำและผู้นำที่ชาญฉลาดในการจัดการชุมชน การจัดกลุ่มเป็นชุมชนมี 14 กลุ่ม โดยแต่ละชุมชนมีความเป็นองค์กรและมีโครงสร้างชัดเจน บ้านสระขาวมีกระบวนการทัศน์การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนนิยม สร้างชุมชนย่อย 14 ชุมชนดังกล่าว ภายใต้วิสัยทัศน์ “สระขาวน่าอยู่ผู้คนน่ารัก สร้างสรรค์เรียนรู้เคียงคู่คุณธรรม หนุนนำกลุ่มองค์กรและกองทุนชุมชนให้มั่นคง ส่งเสริมวิถีพอเพียงและวัฒนธรรมประเพณี มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม” เกิดชุมชนย่อยๆ รวมสมาชิกจำนวน 1,292 คน มากกว่าประชากรในหมู่บ้านสระขาวที่มีจำนวน 878 คน ทุกชุมชนมีองค์กรการจัดการทุกชุมชน คือ มีคณะกรรมการ มีแผนงาน กิจกรรม กฎกติกา งบประมาณ ประกอบด้วย ชุมชนคณะกรรมการหมู่บ้าน ชุมชนพัฒนาสตรีหรือแม่บ้านเกษตรกรบ้านสระขาว ชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระขาว ชุมชนเกษตรกรรมบ้านสระขาว ชุมชนอนุรักษ์พันธุ์พืชสระขาว ชุมชนผู้ใช้น้ำบ้านสระขาว ชุมชนกองทุนสุขภาพ ชุมชนกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน ชุมชนกองทุนหมู่บ้าน ชุมชนเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ ชุมชนแม่บ้าน

เกษตรกรสิริราษฎร์ ชุมชนเกษตรกรรวมใจ ปุ๋ยชีวภาพบ้านคลองสง หมู่ 13 ชุมชนเกษตรกรปลูก
ปาล์มน้ำมัน ชุมชนผลิตน้ำมันพืชและไบโอดีเซล

กรณีตำบลสวนแตง มีกลุ่ม ดังนี้ กลุ่มสตรี คณะกรรมการ 17 คน กลุ่มผู้สูงอายุ
คณะกรรมการ 15 คน กลุ่มสัจจออมทรัพย์ คณะกรรมการ 9 คน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข
คณะกรรมการ 11 คน กลุ่มสุขภาพอาสาสมัคร 10 คน กลุ่มผู้เลี้ยงโคเพื่อขยายพันธุ์
คณะกรรมการ 8 คน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการ 9 คน กลุ่ม SML คณะกรรมการ 13 คน
กลุ่มผู้ใช้น้ำประปา คณะกรรมการ 9 คน กลุ่มเลี้ยงไก่บ้าน คณะกรรมการ 8 คน กลุ่มเลี้ยงสุกร
คณะกรรมการ 7 คน กลุ่มประมงน้ำจืด คณะกรรมการ 12 คน กลุ่มอาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน
(อพปร.) คณะกรรมการ 8 คน กลุ่มอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) คณะกรรมการ 10 คน
คณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมสุขภาพประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการ 11 คน กลุ่มพลังแผ่นดินเพื่อ
ต่อต้านยาเสพติด คณะกรรมการ 25 คน กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน คณะกรรมการ 10 คน กลุ่มน้ำดื่ม
สวนแตง 3 คน กลุ่มกองทุนแม่ของแผ่นดิน 5 คน กลุ่มร้านค้าชุมชน 12 คน กลุ่มแม่บ้าน 22 คน
กลุ่มผู้ใช้น้ำประปา 5 คน กลุ่มกองทุนเงินแก้ไขปัญหาความยากจน 9 คน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ 8 คน
กลุ่มเกษตรผสมผสาน 6 คน กลุ่ม To Be Number One คณะกรรมการ 20 คน

สำหรับกรณีอาชีพประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่งมีการรวมกลุ่มและมีกิจกรรมเพื่อ
อาชีพและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล กรม
ประมงโดยประมงอำเภอละแม และธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ดังนี้

1. ชมรมรักษ์เรือใบโบราณ

กิจกรรมของชุมชนบนฐานภูมิปัญญาของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน คือ **ชมรมรักษ์
เรือใบโบราณ** ตั้งอยู่ที่เลขที่ 99 หมู่ 5 ตำบลละแม เกิดจากการขับเคลื่อนของชุมชนในการมีส่วนร่วม
ในการอนุรักษ์เรือใบโบราณโดยจัดตั้ง “ชมรมรักษ์เรือใบโบราณ” ชมรมนี้มีการดำเนินการ
ร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องโดยมีแนวคิดในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบโบราณที่มาจากความ
ต้องการของชุมชน ดำเนินการโดยชุมชนและเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ชมรมได้ร่วมกัน
ออกแบบตราสัญลักษณ์ประจำชมรม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมแข่งเรือใบโบราณในกิจกรรมเปิด
โลกทะเลละแมได้รับความสนใจจากผู้คนและหน่วยงาน งานเปิดโลกทะเลละแมมีการแข่งขันเรือใบ
โบราณ เกิดประเพณีใหม่ในละแมคือประเพณีแข่งเรือใบโบราณประเพณีจากภูมิปัญญา ในวัน
สงกรานต์ วันที่ 13-15 เมษายนของทุกปี ที่มาของชมรมรักษ์เรือใบโบราณและงานเปิดโลกทะเล
ละแม เมื่อประมาณปี 2542 ในช่วงที่น้ำมันปรับตัวสูงขึ้นชุมชนแถบชายฝั่งทะเลได้มีการรื้อฟื้น
เรือใบโบราณ โดยให้คนเฒ่าคนแก่ของชุมชนร่วมกันรื้อฟื้นถอดบทเรียนเกี่ยวกับเรือใบร่วมกับ
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาเขตชุมพรที่ตั้งอยู่ในหมู่ 5 ตำบล และชาวประมงพื้นบ้านทั้งละแมและสวน
แตงช่วยกันรื้อฟื้นความทรงจำสร้างเรือใบขึ้นมาเพื่อลดรายจ่ายด้านน้ำมัน ได้ร่วมกันสร้างเรือใบลำ
แรกขึ้นมาจากบทเรียนของชาวประมง โดยใส่ใบรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ต่อมาพัฒนาทรงเรือเป็นเรือ

ท้ายตัด เป็นเรือใบสำหรับการแข่งขันที่แล่นได้เร็วขึ้น แต่การทำเรือใบมิใช่เฉพาะองค์ประกอบของลำเรือต้องคำนึงถึงใบเรือ ซึ่งต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ต้องมีความรู้ในทิศทางลมและธรรมชาติของทะเลและแม รวมทั้งการบังคับเรือตามลักษณะลมในทะเลและแมด้วย ตลอดจนทักษะในการบังคับเรือและความมีไหวพริบในการบังคับเรือ ความอดทน ตลอดจนธรรมชาติของทะเล ชาวประมงได้ใช้เวลาในการรื้อฟื้นบทเรียนนานประมาณ 8 ปี จนกระทั่งเรือใบสามารถแล่นได้ (สัมภาษณ์ บุญพบนาคแก้ว, 25 มีนาคม 2552) และนายอำเภอละแมได้สนับสนุนการแข่งขันเรือใบโบราณเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ทักษะการเล่นเรือใบให้เพิ่มขึ้นเป็นการยกระดับภูมิปัญญาประมงพื้นบ้านและการใช้ทุนทางสังคมเป็นฐานในการพัฒนาองค์ประกอบของทุนทางสังคม ทั้งทุนคน ทุนความรู้ ทุนวัฒนธรรม ตลอดจนทุนสถาบันให้ทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนได้ขับเคลื่อนส่งผลไปสู่ทุนทางสังคมในด้านรูปแบบสาระหรือวิธีคิดให้ทำหน้าที่ทั้งในเรื่องความสามัคคี ความไว้วางใจ การให้และการแบ่งปัน ค่านิยม ความเชื่อ บรรทัดฐานทางสังคม ตลอดจนรูปแบบเชิงโครงสร้างที่เป็นเรื่องของการมีส่วนร่วมในเครือข่ายเปิดโลกทะเลชุมพร การมีกลุ่มหรือชมรมรักเรือใบโบราณเป็นการพัฒนาวิธีคิดเชิงสร้างสรรค์ ปัจจุบันเรือใบโบราณของละแมเป็นที่รู้จัก ข้อมูลข่าวสารการแข่งขันเรือใบโบราณของละแมได้แพร่กระจายไปด้วยสื่อที่หลากหลายรวมทั้งสื่อออนไลน์ เรือใบโบราณของละแมได้แล่นสู่เข้าร่วมกิจกรรมเปิดโลกทะเลชุมพร ซึ่งเป็นการสร้างประสบการณ์และบทเรียนให้กับประมงพื้นบ้านละแม เพราะต้องใช้เรือใบเดินทางในทะเลผ่าคลื่นลมเป็นระยะทางถึง 90 กิโลเมตร (สัมภาษณ์ สุริยา นาคแก้ว ประธานชมรมรักเรือใบโบราณ, 13 เมษายน 2552) เป็นการเดินทางไกลที่สุดครั้งแรกของการรื้อฟื้นภูมิปัญญาดั้งเดิมภายใต้บริบทใหม่ ภูมิปัญญาชาวบ้านลงบุญพบนาคแก้ว ต่อมาได้มีผู้ว่าจ้างให้ทำเรือใบให้มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีเครือข่ายทางสังคมเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจชุมชนมีอาชีพใหม่เกิดขึ้นในหมู่ชาวประมงชายฝั่ง

2. กลุ่มพัฒนาประมงพื้นบ้านปากน้ำละแม

กลุ่มนี้เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของประมงพื้นบ้านเพื่อร่วมกันพัฒนาระบบการเรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมที่ทำให้ประมงพื้นบ้านพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนและปลูกฝังแนวคิดให้ชุมชนประมงมีความสามัคคีในการรวมพลังเพื่อประกอบกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมทั้งการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลที่ทำอยู่และอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่นด้วย โดยเฉพาะสภาพทะเลปัจจุบันได้รับผลกระทบจากเรือประมงพาณิชย์ซึ่งเป็นเรือประมงขนาดใหญ่มีประสิทธิภาพในการจับสัตว์น้ำสูง จับปลาได้คราวละมาก ๆ และจับปลาทุกขนาดทำให้สัตว์น้ำสูญพันธุ์ ประมงพื้นบ้านจับปลาได้น้อยหรือไม่ได้เลย เพราะเมื่อเรือประมงพาณิชย์ออกจับปลาและกวาดปลาไปหมดต้องรอเวลาเป็นเดือนจึงจะมีปลารุ่นใหม่ออกมา ประกอบกับชาวบ้านมักจะขายที่ดินริมฝั่งทะเลให้นายทุนส่งผลให้นายทุนใช้สิทธิในพื้นที่ริมฝั่งทะเลและปิดกั้นชายฝั่งทะเล นอกจากนั้นมีเรือประมงจากพื้นที่อื่นที่มีประสิทธิภาพสูงเข้ามาจับปลาในทะเลละแม และเครื่องมือในการจับปลามีประสิทธิภาพสูง จับปลาทุกขนาดทำให้ปลาสูญพันธุ์จึงทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร อันเนื่องมาจากค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันสูงในขณะที่รายได้มีน้อย และทะเลยังถูกซ้ำเติมด้วยผลพวง

จากการเพาะเลี้ยงกุ้งทั้งบ่อเลี้ยงกุ้งในมหาวิทยาลัยแม่โจ้ซึ่งเลี้ยงกุ้งโดยบริษัทซีพีและบ่อเลี้ยงกุ้งเอกชนปล่อยน้ำเสียจากบ่อเลี้ยงกุ้งลงทะเลทำให้น้ำทะเลมีตะกอนสารเคมีสีดำน้ำเสียส่งกลิ่นเหม็นชายหาดมีบ่อน้ำเสียสีดำจากนาุ้ง น้ำทะเลริมฝั่งเป็นพิษส่งผลให้ชาวประมงเป็นโรคผิวหนัง สำหรับวัตถุประสงค์กลุ่มพัฒนาประมงพื้นบ้านปากน้ำละแม เพื่อให้ชาวประมงได้รวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาตนเองและการพึ่งตนเองด้วยการลดต้นทุนในการทำประมงและหาเงินทุนหมุนเวียนในการช่วยเหลือชาวประมง โดยมีเป้าหมายในการทำกิจกรรม การจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การทำบิ๊มน้ำมันชุมชน โครงการปลูกต้นไม้ริมฝั่งทะเล โครงการรักษาแผ่นดินที่ถล่มขึ้น การทำปุ๋ยชีวภาพ

กลุ่มพัฒนาประมงพื้นบ้านปากน้ำละแม เริ่มก่อตั้งเมื่อปี 2542 เมื่อมีปัญหาการทำประมงพื้นบ้านเพราะทะเลเสื่อมโทรมจากการกระทำของเรือประมงพาณิชย์ที่ทำให้ทรัพยากรประมงลดลงถึงขีดสุด ชาวประมงจับปลาไม่ได้เพราะทะเลพื้นตัวไม่ทัน มีสมาชิกแรกก่อตั้งจำนวน 35 คน โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมประมงจำนวน 180,000 บาท และให้จัดส่งคืนภายใน 6 เดือน โดยให้ชาวประมงกู้เงินไปจัดหาอุปกรณ์การทำประมง รายละ 5,000 บาท มีดอกเบี้ย 300 บาทให้มีการออมเดือนละ 50 บาท ส่งคืนเดือนละ 550 บาท ส่งคืนในเวลา 6 เดือน ปัจจุบันมีเงินสำรอง 300,000 บาท และธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.)ได้เข้าร่วมให้เงินกู้่อีกจำนวน 500,000 บาท ให้สมาชิกจำนวน 53 คน เป็นผู้กู้ กู้เงินจำนวนนี้ในโครงการวิสาหกิจชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อตั้งบิ๊มน้ำมันสำหรับเรือประมงพื้นบ้าน โดยเช่าที่วัดเป็นที่ตั้งบิ๊มน้ำมัน สามารถสร้างบิ๊มน้ำมันได้ และมีเงินคงเหลือ 40,000 บาทเป็นค่าดำเนินการและทุนสำรองในการซื้อน้ำมัน (สัมภาษณ์ แว อ่อนสติ, 18 กันยายน 2552)

3. กลุ่มประมงชายฝั่งประมงรายย่อย (เรือเล็กชายฝั่ง)

จัดตั้งกลุ่มเมื่อวันที่ 9 เดือนมิถุนายน 2551 โดยได้รับสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลละแมตามโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองหมู่บ้านละ 100,000 บาท โดยจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมอาชีพชาวประมงเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ประมง อวนลอยปลา มีสมาชิกกลุ่ม 28 คน กรรมการกลุ่ม 9 คน โดยสมาชิกยืมเงินไปจัดหาอุปกรณ์ประมงประเภทอวนลอย มีโครงการส่งเสริมอาชีพให้ชาวประมงรายย่อยหรือชาวประมงเรือเล็กให้มีรายได้และมีอุปกรณ์ประมงในการทำมาหากินโดยจัดเป็นเงินยืมให้จัดซื้ออวนลอยปลาหลังเขียวเพื่อส่งปลาหลังเขียวให้กลุ่มแปรรูปอาหารทะเลทำให้เอื้อประโยชน์ในการเพิ่มรายได้ร่วมกัน โดยมีข้อกำหนดของกลุ่มให้สมาชิกต้องคืนเงินให้กับกลุ่มเป็นรายเดือนเดือนละ 300 บาท โดยคณะกรรมการจะนำเงินเข้าบัญชีไว้และส่งคืนให้องค์การบริหารส่วนตำบลภายใน 5 ปี โดยคาดว่าโครงการนี้จะทำให้ชุมชนมีงานทำ และกลุ่มแปรรูปอาหารทะเลมีวัตถุดิบในการแปรรูปทำให้มีรายได้เพิ่ม (สัมภาษณ์ พเยาว์ เอี่ยมสำอาง, 13 ตุลาคม 2552)

บทวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการค้าของชุมชน

ในส่วนของท่านวัฒนธรรมเมื่อพิจารณาในด้านการดำรงชีวิตในสังคมและการทำมาหากิน เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดนั้นชุมชนดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่มีทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

1. วัฒนธรรมการเรียนรู้ของผู้คน

กระบวนการการเรียนรู้ที่ก่อรูปเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ของผู้คนในละแวก เมื่อพิจารณาตามระบบเศรษฐกิจของชุมชนตามระบบเศรษฐกิจยังชีพและระบบเศรษฐกิจทุนนั้น ในระบบเศรษฐกิจยังชีพชุมชนดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ที่เป็นสังคมพหุลักษณะมีการเรียนรู้หรือการพัฒนาสติปัญญาของผู้คนตามแนวคิดพระพุทธศาสนา 3 ชั้น คือ ชั้นสุตมยปัญญา ชั้นจินตมยปัญญา และชั้นภาวนามยปัญญาแล้ว ในระบบเศรษฐกิจยังชีพส่วนใหญ่มีการเรียนรู้การดำเนินชีวิตในชั้นสุตมยปัญญาแล้วผ่านไปยังชั้น ภาวนามย โดยมักจะข้ามชั้นจินตมยปัญญาหรือใช้ชั้นนี้เพียงเล็กน้อย เพราะระบบชีวิตไม่ซับซ้อนการทำมาหากินก็เพื่อยังชีพให้อยู่ได้เพราะสังคมทำเพื่ออยู่หาเพื่อกิน และทรัพยากรธรรมชาติมีเพียงพอ

การเรียนรู้แบบสุตมยปัญญาที่เรียนรู้จากการฟัง ดูเห็น จากบุคคลอื่นที่น่าเชื่อถือได้เป็นการพัฒนาความรู้และความรู้สึกจากการรับรู้ข้อมูลจากแหล่งความรู้ภายนอกตัวเองจากครอบครัว เพื่อนฝูงเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ เมื่อได้ยินได้ฟังก็แค่รู้หรือมีปัญญารู้แค่สืบปากว่าต่อๆกันมา จัดเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นโดยอ้อม เพราะต้องอาศัยสื่อกลางจึงจะเกิดความรู้ได้ ดังนั้นในการทำมาหากินทั้งการทำประมง การทำนา ทำไร่ ก็เรียนรู้ต่อ ๆ กันมาที่มีการเล่าขานหรือได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัวโดยพ่อแม่ปู่ย่าตายายบอกให้ฟังก็นำไปสู่การปฏิบัติแบบลองผิดลองถูกคือข้ามชั้นไปสู่ภาวนามยปัญญา อาจลองถูกมากกว่าหรือลองผิดมากกว่าเมื่อผ่านไปนานเข้าๆ บางคนได้พัฒนาเป็นจินตมยปัญญาในบางระดับ เกิดเป็นองค์ความรู้หรือเป็นภูมิปัญญา บุคคลเหล่านั้นก็พัฒนาเป็นภูมิปัญญาหรือปราชญ์ของชุมชนในเวลาต่อมาซึ่งในละแวกมีอยู่มากมาย

การเรียนรู้ที่ครบถ้วนนั้นเมื่อได้ยินได้ฟังมาต้องมีการคิดวิเคราะห์ คือเมื่อเรียนรู้ในชั้นสุตมยปัญญาแล้วต้องมีการนำความรู้นั้นมาสู่ขั้นการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์คือจินตมยปัญญาซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดความคิดและการพัฒนาปัญญาด้วยความคิด หลังจากการได้ยินได้ฟังซึ่งเป็นกระบวนการทำงานของจิตใจภายในตัวของคนนั้นให้ได้ความรู้จากการคิด การคำนึง การใคร่ครวญไตร่ตรองรู้จักพิจารณาให้แยบคาย การพิจารณาการคาดคะเนหาแนวความจริง โดยการใช้หลักเหตุผลมาคิดเชื่อมโยงเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองก่อน แล้วจึงเข้าสู่ขั้นการปฏิบัติหรือภาวนามยปัญญา การเรียนรู้ที่ข้ามขั้นตอนนำไปสู่การดำรงชีพที่ไม่สมบูรณ์ เช่น ในการทำอาชีพการเกษตรและประมงพื้นบ้านซึ่งเป็นอาชีพหลักในระบบเศรษฐกิจยังชีพของละแวกนั้นต่อมาเมื่อทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลงและเสื่อมโทรมจึงมีปัญหาคือผลผลิตจากทะเลไม่เพียงพอในการยังชีพประกอบกับฐานความรู้ไม่เพียงพอนำไปสู่ปัญหาการปรับตัวให้ทันกับยุคสมัย และเมื่อระบบเศรษฐกิจทุนมีบทบาทมากขึ้นก็ส่งผลไปยังผู้คนในระบบเศรษฐกิจยังชีพที่ปรับตัวไม่ทัน โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ในยุคหลังความทันสมัยที่เป็นสังคมฐานความรู้ส่งผลกระทบต่อผู้คนในระบบ

เศรษฐกิจยังชีพอย่างรุนแรงและหนักหน่วง เกษตรกรและประมงพื้นบ้านกลับกลายเป็นคนยากจน และไร้เกียรติและถูกผลักให้เป็นคนชายขอบ

เมื่อผู้คนในระบบเศรษฐกิจยังชีพต้องเข้ามาอยู่ในระบบเศรษฐกิจทุนทั้งคนดั้งเดิมของละแวกที่มีอยู่จำนวนน้อยและผู้อพยพในชุมชนบุกเบิกใหม่ต้องเผชิญคือการปลูกพืชเศรษฐกิจ ยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันก็ยิ่งใช้ความรู้ในรูปแบบเดิมคือสูตรมยัญญาแล้วข้ามไปสู่ ภาวนามยัญญา เช่น ในหมู่ผู้อพยพจากนครศรีธรรมราชซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวนาจากลุ่มน้ำปาก พนังที่เกิดปัญหาจากการค้าข้าวของประเทศทำให้มีปัญหาค้าหาหาที่ดินร่นหาอาชีพใหม่ จากการไต่ถามเพียงการเล่าขานกันว่าปลูกยางพาราแล้วรวยก็ตัดสินใจอพยพเข้าสู่ป่าละเมาะเพื่อปลูก ยางพาราทั้งที่ยังไม่เคยเห็นและรู้จักต้นยางพารามาก่อน (สัมภาษณ์กวี สังข์แก้ว, 12 สิงหาคม 2552) เมื่ออพยพมาแล้วก็เริ่มถางป่าตามที่ได้ยินต่อๆ กันมาว่าทางการกำหนดให้ต้องถางป่าให้ เตียนไม่มีต้นไม้อื่น ต้องปลูกเป็นแถวกำหนดระยะห่างที่ชัดเจน มีสูตรสำเร็จคือปุ๋ยเคมีและสารเคมี กำจัดศัตรูพืช ไม่มีใครให้ความรู้เรื่องดินว่าเหมาะไม่เหมาะและต้องฟื้นฟูดินอย่างไร ไม่มีการเรียนรู้ เรื่องดินทั้งในเรื่องสูตรมยัญญาและโดยเฉพาะขั้นสำคัญคือจินตมยัญญา การปลูกจึงไม่ยุ่งยากทำ ตามต่อ ๆ กันมา เพราะสภาพสังคมในยุคนั้นก็มีปัจจัยเอื้อให้เรียนรู้ได้แค่นั้น ผู้อพยพทั้งหลายก็ลง มือปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวชนิดนี้กันเลย ต่อมาเมื่อผ่านไปประมาณ 3 ทศวรรษ ประมาณปี 2532 ก็เกิดโรคอันเนื่องมาจากดินเสื่อมและบางพื้นที่มีการระบายน้ำไม่ดี และหน้ายางเป็นโรคเส้น ดำ ต้นยางจึงยืนต้นตายกันทุกสวนก็ว่าได้หรือเรียกกันในหมู่ชาวสวนยางพาราว่าโรคยืนต้นตายก็ โจษจันกันว่าถูกคนต่างกลุ่มกลั่นแกล้งใช้น้ำร้อนราดโคนต้นยางทำให้ยางใบเหลือง ใบนายหนึ่ง ยืน ต้นตายมีการร้องเรียนกันไปถึงสำนักนายกรัฐมนตรี (เวทีชุมชน, 6 พฤศจิกายน 2551) ประกอบกับ ไม่มีผู้รู้หรือหน่วยงานรับผิดชอบที่จะดันดันเข้าไปถึงในป่า การเรียนรู้ซึ่งกันได้เพียงขั้นต้นคือ สูตรมยัญญาจึงมีปัญหา ซึ่งเกษตรกรก็มักจะได้เรียนรู้กันในขั้นนี้จึงส่งผลกระทบต่อการผลิตทาง การเกษตรมาถึงปัจจุบัน

การเรียนรู้ของเกษตรกรในการปลูกยางพาราจึงเป็นเพียงการเรียนรู้ขั้นต้น แล้วข้ามไป ขั้นที่สามคือการปลูกยางพาราซึ่งขั้นการปฏิบัติ ดังนั้นเมื่อยางพาราเกิดโรคจึงไม่สามารถวิเคราะห์ หาเหตุผลที่ต้นยางยืนต้นตายซึ่งเป็นการเรียนรู้ขั้นที่สองได้ เพราะไม่ได้เรียนรู้ผลกระทบจากการใช้ สารเคมีตลอดจนการทำความเข้าใจสภาพดินว่าเป็นเหตุให้เกิดโรคได้หากดินเสื่อมโทรม ดินขาดธาตุ อาหาร และขาดจุลินทรีย์ที่ช่วยให้ดินสมบูรณ์อันเนื่องมาจากการใช้สารเคมีนานเกินไปจนดิน เสื่อมสภาพแต่กลับมองเป็นเรื่องของการกลั่นแกล้งโดยใช้วิธีคิดของตนเข้ามาเป็นฐานคิด อย่างไรก็ตาม ในการทำการเกษตรบางอย่างสามารถเรียนรู้ในขั้นสูตรมยัญญาได้ เช่น การทำเกษตรแบบ ผสมผสานหรือแบบวนเกษตรเพราะพืชสามารถพึ่งพาแลกเปลี่ยนธาตุอาหารในดินกันเองได้ แต่การ ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเช่น ยางพารา กาแฟและปาล์มน้ำมันต้องใช้การเรียนรู้ทั้งสามระดับจึงประสบ ผลสำเร็จได้และต้องเรียนรู้องค์ประกอบของการทำการเกษตรแบบนี้ให้ครบถ้วนจึงจะได้ผลดี

อย่างไรก็ตามเมื่อได้ใช้การพัฒนาปัญญาด้วยการเรียนรู้ทั้งสามขั้นในการทดลองพัฒนาการเรียนรู้กับเกษตรกรสวนยางพาราซึ่งประสบปัญหาโรคยางพาราดังกล่าวจากทั้ง 4 ตำบลโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ทั้ง 3 ขั้นตอน เช่น นายกี สังข์แก้ว เกษตรกรสวนยางพาราในหมู่ 1 ตำบลสวนแดง และเกษตรกรสวนยางพาราใกล้เคียง ด้วยการพัฒนาการเรียนรู้โดยเริ่มต้นด้วยสูตรมยปัญญาซึ่งคุ้นเคยและมีประสบการณ์อยู่ก่อนแล้วโดยในขั้นตอนการเรียนรู้แบบสูตรมยปัญญานั้นได้จัดเวทีเรียนรู้เรื่องการฟื้นฟูดินเพื่อแก้ปัญหาโรคยางพาราที่เป็นอยู่โดยมีวิทยากรภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาเดียวกันมาร่วมพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการอธิบายพูดคุยกันจนมีความเข้าใจ ต่อมายกระดับการเรียนรู้ด้วยจินตมยปัญญาโดยใช้สถานการณ์จริงลงไปยังพื้นที่สวนยางพาราวิเคราะห์สภาพโรค ปัจจัยที่ทำให้เกิดโรค ภาวะของโรค บริบทการทำสวนยาง และวิธีการทำสวนยาง ชี้ให้เห็นให้คิดวิเคราะห์สภาพโรคที่ทำให้รากถูกทำลาย รากดูดถึงโคนต้นช่วยให้เกิดการคิดคำนึงทบทวน ใคร่ครวญไตร่ตรอง รู้จักพิจารณาให้แบบคาย ตลอดจนการคาดคะเนหาความจริงในเรื่องดิน ในเรื่องธาตุอาหาร ความเสื่อมของดินที่ขาดจุลินทรีย์ การใช้สารเคมีมายาวนานนับสิบปี โดยการใช้หลักเหตุผลมาคิดเชื่อมโยงเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองก่อน ต่อจากนั้นจึงยกระดับเข้าสู่ภาวนามยปัญญาด้วยการนำไปสู่การปฏิบัติการใช้ระบบอินทรีย์ชีวภาพเข้าไปฟื้นฟูดินโดยใช้ปุ๋ยน้ำหมักตราครอบโคนต้นบริเวณราก โดยแบ่งช่วงของการรดน้ำหมักเป็นสามช่วงและเรียนรู้จากการสังเกตต้นยางพาราเป็นการเรียนรู้จากปฏิบัติอีกทอดหนึ่งเพื่อให้เกิดปัญญขึ้นจากการ ด้วยวิธีการผนวกการพัฒนาการเรียนรู้ทั้ง 3 ขั้นเข้าด้วยกันอีกครั้งหนึ่งและเน้นไปที่ภาวนามยปัญญาด้วยการทดลองปฏิบัติการใช้ปุ๋ยน้ำหมักตราครอบโคนต้นยางพาราด้วยการฟื้นฟูดินด้วยระบบอินทรีย์ชีวภาพตามที่กล่าวมาแล้ว ในระยะของการทดลองให้เรียนรู้ในขั้นจินตมยปัญญาและภาวนามยปัญญาตลอดระยะเวลาการทดลอง มีการสังเกต บันทึกผลการสังเกต เปรียบเทียบก่อนใช้ปุ๋ยหมักน้ำหมักเป็นระยะ 7 วัน 15 วัน 30 วัน 45 วัน จนครบ 3 เดือน ในที่สุดเกษตรกรก็สามารถผ่านขั้นตอนการเรียนรู้หรือการพัฒนาปัญญาทั้ง 3 ขั้นในการฟื้นฟูดินและพบความสำเร็จในการเรียนรู้เกิดปัญญาในการทำสวนยางพารา เกิดผลสัมฤทธิ์ประจักษ์ด้วยตนเองนำไปสู่การพัฒนาภูมิรู้ในการทำสวนยางพาราด้วยหลักการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนด้วยการทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักใช้เอง ต้นยางสมบูรณ์เขียวช่อมอวอ้วน น้ำยางข้น น้ำหนักยางแผ่นเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญบนฐานความรู้เชิงประจักษ์จากการปฏิบัติที่ควบคู่ไปกับการสังเกตนำมาสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปทบทวนเป็นองค์ความรู้จากการปฏิบัติ ปัจจุบันเกษตรกรผู้นี้ได้บรรลุการเรียนรู้ทั้ง 3 ขั้นเกิดปัญญขึ้นจากการเรียนรู้ที่ครบถ้วน

2. วัฒนธรรมการทำงานของผู้คน

ผู้คนในละแวกมีอาชีพหลักคือทำประมงและทำสวน เมื่อมองวัฒนธรรมการทำงานใน 3 รูปแบบ คือ แบบจารีตนิยม แบบจริตนิยม และแบบอำนาจนิยมแล้วพบว่า วัฒนธรรมการทำงานแบบจารีตนิยมมีฐานมาจากวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบสูตรมยปัญญาที่ส่งผลให้มีวัฒนธรรมการทำงานที่ทำไปตามที่เคยปฏิบัติแบบเดิมไม่เปลี่ยนแปลงเพราะเรียนรู้มาในระดับนั้น จึงยังมีการทำสวนและ

ทำประมงภายใต้แนวคิดแบบเดิมและการเรียนรู้แบบเดิมไม่ได้ปรับให้เป็นไปตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การทำสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันเคยมีวิธีการทำโดยใช้ระบบเคมีก็ยังปฏิบัติเหมือนเดิมโดยไม่เรียนรู้ผลผลิตที่ได้รับว่าเมื่อเวลาผ่านไปแม้ใช้ปุ๋ยเต็มที่แล้วแต่ผลผลิตไม่ได้ดีขึ้นก็ไม่ได้วิเคราะห์สาเหตุและผลลัพธ์ แม้ว่าขณะนี้จะมีกระแสฟื้นฟูดินโดยใช้ระบบอินทรีย์ชีวภาพก็ยังยึดแบบเดิมบนฐานความเชื่อเดิมว่าปุ๋ยเคมีและสารเคมีเป็นสูตรสำเร็จในการปลูกพืชทุกชนิด แม้ต้นทุนการปลูกจะสูงเพราะปุ๋ยราคาแพงก็ไม่เปลี่ยนแปลงวิธีคิดเพราะสะดวกและง่าย ในขณะเดียวกันได้ส่งผลต่อเนื่องไปถึงรูปแบบการทำงานแบบจารีตนิยมด้วย คือมีการทำการเกษตรตามใจตนเองเพราะไม่คุ้นเคยกับการทำสวนจึงทำไปตามที่คิดที่ได้เรียนรู้ตั้งแต่แรกมีการต่อยอดความคิดเดิมจากการทำนาบ้างเช่น การใช้ควายไถพรวนดินปรับพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันโดยใช้การไถพรวนเช่นเดียวกับการทำนา

ในการทำประมงก็เช่นเดียวกันยังใช้การทำงานแบบจารีตคือมีวิธีคิดว่าทะเลเป็นสาธารณะจึงไม่มีการคิดร่วมกันในการปกป้องสิทธิทางทะเลในเขต 3,000 เมตร ที่กฎหมายคุ้มครองเป็นเขตอนุรักษ์เพื่อการทำประมงชายฝั่งห้ามประมงพาณิชย์รุกล้ำเข้าไปทำประมงในเขตนี้ แต่เมื่อประมงพาณิชย์รุกล้ำเข้ามาถึงชายหาดชาวประมงก็ไม่ได้ลุกขึ้นต่อสู้เรียกร้องสิทธิของตน ต่างยอมรับถึงภาวะที่สัตว์น้ำลดลง เพราะว่าเมื่อเรืออวนรุนอวนลากเข้ามาลากในเขตชายฝั่งแล้วสัตว์น้ำวัยอ่อนก็หมดไปต้องใช้เวลา 3-4 เดือนจึงจะมีสัตว์น้ำให้ประมงชายฝั่งได้จับได้ และเมื่อถึงเวลานั้นเรือประมงพาณิชย์ก็เข้ามารุ่นและลากอีกระลอกต่อเป็นเช่นนี้ปีแล้วปีเล่า เพราะชาวประมงไม่เปลี่ยนวิธีคิดและวิธีทำงานที่ต้องพึ่งตนเองและพึ่งกันเองด้วยการมีส่วนร่วมปกป้องสิทธิในที่ทำกินของกันและกันและพัฒนาการเรียนรู้ในการรักษาสิทธิของตนตามที่กฎหมายคุ้มครอง จึงประสบปัญหาสัตว์น้ำลดลงเนื่องจากทะเลเป็นพื้นที่สาธารณะเมื่อประมงชายฝั่งไม่รักษาสิทธิทางทะเลของตน ไม่เรียนรู้การรักษาสิทธิชายฝั่งที่เป็นเขตอนุรักษ์หน้าบ้านของตนจึงประสบปัญหาความยากจนต่อไป ในการทำงานแบบจารีตนิยมคือคิดเองทำเองนั้นสามารถประสบความสำเร็จได้มากเช่นกันเพราะมีความอุตสาหกรรมวิริยะในงานที่ออกแบบไว้ เช่น การทำงานของกลุ่มเกษตรกรทำสวนปลูกกล้วยหอมทองส่งออกประเทศญี่ปุ่นที่เกษตรกรตำบลทุ่งควาวัดได้รวมตัวเป็นกลุ่มร่วมทุนกันปลูกกล้วยหอมทองส่งขายประเทศญี่ปุ่นดำเนินงานในรูปแบบธุรกิจชุมชน โดยมีสหกรณ์ผู้บริโภคประเทศญี่ปุ่นเป็นลูกค้าสร้างงานสร้างรายได้ให้เกษตรกรได้ต่อเนื่องยาวนานตั้งแต่ปี 2536 จนถึงปัจจุบัน มีการออกแบบการดำเนินการบนฐานคิด “พลังกลุ่ม ความเข้มแข็ง ความปลอดภัย และมิตรภาพ” และเป็นรูปแบบการดำเนินงานในรูปแบบธุรกิจชุมชนที่ใช้การประสานการค้าแบบ “เพื่อน” และบูรณาการการทำงานแบบอำนาจนิยมเข้ามาด้วยการรับการสนับสนุนจากทางราชการ เช่น การสนับสนุนงบประมาณโครงการภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็งประจำปีงบประมาณ 2553 จากสำนักงานสหกรณ์จังหวัดชุมพร โครงการบริหารจัดการตลาดผลไม้ของสถาบันเกษตรกร จำนวน 1,584,000 บาท มีกิจกรรมที่ดำเนินการ 2 กิจกรรม กิจกรรม 1) สนับสนุนปุ๋ยอินทรีย์แก่สมาชิกผู้ปลูกกล้วยหอมทอง กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควาวัด ตำบลทุ่งควาวัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร จำนวน 98 ตัน

กิจกรรม 2) สนับสนุนหน่อพันธุ์กล้วยหอมทองแก่สมาชิกผู้ปลูกกล้วยหอมทองกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควาต์ ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร จำนวน 50,000 หน่อ (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดชุมพร, 2553)

การบูรณาการวัฒนธรรมการเรียนรู้และวัฒนธรรมการทำงาน

ชุมชนหมู่บ้านสระขาว หมู่ 16 ตำบลละแม เป็นชุมชนที่มีการบูรณาการการทำงานทั้งแบบจารีตนิยม จริตนิยม และอำนาจนิยมเข้าเป็นหน่วยเดียวกันและประสบความสำเร็จอย่างยิ่งเป็นชุมชนหมู่บ้านที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้และมีพลวัตตลอดเวลาด้วยฐานคิดการใช้ทุนทางสังคมสร้างชุมชนนิยม คือ กรณีชุมชนหมู่บ้านสระขาว หมู่ที่ 16 ตำบลละแม เป็นหมู่บ้านที่สามารถพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้บูรณาการกับวัฒนธรรมการทำงาน ในด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้มีการพัฒนาการเรียนรู้ครบถ้วนทั้งสามขั้นคือทั้งสุดมยปัญญา ไปสู่จินตมยปัญญาและเข้าสู่ภาวนามยปัญญา และมีการบูรณาการวัฒนธรรมการทำงานทั้งวัฒนธรรมการทำงานแบบจารีตนิยม จริตนิยม และอำนาจนิยม เข้าด้วยกันกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ การบูรณาการดังกล่าวได้ส่งผลให้ชุมชนหมู่บ้านสระขาวสามารถสร้างตัวตนขึ้นได้อย่างรวดเร็วภายในระยะเวลาไม่นานที่สามารถพลวัตไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองได้อย่างกลมกลืน สำหรับการบูรณาการการพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้และวัฒนธรรมการทำงานของบ้านสระขาว ตำบลละแมนั้น บ้านสระขาวเป็นชุมชนที่เริ่มก่อตัวขึ้นในป่าดิบชื้นป่าสงวนแห่งชาติป่าละแมในทศวรรษ 2520 เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการในทศวรรษ 2530 ในปี 2533 หรือเมื่อ 18 ปีที่ผ่านมา และเป็นหมู่บ้านที่เป็นที่รวมของผู้คนที่อพยพมาจากต่างถิ่นที่ส่วนหนึ่งเป็นผู้เคยนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์เพราะเดิมบ้านสระขาวเป็นพื้นที่แทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในแถบตะเข็บรอยต่อระหว่างอำเภอฟะโล๊ะและอำเภอละแมจึงมีความเป็นสังคมพหุลักษณะที่เข้มข้นเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆ ในเขตป่าละแม ในช่วง 30 ปีนับแต่เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานในเขตป่ามีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับโลกมากมาย ระบบทุนนิยมที่ก่อให้เกิดบริโภคนิยมได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านสระขาวเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆ บ้านสระขาวจึงมีบทเรียนมากมายแต่มีจุดแข็งที่มีทุนทางสังคมด้านบุคคลและพลิกจุดอ่อนความเป็นสังคมพหุลักษณะให้เป็นจุดแข็ง โดยใช้การเรียนรู้จากภายนอกในทุกรูปแบบเป็นโอกาสในการปรับตัวเพื่อลดภาวะภัยคุกคามด้วยการใช้ฐานคิดชุมชนนิยมที่ตกผลึกมาจากสังคมนิยมปรับเปลี่ยนภาวะวิกฤตให้เป็นโอกาสของหมู่บ้านจนสามารถดำเนินการได้ประสบความสำเร็จเป็นหมู่บ้านที่เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ แม้ว่าผู้คนจะมาจากต่างถิ่นแต่มีผู้นำที่ได้พลวัตฐานคิดจึงสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของผู้คนได้ทั้ง 3 ระดับควบคู่ไปกับการพัฒนาวัฒนธรรมการทำงานเกิดวัฒนธรรมเชิงบูรณาการตามองค์ประกอบของชุมชนนิยม (เกรียงศักดิ์ เจริญศักดิ์, 2544) โดยบ้านสระขาวได้มีการพัฒนาการเรียนรู้ครบถ้วนทุกขั้นตอนทั้งสุดมยปัญญา ไปสู่จินตมยปัญญา และภาวนามยปัญญาที่ส่งผลไปสู่วัฒนธรรมการทำงานแบบบูรณาการทั้งการทำงานแบบจารีตนิยม แบบจริตนิยมหรือแบบนวัตกรรม และแบบอำนาจนิยม เกิดเป็นชุมชนย่อย ๆ มากมายแม้ความเป็นชุมชนได้ลบลายไปแต่โครงสร้างเดิมของบ้านสระขาวยังคงมีอยู่จึงสามารถถือพื้น

ขึ้นมาโดยใส่องค์ประกอบของชุมชนนิยมเข้าไปพร้อมกับการสร้างใหม่ด้วยการพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้และวัฒนธรรมการทำงานตามรูปแบบที่ชุมชนกำหนดเองเป็น 2 ชั้น **ชั้นที่หนึ่ง** เรียนรู้การสร้างกระแสชุมชนนิยมให้เกิดขึ้นทั่วทั้งบ้านสระขาว โดยมีเป้าหมายให้ผู้คนในบ้านสระขาวได้หันกลับมาให้ความสนใจและเห็นประเด็นที่กำลังเป็นปัญหา โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐ สื่อในชุมชน และองค์กรประชาสังคมเป็นไตรภาคีร่วมประชาสัมพันธ์แนวความคิดชุมชนนิยมและสร้างความสัมพันธ์ให้สมาชิกชุมชนได้ทราบอย่างต่อเนื่องทำให้สมาชิกได้พัฒนาการเรียนรู้และเกิดตระหนักและเห็นคุณค่าการรวมตัวเป็นชุมชน โดยได้รับความร่วมมือกับสถาบันและองค์กรต่างๆ คือ สำนักงานการเกษตรอำเภอละแม สำนักงานปฎิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมชุมพร สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอละแม สำนักงานปศุสัตว์อำเภอละแมและปศุสัตว์จังหวัดชุมพร สำนักงานสหกรณ์ชุมพร ประมงอำเภอละแม ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอละแม องค์การบริหารส่วนตำบลละแม ธนาคารออมสินละแม ธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรละแม มูลนิธิหมู่บ้านองค์กรพัฒนาเอกชน ชมรมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน เครือข่ายองค์กรชุมชน โรงเรียนบ้านทับใหม่ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสิริราษฎร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขภาคใต้ตำบลบ้านดัดเมือง เรียนรู้อยู่ที่ปากใต้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สมาคมแพทย์แผนไทยจังหวัดชุมพร สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) โครงการส่วนพระองค์บางเบิด กลุ่มแม่บ้านดอนยาว

ในส่วน **ชั้นที่สอง** สร้างชุมชนนิยมตัวอย่างเพื่อใช้เป็นเครื่องมือผลักดันกระแสและเห็นความสำคัญของแนวคิดชุมชนนิยม คือ สร้างชุมชนนักวิชาการของอำเภอละแม ชุมชนวิทยุชุมชนละแม เพื่อยกระดับความสำคัญของแนวความคิดโดยแสดงให้ประชาชนบ้านสระขาวและทั้งอำเภอละแมได้เห็นว่า การรวมตัวเป็นชุมชนมีความสำคัญ สำหรับชุมชนวิทยุชุมชนตำบลละแม คลื่น 89.00 MHz. ชื่อ วิทยุชุมชนคนละแม จัดตั้งในปี 2546 เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้นำ แกนนำชุมชนในอำเภอละแม โดยตัวแทนแกนนำชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้งานวิทยุชุมชนเครดิตยูเนียนสุราษฎร์ธานี วิทยุชุมชนจังหวัดพัทลุง วิทยุชุมชนจังหวัดสงขลา วิทยุพุทธศาสนาวัดถ้ำสำเภาทอง มีคณะกรรมการดำเนินการจัดปฏิบัติการ 13 คน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก กรรมการฝ่ายจัดรายการและเทคนิค กรรมการฝ่ายประเมินผล มีนักจัดรายการแรกก่อตั้ง 12 คน ปัจจุบันมี 20 คน ทดลองออกอากาศในวันที่ 17 กรกฎาคม 2548 และออกอากาศจริงในวันที่ 1 กันยายน 2548 ชุมชนวิทยุชุมชนตำบลละแมจัดเป็นชุมชนที่มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นระบบทั้งในด้านการเรียนรู้ การปฏิบัติการ ระเบียบข้อบังคับ โครงสร้างกรรมการ โครงสร้างการบริหาร มีรูปแบบการดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายร่วมกับภาคีพันธมิตร เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลละแม ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอละแม ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตำบลละแม มีการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้วิทยุชุมชนบนหลักการ “วิทยุชุมชนเป็นของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน” มีการสรุปบทเรียนผู้มีส่วนร่วมต่อกระบวนการวิทยุชุมชน การดำเนินงานวิทยุชุมชนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาองค์กรชุมชนตำบลละแม ชุมชนวิทยุชุมชนจึงเป็นตัวอย่าง

การสร้างชุมชนนิยมของอำเภอละแมอีกชุมชนหนึ่งที่มีหน้าที่หนึ่งในการสร้างและประสานความรู้ความเข้าใจของคนละแม (สัมภาษณ์ ทวีวัตร เครือสาย, 5 พฤศจิกายน 2551)

ในการฟื้นฟูชุมชนให้กลับมานั้นมีการกำหนดยุทธศาสตร์การสร้างชุมชนนิยมที่ชัดเจน โดยมีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของกระบวนการเรียนรู้สู่ความยั่งยืน มีการศึกษาบริบทชีวิตของชุมชนเองทั้งในด้านพัฒนาการชุมชน สภาพสังคมและวัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ การปกครอง มีการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนกลุ่มและองค์กรชุมชน มีกฎระเบียบของหมู่บ้าน มีการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนด้วยเทคนิค SWOT Analysis ในด้าน จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้านประกอบด้วยวิสัยทัศน์และประเด็นยุทธศาสตร์ไว้ในแผนชุมชน 5 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การสร้างการเรียนรู้และความสามารถในการจัดการชุมชน การพัฒนาอาชีพของชุมชนภายใต้ระบบและกลไกการตลาด ยุทธศาสตร์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การสนับสนุนชุมชนให้มีบทบาทรองรับความอ่อนแอของครอบครัวไทย การดูแลความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งเมื่อมองยุทธศาสตร์ชุมชนบ้านสระขาวตามกรอบรูปแบบชุมชนนิยมของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544) แล้วพบว่า ยุทธศาสตร์มีความสมบูรณ์ทั้งในด้านการเรียนรู้และการทำงาน ทั้งยุทธศาสตร์การต่อยอดการสร้างชุมชนจากโครงสร้างเดิมที่มีอยู่ การสร้างชุมชนโดยเริ่มจากกลุ่มคนสำคัญที่มีบทบาทในชุมชน การสร้างชุมชนพี่เลี้ยง การขยายชุมชนแบบ “หนึ่งเพิ่มหนึ่ง” หรือแบบ “ดาวกระจาย” (สัมภาษณ์ อุทัย เครือสาย ผู้ใหญ่บ้านสระขาว, 5 พฤศจิกายน 2551)

จากยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้สร้างชุมชนได้หลากหลาย คือ **ชุมชนกรรมการหมู่บ้าน** เป็นชุมชนที่อยู่ในการบริหารงานของหมู่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 สังกัดราชการส่วนภูมิภาค คือ อำเภอ ทำหน้าที่เสนอข้อแนะนำและให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านซึ่งมีโครงสร้างประกอบด้วย กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และ กรรมการโดยการเลือกตั้ง ไม่น้อยกว่า 2 คน กรรมการทั้งหมดมี 15 คน **ชุมชนกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.)** เกิดจากการสนับสนุนของภาคราชการ โดยกรมพัฒนาชุมชนให้ทุนจำนวน 280,000 บาท ตั้งแต่ปี 2538 เพื่อให้ผู้ที่ยากจนกู้ยืมไปลงทุนโดยไม่มีดอกเบี้ย มีการดำเนินงานรูปแบบคณะกรรมการ จำนวน 7 คนมาจากการคัดเลือกในที่ประชุมหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานกองทุน ให้สมาชิกในหมู่บ้านกู้ยืมตามศักยภาพของแต่ละบุคคลโดยการพิจารณาของกรรมการ และผู้กู้ยืมต้องจ่ายเงินสมทบครั้งละ 100 บาทไว้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ปัจจุบันมีเงินทุน 290,000 บาท **ชุมชนแม่บ้านเกษตรกรบ้านสระขาว หรือ กลุ่มพัฒนาสตรี** ก่อตั้งเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2538 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสมาชิกในชุมชนในการพัฒนาอาชีพหลักและสร้างอาชีพเสริม เสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีในชุมชน โดยการสนับสนุนของสำนักงานการเกษตรละแมอำเภอละแมและพัฒนาชุมชนละแม มีสมาชิกแรกก่อตั้ง 22 คน ปัจจุบันมีสมาชิก 45 คน มีทุนหมุนเวียน 28,600 บาท มีการ

ดำเนินงานแบบคณะกรรมการ มีกิจกรรมได้แก่การผลิตของใช้ในครัวเรือน เช่น กิจกรรมงานบุญ ประเพณี และงานสาธารณะ **ชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระขาว** ก่อตั้งเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2542 เนื่องจากชาวบ้านมีหนี้สินและขาดเงินทุนหมุนเวียนต้องกู้ยืมเงินนอกระบบ ดอกเบี้ยร้อยละ 10 – 20 ต่อเดือน ดำเนินการโดยรูปแบบคณะกรรมการ จำนวน 7 คน ที่มาจากการเลือกสรรของสมาชิก มีกิจกรรมรับฝากออมทรัพย์ และให้กู้ยืมเพื่อการลงทุน ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 445 คน มีเงินทุนหมุนเวียน 2,100,000 บาท นำดอกผลให้แก่สมาชิกและจัดสวัสดิการให้แก่ชุมชน เช่น ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน ให้รางวัลสมาชิกที่เคร่งครัดดี ให้ทุนในการบำรุงรักษาสาธารณประโยชน์ และการช่วยเหลืองานฌาปนกิจศพ

นอกจากนั้นมี**ชุมชนเกษตรกรรมบ้านสระขาว** ก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2543 จากการรวมตัวของชาวบ้านโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่สมาชิกเสริมสร้างความสามัคคีภายในชุมชน มีสมาชิกทั้งหมด 224 คน มีการดำเนินงานหลายกิจกรรม ได้แก่ โครงการรวมกลุ่มเพื่อซื้อและขายยางพาราแผ่น โครงการลดการใช้สารเคมีด้วยเครื่องตัดหญ้า เป็นทุนกู้ยืมจากสปก. โดยจัดหาเครื่องตัดหญ้าให้แก่สมาชิกผ่อนส่งเป็นรายเดือนจำนวน 20 เครื่อง โครงการกองทุนปุ๋ยหมุนเวียน ทุนกู้ยืมจากกองทุนตำบล โครงการจัดสวนพฤกษศาสตร์ชุมชน โครงการปลูกพันธุ์พืชท้องถิ่นเป็นอาหารและยา จากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ FAO และได้จดทะเบียนกับกองทุนพัฒนาและฟื้นฟูเกษตรกร และกองทุนวิสาหกิจชุมชน การดำเนินการของชุมชนเกษตรกรรมบ้านสระขาวได้ปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ โดยจัดแบ่งกิจกรรมย่อย ๆ เช่น กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์พืชบ้านสระขาว การเพาะกล้าไม้ ยาสมุนไพรพื้นบ้าน การนวดแผนไทย และผลิตภัณฑ์รากไม้ **ชุมชนผู้ใช้น้ำบ้านสระขาว** จัดตั้งขึ้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2545 โดยการส่งเสริมของสำนักงานชลประทานจังหวัดชุมพร เพื่อบริหารจัดการน้ำ มีคณะกรรมการ จำนวน 9 คน แบ่งเป็นสองเขต เขตหนึ่งแนวท่อส่งน้ำห้วยลูกปูจำนวน 3 คน เขตสองแนวท่อส่งน้ำห้วยสระขาว จำนวน 3 คน และทำหน้าที่เป็นประธาน เลขานุการและ นายทะเบียน กรรมการทำหน้าที่จัดเก็บค่าน้ำ รายละ 120 บาทต่อปีจากสมาชิก 175 ครัวเรือน เป็นค่าบำรุงรักษาอาคารอัดน้ำห้วยลูกปูและห้วยสระขาวและระบบท่อส่งน้ำ 20 กิโลเมตร **ชุมชนเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ตำบลละแม** ก่อตั้งเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2546 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้มีอาชีพเกษตรกรรมดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันและช่วยเหลือส่วนรวมโดยการสนับสนุนของสำนักงานปศุสัตว์และสำนักงานเกษตรกรรมอำเภอละแม และจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลกับสำนักงานเกษตรและสหกรณ์ชุมพร มีสมาชิกแรกก่อตั้ง 40 คน ทุนแรกก่อตั้ง 5,000 บาท ได้รับอุดหนุนจากปศุสัตว์จังหวัดชุมพร 170,000 บาท ปัจจุบันมีทุนหมุนเวียน 189,208 บาท มีสมาชิก 67 คน และได้รับการอุดหนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลละแม ในการซื้อเครื่องผลิตอาหารสัตว์ จำนวน 3,500 บาท มีการดำเนินงานแบบคณะกรรมการ จำนวน 7 คน มีกิจกรรมเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในชุมชน เช่น การเลี้ยงวัว การเลี้ยงปลา และเลี้ยงหมู **ชุมชน**

กองทุนหมู่บ้าน จัดตั้งตามนโยบายของรัฐบาล เมื่อปี 2546 สมาชิกลงหุ้นและมีทุนประเดิมหนึ่งล้านบาท ดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการ จำนวน 9 คน มีการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการ 3 คณะ มีกิจกรรมที่ดำเนินการนอกจากให้สมาชิกกู้ยืมเงินดอกเบี้ยร้อยละหกต่อปี มีการนำดอกผลให้แก่โรงเรียน และสร้างที่พักรอรถ ในปี 2549 สมทบสร้างศาลาหมู่บ้าน 50,000 บาท ร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์ 20,000 บาทและที่เหลื่อชาวบ้านสมทบ ปัจจุบันกองทุนมีเงินทุนหมุนเวียน 1,042,000 บาท มีสมาชิก 275 ราย

ชุมชนที่ดำเนินการเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพคือ **ชุมชนอนุรักษ์พันธุ์พืชสระขาว** แยกออกมาเป็นชุมชนย่อยจากชุมชนเกษตรกรรมบ้านสระขาว ตั้งเป็นชุมชนย่อยเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2547 เพื่อดำเนินการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และเสริมสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่งเสริมการอนุรักษ์ การปลูก การขยาย ใช้ประโยชน์ จากพันธุ์พืชท้องถิ่น และเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางแหล่งอาหารของชุมชน เสริมสร้างความสามัคคี สร้างงานและ สร้างรายได้ให้ชุมชน มีสมาชิกปัจจุบัน 29 คน ดำเนินงานแบบคณะกรรมการ มีทุนจากลงหุ้นของสมาชิก และเงินสมทบจากกองทุนพันธุ์พืช รวม 37,500 บาท กิจกรรมที่ดำเนินการ ได้แก่การเพาะกล้าไม้ เฝ้าถ่าน ผลิตภัณฑ์จากรากไม้ ยาสมุนไพร และการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นให้แก่เยาวชนในแถบบริเวณบ้านสระขาว **ชุมชนกองทุนปุ๋ยชีวภาพ** ก่อตั้งเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2548 โดยการลงหุ้นของสมาชิกมีวัตถุประสงค์เพื่อลดต้นทุนอื่นๆ ในเรื่องของการใช้จ่ายในการเกษตร เพื่อสร้างการเรียนรู้แนวทางการทำปุ๋ยชีวภาพ และเพื่อปรับปรุงบำรุงดินและรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันภายในหมู่บ้าน สมาชิกแรกก่อตั้ง 17 คน ทุน 1,700 บาท มีการดำเนินงานแบบคณะกรรมการ จำนวน 5 คน ทำกิจกรรมผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อไว้ใช้ในสวน โดยมีข้อตกลงของกลุ่มต้องมาทำปุ๋ยพร้อมกัน หากผู้ใดไม่มาต้องเสียค่าปรับให้แก่กลุ่มครั้งละ 300 บาท และเฉลี่ยปุ๋ยที่ได้เท่าๆ กัน และคิดเป็นเงินตามต้นทุนการผลิตเป็นค่าดำเนินการในการผลิตปุ๋ยแต่ละรอบร้อยละ 10 สมทบให้กลุ่ม ร้อยละ 5 ให้ผู้ประสานงานร้อยละ 5 ต่อมาธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์จะแม่ให้ทุนสมทบและเปิดเป็นโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ และองค์การบริหารส่วนตำบลละแมสนับสนุนเงินให้ 46,000 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก 37 คน ทุนหมุนเวียน 93,700 บาท ผลิตปุ๋ยชีวภาพ เฉลี่ยอย่างน้อยสองเดือนต่อครั้งๆ ละ 40-50 ตัน

สำหรับการขยายออกนอกชุมชนส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเกิดแรงบันดาลใจที่จะออกไปสร้างชุมชนใหม่ เกิดความสนใจใหม่ ๆ หรือแตกตัวไปเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานของชุมชนและรักษาคุณภาพของชุมชนเอาไว้ เพราะชุมชนขนาดเล็กมีแนวโน้มในการรักษาคุณภาพได้ดีกว่าชุมชนขนาดใหญ่ โดยมีกลยุทธ์ในการขยายตัวหรือแตกตัว เช่น การมีสมาชิกชุมชนจากต่างหมู่บ้าน ต่างตำบล และช่วยให้ต่างหมู่บ้านต่างตำบลสร้างชุมชนนิยมของตน ยุทธศาสตร์ดาวกระจายเป็นกลยุทธ์สำคัญที่จะช่วยให้สังคมมีชุมชนนิยมเกิดขึ้นมากมาย ได้แก่ชุมชนเครือข่ายจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำละแม การขยายตัวของชุมชนดำเนินการเป็น 2 ระบบ คือ

ระบบตำบลเดียวกันหมู่บ้านเดียวกัน ได้แก่ ชุมชนอนุรักษ์พันธุ์พืชบ้านสระขาว ชุมชนเกษตรกร เลี้ยงสัตว์ตำบลละแมและชุมชนอื่นๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว และระบบตำบลเดียวกันต่างหมู่บ้าน ได้แก่ ชุมชนปุ๋ยชีวภาพบ้านสระขาว และมีชุมชนต่างหมู่บ้านในตำบลละแมมาร่วมด้วยคือ หมู่ 13 บ้านคลองสง หมู่ 19 บ้านทรัพย์ทวี ชุมชนแม่บ้านเกษตรกรสิริราษฎร์ มีหมู่ 13 บ้านคลองสง หมู่ 19 บ้านทรัพย์ทวีร่วมด้วยเช่นกัน ชุมชนพัฒนาสตรีบ้านสระขาวมีชุมชนต่างหมู่บ้านในตำบลละแม หมู่ 13 บ้านคลองสง หมู่ 19 บ้านทรัพย์ทวี ระบบต่างตำบล เช่น ชุมชนจัดบ้านจัดเมือง หมู่ 7 บ้านหิน ลูกช้าง ตำบลทุ่งควาต์ ชุมชนบ้านน้ำตกจำปูน หมู่ 8 ตำบลทุ่งควาต์มาร่วมกิจกรรมในลักษณะเป็น เครือข่าย (สัมภาษณ์ ทวีวัตร เครือสาย, 27 มีนาคม 2551)

ตัวแบบการเรียนรู้ของชุมชนนิคมบ้านสระขาว

ลักษณะการรวมตัวของชุมชนนิคมบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม ชุมชนได้ร่วมกันออกแบบ ประกอบด้วย

1. การสร้างความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของชุมชน เพื่อผลักดันให้สมาชิกร่วมแรง ร่วมใจสร้างสรรค์ชุมชนของตน สร้างความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้น โดยมีโครงการขยายผล องค์ความรู้ปราชญ์เกษตรเชื่อมประสานกับชุมชนในหมู่บ้าน ได้แก่ ชุมชนปุ๋ยชีวภาพ ชุมชน เกษตรกรเลี้ยงสัตว์ มีคณะทำงาน คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์พืชบ้านสระขาว วิทยากรท้องถิ่น จุดเรียนรู้คณะกรรมการเครือข่ายจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำละแม มีครูอาจารย์บุคลากรภายนอก มาร่วมให้ความรู้ในชุมชน มีผู้รู้ท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ด้านการเกษตร ได้แก่ นายบัว ชัยเชิดชู ทำการเกษตรผสมผสานภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง การทำสวนยางพาราแซมด้วย พืชผักหลากหลายชนิดไว้ทั้งกินและขาย เวลาที่ว่างยังทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ เผาถ่านและทำ จักสานไม้กวาด เป็นตัวอย่างแก่คนในชุมชน นายประโยชน์ นิลรัตน์ เป็นเกษตรกรหัวก้าวหน้าริเริ่ม และทดลองการทำเกษตรผสมผสานหลายรูปแบบหลายแนวทาง และยังนำความรู้ที่ได้จากการ ปฏิบัติบอกต่อแก่คนอื่น ๆ ด้านสมุนไพรและหมอยาพื้นบ้าน ได้แก่ นายอุทัย เครือสาย เป็น หมอยาพื้นบ้านรักษาโรคให้คนในชุมชนบ้านสระขาวและชุมชนใกล้เคียง นายไพสิทธิ์ ศรีตังนันท์ มีความรู้ด้านพันธุ์พืชสมุนไพรหลายชนิดและเป็นวิทยากรท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้ให้เยาวชน นาย ทะเนง เตียววานิช มีความชำนาญการนวดแผนไทยและความรู้การผลิตยาพื้นบ้านรวมทั้งเป็น วิทยากรท้องถิ่น ด้านงานช่างไม้และงานก่อสร้าง ได้แก่ นายสมเกียรติ วรรณขาว นายสุนทร ฝอยทอง นายจารึก เรืองสังข์ และนายคะนองฤทธิ์ ร่มแก้ว เป็นต้น

2. การวางหลักเกณฑ์และข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน โดยทุกชุมชนมีการ กำหนดกฎกติกาเพื่อขจัดความไร้ระเบียบ สับสน วุ่นวาย ชัดแจ้ง แยกแยะ ที่อาจนำไปสู่ความ ล่มสลายได้ จึงกำหนดหลักเกณฑ์และข้อตกลงที่ชัดเจนในการอยู่ร่วมกันซึ่งเป็นวิถีทางสำคัญที่นำไปสู่ ความมีวินัยของชุมชน การสร้างชุมชนนิคมบ้านสระขาวจึงให้ความสำคัญกับการวางกฎเกณฑ์ที่

เหมาะสมและเป็นที่เห็นพ้องต้องกันสำหรับแนวทางปฏิบัติในชุมชน โดยหลักเกณฑ์เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนร่วมกันกำหนดและรับรู้ร่วมกันและการยอมรับทั้งชุมชนหมู่บ้าน 9 ข้อ ประกอบด้วย 1) ประชาชนทุกครัวเรือนมีหน้าที่ต้องเข้าร่วมประชุมหรือร่วมพัฒนาหมู่บ้านและให้มีการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐานสามารถตรวจสอบได้ 2) การพิจารณาให้ความช่วยเหลือหรือการรับสิทธิประโยชน์จากหมู่บ้านให้ใช้เกณฑ์การเข้าร่วมประชุมหรือการร่วมพัฒนาหมู่บ้านอย่างน้อยร้อยละ 40 ในรอบปีที่ผ่านมา 3) ผู้ที่มีประวัติเสื่อมเสียทางการเงินให้กรรมการกองทุน กรรมการกลุ่มพิจารณาตัดสิทธิการได้รับประโยชน์ทั้งปวงยกเว้นกรณีที่มีเหตุจำเป็นสุดวิสัยให้ผ่านความเห็นชอบของที่ประชุมกรรมการหรือเวทีประชุมแกนนำชุมชน 4) แกนนำชุมชนประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการ กรรมการหมู่บ้าน กรรมการกลุ่ม กรรมการกองทุน และผู้นำธรรมชาติ หรือปราชญ์ชาวบ้าน จะต้องมีการประชุมเดือนละหนึ่งครั้งเพื่อหาแนวทางการพัฒนาชุมชนหรือลงมติ แล้วอาจนำไปหารือหรือพิจารณาประชาสัมพันธ์ในที่ประชุมหมู่บ้าน 5) ประชาชนทุกครัวเรือนมีหน้าที่รักษาทรัพย์สินที่เป็นของส่วนรวมและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้คงอยู่ในสภาพดี ผู้ใดกระทำการเป็นเหตุให้ทรัพย์สินส่วนรวมชำรุดเสียหาย ต้องรับผิดชอบซ่อมแซมให้เหมือนเช่นเดิม ห้ามจับสัตว์น้ำโดยการช้อน หรือยาเบื่อ หรือทิ้งสารพิษในแหล่งน้ำสาธารณะ ผู้ใดฝ่าฝืนปรับตั้งแต่ 1,000-10,000 บาท ห้ามจับสัตว์น้ำบริเวณหน้าฝายในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม ของทุกปี ผู้ใดฝ่าฝืนปรับตั้งแต่ 1,000-10,000 บาท 6) ครัวเรือนใดเปิดน้ำทิ้ง โดยไม่ได้รับอนุญาตจากกรรมการผู้ใช้น้ำ ปรับตั้งแต่ 1,000-10,000 บาท การตัด หรือโค่นไม้ยางพารา ทั้งผู้ซื้อ หรือผู้ขาย ต้องชำระเงินไร่ละ 200 บาท ให้กรรมการหมู่บ้านไว้เพื่อเป็นค่าซ่อมแซมถนนที่ชำรุดหรือเก็บไว้ในกองทุนเพื่อการพัฒนา 7) ห้ามไม่ให้มีคนต่างด้าวอยู่ในพื้นที่บ้านสระขาว 8) การก่อความไม่สงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน อาทิ ลักขโมย ทำร้ายร่างกายผู้อื่น ฯลฯ ให้พิจารณาตามเหตุและผลเป็นรายๆ ไป ห้ามยิงปืนในยามวิกาลโดยไม่มีเหตุจำเป็น ผู้ใดฝ่าฝืนปรับตั้งแต่ 1,000-10,000 บาท 9) ที่ประชุมคณะแกนนำชุมชน สามารถออกกฎระเบียบ หรือมาตรการอื่น ๆ ตามสมควร เพื่อให้เกิดความสงบ เรียบร้อยภายในหมู่บ้าน และนำเสนอต่อที่ประชุมหมู่บ้านพิจารณารับรองการประกาศใช้

3. การสร้างระบบ“ค้ำประกันสัญญา”ในชุมชน การร่วมกันสร้างค้ำประกันสัญญาของชุมชนบ้านสระขาวตามหลักเกณฑ์ของชุมชนเป็นพันธะสัญญาระหว่างกันตามมติที่ประชุมหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2548 จำนวน 9 ข้อ เรียกว่า “กฎระเบียบชุมชนหมู่บ้านสระขาว” ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงเป็นเหมือนค้ำประกันสัญญาที่สมาชิกทุกคนในชุมชนได้กระทำต่อกันโดยยืนยันถึงการรักษาความสัมพันธ์อันดีเอาไว้ยินยอมที่จะผูกชีวิตไว้ด้วยกันยินดีช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน อุทิศตัวเพื่อชุมชนตลอดจนยอมลดความเป็นส่วนตัวลงและซุกคุณค่าของการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ค้ำประกันสัญญาที่ให้ต่อกันจะช่วยจรรโลงความสัมพันธ์ของสมาชิกให้ตั้งมั่นอยู่ได้มากกว่าการทำสัญญาใด ๆ

4. การพัฒนาองค์กรการจัดการในทุกชุมชน การจัดองค์กรเชิงซ้อนภายในชุมชนบ้านสระขาวมีการแบ่งเป็นโครงสร้างกลุ่มหลายระดับโดยมีเป้าหมายร่วมกันในการให้สมาชิกทุกคนของชุมชนได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างครบถ้วนและทั่วถึง แบ่งเป็นชุมชนย่อย ๆ เพื่อประสิทธิภาพใน

การดูแลสมาชิกซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยให้สมาชิกได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงและใกล้ชิด เกิดการแบ่งปัน มีความสนิทสนมและความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งซึ่งมีความรักความผูกพันให้สมาชิกได้รับความเอาใจใส่ทุกด้านอย่างครบถ้วนโดยเฉพาะด้านจิตใจทุกชุมชนได้รับการหล่อเลี้ยงและเติมเต็มกำลังใจอยู่เสมอเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี ลักษณะที่น่าสนใจของชุมชนย่อยๆ คือ สมาชิกในชุมชนนิยมสนิทสนมกลมเกลียวกันอย่างลึกซึ้ง การมีสมาชิกจำนวนน้อยทำให้มีการปฏิสัมพันธ์ลึกในทุกรื่องของชีวิต เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทำให้กิจกรรมบรรลุเป้าหมาย มีความรู้สึกเป็นเจ้าของมีความสัมพันธ์เป็นพี่เป็นน้องตลอดจนมีความยึดโยงรับผิดชอบต่อกันอย่างใกล้ชิด เพราะดำเนินการบนบรรทัดฐานร่วมซึ่งมีวัฒนธรรมและวิธีการที่ชุมชนยอมรับร่วมกัน ทำให้ไม่เกิดความแตกแยกเกิดความไว้วางใจ กลุ่มย่อยในชุมชนนิยมบ้านสระขาวมีส่วนคล้ายคลึงกับกลุ่มปฐมภูมิ คือ มีคนจำนวนน้อย มีการกระทำต่อกันโดยตรง รู้จักมักคุ้นกันเป็นการส่วนตัว ติดต่อสัมพันธ์กันหลายด้าน คบค้าสมาคมแบบตัวต่อตัวค่อนข้างถาวรในหลายเรื่องของการดำรงชีวิต

ชุมชนนิยมบ้านสระขาวแบ่งเป็นชุมชนย่อยๆ 14 ชุมชนเมื่อมองด้วยทฤษฎีระบบหน่วยระบบบ้านสระขาวมีหน่วยย่อยระบบถึง 14 อนุระบบ ทุกชุมชนมีองค์การจัดการทุกชุมชนคือ มีคณะกรรมการ มีแผนงาน กิจกรรม กฎกติกา งบประมาณ หน่วยย่อยประกอบด้วย 1) ชุมชนคณะกรรมการหมู่บ้าน 2) ชุมชนพัฒนาสตรีหรือแม่บ้านเกษตรกรบ้านสระขาว 3) ชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสระขาว 4) ชุมชนเกษตรกรรมบ้านสระขาว 5) ชุมชนอนุรักษ์พันธุ์พืชสระขาว 6) ชุมชนผู้ใช้น้ำบ้านสระขาว 7) ชุมชนกองทุนปุ๋ยชีวภาพ 8) ชุมชนกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน 9) ชุมชนกองทุนหมู่บ้าน 10) ชุมชนเกษตรกรเลี้ยงสัตว์(11) ชุมชนแม่บ้านเกษตรกรสิริราษฎร์ 12) ชุมชนเกษตรกรรวมใจ(ปุ๋ยชีวภาพบ้านคลองสง 13) ชุมชนเกษตรกรปลูกปาล์มน้ำมัน และ 14) ชุมชนผลิตน้ำมันพืชไบโอดีเซล และมีการจัดโครงสร้างการจัดการที่ชัดเจน ชุมชนย่อยมีผู้นำกลุ่มเป็นผู้ประสานงานและทำหน้าที่ดูแลสมาชิกภายในกลุ่ม ผู้นำกลุ่มเป็น “ผู้นำตามธรรมชาติ” ที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน และเป็นผู้มีความสามารถในการนำหรือมีภาวะผู้นำผู้นำในชุมชนมีหลายระดับ การเชื่อมโยงกลุ่มย่อย ๆ ภายในชุมชนกลุ่มเล็กจะรับผิดชอบต่อกกลุ่มใหญ่ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มใหญ่ก็ดูแลกลุ่มเล็ก ยึดโยงต่อกันแบบสองทาง แต่ละกลุ่มย่อยจะเน้นการดูแลตนเองในกลุ่ม ถ้ามีสิ่งกีดขวางความสามารถในการจัดการของกลุ่มย่อยจะเป็นหน้าที่ของกลุ่มใหญ่จนถึงระดับสุดท้ายคือระดับชุมชนนิยม และระดับกิจกรรม ผู้ประสานงาน หรือผู้นำกลุ่ม เช่น ชุมชนผลิตน้ำมันพืชไบโอดีเซล มีผู้นำกลุ่ม หรือผู้ประสานงาน คือ นายพลเดช หนูสวัสดิ์ ชุมชนกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์พืชบ้านสระขาว การเพาะกล้าไม้ประดับ คือ นายสวัสดิ์ มีคลัง ชุมชนกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์พืชบ้านสระขาว เกษตรยั่งยืน ธนาครตันไม้ คือ นายจิรินทร์ ชุกกลีน ชุมชนกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์พืชบ้านสระขาว การผลิตยาสมุนไพร คือ นายสมปอง สัจด์ ชุมชนกลุ่มเกษตรกรรมบ้านสระขาว คือ นางพงศกร สุวรรณณีนี ชุมชนกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์บ้านสระขาว การเลี้ยงนกกระทา คือ นางจิราภรณ์ แก้วประดิษฐ์ ชุมชนกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์บ้านสระขาว การเลี้ยงปลา คือ นายเสรี ศรีรักษา ชุมชนกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์บ้านสระขาว การเลี้ยงหมูหลุม คือ นายทวีศักดิ์ เกื้อสม ชุมชน

กลุ่มปุยชีวภาพบ้านสระขาว คือ นายประโยชน์ นิลรัตน์ ชุมชนกลุ่มเกษตรกรรมใจ การปลูกผักปลอดสารพิษ มีผู้นำกลุ่มหรือผู้ประสานงาน คือ นายสมมิตร บุญมาก ชุมชนกลุ่มเกษตรกรรมปลูกปาล์มน้ำมัน คือ นายประโยชน์ นิลรัตน์ ชุมชนกลุ่มจัดบ้านจัดเมืองและเกษตรอื่น คือ นายสำเร็จ พัทธกิจปรัชญากุล

5. กระบวนการบริหารงานชุมชนอย่างครบถ้วน ด้วยแผนแม่บทชุมชน และแผนชุมชนระยะ 5 ปีโดยได้เริ่มเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนในปลายปี 2543 และปี 2544 โดยมีสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มูลนิธิหมู่บ้าน มหาวิทยาลัยทักษิณ ชมรมเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นภาคีร่วมในการเรียนรู้และการปฏิบัติการตั้งแต่การค้นหาแกนนำ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล การประชาพิจารณ์แผน และมีการปรับปรุงแผนเป็นระยะๆ จากกระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่เกิดจากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยแกนนำที่เป็นตัวแทนของทุกภาคส่วนในหมู่บ้านสระขาวทั้งผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้ากลุ่มหรือชุมชนย่อย จำนวน 20 คน ชุมชนบ้านสระขาวจึงมีกระบวนการบริหารงานชุมชนครบถ้วนทุกด้าน คือ มีการวางวิสัยทัศน์ชุมชนอย่างชัดเจน กำหนดวัตถุประสงค์ของชุมชนชัดเจน กำหนดเป้าหมายของชุมชน มีแผนงานชัดเจน การบริหารงานในลักษณะกระจายอำนาจแบบรวมศูนย์ การทำงานเป็นทีม การเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในทุกด้าน การวางระบบข้อมูลสารสนเทศในลักษณะ เป็นมิตรต่อผู้ใช้งาน การวางระบบการสื่อสารที่กระจายให้ทั้งชุมชนและภายนอกรับรู้การดำเนินงาน การพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการภายในชุมชน และการสร้างผู้นำชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนั้นมียุทธศาสตร์พัฒนาผู้เฒ่าชราชุมชน โดยได้จัดระบบการสร้างชุมชนนิยมให้มีผู้รู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้รู้จากภายนอกชุมชนทั้งระดับภาคใต้และระดับประเทศคอยให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกในด้านต่างๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนบ้านสระขาว ได้แก่ ผู้รู้ด้านต่าง ๆ ด้านการเกษตร ได้แก่ นายบัว ชัยเชิดชู มีความรู้การเกษตรผสมผสานภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง การเพาะปลูกสวนยางพาราแซมด้วยพืชผักหลากหลายชนิดไว้ทั้งกินและขาย ทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ เผาถ่านและทำจักสานไม้กวาด เป็นตัวอย่างแก่คนในชุมชน นายประโยชน์ นิลรัตน์ เป็นเกษตรกรหัวก้าวหน้าริเริ่มและทดลองการทำเกษตรผสมผสานหลายรูปแบบหลายแนวทาง และยังนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติบอกต่อแก่คนอื่น ๆ ด้านสมุนไพรและหมอยาพื้นบ้าน ได้แก่ นายอุทัย เครือสาย เป็นหมอยาพื้นบ้านรักษาโรค นายไพสิทธิ์ ศรีดงนันท์ มีความรู้ด้านพันธุ์พืชสมุนไพรหลายชนิดและเป็นวิทยากรท้องถิ่นถ่ายทอดให้แก่เยาวชน นายทะนง เตียววานิช มีความชำนาญการนวดแผนไทยและความรู้การผลิตยาพื้นบ้านรวมทั้งเป็นวิทยากรท้องถิ่นด้านงานช่างไม้และงานก่อสร้าง ได้แก่ นายสมเกียรติ วรรณขาว นายสุนทร ฝอยทอง นายจารึก เรืองสังข์ นายคะนองฤทธิ์ ด้านการบริหารจัดการชุมชนแกนนำบ้านสระขาว เช่น นายอุทัย เครือสาย ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ละแม และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต นาย

สวัสดิ์ มีคลัง สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลละแม กรรมการหมู่บ้านฝ่ายประชาสัมพันธ์ วิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์พืชบ้านสระขาว กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มเกษตรกรเลี้ยง สัตว์ละแม กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มผู้ใช้น้ำ นางสาวเฉลียว มวยดี กรรมการและเลขานุการหมู่บ้าน กรรมการกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์พืชบ้านสระขาว วิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น นายบัว ชัยเชิดชู กรรมการ หมู่บ้านฝ่ายการเกษตรและสิ่งแวดล้อม กรรมการกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์พืช วิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น สมาชิกกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ละแม กลุ่มออมทรัพย์ นางฉลวย ทองสงฆ์ ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกกลุ่มแม่บ้านสตรี กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์พืชบ้านสระขาว นายสมเกียรติ วรรณขาว กรรมการหมู่บ้านฝ่ายการศึกษา วิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์พืชบ้านสระขาว นายสุทัศน์ เพิ่มพรสกุล กรรมการหมู่บ้านฝ่ายพัฒนา นางโสภา อิศระพันธ์ กรรมการหมู่บ้าน วิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น นางยาใจ ทองสงฆ์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่ม แม่บ้านสตรี นายนิคม มุสิกตะ ประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำ นายวันเต็ม กรดสุวรรณ กรรมการหมู่บ้านฝ่าย สาธารณสุข ประธานอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม) นายไพสิทธ์ ศรีตังนันท์ กรรมการหมู่บ้านฝ่าย ป้องกันและปราบปราม วิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น นางกัลยา ช่วยมณี กรรมการกลุ่มสัจจะออม ทรัพย์ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

ส่วนผู้เชี่ยวชาญนอกชุมชนและภาคีร่วมพัฒนา ที่หน่วยงานราชการ สถาบัน การศึกษา หน่วยงานเอกชน ได้ร่วมประชาสัมพันธ์แนวความคิดชุมชนนิยมบ้านสระขาวอย่างต่อเนื่องและ เข้มขัน ทำให้คนในบ้านสระขาวเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าการมีชุมชนเป็นรากฐานของสังคม โดยได้รับความร่วมมือกับสถาบันและองค์กรต่างๆ คือ สำนักงานการเกษตรอำเภอละแม จังหวัด ชุมพรสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมชุมพร สำนักงานเกษตรอำเภอละแม สำนักงานพัฒนา ชุมชนอำเภอละแม สำนักงานปศุสัตว์อำเภอละแมและจังหวัดชุมพร สำนักงานสหกรณ์ชุมพร ประมง อำเภอละแม ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอละแม องค์การบริหารส่วนตำบลละแม ธนาคารออมสินละแม ธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรละแม มูลนิธิหมู่บ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน ชมรม เกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน เครือข่ายองค์กรชุมชน โรงเรียนบ้านทับใหม่ โรงเรียนตำรวจตระเวน ชายแดนสิริราษฎร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขภาคใต้ ตำบลบ้านดับเมือง เรียนรู้อยู่ที่ปากใต้ สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สมาคมแพทย์แผนไทยจังหวัดชุมพร สถาบันชุมชน ท้องถิ่นพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) โครงการส่วนพระองค์บางเบิด กลุ่มแม่บ้านดอน ยาว

ในการจัดตั้งภาคีร่วมกันเพื่อสร้างชุมชนนิยมนั้นมีลักษณะเป็นพหุภาคี **ภาครัฐ** ภาคราชการและภาคการเมืองสำนักงานการเกษตรอำเภอละแม จังหวัดชุมพรสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตรกรรมชุมพร สำนักงานเกษตรอำเภอละแม สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอละแม สำนักงาน ปศุสัตว์อำเภอละแม และจังหวัดชุมพร สำนักงานสหกรณ์ชุมพร ประมงอำเภอละแม ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอละแม องค์การบริหารส่วนตำบลละแม ธนาคารออมสินละแม ธนาคารเกษตรและ

สหกรณ์การเกษตรระแม ภาคเอกชน องค์การพัฒนาเอกชน องค์การอิสระ ธุรกิจเอกชน มูลนิธิ หมู่บ้าน องค์การพัฒนาเอกชน ชมรมเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน เครือข่ายองค์กรชุมชน โครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขภาคใต้ ตำบลบ้านดงเมือง เรียนรู้อยู่ที่ปากใต้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สมาคมแพทย์แผนไทยจังหวัดชุมพร สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) โครงการสวนพระองค์บางเบิด กลุ่มแม่บ้านดอนยาว ภาควิชาการ โรงเรียน มหาวิทยาลัย โรงเรียนบ้านทับใหม่ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสิริราษฎร์มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ภาคประชาชน ประชาชนบ้านสระขาว ประชาชนตำบลระแม ประชาชนหมู่ ที่ 7 ตำบลทุ่งควาตัด ทั้ง 4 ภาคนี้นอกจากจะมีส่วนสนับสนุนให้เกิดการสร้างชุมชนในส่วนของตนแล้วยังควรร่วมมือกันใกล้ชิดยิ่งขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนและให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันตามจุดแข็งของแต่ละภาคมีเพื่อทำให้การสร้างชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงภายใต้การทำงานของทุนทางสังคมของชุมชนบ้านสระขาว (เวทีชุมชน, 16 กันยายน 2551)

3. วัฒนธรรมการผลิตและการบริโภคของผู้คน

ในการผลิตและการบริโภคนี้เมื่อพิจารณาในด้านจารีต นวัตกรรม และจุดอ่อนและจุดแข็งนั้น สามารถพิจารณาได้ดังนี้

3.1 จารีตการผลิตและการบริโภค

1) จารีตการผลิต ในสังคมดั้งเดิมซึ่งเป็นชุมชนชาวประมง และชุมชนชาวนาชาวไร่ มีการผลิตและบริโภคแบบดั้งเดิม คือ ผลิตในสิ่งที่กินได้และบริโภคในสิ่งที่ผลิตได้ การผลิตคือการจับสัตว์น้ำเพื่อบริโภคและเพื่อขาย ซึ่งจับสัตว์น้ำกึ่งหอยปูปลาพอเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือนแต่ละวันและเพื่อขายแต่ละวัน ไม่ได้ผลิตเพื่อเงินแต่ผลิตเพื่อให้อยู่รอดหาเงินเพียงซื้อเครื่องปรุงอาหาร เสื้อผ้า เครื่องใช้ที่ตนเองไม่ได้ เพราะสัตว์น้ำสมบูรณ์จับเมื่อไรก็ได้เมื่อนั้น จับแถบริมฝั่งไม่ต้องออกรือ ช่วยกันบ้าง ทำเองบ้าง ส่วนใหญ่ออกไปจับสัตว์น้ำด้วยกันแต่ละคนก็จับตามที่ต้องการ เพราะมีสัตว์น้ำเหลือเฟือ นอกจากจับสัตว์น้ำเพื่อบริโภคและเพื่อขายแต่ละวันแล้วยังเก็บเผื่อเครือข่ายทางสังคมที่เป็นญาติพี่น้องเพื่อนฝูงที่อยู่ห่างไกลที่ไม่ติดกับทะเลโดยการทำปลาเค็ม กุ้งแห้ง น้ำปลากะปิ เพื่อผู้มาเยือน หรือกรณีบ้านดวดซึ่งเป็นชุมชนชาวนาชาวไร่ก็ผลิตข้าวทั้งทำนาและทำไร่ พืชไร่ ประเภทถั่ว งาม เตื่อย ข้าวฟ่างฟักทอง ฟักเขียว ข้าวโพดพื้นเมือง ข้าวโพดข้าวเหนียว ข้าวโพด ข้าวเจ้า ข้าวโพดเทียน แตงโม แตงกวา แตงไซ้จะเข้ บวบหอม เพื่อขายและบริโภค ใช้แรงงานคนและแรงงานสัตว์ ต่อมาเมื่อเงินเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตตามสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปก็มีการจับสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น ทำนาเพิ่มขึ้น ปลูกพืชไร่เพิ่มขึ้น และนำผลผลิตออกไปขายตามที่ต่างๆ มากขึ้น ที่สถานีรถไฟระแม และสถานีรถไฟบ้านดวดขนส่งด้วยรถไฟเพื่อออกไปขายนอกชุมชนมากขึ้น ตลอดจนไปขายยังชุมชนอื่นโดยทางรถไฟ เช่น ไปขายที่ตลาดหลังสวน ตลาดสถานีรถไฟพนมพินซึ่ง

เป็นแหล่งซื้อขายแหล่งใหญ่ และ/หรือไกลออกไปถึงนครศรีธรรมราช ต่อมาเมื่อทุนนิยมได้รุกตัวไปถึงชาวบ้านระบบการผลิตก็เปลี่ยนแปลงไปมีนวัตกรรมทั้งด้านการผลิตและการบริโภค ในการผลิตจึงผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนและเครือข่ายทางสังคมของแต่ละครัวเรือน และผลิตเพื่อขายเพื่อนำเงินมาซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่หาเองไม่ได้

2) จารีตการบริโภค ในด้านการบริโภคแบบจารีตนั้นในสังคมละแวกดั้งเดิมกับบริโภคสิ่งที่มีในระบบการผลิตของครัวเรือนทั้งอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากินและเครื่องใช้ในครัวเรือนที่จัดทำขึ้นเอง บริโภคสิ่งที่หามาได้โดยมีสัตว์น้ำเป็นหลักโดยเฉพาะปลา เพราะปลาทำเป็นอาหารได้ทุกอย่างทั้งปิ้งย่างต้มแกง นอกจากนั้นยังทำเป็นปลาเค็ม ทำน้ำปลา พืชผักหาจากในป่า วัฒนธรรมการบริโภคของคนละแวกดั้งเดิมจึงเป็นการบริโภคสัตว์น้ำและพืชผักที่เก็บได้จากป่า ทำให้เกิดวัฒนธรรมด้านการปรุงและการออกแบบอาหารที่เป็นไปตามหลักโภชนาการคือกินปลาและกินผัก อาหารของละแวกและหลังสวนตลอดจนภาคใต้จึงมีผักเป็นส่วนประกอบทุกประเภท ทั้งแกง ต้ม ผัด พืชผักทุกชนิดทั้งผล ลำต้น หัว จึงใช้เป็นอาหารได้ทั้งสิ้น เช่น ทุกครัวเรือนจะปลูกกล้วยไว้หลายชนิด เพราะกล้วยทำได้ทั้ง อาหารคาว อาหารหวาน อาหารเค็ม เช่น แกงส้มหยวกกล้วย แกงเผ็ด ไม่ต้องใช้น้ำมันสดใช้เฉพาะกะปิ น้ำปลาน้ำตาลก็ทำได้หลายอย่าง เช่น ยำหยวกกล้วย หยวกกล้วยต้มกะทิจิ้มน้ำพริก ส่วนปลีกกล้วยนำมาทำยำ ต้มกะทิจิ้มน้ำพริก ทอดไข่ หั่นฝอยเป็นผักขมจิ้ม อาหารหวานนอกจากกล้วยเชื่อม กล้วยบวชชี แล้วมีกล้วยต้มจิ้มมะพร้าว กล้วยตาก ต้มกล้วยหรือข้าวต้มผัด หรือหัวเผือกหัวมัน ฟักทองก็ทำได้ทั้งอาหารคาวอาหารหวานเช่นกัน เช่น แกงส้ม แกงเผ็ด ผัด แกงเลียงกะทิ ฟักทองแกงเลียงกะทิเป็นกับข้าวที่ชอบกันทั้งเด็กและผู้ใหญ่ กล่าวได้ว่าคนละแวกดั้งเดิมกินอาหารจากทะเลและแหล่งน้ำในพื้นที่ทำกิน แหล่งน้ำสาธารณะและพืชผักในป่า การบริโภคพืชผักถือเป็นวัฒนธรรมการบริโภคอาหารที่โดดเด่นมากเพราะกินผักทุกชนิดตั้งแต่พืชล้มลุก พืชเถา ไม้พุ่มตลอดจนพืชยืนต้น พืชรอบบ้านและในพื้นที่ทำกินในป่าเป็นอาหารได้ทั้งสิ้น ในอดีตรอบบ้านแต่ละบ้านมีอาหารคือพืชผักที่เป็นทั้งอาหารและยา แต่ละบ้านหรือแต่ละชนามีพืชหรือปลูกพืชไว้มากมายตั้งแต่ พริก พริกไทย ตะไคร้ ข่า ขมิ้น กะทือ กระวาน บัวบก มะเขือ ถั่ว โหระพา กระเพรา ใบราหรือยี่หระ แมงลัก บัวบก มะละกอ ผักเหลียง หางบ้าน ออกไปเป็นมะนาว ส้มแป้น ส้มเคยขาวหรือส้มจี๊ด กล้วยหลากหลายสายพันธุ์ ส้มโอ มะขาม มะตูม ขนุน ลูกจันทน์ เงาะ ทุเรียน มังคุด ลำไย ลำสาดี ฝรั่ง ฝรั่งสุก มะเฟือง ตะขบ สะตอ เนียง กลอย และพืชกินได้อีกมากมาย ที่สามารถนำมาปรุงอาหารได้โดยไม่ต้องพึ่งพาเงินซื้อ นอกจากนั้นมีพืชที่ใช้บริโภคเป็นอาหาร การปลูกพืชจึงปลูกเพื่อบริโภคอย่างเดียว ส่วนพืชที่ใช้ทำเครื่องมือไม้สอยก็มีอยู่ตามธรรมชาติ ทั้งไม้ ไม้ไผ่ หวาย เตย ค้อ คล้า คลุ้ม นุ่น สวนหรือพื้นที่ทำกินเป็นสวนธรรมชาติที่ปัจจุบันเรียกว่าวนเกษตร ส่วนผักตระกูลผักกาดที่ขายอยู่ในตลาดสดปัจจุบันมีการปลูกกันในระยะหลังทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา แต่เดิมบริโภคพืชที่เป็นพืชป่าเป็นหลัก โดยเฉพาะผักที่รับประทานสดเรียกว่า “ผักหมวด” เป็นผักที่รับประทานกับแกง ขนมหิน น้ำพริก มะพร้าวคั่ว คืออาหารเผ็ดต้องรับประทานคู่กับผัก เช่น ยอดเสม็ดขุ่น ยอดแต้ว ยอดพุม ผักหวาน หรือ ผักต้ม เพราะพืชบาง

ชนิดไม่รับประทานสดก็ใช้การต้ม นอกจากนั้นก็มีที่ใช้ได้ทั้งแกงเลียง แกงส้ม แกงเผ็ด แกงเลียงกะทิ เช่น ผักกูด ยอดเหลียง มะละกอ ฟักทอง อาหารประเภทผัด เช่น ผัดฟักทอง ผัดมะละกอ ผัดหัวมัน ผัดหัวบอน (เผือก) การบริโภคจึงมีลักษณะ “กินปลาเป็นหลัก กินผักเป็นพื้น” ส่วนเครื่องใช้หาวัตถุดิบจากในป่านำมาจักสานเอาเอง ทั้งสานจากเตย ไม้ไผ่ หวาย กระจุตการสร้างบ้านเรือนช่วยเหลือกันโดยใช้วัตถุดิบในป่าทั้งไม้ไผ่ หวาย ไม้เนื้อแข็ง ต่อมามีการเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคบ้างเช่น ไก่ หมู นอกจากนั้นนำอาหารทะเลไปแลกกับข้าวสาร น้ำตาลปี๊บ พืชไร่อื่น ๆ กับชุมชนชาวสวน นอกจากสัตว์น้ำแล้วมีการบริโภคสัตว์ป่า เช่น นก กระรอก ค้างคาว เก้ง ฟาน ไก่ป่า หมูป่า เป็นต้น ในชุมชนชาวสวนในช่วงหลังทศวรรษ 2500 ในระยะแรกของการบุกเบิกป่าแผ้วทางเพื่อผลิตข้าวและพืชไร่เพื่อบริโภคนั้น ต่อมาเมื่อมีเส้นทางคมนาคมระหว่างพื้นที่จับจองกับสถานีรถไฟละแมจากการชักลากไม้เข้าไปขายเพื่อซื้อหาเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นที่หาเองไม่ได้ และนำไปแลกเปลี่ยนกับอาหารทะเลกับชุมชนชาวประมงซึ่งส่วนใหญ่นำมาแลกเปลี่ยนกันที่สถานีรถไฟละแมซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนในยุคนั้น ในส่วนของเครื่องมือเครื่องใช้ทั้งในครัวและการทำงาน เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเพื่อปรุงอาหารจัดทำขึ้นเองจากวัตถุดิบที่หาได้จากในป่าในสวนตั้งแต่เตาไฟที่ทำง่ายๆ โดยใช้ก้อนหินสามก้อนวางในรูปสามเหลี่ยม พลังงานใช้ไม้ฟืนที่หาได้จากป่าและสวน เครื่องใช้ในการทำนา จับสัตว์น้ำจับสัตว์ป่า เครื่องใช้ในครัวจักสานกันเองจากวัสดุที่หาได้ในป่า ชุมชนละแมในอดีตจึงมีความสมบูรณ์ทั้งอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้

3.2 นวัตกรรมการผลิตและการบริโภค

1) นวัตกรรมการผลิต

ในส่วนนวัตกรรมการผลิตและการบริโภค เมื่อระบบเศรษฐกิจทุนได้รุกไปถึงครัวเรือน ระบบการผลิตก็เปลี่ยนแปลงไปมีการใช้นวัตกรรมทั้งด้านการผลิตและการบริโภค ในด้านการผลิตชุมชนชาวประมงตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เปลี่ยนจากเครื่องมือที่จับสัตว์น้ำแบบยังชีพมาจับเพื่อขายเป็นหลักเพราะต้องการเงินมาซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค จึงมีการดัดแปลงหรือรับเอาเครื่องมือที่ต้องจับสัตว์น้ำได้คราวละมากๆ เปลี่ยนจากเครื่องมือง่ายๆ เช่น แห เบ็ด มาเป็น โป๊ะ อวน ลอบ ไฟฟ้า ยาเบือ อวนรุนอวนลาก เรือที่ใช้เครื่องยนต์ เกิดประมงพาณิชย์เป็นการทำประมงขนาดใหญ่ประเภทอวนรุนอวนลาก จับสัตว์น้ำได้คราวละมากๆ ทุกขนาด เครื่องมือได้พัฒนาไปตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีจากภายนอกประเทศให้มีขนาดใหญ่ขึ้นให้จับสัตว์กุ้งหอบปูปลาให้ได้มากขึ้น เครื่องมือขนาดใหญ่ได้ทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อน สัตว์น้ำวัยอ่อนหรือลงอย่างต่อเนื่องจนถึงขั้นสูญพันธุ์ ประมงพื้นบ้านซึ่งมีเครื่องมือขนาดเล็กจับสัตว์น้ำได้น้อย ความยากจนเข้ามาสู่ประมงพื้นบ้านตามระบบเศรษฐกิจที่ยึดเงินเป็นสำคัญ ชุมชนประมงชายฝั่งเป็นพื้นที่ยากจนเป็นชุมชนชายขอบ เพราะต้องลงทุนสูงขึ้นในขณะที่จับสัตว์น้ำได้น้อยไม่คุ้มกับค่าน้ำมันที่แพง ในขณะที่นายทุนร่ำรวยเพราะจับสัตว์น้ำได้ทีละมาก ๆ และผู้จับสัตว์น้ำผิดกฎหมายที่ไประเบิดปลาขายยาเบือเมาในแนวปะการังที่มีปลานขนาดใหญ่ร่ำรวยมีรายได้คราวละมากๆเพราะได้ปลาคราวละมากๆ

ในส่วนการทำเกษตรก็มีเครื่องมือที่ทันสมัยในการปรับพื้นที่ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมัน มีปุ๋ยเคมีสารเคมีที่ใช้สะดวกง่ายดายทำให้การปลูกพืชเศรษฐกิจง่ายขึ้นตั้งขั้นตอนการปลูก การเก็บเกี่ยวผลผลิต การทำผลผลิตยางแผ่น ล้วนเป็นเรื่องง่าย เกิดนายทุนมาทำการเกษตรปลูกพืชเศรษฐกิจทั้งยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันซึ่งมีทุนในการทำเกษตรประกอบกับนายทุนมักสัมพันธ์กับนักการเมือง แม้ราคาปุ๋ยและสารเคมีจะสูงขึ้นก็ไม่กระทบเพราะเป็นนายทุนในส่วนเกษตรกรรายเล็กรายน้อยได้รับผลกระทบจากราคาปุ๋ยและสารเคมีอยู่เสมอ แต่ขณะเดียวกันระบบเศรษฐกิจทุนก็ไม่เอื้อต่อเกษตรกรรายย่อยเท่าใดนัก เพราะทำให้ต้นทุนการผลิตทั้งปุ๋ยและสารเคมีสูงขึ้นในขณะที่รายได้คงที่ การผลิตแบบนวัตกรรมจึงมีส่วนดีที่ผลิตได้มากเหมาะสำหรับเกษตรกรรายใหญ่หรือนายทุนแต่เกษตรกรรายย่อยได้รับผลกระทบทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น

ละเมือนวัตกรรมการผลิตพืชเศรษฐกิจประเภทกาแฟ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน มาตั้งแต่ประมาณทศวรรษ 2510 เป็นการผลิตที่ต้องอาศัยนวัตกรรมหลักที่มาพร้อมกับเทคโนโลยีที่เป็นเครื่องจักรและสารเคมีทั้งปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช โดยเฉพาะยาฆ่าหญ้า ที่ต้องใช้เงินทุนเพื่อการผลิตที่สูงขึ้นและขณะเดียวกันก็เป็นพิษกับผู้ปลูกพืชยุคใหม่จึงรับสารพิษเข้าไปทุกวันส่งผลไปถึงรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นเมื่อเจ็บป่วยแต่ก็ไม่มีผู้ใดสนใจปัญหานี้เพราะสะดวกและง่าย และนวัตกรรมที่เพิ่มความสะดวกสบายก็ได้ส่งสมมติวิธีคิดที่ง่ายสะดวกลดทอนความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการดำรงชีวิตที่มีการพึ่งตนเองลงไปเรื่อย ๆ ในที่สุดการปลูกพืชเศรษฐกิจก็เป็นสูตรสำเร็จที่ทำได้ง่ายใช้เงินอย่างเดียวไม่ใช้ความคิดอื่น เพราะถือว่าเงินซื้อได้ทุกอย่างตามที่ต้องการ ดังนั้นในแต่ละสวน เมื่อปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมันแล้วก็ไม่ปลูกพืชอย่างอื่นไม่มีพืชกินได้เพราะถือว่าเมื่อได้เงินก็ซื้อทุกอย่างและได้สืบทอดวิธีคิดนี้ไปสู่ลูกหลานด้วย

2) นวัตกรรมการบริโภค

สืบเนื่องจากนวัตกรรมการผลิตส่งผลกระทบให้เกิดการบริโภคแบบนวัตกรรมทั้งด้านอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้ ในด้านอาหาร อาหารที่นิยมรับประทานเป็นอาหารที่ปรุงด้วยเนื้อสัตว์เป็นหลัก โดยมีการแปรรูปเป็นอาหารหลากหลายรูปแบบทั้งอาหารหลักและอาหารว่าง อาหารกินเล่นล้วนผลิตจากเนื้อสัตว์โดยเฉพาะการผลิตด้วยระบบอุตสาหกรรม เช่น ลูกชิ้น ซึ่งแพร่ไปทุกพื้นที่ทั้งพื้นที่เมืองและชนบท และอาหารอื่น ๆ ประเภทเนื้อสัตว์อีกมาก ประกอบกับค่านิยมการรับประทานอาหารประเภทเนื้อสัตว์แสดงถึงการมีฐานะ ในขณะที่อาหารประเภทพืชผักเป็นเรื่องของผู้ไม่มีฐานะและยากจน ประกอบกับปัจจุบันมีอาหารสำเร็จรูปและกึ่งสำเร็จรูปตามนวัตกรรมการผลิตในระบบอุตสาหกรรมที่ง่ายต่อการบริโภคและสามารถส่งไปจำหน่ายทั่วไปในชนบทโดยเฉพาะลูกชิ้น ไส้กรอก เป็นต้น

อาหารที่เคยบริโภคตามที่ได้ผลิตได้เปลี่ยนไปเพราะรอบบ้านไม่มีอาหารเป็นสังคัมเมืองมากขึ้น ใช้อาหารสำเร็จรูป เครื่องดื่มตามที่โฆษณาแทนน้ำเปล่าที่เคยดื่ม การพึ่งตนเองลดลงและหายไป จึงต้องหาเงินและใช้เงินซื้อทุกอย่าง เพราะ รอบบ้านไม่มีอาหาร ไม่มีน้ำบริโภค ต้องซื้อน้ำเพราะง่ายไม่ต้องใช้แรงกายเพียงใช้เงินซื้อ แหล่งน้ำธรรมชาติหายไปเพราะไม่มีใครใช้หรือใช้

น้อยเพราะไม่สะดวกและยาก ในยุคสังคมทุนนิยมได้เปลี่ยนการพึ่งตนเองเป็นการพึ่งตลาดแทนโดยมีเงินเป็นสื่อกลางที่บันดาลทุกสิ่งทุกอย่างให้ง่ายขึ้น ในขณะที่เมื่อขาดเงินการดำรงชีวิตก็จะเปลี่ยนเป็นยากจนทันทีเช่นกัน แม้ว่าปัจจุบันกรมวิชาการเกษตรได้สนับสนุนให้มีการปลูกพืชอาหารแซมในสวนยางพาราที่ปลูกใหม่ แต่ความสะดวกและง่ายที่เกษตรกรรายย่อยคุ้นชินมานาน 3-4 ทศวรรษ ไม่ได้มีนัยสำคัญในการแก้ปัญหาแต่อย่างใด

ในด้านการเกษตรสังคมดั้งเดิมมีการปลูกพืชอาหารเป็นหลักทั้งไม้ผล หมาก มะพร้าว กล้วย พืชผัก สมุนไพร โดยเฉพาะผู้อพยพมาจากเกาะสมุยปลูกมะพร้าวมากทั้งบริโภคและเพื่อขาย ในกรณีมะพร้าวนั้นอาหารของหลังสวนและภาคใต้ใช้มะพร้าวเป็นหลัก ทุกครัวเรือนและทุกสวนก่อนทศวรรษ 2510 จึงพยายามปลูกพืชอาหารไว้ด้วย ประมาณหลังทศวรรษ 2520 พืชอาหารหมดไป และ ประมาณทศวรรษ 2530 การปลูกมะพร้าวลดลงมากบางส่วนไม่มีมะพร้าวเลยเพราะมีมะพร้าวขูดขายในตลาดสะดวกใช้ ปัจจุบันมีระบบอุตสาหกรรมผลิตกะทิกล่องก็ยิ่งสะดวกสบายมากขึ้น การบริโภคอาหารจึงพลวัตไปตามนวัตกรรมการผลิตของระบบอุตสาหกรรมอาหารด้วย จากการผลิตเพื่อขายได้นำเงินมาซื้อทุกอย่างที่บริโภค และการบริโภคเปลี่ยนจากการบริโภคสัตว์น้ำมาเป็นสัตว์บกมากขึ้นเพราะแหล่งน้ำถูกทำลายจากการปลูกพืชเศรษฐกิจ จึงหันมาบริโภคสัตว์บกมากขึ้นทั้งสัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยง ทั้ง วัว ควาย ไก่ หมู และสัตว์ป่า ไก่ป่า หมูป่า กระรอก เก้ง ฟาน สัตว์ป่าในป่าละเมาะได้สูญพันธุ์เพราะนวัตกรรมการผลิตพืชเศรษฐกิจดังกล่าว

3.3 จุดอ่อนจุดแข็งด้านการผลิตและการบริโภค

1) จุดอ่อนจุดแข็งด้านการผลิตและการบริโภคแบบจารีต

จุดอ่อน ด้านการผลิตแบบจารีตคือ ผลิตได้น้อย ใช้เวลามาก ทำให้เสียเวลาในการผลิตมาก ไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมที่พลวัตไป ต้องใช้แรงงานจากคนเป็นหลัก ต้องใช้คนมาก และเสียค่าใช้จ่ายมาก โดยเฉพาะเมื่อทุนทางสังคมลดลงได้ส่งผลกระทบต่อการผลิตแบบจารีตอย่างยิ่ง การทำเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อการผลิตต้องทำด้วยมือต้องใช้เวลามาก ตั้งแต่หาวัสดุการจักสาน ในขณะที่เครื่องมือบางอย่างไม่ทนทานต้องทำใหม่ทำให้เสียเวลาและกระทบการผลิต การใช้แรงงานจากคนและสัตว์ต้องใช้เวลาเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับเมื่อวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยและหมดไปกระทบต่อการผลิตแบบจารีตอย่างยิ่ง และการผลิตแบบจารีตจึงไม่เหมาะกับระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงเป็นเศรษฐกิจทุน ส่วนจุดอ่อนด้านการบริโภคแบบจารีต ต้องใช้เวลามาก เสียเวลาในการทำอาหารการกินและการทำเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องใช้บางอย่างผุพังเร็วเพราะใช้วัสดุธรรมชาติ ข้ามไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การปรับตัวอาจช้า เครื่องมือเครื่องใช้ไม่คงทน ขาดเทคโนโลยี

จุดแข็ง การผลิตแบบจารีต พืชสัตว์ไม่สูญพันธุ์ สามารถคงความหลากหลายทางชีวภาพไว้ได้ ชีวิตมีคุณภาพ สุขภาพดี ดำเนินชีวิตแบบพอเพียง พออยู่ พอกิน พออุ่น และพออม

จุดแข็งด้านการบริโภคแบบจารีต เนื่องจากอาหารในการผลิตแบบจารีตไม่มีสารเคมี ทำให้ชุมชนสุขภาพดี มีความพอเพียงในการดำรงชีวิต สุขภาพดีไม่ต้องเสียเงินในการรักษาพยาบาล ร่างกายแข็งแรง อาหารปลอดภัย ไม่มีมลพิษ รอบบ้านมีอาหาร ปลูกสิ่งที่กิน กินสิ่งที่ปลูก ใช้ปุ๋ยตามธรรมชาติซึ่งเป็นปุ๋ยคอกเป็นหลัก มีการเก็บอาหารไว้เพื่อยามขาดแคลน กรณีเกิดภัยธรรมชาติ เช่น หนาน้ำ ในระบบการผลิตแบบยังชีพไม่มีอุทกภัยมีแต่หนาน้ำ มีการถนอมอาหารไว้กินได้นานนับเดือนการผลิตและการบริโภคแบบจารีตสามารถอยู่ในบ้านได้นานนับเดือนโดยไม่ลำบากเรื่องอาหาร การกินเพราะเก็บไว้พร้อมทั้ง ข้าวสาร ปลาแห้ง กะปิ น้ำปลา หอมกระเทียม ขมิ้น ปลาแห้ง ทั้งปลาเค็ม ปลาลาย กุ้งแห้ง ผักกาดดอง หมูรวนที่สามารถนำมาใช้ทั้งผัดต้มแกง ปลาเปรี้ยว ไตปลา มะพร้าวน้ำตาล น้ำมันในสมัยก่อนใช้น้ำมันหมู แต่เดิมทุกระวังเรือนจะชอบหนาน้ำเพราะมีปลาเพิ่มขึ้นมาก มีผักบุงที่ทอดยอต่อวนน่ากิน พายเรือไปเก็บผักได้มากมาย กินอยู่แบบพอเพียง มีกินมีใช้ตลอดไปเพราะพึ่งตนเองและพึ่งกันเองโดยมีทุนทางสังคมรองรับ

การผลิตและการบริโภคแบบจารีตก่อให้เกิดประเพณีการมีส่วนร่วมทั้งประเพณีทางศาสนาและประเพณีชาวบ้านที่อยู่บนฐานการเกื้อกูลต่อกัน ไม่มีใครต้องโดดเดี่ยวเพราะดูแลพึ่งพากันอย่างใกล้ชิด

2) จุดอ่อนจุดแข็งด้านการผลิตและการบริโภคแบบนวัตกรรม

จุดอ่อน การผลิตแบบนวัตกรรมทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทำลายป่า ทำลายเขาเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ดิน แหล่งน้ำเสื่อมโทรม ทำลายแหล่งน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำ ทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำทะเล สัตว์น้ำสูญพันธุ์จากระบบในการผลิตของประมงพาณิชย์ ใช้เครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยเช่นเรืออวนรุนอวนลากกวาดปลาในทะเลได้คราวละมากๆ ทั้งสัตว์น้ำวัยอ่อนและทุกขนาด ทำให้สัตว์น้ำในทะเลหายไปเป็นช่วงๆ ทะเลเสื่อมโทรม ชาวประมงชายฝั่งยากจน เมื่อสัตว์น้ำพื้นตัวก็ถึงคราวกวาดรอบใหม่ แม้จะใช้เวลาน้อยและมีจุดได้เปรียบในการใช้หรือแย่งชิงทรัพยากรแต่เป็นการทำลายแหล่งอาหารของชุมชนอย่างถอนรากถอนโคนทั้งการทำการเกษตรและการประมง การผลิตแบบนวัตกรรมจึงมีแรงกระทบต่อชุมชนมาก ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ เกิดมลพิษ น้ำเสีย อากาศเสีย ทำลายสุขภาพ ผู้ป่วยเพิ่มขึ้น เป็นโรคมามากขึ้น ส่งผลต่อสุขภาพได้รับสารเคมีในการทำการเกษตรอย่างต่อเนื่อง เกิดการป่วยไข้โดยไม่ทราบสาเหตุ ทำลายสิ่งแวดล้อม ใช้ทุนมากมองคนเป็นเพียงทุนหรือปัจจัยการผลิต ทุนทางสังคมลดลง เกิดปัจเจก และวัตถุนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตัดสินชีวิตกันด้วยเงิน ต้องพึ่งกลไกการตลาด ราคาผลผลิตไม่แน่นอน ต้นทุนการผลิตสูงอยู่ภายใต้กลไกทางการเมือง ส่วนจุดอ่อนด้านการบริโภคแบบนวัตกรรม รายจ่ายสูงด้านอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้สูงขึ้น ในด้านอาหารบริโภคเนื้อสัตว์เป็นหลักตามค่านิยมว่าทันสมัยที่บริโภคเนื้อสัตว์มากกว่าพืชผัก เพราะรอบบ้านไม่มีอาหาร ยึดวัตถุนิยมขึ้นเป็นพวกวัตถุนิยม ไม่เก็บอาหาร พึ่งตลาด ไม่พึ่งตนเองและ พึ่งตนเองไม่ได้ ในชุมชนจึงมีตลาดนัดเพิ่มขึ้นในทุกชุมชน เมื่อเกิดภัยธรรมชาติขาดแคลนอาหารทันที มีปัญหาสุขภาพในระยะยาวเพราะอาหารบางอย่างไม่ถูกหลักโภชนาการ มีสารพิษและสารปนเปื้อนสูง ผลิตจากสารเคมี มีการป่วย

ด้วยโรคภัยแรงสูงขึ้นทั้งโรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคหัวใจ โรคเมเร็งมากขึ้น เสียค่าใช้จ่ายเพื่อรักษาพยาบาลมากขึ้น รายจ่ายเพิ่มขึ้นในขณะที่ทุนทางสังคมลดลงและหายไป การพึ่งพาอาศัย การช่วยเหลือเกื้อกูล การให้ การต่างตอบแทนหายไป เป็นสังคมตัวใครตัวมัน อนาคตมีแนวโน้มขาดแคลนอาหารได้ง่าย เพราะต้องใช้เงินจำนวนมากเพื่อซื้ออาหารและซื้อทุกอย่างในการดำรงชีวิต รายจ่ายด้านการศึกษาสูงขึ้น ผู้อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนมีอำนาจซื้อสูงทั้งอาหาร เครื่องแต่งกาย เสื้อผ้า นวัตกรรมการผลิตส่งผลให้การบริโภคต้องใช้เงินมาก ทั้งโทรศัพท์มือถือและคอมพิวเตอร์แบบพกพาที่มีการพัฒนานวัตกรรมอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน และในการประกอบอาชีพ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีความจำเป็นน้อยและมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีและนวัตกรรม เช่น โทรศัพท์ เครื่องเล่นวีซีดี วิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น ในขณะที่รายได้ไม่เพิ่มขึ้นประกอบกับภาวะเงินเฟ้อสินค้าราคาแพง นอกจากนั้นในครัวเรือนไม่มีการเก็บอาหารเพื่อเตรียมรับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การเกิดภัยพิบัติ น้ำท่วม พายุ หรือภัยอื่น เช่น กรณีน้ำท่วมบ้านแม่เพียงวันเดียวก็อดอาหารแล้วเพราะไม่มีอาหารสำรองไว้บริโภคได้เลยต้องรอการบริจาค และช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ในระบบการผลิตแบบนวัตกรรมส่งผลถึงระบบการบริโภคที่ผู้บริโภคไม่สามารถพึ่งตนเองได้ต้องพึ่งตลาดทุกอย่างการดำเนินชีวิตจึงต้องมีความระมัดระวัง เพราะจะส่งผลให้มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ รวมทั้งมีหนี้สินตามมา โดยเฉพาะระบบการผ่อนและธุรกิจขายตรงที่รุกไปถึงครัวเรือนทำให้มีรายจ่ายมากขึ้น ประกอบกับชาวบ้านที่ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันนิยมนำเงินในอนาคตมาใช้มากขึ้นเพราะเห็นว่ามียาได้จากการขายยางพาราและปาล์มน้ำมันประจำวันหรือประจำรอบทำให้ใช้จ่ายเกินตัว ซึ่งปรากฏรายจ่ายตามแผนชุมชนว่ารายจ่ายสูงกว่ารายได้มาก โดยเฉพาะหนี้สินบางครัวเรือนมากกว่ารายได้

จุดแข็ง การผลิตแบบนวัตกรรมผลิตได้ง่าย รวดเร็ว มีแบบแผนการผลิตหลากหลาย หลากหลาย เป็นระบบการผลิตแบบสำเร็จรูปที่สามารถควบคุมได้ เช่น การทำสวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน การปรับพื้นที่ปลูกทำได้ง่ายใช้เทคโนโลยีเครื่องจักรขนาดใหญ่เช่นรถแบคโฮที่ปรับพื้นที่ ทำร่องปลูก จัดทำแนวทำแถวได้ตามที่กำหนด ใช้เวลาน้อย การใช้นวัตกรรมทำให้การผลิตง่ายขึ้น หรือ กรณีระบบในการผลิตยางพารา เป็นการผลิตโดยใช้นวัตกรรมตั้งแต่การเพาะต้นกล้าจนถึงการทำยางแผ่น และสามารถปรับเทคโนโลยีการผลิตให้ทันสมัยขึ้นเรื่อยๆ ตามช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงไปให้สอดคล้องกับระบบทุนนิยม ระบบในการผลิตของประมงพาณิชย์ ใช้เครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นเรืออวนรุนอวนลากกวาดปลาในทะเลได้คราวละมากๆ โดยเสียเวลาน้อย จุดได้เปรียบในการใช้หรือแย่งชิงทรัพยากรจากชาวประมงชายฝั่งในเขต 3,000 เมตร ได้โดยผู้ผลิตแบบจารีตไม่สามารถทำอะไรได้แม้จะมีกฎหมายควบคุมให้เขตนั้นเป็นเขตอนุรักษ์ก็ตาม นอกจากนั้นการผลิตแบบนวัตกรรม มีรายได้มากขึ้น มีความมั่นคงเพิ่มขึ้น สร้างฐานะได้เร็วขึ้น สามารถใช้เงินเพื่อความสะดวกสบายได้มากขึ้น มีบ้าน รถ อาหาร เครื่องใช้ชั้นดี สามารถซื้อหาความฟุ่มเฟือยได้ มีฐานะทางสังคมสูงขึ้น เพราะวัดกันด้วยเงิน มีเงินมากมีคนนับหน้าถือตามากขึ้น ได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น มีโอกาสทางการศึกษาและโอกาสทางสังคมมากขึ้น ใน

ขณะเดียวกันบางกรณีมีการเอาเปรียบสังคมและทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นทั้งดิน น้ำ ป่า เช่นการบุกรุกป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ การทำอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสร้างที่พักในเขตชายฝั่งทะเล การปล่อยน้ำเสียลงทะเล การเพาะเลี้ยงกุ้งชายฝั่งนอกจากทำลายระบบนิเวศแล้วยังปล่อยน้ำเสียลงทะเลทำให้น้ำเน่าเสีย ปลาตาย ชาวประมงคนเป็นโรคผิวหนัง ในระบบการผลิตแบบนวัตกรรมจึงต้องมีระบบการป้องกันผลเสียที่ตามมาด้วยจึงจะทำให้เกิดความสมดุล และเมื่อการผลิตแบบนวัตกรรมมีจุดแข็งมากก็ส่งผลให้เกิดการเอาเปรียบการผลิตแบบจารีตมากขึ้นเท่านั้น เพราะผู้ผลิตแบบนวัตกรรมมีความรู้มีเทคโนโลยีที่เหนือกว่าต้องรักษาความสมดุลระหว่างผู้ผลิตแบบจารีตที่มีความรู้ในระดับภูมิปัญญาชาวบ้าน ในขณะที่จุดแข็งด้านการบริโภคแบบนวัตกรรม มีความสะดวก รวดเร็ว ง่าย ใช้เวลาน้อย รายจ่ายของอาหารสำเร็จรูปบางชนิดอาจลดลง ใช้อาหารสำเร็จรูปต้นทุนการปรุงอาหารน้อยลง ให้ความรู้สึกทันสมัย รู้สึกถึงความเท่าเทียม

4. จิตสำนึกต่อท้องถิ่นและจิตสาธารณะของผู้คน

ชุมชนดั้งเดิมมีจิตสำนึกต่อท้องถิ่นกำเนิดและมีจิตสาธารณะรักบ้านเกิดเมืองนอน มีทุนทางสังคมที่เอื้อเพื่อแผ้วถางชีวิตรอดอยู่ด้วยกัน เป็นสังคมเครือญาติที่มีความเอื้ออาทรสูง ในขณะที่ผู้คนในชุมชนบุกเบิกใหม่ก็มีจิตสำนึกต่อท้องถิ่นและมีจิตสาธารณะในท้องถิ่นเดิมที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอนในระดับดีเช่นกัน การพิจารณาจิตสำนึกและจิตสาธารณะของผู้คนละแ่มพิจารณาในด้าน ศรัทธา จันทะ อดตาของผู้คน ที่พรรณเกี่ยวกับอัตลักษณ์และความหลากหลาย ความเหมือนและความต่างของสังคมวัฒนธรรม และการยืนอยู่ข้างญาติมิตรและหลักการแล้วจะเห็นได้ว่า

4.1 ในด้านศรัทธา จันทะ อดตาของผู้คน ในสังคมดั้งเดิมผู้คนมีศรัทธาต่อวิถีคิดและความเชื่อในสังคมของตน มีความศรัทธาในชุมชนของตน รักพวกพ้อง มีจิตวิญญาณในความเป็นคนปากแหม่ ไม่ยัดอัตตาของตนเองเพราะการดำรงชีวิตต้องพึ่งพากันเองด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งในด้านการผลิตอาหารเพื่อบริโภคหรือเพื่อขาย การดำรงชีวิตต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในเรื่องภัยจากธรรมชาติและภัยจากภายนอกชุมชน มีความศรัทธาในความดีงาม มีความกตัญญูรู้คุณ มีวัดปากน้ำละแ่ม วัดบ้านดวดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาการเรียนรู้ การศึกษาและอาชีพตลอดจนการสาธารณสุข ส่วนสังคมพหุลักษณะชุมชนบุกเบิกใหม่มีศรัทธา จันทะและอดตาในสังคมท้องถิ่นเดิมของตนยังเหนียวแน่น ในขณะที่ละแ่มไม่ไชรากเหง้าวัฒนธรรม ไม่ได้เกิดและเติบโตที่นี่ ไม่ได้ปัมเพาะจิตสำนึกและจิตวิญญาณของละแ่ม ไม่มีจิตสำนึกในทรัพยากรธรรมชาติ แต่มองทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุนในการผลิตที่ต้องทำลายเพื่อสร้างใหม่เพื่อความอยู่รอดของตน จิตสำนึกและจิตสาธารณะของผู้คนในสังคมพหุลักษณะจึงยังไม่แนบแน่นในความเป็นละแ่มเหมือนท้องถิ่นเดิมที่จากมา แม้จะตั้งรกรากอยู่นานถึง 50 ปี และละแ่มทำให้มีชีวิตรอดและประสบความสำเร็จเพียงใดก็ตามแต่ยังไม่มีผุ่กพันทางใจ ยังรู้สึกเป็นคนต่างถิ่น ยังอยู่เป็นหมู่เป็นพวกของตน และยังไม่มิจิตสำนึกร่วมในการสร้างสรรค์ชุมชนละแ่มที่พัฒนาถึงขั้นมีจิตวิญญาณ เพราะจะอย่างไรก็ตามชุมชนบุกเบิกใหม่ก็ยังไม่สามารถเป็น “คนแ่ม” ได้ บริบทของละแ่มยังไม่สามารถหล่อหลอมให้ผู้คน

เหล่านี้มีศรัทธา จันทะ ต่ละแม แม้ว่าผืนแผ่นดินละแมจะให้ชีวิตใหม่มีอาชีพมีรายได้ร่ำรวยเพียงใดก็ตาม เพราะยังมีอัตตาที่ติดมาจากวัฒนธรรมชุมชนเดิมอย่างเหนียวแน่น อาจจำเป็นต้องใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมงความรู้สึกรู้สึกของผู้คนเหล่านี้จึงจะเกิดศรัทธาและมีจันทะต่ละแม และลดอัตตาเดิมลงเมื่อคนรุ่นนั้นพูดได้เต็มปากว่า “ผมคนแม”

4.2 ในด้านที่ทรรศน์เกี่ยวกับอัตลักษณ์และความหลากหลาย ความเหมือนและความต่างของสังคมวัฒนธรรม ในสังคมดั้งเดิมมีความภูมิใจในอัตลักษณ์ความเป็นคนปากแมจากอัตลักษณ์ความเป็น “คนหลังสวน” ทั้งวัฒนธรรมประเพณี วิธีคิด มุมมองที่มีต่อโลก เช่นในด้านวัฒนธรรมประเพณีในรอบปีที่เป็นอัตลักษณ์ของผู้คนหลังสวน ความภาคภูมิใจในความเป็นคนเมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวน ตลอดจนอำเภอหลังสวน อัตลักษณ์ความเป็น “เมืองหลังสวน” ที่อุดมสมบูรณ์ เมืองสงบ ผู้คนมีน้ำใจดีต่อกัน ยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณี และมีทุนทางสังคมที่เป็นกลไกในการดำรงชีวิต คนละแมดั้งเดิมจึงรักสงบ มั่นคงในสันติสุข หลีกหนีคนพาลไม่คบหาสมาคมด้วย ดังนั้นเมื่อมีผู้อพยพเข้าไปอยู่ในพื้นที่เดียวกันโดยเฉพาะจากนครศรีธรรมราชก็ไม่สมาคมด้วยเพราะวิธีคิดและความเชื่อต่างกัน และหากมีทางเลือกก็จะย้ายครอบครัวไปตั้งที่อื่น (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์, 11 กุมภาพันธ์ 2551)

เมื่อในสังคมปากแมเต็มไปด้วยคนต่างถิ่นต่างความคิดต่างวัฒนธรรม คนดั้งเดิมก็มีอัตลักษณ์ของตนที่เป็นคนสังคมชาวประมงที่รักษาดูแลทะเลอยู่กับทะเลอย่างเกื้อกูล เข้าใจและเอาใจใส่ทะเลอย่างสำนึกคุณ เช่น ไม่ทำลายปะการัง ชายฝั่ง น้ำทะเล มีประเพณีการไหว้ทะเล ไม่ดูถูกประมาททะเล ส่วนผู้ที่ไม่ใช่ถิ่นเดิมจับสัตว์น้ำอย่างล้างผลาญ เช่น การใช้จวนรูนวนลากของคนในชุมชน การใช้ไฟฟ้าช็อตปลาในแนวปะการัง ซึ่งเป็นที่รวมของปลาขนาดใหญ่ ไซยาเบือ เพื่อให้ได้ปลาจำนวนมาก แต่ผู้คนดั้งเดิมก็ไม่มีพลังพอในการลุกขึ้นปกป้องท้องทะเลและสัตว์น้ำเพราะมีจำนวนน้อย ส่วนผู้อพยพเข้ามาอยู่ก่อนตั้งรกรากอยู่นานแล้วก็ไม่ร่วมกันจัดการเพราะมีคนพวกเดียวกันรวมอยู่และมีนักการเมืองท้องถิ่นคอยปกป้องผู้ทำลาย การกระทำผิดก็ยังดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง ทั้งๆ ที่รู้ตัวผู้ทำผิดก็จัดการป้องกันไม่ได้ ผู้อพยพซึ่งเป็นประชากรร้อยละ 80 ของประชากรละแมก็ยังไม่ร่วมในการปกป้องทะเลเท่าที่ควร และเมื่อมีการพัฒนาการเรียนรู้สิทธิชุมชนก็สามารถพัฒนาและยกระดับจิตสำนึกได้ เกิดความรู้สึกหวงแหนและแสดงสิทธิที่กฎหมายคุ้มครองเขต 3,000 เมตร เดิมเมื่อมีเรือจวนรูนเข้ามาจับสัตว์น้ำในเขต 3,000 เมตรซึ่งผิดกฎหมายก็ไม่จัดการอะไร เมื่อชาวประมงได้ร่วมกันจัดการความรู้เกี่ยวกับสิทธิทางทะเลผู้ใหญ่บ้านมีพลังเพิ่มขึ้นก็สามารถจับกุมผู้กระทำผิดกฎหมายได้ และมีความภาคภูมิใจที่ปกป้องทะเลพื้นที่ทำกินของตนได้ แต่ชุมชนก็สับสนเมื่อนักการเมืองท้องถิ่นปล่อยเรือประมงที่ทำผิดไปโดยไม่มีความผิดมีส่วนทำให้จิตสำนึกถูกลดทอนลงอีก ส่วนในเรื่องป่า เขา น้ำ มีผู้อพยพน้อยมากที่จะรักษาดูแลป่า เขา น้ำ ส่วนใหญ่มีจุดมุ่งในการทำลายเพื่อเสริมสร้างภาวะเศรษฐกิจของตน ไม่คำนึงถึงผลกระทบในอนาคต และไม่ดูแลแหล่งน้ำเช่นคลองละแมก็ถูกปล่อยปละละเลยจนมีสภาพเป็นเพียงร่องน้ำ ตลิ่งพัง ปลูกพืชรุก

ล้าในเขตคลอง มีตะกอนดินไหลลงสู่ลำคลองก็ไม่มีใครให้ความสนใจทั้งผู้คนและหน่วยงานพัฒนาท้องถิ่นเช่นองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

4.3 การยืนอยู่ข้างญาติมิตรและหลักการ ทั้งในสังคมละแวกดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ต่างกลุ่มต่างยืนอยู่ข้างญาติมิตรและหลักการของพวกเขาของตน ลักษณะสังคมเครือญาติถือว่าญาติมิตรเป็นฝ่ายถูก เกิดสังคมพรรคพวกเช่นเดียวกับสังคมภาคใต้โดยทั่วไปที่มีระบบนายหัวลูกน้องลูกขวาน เพราะละแวกคือที่รวมของคนภาคใต้ ในขณะที่เดียวกันคนกลุ่มอื่นภาคอื่นก็ยึดหลักการของกลุ่มตนเช่นเดียวกัน เช่น กรณีการไม่ยึดหลักการแต่ยึดญาติมิตรพรรคพวกของตน เช่นกรณีการเลือกนายองค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต่างฝ่ายต่างก็ยึดพรรคพวกของตนเลือกเฉพาะพรรคพวกญาติมิตรของตน และเมื่อฝ่ายตนไม่ได้รับเลือกตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ก็ไม่ให้ร่วมมือในการบริหารตลอดจนการพัฒนา เช่น กรณีการจัดการงบประมาณก็ไม่ยอมผ่านงบประมาณให้อีกฝ่ายหนึ่งได้ทำงานได้และเกิดความขัดแย้งรุนแรงจนถึงขั้นที่นายอำเภอต้องเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหามา เป็นต้น

5. ธรรมชาติ

ในระยะเริ่มก่อตั้งชุมชนปากแแม่ แม้ว่าจะอยู่ห่างจากศูนย์กลางการปกครองคือเมืองหลวง แต่ชุมชนปากแแม่ก็อยู่ร่วมกันอย่างสันติเพราะปกครองดูแลกันด้วยธรรมที่มีวัดปากแแม่เป็นศูนย์กลาง ประกอบกับทรัพยากรทางทะเลและป่าสมบูรณ์ การดำเนินชีวิตเรียบง่ายเกิดธรรมชาติอยู่ร่วมกันในวงจรการดำเนินชีวิตเพราะเป็นพวกเดียวกันเป็นเครือญาติเพื่อนฝูง

5.1 กฎหมาย กฎเกณฑ์ วินัย กติกา

เมื่อมาถึงยุคชุมชนบุกเบิกใหม่ที่เป็นสังคมพหุลักษณะ ในทศวรรษ 2500 การเริ่มเกิดชุมชนเมื่อผู้อพยพบุกรุกป่าเข้าไปจับจองพื้นที่ทำกินก่อสร้างที่อยู่อาศัย เกิดเป็นชุมชนและหมู่บ้าน ในผืนป่าไม่มีกฎหมาย กฎเกณฑ์ วินัย กติกา ที่ต้องทำตาม ศูนย์กลางอำนาจก็อยู่ไกลถึงอำเภอหลวงที่ไม่มีเส้นทางคมนาคมไปถึงกฎหมายเข้าไปไม่ถึง แต่ละกลุ่มอยู่อย่างอิสระในที่ของตนที่จับจอง ไม่มีใครรับผิดชอบความปลอดภัยของใคร ในผืนป่าละแวกตั้งแต่ทศวรรษ 2500 จึงเป็นพื้นที่อิสระ ไม่มีกฎหมาย มีเฉพาะกติกาที่เป็นที่รู้จักกัน 2 ข้อ คือ หนึ่ง ไม่บุกรุกเข้าในที่ที่ผู้สัมปทานยังไม่ได้ตัดไม้ สอง ไม่จองพื้นที่ทับพื้นที่ผู้อื่น เพราะเกรงกลัวความไม่ปลอดภัย เช่น กรณีพื้นที่บ้านสระขาวที่เป็นพื้นที่เกิดชุมชนในช่วงทศวรรษ 2520 ในช่วงนี้เป็นช่วงที่มีผู้ก่อการร้ายอยู่ในพื้นที่นี้เป็นรอยต่ออำเภอพะโต๊ะ ดูเหมือนป่าผืนนี้ปกครองด้วยคณะสหหายที่มีการวางกฎ กติกาหลักเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน ทั้งการอยู่ร่วมกันกับคณะสหหายและการอยู่ร่วมกันเอง ในช่วงปี 2524 มีผู้อพยพเข้ามาบุกเบิกพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น คือ กลุ่มปากน้ำละแแม่ กลุ่มสุราษฎร์ธานี และกลุ่มนครศรีธรรมราช แต่ยังมีจำนวนไม่มากนักเพราะเกรงกลัวคอมมิวนิสต์ สำหรับผู้ที่อยู่ในพื้นที่นี้ตั้งแต่เริ่มแรกประมาณ ปี 2520 ก็อยู่กันอย่างปกติไม่ค่อยมีปัญหาความขัดแย้งเช่น การทะเลาะวิวาท เพราะคณะสหหายได้ตั้งกฎกติกาของการอยู่ร่วมกันในพื้นที่นี้ไว้ 3 ข้อ “หนึ่ง ห้ามขโมย

ทรัพย์สินของผู้อื่น สอง ห้ามรบราผู้อื่น สาม ห้ามเบียดเบียน การดำเนินชีวิตต้องช่วยเหลือกัน หากมีการกระทำผิดกติกาจะตักเตือนสองครั้ง หากยังกระทำอยู่ ครั้งที่สามจะชำระโทษ หรือ ยิงเสียให้ตาย” และกรณีการอนุรักษ์ป่าคณะสหายในพื้นที่แถบนี้ได้กันพื้นที่ป่าในบ้านสระขาวไว้ประมาณ 100 ไร่ ไม่ให้มีการบุกรุกเข้าไปทำลาย แม้ผู้ได้รับสัมปทาน โดยติดประกาศไว้ว่า “ห้ามผู้ใดตัดไม้บริเวณนี้ รักษาไว้ให้ลูกหลาน ผู้ใดฝ่าฝืนตาย จาก พคท.” แม้ผู้สัมปทานป่าคือนายวิรัช เอื้ออารีก็ยังไม่กล้าเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าว ผู้อพยพนั้นไม่กล้าตัดไม้อยู่แล้วและป่านี้ก็ยังเหลืออยู่ถึงปัจจุบัน เมื่อถึงปี 2526 ผู้ก่อการร้ายสิ้นสุดลงตามการปราบปรามและนโยบายรัฐบาล หลังจากคณะสหายปิดฉากลง ชุมชนพหุลักษณะบ้านสระขาวก็เริ่มปั่นป่วนมีการชิงการนำมีผู้แสดงตนอาสาเป็นผู้นำผู้อื่นแทนสหายมากมายหลายคนหลายกลุ่ม ในปี 2527 -2531 มีการแก่งแย่งชิงการเป็นผู้นำ ช่วงชิงการมีอำนาจ เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก แบ่งเขตแดน มีเสียงปืนดังขึ้นเกือบทุกวัน และมีการตายอย่างน้อยเดือนละหนึ่งราย คนกลุ่มรุ่นบุกเบิกที่อ่อนแอและไม่สามารถอดทนอดกลั้นและต่อสู้กับอิทธิพลได้ก็ขายที่ดินและอพยพออกจากพื้นที่ไป แม้ว่าขณะนั้นกาแฟและพืชล้มลุกเริ่มได้ผลก็ตาม จากภาวะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในช่วงเวลาดังกล่าวนี ในปลายปี 2531 ได้มีตำรวจตระเวนชายแดนค่าย 41 ชุมพร ค่ายอาภากรเกียรติวงศ์เข้าไปตั้งฐานกองร้อยในพื้นที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งการรบราฆ่าฟันกันลดน้อยลง ประกอบกับตำรวจตระเวนชายแดนได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างถนน โรงเรียนให้ได้รับความสะดวก และเมื่อมีเส้นทางคมนาคมมีการพัฒนาอย่างทั่วถึง กฎหมายก็มีบทบาทมากขึ้นเป็นสังคมปกติมากขึ้นชุมชนมีกฎเกณฑ์โดยเฉพาะเมื่อมีแผนพัฒนาเข้าไปช่วยเหลือในการดำเนินชีวิต ในขณะเดียวกันชุมชนบ้านสระขาวเองก็ได้เรียนรู้มากขึ้นจึงมีการนำเอากฎกติกาของชุมชนนิยมมาใช้สร้างความเท่าเทียมและเป็นธรรมจนสามารถพัฒนาเป็นชุมชนพึ่งตนเองโดยมีธรรมภิบาลเป็นฐานรองรับความเป็นชุมชนนิยม

5.2 ธรรมานุเคราะห์และธรรมาธิปไตย

ในการก่อเกิดชุมชน ปี 2490 - 2535 นี้ ในชุมชนดั้งเดิมมีการช่วยเหลือเกื้อกูลบนฐานการอนุเคราะห์กันโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นฐานคิด และการยอมรับความเท่าเทียมกันยอมรับฟังความคิดเห็นในการอยู่ร่วมกัน การดูแลรักษาความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติและภัยต่างๆ มีส่วนร่วมและดูแลเกื้อกูลกันโดยมีหลักธรรมเป็นเครื่องนำทางนำความคิด มีวัดปากแแม่เป็นที่พึ่ง มีผู้อาวุโสของชุมชนช่วยตกแต่งประเพณีการสังคมาอยู่กันเป็นปกติสุข ต่อมาเมื่อมีการเปิดป่ามีผู้อพยพจากหลากหลายพื้นที่เข้าไปอยู่ในผืนป่าละเมาะ ธรรมานุเคราะห์และธรรมาธิปไตยที่เคยมีในชุมชนเล็กๆ ในผืนป่าก็เปลี่ยนแปลง การก่อเกิดชุมชนใหม่ที่ผู้คนมาจากหลายพื้นที่กรณีบ้านสระขาวในระยะแรกก็ชี้ให้เห็นความไม่มีหลักธรรมานุเคราะห์และธรรมาธิปไตย แต่เมื่อชุมชนเกิดปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในการดำรงชีวิต ชุมชนบ้านสระขาวก็ได้ปรับตัวมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยธรรม ในขณะเดียวกันก็มีความเป็นธรรมในการมีส่วนร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมด้วยความเสมอภาคและเทียมเพื่อให้อยู่รอดด้วยกันด้วยการอนุเคราะห์กันด้วยธรรมและมีความเสมอภาคยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน เช่น ในการประชุมหมู่บ้านเพื่อดำเนินงานการพัฒนาจะต้องมาปรับวิธีคิดกับ

แกนนำหาจุดร่วมยอมรับจุดต่างในการใช้หลักธรรมาภิบาลและธรรมาธิปไตยก็โดยหลักชุมชนนิยมที่มีการสร้างชุมชนย่อยๆ ขึ้นถึง 14 ชุมชน และใช้หลักในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างเป็นระบบ เช่น ชุมชนแข็งช่วยชุมชนอ่อนหรือชุมชนเก่าช่วยชุมชนใหม่ เรียนรู้ไปด้วยกัน พบความสำเร็จไปด้วยกัน ในการใช้หลักธรรมาภิบาลและธรรมาธิปไตยนี้วางอยู่บนความคิดแบบองค์รวมที่ทุกชีวิตในบ้านสระขวามีความสำคัญ ดังนั้นเยาวชนจึงได้รับการอนุเคราะห์ด้วยเช่นเดียวกันกับสมาชิกชุมชนคนอื่นๆ โดยการเข้าไปเรียนรู้กับผู้รู้และครัวเรือนของผู้รู้ได้รับการฝึก การเรียนรู้ที่ดีด้วยกิจกรรมแผนที่คนดีมีการอนุเคราะห์ความเท่าเทียมเพื่อเตรียมการเป็นผู้ใหญ่ที่มีธรรม และมีความเป็นประชาธิปไตย ชุมชนบ้านสระขวาสถาบันสร้างตัวตนขึ้นมาได้ ในปี 2533 มีความเป็นหมู่บ้านชัดเจน มีผู้ใหญ่บ้าน มีพื้นที่มีขอบเขตของหน่วยหมู่บ้านชัดเจนในพื้นที่ 7,311 ไร่ ที่อยู่ในเขตสปก. 5,311 ไร่ และนอกเขต สปก. 2,000 ไร่ มีครัวเรือน 255 ครัวเรือน ประชากร 878 คน ผู้ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายอุทัย เครือสาย ซึ่งอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในพื้นที่นี้ตั้งแต่ปี 2520 เป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรม มีภูมิปัญญา มีภาวะผู้นำสูงสามารถบริหารจัดการชุมชนหมู่บ้านได้ เป็นที่รักเคารพของลูกบ้านเป็นอย่างดีด้วยบุคลิกภาพที่น่าเคารพและน่าเกรงขามและมีความเมตตาอยู่ในที่ ประกอบกับเป็นผู้มีความรู้ในด้านยาสมุนไพรช่วยดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยให้ชาวบ้าน และนายอุทัย เครือสายเป็นผู้มีเมตตาช่วยเหลือดูแลชุมชนมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจึงได้รับการยอมรับนับถือและเป็นที่พึ่งของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี เมื่อเป็นหมู่บ้านที่ตึกใหม่และอยู่ห่างไกลทุรกันดารและยากจนราชการจึงต้องเร่งรัดพัฒนาอย่างเต็มที่ มีการจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมอาชีพ สนับสนุนทุนในการพัฒนาอาชีพ สนับสนุนปัจจัยการผลิต ด้วยความเป็นสังคมพหุลักษณะการปกครองของหมู่บ้านสระขวาก็ได้ออกแบบเฉพาะตัวเป็นการวางฐานการปกครองและสร้างการมีส่วนร่วมให้เป็นเอกภาพบนฐานการยอมรับความแตกต่างของสังคมพหุลักษณะของบ้านสระขวาที่ส่งผลเชิงบวกในการสร้างชุมชนนิยม บ้านสระขวาก็มีการปกครองเป็นกลุ่มบ้าน 6 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มสระขาว 2) กลุ่มสระขาว 2 3) กลุ่มสิริราษฎร์ 4) กลุ่มบ้านควนโรย 5) กลุ่มระโนด 6) กลุ่มทับส้มขาม โดยแต่ละกลุ่มบ้านมีตัวแทนของตน 1-2 คน ตามขนาดของจำนวนครัวเรือนมาเป็นกรรมการหมู่บ้านและผู้สื่อสารระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับชาวบ้าน และเป็นคณะผู้พิจารณาเรื่องราวในหมู่บ้าน เป็นแกนหลักในการพัฒนาสาธารณูปโภคทั้ง ถนน สะพาน ด้วยแรงงานและเงินทุนของชาวบ้านโดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐทางเดียว

เมื่อระบบทุนนิยมเข้าสู่ชุมชนบ้านสระขวาเต็มรูปแบบ ในปี 2540 ที่ประเทศเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรทุกประเภทราคาตกต่ำทั้งยางพารา ปาล์มน้ำมัน ตลอดจนไม้ผล ในขณะที่ราคาปุ๋ยและสารเคมีทางการเกษตรก็สูงขึ้นเพราะส่วนใหญ่เป็นสินค้านำเข้า ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ประกอบกับภาวะดินเสื่อมต้องใช้ปุ๋ยเป็นจำนวนมาก และการทำการเกษตรที่ใช้เทคโนโลยีในการผลิต ทั้งเครื่องจักร ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ปี 2541-2543 ชุมชนบ้านสระขวาก็เข้าสู่วังวนของการมีหนี้สินเกือบทุกครัวเรือน ประกอบกับการนำเข้าเทคโนโลยีเพื่อการผลิตที่เกษตรกรใช้อยู่ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง มีค่าใช้จ่ายสูง เพราะเทคโนโลยีเป็นสินค้าที่มี

ราคาแพง และมีความก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทำให้ใช้ไม่คุ้มค่า ประกอบกับการส่งออกสินค้าในราคาถูกเพื่อแลกกับการนำเข้าเทคโนโลยีราคาแพงที่มีผลทำให้เสียความสมดุลทางเศรษฐกิจในภาพรวม เช่น ชาวบ้านต้องใช้ปุ๋ยที่ราคาแพงในการปลูกปาล์มน้ำมัน ยางพารา และไม้ผล เป็นต้น

ปัจจุบันชุมชนบ้านสระขาวมีการพัฒนาหมู่บ้านโดยการนำแผนแม่บทมาใช้เพิ่มมากขึ้น โดยมีการปรับกิจกรรมให้สอดคล้องตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เกิดกิจกรรมเพิ่มขึ้นหลายๆ กิจกรรมและเกิดชุมชนย่อยๆ เพิ่มขึ้นอีกตามที่กล่าวมาแล้ว ชุมชนบ้านสระขาวได้พัฒนาเส้นทางชีวิตสู่ชุมชนนิยมได้ด้วยตัวชุมชนเองที่ผู้คนได้เติมเต็มชีวิตซึ่งกันและกัน โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างเป็นธรรมชาติภายใต้การยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันบนฐานการอนุเคราะห์กันด้วยธรรมและการยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างเป็นธรรม ชุมชนบ้านสระขาวจึงเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

5.3 วัฒนธรรมและจิตนิยมของผู้คน

ในสังคมดั้งเดิมบ้านปากแหม่ บ้านดวด และบ้านหนองหอย ผู้คนดูแลเกื้อกูลกันด้วยธรรม ก่อนระบบทุนนิยมจะรุกเข้าเข้าไปชัดเจน หรือก่อนการเปิดป่า ผู้คนมีมุมมองชีวิตบนฐานจิตนิยมปฏิบัติต่อกันด้วยจิตที่ดีงาม มีทุนทางสังคมเป็นกลไกของชุมชน มีการให้ การแบ่งปัน ความสามัคคี ความไว้วางใจ การต่างตอบแทน การเอื้ออาทร การแลกเปลี่ยน ความเชื่อร่วม มีบรรทัดฐานทางสังคมของตน มีค่านิยมในความดีงาม เมื่อมีการเปิดป่ามีพืชเศรษฐกิจเข้ามา ต่อมาเมื่อมีรายได้มาก สภาพสังคมและเศรษฐกิจใหญ่ของประเทศเปลี่ยนแปลงเงินเป็นปัจจัยหลักในการซื้อขายฐานะทางสังคม เกิดการใช้เงินซื้อหาวัตถุมหาสร้างความสะดวกสบายระดับปรุงแต่งฐานะทางสังคม กระทั่งไปสู่ชุมชนในฝันป่า ชุมชนละแหมเปลี่ยนแปลงสู่ทุนนิยมที่เป็นวัตถุนิยมเช่นเดียวกับสังคมอื่นๆ โดยทั่วไป ทั้งผู้มีรายได้มากและรายได้น้อยต่างก็ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกตามค่านิยมในการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ต้องมีรถยนต์ จักรยานใช้สอยที่ห้างสรรพสินค้าเทสโกโลดส์ อ้าเภอหลังสวน บริโภคอาหารสำเร็จรูป เด็กๆ ชอบอาหารขยะตามการโฆษณาในยุคนิยมมากขึ้น ไม่สามารถพึ่งตนเองด้านอาหารเครื่องมือเครื่องใช้ได้ เช่น บ้านสระขาวได้ทำแผนแม่บทชุมชนพบว่า ชุมชนมีรายได้รวม 13,866,480 บาท ต่อปี และมีรายจ่ายรวม 32,163,980 บาทต่อปี หนี้สิน 18,297,500 บาทต่อปี ส่วนในตำบลละแหมและตำบลสวนแตงจะเห็นได้ว่าค่าใช้จ่ายที่มาเป็นอันดับ 1 ของชาวบ้านละแหม ทั้งในตำบลละแหม และสวนแตง เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับหนี้สิน หนี้สินทั้งหลายส่วนใหญ่ชาวบ้านกู้เงินมาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กองทุนหมู่บ้าน และจากธนาคารพาณิชย์ หากดูจากแผนชุมชนจะพบว่าปัญหาวิกฤตของหนี้สินชัดเจนมาก เป็นรายจ่ายที่สร้างปัญหา และก่อภาวะวิกฤตขึ้นในชุมชนซึ่งมาจากการชำระหนี้เงินกู้และดอกเบี้ยในตำบลละแหมอันดับ 2 เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าผ่อนสินค้าที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ และเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น เครื่องซักผ้า ตู้เย็น วิทยุโทรทัศน์ และอันดับที่ 3 เป็นค่าอาหาร ส่วนในตำบลสวนแตงอันดับที่ 2 เป็นค่าอาหาร อันดับ 3 เป็นค่าผ่อน แต่ก็ยังคงเป็นที่

น่าแปลกใจว่ารายจ่ายที่เกิดขึ้นจากการลงทุนทำการเกษตร และการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นรายจ่ายที่ก่อให้เกิดรายได้กลับมาเป็นอันดับที่ 6 จากรายจ่ายทั้งหมด 9 รายการ และรายได้ต่ำกว่าหนี้สิน และรายจ่ายสูงกว่ารายได้เกือบสามเท่า (เวทีชุมชนบ้านสระขาว, 5 พฤศจิกายน 2551)

6. วิถีและพลังทางวัฒนธรรมเชิงรูปลักษณ์และจิตลักษณ์

6.1 สถานภาพความผูกพันและความภาคภูมิใจต่อความเป็นตัวตนและความเป็นท้องถิ่น ในสังคมบุกเบิกใหม่ไม่มีความชัดเจนในความเป็นคนละแฉะ เพราะผู้คนที่ย้ายเข้ามา ก่อตั้งชุมชนล้วนยืนยันความเป็นคนท้องถิ่นเดิม ละแฉะเป็นเพียงที่ทำมาหากิน ดังนั้นแต่ละกลุ่มยังยึดมั่นและมีความเป็นตัวตนของท้องถิ่นเดิม อยู่กันเป็นกลุ่มๆ มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มสังคมอื่นอย่างฉาบฉวยยึดความเป็นตัวตนเดิมและยึดโยงความเป็นท้องถิ่นเดิมอย่างเหนียวแน่น ในขณะเดียวกันก็สร้างพลังกลุ่มให้เข้มแข็งโดยขยายฐานทางการเมืองเพื่อสร้างพลังการต่อรองให้มีพลังเพิ่มขึ้นด้วย เช่น กลุ่มเกาะสมุยมีสุราษฎร์ธานีอำเภออื่นๆ รวมอยู่ด้วย กลุ่มนครศรีธรรมราช มีนครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง ในขณะที่กลุ่มคนเมืองใน ซึ่งเป็นผู้อพยพจากภาคกลาง และกลุ่มภาคอีสาน ดำรงชีวิตอย่างสงบ ไม่แสดงบทบาทในทางการเมืองใดๆ ยังคงใช้วัฒนธรรมประเพณีเดิมในการดำรงชีวิตอยู่เฉพาะของตน ไม่แสดงความขัดแย้ง ทำมาหากินอย่างเดียว แสดงความผูกพันและความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนและความเป็นท้องถิ่นเดิมที่จากมาไม่ต้องการพื้นที่ทั้งทางการเมืองและสังคม ซึ่งต่างจากกลุ่มเกาะสมุยและกลุ่มนครศรีธรรมราชที่ผลักดันยึดพื้นที่ทางการเมืองและสังคมและแสดงความเป็นตัวตนและความเป็นท้องถิ่นเดิมของตนชัดเจน ยังไม่แสดงความเป็น “คนแม่” ดังเช่นที่ผู้อพยพจากนครศรีธรรมราชมักจะยืนยันตัวตนเสมอว่า “ผมคนคอน” คือมีความภาคภูมิใจในถิ่นเดิมของตนเพราะมีรากเหง้าอยู่ มีความเป็นตัวตนในบริบทเดิม แต่ในบริบทใหม่ยังไม่มีตัวตน ยังไม่ได้แสดงความภาคภูมิใจในท้องถิ่นละแฉะ น้ำเสียงไม่หนักแน่นเท่า “ผมคนคอน” เพราะไม่มีใครแสดงตัวตนว่า “ผมคนแม่” เช่น คนบ้านปากแม่ และเมื่อต้องการแสดงตัวตนหรือประกาศตัวตนในบางภาวะโดยเฉพาะในช่วงที่กฎหมายยังเข้าไปไม่ถึงว่า “กูคนคอน”

6.2 รูปลักษณ์และจิตลักษณ์ที่แสดงถึงความดีงาม สุนทรียะของผู้คนและชุมชน เช่น วัด ที่ร่วมกันสร้างในสังคมดั้งเดิม เช่น วัดปากน้ำละแฉะ พ่อท่านชม นั่วเพชร วัดบ้านดวด หลวงพ่อดำ ต่างก็ได้ผ่านความพยายามในการสร้างรูปลักษณ์และจิตลักษณ์ที่ดีงามของพระพุทธศาสนา ผ่านทางการสร้างถาวรวัตถุ เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาจิตใจ ความผูกพันกับความดีงามผ่านกิจกรรมทางศาสนา มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับโรงเรียน ให้นักเรียนได้เข้าถึงความดีงามของพระพุทธศาสนา เช่น วัดสวนสมบุญณ์ ตำบลสวนแดง เป็นวัดสุขภาพ มีสถานที่ปฏิบัติธรรมที่น่าประทับใจ มีสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการพัฒนาจิตใจที่เด็กๆ ชอบ สังเกตได้ว่าเด็กๆ มีความสุขกับการปฏิบัติธรรมที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกสัปดาห์โดยหมุนเวียนเปลี่ยนกัน นักเรียนทุกคนได้รับโอกาสในการเข้าปฏิบัติธรรมพัฒนาจิตใจ เด็กๆ มีความรู้สึกที่ดีในรูปลักษณ์

ของวัด ของสถานปฏิบัติธรรมที่สะอาด ห้องน้ำสะอาด สวยงาม น่าประทับใจ ที่ปฏิบัติธรรมที่สะอาด มีระบบ มีความเป็นระเบียบ มีสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัยที่เด็กๆ ชอบ เพราะเหมาะกับวัยของเด็ก วัดได้พยายามสร้างพื้นที่เย็นและสร้างความเป็นตัวตนในการปฏิบัติธรรมของเด็กๆ ในการเป็นคนดีของครอบครัวและสังคม โรงเรียนวัดสวนสมบุญ ในสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศจะมีภาพเคลื่อนไหวการทำกิจกรรมการปฏิบัติธรรมของเด็กๆ ทุกคน วัดใช้ศาสนาเป็นกลไกในการหล่อหลอมบุคลิกภาพคนดี ความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา ปู่ย่าตายายครูบาอาจารย์ และร่วมกันภาคภูมิใจในวัดของชุมชนของตนที่เป็นต้นแบบในการบ่มเพาะความเป็นคนดีให้เยาวชน

6.3 ภูมิปัญญา กระบวนการปลูกฝัง เสริมสร้างและการสืบสานวัฒนธรรมเชิงรูปลักษณ์และจิตลักษณ์ ในสังคมดั้งเดิมมีการปลูกฝังพัฒนาการเรียนรู้ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในการรักษาสุขภาพ เช่น พ่อท่านชม นิ้วเพชรรักษาอาการป่วยไข้ด้วยสมุนไพรและสืบสานวัฒนธรรมจากพระพุทธศาสนาด้วยการบวชเรียน การอบรมบ่มนิสัยในเรื่องจิตที่ถึงงาม มีการให้ การแบ่งปัน ความสามัคคี ความไว้วางใจ การต่างตอบแทน การเอื้ออาทร การแลกเปลี่ยน ความเชื่อร่วมมือบรรทัดฐานทางสังคมของตน มีค่านิยมในความดีงาม เรียนรู้ภูมิปัญญาการทำประมงชายฝั่งทั้งเครื่องมือ การทำความรู้จักทะเลอย่างเข้าใจและเข้าถึง การสังเกตทะเล ลมฟ้าอากาศ ในการออกเรือให้ปลอดภัยและการแก้ปัญหาเมื่อต้องประสบกับคลื่นลมในทะเล วัดสวนสมบุญและโรงเรียนวัดสวนสมบุญได้เพียรพยายามในการปลูกฝังวิถีคิด มุมมองที่มีต่อพระพุทธศาสนา วัดและทำหน้าที่ในการสืบสานถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนทั้งรูปลักษณ์และจิตลักษณ์ ในด้านรูปลักษณ์ วัดที่สวยงาม สะอาด มีระบบระเบียบ มีผู้มาปฏิบัติธรรมอยู่เนืองนิตย์ทั่วประเทศ ห้องน้ำที่สะอาดในฐานะวัดสุขภาพ เป็นความเพียรพยายามของทั้งวัดและโรงเรียนในการสร้างภูมิปัญญาและการสืบสานวัฒนธรรมให้กับชุมชนในขอบบริเวณวัดและโรงเรียน โดยวัดได้พยายามนำหลัก “บวร” “บ้านวัดโรงเรียน” เข้ามาใช้เป็นกลไกในการปลูกฝังและสืบสานวัฒนธรรมทั้งเชิงรูปลักษณ์และจิตลักษณ์

ส่วนบ้านสระขาวมีการสืบทอดภูมิปัญญา มีกระบวนการปลูกฝังและการสืบสานวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการหมู่บ้านเพื่อการพึ่งตนเอง การเรียนรู้การพึ่งตนเอง นักเรียนโรงเรียนบ้านทับใหม่มีหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับ “คนดี” มีการสร้างคนดีการเรียนรู้ความเป็นคนดีโดยถอดบทเรียนคนดีในชุมชน (สัมภาษณ์ สำเริง พัทธทรัพย์ 25 ตุลาคม 2551) โดยมีคนดีภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมกระบวนการสืบสานความเป็นคนดี ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้นักเรียนไปเรียนรู้อยู่กับครอบครัวคนดี เรียนรู้วิถีชีวิตกิจวัตรของคนดีทั้งทางด้านการทำมาหากินและการดำรงอยู่ในสังคมที่ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน และนำบทเรียนปฏิบัติตนเป็นคนดีตามแบบที่ได้เรียนรู้มา บ้านสระขาวจึงมีการจัดการทั้งเพื่อการปลูกฝังและการสืบสานวัฒนธรรมทั้งในเชิงรูปลักษณ์และจิตลักษณ์ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของคนดี ความเป็นคนดีของชุมชนและสังคม สร้างความภาคภูมิใจในชุมชนของตนด้วยการสร้างชุมชนนิยม มีการสืบสานวัฒนธรรมการเรียนรู้และวัฒนธรรมการทำงานด้วยวิธีการบูรณาการการเรียนรู้ตั้งแต่ในระดับสุดมยปัญญา จินตมยปัญญา และภาวนามยปัญญา การสร้างกระแสชุมชนนิยมด้วยการสร้างชุมชนนิยมตัวอย่างเพื่อเรียนรู้

ร่วมกันและสร้างความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของชุมชนบนหลักกติกาและคำมั่นสัญญา ภูมิปัญญาของชุมชนตลอดจนอุดมคติ วิธีคิดจึงได้รับการสืบทอดตั้งแต่วัยเด็ก ให้เด็กเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างชุมชน เด็ก ๆ รู้จักชุมชนของตนทุกด้านโดยเฉพาะความคิดริเริ่มและการจัดการชีวิตให้อยู่รอดด้วยการพึ่งตนเอง ทั้งการปลูกข้าวไร่ที่เด็กได้เรียนรู้การพึ่งตนเองและการลดรายจ่ายด้วยการสร้างแหล่งอาหารของชุมชน การดูแลหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่า เด็ก ๆ รักและเห็นคุณค่าของป่า จากการได้สัมผัสกับป่าชุมชนที่ยังเป็นป่าดั้งเดิม ได้พบได้เห็นสภาพป่าจริง ๆ ที่มีพืชหลากหลายและแหล่งน้ำ เรียนรู้พรรณพืชโดยภูมิปัญญาของชุมชน ตลอดจนภูมิปัญญาในการเล่นหนังตะลุง ศิลปะหัตถกรรม การทำเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน นักเรียนสามารถจักสานทำไม้กวาดใช้เองได้

ในส่วนชุมชนประมงมีการสืบสานภูมิปัญญาการทำเรือใบโบราณนำไปสู่การใช้เพื่อลดพลังงานต้นทุนในการทำประมง และสร้างความยั่งยืนของภูมิปัญญาด้วยการสร้างประเพณีใหม่คือการแข่งเรือใบโบราณในวันสงกรานต์ ด้วยการจัดงานเปิดโลกทะเลและแม

บทสรุปสำหรับทุนทางสังคมฐานการดำรงอยู่ของชุมชนละแม

กล่าวได้ว่าผู้ก่อตั้งชุมชนในผืนป่าละแมเป็นเกษตรกรผู้จากชนบทห่างไกลที่ดำเนินชีวิตด้วยการทำนาทำไร่มีความเป็นอยู่แบบพอเพียงจากการพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกันเป็นสำคัญ ผู้คนเหล่านี้มีทุนทางสังคมเป็นฐานในการดำรงชีวิต มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันอย่างเต็มเปี่ยมและเป็นนักสู้กับชะตาของชีวิต กล้าเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะหน้า ผู้คนที่เข้ามาสร้างชุมชนจึงจัดได้ว่าเป็นผู้กล้าที่פקพาความกล้าหาญชนิดไปตายเอาดาบหน้า โดยบริบทดังกล่าวนี้ชุมชนละแมน่าจะก้าวไปมากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะมีทุนทางสังคมสำรองอยู่ในชุมชนทุกด้านมากน้อยต่างกันไปทั้ง คนสถาบัน วัฒนธรรม ความรู้ วิธีคิด เครือข่าย ในชุดทุนทางสังคมดังกล่าวนี้บางส่วนก็เข้มข้นบางส่วนก็เจือจางแต่ก็กลมกลืนก้าวไปข้างหน้าได้ในระดับหนึ่งตามบริบทของเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่สภาพของละแมในปัจจุบันดูเหมือนอยู่ในภาวะขาดผู้นำทางความคิดเพื่อการเปลี่ยนแปลงและขาดการจัดระบบความคิดเพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนภาวะโดยรวมของละแมจึงคล้ายกับไม่ได้ใช้ทุนทางสังคมมาเป็นกลไกของชุมชนอย่าง

จากกรณีตัวอย่างหนึ่งที่นายอำเภอซึ่งเป็นฝ่ายปกครองท้องถิ่นได้มองเห็นว่าชุมชนละแมขาดพลังสามัคคีหรือพลังการมีส่วนร่วม เนื่องมาจากความเป็นหมู่บ้านที่ต่างคนต่างอยู่ตั้งแต่เมื่ออพยพเข้ามาจับจองผืนป่าที่ต้องป้องกันภัยจึงไม่มีความไว้วางใจให้คนแปลกหน้าเพราะเกรงความไม่ปลอดภัยจึงเป็นฐานคิดที่ตกตะกอนอยู่ในหมู่ผู้อพยพมาจนถึงปัจจุบัน ละแมจึงไม่มีตัวตน ไม่มี “คนแม่” เพราะประชากรที่ใช้ชีวิตอยู่บนพื้นที่ละแมที่เป็นชุมชนบุกเบิกใหม่ ยังขาดจิตวิญญาณความเป็น “คนแม่” ละแมจึงดูเหมือนไม่มีตัวตนคนละแม จึงได้ใช้ทุนทางสังคมมาสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมโดยใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นกลไกหรือพื้นประเพณีแห่งพระแข่งเรือ วัฒนธรรมดั้งเดิมของละแมระดมผู้คนให้ร่วมกิจกรรมทำบุญและเปิดพื้นที่ขึ้นในสังคมวัฒนธรรมของละแมที่ละเลยมานาน

เกือบห้าทศวรรษให้ละแม่ได้มีตัวตนด้วยการขุดเรือเพื่อส่งลงแข่งขันซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งของ ประเพณี กล่าวได้ว่านายอำเภอซึ่งเป็นผู้นำสูงสุดของละแมสามารถสร้างการมีส่วนร่วมก่อเกิด ความสามัคคีในหมู่ผู้นำและผู้คนได้อย่างมีนัยสำคัญ ละแมมีพื้นที่ยื่นและมีตัวตนคนละแมและสร้าง ประเพณีใหม่การแข่งขันเรือใบโบราณในงานเปิดโลกทะเล ตอกย้ำความมีตัวตนคนละแมให้หนักแน่น ชัดเจนขึ้นอีก กระบวนการดังกล่าวนี้ไปสู่เป้าหมายการสร้างการมีส่วนร่วมและความสามัคคีประสบ ความสำเร็จเพราะมีผู้นำที่เป็นทางการ โดยนัยนี้หากทุนสถาบันที่เป็นสถาบันการเมืองการปกครอง มีความเข้มข้นในการะหน้าที่ละแมต้องมีตัวตนคนละแมเกิดขึ้นชัดเจน

หรือกรณีชุมชนบ้านสระขาวที่พลวัตตัวเองได้เร็วเพราะมีผู้นำที่ชาญฉลาดใช้ ฐานความรู้มาปรับปรนชุมชนโดยใช้ทุนทางสังคมทั้ง 6 มิติมาเป็นฐานในการพลิกฟื้นสร้างตัวตนคน สระขาวยอมรับความต่างในความเหมือนและความเหมือนในความต่างสามารถรวมความต่างให้เป็น หนึ่งด้วยระบบฐานคิดจักรวาลสร้างชุมชนนิยมขึ้นในบ้านสระขาวโดยใช้กลไกการพึ่งตนเองและพึ่ง กันเองจากการรู้จักตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่เยาว์วัยที่ผู้สูงวัยกว่าเป็นพี่เลี้ยงลดหลั่นกัน เด็กๆ บ้านสระ ขาวได้รับการพัฒนาวิธีคิดตั้งแต่เยาว์วัยในเรื่องความดี คนดี ความรับผิดชอบในฐานะพลเมือง รู้ หน้าที่พลเมือง การมีแหล่งอาหารมีข้าวพืชผักผลไม้ ทำให้บ้านสระขาวมีตัวตนจากหมู่บ้านที่เป็น หนึ่งหน่วยระบบมีหน่วยย่อยระบบถึง 14 หน่วย สะท้อนให้เห็นการจัดการเชิงระบบ บ้านสระขาวจึง มีตัวตนคนสระขาวเพราะมีผู้นำทางความคิดที่ชาญฉลาดในการปรับปรนพัฒนาวิธีคิดของชุมชนให้ เกิดชุมชนนิยมขึ้นในใจของชาวสระขาวและร่วมพัฒนาไปด้วยกันทุกชุมชนย่อย ๆ ที่มีความต่างบน ฐานความเท่าเทียมที่มีความไว้วางใจและเห็นคุณค่าร่วมในการเป็นชุมชนนิยม

ละแมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องถอดบทเรียนของตัวเองในทุกด้านของการดำเนินชีวิต แล้วนำบทเรียนมาจัดการความรู้โดยใช้ทุนทางสังคมทุกมิติเป็นกลไกเพื่อสร้างตัวตนคนละแมให้เป็น หนึ่งลดละความเป็นหมู่พวกให้มีความไว้วางใจ ความสามัคคี บนฐานความเชื่อการยอมรับในความ เป็น “คนแม่” ที่มีชีวิตรอดเพราะยืนอยู่บนแผ่นละแม โดยละแมต้องร่วมกันค้นหาผู้นำทางความคิด ที่แท้จริงสามารถปรับปรนวิธีคิดของผู้คนเพื่อสร้างคุณค่าร่วมของความเป็นคนละแมที่มีศักดิ์ศรี โดย พยายามนำทุนทางสังคมที่สำรองอยู่ในแต่ละกลุ่มพวกมาบูรณาการให้เป็นหนึ่งและใช้อย่าง เข้มข้นให้เกิดการสร้างชุมชนคนละแมได้อย่างมีนัยสำคัญตามที่นายอำเภอได้พยายามวางฐานคิดไว้ แต่ทุนทางสังคมในละแมสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาในทุกด้าน เพราะทำให้เกิดพลังในการแก้ไข ปัญหาให้แก่สังคม โดยหลักการพื้นฐานทุนทางสังคมช่วยให้เกิดเครือข่ายขึ้น การเข้าใจถึง ประโยชน์ที่เกิดจากทุนทางสังคมจึงน่าจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ ในด้านต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น ช่วยให้เกิดจารีตประเพณีที่ดีที่ช่วยให้ชุมชนมีพลังและเข้มแข็งสามารถ แก้ไขปัญหาได้ง่ายขึ้น ตามความเชื่อพื้นฐานของทุนทางสังคมเพราะกระบวนการของทุน ทางสังคมสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับปัจเจก ครอบครัว เครือญาติ กลุ่ม องค์กร สถาบัน ชุมชน และเครือข่ายและมีความเป็นพลวัตในการสร้างรูปแบบทางสังคม รูปแบบทางสังคมจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับกระบวนการของทุนทางสังคมโดยสามารถเริ่มต้นได้

ในหลายรูปแบบ คือ เริ่มต้นกระบวนการด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม และความเชื่อดั้งเดิม หรืออาจจะเริ่มต้นด้วยการได้เรียนรู้จากสิ่งใหม่ การปรับเปลี่ยนระบบคิด และวิถีปฏิบัติของปัจเจก สมาชิกกลุ่ม องค์กร สถาบัน และชุมชน ระบบคิดและวิถีปฏิบัติที่สอดคล้องกับศีลธรรม และมุ่งสู่การจัดสรรและกระจายทรัพยากรให้แก่สมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม กระบวนการของทุนทางสังคมจะมุ่งสร้างเสริมทรัพยากรหรือทุนให้แก่ชุมชนและสังคม และมีความมุ่งหวังว่าทรัพยากรและทุนที่เป็นของชุมชนและสังคมเหล่านี้จะช่วยให้ชุมชนและสังคมเกิดพลังที่จะขับเคลื่อนงานต่างๆ หรือช่วยในการแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ในชุมชนหรือสังคมนั้นๆ

ในขณะที่เดียวกันทุนทางสังคมในรูปของเครือข่ายที่เกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของประชาชนทำให้เพิ่มศักยภาพในการทำงานและช่วยลดต้นทุนในการทำงานได้มากกว่าที่จะปลีกตัวไปทำแบบปัจเจกชนทำให้เกิดจารีตประเพณีที่เกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกัน หรือการต่างตอบแทนอันจะทำให้องค์กรชุมชนแข็งแกร่งและมีพลังมากขึ้น เกิดความไว้วางใจระหว่างกันของคนในเครือข่ายทำให้การติดต่อและระบบข้อมูลข่าวสารมีความสะดวกรวดเร็วโดยมีการนำความสำเร็จร่วมกันในอดีตมาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อสร้างความร่วมมือในอนาคต

ในอีกแง่มุมหนึ่งทุนทางสังคมจะทำให้ชุมชนมีพลังเพียงพอในการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นเนื่องจากทุนทางสังคมทำให้คนสามารถแก้ปัญหาได้ง่ายขึ้น ผู้คนอาจจะดีขึ้นถ้าพวกเขามีความร่วมมือกันและมีการแบ่งปันกันกับทั้งช่วยเหลือสิ่งกลไกการทำงานในชุมชน ทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างสันติและมีความสงบมากขึ้น ทั้งนี้เมื่อคนในชุมชนมีความรู้สึกไว้วางใจกันก็จะทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่มีการทำเป็นกิจวัตรประจำวันของประชาชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางสังคมที่อาจทำให้มีคนแม่เต็มพื้นที่ละแวกได้

บทที่ 4

เศรษฐกิจชุมชนละแม

อำเภอละแมปัจจุบันเป็นแหล่งผลิตพืชเศรษฐกิจคือ ยางพาราและปาล์มน้ำมันแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดชุมพร มีผลผลิตเป็นลำดับที่ 5 ของจังหวัด (สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดชุมพร, 2552) ประชากรที่ปลูกพืชเศรษฐกิจเหล่านี้มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีไม่น้อยกว่า 30,000 บาท ละแมมีสภาพภูมิประเทศที่เอื้อในการทำเกษตร มีฐานทางเศรษฐกิจที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยทั้งป่า ดิน น้ำ ภูเขา พื้นราบและทะเล ในอดีตละแมเป็นพื้นที่ที่มีป่าและทรัพยากรทะเลที่สมบูรณ์ ละแมเกิดเป็นชุมชนที่มีระบบเศรษฐกิจปัจจุบันภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504-2509) และพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้การชี้นำของแผนพัฒนาของชาติเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันจึงกล่าวได้ว่าระบบเศรษฐกิจของละแมเป็นระบบเศรษฐกิจที่เกิดภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่มีรูปแบบเศรษฐกิจแบบใหม่นับแต่ ปี 2505 เป็นต้นมา ปัจจัยที่เป็นฐานทางเศรษฐกิจนั้นนอกจากทรัพยากรธรรมชาติแล้วยังมีผู้คนที่ยอพยพมาจากต่างถิ่นทั้งจากภาคใต้ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มาเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของละแม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติภูมิปัญญาและศาสตร์ชาวบ้านตลอดจนเทคโนโลยีภายนอกรวมไปถึงสุขภาวะของผู้คน ปริมาณคุณภาพดินและน้ำอากาศ เป็นปัจจัยบวกในการปลูกพืชเศรษฐกิจทั้งยางพารา กาแฟ ปาล์มน้ำมัน ไม้ผล และทะเลมีความสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำ และโดยเฉพาะผู้คนที่อยู่ในวัยผลิตที่มีมากกว่าผู้คนวัยพึ่งพิงและวัยศึกษาเล่าเรียนรวมกัน อำเภอละแมมีวัยผลิตที่มีอายุ 15- 59 ปี ร้อยละ 64.29 วัยพึ่งพิงและวัยศึกษาเล่าเรียน ร้อยละ 35.71 (แผนพัฒนาสามปีองค์การบริหารส่วนตำบลละแม สวนแดง ท่าหลวง ท่าควัฒ 2551-2553 ,2551) แสดงถึงการมีฐานทางเศรษฐกิจที่ดี เพราะผู้คนวัยผลิตมากกว่าผู้คนวัยพึ่งพิงและวัยเล่าเรียนรวมกัน

ตามที่กล่าวมาแล้วว่าละแมเป็นพื้นที่ป่าของเมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวน และในที่สุดเป็นอำเภอหลังสวนนั้น เดิมเป็นป่าดงดิบตั้งแต่พื้นที่เขาจดพื้นที่ชายฝั่งทะเล ไม่มีผู้คน เริ่มมีผู้คนเข้าไปตั้งหลักแหล่งชัดเจนในทศวรรษ 2500 เมื่อถึงช่วงแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2504-2509) ซึ่งรัฐมีเป้าหมายการเพิ่มรายได้ของประเทศ ทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการเร่งผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจากประเทศไทยผลิตพืชผลเกษตรกรรมมากกว่ากิจการด้านเศรษฐกิจอื่นๆ และอาชีพของประชาชน ธุรกิจที่สำคัญ ภาวะการค้ากับต่างประเทศก็ล้วนเกี่ยวเนื่องกับการผลิตในด้านเกษตรกรรมแทบทั้งสิ้น และสามารถขยายการผลิตออกไปได้อีกมาก เพราะมีที่ดิน แรงงานและงานในด้านวิชาการที่สามารถปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้ ดังนั้นการดำเนินงานพัฒนาการเศรษฐกิจเพื่อรักษาระดับรายได้ประชาชาติต่อประชากรคนหนึ่งให้เพิ่มขึ้นร้อยละ 3 ต่อปีในครั้งนั้น จึงมีจุดหมายมุ่งไปในด้านเพิ่มการผลิตพืช

สำคัญๆ ที่มีความต้องการทั้งภายในและภายนอกประเทศ และขยายงานเพื่อประโยชน์ในด้านเกษตรกรรมให้บังเกิดผลดียิ่งขึ้น รวมทั้งการขยายตลาดสำหรับพืชผลเกษตรกรรม และกิจการอื่นๆ ที่มีส่วนส่งเสริมสินค้าออกทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ นอกจากนี้จุดหมายที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งในด้านเกษตรกรรม คือ การสงวนและบำรุงป่าไม้ เพื่อให้มีป่าไม้ที่สมบูรณ์ประมาณร้อยละ 50 ของเนื้อที่ของประเทศไทย แต่ในความเป็นจริงป่าถูกทำลายตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ทันทีที่ทั่วประเทศรวมทั้งผืนป่าในอำเภอหลังสวน คือ ตั้งแต่ปี 2504 เป็นต้นมาจนถึงปี 2532 ที่มีการประกาศปิดป่าเมื่อป่าในละแวกถูกเปลี่ยนเป็นป่าพืชเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มรายได้ประชาชาติ พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ป่าดิบชื้นที่เป็นป่าบกป่าพรุป่าชายเลนในละแวกถูกทำลายและสร้างป่าเศรษฐกิจขึ้นมาใหม่บนการทำลายล้างความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชและพันธุ์สัตว์ตลอดเวลา 50 ปี เพื่อผลิตรายได้จากยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันให้มีปริมาณเพิ่มขึ้น โดยรัฐมีเป้าหมายการผลิตยางในระยะ 3 ปีแรกของแผนปี 2504-2506 ให้เพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 6 ของปริมาณที่ผลิตได้ในปี 2502 คือจำนวน 170,000 ตัน โดยรวมสวนยางพาราในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดระยอง ซึ่งได้มีการปลูกยางพันธุ์ดีที่ให้น้ำยางมากกว่าของเดิมมาก่อนแล้วกับสวนในภาคใต้ ซึ่งจะครบอายุการตัดเพื่อปลูกต้นยางพันธุ์ดีแทนได้ในระยะนี้ การปลูกพืชเศรษฐกิจใหม่ในละแวกก็เกิดขึ้นในช่วงการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวนี้

ก่อนเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติปี 2504 ละแวกยังเป็นผืนป่าที่สมบูรณ์ทั้งพื้นที่ทะเลที่ราบ ที่ราบลุ่ม พรุ เนินเขา ภูเขา ชุมชนแรกที่เป็นชุมชนริมฝั่งทะเลที่เรียกกันว่าปากน้ำละแมนั้นยังชีพด้วยการทำประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่งโดยอาศัยเรือและเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำที่จัดทำขึ้นใช้เอง ทุกกิจกรรมในการดำเนินชีวิตเกิดขึ้นจากการพึ่งตนเองและพึ่งกันเองเนื่องจากประชากรมีน้อยดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งตนเองบนฐานความพอเพียง เรียบง่ายพอมีพอกิน จับสัตว์น้ำแบบพอเพียงในลักษณะการพึ่งพิงกันระหว่างคนกับธรรมชาติ ในส่วนการทำสวนไม้ผลเป็นการทำการเกษตรแบบผสมผสานที่ปลูกพืชหลากหลายชนิดในพื้นที่เดียวกันเป็นลักษณะวนเกษตร เป็นสวนแบบดั้งเดิมตามภูมิปัญญาการทำการเกษตรที่ต้องการความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืช ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นั้นเงินยังไม่เป็นตัวชีวิตในการดำรงชีวิต

ครัวเรือนในละแมที่เป็นหมู่บ้านและตำบลในอำเภอหลังสวนมีการผลิตเชิงซ้อนทั้งทำสวนทำนา ทำไร่ จับสัตว์น้ำ และค้าขาย เนื่องจากพื้นที่ราบในการทำนามีน้อย ที่ราบส่วนหนึ่งโดยเฉพาะบริเวณแม่น้ำหลังสวนเป็นพื้นที่สวน และที่ไกลจากบริเวณแม่น้ำหลังสวนออกไปประมาณ 2 กิโลเมตรเป็นพื้นที่นา มีการผลิตโดยมีเป้าหมายเพื่อการบริโภคให้อยู่รอดสามารถเลี้ยงตัวเองได้ การทำมาหากินจึงผลิตอาหารเพื่อบริโภคเป็นสำคัญและนำไปขายเพียงเพื่อการแลกเปลี่ยนกับเครื่องอุปโภคที่ไม่สามารถจัดการเองได้ การทำมาหากินมีการช่วยเหลือพึ่งพิงกันมีการให้กันทั้งแรงงาน สิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน ตลอดจนที่อยู่อาศัย จนเมื่อพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันก้าวเข้ามา วิธีการผลิตที่เปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดได้ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนละแมที่เป็นสังคมพหุลักษณะให้ก้าวกระโดดไปสู่พืชอุตสาหกรรมและ

พืชพลังงานที่เป็นการผลิตเชิงเดี่ยวในระบบทุนนิยมเต็มตัวที่ส่งผลกระทบไปสู่การเปลี่ยนแปลงชุมชนแห่งความเอื้ออาทรให้กลับกลายเป็นชุมชนทุนนิยมที่ต่างคนต่างอยู่ วิธีการผลิตผูกอยู่กับความผันผวนของตลาดโลกในสภาพของผู้ผลิตวัตถุดิบยางพาราประเภทยางแผ่นดิบและยางแผ่นรมควันและน้ำมันดิบจากปาล์มน้ำมัน ในขณะที่ราคายางพาราและปาล์มน้ำมันในเดือนตุลาคม 2551 ตกลงอย่างหนัก หลังจากได้ขึ้นสูงสุดถึงกิโลกรัมละ 100 บาท และราคาผลปาล์มทะลายขึ้นสูงถึงกิโลกรัมละ 6 บาท ในวันที่ 15 ตุลาคม 2551 ราคายางพาราทกลงที่กิโลกรัมละ 42 บาท และราคาปาล์มทะลายลดลงกิโลกรัมละ 2.60 บาท ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคที่มีการดึงเงินในขนาดมากมาใช้จ่ายค่อนข้างรุนแรงเพราะไม่สามารถผลิตอาหารเองได้ พืชเศรษฐกิจใหม่ได้รุกและเข้าไปแทนพืชอาหารจนเต็มพื้นที่ละแวกปัจจุบัน และชุมชนก็ไม่สามารถจัดการตนเองได้เพราะส่วนใหญ่ขาดการเรียนรู้ระบบการผลิตในระบบเศรษฐกิจทุน

ชุมชนละแวกเดิมมีการผลิตในระบบเศรษฐกิจยังชีพเพื่อบริโภคในครัวเรือนและขายเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ไม่ได้มีการขยายออกไปให้ใหญ่โต เป็นระบบเศรษฐกิจครอบครัวหรือเศรษฐกิจชุมชนขนาดเล็กที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยระบบเครือญาติและวัฒนธรรมชุมชนซึ่งให้ความสำคัญกับครอบครัว ความมีน้ำใจต่อกันในชุมชน และความเอื้ออาทร การทำมาหากินของชุมชนขึ้นอยู่กับการเพาะปลูกพืชอาหารเป็นส่วนสำคัญ ไม่ได้คำนึงถึงการจำหน่ายผลที่ผลิตได้ ดังนั้นเมื่อผลิตแล้วจึงไม่รู้จะขายที่ไหนเกษตรกรจึงอยู่ในฐานะที่ลำบาก ไม่สามารถประกอบอาชีพให้มั่นคงได้ซึ่งเป็นปัญหากับผู้เพาะปลูกไม่ผล งามะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง และไม้ผลอื่นๆ ส่วนยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน ไม่มีปัญหาในการตลาดในเรื่องที่จำหน่ายเพราะเป็นพืชเศรษฐกิจของประเทศและเอกชนรับซื้อผลผลิต มีปัญหาเฉพาะราคาผลผลิตที่ตกต่ำและถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลาง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในช่วงของการพัฒนาอุตสาหกรรมของรัฐ ชนบทต้องปรับตัวในการผลิตตามความต้องการของรัฐ เมื่อตลาดโลกต้องการสินค้าเกษตรมากและรัฐเองก็ต้องการรายได้จากภาคเกษตรมาหนุนภาคอุตสาหกรรม ชุมชนชนบทจึงถูกจูงใจในเรื่องการผลิต การเพิ่มผลผลิตด้วยระบบเคมีทั้งปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า สารเคมีเร่งผลผลิต พันธุ์พืชใหม่ที่ให้ผลผลิตสูง อุปกรณ์การผลิตและเครื่องจักรแทนแรงคนและแรงสัตว์ซึ่งส่งผลให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น ความต้องการเงินทุนในการผลิตจึงสูงขึ้นตามไปด้วย และต้องพึ่งพาความรู้และเทคโนโลยีภายนอกสูง

การเปลี่ยนวิถีการผลิตจากการผลิตเพื่อบริโภคจากการผลิตพืชอาหารไปสู่พืชอุตสาหกรรมและพืชพลังงานเป็นการผลิตเพื่อขายมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตที่อาศัยเทคโนโลยีที่ต้องใช้เงินทุนสูง จึงเป็นภาระที่เกษตรกรละแวกจะต้องใช้ต้นทุนสูงตามการออกแบบของรัฐทั้งปุ๋ยเคมี สารเคมีที่นำเข้า ในขณะที่ไม่ได้รับการพัฒนาการเรียนรู้ในด้านการจัดการผลผลิตให้สอดคล้องกับการลงทุนผลิตเพื่อขาย เช่น การตลาด การส่งสินค้า แหล่งสินเชื่อ การแปรรูปวัตถุดิบ ส่งผลให้เกษตรกรมีความอ่อนแอในระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ คือ มีหนี้สิน บางรายสูญเสียที่ดินที่เป็นปัจจัยการผลิต

ชุมชนต้องพึ่งแหล่งสินเชื่อจากนายทุน ธนาคาร กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ การขายสินค้าให้คนกลาง และไม่มีอำนาจในการต่อรองในเรื่องราคา (นภาพรณี หะวานนท์, 2550) ภาวะทางสังคมของชุมชนละแวกนี้ไม่เอื้อให้ชุมชนสามารถสนองตอบความต้องการจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจจึงเกิดความอ่อนแอทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะต้องผลิตพืชเศรษฐกิจไปแลกพืชอาหารที่เคยผลิตได้ส่งผลต่อความอ่อนแอของของสถาบันครอบครัวในเวลาต่อมา

ทรัพยากรธรรมชาติในฐานะฐานเศรษฐกิจชุมชน

ฐานทรัพยากรธรรมชาติในฐานะเป็นทุนของชุมชนทั้งทรัพยากรป่าไม้ น้ำ ดิน ทะเล ภูมิอากาศ และสภาพภูมิศาสตร์ของที่ตั้งชุมชน สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นฐานทรัพยากรที่มีความสำคัญและต้องใช้ร่วมกันในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ทรัพยากรในฐานะทุนชีวิตของชุมชนหมายถึงภูมิปัญญาในการจัดการการเข้าถึงทรัพยากรซึ่งเชื่อมโยงกับระบบคุณค่าและศีลธรรม ชุมชนท้องถิ่นมักจะถือว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถถือครองเป็นเจ้าของได้ แต่เป็นของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามประเพณีความเชื่อซึ่งแสดงให้เห็นว่าทรัพยากรมีคุณค่าต่อชีวิตของส่วนรวมที่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันในฐานะเป็นฐานทางเศรษฐกิจ โดยไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัวแต่เป็นประโยชน์ของส่วนรวม ทรัพยากรจึงถือเป็นทุนของชุมชน ดังนั้นท้องถิ่นจึงมักกำหนดให้สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรเป็นสิทธิของส่วนรวม โดยชุมชนมีสิทธิเพียงการใช้ประโยชน์แต่จะยึดไว้เป็นเจ้าของมิได้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและป้องกันการผูกขาด ชุมชนจึงมีภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรทั้งในฐานะทุนชีวิต ฐานทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม โดยมีการสร้างกฎเกณฑ์เชิงสถาบันขึ้นมาเพื่อการจัดการทรัพยากร

อย่างไรก็ตามการทำให้ฐานทรัพยากรเป็นทุนชีวิตอย่างแท้จริงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของอำนาจชุมชน หากชุมชนไม่มีอำนาจในการจัดการทรัพยากร ชุมชนก็ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรในฐานะทุนชีวิตได้ ถ้าเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชุมชนก็จะสามารถควบคุมการจัดการทรัพยากรได้และยังเห็นคุณค่าของทรัพยากรในฐานะเป็นทุนชีวิตมากขึ้น อำนาจของชุมชนในการจัดการทรัพยากรจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งในการมองทรัพยากรในฐานะที่เป็นทุนชีวิต (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2549)

เมื่อกล่าวถึงฐานเศรษฐกิจของอำเภอละในระยะแรกของการบุกเบิกเป็นที่ทำกินนั้นมีความพร้อมมีความได้เปรียบในด้านความสมบูรณ์ของป่า ดิน น้ำ และทะเล รวมทั้งภูมิอากาศภูมิประเทศนับเป็นพื้นที่ที่ธรรมชาติจัดการให้อย่างสมบูรณ์ ประกอบกับบริบทพื้นที่รอบอำเภอละแมยังมีความสมบูรณ์ทางด้านภูมิอากาศและระบบนิเวศที่ส่งต่อมายังป่าละแม และเกือบกล่าวได้ว่าก่อนตั้งชุมชนและก่อนการแย่งชิงทรัพยากรนั้นไม่มีที่ใดสมบูรณ์แบบเท่าพื้นที่นี้ แต่อย่างไรก็ตามประมาณทศวรรษ 2530 ความได้เปรียบทางทรัพยากรธรรมชาติฐานการผลิตที่สำคัญได้ยุบลงและส่งผลกระทบต่อผลผลิตที่ค่อยๆ ลดลงเนื่องมาจากดินเสื่อมโทรมและเกิดโรคพืชและต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นและทะเลเสื่อมโทรมสัตว์น้ำลดลงและสูญพันธุ์ ในปัจจุบันความได้เปรียบที่ธรรมชาติสรรค์สร้างไว้ได้หมดไป

พร้อมกับการแย่งชิงและการใช้ทรัพยากรกันอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินกำลังที่ทรัพยากรธรรมชาติจะจัดการตัวเองได้นำไปสู่ปัญหาความเสื่อมโทรมของทั้งดินน้ำป่าและทะเลภายในช่วงเวลา 5 ทศวรรษที่ผ่านมาทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เป็นฐานเศรษฐกิจภาคเกษตรที่สามารถใช้ต้นทุนต่ำในการทำการเกษตรเปลี่ยนแปลงไปสู่การใช้ทุนสูงและการเกิดโรคพืชเช่นโรคนาฟราตอเนื่องยาวนานถึงสองทศวรรษคือตั้งแต่ปี 2532 ถึงปัจจุบันที่เกษตรกรและนักวิชาการเกษตรไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพราะไม่มีการมองไปถึงความเสื่อมโทรมของธรรมชาติที่เกิดจากสารเคมีที่ทำให้ดินขาดธาตุอาหารอย่างรุนแรงจนไม่สามารถต้านทานหรือจัดการกับโรคพืชได้ แต่กลับโหมกระพือสารเคมีให้เพิ่มขึ้นมีผลทำให้ดินเสื่อมโทรมและทรุดอย่างหนักและรุนแรงจนโรคนาฟาลูกลามแผ่ไปทั่วทุกสวนส่งผลให้ต้นยางตายและแสดงอาการของโรคในช่วงข้ามคืนลูกลามเป็นแนวยาว

ในส่วนป่าได้หมดเมื่อมีการบุกรุกป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ป่าที่เคยสมบูรณ์กลายเป็นป่าพืชเชิงเดี่ยวที่ต้องทำลายความหลากหลายทางชีวภาพแลกมาทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ด้วยการจัดการพื้นที่ให้โล่งเตียนตามการพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่ตามวิธีคิดของกรมวิชาการเกษตรที่มุ่งพัฒนาโดยละเลยความหลากหลายทางชีวภาพ ในขณะที่ป่าหมดไปและดินเสื่อมโทรมนั้นแหล่งน้ำที่เคยมีอย่างสมบูรณ์ทั้งแหล่งน้ำหลักและแหล่งน้ำย่อยตลอดจนพื้นที่ชุ่มน้ำก็ถูกจัดการเป็นพื้นที่เกษตรถนนหนทางตลอดจนที่อยู่อาศัย การบุกรุกป่าได้ทำลายแหล่งต้นน้ำลำธารให้หมดไปด้วย แม้บริเวณเขตคลองก็ถูกรุกทำลายให้คลองตื้นเขินเปลี่ยนสภาพเป็นร่องน้ำ ส่งผลให้เกิดภาวะการขาดแคลนน้ำทั้งน้ำอุปโภคและบริโภคตลอดจนน้ำเพื่อการเกษตร โดยเฉพาะพืชระยะสั้น เช่น ถั่วเขียว ซึ่งละแฉผลิดกลัวยหอมทองปลอดสารเคมีส่งออกประเทศญี่ปุ่นก็ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพราะความแห้งแล้งกระทบต่อผลผลิตที่ส่งออกเพราะไม่สามารถมีผลผลิตได้ และเมื่อมีระบบประปาเข้ามาในชุมชนผู้คนก็เลิกสนใจแหล่งน้ำธรรมชาติโดยสิ้นเชิง ผู้คนในละแฉไม่ได้ให้ความสำคัญกับพืชล้มลุกในบริเวณบ้านที่ปลูกไว้กินแต่ใช้การซื้อเพราะถือว่าเมื่อมีเงินจากการขายยางพาราและปาล์มน้ำมันแล้วก็สามารถซื้อหาได้ตามต้องการ แหล่งน้ำจึงไม่ได้อยู่ในความสนใจของคนละแฉปัจจุบันและกรณีที่ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคก็ยกหน้าที่ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลจัดการให้ ส่วนทรัพยากรทางทะเลก็จับสัตว์น้ำกันอย่างล้างผลาญไม่เว้นแม้ตัวเล็กตัวน้อยและถูควางไข่ทั้งจากคนในชุมชนและเรือประมงพาณิชย์ที่รุกล้ำเข้ามากวาดทรัพยากรชายฝั่ง

ทรัพยากรป่า

ป่าเป็นศูนย์รวมของสรรพชีวิต เป็นที่ก่อกำเนิดสายน้ำ ชีวิตพืชและสัตว์ที่หลากหลายอีกทั้งเป็นที่พึ่งพิงและให้ประโยชน์แก่มนุษย์มาแต่โบราณกาล เพราะป่าไม่ช่วยรักษาสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคุมสภาพดินฟ้าอากาศ กำบังลมพายุ ป้องกันบรรเทาอุทกภัย ป้องกันการพังทลายของหน้าดิน เป็นเสมือนเขื่อนธรรมชาติที่ป้องกันการตื้นเขินของแม่น้ำลำคลอง เป็นแหล่งดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และเป็นแหล่งผลิตออกซิเจนขนาดใหญ่ ตลอดจนเป็นคลังอาหารและ

ยาสมุนไพร และยังมีสัตว์ป่านานาชนิดซึ่งมีประโยชน์ต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในหลายลักษณะ ทั้งการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ การควบคุมปริมาณสัตว์ป่าให้อยู่ในภาวะสมดุล การช่วยแพร่พันธุ์พืช การควบคุมแมลงศัตรูพืช เป็นปุ๋ยให้กับดินในป่า ในขณะที่ตัวก้นป่าเป็นแหล่งพันธุกรรมที่หลากหลาย ทั้งเป็นอาหารของมนุษย์และสัตว์อื่นตลอดจนการสร้างรายได้ให้แก่มนุษย์ ดังนั้นจึงนับว่าป่าไม่ให้คุณประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่มวลมนุษย์อย่างมากมาย หากป่าไม่เสื่อมถอยไปย่อมเป็นบ่อเกิดความทุกข์ยากแก่ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์และสัตว์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ป่าในความคิดของชาวบ้านหลังสวนเป็นที่ลี้ลับที่น่าสะพรึงกลัว ป่าเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ น้อยกรรือมีพืชหลายชั้นทั้งชั้นสูงชั้นกลางและชั้นล่าง มีเถาวัลย์พันเกี่ยวอยู่หนาแน่นมีดครึมเป็นดงทึบเรียกกันว่าป่าดงดิบในความหมายป่าใหญ่รกทึบอายุนับพันปี มีสัตว์ป่าทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กมากมายหลากหลายชนิดเช่นเดียวกับพืช ชาวบ้านเชื่อว่าต้นไม้ใหญ่ทุกต้นมีเทพดาอารักษ์นางไม้ประจำอยู่ จากปรากฏการณ์การตัดไม้เพื่อขุดเรือยาวของหลังสวนเพื่อใช้เป็นเรือแข่งในประเพณีแห่พระแข่งเรือต้องมีพิธีกรรมขอต้นไม้หลากหลายพิธีและหลากหลายวิธีการจึงจะนำไม้ออกจากป่าได้ และบางครั้งเมื่อขุดเป็นลำเรือแล้วอาจต้องทำพิธีขออีกรอบหนึ่ง ป่าจึงมีเจ้าที่เจ้าทางเจ้าของป่า ต้นไม้ใหญ่จึงเป็นหลักในความคงอยู่ของป่า ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ป่าอยู่ได้เพราะป่ามีสิ่งเหนือธรรมชาติปกปักรักษาดูแลอยู่หากไม่มีความจำเป็นแล้วไม่มีใครเข้าไปในป่า เพราะป่าไม่ใช่ที่อยู่ของผู้คน การทำลายป่าโดยตรงโดยชาวบ้านจึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เนื่องจากชาวบ้านต่างสัมผัสได้ถึงความลี้ลับและน่ากลัวของป่า เพราะมีชาวบ้านที่เข้าไปในป่าได้รับอันตรายจากป่าอยู่เนืองๆ โดยเฉพาะอาการป่วยไข้ที่หาสาเหตุไม่ได้ และถึงกับเสียชีวิตโดยไม่มีคำตอบว่ามาจากสาเหตุใด ชาวบ้านผู้เฒ่าผู้แก่รู้ว่าป่ามีเจ้าของหรือมีเจ้าที่ นอกจากนั้นป่ายังมีโรคมีไข้ป่า หากบุกรุกเข้าไปจะได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิต การเข้าไปในป่าจึงเข้าไปได้เฉพาะผู้มีคาถาอาคมของคลัง จึงเกิดคำว่า “พราหมณ์ป่า” ขึ้น แต่อย่างไรก็ตามก็ปรากฏผู้มีคาถาอาคมที่พ่ายแพ้ต่อความลี้ลับของป่าเสียชีวิตไปก็หลายต่อหลายคนต่อเนื่องให้เล่าขานต่อๆ กันมา ป่าจึงคงสภาพและรักษาตัวเองมาได้เป็นร้อยพันปี เพราะผู้คนเคารพป่าและยอมรับในพลังอำนาจและพลังลี้ลับที่จะบันดาลให้เกิดภัยพิบัติแก่ผู้คนที่รุกรานเข้าไปและปฏิบัติผิดกฎของป่า ป่าจึงเป็นเขตหวงห้ามที่ชาวบ้านยอมรับ เข้าใจ และปฏิบัติตามกฎของป่าอย่างเคร่งครัด

ผู้คนใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศป่าในด้านต่างๆ เช่น ด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย ยา ไม้ฟืนเป็นพลังงาน และไม่ใช้สอย คนในแต่ละท้องถิ่นจึงต้องคุ้มครองรักษาและเสริมสร้างระบบนิเวศป่าไม้ของตนเอาไว้ใช้ประโยชน์ กระบวนการคุ้มครองรักษาและเสริมสร้างระบบนิเวศจึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน แต่บางเรื่องก็เกี่ยวข้องเป็นครั้งคราวหรือตามฤดูกาล และในที่สุดพัฒนาเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม แต่ในยุคพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมาวิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไปจากการอยู่เป็นกลุ่มกลมกลืนไปกับระบบนิเวศที่หลากหลายมาเป็นวิถีชีวิตแบบคนเมือง ทำให้แบบแผนการพึ่งพาทรัพยากรเปลี่ยนไปและไม่ได้

จำกัดเพียงแค่พอใช้สอยในท้องถิ่น แต่เก็บไปสนองความต้องการอันไม่มีขีดจำกัดในเมืองและยังมุ่งสะสมเพื่อเปลี่ยนเป็นรายได้ไปพัฒนาเมือง

พื้นที่อำเภอละแมซึ่งเป็นอำเภอใต้สุดของจังหวัดชุมพรซึ่งเดิมเป็นผืนป่าทางด้านทิศใต้ของเมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวน อำเภอหลังสวน ตามฐานะของการปกครองแต่ละยุคสมัย สภาพป่าของอำเภอหลังสวนที่เป็นอำเภอละแมปัจจุบันนี้มีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 300,000 ไร่ อำเภอละแมปัจจุบันมีพื้นที่ 340 ตารางกิโลเมตร หรือ 212,500 ไร่ สามารถจำแนกตามลักษณะสภาพภูมิประเทศจำแนกเป็น 3 โซน คือ **โซนแรก** เป็นภูเขาที่ราบสูงเชิงเขา **โซนที่สอง** เป็นเนินควนและลาดต่ำไปทางทิศตะวันออกเป็นเนินควน สูงๆ ต่ำๆ ที่ราบ ที่ราบลุ่ม **โซนที่สาม** เป็นที่ราบชายฝั่งทะเล ป่าพรุ ป่าชายเลน ซึ่งมีความหลากหลายของสภาพป่าและสภาพความหลากหลายทางชีวภาพสูง ลักษณะผืนป่าที่เป็นอำเภอละแมนี้เป็นสภาพป่าที่สมบูรณ์และครบถ้วนทั้งป่าไม่ผลัดใบที่เป็นป่าดิบเมืองร้อนทั้งป่าดิบชื้น และป่าดิบแล้งบ้าง สันนิษฐานว่าป่าละแมน่าจะเริ่มมีผู้คนเข้าไปอาศัยอยู่ประมาณปี 2422-2444 ในสมัยพระยาจตุรยุทธเป็นเจ้าเมืองหลังสวน ในสมัยรัชกาลที่ 5 ตามที่กล่าวมาแล้ว โดยเกิดชุมชนขึ้นในแถบพื้นที่ป่าริมฝั่งทะเลที่เป็นบ้านปากน้ำละแมในปัจจุบัน ส่วนพื้นที่อันถัดจากทะเลขึ้นไปคงมีผู้คนเข้าไปอยู่อาศัยราวประมาณ ปี 2475 เป็นต้นมา เกิดเป็นชุมชนเป็นตำบลละแมในอำเภอหลังสวนในช่วงที่หลังสวนมีฐานะเป็นอำเภอ แต่อย่างไรก็ตามป่าทึบในละแมก็ยังไม่ถูกทำลายในช่วงเวลานี้ เพราะป่ายังเป็นที่น่าสะพรึงกลัวและชาวบ้านแถบพื้นที่ใกล้เคียงยังคงอยู่ร่วมกับป่าอย่างเกื้อกูลยังไม่มี ความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ต้องบุกรุกเข้าไปทำลายป่าเพราะชีวิตดำเนินไปแบบพอเพียงแบบพออยู่พอกิน พึ่งพากันระหว่างป่ากับคนอย่างกลมกลืน ประกอบกับป่าก็ไม่ใช่พื้นที่ที่เข้าถึงได้ง่าย และผู้คนก็ไม่เสี่ยงชีวิตเพื่อเข้าไปในป่า เพราะนอกจากภัยที่มองไม่เห็นควบคุมไม่ได้แล้วยังมีไข้ป่าที่คร่าชีวิตผู้ที่บุกรุกป่าเป็นเรื่องราวเล่าขานต่อๆ กันมา แม้ว่าละแมจะมีเส้นทางรถไฟที่สามารถเดินทางจากธนบุรีถึงนครศรีธรรมราชได้ แต่ในระยะนี้ปัจจัยการเพิ่มประชากรยังไม่เป็นปัจจัยเร่งในการบุกรุกป่าหาที่ทำกินประกอบกับชาวบ้านแถบพื้นที่ใกล้เคียงก็ไม่มีเครื่องมือในการทำลายป่าดึกดำบรรพ์ขนาดใหญ่ได้ การเข้าไปอยู่ในป่าในระยะแรกๆ จึงไม่ใช่เข้าไปในป่าทึบที่เป็นป่าที่มีต้นไม้ขนาดใหญ่และรกชัฏ แต่เป็นสภาพป่าที่สามารถใช้เครื่องมือประเภทมีดพร้า ขวาน เลื่อยขนาดเล็กที่พอจะถางป่าที่ไม่รกทึบเพื่อทำมาหากินด้วยการปลูกพืชไร่ ข้าวไร่ และหาของป่า และเนื่องจากไม่มีความจำเป็นต้องใช้เงินมากนัก และส่วนใหญ่ผู้ที่เข้าไปยังไม่ได้ตั้งหลักแหล่งถาวรเป็นเพียงที่อยู่อาศัยหรือกระท่อมง่ายๆ เพราะผู้ที่เข้าไปในละแมในระยะแรกเป็นคนที่มาจากหลังสวนและหนองหวาย (อำเภอท่าชนะ) ซึ่งเป็นพื้นที่ของเมืองหลังสวนในอดีตและเป็นพื้นที่ติดต่อกัน (เวทีชุมชน, 24 มกราคม 2551)

จากสภาพภูมิประเทศของอำเภอละแมซึ่งหลายลักษณะ ได้แก่ ภูเขา ที่ราบสูงเชิงเขา เนินควน สูงๆ ต่ำๆ ที่ราบ ที่ราบลุ่ม ที่ราบชายฝั่งทะเล พรุ ป่าชายเลน สภาพป่าของอำเภอละแมปัจจุบันจึงมีสภาพหลากหลาย สำหรับสถานภาพของป่าในพื้นที่ละแม มี 3 ประเภท คือ ป่าบก ป่าพรุ และป่าชายเลน

ผืนป่าในละแวก จำแนกตามภูมินิเวศเป็น 3 ประเภท คือ ป่าบก ป่าพรุ และป่าชายเลน

1. ป่าบก เป็นป่าที่ขึ้นปกคลุมพื้นที่ภูเขา พื้นที่เนินสูงและพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด ซึ่งอยู่ในพื้นที่บางส่วนของอำเภอละแมทั้ง 4 ตำบล คือ ตำบลละแม ตำบลสวนแดง ตำบลทุ่งหลวง และตำบลทุ่งควาต์เป็น**ป่าดิบชื้น** เป็นป่ารกทึบที่มีใบไม้สีเขียวตลอดปี โดยมักจะพบป่าชนิดนี้ขึ้นอยู่ตามบริเวณหุบเขา เนินเขา พื้นที่ริมห้วย แม่น้ำ ลำธารต่างๆ หรือบริเวณที่มีความชุ่มชื้นสูง ลักษณะดินเป็นดินเหนียว ดินเหนียวปนทรายที่สามารถเก็บความชุ่มชื้นได้นาน ต้นไม้ที่มีอยู่ในป่าชนิดนี้มีลำต้นใหญ่ขึ้นหนาแน่น ในสภาพกระเถิบกันไม่ค่อยเป็นระเบียบ แสงสว่างส่องไม่ถึงพื้นทำให้อากาศในป่านี้ชุ่มชื้นอยู่ตลอดเวลา มีอุณหภูมิอยู่ในระดับสม่ำเสมอ มีพรรณไม้ที่สำคัญหลายชนิด ทั้งพรรณไม้เรือนยอดชั้นบน เรือนยอดชั้นรอง เรือนยอดชั้นกลาง และไม้ชั้นล่าง ได้แก่ ยางมันหมู ยางยุง ยางเสียน ยางเกลี้ยง กะบาก ตะเคียนชันตาแมว ตะเคียนทอง ตะเคียนขาว ตะเคียนแก้ว เคี่ยม ไช้เขียว ชี้นอน กระบาก ชันหอย บุนนาค หลุมพอ พ้าแลบ ต้นพะยอม กริมเขา สังเคียด เลือดควาย หลังกว เต่าร้าง มะเดื่อชุมพร กระดุกไก่ กรมเขา หวายน้ำ ลูกชก พลุเถื่อน ระกำ ชิงป่า ดาหลา เฟิร์น บอน ช้างให้ หมากพน หลาชะโอนเขา ชิง หลังกับ ค้อ เต่าร้าง และหวายอีกหลายชนิด นอกจากนี้ยังมีพืชชั้นล่างจำพวกพวกปาล์ม หญ้า เถาวัลย์นานาชนิด และกล้าไม้ของไม้ที่มีเรือนยอดสูงกว่าชนิดที่ขึ้นปกคลุมอยู่หนาแน่น

2. ป่าพรุ เป็นป่าในพื้นที่ลุ่มต่ำมีน้ำท่วมขัง ที่มีความซับซ้อนและมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง มีระบบนิเวศชนิดอื่นที่เกี่ยวข้องกันหลายประเภท ได้แก่ ทุ่งพรุ ทุ่งหญ้า ที่ราบน้ำท่วม หนองน้ำ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ ป่าชนิดนี้จะมีปริมาณน้ำที่ไหลเวียนตลอดทั้งปี ทำให้มีการสะสมของซากพืช อินทรีย์วัตถุ ป่าพรุในอำเภอละแมมีในตำบลสวนแดง เดิมเป็นป่าพรุขนาดใหญ่ไม่น้อยกว่า 2,000 ไร่ พรรณไม้ที่พบ ได้แก่ หลุมพี กะป้อแดง หมากแดง สะเดียว ช้างให้ชี้นอนพรุ ดินเปิดพรุ เสม็ด เป็นต้น ปัจจุบันเป็นป่าพรุเสื่อมโทรมมีต้นเสม็ดเป็นหลัก และเป็นพื้นที่ที่ถูกบุกรุกไปแล้วทั้งหมดเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและปลูกปาล์มน้ำมัน ที่ยังเห็นเป็นป่าเสม็ดในปัจจุบันเป็นของนายทุนนอกพื้นที่ (เวทีชุมชน, 21 มีนาคม 2551) นอกจากนี้ในอำเภอละแมยังมี ป่าพรุน้ำจืดหรือป่าบึง เป็นป่าที่อยู่ตามที่ราบลุ่มน้ำขังอยู่เสมอและตามฝั่งทะเลที่มีโคลนเลน แบ่งย่อยออกเป็น ป่าบึงน้ำจืด เป็นป่าที่ขึ้นบนพื้นที่ลุ่มต่ำน้ำจืดท่วมขังเป็นครั้งคราวโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนและในฤดูแล้ง และที่ลุ่มต่ำริมฝั่งแม่น้ำลำธารทั่วพื้นที่ พื้นที่ป่าจะไม่มีการสะสมซากพืชและอินทรีย์วัตถุมากนัก พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ ชุมแสง กระเบา น้ำ จันท์กะป้อ แคน้ำ อินทนิลน้ำ จิกน้ำ แพนน้ำ เช่น ป่าพรุหรือป่าบึงเช่น พื้นที่บริเวณสถานีรถไฟละแม ตำบลละแม ซึ่งมีชื่อบ้านว่าบ้านลุ่มพวาเป็นต้น ปัจจุบันยังมีร่องรอยของการเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำที่เป็นป่าพรุน้ำจืด

สำหรับป่าพรุใหญ่ในละแมคือป่าพรุตวด มีพันธุ์ไม้กลุ่มเด่นๆ หลายชนิด แต่ละชนิดแตกต่างกันไปตามความหนาของชั้นอินทรีย์วัตถุ และระดับน้ำในพรุ ไม้ที่ขึ้นในป่าพรุจะมีการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยการสร้างเรือนรากเสริมเพื่อการอยู่รอดซึ่งแตกต่างไปจากพรรณพืชใน

ป่าบก เช่น บางต้นสร้างพูพอนเป็นแผ่นช่วยค้ำยัน บางต้นสร้างรากยื่นออกมาจากข้างลำต้นทอดยาวลงสู่ดินเพื่อพยุงลำต้นที่เรียกว่ารากค้ำยัน และบางต้นมีรากหายใจโผล่เหนือชั้นดินในบริเวณที่มีน้ำขังอยู่ตลอดเวลา หรือบางต้นมีลักษณะเหล่านี้ปะปนกัน ในอดีตชาวละแ่มใช้ประโยชน์จากป่าพรุโดยการนำส่วนต่างๆจากต้นพืชมาใช้ประโยชน์ เช่น นำผลของหลุมพีมาประกอบอาหาร นำกระจุตหวาย และหญ้าลิเภาyoungมาทำเป็นเครื่องจักสาน นำลำต้นของไม้ยืนต้นมาสร้างที่พักอาศัย เหล่านี้เป็นต้น ปัจจุบันไม้ป่าพรุในอำเภอละแ่มจำแนกตามโครงสร้างของป่าออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ไม้ยืนต้นชั้นบน ไม้ยืนต้นชั้นรอง และไม้ชั้นล่างสุด ไม้ยืนต้นชั้นบน ได้แก่ จันทน์ป่า ตังหนใบเล็ก กาบอ้อย กาบพร้าว อ้ายปาว ขนุนนก ชมพูเสม็ด ตังหนชี้หนอนพรุ ตีนเป็ดดำ ตีนเป็ดทะเล ตีนเป็ดพรุ เสม็ดขาว เสม็ดขุ่น ชมพูป่า และหว้าชนิดต่าง ๆ เป็นต้น ไม้ยืนต้นชั้นรอง ได้แก่ จันทน์ป่า ปาหนัน ข้าง เตยย่านน้อย ละไมป่า เงาะป่า ประม เข็มป่า มะเฒ่า พืชจำพวกตระกูลปรงและปาล์มเป็นต้น ไม้ชั้นล่างสุด ได้แก่ รัศมีเงิน หมากแดง หลุมพี หวาย สะเดา กะป้อแดง หวาย ตะคล้าทอง เต่าร้าง หมากงาข้าง หวาวชะโอน หมากลิง เตย บอน เฟิร์น หวายสะเดาน้ำ เป็นต้น (สัมภาษณ์ สนิท คชแสน , 20 ธันวาคม 2550)

3. ป่าชายเลน เป็นระบบนิเวศที่มีลักษณะเฉพาะของป่าเขตร้อนขึ้นอยู่กับริเวณชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำ ปากคลองละแ่ม ชายฝั่งทะเลที่เป็นดินเลนน้ำท่วมถึง มีลักษณะเป็นป่าหรือกลุ่มสังคมพืชที่มีความสลับซับซ้อน เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตของพืชและสัตว์ อำเภอละแ่มมีป่าชายเลนในตำบลละแ่มและตำบลสวนแตง พรรณไม้ที่สำคัญส่วนใหญ่เป็นไม้ในวงศ์โกงกาง เช่น โกงกางใบใหญ่ โกงกางใบเล็ก พังกาหัวสุม แสม ลำพู ลำแพน เป็นต้น ปัจจุบันป่าชายเลนถูกบุกรุกเพื่อทำนาุ้ง และสร้างที่อยู่อาศัย จึงเหลือพื้นที่ป่าชายเลนเพียงเล็กน้อยบริเวณปากคลองละแ่มในพื้นที่หมู่ 3 ตำบลละแ่ม ภายหลังมีการปลูกป่าชายเลนเพิ่ม เช่น ต้นโกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหม่ ลำพู ในพื้นที่ป่าชายเลนยังคงมีหอยหลงเหลืออยู่ นอกจาก เคี่ยม รักทะเล จิกทะเล เตยทะเล เป็นต้น

การจัดการป่าของรัฐ

การจัดการป่าเมืองหลวงส่วนที่เป็นพื้นที่อำเภอละแ่ม มีการออกเป็นพระราชบัญญัติและพระราชกฤษฎีกาเฉพาะพื้นที่ ในพื้นที่ตำบลละแ่ม อำเภอหลวงส่วนมีพระราชกฤษฎีกาเฉพาะพื้นที่สองฉบับ คือ พระราชกฤษฎีกาป่าไม้ยงนาให้เป็นป่าคุ้มครอง 2485 และพระราชกฤษฎีกาป่าไม้เคี่ยมให้เป็นป่าคุ้มครองพุทธศักราช 2485 ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 และต่อมามีพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 และเมื่อเป็นอำเภอละแ่มปัจจุบันก็ถือว่ายังมีพื้นที่ป่าตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 และพระราชบัญญัติที่ปรับปรุงเพิ่มเติมต่อๆ มาถึงปัจจุบันที่ละแ่มยังมีพื้นที่ป่าตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติอยู่หลายหมื่นไร่ แม้ว่าในความเป็นจริงพื้นที่ป่าจริงอยู่เพียงไม่กี่พันไร่เฉพาะที่เป็นภูเขาสูงที่ประชาชนไม่สามารถบุกรุกได้และมีป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติไม่เกิน 500ไร่ เนื่องจากเมื่อมีการ

ออกพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 มาตรา 6 บรรดาป่าที่เป็นป่าสงวนอยู่แล้ว ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและสงวนป่าก่อนวันที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับ ป่าคุ้มครอง สองป่าดังกล่าวไปเป็นป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้ สำหรับเขตป่าไม่ว่าไม่มีกฎหมายใด กำหนดความหมายของเขตป่าไม้วี แต่เป็นที่เข้าใจกันทั่วไปในวงการป่าไม้วี หมายถึง เขตป่าทุก ประเภทไม้วีเป็นป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และป่าไม้ถาวรตามมติ คณะรัฐมนตรี ในบันทึกข้อตกลงระหว่างกรมที่ดินและกรมป่าไม้วีด้วยการตรวจพิสูจน์เพื่อกำหนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ซึ่งเกี่ยวกับเขตป่าไม้วี ปี 2534 ได้กำหนดความหมาย ของ “เขตป่าไม้วี” ว่า หมายถึงความถึง เขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตอุทยาน แห่งชาติ เขตวนอุทยาน และให้หมายรวมถึงเขตป่าไม้ถาวรหรือป่าที่คณะรัฐมนตรีมีมติให้รักษาไว้ เป็นสมบัติของชาติด้วย

สำหรับ “ป่าคุ้มครอง” เป็นป่าที่ได้ประกาศกำหนดโดยออกเป็นพระราชกฤษฎีกา ตาม ความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 หรือออกเป็น กฎกระทรวงตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า (ฉบับที่ 7) พุทธศักราช 2497 (แล้วแต่กรณี) โดย “มาตรา 7” กำหนดไว้ว่า การกำหนดป่าใดให้เป็น “ป่าคุ้มครอง” ให้ออกเป็นพระราชกฤษฎีกาและประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา โดยมีแผนที่สังเขปแสดงแนวเขตติดไว้ท้ายพระราชกฤษฎีกานั้นด้วย แนวเขตนี้ จะถือเอาสิ่งซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติหรือที่จัดทำขึ้นไว้ก็ได้ เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ มอบสำเนาอันถูกต้องพร้อมทั้งแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกาไปประกาศ ณ ก.ศาลากลางจังหวัด ข. ที่ว่าการอำเภอในท้องที่ ค.ที่ทำการกำนันในท้องที่ กับที่สาธารณสถาน และที่ชุมชนแห่งตำบลที่ป่า คุ้มครองนั้นอยู่ ปี 2497 รัฐบาลมีนโยบายที่จะรีบดำเนินการคุ้มครองและสงวนป่าในท้องที่จังหวัด ต่างๆให้เสร็จสิ้นไปโดยด่วน และพิจารณาเห็นว่าการกำหนดป่าใดให้เป็นป่าคุ้มครองซึ่งออกเป็นพระ ราชกฤษฎีกายังไม่เป็นการรวดเร็วทันเหตุการณ์ สมควรให้ดำเนินการเปลี่ยนเป็นการออก กฎกระทรวง เพื่อให้การกำหนดป่าคุ้มครองรวดเร็วขึ้นจึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วย การคุ้มครองและสงวนป่า โดยตราพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า (ฉบับที่ 7) พุทธศักราช 2481 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน “มาตรา 7” การกำหนดป่าใดให้เป็น ป่าคุ้มครอง ให้ออกเป็น กฎกระทรวงและประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดยมีแผนที่สังเขปแสดงแนวเขตติดไว้ท้ายพระราช กฤษฎีกานั้นด้วย แนวเขตนี้จะถือเอาสิ่งซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติหรือที่จัดทำขึ้นไว้ก็ได้ เมื่อได้ประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้มอบสำเนาอันถูกต้องพร้อมทั้งแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกาไปประกาศ ณ สถานที่ตามข้างต้น เนื่องจากได้มีการประกาศให้พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 29 เมษายน 2507 โดยในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 ให้ยกเลิก 1) พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 2) พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2496 และ 3) พระราชบัญญัติคุ้มครอง และสงวนป่า (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2497 และได้กำหนดไว้ในบทเฉพาะกาล มาตรา 36 แห่ง

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 ให้ป่าคุ้มครองเป็นป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 ดังนั้นปัจจุบันนี้จึงไม่มีป่าคุ้มครองแต่มีเพียงประวัติหรือข้อเท็จจริงว่าบางพื้นที่ซึ่งปัจจุบันเป็นป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า หรือเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมบางแห่งเคยเป็นป่าคุ้มครองมาก่อน (วนิดา พรไพบูลย์, 2552)

ในละแวกเมื่อครั้งเป็นตำบลในอำเภอหลังสวนมีการจัดการป่าโดยรัฐ 5 กรณี คือ การจัดการให้เป็นป่าคุ้มครอง ป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า การสัมปทานป่า การตั้งนิคมสหกรณ์ หลังสวน

1. ป่าคุ้มครอง

ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่าพุทธศักราช 2481ที่ปรากฏในพระราชกฤษฎีกา ในตำบลละแวก อำเภอหลังสวนมี 2 ป่า คือ ป่าไม้ยางนาและป่าไม้เคี่ยมโดยได้รับการประกาศให้เป็นป่าคุ้มครองพุทธศักราช 2485 (พระราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้เคี่ยมและป่าไม้ยางนา ในตำบลละแวก 2485) เนื่องจากจากป่าตำบลละแวก อำเภอหลังสวนเป็นป่าที่มีพรรณไม้ขึ้นอยู่หนาแน่นและเป็นไม้ที่มีค่าและมีประโยชน์ เพื่อให้ไม้ดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อประเทศตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 จึงได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาให้ป่าไม้ยางนาและป่าไม้เคี่ยมเป็นป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติดังกล่าว (พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481)

“พระราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้ยางนา ในท้องที่ตำบลละแวก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ให้เป็นป่าคุ้มครอง พุทธศักราช ๒๔๘๕ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ ๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐และวันที่ ๑๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๔ อาทิตยทิพอาภา ปรีดี พนมยงค์ตราไว้ ณ วันที่ ๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๘๕ เป็นปีที่ ๙ ในรัชกาลปัจจุบัน โดยที่เห็นสมควรกำหนดป่าไม้ยางนา ในท้องที่ตำบลละแวก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ให้เป็นป่าคุ้มครอง คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช ๒๔๘๑ จึงให้ตราพระราชกฤษฎีกาขึ้นไว้ ดังต่อไปนี้ มาตรา ๑ พระราชกฤษฎีกานี้ให้เรียกว่า “พระราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้ยางนา ในท้องที่ตำบลละแวก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ให้เป็นป่าคุ้มครอง พุทธศักราช ๒๔๘๕” มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชกฤษฎีกานี้เมื่อพ้นกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป มาตรา ๓ ให้ป่าไม้ยางนา ในท้องที่ตำบลละแวก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร พายในแนวเขตตามแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้เป็นป่าคุ้มครอง มาตรา ๔ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้ ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี [รก.๒๔๘๕/๖๐/๑๖๗๑/๑๕ กันยายน ๒๔๘๕]”

อีกฉบับหนึ่งเป็นพระราชกฤษฎีกาประกาศให้ป่าไม้เคี่ยมเป็นป่าคุ้มครอง

“พระราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้เคี่ยม ในท้องที่ตำบลละแม อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ให้เป็นป่าคุ้มครอง พุทธศักราช ๒๔๘๕ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ ๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐ และวันที่ ๑๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๔ อาทิตยทิพอาภา ปรีดี พนมยงค์ ตราไว้ ณ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๘๕ เป็นปีที่ ๙ ในรัชกาลปัจจุบัน โดยที่เห็นสมควรกำหนดป่าไม้เคี่ยม ในท้องที่ตำบลละแม อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ให้เป็นป่าคุ้มครอง คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช ๒๔๘๑ จึงให้ตราพระราชกฤษฎีกาขึ้นไว้ ดังต่อไปนี้ มาตรา ๑ พระราชกฤษฎีกานี้ให้เรียกว่า “พระราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้เคี่ยม ในท้องที่ตำบลละแม อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ให้เป็นป่าคุ้มครอง พุทธศักราช ๒๔๘๕ มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชกฤษฎีกานี้เมื่อพ้นกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป มาตรา ๓ ให้ป่าไม้เคี่ยม ในท้องที่ตำบลละแม อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร พายในแนวเขตตามแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้เป็นป่าคุ้มครอง มาตรา ๔ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้ รับสนองพระบรมราชโองการ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี [ร.ก. ๒๔๘๕/๗๓/๒๖๖๒/๒๔ พฤศจิกายน ๒๔๘๕]”

เนื่องจากไม้ยางนาเป็นไม้หวงห้ามประเภท ก ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติป่าไม้ว่า ไม้สักและไม้ยางทั่วไปในราชอาณาจักรไม่ว่าจะขึ้นอยู่ที่ใดเป็นไม้หวงห้ามประเภท ก (พระราชบัญญัติป่าไม้ 2484) แต่อย่างไรก็ตามทั้งไม้เคี่ยมและไม้ยางนาในตำบลละแมก็ถูกตัดไปหมดป่า เพราะการประกาศพระราชกฤษฎีกาในราชกิจจานุเบกษา โดยมีแผนที่สังเขปแสดงแนวเขตติดไว้ท้ายพระราชกฤษฎีกานั้นตามสถานที่ต่าง ๆ ดังกล่าว เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นป่ามีผู้อยู่อาศัยน้อย การติดต่อสื่อสารยากลำบาก เมื่อมีผู้คนอพยพเข้าไปอยู่ในปี 2501 ก็ตัดไม้เคี่ยมและไม้ยางนากันตามใจชอบเพราะไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับกฎหมายดังกล่าวหรือถึงแม้จะรู้เรื่องแต่ด้วยเป็นพื้นที่อยู่ห่างไกลอำเภอเจ้าหน้าที่ไม่สะดวกในการเดินทางมาตรวจตราควบคุม ป่าคุ้มครองก็ถูกตัดไปเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในช่วงระยะปี 2500 เป็นต้นมา ไม้เคี่ยมถูกตัดอย่างมากมาย มีผู้อพยพจากนครศรีธรรมราชไปอยู่ในพื้นที่หมู่ 6 บ้านหนองบัว ตำบลสวนแตงปัจจุบันได้เล่าว่า ได้ตัดไม้เคี่ยมจากป่าไม้เคี่ยมซึ่งขึ้นหนาแน่นจนถึงริมฝั่งทะเลลงเรือไปขายที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจำนวนมากติดต่อกันนานนับ 30 ปี (สัมภาษณ์ เนื่อง การะกันต์, 14 เมษายน 2552) ปัจจุบันยังมีต่อไม้และรากไม้เคี่ยมที่ชาวบ้านขุดขึ้นมาทำเป็นเฟอร์นิเจอร์และนำมาวางเป็นแนวรั้ว เช่น แนวรั้วโรงเรียนบ้านแหลมสันติ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และบ้านชาวบ้าน และชุมชนได้นำมาทำผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และที่ยังไม่ได้ขุดขึ้นมาอีกมากมายแสดงถึงความหนาแน่นของไม้เคี่ยมแถบฝั่งทะเลตำบลละแมซึ่งปัจจุบันเป็นตำบลละแมและตำบลสวนแตง

2. ป่าสงวนแห่งชาติ

จากพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติปี 2507 ได้กำหนดให้ผืนป่าในชุมชนละแวกเป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าละแวก โดยมีป่าสงวนอื่น ๆ แวดล้อมอยู่ ดังนี้ (กรมป่าไม้ 2551)

2.1 ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแวก

ป่าสงวนแห่งชาติครอบคลุมท้องที่ตำบลพะโต๊ะ ตำบลปังหวาน อำเภอพะโต๊ะ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร สภาพท้องที่เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน ในหุบเขามีราษฎรบุกรุกเข้าทำกิน ทำไร่ ทำสวนจำนวนมาก เหลือที่เป็นป่าธรรมชาติ เป็นป่าต้นน้ำลำธาร เป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันตั้งแต่ 25 องศา ขึ้นไป ระดับความสูงของพื้นที่ที่ประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสูงจากระดับน้ำทะเล 100-600 เมตร ยอดเขาสูงสุดประมาณ 618 เมตร คือ เขาสำนักจวง อยู่ทางทิศตะวันตกของพื้นที่ มีน้ำตลอดปีแหล่งน้ำที่สำคัญ 2 สาย คือ คลองกลางตาง คลองละแม ในฤดูฝนน้ำไหลเชี่ยวมาก ส่วนลำห้วยเล็กๆ มีน้ำเฉพาะฤดูฝน เช่น คลองตรัก คลองสระ เป็นต้น ป่าสงวนแห่งชาติในอำเภอละแมตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 หมายถึง 1) ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม ครอบคลุมพื้นที่ทั้งอำเภอละแม มีเนื้อที่ 75,550 ไร่ มอบให้ ส.ป.ก. จำนวน 25,900 ไร่ 2) ป่าสงวนแห่งชาติป่านาพญา อำเภอละแม เนื้อที่ 14,906.25 ไร่ มอบให้ ส.ป.ก. 8,405 ไร่ 3) ป่าสงวนแห่งชาติป่าพุดวัด ตำบลสวนแตง อำเภอละแม เนื้อที่ 1,437.5 ไร่ มอบให้ ส.ป.ก. ทั้งหมด 4) หุบเขียงสัตว์ ในตำบลสวนแตง ส่วนหนึ่งเป็นที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง มีถนนสาย 41 หรือถนนเอเชียตัดผ่าน ปัจจุบันเป็นที่มียอกสารสิทธิ์ 5) ป่าไม้ส่วนกลางที่ใช้ร่วมกันไม่มีสภาพเป็นป่าไม้อยู่ในหมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งหลวง และหมู่ 4 ตำบลทุ่งควัววัด

2.2) ป่าสงวนแห่งชาติที่แวดล้อมป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม

นอกจากนั้นในพื้นที่ที่กำหนดเป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าละแมนี้มีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอื่น ๆ ที่แวดล้อมที่เกี่ยวเนื่องส่งผลกระทบซึ่งกันและกันทั้งในด้านสภาพทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ และภูมิอากาศที่เอื้อต่อการทำเกษตรกรรมโดยเฉพาะการปลูกกาแฟ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน และพืชพรรณอื่น ๆ ตลอดจนสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ทั้ง คน และสัตว์

1) ป่าสงวนแห่งชาติป่าปากทรง ป่าพะโต๊ะ ป่าปังหวาน ในท้องที่ตำบลปากทรง ตำบลพะโต๊ะ อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ได้ถูกบุกรุกทำลายเป็นจำนวนมาก เพราะได้มีราษฎรจากต่างท้องที่อพยพเข้ามาอาศัยทำมาหากิน ปลูกไร่พริก กล้าย กาแฟ สวนทุเรียน ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ขณะนี้เหลือป่าที่สมบูรณ์ไม่มากนักที่เป็นต้นน้ำลำธาร เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน พื้นที่ส่วนใหญ่มีความลาดชันตั้งแต่ 25 องศาขึ้นไป ระดับความสูงของพื้นที่ที่ประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 100-580 เมตร ยอดเขาสูงสุดประมาณ 583 เมตร คือเขาหินช้าง คลองสระ คลองปากทรง คลองกระแจะ ไหลลงสู่แม่น้ำหลังสวนในฤดูฝน เช่น ห้วยในปี ห้วยกุ่ม เป็นต้น

2) ป่าสงวนแห่งชาติป่าละอุ่น ป่าราชกรูด ท้องที่ตำบลราชกรูด อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สภาพเป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนมีราษฎรบุกรุกไม่มากนัก ปลูกมะม่วงหิมพานต์ ยางพารา ทุเรียน เหลือเป็นป่าธรรมชาติที่เป็นต้นน้ำลำธารเทือกเขาสูง ส่วนใหญ่ของพื้นที่ที่มีความลาดชันตั้งแต่ 25 องศา ขึ้นไป ระดับความสูงของพื้นที่ที่ประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ย 100-900 เมตร ยอดเขาสูงสุดประมาณ 975 เมตร คือเขาพอดาโงงโดง ลำห้วยมีน้ำไหลตลอดปี ลำน้ำที่สำคัญ 2 สาย คือคลองน้ำใส คลองของ ในฤดูฝนน้ำไหลเชี่ยวมาก ส่วนลำห้วยเล็กๆ มีน้ำเฉพาะฤดูฝน เช่น คลองห้วยปลิง เป็นต้น

3) ป่าสงวนแห่งชาติป่ากะเปอร์ อยู่ในท้องที่ตำบลเขยวเหลียง ตำบลบ้านนา อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง สภาพพื้นที่เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน ถูกบุกรุกทำลายจากราษฎรต่างท้องที่ที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยและทำมาหากิน ปลูกไร่กาแฟ มะม่วงหิมพานต์ ยางพารา ทุเรียน เหลือเป็นป่าธรรมชาติที่เป็นต้นน้ำลำธาร ส่วนใหญ่ของพื้นที่ที่มีความลาดชัน 25 องศา ขึ้นไป ระดับความสูงของพื้นที่ที่ประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ย 100-600 เมตร ยอดเขาสูงสุดประมาณ 663 เมตร คือเขาพระนารายณ์ อยู่ทางทิศตะวันตกของพื้นที่ ลำห้วยมีน้ำไหลตลอดปีที่สำคัญมี 2 สาย คือคลองบางปรุ คลองแพรกซ้าย ส่วนลำห้วยเล็กๆ มีน้ำเฉพาะฤดูฝน เช่น ลำห้วยหินใหญ่ ห้วยหินขาว ห้วยพรุเจ็ด

4) พื้นที่ป่าไม้ถาวร ที่เหมาะสมประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 3 ป่าคือ (1) ป่าพื้นที่ด้านทิศเหนืออยู่ในท้องที่ตำบลบึงหวาน อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร สภาพท้องที่เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน มีราษฎรบุกรุกทำไร่กาแฟ ยางพารา เหลือพื้นที่ป่าธรรมชาติและป่าต้นน้ำลำธาร ส่วนใหญ่ของพื้นที่ที่มีความลาดชัน 25 องศา ระดับความสูงของพื้นที่ที่จะประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจากระดับน้ำทะเล 100-400 เมตร คือ เขายอง อยู่ทางทิศใต้ของพื้นที่มีลำห้วยเล็กๆ มีน้ำไหลสู่คลองหลังสวน เช่น ห้วยชีว (2) ป่าพื้นที่ด้านทิศตะวันตก อยู่ในพื้นที่ตำบลราชกรูด อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สภาพท้องที่เป็นเทือกเขาสูงชันเป็นป่าต้นน้ำลำธาร มีความลาดชัน 25 องศา ระดับความสูงของพื้นที่ที่จะประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจากระดับน้ำทะเล 100-600 เมตร ยอดเขาสูงสุดประมาณ 345 เมตร เป็นเทือกเขาติดต่อกับเขาพอดาโงงโดง มีลำห้วยเล็กๆ มีน้ำไหล เช่น ห้วยน้ำใส คลองรักษ์ (3) พื้นที่ด้านทิศใต้ อยู่ในท้องที่ตำบลบ้านนา อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง สภาพท้องที่เป็นเทือกเขาสูงชันสลับซับซ้อน มีราษฎรบุกรุกทำลายป่าไม่มากนัก เป็นราษฎรจากต่างท้องที่ ปลูกไร่กาแฟ มะม่วงหิมพานต์ ยางพารา ทุเรียน ส่วนใหญ่ของพื้นที่ที่มีความลาดชัน 25 องศา ระดับความสูงของพื้นที่ที่จะประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจากระดับน้ำทะเล 100-600 เมตร ยอดเขาสูงสุดประมาณ 619 เมตร คือ เขายายหม่อม ลำห้วยมีน้ำไหลตลอดปีที่สำคัญมี 2 สาย คือ คลองทองหลวง ห้วยเสียดไหลลงสู่คลองกะเปอร์ ในฤดูฝนมีน้ำไหลเชี่ยวมาก ส่วนลำห้วยเล็กๆ มีน้ำเฉพาะฤดูฝน เช่น ห้วยเก ห้วยเขาพัง สภาพภูมิประเทศเหมาะที่จะเป็นแหล่งอยู่อาศัยและแหล่งหากินของสัตว์ป่า

เนื่องจากในเขตพื้นที่นี้ดินมีความอุดมสมบูรณ์จึงทำให้มีพรรณไม้น้อยใหญ่นานาชนิด พรรณไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ตะเคียนหิน กะบาก ยางนา เสียน จำปา ไช้เขียว ตาเสือ หลุมพอ เสียดช่อ อินทนิล ส้าน สมอพิเภก มะเมาะ ก่อ แซะ มะเฟืองช้าง ไทรย้อยคู่ ไทรหิน มะปริง เต่าร้าง พรรณไม้ที่เป็นอาหารสัตว์ป่า ได้แก่ มะกอกป่า ไทร มะม่วงป่า พะเนียง สะตอ กระท้อนป่า มะหาด หว่า ขนุน ป่า ไข่ผำ กระจ่าง หวาย พรรณไม้พื้นล่าง เช่น ปาล์ม เฟิร์น กล้วยไม้ เถาวัลย์ เช่น บวบป่า ทรัพยากรสัตว์ป่า นกมี 115 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 80 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 3 ชนิด แมลงมี 6 ชนิด ปลา 27 ชนิด เนื่องจากสภาพป่าเป็นป่าดงดิบชื้นที่อุดมสมบูรณ์ เคยมีสัตว์ป่ามากมายหลากหลายชนิด ปัจจุบันป่าถูกทำลายเหลือสัตว์ป่าอยู่น้อยมาก จากการสำรวจเบื้องต้นและสอบถามจากชาวบ้านว่า ยังมีสัตว์ป่าหลงเหลืออยู่ เช่น หมี ช้างป่า เลียงผา กระตัง อีเก้ง สมเสร็จ เสือดาว กวาง มีปริมาณน้อยและอยู่ในสภาพถูกคุกคาม นอกจากนี้ยังมี ชะนี ลิง ค่าง กระเจง เสือปลา หมูป่า ไก่ป่า อีเห็น แมวดาว และนกชนิดต่างๆ เช่น เหยี่ยวรุ้ง นกกิว นกตบยุง นกทางเขนดง นกเป็ดน้ำ สัตว์เลื้อยคลาน และสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่สำคัญได้แก่ ตะกวด เขียด เต่า ช้าง งูชนิดต่างๆ เช่น งูเหลือม งูกะปะ งูจงอาง งูเขียว งูเขียวหางไหม้ และยังมีพื้หน่หลงทำรังอยู่เป็นยวนจำนวนหนึ่ง

2.3 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าควนแม่ยายหม่อน

เมื่อมีการกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแมและป่าอื่นตามที่กล่าวมาแล้วให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าควนแม่ยายหม่อน จึงเป็นบริบทของการทำการเกษตรของละแม คือถือเป็นบริบทฐานเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงส่งผลต่อความสมบูรณ์ของพืชเศรษฐกิจจะแม้อย่างมีนัยสำคัญ จึงจำเป็นต้องกล่าวถึงบริบทของฐานเศรษฐกิจนี้ด้วย เนื่องจากในปี 2542 ได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าละแม ป่าพะโต๊ะ ป่าปึงหวาน และป่าปากทรง ในท้องที่ตำบลพระรักษ์ ตำบลพะโต๊ะ ตำบลปากทรง อำเภอพะโต๊ะ ตำบลทุ่งควัวดี ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร และบริเวณที่ดินป่าละอุ่น ป่าราชกรูดและป่ากะเปอร์ ในท้องที่ตำบลราชกรูด อำเภอเมืองระนอง ตำบลกะเปอร์ ตำบลม่วงกลวง ตำบลเขียวเหลียง ตำบลจะกล่าวหา บ้านนา อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนองให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ. 2542 เนื่องจากในพื้นที่ดังกล่าวซึ่งมีเนื้อที่ 297,700 ไร่ หรือประมาณ 476.32 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน เป็นป่าดงดิบชื้นที่อุดมสมบูรณ์ เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารหลายสายที่ไหลมาบรรจบแม่น้ำหลังสวนจังหวัดชุมพรและแม่น้ำกะเปอร์ จังหวัดระนอง มีแหล่งน้ำแหล่งอาหารของสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์และมีสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองหลายชนิดอาศัยอยู่อย่างชุกชุม เช่น เลียงผา เก้งหม้อ แมวลายหินอ่อน ช้างป่า กวาง กระตัง เสือ สมเสร็จ หมี ลิง ชะนี ค่าง นก งู ชนิดต่างๆ ตลอดจนสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และเป็นแหล่งรวมพันธุ์ไม้หายากและกำลังจะสูญพันธุ์ รวมทั้งรักษาต้นน้ำลำธารที่มีอยู่ในพื้นที่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าควนแม่ยายหม่อนจึงครอบคลุมเขตป่าสงวนแห่งชาติจำนวน 4 ป่าดังกล่าว คือ ป่าสงวนแห่งชาติป่าปากทรง ป่าสงวนแห่งชาติป่าพะโต๊ะ ป่าสงวนแห่งชาติป่าปึงหวาน ในท้องที่ตำบลปากทรง ตำบลพะโต๊ะ อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ป่า

สงวนแห่งชาติป่าละแม ท้องที่ตำบลพะโต๊ะ ตำบลปังหวาน อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ป่าสงวนแห่งชาติป่าละอุ่น ป่าราชกรูด ท้องที่ตำบลราชกรูด อำเภอเมือง จังหวัดระนอง ป่าสงวนแห่งชาติป่ากะเปอร์ ท้องที่ตำบลเขี้ยวเหลียง ตำบลบ้านนา อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง และพื้นที่ป่าไม้ถาวร ตำบลปังหวาน อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพรตำบลราชกรูด อำเภอเมือง ตำบลบ้านนา อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าควนแม่ยายหมอนมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของจังหวัดชุมพร ในอำเภอหลังสวน อำเภอพะโต๊ะ อำเภอละแม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในอำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดระนอง อำเภอกะเปอร์ อำเภอเมือง โดยมีอาณาเขตคือ ทิศเหนือ จดคลองหินช้าง คลองหลังสวน คลองเสา คลองจาก คลองกะแจะ คลองปากทรง คลองกลางตาง ห้วยในปี และถนนสายพะโต๊ะราชกรูด ตำบลพะโต๊ะ ตำบลปากทรง ตำบลปังหวาน ตำบลพระรักษ์ อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ทิศใต้ จดอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ห้วยเสียด ห้วยหินขาว ห้วยพระนารายณ์ คลองบาปรุ คลองทองหลาง ห้วยเขาพัง คลองแพรกซ้าย และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตำบลเขี้ยวเหลียง ตำบลบ้านนา อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ทิศตะวันออก จดคลองคันธุลี ห้วยทรง คลองโม่ง และคลองละแม ตำบลปังหวาน อำเภอพะโต๊ะ ตำบลละแม ตำบลทุ่งควาวัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร และทิศตะวันตก จดห้วยน้ำใส ห้วยปลิง คลองของ คลองม่วงกลวง คลองสงโนด และคลองสำนัก ตำบลกะเปอร์ อำเภอกะเปอร์ ตำบลราชกรูด อำเภอเมือง จังหวัดระนอง (ศูนย์วิจัยป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548)

2.4 การสัมปทานป่าละแม

หากมองย้อนหลังไปก่อนที่จะมีการตั้งกรมป่าไม้นั้นการทำไม้และการใช้พืชผลจากป่าในประเทศไทยมิได้อยู่ในความควบคุมของรัฐ ราษฎรสามารถตัดฟันเอาไปใช้สอยหรือทำการค้าได้โดยเสรี จนเมื่อปี 2496 ได้เริ่มมีการวางแผนการทำสัมปทานป่าไม้ครั้งแรกขึ้นในเมืองไทย โดยเป็นโครงการชั่วคราว อนุญาตให้ทำปีละแปลงต่อมาขยายเวลาอนุญาตให้ผูกขาดทำ 3 ปี แต่ปรากฏว่าผู้ทำไม้รายย่อยเห็นแก่รายได้ส่วนตัวไม่ได้เอาใจใส่ดูแลป่าทำให้ป่าถูกทำลายเสื่อมโทรม ในปี 2509 จึงมีการเสนอให้วางโครงการทำไม้ในระยะยาวโดยกำหนดอายุสัมปทานเต็มรอบตัดฟันเป็นระยะเวลา 30 ปี โดยมีเหตุผลว่า เพื่อควบคุมการทำไม้ให้เป็นไปโดยสะดวกเนื่องจากป่าหนึ่งๆ มีผู้ทำไม้เพียงบริษัทเดียว การทำไม้ก็ให้ทำเป็นแปลง แปลงละปี รวมเป็น 30 แปลง มีขอบเขตป่าไม้ที่ให้ทำไม้เป็นที่แน่นอน และเพื่อให้ผู้รับสัมปทานมีโอกาสทำไม้เป็นเวลานานซึ่งถือเป็นอาชีพที่ยั่งยืนจะได้ถ่วงดุลทุนในการป้องกันรักษาป่าที่ตนได้รับสัมปทาน ตลอดจนลงทุนปลูกบำรุงป่าตามหลักวิชาการที่เจ้าหน้าที่จะได้กำหนดและให้คำแนะนำ ในขณะที่เดียวกันให้ผู้รับสัมปทานเป็นกำลังในการป้องกันการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เนื่องจากเห็นว่าป่านั้นๆ เป็นทรัพย์สินสมบัติอันจะยังประโยชน์แก่ตนเองและลูกหลานต่อไป และเมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับความร่วมมือในเรื่องนี้แล้วย่อมจะบังเกิดผลในด้านการป้องกันรักษาป่าได้ดียิ่งขึ้น โดยรัฐบาลสามารถกำหนดเงื่อนไขและวิธีการให้ผู้รับสัมปทานทำการปลูกบำรุงป่าตามความประสงค์ของทางราชการได้ ซึ่งจะช่วยแบ่งเบา

งบประมาณรายจ่ายของแผ่นดินได้เป็นอันมากในวันที่ 19 พฤศจิกายน 2511 รัฐบาลจึงมีมติเห็นชอบกับหลักการ กำหนดให้ผู้ประกอบการและประกอบอาชีพเกี่ยวกับป่าไม้และราษฎรแต่ละจังหวัดรวมตัวกันจัดตั้งบริษัทมหาชนจำกัดขึ้นเรียกว่า “บริษัททำไม้ประจำจังหวัด” ซึ่งจะเป็นผู้รับสัมปทานทำไม้ในป่าโครงการที่อยู่ในท้องที่จังหวัดนั้นๆ นอกจากนี้ยังให้อำนาจแก่บริษัททำไม้ในการดูแลรักษาป่า โดยแต่งตั้งให้กรรมการผู้จัดการบริษัททำไม้ประจำจังหวัดหรือผู้รับสัมปทานและผู้จัดการฝ่ายป่าของบริษัทเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายมีอำนาจจับกุมผู้ฝ่าฝืนกฎหมายป่าไม้ภายในเขตสัมปทานของตนได้ ต่อมาได้มีมติของคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้กำหนดให้ คือ 1) ผู้รับสัมปทานจัดเจ้าหน้าที่เฝ้าเส้นทางเข้าสู่ป่าสัมปทานเพื่อตรวจบุคคลและยานพาหนะอย่างเข้มงวดกวดขันโดยต้องมีด่านกั้นเส้นทาง 2) ผู้รับสัมปทานทำลายเส้นทางชักลากไม้ที่เลิกใช้แล้วเสียให้สิ้น 3) ผู้รับสัมปทานจัดเวรยาม สายตรวจลาดตระเวนในพื้นที่ป่าสัมปทานเมื่อพบการกระทำผิดก็ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ทราบโดยทันที และ 4) หากทางราชการตรวจพบการกระทำผิดภายในเขตสัมปทานและปรากฏว่าผู้รับสัมปทานมิได้ปฏิบัติตามแนวข้อ 1 - 3 ก็ให้เจ้าหน้าที่เสนอเรื่องร้องให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตรพิจารณาเพิกถอนสัมปทานต่อไป (ดุสิตพานิชพัฒน์ , 2547)

สำหรับการสัมปทานป่าในอำเภอละแม บริษัทที่ได้รับสัมปทานระยะยาวมีบริษัทเดียวคือ บริษัทชุมพรคำไม้ของนายวิรัช เอื้ออารี ที่เริ่มเข้าไปตั้งถิ่นฐานในอำเภอละแมตั้งแต่ปี 2498 เป็นไปตามมติของคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้กำหนดตามที่กล่าวมาแล้ว สำหรับการสัมปทานของนายวิรัช เอื้ออารีได้รับสัมปทานเป็นหลายระยะเช่นเดียวกัน คือ เป็นรายปี ราย 3 ปี และต่อมาเป็นราย 30 ปี และมาหยุดสัมปทานเมื่อในปี 2532 ที่รัฐบาลประกาศปิดป่ายกเลิกการให้สัมปทานทั่วประเทศ นายวิรัช เอื้ออารี ที่ได้รับสัมปทานป่าในแถบนี้ตั้งแต่ทำชนะ ละแม และหลังสวนและป่าพะโต๊ะ บริษัททำไม้ได้ทำถนนเพื่อขนส่งไม้เปิดโอกาสให้ราษฎรตามเข้าไปจับจองพื้นที่ป่าเพื่อทำมาหากิน และเมื่อปี 2524 ที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเข้ามาเคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่ป่าละแมในช่วงรอยต่อกับอำเภอพะโต๊ะและต่อต้านการทำลายป่าด้วยการอนุรักษ์ป่า คณะสหยาในพื้นที่ยกกันพื้นที่ป่าไม้ให้ผู้สัมปทานเข้าไปตัดไม้ไว้จำนวน 100 ไร่ ซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่ป่าชุมชนแหลมเสียน หมู่ 16 บ้านสระขาว ตำบลละแม โดยกันไม่ให้มีการบุกรุกเข้าไปทำลาย แม้ผู้ได้รับสัมปทาน โดยติดประกาศไว้ว่า **“ห้ามผู้ใดตัดไม้บริเวณนี้ รักษาไว้ให้ลูกหลาน ผู้ใดฝ่าฝืนตาย จาก พคท.”** จึงไม่มีผู้ใดกล้าเข้าไปตัดไม้ แม้ผู้สัมปทานคือนายวิรัช เอื้ออารี ก็ไม่กล้าหาญที่จะเข้าไปตัดไม้ในพื้นที่นี้เพราะเป็นพื้นที่ที่ใช้กฎของ พคท. ต่อมาผืนป่าบริเวณนี้ได้ตั้งเป็นสำนักสงฆ์แหลมเสียน ปัจจุบันสำนักสงฆ์ได้ใช้ปรับพื้นที่ป่าส่วนหนึ่งด้านตำบลทุ่งควาตปลูกปาล์มน้ำมันเพื่อสร้างรายได้ให้สำนักสงฆ์ จึงเป็นความขัดแย้งกับชุมชนซึ่งรักษาป่าชุมชนไว้

เมื่อมีการบุกเบิกผืนป่าด้วยการเข้าไปตัดไม้เป็นการเปิดทางหรือประตูเข้าไปสู่ป่าและนำเอาทรัพยากรป่าออกมาตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ป่าที่เจียบสงบรกทึบมีพืชนานาพรรณและสัตว์หลากหลายพันธุ์ถูกเปิดออกโดยรัฐเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการเปิดการให้สัมปทาน

ที่เมื่อเปรียบเทียบกับค่าของการสัมพัทธ์กับค่าของต้นไม้และพืชพรรณอายุนับพันปีและสัตว์ป่าจำนวนมากไม่สามารถเปรียบเทียบกับค่าสัมพัทธ์ที่รัฐได้รับนั้นไม่สอดคล้องกับความสูญเสียอย่างถาวร ผู้รับสัมพัทธ์ใช้เวลาในการตัดไม้หรือเรียกได้ว่าตัดไม้ทำลายป่าอยู่ถึง 30 ปี นับเป็นเวลาที่ยาวนานพอที่จะบันดลให้ป่าละเมาะหายไปและถูกแทนที่ด้วยพืชเศรษฐกิจทั้งป่า แม้ว่าป่าได้สร้างบทเรียนให้กับผู้คนจำนวนมากแต่เป็นที่น่าเสียดายที่ไม่มีใครได้ถอดบทเรียนนั้น ละแวกเกิดเป็นชุมชนขึ้นโดยละเลยบริบทของทรัพยากรธรรมชาติมาถึงปัจจุบันที่นับเวลาได้ 50 ปี ที่เหลืออยู่เฉพาะความภาคภูมิใจที่ทำลายป่าได้และสามารถสร้างรายได้มหาศาลจากการทำลายป่ามีฐานะที่มั่นคงบนความเสื่อมโทรมของป่า ดิน น้ำ อย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบันที่ส่งผลต่อการเกิดโรคภัยพารากระจายเต็มพื้นที่อำเภอละแวกโดยไม่มีผู้ใดสนใจเรื่องความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นสาเหตุของการเกิดโรคของต้นยางพารา

คลื่นอพยพของผู้คนจากทุกสารทิศโดยเฉพาะราษฎรจากจังหวัดนครศรีธรรมราชพื้นที่ที่มีประชากรมาก และมีปัญหาการทำมาหากินเพราะสภาพทรัพยากรจำกัดของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง และพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาอันประกอบด้วยนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ต่างก็ประสบปัญหาเดียวกันต่างพากันอพยพเข้าสู่ผืนป่าละเมาะ ทั้งทางบกและทางเรือ โดยใช้เส้นทางรถไฟเป็นหลัก ตั้งแต่ปี 2501 เป็นต้นมา เมื่อการตัดไม้สัมพัทธ์ที่มีเครื่องมือขนาดใหญ่ที่สามารถตัดไม้ขนาดใหญ่ได้ ป่าที่นาสะพริงกลวและลี้ลับก็ลดความขลังและลดพลังอำนาจลี้ลับลง การตัดไม้ของบริษัทสัมพัทธ์เข้าไปถึงไหน ผู้คนตามเข้าไปตัดป่าต่อถึงที่นั่น จับบองพื้นที่ป่าตามความต้องการเปลี่ยนสภาพป่าเป็นพื้นที่เกษตรอย่างรวดเร็ว พลิกผืนผืนป่าเป็นพื้นที่เพาะปลูก เพาะปลูกพืชไร่ สร้างที่อยู่อาศัยแบบง่าย ๆ ดำเนินชีวิตแบบง่าย ๆ จับบองพื้นที่ป่าขยายพื้นที่ไปเรื่อย ๆ พร้อมกับชักชวนญาติพี่น้องเพื่อนฝูงเข้ามาจับจองพื้นที่ป่าเป็นที่ทำกิน ระลอกการอพยพเข้าไปในพื้นที่ป่าดำเนินมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2501 จนถึงประมาณปี 2538 โดยอพยพมาจากพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังแถบอำเภอหัวไทร เขียวใหญ่ ปากพนัง และอำเภอขนอม และจากพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาซึ่งเป็นพื้นที่รอยต่อสามจังหวัด คือ นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ตามที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนั้นมีผู้อพยพจากอำเภอหลังสวน เกาะสมุย เกาะพะงัน สุราษฎร์ธานี อำเภอท่าชนะที่เป็นพื้นที่ติดต่อกับละแวกอำเภอดอนสักและอำเภออื่นๆ ในสุราษฎร์ธานี และมีผู้อพยพจากภาคกลางจากจังหวัดนครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี และภาคอีสานอีกหลายจังหวัด ผืนป่าละเมาะจึงเป็นที่รวมของผู้คนจากต่างพื้นที่ต่างวัฒนธรรมประเพณี ต่างความเชื่อ และต่างวิถีคิด ต่างวิถีชีวิตทั่วประเทศที่เข้ามารวมอยู่ในพื้นที่สองแสนกว่าไร่มาจับจองพื้นที่ป่าละเมาะเป็นพื้นที่ทำมาหากินและตั้งถิ่นฐาน แม้ว่าจะเริ่มต้นด้วยการทำเกษตรผสมผสานและเปลี่ยนเป็นเกษตรเชิงเดี่ยว พร้อมทั้งการหายไปของความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชและพันธุ์สัตว์ ป่าที่บที่ป็นป่าร้อนชื้นที่สมบูรณ์มีอายุหลายร้อยปีที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงได้ถูกแทนที่ด้วยป่าเชิงเดี่ยว ปากาแฟ ป่าไม้ผล ป่ายางพารา และป่าปาล์มน้ำมันตามภาษาถิ่นที่ชาวบ้านเรียกต้นไม้ชนิดเดียวกันที่ปลูกอยู่มากๆ ว่า “ป่า” การลดลงของป่าเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ในช่วงปี 2504 ที่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับ

ที่ 1 และมีการลดลงสูงมากอีกในช่วงปี 2522 ที่รัฐบาลเร่งปราบคอมมิวนิสต์ด้วยการตัดไม้ การสร้างถนนเข้าเขตป่าและนำชาวบ้านเข้าตั้งชุมชนเพื่อความมั่นคง ชุมชนบางชุมชนที่รำลึกถึงความสำคัญของป่าสามารถอยู่รอดจากทุนนิยมรักษาป่าไว้ได้เป็นป่าชุมชนรวมประมาณ 500 ไร่ ขณะนี้ในละแวกมีพื้นที่ป่าจริง ๆ ที่ประมาณร้อยละ 10 (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์, 24 มกราคม 2551) และป่าอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติควนแม่มายเหมือนเฉพาะพื้นที่ภูเขาสูงไม่เกินร้อยละ 10 ของพื้นที่ป่าละแวก แต่มีชื่อเป็นป่าสงวนแห่งชาติและป่าอนุรักษ์ที่เปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่ทำกินพื้นที่สวนยางพาราและปาล์มน้ำมัน แต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์และไม่ต้องเสียภาษี ปัญหาป่าในละแวกจึงเป็นปัญหามาถึงปัจจุบันแต่ไม่ปรากฏสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างกรมป่าไม้กับชาวบ้านแต่อย่างใด

การจัดการผืนป่าไปสู่ที่ทำกิน

การเปลี่ยนแปลงผืนป่าที่รัฐประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติไปสู่ที่ทำกินของชุมชนในพื้นที่อำเภอหลังสวน ตำบลละแม โดยรัฐดำเนินไปควบคู่กับการสัมปทานป่าในรูปนิคมสหกรณ์ จัดตั้งเป็นนิคมสหกรณ์หลังสวนที่ตำบลหาดยาย อำเภอหลังสวน ซึ่งรัฐดำเนินการจัดสรรพื้นที่ป่าให้เป็นพื้นที่ทำกินตามการร้องขอของราษฎร ป่าในอำเภอหลังสวนที่เป็นอำเภอละแมปัจจุบันถูกจัดการโดยรัฐจัดตั้งเป็นนิคมสหกรณ์นับเป็นการทำลายป่าวิธีหนึ่งเช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงผืนป่าไปสู่ที่ทำกินจึงมี 2 รูปแบบ คือ การจัดการโดยรัฐ และการจัดการโดยประชาชน

1. การจัดการโดยรัฐ : การตั้งนิคมสหกรณ์หลังสวน

รัฐเข้ามาจัดการป่าในอำเภอหลังสวนในพื้นที่ตำบลละแมโดยจัดตั้งเป็นนิคมสหกรณ์นิคมสหกรณ์เป็นบริเวณที่รัฐได้ออกกฎหมายกำหนดขอบเขตพื้นที่จัดสรรพัฒนาปรับปรุงที่ดินให้เหมาะสมแก่การอยู่อาศัยและประกอบอาชีพการเกษตรแล้วจัดสรรที่ดินให้กับราษฎรที่เดือดร้อนไม่มีที่ดินทำกินได้เข้าทำกินประกอบอาชีพและตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งพร้อมทั้งส่งเสริมให้รวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ เมื่อราษฎรได้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับการจัดสรรและได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดครบถ้วนแล้วจะได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินที่รัฐจัดสรรโดยมีขั้นตอนการจัดที่ดินโดยวิธีการสหกรณ์ คือ 1) รับที่ดินมาดำเนินการ 2) วางผังแบ่งแปลง 3) ก่อสร้างปัจจัยพื้นฐานในเขตจัดนิคม 4) วางแผนการส่งเสริมอาชีพแก่เกษตรกร 5) เกษตรกรรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสถาบันสหกรณ์ 6) รับสมัครและคัดเลือกเกษตรกรเข้าทำกินในที่ดิน 7) ออก กสน.3 กสน.5 8) นำ กสน.5 ไปออกเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน

การเริ่มโครงการนิคมสหกรณ์หลังสวน จังหวัดชุมพร เนื่องจากมีราษฎรได้ร้องเรียน ต่อ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ขณะเดินทางมาตรวจราชการภาคใต้ เพื่อขอออกเอกสารสิทธิ์การครอบครองที่ดิน รัฐบาลในขณะนั้นได้มอบหมายให้กรมสหกรณ์ที่ดิน(เดิม) พิจารณาจัดตั้งนิคมสหกรณ์ขึ้น โครงการจัดตั้งนิคมสหกรณ์ โดยเริ่มดำเนินการในปี 2506 เบื้องต้นได้ดำเนินการเรื่องการขอสงวนสิทธิ์ที่ดินตามวิธีทางกฎหมายรวมทั้งสำรวจสถานะเศรษฐกิจและสำรวจวงรอบแบ่งแปลง วางผังวางแผนถนน จนถึงปี 2508 และมีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสหกรณ์ใน

ท้องที่อำเภอหลังสวนในปี 2513 มีพื้นที่โครงการประมาณ 97,600 ไร่ ในท้องที่ที่ตำบลหาดยาย ท่ามะปลา บ้านควน อำเภอหลังสวน และตำบลละแม สวนแตง หุ่งหลวง หุ่งควัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร

ดังนั้นนิคมสหกรณ์หลังสวนจึงได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในการเข้ามาจัดการป่าให้เป็นที่ทำกิน หลังจากที่ได้รับอนุญาตให้เอกชนเข้าสัมปทานป่าในพื้นที่ในช่วงที่ยังเป็นตำบลละแม อำเภอหลังสวน และมีการบุกรุกป่าของราษฎรจากนอกพื้นที่เข้ามาทำมาหากินจนป่ากลายเป็นป่าเสื่อมโทรม และกรมป่าไม้ได้ยกพื้นที่ให้นิคมสหกรณ์หลังสวนได้เข้ามาจัดสรรให้เป็นที่ทำกินของราษฎรนิคมสหกรณ์หลังสวน จังหวัดชุมพร สำนักงานสหกรณ์จังหวัดชุมพร กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีหน้าที่รับผิดชอบจัดที่ดินให้ราษฎรตามกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ และส่งเสริมและพัฒนางานสหกรณ์นิคมและสหกรณ์ในความรับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์ 4 ประการ 1) เพื่อนำที่ดินรกร้างว่างเปล่ามาปรับปรุงและจัดสรรให้ราษฎรได้มีที่ดินเพื่อประกอบอาชีพทางการเกษตร 2) เพื่อให้ราษฎรได้มีโอกาสเป็นเจ้าของที่ดิน 3) เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรับนโยบายและเทคโนโลยีทางการเกษตรจากรัฐบาลไปสู่ราษฎร 4) เพื่อจัดการที่ดินให้ราษฎรโดยวิธีสหกรณ์ มีการส่งเสริมให้สมาชิกได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์เพื่อให้รู้จักร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักวิธีการในระบอบประชาธิปไตยอันจะส่งผลให้ประเทศชาติและประชาชนมีการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

นิคมสหกรณ์หลังสวน อยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 70 กิโลเมตร พื้นที่ในเขตจัดนิคมสหกรณ์มีความสูงต่ำไม่เสมอกัน ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย บางแห่งเป็นดินลูกรังขาดความอุดมสมบูรณ์มีหน้าดินที่มีความอุดมสมบูรณ์บริเวณที่ดินที่ติดกับแม่น้ำลำธาร ในการจัดสรรที่ดินป่าของรัฐให้เป็นพื้นที่ทำกินโดยนิคมสหกรณ์หลังสวนเริ่มขึ้นเมื่อปี 2506 เมื่อมีราษฎรร้องเรียนเรื่องที่ทำกินต่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้มีการอนุญาตให้ใช้ที่ป่าที่มีการสัมปทานแล้วและชาวบ้านได้บุกรุกเข้าไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน มีพื้นที่ป่าที่ได้รับอนุญาตในโครงการ 97,608 ไร่ พื้นที่จัดสรรเป็นพื้นที่ทำกิน 60,000 ไร่ พื้นที่จัดสรรได้ 58,500 ไร่ 3) พื้นที่จัดสรรไม่ได้ 39,108 ไร่ แบ่งเป็น ภูเขาและป่าไม้สวนกลาง 21,050 ไร่ ถนนสายใหญ่และสายซอย 2,050 ไร่ ห้วยน้ำ-ลำคลอง 1,904 ไร่ พื้นที่มีเอกสารสิทธิ์ก่อนจัดนิคม 4,448 ไร่ พื้นที่ทุ่งสงวนเลี้ยงสัตว์ 8,731 ไร่ พื้นที่สงวนของนิคมฯ 925 ไร่ สำหรับ วัด โรงเรียน อนามัย หรืออื่นๆ

ในการจัดสรรนั้นมีการเข้าไปสำรวจป่า วางผังแบบแปลน จัดทำเส้นทางน ประกาศรับสมัครราษฎรเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์เพื่อรับการจัดสรรเป็นรายแปลง แปลงละ 40 ไร่ โดยสมาชิกจับสลากเมื่อราษฎรได้รับการจัดสรรที่ดินแล้วสมาชิกรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นสหกรณ์นิคมประมาณปี 2511- 2515 มีการจัดสรรแบ่งแปลง มีสำนักงานตั้งอยู่ที่บ้านเขาหลวง ตำบลทุ่งหลวง เพื่อดำเนินการบริหารจัดการให้เกิดผลประโยชน์ต่อสมาชิกโดยมีนิคมสหกรณ์หลังสวนเป็นผู้สนับสนุน ควบคุมดูแลจัดหาเงินมาให้สมาชิกกู้ดอกเบียดำ และเมื่อสมาชิกที่ได้รับการจัดสรรพื้นที่สมาชิกจ่ายค่าสมาชิกรายละ 50 บาท ครบ 5 ปี นิคมสหกรณ์จะดำเนินการออกเอกสารแสดงการทำประโยชน์เรียกว่า

กสน.5 ซึ่งนิคมสหกรณ์ได้ออกเอกสารให้สมาชิกไปแล้ว 59,951 ไร่ จำนวน 2,966 แปลง ได้รับเงินกู้ในการปลูกพืช 2,733 แปลง สมาชิก 2,184 พื้นที่ที่ยังไม่ได้เอกสารสิทธิ์อีก กสน.5 จำนวน 55,408 ไร่ เมื่อสมาชิกได้เอกสารกสน.5 แล้วไปขอยอก นส.3 และโฉนดต่อไป (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2554 : ออนไลน์)

เมื่อจัดสรรที่ดินให้ราษฎรแล้วนิคมสหกรณ์ได้พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ สร้างถนนสายใหญ่ 1 สาย ความยาว 42 กิโลเมตร ถนนสายซอย 48 สาย รวมระยะทาง 117 กิโลเมตร ก่อสร้าง ท่อคอนกรีตเสริมเหล็ก 53 แห่ง วางท่อลอดถนน 220 แห่ง สร้างสะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก 10 แห่ง สระน้ำสาธารณะประโยชน์ 3 แห่ง สระรับน้ำฝน 10 แห่ง สระน้ำเพื่อการเกษตรประจำไร่นา 325 แห่ง บ่อน้ำตื้น 120 บ่อ ถึงเก็บน้ำฝน 3 แห่ง หอถังประปาพร้อมโรงสูบน้ำ 1 แห่ง ส่วนสภาพการใช้ประโยชน์ประกอบอาชีพจากที่ดินของสมาชิกที่ได้รับการจัดสรรจากนิคมสหกรณ์หลังสวน ปลูกปาล์มน้ำมัน 650 ราย เนื้อที่ 34,500 ไร่ ยางพารา 600 ราย เนื้อที่ 11,000 ไร่ กาแฟ 156 ราย เนื้อที่ 1,651 ไร่ มะพร้าว 197 ราย เนื้อที่ 2,050 ไร่ เงาะ 121 ราย เนื้อที่ 1,452 ไร่ ทุเรียน 98 ราย เนื้อที่ 1,176 ไร่ ปลูกไม้ผลอื่นๆ 111 ราย เนื้อที่ 1,480 ไร่ สำหรับเงื่อนไขของนิคมสหกรณ์หลังสวนในการจัดสรรที่ดินในเขตป่าให้เป็นที่ทำกินของราษฎรตามที่ราษฎรร้องขอ ผู้ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินต้องรวมตัวเป็นสหกรณ์นิคม จึงมีสหกรณ์ในความส่งเสริมของนิคมสหกรณ์หลังสวน หลังจากตั้งนิคมสหกรณ์แล้วเกิดสหกรณ์นิคม คือ สหกรณ์นิคมหลังสวนจำกัด สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านเขาหลวง สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านแหลมปาย นิคมสหกรณ์หลังสวนได้มีบทบาทต่อวิธีการทำการเกษตรของอำเภอละแมมาตั้งแต่ปี 2508 ถึงปัจจุบัน นับเป็นสถาบันที่ได้เข้ามาวางรากฐานชีวิตให้คนละแมโดยมีฐานวิธีคิดสหกรณ์ส่วนหนึ่ง ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาโดยกำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า นิคมสหกรณ์หลังสวน เป็นหน่วยงานของรัฐ พร้อมปฏิบัติงานตามหน้าที่ โดยจัดที่อยู่ที่ทำกิน และเสร็จสิ้นที่การส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็งและเป็นพี่เลี้ยงมวลสมาชิก และกำหนดพันธกิจไว้ 6 ประการ คือ 1) ส่งเสริมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอุดมการณ์หลักการและวิธีการสหกรณ์ 2) จัดที่ดินให้แก่ราษฎรในเขตนิคมสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการถือครอง 3) ส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการ และการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ 4) สร้างโอกาสให้สมาชิกนิคมสหกรณ์ในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนตามโครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน 5) ให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาข้อพิพาท เกี่ยวกับที่ดินในเขตนิคมสหกรณ์ 6) ปฏิบัติงานและสนับสนุนการปฏิบัติของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับภาระหน้าที่หรือที่รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา มีเป้าหมาย ออกเอกสารสิทธิ์ให้กับสมาชิกนิคมสหกรณ์ ภายในปี 2550 แนะนำส่งเสริม และสนับสนุนให้สหกรณ์ในเขตนิคมสหกรณ์มีความเข้มแข็ง และเป็นพี่เลี้ยงมวลสมาชิก (นิคมสหกรณ์หลังสวน, 2552)

การจัดสรรที่ดินให้โดยรัฐในรูปแบบนิคมสหกรณ์และการเปิดป่าสัมปทานและการสนับสนุนการปลูกพืชเศรษฐกิจทั้งกาแฟ ยางพารา และตามมาด้วยปาล์มน้ำมันเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชาติทำให้ผู้คนอพยพหลั่งไหลเข้าสู่ผืนป่าละแมทั้งเพื่อใช้ประโยชน์จากนิคมสหกรณ์และจับจอง

ที่ดินในผืนป่าที่เปิดสัมปทาน ในขณะที่เดียวกันการให้สัมปทานป่าไม้และการสนับสนุนการปลูกพืชเศรษฐกิจดังกล่าวเป็นปัจจัยเร่งให้เกิดการบุกเบิกป่าและ/หรือทำลายป่า การสัมปทานป่าทำให้ต้นไม้ใหญ่ในป่าถูกตัดโค่นทำให้ป่าที่บกลายเป็นป่าโปร่งทำให้ชาวบ้านสามารถเข้าไปบุกเบิกเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจได้ง่าย การจัดการป่าในรูปแบบนิคมสหกรณ์ก็มีส่วนในการทำลายป่าเช่นเดียวกัน (สมนึก ทับพันธุ์ และฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2535)

2. การจัดการโดยประชาชน

การจัดการป่าโดยประชาชนนั้นเริ่มต้นตั้งแต่การเกิดชุมชนชายฝั่งทะเลและชุมชนในป่าบกในช่วงร้อยห้าสิบปีที่ผ่านมา ในช่วงดังกล่าวนี้ผู้คนเข้าไปจัดการป่าเป็นที่ทำกินเพียงเล็กน้อยแบบพออยู่พอกินที่ดำเนินไปอย่างเกื้อกูลพึ่งพิงกันระหว่างคนกับป่าในลักษณะการขยายที่ทำกินแบบค่อยเป็นค่อยไปของชุมชนเมืองหลังสวนเองและชุมชนใกล้เคียงทางใต้ จนกระทั่งทศวรรษ 2500 เมื่อมีการเปิดสัมปทานป่า ข้าราชการเปิดป่าให้สัมปทานและการสนับสนุนการปลูกพืชเศรษฐกิจของรัฐได้แพร่กระจายออกไปทั้งในจังหวัดใกล้เคียง ในภาคใต้เอง และภาคอื่น ๆ ทั้งภาคกลางและภาคอีสาน ผู้คนจากทุกภาคได้หลั่งไหลเข้าสู่ผืนป่าหลังสวนจับจองพื้นที่ที่บริษัทสัมปทานตัดไม้แล้วทิ้งเพื่อเป็นที่ทำกินและจับจองไว้ขายต่อ การอพยพเข้าสู่ผืนป่าเข้าไปตามเส้นทางชักลากไม้โดยการเดินเท้าและอาศัยรถบรรทุกไม้เข้าไปจับจองพื้นที่ป่าและตัดป่าต่อจากบริษัทสัมปทาน โดยมีระบบการจับจองที่ไม่ทับซ้อนกับที่ของผู้อื่น ผู้เข้าไปจัดการผืนป่าที่สัมปทานแล้วมี 2 แบบ คือ (1) เข้าไปรับจ้างตัดไม้แล้วจับจองที่ดิน (2) เข้าไปจับจองที่ดินโดยตรงทั้งมีประสงค์เพื่อเป็นที่ทำกินและจับจองเพื่อขายต่อโดยสร้างที่ทำกินแล้วขายอีกทอดหนึ่ง เมื่อจับจองแล้วก็ส่งข่าวกลับไปยังญาติพี่น้องเพื่อนฝูงให้เข้าไปจับจองด้วย

2.1 การจัดการจับจองเป็นที่ทำกิน

การจับจองเป็นพื้นที่ทำกินดำเนินการได้เมื่อบริษัทสัมปทานไม้ตัดไม้ที่ต้องการแล้ว ผู้อพยพจึงจับจองพื้นที่ป่าต่อโดยแสดงเครื่องหมายการจับจองไว้เพื่อไม่ให้ผู้อื่นจับจองซ้ำซ้อน ซึ่งผู้จับจองจะปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในการไม่จับจองพื้นที่ที่ทับซ้อนพื้นที่ผู้อื่นเพราะกลัวชีวิตไม่ปลอดภัย เนื่องจากเป็นป่าห่างไกลไม่มีใครช่วยเหลือได้ เมื่อจับจองพื้นที่ได้แล้วก็เริ่มสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราวเป็นหน้าหรือกระท่อมตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนกระจายไปตามที่จับจองทางป่าเพื่อปลูกพืชไร่ซึ่งเป็นพืชอาหารทั้งข้าวไร่และพืชผักอื่น ๆ ไร่เป็นอาหาร และเพื่อนำไปขายเพื่อยังชีพเป็นครั้งคราว และเตรียมการเพื่อการปลูกพืชเศรษฐกิจโดยปลูกยางพารา ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการในการจับจองพื้นที่ได้ดังนี้

1) การจับจองพื้นที่ป่ามักจะจับจองเป็นกลุ่ม ๆ โดยมีผู้จับจองเป็นคนแรกหรือกลุ่มแรก แล้วชักชวนญาติพี่น้องเพื่อนฝูงเข้าไปจับจองต่อโดยอยู่เป็นกลุ่ม ๆ เพราะผู้อพยพเข้าไปในผืนป่า

ไปกันเป็นกลุ่ม เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินรวมทั้งการมีเสบียงอาหาร ข้าวสาร เครื่องใช้ที่จำเป็น

2) การจัดการการจอง ทำเครื่องหมายไว้ในบริเวณที่จับจอง เพื่อให้ผู้เข้าไปที่หลังได้ทราบ และเป็นกติกาที่ผู้จองที่หลังจะไม่จองทับซ้อนในที่ที่มีผู้จองไว้แล้ว เพราะหากจับจองทับซ้อนกันผู้จับจองที่หลังอาจมีอันตรายถึงชีวิตเพราะการฆ่ากันตายซึ่งปรากฏอย่างต่อเนื่อง และไม่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าไปถึง

3) การสร้างที่อยู่อาศัยในที่จับจอง โดยในระยะแรกที่มีผู้เข้าไปอยู่ก่อน ผู้ตามเข้าไปที่หลังก็จะอยู่รวมกันเพื่อความปลอดภัยทั้งจากคนร้ายและสัตว์ร้าย แล้วค่อยกระจายไปสร้างกระท่อมหรือบ้านเรือนในที่ของตน

4) การถางป่าเพื่อสร้างที่ทำกิน ผู้อพยพในกลุ่มเดียวกันต่างก็พึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งการสร้างที่อยู่อาศัย การถางป่า และการปลูกพืช

5) การปลูกพืช ในระยะแรกเมื่อถางป่าแล้วปลูกพืชไร่ โดยเริ่มกับข้าวไร่ และพืชไร่อื่น ๆ ทั้งข้าวฟ่าง เต๋อย งา พืชผัก พักทอง พักเขี้ยว แตง และแตงโม ต่อมาปลูกพืชสวนจำพวกไม้ผล ส่วนในที่ลุ่มมีการทำนา เฉพาะผู้อพยพที่ไม่ใช่ชาวนครศรีธรรมราช

6) การชักชวนญาติพี่น้องเพื่อนฝูงเพื่อสร้างกลุ่มของตนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษ 2500 จนถึงทศวรรษ 2530 เพราะการมีญาติพี่น้องมาก เพื่อนฝูงมากก็เพื่อความปลอดภัยและต้องการสร้างพื้นที่ขึ้น เพราะผู้เข้าไปจัดการป่ามาจากต่างถิ่น ส่งผลให้สังคมละเมออยู่กันเป็นหมู่เป็นพวกถึงปัจจุบัน

7) การตั้งหลักแหล่งอยู่กันเป็นกลุ่ม และต้องสร้างสังคมของตนทั้งในตำบลเดียวกันและคนละตำบล ผู้อพยพบางกลุ่มมีกลุ่มพวกของตนทุกตำบล ทำให้การดำรงชีพในป่ามีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้นเพราะมีพวกมากและส่งผลถึงการสร้างพื้นที่ทางการเมืองในเวลาต่อมาถึงปัจจุบัน

สำหรับการตั้งถิ่นฐานในเขตป่าที่จับจองเริ่มขึ้นที่ป่าแถบชายฝั่งทะเลตามที่กล่าวมาแล้ว ชุมชนแรกตั้งถิ่นฐานของละเมออยู่ในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลท่ามาหากินด้วยการทำประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่งที่มีระยะเวลายาวนานประมาณไม่น้อยกว่า 8 ทศวรรษ ประชากรมีไม่มาก มีการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่และบุกเบิกพื้นที่ราบลุ่มเพื่อทำนา นาผูกพันกับแหล่งน้ำลำห้วยคลอง มีการปลูกไม้ล้มลุก ไม้ผล ในพื้นที่ไม่มากนัก ปลูกพืชผักสวนครัว พืชไร่ ถั่วลิสง ต่อมาปลูกพืชไร่ ไม้ผล เงาะทุเรียน มังคุด ลางสาด เพื่อบริโภคเป็นหลักและขายเพื่อยังชีพ มีการทำไร่ข้าวควบคู่กับการทำนา ชาวบ้านบางส่วนเข้าไปเจาะน้ำมันจากต้นยางหรือต้นไม้อื่น เช่น ต้นยางเสียน ไม้ยางนา มาใช้เป็นเชื้อเพลิง ทำได้ ในป่าชุมชนแหลมเสียนยังมีต้นยางอยู่ถึงปัจจุบัน ชาวบ้านจากต่างถิ่นได้บุกรุกเข้าไปสร้างเป็นพื้นที่ทำกินโดยเข้าไปในป่าตามเส้นทางชักลากไม้และรถขนไม้ของบริษัทสัมปทาน การตัดไม้ของบริษัทสัมปทานมีชาวบ้านผู้บุกรุกป่าเข้าไปให้ความร่วมมือด้วยการรับจ้างตัดไม้ ในขณะเดียวกันก็จับจองพื้นที่ป่าไว้ทำมาหากินด้วย เพราะการจับจองพื้นที่ป่าจะทำให้เมื่อมีการตัดไม้สัมปทานแล้วเท่านั้น ป่าจึงถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วโดยการทำการเกษตรแบบ

ดั้งเดิมในระยะแรกเช่นปลูกข้าวไร่ ปรับพื้นที่ราบเป็นพื้นที่นา ปลูกพืชไร่ พืชผักสวนครัว ไม้ผล เช่นกล้วย เงาะทุเรียน ลำสาต มังคุด เพื่อบริโภคเป็นหลัก มีเหลือก็นำไปขาย โดยนำไปขายที่ตลาดสถานีรถไฟละแม ในพื้นที่ทุ่งควัวตเป็นพื้นที่ที่ตั้งเป็นตำบลหลังสุด หลังจากปลูกข้าวไร่ พืชไร่แล้วมีการลักลอบปลูกกัญชา เพราะราคาดี ขนส่งง่าย (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์ ,1 เมษายน 2552) ส่วนมากนำไปขายยังนครศรีธรรมราชโดยทางรถไฟ ต่อมาตำรวจตระเวนชายแดนเข้าไปแก้ปัญหาเผาไร่กัญชาทิ้ง เส้นทางชักลากไม้เป็นเส้นทางพาผู้อพยพเข้าสู่ผืนป่า และเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเข้ามาเคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่ป่าละแมในช่วงรอยต่อกับอำเภอพะโต๊ะและต่อต้านการทำลายป่า ในปี 2532 รัฐบาลประกาศปิดป่ายกเลิกการให้สัมปทานทั่วประเทศ อย่างไรก็ตามการสัมปทานป่าเป็นการเริ่มต้นการปลูกพืชเศรษฐกิจยางพาราและกาแฟ มีการปลูกกาแฟกันในพื้นที่ป่าในด้านทิศตะวันตกที่เป็นพื้นที่สูง แถบตำบลละแม ตำบลทุ่งควัวต ซึ่งเป็นพื้นที่เขา เนินเขา และภูเขา เพราะขณะนั้นกาแฟราคาดี กิโลกรัมละ 120 บาท ในช่วงนั้นจึงมีการปลูกกาแฟกันโดยทั่วไปในภาคใต้ตั้งแต่ชุมพรถึงนครศรีธรรมราช

ต่อมาชาวบ้านได้นำเมล็ดยางพารามาปลูกในพื้นที่ ในระยะแรกรัฐไม่สนับสนุนให้คนไทยการปลูกยางพารา แต่ชาวบ้านได้นำพันธุ์ยางพาราไปจากคนจีนจีนดีจากชาวจีนจีนดี อำเภอจันตจิหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีการปลูกยางกันมากมาปลูก เรียกว่า ต้นยางพารา ต่อมาสถาบันวิจัยการยางได้พัฒนาพันธุ์ยางใหม่ ๆ จึงมีการปลูกยางพารายาวกว้างมากขึ้น มีผู้เข้าไปจับจองป่าได้ปลูกยางพารากันอย่างกว้างขวางในทุกพื้นที่ โดยมีผู้ไปเรียนรู้การทำยางแผ่นจากจันตจิ จววจังหวัดนครศรีธรรมราช เกิดการทำลายป่า เมื่อทำยางแผ่นแล้วนำไปขายที่อำเภอหลังสวน ต่อมาได้รับการส่งเสริมจากกองทุนสวนยางและมีผู้รับซื้อยางในพื้นที่ละแมด้วย ส่วนการปลูกปาล์มน้ำมันปลูกในระยะต่อมา เมื่อมีการสนับสนุนการปลูกพืชพาณิชย์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ ได้มีผู้คนเดินทางเข้าสู่ผืนป่าละแมเพื่อหาซื้อที่ดิน โดยเฉพาะผู้คนจากเกาะสมุยได้ขายที่ดินที่เกาะสมุยและนำเงินไปซื้อที่ดินในละแมด้วยราคาสูงกว่าราคาที่ซื้อขายกันในพื้นที่ (สัมภาษณ์ เทียง นิลวงศ์ ,15 กรกฎาคม 2552)

ผู้อพยพที่ย้ายถิ่นเข้าสู่ป่าละแมมากที่สุดเป็นชาวนาจังหวัดนครศรีธรรมราชทำให้ประชากรละแมเป็นผู้อพยพมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราชไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 โดยอพยพมาจากพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังแถบอำเภอหัวไทร เชียรใหญ่ ปากพนัง และอำเภอขนอม และจากพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาซึ่งเป็นพื้นที่รอยต่อสามจังหวัด คือนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ตามที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนั้นก็มีผู้อพยพจากอำเภอหลังสวน เกาะสมุย เกาะพะงัน สุราษฎร์ธานี อำเภอท่าชนะที่เป็นพื้นที่ติดต่อกับละแม อำเภอดอนสักและอำเภออื่นๆ ในสุราษฎร์ธานี และมีผู้อพยพจากภาคกลางจากจังหวัดนครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี และภาคอีสานอีกหลายจังหวัด ผืนป่าละแมจึงเป็นที่รวมของผู้คนจากต่างพื้นที่ ต่างวัฒนธรรมประเพณี ต่างความเชื่อ ต่างวิถีคิด ต่างวิถีชีวิตทั่วประเทศที่เข้ามารวมอยู่ในพื้นที่สองแสนกว่าไร่มาจับจองพื้นที่ป่าละแมเป็นพื้นที่ทำมาหากินและตั้งถิ่นฐานผืนป่าละแมที่สมบูรณ์ได้หายไปภายในเวลาไม่กี่ปีผ่านการจัดการเปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่เกษตร

อย่างรวดเร็ว “เพราะชุมชนดั้งเดิมจะใช้ป่าและทรัพยากรทุกอย่างอย่างหนักเพื่อให้อยู่รอดกับสภาพแวดล้อมที่ไม่รู้จักคุ้นเคย ทำให้ระบบนิเวศป่าซึ่งรวมถึงดินและน้ำในที่ต่ำถูกทำลาย” และแม้ว่าจะเริ่มต้นด้วยการทำเกษตรแบบดั้งเดิมเพื่อให้มีชีวิตรอดและเปลี่ยนเป็นเกษตรเชิงเดี่ยวในเวลาต่อมาอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งการหายไปของความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชและพันธุ์สัตว์ ป่าดิบที่เป็นป่าร้อนชื้นที่สมบูรณ์มีอายุหลายร้อยหลายพันปีที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงได้ถูกแทนที่ด้วยป่าเชิงเดี่ยวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจ ป่ากาแฟ ป่าไม้ผล ป่ายางพารา ป่ามะพร้าว และป่าปาล์มน้ำมัน ตามภาษาถิ่นที่ชาวบ้านเรียกต้นไม้ชนิดเดียวกันที่ปลูกอยู่มากกว่า “ป่า” ก็นับเป็นเรื่องดีในการพัฒนาเศรษฐกิจของครัวเรือน ชุมชนตลอดจนของประเทศชาติ

1.2 การจัดการป่าเป็นป่าชุมชน

ในระยะต่อมาตั้งแต่ทศวรรษ 2520 ป่าได้ถูกจัดจําเป็นพื้นที่ทำกินทั้งป่าละเมาะส่งผลต่อความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ ทั้ง ป่า ดิน และน้ำ ในช่วงที่คณะสหายได้ยึดผืนป่าละเมาะทางทิศตะวันตกเป็นพื้นที่แทรกซึมและต้องรักษาป่าไว้เพื่อป้องกันการปราบปรามได้สงวนพื้นที่ป่าในหมู่ 16 บ้านสระขาว ตำบลละเมาะปัจจุบันไว้ประมาณ 100 ไร่ ไม่ให้ผู้ใดบุกรุกเข้าไปทำลาย โดยเขียนประกาศติดไว้ว่า “ห้ามผู้ใดตัดไม้บริเวณนี้ รักษาไว้ให้ลูกหลาน ผู้ใดฝ่าฝืนตายจาก พคท.” เมื่อคณะสหายถูกปราบปรามแล้วชุมชนก็ยังรักษาผืนป่านี้ไว้ตามเจตนารมณ์เดิมเรียกว่าป่าแหลมเสียน เพราะในพื้นที่มีต้นยางเสียนอยู่เป็นจำนวนมาก และสภาพพื้นที่เป็นแหลมยื่นไปจรดคลองละเมาะจนเมื่อปี 2536 ชุมชนได้ขอจดทะเบียนจากกรมป่าไม้เป็นป่าชุมชนที่มีเจตนารมณ์เพื่อการอนุรักษ์ ป่าผืนนี้ยังคงอยู่ถึงปัจจุบันแต่มีพื้นที่ลดลง (สัมภาษณ์ อุทัย เกรือสาย, 5 พฤศจิกายน 2551) นอกจากนั้นในพื้นที่ตำบลสวนแดง หมู่ 2 บริเวณที่ชุมชนเรียกว่า “ถ้ำเขาพลู” เป็นที่สาธารณประโยชน์ มีป่า ภูเขา และบ่อน้ำร้อน ชุมชนได้จัดการเป็นป่าชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่ ปี 2510 ต่อมาในปี 2538 ได้จัดการเป็นพื้นที่อนุรักษ์จัดเป็นป่าชุมชน มีการอนุรักษ์พันธุ์พืชให้ชุมชนและผู้คนที่มาท่องเที่ยวได้เรียนรู้ป่าและความหลากหลายทางธรรมชาติและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและในปี 2543 องค์การบริหารตำบลสวนแดงได้เข้ามาสนับสนุน (สัมภาษณ์ นิรันดร์ นาคสวัสดิ์, 20 กรกฎาคม 2552) อีกแห่งหนึ่งคือป่าบริเวณน้ำตกขุนทอง หมู่ 7 ตำบลทุ่งควาต์ เป็นป่าแห่งเดียวที่เหลืออยู่ ชุมชนโดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ได้ร่วมกับชุมชนอนุรักษ์ป่าบนเขาไว้เพื่ออนุรักษ์พันธุ์พืชและต้นน้ำเพื่อประโยชน์ของชุมชนเป็นป่าชุมชนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน (สัมภาษณ์ สมนึก แก้วจำรัส ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ตำบลทุ่งควาต์, 28 สิงหาคม 2551)โดยมีการปลูกป่าเพิ่มเติมทั้งในส่วนป่าชุมชนแหลมเสียนและป่าชุมชนน้ำตกขุนทอง

สภาพพื้นที่ป่าละแมในปัจจุบัน

ปัจจุบันป่าที่มีอยู่ในอำเภอละแมเหลืออยู่น้อยมากเกือบกล่าวได้ว่าเมื่อเข้าไปในละแมจะไม่พบป่าเลยเพราะที่เป็นป่าจริง ๆ อยู่ประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมดตามหลักฐานทางราชการ (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาต์, 11 กุมภาพันธ์ 2551) พื้นที่อำเภอละแมดั้งเดิมเป็นพื้นที่ป่าในเมืองหลังสวนซึ่งเป็นเมืองชั้นจัตวาที่ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ นั้น ตั้งแต่ก่อนปี 2418 มีสภาพเป็นป่าสมบูรณ์ ปัจจุบันป่าถูกบุกรุกเปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่การเกษตร พื้นที่อำเภอละแมอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ 3 ป่า คือป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม ป่าสงวนแห่งชาติป่านาพญา และป่าสงวนแห่งชาติป่าพรุควดตามที่กล่าวมาแล้วสถานการณ์ปัจจุบันของป่าในละแม จึงมีป่า 2 ประเภท คือ ป่าสงวนแห่งชาติ และป่าชุมชน ซึ่งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

1. พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

บริบทสถานการณ์ป่าในละแมเกี่ยวเนื่องอยู่กับสถานการณ์ป่าของประเทศในปัจจุบันที่กล่าวได้ว่าอยู่ในขั้นวิกฤตเพราะพื้นที่ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว จากเดิมในปี 2500 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่ากว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ เหลืออยู่เพียงร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด น้อยกว่าเป้าหมายที่รัฐตั้งไว้ ร้อยละ 15 และปัจจุบันต้องการให้มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นร้อยละ 25 จึงเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ผลกระทบที่ได้รับจากพื้นที่ป่าลดลงคือสภาพแวดล้อมเสียสมดุลสภาพก่อให้เกิดปัญหาความแห้งแล้ง ความอุดมสมบูรณ์ของดินเสื่อมลง และนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในความพยายามของรัฐในการแก้ปัญหาที่รัฐตั้งเป้าหมายพื้นที่ป่าของประเทศร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ และกำหนดให้เป็นป่าอนุรักษ์ร้อยละ 25 และเป็นป่าเศรษฐกิจร้อยละ 15 ซึ่งรัฐมุ่งหมายจะส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรจากป่าในเชิงพาณิชย์จากการจำแนกป่าแบบนี้บ่งชี้ว่าแท้จริงแล้วรัฐมองป่าจากแง่มุมของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจนละเลยความหลากหลายและความสมดุลของระบบนิเวศและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนในท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็มองข้ามศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดทรัพยากรธรรมชาติ แต่มุ่งส่งเสริมการใช้ป่าในเชิงอุตสาหกรรม

ตามฐานข้อมูลป่าสงวนแห่งชาติในละแมมีป่าทั้งที่อยู่ในพื้นที่อำเภอละแมและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง คือ

- 1) ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม พื้นที่ทั้งอำเภอละแม มีเนื้อที่ 75,550 ไร่ มอบให้ ส.ป.ก จำนวน 25,900 ไร่
- 2) ป่าสงวนแห่งชาติป่านาพญา อำเภอละแม เนื้อที่ 14,906.25 ไร่ มอบให้ ส.ป.ก. 8,405 ไร่
- 3) ป่าสงวนแห่งชาติป่าพรุควด ตำบลสวนแตงอำเภอละแม เนื้อที่ 1,437.5 ไร่ มอบให้ ส.ป.ก. ทั้งหมด
- 4) ป่าไม้ส่วนกลางที่ใช้ร่วมกัน ไม่มีสภาพเป็นป่าไม้ อยู่ในหมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งหลวง และหมู่ 4 ตำบลทุ่งควาต์

2. พื้นที่ป่าชุมชน

อำเภอละแม มีป่าชุมชนที่ชุมชนดำเนินการในพื้นที่ตำบลละแม ตำบลสวนแตงและตำบลทุ่งควาต์ 3 ป่าคือ ป่าชุมชนแหลมเสียน ป่าชุมชนหินลูกช้าง ป่าชุมชนถ้ำเขาพลู

1) ป่าชุมชนแหลมเสียน อยู่ในบ้านสระขาว หมู่ 14 ตำบลละแม อำเภอละแม เนื้อที่ 70 ไร่ ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม เป็นที่พักสงฆ์แหลมเสียน

2) ป่าชุมชนน้ำตกขุนทอง อยู่ในบ้านหินลูกช้าง หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม เนื้อที่ 84 ไร่ ชุมชนบันทึกไว้ 280 ไร่ อยู่ในป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม

3) ป่าชุมชนถ้ำเขาพลู บ้านดวด หมู่ 2 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม เนื้อที่ 40 ไร่ ที่สาธารณประโยชน์

3. พื้นที่ป่าไม้ที่เป็นที่พักสงฆ์ ตามสภาพจริงพื้นที่ดังกล่าวนี้ในปัจจุบันไม่ได้มีสภาพเป็นป่า แต่มีต้นไม้ดั้งเดิมอยู่ และที่พักระหว่างบางแห่งมีการปลูกป่าสนน้ำมัน สภาพป่าจึงเกือบหมดไป

1) ที่พักระหว่างบ้านคลองสง หมู่ 13 ตำบลละแม เนื้อที่ 25 ไร่ ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม

2) ที่พักระหว่างสวนเพชร หมู่ 15 ตำบลละแม เนื้อที่ 30 ไร่ ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม

3) ที่พักระหว่างเขาเสร็จ หมู่ 3 ตำบลละแม เนื้อที่ 10 ไร่ ป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ 2484 (สัมภาระณ สุพจน์ ภูรัตนโอภา เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้, 20 และ 22 กันยายน 2551)

ป่าชุมชนในละแม

ป่าชุมชนแหลมเสียน ป่าชุมชนแหลมเสียน อยู่ในหมู่ที่ 16 บ้านสระขาว ตำบลละแม อำเภอละแม เนื้อที่ 70 ไร่ อยู่ใน ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม ป่าแหลมเสียนเป็นป่าดิบชื้นที่ยังคงสภาพป่าดั้งเดิมในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา มีต้นยางเสียนอายุหลายร้อยปีอยู่หลายต้นแต่ละต้นสูงเสียดฟ้า จึงได้ชื่อว่า “ป่าแหลมเสียน” ส่วนเมื่อมาตั้งชื่อสำนักสงฆ์เป็นสำนักสงฆ์แหลมเสียน จึงเรียกว่าป่าชุมชนแหลมเสียนเหมือนชื่อสำนักสงฆ์ ในป่าแหลมเสียนสภาพพื้นที่เป็นแหลมยื่นไปจรดริมฝั่งคลองละแม เป็นพื้นที่ราบ เนินควน เป็นป่าที่ยังมีความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชหลายชนิดที่สืบเนื่องต่อมาจากป่าดิบชื้นเดิม ในป่าชุมชนแหลมเสียนนอกจากมีต้นยางเสียนมากแล้วสภาพป่ามีพรรณพืชตามลักษณะป่าร้อนชื้นที่มีพรรณพืชเรือนยอดชั้นบน เรือนยอดชั้นรอง เรือนยอดชั้นกลาง และเรือนยอดชั้นล่าง มียางเสียน หวาย ระกำ ไม้ไผ่ ระกำ ชิง ป่า เฟิร์น บอน ช้างให้ หมากพน ชิง หลังกับ ค้อ เตาร้าง หย้า เถาวัลย์นานาชนิด และหวายและเป็นป่าต้นน้ำขนาดเล็ก ที่มีตาน้ำไหลอยู่ตลอดเวลา ในป่ามีแอ่งน้ำมีปลาเล็ก ๆ และลำน้ำไหลขนาดเล็กที่มีน้ำไหลลงคลองละแม มีซากหอยหลายชนิดกระจายอยู่บนพื้นดินในป่า มีเถาวัลย์ดึกดำบรรพ์คล้าย บวบ ดอกสีม่วงสวยงาม

ชุมชนได้จัดให้ป่าชุมชนแหลมเสียนเป็นพื้นที่ศึกษาเรียนรู้พรรณพืชท้องถิ่นตามหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านทับใหม่ ตำบลทุ่งควาต์

ที่มาของป่าชุมชนแหลมเสียน มีตำนานเล่าขานกล่าวกันว่าในช่วงที่มีการแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในพื้นที่นี้ คณะสหทัยในพื้นที่แถบนี้ได้กันพื้นที่ป่าในบ้านสระขาวไว้ประมาณ 100 ไร่ ไม่ให้มีการบุกรุกเข้าไปทำลาย แม้ผู้ได้รับสัมปทาน โดยติดประกาศไว้ว่า “ห้ามผู้ใดตัดไม้บริเวณนี้ รักษาไว้ให้ลูกหลาน ผู้ใดฝ่าฝืนตาย จาก พคท.” ทำให้ผู้สัมปทานป่าไม่กล้าตัดไม้แม้แต่ต้นเดียวและป่านี้ก็ยังคงเหลืออยู่ถึงปัจจุบัน โดยชุมชนได้รับมอบป่าชุมชนตามโครงการพัฒนาป่าชุมชนประจำปี 2536 จากกรมป่าไม้ โดยมีนายสุธรรม ธีระวงษ์ นายอำเภอละแมเป็นผู้มอบ โดยนายบรรจบ บรรจงศิริ ประธานสภาตำบลละแม และกรรมการสภาตำบลละแมจำนวน 10 คน โดยมีนายอุทัย เครือสาย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 16 ในฐานะกรรมการสภาตำบลเป็นผู้รับมอบ (สัมภาษณ์ อุทัย เครือสาย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 16, 5 พฤศจิกายน 2551) และนายชำนาญ บุญญแพทย์ ป่าไม้อำเภอละแม เป็นผู้บันทึกการส่งมอบ โดยหนังสือบันทึกที่ทำขึ้นเป็นหลักฐานแสดงว่า ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2536 นายอำเภอละแมได้ส่งมอบป่าชุมชน (รูปแบบอนุรักษ์) ให้กับสภาตำบลละแม โดยนายบรรจบ บรรจงศิริ กำนันตำบลละแม ประธานสภาตำบลละแม เป็นผู้รับมอบ โดยมีเงื่อนไข คือ 1) ให้สภาตำบลมอบหมายให้กรมหม่อมบ้านหมู่ 16 ตำบลละแม พื้นที่ปลูกป่าชุมชนพิจารณาจัดตั้งคณะกรรมการดูแลรักษาป่าชุมชนแบบอนุรักษ์ 2) ให้สภาตำบลละแมดูแลรักษาป่าชุมชนแปลงนี้ในรูปแบบป่าอนุรักษ์เพื่อความชุ่มชื้น เพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำและเพื่อเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง การนำไม้ออกจากป่าแปลงนี้จะกระทำได้อีกเมื่อได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507

ปัจจุบันมีป่าชุมชนแหลมเสียนเหลืออยู่เพียงจำนวนประมาณ 40 ไร่ สัมภาษณ์ สำเร็จ พัทธภักดิ์ปริชากุล , 26 สิงหาคม 2552) กรมป่าไม้อนุญาตให้เป็นที่พักสงฆ์เรียกว่า “ที่พักสงฆ์แหลมเสียน” แต่ต่อมาในบริเวณที่พักสงฆ์ก็มีการลักลอบตัดไม้ใหญ่ออกไปพอสมควรโดยยังมีตอไม้ใหญ่หลายคนโอบเป็นหลักฐานยืนยันอยู่ในบริเวณที่พักสงฆ์แหลมเสียน และมีพื้นที่ส่วนหนึ่งซึ่งถูกปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันประมาณ 10 ไร่ เป็นผลประโยชน์ของที่พักสงฆ์ซึ่งชุมชนบ้านสระขาวไม่ค่อยพอใจเท่าไรนักและมีการลักลอบตัดต้นไม้เกิดขึ้น ในพื้นที่ป่าชุมชนแหลมเสียนมีสภาพพื้นที่ราบ ที่เนินควน เป็นป่าที่ยังมีความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชหลายชนิดที่สืบเนื่องต่อมาจากป่าดิบชื้นเดิม

ป่าชุมชนเขาพลู ป่าชุมชนเขาพลูอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านดวด ตำบลสวนแตง เนื้อที่ 40 ไร่ ที่สาธารณประโยชน์พื้นที่เป็นภูเขาสูง มีความหลากหลายทางชีวภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์ มีถ้ำ มีพระพุทธรูปเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่ทำให้ป่านี้อยู่ได้ มีบ่อน้ำร้อนที่ชุมชนร่วมกันจัดการเพื่อประโยชน์ของชุมชน มีสัตว์ประเภทกระรอก กระแต นก ลิง อยู่จำนวนหนึ่ง เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติของโรงเรียนในละแม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เมื่อพิจารณาถึงเขาพลูแต่เดิมเมื่อสภาพบริเวณสวนแตงปัจจุบันเป็นพื้นที่ถนนสายเอเชียตัดผ่านเดิมก่อนปี 2500 เขาพลูเป็นเขาอยู่ในป่าที่บ่งบอกว่าเป็นที่พักพิงของโจรเพราะมีถ้ำ โจรได้ยึดถ้ำเป็นที่พักพิงหลบซ่อนทั้งซ่อนสมบัติที่ปล้นมาได้และซ่อนผู้หญิงที่ไปจุดคร่า แต่ต่อมาเล่ากันว่าในถ้ำมีพระพุทธรูป ส่วนที่ถัดขึ้น

ไปประมาณกลางก็มีพระพุทธรูป ต่อมามีการทำขึ้นบันไดขึ้นไป เขาพลูได้รับการเล่าขานต่อมาเกี่ยวกับพระพุทธรูป ว่าเมื่อประมาณปี 2510 ได้มีพระพุทธรูปเข้ามาปักกลดที่บริเวณถ้ำเขาพลู รอบบริเวณภูเขาไม่มีแหล่งน้ำ พระพุทธรูปได้ขุดบ่อน้ำเล็กๆ สำหรับบริโภคและอุปโภคก็พบว่าน้ำในบ่อที่ขุดเป็นน้ำร้อน จึงย้ายที่ไปขุดในบริเวณถัดไปอีกสองสามที่น้ำก็ยังเป็นน้ำร้อน จึงแจ้งให้ชาวบ้านทราบ ชาวบ้านในแถบหมู่ 2 บ้านดวด ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมของละแมชาวบ้านและผู้ใหญ่บ้านได้ช่วยกันดูแลรักษาบริเวณบ่อน้ำร้อนและเขาพลูไว้ไม่ให้ถูกทำลายหรือถูกยึดครอง โดยผู้ใหญ่วillage จัดทำเป็นที่สาธารณประโยชน์ ปัจจุบันถ้ำเขาพลูเป็นที่รู้จักในเส้นทางท่องเที่ยวภาคใต้ ในชื่อ “บ่อน้ำร้อน-ถ้ำเขาพลู” เป็นพื้นที่อนุรักษ์จัดเป็นป่าชุมชน มีการอนุรักษ์พันธุ์พืชพันธุ์ที่ยังเหลืออยู่ให้ชุมชนและผู้คนที่มาท่องเที่ยวได้เรียนรู้ป่าและความหลากหลายทางธรรมชาติ เขาพลูจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติที่สมบูรณ์แหล่งหนึ่งที่นักเรียนนักศึกษาในชุมชนและนักท่องเที่ยวนอกชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้พร้อมๆ กับการอาบน้ำร้อนธรรมชาติเพื่อสุขภาพ บ่อน้ำร้อนถ้ำเขาพลูได้เริ่มพัฒนาอย่างจริงจังเป็นรูปธรรมในปี 2538 โดยนายวิรัช เอื้ออารี นักธุรกิจผู้เข้ามาอยู่ในละแมตั้งแต่ก่อนปี 2500 ผู้สร้างฐานะมาจากการสัมปทานป่าชายไม้ในป่าละแมในพื้นที่อำเภอละแม ท่าชนะ หลังสวน พะโต๊ะ นานต่อเนื่องกันมาถึง 30 ปี และต่อมาผันชีวิตไปเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร ได้บริจาคเงินพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและของบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร ก่อสร้างทางเดินรอบเขาพลู ทำบันไดทางขึ้นถ้ำ และขุดบ่อน้ำร้อนจำนวน 3 บ่อ และต่อมาองค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตงได้เริ่มเข้ามาพัฒนาอย่างจริงจังในปี 2543 และมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นทุกปีเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชุมพร โดยชุมชนร่วมกันบริหารจัดการ ปัจจุบันได้มีการดำเนินการพัฒนาห้องแช่น้ำร้อนที่เป็นส่วนตัว 3 ห้อง อาบน้ำน้ำร้อน และสระอาบน้ำรวมแยกสระชายหญิง สร้างห้องน้ำที่สะอาด โดยชุมชนคิดค่าบริการตามลักษณะของห้องคือ ห้องแช่น้ำร้อนส่วนตัวค่าบริการชั่วโมงแรก 60 บาท ชั่วโมงต่อไปชั่วโมงละ 40 บาท ส่วนสระแช่น้ำร้อนครั้งละ 5 บาท โดยไม่จำกัดเวลาในการแช่ นอกจากนั้นชุมชนยังได้จัดพื้นที่บริเวณบ่อน้ำร้อน ถ้ำ และรอบๆ เขาพลูเป็นสวนสาธารณะที่พักผ่อนหย่อนใจโดยองค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตงได้จัดทำศาลาสำหรับพักผ่อน เป็นระยะๆ สำหรับพื้นที่ป่าชุมชนเขาพลูดำเนินการโดยชุมชนรวมกลุ่มเป็น “กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนเขาพลู” ร่วมกันจัดการมีคณะกรรมการจัดการ โดยมีนายนิรันดร์ นาคสวัสดิ์ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน มีนายเที่ยงธรรม ทับท่อมเป็นรองประธาน และมีกรรมการอีก 8 คน (สัมภาษณ์ นิรันดร์ นาคสวัสดิ์, 20 กรกฎาคม 2552) เขาพลูเป็นภูเขาขนาดใหญ่ สูงประมาณ 800 เมตร ยังคงมีธรรมชาติที่ความสมบูรณ์ และยังคงความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพรรณพืชที่หายาก พันธุ์สัตว์ต่างๆ ที่หลงเหลืออยู่ เช่น ค้างคาว ลิง นก กระรอก กระแต งู และสัตว์เลื้อยคลานอีกหลากหลายชนิด เขาพลูยังมีศักยภาพของธรรมชาติที่เหมาะสมในการเรียนรู้ธรรมชาติวิทยาได้เป็นอย่างดี สำหรับบ่อน้ำร้อนตามธรรมชาตินั้นกรมทรัพยากรธรณีได้ตรวจสอบคุณสมบัติทางเคมีที่เป็นน้ำพุร้อนประเภททั่วไป มีอุณหภูมิระหว่าง 50-65 องศาเซลเซียส มีประโยชน์ในการรักษาโรคปวดประสาท โรคปวดข้อ ซึ่งการอาบน้ำพุร้อนเป็นประจำจะช่วยให้การฟื้นฟูสมรรถภาพของร่างกาย

ชุมชนจึงได้จัดให้มีสระแช่น้ำร้อนกลางแจ้งที่แวดล้อมด้วยธรรมชาติเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายที่สามารถแช่น้ำได้พร้อมกันทั้งครอบครัว (โรงเรียนบ้านดวด,2552)

ป่าชุมชนน้ำตกขุนทอง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 7 บ้านหินลูกช้าง ตำบลทุ่งควาวัด เนื้อที่ 84 ไร่ ชุมชนบันทึกไว้ 280 ไร่ อยู่ในป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม ผู้ใหญ่บ้าน นายสมนึก แก้วจำรัส เป็นผู้ริเริ่มโครงการการจัดตั้งป่าชุมชนน้ำตกขุนทอง และผู้นำชาวบ้านตั้งกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ป่าต้นน้ำจำนวน 284 ไร่ ทำให้สามารถคงป่าไว้ได้ เพื่อให้ประชาชนมีน้ำใช้ตลอดปี มีกิจกรรมสร้างรายได้ของชุมชนด้วยการเก็บลูกชกซึ่งมีอยู่ในป่าชุมชนผืนนี้เป็นจำนวนมากมาแปรรูปเป็นลูกชกในน้ำเชื่อมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร พัฒนาจนเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับ 4 ดาว (สัมภาษณ์ สมนึก แก้วจำรัส ,28 สิงหาคม 2551) เนื่องจากเล็งเห็นว่าพื้นที่น้ำตกขุนทอง ยังมีสภาพเป็นป่ามีพันธุ์ไม้หลายชั้น สภาพป่ายังมีต้นไม้ดั้งเดิมอยู่ทั้งไม้เรือนยอดสูง ชั้นกลาง และต่ำมีพืชชั้นล่างหลากหลายชนิด ยังมีต้นไม้ดั้งเดิมหนาแน่นพอสมควรเป็นป่าต้นน้ำขนาดเล็กเป็นต้นน้ำของลำธารเล็กๆ ให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ แต่ยังไม่มีการจัดการน้ำเช่นสระรองรับน้ำเพื่อกักเก็บน้ำ นอกจากนั้นมีต้นไม้ดั้งเดิม เช่น ต้นชก เป็นไม้ตระกูลปาล์มอยู่มาก ตระกูลชิต ที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์รวมกลุ่มแปรรูปลูกชกเป็นลูกชกเชื่อมเช่นเดียวกับลูกชิตที่มีขายอยู่ทั่วไป มีการปลูกป่าเพิ่มเติมตามโครงการของรัฐ แต่องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัดยังไม่มียุทธศาสตร์สนับสนุนการฟื้นฟูและอนุรักษ์เท่าที่ควร โดยเฉพาะในเรื่องการจัดการกักเก็บน้ำ

ทรัพยากรน้ำ

ทรัพยากรน้ำ หมายถึงแหล่งต้นตอของน้ำที่เป็นประโยชน์หรือมีศักยภาพที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์ ทรัพยากรน้ำมีความสำคัญเนื่องจากน้ำเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ได้มีการนำน้ำมาใช้ในด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บ้านเรือน นันทนาการและกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีน้ำฝนเป็นหลัก น้ำฝนเป็นต้นกำเนิดของน้ำท่า และน้ำผิวดิน

น้ำฝน ถือเป็นแหล่งกำเนิดของน้ำแทบทั้งหมด ฝนที่ตกลงมาเมื่อไหลลงสู่แม่น้ำ ลำคลอง แอ่งน้ำ หรืออ่างเก็บน้ำในแม่น้ำลำคลอง ทะเลสาบและในพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นน้ำจืดเรียกว่าน้ำผิวดิน และได้รับการเติมจากฝนและจะหายไปตามธรรมชาติด้วยการระเหย การไหลออกสู่ทะเล และการซึมลงไปที่ดิน เมื่อซึมลงสู่ใต้ดินจะเรียกว่าน้ำใต้ดินและน้ำบาดาล น้ำท่า หมายถึง น้ำที่ไหลในแม่น้ำ ลำธาร เกิดจากน้ำฝนที่ตกลงมาในพื้นที่รับน้ำ บางส่วนสูญหายไป ส่วนที่เหลือก็จะไหลไปยังที่ลุ่มลงสู่แม่น้ำ ลำธาร กลายเป็นน้ำท่า โดยร้อยละ 75 จะสูญหายไปเนื่องจากการระเหยกลายเป็นไอน้ำ เมื่อซึมลงสู่ใต้ดินกลายเป็นน้ำใต้ดินและน้ำบาดาลและยังอยู่ตามแหล่งน้ำต่างๆ เพียงร้อยละ 25 ที่ไหลลงสู่แม่น้ำลำธารไปเป็นน้ำท่า ส่วนน้ำใต้ดิน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ น้ำตื้นเป็นน้ำใต้ดินที่อยู่ในชั้นดินกรวดทรายระดับตื้น และน้ำบาดาลคือน้ำใต้ดินที่แทรกอยู่ในชั้นดิน กรวดทราย

ระหว่างชั้นที่บ้น้ำ 2 ชั้น หรือน้ำใต้ดินที่อยู่ในรอยแตกของหิน ซึ่งแหล่งน้ำใต้ดินที่สำคัญสามารถนำมาพัฒนาใช้ประโยชน์ได้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เช่นเดียวกับทรัพยากรชนิดอื่น ซึ่งนับวันจะมีบทบาทเพิ่มขึ้น แหล่งน้ำบาดาลของประเทศมีอยู่โดยทั่วไปในทุกภาค ซึ่งจะให้ปริมาณน้ำมากน้อยเท่าใดขึ้นอยู่กับลักษณะทางกายภาพของชั้นดินในแต่ละพื้นที่

ในพื้นที่อำเภอละแมมีแหล่งน้ำทำ คือคลองละแมและคลองสายรอง เช่น คลองเสร็จ คลองดวด คลองหนองบัว และมีน้ำบ่อน้ำตื้น น้ำบาดาล อีกจำนวนมาก คลองละแมเป็นแหล่งน้ำสายหลักของกลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ส่วนที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยแม่น้ำลำคลองสายสั้นๆ ไหลจากเทือกเขาฝั่งตะวันตกของจังหวัด คือ เทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลงสู่อ่าวไทย ประกอบด้วยลุ่มน้ำสาขาและลุ่มน้ำย่อย ลุ่มน้ำสาขาที่เป็นลุ่มน้ำสายหลักได้แก่ 1) ลุ่มน้ำสาขาคลองท่าตะเภา 2) ลุ่มน้ำสาขาคลองชุมพร 3) ลุ่มน้ำสาขาคลองสวี – ตะโก 4) ลุ่มน้ำสาขาคลองหลังสวน ลุ่มน้ำสาขาคลองละแม เป็นลุ่มน้ำสายรอง ได้แก่ 1) ลำน้ำรือร้อ 2) ลำน้ำท่าชะ 3) คลองสวีเฒ่า 4) คลองตะโก (จังหวัดชุมพร, 2551: ออนไลน์)

จากสภาพพื้นที่ในอำเภอละแมซึ่งมีพื้นที่ทอดยาวจากตะวันตกสู่ตะวันออก สภาพพื้นที่เป็นที่สูง ที่ราบ ที่ราบลุ่ม และชายฝั่งทะเล จากสภาพพื้นที่ที่เป็นภูเขาด้านทิศตะวันตกได้เกิดต้นน้ำลำธารที่ไหลลงมาจากต้นน้ำหล่อเลี้ยงผืนป่าละแมในอดีตทำให้เกิดแหล่งน้ำสายสำคัญคือคลองละแมซึ่งเป็นแหล่งน้ำใหญ่ที่สุดในอำเภอละแมไหลผ่านกลางพื้นที่อำเภอละแมลงสู่อ่าวไทยที่บ้านปากน้ำละแม หมู่ที่ 1 ตำบลละแม คลองละแมเป็นคลองที่ยาวที่สุดประมาณ 38 กิโลเมตร มีต้นน้ำอยู่ในเขาสำนักจวงในเทือกเขาตะนาวศรีไหลลงสู่ด้านตะวันตกของอำเภอละแมออกสู่ทะเลทางด้านทางด้านตะวันออกลงสู่ทะเลอ่าวไทย โดยไหลผ่านตำบลละแม ตำบลวัด และตำบลทุ่งหลวง คลองละแมเป็นแหล่งน้ำใหญ่ที่ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติของพื้นที่ละแมทั้งพืช สัตว์ และมนุษย์และเป็นฐานความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำที่เป็นคลองสายรองคือคลองเสร็จ มีความยาวประมาณ 15 กิโลเมตร มีต้นน้ำในเขตเทือกเขาตะวันตกเฉียงเหนือในพื้นที่อำเภอละแม ตำบลปากทรงตำบลทุ่งควาต์ไหลผ่านตำบลทุ่งควาต์และตำบลทุ่งหลวงลงสู่คลองละแม แหล่งน้ำสายรองอีกสายหนึ่งคือคลองดวด มีความยาวประมาณ 18 กิโลเมตรมีต้นน้ำอยู่ในเขตเทือกเขาตะนาวศรีทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอในเขตตำบลสวนแตงไหลผ่านตำบลสวนแตงออกสู่ทะเลอ่าวไทยที่บ้านดวด หมู่ 2 ตำบลสวนแตง อีกคลองหนึ่งเป็นคลองสายสั้นๆซึ่งเดิมน้ำจะแยกสายมาจากคลองดวดคือคลองหนองบัวไหลออกสู่ทะเลที่บ้านหนองบัว หมู่ 6 ตำบลสวนแตง (เวทีชุมชน, 21 มีนาคม 2551)

สำหรับในอดีตตามที่กล่าวมาแล้วว่าพื้นที่ป่าแห่งนี้มีแหล่งน้ำกระจายอยู่ทั่วไปทั้งห้วยหนอง คลองบึงกระจายอยู่เต็มผืนป่า เพราะในความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าต้องมีแหล่งน้ำมากเพียงพอสำหรับพืชและสัตว์ โดยเฉพาะสัตว์ป่าที่กระจายอยู่เต็มผืนป่าทั้งสัตว์ใหญ่และสัตว์เล็กตลอดจนสัตว์เลื้อยคลาน นก และแมลงต่างๆ ป่าจึงได้สร้างแหล่งน้ำไว้ทั่วผืนป่าเพื่อเกื้อกูลทั้งพืชและสัตว์ให้คงสภาพป่าได้อย่างยั่งยืนสืบเนื่องมานับพันปีที่ป่าต้องมีพืชและสัตว์คุ้มครองโดยเฉพาะสัตว์ใหญ่

ต้นไม้ใหญ่ที่ปกป้องป่าให้เป็นป่าพึ่งพากันจึงเป็นป่าตามที่โบราณกล่าวไว้ว่า “เสื่อมีเพราะป่าปก ป่ารกเพราะเสื่อยัง ดินเย็นเพราะหญ้าบัง หญ้ายังเพราะดินดี” ปัจจุบันเมื่อป่าถูกทำลายเปลี่ยนเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและมีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชน และพัฒนาเกษตรกรรมในเชิงพาณิชย์ด้วยการปลูกพืชเชิงเดี่ยวด้วยการใช้เทคโนโลยีที่เป็นเครื่องจักรปรับพื้นที่ในการปลูกกาแฟ ยางพารา และปาล์มน้ำมันตามนโยบายการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำและพื้นที่รองรับน้ำที่ปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเรียกว่า “แก้มลิง” แหล่งน้ำเล็กแหล่งน้ำน้อยหรือพื้นที่ชุ่มน้ำที่เคยมีเพื่อความสมบูรณ์ของระบบนิเวศก็ถูกทำลายลงเหลือแต่แต่คลองละแม คลองเสร็จ คลองดวด คลองหนองบัว และแหล่งน้ำเล็กๆ ประปรายอยู่บ้างแต่ชุมชนไม่ให้ความสำคัญโดยเฉพาะเมื่อมีน้ำประปาในหมู่บ้านชุมชนก็หมดความสนใจในแหล่งน้ำตามธรรมชาติโดยสิ้นเชิง ปัจจุบันหากขาดน้ำก็ไปร้องเรียนกับองค์การบริหารส่วนตำบลให้จัดหาน้ำมาให้ บางครัวเรือนฝนตกก็ไม่มีแม้ภาชนะจะเก็บกักน้ำ เมื่อได้รับคำแนะนำก็ต้องให้องค์การบริหารส่วนตำบลจัดซื้อภาชนะกักเก็บน้ำให้อีก ประชากร ชุมชนบุกเบิกใหม่ที่เป็นประชาชนละแมจึงไม่สนใจธรรมชาติโดยเฉพาะแหล่งน้ำทั้งแหล่งน้ำเล็กและแหล่งน้ำใหญ่ เมื่อถึงฤดูแล้งก็ประสบปัญหาน้ำอุปโภคและบริโภคก็ร้องเรียนให้องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่มีผู้รู้ นักวิชาการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดจนนักพัฒนาชุมชนได้จัดการเรียนรู้หรือจัดการความรู้ในเรื่องการจัดการแหล่งน้ำตามธรรมชาติหรือแม้ว่าฝนก็ไม่มีการรองรับเก็บกักไว้ใช้ประโยชน์ใดๆ ทั้งสิ้นในครัวเรือนและเพื่อการเพาะปลูกเพราะครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่ปลูกพืชอื่นนอกเหนือจากยางพาราและปาล์มน้ำมัน หรือกิจกรรมอื่นๆ ในการดำรงชีวิต ละแมจึงเป็นพื้นที่มีน้ำใช้เฉพาะน้ำประปา บ่อน้ำตื้นก็มีอยู่บ้าง เนื่องจากความต้องการใช้น้ำในกิจกรรมต่างๆ มีมากในขณะที่ไม่มีการกักเก็บน้ำและความสมดุลระหว่างฤดูฝนและฤดูแล้งตลอดจนการใช้น้ำที่ขาดแผนการจัดการประกอบกับสภาพปัญหาที่หลากหลายทั้งสภาพแหล่งต้นน้ำถูกทำลาย การบุกรุกทำลายป่า และแหล่งน้ำส่งผลให้ต้นน้ำไม่สามารถดูดซับน้ำหรือชะลอน้ำไว้ในดินได้เมื่อถึงฤดูฝนน้ำไหลลงมาท่วมพื้นที่ตอนล่างเกิดเป็นอุทกภัยอย่างรุนแรงเพิ่มขึ้นทุกปี รวมทั้งการทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำดังกล่าวมาแล้วและการขยายตัวของชุมชนที่เกิดการใช้พื้นที่ชุ่มน้ำในการสร้างบ้านเรือนและเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ตลอดจนการสร้างถนนปิดกั้นเส้นทางน้ำที่ไม่สอดคล้องกับระบบนิเวศ รวมทั้งการขาดการวางแผนเมืองที่สอดคล้องกับระบบนิเวศส่งผลให้ละแมเป็นพื้นที่ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคอย่างต่อเนื่อง และความเป็นสังคมพหุลักษณะต่างวิถีคิดต่างวิถีทำผู้คนจำเป็นต้องมุ่งประโยชน์ส่วนตนให้อยู่รอด ความเป็นสังคมพหุลักษณะเป็นปัจจัยเสริมให้ต่างกลุ่มต่างอยู่และต่างกลุ่มต่างใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อความอยู่รอดของตนโดยไม่สนใจความเสื่อมโทรมและไม่คิดบูรณะฟื้นฟู เพราะไม่มีกลไกการเชื่อมโยงและ/หรือไม่มีทุนทางสังคมที่จะยึดโยงให้เกิดความรู้สึกผูกพันและห่วงแหนทรัพยากรตามลักษณะชุมชนดั้งเดิมที่จะใช้ป่าและทรัพยากรทุกอย่างอย่างหนักเพื่อให้อยู่รอดกับสภาพแวดล้อมใหม่ที่รู้จักคุ้นเคย ทำให้ระบบนิเวศป่าซึ่งรวมถึงดินและน้ำในที่ต่ำถูกทำลาย

อย่างไรก็ตามในพื้นที่ป่าชุมชนป่าแหลมเสียน หมู่ที่ 16 บ้านสระขาว ตำบลละแมและเขาหินลูกช้างหมู่ 7 ตำบลทุ่งควาต์ มีสภาพเป็นป่าต้นน้ำเล็กๆ ที่ชุมชนได้อนุรักษ์ไว้เป็นป่าชุมชนตามเจตนารมณ์ของ พคท.ที่เขียนป้ายติดไว้ตั้งแต่ปี 2523 แต่ยังไม่มีการจัดการน้ำไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อไว้ใช้ประโยชน์ และป่าชุมชนน้ำตกขุนทอง หมู่ 7 ตำบลทุ่งควาต์ ก็เช่นกันที่มีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาและไหล่เขาเป็นป่าต้นน้ำขนาดเล็กและมีตาน้ำที่มีน้ำไหลออกมาตลอดเวลา ที่หากมีการจัดการน้ำในฤดูฝนก็พอใช้กันได้ในชุมชนแต่ทั้งสองป่ายังไม่มีการจัดการน้ำหรือสร้างบ่อกักเก็บน้ำ คงปล่อยให้ไหลลงคลองละแมและไหลออกไปสู่ทะเลโดยปราศจากการกักเก็บเพื่อประโยชน์ใช้สอย แต่ในตำบลต่าง ๆ ก็มีครัวเรือนหลายครัวเรือนที่เข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงดำเนินการกักเก็บน้ำตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ใช้สอยในครัวเรือนเพื่อปลูกพืชล้มลุกไว้บริโภคในครัวเรือนได้

ลำน้ำที่สำคัญในละแม

คลองละแม เป็นคลองสายหลักที่ยาวที่สุด คือมีความยาวประมาณ 38 กิโลเมตร มีต้นน้ำอยู่ในเทือกเขาตะนาวศรีซึ่งอยู่ด้านตะวันตกของอำเภออยู่ในเขตพื้นที่ตำบลละแมและตำบลทุ่งควาต์ ไหลตำบลละแม ตำบลทุ่งควาต์และตำบลทุ่งหลวง ลงสู่อ่าวไทยที่ตำบลละแม คลองละแมไหลผ่านกลางพื้นที่ตำบลละแมผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ จำนวน 10 หมู่บ้านตั้งแต่หมู่ 19 หมู่ 18 หมู่ 16 หมู่ 13 หมู่ 11 หมู่ 8 หมู่ 6 หมู่ 2 และออกทะเลที่หมู่ 1

คลองเสรีจ เป็นคลองสายรอง มีความยาวประมาณ 15 กิโลเมตร มีกำเนิดจากต้นน้ำในเขตเทือกเขาสูงด้านตะวันตกเฉียงเหนือในเขตท้องที่ตำบลทุ่งควาต์และตำบลทุ่งหลวง ไหลผ่านตำบลตำบลทุ่งควาต์และตำบลทุ่งหลวงลงสู่คลองละแม

คลองตวด เป็นคลองสายรองเช่นเดียวกัน มีความยาว 18 กิโลเมตร มีกำเนิดต้นน้ำในเขตเทือกเขาตะนาวศรีทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอในตำบลสวนแตง ไหลผ่านตำบลสวนแตงออกสู่ทะเลอ่าวไทยในตำบลสวนแตง

นอกจากนั้นมีคลองสายสั้น ๆ อีกหลายคลองในตำบลละแม เช่น คลองสง ในหมู่ 13 คลองกลาง ในหมู่ 15 และคลองยวนไทร ในหมู่ 18

สภาพคลองละแมปัจจุบันดีขึ้น ลำคลองเกือบตลอดสายยกเว้นบริเวณปากแม่น้ำมีสภาพเป็นร่องน้ำหรือคูน้ำมากกว่าเป็นคลอง มีตะกอนดินจากการปรับพื้นที่ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันทำให้ลำคลองตื้น และเมื่อลำคลองตื้นได้ปลูกปาล์มน้ำมันรุกเข้าไปในเขตคลอง บ้างก็ปลูกพืชลงไปถึงริมน้ำที่มีอยู่น้อยนิดทำให้เขตคลองพังทลาย บางช่วงมีหญ้าขึ้นรกเรือทั้งสองฝั่งของร่องน้ำทำให้คลองละแมหมดสภาพคลองสายหลักทั้งๆ ที่คลองละแมเป็นแหล่งน้ำดิบของการทำน้ำประปาขององค์การบริหารส่วนตำบลและประปาหมู่บ้าน ในขณะที่น้ำน้อยลงทุกวันบางช่วงมีน้ำเพียงไหลรินๆ แต่ไม่มีหน่วยงานใดทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลใด อำเภอ องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเข้ามาช่วยแก้ไข ทั้งๆ ที่มีกฎหมายคุ้มครองอยู่ในเรื่องเขตคลองหรือเขตแม่น้ำ ไม่มีการฟื้นฟูแหล่งน้ำขึ้นมาแต่อย่างใด คลองละแมกำลังหมดสภาพความเป็นคลองหากยังไม่มีการดูแลจากชุมชนและหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องและจะหายไปไหนที่สุด ส่วนคลองอื่น ๆ ก็มีสภาพเช่นเดียวกับคลองละแมเพราะลำน้ำทุกสายตื้นเขิน แแคบ มีน้ำน้อย และถูกบุกรุกเขตคลอง เป็นที่น่าเสียดายสำหรับแหล่งน้ำธรรมชาติเหล่านี้ที่ไม่มีชุมชนและหน่วยงานใดดูแล เพราะเมื่อมีน้ำประปาแล้วหมดความสนใจในแหล่งน้ำธรรมชาติโดยไม่มีใครและหน่วยงานใดสนใจแหล่งน้ำดิบที่ใช้ในการทำประปาว่าเมื่อแหล่งน้ำดิบหมดไปแล้วจำนำน้ำประปามาจากไหน ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลตลอดจนเทศบาลในพื้นที่จำเป็นต้องดำเนินการพัฒนาการเรียนรู้อย่างเร่งด่วนโดยเฉพาะสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นตัวแทนของหมู่บ้านต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องกรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอละแมและพัฒนาชุมชนอำเภอละแมต้องเร่งพัฒนาการเรียนรู้อย่างเร่งด่วน

สภาพปัญหาการใช้น้ำในละแม

โดยภาพรวมในแต่ละตำบลโดยเฉพาะในโซนพื้นที่ราบจะมีแหล่งน้ำขนาดเล็กกระจายอยู่ทั่วไป แต่ชุมชนไม่ได้ใช้ประโยชน์เพราะคำนึงถึงความสะดวกสบายจากน้ำประปามากกว่า ยกเว้นบางพื้นที่ที่น้ำประปาไปไม่ถึง ดังนั้นพื้นที่ในแต่ละตำบลจึงมีปัญหาด้านแคลนน้ำอยู่เสมอโดยเฉพาะในฤดูแล้ง อย่างไรก็ตามสภาพปัญหาในเรื่องน้ำของทั้ง 4 ตำบลคือ ขาดแคลนน้ำทั้งอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร และมีปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการรักษาสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและการอุปโภคบริโภค ในตำบลละแมมีปัญหาการขาดน้ำเพื่อการเกษตรทั้ง 19 หมู่บ้าน สภาพปัญหาร้อยละ 41.30 เป็นปัญหาลำดับที่ 3 ของตำบลละแม ปัญหาลำดับที่ 1 คือปัญหาการขาดการเรียนรู้อยู่ร้อยละ 69.57 ส่วนปัญหาน้ำเพื่อการเกษตร จำแนกรายตำบลจากมากที่สุดตำบลทุ่งควายวัดมีปัญหามากที่สุดจำนวน 884 ครัวเรือน ประชากรที่ได้รับผลกระทบ 3,131 คน หมู่บ้านที่มีปัญหามากที่สุดคือ หมู่ 5 บ้านทับใหม่ จำนวน 226 ครัวเรือน ประชากร 836 คน รองลงมาเป็นหมู่ 1 บ้านทุ่งคา จำนวน 192 ครัวเรือน ประชากร 658 คน นอกจากตำบลทุ่งควายวัดแล้วรองลงมาเป็นตำบลทุ่งหลวงมีครัวเรือน 747 ครัวเรือน จำนวนประชากร 2,274 คน หมู่บ้านที่มีปัญหามากที่สุดคือ หมู่ 2 บ้านเขาหลวง 189 ครัวเรือน 381 คน แต่เมื่อพิจารณาประชากรที่ได้รับผลกระทบหมู่ 7 บ้านช่องเียว มีปัญหา 519 คน ในจำนวนครัวเรือน 163 ครัวเรือน ลำดับที่ 3 คือตำบลสวนแตง มีครัวเรือน 384 ครัวเรือน ประชากร 1,325 คน หมู่บ้านที่มีปัญหามากที่สุดคือหมู่ 6 บ้านหนองบัว 116 ครัวเรือน ประชากร 393 คน และตำบลที่มีปัญหาน้อยที่สุดคือตำบลละแม มี 1 หมู่บ้าน มีครัวเรือน 123 ครัวเรือน ประชากร 393 คน นอกจากนั้นจากแผนพัฒนาของตำบลยังได้ระบุแหล่งน้ำธรรมชาติที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทห้วยหนองบึงและบ่อน้ำตื้นที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการทำการเกษตร แต่ปัจจุบันแหล่งน้ำนี้ถูกรุกล้ำและเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่ปลูกพืชหรือสร้างที่อยู่อาศัยมากแล้ว แหล่งน้ำที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นแหล่งรองรับน้ำไว้เพื่อคนพืชและสัตว์ แต่ต่อมาแหล่งรองรับน้ำเหล่านี้ค่อยๆ หายไปจากการปรับพื้นที่การเกษตร หรือการปล่อยทิ้งให้กร้างไม่ได้ใช้ประโยชน์ตื้นเขิน ได้แก่ ลำน้ำลำห้วย 79 สาย

บึงหนอง 112 แห่ง และได้มีการสร้างแหล่งเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์ เช่น สระเก็บน้ำ 125 แห่ง ฝาย 65 แห่ง ท่อส่งน้ำ 10 ท่อ และ บ่อบาดาล 96 บ่อ บ่อน้ำตื้น 1,524 บ่อ บ่อสูบน้ำมือโยก 128 แห่ง ประปาหมู่บ้าน 19 แห่ง จะเห็นได้ว่ารูปแบบการจัดการน้ำในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงจากชุมชนจัดการเองมาเป็นจัดการโดยรัฐเกือบทั้งหมดยกเว้นบ่อน้ำตื้นที่ชุมชนจัดการเองมาก่อน แต่ปัจจุบันเมื่อมีน้ำประปาเข้ามาในหมู่บ้านก็เลิกใช้บ่อน้ำตื้นเพราะใช้น้ำประปาสะดวกและง่ายกว่า ยกเว้นบางครัวเรือนที่สามารถบูรณาการจัดการน้ำในครัวเรือนโดยยังรักษาบ่อน้ำตื้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยไว้ได้ ก่อเกิดผลดีในครัวเรือนมากมาย แต่ส่วนใหญ่แล้วบ่อน้ำตื้นได้หายไปมาก

ส่วนปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในช่วงฤดูแล้งระหว่างเดือนมีนาคม - เมษายน ทำให้มีผลต่อผลผลิตของพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของพื้นที่ เช่น ปาล์มน้ำมัน ทุเรียน มังคุด กล้วยหอมทอง เป็นต้น สาเหตุเกิดจากในฤดูแล้งมีฝนตกน้อยมาก และการพัฒนาแหล่งน้ำให้เป็นแหล่งน้ำต้นทุนสำหรับการเกษตรยังไม่เพียงพอ สำหรับส่วนน้ำบริโภคต้นน้ำใช้น้ำบาดาลมีเพียงพอ ทำให้น้ำประปาพบว่าน้ำผิวดินมีมลพิษและน้ำทะเลรุกตัว

ทรัพยากรดิน

"ดิน" เป็น เทหวัตถุตามธรรมชาติที่ปกคลุมผิวโลกอยู่เป็นชั้นบางๆ เกิดขึ้นจากการผุพังสลายตัวของหิน แร่ธาตุต่าง ๆ และอินทรีย์วัตถุผสมคลุกเคล้ากัน ทำหน้าที่เป็นแหล่งผลิตปัจจัยสี่ที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิต ทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในด้านเกษตรกรรม ดินทำหน้าที่เป็นที่ยึดเกาะของรากพืช เป็นที่กักเก็บน้ำให้พืช ให้อากาศให้รากพืชได้หายใจและให้แร่ธาตุเพื่อการเจริญเติบโตของพืช แต่ดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่สามารถเพิ่มเติมได้อีกและนับวันมีแต่เสื่อมโทรมลงเนื่องจากสภาพการใช้ดินอย่างเข้มข้นโดยปราศจากการปรับปรุง บำรุงดูแลรักษาและอนุรักษ์อย่างถูกวิธี (สำนักสำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน, 2550)

เนื่องจากดิน ประกอบด้วยแร่ธาตุที่เป็นของแข็ง อินทรีย์วัตถุ น้ำ และอากาศ ที่มีสัดส่วนแตกต่างกันออกไป ดินที่พบในที่แห่งหนึ่งอาจจะเหมือนหรือต่างไปจากดินในที่อีกแห่งหนึ่งได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ สภาพภูมิอากาศ ปัจจัยทางชีวภาพ สภาพภูมิประเทศ วัตถุต้นกำเนิดดินและช่วงเวลาต่อเนื่องโดยไม่มีการขัดจังหวะ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบริเวณส่งผลให้เกิดดินที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวแตกต่างกันไป สมบัติทางกายภาพของดินเป็นสมบัติที่ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการเจริญเติบโตของพืช เพราะลักษณะช่องว่างในดิน เนื้อดินที่หยาบหรือละเอียดจะกำหนดให้ดินมีสมบัติต่อการเก็บน้ำ อากาศ และสะสมธาตุอาหารพืช ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดความสามารถในการอุ้มน้ำ ระบายอากาศ ความหนาแน่นของดิน และสิ่งที่มีชีวิตในดิน เป็นต้น สมบัติที่สำคัญบางประการของดิน คือ เนื้อดินเป็นสมบัติทางกายภาพขั้นพื้นฐานที่สำคัญต่อสมบัติด้านอื่น เช่น ความแข็งของดิน ความยากง่ายในการไถพรวน ความสามารถในการกักเก็บน้ำ และสมบัติทางเคมีบางประการ อนุภาคของดินจะรวมตัวกันเข้าเกิดเป็นเม็ดดิน อนุภาค

เหล่านี้จะมีขนาดไม่เท่ากัน ขนาดเล็กที่สุดคืออนุภาคดินเหนียว อนุภาคขนาดกลางเรียกออนุภาคทรายแป้ง อนุภาคขนาดใหญ่เรียกว่า อนุภาคขนาดทราย เนื้อดินจะมีอนุภาคทั้ง 3 กลุ่มนี้ผสมกันอยู่ในสัดส่วนที่ไม่เท่ากันทำให้เกิดลักษณะของดิน 3 ชนิดใหญ่ๆ ได้แก่ ดินเหนียว ดินทรายแป้ง และดินทราย ทำให้เกิดชุดดินต่างๆ กัน ตามแผนผังและตาราง ดังนี้ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2549)

ลักษณะดิน	กลุ่มชุดดิน
ดินเหนียว	1-8, 10-14, 19-31, 37, 45-47, 49 และชุดดินที่ 53-55
ดินร่วนหรือทรายแป้ง	15-22, 32-36, 38-40, 48, 50-52 และชุดดินที่ 56
ดินทราย	23 24, 41-43 และชุดดินที่ 44
ดินอื่น ๆ	9, 57 58 59 60 61 และชุดดินที่ 62

การจำแนกดินตามลักษณะและองค์ประกอบมี 2 ประเภท คือ ดินชั้นบนและดินชั้นล่าง ดินชั้นบนเป็นดินที่อยู่ชั้นนอกสุดของเปลือกโลกมีความหนาของชั้นดินประมาณ 6 ถึง 12 นิ้ว มีลักษณะสีเข้ม เมื่อดินมีขนาดใหญ่มีอิทธิพลซึ่งเป็นอินทรีย์วัตถุที่เกิดจากการย่อยสลายของซากพืชซากสัตว์และมีธาตุอาหารที่พืชต้องการเป็นองค์ประกอบอยู่มากจึงเหมาะในการเพาะปลูกพืช ส่วนดินชั้นล่างอยู่ถัดจากดินชั้นบนลงมา ลักษณะของดินมีสีอ่อน เนื้อดินค่อนข้างแข็ง มีอินทรีย์วัตถุต่ำ จึงมีธาตุอาหารพืชน้อย ไม่เหมาะสำหรับการปลูกพืช สีของดินทำให้ทราบถึงความอุดมสมบูรณ์สีจะจางลงมีความอุดมสมบูรณ์น้อยตามความสัมพันธ์ของสีดินกับองค์ประกอบและกระบวนการที่เกิดขึ้นในดิน ดังนี้ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2549)

สีดิน	องค์ประกอบ	กระบวนการที่เกิดขึ้นในดิน
1. ดินที่สีน้ำตาลเข้มหรือสีดำ	อินทรีย์วัตถุแร่ต้นกำเนิดสีเข้ม (หินภูเขาไฟ)	อายุมาก (พัฒนามานานจนมีพืช+การทับถมของสารอินทรีย์)ดินใหม่จากการทับถมของตะกอนดินเหนียวบริเวณที่ราบลุ่มที่มีน้ำขัง การสลายตัวของสารอินทรีย์ช้า
2. ดินสีขาวหรือสีเทาอ่อน	ดินเนื้อหยาบ ปูน ยิบซัม	มีกระบวนการซึมชะ
3. ดินสีเหลืองหรือสีแดงสีเหลือง	เหล็กออกไซด์ เหล็กและอลูมิเนียมออกไซด์เฟอร์ริกออกไซด์ มักเกิดในที่สูงตามเนินเขาในเขตร้อน วัตถุต้นกำเนิดสลายตัวรุนแรง	มักเกิดในที่สูงตามเนินเขาในเขตร้อน วัตถุต้นกำเนิดสลายตัวรุนแรงมีการระบายน้ำในหน้าตัดดินที่อยู่เสมอเพราะดินจับเป็นเม็ดโดยสารเชื่อมพวกเหล็กและอลูมิเนียมออกไซด์จึงมีออกซิเจนเพียงพอในการทำปฏิกิริยากับเหล็ก
4. สีเหลือง	เหล็กออกไซด์ลิโมนีต์	มีการระบายน้ำในหน้าตัดดินไม่ค่อยดี เหล็กออกไซด์จึงมีน้ำเป็นองค์ประกอบกลายเป็นแร่ลิโมนีต์สีเหลือง
5. ดินสีเทาปนสีน้ำเงิน	มีสารประกอบเหล็กภายใต้ภาวะขาดออกซิเจน	น้ำขัง (ดินระบายน้ำไม่ดี)
6. ดินสีประหลาดสีผสมกัน มีจุดประสีเหลืองหรือสีแดงบนพื้นเทา	สีประมีออกไซด์ของเหล็กภายใต้สภาวะมีออกซิเจน สีพื้นมีสารประกอบเหล็กภายใต้ภาวะขาดออกซิเจน	มีน้ำขังเป็นบางช่วงของปีและแห้งในอีกบางช่วงของปี เช่น ในดินนาที่สูงจากระดับน้ำทะเลพอควรซึ่งน้ำระบายได้จนแห้งในฤดูแล้งหลังการเก็บเกี่ยว มีการปลดปล่อยออกซิเจนจากรากข้าวในระหว่างฤดูเพาะปลูกทำให้เกิดจุดประ

ดิน เป็นฐานเศรษฐกิจหลักในการทำการเกษตร ดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมการใช้ที่ดินจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต ความต้องการการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีหลากหลาย ในขณะเดียวกันการใช้ที่ดินที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของดินและปัญหาการใช้ที่ดิน ซึ่งมีสาเหตุมาจากธรรมชาติและเกิดจากการใช้ที่ดิน ในการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรนั้นภาครัฐได้มีการปฏิรูปที่ดินมาตั้งแต่ปี 2518 จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่สำเร็จ เมื่อการปฏิรูปที่ดินไม่กระจายการถือครองที่ดิน ความพยายามในการเข้าถือครองที่ดินจึงเกิดขึ้นทั้งที่ถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมาย และเป็นแรงกดดันหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรสูญเสียที่ดิน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร , 2552)

กรมพัฒนาที่ดินได้จำแนกดินในประเทศไทยไว้ทั้งหมดเป็น 62 กลุ่มชุดดินตามสภาพพื้นที่ที่พบเป็น 4 กลุ่ม (สำนักสำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน, 2548)

1.กลุ่มชุดดินพื้นที่ลุ่มหรือพื้นที่น้ำขัง ได้แก่กลุ่มชุดดินที่ พบทุกภาค ได้แก่ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 25, 57, 58, และ 59

2.กลุ่มชุดดินในพื้นที่ดอนที่อยู่ในเขตดินแห้ง พบในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ กลุ่มชุดดินที่ 28, 29, 30, 31, 33, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 44 ,46, 47, 48, 49, 52, 54, 55, 56, 60, และ 61

3. กลุ่มชุดดินพื้นที่ดอนที่อยู่ในเขตดินชื้น พบในภาคใต้ และพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ กลุ่มชุดดินที่ 26, 27, 32, 34, 39, 42, 43, 45, 50, 51, และ 53

เพื่อให้เกิดความเข้าใจกลุ่มชุดดินเพื่อประโยชน์ในการทำเกษตรกรรมได้มีการจัดหมวดหมู่กลุ่มชุดดินให้เข้าใจง่ายโดยเน้นตามลักษณะและสมบัติดิน สภาพปัญหาและข้อจำกัดและศักยภาพของดินในการใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรม แบ่งเป็น 34 กลุ่ม เฉพาะในภาคใต้ที่มีชุดดิน 118 ชุดดิน และในละแวก มีกลุ่มชุดดิน 28 ชุดดิน คือชุดดิน 5 6 7 13 14 17 17-P 18 23 26B 32 32B 34B 34C 39 39B 42 42B 43 45 50B 50C 50D 51C 51D 51E 53D 62 ตามตารางของสำนักสำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน (2550)

กลุ่ม	ลักษณะประจำกลุ่ม	กลุ่มชุดดิน
m3	กลุ่มดินเปรี้ยวจัดระดับลึกปานกลาง พบความเป็นกรดรุนแรงมากในช่วงความลึก 20-100 เซนติเมตรจากผิวดินพบในพื้นที่ลุ่ม	14
m5	กลุ่มดินเหนียวที่มีปฏิกิริยาดินเป็นกลางถึงเป็นด่าง พบในพื้นที่ลุ่ม	5 7
m6	กลุ่มดินเหนียวที่มีปฏิกิริยาดินเป็นกรดจัดถึงเป็นกรดจัดมาก พบในพื้นที่ลุ่ม	6
m10	กลุ่มดินร่วนที่เกิดจากตะกอนลำน้ำ พบในพื้นที่ลุ่ม	17 18
m12	กลุ่มดินทรายลึกมาก พบในพื้นที่ลุ่ม	23
m26	กลุ่มดินเหนียวลึกมาก พบในพื้นที่ดอนเขตดินชื้น	26
m27	กลุ่มดินร่วนริมฝั่งแม่น้ำ พบในพื้นที่ดอน เขตดินชื้น	32
m28	กลุ่มดินร่วนลึกมาก พบในพื้นที่ดอน เขตดินชื้น	34 39
m29	กลุ่มดินทรายที่มีชั้นดานอินทรีย์ พบในพื้นที่ดอนเขตดินชื้น	42

m30	กลุ่มดินทรายหนา พบในพื้นที่ดอน เขตดินชั้น	43
m31	กลุ่มดินดินที่มีลูกรัง ก้อนกรวด หรือเศษหินปะปนมากภายในความลึก 50 เซนติเมตร จากผิวดิน พบในพื้นที่ดอน เขตดินชั้น	45
m32	กลุ่มดินดินที่พบชั้นหินพื้นภายในความลึก 50 เซนติเมตร จากผิวดิน พบในพื้นที่ดอน เขตดินชั้น	51
m33	กลุ่มดินลึกปานกลางที่มีลูกรัง ก้อนกรวด หรือเศษหินปนอยู่มากในช่วงความลึก 50-100เซนติเมตร จากผิวดินพบในพื้นที่ดอน เขตดินชั้น	50 53
m34	พื้นที่ที่มีความลาดชันสูงมาก	62

ในละแวกได้มีการปฏิรูปที่ดินโดยใช้ป่าสงวนแห่งชาติให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน คือ ป่าสงวนแห่งชาติป่าละเมาะมอที่ดินให้ ส.ป.ก.จำนวน 25,900 ไร่ ป่าสงวนแห่งชาติป่านาพญา อำเภอละแม มอบให้ ส.ป.ก. จำนวน 8,405 ไร่ และป่าสงวนแห่งชาติป่าพรุวัด ตำบลสวนแตงอำเภอละแม ซึ่งมีเนื้อที่ 1,437.5 ไร่ มอบให้ ส.ป.ก.ทั้งหมดเพื่อประโยชน์ในการใช้ที่ดินทำการเกษตรของชุมชนละแม

อย่างไรก็ตามผู้ทำการเกษตรจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องดินปัญหาของดินตามสภาพที่จะเรียนรู้ได้และประการสำคัญต้องเข้าใจให้ได้ว่าดินมีความเสื่อมโทรมได้เช่นเดียวกับวัตถุอื่น การทำการเกษตรไม่ว่าการปลูกพืชใดๆ ต่อเนื่องกันย่อมทำให้ดินเกิดความเสื่อมโทรมทั้งสิ้น และสารเคมีไม่ว่าปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ยาฆ่าหญ้าที่ใช้ต่อเนื่องกันยาวนานล้วนเป็นปัจจัยเร่งให้ดินเสื่อมโทรมได้เร็วยิ่งขึ้นและเป็นที่มาของการเกิดโรคพืช เกษตรกรผู้อพยพที่ปลูกพืชเศรษฐกิจทั้งยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน เกือบกล่าวได้ว่าร้อยละ 100 ขาดความรู้เรื่องดิน และความรู้เรื่องปุ๋ยและไม่ได้เรียนรู้เพิ่มเติม ฟังและปฏิบัติตามๆ กันมาว่าปลูกพืชไม่ยากเพราะมีปุ๋ยเคมีเป็นสูตรสำเร็จอยู่แล้วปลูกแล้วใส่ปุ๋ยตามเวลาที่กำหนด ปัจจุบันจึงประสบปัญหาดินเสื่อม และไม่มีความรู้และความเข้าใจความเสื่อมของดิน แต่มองไปที่องค์ประกอบอื่น จึงเป็นปัญหาในการปลูกยางพารามาถึงปัจจุบันตั้งแต่ปี 2532

การจำแนกกลุ่มชุดดินในละแม

การจำแนกดิน คือ การแบ่งดินออกเป็นหมวดหมู่ในระดับต่างๆ ของความคล้ายคลึงกันของสมบัติของดินและลักษณะการเกิดของดินเพื่อประโยชน์ในการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาดินเป็นพื้นฐาน ปัจจุบันประเทศไทยสำรวจจำแนกดินตามระบบ “อนุกรมวิธานดิน” ที่พัฒนาโดยกระทรวงเกษตรของประเทศสหรัฐอเมริกาตามที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งมีการแบ่งชั้นการจำแนกดินออกเป็น อันดับ อันดับย่อย กลุ่มดินใหญ่ กลุ่มดินย่อย วงศ์ดิน และชุดดินตามลำดับ

ชุดดิน เป็นหน่วยจำแนกขั้นต่ำสุดตามระบบอนุกรมวิธานดินซึ่งรวบรวมดินที่มีลักษณะเหมือนกันเข้าไว้ด้วยกัน โดยชื่อที่ใช้มักเป็นชื่อสถานที่ที่เก็บตัวอย่างดินเป็นครั้งแรก หรือเป็น

บริเวณที่พบดินชนิดนั้นเป็นพื้นที่กว้างขวาง อาจเป็น ชื่อจังหวัด อำเภอ ตำบล หรือชื่อของบริเวณที่มีลักษณะเด่นเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย เช่น ชุดดินชุมพร ชุดดินหลังสวน เป็นต้น ดินที่พบในประเทศไทยปัจจุบันมีมากกว่า 240 ชุดดิน และเพื่อความสะดวกในการแนะนำการใช้ประโยชน์ที่ดิน จึงได้มีการรวมชุดดินต่างๆ ที่มีลักษณะและข้อจำกัดในการใช้เพื่อการเกษตรที่คล้ายคลึงกันเข้าไว้ด้วยกัน เรียกว่า “กลุ่มชุดดิน” มีทั้งหมด 62 กลุ่มชุดดิน

ภาคใต้ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นแผ่นดินที่ยื่นลงไปในทะเล มีเทือกเขาสูงทอดยาวในแนวเหนือ - ใต้ ทำให้เกิดพื้นที่ลาดเอียงจากตอนกลางลงสู่ชายฝั่งทะเลทั้งสองด้าน ดินส่วนใหญ่จึงเป็นดินที่มีการชะล้างสูง มีระดับความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เนื่องจากสภาพอากาศที่ชื้นต่อเนื่องส่งผลให้ดินมีศักยภาพทางการเกษตรค่อนข้างต่ำ จากการประมวลผลโดยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ของข้อมูลชุดดิน ปี 2550 จากสำนักสำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน สามารถจำแนกชุดดินออกเป็นภาคต่างๆ โดยชุดดินที่พบในภาคใต้มีทั้งหมด 118 ชุดดิน (สำนักวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน, 2551)

กลุ่มชุดดินในละแม

ในอำเภอละแมจำแนกชุดดินเป็น 28 ชุดดิน จากชุดดินที่พบในภาคใต้ที่มีทั้งหมด 118 ชุดดินในละแมประกอบด้วย ชุดดิน 5 6 7 13 14 17 17-p 18 23 26B 32 32B 34B 34C 39 39B 42 42B 43 45 50B 50C 50D 51C 51D 51E 53D 62 (กรมพัฒนาที่ดิน, 2549) แต่ละชุดดินจำแนกรายละเอียดของชุดดินโดยจำแนกเป็นกลุ่มชุดดิน 3 กลุ่ม คือ ดินบนที่ราบ ดินบนที่ดอน และดินบนที่สูง และชุดดินที่มีอักษรกำกับคือการระบุความลาดชันของพื้นที่และลักษณะการระบายน้ำ B หมายถึง ความลาดชัน ร้อยละ 2-5 C หมายถึง ความลาดชัน ร้อยละ 5-12 D หมายถึง ความลาดชันร้อยละ 12-20 E หมายถึง ความลาดชัน ร้อยละ 20-35 และ p หมายถึงมีการระบายน้ำเร็ว (สำนักสำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน, 2550) ดังนี้

1. ชุดดินบนที่ราบ ที่ลุ่ม

ชุดดินบนที่ราบประกอบด้วยชุดดิน 8 ชุด คือ ชุดดิน 5 6 7 13 17 17p 18 23 ชุดดินดังกล่าวนี้มีคุณสมบัติดังนี้

ชุดดิน 5 เนื้อดินเป็นพวกดินเหนียว ดินบนมีสีเทาแก่ น้ำตาลปนเทา ดินล่างมีสีเทาอ่อนหรือสีเทา มีจุดประสีน้ำตาลแก่และน้ำตาลปนเหลือง ตลอดชั้นดินมักพบก้อนสารเคมี เหล็กและแมงกานีส ดินกลุ่มดินนี้เกิดจากพวกตะกอนลำน้ำและเป็นดินลึก มีการระบายน้ำเร็ว พบในพื้นที่ราบเรียบตามลานตะพักลำน้ำค่อนข้างใหม่ และลานตะพักลำน้ำระดับต่ำ น้ำแช่ขังลึกน้อยกว่า 30 เซนติเมตร นาน 3-5 เดือน ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำถึงปานกลาง pH 5.5-6.5 แต่ถ้าดินมีก้อนปูนปะปนในดินชั้นล่าง ดินชั้นนี้จะปฏิกิริยาเป็นด่างอ่อน pH 7.5-8.0 ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ในตำบลสวนแตงตำบลเดียว การใช้ประโยชน์ ส่วนใหญ่ใช้ทำนาให้ผลผลิตค่อนข้างสูง แต่จะพบปัญหาน้ำท่วมขัง มีการระบายน้ำเร็ว อย่างไรก็ตามกลุ่มชุดดินนี้ยังสามารถปลูกพืชไร่

และพืชผักต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ในช่วงฤดูแล้งหรือหลังการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ได้แก่ พืชตระกูลถั่ว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ไม้ผลไม้ยืนต้น มะม่วง มะละกอ ฝรั่ง กล้วยหอม

ชุดดิน 6 เนื้อดินเป็นดินเหนียว ดินบนมีสีเทาแก่ ดินล่างมีสีน้ำตาลปนเทาหรือสีเทา มีจุดประสีน้ำตาลหรือสีแดงตลอดชั้นดินบางแห่งมีศิลาแลงอ่อน หรือก้อนสารเคมีพวกเหล็กและแมงกานีสปะปนอยู่ด้วย มีการระบายน้ำเลวพบตามที่ราบ ตั้งแต่ที่ราบน้ำท่วมถึง ลานตะพักลำน้ำระดับต่ำ น้ำแช่ขัง 30 -50 เซนติเมตร นาน 3 -5 เดือน ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำหรือค่อนข้างต่ำ pH 4.5-5.5 ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ในตำบลทุ่งหลวง ดินชุดนี้มีศักยภาพเหมาะสมที่จะใช้ทำนาในช่วงฤดูฝน และในช่วงฤดูแล้งสามารถปลูกพืชไร่ พืชผัก ข้าว พืชไร่ ไม้ผลและพืชยืนต้น ลองกอง มังคุด ทุเรียน ส้มโอ เงาะ โกโก้ แต่ต้องมีการจัดการน้ำที่ดี

ชุดดิน 7 เนื้อดินเป็นพวกดินเหนียว มีสีน้ำตาล หรือสีน้ำตาลปนเทา พบจุดประสีน้ำตาลสีแดงปนเหลือง สีน้ำตาลปนแดง หรือสีแดงปะปนตลอดชั้นดิน กลุ่มดินนี้เกิดจากพวกตะกอนลำน้ำเป็นดินลึก มีการระบายน้ำค่อนข้างเลว พบตามพื้นที่ราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ ฤดูฝนน้ำขังน้ำลึก 30 -50 เซนติเมตรนาน 3 - 4 เดือน ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง pH 6.0 - 7.0 ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ในตำบลทุ่งหลวงตำบลเดียว กลุ่มชุดดินนี้มีความเหมาะสมในการทำนามากกว่าปลูกไร่ ไม้ผล และพืชผัก

ชุดดิน 13 เนื้อดินเป็นดินเหนียวหรือดินร่วนเหนียวปนทรายแป้ง แต่มีลักษณะเป็นดินเลน ดินบนมีสีดำนปนเทา มีจุดประสีน้ำตาลเล็กน้อย ส่วนดินล่างเป็นดินเลนสีเทาแก่ หรือสีเทาปนเขียว พบบริเวณที่ราบน้ำทะเลท่วมถึง มีการระบายน้ำเลวมาก มีความอุดมสมบูรณ์สูง เป็นดินเค็มจัด ปฏิกริยาดินเป็นกลางถึงเป็นกรดปานกลาง pH 7.0-8.1 พบดินชุดนี้ในตำบลละแมตำบลเดียว ส่วนใหญ่เป็นดินป่าชายเลน ไม่เหมาะสมในการปลูกพืช เนื่องจากน้ำทะเลท่วมถึงเป็นประจำ แต่มีศักยภาพเหมาะสมที่จะใช้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และรักษาให้คงสภาพเป็นป่าไม้ชายเลน

ชุดดิน 14 เนื้อดินเป็นพวกดินเหนียว ดินบนมีสีดำหรือสีเทาปนดำ ซึ่งมีปริมาณอินทรีย์วัตถุสูง ดินล่างสีเทา มีจุดประสีเหลืองและสีน้ำตาลปะปนเล็กน้อย ดินล่างในช่วงลึกกว่า 80 เซนติเมตรมีลักษณะเป็นดินเลนสีเทาปนสีเขียวที่มีสารประกอบกำมะถันมาก พบบริเวณที่ลุ่มต่ำชายฝั่งทะเลหรือบริเวณพื้นที่พรุ เป็นดินลึก มีการระบายน้ำเลวมาก มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำ ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดมาก มีค่าความเป็นกรดเป็นด่างน้อยกว่า 4.5 ส่วนใหญ่เป็นป่าเสม็ด มีวัชพืชต่างๆ เช่น กก กระจุต และหญ้าชันกาศ เป็นพืชพื้นล่าง บางแห่งใช้ทำนาแต่ให้ผลผลิตต่ำ พบดินชุดนี้ในตำบลสวนแตงตำบลเดียว ศักยภาพในการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมได้แก่ การทำนา และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ไม่เหมาะสมในการปลูกพืชไร่ พืชผัก และไม้ผล เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น ดินเปรี้ยวจัด สภาพการระบายน้ำเลวถึงเลวมาก มีน้ำท่วมขัง และดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ อย่างไรก็ตามเกษตรกรในตำบลสวนแตงมีการยกครองพื้นที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น เช่น ปาล์มน้ำมัน มะม่วง มะพร้าว

ชุดดิน 17 เนื้อดินบนเป็นพวกดินร่วนปนทรายหรือดินร่วนสีน้ำตาล น้ำตาลปนเทา ดินล่างเป็นดินร่วนเหนียวปนทราย หรือดินร่วนเหนียว มีสีน้ำตาลอ่อน สีเทาอ่อน สีเทาปนชมพูพบจุดประพาสีน้ำตาลปนเหลือง สีแดงปนเหลืองหรือสีแดงปะปน บางแห่งอาจพบศิลาแลงอ่อนหรือก้อนสารเคมีพวกเหล็กและแมงกานีสในดินชั้นล่าง ชุดดินนี้เกิดจากพวกตะกอนลำนํ้า พบตามพื้นที่ราบเรียบหรือค่อนข้างราบเรียบ บริเวณลานตะพักลำนํ้าระดับต่ำ น้ำแช่ขังลึก 30-50 เซนติเมตร นาน 2-4 เดือน เป็นดินลึกมาก มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ pH 4.5-5.5 ส่วนใหญ่ใช้ทำนา บางแห่งใช้ปลูกพืชไร่ เช่น ถั่วลิสง ถั่วเขียว ข้าวโพดหวาน ข้าวโพดฝักอ่อน แต่มีปัญหาเรื่องการแช่ขังของน้ำในฤดูฝน ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ใน 3 ตำบล คือ ตำบลละแม สวนแดง และตำบลทุ่งหลวง ข้อจำกัดของชุดดินนี้คือ มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและดินบนมีเนื้อดินค่อนข้างเป็นทราย ในช่วงแล้งจะขาดน้ำ และฝนตกมากๆ น้ำจะท่วมเนื่องจากในดินล่างมีเนื้อดินเป็นดินเหนียว ในการทำนาจึงจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินและช่วยในการอุ้มน้ำของดินให้มากขึ้น ในบริเวณที่ค่อนข้างราบเรียบใช้ปลูกยางพาราหรือสวนผลไม้

ชุดดิน 18 เนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนทราย สีเทาปนน้ำตาลอ่อน สีน้ำตาลปนแดงอ่อน ดินล่างเป็นดินร่วนเหนียวปนทราย สีเทาปนน้ำตาล สีเทาปนชมพู พบจุดประสีน้ำตาลแก่ สีแดงปนเหลืองปะปน เกิดจากพวกตะกอนลำนํ้า พบบริเวณพื้นที่ราบหรือค่อนข้างราบเรียบตามลานตะพักลำนํ้าระดับต่ำ น้ำแช่ขังลึก 30 เซนติเมตร นานประมาณ 4 เดือน เป็นดินลึก มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำ ดินชั้นบน pH 6.0-7.0 ส่วนดินชั้นล่าง pH ประมาณ 5.5-6.5 ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ใน 2 ตำบล คือ ตำบลละแม และตำบลสวนแดง เนื่องจากเนื้อดินเป็นดินทรายหยาบ พืชมีโอกาสเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ เหมาะสมในการทำนา ปลูกพืชไร่และพืชผักอายุสั้น หากจะปลูกพืชยืนต้นปลูกไม้ผลควรมีการยกทรง

ชุดดิน 23 เนื้อดินเป็นพวกดินทราย บางแห่งมีเปลือกหอยปะปนอยู่ในดินชั้นล่าง สีดินเป็นสีเทา พบจุดประสีน้ำตาลหรือสีเหลืองปะปนอยู่ในดินชั้นล่าง เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนน้ำทะเล พบในบริเวณที่ลุ่มระหว่างสันหาด หรือเนินทรายชายฝั่งทะเล น้ำแช่ขังลึก 30-50 เซนติเมตร มีปัญหาน้ำท่วมขังในฤดูฝนและดินระบายน้ำค่อนข้างเร็วถึงเร็ว นาน 4-5 เดือน เป็นดินลึก ลักษณะเนื้อดินบนเป็นทราย สีเทาเข้มมากหรือสีน้ำตาลเข้มปนเทา ส่วนดินชั้นล่างเป็นทรายหยาบหรือทรายร่วนหยาบ สีเทาหรือเทาอ่อน พบจุดประสีน้ำตาลและสีเหลืองเกิดขึ้นตลอดหน้าตัดดิน ปฏิกริยาดินบนเป็นกรดแก่ถึงแก่มาก ค่าความเป็นกรดเป็นด่างอยู่ระหว่าง 5.0-5.5 ส่วนดินชั้นล่างเป็นกรดปานกลาง ค่าความเป็นกรดเป็นด่างอยู่ระหว่าง 5.5-6.0 มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ pH ประมาณ 6.0-7 ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ในตำบลละแมตำบลเดียว เนื่องจากดินชุดดินนี้เป็นดินทรายจัด ฤดูฝนน้ำแช่ขังนาน 4-5 เดือน จึงค่อนข้างไม่เหมาะสมในการปลูกพืช

2. กลุ่มชุดดินที่ดอน

ชุดดินที่ดอนมี 10 ชุดดิน ประกอบด้วยชุดดิน 26B 32B 34B 34C 39 39B 42 43 45 50B 50C 51C 51D 51E 53D

ชุดดิน 26 เนื้อดินบนเป็นดินร่วน ดินร่วนปนดินเหนียว หรือเป็นดินร่วนปนทราย ส่วนดินล่างเป็นพวกดินเหนียว ดินร่วนเหนียวปนทรายหรือดินเหนียวปนทรายสีแดง และดินชั้นล่างถัดลงไปอาจมีเนื้อดินเป็นดินเหนียว มีการระบายน้ำดี ค่าความเป็นกรดเป็นด่างอยู่ระหว่าง 4.5-5.5 สีดินเป็นสีน้ำตาล สีเหลือง หรือสีแดง ส่วนใหญ่เกิดจากการสลายตัวของหินต้นกำเนิดชนิดต่างๆ ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ใน ตำบลทุ่งหลวงตำบลเดียว ปัญหาของชุดดินคือความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ หน้าดินค่อนข้างเป็นทราย และมีความลาดชันสูงมีอัตราเสี่ยงต่อการชะล้างพังทลายของดินมากเป็นดินที่เหมาะสมในการปลูกยางพารา สวนผลไม้ และพืชไร่ทั่วไป

ชุดดิน 32 เนื้อดินเป็นดินร่วน ดินร่วนเหนียวปนทรายแฉะ สีดินเป็นสีน้ำตาลหรือสีเหลืองปนน้ำตาลและมักมีแร่ปะปนกับเนื้อดิน มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำ ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดถึงเป็นกรดแก่ มีค่าความเป็นกรดเป็นด่าง ประมาณ 4.5-5.5 ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ในตำบลละแม 3 ตำบล ตำบลละแมเป็นชุดดิน 32 32B ตำบลทุ่งหลวงและตำบลทุ่งควัววัดเป็นชุดดิน 32B มีศักยภาพเหมาะสมที่จะใช้ทำสวนไม้ผล กาแฟ พืชผัก และยางพารา ในฤดูฝนเกิดน้ำท่วมขังเนื่องจากดินชุดนี้ระบายไม่ดี จึงอาจมีปัญหาเรื่องน้ำท่วม

ชุดดิน 34 ชุดดิน 34 อำเภอละแมมีชุดดิน 34B 34C เนื้อดินเป็นพวกดินร่วนปนทราย พบในเขตฝนตกชุก สีดินเป็นสีน้ำตาล สีเหลืองหรือสีแดง มีการระบายน้ำดีถึงปานกลาง มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดถึงเป็นกรดแก่ มีค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 4.5-5.5 เนื่องจากชุดดินนี้มีความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำและดินบนมีเนื้อดินเป็นดินร่วนปนทรายและเป็นดินลึกปานกลาง และในพื้นที่ที่มีความลาดชันจึงต้องมีวัสดุปกคลุมดิน เช่น ปลูกพืชคลุมดิน ทำคันดินหรือปลูกพืชขวางความลาดเท เพื่อลดอัตราการสูญเสียน้ำดิน ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวใช้ปลูกยางพารา มะพร้าว ไม้ผล และพืชไร่บางชนิดบางแห่งยังคงสภาพป่าธรรมชาติ ป่าละเมาะและไม้พุ่ม

ชุดดิน 39 เนื้อดินเป็นพวกดินร่วนปนทราย สีดินเป็นสีน้ำตาล สีเหลืองหรือสีแดง มีการระบายน้ำดี มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดถึงกรดแก่ มีค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 4.5-5.5 ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ทั้ง 4 ตำบล โดยตำบลละแมทุ่งหลวง ตำบลทุ่งควัววัด มีชุดดิน 39 และ 39B ส่วนตำบลสวนแตงมีเฉพาะชุดดิน 39 มีศักยภาพในการปลูกไม้ผล ปาล์มน้ำมัน ไม้ยืนต้น พืชไร่ รวมทั้งสามารถพัฒนาพื้นที่เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

ชุดดิน 42 เนื้อดินเป็นดินทรายจัด สีดินบนเป็นสีเทาแก่ ดินมีสีน้ำตาลหรือสีแดง มีการระบายน้ำดีปานกลาง มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำมาก ปฏิกริยาดินเป็นกรดแก่ถึงเป็นกรดปานกลาง มีค่าความเป็นกรดเป็นด่าง ประมาณ 5.0-6.0 ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ใน 2 ตำบล คือตำบลละแม เป็นชุดดิน 42 และตำบลทุ่งหลวงเป็นชุดดิน 42B ข้อจำกัดของชุดดินนี้เป็น ดินทรายจัด

ที่มีชั้นอุกษะละลายหนา ไม่มีธาตุอาหารเหลืออยู่ในดิน พบชั้นดานอินทรีย์แข็งภายในความลึก 100 เซนติเมตรจากผิวดิน มีน้ำแช่ขังในฤดูฝนและขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง จึงเหมาะสมสำหรับการทำ พืชไร่และพืชสวนและเหมาะสมปานกลางสำหรับปลูกมะม่วงหิมพานต์ ไม่เหมาะสมสำหรับการปลูก ไม้ผล

ชุดดิน 43 เนื้อดินเป็นพวกดินร่วนปนทราย สีดินเป็นสีน้ำตาล สีเหลืองหรือสีแดง มีการระบายน้ำดีถึงปานกลาง มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ มีค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 4.5-5.5 มีความลาดเทอยู่ระหว่างร้อยละ 3-8 เป็นดินลึกมาก มีการระบายน้ำมากเกินไปเนื้อดิน ตลอดหน้าตัดดินเป็นดินทรายปนดินร่วน ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ใน 3 ตำบล คือตำบลละแม สวน แดง และตำบลทุ่งหลวง เนื้อดินเป็นทรายมีการอุ้มน้ำได้น้อยเสี่ยงต่อการขาดน้ำ การระบายน้ำ ค่อนข้างมากเกินไป ความอุดมสมบูรณ์ต่ำมาก เหมาะสมในการปลูกพืชเศรษฐกิจบางประเภท เช่น มะม่วงหิมพานต์ สับปะรด และพัฒนาเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ไม่ค่อยเหมาะสมในการปลูกปาล์ม น้ำมัน มะพร้าว ไม้ผลทุกชนิด และพืชไร่ และไม่เหมาะสมในการปลูกยางพารา กาแฟ โกโก้ กล้วย

ชุดดิน 45 เนื้อดินเป็นพวกดินเหนียวหรือดินร่วนที่มีกรวดหรือลูกรังปะปนเป็นปริมาณ มาก มีความลาดเทอยู่ระหว่างร้อยละ 3-8 เป็นดินตื้น มีการระบายน้ำดีปานกลาง มีความอุดม สมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำปฏิกิริยาดินเป็นกรดจัดถึงกรดแก่ มีค่าความเป็นกรด เป็นด่างประมาณ 4.5-5.5 ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ในตำบลทุ่งหลวงตำบลเดียว สามารถใช้ปลูกไม้ผลชนิดต่างๆ เช่น โกโก้ มังคุด หรือ ปาล์มน้ำมัน พืชไร่ชนิดต่างๆ ได้ แต่ไม่ค่อยเหมาะสมนัก เนื่องจากการมีชั้นก่อน กรวดหรือชั้นลูกรังตื้น ซึ่งอาจจะขัดขวางการเจริญเติบโตของรากพืชได้

ชุดดิน 50 เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย ในระดับความลึกประมาณ 50-100 เซนติเมตรจะ พบชั้นดินปนเศษหินหรือลูกรัง สีดินเป็นสีน้ำตาล สีเหลืองหรือสีแดง มีการระบายน้ำดี มีความอุดม สมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ ปฏิกิริยาดินเป็นกรดแก่ มีค่าความเป็นกรดเป็นด่าง ประมาณ 5.0-5.5 ใน อำเภอละแมมีชุดดินนี้ทั้ง 4 ตำบล ตำบลละแม เป็นชุด 50B 50C 50D สวนแดง 50C 50D ทุ่งหลวง 50B 50C และทุ่งควาวัด 50B 50C ปัญหาสำคัญของดินชุดนี้คือมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ และเนื้อดิน ค่อนข้างเป็นทราย ถ้าพบบริเวณที่มีความลาดชันสูง จะมีปัญหาเรื่องการชะล้างพังทลายของหน้าดิน แต่มีศักยภาพในการปลูกพืชเศรษฐกิจทุกชนิด เช่น ไม้ยืนต้นทุกชนิด ยางพารา พืชไร่ ตลอดจน พัฒนาเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ แต่อาจมีข้อจำกัดที่มีก้อนกรวดปะปนในตอนล่างของดิน ไม่ค่อย เหมาะสมในการปลูกพืชผัก

ชุดดิน 51 เนื้อดินเป็นพวกดินร่วนปนเศษหิน เศษหินส่วนใหญ่เป็นพวกเศษหินทราย และควอร์ต หรือหินดินดาน สีดินเป็นสีน้ำตาล สีเหลืองหรือสีแดง พบทั่วๆ ไปในบริเวณที่ลาดเชิง เขาหรือเนินเขาต่างๆ เป็นดินตื้นมาก มีการระบายน้ำดี มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ ปฏิกิริยาดินเป็นกรดแก่ประมาณ 5.0-5.5 ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ทั้ง 4 ตำบล ตำบลละแมมีชุดดิน 51C 51E ตำบลสวนแดงมีเฉพาะชุดดิน 51E ตำบลทุ่งหลวงมีชุดดิน 51C 51D ส่วนตำบลทุ่งควาวัด

มีชุดดิน 51D 51E ปัญหาของชุดดินนี้คือเป็นดินต้นมีเศษหินปะปนอยู่ในเนื้อดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ มีปัญหาเกี่ยวกับการชะล้างพังทลายของหน้าดิน ไม่เหมาะสมในการปลูกพืชเศรษฐกิจทุกชนิด แต่ถ้ามีการพัฒนาหรือการจัดการที่เหมาะสมก็จะสามารถปลูกพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่น ยางพารา ไม้ผลบางชนิด ทุเรียน มะพร้าว มะม่วงหิมพานต์ ไม้ยืนต้น พืชไร่ได้

ชุดดิน 53 เนื้อดินเป็นดินร่วนหรือดินร่วนปนดินเหนียว ส่วนดินล่างในระดับความลึกระหว่าง 50-100 เซนติเมตร เป็นดินลูกรังหรือดินปนเศษหิน มีค่าความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำ ปฏิกริยาดินเป็นกรดแก่ มีค่าความเป็นกรดเป็นด่าง ประมาณ 5.0-5.5 อำเภอละแมมีชุดดินนี้ในตำบลละแมตำบลเดียว เป็นชุดดิน 53 B ปัญหาของกลุ่มชุดดินนี้เนื่องจากดินชั้นล่างมีลูกรังหรือเศษหินปะปนอยู่เป็นปริมาณมากทำให้การปลูกพืชไร่ยาก ในพื้นที่ที่มีความลาดชันสูงอาจเกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดินได้ง่าย กลุ่มชุดดินนี้มีศักยภาพเหมาะสมในการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น เงาะ มังคุด ทุเรียน ยางพารา พืชไร่ และพัฒนาเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

3. กลุ่มชุดดินภูเขา

ชุดดิน 62 ประกอบด้วยพื้นที่ภูเขาซึ่งมีความลาดชันมากกว่าร้อยละ 35 เนื้อดินและความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติแตกต่างกันไปแล้วแต่ชนิดของหิน พื้นที่ส่วนใหญ่ยังปกคลุมด้วยป่าไม้ประเภทต่าง ๆ เช่น ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง หรือป่าดิบชื้น ไม่ควรนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ในอำเภอละแมมีชุดดินนี้ทั้ง 4 ตำบล ปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินเนื่องจากพื้นที่ภูเขาลาดชันมากกว่าร้อยละ 35 มีการกัดกร่อนของดินได้ง่าย ดินกลุ่มที่ 62 มีศักยภาพไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเพาะปลูกพืช เนื่องจากเป็นดินต้น มีหินโผล่ที่ผิวดินเป็นส่วนใหญ่ และพื้นที่เป็นภูเขาสูงชัน ยากต่อการชะล้างพังทลายของดิน จึงเหมาะสมที่จะรักษาไว้เป็นพื้นที่ป่าไม้ธรรมชาติเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร

จากลักษณะของดินในอำเภอละแมโดยภาพรวมดินมีความอุดมสมบูรณ์ในระดับค่อนข้างต่ำและต่ำมาก ดินทั้งหมดโดยเฉลี่ยความอุดมสมบูรณ์ต่ำมีเฉพาะชุดดิน 13 ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง

การจำแนกชุดดินเป็นรายตำบล

กลุ่มชุดดินที่พบในตำบลต่าง ๆ ของอำเภอละแม (สำนักสำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน, 2550) ชุดดินดังกล่าวทั้ง 28 ชุดดินเมื่อจำแนกออกเป็นรายตำบล แต่ละตำบลจะมีชุดดินชุดเดียวกันบ้าง ต่างชุดกันบ้าง ตามตารางข้างล่างนี้

กลุ่มชุดดินอำเภอละแม			
ตำบล	กลุ่มชุดดิน		
	ดินที่ราบที่ลุ่ม	ดินที่ดอนในที่ดินชั้น	ดินพื้นที่ภูเขา
ตำบลละแม 19 ชุดดิน	ชุดดิน 13 14 17 18 23	ชุดดิน 32 32B 34B 34C 39 39B 42 43 50B 50C 50D 50E 51C 51B 51D 51E 53D	ชุดดิน 62

ตำบลสวนแตง 13 ชุดดิน	ชุดดิน 5 14 17 17p 18	ชุดดิน 34B 34C 39 42 43 50C 50D 51D51C 51E	ชุดดิน 62
ตำบลทุ่งหลวง 16 ชุดดิน	ชุดดิน 6 7 17	ชุดดิน 17 26B 32B 34B 34C 39 39B 42B 43 45 50B 50D51B 51D 51E	ชุดดิน 62
ตำบลทุ่งควาตี 10 ชุดดิน	7	ชุดดิน 32B 34B 34C 39 39B 50B 50C 51D 51E	ชุดดิน 62

สำหรับชุดดินในตำบลต่าง ๆ ทั้ง 4 ตำบลสามารถแสดงรายละเอียดเพื่อประโยชน์ของการนำไปใช้ทั้งในเรื่องความสูง ความลาดชัน การระบายน้ำ เนื้อดิน ค่า pH ความอุดมสมบูรณ์ และพืชที่เหมาะสมกับชุดดินแต่ละชุดดังนี้

4.1 ตำบลละมั่งมีชุดดินทั้ง 3 ชุด มีชุดดินทั้งหมด 19 ชุดดินกลุ่มชุดดินบนพื้นที่ราบ ชุดดินบนพื้นที่ดอน ชุดดินพื้นที่ภูเขา เป็นชุดดินบนที่ดอนมากกว่าดินบนพื้นที่ราบ

สรุปชุดดินและคุณลักษณะของดินตำบลละมั่ง							
ชุดดิน	ความสูง	ความลาด ชัน	การระบาย น้ำ	เนื้อดิน	ค่าpH	ความอุดม สมบูรณ์	พืชที่ เหมาะสม
13	ดินบนพื้นที่ราบ	0-2	เร็วถึงเร็ว มาก	ดินร่วนถึงดิน เหนียว	ดินเปรี้ยว7.0- 8.5 ดินแห้งต่ำ กว่า4.5	ปานกลาง-สูง	ไม่เหมาะสม ในการ เพาะปลูก
17	ดินบนพื้นที่ราบ	0-2	ค่อนข้างเร็ว ถึงเร็ว	ดินร่วนปน ทราย/ดินร่วน/ ดินร่วนเหนียว ปนทราย	4.5 – 5.5	ต่ำ	ทำนา
18	ดินบนพื้นที่ราบ	0-2	ค่อนข้างเร็ว ถึงเร็ว	ดินร่วนปนทราย	ดินบน5.0- 6.0ดินชั้นล่าง 6.0-7.5	ค่อนข้างต่ำ	ทำนา
23	ดินบนพื้นที่ราบ	0-2	เร็วถึงเร็ว มาก	ดินทราย	หน้าดิน7.5- 8.5 ดินชั้นล่าง6.0- 7.0	ต่ำ	ไม่เหมาะสม ในการ เพาะปลูก
32	ดินบนที่ดอน	0-2	ดี	ดินร่วนดินร่วน ปนทราย/ดิน ร่วนเหนียวปน ทราย	ดินชั้นบน4.5- 5.0 ดินชั้นล่าง4.5- 6.0	ปานกลาง- ค่อนข้างต่ำ	ไม้ผล/กาแฟ/ พืชผัก/ ยางพารา
32 B	ดินบนที่ดอน	2-5	ดี	ดินร่วนดินร่วน ปนทราย/ดิน ร่วนเหนียวปน ทราย	ดินชั้นบน4.5- 5.0 ดินชั้นล่าง4.5- 6.0	ปานกลาง- ค่อนข้างต่ำ	ไม้ผล/กาแฟ/ พืชผัก/ ยางพารา
34B	ดินบนที่ดอน	2-5	ดีถึง	ดินร่วนปน	ดินชั้นบน5.0-	ต่ำ	ไม้ผล/ปาล์ม

			ค่อนข้างดี	ทราย/ดินร่วนปนทรายหายาบ	6.0 ดินชั้นล่าง4.5-5.5		น้ำมัน/ไม่ยื้น ตัน/พืชไร่
34C	ดินบนที่ดอน	5-12	ดีถึง ค่อนข้างดี	ดินร่วนปน ทราย/ดินร่วน ปนทรายหายาบ	ดินชั้น4.5-5.0 ดินชั้นล่าง4.5-5.5	ต่ำ	ไม่ผล/ปาล์ม น้ำมัน/ไม่ยื้น ตัน/พืชไร่
39	ดินบนที่ดอน	0-2	ดี	ดินทรายปน ร่วนดินร่วนปน ทราย	4.5- 5.5	ต่ำ	ไม่ผล/ปาล์ม น้ำมัน/ไม่ยื้น ตัน/พืชไร่
39B	ดินบนที่ดอน	2-5	ดี	ดินทรายปน ร่วน/ดินร่วนปน ทราย	4.5- 5.5	ต่ำมาก	ไม่ผล/ปาล์ม น้ำมัน/ไม่ยื้น ตัน/พืชไร่
42	ดินบนที่ดอน	0-2	ดีปานกลาง ถึงดี	ทรายจัด	5.0- 6.0	ต่ำ	ไม่เหมาะสม ในการปลูกพืช
43	ดินบนที่ดอน	2-4	ดีถึงดี เกินไป	ดินทรายถึงดิน ทรายปนดินร่วน	5.5- 8.0	ต่ำ	มะม่วงหิม พานต์/ สับปะรด
50B	ดินบนที่ดอน	2-5	ดี	ดินร่วนปนทราย	5.0- 5.5	ต่ำ	ไม่ยื้นตัน/ ยางพารา/พืช ไร่
50C	ดินบนที่ดอน	5-12	ดี	ดินร่วนปนทราย	5.0- 5.5	ต่ำ	ไม่ยื้นตัน/ ยางพารา/พืช ไร่
50D	ดินบนที่ดอน	12-20	ดี	ดินร่วนปนทราย	5.0- 5.5	ต่ำ	ไม่ยื้นตัน/ ยางพารา/พืช ไร่
51C	ดินบนที่ดอน	5-12	ดีถึงดี เกินไป	ดินร่วนปนทราย	4.5- 5.5	ต่ำ	ไม่เหมาะใน การเพาะปลูก
51D	ดินบนที่ดอน	12-20	ดีถึงดี เกินไป	ดินร่วนปนทราย	4.5- 5.5	ต่ำ	ไม่เหมาะใน การเพาะปลูก
51E	ดินบนที่ดอน	20-35	ดีถึงดี เกินไป	ดินร่วนปนทราย	4.5- 5.5	ต่ำ	ไม่เหมาะใน การเพาะปลูก
53D	ดินบนที่ดอน	12-20	ดีปานกลาง ถึงดี	ดินร่วนดินร่วน ปนปนดิน เหนียว	5.0- 5.5	ต่ำถึงปานกลาง	เงาะ/มังคุด/ ทุเรียน/ ยางพารา
62	ดินบนพื้นที่ ภูเขา	มากกว่า35	ดีถึง ค่อนข้างดี เกินไป	เนื้อดินไม่ค่อย แน่นนอนขึ้นอยู่ กับหินที่เป็น วัตถุต้นกำเนิด ดิน	เนื้อดินไม่ค่อย แน่นนอนขึ้นอยู่ กับหินที่เป็น วัตถุต้น กำเนิดดิน	เนื้อดินไม่ค่อย แน่นนอนขึ้นอยู่ กับหินที่เป็น วัตถุต้น กำเนิดดิน	ไม่เหมาะใน การเพาะปลูก

4.2 ตำบลสวนแตงมีชุดดิน 3 ประเภท ชุดดินทั้งหมด 13 ชุดดินเป็นดินบนพื้นที่ราบ ดินบนพื้นที่ดอน และพื้นที่ภูเขา เป็นพื้นที่ดอนมากกว่าพื้นที่ราบ

สรุปชุดดินและคุณลักษณะของดินตำบลสวนแตง							
ชุดดิน	ความสูง	ความลาด ชัน	การระบาย น้ำ	เนื้อดิน	ค่าpH	ความอุดม สมบูรณ์	พืชที่ เหมาะสม
14	ดินบนพื้นที่ราบ	0-2	เลวมาก	ดินเหนียว	น้อยกว่า4.5	ค่อนข้างต่ำ	ไม่ เหมาะสมใน การเพาะปลูก
17	ดินบนพื้นที่ราบ	0-2	ค่อนข้างเลว ถึงเลว	ดินร่วนปน ทราย/ดินร่วน ดินร่วนเหนียว ปนทราย	4.5 – 5.5	ต่ำ	ทำนา
17-P	ดินบนพื้นที่ราบ	0-2	ค่อนข้างเลว ถึงเลว	ดินร่วนปน ทราย/ดินร่วน ดินร่วนเหนียว ปนทราย	4.5 – 5.5	ต่ำ	ทำนา
18	ดินบนพื้นที่ราบ	0-2	ค่อนข้างเลว ถึงเลว	ดินร่วนปนทราย	ดินชั้นบน5.0- 6.0ดินชั้นล่าง 6.0-7.5	ค่อนข้างต่ำ	ทำนา
34B	ดินบนที่ดอน	2-5	ดีถึง ค่อนข้างดี	ดินร่วนปน ทราย/ดินร่วน ปนทรายหยาบ	ดินชั้นบน5.0- 6.0 ดินชั้นล่าง4.5- 5.5	ต่ำ	ไม้ผล/ปาล์ม น้ำมัน/ไม้ยืน ต้น/พืชไร่
34 C	ดินบนที่ดอน	5-12	ดีถึง ค่อนข้างดี	ดินร่วนปน ทราย/ดินร่วน ปนทรายหยาบ	ดินชั้นบน5.0- 6.0 ดินชั้นล่าง4.5- 5.5	ต่ำ	ไม้ผล/ปาล์ม น้ำมัน/ไม้ยืน ต้น/พืชไร่
39	ดินบนที่ดอน	0-2	ดี	ดินทรายปน ร่วน/ดินร่วนปน ทราย	4.5-5.5	ต่ำ	ไม้ผล/ปาล์ม น้ำมัน/ไม้ยืน ต้น/พืชไร่
42	ดินบนที่ดอน	0-2	ดีปานกลาง ถึงดี	ทรายจัด	5.0-6.0	ต่ำมาก	ไม่เหมาะสม ในการ เพาะปลูก
43	ดินบนที่ดอน	2-4	ดีถึงดี เกินไป	ดินทรายถึงดิน ทรายปนดินร่วน	5.5-8.0	ต่ำ	มะม่วงหิม พานต์/ สับปะรด
5	ดินบนพื้นที่ราบ	0-2	เลว	ดินเหนียว/ดิน เหนียวปนทราย	พื้นที่พบปูน เกาะรวมตัว กันเป็นก้อน 6.0–6.5สาร ปูน7.5-8.0	ปานกลาง	ทำนา

50C	ดินบนที่ดอน	5-12	ดี	ดินร่วนปนทราย	5.0- 5.5	ต่ำ	ไม่ยืนต้น/ ยางพารา/พืช ไร่
50D	ดินบนที่ดอน	12-20	ดี	ดินร่วนปนทราย	5.0- 5.5	ต่ำ	ไม่ยืนต้น/ ยางพารา/พืช ไร่
51E	ดินบนที่ดอน	20-35	ดีถึงดี เกินไป	ดินร่วนปนทราย	4.5-5.5	ต่ำ	ไม่เหมาะใน การเพาะปลูก
62	ดินพื้นที่ภูเขา	มากกว่า 35	ดีถึง ค่อนข้างดี เกินไป	เนื้อดินไม่ แน่นอนขึ้นอยู่ กับหินที่เป็น วัตถุต้นกำเนิด ดิน	ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับหิน ที่เป็นวัตถุต้น กำเนิดดิน	ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับหิน ที่เป็นวัตถุต้น กำเนิดดิน	ไม่เหมาะใน การเพาะปลูก

4.3 ตำบลทุ่งหลวงมีชุดดิน 3 ประเภทเป็นดินบนพื้นที่ราบ ดินบนพื้นที่ดอน และพื้นที่ภูเขา เป็นพื้นที่ดอนมากกว่าพื้นที่ราบ มีชุดดินทั้งหมด 16 ชุดดิน

สรุปชุดดินและคุณลักษณะของดินตำบลทุ่งหลวง							
ชุดดิน	ความสูง	ความลาด ชัน	การระบาย น้ำ	เนื้อดิน	ค่า pH	ความอุดม สมบูรณ์	พืชที่ เหมาะสม
17	ดินบนพื้นที่ราบ	0-2	ค่อนข้างเลว ถึงเลว	ดินร่วนปน ทราย/ดินร่วน/ ดินร่วนเหนียว ปนทราย	4.5-5.5	ต่ำ	ทำนา
26B	ดินบนพื้นที่ดอน	2-5	ดีถึงดีปาน กลาง	ดินร่วนดินร่วน ปนดินเหนียว/ ดินร่วนปนทราย	4.5-6.5	ปานกลางถึง ค่อนข้างต่ำ	พืชไร่/ไม้ผล/ ไม่ยืนต้น/ พืชผัก
32B	ดินบนพื้นที่ดอน	2-5	ดี	ดินร่วนดินร่วน ปนทราย/ดิน ร่วนเหนียวปน ทราย	ดินชั้นบน 4.5- 5.0/ดินชั้นล่าง 4.5-6.0	ปานกลางถึง ค่อนข้างต่ำ	ไม้ผล/กาแฟ/ พืชผัก/ ยางพารา
34B	ดินบนพื้นที่ดอน	2-5	ดีถึง ค่อนข้างดี	ดินร่วนปน ทราย/ดินร่วน ปนทรายหยาบ	ดินชั้นบน 5.0- 6.0/ดินชั้นล่าง 4.5-5.5	ต่ำ	ไม้ผล/ปาล์ม น้ำมัน/ไม่ยืน ต้น/พืชไร่
34C	ดินบนที่ดอน	5-12	ดีถึง ค่อนข้างดี	ดินร่วนปน ทราย/ดินร่วน ปนทรายหยาบ	ดินชั้นบน 5.0- 6.0/ดินชั้นล่าง 4.5-5.5	ต่ำ	ไม้ผล/ปาล์ม น้ำมัน/ไม่ยืน ต้น/พืชไร่
39	ดินบนที่ดอน	0-2	ดี	ดินทรายปน ร่วนดินร่วนปน ทราย	4.5-5.5	ต่ำ	ไม้ผล/ปาล์ม น้ำมัน/ไม่ยืน ต้น/พืชไร่
39B	ดินบนที่ดอน	2-5	ดี	ดินทรายปน	4.5-5.5	ต่ำ	ไม้ผล/ปาล์ม

				ร่วนดินร่วนปนทราย			น้ำมัน/ไม่ยืน ต้น/พืชไร่
42B	ดินบนที่ดอน	2-5	ดีปานกลาง ถึงดี	ทรายจัด	5.0-6.0	ต่ำมาก	ไม่เหมาะสม ในการ เพาะปลูก
43	ดินบนที่ดอน	2-4	ดีถึงดี เกินไป	ดินทรายถึงดิน ทรายปนดินร่วน	5.5- 8.0	ต่ำ	มะม่วงหิม พานต์/ สับปะรด
45	ดินบนที่ดอน	3-35	ดีปานกลาง ถึงดี	ดินร่วนปนทราย ถึงดินร่วนปน ดินเหนียว	4.5- 5.5	ต่ำ	ยางพารา/ มะม่วงหิม พานต์
50B	ดินบนที่ดอน	2-5	ดี	ดินร่วนปนทราย	5.0- 5.5	ต่ำ	ไม่ยืนต้น ยางพารา/พืช ไร่
50C	ดินบนที่ดอน	5-12	ดี	ดินร่วนปนทราย	5.0- 5.5	ต่ำ	ไม่ยืนต้น ยางพารา/พืช ไร่
51C	ดินบนที่ดอน	5-12	ดีถึงดี เกินไป	ดินร่วนปนทราย	4.5- 5.5	ต่ำ	ไม่เหมาะสม ในการ เพาะปลูก
51D	ดินบนที่ดอน	12-20	ถึงดีเกินไป	ดินร่วนปนทราย	4.5- 5.5	ต่ำ	ไม่เหมาะสม ในการ เพาะปลูก
6	ดินบนที่ราบ	0-2	ค่อนข้างเลว ถึงเลว	ดินเหนียว	4.5- 5.5	ต่ำถึงค่อนข้าง ต่ำ	ทำนา
7	ดินบนที่ราบ	0-2	ค่อนข้างเลว	ดินเหนียว	6.5- 7.5	ปานกลาง	ทำนา
62	ดินพื้นที่ภูเขา	มากกว่า35	ดีถึง ค่อนข้างดี เกินไป	เนื้อดินไม่ค่อย แน่นนอนขึ้นอยู่ กับหินที่เป็น วัตถุต้นกำเนิด ดิน	ไม่ค่อย แน่นนอนขึ้นอยู่ กับหินที่เป็น วัตถุต้น กำเนิดดิน	ไม่ค่อย แน่นนอนขึ้นอยู่ กับหินที่เป็น วัตถุต้น กำเนิดดิน	ไม่เหมาะใน การเพาะปลูก

4.4 ตำบลทุ่งควาต์กลุ่มชุดดิน 2 ประเภทคือดินบนที่ดอนและดินภูเขา ไม่มีชุดดินบนที่ราบเนื่องจากไม่มีที่ราบ มีชุดดินทั้งหมด10 ชุดดิน

สรุปชุดดินและคุณลักษณะของดินตำบลควาต์							
ชุดดิน	ความสูง	ความลาด ชัน	การระบาย น้ำ	เนื้อดิน	ค่าpH	ความอุดม สมบูรณ์	พืชที่ เหมาะสม
32B	ดินบนพื้นที่ ดอน	2-5	ดี	ดินร่วนดิน ร่วนปนทราย/ ดินร่วนเหนียว ปนทราย	ดินชั้นบน 4.5-5.0/ดิน ชั้นล่าง4.5- 6.0	ปานกลางถึง ค่อนข้างต่ำ	ไม้ผล/กาแฟ/ พืชผัก/ ยางพารา

34B	ดินบนพื้นที่ดอน	2-5	ดีถึงค่อนข้างดี	ดินร่วนปนทราย/ดินร่วนปนทรายหยาบ	ดินชั้นบน 5.0-6.0/ดินชั้นล่าง 4.5-5.5	ต่ำ	ไม้ผล/ปาล์ม น้ำมัน/ไมยราบ ต้นพืชไร่
34C	ดินบนที่ดอน	5-12	ดีถึงค่อนข้างดี	ดินร่วนปนทราย/ดินร่วนปนทรายหยาบ	ดินชั้นบน 5.0-6.0/ดินชั้นล่าง 4.5-5.5	ต่ำ	ไม้ผล/ปาล์ม น้ำมัน/ไมยราบ ต้นพืชไร่
39	ดินบนที่ดอน	0-2	ดี	ดินทรายปนร่วน/ดินร่วนปนทราย	4.5-5.5	ต่ำ	ไม้ผล/ปาล์ม น้ำมัน/ไมยราบ ต้นพืชไร่
39B	ดินบนที่ดอน	2-5	ดี	ดินทรายปนร่วน/ดินร่วนปนทราย	4.5-5.5	ต่ำ	ไม้ผล/ปาล์ม น้ำมัน/ไมยราบ ต้นพืชไร่
50B	ดินบนที่ดอน	2-5	ดี	ดินร่วนปนทราย	5.0- 5.5	ต่ำ	ไมยราบต้น/ยางพารา/พืชไร่
50C	ดินบนที่ดอน	5-12	ดี	ดินร่วนปนทราย	5.0- 5.5	ต่ำ	ไมยราบต้น/ยางพารา/พืชไร่
51D	ดินบนที่ดอน	12-20	ดีถึงดีเกินไป	ดินร่วนปนทราย	4.5- 5.5	ต่ำ	ไม่เหมาะสมในการเพาะปลูก
51E	ดินบนที่ดอน	20-35	ถึงดีเกินไป	ดินร่วนปนทราย	4.5- 5.5	ต่ำ	ไม่เหมาะสมในการเพาะปลูก
62	ดินพื้นที่ภูเขา	มากกว่า 35	ดีถึงค่อนข้างดีเกินไป	เนื้อดินไม่ค่อยแน่นนอนขึ้นอยู่กับหินที่เป็นวัตถุต้นกำเนิดดิน	ไม่ค่อยแน่นนอนขึ้นอยู่กับหินที่เป็นวัตถุต้นกำเนิดดิน	ไม่ค่อยแน่นนอนขึ้นอยู่กับหินที่เป็นวัตถุต้นกำเนิดดิน	ไม่เหมาะสมในการเพาะปลูก

จะเห็นได้ว่าลักษณะชุดดินและดินทั้ง 4 ตำบล มีทั้งดินดีเหมาะสมในการปลูกพืชแต่ละชนิด และดินไม่ดีที่ไม่เหมาะสมในการปลูกพืชบางชนิด การทำเกษตรกรรมจึงจำเป็นต้องรู้จักดินในพื้นที่เพื่อจัดการดินและพันธุ์พืชได้เหมาะสมกับสภาพดิน และหากจำเป็นต้องฟื้นฟูดินเพิ่มธาตุอาหารก็สามารถทำได้ตามคุณลักษณะของดินแต่ละชุด แต่ในความเป็นจริงเกษตรกรละแ่มไม่มีความรู้เรื่องดิน ไม่สนใจความรู้เรื่องดิน และไม่มีการเรียนรู้เรื่องดิน เพราะถูกฝังหัวมาว่าปลูกยางพารา กาแฟ ปาล์มน้ำมันใช้ปุ๋ยเคมีก็จะได้ดี เป็นการเรียนรู้ที่เป็นสูตรสำเร็จตามที่ได้ยินได้ฟังมาจึงไม่สนใจไม่ต้องการความรู้อื่นใดเพราะเป็นการทำการเกษตรที่ง่ายและสะดวกที่สุด

นักวิชาการเกษตรก็ไม่มีการจัดการเรียนรู้ในการทำการเกษตรที่เจาะลึกในเรื่องดิน ฐานเศรษฐกิจเรื่องดินของละแมจึงเป็นจุดอ่อนในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวยางพาราของละแมอย่างรุนแรงเมื่อดินเสื่อมจากการใช้สารเคมีเป็นเวลานานและยางพาราเป็นโรคยืนต้นตายที่ความไม่เข้าใจเรื่องดินยังครอบคลุมอยู่เต็มพื้นที่

สรุปลักษณะและข้อจำกัดของดินอำเภอละแม (สำนักสำรวจดินและวางแผนการใช้ดิน,2550)

สัญลักษณ์	คำอธิบาย	กลุ่มชุดดิน
ดินในพื้นที่ราบที่ลุ่ม		
m3	ดินเปรี้ยวจัดระดับลึกปานกลาง พบความเป็นกรดรุนแรงในช่วงความลึก 50-100 เซนติเมตรจากผิวดิน	14
m5	ดินเหนียวที่มีปฏิกิริยาดินเป็นกลางถึงเป็นด่าง	5 7
m6	ดินเหนียวที่มีปฏิกิริยาดินเป็นกรดจัดถึงเป็นกรดจัดมาก	6
m 8	ดินเลนชายทะเลที่มีน้ำทะเลท่วมถึงเป็นประจำ	13
m 10	ดินร่วนที่เกิดจากตะกอนลำนํ้า	17 17p 18
m 12	ดินทรายลึก	23
ดินในพื้นที่ดอนในเขตดินชั้น		
m26	ดินเหนียวลึกมาก	26B
m 27	ดินร่วนริมฝั่งแม่น้ำ	32B
m 28	ดินร่วนลึกมาก	34B 34C 39 39B
m 29	ดินทรายที่มีชั้นดานอินทรีย์	42 42B
m 30	ดินทรายหนา	43
m 31	ดินตื้นที่มีลูกรัง ก้อนกรวด หรือเศษหินปะปนมากภายในความลึก 50 เซนติเมตรจากผิวดิน	45
m 32	ดินตื้นที่พบพื้นชั้นหินพื้นภายในความลึก 50 เซนติเมตรจากผิวดิน	51D 51E
m 33	ดินลึกปานกลางที่มีลูกรัง ก้อนกรวด หรือเศษหินปนอยู่มากในช่วงความลึก 50-100 เซนติเมตรจากผิวดิน	50B/51B 50C 50C /51C 50D/51D 50E/51E 53D
พื้นที่ลาดชันเชิงซ้อนหรือพื้นที่ภูเขา		
m 34	พื้นที่ที่มีความลาดชันสูงมาก	62

ทรัพยากรทะเล

พื้นที่อำเภอละแมเป็นพื้นที่ติดฝั่งทะเลอ่าวไทยเช่นเดียวกับพื้นที่อำเภออื่นๆ อีก 5 อำเภอของจังหวัดชุมพรคืออำเภอปะทิว อำเภอเมือง สวี พังงาตะโก และอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพรมีพื้นที่ที่ไม่ติดฝั่งทะเลเพียง 2 อำเภอคืออำเภอท่าแซะและอำเภอพะโต๊ะ อำเภอละแมจึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ที่มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ครบถ้วนทั้งป่า เขา ทะเล ทั้งพื้นที่บกและพื้นที่ทะเลเป็นทุนอันสำคัญของชุมชนและเป็นฐานเศรษฐกิจที่สมบูรณ์ มีทะเลเป็นแหล่งอาหารถาวร ชายฝั่งทะเลละแมอยู่ทางด้านตะวันออกของตัวเมืองอำเภอละแมซึ่งเป็นพื้นที่ใน

ตำบลละแมและตำบลสวนแตง ในตำบลละแมมีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลคือ หมู่ 1 บ้านปากน้ำละแม หมู่ 2 บ้านท่าแพ หมู่ 3 บ้านหาดสูง หมู่ 4 บ้านทรายทอง และหมู่ 5 บ้านแหลมสันติ ในขณะที่ตำบลสวนแตงมีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล 4 หมู่บ้านคือ หมู่ 1 บ้านนาจีนชิว หมู่ 4 บ้านดอนแค หมู่ 6 บ้านหนองบัว หมู่ 9 บ้านทะเลงาม สภาพชายฝั่งทะเลละแมมีความยาวตลอดแนวเขตอำเภอสภาพทางภูมิศาสตร์ของทะเลละแมมีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 18 กิโลเมตร จากบริเวณเขตแดนอำเภอหลังสวน ตำบลนาพญาไปจรดเขตตำบลคันธุลี อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทะเลละแมเป็นทะเลที่มีหาดทรายยาวตลอดชายฝั่งทะเลและพื้นที่ทะเลเป็นสันทรายและลอนคลื่นเป็นระยะ ในช่วงน้ำทะเลลดจะมองเห็นสันทรายห่างจากชายฝั่งไปประมาณ 50-100 เมตร ทะเลละแมเป็นพื้นที่เปิดหรือทะเลเปิดทำให้ในช่วงมรสุมเดือนพฤศจิกายน-มีนาคมมีลมแรง ชาวประมงออกเรือไม่ได้ส่งผลต่อการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง เช่น กระจกปูจะถูกลมพัดพาเสียหายเป็นเหตุให้การฟื้นฟูพันธุ์ปูทำได้ยาก เพราะไม่มีที่กำบังตามธรรมชาติ และห่างฝั่งออกไปมีแนวปะการังสองแนว แนวแรกอยู่ห่างจากชายฝั่งประมาณ 3,000 เมตร และแนวที่สองอยู่ห่างจากชายฝั่งประมาณ 6,000 เมตร ในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคมที่เป็นช่วงน้ำทะเลลดลงสามารถมองเห็นแนวปะการังชั้นในได้ชัดเจน

หาดทรายชายทะเลละแมในอดีตยังมีความเป็นธรรมชาติอยู่มากเพราะยังไม่มี การเข้าไปจัดระบบหรือการเฝ้าระวังผลกระทบที่เกิดกับหาดทราย ภายหลังเมื่อสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปมีสถานประกอบการร้านอาหารและที่พักริมฝั่งทะเลทำให้เกิดเศษขยะมูลฝอยประเภทขวดน้ำพลาสติก ขวดเครื่องดื่มมีนเมา ถังพลาสติกตกอยู่ในบริเวณชายหาดตลอดแนว ประกอบกับเมื่อมีการเลี้ยงกุ้งตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมาที่รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง นากุ้งได้ปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเล ปัจจุบันก็ยังมีการปล่อยน้ำเสียจากนากุ้งลงสู่ทะเลอยู่ โดยเฉพาะนากุ้งในมหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ร่วมกับบริษัทซีพีที่ร่วมปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเลด้วย นอกจากนั้นยังมีร้านอาหารทะเลและที่พักขนาดเล็กตั้งอยู่ห่างๆ ตลอดแนวชายหาดทั้งในตำบลละแมและตำบลสวนแตง หาดทรายที่จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักรวมอยู่ในการท่องเที่ยวจังหวัดชุมพร เช่น ในตำบลละแม มี หาดตะวันฉาย หาดปากน้ำละแม หาดบ้านแหลมสันติที่ปัจจุบันเรียกขานกันตามความพยายามของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ว่าหาดแม่โจ้ ในตำบลสวนแตงมีหาดทะเลงาม และหาดธรรมชาติตลอดชายฝั่งทะเล นอกจากนั้นยังมีท่าจอดเรือประมงขึ้นเป็นสะพานลงไปในทะเล ในพื้นที่ หมู่ 6 บ้านหนองบัว และมีท่าจอดเรือตามปากแม่น้ำ เช่น ปากน้ำละแม ปากน้ำคลองหนองบัว ปากน้ำคลองจวด ปากคลองบางมัน เป็นต้น เนื่องจากทะเลละแมเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของอำเภอละแม ทะเลจึงมีความสำคัญสำหรับอำเภอละแมและปรากฏเริ่มต้นในคำขวัญว่า “หาดทรายสวย ขาวและใส” จากคำขวัญละแมที่ว่า “หาดทรายสวย ขาวและใส ท่องไพรน้ำตกจำปูน ศูนย์ผลิตภัณฑกล้วยหอมทอง ลองอาบน้ำแร่ แลถ้ำเขาพลู ดูแข่งเรือโบราณ แหล่งวิชาการแม่โจ้” และในช่วงที่มีการพัฒนาการเพาะเลี้ยงชายฝั่งตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมาถึงปัจจุบันชายฝั่งทะเลละแมมีการเลี้ยงกุ้ง และมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเล ทำให้เกิดร้านอาหารและที่พักที่มีการปล่อยน้ำเสียลงทะเลส่งผลต่อ “หาดทรายสวยขาวและใส” อย่างมีนัยสำคัญอยู่ไม่น้อย เพราะไม่มี

การควบคุมการปล่อยน้ำเสียทั้งโดยองค์การบริหารส่วนตำบลละแมและกรมเจ้าท่า โดยเฉพาะน้ำเสียจากนาุ้งทั้งของเอกชนและที่ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่มีการเลี้ยงกุ้งโดยบริษัทซีพี ร่วมกับมหาวิทยาลัยนั้นได้นำน้ำเสียถูกส่งไปยังบ่อรีมหาดทรายหน้ามหาวิทยาลัยทางด้านทิศเหนือ ทำให้พื้นทรายและน้ำทะเลมีสีดำและตกตะกอนอยู่บนพื้นทรายใต้ น้ำ มีกลิ่นเหม็น ชาวประมงได้เล่าให้ฟังว่า น้ำเสียที่ลงสู่ทะเลทำให้หาดทรายที่มีบริเวณนั้นมีกลิ่นเหม็น น้ำเสีย น้ำทะเลเป็นสีดำ สัตว์น้ำ ปลาขนาดเล็กตายและปลากลายไปจากริมฝั่งทะเลบริเวณนั้น และน้ำทะเลเป็นพิษทำให้เกิดผื่นคันจนต้องไปหาหมอ (เวทีชุมชนบ้านแหลมสันติ, 29 เมษายน 2552)

ภูมินิเวศทะเลละแม

ภูมินิเวศทะเลละแมมีความซับซ้อนและมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงทำให้เกิดระบบนิเวศหลายระบบ ทั้ง ระบบนิเวศชายฝั่ง ระบบนิเวศป่าชายเลน ระบบนิเวศป่าพรุ ระบบนิเวศแนวหญ้าทะเล และ ระบบนิเวศแนวปะการัง ความหลากหลายของระบบนิเวศดังกล่าวนี้ทำให้ทะเลละแมมีทรัพยากรทางทะเลที่อุดมสมบูรณ์พื้นที่หนึ่ง นับเป็นความได้เปรียบของธรรมชาติในแถบพื้นที่นี้ ชายฝั่งทะเลละแมที่มีป่าบก ป่าพรุ ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์

1.ระบบนิเวศชายฝั่งทะเล

ระบบนิเวศชายฝั่งทะเลละแม ประกอบด้วยสภาพที่เป็นเกาะ ที่ราบน้ำทะเลขึ้นถึง แหล่งหญ้าทะเล ปากแม่น้ำ ชายหาด และแนวปะการัง แต่บริเวณทะเลละแมไม่มีเกาะ ระบบนิเวศนี้จึงประกอบด้วย 1) ที่ราบน้ำทะเลขึ้นถึง มีลักษณะเป็นหาดโคลนที่เกิดจากการสะสมตัวของตะกอน และเป็นพื้นที่ชายฝั่งปกคลุมด้วยพรรณไม้ป่าชายเลน ปัจจุบันป่าชายเลนมีอยู่ในหมู่ 3 ตำบลละแม บริเวณปากคลองละแม แต่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม หญ้าทะเลซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีระบบนิเวศซับซ้อนและเปราะบางประกอบด้วยพืชสัตว์ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำหลายชนิด ลักษณะโครงสร้างของป่าชายเลนขึ้นอยู่กับลักษณะทางภูมิศาสตร์ ดิน และคุณสมบัติของน้ำ ความสูงต่ำของพื้นที่ สภาพอากาศ ที่สำคัญของป่าชายเลนคือแหล่งพลังงานและอาหาร เป็นที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ตามธรรมชาติ เป็นแนวป้องกันชายฝั่งทะเล ควบคุมการกัดเซาะพังทลายของฝั่งทะเล ช่วยซับน้ำเสียและเป็นแนวกำบังกระแสน้ำเชี่ยวที่ปากแม่น้ำและพายุหมุน 2) แหล่งหญ้าทะเล เป็นแหล่งพืชน้ำเค็มที่เกิดบนหาดเลนน้ำตื้นใต้ท้องทะเล กลุ่มหญ้าทะเลจะเกิดปกคลุมเป็นพื้นที่กว้างบริเวณไหล่ทวีปที่มีความลาดเทน้อย หญ้าทะเลมีหน้าที่รักษาความมั่นคงแข็งแรงของพื้นที่ชายฝั่งทะเล เป็นแนวกำบังคลื่น ที่วางไข่ และอนุบาลตัวอ่อน เป็นที่หลบภัย แหล่งอาศัย แหล่งอาหารที่สำคัญของปลา สัตว์เลื้อยคลานและสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่อยู่ในทะเล เป็นที่ย่อยอินทรีย์สารและสารอาหารที่ละลายน้ำได้ ทะเลละแมมีแหล่งหญ้าทะเลอยู่จำนวนหนึ่ง ปัจจุบันลดน้อยลงพร้อมกับการหายไปของพะยูนและเต่าทะเล 3) ปากแม่น้ำ เป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่น้ำจืดและน้ำทะเลมาบรรจบกัน มีการทับถมของตะกอนเกิดเป็นพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำและหาดเลน เป็นแนวกำบังแรงลมและคลื่น เป็นที่ตั้งของป่าชายเลนและแหล่งหญ้าทะเล จึงมีความอุดมสมบูรณ์และมีระบบนิเวศที่ซับซ้อน ที่สำคัญ

ของปากแม่น้ำและพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำถือเป็นแหล่งเพาะขยายพันธุ์ แหล่งอนุบาลและแหล่งอาหาร ปากแม่น้ำของทะเลแม คือบริเวณปากคลองทะเลแม ปากคลองตวด ปากคลองหนองบัว 4) **ชายหาด** เป็นสภาพภูมิประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ทะเลชายฝั่ง เป็นแหล่งอาหารของนก ปลา และสัตว์ที่กรองอาหารจากทราย เช่น ปู กุ้ง และหอย 5) **แนวปะการัง** เกิดตามแนวชายฝั่งทะเลตื้นๆ ในเขตร้อนบริเวณไหล่ทวีป และรอบเกาะที่มีปริมาณกลุ่มของสัตว์ทะเลขนาดเล็ก และแต่ละหน่วยที่มีชีวิตของปะการังจะมีพืชพวกสาหร่ายซึ่งสามารถสังเคราะห์แสงได้ภายในเนื้อเยื่อของปะการังเองโดยมีการอาศัยแบบพึ่งพาร่วมกัน แนวปะการังประกอบด้วยโครงสร้างหินปูนที่สร้างขึ้นโดยปะการังเอง มีสัตว์จำนวนมากและหลากหลายชนิดที่อยู่ร่วมกันโดยอาศัยแหล่งอาหารที่ได้จากผลผลิตขั้นปฐมภูมิในแนวปะการัง หน้าที่ของแนวปะการังจะช่วยกรองน้ำให้ไหลเวียนเป็นการรักษาคุณภาพน้ำในเขตชายฝั่งทะเล ลดแรงกระแทกของคลื่นที่กระทบชายฝั่ง ช่วยลดการกัดเซาะ และเป็นแหล่งผลิตทรายละเอียดสีขาวสำหรับชายหาด ทะเลละแมมีแนวปะการังสองแนว

2.ระบบนิเวศป่าพรุ

ป่าพรุเป็นป่าที่มีพื้นที่ลุ่มน้ำขัง ดินเป็นหล่มเลนและมีซากอินทรีย์วัตถุทับถมทำให้ดินยุบตัวได้ง่าย ป่าพรุเป็นป่าที่มีลักษณะเด่นแตกต่างไปจากป่าอื่นๆ เป็นป่าในเขตร้อนประเภทไม่ผลัดใบ เช่นเดียวกับป่าดงดิบชื้น พืชที่ขึ้นในป่าพรุจึงมีการพัฒนาและมีความหลากหลาย ส่วนสัตว์ก็ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ป่าพรุในทะเลแมเป็นป่าพรุชายฝั่งทะเลอยู่ในพื้นที่ตำบลละแมและตำบลสวนแตงในปัจจุบัน พื้นที่ป่าพรุเป็นแนวยาวตลอดฝั่งทะเลละแม และมีอายุนับพันปีเช่นเดียวกับป่าบกในพื้นที่ราบ ที่ราบสูงและพื้นที่ภูเขาทางฝั่งตะวันตกของทะเลละแม ในอดีตเมื่อ ปี 2501 ยังมีพืชตระกูลกระจุตขึ้นอยู่ทั่วไป ชาวบ้านสามารถเก็บต้นกระจุตมาสานเสื่อปูนั่งปูนอนและเครื่องใช้ในบ้านเช่นภาชนะใส่ข้าวเปลือกข้าวสารประเภทกระสอบ โดยเฉพาะชาวนครศรีธรรมราชในพื้นที่อำเภอเชียรใหญ่ที่อพยพเข้ามาในพื้นที่ละแมในต้นทศวรรษ 2500 มีภูมิปัญญาในการทำหัตถกรรมกระจุตได้ใช้กระจุตมาทำเครื่องใช้ในครัวเรือน เมื่อป่าพรุหายไปกระจุตก็หมดไปจากป่าพรุละแมด้วย ภูมิปัญญาที่มีอยู่ก็หายตามไปด้วย สภาพป่าพรุในตำบลละแม อำเภอหลังสวน เป็นป่าพรุใหญ่แหล่งหนึ่งที่ชุมชนในยุคนั้นได้ใช้ประโยชน์ ปี 2500 เป็นต้นมาสภาพป่าพรุก็ยิ่งสมบูรณ์มากมีการทำนาปลูกข้าวในพื้นที่พรุการทำนาในแต่ละปีสามารถเก็บเกี่ยวข้าวได้ 2-3 ปี คือปีที่สองและปีที่สามก็มีต้นข้าวงอกขึ้นมาใหม่สามารถเก็บเกี่ยวได้อีกโดยไม่ต้องปลูกใหม่ สภาพป่าพรุละแมปัจจุบันเป็นป่าพรุเสื่อมโทรมประมาณ 300 ไร่ เป็นของนายทุนนอกพื้นที่ ป่าพรุหมดไปเพราะถูกบุกรุกเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมัน

โครงสร้างป่าพรุในอำเภอละแม ประกอบด้วยไม้ยืนต้นหลายชนิดและมีชั้นเรือนยอด 3 ชั้น คือ **ไม้ยืนต้นชั้นบน** เป็นชั้นที่ไม่มีมีความสูง 24-37 เมตร มีขนาดตั้งแต่กลางจนถึงใหญ่ มีเรือนยอดชิดกันต่อเนื่อง ไม้ที่พบทั่วไป ได้แก่ จันทน์ป่า ดังหนใบเล็ก กาบอ้อย กาบพร้าว อ้ายบัว ขนุนนก

ตาแป้ ชมพู่เสม็ด ดังหน่อหนอนพรุ ช้างให้ สะท่อนนก แดงพรุ มะมุด ตีนเป็ดดำ ตีนเป็ดทะเล ตีนเป็ดพรุ ตีนนก ทองบั้ง ทังใบเล็ก ทังมัน กาตะ ดันหยงพรุ ชมพู่ป่า และหัวชนิดต่าง ๆ เป็นต้น **ไม่มียันทันชั้นรองลงมา** เป็นชั้นที่ไม่มีมีความสูง 23 เมตรลงไป มีขนาดเล็ก จนถึงขนาดกลาง เรือน ยอดชิดกันเป็นกลุ่มๆ แต่ส่วนใหญ่เรือนยอดมักจะขาดตอน ไม้ที่พบทั่วไปได้แก่ จันทร์ป่า ปาหนัน ช้าง เตยย่านน้อย พญาไม้ ละไมป่า เงาะป่า ประม เข็มป่า มะเภา เป็นต้น **พืชชั้นล่างสุด** เป็นชั้นพืช พื้นล่าง เช่น รัศมีเงิน หมากแดง หลุมพี หวาย สะเดา กะพ้อแดง หวายตะกล้าทอง เต่าร้าง หวายน้ำ หมากงาช้าง หวาวชะโอน หมากลิ้ง เตย บอน เฟิร์น หวายสะเดาน้ำ เป็นต้น

ในอดีตละแวกมีพื้นที่ป่าพฤษภาคมใหญ่ประมาณไม่น้อยกว่า 2,000 ไร่ (สัมภาษณ์ แว อ่อน สติ, 14 ตุลาคม 2552) เป็นป่าพฤษภาคมที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงทำหน้าที่เป็นแหล่งอาหารของสัตว์และพืช มีองค์ประกอบของดินที่ดินชั้นล่างเป็นดินเลนทะเล มีสารประกอบกำมะถัน ดินในป่าพฤษภาคมเกิดจากการทับถมของซากอินทรีย์วัตถุซากพืชซากสัตว์ทับถมเป็นชั้นหนาจนอยู่ใต้ผิวน้ำจึงสลายได้ช้าเรียกว่าดินอินทรีย์มีสีน้ำตาล น้ำหนักเบาและอุ้มน้ำได้ดี ป่าพฤษภาคมอินทรีย์ปิดหน้าดินเดิมประมาณครึ่งเมตรถึงห้าเมตร ส่วนน้ำป่าพฤษภาคมมีน้ำขังตลอดปี การไหลเวียนของน้ำขังน้ำไหลเอื่อยๆ ไม่หยุดนิ่ง เนื่องจากการทับถมและสลายตัวของซากพืชและซากสัตว์เป็นเวลานานนับร้อยๆ ปี น้ำจึงมีสีน้ำตาลเป็นสีของน้ำฝาดที่เป็นน้ำที่เกิดจากการสลายตัวของซากพืชซากสัตว์ มีรสเผื่อน มีสภาพเป็นกรดอ่อนๆ ปัจจุบันป่าพฤษภาคมถูกบุกรุกเพื่อปลูกปาล์มน้ำมันและยางพารา ป่าพฤษภาคมที่เคยสมบูรณ์กลายเป็นป่าพฤษภาคมเสื่อมโทรมที่เหลืออยู่ประมาณ 300 ไร่ เป็นของนายทุนนอกพื้นที่ ร่องรอยของสภาพป่าพฤษภาคมปัจจุบันมีต้นเสม็ดขาวขึ้นอยู่หนาแน่น พืชพรรณไม้อื่นๆ หายไปโดยเฉพาะพืชที่มีพุ่มและพืชที่มีรากค้ำยันและรากหายใจหมดไปเพราะถูกบุกรุกเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยเลี้ยงสัตว์และปลูกปาล์มน้ำมันและยางพารา ต่อมาด้วยความอ่อนแอของระบบรัฐและความเข้มแข็งของระบบทุน ตลอดจนความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและ/หรือนักการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นพื้นที่ป่าพฤษภาคมซึ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติกลายเป็นที่ดินของนายทุนนอกพื้นที่ได้ สภาพพฤษภาคมไปด้วยสาเหตุหลายประการคงเหลือร่องรอยเพียงต้นเสม็ดขาวและไม้ชั้นล่างไม่กี่ชนิด ได้แก่ ประมทะเล ย่านลิเภา กก และพืชตระกูลหญ้า ส่วนพันธุ์สัตว์เกือบไม่พบพันธุ์สัตว์ในป่าพฤษภาคมอยู่เฉพาะนกบางชนิดและสัตว์เลื้อยคลานต่างๆไป

3.ระบบนิเวศป่าชายเลน

ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงทั้งพรรณพืชและพันธุ์สัตว์ที่ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสภาพดินเลน น้ำกร่อย และน้ำทะเลท่วมถึงสม่ำเสมอในบริเวณชายฝั่งทะเลในเขตน้ำขึ้นน้ำลงและบริเวณเกาะต่างๆ ป่าชายเลนในอำเภอละมั่งอยู่บริเวณ หมู่ 1 หมู่ 3 ตำบลละมั่ง หมู่ที่ 2 บ้านดวด หมู่ 6 บ้านหนองบัว ตำบลสวนแดง เป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตหลายชนิด ทั้งพืชและสัตว์ ป่าชายเลน ในอดีตชาวบ้านดวดใช้ประโยชน์จากป่าผืนนี้ทั้งในด้านพลังงานและตัดไม้ใช้สอยนอกจากนี้ชาวบ้านรู้ดีว่าผืนป่าบริเวณนี้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ

ซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของชุมชนชาย ป่าชายเลนมีสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่หนาแน่น อาศัยเป็นเกราะกำบังทางธรรมชาติแห่งนี้เป็นที่วางไข่หาอาหารและเจริญเติบโตกลายเป็นรายได้ในการยังชีพของชาวบ้านเมื่อยามฤดูมรสุมใหญ่ ป่าชายเลนยังมีหน้าที่สำคัญในการช่วยป้องกันภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะเป็นเกราะกำบังและลดความรุนแรงของคลื่นลมชายฝั่งช่วยดักตะกอนสิ่งปฏิกูลและสารพิษต่างๆ มิให้ไหลลงสู่ทะเลในบริเวณชายฝั่งและในทะเล ส่วนพรรณไม้ที่ขึ้นตามป่าชายเลนมีรากค้ำยันออกมาจากโคนต้นและขึ้นบริเวณแนวป่าชั้นในได้แก่ โกงกาง ถัดมาด้านนอกมีพรรณไม้ที่มีรากค้ำยันพิเศษ ได้แก่ แสม ลำพู ประสัก ถัดมาอีกชั้นมีพรรณไม้ที่มีรากอากาศแผ่แผ่พื้นดินเลนเรียกว่า รากหายใจ ได้แก่ แสมทะเล แสมขาว ปาด หรือ ลำแพนหิน มักขึ้นอยู่เป็นกลุ่มหนาแน่น ถัดเข้ามาด้านในจะพบโกงกางใบใหญ่ โกงกางใบเล็ก ปะปนกับกลุ่มของประสัก ถั่วขาวหรือถั่วดำ และโปรง ตะบูนขาว ขึ้นแทรกห่างๆ อยู่ในแนวเขตนี้ ป่าชายเลนด้านในติดฝั่งมีดินเลนค่อนข้างแข็ง น้ำกร่อย ดิ่งสูงขึ้น จะพบตะบูนดำ หงอนไก่ทะเล หลุมพอทะเล ฝาด ลำพู ลำแพนหิน ตาตุ่มทะเล แคทะเล บริเวณพื้นล่างของป่าชายเลนด้านในมี เฟินหรือปรงทะเล เหงือกปลาหมอ จาก เบ่งทะเล ขึ้นทั่วไป ปัจจุบันพื้นที่ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์สัตว์น้ำจำนวนมากโดยเฉพาะปูทะเลและปูม้า ลดน้อยลงจนน่าใจหาย สภาพป่าที่เคยมีต้นไม้หลากหลายชนิดขึ้นเกี่ยวพันกันเป็นพืดลดน้อยลงน่าตกใจ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งเน้นการผลิตเพื่อขายเป็นหลักทำให้มีการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง แหล่งชุมชน การเกษตรกรรมและกิจกรรมอื่นอีกหลายประเภทได้ขยายไปสู่ชายฝั่งทะเล จนทำให้ป่าชายเลนลดลงอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันป่าชายเลนของอำเภอละแมเหลือน้อยมาก เฉพาะบริเวณปากคลองละแม คลองหนองบัว และคลองตวด การบุกรุกป่าชายเลนเนื่องจากการเข้าไปทำประโยชน์ของผู้คนทั้งในเรื่องการลักลอบตัดไม้ การสร้างท่าเทียบเรือ การสร้างแหล่งชุมชน ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลงจากทศวรรษ 2500 ซึ่งมีประมาณไม่น้อยกว่า 1,000 ไร่เหลือเพียงไม่ถึง 10 ไร่ ส่วนที่หายไปกลายเป็นนาุ้ง ที่อยู่อาศัย และสวนปาล์มน้ำมัน ปัจจุบันป่าชายเลนที่เคยมีตลอดชายฝั่งทะเลละแมเหลือน้อยมากเฉพาะบริเวณปากคลองละแม คลองหนองบัวและคลองตวด การลดลงของป่าชายเลนละแมในระยะแรกลดลงเพราะการบุกรุกเข้าไปสร้างที่อยู่อาศัยของผู้อพยพย้ายถิ่น การบุกรุกป่าชายเลนเนื่องจากการเข้าไปทำประโยชน์ของผู้คนทั้งในเรื่องการลักลอบตัดไม้ การสร้างท่าเทียบเรือ การสร้างแหล่งชุมชน (เวทีชุมชน, 3 มิถุนายน 2552)

การหายไปของป่าชายเลนเนื่องจากการเข้าไปทำนาุ้ง การสร้างที่อยู่อาศัย ปลุกปล้ำมน้ำมัน จากความเสื่อมโทรมระบบนิเวศชายฝั่งส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ ความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนแบ่งเป็น 2 ช่วงคือ ในปี 2504-2522 สาเหตุหลักของการทำลายคือการบุกรุกป่าชายเลนเพื่อตัดไม้ทำฟืนเผาถ่าน การสร้างที่อยู่อาศัย สร้างชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลนทั้งบริเวณปากคลองหนองบัว และชายฝั่งทะเลรวมทั้งการสร้างที่จอดเรือของประมงพื้นบ้าน ส่วนในปี 2529 มีสาเหตุหลักมาจากการทำนาุ้งในละแมมีการทำนาุ้งของเอกชนหลายรายและยังทำมาถึงปัจจุบันและการสร้างชุมชนและแม้ว่าป่าชายเลนละแมจะเหลือเพียงเล็กน้อยและชุมชนหมู่บ้านหมู่ 3 ตำบลละแมพยายามอย่างยิ่งที่จะสงวนไว้ด้วยกันช่วยดูแลอย่างเข้มข้นโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นกำลังสำคัญในการปกป้องป่าชาย

เลนผืนสุดท้ายรวมทั้งการร่วมกันฟื้นฟูด้วยการปลูกป่าเพิ่มโดยสร้าง การมีส่วนร่วมทั้งชุมชนและโรงเรียนเป็นเครือข่ายกับโครงการเฉลิมพระเกียรติโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับภาคเอกชนปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ปีที่ 50 (เวทีชุมชน, 3 มิถุนายน 2552)

4. ระบบแนวหญ้าทะเล

แนวหญ้าทะเลเป็นระบบนิเวศที่มีความสำคัญมากระบบนิเวศหนึ่งซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรสิ่งมีชีวิต แหล่งหญ้าทะเลเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ของสัตว์ทะเลและสัตว์น้ำเศรษฐกิจทั้งกุ้งหอยปูปลา หญ้าทะเลเป็นอาหารที่สำคัญของพะยูนและเต่าทะเลและเป็นที่วางไข่ แหล่งอนุบาลตัวอ่อน และที่พักพิงอาศัยของปูปลากุ้งหอย ปูม้า ไข่เดือนทะเล รวมทั้งสัตว์น้ำเค็มขนาดเล็กนานาชนิดและเป็นแหล่งทำมาหากินเพื่อยังชีพของชุมชนชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่ง ชาวประมงละแวกเรียกหญ้าทะเลว่า “หญ้ายูน” มีความสำคัญต่อสัตว์ทะเลในฐานะเป็นแหล่งพักพิงอยู่อาศัยอนุบาลตัวอ่อนและแหล่งอาหาร โดยเฉพาะปลา กลุ่มกุ้ง กลุ่มหอย ปูม้าซึ่งจัดเป็นสัตว์ทะเลขนาดเล็ก และสัตว์ทะเลขนาดใหญ่ เช่น เต่าทะเล และพะยูน นอกจากนั้นแหล่งหญ้าทะเลยังทำหน้าที่ปรับปรุงคุณภาพน้ำทะเลเพราะหญ้าทะเลมีระบบรากที่จับยึดเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดินได้เป็นอย่างดี หญ้าทะเลเป็นระบบนิเวศแรกที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงบนบกที่เป็นแผ่นดินที่เกิดจากมนุษย์ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่อยู่อาศัยใกล้ชายฝั่งทะเล การทำการเกษตรและการพัฒนาด้านเกษตรทั้งการเพาะปลูกและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เช่น การเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล แหล่งหญ้าทะเลและป่าชายเลนเป็นประตูกันระหว่างกิจกรรมบนชายฝั่งกับทะเลรวมทั้งแนวปะการังและการประมง (สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทะเล, 2552)

ทะเลในจังหวัดชุมพรมีหญ้าทะเลอยู่ที่เกาะเวียง แหลมแท่น อ่าวทุ่งคาสวีและทะเลละแมรวมพื้นที่ 10,809 ไร่ จากพื้นที่อ่าวไทยฝั่งตะวันออกซึ่งมีแหล่งหญ้าทะเล 10,836 ไร่ อยู่ในจังหวัดเพชรบุรี 10 ไร่ พื้นที่อ่าวมะนาวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 20 ไร่ ที่เหลือ 10,809 ไร่ เป็นแหล่งหญ้าทะเลในจังหวัดชุมพร ซึ่งมีอยู่ 3 แหล่งคือ เกาะเวียง-แหลมแท่น อ่าวทุ่งคา-สวี และปากน้ำละแมรวม 10,809 ไร่ มีหญ้าทะเล 3 ชนิด คือ หญ้ากุยช่ายเข็ม (*Halodule pinifolia*) หญ้าเงาใส (*H. decipien*) และหญ้าเงาแคระ (*Halophila beccarii*) ส่วนหญ้าทะเลในทะเลไทยพบหญ้าทะเล 12 ชนิดพันธุ์ จากจำนวนที่พบทั้งหมดทั่วโลก 58 ชนิดพันธุ์ (สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทะเล, 2552)

สำหรับสัตว์ทะเลที่ดำรงชีวิตในแหล่งหญ้าทะเลและกินหญ้าทะเลเป็นอาหารโดยตรงคือเต่าทะเลบางชนิดและพะยูนซึ่งปัจจุบันเป็นสัตว์ทะเลหายาก ในทะเลละแมในอดีตมีพะยูนอยู่หลายตัวแต่ปัจจุบันหายไปยังคงมีเต่าทะเลอยู่บ้าง แหล่งหญ้าทะเลละแมมีสองแหล่งคือ ชายฝั่งทะเลบริเวณหมู่ 5 บ้านแหลมสนติ ตำบลละแม ทางด้านทิศเหนือของแนวปะการังที่ชาวประมงเรียกว่า “กรังตะรอนนาหรือปะการังตะกองนา” และทางด้านตะวันออกของแนวปะการังขนาด

ใหญ่แนวโน้ที่เรียกว่า “กรังแต้มหรือปะการังแต้ม” ที่อยู่ห่างจากชายฝั่งประมาณ 3,000 เมตร อีกแห่งหนึ่งคือแถบชายฝั่งทะเลหน้าหมู่ 6 บ้านหนองบัว ตำบลสวนแตงเป็นแหล่งหญ้าทะเลขนาดใหญ่ทอดตัวขนานไปกับแนวปะการังขนาดใหญ่หรือกรังแต้มคือ “กรังคันทาและปะการังขนาดเล็กคือกรังกองกลาง” (สัมภาษณ์ พเยาว์ เอี่ยมสำอาง ,27 สิงหาคม 2552)

แหล่งหญ้าทะเลและแมมีสองแหล่งคือ ชายฝั่งทะเลบริเวณหมู่ 5 บ้านแหลมสันติ ตำบลละแมทางด้านทิศเหนือของแนวปะการังที่ชาวประมงเรียกว่า “กรังตะรอนาหรือปะการังตะกองนา” และทางด้านตะวันออกของแนวปะการังขนาดใหญ่แนวโน้ที่เรียกว่า “กรังแต้มหรือปะการังแต้ม” ที่อยู่ห่างจากชายฝั่งประมาณ 3,000 เมตร อีกแห่งหนึ่งคือแถบชายฝั่งทะเลหน้าหมู่ 6 บ้านหนองบัว ตำบลสวนแตงเป็นแหล่งหญ้าทะเลขนาดใหญ่ทอดตัวขนานไปกับแนวปะการังขนาดใหญ่หรือกรังแต้มคือ “กรังคันทาและปะการังขนาดเล็กคือกรังกองกลาง” (เวทีชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้, 22 ตุลาคม 2552) ในส่วนลักษณะหญ้าทะเลในละแมชาวประมงเรียกว่า “หญ้ายูน” หมายถึงหญ้าของพะยูนมี 3 ชนิด คือ หญ้าจุกหอมจุกเทียม หญ้าเงาใส หญ้ากุยช่ายเข้ (สัมภาษณ์ พเยาว์ เอี่ยมสำอาง ,27 สิงหาคม 2552)

หญ้าจุกหอมจุกเทียม คือหญ้าเงาแคระ *Halophila beccarii*: Hb ลักษณะ ต้นประกอบด้วยใบเกิดเป็นกระจุก 4-8 ใบ ใบยาวรี กว้าง 2.36-4.7 มิลลิเมตร ยาว 1.25-5 เซนติเมตร มีเส้นใบตามยาว 3 เส้นไม่มีเส้นขวางใบ ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียเกิดบนต้นเดียวกันหรือแยกต้น แหล่งอาศัยขึ้นในพื้นที่โคลนหรือโคลนปนทรายบริเวณปากแม่น้ำและอ่าวที่คลื่นลมสงบมักโผล่พ้นน้ำขณะน้ำลง

หญ้าใบมะกรูดขน คือหญ้าเงาใส *H. decipien*: Hd ลักษณะ มีลักษณะก้ำกึ่งระหว่างหญ้าใบมะกรูดและหญ้าเงาใบเล็ก ใบเรียวยาว 1-1.4 เซนติเมตร กว้าง 3-5 มิลลิเมตร ด้านบนและด้านล่างของใบและด้านบนของใบเกล็ดมีขน มีเส้นขวางใบ 6-8 คู่ขอบใบมีหนาม แหล่งอาศัย หญ้าเงาใสขึ้นในระดับน้ำตื้นจนถึงความลึก 36 เมตร

หญ้าสาย คือหญ้ากุยช่ายเข้ *Halodule pinifolia*: Hp ลักษณะ ต้นตั้งตรงสูง 5-24 เซนติเมตร ใบผอมยาว ปลายใบมีรอยหยักแหลม ขอบใบเรียบ แหล่งอาศัย ขึ้นบริเวณชายฝั่งที่พื้นเป็นทรายหรือทรายปนโคลน ตั้งแต่ระดับชายฝั่งที่น้ำขึ้นถึงจนถึงระดับต่ำกว่าระดับน้ำลงต่ำสุด (สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2549)

ปัจจุบันแหล่งหญ้าทะเลในละแมเสื่อมโทรมมากทั้งจากเรือหางยาวของชาวประมงเองและเรืออวนรุนอวนลากที่ลากเอาหญ้าทะเลทำให้หญ้าทะเลตาย ที่มีอยู่ปัจจุบันมีปริมาณน้อยมาก พะยูนและเต่าทะเลจึงหายไปจากทะเลละแมด้วย ทั้ง ๆ ที่มีการบันทึกว่าเป็นแหล่งหญ้าทะเลแหล่งหนึ่งในอ่าวไทยของจังหวัดชุมพร

5. ระบบนิเวศแนวปะการัง

แนวปะการังเป็นระบบนิเวศทางทะเลที่สำคัญต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ จำนวนมาก แนวปะการังเป็นแหล่งอนุบาลตัวอ่อน แหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งหลบภัย แหล่งอาหาร แหล่งวางไข่ แหล่งผสมพันธุ์ และที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ทะเลนานาชนิด เช่น เต่าทะเล หมึก กุ้ง หอย ปลา

โดยเฉพาะปลา จากการสำรวจพบปลาในแนวปะการังมากกว่า 800 ชนิด แนวปะการังในทะเลแมพบในบริเวณชายฝั่งทะเลเขตน้ำตื้นเป็นแนวปะการังธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นที่อยู่อาศัยของปู กุ้ง หอย เต่า โลมา และพะยูน แต่ละแนวมีชื่อเรียกเพื่อการเรียกขานและการสื่อสารในหมู่ชาวประมงด้วยกันทั้งเพื่อกำหนดจุดการจับสัตว์น้ำ และการบอกตำแหน่งแห่งที่ของทะเลและเรือ ตลอดจนความปลอดภัยของหมู่ชาวประมงเป็นพิกัดทางทะเลตามภูมิปัญญาประมงพื้นบ้านที่เกิดจากการเรียนรู้ การรู้จัก การเข้าใจและการเข้าถึงทะเลแหล่งทำมาหากิน เป็นที่น่าสนใจสำหรับแนวปะการังในทะเลและแมว่าแนวปะการังแต่ละแหล่งมีชื่อเรียกเพื่อการเรียกขานและการสื่อสารในหมู่ชาวประมงด้วยกันทั้งเพื่อกำหนดจุดการจับสัตว์น้ำ และการบอกตำแหน่งแห่งที่ของทะเลและเรือ ตลอดจนความปลอดภัยของหมู่ชาวประมงเป็นพิกัดทางทะเลตามภูมิปัญญาประมงพื้นบ้านที่เกิดจากการเรียนรู้การรู้จัก การเข้าใจและการเข้าถึงทะเลแหล่งทำมาหากิน ในขณะเดียวกันเป็นเครื่องมือในการสื่อสารระหว่างชาวประมงด้วยกันท่ามกลางความเว้งว้างไร้ขอบเขตของทะเลอ่าวไทย และ/หรือผู้เกี่ยวข้องดูแลทะเล เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่นที่ดูแลและวังทะเลและฝั่งทะเลไทย แนวปะการังหรือที่ชาวประมงละแมเรียกว่า “กรัง” เป็นคำที่เกิดจากการกลมกลืนเสียงของคำว่า “ปะการัง” ตามลักษณะภาษาไทยถิ่นใต้ที่ใช้คำสันและตัดคำจากภาษาไทยกลางให้สั้นลงให้เหมาะกับบริบทความเว้งว้างของทะเลที่คำพูดจะต้องสั้น ง่าย จึงจะเข้าใจกันได้ ในบริบทคลื่นลมและความอื้ออึงของทะเล กรังจึงเป็นภาษาเฉพาะถิ่นหลังสวน ละแม คันธุลี และบริเวณใกล้เคียง

แนวปะการังธรรมชาติในทะเลและแมเป็นลักษณะธรณีสัณฐานที่ธรรมชาติสร้างขึ้นให้เกิดทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ทั้ง ปู กุ้ง หอย เต่า โลมา และพะยูน เพราะสัตว์น้ำมีที่อยู่อาศัย มีแหล่งเพาะพันธุ์และแหล่งพักพิงอยู่อาศัยเจริญเติบโตและแหล่งหลบภัยที่ธรรมชาติสร้างขึ้นให้เกิดความสมดุลบริเวณปะการังจึงเป็นแหล่งสัตว์น้ำในทะเลเป็นบ้านของกุ้งหอยปูปลาและสัตว์ทะเลทุกชนิด เพราะเป็นแหล่งที่มีอาหาร มีสาหร่ายและแหล่งหญ้าทะเลในบริเวณใกล้เคียงให้สัตว์น้ำได้ออกหาอาหาร แนวปะการังทั้งสองแนวในทะเลและแมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นทำให้เกิดความสมดุลตามธรรมชาติเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญที่เสริมความเป็นทะเลและแมที่สมบูรณ์จึงเป็นจุดแข็งและโอกาสเชิงสภาพทางภูมิศาสตร์ให้กับเศรษฐกิจละแม ให้ชาวประมงละแมได้มีชีวิตร่วมอยู่กับทะเลได้หากไม่ได้รับผลกระทบจากอวนรุนอวนลากหอยที่เข้ามาดำเนินการในเขตชายฝั่ง 3,000 เมตร และมีการดำเนินการประกอบอาชีพประมงอย่างรู้เท่าทัน มีภูมิคุ้มกัน มีความพอเพียง และมีการเรียนรู้ตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

แนวปะการังในทะเลและแมมี 2 แนว ชาวประมงเรียกว่า “กรังในกับกรังนอก” ทั้งสองแนวทอดขนานไปกับชายฝั่งทะเลและแมในแนวเหนือใต้

1. กรังใน หรือ ปะการังแนวในวางตัวอยู่ในแนวใกล้ชายฝั่งทะเลห่างจากฝั่งประมาณ 3,000 เมตร เป็นแนวเขตสิทธิทางทะเลของประมงพื้นบ้านที่กฎหมายกำหนดแนวเขตอนุรักษทรัพยากรชายฝั่งห้ามเรือประมงขนาดใหญ่หรือเรือประมงพาณิชย์รุกล้ำเข้าไปจับสัตว์น้ำในเขต 3,000 เมตร นับเป็นการจัดการของธรรมชาติในทะเลและแมเพื่อความอยู่รอดของประมงพื้นบ้านเพื่อคุ้มครองสิทธิการทำมาหากินของประมงชายฝั่งที่มีเครื่องมือขนาดเล็ก แต่ในทางปฏิบัติ

เรือประมงอวนลากอวนรุนก็เข้าไปรุนและลากถึงชายฝั่งโดยผู้รับผิดชอบหรือผู้รักษากฎหมายไม่ได้จัดการอย่างหนึ่งอย่างใดและชาวประมงก็ไม่สามารถทำอะไรได้เพราะขาดการสร้างอำนาจต่อรองชุมชนประมงพื้นบ้านจึงไม่มีอำนาจต่อรองใดๆ ทั้งที่ธรรมชาติได้ออกแบบไว้ให้แล้วแต่ไม่สามารถรวมตัวกันจัดการได้เพราะขาดความเข้มแข็งขาดการรวมตัวกันเป็น “ชุมชน” ได้ แนวปะการังแนวในเขต 3,000 เมตร มีจำนวน 11 กอง ประกอบด้วย กรังหลักไก่ กรังกองสุด กรังคันทนา กรังกองกลาง กรังลูกอ่อน กรังยายเหียง กรังแห้ง กรังดอนซั้ง กรังตาพลัด กรังตะรอนา และกรังแต้ม วางตัวเป็นสองแนว กรังแนวที่หนึ่งมี 8 กอง ประกอบด้วย กรังแม่ลูกอ่อน กรังปากหัก กรังลาบ กรังคลองนา กรังราบ กรังหิน กรังแห้ง กรังตาพลัด กรังแนวที่สอง ประกอบด้วย กรังแต้ม กรังคันทนา กรังกองกลาง กรังตาพลัด กรังหลักไก่ และกรังกองสุด ลุงไข่ได้พรรณนาถึงตำแหน่งปะการังในทะเลแม่ไว้ว่า “กรังแนวนี้ประกอบด้วย **กรังแม่ลูกอ่อน** อยู่ข้างปากคลองละแม สามารถมองเห็นได้จากชายฝั่ง ต่อจากนั้นคือ **กรังปากหัก** ถัดไปทางใต้เป็น**กรังลาบและกรังคลองนา** เมื่อพ้นปากคลองควดจะถึง**กรังราบ** แต่ถ้าตั้งต้นจากตำบลละแมที่**กรังหินหรือกรังแห้ง** แนวกรังแห้งมีหอยมือเสือชุมชุมซึ่งชาวประมงบางคนเก็บไปเป็นอาหาร ต่อจากนั้นถึง**กรังตาพลัด** ที่เรียกกรังตาพลัดเพราะมีเรือเล่าขานต่อๆ กันมาไม่น้อยกว่าร้อยปีว่า ตาพลัด ชาวประมงไปตกเบ็ดที่กรังนี้แล้วถูกลมพัดพาตาพลัดหายสาบสูญไป ครอบครัวก็ลงความเห็นกันว่าตาพลัดเสียชีวิตแล้วมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ อีกสิบปีต่อมาตาพลัดก็กลับมาและเล่าว่าลมได้พัดพาไปถึงจังหวัดระยอง และใช้เวลาในการเดินทางกลับมานานมาก จึงเรียกปะการังที่เป็นจุดที่ตาพลัดหายไปว่า “**กรังตาพลัด**” ต่อจากนั้นถึง**กรังแต้ม**ซึ่งมีหอยมือเสือขนาดเท่ากระดิ่ง และต่อด้วยกรังคันทนาซึ่งมีลักษณะคล้ายคันทนา และถึงกรังกองการ กรังตาก และกรังหลักไก่ (สัมภาษณ์ พเยาว์ เอี่ยมสำอางค์, 22 ตุลาคม 2552)

2. กรังนอก หรือ ปะการังแนวนอก วางตัวอยู่ห่างจากฝั่งประมาณ 6,000 เมตรในแนวเหนือใต้เช่นกัน ประกอบด้วย กรังธง กรังลูกช้างกองใน กรังลูกช้างกองนอก และกรังโค้ง กรังราบ หินเขียวหรือหินแดง กรังโค้งน้อย กรังดอนทราย (สัมภาษณ์ พเยาว์ เอี่ยมสำอางค์, 22 ตุลาคม 2552) ลุงไข่ได้บันทึกไว้ว่า “จากทางเหนือเริ่มต้นที่**กรังธง** เป็นกรังที่มีรูปร่างคล้ายธง ทางใต้เป็น**กรังลูกช้างกองใน** ไม่ไกลกันนักเป็น**กรังลูกช้างกองนอก** ไกลออกไปมากเป็นกรังสุดท้ายในทะเลละแมเรียกว่า**กรังโค้ง**”

สำหรับแนวปะการังแต่ละที่จะมีลักษณะเฉพาะและมีลักษณะพิเศษ เช่น

กรังแห้ง อยู่บริเวณพื้นที่หมู่ 1 ตำบลละแมและหมู่ 5 โดยเฉพาะปากคลองละแมหรืออ่าวละแม กรังชุดนี้มีทั้งกรังขนาดเล็กคือ กรังลูกอ่อน อยู่ตรงปากคลองละแม ทางด้านทิศใต้เป็นกรังยายเหียงซึ่งตำนานเล่าว่ายายเหียงเป็นผู้พบกรังนี้ ถัดจากกรังลูกอ่อนเป็นกรังขนาดใหญ่คือกรังแห้ง ที่เรียกว่ากรังแห้งเพราะเมื่อน้ำลดก็สามารถเห็นกรังนี้ได้ชัดเจน ที่กรังแห้งมีหอยมือเสือที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้นำไปปล่อยไว้ ทางด้านทิศใต้ของกรังแห้งคือกรังตาพลัด มีตำนานเล่าขานที่ชาวประมงจำได้ทุกคน

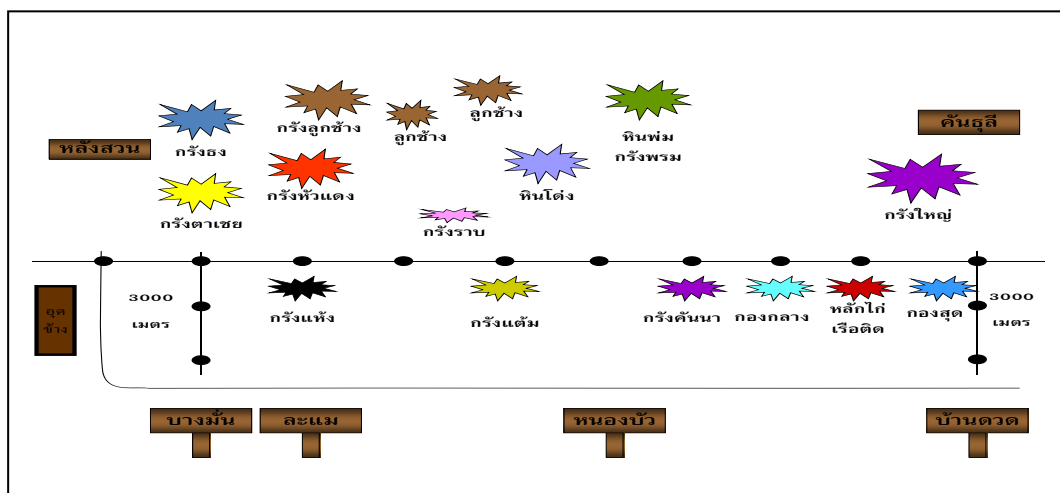
กรังแต้ม กรังตะรองนา อยู่ตรงกับพื้นที่หมู่ 5 ตำบลละแม กรังตะรองนาเป็นกรังขนาดเล็ก อยู่ใกล้ฝั่งประมาณ 2,000 เมตร ไกลออกไปประมาณ 3,000 เมตรเป็นกรังขนาดใหญ่คือกรังแต้ม ซึ่งมีสาหร่ายและหอยมือเสือ บริเวณทางเหนือของกรังตะรองนาเป็นดอนหญ้าทะเลและที่อยู่ของปลาพะยูน ทางด้านใต้ท้ายกรังตะรองนาเป็นดอนกัลปังหา

กรังคันทนา กรังกองกลาง อยู่ด้านหน้า หมู่ที่ 6 บ้านหนองบัว ตำบลสวนแตง กรังคันทนาเป็นกรังขนาดใหญ่ กรังกองกลางมีขนาดเล็กอยู่ทางใต้ของกรังคันทนา ตามแนวของกรังคันทนา มีสาหร่ายและระหว่างชายฝั่งกับกรังคันทนาและกรังกองกลางมีดอนหญ้าทะเลขนาดใหญ่และสาหร่ายยาวขนานไปกับกรังคันทนาและกรังกองกลางเป็นที่อยู่ของพะยูน

กรังหลักไก่อ กรังกองสุด กรังหลักไก่ออยู่ห่างจากฝั่งประมาณ 3,000 เมตร ตรงกับพื้นที่หมู่ 9 บ้านทะเลงาม ตำบลสวนแตง ใกล้ปากคลองตวด ทางด้านทิศใต้ของกรังหลักไก่อเป็นกรังกองสุด ที่เรียกว่ากรังกองสุดเพราะเป็นกรังกองสุดท้ายของเขตทะเลละแมอยู่ติดบริเวณตำบลคันธูลี อำเภอกาบัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ส่วนกรังนอก ที่อยู่ห่างจากชายฝั่งทะเลไป 6,000 เมตร ทางด้านทิศตะวันออกของชายฝั่งนั้น มีกรังต่าง ๆ คือ กรังราบหินเขียวหรือหัวแดง เป็นกรังขนาดใหญ่เช่นกัน มีกัลปังหาดำ หรือ กัลปังหาหวาย กรังธงเป็นกรังขนาดใหญ่เช่นกัน มีรูปร่างคล้ายผืนธงรูปสามเหลี่ยม กรังลูกช้างกองใน เป็นกรังขนาดใหญ่และยาว มีลักษณะคล้ายลูกช้าง กรังลูกช้างกองนอก มีขนาดย่อมและสั้นกว่า กรังลูกช้างกองใน กรังโค้ง เป็นกรังขนาดใหญ่มาก เกือบใหญ่ที่สุดในกรังของทะเลละแม มีหินเขา กวาง และหินดอกเห็ด และมีดอนทราย วางตัวอยู่ในแนวเหนือใต้ ตรงมุมทางด้านทิศเหนือด้านชายฝั่งมีกรังขนาดเล็กเรียกว่ากรังโค้งน้อย (สัมภาษณ์ พเยาว์ เอี่ยมสำอางค์, 2 พฤศจิกายน 2552)

สำหรับการวางตัวของแนวปะการังทั้งแนวในและแนวนอกสามารถสร้างภาพจำลองได้ตามภาพข้างล่างนี้

ภาพจำลองการวางตัวของแนวปะการังแนวในและแนวนอก

ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวนี้เป็นฐานเศรษฐกิจผู้คนตั้งแต่ครั้งให้พื้นที่ตำบลละแม อำเภอหลังสวนซึ่งเป็นช่วงที่ทรัพยากรธรรมชาติยังอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนเมื่อพัฒนามาเป็นอำเภอละแมที่ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบันผ่านมา 50 ปี ทรัพยากรธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์และเป็นจุดได้เปรียบในการประกอบอาชีพได้เสื่อมโทรมลงเพราะมีการใช้ทรัพยากรกันมากมายเป็นไปดังคำกล่าวที่ว่า “ชุมชนตั้งใหม่จะใช้ป่าและทรัพยากรทุกอย่างอย่างหนักเพื่อให้อยู่รอดกับสภาพแวดล้อมใหม่ที่ไม่รู้จักคุ้นเคย ทำให้ระบบนิเวศป่าซึ่งรวมถึงดินและน้ำในที่ต่ำถูกทำลาย” ทรัพยากรธรรมชาติฐานเศรษฐกิจที่สำคัญในละแมปัจจุบันจึงเสื่อมโทรมไปจากการใช้ประโยชน์ให้เป็นทุนในยุคทุนนิยม ปัจจุบันชุมชนละแมโดยเฉพาะภาคครัวเรือนมีรายจ่ายมากกว่ารายได้และมีหนี้สินเพราะในการดำรงชีวิตไม่ได้ปรับปรุงให้สมดุลระหว่างอาชีพกับฐานทรัพยากรประกอบกับเมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้น มีความต้องการเพิ่มขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติจึงเสื่อมโทรมจากการใช้ที่ไม่รู้เท่าทันและขาดความพอเพียงในขณะที่ครัวเรือนขาดแหล่งอาหารทั้งจากธรรมชาติและแหล่งที่สร้างขึ้นเพราะไม่มีการจัดการเพื่อรักษาและเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ ทรัพยากรธรรมชาติทั้ง ดิน น้ำ ป่า และทะเลจึงเสื่อมโทรมอย่างหนักและเกินกำลังกู้คืนเมื่อวิถีของชุมชนมีความเป็นปัจเจกและเป็นสังคมบริโภคนิยมมากขึ้น

ระบบเศรษฐกิจชุมชนละแม

จากสภาพภูมิประเทศที่เป็นผืนป่าและทะเลอ่าวไทยซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการดำรงชีพได้ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้คนได้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานในผืนป่าของเมืองหลังสวนเมื่อประมาณร้อยกว่าปีที่ผ่านมา การตัดสินใจของผู้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่ทั้งชุมชนดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ต่างก็ใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติเป็นเป็นหลักในการตัดสินใจที่สำคัญ

ระบบเศรษฐกิจของผู้เข้าไปทำมาหากินและตั้งถิ่นฐานในเขตป่าทางด้านทิศใต้ของพื้นที่เมืองหลังสวนในระยะแรกเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพทำเพื่อกินเพื่ออยู่และขายเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่สามารถทำเองและหาเองได้ และเมื่อประเทศปรับระบบเศรษฐกิจเป็นระบบทุนนิยมที่เงินเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิต ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงในปี 2398 ที่ทำให้เกิดเศรษฐกิจระบบทุนนิยมและส่งผลกระทบสู่ภาคชนบทที่เป็นระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพในช่วงต่อมา หลังสนธิสัญญาเบาว์ริงเศรษฐกิจของไทยเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจแบบเงินตราซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่ได้รับแรงกระตุ้นจากปัจจัยภายนอกคือ การตอบสนองการค้าขายของตลาดโลกและการให้ความสำคัญกับตลาดต่างประเทศเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจไทยจากเศรษฐกิจแบบพอเลี้ยงตนเองไปสู่เศรษฐกิจส่งออกที่ขึ้นอยู่กับสินค้าเฉพาะอย่างเพียงไม่กี่ชนิดและข้าวได้กลายเป็นสินค้าที่สำคัญที่สุด (สมภาพ มานะรังสรรค์, 2526)

ผู้คนในพื้นที่หลังสวนที่ตั้งถิ่นฐานหนาแน่นบริเวณพื้นที่แม่น้ำหลังสวนและกระจายตัวแบบกระจัดกระจายออกไปตามพื้นที่ราบลุ่ม แต่มีที่ทำกินน้อยทั้งพื้นที่นาและพื้นที่สวน จึงจำเป็นต้องขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่าทางด้านทิศตะวันตกไปทางพะโต๊ะ และป่าทางด้านทิศใต้ไปทาง

ละแหมเพื่อสร้างรายได้ในการดำรงชีวิตและการศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลาน การขยายพื้นที่ทำกินไปทางทิศใต้ได้ขยายไปทั้งทางบกและทางทะเล ทางทะเลเข้าไปทางฝั่งทะเลหลังสวนไปสู่ฝั่งทะเลละแหมปัจจุบันเพื่อทำประมงชายฝั่ง ทางบกก็เข้าไปในเขตพื้นที่ป่าบกเพื่อทำการเกษตร โดยมีผู้อพยพจากหลังสวนเข้าไปตั้งชุมชนในพื้นที่ฝั่งทะเลบริเวณบ้านปากน้ำละแหม ในการขยายพื้นที่ทำกินทางฝั่งทะเล ชาวประมงพื้นบ้านในหลังสวนส่วนหนึ่งได้รับผลกระทบจากการทำประมงขนาดใหญ่ การทำโป๊ะของนายทุนชาวจีนส่งผลให้ชาวประมงพื้นบ้านได้รับผลกระทบเพราะทำประมงขนาดเล็ก ส่วนหนึ่งได้อพยพย้ายถิ่นออกไปทำมาหากินจับสัตว์น้ำชายฝั่งที่อยู่ทางใต้ในพื้นที่ละแหม จึงเกิดการขยายชุมชนออกไปทางทะเลสู่ทะเลละแหมเพิ่มขึ้นจากที่อพยพเข้าไปแต่เดิม การขยายพื้นที่ทำกินของผู้คนหลังสวนจึงขยายออกไปทั้งทางบกและทางทะเล ผู้คนหลังสวนจึงเป็นผู้คนดั้งเดิมของละแหมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานเศรษฐกิจเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้

การจัดระบบเศรษฐกิจในชุมชนละแหมนั้นจัดตามช่วงเวลาจำแนกโดยใช้เส้นเวลาเป็น 2 ช่วง คือช่วงก่อนทศวรรษ 2500 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศยังไม่มีแผนพัฒนาและประชาชนในชนบทสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ ระบบเศรษฐกิจในช่วงนี้เป็นระบบการพึ่งตนเองและการพึ่งกันเองบนฐานความพอเพียงเป็นระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ และช่วงหลังทศวรรษ 2500 เป็นช่วงที่ประเทศเข้าสู่ระบบการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจเป็นแม่แบบที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นระบบทุนนิยมที่เงินเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตเต็มรูปแบบต่อเนื่องจากสนธิสัญญาเบาว์ริง และมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี 2504 การมีแผนพัฒนาดังกล่าวนี้นี้มีประเทศสหรัฐอเมริกาที่เป็นพันธมิตรเข้ามาจัดระบบให้ประเทศไทยและช่วยจัดทำแผนและเปลี่ยนประเทศไทยเป็น “ประเทศด้อยพัฒนา” โดยใช้มาตรฐานตะวันตกนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงฐานคิดและกระบวนทัศน์ในการมองตนเองของคนไทยทั้งประเทศ ความภาคภูมิใจในองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่เคยมีมาทำให้มีชีวิตรอดประเทศชาติรอดเกิดความสับสน คนไทยขาดความเชื่อมั่นและความมั่นใจในพื้นที่ยืนของตนเองด้วยวาทกรรมของประเทศตะวันตกที่ว่า “ด้อยพัฒนา” ในช่วงนี้ชุมชนชนบทได้รับผลกระทบที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิธีคิดที่เกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวจากการพึ่งตนเองภายในชุมชนและเครือข่ายทางสังคมมาสู่การพึ่งพาภายนอกทั้งรัฐ นายทุน และเทคโนโลยีเพื่อลบล้างความด้อยพัฒนาและสร้างการยอมรับว่าทันสมัยด้วยการรับเอาแบบอย่างและวัฒนธรรมตะวันตกที่นิยมวัตถุและเปลี่ยนวิถีคนไทยเป็นสังคมบริโภค ขณะเดียวกันก็ได้ลดการพึ่งตนเองลงหันมานิยมเครื่องมือเครื่องใช้ตามระบบอุตสาหกรรมที่ทำให้สะดวกสบายนำไปสู่การให้ความสำคัญกับเงินตรามากกว่าจิตใจ เมื่อเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจมาใช้เป็นปรัชญานำทางการพัฒนา ชนบทไทยได้เริ่มฟื้นตัวสร้างพื้นที่ยืนของตนเองและสร้างความเชื่อมั่นในองค์ความรู้และภูมิปัญญาของตนบนฐานคิดเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมที่สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่นำมาสู่การปรับปรนภายใต้บริบทใหม่กับระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เมื่อเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ปี 2549-2554 ชนบทของไทยมี

ความเชื่อมั่นในตัวตนมากขึ้นจากการรื้อฟื้นเชื่อมโยงองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาและมีการเสริมพลังชนบทในการเรียนรู้ความเป็นตัวตนและชุมชนเริ่มเชื่อมั่นในตัวตน แม้ว่าการต่อสู้เชิงวิธีคิดระหว่างระบบเศรษฐกิจพึ่งตนเองที่ถูกมองว่าด้อยพัฒนาและเศรษฐกิจทุนนิยมที่เหมาะสมกว่าคือความทันสมัยยังมีความรุนแรงอยู่อันเนื่องมาจากการก่อตัวของวัฒนธรรมด้านวัตถุที่เดินทางเร็วกว่าวัฒนธรรมด้านจิตใจและค่านิยมบริโภคและการพึ่งตลาด ตลอดระยะ 5 ทศวรรษที่ผ่านมา

ในการจำแนกระบบเศรษฐกิจของชุมชนละแวก ตั้งแต่เริ่มเกิดชุมชน คราวเรือนมีการจับสัตว์น้ำจากทะเลเป็นหลักในการดำรงชีพ และในขณะเดียวกันก็มีการเพาะปลูกพืชไร่ทั้งข้าวไร่และพืชไร่อื่นๆ และการทำนาในพื้นที่ราบลุ่ม และทำสวนปลูกพืชเพื่อการบริโภคเป็นระบบการผลิตเชิงซ้อน โดยทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจพร้อมๆ กันไปทั้งจับสัตว์น้ำ ปลูกพืชไร่และทำนา และในทศวรรษ 2500 ที่ปรากฏการณ์การสัมปทานป่า เปิดป่าดงดิบให้เอกชนเข้าไปตัดไม้เพื่อเสริมเศรษฐกิจของประเทศและการสนับสนุนให้เปิดพื้นที่ป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน ผู้ประสบปัญหาจากการทำนาในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและลุ่มทะเลสาบสงขลาและผู้มีที่ทำกินน้อยหรือไม่มีที่ทำกินต่างอพยพเข้าสู่ผืนป่าละเมาะเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจตามนโยบายรัฐ ในขณะเดียวกันเมื่อประเทศเจริญขึ้นด้วยระบบทุนนิยมที่เน้นการบริโภค การค้าขายก็ขยายตัวตามมาจากที่อยู่เฉพาะคนจีนได้ขยายมาสู่ชาวบ้าน และเกิดธุรกิจอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลก เศรษฐกิจของละแวกจำแนกเป็น 3 ภาค ประกอบด้วย

1. ภาคการประมง
2. ภาคการเกษตร
3. ภาคนอกการเกษตร

เมื่อพิจารณาพัฒนาการของชุมชนละแวกตั้งแต่การก่อเกิดชุมชนแรกที่เป็นชุมชนดั้งเดิมก่อนทศวรรษ 2500 มาสู่ชุมชนบุกเบิกใหม่หลังทศวรรษ 2500 ซึ่งพัฒนาการของชุมชนเป็นตัวกำหนดเศรษฐกิจของชุมชนละแวก การกล่าวถึงระบบเศรษฐกิจทั้งภาคประมง ภาคการเกษตร และภาคนอกการเกษตร จึงนำเสนอระบบเศรษฐกิจตามระบบการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการพัฒนาประเทศเป็น 2 ระบบ คือ

1. ระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคดั้งเดิม
2. ระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคทุนนิยม

ระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคดั้งเดิม

เศรษฐกิจชุมชนระบบดั้งเดิม เป็นการทำมาหากินของชุมชนละแวกดั้งเดิมที่เกิดเป็นระบบเศรษฐกิจก่อนทศวรรษ 2500 ในช่วงนี้ชุมชนมีระบบการผลิตเชิงซ้อน ครั้งที่ละแวกเป็นพื้นที่ป่าในเมืองหลังสวนที่สภาพป่าเป็นป่าดิบที่อุดมสมบูรณ์ด้วยไม้มีค่า ละแวกเกิดจากชุมชนเล็กๆ แถบฝั่ง

ทะเลที่ปัจจุบันคือบ้านปากน้ำละแม ในราวประมาณทศวรรษ 2420-2440 ผู้อพยพกลุ่มแรกที่เป็นชุมชนขนาดเล็กประมาณ 10 ครัวเรือนที่ก่อตั้งชุมชนดั้งเดิมใช้ทะเลเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเพราะทะเลสามารถใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพได้ทันทีเนื่องจากมีสัตว์น้ำเป็นอาหารและสามารถขายยังชีพได้ และมีเส้นทางคมนาคมที่สามารถติดต่อกับชุมชนใหญ่ทางทะเลได้ คือ ชุมชนปากน้ำหลังสวนและเมืองหลังสวน นอกจากนั้นได้เกิดชุมชนเล็กๆ บนพื้นที่ราบราวทศวรรษ 2470 ในแถบบ้านดวดและตามมาด้วยบ้านหนองหอยและชุมชนเล็กๆ บนพื้นที่ราบบริเวณป่าดงดิบที่รกทึบ ชุมชนขนาดเล็กเริ่มพึ่งทะเลและเมื่อดำเนินชีวิตด้วยการทำประมงพื้นบ้านโดยสัมพันธ์กับชุมชนปากน้ำของเมืองหลังสวน และเก็บของป่าทั้งพืช สัตว์บก น้ำผึ้ง ตลอดจนทำไร่ทำนาในพื้นที่ราบลุ่ม ทำสวนปลูกพืชอาหารในพื้นที่ราบ เพื่อการยังชีพตามปกติวิถีชุมชนเมืองหลังสวนที่มีระบบการผลิตเชิงซ้อนมีหลายอาชีพทำมาหากินหลายอย่างในขณะเดียวกันด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ที่มีที่ราบสำหรับทำนายน้อย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบที่รกทึบผู้คนจึงต้องทำมาหากินหลากหลายรูปแบบทั้งทำนา ทำไร่ ทำสวน จับสัตว์น้ำ เลี้ยงสัตว์ และรวมไปถึงการรับจ้างในเวลาต่อมาด้วย อาชีพที่เกิดขึ้นครั้งแรกในละแมเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมามีเป็นอาชีพประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่ง

ระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมของละแมซึ่งเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพจึงประกอบด้วย 2 ภาค คือ ภาคการประมง และภาคการเกษตร

ภาคการประมง

การทำประมงพื้นบ้านในช่วงก่อนทศวรรษ 2500 ทะเลละแมมีสัตว์น้ำสมบูรณ์ทั้งปลา กุ้ง หอย ปู ทั้งชนิดพันธุ์ขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ความสมบูรณ์ของท้องทะเลและจำนวนผู้คนที่นี่น้อยทำให้ทะเลละแมเต็มไปด้วยสัตว์น้ำน้อยใหญ่ การจับกุ้งหอยปูปลากลับมาได้เกือบไม่ต้องใช้เครื่องมือก็สามารถจับหาได้ริมชายฝั่ง การทำประมงในละแมจำแนกเป็นการทำประมงพื้นบ้านหรือต่อมาเรียกว่าประมงชายฝั่ง และการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง

1. การทำประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่ง

การทำประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่ง เป็นอาชีพแรกของชุมชนละแมในบริเวณปากน้ำละแม ซึ่งมีพัฒนาการโดยมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 สภาพทรัพยากรทะเล

อำเภอละแมมีพื้นที่ที่ติดชายฝั่งทะเลอ่าวไทย 2 ตำบล คือ ตำบลละแม และตำบลสวนแตง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีหาดทรายยาวตลอดเขตแดน ท้องทะเลมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด และเป็นแหล่งแพร่ขยายพันธุ์และอนุบาลตัวอ่อนของสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น ปลาทุปลาลัง และปลาหลังเขียว และปลาขนาดใหญ่ เช่น ปลาน้ำดอกไม้ ปลากะพง ปลาเกะรา ปลาดีหลังหรือปลาเสียด อีกจำนวนมาก บริเวณนี้ยังเหมาะสมในการทำประมงชายฝั่ง บริเวณอ่าวอำเภอละแมมีแนวปะการังที่ธรรมชาติสร้างให้เป็นแหล่งกำเนิดและอาศัยของฝูงปลานานาพันธุ์ แนวกรัง

หรือปะการังเกิดจากการก่อตัวกันเป็นแนวยาวตั้งแต่พื้นที่บริเวณคลองตวัดถึงคลองละแมยาวประมาณ 7 กิโลเมตร ในฤดูแล้งเมื่อน้ำทะเลลดจะเห็นแนวหินดังกล่าวเป็นสันดอนยื่นพ้นน้ำ ในฤดูฝนมีน้ำมากใช้เวลาขับเคลื่อนจากริมฝั่งทะเลไปยังกรังดังกล่าวประมาณ 15 นาที ระหว่างแนวปะการังมีการแบ่งออกเป็นช่วงๆ โดยธรรมชาติ ชาวประมงเรียกช่วงดังกล่าวว่า “ช่องกรัง” ช่องกรังนี้เองที่ปลาและสัตว์ทะเลใช้เป็นเส้นทางในการว่ายน้ำเข้ามาอาศัยและวางไข่บริเวณแนวปะการัง ชาวประมงประกอบอาชีพโดยใช้ประโยชน์จากแนวกรังโดยจะขับเรือมา “เฝ้าปลา” และจับสัตว์ในแถบนี้โดยไม่จำเป็นต้องออกเรือไปยังท้องทะเลลึก

จนกระทั่งหลังปี 2528 เป็นต้นมา จำนวนสัตว์ทะเลเริ่มลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากมีเรือประมงจากภายนอกเข้ามาทางช่องกรัง และใช้อวนรุนจับปลาและสัตว์ทะเล และได้ลากเอาแนวปะการังเสียหายไปเป็นจำนวนมากทำให้แหล่งเพาะพันธุ์ถูกทำลายด้วย ปริมาณและพันธุ์สัตว์ทะเลจึงลดลงและบางพันธุ์ได้สูญหายไป เมื่ออาชีพประมงมีการแข่งขันกันมากขึ้นมีชาวประมงผู้เห็นแก่ได้บางคนใช้วิธีการที่ผิดๆ ในการจับสัตว์ทะเล คือ ใช้ระเบิด ทำให้ปะการังเสียหายแตกกระจายตามพื้นทรายเป็นหย่อมๆ เหมือนการทำลายแหล่งที่อยู่ของพันธุ์สัตว์ ต่อมาเมื่อมีโครงการวางปะการังเทียมในแนวที่ถูกทำลายไป โดยการใช้แท่งปูนซีเมนต์หล่อ ลักษณะคล้ายๆ ท่อน้ำ นำไปวางไว้ ใช้เวลา 2-3 ปี ชาวประมงเล่าว่า ปลา ปู ปลาหมึก เริ่มเพิ่มขึ้น และไม่ต้องออกไปหาปลาไกลๆ อีก แต่ก็มีปัญหาเกี่ยวกับนายทุนเรืออวนลากคู่ที่พยายามละเมิดกฎหมาย

ในช่วงที่ท้องทะเลยังอุดมสมบูรณ์มากนั้นชาวบ้านดำรงชีวิตด้วยการจับสัตว์ทะเลมาเป็นอาหารและขายพอยังชีพ เครื่องมือที่ใช้ในขณะนั้น ใช้ เบ็ด แห อวน ซึ่งเป็นเพียงอวนเข็น ขนาดยาว 6 วา ใช้แรงเพื่อนบ้านช่วยกันเข็นเอาสัตว์ทะเลขึ้นจากริมฝั่งชาวประมงได้สะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์ทะเลว่า “มีปลาติดอวนมาก ขนาดที่ทำให้อวนหนักมาก บางครั้งเข้าไม่ถึงฝั่งเข็นอวนไม่ไหว เพราะอวนไม่รื้อน้ำ” มีทั้งปลาแป้นจำนวนมากมายึดอวนมา เนื่องจากปลาแป้นมีเมือกเมื่ออยู่รวมกันจำนวนมากน้ำจึงไหลแทรกผ่านตัวปลาไปไม่ได้ทำให้อวนหนัก นอกจากนั้นยังมีปลาฉลามหูดำ ตัวโตขนาด 2 กิโลกรัม จำนวนมากมายยึดอวนมาซึ่งราคาในขณะนั้นกิโลกรัมละ 3 บาทเท่านั้น ในขณะที่ปัจจุบันราคากิโลกรัมละ 80-100 บาท อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าระยะเวลาผ่านไปเพียง 50 ปี ปัจจุบันปลาแป้นและปลาฉลามหูดำเป็นปลาหายากและไม่สามารถหาได้จากริมฝั่งทะเลเหมือนก่อน ปลาที่เคยหาได้จากบริเวณริมชายฝั่งทะเลแต่ในปัจจุบันหายไปและหายากแม้ต้องออกเรือไปกลางทะเลก็ตาม ได้แก่ ปลาสลิด ปลากด ซึ่งในอดีตจะเห็นอยู่กันเป็นฝูงใหญ่บริเวณชายฝั่ง แต่ได้หายไปประมาณ 5-7 ปีที่ผ่านมา คือ ประมาณปี 2544– 2546

สำหรับช่วงเวลาในการทำประมง คือ ช่วงหมดมรสุม ระหว่างต้นเดือนกุมภาพันธ์ถึงปลายเดือนตุลาคม อย่างไรก็ตามในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคมเป็นช่วงฤดูวางไข่ รัฐบาลมีนโยบายกำหนดเขตห้ามทำประมง ชาวประมงจึงมีเวลาในการหารายได้ต่อปีเพียง 7-9 เดือนเท่านั้น สำหรับในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคมเป็นช่วงที่ทะเลมีมรสุม ชาวประมงไม่สามารถออกทะเลได้ขาดรายได้ 3-5 เดือนต่อปี การดำรงชีวิตในระหว่างนั้นด้วยการบริโภคอาหารทะเลที่เก็บ

ไว้และเงินออม ชาวประมงเรียกการใช้ชีวิตในช่วงเวลาของการขาดรายได้ว่า “อยู่ตามยถากรรม” (เวทีชุมชน, 15 ตุลาคม 2552)

1.2 ครัวเรือนชาวประมง

ก่อนปี 2500 ที่เกิดชุมชนแรกขึ้นในบริเวณปากน้ำละแหม่ทุกครัวเรือประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน เพราะเป็นอาชีพที่ทำได้ทันทีเพราะสัตว์น้ำชุกชุม หลังปี 2500 เมื่อมีผู้อพยพจาก นครศรีธรรมราชและสุราษฎร์ธานีเข้าไปในบริเวณชายฝั่งทะเลและแม่น้ำที่ปัจจุบันเป็นตำบลละแหม่และตำบลสวนแตงก็ประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก บางคนตัดไม้ล่องไปขายที่อำเภอปากพนัง ต่อมาเมื่อเรือประมงพาณิชย์ได้พัฒนาเครื่องมือให้ทันสมัยทำให้สัตว์น้ำลดลงและบางชนิดสูญพันธุ์ ผู้อพยพเหล่านี้จำเป็นต้องสร้างงานสร้างอาชีพใหม่เช่น รับจ้าง ทำงานก่อสร้าง ปัจจุบันผู้มีอาชีพประมงในมีประมาณ 280 ครัวเรือน ในตำบลละแหม่ 110 ครัวเรือน ตำบลสวนแตง 170 ครัวเรือน ในตำบลสวนแตง เช่น หมู่ที่ 3 บ้านในดวดมีครัวเรือนประกอบอาชีพประมงชายฝั่งประมาณ 10 ครัวเรือนจากทั้งหมด 157 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 6 มีเรือประมง 4 ลำ หมู่ 4 บ้านดอนแค 15 ครัวเรือนจากครัวเรือนทั้งหมด 121 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 13 จำนวนเรือประมง 12 ลำ หมู่ 6 บ้านหนองบัวมีประมาณ 80 ครัวเรือนจากทั้งหมด 123 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 65 จำนวนเรือประมง 68 ลำ หมู่ 9 บ้านทะเลงามประมาณ 60 ครัวเรือนจากทั้งหมด 87 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 69 จำนวนเรือประมง 40 ลำ แต่เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งอำเภอ จะเห็นได้ว่าประชากรอาชีพประมงมีจำนวนน้อยคิดเป็นร้อยละ 3.18 ของครัวเรือนประชากรทั้งอำเภอ ซึ่งมีถึงจำนวน 8,778 ครัวเรือน แต่มีนัยทางฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่ทั้งอำเภอละองค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องให้การพัฒนาให้อาชีพนี้อยู่คู่กับเศรษฐกิจละแหม่ตลอดไป

1.3 รูปแบบการทำประมงและเครื่องมือ

ผู้อพยพกลุ่มแรกที่เข้ามาก่อตั้งชุมชนในบริเวณทะเลและแม่น้ำในช่วงทศวรรษ 2420-2440 ประมาณร้อยละ 10 ที่ผ่านมาเป็นการทำประมงเพื่อการยังชีพ ใช้เครื่องมือพื้นฐาน อาศัยเรือและเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำที่ขึ้นในตัวเอง เช่น แห อวน เบ็ด การจับสัตว์น้ำแบบพอเพียงในลักษณะการพึ่งพิงกันระหว่างคนกับทะเล ทำให้มีกุ้ง หอย ปู ปลา ให้จับตลอดปี ประกอบกับยังไม่มีในการทำประมงเชิงพาณิชย์ของนายทุน ส่วนใหญ่ที่ทำอยู่เป็นการทำประมงขนาดเล็กถึงขนาดกลาง และห้ามทำการประมงในฤดูปลาวางไข่ ในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนพฤษภาคม ของทุกปี

ต่อมาเมื่อมีผู้อพยพเข้ามามากขึ้นทั้งจากนครศรีธรรมราช สงขลา สุราษฎร์ธานี มีเครื่องมือเพิ่มขึ้น และมีขนาดใหญ่ขึ้น เบ็ดราว เชนเลง ไซ เบ็ด อวนเข็น แร้ว และโป๊ะ สำหรับโป๊ะเล็กไปเมื่อปี 2512 ปัจจุบันมีการใช้อวนทั้งอวนปู อวนปลา อวนกุ้ง ลอบปู ลอบหมึก ลอบปลา เบ็ดราว เบ็ดตก แหหมึก แหปลา ถูกรุ่นกุ้งเคย ลากคู่ โดยมีพาหนะเป็นเรือเครื่องหางยาว และปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเรือยนต์ การออกไปในทะเลเล็กต้องใช้เวลา 2-3 วัน จึงต้องเตรียมอาหาร น้ำ และน้ำแข็ง แหปลาจึงต้องใช้เรือขนาดใหญ่และเพื่อความปลอดภัย การออกไปกลางทะเลเล็กทำให้ได้ปลาขนาด

ใหญ่ ปัจจุบันชาวประมงอำเภอละแมจึงมักดิ้นรนจัดหาเรือยนต์มาใช้เป็นพาหนะในการออกไปจับสัตว์ที่ไกลออกไปจากฝั่งเพราะบริเวณชายฝั่งไม่มีปลาให้จับอีกแล้ว

ต่อมามีการนำลอบปูมาใช้ในการจับปูม้า ส่งผลให้ปริมาณปูม้าในทะเลและแมลดลงอย่างมีนัยสำคัญ เพราะปูจะติดอวนมาทุกขนาดเนื่องจากขนาดของตาลอบหfangทำให้ปูตัวเล็กเล็ดลอดเข้าไปกินเหยื่อได้โดยไม่ต้องเข้าทางปากลอบ ปริมาณปูในทะเลและแมจึงกำลังมีปัญหาสำหรับผู้ทำลอบปู เพราะจับปูได้น้อยไม่คุ้มค่ากับการลงทุนน้ำมัน เหยื่อ และเวลา ในเรื่องลอบปูชาวประมงบอกว่าควบคุมความห่างของตาลอบไม่ได้เพราะซื้อมาตามที่มีขาย ทำให้เกิดการทำลายปูม้าขนาดเล็กไปทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ สำหรับจำนวนลอบปูของชาวประมงที่จับปูม้า ครั้วเรือนที่ทำอาชีพลอบปูเฉลี่ยไม่น้อยกว่าครั้วเรือนละ 300 ลูก ชาวประมงในละแมทำลอบปูอยู่ประมาณ 120 ครั้วเรือน มีการวางลอบปูต่อครั้งจำนวนประมาณ 36,000 ลูก เมื่อเทียบกับปริมาณปูที่อยู่ในทะเลในบริเวณ 3,000 เมตรที่มีจำนวนน้อยลงทุกวัน

เมื่อย้อนกลับไปประมาณปี 2488 ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กิจการประมงไทยเริ่มพัฒนามาใช้เครื่องจักร เมื่อกรมประมงส่งเสริมให้ชาวประมงใช้เครื่องยนต์ติดตั้งในเรือแทนการใช้ใบและพัฒนากฎหมายประมงจากพระราชบัญญัติอากรค่าน้ำ ร.ศ.120 เป็นพระราชบัญญัติประมง 2490 - 2492 กรมประมงได้นำอวนลากหน้าดินเข้ามาพร้อมกับผู้เชี่ยวชาญจากต่างชาติเพื่อฝึกสอนลูกเรือประมงไทย เมื่อทำการประมงด้วยอวนลากหน้าดินเริ่มได้รับความนิยม และมีปัญหาในการทำลายสัตว์น้ำให้สูญพันธุ์และกระทบต่อการดำรงชีพของประมงพื้นบ้านอย่างรุนแรง

หลังปี 2528 เป็นต้นมา จำนวนสัตว์ทะเลเริ่มลดลงเรื่อยมาอันเนื่องมาจากมีเรือประมงจากภายนอกเข้ามาทางช่องกรัง และใช้อวนรุน และได้ลากเอาแนวปะการังเสียหายไปเป็นจำนวนมากเป็นการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ ทำให้ปริมาณและพันธุ์สัตว์น้ำลดลงและบางชนิดสูญพันธุ์ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่ออาชีพประมงมีการแข่งขันกันมากขึ้น มีชาวประมงผู้เห็นแก่ตัวบางคนใช้วิธีการที่ผิดๆ ในการจับปลา คือ ใช้ระเบิด ทำให้แนวปะการังเสียหาย สัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว ปี 2545 มีชาวต่างชาติอพยพเข้ามาทำประมงเพิ่มขึ้นมาก ประกอบกับมีการใช้เครื่องมือผิดกฎหมายที่ทำลายระบบนิเวศ เช่น อวนลาก อวนรุน ลอบ และในช่วงปี 2551 มีผู้เข้ามาจับปลาขนาดใหญ่ในแนวปะการังโดยวิธีผิดกฎหมาย คือการใช้ยาเบื่อ ใช้ไฟฟ้าช็อต ใช้ระเบิดปลาขนาดใหญ่ในแนวปะการังแล้วนำออกไปขายที่ปากน้ำหลังสวน (เวทีชุมชน, 15 ตุลาคม 2552)

นอกจากนี้ยังมีการทำประมงโดยการทำโป๊ะ การใช้โป๊ะได้หายไปจากการทำประมงตั้งแต่ประมาณปี 2512 หรือประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากการเกิดขึ้นของเรืออวนลากอวนรุน จับสัตว์ทะเลได้ครั้งละจำนวนมากรวมทั้งที่กำลังวางไข่ ทำให้การขยายพันธุ์ของสัตว์ทะเลน้อยลง ทำให้ไม่มีสัตว์ทะเลว่ายเข้าไปติดในโป๊ะมากนัก การทำประมงโดยใช้โป๊ะจึงขาดทุนและไม่ได้รับความนิยมเนื่องจากเป็นวิธีการที่ต้องนั่งรอสัตว์มาติดกับดักเองไม่ทันต่อวิธีล่าสัตว์อย่างเช่นอวนลากอวนรุน การทำโป๊ะจึงเลิกไปและหายไปพร้อมกับเกิดความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศทางทะเล ชาวประมงได้เริ่มทำประมงวิธีใหม่ คือ “อวนเข็น” ในระยะแรก ๆ ใช้อวนที่มีความยาวอวนเพียง 6

ว่า ช่วยกันในหมู่ชาวอพยพด้วยกันเข็นอวนที่เต็มไปด้วยสัตว์ทะเลขึ้นจากริมชายฝั่งทะเล ในเวลานั้น ประมาณ 12 ครั้วเรือมีอวนเข็น 3 อวน เหตุที่ไม่สามารถมีอวนครบทุกครั้วเรือได้เนื่องจากการใช้เครื่องมืออวนเข็นต้องใช้แรงงานคนช่วยกันเข็น ชาวบ้านที่ไม่มีอวนจึงสามารถทำประมงอวนเข็นร่วมกับเจ้าของอวนได้ โดยแบ่งสัตว์ทะเลที่หามาได้ด้วยกันนั่นเอง อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไปจำนวนครั้วเรือชาวประมงเพิ่มขึ้น มีแรงงานคนสำหรับเข็นอวนมากขึ้น ชาวบ้านจึงเปลี่ยนมาใช้อวนเข็นขนาดยาว 100 วา และใช้เรือบรรทุกเอาอวนลงไปยังชายฝั่งทะเลที่ระดับน้ำลึกกว่าเดิม โดยมีคนถืออวนอยู่ที่ริมฝั่ง โยงอวนด้วยเชือกขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 50-100 วา ความยาวของเชือกยิ่งมาก เรือยังสามารถแล่นออกไปจากริมชายฝั่งได้ระยะไกลขึ้น นั่นคือสามารถวางอวนได้ในระดับน้ำที่ยิ่งลึกขึ้น ผลคือจะได้สัตว์ทะเลมากขึ้นนั่นเอง ต่อมาจำนวนเรืออวนเข็นเพิ่มขึ้นจากเดิมมีจำนวน 3 ลำ ได้เพิ่มขึ้นเป็น 7 ลำ เนื่องจากแรงงานที่ช่วยกันทำเรืออวนเข็นเริ่มแยกย้ายกันไปสร้างเรือเป็นของตนเอง อย่างไรก็ตามการใช้อวนเข็นต้องใช้แรงงานคนในการช่วยกันเข็นอวน ยิ่งอวนมีขนาดใหญ่ ยิ่งต้องใช้แรงงานคนมาก ฉะนั้นจะพบว่าในปัจจุบันชาวประมงจะเลิกการทำอวนเข็นขนาดใหญ่ไปแล้ว เนื่องจากขาดแรงงานคน เพราะคนในปัจจุบันก็ต่างแยกย้ายกันทำมาหากิน ไม่มีเวลามาช่วยเหลือและแบ่งปันกันเหมือนในอดีต ประกอบกับผลผลิตที่ได้จากการใช้อวนเข็นมีน้อยกว่าการใช้เครื่องทุ่นแรงประเภทอื่น ความนิยมในการทำอวนเข็นจึงน้อยลง ปัจจุบันบริเวณริมฝั่งทะเลและแม่น้ำจึงคงเหลือให้เห็นเพียงอวนเข็นขนาดเล็กที่ใช้แรงงานคนเพียง 2 คน ช่วยกันเท่านั้นและใช้หาปลาเพื่อปรุงอาหารรายวันเป็นหลัก ไม่เน้นการหาเพื่อขาย จึงจะพบว่าจะเห็นชาวประมงทำอวนเข็นในบางฤดูกาลที่มีปลาไม่ชุกชุม เป็นการหาปลาแบบฉาบฉวยพออยู่พอกินประจำวันเท่านั้น (เวทีชุมชน, 23 เมษายน 2552)

เมื่อชาวประมงเริ่มมีเรือเป็นของตนเอง และหันมาทำ “อวนลอยปลาทุ” โดยแรงงานของคนในครอบครัว ใช้ไม้ในป่าที่แต่เดิมยังมีเป็นจำนวนมาก และใช้ความรู้ดั้งเดิมสร้างเรือด้วยตนเอง ได้เรือที่มีความยาวของลำเรือประมาณ 8 เมตร เหตุที่การทำประมงอวนเข็นเริ่มหมดความนิยมเนื่องจากการทำประมงอวนเข็นต้องใช้แรงงานคนจำนวนมาก และใช้แรงอย่างหนักในการเข็นอวนต้องแช่อยู่ในน้ำ มีการดำน้ำบ้าง เป็นงานที่หนักและเหนื่อยกว่าการนั่งอยู่บนเรือ ชาวบ้านจึงเริ่มหันไปทำประมงอวนลอยปลาทุซึ่งใช้แรงงานน้อยกว่าและมีรายได้ที่ดีกว่า ชาวประมงนำเรือออกทะเลประมาณ 5 โมงเย็น และกลับขึ้นฝั่งตอนดึกเที่ยงคืนบ้างหรือตอนเช้ามีตของอีกวันบ้าง ขึ้นอยู่กับปริมาณปลาที่มีในท้องทะเลและที่จับได้ และหาบไปขายที่ตลาดนัดในตัวตำบลละแม

รูปแบบในการทำประมงของชาวประมงละแมมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ของการทำประมง ปัจจุบันเมื่อมีเครื่องมือใหม่เข้ามาเช่น ลอบ ก็ใช้ลอบเป็นเครื่องมือ มีลอบหมึก ลอบปูม้า ครั้วเรือชาวประมงส่วนใหญ่ทำลอบปูม้าประมาณร้อยละ 80 ของครั้วเรือชาวประมง คาดว่าจำนวนลอบปูม้าในทะเลและแม่น้ำจะมีไม่น้อยกว่าจำนวน 36,000 ลูก ทำให้ปูม้ากลายเป็นสัตว์เศรษฐกิจของชาวประมงละแมไปทีเดียว แต่ในขณะเดียวกันจำนวนปูม้าก็ลดลงอย่างรวดเร็วเพราะเครื่องมือชนิดนี้ เพราะปูม้าจะเข้ามาในลอบทุกขนาดเพราะขนาดของลอบมีความห่างทำให้ปูขนาดเล็กเข้ามาได้

1.4 สภาพสัตว์น้ำ ผลผลิตของทะเล

ก่อนปี 2500 ทะเลและแม่น้ำสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์มากสามารถจับสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งได้ปริมาณมากทั้ง กุ้ง หอย ปู ปลา ปลานิล ปลานิล โลมา พะยูน มะยง พูกัง ปลากระพง ปลาน้ำดอกไม้ ปริมาณของปลาจะเห็นได้จากการวางเบ็ด เช่น วางเบ็ดราว 90 ตา สามารถจับปลานิลได้ 35 ตัว หากพิจารณาความสมบูรณ์ของทะเล ชาวประมงละแวกสุพรรณในเวลาที่ชุมชนว่าก่อนปี 2500 ทะเลและแม่น้ำมีความความสมบูรณ์ร้อยละ 100 ความอุดมสมบูรณ์เต็มที่มาถึง ปี 2532 ก็ยังเรียกได้ว่ายังสมบูรณ์เต็มที่อยู่ เมื่อเรืออวนรุนเข้ามาในทะเลและแม่น้ำในปี 2528 ทำให้อวนกุ้งหายไป จากปี 2528-2540 เหลือปริมาณสัตว์น้ำประมาณร้อยละ 40 ในขณะที่ปี 2547-2548 ความสมบูรณ์ลดลงเหลือร้อยละ 65 ปี 2550- 2552 ความสมบูรณ์ลดลงอีกเหลือร้อยละ 35 หอยขาวหายไป ปี 2550 มีการปิดช่องหรือปิดอ่าว เรือหมึกจับหมึกได้เพียง 30 กิโลกรัม เปิดอ่าว 3 คืน สัตว์น้ำหมดและหายไปโดยสิ้นเชิง ปี 2552 คือปัจจุบันความสมบูรณ์ลดลงอีกเหลือเพียงร้อยละ 30 และคาดว่าจะลดลงอีก ปริมาณสัตว์น้ำจะเหลือเพียงร้อยละ 20 เพราะเมื่อพิจารณาจากกุ้งซึ่งเป็นตัวชี้วัดความสมบูรณ์ของชายฝั่งทะเลและแม่น้ำ ในปี 2532 กุ้งหายไป ปัจจุบันปี 2552 มีกุ้งอยู่เพียงร้อยละ 10 (เวทีชุมชน, 29 กันยายน 2552)

สำหรับสภาพสัตว์น้ำในทะเลและแม่น้ำลำดับจากมากไปหาน้อย อันดับ 1 คือ ปู อันดับ 2 คือหมึก อันดับ 3 หอย อันดับ 4 ปลา อันดับ 5 กุ้ง กุ้งลดลงเมื่อมีวนกุ้งเข้ามาในปี 2535 อีกครั้งหนึ่ง ส่วนสัตว์น้ำปัจจุบันมี ปูม้า ปลาทู หมึก หอยลาย ปลา ปูดำ ปูเปี้ยว กุ้ง ปลาโคบ หายไปเมื่อปี 2552 และสัตว์น้ำที่หายไป ปลาทู แมงดา ปลาทับทูน ปลาฉลามตุ๊ก ปลากระเบนธง (เวที ชุมชน , 29 กันยายน 2552)

ในช่วงประมาณ 50 ปีที่ผ่านมาทะเลและแม่อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำดังกล่าว เช่น ปลาทุ กุ้ง กุ้งกุลาดำ สัตว์น้ำซุกซมทุกชนิด ทะเลแต่ก่อนมีปลาลาม ปลาเกด ปลากะบอก ทอดแหม่นฝั งก็จับ ได้มากมายทั้งกินและขาย ชายฝั่งอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำ สามารถทำประมงชายฝั่งได้สัตว์น้ำ มากมาย จนถึงปี 2535 สัตว์น้ำก็ยังสมบูรณ์อยู่มากปลานานาชนิดสามารถทดแทนได้ปลาลาม ปลาเกด ปลากะบอก ปูม้าแม่อูริมชายฝั่งทะเล และใช้เพียงเรือหางยาว จึงทำให้มีผู้อยพพเข้ามา มากเพิ่มขึ้นทั้งจากฝั่งทะเลดอนสัก พุมเรียง ช่วงนี้สัตว์น้ำลดลงและหายไปจากชายฝั่ง (เวทีชุมชน, 22 เมษายน 2552)

ชาวประมงทะเลแม่ได้สะท้อนความทรงจำสภาพความสมบูรณ์แห่งท้องทะเลก่อนปี 2502 นั้นอุดมไปด้วยสัตว์ทะเลนานาชนิด ได้แก่ กุ้ง หอย ปู ปลา ชาวบ้านเล่าว่า เมื่อน้ำทะเลขึ้นสูง บริเวณริมฝั่งจะพบเจอแมงดาทะเล ปลาดุก ปลากด ปลาทุ ปลาสลี้ ปลาฝักดาบ ปลากระพงขาว กะพงแดง ปลาฉลามหูดำ ปลาแป้น จำนวนมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปลาแป้นซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในบรรดาปลาทะเลในขณะนั้นเป็นปลาที่ชาวบ้านหาได้และใช้ในการประกอบอาหารและแลกเปลี่ยนกัน นอกจากนี้มีปูม้าจำนวนมากมายืนกันอย่างหนาแน่นเต็มชายหาด สามารถเดินจับได้ด้วยมือเปล่าโดยไม่ต้องใช้เครื่องมือใดเลย

5. สภาพปัญหาของประมงชายฝั่ง

ปัญหาของประมงพื้นบ้านนอกจากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น การจับสัตว์น้ำมีปริมาณมากขึ้นตามไปด้วยโดยจับทั้งสัตว์เล็กสัตว์น้อยทำให้สัตว์น้ำพื้นตัวไม่ทันทั้งประมงพื้นบ้านซึ่งเป็นคนในชุมชนกับประมงพาณิชย์จากต่างถิ่น เช่น อวนรุน ส่วนใหญ่มาจากอำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชาวบ้านพยายามปกป้องทรัพยากรในพื้นที่ที่ตนทำมาหากินแต่ไม่เป็นผล โดยประมงพาณิชย์ได้เริ่มเข้ามาคุกคามประมงพื้นบ้านเมื่อประมาณปี 2535 ตั้งแต่กรมประมงไม่ได้ประกาศเขต อวนรุนอวนลากส่วนใหญ่ไปจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี ชาวประมงบอกว่ามีนักการเมืองใหญ่ให้ความคุ้มครอง แม้จะมีกฎหมายก็ไม่สามารถช่วยเหลือประมงพื้นบ้านได้ ในปี 2548 ชุมชนมีการตั้งเครือข่ายประมงชายฝั่งพื้นบ้านทำโครงการร่วมกับสสส.ปิดอ่าวละแมป้องกันเรืออวนลากเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2551 โดยผู้ว่าราชการจังหวัดมาเป็นประธาน ในขณะที่พิธีมีเรืออวนลากมาลากให้ประธานในพิธีได้เห็นเป็นหลักฐานเลยทีเดียว เรือลากหอยทำลายระบบนิเวศจะทำลายหน้าดินใต้ทะเล ชาวบ้านแจ้งให้กรมประมงจับกุมแต่ทางประมงบอกว่าไม่มีงบประมาณค่าน้ำมัน (เวทีชุมชน, 15 ตุลาคม 2552)

ชาวประมงพื้นบ้านปัจจุบันไม่สามารถดำรงชีวิตด้วยการทำประมงธรรมชาติอย่างเดียวได้มีการขยายขยายทำสวนควบคู่ไปด้วย ชาวบ้านบางคนบอกว่าในปี 2535 สัตว์น้ำยังอุดมสมบูรณ์ประมาณปี 2545 ทรัพยากรหมดไปเพราะอวนรุนอวนลาก เรือพาณิชย์ลักลอบเข้ามา ปูม้าเหลือน้อยจับได้เฉพาะสัตว์น้ำขนาดเล็กด้วยความจำเป็นแต่ขนาดเล็กรก็ต้องจับเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายส่วนบริเวณป่าชายเลนซึ่งมีอยู่หลายร้อยกว่าไร่ในขณะนี้เหลืออยู่ประมาณร้อยกว่าไร่ ประมาณปี 2542 ป่าชายเลนถูกเปลี่ยนเป็นนาุ้ง มีคนทำนาุ้งหลายรายแต่ไม่ประสบความสำเร็จขาดทุนกันเกือบทุกรายจึงเลิกนาุ้ง ในปี 2546 หันไปทำสวนมะพร้าวตามเดิม

การทำประมงปัจจุบันจับสัตว์น้ำได้น้อยลงมาก แหล่งหญ้าทะเลก็หมดไป ที่ทำอยู่เป็นหลักคือ ลอบปู ลอบหมึก อวนปูอวนหมึก จับปลา หอยแมลงภู่ มีโรงงานปู แกะเนื้อปูส่งขาย รุนกุ้งเคยทำกะปิ คือจับกุ้งตัวเล็กมาทำกะปิปีละครั้งในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม แต่ปัจจุบันก็รุนกุ้งเคยได้น้อยลงมาก ในพื้นที่มีแฟร็บซื้อปูส่งขายทั้งปูสดและปูต้มสุกมีรถรับซื้อจากพุมเรียง อำเภอไชยาไปรับซื้อถึงในพื้นที่ และเมื่อถึงช่วงน้ำมันแพงชาวประมงพื้นบ้านก็ยังมีรายได้ลดลงอย่างมากจนแทบไม่มีรายได้เลย ชาวประมงที่มีภูมิปัญญาการต่อเรือได้คิดทำเรือใบโบราณแทนเรือหางยาวขึ้นเพื่อลดรายจ่ายค่าน้ำมัน ส่วนทางราชการอำเภอละแมก็ได้สนับสนุนพัฒนาเป็นประเพณีประจำอำเภอละแมจัดให้มีงานประเพณีแข่งเรือใบโบราณของอำเภอในประเพณีสงกรานต์เพื่อสนับสนุนชุมชน ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เรือใบโบราณเป็นทางเลือกในการลดรายจ่ายในการทำประมงได้ แต่อย่างไรก็ตามในช่วงน้ำมันแพงที่เป็นภัยคุกคามของชาวประมงพื้นบ้านกลับเป็นโอกาสในการพื้นตัวของสัตว์น้ำ ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวเรือประมงออกจับสัตว์น้ำลดลงเพราะไม่คุ้มทุน แต่มีภัยคุกคามสัตว์น้ำแบบใหม่เกิดขึ้นในท้องทะเลละแมคือมีชาวประมงที่อพยพมาจากที่อื่นได้ใช้วิธีการที่ผิดโดยการระเบิดปลาในแหล่งที่ปลาใหญ่ชุกชุมในบริเวณหาดหิน

โดยอาศัยเครื่องยนต์เรือหางยาวต่อระเบิดกับเครื่องเรือแล้วดำน้ำลงไปบริเวณที่ปลาใหญ่ชุกชุมในบริเวณโขดหินวางระเบิดปลาและนำไปขายนอกพื้นที่

เมื่อชาวประมงพื้นบ้านประสบปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรทางทะเลทั้งปริมาณที่น้อยลง และชนิดพันธุ์สัตว์ที่หายากขึ้น ไม่สามารถออกจับปลาตามฤดูกาลไว้ขายได้ ทำให้ชาวประมงประสบปัญหาขาดแคลน บางครอบครัวต้องขายเรือเพื่อนำเงินไปซื้อมอเตอร์ไซด์แล้วขับรับจ้างในตัวเมือง หรือไม่ก็ออกรับจ้างทั่วไป บางส่วนก็อาจชีพประมงหันเข้าสู่จรรยาการค้าแรงงานนอกถิ่นฐาน บ้างก็เปลี่ยนอาชีพไปทำสวนปาล์มน้ำมัน ซึ่งก็ยังคงรุกรานพื้นที่ป่าชายเลนที่เคยเป็นนาุ้งร้าง

อย่างไรก็ตามชุมชนชาวประมงในหลายพื้นที่ได้รวมตัวกันเพื่อก่อตั้งกลุ่มช่วยเหลือตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น กลุ่มพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้านปากน้ำละแม หมู่ที่ 1 ตำบลละแม ซึ่งเป็นองค์กรประชาชนที่เข้าข่ายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในลักษณะองค์กรการเงินกองทุนชุมชน จัดตั้งโดยได้รับคำแนะนำให้ชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ตำบลละแม รวมตัวกันโดยมีงบประมาณเริ่มแรก 180,000 บาท แบ่งให้สมาชิกกู้ และยังมีการให้กู้ในรูปของวัสดุเพื่อทำประมงชายฝั่ง โดยให้สมาชิกถือหุ้นไม่น้อยกว่า 1 หุ้นและไม่มากกว่า 5 หุ้น และสมาชิกต้องส่งเงินออมเป็นรายเดือน เดือนละ 50 บาท ทุกๆเดือน และได้รับดอกเบี้ยเงินออม ร้อยละ 0.25 ต่อเดือน โดยมีคณะกรรมการประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เหรัญญิก เลขานุการ ผู้ตรวจสอบ และกรรมการ 3 คนรวมมีกรรมการบริหารจัดการกลุ่มทั้งหมด 8 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ส่งเสริมการใช้การบำรุงรักษา และการซ่อมแซม เครื่องทำการประมงอย่างถูกวิธี 2) ส่งเสริมและแนะนำการใช้เครื่องมือประมงอย่างถูกวิธีมีความเหมาะสม 3) แบบแผนในการทำประมง เชิงอนุรักษ์และยั่งยืน 4) ทรัพยากรสัตว์น้ำถูกนำขึ้นมาใช้อย่างถูกต้องคุ้มค่า 5) กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม และการทำงานเป็นทีมของชาวบ้าน 6) ลดต้นทุนการผลิต ในการทำประมงชายฝั่ง และ 7) ลดภาระหนี้สิน และการผูกขาดจากพ่อค้าคนกลาง

สำหรับปัญหาเรืออวนรุนปัญหาใหญ่ของประมงชายฝั่งอำเภอละแมมักเกิดจากเรืออวนรุนจากภายนอก เจ้าของเรืออวนรุนที่ออกเรือบริเวณชายฝั่งทะเลหมู่ที่ 6 ส่วนใหญ่เป็นนายทุนจากอำเภอหลังสวน อำเภอท่ากระชัย และอำเภอดอนสัก ซึ่งพบว่าก่อปัญหาให้กับชาวบ้านในหมู่ 6 ที่กำลังริเริ่มร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์ปลา อีกทั้งเรืออวนรุนดังกล่าวยังเข้าจับปลาใกล้ชายฝั่งทะเลมากกว่าที่กฎหมายกำหนดห่างจากฝั่งเพียง 500 เมตร ทั้งๆ ที่กฎหมายกำหนดให้ห่างฝั่ง 3,000 เมตร สาเหตุที่เรืออวนรุนรุกล้ำเข้าใกล้ชายฝั่งมากเนื่องจากบริเวณริมฝั่งจะมีปูและกุ้งจำนวนมาก ปัจจุบัน ริมฝั่งทะเลบริเวณหมู่ที่ 6 มีปริมาณปูและกุ้งลดลงมากจนแทบหาได้ยาก อีกปัญหาหนึ่งคือการจับปลาขนาดใหญ่ในบริเวณแนวปะการังด้วยวิธีผิดกฎหมาย ทั้งระเบิด ใช้ไฟฟ้าช็อต และยาเบื่อเมาตามที่กล่าวมาแล้ว ในเรื่องเรืออวนรุนอวนลากนั้นเบื้องต้นชาวประมงเรือเล็กได้แจ้งไปยังหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าทำการจับกุม แต่ได้รับแจ้งว่ามีกำลังเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานไม่มากพอ จึงไม่สามารถควบคุมดูแลได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นชาวประมงเรือเล็กจึงต้องเข้าทำการเจรจาโดยตรงกับเจ้าของเรืออวนลากซึ่งเจ้าของเรืออวนลากบางลำก็รับรู้และเข้าใจถึงความ

เดือดร้อนของประมงเรือเล็ก แต่บางลำโดยเฉพาะเรืออวนลากต่างถิ่นที่มาจากแถบหลังสวน ท่ากระจาย ดอนสัก ก็ไม่พยายามที่จะทำความเข้าใจถึงปัญหาที่เรือเล็กประสบจึงทำให้ปัญหานี้เป็นปัญหาที่เรื้อรังของชาวประมงเรือเล็กมาโดยตลอด

นอกจากนั้นเรืออวนลากอวนรุนยังได้ทำความเสียหายให้กับเครื่องมือจับสัตว์น้ำของเรือเล็กอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งบางครั้งบ่อครัวก็พอจะมีเงินเก็บจากการออกทะเลบ้างในแต่ละครั้ง แต่บางครั้งบ่อครัวก็มีเงินไม่มากพอ จำเป็นต้องลงทุนกู้หนี้ยืมสินมาจัดหาซื้อเครื่องมือใหม่ แม้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540-2544) ได้กำหนดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาการใช้เครื่องมือประมงไม่ถูกต้องไว้ โดยสนับสนุนการออกกฎหมายยกเลิกเครื่องมือประมงทะเลที่ทำลายระบบนิเวศชายฝั่ง โดยเฉพาะอวนลาก อวนรุน และสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือประมงที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามก็ยังไม่สามารถดำเนินการอย่างจริงจัง

สำหรับสภาพปัญหาจากการสะท้อนของประมงชายฝั่ง ลุงไข่ หรือ นายเพียว เอี่ยมสำอางค์ เฒ่าทะเลแห่งทะเลแม่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของทะเลและความอุดมสมบูรณ์ของทะเลแม่ที่ธรรมชาติสร้างไว้ให้คนทะเลแม่จนกระทั่งทรัพยากรทะเลกำลังจะหมดไปจากท้องทะเลอันเนื่องมาจากประชากรที่เพิ่มขึ้นในเวทีชุมชนว่า “การจับสัตว์ทะเลแบบทำลายล้างทั้งประมงพื้นบ้านเองและโดยเฉพาะเรือประมงพาณิชย์ประเภทอวนรุนอวนลากของนายทุนทั้งนายทุนในพื้นที่อำเภอละแมเองและนายทุนใหญ่จากนอกพื้นที่ทั้งทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ เช่น จากจังหวัดสุราษฎร์ธานี ภาพสะท้อนจากบันทึกของลุงไข่ซึ่งได้บันทึกพร้อมวาดภาพกรังหรือปะการังในทะเลแม่ และการทำประมงพื้นบ้านของชาวประมงอำเภอละแมและทรัพยากรทางทะเลที่หมดไปที่เกิดจากการขาดการทำความเข้าใจกันในระหว่างประมงพื้นบ้านด้วยกันและขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินี้ โดยเฉพาะความยากจนของประมงพื้นบ้าน การเอารัดเอาเปรียบของนายทุนและการขาดการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการทรัพยากรทางทะเลที่เป็นจุดอ่อนที่สำคัญในการใช้ทรัพยากรร่วมกันบันทึกของลุงไข่ได้แสดงความคิดเห็นว่าในทะเลแม่ปัจจุบันยังมีสัตว์น้ำเพียงพอในการดำรงชีพ แต่หากว่าชาวประมงเห็นแก่ได้ไม่นานก็จะหมดไปแม้จะไม่อดหรือไม่หมดก็มีน้อยลูกหลานจะลำบากเพราะพ่อของเขาเป็นผู้ทำลายและคิดจะจับอย่างเดียว เมื่อก่อนการทำประมงใช้อวนสัตว์น้ำตัวเล็ก ๆ ก็หลุดออกไปได้เพราะอวนตาห่าง แต่เดี๋ยวนี้ใช้ลอบชาวประมงสวนใหญ่ชอบใช้ลอบเพราะเก็บสัตว์น้ำได้ทั้งขนาดเล็กขนาดใหญ่และทุกขนาดดีกว่าอวนโดยเฉพาะลอบปูม้าจับปูม้าได้ทุกขนาด” (สัมภาษณ์ เพียว เอี่ยมสำอางค์, 13 ตุลาคม 2552)

และจากบันทึกเฉพาะพื้นที่ของชาวประมงแสดงความคิดเห็นเฉพาะประมงพื้นบ้านหมู่ 5 ตำบลละแม และหมู่ 6 หมู่ 9 ตำบลสวนแตงว่า ประมาณปี 2546 ยังไม่มีลอบปูม้า สัตว์น้ำยังมีมากทั้งปูปลา กุ้ง หอย เมื่อลอบปูม้าเข้ามาในทะเลแม่โดยการแนะนำของนักวิชาการประมงซึ่งเป็นประมงอำเภอ ปูม้าก็ลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว เพราะลอบจับได้ทั้งปูขนาดเล็กและขนาดใหญ่ รวมทั้งแม่ปูไข่แก่ก็จับมาขายด้วยโดยไม่ปล่อยลงทะเลเพื่อขยายพันธุ์ปูม้าแต่เก็บมาขายทั้งหมด แม่แม่ปูไข่แก่เพียงตัวเดียวก็ไม่ยอมปล่อยให้ไปขยายพันธุ์ทำให้ปริมาณปูม้าลดลงอย่างรวดเร็ว เพราะมีการวาง

ลอบปูกันอย่างหนาแน่นเป็นจำนวนมาก ครัวเรือนละประมาณ 300 ชาวประมงแต่ละครัวเรือนมีลอบปูเป็นจำนวนมากนับร้อยๆ ลอบ รวมครัวเรือนชาวประมงแล้วในทะเลและแม่น้ำมีลอบไม่น้อยกว่า 36,0000 ลูก สำหรับพื้นที่ทะเลและครัวเรือนประมงพื้นบ้านหมู่ 5 บ้านแหลมสนดิ ตำบลละแมซึ่งเป็นที่ตั้งของครัวเรือนลูงไซ่นั้น ลูงไซบันทึกไว้ว่า “ครั้งก่อนโน้นหมายถึงในอดีตย้อนหลังไปประมาณ 50 ปี มีชาวประมงไม่มาก สัตว์น้ำหาได้ง่าย และจับเฉพาะสัตว์น้ำขนาดใหญ่ไม่จับขนาดเล็ก จึงมีสัตว์น้ำจำนวนมาก เมื่อคนมากขึ้นสัตว์น้ำได้ลดลงอย่างรวดเร็ว เพราะคนคิดแต่จะเอาชีวิตปูหอยกุ้งปลา ตลอดจนเต่า พะยูนหรือโลมาโดยไม่ช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูและช่วยขยายพันธุ์ ได้แต่ร้องว่า “ปูม้ามืด” และเมื่อประมงพื้นบ้านยากจนอดอยากก็ไม่มีใครมาอดอยากด้วยเพราะประมงพื้นบ้านเองทำลายตนเองด้วยการใช้ลอบเครื่องมือที่ทำลายล้างปูม้า การจะทำให้ปูม้ามีอยู่มากต้องใช้วอนเป็นเครื่องมือ ถ้าใช้ลอบก็จะอยู่ในภาวะลำบาก ถ้าใช้วอนปูก็จะกลับมาเพิ่มขึ้น ภาวะที่เกิดขึ้นนี้ลูงไซรู้สึกมานานแล้ว และเมื่ออาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีเข้ามาสนับสนุนการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งก็มีความหวังในการเรียกร้องให้ชาวปูแทนลอบปูว่าเป็นเรื่องไม่ยากแต่ต้องมีสำนึกร่วม ลูงไซในฐานะประมงอาสาของกรมประมง จึงรู้ว่าประมงพื้นบ้านในพื้นที่อื่นๆ ทั้งหลังสวนและคันธุลี ทำชนะ ไชยา ดอนสักจังหวัดสุราษฎร์ธานีก็ไม่มีการใช้ลอบกันแล้วต่างก็เลิกใช้เครื่องมือชนิดนี้ไปนานแล้วเพราะประมงพื้นบ้านในพื้นที่ดังกล่าวได้ร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งเพื่อประมงชายฝั่งด้วยกัน การใช้ลอบปูจึงเหลืออยู่เพียงพื้นที่เดียวเฉพาะทะเลและแม่น้ำ ซึ่งลูงไซคาดการณ์ว่าปูม้าก็จะหมดไปในไม่ช้า” และบันทึกไว้อีกว่า “ทะเลบริเวณนี้ หมู่ 5 ตำบลละแม มีสัตว์น้ำชุมชุมเพราะมีแนวปะการังตามธรรมชาติที่กึ่งหอยปูปลาได้อาศัยเป็นแหล่งอาหารเจริญเติบโตและหลบภัย ในช่วงก่อนบริเวณนี้มีปลาโลมาและปลาพะยูนที่กรังคันทนา แต่ปัจจุบันไม่เห็นอีกแล้วรวมทั้งเต่าจำนวนมากที่ขึ้นมาวางไข่บนหาดทราย ชาวประมงมาเก็บไข่เต่าใช้ผ้าขาวมาห่อเก็บมาได้อครวละมาก ๆ แต่ปัจจุบันไม่มีเต่าขึ้นมาวางไข่อีกแล้ว แต่ยังหาตุ๋นได้เฉพาะที่กรังคัง ในบางครั้งพบเต่าตายลอยมาติดที่ชายหาด และกึ่งหอยปูปลาก็ลดลงอย่างรวดเร็ว(สัมภาษณ์ พเยาว์ เอี่ยมสำอาง, 22 ตุลาคม 2552)

1.5 นโยบายรัฐที่กระทบประมงพื้นบ้าน /ประมงชายฝั่ง

การประมงทะเลเกิดการจับสัตว์น้ำเกินศักยภาพในการฟื้นตัวของทะเลมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 ซึ่งรัฐบาลไทยตระหนักในปัญหานี้เช่นกัน ดังจะเห็นจากการกำหนดนโยบายรักษาระดับการผลิตสัตว์น้ำทะเลในปริมาณที่คงที่โดยวิธีการอนุรักษ์ และการส่งเสริมการประมงทะเลเล็กในช่วงปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา แต่ด้วยอิทธิพลของกลุ่มอุตสาหกรรมสัตว์น้ำและความอ่อนแอของรัฐ เป็นเหตุให้ปัญหาการประมงแบบทำลายล้างทะเลยังคงทวีความรุนแรงมากขึ้น นอกจากการไม่สามารถหยุดยั้งการประมงแบบทำลายล้างได้แล้ว ประเทศไทยยังปรับแก้กฎหมายเพื่อสนับสนุนการทำลายทะเลเพิ่มขึ้น โดยอนุญาตให้ทำการประมงปลากะตักโดยใช้แสงไฟล่อ ด้วยอวนตาถี่ขนาด 0.5 เซนติเมตร ส่งผลให้มีการทำการประมงปลากะตักประกอบแสงไฟ เต็มโตอย่างกว้างขวางและมีผล

ต่อการทำลายลูกปลาขนาดเล็กทุกชนิดเพราะกวาดท้องทะเลไปจนหมด ทะเลต้องใช้เวลานานในการฟื้น สัตว์น้ำในทะเลก็ร่อยหรอลงจนเกือบหมดทะเล

1.6 การปรับปรุงวิถีของชาวประมงการไปสู่การผลิตเชิงซ้อน

เมื่อประมาณปี 2516 ปริมาณสัตว์ทะเลบริเวณทะเลละแมเริ่มน้อยลง ชาวประมงเริ่มมีรายได้จากการประมงทางเดียวน้อยลง ไม่เพียงพอในการดำรงชีวิต ชาวประมงที่เคยทำประมงเรืออวนลอยปลาทุ้มได้ผลผลิตจากการออกเรือไม่มากมายนัก อาชีพของชาวประมงในขณะนั้นจึงไม่แน่นอนเป็นการทำประมงเพื่อยังชีพรายวันเท่านั้น ดังนั้น ชาวประมงจึงหันมาลงทุน “ทำนากุ้ง” ต่อมาประสบภาวะขาดทุนจากการทำนากุ้ง บางครอบครัวถึงกับหมดเนื้อหมดตัว ประมาณปี 2523 ชาวประมงที่ไม่ประสบความสำเร็จจากการทำนากุ้งส่วนหนึ่งจึงเริ่มประกอบอาชีพ “ทำสวน” เมื่อถึงปี 2528 ชาวประมงในหมู่ที่ 6 บางคนทำประมงอวนรุน แต่เมื่อรัฐบาลบังคับใช้กฎหมายเคร่งครัดขึ้น จึงได้พากันเลิก อย่างไรก็ตาม เรืออวนรุนของชาวบ้านมีขนาดเล็กกว่าของนายทุนจากภายนอก ใช้หาสัตว์ทะเลเพียงเพื่อหารายได้จุนเจือภายในครอบครัวขนาดเล็กเท่านั้น

จนกระทั่งปัจจุบัน ปี 2551 ชาวบ้านหมู่ 6 บ้านหนองบัวส่วนหนึ่งมี “สวนปาล์ม” โดยลงทุนทำสวนปาล์มบนพื้นที่บ่อกุ้งร้างที่เคยประสบภาวะขาดทุนนั่นเอง นอกจากทำสวนปาล์มแล้ว ชาวประมงบางคนออกไปรับจ้าง เช่น ขับมอเตอร์ไซด์ รับจ้าง รับจ้างก่อสร้าง แม้ผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีแล้วยังต้องออกไปรับจ้างก่อสร้างก็มีหลายราย นอกจากนั้นมีการทำอาชีพการทำ “หลักหอย” โดยการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตงให้ชาวบ้านริมชายฝั่งทะเลหมู่ที่ 6 บ้านหนองบัว ประกอบอาชีพเลี้ยงหอยแมลงภู โดยจัดส่งวิทยากรมาให้ความรู้แก่ชุมชนในการทำหลักหอยและวิธีการเลี้ยงหอย จนกระทั่งปัจจุบันการทำหลักหอยเริ่มเป็นที่นิยมในหมู่ชาวประมงทั่วไป นอกเหนือจากชาวประมงบ้านหนองบัว กระจ่ายไปถึงบริเวณปากน้ำละแม ซึ่งประกอบอาชีพทำหลักหอยกันอย่างแพร่หลาย เนื่องจากพบว่าการลงทุนน้อย คือ ลงทุนเพียงไม้สำหรับทำหลักและใช้แรงงานคนลงไปปักหลักบริเวณริมชายฝั่งทะเล จากนั้นหอยแมลงภูจากท้องทะเลจะพากันอพยพมาเกาะตามหลักที่ชาวบ้านปักไว้ รอระยะเวลาหอยโตพอที่จะเก็บผลผลิต ยิ่งไปกว่านั้นยังเกิดผลพลอยได้บริเวณรอบหลักหอยจะมีปลาเล็กปลาน้อยนานาชนิดอาศัยอยู่ด้วยจำนวนมาก เช่น ปลาตุ๊ก ปลาตูด มีปลาทุ้มบ้างในบางฤดูกาล คือระหว่างเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ หลักหอย เป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่ชาวบ้านพบว่าทำให้ปลาที่เคยหายไปจากท้องทะเลละแมบางชนิดเริ่มกลับมาและใช้บริเวณหลักหอยในการวางไข่ สังเกตจำนวนปลาที่เริ่มมีมากขึ้น ชาวประมงในอำเภอละแมจึงนิยมทำหลักหอยกันมากขึ้น ประมาณได้ว่า จำนวนหลักหอยที่ปักเป็นระยะจากหมู่บ้านหนองบัวถึงปากคลองละแมมีกว่า 10,000 หลัก ชาวบ้านเริ่มปักหลักหอย เดือนธันวาคม และเก็บผลผลิตในเดือนกันยายน ใช้เวลา 9 – 10 เดือนก็เกิดรายได้ รายได้จากหอยแมลงภูในปัจจุบันก็โลกร่มละประมาณ 10 บาท การทำประมงเลี้ยงหอยแมลงภูยังเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าน้ำทะเลบริเวณอำเภอละแมยังอยู่ในสภาพดี เพราะหอยแมลงภูจะไม่เจริญเติบโตในแหล่งน้ำสกปรก อาจเนื่องมาจากทะเลบริเวณอำเภอละแมยังห่างไกลจากปากน้ำใหญ่ที่เต็มไปด้วยแหล่งมลพิษ ชาวบ้าน

ใช้วิธีสังเกตจากการเจริญเติบโตของหอย หากหอยไม่ตายและยังเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องนั้นแสดงว่า น้ำทะเลยังสะอาด และมีโอกาสที่จะฟื้นฟูให้มีสัตว์ทะเลอื่นๆ มาวางไข่ต่อไปได้

นอกจากนี้ยังมีอาชีพการทำอวนถ่วง คือการใช้วนคลุมพื้นที่ท้องทะเลคล้ายกับการปูเสื่อบริเวณพื้นทรายรอบกองหินหรือข้างแนวหิน ใช้สำหรับดักปลาตัวใหญ่ๆ ตามน้ำลึก พบว่า บริเวณทะเลละแมแถบหมู่ 6 มีเรืออวนถ่วงประมาณ 10 ลำ วิธีการทำอวนถ่วงค่อนข้างสลับซับซ้อนกว่าเรืออวนปกติทั่วไป กล่าวกันว่า ชาวประมงที่สามารถประกอบอาชีพทำเรืออวนถ่วงได้ต้องเป็นผู้ที่มีไหวพริบปฏิภาณพอสมควร รายได้จากการออกเรืออวนถ่วงประมาณกว่า 10,000 บาทต่อลำต่อคืน พร้อมกันนั้นก็มีการวางเบ็ดราวปลาด้วยมนุษย์กับ เป็นการทำประมงรูปแบบใหม่ที่นิยมทำกันในพื้นที่ทะเลภาคกลาง มีลักษณะการแต่งกายคล้ายมนุษย์กับ ดำลงไปใต้ทะเลเพื่อแทงหรือยิงปลาหรือสัตว์ทะเลด้วยฉมวกกล ดังนั้น ผู้ที่ทำประมงชนิดนี้ต้องอดทนในการดำน้ำได้ดี บนเรือมีเครื่องกำเนิดลมเพื่อช่วยหายใจ โดยต่อท่อจากเครื่องกำเนิดลมลงไปยังชาวประมงที่ดำอยู่ใต้น้ำ อย่างไรก็ตามการทำประมงรูปแบบนี้มีเพียงไม่กี่ครัวเรือนซึ่งเป็นชาวประมงที่อพยพมาจากภาคกลาง คือ จังหวัดเพชรบุรี เท่านั้น เนื่องจากชาวประมงภาคใต้ไม่นิยมทำเพราะมีความเชื่อว่าเป็นวิธีการที่เอาเปรียบเพื่อนบ้าน

1.7 ภาพรวมของภาคการประมงจังหวัดชุมพร

จังหวัดชุมพรเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญด้านการประมงมากจังหวัดหนึ่ง เนื่องจากมีพื้นที่ติดต่อกับชายฝั่งทะเล 6 อำเภอ คือ อำเภอเมืองชุมพร อำเภอปะทิว อำเภอสวี อำเภอทุ่งตะโก อำเภอหลังสวน และอำเภอละแม ประกอบกับทะเลฝั่งอ่าวไทยในเขตจังหวัดชุมพรมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิดและเป็นแหล่งแพร่ขยายพันธุ์ และฟักรักษาตัวอ่อนของสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น ปลาหู ปลาหลัง และปลาหลังเขียว ส่งผลให้ภาพรวมของปริมาณสัตว์น้ำและมูลค่าทางเศรษฐกิจอยู่ในภาวะที่ดี สำหรับช่วงเวลาการทำประมงประมาณ 7-9 เดือน เพราะในช่วงเดือนพฤศจิกายน-มกราคมเป็นหน้ามรสุม และเดือนกุมภาพันธ์เป็นช่วงเวลาห้ามจับสัตว์น้ำเพราะเป็นฤดูวางไข่ ปริมาณและมูลค่าสัตว์น้ำเค็มที่จับได้ในปี 2552 ทั้งจังหวัด มีปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้จำนวน 26,353 ตัน มีมูลค่า 370,137,275 บาท ตามตารางแสดงปริมาณและมูลค่าสัตว์น้ำเค็มที่จับได้ในปี 2552 ดังนี้

ชนิดของสัตว์น้ำเค็ม	ปริมาณที่จับได้ (กก.)	มูลค่าประมาณ (บาท)
ปลาหู	1,770	38,940,000
ปลาหลัง	120	2,400,000
ปลาเลย (เบญจพรรณ)	6,696	100,440,000
ปลาฉลาม	25	500,000
ปลากระเบน	30	600,000
ปลาเป็ด	13,299	66,495,000

กุ้ง	1,875	128,297,710
เคย	50	1,500,000
ปู	193	13,969,900
หอยแมลงภู่, หอยลาย	1,799	6,685,715
ปลาหมึก	496	10,308,950
รวม	26,353	370,137,275

ที่มา : สำนักงานประมงจังหวัดชุมพร

2. การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง

นอกจากความเหมาะสมกับการทำการประมงแล้วยังเหมาะสมในการเพาะเลี้ยงชายฝั่งในอำเภอละแมมีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ได้แก่ การเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล คือ กุ้งกุลาดำ การเลี้ยงหอย ซึ่งมีอยู่ 2 ชนิด คือ หอยแมลงภู่ และหอยนางรม และการเพาะเลี้ยงในกระชัง มีการเลี้ยงปลากะพงขาวและปลาเก๋า สำหรับการเลี้ยงกุ้งในปัจจุบันมีเพียงสองสามราย รายหนึ่งคือมหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นโครงการร่วมกับบริษัทซีพี ให้ซีพีเลี้ยงกุ้งในพื้นที่มหาวิทยาลัยและมีการปล่อยน้ำเสียลงทะเล ทะเลด้านบ่อน้ำเสียที่มีหลุมใหญ่อยู่ที่ชายหาดน้ำทะเลจากฝั่งออกไปจากฝั่งประมาณ 100 เมตรเป็นตะกอนสีดำและมีกลิ่นเหม็น และน้ำทะเลริมฝั่งบริเวณนั้นเป็นพิษถูกผิวหนังเกิดอาการคันอย่างรุนแรงในกรณีที่แช่อยู่ในน้ำนาน (เวทีชุมชน ,29 เมษายน 2552)

การเพาะเลี้ยงชายฝั่งอำเภอละแมมีการเลี้ยงกุ้งโดยชาวประมงพื้นบ้านและนายทุนในช่วงที่มีการสนับสนุนให้เพาะเลี้ยงกุ้งตั้งแต่ประมาณปี 2531 แต่ต่อมาขาดทุนเพราะชาวประมงขาดความรู้ในการจัดการเลี้ยงและเงินทุนไม่เพียงพอจึงเลิกการเลี้ยงกุ้ง ปัจจุบันยังคงมีการเพาะเลี้ยงเฉพาะนายทุนรายใหญ่ เช่น บริษัท ซีพี เพาะเลี้ยงในมหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาเขตชุมพรที่ตั้งอยู่ริมทะเลละแม และมีเอกชนเลี้ยงกุ้งอยู่สองสามราย นอกจากนั้นประมงพื้นบ้านมีการเลี้ยงหอยแมลงภู่ โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลละแมและสวนแตงสนับสนุนทุน ปัจจุบันมีการเลี้ยงหอยแมลงภู่เพิ่มขึ้น เพราะในบริเวณหลักหอยมีพันธุ์ปลาเพิ่มขึ้น

ภาคการเกษตร

ภาคการเกษตรของชุมชนดั้งเดิมตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชนเป็นเรื่องของการหาของป่า การใช้พื้นที่ป่าเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นแรงงานในการทำนา การปลูกข้าวไร่ พืชไร่ การทำนา การทำสวนผลไม้และการทำสวนมะพร้าว

1. การหาของป่า

ชุมชนดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ใช้ผลผลิตจากป่าเป็นอาหารทั้งพืชและสัตว์ ทั้งเข้ามาเก็บพืชผัก จับสัตว์เพื่อบริโภคในครัวเรือนและขาย การจับสัตว์ป่า เช่น หมูป่า เก้ง ฟาน กวาง นก

กระรอก ค้างคาว และสัตว์น้ำประเภทปลาน้ำจืด การเก็บพืชผักยอดไม้เป็นอาหาร ยอดเหียง ยอดพุม ยอดเสม็ด ยอดแต้ว หน่อไม้ เห็ดปลวก ยอดบันยอ หรือย่านาง ถ่ายย่านางใช้ทำเชือก เก็บน้ำผึ้ง การใช้ไม้ทั้งไม้ไผ่สำหรับทำเครื่องจักสาน หัตถกรรมเครื่องมือเครื่องใช้ การสร้างที่อยู่อาศัยของผู้อพยพในระยะแรกๆ เช่น หน่า หรือกระท่อม ต่อมาใช้ไม้เนื้อแข็งเพื่อสร้างบ้านเรือนถาวร ทำเครื่องมือเครื่องใช้ ทำพาหนะ เช่น เรือ นวน

นอกจากหาของป่าในป่าละแมแล้ว ผู้คนที่ไปจับจองพื้นที่ทางด้านตะวันตกในระยะแรกๆ ประมาณต้นทศวรรษ 2510 ยังไปหาของป่าในป่าพะโต๊ะด้วย โดยการรวมกันเป็นกลุ่มเดินทางไปตัดหวาย ตัดไม้ไผ่ มัดเป็นแพบรรทุกหวายล่องมาตามแม่น้ำหลังสวนมาขายในอำเภอหลังสวนหรือล่องแม่น้ำหลังสวนไปขายทำโป๊ะที่ปากน้ำหลังสวน การเดินทางไปตัดหวายและไม้ไผ่แต่ละครั้งใช้เวลาหลายวันนับเดือนและต้องเผชิญกับไข้มาเลเรียด้วย (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาต์, 1 เมษายน 2552) อย่างไรก็ตามการหาของป่าก็มีเป้าหมายทั้งเพื่อบริโภคในครัวเรือนและเพื่อขาย สำหรับการเข้าไปในป่าพะโต๊ะมีเป้าหมายเพื่อขายเป็นประการสำคัญ เพราะหวายในป่าพะโต๊ะเป็นหวายคุณภาพดีที่รู้จักกันดีเป็นหวายพันธุ์ที่ต่อมาเรียกว่าหวายชุมพร ส่วนไม้ไผ่ก็ขายได้ราคาดีและเป็นที่ต้องการของชาวประมงและนายทุนเงินที่หาโป๊ะ

2. การใช้พื้นที่ป่าเลี้ยงควายฝูง

การเลี้ยงควายฝูงเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของการทำการเกษตรคือการทำนา ในการทำนาในสังคมดั้งเดิมเป็นการใช้แรงคนและแรงสัตว์ควบคู่กันไปและทำไปด้วยกันตั้ง การไถการคราดและการเหยียบนา แรงงานสัตว์จึงเป็นแรงงานที่สำคัญเท่ากับแรงคน กิจกรรมการทำนาจึงจะสำเร็จ เนื่องจากในการทำนาจำเป็นต้องใช้แรงงานของควายหลายขั้นตอนตั้งแต่การเตรียมพื้นที่และการเก็บเกี่ยวตลอดจนการนวดข้าว ซึ่งแต่ละครัวเรือนสามารถจัดการเองได้โดยจะเลี้ยงควายไว้ครัวเรือนละ 1-2 ตัว โดยเลี้ยงไว้ในสวนหรือในพื้นที่นาของตน ส่วนควายเหยียบนาซึ่งต้องใช้ควายฝูงในหมู่บ้านหนึ่งๆ จะมีเพียง 1-2 ฝูง เพราะไม่มีพื้นที่เพียงพอ ส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่นาของเพื่อนบ้านในช่วงหมดฤดูการทำนา ควายฝูงจึงเป็นแรงงานที่จำเป็นและสำคัญ ในการทำนาในขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องมีพื้นที่สำหรับเลี้ยงด้วย ซึ่งนอกจากพื้นที่ดังกล่าวแล้วก็จำเป็นต้องอาศัยพื้นที่ป่าละเมาะหรือป่าโปร่ง ในพื้นที่หลังสวนมีควายฝูงอยู่หลายฝูงพื้นที่ป่าดังกล่าวไม่เพียงพอ จึงได้มีการขยายพื้นที่มาทางทิศใต้ใช้ป่าโปร่งและป่าละเมาะเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์ในขณะเดียวกันในพื้นที่ละแม ขณะที่เป็นการตำบลในอำเภอหลังสวนก็มีทุ่งเลี้ยงสัตว์ซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่ในตำบลสวนแตงบริเวณที่ตั้งของที่ทำนอตาลสวนแตงเป็นพื้นที่ทุ่งเลี้ยงสัตว์ซึ่งหมายถึงพื้นที่การเลี้ยงควายฝูงเป็นสำคัญ การใช้พื้นที่ป่าเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์นั้น ผู้คนที่เข้าไปในเขตป่าด้านทิศใต้ในระยะแรกที่ไม่ไกลจากบริเวณชุมชนในพื้นที่หลังสวน รวมทั้งจากหนองหวายได้นำควายฝูงเข้ามาเลี้ยงในพื้นที่ป่า ควายฝูงเลี้ยงไว้ใช้ในการเหยียบนาของครอบครัวญาติพี่น้องและรับจ้างเหยียบนา และบางรายมีการเลี้ยงวัวฝูงด้วย

3. การเพาะปลูก

เนื่องจากละมเป็นพื้นที่ป่าจึงมีพื้นที่ทำกินหรือพื้นที่เพาะปลูกเพื่อผลิตพืชอาหารน้อยในการเพาะปลูกจึงเป็นการผลิตเชิงซ้อน คือ ทั้งทำนา ทำไร่ และทำสวน เพราะการทำนาทำเพื่อบริโภคอย่างเดียวไม่ได้ทำเพื่อขาย เพราะมีค่านิยมที่ยึดถือกันว่าการขายข้าวกินไม่เป็นมงคลแก่ครัวเรือนจึงไม่มีการขายข้าวอันอาจจะเป็นเนื่องจากพื้นที่ทำนาน้อยได้ข้าวน้อยไม่พอกินในแต่ละปี เมื่อถึงปลายรอบปีจึงต้องทำข้าวไร่ด้วยเพื่อให้มีข้าวกินครบรอบปี การปลูกข้าวไร่จึงต้องแซมด้วยพืชไร่เพื่อนำไปขายเป็นรายได้ในครัวเรือน และทำสวนเพื่อนำผลผลิตไปขายเป็นรายได้อีกทางหนึ่ง ในระยะแรกของการเพาะปลูกของผู้อพยพจึงเป็นการทำข้าวไร่และปลูกพืชไร่ การเพาะปลูกแบบนี้เป็นการย้ายที่การทำไร่ไปตามพื้นที่ที่จับจองจัดเป็นระบบวนเกษตรรูปแบบหนึ่งโดยมีการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ทั้งพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์และภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการการผลิตและทรัพยากรธรรมชาติไปพร้อมกัน ขั้นตอนในการทำไร่เริ่มด้วยการตัดต้นไม้ที่เหลือนจากบริษัทสัมปทานตัดไม้ขนาดใหญ่แล้วและเหลือต้นไม้ที่ไม่ได้ขนาดก็ตัดโค่นต้นไม้แล้วถางให้โล่งเตียนทิ้งไว้ให้แห้งเมื่อต้นไม้แห้งก็เผาต้นไม้กิ่งไม้ที่ตัดโค่นไว้ก่อนฤดูฝนจะมาถึง การเผาต้นไม้ที่ตัดโค่นไว้นอกจากจะช่วยทำลายต้นไม้ที่ตัดไว้ให้แปลงเพาะปลูกแล้วเป็นการกำจัดแมลงศัตรูพืชและโรคพืชและเพื่อให้ชี้้เถาจากการเผาต้นไม้ใบไม้เป็นมายาหรือปุ๋ยเป็นการเพิ่มธาตุอาหารและลดความเป็นกรดของดิน ทำให้ดินร่วนเพาะปลูกได้ง่าย การปลูกพืชในไร่จะปลูกหลายชนิด เช่น ทั้งข้าวและพืชไร่ คือ เมื่อนำข้าวไร่แล้วรอให้ต้นข้าวโตก็ปลูกพืชไร่แซม เป็นการเพิ่มความหลากหลายของพันธุ์พืชในดินให้ดินมีรากพืชหลายหลายสายพันธุ์ได้พึ่งพาอาศัยแลกเปลี่ยนธาตุอาหารในดินทำให้ดินมีธาตุอาหารและปรับความสมดุลของเนื้อดินด้วย เป็นภูมิปัญญาในการเพาะปลูกของเกษตรกรในการทำไร่ที่ตกทอดเป็นระบบมาแต่โบราณ ในทุกพื้นที่ที่มีการทำไร่จะมีวิธีการเดียวกันนับเป็นภูมิปัญญาของการเพาะปลูกในพื้นที่ป่าเป็นภูมิปัญญาของมนุษยชาติเลยทีเดียวที่มีการฟื้นฟูดินด้วยการปลูกพืชหลายชนิดในพื้นที่เดียวกันอยู่เสมอ การปลูกพืชชนิดเดียวเป็นการทำลายโครงสร้างความสมบูรณ์ของเนื้อดินเพราะมีรากพืชชนิดเดียวไม่มีการแลกเปลี่ยนอาหารซึ่งกันและกัน การปลูกพืชเชิงเดี่ยวในระยะต่อมาจึงทำให้ดินเสื่อมและเมื่อใช้สารเคมีความเสื่อมของดินก็ยิ่งเร็วขึ้น

การโค่นถางป่าเพื่อทำไร่ในช่วงที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ ๆ จัดได้ว่าเป็นงานหนักที่ต้องช่วยกันจึงไม่สามารถทำเพียงลำพังได้ต้องช่วยเหลือกันในหมู่ในพวกของตนเองที่อพยพมาอยู่ก่อนหรือมาพร้อมกัน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นเรื่องสำคัญของหมู่ผู้อพยพที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางผลิตเชื่อมโยงเป็นระบบการจัดการและการแลกเปลี่ยนแรงงานภายในพื้นที่ป่าที่อพยพเข้ามาอยู่ด้วยกันรวมไปถึงการเก็บเกี่ยวข้าวด้วย การเพาะปลูกในยุคแรกของการอพยพเข้าไปอยู่ในเขตป่าคือ ในที่ดอนมีการปลูกข้าวไร่ พืชไร่ ส่วนในที่ราบมีการทำสวน และที่ราบลุ่มมีการทำนา ดังนี้

3.1 การปลูกข้าวไร่

พื้นที่ปลูกข้าวไร่เป็นพื้นที่ดอน เนินเขา ไร่เขา สำหรับชุมชนดั้งเดิมคือพื้นที่ปากน้ำละแม พื้นที่บ้านดวด มีการทำไร่ข้าวในพื้นที่ดอน บางพื้นที่อาจใช้พื้นที่ขนาดเล็กใกล้ๆ พื้นที่ราบลุ่มที่ใช้ทำนา ส่วนในพื้นที่ทางฝั่งทิศตะวันตกที่เป็นตำบลละแม ตำบลทุ่งหลวงและตำบลทุ่งควาต์มักใช้ที่เนินเขา ไร่เขาเป็นพื้นที่ปลูกข้าวไร่ ในพื้นที่ดอนที่น้ำท่วมไม่ถึงมีการปลูกข้าวไร่ในพื้นที่ขนาดเล็กที่พอใช้บริโภคได้ในแต่ละรอบปี พันธุ์ข้าวไร่ที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นข้าวพันธุ์“โก้เมือง” หรือ กูเมือง และเมื่อต้นข้าวเติบโตก็ปลูกพืชไร่ประเภทพริก ถั่ว พักทอง พัก ผักเสี้ยน แสมในไร่ข้าว นอกจากนั้นมีการปลูกพืชไร่เฉพาะอย่างเมื่อเกี่ยวข้าวแล้ว เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง เต๋อย แดงโมสลับไปกับการปลูกข้าว ในช่วงที่ละแมเป็นตำบลมีการปลูกแดงโมมากเป็นที่รู้จักกันทั่วไปซึ่งเมื่อมีการแยกพื้นที่ตำบลละแมเป็น 3 ตำบล เพื่อยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอในปี 2514 พื้นที่ที่ปลูกแดงโมมากจึงมีชื่อเป็นตำบลสวนแดง สำหรับการทำไร่ข้าวมีการเตรียมพื้นที่ปลูกง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนเหมือนการทำนา คือ หลังจากถางป่าแล้วก็จะเผาเพื่อให้พื้นที่โล่งเตียน ไม่มีหญ้า กวาดถ่านไม้ที่เหลือจากการเผาป่าให้เป็นพื้นที่โล่งเตียน ส่วนตอไม้ที่เหลือจากการเผาไม่ต้องขุดออก ดินที่เกิดจากการเผาป่าแล้วเป็นดินที่อุดมด้วยธาตุอาหารร่วนซุยตามธรรมชาติ เพราะเกิดจากการทับถมของซากพืชซากสัตว์มาเป็นจำนวนนับร้อยปี จึงมีความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ การทำข้าวไร่หรือปลูกพืชไร่ไม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ย เมื่อเตรียมพื้นที่แล้วเตรียมข้าวปลูกหรือเมล็ดพันธุ์ โดยผู้ที่เข้ามาอยู่ในละแมแรก ๆ จะเตรียมข้าวปลูกมาจากบ้านเดิมที่หลังสวน แะข้าวปลูก 1 คืบ ก็ปลูกได้ การปลูกข้าวไร่ก็เป็นวิธีง่าย ๆ เรียกว่า นำข้าว โดยใช้ไม้เนื้อแข็งที่ตัดจากป่าใกล้ๆ พื้นที่ทำไร่ข้าวขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1-1.5 นิ้ว เหลาปลายให้แหลมคล้ายการเหลาดินสอใช้แทงหรือทิ่มลงไปบนพื้นดินที่เตรียมไว้ให้เป็นหลุมเล็กๆ เรียกว่า “แทงสัก” การนำข้าวต้องใช้คนอย่างน้อยสองคน คนหนึ่งเป็นคนแทงสักเดินไปข้างหน้าอีกคนหนึ่งเดินตามหลังหยอดข้าวปลูกลงในหลุมที่แทงสักไว้แล้วใช้เท้ากวาดดินปิดหลุมและเหยียบหนึ่งครั้งให้ดินปิดปากหลุม การแทงสักจะแทงเป็นแถวตรงกันส่วนใหญ่ผู้แทงสักจะใช้ไม้สองอันแทงสักได้สองแถว การนำข้าวแต่ละครั้งทำกันในครัวเรือนมีญาติหรือเพื่อนบ้านมาช่วยกันทั้งการแทงสักและการหยอดข้าวปลูกลงหลุมเล็กๆ ดังนั้นในการนำข้าวไร่แต่ละครั้งก็มีคนแทงสักและคนหยอดข้าวปลูกลงหลุมหลายคนโดยเรียงแถวกันอย่างเป็นระเบียบซึ่งเมื่อแล้วเสร็จครัวเรือนหนึ่งก็ไปช่วยครัวเรือนจนแล้วเสร็จทุกครัวเรือนที่ร่วมเป็นเครือข่ายในการทำมาหากินอันเป็นฐานวัฒนธรรมชุมชนหลังสวนเรียกว่า “การเอาแรง” และเมื่อต้นข้าวเติบโตขึ้นขั้นตอนต่อไปเป็นการ “ทำหญ้า” หรือทำลายวัชพืชในไร่ข้าวโดยการถากหญ้าออกซึ่งก็ต้องช่วยกันอีกในลักษณะ “การเอาแรง” เช่นเดิม เมื่อผ่านไปประมาณ 4-5 เดือนข้าวก็จะออกรวงและเก็บเกี่ยวได้ภายใน 6 เดือน ครัวเรือนก็จะมาช่วยกัน “เก็บข้าว” ด้วย เครื่องมือที่เรียกว่า มั่น หรือ แกะ ซึ่งเก็บเฉพาะรวงข้าว ผู้เก็บข้าวใช้มือทั้งสองข้างคือ มือขวาถือมันเก็บรวงข้าวแล้วส่งรวงข้าวมาเก็บรวมไว้ที่มือซ้ายเมื่อเต็มกำมือโดยใช้ข้งข้าวมัดเป็นกำหรือเป็นมัดเรียกว่า “เลียง” วางเลียงข้าวเป็นแถวไว้ตามแถวของต้นข้าวเพื่อขนกลับมาหรือกลับบ้านโดยนำเลียงข้าวใส่ในภาชนะที่สานด้วยเตยที่เรียกว่า “โกระ” วางโกระใน

“เส้” หรือสาแหรก หาบกลับขนหรือกลับบ้านเพื่อเก็บไว้บริโภคโดยนำเสียงข้าววางเรียงซ้อนกันเป็นวงกลมหรือเป็นสี่เหลี่ยมร่อนวนนำไปซ้อมเป็นข้าวซ้อมมือหรือสี่ที่โรงสีเล็กในหมู่บ้านเพื่อบริโภคเป็นคราวๆ ครั้งละประมาณ 7-15 วัน

ข้าวไร่เป็นข้าวที่เป็นที่นิยมของคนหลังสวนเพราะมีกลิ่นหอมเนื้อนุ่มเมื่อหุงจะมีกลิ่นหอมอบอวลไปทั้งบ้านรสชาติอร่อยหวานมัน ข้าวไร่คือสิ่งที่แต่ละครัวเรือนรอคอยเพราะแต่ละปีทำกันไม่มาก เพราะพื้นที่และแรงงานมีน้อยข้าวไร่ให้ผลผลิตก่อนข้าวนา คนหลังสวนเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวไร่ก็นำไปทำบุญตักบาตรทั้งข้าวสุกและข้าวสารนำไปถวายวัด และนำไปเยี่ยมญาติผู้ใหญ่คนเฒ่าคนแก่และบุคคลที่เคารพนับถือ เมื่อเก็บข้าวไร่แล้วก็ปลูกพืชผลอื่นประเภทผักเสี้ยน เพื่อนำไปดองไว้บริโภคในครัวเรือนและขาย นอกจากนั้นมีข้าวโพดพันธุ์พื้นเมืองเช่น ข้าวโพดข้าวเหนียว ข้าวโพดเทียน ข้าวฟ่าง งา พักทอง พักเขี้ยว หรือพืชไร่อื่นๆ ทั้งพริก ถั่ว มะเขือ แตงเบา หรือแตงกวา แตงไข่จะแซ่ และใช้ผลที่แก่จัดจนสุกจะมีรสเปรี้ยวไว้ประกอบอาหารใช้เป็นผักสำหรับแกงส้ม ผัดเปรี้ยวหวาน พืชไร่เหล่านี้ปลูกไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักและส่วนหนึ่งนำไปขายที่ตลาดสถานีรถไฟละแม

พันธุ์ข้าวไร่ที่ใช้ปลูกในหลังสวนและละแมเป็นข้าวพันธุ์ “พันธุ์ข้าวภูเมือง” ซึ่งเป็นข้าวพื้นเมืองที่ใช้ปลูกเป็นข้าวไร่มานานนับร้อยปี ปัจจุบันได้ปลูกรักษาพันธุ์พันธุ์ไว้ที่สถานีทดลองข้าวควนกุฎ ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง ซึ่งได้รวบรวมพันธุ์มาปลูกศึกษาพันธุ์ที่สถานีทดลองเกษตร อำเภอรัตนบุรีในสมัยศาสตราจารย์คุณหลวงสุวรรณ วาจกกลกิจเป็นหัวหน้าสถานี สมัยนั้นพบว่าพันธุ์ภูเมืองหลวงมีความทนทานต่อสภาพแห้งแล้งได้ดีและเหมาะสมสำหรับปลูกเป็นข้าวไร่ คณะกรรมการวิจัยกรมวิชาการเกษตรมีมติรับรองให้ใช้ขยายพันธุ์เมื่อ 7 ธันวาคม 2522 และให้ปลูกในพื้นที่นาดอนและในสวนยางปลูกใหม่เหมือนพันธุ์ดอกพะยอม

การปลูกพืชไร่ดังกล่าวนี้แต่ละครัวเรือนจะต้องเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้เอง แต่ละฤดูของการเก็บเกี่ยวจึงต้องทิ้งผลของพืชแต่ละชนิดส่วนหนึ่งไว้ให้แก่จัดเพื่อเก็บไว้ทำพันธุ์ต่อไป ครัวเรือนจึงมีวินัยในการจัดการพืชไร่ดังกล่าวอย่างเคร่งครัด เพราะแต่ละครัวเรือนจะเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้เฉพาะครัวเรือนของตนเนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องที่เก็บมีน้อยและใช้กระบวนการทางภูมิปัญญาคือเก็บไว้บน “ผรา” หรือแคร่เหนือเตาไฟซึ่งทุกครัวเรือนจะมีที่เก็บนี้สำหรับเก็บอาหารแห้งเพื่อใช้ความร้อนจากเตาไฟป้องกันเชื้อรา แต่ละครัวเรือนจึงมีข้อจำกัดในปริมาณการเก็บเพราะมีเตาไฟในครัวเพียงชุดเดียว แต่มีครัวเรือนส่วนหนึ่งที่มีเตาอีกชุดหนึ่งนอกครัวหุงอาหารและมีผราไว้เพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์พืชไร่หรือวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่ต้องการให้ขึ้นราเพื่อให้ใช้ได้นาน เช่น ไม้พายกวนน้ำตาล หวาย ดอกสำหรับทำเครื่องจักสานและอื่นๆ ที่ต้องอาศัยความอุ่นเพื่อเก็บไว้ใช้ได้นาน

3.2 การปลูกพืชไร่

ตามที่กล่าวแล้วว่าวิถีการผลิตของชุมชนหลังสวนเป็นการผลิตเชิงซ้อน ดังนั้นเมื่อพันธุ์ฤดูทำนาก่อนถึงฤดูเก็บเกี่ยวหรือก่อนถึงฤดูการทำนา ผู้คนแต่ละครัวเรือนจะหาพื้นที่ปลูกพืชไร่ซึ่งเป็นพื้นที่เนินควน ที่ราบเชิงเขา ไร่ละเขา เพื่อบริโภคและขายในตลาดบริเวณสถานีรถไฟละแมหรือ

นำขึ้นรถไฟไปขายที่ตลาดหลังสวนเพื่อเป็นรายได้ของครัวเรือน การปลูกพืชไร่ในระยะแรกมี 2 ลักษณะ คือ 1) ปลูกแซมข้าวไร่ โดยจะปลูกพืชไร่แซมข้าวไร่เมื่อต้นข้าวเติบโต พืชที่ปลูกเป็นพืชที่ไม่รบกวนต้นข้าว เช่น พริก มะเขือ ถั่วขาว ถั่วฝักยาว ผักเสี้ยน แตงกวา ผักกาดเขียว ซึ่งเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว พืชดังกล่าวนี้จะเติบโตต่อไปให้ผลผลิตต่อมาจากข้าวไร่ นับเป็นภูมิปัญญาการปลูกพืชและการบำรุงดินของคนรุ่นก่อนที่ต้องมีการฟื้นฟูดินโดยการปลูกพืชหลากหลายชนิดให้รากพืชได้อาศัยธาตุอาหารซึ่งกันและกันทำให้ดินไม่เสื่อมโทรมโดยเฉพาะพืชตระกูลถั่วที่ช่วยเพิ่มธาตุอาหารในดินให้กับต้นพืชอื่น 2) ปลูกพืชไร่เป็นการเฉพาะ โดยปลูกสลับกันไปหรือแบ่งพื้นที่ปลูกอย่างละเล็กละน้อยพอขายได้ การปลูกพืชไร่บางประเภท เช่น ข้าวโพดเทียน ข้าวโพดข้าวเหนียว ข้าวฟ่าง เตื่อย งามันเทศ มันสำปะหลัง แตงโม ถั่วลิสง พักทอง พักเขียว ต้องปลูกเป็นการเฉพาะ เพราะต้องใช้พื้นที่ แต่การปลูกของชาวหลังสวนที่เป็นต้นแบบของละแหมปลูกไม่มากเป็นการปลูกเพื่อบริโภคและเพื่อขายแบบพอเพียงพอยังชีพได้ในแต่ละฤดู เพราะมีปัญหาการนำพืชไร่ไปขาย เนื่องจากการคมนาคมลำบาก ไม่มีเส้นทางและระยะทางไกลต้องใช้การหา แบก หาม และต้องออกเดินทางเพื่อไปขายยังสถานีรถไฟละแหมตั้งแต่ 3 นาฬิกา หรือต้องเดินทางขนส่งของไปล่วงหน้าอย่างน้อย 1 วัน ไปค้างคืนบ้านญาติหรือเพื่อนฝูงจึงทำแต่พอเพียงเลี้ยงชีพได้พอมีรายได้จัดหาสิ่งที่จำเป็นและเพื่อแลกเปลี่ยนกับเพื่อนที่ผลิตอาหารทะเลได้

3.3 การทำนา

ในพื้นที่หลังสวนมีพื้นที่ลุ่มสำหรับทำนาไม่มาก จึงมีผู้คนส่วนหนึ่งเข้ามาในเขตป่าเพื่อหาที่ทำนา การทำนาของละแหมทำเพื่อกินในครัวเรือน แต่ละครัวเรือนทำเพื่อกินในแต่ละปี บางครัวเรือนจึงต้องทำข้าวไร่เพื่อเสริมข้าวนา เมื่อแรกเริ่มที่คนหลังสวนเข้ามาในป่าที่เป็นละแหมในปัจจุบันก็เริ่มด้วยการหาที่ราบลุ่มทางป่าปรับเป็นพื้นที่นา เรียกว่า หักนา คือเมื่อถางป่าแล้วก็ขุดปรับพื้นที่เป็นคันเพื่อกั้นน้ำโดยทำคันกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมด้านเท่าเรียกว่า บึง ในพื้นที่ที่หักนาปรับพื้นที่เป็นบึงนาได้หลายบึง คันนาเรียกว่า “หัวนา” เป็นคันกันให้น้ำขังอยู่ในนาให้ดินนิ่มสะดวกในการไถ การทำนาของหลังสวนเป็นนาดำหรือนาปี แต่คนหลังสวนไม่เรียกว่านาดำหรือนาปีเพราะทำนาแบบเดียวปีละครั้ง สำหรับในฤดูการทำนาในสมัยก่อนไม่มีปัญหาน้ำเพราะฝนตกตามฤดูกาล มีน้ำเพียงพอ อากาศเหมาะสม เมื่อถึงฤดูการทำนาคือเดือนหกเมื่อฝนตกมีน้ำเพียงพอแล้วก็เริ่มเตรียมพื้นที่ไถนาด้วยควาย เขี่ยบนาด้วยควายฝูง หรือทำเทือกคือทำดินให้นิ่มให้ดำนาได้ การเขี่ยบนนาใช้ควายฝูงซึ่งในแต่ละชุมชนจะมีผู้เลี้ยงควายฝูงอย่างน้อย 1 ฝูงประมาณ 40-50 ตัว ไว้เขี่ยบนนาของตนและรับจ้างครัวเรือนอื่น ซึ่งต้องตกลงกันในเครือข่ายทางสังคมของตนว่าวันใดเขี่ยบนนาของใคร ส่วนการไถนาใช้ควายซึ่งชาวนาเลี้ยงดูอย่างดี แต่ละครัวเรือนจะเลี้ยงควายไว้ทำนา 1-2 ตัว ส่วนไถ แอจะจะมีช่างฝีมือในชุมชนหมู่บ้านเป็นผู้ทำ

ในการเตรียมการในการทำนาก่อนการเตรียมพื้นที่สำหรับดำนาและเตรียมพื้นที่ “หัวนากล้า” คือเตรียมต้นกล้าไว้สำหรับ “ดำนา” หลังจากเตรียมดินเสร็จเรียบร้อยแล้วโดยครัวเรือนในชุมชนหมู่บ้านช่วยเหลือกัน การหัวนากล้าจะหัวนาในที่ดอนใกล้ๆ ที่นาหรือพื้นที่สวน การเตรียม

พื้นที่หว่านกล้ามีการพรวนดินเล็กน้อยโดยใช้คราดคราดดินให้ร่วนเล็กน้อยแล้วใช้ข้าวปลูกที่แช่น้ำไว้หนึ่งคืนมาหว่านให้เต็มพื้นที่ เมื่อเตรียมพื้นที่นาเรียบร้อยแล้วและต้นกล้าที่หว่านไว้สูงไม่เกินหนึ่งเมตรก็ถอนกล้ามัดเป็นกำนำไปดำในพื้นที่นาที่เตรียมไว้ตามวันที่กำหนดไว้ในชุมชนหมู่บ้านช่วยเหลือกันจนเสร็จเรียบร้อยเรียกว่า “ลงคน” โดยการออกปาก ในช่วงที่รอข้าวสุกหรือรอฤดูเก็บเกี่ยว คราวเรือนจะเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการเก็บเกี่ยวมีการเตรียมสานภาชนะใส่เลียงข้าวและข้าวเปลือกข้าวสารเรียกว่า “โกระ” ซึ่งสานด้วยเตยซึ่งหาได้ในป่า การสานโกระในแต่ละครัวเรือนจะสานเป็นทุกครัวเรือน และเตรียมสานเส้ด้วยหวาย ทำคันหาบ หรือไม้คานด้วยไม้ไผ่โดยใช้วัตถุดิบในป่า เตรียมจัดหา “มัน” สำหรับเก็บข้าวเช่นเดียวกับข้าวไร่ พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวข้าวสุกจะมีพิธี “ผูกข้าว” ทำขวัญแม่โพสพ โดยรวบข้าว 2-3 กอบริเวณกลางบึงนามาผูกรวมกันไว้ด้วยด้าย ห้าสีหรือเจ็ดสี ทำพิธีมีขนมขาวขนมแดง ขนมโค การเก็บข้าวเก็บข้าวมัดเป็นเลียงเช่นเดียวกับข้าวไร่ เก็บเลียงข้าวใส่โกระกลับมาบ้านนำเลียงข้าวเก็บใน “ไม้ข้าว” หรือยุ้งข้าว ซึ่งสร้างเป็นเรือนเล็กๆ ในบริเวณบ้านหรือแบ่งส่วนหนึ่งของบ้านมาทำไม้ข้าวและมีพิธีทำขวัญข้าว ส่วนการนวดข้าวแต่ละครัวเรือนจะนวดแต่พอกินประมาณ 7-15 วัน แต่ถ้ามีข้าวจำนวนมากก็ใช้วิธีการ “ลงคน” หรือ “การออกปาก” ช่วยกันนวดหรือผลัดกันนวด บางครั้งก็ใช้ควายนวดด้วย การลงคนนวดข้าวจะนวดในเวลากลางคืนเพื่อลดอาการระคายเคืองจาก “คายข้าว” หรือละอองข้าว เจ้าของบ้านจะเตรียมอาหารไว้เลี้ยงคนมาช่วยนวดข้าวด้วย เช่น ข้าวต้ม ขนมบัวลอย เก็บเป็นข้าวเปลือกไว้และนำมาทำข้าวซ้อมมือเก็บไว้กินเป็นช่วงๆ หรือนำข้าวเปลือกไปสีกับโรงสีเล็กในหมู่บ้าน

3.4 การเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน

การเลี้ยงสัตว์ในยุคก่อนยังไม่เป็นระบบปศุสัตว์แต่เลี้ยงไว้เพื่อบริโภคและใช้แรงงาน แต่ละครัวเรือนมีการเลี้ยงไก่ไว้กินไข่ เลี้ยงหมูทั้งแม่หมูเพื่อขายลูกหมู และหมูเนื้อ เลี้ยงควายทุกครัวเรือนเพื่อใช้งานไถนา นวดข้าว และชักลากสิ่งของและผลผลิตทางการเกษตรโดยใช้ “นวน” ทำกับไม้เนื้อแข็งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าคล้ายรถพ่วงในปัจจุบันผูกเชือกให้ความแข็งแรง เช่น เลียงข้าว ขนพืชไร่ บางครัวเรือนมีการเลี้ยงช้างไว้ใช้งานไว้ลากไม้ ขนย้ายสิ่งของ ในประมาณช่วงยุคสมัยทศวรรษ 2500 มีครัวเรือนเลี้ยงช้างมากพอสมควร จากการเลี้ยงสัตว์ไว้ใช้งานนี้ส่งผลให้ผู้เลี้ยงส่วนหนึ่งไม่ยอมกินเนื้อสัตว์ที่เลี้ยงเช่นไม่กินเนื้อควายเพราะถือว่าควายมีบุญคุณที่ช่วยทำนารูปแบบการเลี้ยงสัตว์ในละแวกเป็นแบบเดียวกับหลังสวนคือ เลียงสำหรับบริโภค ใช้งานและ ขาย ส่วนการเลี้ยงสัตว์ในปัจจุบันเลี้ยงสัตว์ที่เป็นอาหารที่สามารถส่งขายได้ในปัจจุบัน มีการเลี้ยงปลา วัว กระบือ หมู ไก่ เป็ด แพะ กบ เป็นต้น

3.5 การทำสวน

การทำสวนของหลังสวนเป็นการทำสวนสวนผสมผสานเพื่ออยู่เพื่อกิน ปัจจุบันเรียกวนเกษตร สวนแบบดั้งเดิมหรือสวนแบบโบราณเป็นสวนแบบป้าธรรมชาติเพียงแต่มีเฉพาะต้นพืชที่บริโภคอุปโภคได้เป็นหลัก และปล่อยให้ต้นพืชขึ้นได้แบบอิสระผสมผสานกันไปในพื้นที่หลายไร่ที่

เจ้าของถือครองอยู่ พืชบางชนิดก็ปลูก บางชนิดก็ขึ้นเองและมีการเพิ่มของต้นพืชเองตามธรรมชาติ ด้วย พืชจะให้ผลต่างฤดูกันไป พึ่งพาอาศัยกัน บริเวณใดมีพืชชนิดเดียวกันอยู่หลายต้นก็เรียกว่า “ป่า” เช่น ป่าเงาะ ป่ากล้วย ป่าหมื่น (ขมิ้น) ป่าคล้า (ต้นคล้า) สวนใหญ่สวนแบบนี้จะมีต้นพืช นับร้อยชนิดหรือนับพันชนิด และมีพืชหลายชั้น หากเทียบกับปัจจุบันเรียกว่าพืช 9 ชั้น หรือ อย่างน้อย 7 ชั้น และเข้าลักษณะพืชหลายอย่างประโยชน์หลายอย่าง พืชยืนต้น เช่น ทุเรียน เงาะ ลางสาด มังคุด ขนุน ชมพู ละครูด มะเฟือง มะไฟ ส้มโอ ส้มแป้น มะนาว ฝรั่ง เนียง สะตอ มะมุด มะขาม ตะขบ มะหาด ระกำ กระท้อน มะพร้าว ต้นตาล มะปราง กำขำ สวนโบราณบางสวนมีมังคุด ป่า เงาะป่าด้วย ประเภทกล้วย กล้วยมั่งลา (กล้วยตานี) กล้วยคอกหัก (กล้วยหอมเขียว) กล้วยทอง (กล้วยไข่) กล้วยทองเงย กล้วยเล็บมือนาง กล้วยน้ำ กล้วยน้ำว้า กล้วยน้ำว้า กล้วยน้ำว้า กล้วยเจ้าเสวย กล้วย เกาะหมาก กล้วยน้ำมราชสีห์ กล้วยปลีหาย พืชอื่น เช่น ระกำ ไม้ไผ่ จันทน์หอม จันทน์เทศ อินทร์ เตย กลอย ประเภทพืชชั้นล่าง ได้แก่ ผักกูด ลำเพ็ง บันยอ (ย่านาง) ต้นหลียง ผักหวาน พริก ตะไคร้ มะเขือ มะเขือพวง พริกไทย พลุ กล้วยไม้ป่า พืชผักสวนครัวที่ใช้ได้ทั้งเป็นอาหารและยา สมุนไพร และยังมีไม้ดอกประเภทดาวเรือง บานไม่รู้โรย เข็ม สายหยุด กล้วยไม้ป่าหลากหลายชนิด ออกดอกขาวกระจ่างตา ส่งกลิ่นหอมอยู่ทั่วทั้งสวน และมีสมุนไพรอีกหลากหลายชนิด เกวาล์ยอีกจำนวนมาก ตลอดจนพืชบนดินต่างๆ สวนดังกล่าวนี้ไม่ต้องใส่ปุ๋ย เพราะดินมีความอุดมสมบูรณ์ และต้นพืชพึ่งพาอาศัยกันเอง นอกจากนั้นมีไม้ยืนต้น เช่น ราชพฤกษ์ มะหาด ต้นยาง เพกา นุ่น คล้า คลุ้ม แต่ละสวนจึงมีพืชอาหาร พืชใช้สอยทั้งใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องนอน และพืชสมุนไพร

3.6 การทำสวนผลไม้

ไม้ผลในละแวกจัดเป็นพืชเศรษฐกิจในยุคแรกในพื้นที่อำเภอละแมในช่วงที่เป็นตำบล ละแมและชุมชนได้ก้าวผ่านช่วงการเปลี่ยนแปลงป่าเป็นสวน มีการปลูกไม้ผลหลากหลายชนิด ผสมผสานกันไปเช่นเดียวกับพื้นที่อำเภอหลังสวนในช่วงเวลานั้นที่เป็นยุคเศรษฐกิจพอเพียงจึงนิยม ปลูกพืชหลากหลายชนิดหรือทุกชนิดที่ปลูกได้ การปลูกก็ไม่มีการอะไรเพียงแต่ขุดดินฝังเมล็ด หรือโยนเมล็ดไปต้นไม้มักเติบโตงอกงามดีตามภูมิประเทศที่ดินยังดี อากาศเอื้ออำนวย น้ำบริบูรณ์ เป็นการปลูกเพื่อบริโภคและขายเพื่อให้มีรายได้พอแก่การยังชีพ ไม้ผลดั้งเดิมจึงมีหลากหลายชนิด ทั้งเงาะ ทุเรียน ลางสาด มังคุดกล้วย ส้มโอ ขนุน มะพร้าว หมาก ชมพู สะตอ เนียง และพืชอื่นๆ ที่ ปลูกตามยุคสมัยบริโภคในครัวเรือนและสำหรับฝากญาติมิตร และนำไปแลกอาหารทะเลกับชุมชนริมฝั่งทะเลเป็นบางครั้ง และพืชตามสมัยเช่นช่วงหนึ่งมีการนิยมปลูกมะม่วงหิมพานต์เพื่อขายเมล็ด ตามการสนับสนุนของส่วนราชการนำไปขายที่อำเภอทุ่งสงจังหวัดนครศรีธรรมราช ต่อมาเมื่อราคา ตกต่ำก็เลิกไปโดยปริยาย ปัจจุบันยังมีต้นมะม่วงหิมพานต์ในแถบชายทะเลอยู่เป็นหลักฐานการพัฒนาของรัฐในตำบลสวนแตง และเมื่อถึงยุคเงาะโรงเรียนนาสาร ทุเรียนพันธุ์หมอนทอง ลองกอง ก็ได้เปลี่ยนพันธุ์เงาะ ทุเรียนพื้นบ้านมาเป็นเงาะ โรงเรียน ทุเรียนพันธุ์หมอนทอง และลองกองมาถึง ปัจจุบัน แต่พื้นที่อำเภอละแมปัจจุบันมีไม้ผลที่เป็นพืชดั้งเดิมดังกล่าวเพียงร้อยละ 5 แต่เป็นตัวคำ

จนชุมชนเศรษฐกิจชุมชนได้ระดับหนึ่ง และเนื่องจากหลังสวนเป็นเมืองผลไม้และทั้งจังหวัดชุมพร เป็นเมืองผลไม้ เงาะ ทุเรียน มังคุด จึงกลายมาเป็นพืชเศรษฐกิจของละแมในยุคปัจจุบันรวมไปกับ พืชเศรษฐกิจใหม่ซึ่งเป็นพืชเชิงเดี่ยวที่ไม่ใช่พืชอาหารเช่นยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน

เงาะ

เงาะเป็นพืชท้องถิ่นดั้งเดิม เดิมปลูกเงาะพันธุ์พื้นบ้านทั้งสีแดง สีเหลือง และสีส้ม รสชาติต่าง ๆ กันไป กรอบบ้างไม่กรอบบ้าง เนื่องจากมีหลายสายพันธุ์ เงาะพันธุ์พื้นบ้านได้สร้าง รายได้ให้เกษตรกรมากพอสมควร เพราะรสชาติดี เกษตรกรมีรายได้จากการขายเงาะในระดับดี เป็นที่ต้องการของตลาดกรุงเทพฯ แต่เมื่อเกิดกระแสเงาะโรงเรียน ชาวสวนได้หันมาปลูกเงาะ โรงเรียนซึ่งมีสีแดง ราคาดี ทำให้ต่อมาเงาะพื้นบ้านสูญพันธุ์ อำเภอละแมมีผลผลิตเงาะโรงเรียนใน ปี 2552 จำนวน 488 ตัน มีผลผลิตเป็นลำดับที่ 5 ของจังหวัดชุมพร ส่วนภาพรวมทั้งจังหวัดของปี นี้ จังหวัดชุมพร มีพื้นที่ปลูก 10,140 ไร่ พื้นที่เก็บเกี่ยว 9,979 ไร่ และมีผลผลิตรวม 7,075 ตัน ลดลงจากปี 2551 ซึ่งมีผลผลิตรวม 7,824 ตัน คิดเป็นร้อยละ 9.57 ปี 2551 ภาวะการค้าและ การตลาดเงาะ ปี 2552 ราคาเงาะโรงเรียนคณะที่เกษตรกรขายได้ปรับตัวสูงขึ้น โดยเฉลี่ยราคา กิโลกรัมละ 5.97 บาท ลดลงร้อยละ 54.25 เมื่อเทียบกับปี 2552 ซึ่งราคา 13.05 บาท

ทุเรียน

อำเภอละแมแต่เดิมมีการปลูกทุเรียนพื้นบ้านซึ่งมีหลากหลายสายพันธุ์ บางสายพันธุ์ เนื้อดีแต่เนื้อน้อย ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นสายพันธุ์หมอนทอง และชะนี ทุเรียนพื้นบ้านเกือบ สูญพันธุ์ โดยมีผลผลิตทุเรียนในปี 2552 จำนวน 5,414 ตันมีผลผลิตเป็นลำดับที่ 7 ในจังหวัด ชุมพร ส่วนภาพรวมของทั้งจังหวัดของปี 2552 จังหวัดชุมพรมีพื้นที่ปลูก 115,253 ไร่ พื้นที่ เก็บเกี่ยว 104,650 ไร่ ผลผลิตรวม 115,115 ตัน เพิ่มขึ้นจากปี 2551 ร้อยละ 57.33 ซึ่งมีผลผลิต รวม 73,169 ตัน ราคาทุเรียนพันธุ์หมอนทองคณะที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ย กิโลกรัมละ 15.87 บาท ลดลง ร้อยละ 16.34 เมื่อเทียบกับปี 2551 ซึ่งมีราคา 18.97บาท ผลผลิตทุเรียนตามฤดูกาล จะเริ่มเก็บเกี่ยวและนำออกสู่ตลาดได้ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงกันยายน เดือนที่ผลผลิตออกมาก ที่สุดคือเดือนสิงหาคม หลังจากระยะนี้ทุเรียนจะมีออกสู่ตลาดเรื่อยๆ เป็นทุเรียนทะวาย ซึ่ง มีเกษตรกรบางรายที่ใช้กรรมวิธีทำทุเรียนให้ออกนอกฤดูกาลราคาทุเรียนในช่วงนี้จะอยู่ในระดับ ค่อนข้างสูง เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตในแต่ละปีจะมีพ่อค้าจากกรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกและภาคกลางเข้ามารับซื้อถึงสวนของเกษตรกร และส่วนใหญ่ผู้รับซื้อจะเป็น ผู้ตัดผลทุเรียนจากต้นและออกค่าใช้จ่ายเอง เนื่องจากพ่อค้าเหล่านี้มีประสบการณ์ในการค้าทุเรียน สามารถตัดทุเรียนได้ระยะที่ผลแก่ตามความต้องการของตลาด นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรชาว สวนทุเรียนบางรายทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตของเกษตรกรและของตนเองส่งขายโดยตรง ให้ผู้ส่งออกที่กรุงเทพมหานครอีกด้วย ในการรวบรวมหรือรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร พ่อค้าเหล่านี้จะเช่าสำนักงานชั่วคราวเป็นที่ทำการในแหล่งผลิตสำคัญ เช่น ในเขตอำเภอล หลังสวน อำเภอยะตะโก ใช้เป็นสถานที่เก็บบรรจุหีบห่อทุเรียนก่อนส่งไปขายยังตลาด

ในกรุงเทพมหานครและตลาดต่างประเทศ โดยจะออกมาทำการรับซื้อเฉพาะช่วงที่ผลผลิตมีออกสู่ตลาดเท่านั้น และเมื่อรับซื้อผลผลิตในพื้นที่จังหวัดชุมพรหมดแล้วก็จะเคลื่อนย้ายไปรับซื้อในแหล่งผลิตจังหวัดอื่นๆ ต่อไป

มังคุด

อำเภอละแมมีผลผลิตมังคุดในปี 2552 จำนวน 2,156 ตัน เป็นลำดับที่ 6 ของจังหวัดชุมพร ส่วนภาพรวมของผลผลิตทั้งจังหวัดของในปี 2552 จังหวัดชุมพร มีพื้นที่ปลูก 75,945 ไร่ พื้นที่เก็บเกี่ยว 69,844 ไร่ และผลผลิตรวม 53,012 ตัน ลดลงจากปี 2551 ร้อยละ 43.41 ปี 2551 มีผลผลิตรวม 93,680.2 ตัน อำเภอที่มีพื้นที่ปลูกมังคุดมากที่สุด คือ อำเภอหลังสวน ส่วนอำเภอที่มีพื้นที่ปลูกมังคุดน้อยที่สุด คืออำเภอปะทิว ปี 2552 ผลผลิตมังคุดของจังหวัดชุมพรเริ่มออกสู่ตลาดเดือนมิถุนายนและสิ้นสุดในเดือนปลายเดือนกันยายน เกษตรกรขายมังคุดได้ ราคาเฉลี่ย กิโลกรัมละ 7.90 บาท ลดลงจากปี 2551 ร้อยละ 53.53 ราคาในปี 2551 กิโลกรัมละ 17.00 บาท

การทำสวนมะพร้าว

คนไทยคุ้นเคยกับมะพร้าวมาเป็นเวลานานและใช้ประโยชน์จากทุกส่วนของมะพร้าว เช่น ผลอ่อนใช้รับประทานสดทั้งน้ำและเนื้อ เนื้อมะพร้าวจากผลแก่นำไปปรุงอาหารและขนมหลาย ชนิด และใช้สกัดน้ำมัน กากที่เหลือใช้เลี้ยงสัตว์น้ำมันมะพร้าวใช้ประกอบอาหาร เนยเทียม และสบู่ เปลือกมะพร้าวนำไปแยกเอาเส้นใยใช้ทำเชือก วัสดุ ทำเบาะและที่นอน ขุยมะพร้าวใช้ทำวัสดุเพาะชำต้นไม้ กะลาใช้ทำภาชนะตักตวงของเหลว เช่น กระຈ้า กระบวย กระตุ้ม เครื่องประดับเครื่องดนตรี เช่น ซอฮู้ ทำเชื้อเพลิง และถ่านกัมมันต์ ซึ่งมีคุณสมบัติในการดูดซับสูง ใบมะพร้าวทั้งอ่อนและแก่ ตลอดจนก้านใบใช้มุงหลังคาทำเครื่องจักสาน ไม้กวาด ทางมะพร้าวใช้ทำรั้วและเชื้อเพลิง ลำต้นแก่ใช้ในการก่อสร้างประดิษฐ์เครื่องเรือน ยอดอ่อนใช้เป็นอาหาร จันทหรือช่อดอก มีน้ำหวานรองมาดื่มเป็นน้ำผลไม้หรือทำน้ำตาล หมักทำเหล้าและน้ำส้ม รากใช้ทำยา สีย้อมผ้า และเชื้อเพลิง แต่อย่างไรก็ตามการปลูกมะพร้าวโดยทั่วไปก็นำเอาเนื้อมะพร้าวไปประกอบอาหาร และสกัดเอาน้ำมันเช่นเดียวกับปาล์มน้ำมัน

การแบ่งพันธุ์มะพร้าวโดยอาศัยความสูงจำแนกเป็นเป็น 2 พันธุ์ คือ พันธุ์ต้นเตี้ย แยกออกตามสีของผล ได้แก่ หมูสีเขี้ยว หมูสีเหลือง นกคุ้ม น้ำหอม มะพร้าวไฟนาฬิกา เป็นต้น และพันธุ์ต้นสูง ได้แก่ พันธุ์มะพร้าวใหญ่ มะพร้าวกลางร้อยทะเลลายปากจก (ผลยาว) กะโหลกใหญ่พิเศษเปลือกหวานและมะพร้าว เป็นต้น ส่วนการจำแนกโดยอาศัยอายุการติดผลแบ่งออกเป็น 3 พันธุ์ คือ มะพร้าวพันธุ์เบา โดยออกผลหลังจากปลูกได้ 3-4 ปี มะพร้าวกลาง ออกผลหลังจากปลูกได้ 5-6 ปี มะพร้าวหนัก ออกผลหลังจากปลูกได้ 7-8 ปี กรมวิชาการเกษตรแนะนำพันธุ์มะพร้าวอยู่ 2 พันธุ์ คือ พันธุ์ลูกผสมสี 1 และพันธุ์ลูกผสมสี 2 (เวทีชุมชน, 13 กุมภาพันธ์ 2551)

การทำสวนมะพร้าวนับเป็นอาชีพหลักของชาวจังหวัดชุมพร ซึ่งมีการปลูกกันมานานนับร้อยปีแล้ว ดังนั้น ส่วนใหญ่จึงเป็นมะพร้าวพันธุ์พื้นเมือง ลำต้นสูง ผลใหญ่ ปลูกกันมากในเขตอำเภอเมือง อำเภอสวี และอำเภอหลังสวน พื้นที่ปลูกมะพร้าวของจังหวัดชุมพรส่วนใหญ่จะอยู่ใน

บริเวณที่ราบชายฝั่งทะเลโดยตลอด และบริเวณที่ราบตอนกลางของจังหวัด และมีบางส่วนที่ปลูกในเขตที่ลาดเชิงเขา

การปลูกมะพร้าวในละแวกดั้งเดิมอยู่แถบพื้นที่ฝั่งทะเลซึ่งเป็นระบบนิเวศแบบสันทายที่เหมาะสมในการปลูกมะพร้าว และพื้นที่สวนกระจายอยู่ทั่วไปทั้งอำเภอที่เป็นพื้นที่ที่มีการก่อตั้งชุมชนตั้งแต่ทศวรรษ 2500-2530 เพราะมะพร้าวเป็นพืชอาหารที่สำคัญและเป็นพืชสำคัญในพิธีกรรมและสุขภาพ ในพิธีกรรม เช่น การวางเสาเอกต้องใช้หน่อมะพร้าวประกอบ คนตั้งครุฑต้องดื่มน้ำมะพร้าวให้ทารกในครรภ์ตัวเกลี้ยงสะอาด น้ำมะพร้าวถือเป็นน้ำบริสุทธิ์ที่ใช้ในทางการแพทย์ได้ และเมื่อถึงแก่ชีวิตใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าผู้ตาย ดังนั้นสวนดั้งเดิมในภาคใต้ทุกสวนมีต้นมะพร้าวอย่างน้อย 5-10 ต้น มีการเล่าขานกันในหมู่ชาวบ้านต่อๆ กันมาว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสภาคใต้ได้เคยพระราชทานพระราชดำริว่าให้ทุกครัวเรือนปลูกมะพร้าวอย่างน้อยครัวเรือนละ 20 ต้น ในอำเภอหลังสวนพื้นที่เดิมของละแวกมีมะพร้าวทุกสวนอย่างน้อย 10 ต้นสามารถใช้ทั้งเพื่อบริโภคและเพื่อขายเป็นรายได้ประจำวันได้ บ้านปากน้ำละแวกชุมชนดั้งเดิมก็มีการปลูกมะพร้าวทุกครัวเรือนเช่นกันกับอำเภอหลังสวน (เวทีชุมชน , 24 มกราคม 2551) กลุ่มพื้นที่สวนที่มีบทบาทในการสร้างสวนมะพร้าวในละแวกคือชุมชนที่อพยพมาจากเกาะสมุย ครัวเรือนในภาคใต้เดิมจึงมีมะพร้าวอยู่ทุกครัวเรือนเพื่อบริโภค มะพร้าวจึงเป็นพืชประจำครัวเรือนเป็นพืชเอนกประสงค์ของครัวเรือนไทย อาหารไทยคือมะพร้าวและมะพร้าวคืออาหารไทยเพราะประกอบอาหารได้หลากหลายชนิดทั้งอาหารคาวและอาหารหวาน ทำน้ำตาล นอกจากนั้นยังนำมาทำเป็นมะพร้าวแห้งส่งขายโรงงานอุตสาหกรรมได้อีก ส่วนของต้นมะพร้าวนำมาใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน เป็นเครื่องใช้ตลอดจนทำบ้านเรือน ทำน้ำมันไบโอดีเซลที่ดีที่สุดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงผลิตเป็นต้นแบบ ประมาณ ปี 2520-2530 มะพร้าวลดบทบาทในการทำอาหารลงเนื่องจากเกิดพืชเศรษฐกิจใหม่คือถั่วเหลืองที่เบียดขับมะพร้าวให้เป็นพืชอันตรายต่อสุขภาพ

กลุ่มอาชีพเสริมน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น

ปัจจุบันในยุคกระแสสุขภาพมะพร้าวได้กลับเข้ามามีบทบาทใหม่รูปน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นว่ามีประโยชน์ต่อสุขภาพทั้งภายในและภายนอก ในส่วนภายในร่างกายมีข้อมูลทางวิชาการเสนอผ่านสื่อในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและเอกสาร จุลสารเกี่ยวกับสุขภาพ และการสื่อสารบุคคลว่า น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นเป็นไขมันสายปานกลางมีประโยชน์ในการลดโคเลสเตอรอลในร่างกาย โดยลดไขมันเลวและเพิ่มไขมันดี ใช้น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นเป็นนํ้ายาทำลายแบคทีเรียชนิดไม่ดีในช่องปากแต่ไม่ทำลายแบคทีเรียชนิดดี ส่วนภายนอกร่างกายน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นมีวิตามินอีสูง ใช้ทาหน้า ทาผิว ให้เต่งตึง และใช้รักษาหนังศีรษะไม่ให้แห้งและเป็นรังแค และชโลมผมทำให้ผมดำไม่เป็นหงอก ชุมชนในหมู่ 16 ตำบลละแวกหมู่ 16 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านสระขาว สนับสนุนโดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนละแวก ส.ป.ก.จังหวัดชุมพร และองค์การบริหารส่วนตำบลละแวก ได้ ร่วมกันแปรรูปมะพร้าวการสกัดน้ำมันมะพร้าวด้วยการสกัดเย็นตามภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน

อำเภอละม่อมมีผลผลิตมะพร้าวในปี 2552 จำนวน 912 ตัน จัดเป็นลำดับรองสุดท้ายของ จังหวัดชุมพร อำเภอเมืองมีผลผลิตมะพร้าวมากที่สุดถึง 43,28 ตัน ปี 2552 จังหวัดชุมพรมีพื้นที่ปลูก 149,867 ไร่ พื้นที่เก็บเกี่ยว 149,376 ไร่ และผลผลิตรวม 77,594 ตัน ลดลงจากปี 2551 ร้อยละ 10.10 ปี 2551 ผลผลิตรวม 86,313.4 ตัน ตามตารางแสดงภาพรวมของผลผลิตมะพร้าวในปี 2552 ดังนี้

อำเภอในจังหวัดชุมพรที่ปลูกมะพร้าว	ผลผลิต (ตัน)
1. เมืองชุมพร	43,628
2. หลังสวน	5,777
3. ปะทิว	1,186
4. สวี	19,128
5. ท่าแซะ	2,945
6. พะโต๊ะ	787
7. ละม่อม	912
8. หุ่นตะโก	3,231
รวม	77,594
พื้นที่ปลูก (ไร่)	149,867
พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	149,376

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร

หน่วย : ตัน

สำหรับภาพรวมแสดงผลผลิตเงาะ ทุเรียน มังคุด มะพร้าว ตามภาพรวมที่แสดงผลผลิตทางการเกษตร แยกตามรายอำเภอ จังหวัดชุมพร ปี 2552 ดังนี้

ระบบเศรษฐกิจชุมชนละม่อมในยุคทุนนิยม

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนละม่อมทั้งชุมชนดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ ในช่วงทศวรรษ 2500 ตั้งแต่ปี 2500 เป็นต้นมาจนถึงช่วงทศวรรษ 2550 ปี 2550 เป็นช่วงเวลาที่ระบบเศรษฐกิจชุมชนดั้งเดิมของละม่อมต้องปรับตัวเข้าสู่ยุคทุนนิยม คราวเรือนดั้งเดิมที่เป็นชุมชนชายฝั่งทะเลดำเนินชีวิตด้วยการทำประมงพื้นบ้านมีการปรับตัวอย่างช้าๆ ค่อยเป็นค่อยไปวิถีการดำรงชีวิตจึงเป็นแบบดั้งเดิมอยู่ถึงปัจจุบันแม้จะมีการปรับปรนวิถีเศรษฐกิจอยู่บ้างแต่ยังติดอยู่กับการเป็นประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่งทั้งวิถีการดำเนินชีวิตที่ไม่เปลี่ยนแปลง ตลอดจนลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ทำมาหากิน สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัย วิถีคิด วิถีชีวิตของชาวประมงยังเป็นแบบดั้งเดิมและอยู่ในสภาพชุมชนชายขอบของเศรษฐกิจยุคทุนนิยม

จากเดิมชาวบ้านในอำเภอละแมประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวให้มีพอยู่พอกิน แลกเปลี่ยนกันในหมู่เครือญาติและเพื่อนบ้าน ต่อมาในยุคที่เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วคือช่วงหลังจากเริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติประมาณ 3-4 ปี ในชุมชนอำเภอละแมมีการนำยางพาราพันธุ์ดีเข้ามาปลูกภายในพื้นที่ เป็นยางพาราที่ให้ผลผลิตสูง และมีตลาดที่แน่นอน มีการส่งเสริมการปลูกจากทางราชการและกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางพารา ซึ่งกระบวนการผลิตยางพาราพันธุ์ดีต้องปลูกเชิงเดี่ยวเท่านั้นและต้องดูแลเอาใจใส่มากขึ้น การดูแลบำรุงรักษาต้องทำตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่อย่างเคร่งครัด ซึ่งนำไปสู่การใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช และการซื้อปุ๋ยเคมี เลิกใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยอินทรีย์

การทำสวนผลไม้ปรับเปลี่ยนมาเป็นผลิตเพื่อขายผลิตตามความต้องการของตลาด ซึ่งแต่เดิมผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น เมื่อวิถีการผลิตเปลี่ยนไประบบความสัมพันธ์ในชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนไปในวิถีชีวิตที่เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้น ทำให้เหลือเวลาในการพบปะกับญาติพี่น้องน้อยลงเหตุปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจยังชีพแบบพอเพียงต้องแปรเปลี่ยนไปในช่วงครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาเกิดจากพลังกดดันทั้งจากภายนอกและภายในชุมชนหมู่บ้าน พลังภายนอกเกิดจากแรงสองแรง แรงหนึ่งเกิดจากการขยายโครงข่ายระบบบริหารราชการส่วนภูมิภาค และเพื่อขยายฐานเศรษฐกิจและภาษีอากรในรูปแบบต่าง ๆ เมื่อประเทศไทยเริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 รวมทั้งการส่งเสริมการผลิตเพื่อขายและส่งออกจากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ตั้งแต่การสัมปทานป่า การปลูกพืชเศรษฐกิจแทนการทำนา

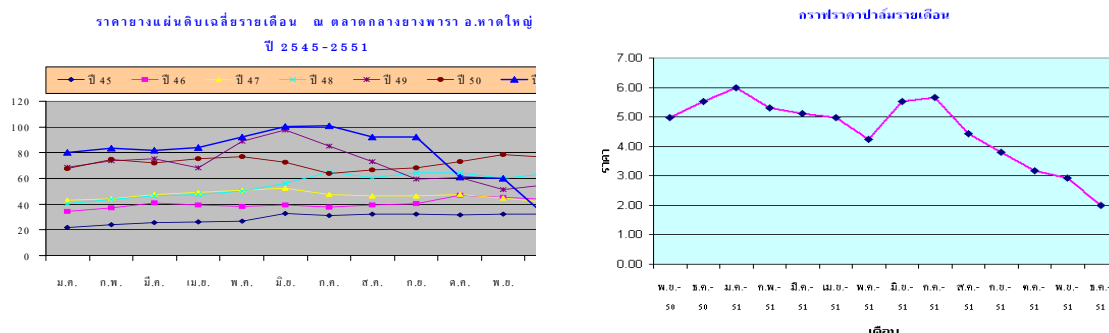
การส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ตั้งแต่ ยางพารา กาแฟ ปาล์มน้ำมัน เป็นการขยายฐานเศรษฐกิจและภาษีอากรในแนวทุนนิยม ส่งผลกระทบต่อชุมชนทางด้านการผลักดันให้ชุมชนหมู่บ้านหันไปทำการผลิตเพื่อขายและส่งออกในปริมาณที่เพิ่มขึ้น การปลูกพืชเศรษฐกิจทำลายทรัพยากรธรรมชาติและกระทบต่อวิถีชีวิตและก่อให้เกิดความขัดแย้งและทำลายฐานทรัพยากรของชุมชนที่ก่อให้เกิดความพอเพียงในอดีตลงไปอีกด้วย แรงกดดันจากภาครัฐแท้จริงแล้วไม่รุนแรงเท่ากับภาคทุน แต่ดูเหมือนว่าแรงกดดันทั้งสองด้านบางครั้งก็ร่วมมือหรือส่งเสริมกัน จึงทำให้มีพลังเหนือกว่าชุมชนอย่างมากมายมหาศาล จนกระทั่งชุมชนหมู่บ้านไม่สามารถดำรงอยู่ในรูปแบบเก่าต้องปรับเปลี่ยนอย่างรุนแรงอย่างไม่ปรากฏมาก่อน

เนื่องจากเศรษฐกิจทุนนิยมไม่ได้คิดแบบองค์รวมแต่จะคิดเฉพาะเรื่องกำไร จึงก่อให้เกิดปัญหาสังคม ทั้งในเรื่องของการเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม อากาศ และน้ำเป็นพิษ ปัญหาโรงงานปล่อยน้ำเสีย ภาวะมลพิษที่เกิดจากโรงงาน เศรษฐกิจทุนเข้ากระตุ้นความรู้สึกของคนให้อยากจะได้เงินมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของตัวเอง แม้แต่ในสำนักสงฆ์ยังมีการถางป่าปลูกปาล์มน้ำมัน ซึ่งเห็นได้ว่าเศรษฐกิจทุนนิยมในพื้นที่มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อความคิดของผู้คนในพื้นที่ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเข้าสู่วิถีบริโภคนิยมกันแบบก้าวกระโดด ความทันสมัยทางวัตถุหลั่งไหลจากภายนอกประเทศสู่เมืองและจากเมืองสู่ชนบททำให้ชาวชนบทต้องการซื้อหาวัตถุเพื่อแสดงความทันสมัยและความมีหน้ามีตาด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นผลผลิตจากเทคโนโลยี

โดยเฉพาะเครื่องใช้ไฟฟ้าในหลายรูปแบบและมักจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทั้งตู้เย็น เครื่องซักผ้า เตาอบไมโครเวฟ วิทยุโทรทัศน์ เครื่องเล่นซีดี โทรศัพท์เคลื่อนที่ ซึ่งมีการผลิตใหม่อยู่เสมอตามยุคการพัฒนาอุตสาหกรรม ตลอดจนรถยนต์และรถจักรยานยนต์ รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกในบ้านทั้งเฟอร์นิเจอร์ เครื่องดูดฝุ่น และอื่น ๆ ที่ต้องซื้อหามาเพื่อแสดงฐานะ โดยเฉพาะเมื่ออย่างพาราราคาสูงขึ้น เกษตรกรจะนิยมซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกที่แสดงฐานะทั้งรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เฟอร์นิเจอร์ เครื่องเสียงเพิ่มขึ้น

เนื่องจากสภาพของชุมชนละแวกเดิมส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าการเข้าไปอยู่อาศัยของผู้คนจึงน้อย ถือว่าเป็นชุมชนใหม่ ผู้คนที่เข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่อพยพมาจากต่างพื้นที่ต่างถิ่นเพื่อหาที่ดินทำกินและเป็นช่วงที่เศรษฐกิจกำลังเปลี่ยนเข้าสู่ยุคของทุนนิยม ชาวบ้านที่เข้ามาประกอบอาชีพมิได้เพียงหวังเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเท่านั้นแต่หาที่ทำกินเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวอีกด้วย การเข้ามาในระยะแรกเข้ามาเพื่อหาพื้นที่ปลูกยาง และกาแฟเนื่องจากพืชทั้งสองชนิดนี้ทำรายได้สูงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในท้องถิ่นเดิมกับคนที่อพยพเข้ามาใหม่มีน้อย เนื่องจากต่างคนต่างตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากินเพียงเพื่อให้ได้เงินมามาก ครอบครัวของตนเองจะได้สุขสบาย การดำเนินชีวิตแบบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่หามาได้ก็แบ่งกันกินเริ่มถดถอยลงในสังคมชนบทเช่นละแวก ในการอพยพเข้ามาในระยะแรกเกิดการรบราฆ่าฟันกันระหว่างคนถิ่นเดิมกับคนที่เข้ามาอาศัยใหม่เพราะการแย่งที่ดินทำกิน จากผลกระทบจากการก้าวกระโดดเข้าสู่ชุมชนใหม่ในยุคของระบบทุนนิยมอย่างรวดเร็ว กระทั่งต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เห็นได้ชัดในปัจจุบันซึ่งเป็นผลมาจากการที่ฐานเศรษฐกิจของชุมชนเดิมมีน้อยคือชาวบ้านต้องเข้าสู่ระบบทุนนิยม เมื่อรายได้หามาได้โดยง่ายและแน่นอน เช่น อาชีพทำสวนยางก็จะมีรายได้แทบจะทุกวันอาจจะกรีดยางวันเว้นสองวันหรือวันเว้นวัน หรือหากมีอาชีพทำสวนปาล์มก็มีรายได้เดือนละ 2 ครั้ง ซึ่งทำให้ชาวบ้านสามารถคำนวณรายได้ของตัวเองที่จะได้มาล่วงหน้า ทำให้เกิดการกั๊กหนี้ยืมสินมาเพื่อใช้จ่ายเพราะคิดว่าเพียงชั่วข้ามวันก็ได้เงินมาใช้คืน แต่ไม่คิดถึงว่าราคายางนั้นผูกติดอยู่กับตลาดโลก และไม่คิดถึงเรื่องต้นทุนว่าการกรีดยางหรือตัดปาล์มในแต่ละครั้งจริงๆ แล้วมีต้นทุนไปในการซื้อปุ๋ย ค่าจ้างใส่ปุ๋ย จ้างตัดหญ้า จ้างกรีดยาง ชาวบ้านคิดเพียงว่าหากยางกิโลกรัมละ 80 บาท ก็คือ 80 บาท ไม่ได้คิดถึงทุนที่ใช้ไป ทั้งค่าแรง ค่าปุ๋ย ค่าจ้างกรีดยาง ค่าจ้างใส่ปุ๋ย จ้างถางหญ้า ค่าพาหนะที่นำไปขาย ตลอดจน น้ำส้มยาง ค่าทำแผ่นหรือค่าอื่นๆ อีกมากมาย ที่กล่าวเช่นนี้เนื่องจากภาพรวมจากการใช้จ่ายเงินของชาวบ้านละแวกสะท้อนให้เห็นถึงการที่ชาวบ้านกระโดดเข้าสู่ยุคสังคมนิยมอย่างรวดเร็ว อีกทั้งสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอจากการไม่มีภูมิคุ้มกัน และฐานคิดจากการใช้ชีวิตในยุคนิยมส่วนในเรื่องรายได้จากการขายยางพาราและปาล์มน้ำมันที่มีความผันผวน เปรียบเทียบยางพาราแผ่นดิบปี 2549-2551 และราคาปาล์มน้ำมันใน 1 เดือน

แผนภูมิ แสดงราคารายางแผ่นดินและราคาปาล์ม

เมื่อพิจารณาจากแผนภูมิราคารายางในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา คือตั้งแต่ปี 2549 จนกระทั่งถึง ปี 2551 จะเห็นได้ว่าราคารายางพารามีแนวโน้มสูงขึ้น หากพิจารณาในช่วงระยะที่ราคารายางสูงขึ้นถึง 102 บาท และราคาปาล์มกิโลกรัมละ 6 บาท เศรษฐกิจในอำเภอสะเม็กคึกคักอย่างเป็นได้ชัด สามารถดูได้จากการซื้อรถยนต์ รถจักรยานยนต์กล่าวว่าไม่มีบ้านใดที่ไม่มีรถยนต์ ชาวบ้านใช้จ่ายเงินในธนาคารอย่างเฟื่องฟู เนื่องจากสามารถคำนวณรายได้ที่แน่นอนของตนเอง และมองเห็นว่ารายได้ นั้นเป็นกอบเป็นกำ

การอพยพเข้าสู่พื้นที่ป่าละเมาะในระยะแรกก่อนทศวรรษ 2500 มีเจตนาเพื่อออกนอกพื้นที่หาที่ทำกินตามฐานเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม แต่การอพยพเข้าไปในระยะหลังประมาณทศวรรษ 2510 มีเจตนาเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว กาแฟ ยางพารา ปาล์มน้ำมันโดยตรง ชาวสวนดังกล่าวนี้บางรายไม่ปลูกพืชชนิดอื่นได้เลย แต่มีบางรายที่ปลูกพืชกินได้ไว้ด้วย การปลูกพืชเศรษฐกิจทั้ง 3 ชนิดที่พึ่งเทคโนโลยีเป็นหลัก ในระยะแรกๆ ต้นทุนในการผลิตไม่สูงนักเพราะสภาพดิน น้ำ ยังสมบูรณ์ และอาศัยแรงงานในครัวเรือนและพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ต่อมาในการพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่ที่เป็นเศรษฐกิจที่มาพร้อมกับเทคโนโลยีทั้งปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช สารเคมีฆ่าหญ้า ทำให้การผลิตพืชเชิงเดี่ยวมีความเป็นปัจเจกมากขึ้น วิธีการดำเนินชีวิตพึ่งพาเทคโนโลยีและทุนเป็นปัจจัยหลัก การพึ่งพาอาศัยระหว่างกันน้อยลงหรือไม่มีเลย เพราะสามารถใช้เงินซื้อได้ทุกอย่าง จากประมาณกลางทศวรรษ 2530 ถึงทศวรรษ 2550 ได้บ่มเพาะความเป็นปัจเจกนิยมและเข้าสู่สังคมบริโภคมากขึ้น

สำหรับเทคโนโลยีที่ใช้ในการเกษตรในการปลูกพืชเศรษฐกิจของละแวกในการพัฒนาเศรษฐกิจทุนปัจจุบันก็เหมือนกับเทคโนโลยีที่ใช้อยู่ในพื้นที่ทั่วประเทศไทยที่เป็นเทคโนโลยีที่นำเข้าจากต่างประเทศเป็นหลัก การนำเข้าเทคโนโลยีเป็นเพียงการนำเข้าเครื่องจักรอุปกรณ์ วัตถุดิบ ปุ๋ยเคมี และยาปราบศัตรูพืชที่นำเข้าจากต่างประเทศเป็นจำนวนมากเข้ามาใช้ในการผลิตโดยมุ่งเรียนรู้เฉพาะวิธีใช้ สภาพการใช้เทคโนโลยีเป็นการบริโภคมากกว่าการเรียนรู้เพื่อพัฒนาต่อยอด เพียงแต่ใช้เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วตามความต้องการในการผลิต และใช้อย่างไม่รู้เท่าทัน การนำเข้าเทคโนโลยีเพื่อการผลิตทำให้ต้นทุนการผลิตสูง มีค่าใช้จ่ายสูง เพราะเทคโนโลยีเป็นสินค้าที่มีราคา

แพง และมีความก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ใช้ไม่คุ้มค่า ประกอบกับการส่งออกสินค้าในราคาถูกเพื่อแลกกับการนำเข้าเทคโนโลยีราคาแพงที่มีผลทำให้เสียสมดุลทางเศรษฐกิจในภาพรวม ชาวบ้านต้องใช้ปุ๋ยที่ราคาแพงในการปลูกปาล์มน้ำมัน ยางพารา และไม้ผล ในขณะที่ราคาผลผลิตมีความผันผวนและมีแนวโน้มที่จะตกต่ำอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามในวิถีคิดของชาวบ้านที่พัฒนาแบบก้าวกระโดดบางครั้งเป็นความภาคภูมิใจที่ได้ใช้เทคโนโลยีดังกล่าวทั้งเครื่องมือ เครื่องมือที่ทันสมัย เครื่องมือการใส่ปุ๋ยเคมี เครื่องมือการใส่ยาปราบศัตรูพืช การใช้ยาฆ่าหญ้าถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวาง ฟุ่มเฟือย ไม่รู้เท่าทันและปราศจากภูมิคุ้มกัน ไม่ได้คิดว่าจะส่งผลกระทบต่อชีวิตอย่างไร เกษตรกรไม่ได้คิดอะไรมากนักรู้เพียงว่าเทคโนโลยีทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วและได้ผลตามต้องการ ตราบที่ตะกอนในใจเกษตรกรและชาวชนบทสังคมไทยยังรู้สึกว่าการทำงานหนักคือความต่ำต้อยและไม่ทันสมัย เกษตรกรในวงจรของเศรษฐกิจทุนนิยมและบริโภคนิยมก็ยังคงเผชิญปัญหาอยู่อย่างมีรัฐบาลและจะทวีความรุนแรงขึ้นตามกระแสเศรษฐกิจโลกที่กระทบไปถึงหมู่บ้านและครัวเรือนเกษตรกรไทย

อย่างไรก็ตามระบบการผลิตพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าเช่นยางพาราและปาล์มน้ำมันมีผลทำให้ระบบนิเวศของชุมชนละแมถูกทำลายอย่างรวดเร็ว การใช้ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ทั้งยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้าได้ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของดินตามธรรมชาติ และแหล่งน้ำธรรมชาติมีการปนเปื้อนของสารเคมี และการถางป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจทำให้ความชุ่มชื้นและปริมาณน้ำลดลง วิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติหาของป่าเก็บยอดผักยอดไม้ จับกุ้งหอยปูปลาเป็นอาหารบริโภคได้ ต้องใช้เงินซื้ออาหารเครื่องอุปโภคบริโภคและซื้อทุกอย่างในการดำรงชีวิตตามแบบเศรษฐกิจบริโภค เพราะทรัพยากรที่เคยมีอยู่ตามธรรมชาติหมดไป การเพิ่มของประชากรทำให้เกิดการทำลายทรัพยากร โดยเฉพาะความต้องการที่ดินทำกินที่เพิ่มขึ้นจึงเกิดการบุกรุกทำลายป่าหาที่ดินทำกิน พื้นที่ป่าที่เป็นฐานความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรก็หมดไป

สำหรับในเรื่องแหล่งน้ำซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่คนในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน แหล่งน้ำธรรมชาติในละแมเช่นคลองละแมซึ่งเป็นลำน้ำสายหลักปัจจุบันมีน้ำน้อย บางช่วงหมดสภาพความเป็นคลองเป็นทางน้ำเล็ก ๆ อันเป็นผลมาจากการทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจยางพาราและปาล์มน้ำมัน ในขณะเดียวกันการเป็นสังคมพหุลักษณะของละแมและระบบเศรษฐกิจทุนนิยมแบบก้าวกระโดดได้ส่งผลให้เกิดการละเลยในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่มีใครใส่ใจ การต่างคนต่างอยู่ต่างคนต่างผลิตและต่างเป็นปัจเจกทำให้การทำลายทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างเสรี การพึ่งตนเองไม่ได้ทางเทคโนโลยีการผลิต ทำให้ต้องพึ่งพามากขึ้นที่เป็นต้นทุนการผลิตสูงเกินกว่าเกษตรกรจะรับได้ ประกอบกับกลไกการตลาดที่ควบคุมโดยต่างประเทศที่อยู่นอกเหนือความสามารถของเกษตรกร และการอยู่ภายใต้อิทธิพลทางการเงินของเจ้าของเงินทุน ตลอดจนปัจจัยทางการเมืองของรัฐบาลล้วนส่งผลกระทบต่อเกษตรกรชนบททั้งสิ้น

แต่อย่างไรก็ตามขณะนี้ชุมชนละแมเริ่มต้นตัวในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แม้ว่าจะเป็นเพียงกลุ่มเล็กๆ ในระดับหมู่บ้านเพียงไม่กี่หมู่บ้านก็เป็นสัญญาณที่เริ่มนำไปสู่การตระหนักใน

การรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติแหล่งต้นน้ำแหล่งสุดท้ายของชุมชนให้คงอยู่เพื่อเป็นร่องรอยให้เกิดการเล่าขานและเป็นอนุสาวรีย์ถึงความอุดมสมบูรณ์ในอดีตที่สร้างชีวิตคนละแม่ที่ต้องแลกกับชีวิตพืชและสัตว์ในจำนวนที่ไม่อาจนับได้

พืชเศรษฐกิจใหม่ในยุคทุนนิยม

พืชเศรษฐกิจเป็นพืชที่ผลิตเพื่ออุตสาหกรรมและพืชพลังงานที่ใช้ในประเทศและส่งออก ในละแวก ได้แก่ กาแฟ ยางพารา และพืชพลังงานคือปาล์มน้ำมัน ส่วนพืชเศรษฐกิจในประเทศ ได้แก่ มะพร้าว ผลไม้ประเภท เงาะ ทุเรียน มังคุด ซึ่งพัฒนาจากระบบเกษตรดั้งเดิม อีกประเภทหนึ่งพืชเศรษฐกิจที่ปลูกเพื่อการส่งออกที่ดำเนินการโดยชุมชนเป็นธุรกิจชุมชน คือ กล้วยหอมทองปลอดสารเคมีของกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัด ผลิตเพื่อส่งออกประเทศญี่ปุ่นโดยเฉพาะที่เป็นฐานรายได้ของอำเภอละแวกให้เป็นอำเภอที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีอำเภอหนึ่ง สำหรับภาพรวมของผลผลิตพืชเศรษฐกิจละแวกและของอำเภออื่นๆ ในจังหวัดชุมพร แสดงให้เห็นภาพรวมของผลผลิตพืชเศรษฐกิจของละแวกและในบริบทของจังหวัดชุมพรของปี 2552 ตามตารางข้างล่าง

สำหรับพืชเศรษฐกิจมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มพืชดั้งเดิม คือ เงาะ มังคุด ทุเรียน และมะพร้าวและกลุ่มพืชต่างถิ่นใหม่ คือ ยางพารา กาแฟ ปาล์มน้ำมัน การปลูกพืชเศรษฐกิจจำเป็นต้องอาศัยเทคโนโลยีที่เป็นศาสตร์ภายนอก ส่วนเทคโนโลยีดั้งเดิมของไทยที่เข้ามาแต่โบราณมิได้เป็นเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์เต็มรูปแบบและไม่ได้นำมาปรับปรุงและพัฒนาหรือบูรณาการให้เกิดการใช้ประโยชน์เท่าที่ควรทั้งที่มีประโยชน์ในการฟื้นฟูดินให้อุดมสมบูรณ์ป้องกันความเสื่อมของดิน เพราะดินในละแวกโดยทั่วไปมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ประกอบกับความไม่รู้ของเกษตรกรเนื่องจากไม่เคยทำสวนมีความเชื่อที่มีต่อทางราชการว่าเจ้าที่ของราชการต้องแนะนำในสิ่งที่ถูกต้องและมีความพร้อมในการปฏิบัติตาม ความคิดเรื่องปุ๋ยเคมีและสารเคมีจึงหยั่งรากลึกลงในวิถีคิดของเกษตรกรว่าปุ๋ยเคมีเป็นสูตรสำเร็จในการปลูกพืชยุคใหม่ที่ทันสมัยในการทำการเกษตรประกอบกับง่ายสะดวกไม่ต้องใช้แรงงานมาก โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจต้องคู่กับปุ๋ยเคมีและสารเคมี

แต่เทคโนโลยีภายนอกที่รับจากต่างประเทศโดยการสนับสนุนการนำเข้าของรัฐได้ครอบคลุมนวัตกรรมของนักวิชาการเกษตรและถ่ายทอดไปยังเกษตรกรทั่วประเทศ เช่น ในเรื่องปุ๋ยเคมี สารเคมี ตลอดจนเครื่องจักรกลที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือการทำเกษตรขนาดใหญ่ และประเทศไทยเองก็ไม่ได้เรียนรู้ศาสตร์และเทคโนโลยีภายนอกเหล่านั้นเพื่อการพัฒนาปรับประยุกต์ใช้ในประเทศด้วยตนเอง ใช้เพียงวิธีการนำเข้าซึ่งในแต่ละปีต้องใช้งบประมาณในการนำเข้าปุ๋ยเคมีและสารเคมีเป็นจำนวนมากและไม่ได้จัดการความรู้ให้เกษตรกรได้เข้าใจผลกระทบของสารเคมีต่อสุขภาพทั้งของเกษตรกรเองและผู้บริโภค กับทั้งไม่ได้ปลูกฝังคุณธรรมในความรับผิดชอบต่อผู้อื่นส่งผลให้การใช้สารเคมีในการปลูกพืชกระทบต่อสุขภาพทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคเกิดโรคใหม่ๆ อันเนื่องมาจากเทคโนโลยีการผลิตพืชที่เกษตรกรใช้ทั้งปุ๋ย ยาฆ่าหญ้า ยาปราบศัตรูพืช และการผลิตอาหารมากมาย ภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทยถูกละเลยและถือกันว่าไม่

ทันสมัย จนปัจจุบันดินเสื่อมโทรมจึงมีการหันกลับมาฟื้นฟูภูมิปัญญาการเกษตรของไทยจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจุบันเกษตรกรได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการปลูกพืชทั้งพืชเศรษฐกิจและพืชผักสวนครัวไม่ผลตามเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ทรงพระราชทานไว้มีการจัดการแหล่งน้ำ การจัดการดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การห่มดิน การกลังดิน การปลูกพืชเป็นชั้น ทั้งพืชชั้นล่าง พืชชั้นกลาง พืชชั้นบน ส่งผลให้ดินสมบูรณ์ขึ้นมีโรคพืชน้อยลงเพราะเกิดจุลินทรีย์ในดินและการมีรากพืชหลากหลายในดิน เกิดธาตุอาหารที่พืชอาศัยและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันตามธรรมชาติได้ เกิดแหล่งกสิกรรมธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรได้เรียนรู้และเปลี่ยนวิธีคิดนำไปสู่การลดละเลิกสารเคมี เกิดกระแสการปลูกพืชปลอดสารเคมีในอีกมุมหนึ่งของเกษตรกรและผู้บริโภค

เทคโนโลยีที่ใช้ในการปลูกพืชเศรษฐกิจ

การใช้เทคโนโลยีในการปลูกพืชเศรษฐกิจในละแวกก็เหมือนกับเทคโนโลยีที่ใช้ในพื้นที่ทั่วประเทศไทยเป็นเทคโนโลยีที่นำเข้าจากต่างประเทศเป็นหลัก มิได้พัฒนาขึ้นเองในประเทศ โดยเกือบทั้งหมดทุกประเภทไม่ได้มีความพยายามที่จะรับความรู้จากการนำเข้ามาใช้เพื่อไปสู่การสร้างสรรค์ปรับประยุกต์ด้วยองค์ความรู้ของเราเอง มีการถ่ายทอดน้อยมาก การนำเข้าเทคโนโลยีเป็นเพียงการนำเครื่องจักรอุปกรณ์ วัตถุดิบ ปุ๋ยเคมี และยาปราบศัตรูพืชจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก และชิ้นส่วนต่างๆ เข้ามาใช้ในการผลิตโดยมุ่งเรียนรู้เฉพาะวิธีใช้ และคนชนบทไม่ได้เรียนรู้แม้วิธีที่ใช้ สภาวะการใช้เทคโนโลยีเป็นการบริโภคเทคโนโลยีที่นำเข้ามิใช่การผลิตหรือการสร้างสรรค์เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับบริบทของเกษตรกร เนื่องจากไทยไม่สามารถพึ่งตนเองได้ และอาจกล่าวได้ว่าหากไม่มีเทคโนโลยีนำเข้าระบบเศรษฐกิจไทยตลอดจนการพัฒนาอาจติดขัดขึ้นมาทันที การนำเข้าเทคโนโลยีเพื่อการผลิตที่เกษตรกรใช้อยู่ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง มีค่าใช้จ่ายสูง เพราะเทคโนโลยีเป็นสินค้าที่มีราคาแพง และมีความก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทำให้ใช้ไม่คุ้มค่า ประกอบกับการส่งออกสินค้าในราคาถูกเพื่อแลกกับการนำเข้าเทคโนโลยีราคาแพงที่มีผลทำให้เสียสมดุลทางเศรษฐกิจในภาพรวม เช่น ชาวบ้านต้องใช้ปุ๋ยที่ราคาแพงในการปลูกปาล์มน้ำมัน ยางพารา และไม้ผล (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, 2546) ตลอดจนการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวต้องใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีปราบศัตรูพืช ใช้เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตจากโรงงาน ไม่มีการเก็บเมล็ดพันธุ์เช่นในอดีต พืชเศรษฐกิจกาแฟ ยางพารา ปาล์มน้ำมันใช้ต้นกล้าจากแหล่งผลิตของบริษัท เช่น ต้นกล้าปาล์มน้ำมันที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ผลิตขึ้นเป็นของบริษัทอาร์แอลดี จำหน่ายให้ชาวสวนปาล์มทั้งในละแวกและพื้นที่อื่นด้วยราคาเท่ากัน จะเห็นได้ว่าการทำสวนเกษตรกรไม่สามารถพึ่งตนเองในการจัดการพื้นฐานตั้งแต่เมล็ดพันธุ์และต้นกล้านั้นเป็นเทคโนโลยีจากภายนอกทั้งสิ้นที่เกษตรกรต้องใช้ต้นทุน และแม้แต่พืชไร่ก็ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรไม่เก็บเมล็ดพันธุ์ทั้ง พักเหี่ยว พักทอง พริก บวบ ถั่ว ผักชนิดต่าง แม้ไม้ดอกก็ยังต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ ประกอบกับธุรกิจเมล็ดพันธุ์ได้ใช้เทคโนโลยีในการจัดการควบคุมพันธุ์พืชให้เป็นหมัน เพื่อการทำธุรกิจเมล็ดพันธุ์ที่ควบคุมเกษตรกรให้ไม่มีทางเลือก

ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ทุกครั้งที่มีการผลิตและเมล็ดพันธุ์ก็มีราคาแพง ต้นทุนในการผลิตจึงสูง ในขณะที่ราคาจำหน่ายถูก แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันตลอดจนสวนมะพร้าวสวนไม้ผลไม่ปลูกทั้งพืชไร่และพืชผักต่างๆ ไว้เพื่อบริโภคหรือเพื่อขาย เพราะถือว่ามียาได้จากยางพาราและปาล์มน้ำมันแล้ว ไม่ได้ใช้เวลาว่างในการปลูกพืชเพื่อบริโภคเพราะถือว่าสามารถซื้อหาได้และสะดวกกว่าและไม่ยุ่งยาก เศรษฐกิจในระบบทุนนิยมได้สร้างวิถีใหม่ให้กับเกษตรกรชาวชนบทในรูปแบบสูตรสำเร็จ “ง่าย สะดวก รวดเร็ว สบาย ไม่ใช้แรงงาน” ซึ่งเกษตรกรก็ชอบเพราะส่วนหนึ่งได้รับค่านิยมว่าการใช้แรงงานเป็นความต่ำต้อย ในการทำสวนยางพาราจึงมีการจ้างเป็นหลัก ประกอบกับครัวเรือนไม่มีแรงงาน

พื้นที่อำเภอละแมมีการปลูกยางพาราตั้งแต่ครั้งที่ยังเป็นตำบลในอำเภอหลังสวน โดยปลูกยางพาราพันธุ์พื้นเมืองซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ยางพารา” ในบริเวณพื้นที่ที่เป็นเนินเขา เริ่มปลูกเมื่อประมาณปี 2507-2510 ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นพันธุ์ 660 แต่ชาวบ้านไม่เรียกว่ายางพารา เป็นการแยกกันระหว่างยางพื้นเมืองกับยางพันธุ์ดี ใช้พื้นที่ถือครองและพื้นที่ป่าสงวนที่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ การผลิตยางพาราของชาวบ้าน เป็นการปลูกเพื่อเสริมเศรษฐกิจยังชีพเพื่อให้มีรายได้เพียงพอตามความต้องการตามระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป การปลูกยางพาราได้รับการสนับสนุนจากกองทุนสงเคราะห์ยาง โดยให้คำแนะนำทุก 4 ปี และกำหนดพันธุ์ยางที่ค้นพบเป็นชั้นๆ 3 ชั้น คือ ยางพาราชั้นหนึ่ง ชั้นสอง และชั้นสาม ยางพาราชั้นหนึ่งเป็นยางพาราพันธุ์ดีให้ผลผลิตสูงเหมาะกับประเทศไทยที่แนะนำให้ปลูกเป็นสวนขนาดใหญ่ 250 ไร่ขึ้นไป ยางพาราสองชั้น ยางพาราพันธุ์ดีที่แนะนำให้ปลูกในสวนขนาดกลางระหว่าง 50-250 ไร่ ยางพาราชั้นสามเป็นยางที่เพิ่งนำเข้าจากต่างประเทศไม่แนะนำให้เกษตรกรทั่วไปปลูกเพราะมีความเสี่ยงสูง และปลูกในพื้นที่ขนาดใหญ่ การลงทุนปลูกครั้งเดียวสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เป็นสิบปีและเมื่อตัดต้นยางเก่าปลูกใหม่ก็ได้รับทุนสนับสนุน รายได้จากการขายยางพารานำมาใช้จ่ายในครัวเรือน ยางพาราจึงเป็นพืชเศรษฐกิจที่ชาวบ้านปลูกเพื่อให้มีรายได้ประจำในชีวิตประจำวัน

พื้นที่ภาคใต้ตอนบนช่วงประมาณปี 2520 รัฐได้ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกกาแฟในพื้นที่จังหวัด ชุมพร สุราษฎร์ธานี และในบางพื้นที่ของนครศรีธรรมราช ระเบียบนี้ในช่วงที่การทำนามีปัญหาราคาตกต่ำเช่นเดียวกับราคายาง ในขณะที่ราคากาแฟในตลาดโลกสูงถึงกิโลกรัมละ 120 บาทจึงดึงดูดชาวบ้านจากพื้นที่อื่นเข้ามาปลูกกาแฟด้วย มีทั้งที่อพยพจากพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ลุ่มน้ำปากพนัง ชาวบ้านจากภาคอีสานระยะแรกเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างทำสวนกาแฟมาอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชุมพรด้วย และเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้มีการปลูกกาแฟกันอย่างกว้างขวาง ในจังหวัดชุมพรทุกอำเภอ และอำเภอละแมก็เป็นอำเภอหนึ่งที่ปลูกกาแฟภายใต้การส่งเสริมของรัฐบาล กาแฟที่ปลูกเป็นพันธุ์โรบัสต้า เนื่องจากเป็นพันธุ์ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี ต่อมาในปี 2535 ราคาตกต่ำลงถึงกิโลกรัมละ 20.16 บาท และตกต่ำลงเรื่อย ๆ เพราะผู้ผลิตกาแฟรายใหญ่คือบราซิลและอินโดนีเซียผลิตได้มาก และปลายทศวรรษ 2530 การปลูกกาแฟลดลงชาวบ้านหันมาปลูกยางพาราทดแทน การปลูกกาแฟในอำเภอละแมส่วนใหญ่เป็นการบุกเบิกพื้นที่ป่าโดยการ

จับจองหรือซื้อหาด้วยราคาถูก การปลูกมีต้นทุนต่ำไม่ต้องใช้ปุ๋ยเพราะเป็นพื้นที่ใหม่สภาพดินมีธาตุอาหารสูง ผลผลิตนำไปขายที่อำเภอหลังสวนโดยทางรถไฟ และที่ตลาดสถานีรถไฟละแมซึ่งเป็นศูนย์รวมของชุมชนละแมในคราวที่ละแมยังมีสถานภาพเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอหลังสวนปัจจุบันยังมีร่องรอยการปลูกกาแฟหลงเหลืออยู่ในพื้นที่บริเวณตำบลทุ่งควาต์ยังมีพื้นที่ปลูกกาแฟอยู่ประปราย บ้างก็ปะปนอยู่กับผลไม้ บ้างก็ปลูกปะปนอยู่กับปาล์มน้ำมัน

ในขณะเดียวกันในช่วงปลายทศวรรษ 2520 เกิดการขยายพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันเพราะเป็นพืชที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูงกว่ายางพาราสี่เท่า จึงเป็นพืชที่รัฐต้องการให้ปาล์มน้ำมันเป็นพืชทดแทนยางพาราที่มีราคาผันผวน จึงได้สนับสนุนให้เกษตรกรปลูกโดยเฉพาะนายทุนใหญ่ ๆ ชาวบ้านที่มีที่ดินน้อยและทุนน้อยไม่สามารถปลูกได้เพราะต้องลงทุนสูงและใช้เครื่องจักรในการปรับพื้นที่ และมีปัญหาการขนส่งผลผลิตไปยังโรงงาน การขยายพื้นที่ปลูกปาล์มซึ่งเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในพื้นที่ภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออกส่วนใหญ่จึงเป็นของนายทุนท้องถิ่นและนายทุนภูมิภาคมากกว่าจะเป็นชาวบ้าน ส่วนสวนปาล์มขนาดเล็กของชาวบ้านมีอยู่เพียงร้อยละ 2 ของพื้นที่เนื่องจากการปลูกปาล์มน้ำมันมีข้อจำกัดในเรื่องการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่จะต้องส่งถึงโรงงานภายใน 24 ชั่วโมง การที่สวนปาล์มน้ำมันมักเป็นแปลงขนาดใหญ่ที่ดำเนินการโดยนายทุนภายนอกเกิดขึ้นจากการที่รัฐบาลพบว่ายางพารามักประสบปัญหาโรคคุดดำและผันผวน จึงมีแผนให้เกษตรกรปลูกปาล์มแทนยางพาราเพราะเห็นว่าได้ผลตอบแทนต่อไร่สูงกว่าถึง 4 เท่า รัฐบาลได้เริ่มส่งเสริมการขยายพื้นที่ปลูกปาล์มตั้งแต่ปี 2508 เป็นต้นมา โดยเฉพาะการร่วมมือกับนายทุนเอกชนรายใหญ่ทั้งในรูปของทุนและที่ดินในการปลูกสร้างโรงงานสกัดน้ำมัน เช่น กรณี นายเจียร วานิช หลังจากสำนักงานส่งเสริมสินค้าออกได้ศึกษาเรื่องปาล์มน้ำมันและระบุว่า ที่ดินที่เหมาะสมในการปลูกปาล์มควรเป็นแถวบริเวณตั้งแต่จังหวัด กระบี่จนถึงสุราษฎร์ธานีเพราะมีแสงแดดและปริมาณฝนและภูมิอากาศที่เหมาะสม การเริ่มทำกิจการน้ำมันปาล์มของนายเจียร วานิช ส่งผลให้นายทุนรายอื่นหันมาทำสวนปาล์มกันมากขึ้น โดยเฉพาะในต้นทศวรรษ 2520 บริษัทภูมิพัฒนาปาล์มได้ขยายแปลงเพาะชำขยายพันธุ์ปาล์มที่อำเภอหลังสวน จำนวน 20,000 ไร่ และได้ร่วมกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ขยายแปลงเพาะพันธุ์ปาล์มให้กับสหกรณ์นิคม 3 แห่ง ในจังหวัดชุมพรซึ่งมีเนื้อที่ไม่ต่ำกว่า 25,000 ไร่ พื้นที่ปลูกปาล์มภาคใต้ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยในช่วงตั้งแต่ปี 2535 มีจำนวนกว่า 1 ล้านไร่ ก่อนจะชะลอตัวลงในปลายทศวรรษ เนื่องจากหมดพื้นที่ที่เหมาะสมและขาดแคลนเงินทุนจากปัญหาเศรษฐกิจ จังหวัดที่มีพื้นที่ปลูกปาล์มมากที่สุดคือ จังหวัดกระบี่ รองลงมาคือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และชุมพร

ในช่วงที่อำเภอละแมเป็นตำบลละแมในอำเภอหลังสวนและชุมชนได้ก้าวผ่านเรื่องการเปลี่ยนแปลงป่าเป็นสวน มีการปลูกไม้ผลหลากหลายชนิดผสมผสานกันไปเช่นเดียวกับพื้นที่อำเภอหลังสวน ช่วงเวลานั้นที่เป็นยุคเศรษฐกิจยังชีพจึงนิยมปลูกพืชหลากหลายชนิดหรือทุกชนิดที่ปลูกได้ การปลูกก็ไม่มีการอะไรเพียงแต่ขุดดินฝังเมล็ด หรือโยนเมล็ดไปต้นไม้มักเติบโตงอกงามดีตามภูมิประเทศที่ดินยังดีอากาศเอื้ออำนวย น้ำบริบูรณ์ เป็นการปลูกเพื่อบริโภคและขายเพื่อให้มีรายได้

พอแก่การยังชีพ ไม่ผลดั่งเดิมจึงมีหลากหลายชนิดทั้งเงาะ ทุเรียน ลางสาด กล้วย ส้มโอ ขนุน มะพร้าวหมาก ชมพู สะตอ เนียง และพืชอื่นที่ปลูกตามยุคสมัยบริโภคในครัวเรือนและสำหรับฝากญาติมิตร และนำไปแลกอาหารทะเลกับชุมชนริมฝั่งทะเลเป็นครั้งคราว และพืชตามสมัย เช่น ช่วงหนึ่งนิยมปลูกมะม่วงหิมพานต์ที่ปลูกเพื่อใช้เมล็ด ปัจจุบันยังหลงเหลืออยู่ในตำบลสวนแตง ต่อมาเมื่อถึงยุคเงาะโรงเรียนนาสาร ทุเรียนพันธุ์หมอนทอง ลองกองซึ่งเป็นช่วงของการเปลี่ยนพืชเพื่อการยังชีพเป็นพืชเศรษฐกิจ ก็ได้เปลี่ยนพันธุ์เงาะ ทุเรียนลางสาดซึ่งเป็นพันธุ์พื้นบ้านมาเป็นพืชเศรษฐกิจเงาะพันธุ์โรงเรียน ทุเรียนพันธุ์หมอนทอง ขณะนี้และเพิ่มการปลูกลองกองมาถึงปัจจุบันแต่พื้นที่อำเภอละแมปัจจุบันหลงเหลือพืชดังกล่าวเพียงร้อยละ 5 และพืชอาหารดั้งเดิมอีกชนิดหนึ่งที่เปลี่ยนเป็นพืชเศรษฐกิจด้วยคือมะพร้าว

นอกจากนี้ยังมีการปลูกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมี ในพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควาต์ เป็นการปลูกเพื่อการส่งออกประเทศญี่ปุ่นโดยเฉพาะ โดยมีกลุ่มเกษตรกรตำบลทุ่งควาต์ดำเนินการและมีเครือข่ายนอกพื้นที่ ส่งไปจำหน่ายประเทศญี่ปุ่นโดยมีชาวญี่ปุ่นเป็นผู้รับผลผลิตและเป็นผู้จัดส่งไปยังสหกรณ์นั้นผู้บริโภคในประเทศญี่ปุ่น การทำสวนกล้วยหอมทองของละแมสหกรณ์ผู้บริโภคของญี่ปุ่นจะเข้ามาติดตามการดำเนินการผลิตทุกปี เพื่อความปลอดภัยในการบริโภค โดยมีข้อกำหนดให้ควบคุมการใช้สารเคมีทุกรูปแบบแต่อนุญาตให้ใช้ปุ๋ยเคมีได้ในสัดส่วนที่กำหนดเท่านั้น และเก็บเกี่ยวผลผลิตเมื่อผลกล้วยแก่จัดประมาณร้อยละ 70 หากเก็บเกี่ยวหลังจากนี้ผลผลิตไม่ดีเพราะจะสุกก่อนกำหนด

ในละแมมีพืชที่ผลิตเพื่ออุตสาหกรรมและพืชพลังงาน 3 ประเภท คือ กาแฟ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน และพืชเศรษฐกิจรองที่สืบทอดมาแต่เดิมคือผลไม้ประเภท เงาะ ทุเรียน มังคุด มะพร้าว และกล้วยหอมทอง สำหรับกล้วยหอมทองเป็นพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกประเทศญี่ปุ่นโดยเฉพาะไม่จำหน่ายในประเทศเพราะเป็นการดำเนินธุรกิจระหว่างเกษตรกรตำบลทุ่งควาต์กับสหกรณ์ผู้บริโภคประเทศญี่ปุ่นโดยตรงโดยไม่ผ่านคนกลาง และส่งออกโดยผู้ส่งออกชาวญี่ปุ่น

จึงสามารถสรุปพืชเศรษฐกิจอำเภอละแมได้เป็น 8 ชนิดพืช จำแนกเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก และพืชเศรษฐกิจรอง ตามภาพรวมในตารางข้างล่างนี้ดังนี้

1. พืชเศรษฐกิจหลัก มี 3 ชนิดพืช เป็นพืชที่ส่งออกผลผลิตเป็นวัตถุดิบ และพืชพลังงานในประเทศและส่งออก คือ ยางพารา กาแฟ ปาล์มน้ำมัน

2. พืชเศรษฐกิจรอง มี 5 ชนิด คือ เงาะ ทุเรียน มังคุด มะพร้าว กล้วยหอมทอง พืชที่ผลิตเพื่อการส่งออกประเทศญี่ปุ่นไม่จำหน่ายในประเทศ 1 ชนิดคือกล้วยหอมทอง และอีก 4 ชนิดเป็นพืชในเศรษฐกิจชุมชนแบบยังชีพที่สืบเนื่องและพัฒนาจากระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบดั้งเดิม

การทำสวนยางพารา

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวที่ประเทศผลิตเป็นวัตถุดิบเพื่อการส่งออก การผลิตยางพาราเริ่มขึ้นในโลกก่อนปี 2443 ยางพาราเป็นพืชป่าพื้นเมืองมีถิ่นกำเนิดแถบลุ่มน้ำอะเมซอนในทวีปอเมริกาใต้ ส่วนใหญ่ปลูกในประเทศแถบอเมริกาใต้คือ บราซิล โคลัมเบีย และปานามา นอกจากนั้นก็มีในรัสเซียและแอฟริกาเป็นบางส่วน ในปี 2419 เซอร์ เฮนรี วิกแฮม (Sir Henry Wickham) ได้นำเมล็ดยางพาราไปเพาะปลูกในสวนพฤกษศาสตร์ประเทศอังกฤษจำนวน 2,800 ต้น แล้วส่งต้นกล้ายางพาราไปปลูกในประเทศต่างๆ ที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษรวมทั้งมาเลเซียหรือมลายูในสมัยนั้น สำหรับในประเทศไทยพระยารัษฎานุประดิษฐ์ มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เจ้าเมืองตรังได้นำต้นยางพาราจากมาเลเซียเข้ามาปลูกที่อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เมื่อปี 2442 นับเป็นยางพาราดั้งแรกของประเทศไทยก่อนที่จะมีการปลูกเป็นสวนยางพาราที่อำเภอโยง จังหวัดนราธิวาสโดยชาวเดนมาร์กในปี 2445 และหลวงราชไมตรี (บุญ บุญศรี) ได้นำไปปลูกที่จังหวัดจันทบุรี ในปี 2454 นับตั้งแต่นั้นยางพาราก็กลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน (สถาบันวิจัยยาง, 2547)

1. พัฒนาการของการทำสวนยางพาราในละแวก

ยางพารามีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจของไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง เมื่ออุตสาหกรรมยานยนต์เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทำให้ปริมาณความต้องการยางพาราในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้น รัฐบาลไทยได้เล็งเห็นโอกาสดังกล่าวจึงสนับสนุนให้มีการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราอย่างกว้างขวาง ในภาคใต้มีการเปิดพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่รกร้างให้ประชาชนเข้ามาจับจองที่ดินทำกิน พร้อมทั้งจัดตั้งหน่วยงานต่างๆ เช่น นิคมสหกรณ์ สหกรณ์นิคม หน่วยงานอื่นๆ มาดูแลการใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าว เพียงชั่วระยะเวลาไม่กี่ปีนับตั้งแต่ปี 2525-2529 ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกยางพาราประมาณ 8 ล้านไร่ เพิ่มขึ้นเป็น 9 ล้านไร่ในปี 2530 และต่อมากลางทศวรรษเดียวกันก็ได้ขยายพื้นที่ปลูกยางเพิ่มขึ้นเป็น 10 ล้านกว่าไร่ และปัจจุบันเป็น 17 ล้านไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2549)

หลังจากที่ภาครัฐเข้ามาดูแลการผลิตยางพาราภายในประเทศ จัดตั้งศูนย์วิจัยการยางเพื่อวิจัยและทดลองปรับปรุงพันธุ์ และกำหนดคุณลักษณะพันธุ์ยางไว้ 3 ระดับ คือ ยางพาราชั้นหนึ่ง ชั้นสอง และชั้นสาม ตามลำดับ ยางพาราชั้นหนึ่งเป็นยางพันธุ์ดี ให้ผลผลิตสูงเหมาะสำหรับสวนยางพาราขนาดเล็กที่มีพื้นที่ปลูก 2-50 ไร่ สวนยางพาราขนาดใหญ่ขนาด 200 ไร่ขึ้นไป ยางพาราชั้นสองเป็นยางพันธุ์ดีที่แนะนำให้ปลูกในสวนยางพาราขนาดกลางระหว่าง 50-150 ไร่ แต่ต้องปลูกหลายๆ พันธุ์สลับกันเพื่อป้องกันความเสี่ยงในการเกิดโรค และยางพาราชั้นสาม เป็นยางพันธุ์ที่เฟื่องนำเข้ามาจากต่างประเทศ ไม่แนะนำให้เกษตรกรทั่วไปปลูกเนื่องจากมีความเสี่ยงสูงอนุญาตให้ทดลองปลูกในสวนยางพาราขนาดใหญ่เท่านั้น (สมศักดิ์ วรรณศิริ, 2542)

การปลูกยางพาราชั้นดีตามคำแนะนำของศูนย์วิจัยการยางได้เปลี่ยนระบบคิดแบบเดิมของชาวสวนยางพาราโดยสิ้นเชิง เดิมชาวบ้านนิยมทำสวนยางพาราแบบ "ปายาง" ที่เป็นเช่นนี้ก็

เพราะว่าสภาพสวนมีลักษณะคล้ายป่าจริง ๆ กล่าวคือ มีต้นยางพาราอายุหลายสิบปีขนาดใหญ่ขึ้นเรียงราย ส่วนชั้นล่างหนาแน่นไปด้วยต้นไม้ขนาดเล็ก ชาวบ้านที่เข้าไป "ตัดยาง" จะแผ้วถางเฉพาะช่องทางที่ใช้เดินเท่านั้น ป่ายางพาราจึงเป็นที่รวมของกินจากป่า ได้แก่ ลูกหวายลิง ลูกกำขำ ระกำป่า มะไฟป่า ลูกจิ้ง ตะขบป่า หน่อไม้ เหยียง กระท้อนป่า ฯลฯ รายได้ที่ได้จากการขายยางพาราแต่ละครั้งแม้ว่าจะไม่ใช่จำนวนเงินที่มากมายอะไรนัก แต่ก็พอที่จะเลี้ยงครอบครัวได้อย่างสบายเพราะเกษตรกรมีแหล่งอาหารหรือครัวส่วนตัวใกล้บ้าน

ละแวกมีการปลูกยางพาราตั้งแต่มิใช่เป็นตำบลในอำเภอหลังสวน ภายหลังปี 2505 รัฐบาลประกาศการสัมปทานป่าไม้ในผืนป่าละแวก (สัมปทาน : วิรัช เอื้ออารี, 13 ธันวาคม 2550) ทำให้ชาวนาจากลุ่มน้ำปากพนังและลุ่มทะเลสาบสงขลาจากจังหวัด นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา รวมทั้งผู้คนจากจังหวัดสุราษฎร์ธานีก็อพยพเข้ามาแสวงหาที่ดินในการปลูกยางพาราในละแวก บางรายมาสมัครเป็นคณงานตัดไม้ และมีผู้คนไม่น้อยที่เข้ามาแสวงหาพื้นที่ทำกิน เส้นทางที่ชาวบ้านจับจองส่วนใหญ่เป็นเส้นทางตามรอย มีการสำรวจและทำเครื่องหมายตามต้นไม้ที่เหลืออยู่ เป็นการแสดงความเป็นเจ้าของให้ผู้เข้ามาทีหลังให้ทราบว่าป่าบริเวณนี้ได้มีคนจับจองไว้แล้ว พื้นที่ที่ชาวบ้านจับจองส่วนใหญ่เป็นพื้นที่บริเวณสองฝั่งคลองละแวก ตั้งแต่บ้านประชาสงวน ช้องคึกคัก สวนป่า ยวนไทร ห้วยสะบ้า คลองกลาง คลองสง ทับใหม่ ทับยาว หินลูกช้าง คานสีหลังตามลำดับ (สัมปทาน เสรี จันทรศร, 20 ธันวาคม 2550)

การปลูกยางพาราในพื้นที่อำเภอละแวกกล่าวได้ว่าดำเนินการโดยผู้อพยพซึ่งเป็นชุมชนบุกเบิกใหม่เป็นหลัก ในละแวกจึงมีการปลูกยางพาราตั้งแต่วัยที่ยังเป็นตำบลในอำเภอหลังสวน ปลูกทั่วไปทั้ง 4 ตำบล แต่ปลูกมากในพื้นที่ตำบลละแวกฝั่งตะวันออกไปยังฝั่งตะวันตก ตำบลทุ่งควาตัด ตำบลสวนแดง ตำบลทุ่งหลวง ปลูกกระจายในพื้นที่ที่ไม่ใช่ชายฝั่งทะเล ปลูกในพื้นที่ราบ พื้นที่เนินเขา และไหล่เขา เริ่มปลูกตั้งแต่ประมาณ ปี 2507-2510 เป็นยางพาราพันธุ์ 660 โดยปลูกมาตั้งแต่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่จับจองกันเอง ปัจจุบันทำให้พื้นที่ปลูกยางพาราในละแวกมีประมาณร้อยละ 25 ของพื้นที่ทั้งหมดโดยบุกเบิกพื้นที่ป่าที่จับจองไว้และพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรจากนิคมสหกรณ์หลังสวน คนละ 40 ไร่ ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2510 ในช่วงนั้นเป็นช่วงที่ราคายางพาราตกต่ำและเริ่มมีปัญหการบุกรุกป่าสงวนโดยปลูกยางพาราพันธุ์พื้นเมืองซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ยางพารา" ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นยางพันธุ์ 660 แต่ชาวบ้านไม่เรียกว่ายางพารา เป็นการแยกกันระหว่างยางพื้นเมืองกับยางพันธุ์ดี ตั้งแต่ปี 2503 เป็นต้นมาที่รัฐบาลมีนโยบายปลูกยางพาราพันธุ์ดีแทนยางพาราพันธุ์พื้นเมือง มีการจัดตั้งสำนักงานกองทุนสวนยางกระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ การปลูกยางพาราพันธุ์ดีหรือพันธุ์ส่งเสริมในปัจจุบันอยู่ภายใต้การแนะนำของศูนย์วิจัยการยาง ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สำหรับสภาพดินของพื้นที่ของละแวกมีความเหมาะสมในการปลูกยางพาราไม่มากนัก แต่มีแสงแดด อุณหภูมิเหมาะสม และมีน้ำฝนเพียงพอ แต่เนื่องจากยางพาราให้ผลผลิตช้ากว่าปาล์มน้ำมัน ผู้อพยพและเกษตรกรเดิมจึงหันมา

นิยมปลูกปาล์มน้ำมันที่ให้ผลผลิตเร็วและมีผลผลิตเป็น 4 เท่าของยางพารา และมีปัญหาโรคน้อยกว่าในเวลาต่อมา (เวทีชุมชน ,6 สิงหาคม 2552)

2. การจัดการพื้นที่ปลูกยางพาราในละแวก

ในช่วงแรกการทำสวนยางพาราในอำเภอละแวก เริ่มด้วยการเตรียมพื้นที่ปลูกยางในช่วงหน้าแล้งและปลูกได้ในช่วงหน้าฝน ระหว่างที่รอการปลูกเกษตรกรจะต้องเตรียมขุดหลุมและเมล็ดพันธุ์ยางที่ใช้ปลูก มีการกำหนดระยะหลุมปลูกด้วยการปักหมุด หากบริเวณใดมีพืชดั้งเดิมที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ เช่น ต้นเนียงป่า หวาย สะตอ หัง ไช้เขียว และพืชอื่นๆ ก็จะเว้นพื้นที่ส่วนนั้นไว้ให้ต้นไม้เจริญเติบโตต่อไป สวนยางพาราในอำเภอละแวกในช่วงนี้จึงอุดมด้วยพรรณไม้นานาชนิดที่มีประโยชน์และพันธุ์สัตว์ต่างๆ อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล สำหรับพันธุ์ยางที่ใช้ปลูกเป็นพันธุ์ยางพื้นเมืองที่เรียกว่า “ยางพารา” เป็นพันธุ์ยางที่มีลำต้นมีขนาดใหญ่ สูงกว่าต้นยางที่ปลูกกันทั่วไปในปัจจุบัน ใบหนาโต เปลือกหนาแข็ง ลำต้นปรากฏผลัดใบเป็นจุดๆ หรือวงกลมขาวๆ ขึ้นประปราย ต้านทานต่อโรคแต่ให้ปริมาณน้ำยางน้อย น้ำยางจะมีสีขาวขุ่นปนเหลืองเล็กน้อย ปลูกได้ดีเกือบทุกสภาพพื้นที่ (สัมภาษณ์ สมคิด ดาวเปี้ยก รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหลวง , เวทีชุมชน 6 สิงหาคม 2552)

สำหรับการปลูกยางพาราด้วยการเพาะเมล็ดพันธุ์นั้นไม่มีวิธีการก็คือ นำเมล็ดพันธุ์ยางพาราพื้นเมืองที่ผ่านการคัดเลือกกว่าสมบูรณ์ฝังลงในหลุมที่ขุดไว้ 3-4 เมล็ดต่อ 1 หลุม เว้นช่วงระยะห่างระหว่างต้น 3 เมตร ระยะห่างระหว่างแถว 7 เมตร หลังจากนั้นรอให้ต้นกล้าเจริญงอกงามมีความสูงประมาณ 50 -100 เซนติเมตร คัดไว้เฉพาะต้นที่สมบูรณ์ ลำต้นไม่คดงอ ใบเขียวมัน รากฝังแน่น โคนต้นตรงและมีขนาดใหญ่เพียง 1 หรือ 2 ต้น ต่อหลุม บำรุงต้นให้เจริญเติบโตอย่างเต็มที่ประมาณ 6 เดือน ถึง 1 ปี ก็นำกิ่งพันธุ์มาติดตา ซึ่งในสมัยนั้นการเสาะหากิ่งพันธุ์ดี ๆ นับเป็นเรื่องยากมาก ชาวสวนจะต้องเดินทางไปจังหวัดต่างๆ เช่น จังหวัดตรัง สงขลา นครศรีธรรมราช เพื่อเสาะแสวงหาซื้อกิ่งพันธุ์ในราคาที่ค่อนข้างสูง ระหว่างขนย้ายจะต้องดูแลกิ่งพันธุ์ที่จะนำมาติดตาอย่างดีโดยห่อด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์หรือกระสอบป่านและพรมน้ำอยู่ตลอดเวลา หลังจากติดตาแล้วจะต้องมีการบำรุงดูแลต้นยางให้เจริญเติบโตด้วยการดายหญ้า นำมูลวัวมาใส่บ้าง ใส่ปุ๋ยเคมีบ้าง ขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์ของเจ้าของสวน โดยทั่วไปจะใส่ปุ๋ยเคมีปีละ 1 ครั้ง แต่ก็มีชาวสวนจำนวนมากที่ไม่เคยใส่ปุ๋ยเคมีเลยปล่อยให้พืชชนิดอื่นขึ้นปนไปกับยางพารา จนในที่สุดต้นยางพาราที่ปลูกถูกรุกด้วยพืชป่าเหลือจำนวนไม่กี่ต้นต่อไร่ หากบริเวณใดที่ต้นยางพาราที่ปลูกตายก็จะนำไม้ผล เช่น มังคุด ขนุน และสะตอ มาปลูกซ่อม ดูแลรักษาจนต้นยางงอกโตเต็มที่ประมาณ 7 ปี ก็สามารถเปิดกรีดได้ (เวทีชุมชน, 26 มีนาคม 2551)

3. การส่งเสริมการปลูกยางพาราในละแวก

การส่งเสริมการปลูกยางพาราในพื้นที่อำเภอละแวกมีกระแสนี้อย่างจริงจังภายหลังที่กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเข้ามาจัดสรรทุน ชาวสวนที่ปรับปรุงสวนยางพาราที่ปลูกด้วยพันธุ์พื้นเมืองเปลี่ยนเป็นยางพาราพันธุ์ดีแทนจะได้รับเงินสงเคราะห์จากกองทุนสงเคราะห์การทำ

สวนยางเป็นระยะเวลา 6 ปี ทำให้พื้นที่ปลูกยางพาราขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นอันดับสองของจังหวัด ชุมพรมีพื้นที่ปลูกประมาณ 14,970.34 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 16.42 ในปี 2545 รองจากอำเภอปะทิวมีพื้นที่ปลูกยางพาราประมาณ 33,769.75 ไร่ ร้อยละ 35.49

ราคายางพาราที่สูงขึ้นทุกๆ ปี ผสมกับปริมาณพื้นที่ที่เพิ่มขึ้นทำให้ยางพารากลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของอำเภอละแมในเวลาต่อมา และสร้างอาชีพอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การรับซื้อยางพารา การรับจ้างกรีดยางพารา การดูแลสวนยาง โรงงานผลิตยางแผ่น การแปรรูปไม้ยางพารา หัตถกรรมจากใบยาง ในที่สุดพืชเศรษฐกิจชนิดนี้ก็สามารถเปลี่ยนผืนป่าละแมที่กว้างใหญ่ไพศาลมาเป็นเมืองละแมที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างเช่นปัจจุบัน อย่างไรก็ตามถึงแม้อาชีพการทำสวนยางพาราจะเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของอำเภอละแม แต่เมื่อมองลึกลงไปในระดับจุลภาค กลับพบว่าโดยภาพรวมแล้วการทำสวนยางในอำเภอละแมก็ยังคงเป็นการทำการเกษตรที่พึ่งพาปัจจัยจากภายนอกเป็นหลัก ทั้งด้านเทคโนโลยีการผลิตและสารเคมี

4. สถานะการเรียนรู้การปลูกยางพาราในละแม

สำหรับชาวละแมนั้นเริ่มต้นอาชีพทำสวนยางพาราโดย “**ไม่มีความรู้เกี่ยวกับยางพารามาก่อนเลย**” รู้เพียงเล่าขานกันว่า “**ปลูกยางพาราแล้วรวย**” และราชการมีทุนสนับสนุน จึงปลูกยางพาราไปตามกระแสของภาครัฐเนื่องจากมีปัจจัยด้านเงินทุนเข้ามาเกี่ยวข้อง ยางพาราได้สร้างความเชื่อและค่านิยมที่ว่าปลูกพืชชนิดนี้แล้วจะมีความร่ำรวย เนื่องจากมีรายได้เกือบทุกวันไม่ต้องรอถึงสิ้นเดือนหรือได้เป็นคราวๆ เหมือนพืชชนิดอื่น การทำสวนยางเป็นอาชีพที่มีความสบายแตกต่างจากการปลูกพืชชนิดอื่นที่ต้องดูแลอย่างใกล้ชิด นอกจากการกรีดยางและเก็บน้ำยางประจำวันแล้วหากสวนใดจำหน่ายเป็นน้ำยางสดก็แทบจะไม่ต้องทำอะไรอีกเลย เพราะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อน้ำยางสดถึงสวน (สัมภาษณ์ สมมาตร คงจันทร์ , เวทีชุมชน : 6 สิงหาคม 2552) การทำสวนยางพาราจึงมีความสะดวกสบายเมื่อเทียบกับการทำนาในภูมิลำเนาเดิมที่จากมา จึงมุ่งมาปลูกยางพาราเป็นหลักเพื่อต้องการมีอาชีพและไม่ประสบปัญหาเช่นการทำนาเพราะสามารถขายผลผลิตได้ง่าย

ความง่ายในกระบวนการผลิตและผลตอบแทนที่ได้จากการทำสวนยางพาราทำให้การปลูกยางพาราเป็นที่นิยมและแพร่หลายเพิ่มขึ้น ชาวละแมทั่วไปเชื่อกันว่าหากครอบครัวใดมีที่ดินก็ควรจะปลูกยางพาราก่อนเป็นอันดับแรก แต่หากปลูกแล้วไม่คุ้มทุนหรือมีปัญหาอื่นๆ จึงจะเปลี่ยนมาปลูกพืชชนิดอื่น ไม่ได้มองย้อนกลับว่าพื้นที่ของตนเหมาะแก่การปลูกยางพาราหรือไม่ ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าพื้นที่บางส่วนในอำเภอละแมที่เป็นที่นากร้างหรือที่ลุ่มน้ำขังถูกยกกร่องสูงเพื่อปลูกยางพารากันอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อกันว่าหากต้องการให้ยางพาราให้ผลผลิตดีต้องใช้ปุ๋ยเคมีเท่านั้น สวนใดที่ใส่ปุ๋ยเคมีจำนวนมากในปีนั้นผลผลิตยางที่ได้รับก็จะสูงตามจำนวนปุ๋ยที่ใส่ลงไป เมื่อต้นยางเป็นโรคควรใช้สารเคมีแก้ปัญหาเพราะได้ผลอย่างรวดเร็ว สวนยางที่ดีต้องโล่งเตียนจะได้ง่ายต่อการเก็บผลผลิต ค่านิยมและความเชื่อดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการใช้เงิน

ทำงานแทนแรงงานในครอบครัวหรือที่เรียกว่า “ทำงานกับเบี้ย” หมายความว่า หากจะทำการสิ่งใดที่ใช้เงินจะทำให้ประสบความสำเร็จเร็วขึ้น (สัมภาษณ์ แสง เกิดแก้ว, เวทีชุมชน 6 สิงหาคม 2552)

เมื่อการทำสวนยางพาราของชาวละแ่มไม่ได้ผ่านระบบการเรียนรู้ที่ครบถ้วน ผู้พวยพได้รับหรือได้เรียนรู้เป็นการเรียนรู้ขั้นต้นหรือขั้นสุดมยปัญญาเป็นหลัก ไม่ผ่านการเรียนรู้ในขั้นจินตมยปัญญาเพราะประสบการณ์ที่มีเป็นชาวนาจ้างยังไม่สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ในการปลูกพืชเศรษฐกิจที่เป็นพืชต่างถิ่นได้ก็ข้ามขั้นไปยังภาวนามยปัญญาคือการปลูกเลย ประกอบกับการเรียนรู้ในขั้นสุดมยปัญญาซึ่งได้ยินได้ฟังมาเกี่ยวกับสูตรสำเร็จในเรื่องการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีจึงปฏิบัติตามนั้นเรื่อยมาโดยถูกตัดทอนการเรียนรู้ด้วยความสะดวกสบายที่หน่วยงานภาครัฐหยิบยื่นให้อีกทั้งมีกลไกตลาดเป็นตัวสนับสนุนเพราะการขายสะดวกสบาย ทำให้เกษตรกรขาดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ภูมิปัญญาการทำเกษตรบางอย่างที่เคยสั่งสมมาจากบรรพบุรุษก็ถูกลดทอนด้วยบทเรียนสำเร็จรูปจากภาครัฐ การผลิตยางพาราในอำเภอละแ่มจึงเป็นระบบการผลิตที่พึ่งสารเคมีแทบทั้งสิ้น ตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ปลูก ได้แก่ การใช้ยาฆ่าตอไม้ การรอกันหลุมด้วยปุ๋ยเคมี การฉีดสารเคมีป้องกันปลวก เป็นต้น การดูแลรักษา ได้แก่ การใส่ปุ๋ยเคมี การกำจัดวัชพืช การจำกัดโรคพืช การเก็บเกี่ยวก็ใช้สารเคมีในการจับตัวของน้ำยางในกระบวนการผลิตยางแผ่นดิบตลอดจนการใช้สารเร่งน้ำยางได้กลายเป็นรูปแบบสำเร็จรูปการทำสวนยางของชาวละแ่มที่พึ่งตนเองน้อยที่สุด การใช้สารเคมีอย่างไร้ทิศทางควบคุม ในการทำการเกษตรตลอด 5 ทศวรรษได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในอำเภอละแ่มอย่างกว้างขวาง การใส่ปุ๋ยเคมีในปริมาณมากเกินไปเกินความต้องการของพืชก่อให้เกิดสารเคมีตกค้างในดินและน้ำ โดยเฉพาะการใช้ปุ๋ยไนโตรเจนและฟอสฟอรัสในปริมาณที่มากเกินไป นอกจากนี้การใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชในสวนยาง ได้แก่ ไกลโฟเสต และพาราควอต มีการสะสมในแหล่งน้ำและดินรวมถึงการทำยางแผ่นดิบมีการใช้น้ำปริมาณมากและใช้สารเคมีเพื่อการจับตัวของยาง เช่น กรดฟอร์มิก หรือกรดซัลฟูริก น้ำเสียจากการทำยางแผ่นดิบจึงปนเปื้อนในดินและแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภค

ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาใกล้ตัวที่ชาวสวนยางละแ่มมองเห็นไม่ชัดเจน แต่การทำสวนยางพาราที่พึ่งพาสารเคมีมาโดยตลอดได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อชาวสวนยางพารา เมื่อสวนยางพาราในอำเภอละแ่มทุกสวนมีต้นยางพาราที่ยืนต้นตายถี่ขึ้นอย่างต่อเนื่อง (เวทีชุมชน, 6 สิงหาคม 2552) ทำให้ได้รับผลผลิตไม่เต็มที่ ปริมาณน้ำยางที่หายไปเมื่อเทียบกับราคายางพาราในปัจจุบันจึงจะเป็นเรื่องที่สะอิดสะอื้นและความคิดของเกษตรกรอยู่ไม่น้อยเมื่อราคายางเพิ่มสูงขึ้นแต่ต้นยางเพิ่มจำนวนการยืนต้นตาย จำนวนต้นยางที่ยืนต้นตายหลายๆ สวนจึงสร้างคำถามให้กับชาวสวนในอำเภอละแ่มว่าเกิดอะไรขึ้นกับอาชีพของตน

สำหรับความเข้าใจของชาวบ้านผู้ปลูกยางพาราละแ่มนั้นไม่ได้เข้าใจระบบการส่งออกชัดเจนนักโดยเฉพาะความผันผวนของราคาที่ผูกอยู่กับตลาด ในชุมชนดั้งเดิมปลูกยางพาราเพื่อเสริมเศรษฐกิจยังชีพให้มีรายได้เพียงพอตามความต้องการตามระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ชุมชนบุกเบิกใหม่นั้นปลูกเป็นอาชีพเพื่อสร้างรายได้โดยตรงเพราะมีเป้าหมายปลูกยางพาราเพื่อมุ่ง

หารายได้เพราะไม่มีรายได้อื่น อีกประการหนึ่งการปลูกยางพาราได้รับการสนับสนุนจากกองทุนสงเคราะห์สวนยาง การลงทุนปลูกครั้งเดียวสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ถึง 20-30 ปี และเมื่อตัดต้นยางเก่าปลูกใหม่ก็ได้รับทุนสนับสนุน รายได้จากการขายยางพารานำมาใช้จ่ายในครัวเรือนได้มากมาย ยางพาราจึงเป็นพืชเศรษฐกิจที่ชาวบ้านปลูกเพื่อให้มีรายได้ประจำในชีวิตประจำวันจากการขายตัวของระบบทุนที่ลุกลามเข้าไปถึงหมู่บ้าน การปลูกยางพาราในระยะแรกชาวบ้านเรียนรู้ด้วยตนเองตัดสินใจทำสวนยางด้วยตัวเองโดยดูหรือเรียนรู้จากเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง หรือเครือข่ายเพื่อนฝูงที่ปลูกมาก่อน เมื่อมีสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางมาสนับสนุนให้ชาวบ้านเปลี่ยนพันธุ์ยางพื้นเมืองมาเป็นพันธุ์ส่งเสริม ชาวบ้านก็ได้โค่นยางพารามาเป็นยางพันธุ์ใหม่ การเข้ารับการสงเคราะห์มีข้อแม้ว่าชาวบ้านต้องปลูกยางพาราตามคำแนะนำอย่างเคร่งครัดตั้งแต่การจัดการพื้นที่ให้ไม่มีต้นพืชอื่นชาวบ้านจึงเผาป่าให้เตียน เพราะหากมีต้นไม้เหลืออยู่ก็จะถูกหักเงินสนับสนุนไร่ละ 250 บาท (วิฑูรย์ เลี่ยนเจริญ, 2535) และกำหนดระยะห่างระหว่างต้นและระหว่างแถวที่กำหนด คือ ระยะห่างระหว่างต้น 2.50 เมตร ระยะระหว่างแถว 8 เมตร การทำสวนยางในฐานะพืชเชิงเดี่ยวชาวบ้านจึงไม่ได้ปลูกพืชอื่นผสมผสานไปโดยเฉพาะในชุมชนบุกเบิกใหม่ จึงส่งผลต่อรายจ่ายที่ทำให้ต้องใช้เงินซื้อทุกอย่างในการดำรงชีวิต วิถีชีวิตของชาวสวนยางพาราที่มีรายได้เป็นกอบเป็นกำ การทำงานในช่วงกลางคืนและภาคเช้าทำให้ตอนบ่ายมีเวลาว่าง ภาระในสวนไม่มีอะไรต้องทำเพราะไม่มีพืชอื่นต้องดูแลและไม่มีกิจกรรมอื่น ชาวบ้านส่วนหนึ่งจึงหันเข้าหาการพนันซึ่งในปัจจุบันก็ยังมีอยู่จำนวนหนึ่ง

5. แรงจูงใจในการปลูกยางพารา

ระบบในการปลูกยางพาราที่สนับสนุนโดยรัฐจึงเอื้อให้ผู้อพยพสามารถปลูกยางพาราได้โดยง่ายเพราะได้รับทุนสงเคราะห์ แต่ผู้อพยพที่เปลี่ยนอาชีพจากการทำนาทำสวนขาดความรู้ในเรื่องการปลูกยางที่เก็บบอกกล่าวได้ว่า ประมาณร้อยละ 80 ไม่ได้สนใจความรู้ทั้งพันธุ์ โรคและศัตรู ดิน ปุ๋ย การดูแลรักษาสวนยาง การปลูกพืชคลุมดิน การปลูกพืชแซม และใช้สูตรสำเร็จ คือ ปลูก ใส่ปุ๋ย กรีดยาง ทำยางแผ่น และไม่มีผู้มีความรู้ที่จะเข้าไปช่วยเหลืออันเนื่องมาจากความห่างไกล ขาดเส้นทางคมนาคม ปัจจุบันเกษตรกรจึงประสบปัญหาอย่างเป็นโรคอันเนื่องมาจากดินเสื่อมสภาพ เพราะไม่มีการฟื้นฟูดินเนื่องจากใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีมายาวนาน ปัจจุบันในอำเภอละแมกำลังประสบปัญหาโรคยางยืนต้นตาย หรือโรคไฟทอปโทรา และหน้ำยางเป็นเส้นดำ และน้ำยางน้อยทุกสวน แม้จะเพิ่มปุ๋ยเคมีแล้วก็ตามผลผลิตน้ำยางก็ยังคงน้อยและน้ำยางค่อนข้างใส วิธีคิดของเกษตรกรคือโค่นยางแล้วปลูกใหม่ เพื่อขายไม้ยางและรับสิทธิการสงเคราะห์การทำสวนยาง แต่ไม่เข้าใจและไม่สนใจเรื่องดิน โดยทั่วไปเมื่อพิจารณาตามมาตรฐานของดินที่กรมพัฒนาที่ดินได้แจกแจงชุดดินไว้ ดินในละแมที่ปลูกยางได้ส่วนใหญ่มีระดับความอุดมสมบูรณ์ต่ำและส่วนน้อยความอุดมสมบูรณ์อยู่ในระดับปานกลาง หมายความว่าในการปลูกพืชโดยเฉพาะยางพาราเกษตรกรจำเป็นต้องมีการปรับปรุงดินทั้งก่อนปลูกและปรับปรุงเป็นระยะๆ และมีความเข้าใจพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกยางพาราตลอดจนธรรมชาติของต้นยางพาราด้วย

6. ชุดดินที่ใช้ปลูกยางพาราในละแวก

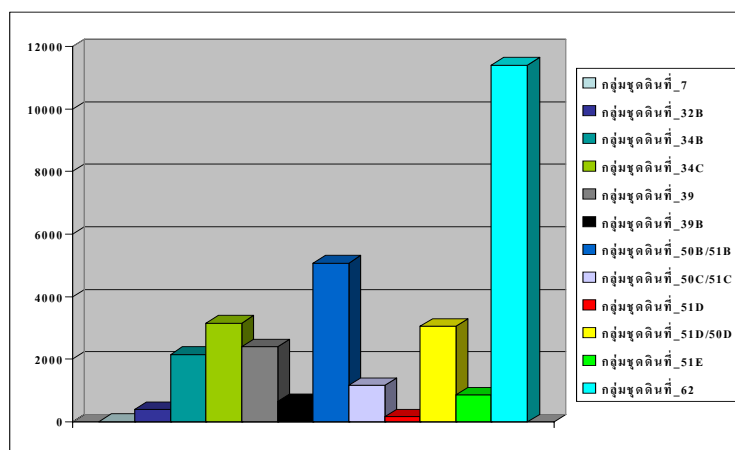
สำหรับดินในละแวกที่กรมพัฒนาที่ดินระบุชุดดินว่าปลูกยางพาราได้ มี 7 ชุดดินคือ ชุดดิน 32 32B 45 50B 50C 50D 53D แต่ชุดดินดังกล่าวนี้เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ และปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ โดยชุดดินเหล่านี้กระจายอยู่ทั่วทุกตำบล ดังนี้

ชุดดินปลูกยางพาราในอำเภอละแวกตามการระบุของกรมพัฒนาที่ดิน		
ตำบล	ชุดดินที่ระบุ	ความอุดมสมบูรณ์ของดิน
ตำบลละแวก	32 32B 45 50B 50C 50D 53 D	ปานกลาง-ค่อนข้างต่ำ ต่ำ
ตำบลสวนแดง	50C 50D	ต่ำ
ตำบลทุ่งหลวง	32B 45 50B 50C	ปานกลาง-ค่อนข้างต่ำ ต่ำ
ตำบลทุ่งควาวัด	32B 50B 50C	ปานกลาง-ค่อนข้างต่ำ ต่ำ

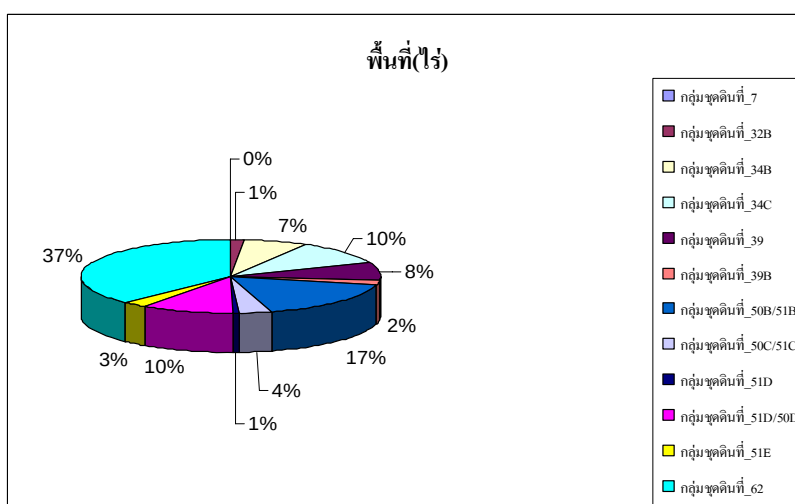
จากสภาพดินตามการจำแนกทางวิชาการดินจากอนุกรมวิธานดินจะเห็นได้ว่าดินในละแวกที่เหมาะสมในการปลูกยางพาราเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์เพียงระดับปานกลางถึงค่อนข้างต่ำเพียง 2 ชุด คือ ชุดดิน 32 32B ในขณะที่ชุดดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำมีถึง 5 ชุด คือ ชุดดิน 45 50B 50C 50D และ 53D การปลูกยางพาราในอำเภอละแวกจึงปลูกในพื้นที่ที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ซึ่งผู้ปลูกยางพาราไม่รู้และเข้าใจเรื่องนี้ซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องรู้คุณสมบัติของดินเพื่อได้จัดการดินได้เหมาะสม แต่ในความเป็นจริงผู้ปลูกยางพาราไม่มีความเข้าใจเรื่องดินเลย นอกจากไม่เข้าใจเรื่องดินแล้วยังไม่เข้าใจในเรื่องการระบายน้ำของดินอีกด้วย แต่เนื่องจากชุดดินดังกล่าวนี้มีการระบายน้ำดี แต่การปลูกยางพาราของละแวกไม่ได้ปลูกเฉพาะพื้นที่ที่มีชุดดินดังกล่าวนี้ แต่ปลูกในพื้นที่เกือบทุกชุดดินซึ่งบางชุดดินมีการระบายน้ำเร็วถึงเร็วมาก บางชุดดินระบายน้ำดีเกินไปไม่เหมาะสมกับยางพาราอีก เพราะในพื้นที่ที่มีการระบายน้ำเร็วจะทำให้ยางเป็นโรคยืนต้นตายหรือโรคใบเหลืองได้เช่นกัน ในขณะที่บางพื้นที่การระบายน้ำดีเกินไปก็ทำให้ขาดน้ำ และบางพื้นที่มีความเป็นกรดต่างไม่พอเหมาะกับยางพาราก็มีผลกระทบต่อดันยางพาราเช่นกัน เพราะทำให้มีน้ำขังน้อยทำให้ต้นทุนการผลิตสูง เพราะความไม่รู้นั้นไม่มีใครช่วยแก้ปัญหาได้ก็แก้ปัญหาโดยการเพิ่มปุ๋ยเคมีให้มากขึ้น ประกอบกับสภาพดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำไม่สามารถแก้กับปุ๋ยเคมีได้ ต้องแก้กับปุ๋ยชีวภาพทั้งปุ๋ยหมักและปุ๋ยน้ำ หรือใช้พืชคลุมดินต้องฟื้นฟูดินด้วยการเพิ่มจุลินทรีย์ในดินตลอดจนความกว้างและความลึกของหลุมปลูกเพื่อเพิ่มปุ๋ยชีวภาพมีส่วนช่วยในการฟื้นฟูดินรอบโคนต้นให้ดินรอบโคนต้นมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และหากได้ตรวจสอบชุดดินและแก้ปัญหาดินตาม

สภาพของชุดดินอย่างต่อเนื่องก็จะช่วยให้ดินได้รับการฟื้นฟูเป็นผลดีต่อต้นยางพาราและผลผลิตน้ำยาง แต่เกษตรกรทุกสวนใช้ปุ๋ยเคมีอย่างเดียวย

สำหรับการกระจายของชุดดินของอำเภอละแม พบว่า ดินในอำเภอละแมที่พบมากที่สุดคือ ดินชุดที่ 62 รองลงมา ชุดดิน 50E/51B ถัดมาเป็นชุดดิน 34C ตามตาราง ดังนี้

เมื่อนำชุดดินแต่ละชุดมาเปรียบเทียบสัดส่วนเพื่อหาเนื้อที่ พบว่า กลุ่มชุดดินที่ 7 มีพื้นที่ร้อยละ 4 กลุ่มชุดดินที่ 32B ร้อยละ 1 กลุ่มชุดดินที่ 34B ร้อยละ 7 กลุ่มชุดดินที่ 34C ร้อยละ 10 กลุ่มชุดดินที่ 39 ร้อยละ 8 กลุ่มชุดดินที่ 39B ร้อยละ 2 กลุ่มชุดดินที่ 50B/51B ร้อยละ 17 กลุ่มชุดดินที่ 50C/51C ร้อยละ 4 กลุ่มชุดดินที่ 51D ร้อยละ 1 กลุ่มชุดดินที่ 51D/50D ร้อยละ 10 กลุ่มชุดดินที่ 51E ร้อยละ 3 กลุ่มชุดดินที่ 62 ร้อยละ 37 (กรมพัฒนาที่ดิน, www.idd.go.th เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2553) ดังนั้นชุดดินที่เหมาะสมในการปลูกยางพารา คือ ชุดดิน 50B/51B และชุดดินที่ 34C มีพื้นที่รวมกันเพียงร้อยละ 27 จากพื้นที่ทั้งหมด อำเภอละแมจึงมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกยางพาราน้อย ตามตารางแสดงสัดส่วนชุดดินในอำเภอละแมข้างล่างนี้ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2549).

จากสภาพของดินตามหลักวิชาการที่มีความสมบูรณ์ต่ำทำให้การทำสวนยางพาราของละแม จัดอยู่ในกลุ่ม **“ปัญหาการปลูกยางในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม”** สำหรับพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมในการปลูกยางพารานั้นเช่นพื้นที่ลุ่มน้ำขาว พื้นที่มีหน้าดินตื้น พื้นที่มีระดับน้ำใต้ดินสูงหรือระดับน้ำใต้ดินอยู่ใกล้ผิวดิน พื้นที่มีชั้นดินดาน หรือดินที่มีชั้นกรวดอัดแน่น มีแผ่นหินแข็งระดับลึกจากผิวดินประมาณ 1 เมตร จะเป็นอุปสรรคในการเจริญเติบโตของต้นยางหลังจากปีที่ 3 ซึ่งทำให้ยางชะงักการเติบโต ขอบใบแห้ง ตายจากยอดและยืนต้นตายในช่วงฤดูแล้ง เนื่องจากรากแขนงไม่สามารถชอนไชดูดน้ำในฤดูแล้งได้ ดังนั้นเกษตรกรควรหลีกเลี่ยงปลูกในพื้นที่เหล่านี้ เนื่องจากต้นยางพาราเป็นพืชที่ต้องการหน้าดินลึก และระบายน้ำได้ดี ส่วนต้นยางที่ปลูกในพื้นที่ลุ่มหรือพื้นที่นาเดิมซึ่งเป็นพื้นที่มีระดับน้ำใต้ดินอยู่ใกล้ผิวดินทำให้รากถูกจำกัดไม่สามารถเติบโตได้เต็มที่ ในระยะ 1-3 ปี อาจเห็นว่าต้นยางเติบโตดีเนื่องจากน้ำระดับใต้ดินอยู่ตื้น ทำให้ต้นยางได้รับความชื้น แต่เมื่อโตขึ้นระบบรากถูกจำกัดและสภาพดินขาดออกซิเจนทำให้ชะงักการเติบโตยิ่งถ้าช่วงแล้งยาวนานก็จะทำให้ต้นยางตายจากยอดได้ง่าย เปิดกรีดได้ช้า ต้นยางที่ปลูกในพื้นที่เหล่านี้จำเป็นต้องระบายน้ำออกจากพื้นที่โดยไถพูนโคนเพื่อทำให้ระหว่างแถวเป็นร่องระบายน้ำได้ดี หรือขุดคูระบายน้ำให้ลึกกว่าระดับน้ำใต้ดิน จึงจะสามารถระบายน้ำได้ แต่ก็เพิ่มต้นทุนในการจัดการ

7. สภาพสวนยางพาราในละแม

เนื่องจากยางพาราเป็นพืชที่ปลูกเพื่อหวังผลผลิตในระยะยาวจนอายุมากกว่า 20 ปี ขึ้นไป หากเกษตรกรปลูกในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมไม่เพียงแต่ต้องสูญเสียเงินที่ลงทุนลงแรงไป แต่เสียทั้งเวลาและโอกาสแล้วยังทำให้ส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตเศรษฐกิจ ดังนั้นในการปลูกยางพาราเกษตรกรจึงคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ ได้แก่ พื้นที่ปลูก พันธุ์ยาง วัสดุปลูก วิธีการปลูกตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ปลูก การปลูก รวมไปถึงการดูแลรักษาสวนยางอย่างถูกต้อง เช่น การใส่ปุ๋ย การปลูกพืชคลุม การตัดแต่งกิ่ง เพื่อให้ต้นยางเจริญเติบโตเปิดกรีดได้เร็ว และให้ผลผลิตสูงอย่างสม่ำเสมอ (คุณสุขุม วงษ์เอก ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตร) ดังนั้นการทำสวนยางเกษตรกรจำเป็นต้องเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมกับการปลูกยางเสียก่อน ถ้าปลูกในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมและเกิดปัญหาร้ายแรงอย่างต่อเนื่องสวนยางที่เพิ่งปลูกใหม่และสวนยางที่เปิดกรีดแล้วจะได้รับผลกระทบทำให้ต้นยางยืนต้นตาย ซึ่งต้องแก้ไขด้วยการฟื้นฟูดินด้วยการใส่ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักทั้งปุ๋ยแห้งและปุ๋ยน้ำ เพื่อปรับปรุงโครงสร้างของดินเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้แก่ดินทำให้ดินร่วนซุย อุ่มน้ำได้ดีและช่วยรักษาความชื้นในดิน การใช้วัสดุคลุมดินรอบโคนต้นยาง การใส่ปุ๋ยบำรุงต้นยางด้วยปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์ก็จะทำให้ต้นยาง สมบูรณ์แข็งแรงยิ่งขึ้นและหากสามารถใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพทั้งปุ๋ยแห้งและปุ๋ยน้ำทั้งระบบและไม่ใช้ปุ๋ยเคมีเลยโดยใช้การให้ปุ๋ยน้ำทั้งรากในดินและทางใบโดยใช้การฉีดพ่นตั้งแต่เรือนยอดลงมาก็จะได้ผลดีมากเพราะเป็นการฟื้นฟูดินอยู่ตลอดเวลา ต้นยางจะอวบอ้วนเขียวชอุ่มสมบูรณ์ทั้งต้นและใบและป้องกันโรคได้อย่างถาวรและให้น้ำอย่างมากและน้ำยางจะเข้มข้นเป็นสองเท่า (สัมภาษณ์ วิไล นวลมุสิก, 6 สิงหาคม 2552)

สภาพสวนยางพาราในละแวกในระยะแรกของการปลูกจากการแผ้วถางป่าในป่าสงวนแห่งชาติป่าธรรมชาติในราวทศวรรษ 2510 -2520 ต้นยางพาราเติบโตงอกงามสมบูรณ์ดี เพราะดินยังสมบูรณ์ ส่วนภูมิอากาศก็เหมาะสมมีน้ำเพียงพอมีน้ำตามสภาพ เกษตรกรต่าง มีความสุขอยู่ดีกินดีพอสมควร แต่เมื่อต้นทศวรรษ 2530 ต้นยางพารามีปัญหายืนต้นตายเป็นหย่อมๆ ทุกสวนปัญหานี้ยืดยาวมาถึงปัจจุบันที่เกษตรกรไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะไม่ทราบสาเหตุ แม้ว่าได้นำสภาพปัญหาไปปรึกษากับเกษตรอำเภอ นักวิชาการเกษตร องค์การส่งเสริมสวนยางพาราสุราษฎร์ธานี ตลอดจนบริษัทผลิตปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชแล้วก็ตาม เกษตรกรได้รับคำแนะนำจากองค์การส่งเสริมสวนยางพาราให้โค่นปลูกใหม่ ปัญหายังยืดเยื้อมาถึงปัจจุบัน บางสวนลูกกลมรวดเร็วเพราะยางพาราเป็นโรคไฟทอปโทราทำให้ยางยืนต้นตายอย่างรวดเร็ว โรคลูกกลมอันเนื่องมาจากรากเน่ากุด

จากสภาพการปลูกยางพาราในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมที่ส่งผลให้ต้นยางเป็นโรคยืนต้นตายในละแวกนั้น จากการศึกษาของโครงการวิจัยพบว่าเกษตรกรขาดการเรียนรู้และการทำความเข้าใจการปลูกยางพารา มีการเรียนรู้เพียงการบอกเล่าต่อๆ กันมาแล้วก็ลงมือปลูกจึงได้เข้าไปร่วมทดลองแก้ปัญหาโรคยางพาราด้วยการฟื้นฟูดินด้วยระบบอินทรีย์ชีวภาพโดยทดลองพัฒนาการเรียนรู้ให้เกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในช่วงปี 2552-2553 ในเครือข่ายทดลองการฟื้นฟูดินเพื่อแก้ปัญหาโรคยางพาราด้วยระบบอินทรีย์ชีวภาพ ใช้ปุ๋ยน้ำหมักและปุ๋ยหมักแก้ปัญหาโรคยืนต้นตายและน้ำยางมีน้อย โดยเปลี่ยนปุ๋ยเคมีเป็นปุ๋ยหมักทั้งระบบจากปุ๋ยเคมีเป็นปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพโดยทำเองและเลิกใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีโดยสิ้นเชิง โดยยึดหลักการพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ปุ๋ยหมักใส่โคนต้นเพิ่มจุลินทรีย์ในดินเพื่อการฟื้นฟูดินที่เสื่อมโทรมและใช้น้ำหมักราดโคนต้นเพิ่มจุลินทรีย์อีกทอดหนึ่งและฉีดพ่นทั้งต้นรวมทั้งทาหน้ายาง ต้นยางที่แห้งแล้งเปลี่ยนเป็นเขียวช่อมอวบอ้วน ให้น้ำยางมากขึ้น และน้ำยางข้นขึ้นเป็นสองเท่า โรคเส้นดำหน้ายางหายไป ผลการทดลองประมาณ 6 เดือน ประสบความสำเร็จดินดีขึ้นต้นยางฟื้นจากโรค เขียวสดขึ้นไปทั้งสวน แผ่นยางมีน้ำหนักรวมเพิ่มขึ้น และได้มีการรวมกลุ่มเพื่อทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพคุณภาพสูง และกรมพัฒนาที่ดินได้เข้าร่วมในการส่งเสริมการทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักต่อไป และจากสภาพปัญหาของโรคยางพาราที่แก้ไขไม่ได้เกษตรกรจึงคิดที่จะเปลี่ยนยางพาราเป็นปาล์มน้ำมัน แต่เมื่อได้พัฒนาการเรียนรู้การฟื้นฟูดินด้วยระบบอินทรีย์ชีวภาพต้นยางอวบอ้วนเขียวสดใสและน้ำยางข้น แผ่นยางมีน้ำหนักรวมเพิ่มขึ้นเกษตรกรที่เป็นสวนทดลองจึงเปลี่ยนใจไม่โค่นยางพาราเพื่อปลูกปาล์มน้ำมันทั้งๆ ที่ได้เตรียมการเพื่อปลูกปาล์มน้ำมันไว้เรียบร้อยแล้ว เกษตรกรผู้นี้ได้เผยแพร่ความรู้ไปในหมู่เพื่อนชาวสวนยางซึ่งมีความพยายามในการแก้ปัญหาด้วยแต่ยังไม่จริงจังนัก แต่กรมพัฒนาที่ดินก็สนับสนุนวัตถุดิบในการทำปุ๋ยของกลุ่มเกษตรกรดังกล่าวนี้ แม้ว่าเกษตรกรใกล้เคียงจะเห็นผลชัดเจนแต่การเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้นได้ไม่ถาวรนักเพราะยึดติดอยู่กับความสะดวกสบาย ดังนั้นนอกจากเกษตรกรรายนี้แล้วเริ่มมีมีกลุ่มทำปุ๋ยหมักคุณภาพสูงในหมู่ที่ 1 ตำบลสวนแตง แต่โดยทั่วไปเกษตรกรสวนยางพาราก็ยังไม่ได้ฟื้นฟูดินยังคงเพิ่มปุ๋ยเคมีต่อไปตามการเรียนรู้จากเพื่อน

ผู้ลงและเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรของรัฐเหมือนแต่เดิมที่เริ่มปลูกยางพาราเพราะยึดความสะดวกสบายเป็นหลัก

ปัจจุบันเกษตรกรสวนยางพาราส่วนหนึ่งมีความเข้าใจถึงปัญหาที่ส่งผลต่อความสมบูรณ์ของต้นยางและผลิตน้ำยาง ได้หันมาใช้อินทรีย์วัตถุปรับปรุงดินเพื่อฟื้นฟูดินและเพื่อลดต้นทุนการผลิต ประกอบกับปัญหาผลิตผลทางการเกษตรลดต่ำลง นับวันจะขยายตัวมากยิ่งขึ้น ประกอบกับรายได้หลักของครอบครัวยังต้องอาศัยยางพาราเป็นหลัก จึงต้องแก้ปัญหาเพื่อเพิ่มผลผลิตเนื่องจากได้เริ่มเรียนรู้และยอมรับว่า การใช้ดินที่เพาะปลูกติดต่อกันหลายปีโดยไม่ได้เพิ่มอินทรีย์วัตถุไปในดินนั้นทำให้ดินเสื่อมสภาพ นอกจากนั้นการขาดการอนุรักษ์ดินและน้ำเป็นสาเหตุให้หน้าดินที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุอาหารพืช และอินทรีย์วัตถุถูกชะล้างลงแม่น้ำ ลำคลองตลอดเวลา สภาพดินฟ้าอากาศของประเทศไทยซึ่งอยู่ในเขตร้อนและมรสุม ประกอบกับอากาศร้อนและมีฝนตกชุก ทำให้อินทรีย์วัตถุสลายตัวสูญหายไปจากดินได้อย่างรวดเร็วรวมทั้งสภาพดินในพื้นที่ละมดตามธรรมชาติส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ของธาตุอาหารต่ำ ตามลักษณะดินในภาคใต้ที่มีปริมาณของอินทรีย์วัตถุค่อนข้างต่ำ เนื่องจากเป็นที่ลุ่มๆ ดอนๆ หน้าดินดินเพราะถูกฝนที่ตกชะล้างออกจำนวนมากและอากาศร้อน ดังนั้นดินที่ใช้เพาะปลูกต้องมีการเพิ่มอินทรีย์วัตถุค่อนข้างสูงจึงจะทำให้อยู่ในลักษณะที่เหมาะสมในการเพาะปลูกและได้ผลผลิตสูง จึงมีความจำเป็นอย่างรีบด่วนที่ต้องเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้แก่ดินให้อยู่ในปริมาณที่เหมาะสมต่อความเจริญเติบโตของพืช ซึ่งวัสดุเหล่านี้ส่วนใหญ่ถูกทอดทิ้งอย่างไร้ประโยชน์ และยังก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย หากนำมาใช้เป็นวัสดุปรับปรุงดินได้จะช่วยลดต้นทุนในการผลิตได้อย่างดี

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาในละมดมีการเปลี่ยนสวนยางเป็นสวนปาล์มน้ำมันมากขึ้นเพราะให้ผลผลิตเป็น 4 เท่าของยางพาราตามการสนับสนุนของรัฐ ประกอบกับพื้นที่อำเภอละมดส่วนใหญ่เหมาะสมในการปลูกปาล์มน้ำมันมากกว่ายางพารา

8. ผลผลิตยางพาราในอำเภอละมดและบริบทผลผลิตในจังหวัดชุมพร

สำหรับสภาพการผลิตยางพาราในละมด ปี 2552 ยางพันธุ์ดี มีผลผลิต 16,725 ตัน เมื่อเทียบกับผลผลิตยางพาราในอำเภอต่างๆ ในจังหวัดชุมพร อำเภอละมดมีผลผลิตเป็นลำดับที่ 3 ส่วนผลผลิตยางพาราทั้งจังหวัดนั้นจังหวัดชุมพรเกือบทั้งหมดเป็นยางพันธุ์ดี ประมาณร้อยละ 90 ของพื้นที่ปลูกทั้งหมด และในปี 2552 มีผลผลิตรวม 603,329 ตัน จากพื้นที่ปลูก 544,553 ไร่ พื้นที่เก็บเกี่ยว 465,850 ไร่ ผลผลิตเพิ่มขึ้นจากปี 2551 ร้อยละ 414.96 ในปี 2551 มีผลผลิตรวม 117,160 ตัน อำเภอที่มีผลผลิตมากที่สุด คือ อำเภอปะทิวมีผลผลิต 528,195 ตัน รองลงมาเป็นอำเภอท่าแซะ 19,578 ตัน และลำดับที่สามเป็นอำเภอละมด 16,725 ตัน ส่วนอำเภอที่มีผลผลิตน้อยที่สุด คือ อำเภอพะโต๊ะ 1,893 ตัน ตามตารางแสดงผลผลิตปี 2552 ดังนี้

อำเภอ	ผลผลิต (ตัน)
1. เมืองชุมพร	6,139
2. หลังสวน	9,792
3. ปะทิว	528,195
4. สวี	13,002
5. ท่าแซะ	19,578
6. พะโต๊ะ	1,893
7. ละแม	16,725
8. ทุ่งตะโก	8,006
รวม	603,329
พื้นที่ปลูก (ไร่)	544,553
พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	465,850

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร

9. แหล่งรับซื้อยางพารา

สำหรับการจำหน่ายยางพาราของเกษตรกรอำเภอละแมส่วนใหญ่จะส่งขายให้ผู้ซื้อรายย่อยในอำเภอละแม และส่วนหนึ่งนำไปขายให้ผู้ซื้อหลักในอำเภอหลังสวน และส่งขายให้สหกรณ์กองทุนสวนยาง ซึ่งเกษตรกรชาวสวนยางได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งขึ้น เพื่อรวบรวมน้ำยางสดเป็นวัตถุดิบมาแปรรูปเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้แก่สมาชิก ตลอดจนสร้างโอกาสทางเลือกด้านการผลิตและการตลาด การส่งเสริมและสนับสนุนสหกรณ์กองทุนสวนยางให้มีความเข้มแข็งและมีอำนาจต่อรองด้านการตลาด ซึ่งในอำเภอละแมมีสหกรณ์กองทุนสวนยาง 2 แห่ง คือ 1) สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านสวนแดง จำกัด ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ 8 ตำบลสวนแดง รับซื้อน้ำยาง ทำยางแผ่นดิบ ทำยางแผ่นผึ่งแห้ง ยางแผ่นรมควัน ทำยางเครป และ 2) สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านเขาหลวง สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านแหลมปาย จำกัด ตำบลหาดยายซึ่งเป็นหน่วยงานของนิคมสหกรณ์หลังสวน ตั้งอยู่หมู่ 2 ตำบลทุ่งหลวง รับซื้อน้ำยาง การจำหน่ายผลผลิตยางพาราของอำเภอละแม เกษตรกรละแมจึงส่งผลผลิตทั้งน้ำยางและยางแผ่นถึงแหล่งรับซื้อได้สะดวก นอกจากนั้นเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์กองทุนสวนยางยังมีรายได้จากเงินปันผลจากสหกรณ์อีกด้วย วิธีการตลาดยางพาราในละแมจากเกษตรกรสวนยางพารา เกษตรกรสามารถส่งน้ำยางสดให้ผู้รวบรวมน้ำยาง เพื่อส่งไปยังโรงงานน้ำยางชั้น ส่วนยางแผ่นดิบมีพ่อค้าในละแม อำเภอหลังสวน และพ่อค้าระดับจังหวัดเพื่อส่งโรงงานรมควันหรือส่งออก

การปลูกกาแฟ

กาแฟซึ่งเป็นพืชที่มีถิ่นกำเนิดมาจากอาระเบียหรือประเทศเอธิโอเปียเข้ามาในพื้นที่ภาคใต้พร้อมๆ กับปาล์มน้ำมัน ผู้ปลูกกาแฟเป็นชาวสวนหรือชาวนามาก่อน กาแฟที่ปลูกผลิตเพื่อการส่งออกเป็นหลัก การเริ่มต้นปลูกกาแฟในภาคใต้เริ่มต้นที่จังหวัดตรังในช่วงที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊) เป็นเจ้าเมืองตรังระหว่างปี 2433-2444 แต่ขาดทุน จนกระทั่งทศวรรษ 2520 ได้มีการส่งเสริมการปลูกกาแฟในบริเวณภาคใต้ตอนบนในจังหวัดชุมพรสุราษฎร์ธานีและบางส่วนของนครศรีธรรมราชในระหว่างที่การทำนามีปัญหาราคาข้าวตกต่ำ ราคากาแฟในตลาดโลกสูงถึงกิโลกรัมละ 120 บาทเป็นปัจจัยที่ทำให้ประเทศไทยส่งเสริมให้มีการปลูกกาแฟ จึงมีการปลูกกาแฟในพื้นที่ภาคใต้อย่างแพร่หลายโดยพันธุ์ที่เหมาะสมในภาคใต้คือพันธุ์โรบัสต้า

1. พัฒนาการการปลูกกาแฟในละแวก

ชาวสวนในอำเภอหลังสวนและละแม พะโต๊ะ สวี ปลูกกาแฟกันมากในทศวรรษ 2520 แต่ในหลังสวนที่เป็นเมืองแม่ของละแมมีการปลูกกาแฟครั้งแรกตั้งแต่ครั้งหลังสวนเป็นเมืองชั้นจัตวาในช่วงปี 2420-2444 ซึ่งเป็นช่วงที่พระยาจุฑาราชโกศการ (คอซิมเต็ก) เป็นผู้ว่าราชการเมือง และได้นำพันธุ์ไม้ต่างๆ เข้ามาปลูก ประกอบกับในช่วงดังกล่าวนี้พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊) เป็นเจ้าเมืองตรังได้ปลูกกาแฟที่เมืองตรัง พระยาจุฑาราชโกศการที่เป็นญาติจึงได้นำกาแฟมาปลูกในสวนบริเวณบ้านของผู้ว่าราชการเมืองของเมืองหลังสวนด้วย ตามที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงบันทึกไว้ในพระราชหัตถเลขาในคราวเสด็จประพาสเมืองหลังสวนในปี 2432 ว่า “วันที่ ๑๐ ก่อนกินเข้าไปที่สวนพระยาจุฑาราช อยู่ใต้บ้านลงมาหน่อยหนึ่ง ปลูกมะพร้าว หมาก พลุ กาแฟ มังคุด มะไฟ เงาะ และต้นผลไม้เมืองจีนต่างๆ ทั้งกันพลู จันทน์เทศ ทุเรียน ลางสาดนั้นเป็นพื้นสวน” จึงกล่าวได้ว่าอำเภอหลังสวนมีการปลูกกาแฟตั้งแต่ครั้งยังเป็นเมืองจัตวาก่อนปี 2432 แต่ปลูกเฉพาะสวนของผู้ว่าราชการเมือง ส่วนจันทน์เทศนั้นในหลังสวนเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกจันทน์กันมากในสวนแบบธรรมชาติ ก็เนื่องมาจากในสมัยพระยาจุฑาราชโกศการเป็นเจ้าเมืองและนำจันทน์เทศมาปลูก ปัจจุบันหลังสวนก็ยังเป็นแหล่งของจันทน์เทศอยู่ ส่วนกาแฟไม่มีหลักฐานบันทึกว่าได้มีการปลูกกันในสวนชาวบ้านในยุคนี้หรือไม่

ประเทศไทยมีกาแฟเป็นสินค้าส่งออกอย่างเป็นทางการในปี 2519 โดยส่งกาแฟโรบัสต้ากว่า 850 ตันออกขายในตลาดโลก ในช่วงปี 2523 ราคาในตลาดโลกมีความแข็งแกร่งจึงช่วยให้การส่งออกมีการเติบโตไปในทิศทางที่ดีในปีต่อมา และถึงจุดสูงสุดในช่วงปี 2534-2535 ที่ส่งออกถึง 60,000 ตัน ในขณะที่ความล้มเหลวของ “สัญญากาแฟสากล” ในเดือนกรกฎาคมปี 2532 และภาวะราคากาแฟโลกที่ตกต่ำจากผลผลิตที่ล้นตลาดมีผลกระทบต่อชาวไร่กาแฟ รัฐบาลไทยต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายอย่างกะทันหันเมื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์การคุกคามของการมีอัตราการผลิตที่มากกว่าความต้องการซื้อและเริ่มลดกำลังผลิตภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 5 (2535-2540) ให้ชาวไร่กาแฟเปลี่ยนไปปลูกพืชผลอย่างอื่นเพื่อลดเนื้อที่ในการปลูกกาแฟลงจากที่มีเกือบถึง 500,000 ไร่ (กองบรรณาธิการเฉพาะกิจฐานเกษตรกรรม, 2530)

2. พันธุ์กาแฟ

พันธุ์กาแฟที่เหมาะสมในการปลูกในภาคใต้เป็นพันธุ์โรบัสต้าตามที่กล่าวมาแล้ว อำเภอละแมเป็นอำเภอหนึ่งที่ปลูกกาแฟภายใต้การส่งเสริมของรัฐบาล โดยเริ่มปลูกประมาณปี 2520 ในตำบลทุ่งควาวัด และตำบลละแมทางด้านตะวันตกที่เป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับตำบลทุ่งควาวัดที่ภูมิประเทศเป็นภูเขา เนินควนสูงๆ ต่ำๆ อากาศค่อนข้างเย็น และบางส่วนของตำบลทุ่งหลวง โดยเฉพาะในตำบลทุ่งควาวัดซึ่งประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากลุ่มน้ำปากพนังและลุ่มทะเลสาบสงขลาปลูกกาแฟบนพื้นที่ที่เป็นภูเขาและลูกเนิน โดยมีการปลูกแซมในสวนยางพารา สวนไม้ผลที่เป็นสวนแบบดั้งเดิมเพราะกาแฟสามารถขึ้นได้ในที่ที่มีแดดรำไรหรือได้รับเงาจึงปลูกเป็นพืชแซมในสวนได้แต่ในแถบตำบลทุ่งควาวัดและตำบลละแมทางด้านตะวันตกที่เป็นพื้นที่สูงปลูกเฉพาะกาแฟโดยปลูกเป็นไร่กาแฟบนลูกเขาและลูกเนิน การปลูกกาแฟปลูกตามส่งเสริมของทางราชการและได้รับความรู้มาจากอำเภอว่าจังหวัดชุมพรปลูกกาแฟพันธุ์โรบัสต้าได้และปลูกง่ายทนต่อโรค และได้รับคำแนะนำในเรื่องพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับปลูกกาแฟควรเป็นที่ๆ มีความสูงคือประมาณ 800-2,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล ความลาดชันไม่เกินร้อยละ 50 จึงปลูกบนลูกเขาและลูกเนินได้ การปลูกกาแฟในอำเภอละแมเพียงถางพื้นที่ให้โล่งเตียนโดยเริ่มตั้งแต่ในช่วงฤดูแล้งเพื่อปลูกในฤดูฝนประมาณเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม โดยปลูกจากต้นกล้าที่มีจำหน่ายและได้รับแจกมาจากเกษตรอำเภอ ต้นกาแฟเริ่มออกดอกเมื่ออายุประมาณ 3 ปี ดอกกาแฟจะออกเป็นกระจุกตามข้อดอกสีขาวคล้ายดอกมะลิ มีกลิ่นหอมกรุ่นกระจายไปทั่ว เมื่อกาแฟออกดอกจะขาวสะพรั่งเห็นเป็นสีขาวไปทั้งลูกเขาและส่งกลิ่นหอมกระจายไปทั้งลูกเขาและลูกเนิน

สำหรับผู้อพยพเข้าสู่พื้นที่ละแมส่วนหนึ่งเพื่อปลูกกาแฟและรับจ้างเก็บกาแฟโดยเฉพาะผู้คนจากภาคอีสานและส่วนหนึ่งเป็นชาวนาที่อพยพมาจากพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและลุ่มทะเลสาบสงขลาอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี (สงบ ส่งเมือง, 2546) พันธุ์กาแฟที่ปลูกในละแมเหมือนกับกาแฟที่ปลูกในจังหวัดชุมพรและภาคใต้คือ พันธุ์โรบัสต้า กาแฟพันธุ์นี้เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 2-5 เมตร ใบใหญ่ ดอกสีขาวคล้ายดาว มีกลิ่นหอมคล้ายดอกมะลิป่า ก้านสั้นเป็นพันธุ์ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี เหมาะสำหรับการปลูกในที่ที่อากาศร้อนชื้น มีฝนตกไม่น้อยกว่าเจ็ดเดือน กาแฟพันธุ์โรบัสต้าจึงเป็นพันธุ์ที่เหมาะสมในการปลูกในจังหวัดชุมพร (ธัญญา ถาวรรัตน์, 2548) ประกอบกับราคากาแฟที่สูงเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้มีการปลูกกาแฟกันอย่างกว้างขวางในจังหวัดชุมพรทุกอำเภอ

การปลูกกาแฟในอำเภอละแมเป็นการบุกเบิกพื้นที่ป่าที่จับจองหรือซื้อมาด้วยราคาถูกและปลูกในพื้นที่ไร่ข้าวและที่ปลูกพืชไร่ พันธุ์ที่ใช้ปลูกคือพันธุ์โรบัสต้า การปลูกมีต้นทุนต่ำไม่ต้องใช้ปุ๋ยเพราะเป็นพื้นที่ใหม่สภาพดินมีธาตุอาหารสูง ผลผลิตนำขายที่อำเภอหลังสวนโดยทางรถไฟและจำหน่ายที่ตลาดสถานีรถไฟละแมซึ่งเป็นศูนย์รวมของชุมชนละแมในคราวที่ละแมยังมีสถานภาพเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอหลังสวน การปลูกกาแฟโรบัสต้ามีปัจจัยหลายประการที่เกษตรกร

ต้องคำนึงถึง ทั้งลักษณะทรงต้นและการแตกพุ่มของพันธุ์กาแฟ เทคนิคการตัดแต่งกิ่ง การระบาดของโรคและแมลง ความอุดมสมบูรณ์ของดินในแปลงปลูก ความลาดเอียงของพื้นที่ ในภาพรวมแล้ว การวางแผนการปลูกในระยะประชิดจะทำให้ต้นกาแฟได้รับแสงน้อยลง ซึ่งจะส่งผลให้การให้ผลผลิตกาแฟนั้นลดลง จากระบบการปลูกกาแฟโรบัสต้าต้องวางแผนแปลงปลูกได้ห่าง 177 ต้นต่อไร่ แต่ในประเทศอื่นมีระบบการปลูกเฉลี่ย 272 ต้นต่อไร่ ประเทศที่ปลูกหนาแน่นที่สุดอยู่ที่ 355 ต้นต่อไร่ ความสำคัญต่อการวางแผนปลูกที่ดี จะทำให้ได้รับผลผลิตสูงที่สุดต่อหน่วยพื้นที่ และให้ที่ว่างพอสำหรับการ เช่น การใส่ปุ๋ย การเก็บเกี่ยว ต้นกาแฟโรบัสต้าพันธุ์ดีที่มีความแข็งแรงดีปลูก 1 ต้นต่อ 1 หลุม ส่วนระบบการปลูกกลางแจ้ง ในพื้นที่ 1 ไร่ มีต้นกาแฟไม่น้อยกว่า 200 ต้น หากเป็นแปลงปลูกภายใต้พีชร่มเงาจำนวนต้นน้อยกว่า การไว้แขนงหลักก็จะผันแปรตามจำนวนต้นต่อพื้นที่ หากจำนวนต้นมากขึ้นก็ควรไว้กิ่งแขนงหลักลดลง ไม่ควรไว้แขนงหลักเกิน 4 กิ่งต่อต้นเป็นอันขาด เพราะจะทำให้ใบและต้นแย่งอาหารและบังแสงกันเอง ผลผลิตจะลดลง และอาจส่งผลให้ต้นกาแฟสูงชะลูดขึ้นด้านบนมากเกินไป โอกาสที่จะเกิดปัญหาการระบาดของมอดเจาะผลกาแฟจะมากขึ้นตามไปด้วย เทคนิคการเพิ่มจำนวนต้นต่อไร่สามารถทำได้โดยการปลูกแบบสามเหลี่ยมสลับ โดยให้ต้นที่อยู่ในแต่ละแถวเรียงสลับฟันปลา เพื่อให้ทรงพุ่มเจริญเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์, 27 ธันวาคม 2550)

3. การดูแลต้นกาแฟ

การตัดแต่งกิ่งเป็นงานที่สำคัญมากที่สุดงานหนึ่ง โดยต้องตัดแต่งหรือการเล็มต้นตั้งแต่ในระยะปีแรก การตัดแต่งที่เหมาะสมกับกาแฟโรบัสต้าต้องตัดแต่งให้มีกิ่งตั้งจำนวน 3-5 กิ่ง คือ หลังจากปลูกและต้นมีความสูงประมาณ 35-45 เซนติเมตร ตัดลำต้นส่วนยอดออกไปให้เหลือลำต้นของกาแฟที่สูงจากพื้นดิน 30 เซนติเมตรจากนั้นประมาณ 2 เดือน ต้นกาแฟจะแตกกิ่งใหม่ออกมาจำนวน 5-7 กิ่ง ให้เลือกกิ่งที่แข็งแรงที่แตกออกมาใหม่ไว้จำนวน 3-5 กิ่ง โดยเลือกกิ่งที่อยู่ตรงข้ามกัน แต่วิธีที่เหมาะสมที่สุดควรเลือกกิ่งไว้ 4 กิ่ง ส่วนการตัดแต่งกิ่งหลังจากกาแฟให้ผลผลิตเมื่อกาแฟมีอายุครบ 3 ปี กาแฟจะเริ่มออกดอกในกิ่งที่ยังไม่เคยออกดอกเท่านั้น ดังนั้น ในแต่ละกิ่งของกาแฟเมื่อออกดอกติดผลไปแล้ว 4-5 ปี พื้นที่ของแต่ละกิ่งที่ออกดอกในปีต่อไปจะน้อยลง ทำให้ผลผลิตแต่ละปีน้อยลงด้วย จึงจำเป็นต้องตัดแต่งกิ่งใหม่ โดยการตัดแต่งกิ่งแบบทยอย คือ ให้ตัดกิ่งตั้งหรือลำต้นที่มีจำนวน 3-5 กิ่ง ออกปีละ 1 ลำต้นลำต้นที่ถูกตัดไปนั้นจะแตกกิ่งออกมาใหม่ให้เลือกกิ่งที่แข็งแรงที่แตกออกมาใหม่ไว้จำนวน 1 ลำต้น ปีต่อไปก็จะทยอยตัดปีละลำต้น จนครบ 4 ปี กาแฟจะให้ผลทุกปี และวิธีการตัดแต่งแบบให้เหลือไว้กิ่งเดียว คือ เมื่อกาแฟให้ผลผลิตแล้ว 4-5 ปี ก็ตัดลำต้นกาแฟทั้งหมดสูงจากพื้นดิน 30-40 เซนติเมตร การตัดให้เหลือไว้เพียงกิ่งเดียวเพื่อเป็นกิ่งพีเลียง ต่อมาอีก 2 เดือนกาแฟจะแตกลำต้นใหม่ออกมาก็เลือกลำต้นที่แข็งแรงไว้ 3-4 กิ่ง ปีต่อไปจึงตัดกิ่งพีเลียงออกทำให้ต้นกาแฟที่ตัดมีอัตราการตายน้อยที่สุด (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์, 1 เมษายน 2552)

4. การเก็บเกี่ยวผลกาแฟและการผลิตเมล็ดกาแฟ

กาแฟจะเริ่มออกดอกเมื่ออายุ 3 ปีขึ้นไป โดยออกดอกตามข้อกิ่งหนึ่งจะมีข้อประมาณ 8-15 ข้อ ดอกออกเป็นกระจุกหรือเป็นช่อ ผลกาแฟมีลักษณะเป็นผลกลมรี เมื่อสุกจะมีสีแดงสดเหมือนลูกเชอร์รี่ภายในจะมีเมล็ด 2 เมล็ดประกบกัน กิ่งที่ออกดอกให้ผลแล้วจะไม่ออกดอกอีก การเก็บผลกาแฟเก็บได้หลังออกดอก 11 เดือน ผลกาแฟแต่ละช่อจะสุกไม่พร้อมกันการเก็บจึงต้องทยอยเก็บทุก 3 สัปดาห์ โดยเก็บเฉพาะผลที่สุกซึ่งสีส้มแดง เก็บแล้วนำไปคัดเลือกทันทีเพื่อตากแห้ง การคัดเลือกอาจใช้วิธีใส่ลงในถังน้ำคัดผลที่ลอยน้ำออกเพราะผลที่ลอยน้ำเป็นผลที่สุกเกินไปหรือแห้งหรือถูกแมลงเจาะ แล้วนำไปตากแดดให้แห้งประมาณ 15-20 วันแล้วนำไปกะเทาะเปลือกออกด้วยเครื่องสีเปลือกกาแฟจะได้ส่วนที่เป็นเมล็ดกาแฟหรือสารกาแฟส่งขายได้โดยนำไปขายที่ตลาดอำเภอลำปางหลวงเพื่อขายส่งไปยังกรุงเทพฯ (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์, 1 เมษายน 2552) เกษตรกรชาวสวนกาแฟในจังหวัดชุมพรประมาณร้อยละ 80 เป็นเกษตรกรรายย่อย ลักษณะการปลูกมีทั้งการปลูกเป็นสวนกาแฟเพียงชนิดเดียว ปลูกในลักษณะพืชแซม และปลูกในลักษณะสวนผสมกับพืชชนิดอื่นๆ

เนื่องจากกาแฟเป็นการผลิตเพื่อการส่งออกราคาจึงขึ้นๆ ลงไม่แน่นอนนัก ราคาเฉลี่ยสูงสุดถึงกิโลกรัมละ 120 บาท ในปี 2520 ต่อมาราคาลดลงถึงกิโลกรัมละ 71.50 บาท หลังจากนั้นราคาได้ตกต่ำลงเรื่อยๆ ในปี 2535 ราคาลดต่ำถึงกิโลกรัมละ 20.16 บาท จนในปี 2539 ยังตกต่ำกิโลกรัมละ 24.50 การปลูกกาแฟจึงเป็นพืชที่มีความเสี่ยงสูง แต่กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ส่งเสริมให้ปลูกทั้งปลูกในพื้นที่ว่างและปลูกเป็นพืชแซมในสวนผลไม้ ราคากาแฟตกต่ำลงเรื่อยๆ เพราะผู้ผลิตกาแฟรายใหญ่ของโลกคือบราซิลและอินโดนีเซียผลิตได้มาก ทำให้องค์กรคลังสินค้าต้องเข้าไปรับซื้อกาแฟราคากิโลกรัมละ 30 บาท โดยร้อยละ 85 เป็นผลผลิตจากจังหวัดชุมพร และปลายทศวรรษ 2530 การปลูกกาแฟลดลง (สงบ ส่งเมือง, 2546) ในอำเภอละแมก็มีลดพื้นที่ลง และปลูกยางพาราทดแทน และกาแฟหายไปในช่วงต่อมา แต่ร่องรอยการปลูกกาแฟในอำเภอละแมยังมีอยู่ในพื้นที่ตำบลทุ่งควาวัดที่ยังมีพื้นที่ปลูกกาแฟอยู่ประปราย โดยบางพื้นที่ปะปนอยู่กับไม้ผล และปาล์มน้ำมันและบางพื้นที่มีเฉพาะกาแฟเป็นพื้นที่ขนาดเล็ก

อย่างไรก็ตามการปลูกกาแฟในอำเภอละแมเป็นความทรงจำที่ดีสำหรับผู้อพยพย้ายถิ่นมาจากลุ่มน้ำปากพนังถึงความรุ่งเรืองในรายได้จากการปลูกกาแฟบนพื้นที่เชิงเขา ลูกเนิน และภูเขาเตี้ยๆ ในยามเช้าที่มีหมอกปกคลุมชาวไปทั่วบริเวณที่ต้นกาแฟผลิดอกเต็มต้น ดอกกาแฟบานสะพรั่งส่งกลิ่นหอมกรุ่นกระจายไปทั่วบริเวณท่ามกลางหมอกขาวที่กระจายตัวคลุมพื้นที่เนินสูงและพื้นที่ภูเขาตลอดฤดูกาลผลิตดอกของกาแฟยังประทับอยู่ในความทรงจำของคนตำบลทุ่งควาวัดอยู่ไม่รู้ลืม (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัด, 1 เมษายน 2552)

5. ผลผลิตกาแฟในละแม

สำหรับภาวการณ์ผลิตกาแฟในปี 2552 อำเภอละแมมีผลผลิต 270 ตัน เนื่องจากในละแมมีกาแฟเหลืออยู่น้อยมาก สำหรับพื้นที่ทั้งจังหวัดชุมพรมีพื้นที่ปลูกกาแฟมากที่สุดในประเทศ

คือประมาณร้อยละ 60 ของพื้นที่ปลูกทั่วประเทศ ปี 2552 มีพื้นที่ปลูก 178,283 ไร่ พื้นที่เก็บเกี่ยว 176,534 ไร่ มีผลผลิตรวม 26,560 ตัน ลดลงจากปี 2551 ร้อยละ 22.01 ปี 2551 มีผลผลิตรวม 34,057.60 ตัน อำเภอที่ปลูกกาแฟและมีผลผลิตมากที่สุดคืออำเภอท่าแซะ รองลงมาเป็นอำเภอสวี ส่วนอำเภอพะโต๊ะซึ่งเคยเป็นพื้นที่ที่ปลูกกาแฟมากมีผลผลิตเป็นอันดับสาม ตามตารางแสดงผลผลิตกาแฟของจังหวัดชุมพร ปี 2552 ดังนี้

อำเภอ	ผลผลิต (ตัน)
1. เมือง	1,222
2. หลังสวน	11
3. ปะทิว	702
4. สวี	6,406
5. ท่าแซะ	14,229
6. พะโต๊ะ	3,345
7. ละแม	270
8.ทุ่งตะโก	376
รวม	26,560
พื้นที่ปลูก (ไร่)	178,283
พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	176,534

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร, 2552

สำหรับการจำหน่ายเมล็ดกาแฟดิบหรือสารกาแฟเกษตรกรส่งขายให้พ่อค้าท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 75 ในลักษณะตลาดสด เพื่อส่งขายให้กับผู้ส่งออกในกรุงเทพฯ และการซื้อโดยคัดคุณภาพเป็นการซื้อเพื่อเป็นวัตถุดิบในการผลิตกาแฟสำเร็จรูป สำหรับวิธีการตลาดซื้อขายเมล็ดกาแฟดิบหรือสารกาแฟ เกษตรกรจะขายสารกาแฟให้พ่อค้าท้องถิ่นและตัวแทนผู้ส่งออกในจังหวัดมีหลากหลายรูปแบบ เช่น ขายเพื่อการชำระหนี้ โดยพ่อค้ากาแฟในท้องถิ่นจะให้เครดิตทางเกษตร เช่น วัสดุและปัจจัยการผลิตแก่ชาวสวนกาแฟไปใช้ก่อน เมื่อชาวสวนเก็บเกี่ยวผลผลิตกาแฟมาแล้วจึงนำสารกาแฟขายให้กับผู้ค่านั้น โดยผู้ค้าจะรับซื้อผลผลิตในราคาตามท้องตลาดขณะนั้น หรือชาวสวนจะฝากผลผลิตไว้กับผู้ขายก่อน เมื่อพอใจราคาช่วงไหนก็จะขายในช่วงนั้นแล้วจึงหักบัญชีชำระหนี้สินที่มีอยู่ตามข้อตกลงกัน หรือผู้ค้าท้องถิ่นจะเข้าไปรับซื้อถึงสวนของเกษตรกรโดยเฉพาะสวนที่เป็นลูกค้าประจำของแต่ละรายหรือในกรณีที่ราคากาแฟมีแนวโน้มสูงขึ้นนอกจากนั้นเกษตรกรจะนำสารกาแฟมาขายให้กับพ่อค้าท้องถิ่นถึงที่ร้านค้า ซึ่งขึ้นอยู่กับเก็บเกี่ยวผลผลิต หรือความจำเป็นต้องใช้เงินของเกษตรกรแต่ละราย และเกษตรกรจะนำผลผลิตขายให้กับผู้รวบรวมท้องถิ่น เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กลุ่มสหกรณ์ เพื่อส่ง

ขายให้ผู้ส่งออกกาแฟหรือผู้ผลิตกาแฟสำเร็จรูปโดยตรง ในกรณีนี้เกษตรกรจะเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งเองแต่จะได้รับราคาสูงกว่าขายให้กับพ่อค้าท้องถิ่น

ผลผลิตกาแฟของปี 2552 ออกสู่ตลาดตั้งแต่ช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ การซื้อขายมีความคล่องตัว ระดับราคาอยู่ในเกณฑ์ดีในช่วงเดือนมกราคม – มีนาคม 2552 ส่วนเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม 2552 ราคาสารกาแฟปรับตัวลดลง เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันในปี 2551 ราคาสารกาแฟเกรดคละที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ย กิโลกรัมละ 52.14 บาท ลดลงร้อยละ 18.63 เมื่อเทียบกับปี 2551 ซึ่งมีราคาเฉลี่ย 64.08 บาท เกษตรกรชาวสวนกาแฟส่วนใหญ่นิยมขายให้กับพ่อค้าท้องถิ่น เนื่องจากส่วนหนึ่งจะใช้ชำระหนี้และไม่คัดเกรด (สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร, 2551)

การทำสวนปาล์มน้ำมัน

ปัจจุบันความตื่นตัวในการลงทุนปลูกปาล์มน้ำมันซึ่งเป็นพืชพลังงานยังมีอยู่มาก รัฐบาลยังให้การสนับสนุนเป็นวาระสำคัญแห่งชาติในการส่งเสริมให้นำมาผลิตเป็นแหล่งพลังงานทดแทน "ไบโอดีเซล" เพื่อลดภาระการนำเข้าพลังงานเชื้อเพลิงจากต่างประเทศ กระทรวงพลังงานได้กำหนดเป้าหมายในการใช้ไบโอดีเซลทดแทนน้ำมันดีเซลในปี 2555 วันละ 8.5 ล้านลิตร หรือ 3,100 ล้านลิตร/ปี โดยมีการส่งเสริมให้ขยายพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันตามแผนยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมน้ำมัน ปาล์ม ปี 2549-2552 เพิ่มขึ้นเป็น 6 ล้านไร่ โดยเป็นพื้นที่ปลูกใหม่ 4 ล้านไร่ และราคาปาล์มน้ำมันได้สูงขึ้นเฉลี่ยกิโลกรัมละ 4-5 บาท ปาล์มน้ำมันเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญชนิดหนึ่งซึ่งเหมาะสมกับสภาพอากาศร้อนชื้นอยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตร ปาล์มน้ำมันจึงเจริญเติบโตได้ดีในภาคใต้ของประเทศ บริเวณพื้นที่ที่ปลูกมากที่สุด คือจังหวัดกระบี่ สุราษฎร์ธานี ชุมพร สตูล และจังหวัดตรัง ทั้งนี้เนื่องจากผลตอบแทนการปลูกปาล์มน้ำมันดีกว่าการปลูกพืชชนิดอื่นทั้งยางพาราและการทำนาข้าว จึงเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรขยายพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันเพิ่มขึ้น ประกอบกับมีโครงการเปลี่ยนพื้นที่ปลูกปาล์มทั่วประเทศ คาดว่าปริมาณความต้องการน้ำมันปาล์มภายในเพิ่มขึ้นมากเพราะราคาน้ำมันปาล์มในตลาดโลกมีแนวโน้มสูงขึ้น (ดิษณา โสมพะโยม ,2541) การนำน้ำมันปาล์มไปใช้งาน เป็นปัจจัยการเพิ่มปริมาณการปลูกปาล์มน้ำมันให้เพิ่มขึ้น ปัจจุบันน้ำมันปาล์มนำไปใช้ประโยชน์ได้กว้างขวางขึ้นทั้งในด้านพลังงานและอุตสาหกรรมอาหาร และการทำอาหารในครัวเรือน ได้แก่ใช้เป็นน้ำมันปรุงอาหาร น้ำมันสำหรับทอด น้ำมันปาล์มเติมไฮโดรเจน นำมาทำมาการีนหรือนมเทียม ครีมเทียมและนมเทียม เนยขาว นมข้นหวาน ไอศกรีม กรดไขมันอิสระ และ สบู่ น้ำมันปาล์มสามารถนำมาใช้ผลิตสบู่ได้ ทั้งสบู่ฟอกร่างกายและสบู่ซักล้าง

น้ำมันปาล์มมาจากผลปาล์ม 2 ส่วนคือ จากเปลือกหุ้มภายนอก และจากเนื้อในของเมล็ด น้ำมันจากเปลือกของปาล์มประกอบด้วยกรดไขมันที่อิ่มตัวประมาณร้อยละ 52 และกรดไขมันไม่อิ่มตัวร้อยละ 48 ดังนั้นจึงต้องนำน้ำมันดิบผ่านกรรมวิธีแยกกรดไขมันทั้งสองออกจากกัน นำน้ำมันไม่อิ่มตัวไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหารหลายชนิด และผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมอื่นๆ ส่วนน้ำมัน

เนื้อในของเมล็ดปาล์ม ประกอบด้วยน้ำมันชนิดอิ่มตัวสูงถึงร้อยละ 85 – 90 ทำให้ไม่เหมาะต่อการบริโภค จึงนำไปใช้ในอุตสาหกรรมทำสบู่ เครื่องสำอาง ผงซักฟอกอุตสาหกรรมสีและเรซิน เป็นต้น

1. พัฒนาการการปลูกปาล์มน้ำมันในละแวก

ปาล์มน้ำมันมีถิ่นกำเนิดอยู่ในอาฟริกาปลูกอยู่ในเขตภูมิอากาศร้อนชื้น ที่เส้นรุ้ง 10 องศาเหนือ-ใต้ แหล่งผลิตใหญ่ของโลก คือ มาเลเซีย อินโดนีเซีย มีพื้นที่ปลูกประมาณร้อยละ 80 ของโลก แหล่งปลูกปัจจุบัน คือ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ไนจีเรีย ไทย โคลัมเบีย อินเดีย และ แหล่งปลูกใหม่ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น พม่า กัมพูชา สำหรับการนำเข้ามาปลูกในประเทศไทยผ่านทางอินโดนีเซียและมาเลเซียเมื่อประมาณทศวรรษ 2470 ในปี 2472 ที่สถานีทดลองยางคอหงส์ จังหวัดสงขลา และสถานีกสิกรรมพลู จังหวัดจันทบุรี ส่วนการปลูกเพื่อเป็นการค้าเริ่มต้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่จังหวัดสงขลาและล้มเลิกกิจการไป แต่ที่มีการส่งเสริมการปลูกเป็นพื้นที่ใหญ่เริ่มเมื่อปี 2510 จนกระทั่งในปี 2511 ได้มีการส่งเสริมอีกครั้งหนึ่งโดยโครงการนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ จังหวัดสตูล เนื้อที่ประมาณ 20,000 ไร่ และโครงการบริษัท อุตสาหกรรมน้ำมันและสวนปาล์ม จำกัด หรือสวนเจียร วาณิช ตำบลปลายพระยา อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ ประมาณ 20,000 ไร่ หลังจากนั้นจึงมีการขยายพื้นที่ปลูกมากขึ้น และพื้นที่เพาะปลูกขยายตัวออกอย่างรวดเร็ว ในปี 2530 มีเนื้อที่การปลูกน้ำมัน 600,000 ไร่ โดยแยกออกเป็นสวนปาล์มของบริษัทร้อยละ 57 สวนของเอกชนร้อยละ 28 และในสหกรณ์นิคมร้อยละ 15 พื้นที่เพาะปลูกปาล์มยังขยายตัวออกไปอีกทุกปี ปาล์มน้ำมันเจริญเติบโตในพื้นที่ให้น้ำฝนตั้งแต่ 2,000 มิลลิเมตรต่อปีขึ้นไป จึงปลูกกันมากในภาคใต้และชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของอ่าวไทย (สุรจิตติ ศรีกุล และคณะ, 2549) การพัฒนาการปลูกปาล์มน้ำมันในประเทศไทยจากจุดเริ่มต้นจนถึงปัจจุบันสามารถแยกการพัฒนาเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรก ระยะการเริ่มต้น ตั้งแต่ปี 2472 ถึงปี 2525 เป็นช่วงระยะเวลาที่มีการขยายพื้นที่ค่อนข้างช้า ปัจจุบันเป็นระยะที่สองที่มีการพัฒนาการขยายพื้นที่ปลูกอย่างรวดเร็วเฉลี่ยแล้วมีการเพิ่มพื้นที่ปลูกประมาณ 100,000 ไร่/ปี ปัจจุบันมีพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันประมาณ 1,800,000 ไร่ โดยจังหวัดที่ปลูกมากที่สุด คือ กระบี่ สุราษฎร์ธานี และชุมพร ตามลำดับ

ปัจจุบันประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งของโลกที่มีศักยภาพในการผลิตปาล์มน้ำมัน และน้ำมันปาล์ม โดยภาคเอกชนเริ่มปลูกปาล์มน้ำมันขึ้นเพื่อการค้าครั้งแรกในพื้นที่เริ่มต้นไม่กี่หมื่นไร่เมื่อประมาณ 36 ปีที่ผ่านมาและต่อมาเกษตรกรรายย่อยอื่นๆ จึงหันมาสนใจปลูกปาล์มน้ำมันกันมากขึ้น ทำให้ปัจจุบันพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันของประเทศไทย มีประมาณ 2 ล้านไร่ จึงนับได้ว่าปาล์มน้ำมันเป็นพืชอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องตลอดมาสามารถทำรายได้ให้แก่ประเทศปีหนึ่งๆ นับหมื่นล้านบาท จากผลการสำรวจพบว่าประเทศไทยยังมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกปาล์มน้ำมันอีกนับสิบล้านไร่ ซึ่งหากประเทศไทยมีการพัฒนาอุตสาหกรรมปาล์มน้ำมันและน้ำมันปาล์มอย่างจริงจังและถูกต้องเหมาะสม ประเทศไทยจะมีรายได้นับแสนล้านบาทจากอุตสาหกรรมปาล์มน้ำมัน และจากตลาดของปาล์มน้ำมันพบว่า ในอดีตประเทศไทยต้องสูญเสียเงินตราในการนำเข้าน้ำมันปาล์มเพื่อให้เพียงพอในการบริโภคภายในประเทศ แต่ในปัจจุบันประเทศไทยสามารถผลิต

น้ำมันปาล์มเพื่อใช้อย่างเพียงพอภายในประเทศ และเริ่มมีการส่งออกไปยังต่างประเทศ โดยส่งไปยังตลาดประเทศเพื่อนบ้าน ตลาดต่างประเทศที่เป็นช่องทางในการส่งออกน้ำมันปาล์มไปจำหน่าย ได้แก่ จีนตอนใต้ พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งในแถบนี้มีประชากรหลายร้อยล้านคนเป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่ และมีความต้องการใช้น้ำมันพืชเพื่อบริโภคสูง หากประเทศไทยมีการดำเนินการพัฒนาอุตสาหกรรมปาล์มน้ำมันกันอย่างจริงจัง ตลาดดังกล่าวก็จะสามารถรองรับผลผลิตน้ำมันปาล์มได้อย่างเพียงพอ (เรวัต เลิศฤทัยโยธิน ,2541)

อำเภอละแมปลูกปาล์มน้ำมันเป็นพืชเศรษฐกิจมากที่สุดในปัจจุบันถึงร้อยละ 70 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งอำเภอ ปาล์มน้ำมันได้เข้าไปในพื้นที่ป่าละแมประมาณปี 2518 และการปลูกปาล์มน้ำมันเป็นเป้าหมายหลักอีกเป้าหมายหนึ่งของผู้บุกรุกจับจองผืนป่า เช่นเดียวกับยางพาราชาวบ้านส่วนหนึ่งได้เรียนรู้การปลูกปาล์มน้ำมันจากจังหวัดกระบี่ เช่น ผู้ปลูกปาล์มน้ำมันรายหนึ่งที่เรียนรู้การปลูกปาล์มน้ำมันด้วยตัวเองมีความเชื่อเกี่ยวกับแมลงชนิดหนึ่งคล้ายแมลงหวี่สามารถผสมเกสรดอกปาล์มแล้วทำให้ติดผลได้มาก จึงได้มีการไปนำแมลงชนิดนี้มาจากกระบี่ด้วยโดยการจับห่อผ้ามาแล้วมาปล่อยในสวนปาล์ม แต่ไม่ได้มีการยืนยันชัดเจนว่าผลปาล์มดกอย่างต่อเนื่องหรือไม่

ละแมเป็นพื้นที่เหมาะสมในการปลูกปาล์มน้ำมันมากกว่ายางพาราเพราะภูมิอากาศและดินเหมาะสม คือ มีฝนตกชุกตลอดปี มีความชื้นสูงในขณะที่มีแดดจัด มีสภาพแล้งไม่เกินสามเดือนในการปลูกปาล์มน้ำมันจึงต้องคำนึงถึงสภาพภูมิอากาศ สภาพดิน ปริมาณแสงแดดอย่างน้อยวันละ 5 ชั่วโมง และการคมนาคมขนส่ง การเก็บเกี่ยวผลผลิตจะต้องนำเข้าสู่โรงงานให้ได้ภายใน 24 ชั่วโมง ถ้าช้ากว่านี้ปริมาณผลผลิตน้ำมันจะลดลง พื้นที่ปลูกจึงต้องไม่ห่างจากโรงงานเกิน 120 กิโลเมตร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2541) การปลูกปาล์มน้ำมันในภาคใต้ระยะแรกได้มีการนำปาล์มน้ำมันเข้ามาในภาคใต้ตั้งแต่ ปี 2508 แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ในปี 2511 กรมประชาสัมพันธ์ให้หม่อมราชวงศ์พัฒนาภาคใต้จังหวัดสตูลทดลองปลูก และภาคเอกชนหรือนายทุนเริ่มปลูกที่อำเภอฉวาง จังหวัดกระบี่จำนวนถึง 20,000 ไร่ แต่ได้ผลไม่เต็มที่ อย่างไรก็ตามปาล์มน้ำมันเป็นพืชที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูงกว่ายางพาราสี่เท่า จึงเป็นพืชที่รัฐต้องการให้ทดแทนยางพาราที่ราคาผันผวนจึงได้สนับสนุนให้เกษตรกรปลูกโดยเฉพาะนายทุนใหญ่ๆ แต่ในระยะแรกชาวบ้านละแมที่มีที่ดินน้อยและทุนน้อยไม่สามารถปลูกได้เพราะต้องลงทุนสูงและใช้เครื่องจักรในการปรับพื้นที่ และมีปัญหาการขนส่งผลผลิตไปยังโรงงาน ต้นทศวรรษ 2520 บริษัทภูมิพัฒนาปาล์มได้ขยายแปลงเพาะชำขยายพันธุ์ปาล์มที่อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยมีโครงการปลูกปาล์มน้ำมัน 20,000 ไร่ และได้ร่วมกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ขยายแปลงเพาะชำให้สหกรณ์นิคม 3 แห่งในจังหวัดชุมพรปลูกปาล์มอีกไม่ต่ำกว่า 25,000 ไร่ พื้นที่ปลูกปาล์มในอำเภอละแมอยู่ในนิคมสหกรณ์หลังสวน โดยนิคมสหกรณ์หลังสวนเข้ามาจัดสรรที่ดินให้เกษตรกรครัวเรือนละ 40 ไร่ และสนับสนุนให้ปลูกปาล์มน้ำมัน

ประมาณปี 2524 ปาล์มน้ำมันเริ่มเข้ามามีบทบาทในละแมมากขึ้น โดยมีนายวิรัช เอื้ออารี นายทุนผู้สัมปทานป่าละแมเป็นผู้นำปาล์มน้ำมันเข้ามาปลูกเป็นคนแรก ประกอบกับชุมชนบุกเบิก

ใหม่เองก็พบว่าปาล์มน้ำมันเป็นพืชที่สามารถปลูกในพื้นที่ลุ่มแทนข้าวได้และราคาดีกว่า และช่วงเวลาดังกล่าวสภาพดินยังดีอยู่มาก จึงแปรสภาพที่นาเพื่อปลูกปาล์มน้ำมันกันเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาดังกล่าวการปลูกปาล์มน้ำมันยังไม่เป็นที่นิยมมากเหมือนในปัจจุบัน เนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีแหล่งรับซื้อผลปาล์มสดในพื้นที่ต้องขนส่งไปขายเป็นระยะทางไกลถึงจังหวัดกระบี่ และมีข้อจำกัดเรื่องคุณภาพของผลปาล์มสดซึ่งเมื่อตัดแล้วต้องขายทันทีที่ทิ้งไว้ข้ามคืนไม่ได้เพราะจะทำให้ปาล์มมีน้ำหนักร่นเพราะสูญเสียน้ำมัน ลูกปาล์มจะหลุดออกจากทะลายหมด พื้นที่นาบางส่วนถูกแปรสภาพเป็นสวนยางจำนวนหนึ่งด้วย แต่หลังจากผ่านไปประมาณ 2 ปี คือประมาณปี 2526 ทางราชการมีนโยบายส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันมากขึ้น ชาวบ้านจึงหันมาปลูกปาล์มน้ำมันมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน ในที่สุดนาข้าวที่มีหลงเหลืออยู่บ้างรวมไปถึงสวนยางพาราในที่ลุ่ม จึงถูกแปรสภาพเป็นปาล์มน้ำมันทั้งหมด ทำให้ปัจจุบันอำเภอละแมจึงมีพื้นที่สวนปาล์มน้ำมันถึงร้อยละ 70

อันเนื่องมาจากสภาพดินในตำบลละแมเป็นดินร่วนปนทรายซึ่งเหมาะแก่การปลูกปาล์มน้ำมัน ประกอบกับมีน้ำฝนพอเพียงและมีแหล่งน้ำ คือ น้ำจากคลองละแม อีกทั้งเมื่อขุดลงไปดินเพียงไม่เกิน 5 เมตรก็จะพบแหล่งน้ำตื้น และไม่เกิน 10 เมตรก็จะพบแหล่งน้ำบาดาลโดยทั่วไปสภาพเหล่านี้ล้วนเอื้อในการปลูกปาล์มน้ำมัน อำเภอละแมจึงมีพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันถึงร้อยละ 70 ของพื้นที่ปลูกพืชตามที่กล่าวมาแล้ว และเมื่อราคาปาล์มน้ำมันของประเทศเริ่มสูงขึ้น เศรษฐกิจของตำบลละแมจึงเริ่มดีขึ้นตามไปด้วยนับตั้งแต่ประมาณปี 2540 เป็นต้นมา

2. สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูกปาล์มน้ำมันในละแม

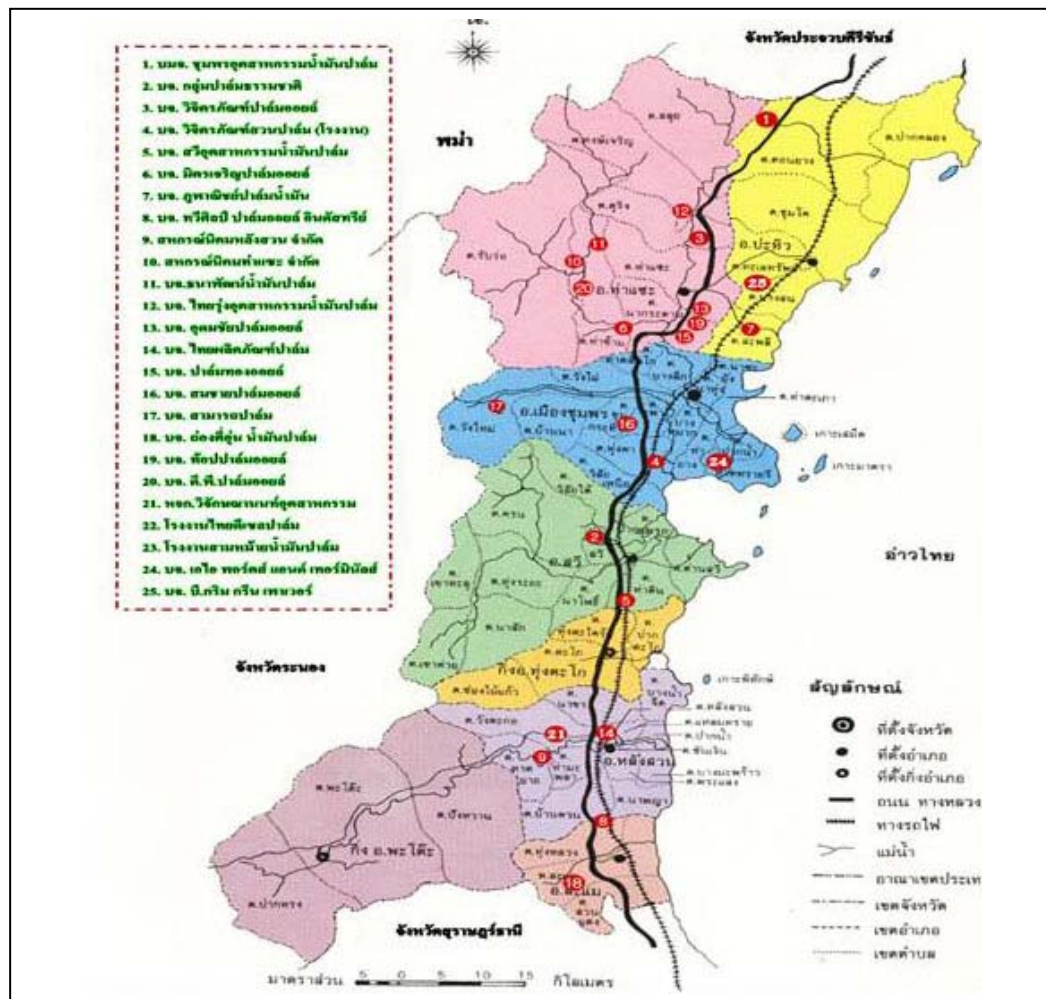
อำเภอละแมมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูกปาล์มน้ำมันระดับหนึ่ง คือ

1) ปริมาณฝน มีฝนตกชุกและสม่ำเสมอตลอดปี ความชื้นสูง แสงแดดจัด พื้นที่ในละแมและภาคใต้ทั่วไปจึงเหมาะสมเนื่องจากมีการกระจายของน้ำฝนสม่ำเสมอ ประมาณ 1,800-2,000 มิลลิเมตร/ปี และมีสภาพแล้งประมาณ 3 เดือน **2) อุณหภูมิ** ละแมมีอุณหภูมิที่เหมาะสมคืออยู่ในช่วง 25-28 องศาเซลเซียส และมีความชื้นสัมพัทธ์ของอากาศในรอบปี ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 75 **3) สภาพดิน** คือ ดินร่วนเหนียวถึงดินเหนียว มีความลึกของชั้นหน้าดินมากกว่า 75 เซนติเมตร อุดมไปด้วยธาตุอาหารสูงมีความเป็นกรดอ่อน pH 4.0 – 6.5 สูงกว่าระดับน้ำทะเลไม่เกิน 500 เมตร ความลาดชันตามมาตรฐานไม่เกินร้อยละ 12 แต่ในละแมบางพื้นที่ในแถบตำบลทุ่งควาวัดและตำบลละแมทางด้านทิศตะวันตกมีความลาดชันเกินร้อยละ 12 **4) ปริมาณแสงแดด** ไม่น้อยกว่าน้อย 5 ชั่วโมงต่อวัน หรือประมาณ 18,000 ชั่วโมงต่อปี **5) การขนส่ง** การขนส่งผลผลิตทะลายปาล์มน้ำมันสู่โรงงานสามารถดำเนินการได้รวดเร็วเพราะมีจุดรับซื้อในพื้นที่และใกล้พื้นที่คือทั้งในอำเภอละแมเอง สหกรณ์นิคมหลังสวน และโรงงานสกัดปาล์มน้ำมันในอำเภอหลังสวนซึ่งอยู่ห่างจากละแมเพียง 23 กิโลเมตร จึงสามารถขนส่งผลปาล์มสดได้ภายใน 24 ชั่วโมง แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรก็ไม่ได้เรียนรู้ชัดเจนนักเพราะภูมิประเทศเอื้ออำนวยอยู่แล้ว

จึงกล่าวได้ว่าสภาพแวดล้อมในการปลูกปาล์มน้ำมันของละมามีความเหมาะสมในระดับหนึ่งตามที่กล่าวมาแล้ว ในส่วนลักษณะดินละมามีชุดดินที่เหมาะสมในการปลูกปาล์มน้ำมันตามลักษณะชุดดินของกรมพัฒนาที่ดิน 5 ชุด คือ ชุดดิน 14 23 34 39 และมีฝนตก 7-8 เดือน สภาพแล้ง 1-4 เดือน ลมค่อนข้างสงบ สภาพดินมีชุดดินบางพื้นที่มีน้ำท่วมขังเช่นในพื้นที่พรต่าบลสวนแตง แต่มีการระบายน้ำได้ระดับหนึ่ง และประการสำคัญพื้นที่อำเภอละมามีอยู่ใกล้โรงงานผลิตน้ำมันปาล์มดิบและน้ำมันปาล์มสกัด โดยมีโรงงานทั้งในอำเภอละมามีและอำเภอหลังสวนและในจังหวัดชุมพร ตามแผนที่ข้างล่าง เนื่องจากจังหวัดชุมพรเป็นแหล่งผลิตปาล์มน้ำมันแหล่งใหญ่ที่มีผลผลิตเป็นอันดับ 3 รองจากกระบี่และสุราษฎร์ธานี จึงมีโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มดิบที่สามารถรองรับผลผลิตจากเกษตรกรจำนวน 23 โรงงาน โรงกลั่น 2 โรงงาน คลังรับฝาก 1 แห่ง โรงงานผลิตไบโอดีเซล 1 แห่ง กระจายอยู่ในพื้นที่นับว่ามีความสะดวกในการขนส่งผลปาล์มสดไปถึงแหล่งรับซื้อภายในไม่เกิน 24 ชั่วโมง ประกอบกันในพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันก็มีถนนสายย่อยในหมู่บ้านออกสู่ถนนในตำบลออกสู่เส้นทางหลวงแผ่นดิน 41 หรือถนนเอเชีย ละมามีจึงมีจุดได้เปรียบในการขนส่งผลปาล์มสดไปสู่แหล่งรับซื้อที่มีอยู่มากมายได้รวดเร็ว โดยเฉพาะในอำเภอละมามีสหกรณ์นิคมหลังสวนในการรับซื้อผลปาล์มของสมาชิกและมีจุดรวบรวมผลปาล์มสดในตำบลทุ่งควาต์ของอำเภอละมามีที่เพิ่งเปิดใหม่ด้วย

3. แหล่งรับซื้อปาล์มน้ำมัน

สำหรับแหล่งรับซื้อผลปาล์มสดนั้นอำเภอละมามีจุดได้เปรียบในเรื่องนี้มาก เพราะมีแหล่งรับซื้อทั้งในอำเภอละมามีและอำเภอหลังสวนที่อยู่ห่างออกไปจากอำเภอละมามีตามเส้นทางถนนเอเชียหรือทางหลวง 41 เพียง 23 กิโลเมตร ในอำเภอละมามีมีแหล่งรับซื้อรายย่อยของชาวบ้านในตำบลละมามีทางฝั่งตะวันตก และบริษัทถืองดีอุ้นน้ำมันปาล์ม จำกัด ตั้งอยู่ในหมู่ 8 ตำบลละมามี ส่วนในอำเภอหลังสวนอำเภอเดิมของละมามีก็มีโรงงานน้ำมันปาล์มขนาดใหญ่ 3 แห่ง เพิ่มความสะดวกในการขนส่งผลปาล์มสดยิ่งขึ้น แหล่งรับซื้อผลปาล์มสดในอำเภอหลังสวนและเส้นทางแสดงแหล่งรับซื้อในจังหวัดชุมพรตามแผนที่จังหวัดชุมพร ประกอบด้วย 1) โรงงานผลิตน้ำมันปาล์มสหกรณ์นิคมหลังสวน จำกัด ตั้งอยู่ในหมู่ 4 ถนนท่ามะพะลา-หาดยาย ตำบลหาดยาย อำเภอหลังสวน 2) บริษัทไทยผลิตภัณฑ์ปาล์มจำกัด หมู่ 4 ถนนเพชรเกษม ตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน 3) ห้างหุ้นส่วนจำกัดวิจิษณานนท์อุตสาหกรรม หมู่ 4 ตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน 4) โรงงานทวิศิลป์ปาล์มอินดิษฐ์ ตั้งอยู่ในหมู่ 18 ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน 5) โรงงานสกัดน้ำมันปาล์มหนองโพปาล์มจำกัด ตั้งอยู่ในหมู่ 4 ตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน 6) บริษัทรวมผลอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มจำกัด หมู่ 4 ตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน 7) โรงงานสามหม้ายน้ำมันปาล์ม ตั้งอยู่ในหมู่ 11 ตำบลนาขา อำเภอหลังสวน และมีแหล่งรับซื้อผลปาล์มน้ำมันทั่วทั้งจังหวัดชุมพรตามแผนที่ข้างล่างนี้

แผนที่แสดงแหล่งรับซื้อผลปาล์มสดในจังหวัดชุมพร

4. บทบาทของสหกรณ์นิคมหลังสวนกับการปลูกปาล์มน้ำมันในละแม

สำหรับสหกรณ์นิคมหลังสวนมีโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มดิบ จึงเป็นแหล่งรับซื้อผลปาล์มสดเพื่อส่งเข้าโรงงาน และเป็นแหล่งรับซื้อแหล่งใหญ่ของชาวสวนปาล์มน้ำมันละแม สหกรณ์นิคมหลังสวนเป็นสหกรณ์หนึ่งในสี่สหกรณ์ของชุมพร และสถาบันสหกรณ์มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาปาล์มน้ำมันในจังหวัดชุมพรอย่างเป็นระบบ ดังนั้นสำนักงานสหกรณ์จังหวัดร่วมกับสหกรณ์นิคมได้ร่วมกันกำหนดแนวทางในการพัฒนาปาล์มน้ำมันแบบครบวงจรโดยใช้สหกรณ์เป็นตัวขับเคลื่อน เพื่อให้เกิดการลดต้นทุนการผลิต พัฒนาคุณภาพผลผลิตให้มีประสิทธิภาพ มีการบริหารจัดการด้านการตลาดอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพสู่โรงงานสกัดน้ำมันปาล์มของสหกรณ์ ที่ผ่านมาสหกรณ์ดำเนินธุรกิจรวบรวมปาล์มน้ำมันได้ปีละ 250,000 ตัน โดยนำไปส่งให้กับโรงสกัดน้ำมันปาล์มของเอกชนในพื้นที่ เพื่อลดการถูกเอารัดเอาเปรียบเชิงการค้าด้านการตลาดให้แก่สมาชิกเป็นอย่างดี

การพัฒนาปาล์มน้ำมันโดยระบบสหกรณ์เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน โดยในการพัฒนาจะต้องดำเนินการ ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ **ต้นน้ำ** เกี่ยวกับพันธุ์ปาล์มน้ำมัน โดยร่วมกับศูนย์วิจัยปาล์มน้ำมันสุราษฎร์ธานี กรมวิชาการเกษตร มาให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกสหกรณ์เกี่ยวกับพันธุ์ปาล์มน้ำมัน และจะใช้เมล็ดพันธุ์ปาล์มจากศูนย์วิจัยปาล์มน้ำมันสุราษฎร์ธานีโดยให้สหกรณ์นิคมท่าแซะจำกัดเป็นศูนย์เพาะพันธุ์ปาล์มน้ำมันเพื่อรองรับการขยายตัวการปลูกของสมาชิกสหกรณ์ในจังหวัดชุมพร ในส่วน**กลางน้ำ** สำนักงานสหกรณ์จังหวัดชุมพรส่งเสริมการเตรียมความพร้อมให้แก่สหกรณ์ให้มีความมั่นคงเพื่อขยายธุรกิจรวบรวมโดยเปิดจุดรับซื้อผลปาล์มสดของสหกรณ์ (ลานเท) ให้ครอบคลุมพื้นที่แหล่งปลูกปาล์มของสมาชิก เพื่อลดต้นทุนและค่าใช้จ่ายของสมาชิกที่นำผลผลิตปาล์มมาจำหน่าย สหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจรวบรวมปาล์มน้ำมันใช้เงินทุนหมุนเวียนดำเนินธุรกิจจากขบวนการสหกรณ์ภายในจังหวัด โดยการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงธุรกิจระหว่างสหกรณ์ด้วยกัน และ**ปลายน้ำ** การส่งผลผลิตสู่โรงสกัด ปัจจุบันโรงสกัดน้ำมันของขบวนการสหกรณ์ในจังหวัดชุมพรมี 2 โรง ได้แก่ โรงสกัดน้ำมันปาล์มของสหกรณ์นิคมหลังสวน จำกัด กำลังการผลิตวันละ 240 ตันทะเลาย และโรงสกัดของสหกรณ์นิคมท่าแซะ จำกัด กำลังการผลิตเต็มวันละ 900 ตันทะเลาย ในปัจจุบันอยู่ระหว่างการปรับปรุงการผลิต ให้สามารถผลิตได้วันละ 500-600 ตันทะเลาย/วัน ดังนั้นกำลังการผลิตของโรงสกัดน้ำมันปาล์มของสหกรณ์ในจังหวัดชุมพรเฉลี่ยวันละ 1,100 ตันทะเลาย ซึ่งเพียงพอต่อการรับผลผลิตของสมาชิกสหกรณ์ และในอนาคตสำนักงานสหกรณ์จังหวัดชุมพร จะร่วมวางแผนกับศูนย์วิจัยปาล์มน้ำมันสุราษฎร์ธานี กรมวิชาการเกษตรและสำนักพัฒนาที่ดินชุมพร กรมพัฒนาที่ดิน และสหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพและลดต้นทุนการผลิต พัฒนาระบบตลาดให้ครบวงจรและต่อเนื่อง

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดชุมพรคาดการณ์ว่าระยะเวลาไม่เกิน 2 ปี การจำหน่ายผลผลิตปาล์มน้ำมันจะผ่านขบวนการสหกรณ์จะเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า 350,000 ตัน นับว่าเป็นอีกก้าวหนึ่งของขบวนการสหกรณ์ในจังหวัดชุมพรที่มุ่งมั่นเสริมสร้างเศรษฐกิจและสังคมของชาติ ให้มีความมั่นคงและก้าวหน้าอย่างเห็นได้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม (ศูนย์นวัตกรรมเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว , 2554: ออนไลน์)

สำหรับสหกรณ์นิคมหลังสวน จังหวัดชุมพรหนึ่งในโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มดิบ 3 แห่ง ประกอบด้วย ชุมชุมสหกรณ์ชาวสวนปาล์มน้ำมันกระบี่ จำกัด สหกรณ์นิคมอ่าวลึก จำกัด จังหวัดกระบี่ มีกำลังการผลิตน้ำมันปาล์มดิบรวม 63 ตันทะเลายต่อชั่วโมง หรือ 302,000 ตันทะเลายต่อปี สามารถทำรายได้จากธุรกิจการแปรรูปน้ำมันปาล์มให้กับสหกรณ์ในปีที่ผ่านมาคิดเป็นมูลค่าประมาณ 444.03 ล้านบาท และยังช่วยให้เกษตรกรและสมาชิกสหกรณ์ในพื้นที่รวมทั้งจังหวัดใกล้เคียงมีทางเลือกด้านพลังงาน และสามารถลดต้นทุนการผลิตในส่วนของน้ำมันเชื้อเพลิงลงเฉลี่ยร้อยละ 15-20 ในระยะที่ผ่านมาโรงงานต้นแบบการผลิตไบโอดีเซลเชิงพาณิชย์ขนาดกำลังการผลิต

10,000 ลิตรต่อวัน สหกรณ์ชาวสวนปาล์มน้ำมันกระบี่ จำกัดร่วมกับทางจังหวัดกระบี่ก่อตั้ง ได้เริ่มดำเนินการผลิตไบโอดีเซลแล้ว ส่งผลให้ได้รับความสนใจจากภาคเอกชนที่จะร่วมลงทุนพัฒนาธุรกิจต่อเนื่อง เช่น เครื่องสำอางและ เคมีภัณฑ์ต่างๆ เพื่อขยายโอกาสทางธุรกิจให้กับสมาชิกสหกรณ์และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มดิบรองรับความต้องการใช้พลังงานทดแทน และได้ประสานงานกับกรมวิชาการเกษตรเพื่อให้ความรู้ในการสร้างมูลค่าเพิ่มและธุรกิจต่อเนื่องจากอุตสาหกรรมปาล์ม

5. การส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันในละแม

สหกรณ์การเกษตรละแมได้ดำเนินโครงการส่งเสริมและพัฒนาปาล์มน้ำมันในให้กับสหกรณ์การเกษตรละแมแบบครบวงจร ในวงเงินงบประมาณ 16,120,000 บาท ในโครงการภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็งในปีงบประมาณ 2553 โดยสำนักงานสหกรณ์จังหวัดชุมพร กิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาปาล์มน้ำมันแบบครบวงจรมีกิจกรรม 5 กิจกรรม ประกอบด้วย 1) จัดทำปุ๋ยหมักชีวภาพอัดเม็ดจำนวน 30 ตันแก่สหกรณ์การเกษตรละแม จำกัด 2) ก่อสร้างโรงเรือนผลิตปุ๋ยอินทรีย์จำนวน 1 โรงให้สหกรณ์การเกษตร อำเภอละแม 3) สนับสนุนครุภัณฑ์ผลิตปุ๋ยอินทรีย์จำนวน 6 รายการสำหรับโรงเรือนผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดแก่สหกรณ์การเกษตรละแม จำกัด 4) ขยายกำลังการผลิตของโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มของสหกรณ์นิคมหลังสวน จำกัด จาก 15 ตันทะเลายต่อชั่วโมง เป็น 30 ตันทะเลายต่อชั่วโมง และ 5) ส่งเสริมการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงเพื่อลดต้นทุนการผลิตในพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันโดยสถานีพัฒนาที่ดินชุมพร (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดชุมพร ,2553) และในปี 2554 โครงการนิคมสหกรณ์การเกษตรพืชอาหารและพลังงานทดแทนในพื้นที่นิคมสหกรณ์หลังสวน โดยสหกรณ์นิคมหลังสวน จำกัด จะได้เปิดจุดรวบรวมผลปาล์มสดในตำบลทุ่งควาต์โดยได้รับงบประมาณจากกรมส่งเสริมสหกรณ์เพิ่มอีกจุดหนึ่งเพื่อความสะดวกในการส่งผลปาล์มสดไปยังสหกรณ์นิคมหลังสวน เนื่องจากโรงงานตั้งอยู่ในตำบลหาดยาย อำเภอหลังสวน การเปิดจุดรวบรวมผลปาล์มสดเพื่อเพิ่มความสะดวกรวดเร็วในการจำหน่ายปาล์มได้เร็วขึ้นและสะดวกขึ้นตามนโยบายการเพิ่มปริมาณผลผลิตปาล์มน้ำมันของสหกรณ์นิคมเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกให้มากที่สุดพร้อมทั้งสนับสนุนให้ขยายพื้นที่ปลูกปาล์มเพิ่มขึ้นด้วย โดยให้เกษตรกรที่อยู่ในรัศมี 80 กิโลเมตรรอบนิคมสหกรณ์ได้ขยายพื้นที่ปลูกปาล์มมากขึ้นด้วย (ศูนย์นวัตกรรมเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว, 2554: ออนไลน์)

6. ภาวะการผลิตปาล์มน้ำมันในละแม

สำหรับภาวะการผลิต ปี 2552 อำเภอละแมมีผลผลิต 156,073 ตัน เป็นลำดับที่ 4 เมื่อเทียบกับอำเภอต่างๆ ในจังหวัดชุมพร สำหรับจังหวัดชุมพรมีพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน 750,407 ไร่ มีพื้นที่เก็บเกี่ยว 647,649 ไร่ และผลผลิตรวม 1,702,932 ตัน เพิ่มขึ้นจากปี 2551 ร้อยละ 38.36 ปี 2551 มีผลผลิตรวม 1,230,761.4 ตัน อำเภอที่มีพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันมากที่สุด คือ อำเภอท่าแซะ

รองลงมา ได้แก่ อำเภอปะทิว และอำเภอหลังสวน ตามลำดับ ส่วนอำเภอที่มีพื้นที่ปลูกน้อยที่สุด คือ อำเภอพะโต๊ะ ตามตารางแสดงผลผลิตปาล์มน้ำมันแยกตามอำเภอ ปี 2552

อำเภอ	ผลผลิต (ตัน)
1. เมืองชุมพร	122,094
2. หลังสวน	228,417
3. ปะทิว	270,378
4. สวี	152,925
5. ท่าแซะ	591,348
6. พะโต๊ะ	78,787
7. ละแม	156,073
8. พังตะโก	102,911
รวม	1,702,932
พื้นที่ปลูก (ไร่)	750,407
พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	647,649

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร, 2552

ส่วนลักษณะการซื้อขายผลปาล์มสดของเกษตรกร มี 2 ลักษณะ คือ ขายผลปาล์มสดทั้งทะลาย ประมาณร้อยละ 80 ของการผลิต ขายผลปาล์มร่วงประมาณร้อยละ 20 ของการผลิต สำหรับการตลาด การซื้อผลปาล์มสดจากเกษตรกรของโรงงานสกัดน้ำมันปาล์ม โรงงานขนาดใหญ่จะรับซื้อผลปาล์มทะลาย โรงงานขนาดเล็กจะรับซื้อผลปาล์มร่วง แต่หากเกษตรกรขายผลปาล์มสดทั้งทะลายโรงงานก็จะรับซื้อเช่นกัน โดยจ้างแรงงานมาสับผลปาล์มออกจากทะลายก่อนดำเนินเข้าสู่ระบบการสกัดน้ำมัน

จะเห็นได้ว่าเกษตรกรอำเภอละแมมีจุดได้เปรียบในการปลูกปาล์มน้ำมันมากเพราะนอกจากสภาพแวดล้อมในการปลูกปาล์มน้ำมันแล้ว การจัดจำหน่ายก็สะดวก ประกอบกับมีสหกรณ์นิคมเป็นแหล่งรับซื้อ นอกจากนี้ยังมีโรงงานและแหล่งรับซื้อของเอกชนก็มีทั้งในพื้นที่และทั้งในอำเภอหลังสวนที่อยู่ในพื้นที่ติดกันห่างกันเพียง 23 กิโลเมตร

การทำสวนกล้วยหอมทองปลอดสารเคมี

การปลูกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีเป็นเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควา วัด เพื่อส่งผลผลิตไปจำหน่ายประเทศญี่ปุ่นโดยเฉพาะ ไม่มีจำหน่ายในพื้นที่และภายในประเทศ ดำเนินการโดยกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบธุรกิจชุมชน เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2536 จนถึงปัจจุบัน

ผลิตกล้วยหอมได้ 20-40 ตันต่อสัปดาห์ กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควาตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลทุ้งควา วัด มีการดำเนินการบนฐานคิด “พลังกลุ่ม ความเข้มแข็ง ความปลอดภัย และมีมิตรภาพ” และดำเนินงานในรูปแบบธุรกิจชุมชนที่ใช้การประสานการค้าแบบ “เพื่อน” และให้ความสำคัญกับผู้ผลิต เพื่อการได้รับอาหารที่ปลอดภัย การดำเนินการผลิตกล้วยหอมทอง เป็นโครงการร่วมระหว่างผู้ผลิต คือกลุ่มเกษตรกรทุ้งควาวัดกับสหกรณ์ผู้บริโภควิทยาของประเทศไทยผู้ป้อนมาทำข้อตกลงร่วมและบริษัทแพน แปซิฟิก ฟู้ด คอร์ปอเรชั่น จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทของญี่ปุ่นเป็นผู้ส่งออก

1. พัฒนาการธุรกิจชุมชนเพื่อการส่งออกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมี

ธุรกิจชุมชนกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีเริ่มขึ้นจากชาวญี่ปุ่นกลุ่มหนึ่งให้ความสนใจกล้วยหอมทองของไทยและมองหาพื้นที่ที่สามารถผลิตและทำโครงการร่วมได้ จึงมีการสำรวจพื้นที่ปลูกกล้วยหอมทองในประเทศไทยโดยสหกรณ์วิสาหกิจได้เข้ามาสำรวจในช่วงเดือนมีนาคม 2536 และสรุปว่าพื้นที่อำเภอละแมสามารถผลิตกล้วยหอมทองคุณภาพดีได้ โดยปกติประเทศไทยเป็นประเทศที่ต้องการความปลอดภัยในอาหารสูง เนื่องจากมีพื้นที่เพาะปลูกน้อยจึงมีวิธีในการจัดการให้ได้อาหารที่ปลอดภัยจึงมักจะเสาะแสวงหาพื้นที่ปลูกพืชอาหารอยู่ในประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางการค้าต่างๆ และควบคุมการผลิตเองเพื่อให้แน่ใจและวางใจได้ว่าจะได้อาหารที่ปลอดภัยจริงๆ ก่อนเข้ามาในอำเภอละแมมีพื้นที่ที่ญี่ปุ่นดำเนินการอยู่แล้วที่จังหวัดเพชรบุรีโดยสหกรณ์การเกษตรทำยางจำกัด การเข้ามาในละแมเป็นการขยายพื้นที่ปลูกเพื่อให้เพียงพอในการบริโภค ญี่ปุ่นเคยรู้จักพื้นที่ละแมเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองโดยขึ้นบกที่ทะเลละแมเดินเท้าไปสู่ทางรถไฟ ต่อจากนั้นได้จึงให้บริษัทแพน แปซิฟิก ฟู้ด คอร์ปอเรชั่น จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทของญี่ปุ่นที่ส่งออกอยู่ในขณะนั้นเป็นผู้ส่งออก โดยได้ส่ง นายเสน่ห์ โสตาวิชิต เจ้าหน้าที่ของบริษัทคนแรกเข้ามาในอำเภอละแมเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2536 เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานในตำบลทุ้งควาซึ่งในช่วงนั้นเป็นสภาตำบลและกำลังดำเนินการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชากรที่ทำอาชีพเกษตรกรรมซึ่งส่วนใหญ่ยากจนให้มีรายได้แน่นอนตามนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ปี 2535-2539 สภาตำบลจึงมีมติเห็นชอบการทดลองปลูกกล้วยหอมทองเพื่อส่งออกประเทศญี่ปุ่น และสหกรณ์วิสาหกิจได้ส่งเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์มาชี้แจงรายละเอียดของโครงการผลิตเมื่อเดือนมิถุนายน 2536 เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มได้ไปศึกษาดูงานการส่งออกกล้วยหอมทองของสหกรณ์การเกษตรทำยาง จำกัด จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งขณะนั้นได้ส่งออกกล้วยหอมทองอยู่แล้ว เมื่อกลับจากดูงานก็ตั้งกลุ่ม “กลุ่มกล้วยหอมทองละแม” ในเดือนสิงหาคม 2536 และดำเนินการตามโครงการทันที โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรตำบลทุ้งควาและพื้นที่ใกล้เคียงได้เพาะปลูกกล้วยหอมทองให้เป็นพืชเศรษฐกิจและเป็นรายได้เสริมให้เกษตรกร โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติโดยวิธีลดการใช้สารเคมี ส่งเสริมความสามัคคีให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันผลิตและแก้ปัญหาการผลิตอย่างเป็นระบบ โดยมีคณะกรรมการสภาตำบลเป็นผู้ดูแลโครงการ เพื่อสร้างงานและสร้างรายได้เสริมให้เกษตรกรตำบลทุ้งควาและพื้นที่ใกล้เคียงจากการรวมกลุ่มทำงานในกระบวนการส่งออกกล้วยหอมทอง และส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรไทยกับองค์กร

ผู้บริโภคในระดับประชาชนของประเทศญี่ปุ่นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการเกษตรของไทยไปสู่ระดับสากล

2. พัฒนาการกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัด

กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดก่อตั้งเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2536 เดิมชื่อ "กลุ่มกล้วยหอมทอง" มีสมาชิกแรกก่อตั้ง 36 ราย ได้รวมทุนกันปลูกกล้วยหอมทองส่งขายประเทศญี่ปุ่น จนกระทั่งเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2538 จึงเปลี่ยนชื่อเป็น "กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัด" ปี 2545 มีสมาชิก 308 ราย อยู่ในพื้นที่ 4 อำเภอ คือ อำเภอละแม อำเภอยะไข่ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร และอำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรรมย่อย 15 หน่วย เกษตรกรรม คือ ทุ้งควัด มิตรอารีย์ เนินสันติ น้ำตกจำปูน สระขาว คลองสง คลองกลาง ห้วยทรายขาว ห้วยมาด ท่าชนะ ขวัญพัฒนา ประสงค์ ปังหวาน พระรักษ์ หลังสวน มีกำลังการผลิตในขณะนั้นสัปดาห์ละ 9 ตัน ส่งออกเดือนละ 4 ครั้ง รายได้จากการส่งกล้วยหอมทองเดือนละ 400,000 บาท โดยมีเป้าหมายการผลิตปี 2546 สัปดาห์ละ 20-25 ตัน วัตถุประสงค์ของกลุ่มในระยะแรกเพื่อรวบรวมผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของสมาชิมาจัดการขายหรือแปรรูปออกขาย หรือซื้อผลผลิตและผลิตภัณฑ์จากบุคคลอื่นมาจัดการหรือแปรรูปออกขายเท่าที่จำเป็นแก่การดำเนินงานโดยประหยัด จัดหาสิ่งของที่สมาชิกต้องการมาจำหน่าย ส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการเกษตร ทัศนศึกษา อุตสาหกรรมในครัวเรือน หรือการประกอบอาชีพอย่างอื่นในหมู่สมาชิกและครอบครัวสมาชิกรวมทั้ง การส่งเสริมความรู้ในการผลิตการอุตสาหกรรมเพื่อสินค้าที่มีคุณภาพ กิจกรรมของกลุ่มประกอบด้วย เกษตรทฤษฎีใหม่ สัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต ร้านค้าสวัสดิการ ส่งออกกล้วยหอม เมื่อมีการประเมินว่าสมาชิกมีความตั้งใจจริงและมีความเป็นไปได้ในการผลิตกล้วยหอมทองคุณภาพดี คณะจากสหกรณ์โยโดงาวาจึงเดินทางมาเยี่ยมกลุ่มในเดือนมกราคม 2537 และลงนามในแถลงการณ์ร่วมเพื่อให้ผู้ผลิตผลิตกล้วยหอมทองเป็นไปในทิศทางเดียวกันและตรงตามความต้องการของผู้บริโภคโดยดำเนินการทดลองส่งออกครั้งแรกในเดือนมกราคม 2537 โดยส่งทางอากาศจำนวน 20 กล่อง และในเดือนเดียวกันนี้ได้ทดลองส่งออกอีก 2 ครั้ง ครั้งละ 20 กล่องเช่นกัน กล้วยที่ทดลองส่งออกเป็นกล้วยของสมาชิกที่ปลูกไว้ก่อน ส่วนการส่งออกอย่างเป็นทางการครั้งแรกตามแถลงการณ์ร่วมและข้อตกลงเบื้องต้นเริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 25-28 เมษายน 2537 กลุ่มกล้วยหอมทองละแมดำเนินการส่งออกอยู่ได้ระยะหนึ่งจึงจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล (สัมภาระณ์ สมนึก แก้วจรัส ,17 มกราคม 2551)

3. กระบวนการผลิตกล้วยหอมทอง

กิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรในตำบลทุ้งควัดและพื้นที่ใกล้เคียงปลูกกล้วยหอมทองเป็นรายได้เสริม ในขณะเดียวกันมีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เกิดความสามัคคีในหมู่เกษตรกรและความสามัคคีระหว่างเกษตรกรไทยกับองค์กรผู้บริโภคระดับประชาชนญี่ปุ่นเพื่อพัฒนาเกษตรกรไทยสู่ระดับสากล การปลูกกล้วยหอมทองได้ดำเนินการในปี 2536 โดยจัดสรรจำนวนหน่อกล้วย 8,000 หน่อ สหกรณ์โย

โองาวามาตุแลการผลิตในปี 2537 และลงนามในแถลงการณ์ร่วมส่งออกครั้งแรกในปี 2537 โดยส่งทางอากาศ สถานที่ดำเนินการผลิตบรรจุภัณฑ์ที่ใช้บริเวณโรงเรียนสหกรณ์พัฒนาจนถึงปี 2540 ในเดือนมิถุนายน 2538 จึงได้จัดหาที่ดินเพื่อก่อสร้างอาคารรวบรวมและบรรจุกล่อง จำนวน 700,000 บาท โดยกองทุนปูนซีเมนต์สนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างโรงงานในปี 2539 จำนวน 700,000 บาท และในเดือนมีนาคม 2540 สหกรณ์โอยโองาวาสนับสนุนการก่อสร้างโรงงานใหม่นี้จำนวน 420,000 เยน และเปิดใช้เมื่อเดือนพฤษภาคม 2540 ปี 2545 ได้มีการลงนามมาตรฐานการผลิตและการบรรจุกล่องกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีกับตัวแทนผู้ซื้อ 3 องค์การ คือ สหกรณ์ผู้บริโภคนโอยโองาวา ชุมชมสหกรณ์ผู้บริโภคไซกุ และสหกรณ์ผู้บริโภคจังหวัดโตโตริ และในเดือนกันยายนปีเดียวกันได้มีตัวแทนบริษัทผู้ส่งออกผลไม้และสหกรณ์ผู้บริโภคจากประเทศญี่ปุ่นได้เดินทางมายังอำเภอละแม จังหวัดชุมพร เพื่อลงนามในข้อตกลงร่วมในการซื้อกล้วยหอมทองจากกลุ่มเกษตรกรตำบลทุ่งควาต์ ซึ่งมีผู้แทนจากประเทศญี่ปุ่น คือ นายอะคิ คาซึ ยามาโมโต กรรมการรองผู้จัดการสหกรณ์ผู้บริโภคนโอยโองาวา โดยผู้แทนฝ่ายไทย คือ นายอิสรา เขมากรณ์ ประธานกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควาต์ อำเภอละแม โดยมี นายชะลอศักดิ์ วาณิชเจริญ นายอำเภอละแม และนายเหมวงศ์ ประกอบบุญ เกษตรจังหวัดชุมพร พร้อมด้วยเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทอง (สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร, 2552 : ออนไลน์) การลงนามครั้งนี้นายอะคิคาซึ ยามาโมโต ให้ความสำคัญมากกว่าข้อตกลงทั่วไปเพราะเป็นเหมือนธรรมเนียมร่วมกันระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค ซึ่งสหกรณ์ผู้บริโภคจากประเทศญี่ปุ่นกับกลุ่มผลิตกล้วยหอมทองของอำเภอละแมได้ลงนามข้อตกลงร่วมกันครั้งแรกเมื่อปี 2537 หลังจากนั้นในช่วง 8 ปีที่ผ่านมาความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 2 ฝ่ายมีความก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ แต่เนื่องจากข้อตกลงเดิมได้ทำกันมานานแล้ว และปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการบริหารสหกรณ์ทั้งฝ่ายไทยและญี่ปุ่น จึงต้องลงนามร่วมกันใหม่ให้เป็นปัจจุบัน นอกจากนั้นสหกรณ์ผู้บริโภคจากประเทศญี่ปุ่นยังสนใจที่จะขยายตลาดกล้วยหอมทองที่รับจากจังหวัดชุมพรเพิ่มขึ้นอีกด้วย ในขณะที่นายจุน โคยาม่า กรรมการผู้จัดการ บริษัทแพน แปซิฟิค ฟู้ด คอร์ปอเรชั่น จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทส่งออกกล้วยหอมทองจากไทยไปประเทศญี่ปุ่นประมาณ 2,000 ตันต่อปี มีมูลค่ากว่า 20 ล้านบาท สิ่งสำคัญที่สุดของการส่งผลไม้เข้าญี่ปุ่น คือ การควบคุมเรื่องสารเคมีและแมลงบางชนิด เพราะผู้บริโภคของญี่ปุ่นให้ความสนใจในเรื่องสารเคมีมากซึ่งตามข้อตกลงจะต้องเป็นกล้วยที่ปลอดสารเคมี ส่วนแมลงและโรคพืชที่ไม่ใช่แมลงต้องห้ามก็สามารถนำเข้าได้ แต่แมลงที่ทางญี่ปุ่นเข้มงวดมากที่สุด คือ แมลงวันผลไม้ ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควาต์ได้แสดงข้อมูลการส่งออกที่ต้องผลิตกล้วยหอมทองตามข้อกำหนดที่ระบุในสัญญาซึ่งในช่วง 8 ปี ที่ผ่านมาถือเป็นหลักประกันอย่างหนึ่งที่กลุ่มผู้ปลูกกล้วยหอมทองสามารถดำเนินการได้แม้จะต้องเพิ่มต้นทุนของการผลิตไปบ้างแต่ราคาประกันก็โลกรั่มละ 9 บาท เป็นราคาที่เกษตรกรอยู่ได้และดีกว่าพืชหลายชนิด (สัมภาษณ์ สมนึก แก้วจำรัส, 17 มกราคม 2551)

ในการดำเนินการผลิตสหกรณ์ผู้บริโภคในญี่ปุ่นได้เดินทางมาดูกระบวนการผลิตทุกปีโดยสหกรณ์ผู้บริโภคนโอยโองาวาได้เดินทางมาดูงานกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควาต์ครั้งแรกในปี 2537 ถึง

2550 จำนวน 7 ครั้ง ส่วนสหกรณ์โตกุชิม่า ชุมนุมสหกรณ์ผู้บริโภคนชิสเต็ม ชุมนุมสหกรณ์ผู้บริโภคซุโตเคน สหกรณ์ผู้บริโภคชิโกกุ และสหกรณ์ผู้บริโภคจังหวัดโตโตริ ได้เดินทางมาในปี 2537-2549 จำนวน 8 ครั้ง และการมาเป็นกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคณะอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยเคนดิในปี 2540-2548 จำนวน 6 ครั้ง นอกจากนี้ญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาเยาวชนโดยให้ทุนการศึกษาในปี 2542 ขณะเดียวกันกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดก็ได้ออกเดินทางไปศึกษาดูงานยังประเทศญี่ปุ่นในปี 2537-2550 จำนวน 17 ครั้งเพื่อติดตามตรวจสอบคุณภาพกล้วยหอมทองและเยี่ยมเยียนผู้บริโภคที่รับประทานกล้วยหอมทอง โดยญี่ปุ่นสนับสนุนค่าใช้จ่ายตลอดการเดินทาง ในเดือนมีนาคม 2547 กรมส่งเสริมการเกษตร ได้สนับสนุนการพัฒนาโรงงานหลังที่สองและสนับสนุนเครื่องจักรและอุปกรณ์ในงานบรรจุกล่อง จำนวน 4,200,000 บาท โรงงานหลังใหม่นี้มีขนาดใหญ่กว่าหลังเดิมสามารถรวบรวมผลผลิตและบรรจุกล่องได้เร็วกว่าเดิม

ในการดำเนินกิจการผลิตกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นไปตามทิศทางตามแผนการร่วมกันที่จะสร้างการผลิตที่ยั่งยืน ในเดือนกรกฎาคม 2548 ทำให้กลุ่มได้รับงบประมาณสนับสนุนจากงบกลางซื้ออสังหาริมทรัพย์ในการก่อสร้างโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพอัดเม็ดพร้อมเครื่องจักร จำนวน 1,000,000 บาท จึงได้มีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพใช้เองและในขณะเดียวกันการผลิตของกลุ่มได้ขยายเครือข่ายการปลูกกล้วยหอมทองไปยังพื้นที่อื่นๆ หลายพื้นที่ ในปี 2549 ได้ขยายจุดรวมการบรรจุภัณฑ์ไปในตำบลวิสัยใต้ อำเภอสวี จังหวัดชุมพร เพื่อลดต้นทุนการผลิตและป้องกันผลผลิตเสียหายระหว่างขนส่ง ในการดำเนินการกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดมีเครือข่ายในอำเภอสวี อำเภอยะตะ จังหวัดชุมพร อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี และกลุ่มก็ได้ขยายจุดรวบรวมและบรรจุกล่องไปยังตำบลวิสัยใต้ เพื่อลดต้นทุนการผลิตของสมาชิก โดยได้รับการสนับสนุนสถานที่และอาคารจากองค์การบริหารส่วนตำบลวิสัยใต้ อำเภอสวี โดยเริ่มรวบรวมและบรรจุกล่องได้ในเดือนกันยายน 2549

และจากหลักการและฐานคิดการค้าขายแบบ “เพื่อน” นั้นทำให้มีการเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างผู้บริโภคร่วมกับผู้ผลิตเพื่อสร้างความสัมพันธ์ร่วมในการผลิตอยู่เสมอ โดยสหกรณ์ผู้บริโภคญี่ปุ่นได้เดินทางมาเยี่ยมกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดอย่างสม่ำเสมอทุกปี การมาในบางครั้งกลุ่มได้จัดให้สมาชิกและเจ้าหน้าที่ชาวญี่ปุ่นได้เรียนรู้วิถีชีวิตของเกษตรกรทุ้งควัดและสัมผัสชีวิตเกษตรกรปลูกกล้วยหอมทองด้วยทำให้เกิดความเข้าใจและเกิดมิตรภาพที่ดีระหว่างกัน เช่น สหกรณ์โยโดงาวา ผู้เริ่มต้นเดินทางมาเยี่ยมกลุ่มและลงนามแผนการร่วมกันครั้งแรกในปี 2538 และเดินทางมาเยี่ยมกลุ่มเป็นประจำจากปี 2538-2553 จำนวน 17 ครั้ง เฉลี่ยปีละ 1 ครั้ง ในปี 2542 นายอาคิคาชิ ยามาโมโต้ กรรมการผู้จัดการสหกรณ์ผู้บริโภคโยโดงาวาเดินทางมาเยี่ยมกลุ่มและร่วมกับคณะกรรมการกลุ่มสรุปผลการดำเนินงานตามโครงการระยะ 5 ปี สหกรณ์โตกุชิม่า ชุมนุมสหกรณ์ผู้บริโภคพาลชิสเต็ม เดิมชื่อชุมนุมสหกรณ์ผู้บริโภคซุโตเคน นอกจากนั้นมีสหกรณ์ผู้บริโภคชิกุ สหกรณ์ผู้บริโภคจังหวัดโตโตริจากปี 2537-2549 การมาเยี่ยมของสหกรณ์ผู้บริโภคหลายๆ

สหกรณ์นอกจากต้องการสร้างความรู้สึที่ดีระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคแล้วยังเป็นการประสานความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และขณะเดียวกันเป็นการควบคุมการผลิตให้เป็นไปตามข้อตกลงเพื่อคุณภาพที่ดีของผลผลิตด้วย เช่น ในเดือนพฤศจิกายน 2549 เจ้าหน้าที่จากบริษัทจีพีเอส จำกัด มาตรวจแปลงปลูกที่มีความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีจากแปลงข้างเคียง นอกจากการเยี่ยมเยียนในเชิงธุรกิจแล้วยังมีคณะจากมหาวิทยาลัยเคนดิกมาเยี่ยมเยียนกลุ่มอยู่อย่างต่อเนื่องเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน โดยเดินทางมาทุกปีตั้งแต่ปี 2540 ถึงปัจจุบัน โดยมีหลายครั้งที่เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์เดินทางมาเพื่อตรวจเยี่ยมและติดตามการผลิตกล้วยหอมทองเพื่อการควบคุมการผลิตไปด้วย (สัมภาษณ์ สมชาย คงจันทร์ , 25 มกราคม 2551)

อย่างไรก็ตามทางสหกรณ์ผู้บริโภคญี่ปุ่นยังสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อการพัฒนาการผลิตกล้วยหอมทองที่ยั่งยืนโดยให้พัฒนาเยาวชนรุ่นใหม่ให้ทดแทนเกษตรกรรุ่นก่อนในรูปแบบการให้ทุนการศึกษาโดยสหกรณ์โตกุชิมะ โดยส่งเงินบริจาคเพื่อการศึกษาเยาวชนในอำเภอละแมในปีการศึกษาที่มีการบริจาค 25,000 เยน และในปี 2500 บริจาคอีก 25,000 เยน ในขณะเดียวกันทางสหกรณ์ผู้บริโภคญี่ปุ่นก็ได้เปิดโอกาสให้สมาชิกผู้ผลิตกล้วยหอมทองและกรรมการบริหารกลุ่มได้รับเชิญจากสหกรณ์ให้เดินทางไปศึกษาดูงานติดตามและตรวจสอบคุณภาพกล้วยเมื่อถึงประเทศญี่ปุ่นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตลอดจนเปิดโอกาสให้ได้เยี่ยมสมาชิกผู้บริโภคที่รับประทานกล้วยหอมทองจากประเทศไทย แลให้โอกาสโฆษณาประชาสัมพันธ์กล้วยหอมทองของไทยในประเทศญี่ปุ่นด้วย โดยสหกรณ์ผู้บริโภคญี่ปุ่นเป็นผู้สนับสนุนค่าเดินทางโดยมีการเดินทางไปญี่ปุ่นทุกปีตั้งแต่ปี 2537 ถึงปัจจุบัน

4. มาตรฐานการผลิตและการบรรจุกล่องกล้วยหอมทองปลอดสารเคมี

การดำเนินการผลิตกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีมีการจัดทำมาตรฐานร่วมกันระหว่างกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควาต์กับสหกรณ์ผู้บริโภคญี่ปุ่นและบริษัทผู้ส่งออกเพื่อให้การดำเนินการผลิตเป็นไปตามข้อตกลง 5 มาตรฐาน โดยมีสาระประกอบด้วย

4.1 มาตรฐานการผลิต ในเรื่องการปลูกต้องปลอดสารเคมีทุกขั้นตอน และต้องแจ้งปลูกล่วงหน้า 1 เดือน การใช้สารธรรมชาติเพื่อให้ไม่มีผลกระทบกับสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศผลผลิต และสุขภาพของมนุษย์ โดยไม่ปลูกกล้วยร่วมกับพืชอื่นที่ใช้สารเคมี พันธุ์กล้วยเป็นพันธุ์กล้วยหอมทอง และผู้ปลูกต้องเป็นสมาชิกที่มีการจดบันทึกข้อมูลการปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยว และประสานงานกับกลุ่มเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับผลผลิต

4.2 มาตรฐานกล้วยหอมทอง ต้องเป็นกล้วยของสมาชิกที่ปฏิบัติตามมาตรฐาน การเก็บเกี่ยวผลผลิตนับจากวันตัดปลีประมาณ 56-60 วัน มีความแก่ร้อยละ 75-80 น้ำหนักต่อลูกอย่างน้อย 110 กรัม และรอบวงลูกอย่างน้อย 10 เซนติเมตร มีรอยแผล ข้ำ ปานแดง ลูกลายรวมไม่เกินร้อยละ 20 ของกล้วยทั้งหวี โดยไม่รวมแผลเป็นที่ประเมินได้ว่าอาจมีผลต่อการเสื่อมคุณภาพของผลผลิตระหว่างการขนส่ง และต้องเข้าตู้ปรับอุณหภูมิภายใน 2 ชั่วโมงหลังจากตัดแยกคุณภาพ และต้องมีการบันทึกข้อมูลผลผลิตและแปลงปลูก

4.3 มาตรฐานการปลูกและการดูแลรักษา สมาชิกต้องให้ความสำคัญกับการบำรุงดิน อย่างสม่ำเสมอด้วยระบบอินทรีย์ชีวภาพ และต้องมีการพักดิน การปลูกพืชผสมผสานและพืช หมุนเวียน ให้ความสำคัญกับการคัดเลือกหน่อพันธุ์ ระบบการปลูก การตัดแต่ง การให้น้ำและปุ๋ย ตลอดจนการบันทึกข้อมูลขั้นตอนการผลิตที่พร้อมจะเปิดเผยข้อมูล

4.4 มาตรฐานการเก็บเกี่ยวผลผลิต กำหนดการเก็บเกี่ยวในช่วงเช้าของวันส่งเข้า โรงงานบรรจุกล่อง โดยมีการควบคุมกระบวนการบรรจุกล่องทุกขั้นตอนและนำกล่องเข้าตู้เย็น ภายใน 24 ชั่วโมงโดยมีการพัฒนาระบบบริหารจัดการการทำงานในโรงงานบรรจุกล่องให้เกิด ประสิทธิภาพ และรักษาสภาพแวดล้อมของโรงงานให้สะอาดถูกหลักอนามัยให้สินค้าปลอดภัย อุปกรณ์ทุกชิ้นอยู่ในสภาพใช้งานได้ตลอดเวลา

4.5 มาตรฐานการบรรจุกล่อง ต้องเป็นกล้วยของสมาชิก มีการแจ้งปลูก และไม่ใช้ สารเคมี เก็บเกี่ยวตามข้อกำหนด การตัดกล้วยเป็นช่วงเช้า ใช้โฟมหรือวัสดุกันช้ำห่อเครือกล้วย ป้องกันไม่ได้ถูกแสงแดด การบรรจุกล่อง การจัดลำดับของเครือกล้วยและต้องบรรจุเสร็จภายใน 1 ชั่วโมง ป้องกันการช้ำทุกขั้นตอน ต้องตรวจเช็คสีเนือกล้วย เปลี่ยนน้ำที่ทำความสะอาดทุก 1 ชั่วโมง และเป่าแห้ง ทุกหวีต้องไม่มีน้ำและยางกล้วยติดอยู่บนผิวกล้วย ต้องตรวจแมลงทุกหวีหากพบครั้งที่ 1 ให้ตกเตียน ครั้งที่ 2 ให้เปลี่ยนพนักงาน การบรรจุกล่องไม่ทำให้กล้วยช้ำหรือเสียหายระหว่างการ ขนส่ง แต่ละกล่องมีน้ำหนักสุทธิ 11-13 กิโลกรัม (สัมภาษณ์ มานอบ สูงศักดิ์, 17 มกราคม 2551)

5. การจัดการมาตรฐานการผลิตของกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัด

จากมาตรฐานดังกล่าวนี้กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดได้นำมาจัดทำเป็นระเบียบของ กลุ่มในการดำเนินการผลิตกล้วยหอมทองปลอดสารเคมี คือ

5.1 การเตรียมพื้นที่ปลูก การใช้รถไถ พื้นที่ปลูกใหม่ต้องผ่านการรับรองของ กรรมการกลุ่มโดยดูความเหมาะสมของพื้นที่ดินแหล่งน้ำ ส่วนการเตรียมพื้นที่ที่เคยใช้สารเคมีต้อง พักแปลงไว้ 3 เดือน โดยก่อนปลูกต้องแจ้งกรรมการกลุ่ม

5.2 การแจ้งปลูก ต้องทำหลักฐานการแจ้งปลูก โดยมีใบแจ้งปลูกที่กลุ่มออกให้ซึ่งระบุ จำนวนและวันที่ปลูกและลงชื่อกำกับจึงจะสมบูรณ์ โดยแจ้งปลูกให้เสร็จภายใน 1 เดือนนับจากวันที่ ปลูก

5.3 การควบคุมแปลงกล้วย โดยควบคุมแปลง 12 เดือน นับจากวันที่ลงทะเบียน แปลง หากพบการใช้สารเคมีก่อนครบกำหนดควบคุมต้องเริ่มควบคุมใหม่ จนครบ 15 เดือนจึงจะนำ ผลผลิตเข้าได้ หากพบสารเคมีเป็นครั้งที่สองจะยกเลิกแปลงปลูกและพ้นจากสมาชิก

5.4 แปลงที่ปลูกร่วมกับพืชอื่น ต้องห่างจากพืชอื่นที่ใช้สารเคมี 10 เมตรขึ้นไปและ ห่อเครือใน 2 แถวแรกหลังจากการตัดปลี และหากมีแปลงที่ใช้สารเคมีอยู่โดยรอบกลุ่มจะไม่รับแปลง เข้าโครงการเพราะมีความเสี่ยง ส่วนแปลงกล้วยต้องห้ามเป็นแปลงที่ปลูกมะนาว ส้ม ทุเรียน หรือ พืชผักที่ใช้สารเคมี

5.5 การแจ้งส่งการนำส่ง การส่งกล้วยต้องมีการแจ้งปฐี เครือให้เสร็จภายในวันอังคารของสัปดาห์ถัดไปก่อนบรรจุกล่อง หากไม่เป็นไปตามเงื่อนไขไม่รับผลผลิตงวดนั้นๆ เข้าโรงงานกล้วยที่นำเข้ามาจะต้องไม่เกินร้อยละ 10 ของกล้วยที่แจ้งทั้งหมดในแต่ละงวด หากมีการปลอมปนกล้วยที่ไม่ใช่ของสมาชิกจะระงับการส่งกล้วยเป็นเวลา 2 ปี

5.6 การแจ้งทำลายแปลงกล้วย จะแจ้งการทำลายแปลงกล้วยก่อน 15 วันหรือหลังจากการตรวจแปลง และต้องมีการลงบันทึกการแจ้งทำลายตามแบบฟอร์มที่ทางกลุ่มจัดทำขึ้นและมีลายมือชื่อเจ้าของแปลง รหัสแปลงจึงถือว่าสมบูรณ์ และหากตรวจพบแปลงที่ฉีดยาฆ่าหญ้าแต่ไม่ได้แจ้งทำลายจะตัดแปลงออกจากโครงการ

5.7 การยกเลิกแปลงกล้วย เมื่อมีการตรวจพบสารเคมี สมาชิกประสงค์จะยกเลิกโดยแจ้งโครงการ แปลงปลูกที่ไม่ส่งผลผลิตให้โครงการเป็นเวลา 1 ปี ครึ่ง

นอกจากนี้ยังได้กำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนนแปลง ตามประเด็น 7 ประเด็นดังกล่าวคือ การให้น้ำ การแต่งทาง การจัดการวัชพืช การกลบโคน การแต่งหน่อ การตัดปฐี สภาพการเจริญเติบโตตามอายุ โดยมีคะแนน 1-3 รวมคะแนนทั้งหมด 21 คะแนน แปลงที่ได้คะแนนต่ำกว่า 10 คะแนนติดต่อกัน 3 เดือนถือว่าเป็นแปลงที่ไม่ได้รับการดูแล ไม่มีความเหมาะสมในการปลูกกล้วยเพื่อการส่งออกต้องตัดแปลงออกจากทะเบียนแปลงโดยกลุ่มทำหนังสือแจ้งให้สมาชิกมาติดต่อภายใน 7 วันหากไม่มีการติดต่อถือว่าสมาชิกยอมให้ยกเลิกแปลงจากทะเบียนแปลง สมาชิกต้องดำเนินการให้ครบถ้วนทุกขั้นตอน ตั้งแต่ 3 เดือนแรกก่อนปลูกหน่อแรกจนถึงการเก็บเกี่ยวในรุ่นที่ 2 มีการแจ้งปลูก การใช้สารธรรมชาติ ต้องไม่ปลูกร่วมกับพืชอื่นที่ใช้สารเคมี การเก็บผลนับจากวันตัดปฐี 56-60 วัน ความแก่ของกล้วยร้อยละ 70 การปลูกมีการบำรุงดินสม่ำเสมอโดยใช้สารเคมีให้น้อยที่สุด ใช้ปุ๋ยอินทรีย์บำรุงดินให้มากที่สุด มีการวางระบบการผลิตแบบยั่งยืน โดยการพักดิน การปลูกพืชผสมผสาน ระยะห่างในการปลูก 2X2 เมตร มีการตัดแต่งทาง ใบ หน่อ การให้น้ำ การใส่ปุ๋ย และมีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนการผลิต

การเตรียมพื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง การไถที่ปลูกใหม่ ขุดหลุมปลูก ต้องผ่านการรับรองจากกรรมการ สำหรับพื้นที่ที่มีการใช้สารเคมีกำจัดหญ้าและวัชพืชต้องพักแปลงไว้ 3 เดือน การปลูกมีใบแจ้งปลูกระบุ วันที่ปลูก ขั้นตอนการปลูก สมัครงเป็นสมาชิก การแจ้งปลูก การเตรียมพื้นที่ปลูกโดยการไถพรวนดิน การปราบวัชพืชโดยการตัดหญ้า การคัดเลือกหน่อพันธุ์โดยใช้หน่อ ใช้เหง้า ระยะการปลูก มีการปลูกเชิงเดี่ยวและปลูกแบบผสมผสานกับพืชอื่น ส่วนใหญ่ปลูกในสวนปาล์มและสวนยางพาราที่ยังมีขนาดเล็ก การเตรียมปลูกขุดหลุมทิ้งไว้ 6-7 วัน หลุมกว้างยาวลึก 45-50-50 เซนติเมตร โดยปลูกในช่วงต้นฤดูฝน แต่หากสมบูรณ์สามารถปลูกได้ตลอดปี การดูแลรักษามีการตัดแต่งใบแห้งใบแก่ให้ใบมีเพียง 7-12 ใบ ส่วนหน่อตัดแต่งให้มีหน่อประมาณ 1-2 หน่อ โดยหน่อที่ 1 กับหน่อที่ 2 ห่างกันประมาณ 4 เดือน การให้ปุ๋ย ให้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยเคมี ต้นละหนึ่งกำมือ ห่างจากต้น 30 เซนติเมตร และให้น้ำสัปดาห์ละครั้ง การตัดปฐีเพื่อให้ผลกล้วยสมบูรณ์ ตัดห่างจากหวีสุดท้ายประมาณ 3-4 นิ้ว และทำเครื่องหมายไว้ ต่อจากนั้นมีการคลุมเครือกล้วยด้วยถุงพลาสติก

เพื่อป้องกันแมลง โรค ฟุนละออง ค้างคาว และเพื่อให้ผลกล้วยมีขนาดยาวและขนาดเพิ่มขึ้น โดยใช้ถุงพลาสติกหรือโพลีเอททิลีน ใช้ถุงปลายเปิด การให้น้ำมี 2 วิธี โดยการใช้สายฉีดหรือรดโคนต้น และการให้น้ำแบบสปริงเกอร์ การกำจัดวัชพืชโดยใช้เครื่องตัดหญ้า และการคลุมดินด้วยซากอินทรีย์วัตถุและการปลูกพืชคลุมดินการเก็บผลผลิตเก็บหลังจากตัดปลีกล้วย 56-60 วัน

การบรรจุภัณฑ์ เริ่มต้นตั้งแต่การแจ้งครีโอนำส่งก่อนถึงงวดบรรจุโดยใช้แบบบันทึกการแจ้งการตัดปลีการแจ้งครีโอดำเนินงานในวันส่งกล้วยหรือแจ้งก่อนหมดเขตรับแจ้ง การนำกล้วยเข้าโรงงาน โดยนำเครื่องกล้วยมาแขวนไว้ในที่ที่กำหนดและนำลงจากรถโดยไม่ต้องแขวน การแจ้งครีโอนำส่งจริง และจัดลำดับเพื่อรอส่ง มีการกรอกข้อมูล จัดลำดับ เพื่อเข้ากระบวนการคัดเลือก การคัดเลือกกล้วยตามมาตรฐานการส่งออก 2 ส่วน

ส่วนที่หนึ่ง การตัดเครื่องกล้วยออกเป็นหวี ตรวจสอบมาตรฐานความแก่ การคัดเลือกขนาดและน้ำหนักต่อผล 110 กรัม เฉพาะแหล่งผลิตในจังหวัดชุมพร ตัดแต่งผลกล้วยที่มีตำหนิ การชั่งและบันทึกน้ำหนัก กล้วยที่เข้ากระบวนการคัดเลือกล้างก่อนนำขึ้นชั่งโดยล้างน้ำสะอาดและทำความสะอาดตามช่องว่างระหว่างผลกล้วยแต่ละผล ตรวจสอบความเรียบร้อยของสภาพผลกล้วย ตรวจสอบแมลง เช็ดให้แห้งและตรวจหาแมลงอีกครั้ง **ส่วนที่สอง** นำกล้วยผ่านอุโมงค์ทำความสะอาดโดยใช้เครื่องเป่าลมความแรงสูงเป็นการทำความสะอาดขั้นสุดท้าย เป่าลมเพื่อให้ง่ายแห้งไล่ไขแมลง เศษสิ่งสกปรก และใช้ผ้าเช็ดควบคุมไปด้วย การตรวจแมลงต้องตรวจอีกครั้งก่อนบรรจุกล่อง เมื่อผ่านขั้นตอนการทำความสะอาดแล้วนำกล้วยไปติดสติ๊กเกอร์ที่ผลกล้วยซึ่งติดที่ผลกล้วยโดยเว้นสองผลเพื่อให้ศูนย์กระจายสินค้าในญี่ปุ่นตัดแบ่งกล้วยบรรจุแพคเกจ 700-800 กรัม กล้วยที่ติดสติ๊กเกอร์แล้วนำไปบรรจุกล่อง ใช้แผ่นโฟมบางวางกั้นระหว่างหวี บรรจุกล่องละ 12-13 กิโลกรัม แล้วนำไปชั่งน้ำหนักจัดเก็บไว้ในตู้ควบคุมอุณหภูมิเพื่อรอรถตู้สินค้ามารับไปส่งไปประเทศญี่ปุ่นทางอากาศ

สำหรับเกษตรกรปลูกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมี นายประดับ สีฟ้า อายุ 59 ปี เกษตรกร หมู่ 1 ตำบลทุ่งควาวัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร หนึ่งในเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทองได้สะท้อนว่า “กล้วยหอมปลูกง่ายกว่าพืชหลายชนิด แต่จะต้องจัดการสวนเป็นพิเศษตามข้อตกลงของสหกรณ์ โดยเฉพาะในช่วงเก็บเกี่ยวจะต้องใส่ใจเป็นพิเศษ และหลังจากตัดปลีกล้วยแล้วนับไปอีก 2 เดือนก็ต้อง 2 เดือนจริงๆ ถ้าเกินไปก็ไม่สามารถขายได้เพราะกล้วยหอมทองจะสุกเกินไป” (สัมภาษณ์ ประดับ สีฟ้า , 17 มกราคม 2551)

ส่วนบริษัทแพนแปซิฟิคฟู้ดคอร์ปอเรชั่นจำกัดโดยนายจุน โคยาม่า กรรมการผู้จัดการ ได้กำหนดมาตรฐานการทำธุรกิจกับชุมชนเกษตรกรทำสวนทุ่งควาวัดเกี่ยวกับการผลิตและการบรรจุกล่องเป็น 2 ชั้น

มาตรฐานขั้นที่ 1

กล้วยหอมที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานนี้ ทางผู้ซื้อจะไม่รับซื้อ เว้นแต่จะมีการตกลงระหว่างสองฝ่ายโดยล่วงหน้า

มาตรฐานการผลิต 1) การผลิตกล้วยจะต้องปลอดสารเคมีทุกขั้นตอน ตั้งแต่ 3 เดือนก่อนการปลูกหน่อต้นแรกจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตครั้งสุดท้ายในแปลงเดียวกัน ซึ่งจะหมายรวมถึงกล้วยที่จะเก็บผลผลิตในรุ่นที่สองขึ้นไปด้วย การปลอดสารเคมีหมายถึง การห้ามใช้ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าเชื้อ ยาฆ่าหญ้าที่ผ่านกรรมวิธี หรือ กระบวนการการผลิตทางอุตสาหกรรมทุกชนิด และต้องไม่ใช้สารเคมีเหล่านี้ในแปลงปลูกกล้วยไม่ว่าจะใช้โดยตรงกับหน่อหรือต้นกล้วยหรือใช้กับพืชชนิดอื่นๆ ที่อยู่ในแปลงเดียวกัน ทั้งนี้จะไม่รวมถึงสารธรรมชาติที่ผู้ผลิตทำด้วยตัวเองหรือที่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติและจะไม่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ผลผลิต และสุขภาพของมนุษย์อย่างแน่นอน 2) พันธุ์กล้วยจะต้องเป็นกล้วยหอมทองเท่านั้น 3) แหล่งที่มาของผลผลิตกล้วยที่จะจำหน่ายให้ผู้ซื้อจะต้องมีการขึ้นทะเบียนทั้งตัวสมาชิกและแปลงปลูกตามระเบียบและขั้นตอนที่จะกำหนด และกลุ่มผู้ผลิตต้องรับรองได้ว่าเป็นกล้วยจากแปลงที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้วเท่านั้น 4) เพื่อป้องกันสารเคมีตกค้างในผลผลิตอย่างสมบูรณ์ ผู้ผลิตต้องมีการจัดการป้องกันสารเคมีจากพื้นที่ใกล้เคียงของแปลงปลูกของตนด้วย โดยปลูกห่างจากแนวเขตแดนของแปลงอย่างน้อย 10 เมตร และหากมีความเป็นไปได้ในการใช้สารเคมีในแปลงข้างเคียงจริงก็จะต้องมีการจัดการป้องกันสารเคมีจากแปลงข้างเคียง เช่น การห่อเครือ การปลูกพืชอื่นๆ เพื่อเป็นแนวกัน ฯลฯ ซึ่งการจัดการเหล่านี้ จะต้องได้รับการตรวจและการยืนยันจากผู้ซื้อว่าเพียงพอหรือไม่

มาตรฐานการบรรจุกล่อง 1) การเก็บเกี่ยวผลผลิตจะต้องนับจำนวนวันตั้งแต่การตัดปลีจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต อย่างน้อยเป็นเวลา 50 วันขึ้นไป โดยคัดเลือกกล้วยที่มีความแก่ระหว่างร้อยละ 75-80 และไม่แก่เกินไปจนทำให้เกิดการสุกก่อนถึงมือผู้รับสินค้าที่ประเทศญี่ปุ่น 2) กล้วยที่จะส่งออกจะต้องมีน้ำหนักต่อลูกอย่างน้อย 110 กรัมขึ้นไป 3) รอยแผล ข้ำ ดำหนิ และปานบนผิวกล้วยนั้น รวมแล้วจะต้องไม่เกินประมาณร้อยละ 20 ของเนื้อที่ผิวทั้งหวี แต่ทั้งนี้จะไม่รวมถึงแผลที่ประเมินได้ว่าอาจจะมีผลต่อการเสื่อมคุณภาพของผลผลิตระหว่างการขนส่ง 4) กล้วยที่จะส่งออกทั้งหมดจะต้องถูกนำเข้าไปในตู้เย็นภายใน 36 ชั่วโมงหลังจากการเก็บเกี่ยว 5) กล้วยที่จะส่งออกทุกเครือจะต้องมีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับผู้ผลิตและแปลงปลูกให้ชัดเจน 6) ตั้งแต่การเก็บเกี่ยวผลผลิตจนถึงการปล่อยสินค้าออกจากโรงงานบรรจุ จะไม่ใช้สารเคมีทุกชนิด ไม่ว่าจะใช้โดยตรงกับผลผลิตหรือจะใช้กับวัสดุ อุปกรณ์ และปัจจัยการผลิตอื่นๆ (เช่น น้ำ ฯลฯ)

มาตรฐานขั้นที่ 2

มาตรฐานนี้ มีไว้เพื่อเป็นกรอบแนวทางการปฏิบัติที่จะทำให้ผลผลิตมีคุณภาพ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะปฏิบัติตามมาตรฐานนี้ ให้ได้มากที่สุด

มาตรฐานการผลิต 1) ผู้ผลิตจะต้องตระหนักเสมอว่าการสร้างระบบการผลิตที่ยั่งยืนนั้นมีความสำคัญที่สุดจึงต้องให้ความสำคัญกับการบำรุงรักษาสภาพดินอย่างสม่ำเสมอ โดยใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ให้น้อยที่สุด และใช้อินทรีย์วัตถุในการบำรุงดินให้มากที่สุด โดยกำหนดปริมาณมาตรฐานการใส่ปุ๋ยอินทรีย์ให้อยู่ที่ 3 ตันต่อการปลูกกล้วย 1,000 หน่อ นอกจากนี้จะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการวางระบบการผลิตที่ยั่งยืน เช่น การพักดิน การปลูกพืชแบบผสมผสาน แบบหมุนเวียน การปลูกพืชเพื่อทำเป็นปุ๋ยพืชสด ส่วนปูนขาวที่จะใช้เพื่อปรับความเป็นกรดเป็นด่างของดินก่อนปลูกนั้นจะอนุญาตให้ใช้เฉพาะในกรณีที่มีความจำเป็นเท่านั้นโดยให้ใช้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ 2) การดูแลต้นกล้วยต้องมีการปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่จะให้ผลผลิตได้คุณภาพตามคู่มือ ตั้งแต่การคัดเลือกหน่อ การกำหนดระยะห่างการปลูก การแต่งหน่อและใบ การให้น้ำและปุ๋ย ฯลฯ 3) ผู้ผลิตจะต้องบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตอย่างต่อเนื่องตามแบบที่กำหนดไว้ 4) กลุ่มผู้ผลิตจะต้องกำกับดูแลให้ผู้ผลิตบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนการผลิต และพร้อมที่จะเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตของตนให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง และ บุคคลทั่วไปทราบตลอดเวลา

มาตรฐานการบรรจุกล่อง 1) การเก็บเกี่ยวผลผลิตจะดำเนินการในช่วงเช้าของวันที่จะส่งเข้าโรงงานบรรจุ โดยไม่ให้ผลผลิตค้างอยู่ในสวนนานเกินควร 2) กลุ่มผู้ผลิตจะต้องควบคุมกระบวนการบรรจุกล่องทุกขั้นตอนให้เกิดความเสียหายของผลผลิตให้น้อยที่สุด ตั้งแต่การขนส่งผลผลิตจากแปลงปลูกจนกระทั่งการปล่อยสินค้าออก ตามคู่มือการปฏิบัติงานบรรจุกล่องที่จะจัดขึ้น ส่วนเรื่องการนำผลผลิตเข้าตู้เย็นนั้นจะต้องพยายามนำเข้าให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมงหลังจากการเก็บเกี่ยว 3) กลุ่มผู้ผลิตจะต้องพัฒนาระบบการบริหารจัดการของการทำงานในโรงงานบรรจุให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และผิดพลาดน้อยที่สุด 4) ผู้ผลิตจะต้องรักษาสภาพแวดล้อมของโรงงานให้สะอาดและถูกหลักอนามัย ไม่ว่าจะเป็นการรักษาความสะอาดของน้ำและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้งาน หรือการควบคุมการระบาดของเชื้อโรคในโรงงานจากพาหะ ต่างๆ ที่มีผลต่อความปลอดภัย ของสินค้า 5) กลุ่มผู้ผลิตจะต้องตรวจอุปกรณ์ทุกอย่างให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ตลอดเวลา 6) การเปลี่ยนแปลงมาตรฐาน หากฝ่ายใดประสงค์ที่จะเสนอให้แก้ไข เพิ่มเติม หรือยกเลิกมาตรฐานที่กำหนด ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวรก็ตามจะต้องผ่านการอนุมัติจากทั้งสองฝ่ายโดยมีหนังสือที่จะรับรองการอนุมัติเป็นหลักฐาน 7) การตรวจสอบและกำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานผู้ผลิตและกลุ่มผู้ผลิตมีหน้าที่ที่จะเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามมาตรฐานนี้ ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องตลอดเวลา

6. สภาพปัญหาและข้อจำกัดในการในการผลิตกล้วยหอมทอง

ตลอดระยะเวลาการดำเนินงานธุรกิจชุมชนส่งออกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีที่ดำเนินการผลิตตามธรรมชาติของชุมชนเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดได้ร่วมกันฝ่าฟันอุปสรรคมากมาย เพราะกิจการการผลิตเพื่อการส่งออกนั้นเป็นเรื่องไม่่ง่ายสำหรับการดำเนินการโดยชุมชนเพราะต้องมีวินัยและความรับผิดชอบสูง เพราะเป็นดำเนินธุรกิจแบบก้าวกระโดดคือเกษตรกรดำเนินการเพื่อการส่งออกทั้งหมดยกเว้นการส่งจากกรุงเทพฯ ไปประเทศญี่ปุ่นเท่านั้นที่มีบริษัทญี่ปุ่น

ดำเนินการให้ และหากมีปัญหากลุ่มต้องรับผิดชอบเองด้วย กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัด จึงต้องเรียนรู้และร่วมกันเผชิญและแก้ปัญหา 1) ปัญหาการจัดการคุณภาพกล้วยที่ สุกก่อนกำหนด ในเดือนตุลาคม 2537 กลุ่มต้องประสบปัญหาการจัดการเมื่อมีการตรวจพบว่ากล้วย สุกก่อนกำหนด คือพบกล้วยสุกเมื่อไปถึงท่าเรือประเทศญี่ปุ่นทำให้ญี่ปุ่นต้องทิ้งกล้วยนั้นทิ้งดู จาก สภาพปัญหานี้กลุ่มจึงต้องเข้มงวดกับระบบการผลิตและการตัดเครือกล้วยมากขึ้น 2) ปัญหาภัย ธรรมชาติ เนื่องจากการปลูกกล้วยหอมเป็นไปตามสภาพธรรมชาติ ปลูกตามพื้นที่สวนของชาวบ้าน ความแห้งแล้ง พื้นที่ปลูกมีที่ราบน้อย การปลูกจึงเป็นที่ราบ ที่ลาด เนินควน สูงๆ ต่ำๆ ตามสภาพ พื้นที่ของตำบลทุ้งควัด จึงประสบปัญหาทั้งน้ำท่วมและฝนแล้งอยู่เสมอตลอดจนปัญหาความแรง ของลมเนื่องจากพื้นที่โดยทั่วไปเป็นภูเขาด้วย เช่น ในเดือนสิงหาคม 2540 ต้องหยุดการส่งออก 2 งวดเนื่องจากมีพายุฝนและฝนตกหนักเส้นทางการขนส่งเข้ากรุงเทพฯถูกตัดขาดทำให้สมาชิกได้รับ ผลกระทบจากรายได้ นอกจากนั้นเกิดภาวะฝนแล้ง ในปี 2538 พื้นที่อำเภอละม้ายประสบปัญหาภัย แล้งยาวนานและรุนแรงที่สุดในรอบหลายปีตั้งเดือนธันวาคม 2540 ถึงเดือนเมษายน 2541ทำให้ ปริมาณผลผลิตในเดือนมิถุนายน 2541 ลดลงต่ำกว่า 1 ตันเป็นครั้งแรกตั้งแต่เริ่มการส่งออก สถานการณ์ภัยแล้งได้กลับมาอีกครั้งหนึ่งในเดือนมกราคมถึงเดือนกรกฎาคม 2545 ทำให้ผลผลิต ลดลงอีก 3) ปัญหากล้วยเหลือจากการส่งออก สืบเนื่องจากปัญหาภัยแล้งที่ทำให้กล้วยขาด ส่งผล ให้ในช่วงต้นปี ในเดือนมีนาคม-กรกฎาคมของทุกปี เกษตรกรจึงขยายพื้นที่การปลูกเพื่อแก้ปัญหา กล้วยขาด แต่ในปี 2543 ฝนตกต่อเนื่องทำให้ผลผลิตกล้วยมีคุณภาพดีและสามารถเก็บผลผลิตได้ มาก เมื่อถึงเดือนมีนาคม-สิงหาคม 2543 กล้วยมีปริมาณมากเกินข้อกำหนดการส่งออกเกือบทุก งวดจนกระทั่งต่อมาเกิดภาวะผลผลิตล้น ในเดือนธันวาคม 2549 มีผลผลิตเหลือจากการส่งออก สัปดาห์ละ 3 ตัน

จากสภาพปัญหาดังกล่าวกลุ่มได้พยายามแก้ปัญหาและผู้ซื้อชาวญี่ปุ่นเองก็ร่วมแก้ปัญหา โดยให้ความช่วยเหลือ ดังนี้ 1) ปัญหากล้วยสุกก่อนกำหนดที่ทำเรือญี่ปุ่น ในปี 2537 นั้นกลุ่มและ บริษัท แพน แปซิฟิค ฟู้ด คอร์ปอเรชั่น จำกัด ซึ่งเป็นผู้ดูแลการบรรจุกล่องได้วิเคราะห์หาสาเหตุ พบว่าการควบคุมอุณหภูมิให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมจะช่วยลดปัญหากล้วยสุกก่อนกำหนด กลุ่มจึง ดำเนินการวางระบบไฟฟ้าแรงสูงและจัดหาตู้เย็นเพื่อควบคุมอุณหภูมิหลังจากบรรจุกล่องแล้ว โด สหกรณ์โยโดงาวาออกเงินสมทบส่วนหนึ่ง ในเดือนมีนาคม 2538 ปรากฏผลการแก้ปัญหาคือกล้วย สุกตามกำหนด และที่สุกก่อนกำหนดมีน้อยลง ในขณะเดียวกันการควบคุมกล้วยให้มีคุณภาพดีต้อง เริ่มที่การปลูกจึงจำเป็นต้องพัฒนาการเรียนรู้ของสมาชิกให้มีระบบในการผลิตกล้วยให้ได้ผลตาม ความต้องการของผู้ซื้อจึงได้มีการจัดสัมมนาการเรียนรู้การผลิตกล้วยหอมของคุณภาพดีเพื่อการ ส่งออกร่วมกับสหกรณ์การเกษตรบ้านลาดในเดือนมีนาคม 2544เพื่อให้เกษตรกรและกลุ่มได้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการผลิตกล้วยคุณภาพดีตลอดจนปัญหาในเรื่องคุณภาพและรสชาติ และ ต่อจากนั้นได้ตั้งกลุ่มกองทุนมูลไก่อ ในปี 2546 เพื่อปรับปรุงคุณภาพผลผลิตและเพื่อให้สมาชิกมี ทางเลือกในการใช้อินทรีย์วัตถุปรับปรุงดิน 2) ปัญหากล้วยขาดและกล้วยล้น จากการวิเคราะห์

พบว่าปัญหาน่าจะมาจากการบริหารจัดการในการผลิต การจัดการส่งเสริมและการจัดการวางแผนที่ดีจะสามารถแก้ปัญหาภัยแล้งและภัยแล้งลดความรุนแรงลง ขณะเดียวกันจะช่วยเพิ่มปริมาณผลผลิตให้มากขึ้นพอดีกับข้อตกลงการส่งออกแต่ละสัปดาห์จึงจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้มาจัดการผลผลิตจึงมีการจ้างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาผลผลิตในเดือนกุมภาพันธ์ 2544 แต่ปัจจุบันได้เลิกจ้างเพราะมีการเปลี่ยนรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้แบบกระบวนการส่งเสริมกลุ่มย่อยโดยแต่ละหน่วยจะส่งเสริมกันเองโดยมีการรวมกลุ่มเป็นผู้ส่งเสริมในลักษณะที่ปรึกษา ปัจจุบันปริมาณกล้วยอยู่ในระดับที่พอดีกับการส่งออกในแต่ละงวด 3) ปัญหาภัยธรรมชาติ ในเรื่องภัยแล้งที่ทำให้ต้นกล้วยตายและผลผลิตไม่ได้มาตรฐานการส่งออกและต้องใช้เวลาในการฟื้นฟูนาน กลุ่มและผู้ซื้อจึงให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากเพราะส่งผลกระทบต่อสมาชิกและผู้ซื้อโดยเฉพาะการขยายตลาดเพราะกล้วยมีปริมาณไม่สม่ำเสมอและผู้บริโภคไม่ได้รับประทานกล้วย ในช่วงที่เจอปัญหาภัยแล้งจึงร่วมสนับสนุนกันแก้ปัญหา การสนับสนุนการจัดระบบน้ำในแปลงปลูกที่มีแหล่งน้ำ และแปลงปลูกที่ไม่มีแหล่งน้ำใช้วิธีการเพิ่มแหล่งน้ำโดยการขุดบ่อบาดาลและขุดสระน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง และสนับสนุนการเติมอินทรีย์วัตถุในดินเพื่อสร้างความแข็งแรงของดินที่ทำให้ดินสามารถเก็บความชื้นได้ดีกว่าเดิม ในการแก้ปัญหาการผลิตกล้วยนี้กลุ่มได้รับเงินสนับสนุนบริจาคสมทบเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่ประสบปัญหาภัยแล้งจากสหกรณ์โยโดงว่าว่าเสมอมาได้ขาด นอกจากนั้นยังได้มอบเงินบริจาคจากผู้ซื้อกล้วยหอมทอง 3 องค์กรทั้งสหกรณ์ผู้บริโภคโยโดงว่าว่า ชุมชมสหกรณ์ผู้บริโภคชิโซกุ และสหกรณ์ผู้บริโภคจังหวัดโตโตริ และในเดือนกุมภาพันธ์ 2548 กลุ่มได้จัดตั้งกองทุนเพื่อแก้ปัญหาภัยธรรมชาติทั้งภัยจากน้ำท่วม ความแห้งแล้งและลม ในส่วนการพัฒนาการเรียนรู้นั้นได้รับการสนับสนุนจากวิทยากรชาวญี่ปุ่นมาให้ความรู้เรื่องแนวทางการผลิตกล้วยหอมทองในฤดูแล้ง โดยวิทยากรเป็นเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการปลูกองุ่นและเคยประสบปัญหาภัยแล้ง

นอกจากนั้นยังมีข้อจำกัดในการผลิตความเสื่อมโทรมของดิน และปัญหาความแห้งแล้ง ดังนี้

1. ปัญหาในการผลิต เกษตรกรต้องพบปัญหาในการผลิตกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีมากมาย บางปัญหาแก้ไขได้บางปัญหาแก้ไขไม่ได้ ในการผลิตเกษตรกรยังควบคุมการผลิตปริมาณการผลิตและคุณภาพในการผลิตให้สม่ำเสมอไม่ได้ เพราะต้องอาศัยธรรมชาติ จึงมีตัวแปรหลายด้านที่เกษตรกรควบคุมไม่ได้ โดยเฉพาะภัยธรรมชาติ เช่น ลมหรือพายุ ภัยแล้ง อากาศเปลี่ยนแปลงโรคและแมลงบางชนิดที่สร้างความเสียหายให้ผลผลิตปีละจำนวนไม่น้อย ปัญหาจากธรรมชาติของกล้วยหอมเอง คนภาคใต้เรียกกล้วยหอมว่า “กล้วยคอกหัก” ในแถบหลังสวนและละแมมีการปลูกกล้วยคอกหักไว้บริโภคและขายในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ เป็นกล้วยผลสีเขียว ที่ภาคกลางเรียกว่ากล้วยหอมเขียว ในพื้นที่ หลังสวน ชุมพร สวี พะโต๊ะ เดิมไม่มีกล้วยหอมพันธุ์หอมทองมีการนำไปปลูกในภาคใต้ประมาณทศวรรษ 2520 และที่เรียกว่ากล้วยคอกหักนั้นเนื่องจากตามธรรมชาติของกล้วยชนิดนี้คือลำต้นเล็ก ส่วนยอดของลำต้นที่ออกเครือจะมีขนาดเล็กกว่าลำต้นมาก เมื่ออายุของเครือกล้วยประมาณ 2 เดือน คอมักจะหักยั้งถ้าโดนลมพัดแรงคอกกล้วยจะหัก ต้องมีไม้ค้ำคอกกล้วยไว้

และต้องคอยระมัดระวังอย่างใกล้ชิดบางต้นอาจต้องค้ำ 2-3 ด้าน หากไม่เตรียมการคอกกล้วยจะหักเมื่อลมพัดหรือล้มทั้งต้นเพราะต้นกล้วยหอมทองมีขนาดเล็ก ประกอบกับแม้มันไม่ถูกลมพัดโดยปกติคอกกล้วยก็จะหักตามธรรมชาติอยู่แล้ว โดยเฉพาะถ้าพื้นฟูบำรุงดินดีโอกาสที่คอกหักก็ยิ่งมีสูง

2. ความเสื่อมโทรมของดิน เนื่องจากการผลิตกล้วยหอมทองต้องผลิตให้ได้ปริมาณมากตามข้อตกลงสหพันธ์ 35-40 ตัน การเร่งผลิตมีผลกระทบต่อดินทำให้ดินเสื่อมโทรม ต้องมีการปรับปรุงดินหากจัดการไม่ดีจะมีผลกระทบต่อดินมาก

3. ปัญหาความแห้งแล้ง การผลิตกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีของกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดผลิตได้สหพันธ์ 40 ตัน เมื่อประสบปัญหาความแห้งแล้งฝนไม่ตกในครึ่งปีแรกของปี 2548 ทำให้ได้ผลผลิตไม่เต็มที่

7. ผลกระทบจากการปลูกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมี

ในการดำเนินธุรกิจชุมชนผลิตกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรและสิ่งแวดล้อม

7.1 การลดละเลิกสารเคมีในการทำการเกษตร เกษตรกรทำสวนทุ้งควัดเริ่มมีการลดละเลิกใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นจากการที่โครงการปลูกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีเพื่อส่งออก 15 ปีที่ผ่านมา กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดมีสมาชิกปฏิบัติ 36 คน ปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่มขึ้น 586 คน แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรสนใจร่วมการทำการเกษตรด้วยระบบอินทรีย์ชีวภาพมากขึ้นด้วยการเริ่มปฏิบัติในการปลูกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมี

7.2 ความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนของครัวเรือนเกษตรกร การทำธุรกิจชุมชนการส่งออกกล้วยหอมทองมีตลาดที่แน่นอนและราคาที่เป็นธรรม การควบคุมคุณภาพการผลิตและผลผลิตตลอดจนบรรจุภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน เกษตรกรที่สามารถควบคุมการผลิตและผลผลิตได้ก็จะมีรายได้สม่ำเสมอและเพิ่มขึ้นหากสามารถขยายพื้นที่การปลูกได้

7.3 สุขภาพของเกษตรกรและความใส่ใจสิ่งแวดล้อม จากการลดละเลิกการใช้สารเคมีในการทำการปลูกกล้วยหอมทองส่งผลให้เกษตรกรและครอบครัวมีสุขภาพดีเพราะไม่ได้รับสารพิษจากปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช ชีวิตความเป็นอยู่และสุขภาพจึงดีขึ้น และสมาชิกเริ่มมองเห็นและเข้าใจอันตรายจากการใช้สารเคมีที่กระทบทั้งต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค นอกจากนั้นแหล่งน้ำและดินที่เสื่อมโทรมจากการใช้สารเคมีก็กลับคืนสู่สภาพธรรมชาติ ดินมีความสมบูรณ์ขึ้นเพราะมีการปรับปรุงดินด้วยระบบอินทรีย์ชีวภาพอยู่เสมอ เกษตรกรเกิดการเรียนรู้อันตรายจากสารเคมีที่กระทบต่อสุขภาพทั้งต่อตนเองครอบครัวและผู้บริโภคกล้วยหอมทอง เกษตรกรจึงให้ความสำคัญในการผลิตทางการเกษตรเพื่อการค้าที่ต้องรับผิดชอบต่อความปลอดภัยทั้งต่อตนเองและชาวญี่ปุ่นที่บริโภคกล้วยหอมทองมากขึ้น

7.4 มีโอกาสในการสร้างมิตรสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากการทำธุรกิจชุมชนแบบ “เพื่อน” ทำให้ทั้งสองฝ่ายได้ไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ ทั้งสหกรณ์ผู้บริโภคจากญี่ปุ่นที่ได้เดินทางมาเยี่ยมกลุ่มผู้ผลิตตำบลทุ้งควัดทุกปี และผู้ผลิตไปเยี่ยมเยือนผู้บริโภคถึงประเทศญี่ปุ่นได้สร้าง

ความสัมพันธ์อันดีตลอดจนความปรารถนาดีต่อกันอย่างใกล้ชิด ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตซึ่งกันและกันบนความเข้าใจกันและเคารพต่อกันภายใต้การสร้างมาตรฐานการผลิตและผลผลิตที่รับผิดชอบต่อตนเองและผู้บริโภคก่อเกิดสัมพันธไมตรีระหว่างองค์กรผู้ผลิตและองค์กรผู้บริโภคและโดยเฉพาะความสัมพันธ์ที่ตระหนักรู้ระหว่างชุมชนเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดผู้ปลูกกล้วยหอมทองและประชาชนผู้ซื้อกล้วยหอมทองบนฐานแห่งการยอมรับซึ่งกันและกันว่ามีความสำคัญที่ทัดเทียมกัน นับว่าเป็นโอกาสที่ดีของเกษตรกรทุ้งควัดที่ร่วมกันดำเนินธุรกิจที่เป็นระบบในระดับการส่งออกต่างประเทศ

7.5 การพัฒนาธุรกิจชุมชนอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ เกษตรกรผู้เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดและกรรมการบริหารกลุ่มมีความพยายามในการเรียนรู้ระบบการจัดการธุรกิจชุมชนด้วยตนเองเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนด้วยการสนับสนุนของภาคราชการ ภาคเอกชน และองค์กรสหกรณ์ในประเทศญี่ปุ่น ต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้ของเกษตรกรทุ้งควัดแม้ว่าเป็นไปในลักษณะก้าวกระโดดแต่กรรมการบริหารกลุ่มก็สามารถพัฒนาการเรียนรู้การจัดการธุรกิจชุมชนได้ ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยก็เรียนรู้ระบบการจัดการการปลูกกล้วยหอมทองในระบบอินทรีย์ชีวภาพด้วยความซื่อสัตย์และพัฒนาผลผลิตตอบสนองผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นได้ และร่วมมือกับกลุ่มในการเรียนรู้ระบบการรักษาคุณภาพผลผลิต เช่น การบันทึกวันปลูก วันตัดปลี การตัดกล้วยตามวันที่กำหนด ส่วนในระบบการบรรจุภัณฑ์ก็มีการเรียนรู้อย่างเป็นระบบตั้งแต่การรับกล้วย การตัดกล้วยเป็นหวี การทำความสะอาด การอบ การบรรจุกล่อง เป็นต้น

7.6 การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ การทำงานปลูกกล้วยหอมทองของสมาชิกผู้ปลูกดำเนินไปด้วยดีทั้งระหว่างสมาชิกที่มีการเรียนรู้มีความเข้าใจการมีส่วนร่วมและปฏิบัติตามกฎกติกาของกลุ่มอย่างเคร่งครัดเพราะเข้าใจการสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพ เกษตรกรมีการเรียนรู้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะการที่มีผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นมาเยี่ยมกลุ่มอยู่อย่างสม่ำเสมอเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องความซื่อสัตย์ต่ออาชีพและการผลิตจึงร่วมกันเรียนรู้อย่างเข้มข้นและปฏิบัติตามกฎกติกาของกลุ่มอย่างเคร่งครัด เพราะผลผลิตของสมาชิกที่ไม่ได้คุณภาพจะถูกคัดออก และหมายความว่ารายได้และทุนที่ลงไปจะต้องหายไปด้วยในช่วงนั้น สมาชิกกลุ่มจึงมีส่วนร่วมในการผลิตกล้วยหอมทองอย่างตั้งใจตั้งแต่การเตรียมพื้นที่จนกระทั่งตัดเครือกล้วย และในส่วนกรรมการบริหารกลุ่มก็มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างเต็มที่ทั้งการตรวจสอบแปลงปลูก ผลกล้วย การจดบันทึกข้อมูลกล้วยแต่ละต้นของสมาชิก การมีวิทยากรผู้รู้มาให้ความรู้สมาชิกและพัฒนาการเรียนรู้สร้างความเข้าใจกับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง มีการประสานกับภาคีการพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น เกษตรอำเภอกเกษตรจังหวัด สำนักงานพัฒนาที่ดิน สหกรณ์จังหวัดเพื่อพัฒนากลุ่มให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ตลอดจนการสร้างเครือข่ายแหล่งปลูกกล้วยเพื่อให้ได้ผลผลิตตามความต้องการของตลาดและเครือข่ายจตุรบรรณกล้วยบรรจุกล่องเพื่อให้งานการส่งออกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีเป็นไปตามแผนการตลาดที่ร่วมกันวางไว้กับสหกรณ์ผู้บริโภคญี่ปุ่น ความสำเร็จของงานการบริหารจัดการกลุ่ม

เกษตรกรทำสวนทุ้งควัดก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่องเป็นผลิตภัณฑ์การส่งออกของจังหวัดชุมพรที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง

7.7 เกษตรกรตำบลทุ้งควัดดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งตนเองและพึ่งกันเองบนฐานความมีระเบียบวินัยในการจัดการการผลิตและรับผิดชอบต่อผู้บริโภคและสุขภาพของตนเอง เป็นการทำการเกษตรบนฐานคุณธรรมและมีความเป็นธรรมชาติไปโดยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคเพื่อให้ได้อาหารที่ปลอดภัย

8. การสนับสนุนของรัฐในการปลูกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมี

กล้วยหอมทองเป็นพืชเศรษฐกิจที่จัดอยู่ในด้านการค้าระหว่างประเทศของจังหวัดชุมพรในกลุ่มการส่งออก สหกรณ์จังหวัดชุมพรได้จัดทำโครงการสนับสนุนโดย ในปี 2553 กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดได้รับการสนับสนุนงบประมาณโครงการภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็งประจำปีงบประมาณ 2553 สำนักงานสหกรณ์จังหวัดชุมพร โครงการบริหารจัดการตลาดผลไม้ของสถาบันเกษตรกร จำนวน 1,584,000 บาท มีกิจกรรมที่ดำเนินการ 2 กิจกรรม (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดชุมพร, 2552 : ออนไลน์)

กิจกรรม 1) สนับสนุนปุ๋ยอินทรีย์แก่สมาชิกผู้ปลูกกล้วยหอมทองกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัด ตำบลทุ้งควัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร จำนวน 98 ตัน

กิจกรรม 2) สนับสนุนหน่อพันธุ์กล้วยหอมทองแก่สมาชิกผู้ปลูกกล้วยหอมทองกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัด ตำบลทุ้งควัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร จำนวน 50,000 หน่อ

การปลูกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีของกลุ่มเกษตรกรพืชสวนทุ้งควัดเป็นการทำการเกษตรบนฐานความรู้ ความมีระเบียบวินัย ความมีมาตรฐานสากล ความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้บริโภค สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ เป็นบทเรียนของความจริงแห่งชีวิตว่าสารเคมีไม่ใช่สูตรสำเร็จในการทำการเกษตร ประเทศญี่ปุ่นที่เป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นคำตอบที่ชัดเจนสนับสนุนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงปรารถนาให้เกษตรกรชาวไทยได้พึ่งตนเองมีอาหารที่ปลอดภัยทำเกษตรที่ปลอดภัยทั้งเกษตรกรเองและผู้บริโภคตลอดจนมีการผลิตที่ยั่งยืนด้วยการฟื้นฟูดินด้วยระบบอินทรีย์ชีวภาพ

การดำเนินพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดประสบความสำเร็จมีผลผลิตส่งออกสม่ำเสมอตามข้อตกลงที่ทำไว้กับสหกรณ์ผู้บริโภคประเทศญี่ปุ่นเป็นความสำเร็จอย่างยั่งยืนของเกษตรกรและการมีส่วนร่วมของสมาชิกและส่วนราชการในอำเภอละแมตลอดจนเครือข่ายในพื้นที่และนอกพื้นที่ในจังหวัดชุมพรและจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการตอบโจทยความสามารถในการพัฒนาการเรียนรู้ของเกษตรกรที่เป็นชาวบ้านว่าเป็นเรื่องจำเป็นพื้นฐานที่ส่วนราชการทั้งส่วนท้องถิ่นและท้องถิ่นต้องจัดการให้เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง การทำเกษตรในยุคโลกาภิวัตน์ต้องตั้งอยู่บนฐานความรู้ตลอดจนบริบทของโลก

9. รายได้จากกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีของกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควาวัด

สำหรับรายได้จากการส่งออกกล้วยหอมทอง ปี 2551 สำนักงานคลังจังหวัดชุมพรได้สรุปรายงานภาวะการส่งออกกล้วยหอมปลอดสารเคมีของอำเภอละแมจากสำนักงานเกษตรอำเภอละแม มีปริมาณการส่งออกกล้วยหอมทอง ปี 2551 มีปริมาณการส่งออก ในเดือนเมษายน 196.76 ตัน มูลค่าการส่งออก 2.95 ล้านบาท เดือนพฤษภาคม 122.42 ตัน มูลค่าการส่งออก 1.84 ล้านบาท เดือนมิถุนายน 97.53 ตัน มูลค่าการส่งออก 1.46 ล้านบาท มีการขยายตัวลดลง คือ เดือนเมษายน มีปริมาณการส่งออก 56.79 และลดลงในเดือนพฤษภาคมและเดือนมิถุนายน 12.82 และ 2.62 ตามลำดับ ส่วนการขยายตัวของมูลค่าการส่งออกลดลงจากเดือนเมษายน พฤษภาคม มิถุนายน จาก ร้อยละ 27.13 เป็นร้อยละ 9.82 และ 6.16 ตามลำดับ ในเดือนมิถุนายน ปี 2553 ปริมาณการส่งออก 20.36 ตัน มูลค่าการส่งออก 0.31 ล้านบาท

	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.
ปริมาณ										
การส่งออก/ ตัน	77.31	111.71	126.77	196.76	122.42	97.53	-	102.14	92.88	132.14
การขยายตัว/ ร้อย	14.39	6.22	12.34	56.79	12.82	2.52		1.39	37.08	10.85
ละ										
มูลค่า										
การส่งออก/ ล้าน	1.08	1.56	1.77	2.95	1.84	1.46	-	1.43	1.30	1.85
บาท	32.54	6.22	3.18	27.13	9.82	6.16		2.06	40.39	10.85
การขยายตัว/ ร้อย										
ละ										

ที่มา : พาณิชย์จังหวัดชุมพร, 2552

10. การทำเกษตรอินทรีย์: กรณีกล้วยหอมทอง

อำเภอละแมจำเป็นต้องเข้าสู่ระบบการทำเกษตรอินทรีย์ และหลักปฏิบัติที่ดีและเหมาะสมในด้านการเกษตร สินค้าประมงและปศุสัตว์ที่ปลอดภัยและรักษาสภาพแวดล้อม เนื่องจากปัจจุบันพฤติกรรมและแนวโน้มของ ผู้บริโภคสินค้าเกษตรและอาหาร ทั้งในประเทศและทั่วโลก ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดยทุกประเทศได้ให้ความสำคัญกับการบริโภคสินค้าเกษตรและอาหารที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐานและปลอดภัยจากสารเคมี สารพิษ และการปนเปื้อนต่างๆ เพิ่มขึ้น สำหรับประเทศไทย เกษตรกรได้ตื่นตัวและหันมาผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้ได้คุณภาพ มาตรฐานมีความปลอดภัยมากขึ้นตามความต้องการของตลาด

ปัจจุบันในละแมมีการผลิตกล้วยหอมทองส่งออกประเทศญี่ปุ่น ซึ่งสมาคมผู้บริโภคประเทศญี่ปุ่นมาควบคุมการผลิตให้ผลผลิตปราศจากสารเคมี มีการตรวจสอบอย่างเข้มข้น และมี

บางครั้งของการส่งออกที่สินค้าถูกตีกลับ เมื่อพิจารณาภาพรวมของทั้งจังหวัดที่ต้องรับการตรวจสอบมาตรฐาน GAP อำเภอละแมยังปรากฏข้อมูลไม่ชัดเจนในการแสดงการรับรองการผลิตพืช GAP มีข้อมูลการได้รับ 21 ราย ได้รับ Q 23 แปลง จำนวน 187.5 ไร่ ยังไม่ปรากฏข้อมูลการสำรวจติดตาม และตรวจต่ออายุ ตามรายการข้อมูลรวมของจังหวัดชุมพรที่แสดงการรับรองการผลิตพืช GAP ในจังหวัดชุมพร แยกตามรายอำเภอแสดงการรับรองการผลิตพืช GAP ในจังหวัดชุมพร แยกตามชนิดพืชกล้วยหอมทองอยู่ในระหว่างตรวจ 288 ไร่ ได้รับ 307 ราย ได้รับ Q 4005 แปลง ได้รับ Q 14 ไร่ ตรวจติดตาม 14 ราย ตรวจติดตาม 113 ราย หมดยุอายุ 302 ไร่ รวม 321 ราย 4118 แปลง ตามตาราง ต่อไปนี้

ตาราง แสดงการรับรองการผลิตพืช GAP ในจังหวัดชุมพร แยกตามรายอำเภอ

อำเภอ	รอตรวจ (ราย)	รอตรวจ (แปลง)	รอตรวจ (ไร่)	ระหว่างตรวจ (ราย)	ระหว่างตรวจ (แปลง)	ระหว่างตรวจ (ไร่)	ได้รับ (ราย)	ได้รับ (แปลง)	ได้รับ (ไร่)	ตรวจตาม (ราย)	ตรวจตาม (แปลง)	ตรวจตาม (ไร่)	ตรวจต่ออายุ (ราย)	ตรวจต่ออายุ (แปลง)	ตรวจต่ออายุ (ไร่)	หมดอายุ (ราย)	หมดอายุ (แปลง)	หมดอายุ (ไร่)	รวม (ราย)	รวม (แปลง)	รวม (ไร่)
ท่าแซะ	0	0	0	22	22	183.5	258	265	2289.5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	280	287	2473
เมืองชุมพร	0	0	0	30	30	71	904	1013	10012.1	18	18	153	21	21	106	331	358	1801	1250	1440	12143.1
สวี	0	0	0	92	92	1259	143	157	2189.8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	233	249	3448.8
พะโต๊ะ	0	0	0	0	0	0	8	10	122	0	0	0	34	44	490	0	0	0	42	54	612
ละแม	0	0	0	0	0	0	21	23	187.5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	21	23	187.5
ทุ่งตะโก	0	0	0	33	33	166	53	54	358	0	0	0	56	63	437	10	11	97	151	161	1058
ปะทิว	0	0	0	18	18	164	25	25	221	0	0	0	1	1	80	0	0	0	44	44	465
หลังสวน	0	0	0	1	1	15	42	45	287.5	0	0	0	55	57	1330	0	0	0	98	103	1632.5
รวม	0	0	0	196	196	1,859	1,454	1,592	15,667	18	18	153	167	186	2,443	341	369	1,898	2,119	2,361	22,020

ที่มา : กรมวิชาการเกษตร, 2552

อำเภอละแมได้รับการรับรองการผลิตพืช GAP จากกล้วยหอมทองส่งออกประเทศญี่ปุ่น แยกตามชนิดพืชกล้วยหอมทอง โดยอยู่ในระหว่างตรวจ 288 ไร่ ได้รับ GAP 307 ราย ได้รับ Q 4,005 แปลง จำนวน 14 ไร่ มีการตรวจติดตาม 14 ราย จำนวน 113 ราย หมดยุอายุจำนวน 302 ไร่ รวม 321 ราย จำนวนแปลง 4,118 แปลง ตามตารางต่อไปนี้

ตาราง แสดงการรับรองการผลิตพืช GAP ในจังหวัดชุมพร แยกตามชนิดพืช

พืช	รอ ตรวจ (ราย)	รอ ตรวจ แปลง	รอ ตรวจ ไร่ (ไร่)	ระ หว่าง ตรวจ (ราย)	ระหว่าง ตรวจ (แปลง)	ระหว่าง ตรวจ (ไร่)	ได้รับ (ราย)	ได้รับ Q (แปลง)	ได้รับ Q (ไร่)	ตรวจ ติดตาม (ราย)	ตรวจ ติดตาม (แปลง)	ตรวจ ติดตาม (ไร่)	ตรวจ ต่อ อายุ (ราย)	ตรวจ ต่ออายุ (แปลง)	ตรวจ ต่อ อายุ (ไร่)	หมด อายุ (ราย)	หมด อายุ (แปลง)	หมด อายุ (ไร่)	รวม(ร าย)	รวม(แ แปลง)
สับปะรด	0	0	6	6	62	48	49	392	0	0	0	0	0	0	0	0	0	54	55	454
กล้วยไข่	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4	40	0	0	0	0	0	0	4	4	40
กล้วย เล็บมือนา ง	0	0	0	0	0	79	81	390	0	0	0	0	0	0	0	0	0	79	81	390
ทุเรียน	0	0	32	32	287	285	293	2686.8	0	0	0	111	111	1687	175	180	889	596	616	5549.8
ลองกอง	0	0	0	0	0	111	112	751.6	0	0	0	15	15	94	57	57	507	182	184	1352.6
กาแฟ	0	0	103	103	1344.5	325	330	4642	0	0	0	9	9	115	0	0	0	437	442	6101.5
Oregano	0	0	0	0	0	1	2	60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	60
แก้วมังกร	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	80	0	0	0	1	1	80
มังคุด	0	0	53	53	152	181	194	905	0	0	0	44	44	391	111	111	408	386	402	1856
ผักเสี้ยน	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3	0	0	0	1	1	3
มะพร้าว	0	0	2	2	13	210	215	1806	0	0	0	1	1	60	1	1	25	214	219	1904
กล้วย หอม	0	0	0	0	0	288	307	4005	14	14	113	0	0	0	0	0	0	302	321	4118
ส้มโอ	0	0	0	0	0	9	9	29	0	0	0	4	4	13	20	20	69	33	33	111
รวม	0	0	196	196	1,859	1,537	1,592	15,667	18	18	153	186	186	2,443	364	369	1,898	2,290	2,361	22,020

ที่มา : กรมวิชาการเกษตร, 2552

ภาคนอกการเกษตร

1. การปศุสัตว์

สภาพภูมิประเทศของละแมไม่มีพื้นที่ปลูกหญ้าสำหรับใช้เลี้ยงโค-กระบือ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็น สวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน ดังนั้น เกษตรกรจึงไม่นิยมเลี้ยงโค-กระบือเป็นอาชีพหลัก แต่จะเลี้ยงเป็นอาชีพเสริมในสวนและบริเวณที่ว่างเปล่า และเลี้ยงโคขุนหรือโคเนื้อที่ใช้เวลาในการเลี้ยงสั้นๆ การทำปศุสัตว์ในอำเภอละแมจัดได้ว่าอยู่ในจำนวนน้อยโดยเฉพาะเมื่อเทียบกับอำเภอต่างๆ อำเภอละแมมีการเลี้ยงสัตว์อยู่ในลำดับรองสุดท้ายในจังหวัดชุมพร เพราะสภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวย ประกอบกับประชากรไม่นิยมเลี้ยงเพราะยึดถือการทำสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันเป็นหลัก และมีแนวคิดที่ซื้อหาเอาได้จากรายได้สวนปาล์มน้ำมันและยางพารา ส่วนชาวประมงก็มีสัตว์ทะเลเป็นอาหารอยู่แล้ว จึงทำให้อำเภอละแมขาดอาหารประเภทเนื้อสัตว์ต้องซื้อหามาจากภายนอกชุมชน

อำเภอละม่อมมีการทำปศุสัตว์ในปี 2552 โดยเลี้ยงโคเนื้อจำนวน 1600 ตัว โคนม 3 ตัว กระบือ 16 ตัว สุกร 719 ตัว แพะ 49 ตัว ไก่เนื้อ 14,700 ตัว ไก่ไข่ 113 ตัว ไก่พื้นเมือง 16,774 ตัว เป็ดไข่ 13 ตัว เป็ดเทศ 308 ตัว รวมมีสัตว์ที่เลี้ยง 34,317 ตัว ส่วนภาพรวมของการทำปศุสัตว์ของทั้งจังหวัด เนื่องจากพื้นที่ชุมพรมีพื้นที่น้อยปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สวนจึงมีการเลี้ยงสัตว์น้อยเช่นเดียวกัน ตามตารางข้อมูลการทำปศุสัตว์จังหวัดชุมพร ปี 2552

ประเภทสัตว์	เมืองชุมพร	สวี	ทุ่งตะโก	หลังสวน	พะโต๊ะ	ละม่อม	ปะทิว	ท่าแซะ	รวม
โคเนื้อ	9,240	4,891	1,829	3,597	657	1,600	3,761	7,044	32,619
โคนม	63	-	-	-	-	3	530	469	1,065
กระบือ	1,122	54	4	103	-	16	7	272	1,578
สุกร	17,066	33,827	2,165	7,213	520	719	1,018	6,024	68,552
แพะ	65	294	135	432	270	49	218	511	1,974
แกะ	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ไก่เนื้อ	36,262	38,300	22,000	22,500	-	14,700	31,104	120,000	284,866
ไก่ไข่	9,482	47,790	11,000	139,372	40	113	25,495	70,000	303,292
ไก่พื้นเมือง	78,988	111,367	17,098	99,150	6,305	16,774	50,694	56,191	436,567
เป็ดไข่	20,555	4,340	135	195	67	35	804	-	26,131
เป็ดเนื้อ	1,124	138	13	-	-	-	216	-	1,491
เป็ดเทศ	1,216	736	13	135	52	308	128	389	2,977
รวม	175,183	241,737	54,392	272,697	7,911	34,317	113,975	260,900	1,161,112

ที่มา : สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดชุมพร, 2552

2. การจ้างงาน

อำเภอละม่อมมีสถานประกอบการ 108 แห่ง มีลูกจ้างจำนวน 737 คน สถานประกอบการส่วนใหญ่ในจังหวัดชุมพรเป็นสถานประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลาง ขนาดสถานประกอบการที่มีจำนวนลูกจ้างตั้งแต่ 1-19 คน ในปี 2552 มีจำนวน 2,509 แห่ง ลดลงจากปี 2551 ร้อยละ 4.01 มีลูกจ้างทั้งหมด 13,023 คน ลดลงจากปี 2551 ร้อยละ 12.01 ส่วนสถานประกอบการขนาดใหญ่ ซึ่งมีลูกจ้างตั้งแต่ 1,000 คน ขึ้นไป มีอยู่จำนวน 2 แห่ง ซึ่งยังคงเท่าเดิม อำเภอละม่อมมีจำนวนสถานประกอบการและลูกจ้างในจังหวัดชุมพร ปี 2552 มีสถานประกอบการจำนวน 108 แห่ง มีจำนวนลูกจ้าง 737 คน

สำหรับภาพรวมจำนวนประชากรจากการสำรวจภาวะการทำงานในจังหวัดชุมพร ในปี 2552 จำนวน 504,992 คน ประชากรที่อยู่ในวัยทำงาน (อายุ 15 ปีขึ้นไป) จำนวน 389,440 คน ผู้อยู่ในกำลังแรงงาน จำนวน 293,025 คน ผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน จำนวน 96,415 คน ประชากรที่อยู่ในวัยทำงาน (อายุต่ำกว่า 15 ปี) จำนวน 115,552 คน ในปี 2552 มีตำแหน่งงานว่างทั้งสิ้น 4,967

อัตรา เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 54.69 มีผู้มาสมัครงานกับสำนักงานจัดหางานจังหวัดชุมพร จำนวน 3,728 คน เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 9.13 และผู้ที่ได้รับการบรรจุเข้าทำงานทั้งสิ้น 2,744 คน เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 13.29 ตามตารางแสดงจำนวนสถานประกอบการและลูกจ้างในปี 2552 ต่อไปนี้

อำเภอ	จำนวนสถานประกอบการ (แห่ง)	จำนวนลูกจ้าง
เมืองชุมพร	1,727	16,925
หลังสวน	515	3,837
ปะทิว	219	2,918
ท่าแซะ	286	5,002
สวี	165	1,235
พะโต๊ะ	28	91
ละแม	108	737
ทุ่งตะโก	98	531
รวม	3,146	31,276

ที่มา : สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดชุมพร, 2552

3. การอุตสาหกรรม

ในปี 2552 อำเภอละแมมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมจำนวน 31 แห่ง เงินทุน 168,147,000 บาท แรงงานจำนวน 339 คน แยกเป็นชายจำนวน 235 คน แรงงานหญิงจำนวน 104 คน ในขณะที่อุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัดชุมพร ปี 2552 โรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดชุมพร ส่วนใหญ่จะเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก มีจำนวน 429 โรง คิดเป็นร้อยละ 81.10 ของจำนวนโรงงานทั้งหมด โรงสีข้าว จำนวน 1 โรง คิดเป็นร้อยละ 0.19 ของจำนวนโรงงานทั้งหมด โรงงานขนาดกลาง จำนวน 76 โรง คิดเป็นร้อยละ 14.37 ของโรงงานทั้งหมด และโรงงานขนาดใหญ่ จำนวน 23 โรง คิดเป็นร้อยละ 4.35 ของโรงงานทั้งหมด การกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดชุมพร ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอท่าแซะ และอำเภอหลังสวน ตามลำดับ กระจุกกระจายตามพื้นที่ที่มีความพร้อมในด้านสาธารณูปโภคและใกล้แหล่งวัตถุดิบ เนื่องจากจังหวัดชุมพรยังไม่มีกำหนดเขตประกอบการอุตสาหกรรมเป็นที่แน่ชัด ตามตารางจำนวนโรงงาน เงินทุน และคนงานแต่ละอำเภอในจังหวัดชุมพรต่อไปนี้

ที่	อำเภอ	จำนวน	เงินทุน	ชาย	หญิง	รวม	แรงม้า
1	อ.เมืองชุมพร	223	3,149,605,175	2,272	2,388	4,660	109,923.61
2	อ.ท่าแซะ	90	4,305,918,886	1,892	1,539	3,431	170,580.93
3	อ.ปะทิว	45	822,858,600	544	408	952	31,176.49
4	อ.หลังสวน	78	770,479,900	558	110	668	32,045.46
5	อ.ละแม	31	168,147,000	235	104	339	6,751.91
6	อ.พะโต๊ะ	2	940,300	4	0	4	42.77
7	อ.สวี	46	3,956,222,250	462	74	536	47,724.41
8	อ.ทุ่งตะโก	14	111,878,000	105	13	118	7,678.00
รวมทั้งสิ้น		529	13,286,050,111	6,072	4,636	10,708	405,923.58

ที่มา : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดชุมพร ,2552

ภาคอุตสาหกรรมโดยรวมขยายตัว พิจารณาจากจำนวนโรงงานที่เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา คิดเป็นร้อยละ 3.12 และมีอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องจากการเกษตร ได้แก่ อุตสาหกรรมทำยางแผ่นดิบ ผึ่งแห้ง รมควันและยางเครฟ จังหวัดชุมพรมีโรงงานทำยางแผ่นดิบ ผึ่งแห้ง รมควัน และยางเครฟ จำนวน 25 โรงงาน ตั้งกระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ ได้แก่ อำเภอปะทิว อำเภอหลังสวน อำเภอละแม และอำเภอเมือง มีเงินทุนรวม 484,722,000 บาท และมีแรงงานรวม จำนวน 639 คนอุตสาหกรรมทำปลาป่น จำนวน 9 โรงงาน ใช้วัตถุดิบ ประเภทปลาเบญจพรรณขนาดเล็กจากการประมงในจังหวัด มีเงินทุนรวม 154,105,200 บาท และมีแรงงานรวม จำนวน 180 คนอุตสาหกรรมผลิตผลไม้ และน้ำผลไม้บรรจุกระป๋อง จังหวัดชุมพรมีโรงงานผลิตผลไม้และน้ำผลไม้บรรจุกระป๋อง จำนวน 3 โรงงาน กระจายอยู่ใน อำเภอเมือง อำเภอหลังสวน และ อำเภอท่าแซะ มีเงินทุนรวม 1,130,458,500 บาท และมีแรงงานรวม จำนวน 1,537 คน

4. รายได้ของละแมจากการจัดเก็บภาษีอากร

ในปีงบประมาณ 2552 อำเภอละแมจัดเก็บภาษีอากรได้จากบุคคลธรรมดานิติบุคคลมูลค่าเพิ่ม ธุรกิจเฉพาะ และรายได้อื่นๆ รวม 24,469,148 บาท จำแนกเป็นภาษีจากบุคคลธรรมดา นิติบุคคล การค้า มูลค่าเพิ่ม ธุรกิจเฉพาะ อากรแสตมป์ และรายได้อื่นๆ

การจัดเก็บภาษีอากรของอำเภอละแม							
ประเภทภาษี							
บุคคลธรรมดา	นิติบุคคล	การค้า	มูลค่าเพิ่ม	ธุรกิจเฉพาะ	อากรแสตมป์	รายได้ อื่น ๆ	รวม
8,286,711	6,272,984	0.006	8,101,563	1,250,051	492,839	65,000	24,469,148

ที่มา : สำนักงานคลังจังหวัดชุมพร,2552

สภาพเศรษฐกิจครัวเรือนชุมชนละแม

สภาพเศรษฐกิจชุมชนละแมพิจารณาจากรายได้รายจ่ายและหนี้สินจากข้อมูลแผนชุมชนชุมชนละแมปัจจุบันมีครัวเรือน 8,842 ครัวเรือนมีประชากรรวม 27,643 คน จากชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ริมฝั่งทะเลเมื่อประมาณร้อยห้าสิบปีที่ผ่านมาเป็นประชากรดั้งเดิมของละแมประมาณร้อยละ 10 อีกร้อยละ 90 เป็นผู้อพยพจากท้องถิ่นอื่นโดยเฉพาะจากนครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง เกาะสมุย สุราษฎร์ธานี เข้ามาจับจองพื้นที่ริมฝั่งทะเลทำมาหากินด้วยการจับสัตว์น้ำในทะเล ส่วนผู้อพยพเข้ามาทำมาหากินในพื้นที่บกประกอบอาชีพการเพาะปลูก ชุมชนริมฝั่งทะเลทั้งชุมชนดั้งเดิมและชุมชนใหม่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่งมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนชุมชนพื้นที่บกมีอาชีพทำนาทำสวนทำไร่ ผู้อพยพมาจับจองพื้นที่ริมฝั่งทะเลทำมาหากินด้วยการจับสัตว์น้ำประกอบอาชีพประมงจากชาวนาสู่ชาวประมง ส่วนผู้จับจองพื้นที่บกมาทำมาหากินด้วยการปลูกพืชเศรษฐกิจใหม่ ยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันตามการส่งเสริมของรัฐบาลจากชาวนาสู่ชาวสวน โดยในระยะแรกปลูกยางพาราเป็นหลักตามเสียงเล่าลือว่าปลูกยางพาราแล้วรวย ผู้อพยพทั้งบริเวณริมฝั่งทะเลและป่าบกต้องมาเรียนรู้อาชีพใหม่ทั้งการทำประมงและการปลูกพืชเศรษฐกิจทั้งสองอาชีพนี้เป็นอาชีพใหม่ของผู้อพยพ ทำให้ละแมมีอาชีพหลัก 2 อาชีพ คือ การทำประมง และการทำการเกษตรตามที่กล่าวมาแล้ว

จากฐานอาชีพประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่งในระยะแรกตั้งแต่เกิดชุมชนจนกระทั่งถึงทศวรรษ 2530 ความอุดมสมบูรณ์ของทะเลลดลงและทะเลเสื่อมโทรมอันเนื่องมาจากความต้องการที่ขยายตัวตามการเพิ่มของประชากรและการเติบโตของระบบอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีการทำประมง ปัจจุบันชาวประมงละแมกำลังประสบปัญหารายได้น้อยประกอบกับต้นทุนในการทำประมงสูงเนื่องมาจากราคาน้ำมันที่ขยับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องมีผลทำให้รายได้ต่ำกว่ารายจ่าย ในส่วนชุมชนชาวสวนที่มีรายได้จากพืชเศรษฐกิจทั้งยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันค่อนข้างสม่ำเสมอ ในขณะที่รายจ่ายก็มีมากขึ้นตามสภาพสังคมชาวสวนยางและชาวสวนปาล์มรวมทั้งการดึงเงินในขนาดมาใช้จ่ายเพราะถือว่ามียาได้ประจำเป็นผลให้รายจ่ายมากกว่ารายได้และมีหนี้สินตามยุคสมัยและตามสภาพเศรษฐกิจที่ก้าวกระโดดจากเศรษฐกิจแบบยังชีพไปสู่เศรษฐกิจทุนซึ่งกระทบต่อวิถีชาวชนบทอย่างรุนแรง

สำหรับสภาพเศรษฐกิจชุมชนละแมเมื่อพิจารณาจากรายได้รายจ่ายและหนี้สินจากข้อมูลแผนชุมชนที่สะท้อนภาพรวมว่ารายจ่ายมากกว่ารายได้ และมีหนี้สินเป็นรายจ่ายลำดับแรก

ตำบลละแม มีประชากร 12,889 คน มีครัวเรือน 4,247 ครัวเรือน มีรายได้ต่อปีประมาณ 230,904,121 บาท มีรายจ่ายต่อปีประมาณ 311,020,376 บาท จำแนกเป็น หนี้สิน 105,062,609 บาท การดำรงชีวิต 67,522,170 บาท (ข้าวสาร 18,304,232 บาท เสื้อผ้า เนื้อหมู กาแฟ โทรศัพท์) รายการผ่อน 65,981,534 บาท รายจ่ายสิ้นเปลือง 24,739,752 บาท การลงทุน การเกษตร 20,392,745 บาท และลงทุนเลี้ยงสัตว์ 5,252,014 บาท

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณารายได้ของหมู่บ้านในตำบลละแมพบว่ามีรายได้ต่อปีดีกว่าทุกตำบล เรียงลำดับตามจำนวนรายได้ของหมู่บ้าน ลำดับที่ 1 หมู่ 15 บ้านคลองกลาง 62,798 บาท ลำดับต่อไปตามลำดับดังนี้ หมู่ 8 บ้านบ่อไว้ 42,929 บาท หมู่ 7 บ้านควนทัง 42,614 บาท หมู่ 12 บ้านทุ่งขี้หนอน 43,471 บาท หมู่ 18 บ้านยวนไทร 38,456 บาท หมู่ 6 บ้านทุ่งสวรรค์ 37,213 บาท หมู่ 7) บ้านคลองสง 35,339 บาท หมู่ 17 บ้านราชดำเนิน 33,100 บาท บ้านหมู่ 20 บ้านรุ่งเรือง 31,772 บาท หมู่ 2 บ้านท่าแพ 30,913 บาท หมู่ 9 บ้านลุ่มพวาฝั่งขวา 30,540 บาท หมู่ 11 บ้านเขาข่า 32,218 บาท หมู่ 3 บ้านหาดสูง 30,045 บาท หมู่ 16 บ้านสระ 28,613 บาท หมู่ 14 บ้านมาดยาว 27,818 บาท หมู่ 19 บ้านทรัพย์ทวี 27,418 บาท หมู่ 1 บ้านปากน้ำละแม 27,183 บาท หมู่ 4 บ้านทรายทอง 26,994 บาท และลำดับสุดท้ายที่มีรายได้น้อยที่สุดคือ หมู่ 5 บ้านแหลมสันติ 25,936 บาท สำหรับหมู่บ้าน 3 ลำดับสุดท้ายเป็นหมู่บ้านชาวประมงที่มีรายได้ น้อยที่สุดในตำบล ส่วนรายได้ที่มากที่สุด 3 ลำดับแรกเป็นหมู่บ้านชาวสวนโดยเฉพาะสวนยางพารา และสวนปาล์มน้ำมัน

เพื่อให้เห็นรายละเอียดค่าใช้จ่ายในระดับหมู่บ้านที่สะท้อนภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือน เช่นกรณี บ้านดวด หมู่ 2 ตำบลสวนแตง ปี 2551 มีครัวเรือน 131 ครัวเรือน ประชากร 352 คน ประกอบอาชีพการเกษตร ทำสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน สวนผลไม้ รับจ้าง มีสถานรับซื้อยางแผ่น 1 แห่ง และผลปาล์มสด 1 แห่ง มีรายได้เฉลี่ย 32,000 บาทต่อคนต่อ มีรายจ่ายต่อปี ในปี 2551 จำนวน 16, 978, 431 บาท จำแนกได้ดังนี้ ค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ 262,433 บาท จำแนกเป็น ค่าข้าวสาร 553,052 บาท ไข่ 40,700 บาท ค่าน้ำมันพืช 53,123 บาท น้ำปลา 31,500 บาท เนื้อวัว /เนื้อควาย 72,624 บาท เนื้อหมู 547,550 บาท ปลา 385,486 บาทน้ำตาลทราย 45,344 บาท ผงชูรส 15,024 บาท พริก หอม กระเทียม 32,879 บาท กาแฟ 111,854 บาท ไฟฟ้าประปา 252,125 บาท สบู่ 23,717 บาท ยาสีฟัน 28,596 บาท ยาสระผม 52,639 บาท ก๊าซหุงต้ม 51,919 บาท เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม 326,199 บาท ค่าใช้จ่ายในการเกษตร จำนวน 893,255 บาท จำแนกเป็น ค่าพันธุ์พืช 179,300 บาท ปุ๋ยคอก 30,578 บาท ปุ๋ยหมัก 51,929 บาท ปุ๋ยเคมี 631,418 บาท ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงสัตว์ 251,299 บาท เป็นค่าพันธุ์สัตว์ ปลา 2,562 บาท วัวควาย 222,600 บาท ไก่ 20,671 บาท เป็ด 3,381 บาท ค่าวัคซีน 2,085 บาท ค่าเล่าเรียนบุตร 1,241,894 บาท ค่าผ่อนชำระทรัพย์สินเปลี่ยน –ไม่เปลี่ยน 1,847,156 บาท จำแนกเป็น ค่ารถยนต์ 846,001 บาท รถจักรยานยนต์ 442,800 บาท ตู้เย็น 174,603 บาท วิทยุโทรทัศน์ 142,890 บาท เครื่องซักผ้า 68,200 บาท เครื่องเสียง 99,750 บาท โทรศัพท์ 32,592 บาท บ้าน 16,884 บาท อื่น ๆ 23,436 บาท ค่าใช้จ่าย สิ้นเปลือง 1,133,218 บาท จำแนกเป็น ค่าเหล้า เบียร์ 445,953 บาท ค่าบุหรี่ย 274,061 บาท เรือไประเพณี 52,017 บาท งานบุญ 58,640 บาท งานแต่ง งานบวช งานศพ 302,547 บาท หนี้สิน 9,347,308 บาท จำแนกเป็น หนี้ ธ.ก.ส. 3,294,200 บาท หนี้สหกรณ์ 1,169,874 บาท หนี้กองทุนหมู่บ้าน / กลุ่มในหมู่บ้าน 1,548,785 บาท หนี้ธนาคาร 450,450 บาท หนี้ญาติพี่น้อง 444,849 บาท หนี้ธนาคารพาณิชย์ 2,439,150 บาท ตามตารางสรุปข้างล่างนี้ (ตำบลสวนแตง, 2551)

ลำดับที่	รายจ่าย	หมู่ 2 ตำบลสวนแตง
1	ค่าหนี้สิน	9,347,308
2	ค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ	2,624,331
3	ค่าผ่อนชำระทรัพย์สินเปลี่ยนไม่สิ้นเปลือง	1,847,156
4	ค่าเล่าเรียนบุตร	1,241,894
5	ค่าใช้จ่ายสิ้นเปลือง	1,133,218
6	ค่าใช้จ่ายในการเกษตร	893,225
7	ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงสัตว์	251,299
รวมค่าใช้จ่าย		16,978,431

จากข้อมูลแผนชุมชน หมู่ 2 บ้านดวด ที่ครัวเรือนก้าวเข้าสู่ยุคทุนนิยมแบบก้าวกระโดด ตำบลสวนแตงมีรายได้ต่อปี 11,264,000 บาท มีรายจ่าย 16,978,431 บาท รายได้น้อยกว่ารายจ่าย 5,714,431 บาท เมื่อเทียบรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 48,234 บาท ในขณะที่มีรายได้ 32,000 บาท เมื่อพิจารณาหนี้สินต่อคนต่อปีเฉลี่ย 26,554 บาท ซึ่งทำให้เห็นจำนวนหนี้สินเกือบเท่ากับรายได้ โดยมีรายได้มากกว่าหนี้สินเพียง 5,446 บาท แสดงให้เห็นบทบาทของสังคมบริโภคนิยมชัดเจนว่ากระทบไปถึงครัวเรือนชนบทอย่างมีนัยสำคัญที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องมีการจัดการความรู้ในการอยู่ในสังคมบริโภคให้ปลอดภัยอย่างไร เป็นที่ชัดเจนว่าจำเป็นต้องจัดการครัวเรือนใหม่โดยเปลี่ยนวิธีคิดวิธีทำที่น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตจึงจะมีทางรอดในยุคทุนนิยม

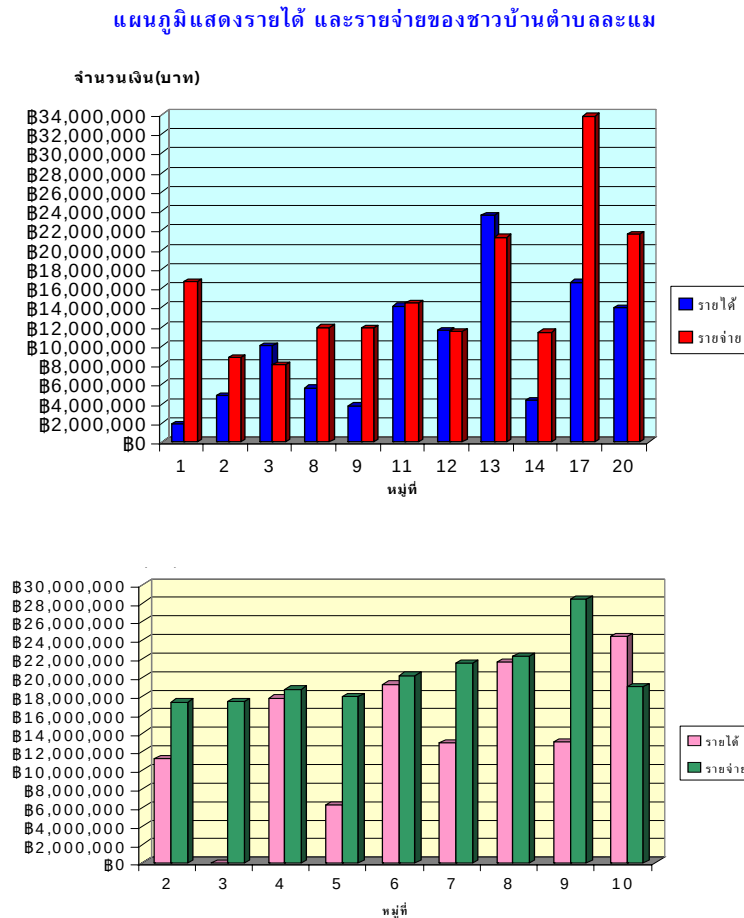
เมื่อย้อนกลับไปดูข้อมูลแผนชุมชนของตำบลละแมและตำบลสวนแตงที่ใช้เป็นตัวแทนของอำเภอละแมเป็นที่น่าสนใจสำหรับคำตอบของระบบบริโภคนิยมผ่านข้อมูลรายจ่ายในแต่ละหมวดที่น่าสนใจ เช่น หมวดการดำรงชีวิต รายจ่ายสูงสุดเป็นรายจ่ายค่าข้าวสาร รองลงมาส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายค่าเสื้อผ้า รายจ่ายในการเกษตรสูงสุดคือปุ๋ยเคมี รองลงมาเป็นพันธุ์พืช รายจ่ายการผ่อนส่งสูงสุดเป็นการผ่อนส่งรถยนต์ รองลงมาเป็นรถจักรยานยนต์ ถัดมาเป็นตู้เย็น รายจ่ายสิ้นเปลืองสูงสุดเป็นรายจ่ายด้านสังคม รองลงมาเป็นเหล้าเบียร์ บุหรี่ หนี้สิน สูงสุดเป็นหนี้จาก ชกส. รองลงมาเป็นหนี้จากกองทุนหมู่บ้านและเป็นที่น่าสังเกตอย่างยิ่งคือรายจ่ายในการลงทุนทางการเกษตรกลับไม่สูง และอยู่ถึงลำดับที่ 6 ในรายจ่าย 7 หมวด (ตำบลละแม ตำบลสวนแตง, 2551) ก็ยังเน้นให้เห็นความจำเป็นในการจัดการปรับเปลี่ยนวิธีคิดที่ชัดเจนยิ่งขึ้นของละแมในการปรับปรนวิถีชีวิตในยุคทุนนิยม

ผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด

ผลกระทบของเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดดของละแมที่สะท้อนจากรายจ่ายจากกรณีตัวอย่าง 2 ตำบล ใน 4 ตำบล คือ ตำบลละแม และตำบลสวนแตงมีรายละเอียดที่น่าสนใจไม่น้อย

1. รายได้และรายจ่ายเปรียบเทียบให้เห็นภาพการดำรงชีวิตของครัวเรือนในตำบลละแม และตำบลสวนแตง ตามแผนภูมิ 4.1

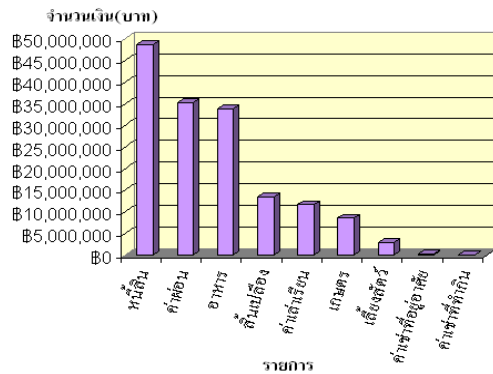
แผนภูมิที่ 4.1 แสดงรายได้และรายจ่ายของชาวบ้านละแม

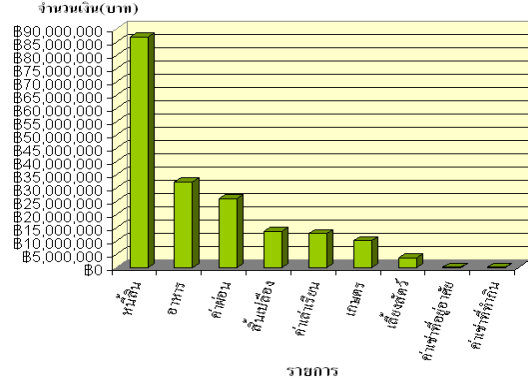
จากแผนภูมิที่ 4.1 ที่แสดงรายได้และรายจ่ายของชาว ตำบลละแม จำนวน 11 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 18 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 2 3 8 9 11 12 13 14 17 และ 20 และสวนแตง จำนวน 9 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 10 หมู่บ้าน ชาวบ้านมีรายได้จากภาคเกษตรมากกว่านอกภาคเกษตร จากแผนภูมิจะเห็นได้ว่ามีจำนวนหมู่บ้านมากกว่าครึ่งหนึ่งที่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในพื้นที่พบว่ารายจ่ายของชาวบ้านหากจัดเป็นหมวดหมู่ในรายการการใช้จ่าย พบว่าส่วนใหญ่รายจ่ายของชาวบ้านตำบลละแมมาจากค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค หากเรียงตามลำดับจากรายการที่มีการใช้จ่ายสูงที่สุดไปหารายการที่มีการใช้จ่ายต่ำที่สุดได้ดังนี้ การจ่ายหนี้สิน ค่าผ่อนค่าอาหาร ค่าใช้จ่ายสินค้าเบ็ดเตล็ด ค่าเล่าเรียน ค่าลงทุนทำการเกษตร ค่าลงทุนเลี้ยงสัตว์ ค่าเช่าที่อยู่อาศัย และค่าเช่าที่ทำกิน ตามแผนภูมิที่ 4.2

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงรายจ่ายแยกตามรายการ ของชาวบ้านละแ

แผนภูมิแสดงรายจ่ายแยกตามรายการของชาวบ้านตำบลละแ

แผนภูมิรายจ่ายแยกตามรายการของชาวบ้านตำบลสวนแดง

ค่าใช้จ่าย
หนี้สิน
บ้าน
เลี้ยง

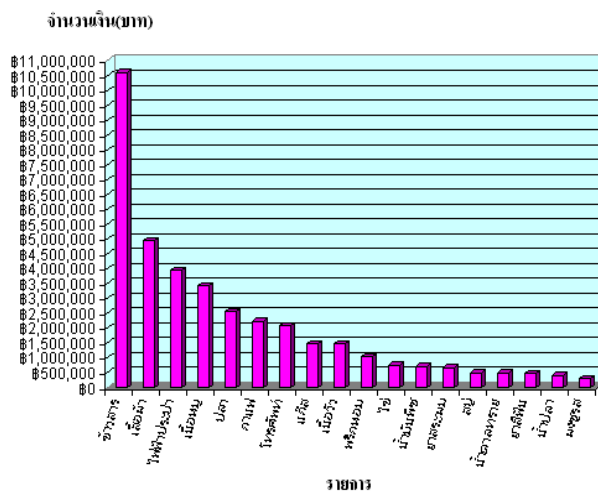
ซึ่งมาจากการชำระหนี้เงินกู้และดอกเบี้ย ในตำบลละแอันดับ 2 เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าผ่อน ซึ่งในค่าผ่อนนี้ได้แก่ ค่าผ่อนรถยนต์ รถจักรยานยนต์ และเครื่องใช้ไฟฟ้า และอันดับที่ 3 เป็นค่าอาหาร ส่วนในตำบลสวนแดงอันดับที่ 2 เป็นค่าอาหาร อันดับ 3 เป็นค่าผ่อน แต่ก็ยังคงเป็นที่น่าแปลกใจว่ารายจ่ายที่เกิดขึ้นจากการลงทุนทำการเกษตร และการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นรายจ่ายที่ก่อให้เกิดรายได้กลับมาเป็นอันดับที่ 6 จากรายจ่ายทั้งหมด 9 รายการ

2. รายจ่ายในการดำรงชีวิตจำแนกตามรายการ 18 รายการ ตามแผนภูมิที่ 4.3

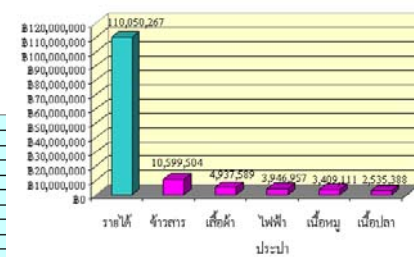
แผนภูมิที่ 4.3 แสดงรายจ่ายในการดำรงชีวิตแยกตามรายการ ของชาวบ้านตำบลละแ

แผนภูมิแสดงค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต

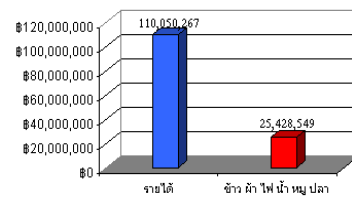
ของชาวบ้านตำบลละแ

แผนภูมิเปรียบเทียบรายได้อันดับ 5 อันดับแรก

แผนภูมิเปรียบเทียบรายได้อันดับ 5 อันดับแรก

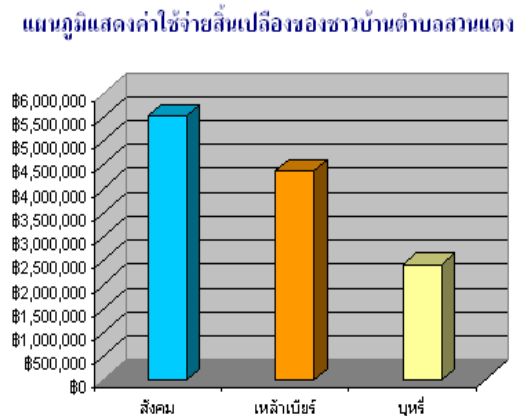
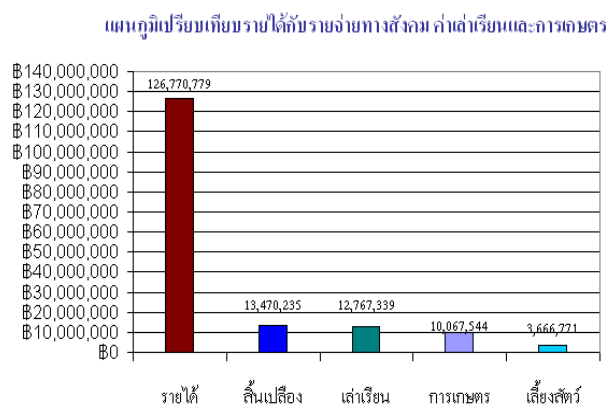
จากแผนภูมิที่ 4.3 เมื่อแจกแจงรายการค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า ค่าใช้จ่ายของชาวบ้านตำบลละแม ค่าข้าวสารมาเป็นลำดับที่ 1 และเมื่อพิจารณาในรายการอื่นที่เกี่ยวกับค่าอาหารจะพบว่าค่าเนื้อหมู เนื้อปลา และเนื้อวัว อยู่ในลำดับที่ 4 5 และ 9 ซึ่งจัดอยู่ในลำดับต้น ๆ เช่นกัน จากรายการของรายจ่ายจำนวนทั้งหมด 18 รายการ ซึ่งจากแผนภูมิดังกล่าว ผู้นำในชุมชนหรือชาวบ้านคงต้องย้อนกลับมาดูกันว่าเกิดอะไรขึ้นกับพื้นที่ชุมชนละแม และทุกคนจะรวมแก้ปัญหาได้อย่างไร

อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลยังคงพบว่าเริ่มมีกลุ่มของชาวบ้านที่ตระหนักถึงปัญหาในเรื่องของค่าใช้จ่ายที่หมดไปกับการซื้อข้าว ถึงแม้ปัจจุบันในพื้นที่จะไม่มีมีการปลูกข้าว แต่ชาวบ้านกลุ่มนี้ช่วยกันหาแหล่งที่ส่งข้าวเปลือกและรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มโรงสีข้าวขึ้นในพื้นที่ในบริเวณของหมู่บ้านสระขาว หมู่ 16 แต่ก็ยังคงเป็นเพียงระยะของการเริ่มต้นเท่านั้น โดยซื้อข้าวเปลือกมาจากภาคกลาง เหตุที่นำมาจากภาคกลางเพราะว่าข้าวที่ปลูกในบริเวณใกล้เคียงไม่เป็นที่นิยมบริโภคเพราะแข็ง ไม่นุ่มและหอมเหมือนข้าวทางภาคกลาง (สัมภาษณ์ สวัสดิ์ มีคลัง, 24 มกราคม 2551)

ส่วนค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการบริโภคเนื้อหมู เนื้อวัว และเนื้อปลาก็สูงเช่นกัน แต่ปัจจุบันผู้ที่เลี้ยงสัตว์เหล่านี้ในพื้นที่มีน้อยมาก ผลผลิตที่ได้ยังไม่เพียงพอต่อการบริโภคของคนในพื้นที่

3.การเปรียบเทียบรายได้กับรายจ่ายทางสังคม ค่าเล่าเรียนและการลงทุนทำการเกษตรที่ไม่สมดุล ตามแผนภูมิ 4.4

แผนภูมิที่ 4.4 เปรียบเทียบรายได้กับรายจ่ายทางสังคมค่าเล่าเรียนและการเกษตรของชาวบ้าน ตำบลสวนแตง

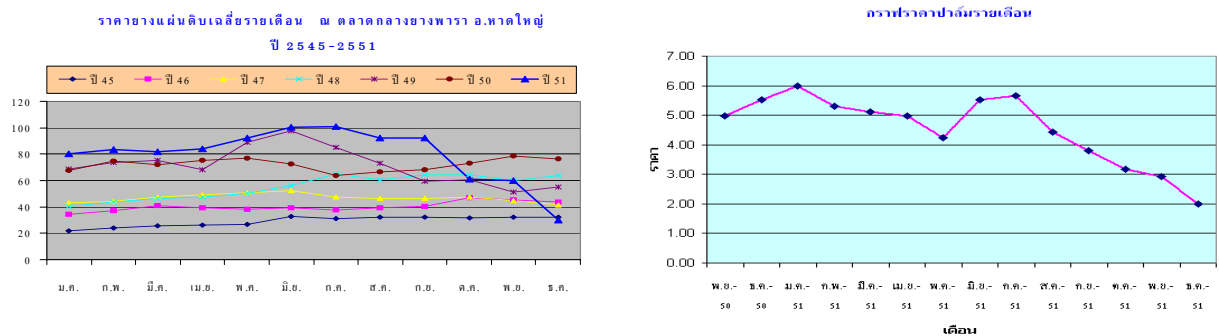

จากแผนภูมิที่ 4.4 เป็นแผนภูมิซึ่งแสดงรายจ่ายในรายการค่าใช้จ่ายสิ้นเปลืองของชาวบ้านตำบลสวนแตง เมื่อพิจารณาแผนภูมิที่ 4.2 รายจ่ายที่สูงเป็นอันดับ 4 มาจากค่าใช้จ่ายสิ้นเปลืองซึ่งค่าใช้จ่ายในรายการนี้หากจัดอันดับ 3 อันดับแรกได้แก่ ค่าใช้จ่ายทางด้านสังคม ค่าเหล้า เบียร์ และ

ค่าบุหรื ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าค่าใช้จ่ายในรายการนี้กลับกลายเป็นรายจ่ายที่สูงกว่ารายจ่ายที่เกิดจากการส่งบุตรหลานในการศึกษาเล่าเรียน และยังเป็นรายจ่ายที่สูงกว่ารายจ่ายจากการลงทุนทำการเกษตร และเลี้ยงสัตว์อีกด้วย

4.ที่มาของรายได้ที่มาจากการทำสวนยางพาราและปาล์มน้ำมัน ตั้งแต่ ปี2549-2551 ที่แสดงราคาอย่างแผ่นและผลปาล์มสด ตามแผนภูมิ 4.5

แผนภูมิที่ 4.5 แสดงราคาอย่างแผ่นดิบและราคาปาล์ม

จากแผนภูมิราคาอย่างในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา คือตั้งแต่ปี 2549 จนกระทั่งถึง ปี 2551 จะเห็นได้ว่าราคาอย่างพารามีแนวโน้มสูงขึ้น หากพิจารณาในช่วงระยะที่ราคาอย่างสูงขึ้นถึง 102 บาท และราคาปาล์มกิโลกรัมละ 6 บาท เศรษฐกิจในอำเภอละแมคึกคักอย่างเป็นได้ชัด สามารถดูได้จากการซื้อรถยนต์ รถจักรยานยนต์กล้าได้ว่าไม่มีบ้านใดที่ไม่มีรถยนต์ ชาวบ้านใช้จ่ายเงินในโอกาสต่ออย่างเฟลิดเฟลิน เนื่องจากสามารถคำนวณรายได้ที่แน่นอนของตัวเอง และมองเห็นว่ารายได้นั้นเป็นกอบเป็นกำยิ่งนัก จากแผนภูมิที่ 4.3 จะเห็นได้ว่ารายจ่ายที่สูงอย่างไม่น่าเชื่อในชุมชนชนบทกลับกลายเป็นค่าใช้จ่ายในเรื่องของเสื้อผ้า เป็นอันดับสองซึ่งรองลงมาจากข้าวสาร ค่าใช้จ่ายของชาวบ้านที่สูงตามกันมาติด ๆ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเสื้อผ้าคือไฟฟ้า หากมองลึกลงไปก็มาจากเครื่องเสียง ทีวี ตู้เย็น เครื่องซักผ้า นั่นเอง หนี้สินที่สูงโตอย่างไม่น่าเชื่อเพราะด้วยความคิดว่าที่ว่ากู้มาก่อนหรือยืมมาก่อนมีใช้คืนแน่นอน

หากมองย้อนกลับไปผู้ชุมชนละแมจำเป็นต้องการก้าวกระโดดจากวิถีเดิมจากเศรษฐกิจแบบยังชีพสู่เศรษฐกิจทุนตามการพัฒนาประเทศ ภายในช่วงระยะเวลาอันรวดเร็วพร้อมกับการหมดไปของพืชอาหารและแหล่งอาหารและการหมดไปของการพึ่งตนเองด้านอาหาร ทำให้รายจ่ายด้านอาหารเพิ่มสูงขึ้น และรายจ่ายสูงสุดในหมวดค่าดำรงชีวิตที่เป็นข้าวสารสูงที่สุดในขณะที่แต่เดิมจ่ายเฉพาะทุนในการทำไร่ข้าวและปลูกพืชอาหาร ปัจจุบันมีเพียงชุมชนเดียวคือหมู่ 16 บ้านสระขาว ตำบลละแม ที่ได้ใช้ข้อมูลรายจ่ายด้านนี้พลิกวิกฤตรายจ่ายด้วยการจัดสร้างโรงสีข้าวขนาดเล็กของหมู่บ้านโดยซื้อข้าวเปลือกมาสีให้ชาวบ้านได้ซื้อข้าวสารในราคาถูกกว่าท้องตลาดได้ช่วยลดรายจ่ายค่าข้าวสารไปได้ส่วนหนึ่ง ส่วนรายจ่ายที่รองลงมาจากค่าข้าวสารเป็นค่าเนื้อสัตว์ที่เป็นเนื้อ

หมูและปลา และรวมเนื้อสัตว์ทั้งหมดทั้งเนื้อวัวเนื้อควายปลาเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มซึ่งมีจำนวนสองเท่าของค่าข้าวสาร

เมื่อพิจารณาภาพย่อระดับหมู่บ้านจากรายจ่ายของหมู่ 2 ตำบลสวนแตงซึ่งเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กมีประชากรเพียง 352 คน โดยแจกแจงเป็นครัวเรือน ในรายการดำรงชีพ 2,624,331 จะพบว่าจ่ายค่าข้าวสาร 553,052 บาท ร้อยละ 21.27 ค่าเนื้อสัตว์ 1,005,660 บาท ร้อยละ 38.32 ในรายการนี้ มีรายจ่ายค่าซื้อเนื้อหมูเป็นจำนวน 547,550 บาท ร้อยละ 54.45 ของรายจ่ายค่าเนื้อสัตว์ ส่วนปลามีรายจ่ายรองจากเนื้อหมูจำนวน 385,486 บาท นอกจากนั้นมีรายจ่ายที่รองลงไปจากปลาเป็นค่าเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มซึ่งจัดทำหรือผลิตเองไม่ได้จำนวน 326,199 บาท และค่าไฟฟ้าน้ำประปา ก็อยู่ในสัดส่วนที่ไม่สูงนักจำนวน 252,125 จากจำนวนครัวเรือน 131 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 1,924 บาทต่อปี รายจ่ายด้านอาหารที่น่าสนใจคือรายจ่ายค่ากาแฟ จำนวน 111,854 บาท เฉลี่ยครัวเรือนจ่ายค่ากาแฟครัวเรือนละ 854 บาทต่อปี และเมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายสิ้นเปลืองรวม 1,133,218 บาท จำแนกเป็นค่าเหล้า เบียร์ 445,953 บาท ค่าบุหรื 274,061 บาท เฉลี่ยครัวเรือนจ่ายค่าเหล้าเบียร์ จำนวน 3,405 บาท และค่าบุหรืจำนวน 2,092 บาทงานสังคมซึ่งเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันจำนวน 302,547 เฉลี่ยครัวเรือนละ 2,310 บาท ขณะที่มีหนี้สิน 9,347,308 เฉลี่ยครัวเรือนละ 71,353 บาท

ลำดับที่	รายจ่าย	หมู่ 2 ตำบลสวนแตง
1	ค่าหนี้สิน	9,347,308
2	ค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ	2,624,331
3	ค่าผ่อนชำระทรัพย์สินสิ้นเปลืองไม่สิ้นเปลือง	1,847,156
4	ค่าเล่าเรียนบุตร	1,241,894
5	ค่าใช้จ่ายสิ้นเปลือง	1,133,218
6	ค่าใช้จ่ายในการเกษตร	893,225
7	ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงสัตว์	251,299
รวมค่าใช้จ่าย		16,978,431

และเมื่อมองภาพรวมของรายจ่ายภาคครัวเรือน ตำบลละแมและตำบลสวนแตง ตำบลละแมอีกครั้งหนึ่ง ครัวเรือนมีรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี 73,035 บาท โดยมีหนี้สิน 24,738 บาท ค่าดำรงชีวิต 15,898 บาท ค่าผ่อน 15,536 บาท ค่าสิ้นเปลือง 5,825 ค่าเล่าเรียน 5,000 ค่าการเกษตร 4,802 บาท ค่าเลี้ยงสัตว์ 1,237 บาทส่วนตำบลสวนแตง ครัวเรือนมีรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี 161,360 บาท โดยมีหนี้สิน 78,329 บาท ค่าดำรงชีวิต 28,630 บาท ค่าผ่อน 20,848 บาท ค่าสิ้นเปลือง 11,979 บาท ค่าเล่าเรียน 10,396 บาท ค่าการเกษตร 8,193 ค่าเลี้ยงสัตว์ 2,989 บาท ตามตารางสรุปรายจ่ายระดับครัวเรือน ดังนี้

รายการ		ตำบลละแม		ตำบลสวนแตง	
ลำดับ	รายการจ่าย	รายการรวม	รายการครัวเรือน	รายการรวม	รายการครัวเรือน
1	หนี้สิน	105,062,609	24,738	96,181,729	78,329
2	ดำรงชีวิต	67,522,170	15,898	35,157,072	28,630
3	ผ่อน	65,981,534	15,536	25,601,506	20,848
4	สิ้นเปลือง	24,739,752	5,825	14,709,980	11,979
5	ค่าเล่าเรียน	21,230,170	5,000	12,767,339	10,396
6	การเกษตร	20,392,745	4,802	10,061,544	8,193
7	เลี้ยงสัตว์	5,252,014	1,237	3,670,669	2,989
รายการรวม		310,180,994	73,035	198,149,839	161,360

เมื่อพิจารณารายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนต่อปีโดยภาพรวมถือว่าไม่มากนัก แต่ในความเป็นจริงครัวเรือนมีรายจ่ายมากกว่านี้ จากรายการที่ไม่ปรากฏในแผนชุมชน เช่น ค่าดำรงชีวิต ยังมีรายการจ่ายที่เป็นค่าผักผลไม้ ค่าอาหารสำเร็จรูป ค่าขนม ค่าพาหนะเดินทาง ค่าน้ำมันรถ ค่ารักษาพยาบาล ค่ายา และในส่วนค่าเล่าเรียน ในรายการจ่ายจริงมากกว่ารายการเฉลี่ยอาจเป็นสามเท่า และค่าการเกษตรมีรายการเฉพาะค่าปุ๋ยแต่ในความเป็นจริงยังมีค่าจ้าง ค่าขนส่งผลผลิตอีกหลายรายการ ส่วนค่าเลี้ยงสัตว์ยังมีค่าอาหาร ค่าจ้างค่าขนส่งผลผลิต เช่นกัน ดังนั้นรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีจึงมีจำนวนมากกว่าอย่างน้อยประมาณสองถึงสามเท่า

แต่อย่างไรก็ตามมีคำตอบที่น่าสนใจสำหรับเกษตรกรว่าผลที่ได้รับคือรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ในตำบลละแม รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 35,018 บาท ขณะที่ รายจ่าย 73,035 บาท ส่วนตำบลสวนแตงมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 32,000 บาท รายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือน 161,360 บาท จากข้อมูลนี้ก็ได้คำตอบชัดเจนแล้วว่าพืชเศรษฐกิจอย่างเดียวทั้งยางพาราและปาล์มน้ำมัน หรือผลไม้ไม่มีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ซึ่งครัวเรือนต้องย้อนมาจัดการทบทวนใหม่ว่าโดยภาพรวมดูเหมือนว่ามีรายได้ดีแต่ในความเป็นจริงมีรายจ่ายมากกว่า ในตำบลละแมมีรายจ่ายเป็นสองเท่าของรายได้ ขณะที่ตำบลสวนแตงมีรายจ่ายเป็น 5 เท่าของรายได้

เกษตรกรละแมจำเป็นต้องพลิกภาวะวิกฤตโดยการพึ่งตนเองด้านอาหารให้ได้โดยการสร้างแหล่งอาหารของครัวเรือนทั้งอาหารจากพืชและเนื้อสัตว์ด้วยการปลูกพืชอาหาร และเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะหมู เมื่อมีแหล่งอาหารจะทำให้ลดรายจ่ายด้านอาหารไปมาก ชุมชนต้องเรียนรู้ที่จะจัดการตนเองนำข้อมูลจากแผนชุมชนไปปรับเปลี่ยนวิธีคิดให้มีการพึ่งตนเองและพึ่งกันเองให้มากขึ้น โดยริเริ่มการตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นและฟุ่มเฟือยออก โดยเฉพาะค่าเหล้า บุหรี่ กาแฟ และรถยนต์ รถจักรยานยนต์ ตู้เย็น โทรทัศน์ให้มีเฉพาะที่จำเป็น รายจ่ายจะลดลงในขณะเดียวกันหนี้สินจะลดลงด้วย และมีความจำเป็นต้องปรับวิถีการบริโภคโดยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่เป็นอาหารหันไปบริโภคแบบเดิมให้มากกว่าการบริโภคจากสิ่งที่ต้องซื้อมาบริโภคสิ่งที่ทำเองได้เป็นการบริโภคแบบจารีตให้มากกว่าการบริโภคแบบนวัตกรรม โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานไว้ไปใช้ในครัวเรือนวิกฤตรายจ่ายจะลดลงได้อย่างน้อยให้เท่ากับ รายได้ก็ดีกว่าการได้เงินในอนาคตมาใช้

บทสรุปสำหรับฐานเศรษฐกิจและระบบเศรษฐกิจชุมชนละแม

จากฐานเศรษฐกิจของละแมนอกจากทรัพยากรธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์ในอดีตที่ ปัจจุบันเสื่อมโทรมลงถึงในระดับมีปัญหาทั้งป่า ดิน น้ำ และทะเล และรวมไปถึงภูมิอากาศที่ เปลี่ยนแปลงไปมีอุทกภัยและภาวะโลกร้อนล้วนกระทบต่อภาคการเกษตรและภาคการประมงทั้งสิ้น ในขณะที่เมื่อมองไปที่ผู้คนซึ่งทำการเกษตรละแมมีจุดได้เปรียบที่มีผู้คนวัยผลิตถึงร้อยละ 65 และมี ผู้คนวัยพึ่งพิงและวัยศึกษาเล่าเรียนร้อยละ 35 ในด้านภูมิปัญญาและศาสตร์ชาวบ้านที่เป็น ฐานเศรษฐกิจละแมยังมีภูมิปัญญาที่ยังสมสมัยมากมายทั้งภูมิปัญญาในด้านการดูแลสุขภาพภูมิ ปัญญาในด้านการแพทย์แผนไทยทั้งยาสมุนไพร การนวดเพื่อสุขภาพ ภูมิปัญญาด้านการต่อกระดูก ตลอดจนภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับเครื่องมือในการประกอบอาชีพเช่น การทำเรือใบโบราณเพื่อใช้เป็น เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำเพื่อลดต้นทุนในช่วงที่น้ำมันแพงและเพื่อให้เรือใบโบราณมีความยั่งยืนอยู่ คู่กับชาวประมงได้ต่อยอดบูรณาการเป็นประเพณีแข่งเรือใบโบราณในวันสงกรานต์เพื่อความยั่งยืน ของภูมิปัญญา ตลอดจนภูมิปัญญาในการฟื้นฟูระบบอินทรีย์ชีวภาพในการทำการเกษตรที่มีการต่อยอด บูรณาการตามยุคสมัยเพื่อใช้ในการปลูกพืชอาหารและพืชเศรษฐกิจได้ผลดีเป็นการฟื้นฟู ทรัพยากรดินให้ดินอุดมสมบูรณ์นำไปสู่ความยั่งยืนในการทำการเกษตร

ในด้านศาสตร์และเทคโนโลยีภายนอกกรณีสารเคมีและปุ๋ยเคมีที่มาพร้อมกับพืชเศรษฐกิจ ซึ่งมีทั้งมิติที่เป็นคุณในเรื่องให้ผลผลิตที่รวดเร็วและให้ผลผลิตมากในระยะแรกๆ ในขณะที่มีมิติที่ เป็นโทษมากทั้งต่อทรัพยากรธรรมชาติป่าที่มีการทำลายอย่างรวดเร็วดินที่เสื่อมโทรมเพราะขาดธาตุ อาหารขาดจุลินทรีย์ในดิน น้ำมีสารเคมีปนเปื้อนในแหล่งน้ำเป็นพิษทั้งต่อคนและสัตว์ และทะเลที่ เป็นระบบนิเวศที่ต่อเนื่องจากระบบนิเวศแม่น้ำลำคลองส่งผลต่อสัตว์น้ำวัยอ่อนบริเวณปากแม่น้ำ และสารเคมีทำให้ระบบนิเวศทางทะเลเสื่อมโทรม และสุขภาพของผู้คนทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ได้รับ ผลจากสารเคมีและปุ๋ยเคมีนำมาซึ่งโรคไม่ทราบสาเหตุซึ่งนับเป็นปัจจัยเสี่ยงสำหรับเกษตรกรและ ผู้บริโภคตลอดจนสัตว์บกและสัตว์น้ำทั้งในแหล่งน้ำและทะเล ตลอดจนระบบนิเวศที่ได้รับแรงกระทบ จากระบบอุตสาหกรรมในระบบทุนนิยม สถานประกอบการร้านอาหารและที่พักขายหาดปล่อยน้ำ เสียลงทะเล และเรือประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่ที่จับสัตว์น้ำทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่เรืออวนรุน อวนลากที่ทำลายสัตว์น้ำขนาดเล็ก และอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ล้วนทำลายฐานทรัพยากรทางทะเล ส่งผลไปสู่ความยากจนของประมงชายฝั่ง การเพาะเลี้ยงชายฝั่งทั้งการเลี้ยงกุ้งและเลี้ยงปลาที่ทำลาย ระบบนิเวศป่าชายเลนและการปล่อยน้ำเสียจากนาุ้งลงทะเลทำลายสัตว์น้ำขนาดเล็กและน้ำทะเล เป็นพิษจึงทำให้เป็นทั้งโทษและปัจจัยเสี่ยง และส่งแรงกระทบไปยังสุขภาพของผู้คนและชุมชนที่ ส่งผลไปถึงสภาวะแวดล้อมที่เป็นพิษกระทบต่อสุขภาพโดยเฉพาะอากาศและน้ำที่ปนเปื้อนสารเคมี ส่วนปัจจัย พื้นฐานเช่น สาธารณูปโภคทั้งถนน การติดต่อสื่อสารเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนา

เศรษฐกิจ แต่อำนาจและฐานอำนาจของการเมืองท้องถิ่นมีผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนภาคการประมงชายฝั่งกรณีอวนรุนอวนลากที่เกี่ยวข้องอยู่กับผู้มีอำนาจทั้งในชุมชนและนอกชุมชน และราคายางพาราและปาล์มน้ำมันที่เกี่ยวข้องกับภายนอกชุมชน อีกส่วนหนึ่งในเรื่องของแหล่งอบายมุขและยาเสพติดในชุมชนปรากฏแหล่งการพนันและวัยรุ่นติดยาเสพติดที่ส่งผลต่อประชากรวัยผลิตในอนาคต

สำหรับระบบเศรษฐกิจชุมชนในภาคเกษตรและภาคการประมง ภาคการเกษตรที่เกษตรกรปลูกพืชเชิงเดี่ยวยางพาราและปาล์มน้ำมัน และกล้วยหอมทองส่งออกประเทศญี่ปุ่นซึ่งปลูกเฉพาะกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควาต์เป็นพืชเศรษฐกิจหลักและมีพืชเศรษฐกิจรองเป็นผลไม้ เงาะ ทุเรียน มังคุด กาแฟ มะพร้าว และภาคการประมงมีการทำประมงชายฝั่งในภาวะที่ทะเลเสื่อมโทรมก็จริง แต่คาดว่าสภาพสัตว์น้ำก็จะคงตัวอยู่ในภาวะนี้ หากพิจารณารายได้รายจ่ายในปี 2551-2552 ซึ่งเป็นช่วงที่ผลผลิตเต็มที่แล้ว รายจ่ายมากกว่ารายได้และมีหนี้สิน และรายจ่ายหนี้สินเป็นรายจ่ายที่สูงที่สุด ส่วนรายจ่ายรองลงมาเป็นการดำรงชีวิตที่เป็นอาหารเป็นหลัก ในกรณีดังกล่าวนี้จำเป็นต้องจัดการในเรื่องรายได้รายจ่าย ในกรณีรายได้หากดูที่ผลผลิตการเพิ่มขึ้นของรายได้คงไม่มากนัก นอกจากต้องเพิ่มอาชีพเสริมซึ่งสามารถทำได้ การเพิ่มอาชีพเสริมนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลอาจจำเป็นต้องวางแผนการพัฒนาอาชีพเสริมอย่างจริงจัง เพราะโดยปกติชุมชนละม่อมมีอาชีพเสริมน้อย และสิ่งที่ทำได้ทันทีคือการเพิ่มแหล่งอาหารรอบบ้านหรือในสวน โดยปกติในละม่อมมีแหล่งอาหารน้อยมากทั้งพืชและสัตว์ จึงจำเป็นต้องปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อให้รายจ่ายลดลงโดยใช้กระบวนการจัดการ ในส่วนของการผลิตเมื่อพิจารณารายจ่ายด้านการเกษตรและเลี้ยงสัตว์เป็นรายจ่ายที่น้อยเมื่อเทียบกับอาหาร เสื้อผ้า ค่าสังคม รายจ่ายสิ้นเปลืองและค่าผ่อนสินค้าสิ่งฟุ่มเฟือย หากไม่มีการจัดการครัวเรือนต้องประสบกับปัญหา รายจ่ายมากกว่ารายได้เพิ่มขึ้นเพราะสินค้ามีราคาแพงขึ้นตามลำดับ และประการสำคัญครัวเรือนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการดำเนินชีวิตใหม่ แม้ว่าข้อมูลจากแผนชุมชนไม่แม่นยำตรงทั้งหมดแต่สะท้อนสภาพปัญหาที่ชัดเจนที่สมควรแก่การนำมาเป็นบทเรียนหรือข้อมูลในการจัดการชีวิตได้ในระดับที่สำคัญ

บทที่ 5

บทสรุปเพื่อการพัฒนา

การวิจัยเรื่องบริบทเศรษฐกิจและทุนทางสังคมชุมชนอำเภอละแม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของชุมชนอำเภอละแมในบริบทการเปลี่ยนแปลงเพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของชุมชน ค้นหาทุนทางสังคมของชุมชนอำเภอละแมที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชน และเพื่อทำความเข้าใจฐานเศรษฐกิจที่ส่งผลไปสู่ระบบเศรษฐกิจของชุมชนละแม ดำเนินการวิจัยในพื้นที่อำเภอละแม จังหวัดชุมพรทั้ง 4 ตำบล คือ ตำบลละแม ตำบลสวนแตง ตำบลทุ่งหลวง ตำบลทุ่งควัววัด โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ที่เน้นการเล่าเรื่อง การจัดเวทีชุมชน และจัดกลุ่มสนทนา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีอุปนัยโดยใช้แนวคิดการวิเคราะห์ชุมชน การจำแนกชนิดในเหตุการณ์โดยไม่ใช้ทฤษฎีแต่ใช้ความเหมาะสมของข้อมูล ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ของชุมชนแบบองค์รวมและค้นพบปัญหาที่นำไปสู่การออกแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองของชุมชนท้องถิ่น

ผลการวิจัย

1. พัฒนาการชุมชนละแมในบริบทการเปลี่ยนแปลง

ชุมชนละแมมีพัฒนาการเมื่อร้อยห้าสิบปีที่ผ่านมาโดยสันนิษฐานว่าเกิดชุมชนแรกขึ้นในผืนป่าเมืองหลังสวนในช่วงที่มีฐานะเป็นเมืองจัตวาเป็นชุมชนชายฝั่งทะเลแถบบริเวณปากน้ำละแมโดยสัมพันธ์อยู่กับชุมชนปากน้ำหลังสวนเพราะสามารถไปมาติดต่อกันได้ทางทะเลซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมเส้นทางเดียวในขณะนั้น เมื่อมีผู้คนอพยพเข้าไปทำมาหากินตั้งบ้านเรือนมากขึ้นพัฒนาเป็นหมู่บ้านและเป็นตำบลเรียกขานกันว่าตำบลละแมตามตำนานของชุมชน ละแมเป็นตำบลในอำเภอลังสวนอยู่ยาวนานราว 4 ศตวรรษ และพัฒนาเป็นกิ่งอำเภอในอำเภอลังสวนในปี 2514 โดยแยกตำบลละแมเป็น 3 ตำบลคือ ตำบลละแม ตำบลสวนแตงและตำบลทุ่งหลวง และเมื่อฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอละแม ในจังหวัดชุมพรเมื่อปี 2520 โดยแยกส่วนหนึ่งของตำบลทุ่งหลวงออกเป็นตำบลทุ่งควัววัด ทำให้อำเภอละแมมี 4 ตำบล ละแมมีฐานะเป็นอำเภอหลังสุดและเป็นอำเภอใต้สุดของจังหวัดชุมพรอยู่ห่างจากจังหวัดชุมพรประมาณ 98 กิโลเมตร มีพื้นที่ 340 ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอลังสวนที่ตำบลหาดยายและตำบลคลองขนาน ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอพะโต๊ะที่ตำบลปากทรง ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอท่าชนะที่ตำบลคันธุลีและทิศตะวันออกติดต่อกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทยซึ่งมีความยาวของฝั่งทะเลประมาณ 18 กิโลเมตร สภาพทางภูมิศาสตร์ของละแมเป็นพื้นที่ตัดขวางลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปยังทิศตะวันออก

สภาพภูมิศาสตร์ของละแมเป็นภูเขาเนินควนสลับพื้นที่ราบสูงสภาพพื้นที่ค่อยๆลาดต่ำไปทางทิศตะวันออกทำให้เกิดพื้นที่ราบและที่ราบชายฝั่งทะเล พื้นที่แบ่งเป็น 3 โซน คือ โซนภูเขาที่สูงและเนินควน โซนที่ราบที่ราบลุ่ม และโซนฝั่งทะเล จากสภาพทางภูมิศาสตร์ในอดีตส่งผลให้เกิดภูมิโนเวศที่สมบูรณ์ที่มีระบบนิเวศที่หลากหลายจากภูเขาสูงสู่ทะเลกว้างที่ประกอบด้วยระบบนิเวศ 6 ระบบคือ ระบบนิเวศภูเขาสูงและป่าดงดิบ ระบบนิเวศแม่น้ำและลำคลอง ระบบนิเวศเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ระบบนิเวศปากแม่น้ำ ระบบนิเวศชายฝั่ง และระบบนิเวศทางทะเล ระบบนิเวศที่หลากหลายเหล่านี้เป็นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญทำให้ชุมชนละแมดำรงอยู่และเติบโตก้าวหน้าในเวลาต่อมา

ลักษณะความเป็นชุมชนท้องถิ่นของละแมแบ่งพื้นที่การปกครองเป็น 4 ตำบล 47 หมู่บ้าน โดยตำบลละแม มี 20 หมู่บ้าน ตำบลสวนแดง 10 หมู่บ้าน ตำบลทุ่งหลวง 9 หมู่บ้าน และตำบลทุ่งควาต์ 8 หมู่บ้าน ประชากรรวมมีจำนวน 27,643 คน โดยมีผู้ชายมากกว่าผู้หญิงเล็กน้อย คือผู้ชาย 13,921 คน และผู้หญิง 13,772 คน มีครัวเรือน 8,842 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 65 อยู่ในวัยทำงานหรือวัยผลิต อีกร้อยละ 35 เป็นประชากรวัยพึ่งพิงและศึกษาเล่าเรียน ประชากรประกอบด้วยชาวตำบลละแมดั้งเดิมซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนน้อยมากประมาณร้อยละ 10 ปัจจุบันอยู่แถบฝั่งทะเล และร้อยละ 90 เป็นผู้อพยพย้ายถิ่นมาจากจังหวัดในภาคใต้ ภาคกลางและภาคอีสาน โดยเฉพาะจากจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง เข้ามาจับจองพื้นที่ป่าเพื่อทำมาหากินและประชากรร้อยละ 85 เป็นผู้อพยพมาจากนครศรีธรรมราช นอกจากนั้นเป็นผู้คนจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี เกาะสมุย ภาคกลางจากจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี นครปฐม กาญจนบุรี สุพรรณบุรี และภาคอีสานจากจังหวัดอุบลราชธานี สุรินทร์ ยโสธร บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ชัยภูมิ เลย ร้อยเอ็ด อุตรธานี นครราชสีมา และยังมีประชากรแฝงที่เป็นแรงงานต่างด้าวทั้งพม่ามอญทะวายอีกจำนวนหนึ่ง สังคมละแมจึงเป็นสังคมหลากหลายวัฒนธรรมในลักษณะสังคมพหุลักษณะที่ยังไม่สามารถประสานกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันแม้เวลาจะผ่านมานานถึง 5 ทศวรรษก็ตาม

“ภาคเมือง” ของละแมมีขนาดเล็ก ศูนย์กลางคือที่ว่าการอำเภอละแม ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 9 ตำบลละแม แวดล้อมด้วยสถานีตำรวจ และสำนักงานที่เป็นหน่วยงานของกระทรวง ต่างๆ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ ประมงอำเภอ และอื่นๆ ตลอดจนสำนักงานด้านการศึกษา และโรงพยาบาล อำเภอละแมได้พัฒนาชัดเจนขึ้นมีการก่อสร้างอาคารที่ว่าการอำเภอใหม่ในบริเวณเดียวกันทำให้มีความสง่าเพิ่มขึ้นและมีอำนาจมากขึ้น มีการจัดระบบระเบียบมากขึ้นและผู้คนที่มาติดต่อราชการดูคึกคักมีชีวิตชีวาตามสภาพสังคมวัฒนธรรมและการเมืองตลอดจนเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป องค์ประกอบของภาคเมืองละแมทางด้านตะวันออกเป็นสถานีรถไฟละแมซึ่งเป็นศูนย์กลางชุมชนเมื่อห้าทศวรรษที่ผ่านมาบริเวณด้านหน้าสถานีรถไฟปัจจุบันเป็นศูนย์กลางการค้าขายและธุรกิจบริการขนาดเล็กและธนาคารซึ่งมีธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและธนาคารไทยพาณิชย์ บริเวณดังกล่าวเรียกว่า “ตลาดละแม” เป็นศูนย์กลางการค้าขาย การคมนาคมขนส่ง การติดต่อสื่อสาร และการบริการ รวมทั้งตลาดสด แสดงความเป็นภาคเมืองอำเภอละแมที่เป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากศูนย์กลางราชการ ตลาดละแมมีการก่อสร้างอาคารถาวรเป็นห้องแถวที่สร้างด้วยไม้เป็นหลัก ปัจจุบันมี

สิ่งก่อสร้างเป็นตึกแถว รวมเรียกว่า “ตลาด” เป็นองค์ประกอบที่แสดงฐานะและอำนาจของภาคเมือง ปัจจุบันเกิด“ตลาดละแแม่เมืองใหม่” ศูนย์กลางการค้าขายใหม่ที่พัฒนาภาคเมืองของละแแม่ให้มีขนาดใหญ่ขึ้นและมีบทบาทในละแแม่ด้วยระบบบริหารจัดการของนายทุนชาวจีนที่สร้างความร่ำรวยและฐานะทางสังคมขึ้นเมื่อครั้งเป็นผู้สัมปทานป่าตั้งแต่ในทศวรรษ 2500 ยาวนานถึง 30 ปี และเป็นผู้บุกเบิกผืนป่าละแแม่ให้ผู้คนเกือบทั่วประเทศได้เข้าไปจับจองเป็นพื้นที่ทำมาหากินตั้งถิ่นฐานเกิดเป็นชุมชนละแแม่พร้อมกับการหายไปของพื้นที่ป่าอย่างถาวร ก่อนปี 2516 ละแแม่มีเส้นทางคมนาคมขนส่งสายหลักคือ ทางรถไฟ และทางทะเลเป็นเส้นทางการอพยพเข้าสู่ป่าละแแม่ ทางรถไฟมีสถานีละแแม่และสถานีบ้านดวด ตั้งแต่ปี 2516 เป็นต้นมาเส้นทางสายหลักเปลี่ยนเป็นเส้นทางรถยนต์มีทางหลวงสาย 41 หรือถนนเอเชียตัดผ่าน เปิดอำเภอละแแม่ให้เป็นที่รู้จักและเป็นเส้นทางอพยพเข้าสู่ป่าละแแม่เพิ่มขึ้น และมีการพัฒนาเส้นทางรถยนต์ให้เป็นฐานเศรษฐกิจภายในอำเภอให้เชื่อมโยงกันได้ทุกตำบลและทุกหมู่บ้านเพื่อขนส่งผลผลิตทางการเกษตรทั้งพืชไร่ ไม้ผล ยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน ตลอดจนการเดินทางของผู้คนให้สะดวกขึ้น ส่วนทางชายฝั่งทะเลมีถนนเลียบชายฝั่งที่ทำให้การขนส่งผลผลิตทางทะเลมีความสะดวกและรวดเร็ว เส้นทางระหว่างตำบลและหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยางนอกจากนั้นมีถนนหินคลุก ถนนลูกรัง และถนนดิน

สำหรับพัฒนาการของชุมชนละแแม่นั้นเกี่ยวข้องกับเมืองหลังสวนและเชื่อมโยงอยู่กับเมืองชุมพรในฐานะหลังสวนเป็นเมืองบริวารของเมืองชุมพร เดิมละแแม่เป็นผืนป่าดงดิบของเมืองหลังสวน ในอดีตขณะที่เมืองหลังสวนเป็นเมืองบริวารของเมืองชุมพร และเกี่ยวข้องกับเมืองชุมพรในฐานะเมืองศูนย์กลางการปกครอง และในขณะที่เมืองหลังสวนเป็นเมืองในศูนย์กลางการปกครองของกรุงเทพฯ ได้มีผู้คนเข้าไปทำมาหากินเกิดเป็นชุมชนหมู่บ้าน และต่อมาเกิดเป็นตำบลในอำเภอหลังสวน กำเนิดของละแแม่จึงเชื่อมโยงเป็นวัฒนธรรมเดียวกับหลังสวนและชุมพรสำหรับเมืองชุมพรนั้นปรากฏหลักฐานชื่อเมืองครั้งแรกในตำนานพระธาตุเมืองนครในปีพุทธศักราช 1079 ในสมัยพระเจ้าศรีธรรมโศกราชในฐานะเมืองสิบสองนักษัตรถือตราแพะเป็นตราประจำเมือง และในสมัยอยุธยาปรากฏชื่อเป็นเมืองตรีในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ พุทธศักราช 1997 โดยมีเมืองในการปกครอง 6 เมืองคือ เมืองหลังสวน เมืองกำเนิดนพคุณ เมืองกระบี่ เมืองระนอง เมืองมะลิวันและเมืองสรี เมืองชุมพรเป็นเมืองตรีอยู่ยาวนานถึงกรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองเป็นแบบมณฑลและเมืองชุมพรเป็นที่ตั้งมณฑลชุมพรมีตระกูล ณ ระนอง พระยารัตนเศรษฐี เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลชุมพร มีเมืองในปกครอง 5 เมือง คือเมืองกำเนิดนพคุณ เมืองชุมพร เมืองหลังสวน เมืองไชยา และเมืองกาญจนดิษฐ์ และในขณะนั้นเมืองหลังสวนมีพระจุฑาธุชธาดาเป็นผู้นำราชการเมือง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 ฐานะทางการเมืองคล้อยอยู่ในภาวะขาดดุล ปี 2475จึงยุบมณฑลชุมพรเป็นจังหวัดชุมพร เมืองชุมพรมีฐานะเป็นจังหวัดมาจนถึงปัจจุบัน 79 ปี หลังจากเป็นเมืองมายาวนาน 745 ปี ในฐานะเมืองด่านที่ต้องเผชิญกับศึกสงครามและมีบทบาทในการรักษาเอกราชของไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์รัชกาลปัจจุบัน ได้มีชาวมุสลิมเป็นจำนวนมากที่ต้องพลีชีพเพื่อปกป้องเมืองมานับครั้งและนับชีวิตไม่ถ้วนได้หล่อหลอมบ่มเพาะสร้างสม

ชนบทรรมนิยมวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะ ปัจจุบันที่มีฐานะเป็นจังหวัดมีอำเภอในเขตปกครอง 8 อำเภอ คือ อำเภอเมือง ปะทิว ท่าชะ สวี ทุ่งตะโก หลังสวน พะโต๊ะ และละแม เมืองชุมพรที่เคยเป็นเมืองเคหะรัยทั้งจากสภาพทางภูมิศาสตร์ภัยธรรมชาติและการรุกรานของข้าศึกและพื้นที่ยากจน ปัจจุบันเป็นเมืองอยู่เย็นเป็นสุขและเมืองน่าอยู่ตามชื่อเมืองและมีฐานะทางเศรษฐกิจดีมีรายได้สูงจากพืชเศรษฐกิจทั้งผลไม้ ยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน พลิกผันเป็นจังหวัดร่ำรวยแห่งหนึ่ง

ส่วนเมืองหลังสวนปรากฏชื่อเป็นเมืองในศูนย์กลางการปกครองของเมืองชุมพรในสมัยอยุธยา ในยุคโบราณเป็นที่อยู่ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ได้มีการขุดพบเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อราว 3,000 ปีทั้งขวานหินขัดสมัยใหม่ ขวานหินมีบา ในแถบบริเวณริมฝั่งแม่น้ำหลังสวน ตำบลปังหวาน อำเภอพะโต๊ะ เมืองหลังสวนมีบทบาทเป็นชุมชนท่าเรือข้ามคาบสมุทรระหว่างอ่าวไทยมหาสมุทรแปซิฟิกและฝั่งอันดามันมหาสมุทรอินเดีย เป็นชุมชนเกษตรกรรมขนาดเล็กภายใต้การปกครองของเมืองชุมพร ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้แยกการปกครองออกจากเมืองชุมพรยกฐานะเป็นหัวเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ เพื่อเปลี่ยนระบบจัดเก็บภาษีเป็นระบบภาษีแบบเหมาเมือง มีชาวจีนตระกูล ณ ระนอง พระจุฑาธุชธาดาธาดาเป็นผู้นำราชการเมืองซึ่งมีที่ทำการเมืองอยู่บริเวณถนนหน้าวัดขันเงินบริเวณที่เป็นตลาดสดเทศบาลเมืองหลังสวนและศูนย์กลางการค้าแห่งใหม่ในปัจจุบัน ในการแยกเมืองหลังสวนออกจากเมืองชุมพรนั้นเพื่อจัดระบบภาษีแบบเหมาเมืองเนื่องจากเมืองหลังสวนมีแรมมากและเพื่อต้องการให้การค้าแร่ดีบุกมีเจ้าเมืองเป็นผู้เก็บภาษีและพัฒนาการค้าส่งภาษีให้กรุงเทพฯ ทำให้เมืองหลังสวนจัดส่งภาษีให้รัฐได้สูงขึ้นมากจากปีละ 108 ชั่ง เป็น 229 ชั่ง มากกว่าเมืองใดๆ ในเมืองชุมพร ในขณะที่ชาวบ้านยากจนในช่วงดังกล่าวนี้ราษฎรชาวไทยจึงได้รวมตัวเป็นอั้งยี่โดยเริ่มต้นที่เมืองชุมพรออกปล้นสะดมช่องสุ่มกำลังต่อต้านเจ้าเมืองชาวจีน เมืองหลังสวนมีอั้งยี่กลุ่มใหญ่เรียกว่าอั้งยี่หินหัวควายหัวหน้าใหญ่เป็นพระสงฆ์ระดับสมภารได้รับการยกย่องจากสมาชิกให้เป็นพระเมธา นักปราชญ์ ระดับรองเป็นกรมการเมือง ใ้ชีวิตเป็นที่ประชุม เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ตั้งมณฑลชุมพรในปี 2439 นั้น ผู้ว่าราชการเมืองหลังสวนทำให้การค้าแร่ดีบุกเจริญขึ้นมากเป็นเมืองที่มีการทำแร่ดีบุกเป็นล่ำเป็นสันเมืองเดียวในมณฑลชุมพร ต่อมาปี 2459 เมื่อประเทศชาติอยู่ในภาวะตกต่ำอันเนื่องจากสงคราม ยุบมณฑลชุมพรเปลี่ยนเมืองเป็นจังหวัด หลังสวนมีฐานะเป็นจังหวัดหลังสวน ผู้ว่าราชการเมืองเปลี่ยนเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด จังหวัดหลังสวนมีอำเภอในการปกครอง 4 อำเภอคือ อำเภอเมือง อำเภอสวี อำเภอพะโต๊ะ และอำเภอประสงค์ และขณะนั้นชุมชนละแมเป็นหมู่บ้านห่างไกลของอำเภอเมือง ในปี 2468 ยุบจังหวัดหลังสวนเป็นอำเภอขันเงินในจังหวัดชุมพรในปี 2475 และเปลี่ยนเป็นอำเภอหลังสวนในปี 2481 และในปี 2492 ยกฐานะเป็นอำเภอชั้นเอกในจังหวัดชุมพร จากการดำรงฐานะเป็นเมืองตั้งแต่ปี 1997 ยาวนานถึง 462 ปี และเป็นจังหวัดตั้งแต่ปี 2459-2475 นาน 16 ปี เป็นอำเภอมาตั้งแต่ปี 2475-2481 และ ปี 2481 ถึงปัจจุบันปี 2554 ยาวนาน 73 ปี รวมอายุของเมืองหลังสวน จังหวัดหลังสวน อำเภอหลังสวนยาวนาน

อย่างน้อย 564 ปี ได้สร้างและสั่งสมสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีทั้งวัฒนธรรมประเพณีตามคติในพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนตามคติชาวบ้านมาอย่างเหนียวแน่นรวมทั้งชุมชนละแวกดั้งเดิมแถบริมฝั่งทะเล บ้านดวดหนองหอย เขาหลวงซึ่งเป็นพื้นที่ป่าของเมืองหลังสวนและถือเป็นชุมชนในหลังสวนด้วย

สำหรับพัฒนาการการเกิดชุมชนละแวกในผืนป่าเมืองหลังสวนนั้น ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าในผืนป่าดงดิบของเมืองหลังสวนทางด้านทิศใต้มีผู้คนเข้าไปก่อสร้างบ้านเรือนอยู่ตั้งแต่เมื่อใด แต่ได้มีตำนานเล่าขานกันว่าชุมชนดั้งเดิมของละแวกเดิมอยู่ในผืนป่าเมืองหลังสวนสวนแถบชายฝั่งทะเลบริเวณปากน้ำละแวกปัจจุบันคือบริเวณปากคลองละแวกเรียกขานกันว่า “ปากแหม” เป็นชุมชนขนาดเล็กประมาณ 10-20 ครัวเรือน เกิดเป็นชุมชนชายฝั่งทะเลหรือชุมชนประมงมาแล้วประมาณ 150 ปี และต่อมามีกลุ่มคนจากทางใต้ของผืนป่าเข้าไปทำนาในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มทางฝั่งซ้ายของสถานีรถไฟละแวกเรียกขานกันว่าบ้านดวดเป็นชุมชนชาวนาชาวไร่ ต่อจากนั้นก็มีการตั้งจากอำเภอหลังสวนและอำเภอประจักษ์เข้าไปทำนาปลูกพืชไร่และเลี้ยงควายฝูง ประมาณทศวรรษ 2490 ก็มีผู้คนทั้งจากหลังสวนและหนองหอยเข้าไปมากเข้าและมีชาวเกาะสมุยมาทำประมงและปลูกมะพร้าวในทศวรรษ 2500 เมื่อประเทศได้พัฒนาเศรษฐกิจตามระบบทุนนิยมเต็มรูปแบบได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นได้เปิดผืนป่าดงดิบอำเภอหลังสวนซึ่งเป็นป่าดิบชื้นที่สมบูรณ์ผืนใหญ่ของเมืองหลังสวนให้เอกชนเข้าไปตัดไม้ด้วยระบบสัมปทานยาวนาน 30 ปี ป่าผืนใหญ่ติดตำบลรถไฟได้ถูกตัดโค่นต่อเนื่องยาวนาน เรื่องราวการเปิดผืนป่าดงดิบได้แพร่กระจายไปทั่วประเทศทำให้ผู้คนอพยพทะลักเข้าสู่ผืนป่าอำเภอหลังสวนที่เป็นตำบลละแวก ผู้คนที่อพยพได้ตัดป่าต่อจากบริษัทสัมปทานเปลี่ยนป่าเป็นพื้นที่ปลูกข้าวไร่และพืชไร่ในระยะแรกและปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ประเภท ยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันตามนโยบายการส่งเสริมของทางราชการ ผู้คนจากทุกสารทิศได้หลั่งไหลเข้าไปจับจองพื้นที่ป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจสร้างที่พักอาศัยเกิดเป็นบ้านเรือนกระจายไปในผืนป่าตั้งแต่ชายฝั่งทะเลทางด้านตะวันออกขยายไปด้านตะวันตกตั้งแต่ทศวรรษ 2490-2530 ยาวนานเกือบ 50 ปี ผู้คนที่อพยพเข้าไปมากคือชาวนาจากลุ่มน้ำปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งประสบปัญหาการค้าข้าวที่ส่งผลกระทบต่อชาวนาอย่างแสนสาหัสเพราะไม่มีอาชีพอย่างอื่น ประกอบกับประสบวาทภัยแล้งมฤตุมฤกในปี 2505 พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังที่ครอบคลุมพื้นที่อำเภอปากพนัง เขียวใหญ่ หัวไทร ชะอวด ตกอยู่ในภาวะยากจน รวมทั้งพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาซึ่งประกอบด้วยสงขลาและพัทลุง ต่อมาประสบปัญหาอุทกภัยในปี 2518 และปี 2531 เกิดการอพยพออกไปหาพื้นที่ทำกินใหม่อาชีพใหม่มุ่งสู่ผืนป่าอำเภอหลังสวนหลายระลอกส่งผลให้ประชากรละแวกเป็นผู้อพยพไปจากจังหวัดนครศรีธรรมราชมากที่สุดถึงร้อยละ 85 ป่าดงดิบรกชัฏได้ถูกเปลี่ยนสภาพตามการพัฒนาเศรษฐกิจระบบทุนนิยมเกิดเป็นชุมชนเป็นหมู่บ้านและตำบลขึ้นในผืนป่าอำเภอหลังสวนจนถึงปี 2513 แยกเป็นกิ่งอำเภอละแวกในอำเภอหลังสวน และในปี 2520 ยกฐานะเป็นอำเภอละแวก อำเภอทางใต้สุดของจังหวัดชุมพร

ลักษณะการเกิดชุมชนในพื้นที่ละแวกซึ่งมีความหลากหลายตามภูมิโนเวศสามารถจำแนกตามภูมิโนเวศเป็น 2 ภูมิโนเวศ คือ 1) ชุมชนดั้งเดิม จำแนกเป็น (1) ชุมชนชายฝั่งทะเล : ชุมชนชาวประมง เป็นชุมชนแรกของละแวกสันนิษฐานว่าน่าจะเกิดในช่วงปี 2420-2444 ที่มีการกวาดล้างอั้งยี่อาจมีกลุ่มหนึ่งหนีออกจากทะเลแล้วมาตั้งถิ่นฐานในแถบป่าปากน้ำละแวกซึ่งต่อมาเป็นป่าคุ้มครองและป่าสงวนแห่งชาติดำเนินชีวิตด้วยการทำประมงพื้นบ้านถึงปัจจุบันต่อมาบางครัวเรือนได้อพยพไปทำสวนเมื่อทางราชการได้โอนพื้นที่ให้เป็นที่ตั้งมหาวิทยาลัยแม่โจ้เมื่อปี 2531 สำหรับในทศวรรษ 2500 มีคนที่มาจากถิ่นอื่นที่เข้ามาตั้งรกรากโดยมีอาชีพค้าขาย และทำประมง เมื่อบ้านเรือนขยายตัวมากขึ้นปากน้ำละแวกจึงเป็นจุดขนถ่ายสินค้าต่าง ๆ โดยเฉพาะเกลือซึ่งบรรทุกมากับเรือสำเภาจากจังหวัดเพชรบุรีนำมาขายที่หัวเมืองชายฝั่งภาคใต้ก็ได้แะส่งที่ปากน้ำละแวกด้วย (2) ชุมชนในป่าบก : ชุมชนชาวนาชาวไร่ชาวนา สวน แถบบ้านดวด เป็นชุมชนในป่าบกชุมชนแรกในผืนป่าที่เป็นที่ราบลุ่มใกล้ชายฝั่งทะเลเรียกว่า“บ้านดวด”เป็นพื้นที่ที่รกร้างดำเนินชีวิตมาโดยพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองแบบอัตคัดขัดสนแต่มีผู้นำเป็นที่พึ่งคอยให้ความช่วยเหลือ คือ นายตั้งแพประสิทธิ์ เป็นคนดีมีศีลธรรม การทำมาหากินของส่วนใหญ่ทำนา สวน เลือกระจุต ปลุกพืชไร่ไว้เพื่อบริโภคเป็นหลักและส่วนหนึ่งนำไปขายเพื่อใช้จ่ายเป็นค่าเสื้อผ้าและอื่น ๆ ที่ไม่สามารถหาได้จากป่าและไม่สามารถทำเองได้ เมื่อมีผู้คนขยายพื้นที่ทำมาหากินเข้าไปในเขตป่าลึกเข้าก็มีการตั้งบ้านเรือนเกิดเป็นหย่อมบ้านเป็นชุมชนมากขึ้น โดยมีผู้คนในเมืองหลวงสวนขยายที่ทำกินเข้าไปในป่าและผู้คนจากหนองหวาย อำเภอประจักษ์ชัยพื้นที่ทำกินเข้ามาในเขตป่าบกโดยเข้ามาเพื่อเลี้ยงควายฝูง ถางป่าเพื่อปลุกพืชไร่ ทำไร่ข้าว และปรับพื้นที่ป่าที่เป็นที่ราบลุ่มให้เป็นที่ทำนา ส่วนทางฝั่งทะเลก็มีผู้ขยายพื้นที่ทำประมงชายฝั่งมายังชายฝั่งที่ยังเป็นป่า เพราะป่าจรดชายฝั่งทะเลทั้งป่าพรุและป่าเลนเมื่อเกิดชุมชนขึ้นทั้งในบริเวณป่าบกและชายฝั่งทะเลเป็นหย่อม ๆ หรือเป็นกลุ่ม ๆ หลายกลุ่มบ้าน โดยมีการแยกหมู่บ้านออกไปเรื่อย ๆ เมื่อมีหมู่บ้านมากขึ้นก็ตั้งเป็นตำบลละแวก ในอำเภอหลังสวนประมาณช่วงปี 2475-2481 โดยเกิดหย่อมบ้านเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งหนองหวาย เขาหลวง ละแวกมีฐานะเป็นตำบลมายาวนานประมาณ 5 ทศวรรษ ปี 2514 ยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอละแวก ในอำเภอหลังสวนเนื่องจากราษฎรร้องเรียนเรื่องการติดต่องานราชการลำบาก 2) ชุมชนบุกเบิกใหม่ : ชุมชนยุคทุนนิยม เป็นชาวนาชาวนาใหม่เกิดจากผู้อพยพเข้าสู่ผืนป่าละแวกเพื่อทำสวนปลุกพืชเศรษฐกิจใหม่อย่างพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน หลังจากรัฐเปิดป่าสัมปทาน หลังทศวรรษ 2500 มีผู้อพยพเข้ามาจับจองพื้นที่ป่าบกเพื่อทำมาหากินและสร้างที่อยู่อาศัยตั้งถิ่นฐานใหม่มากขึ้น โดยเฉพาะจากพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและลุ่มทะเลสาบสงขลาซึ่งประสบปัญหาในการทำนาและการค้าข้าว ผู้อพยพจากนครศรีธรรมราชมีจำนวนมากถึงร้อยละ 85 ของประชากรละแวก โดยอพยพเข้ามาถึง 4 ระลอกใหญ่ๆ คือระลอกแรกก่อนปี 2500 และปี 2501ที่ลุ่มน้ำปากพนังมีปัญหาการค้าข้าวและกระทบถึงชาวนา ระลอกที่สองเมื่อเกิดวาทภัยปี 2505 ระลอกสามเกิดอุทกภัยปี 2518 และระลอกที่สี่เกิดอุทกภัยปี 2531 โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ การปลุกยางพาราตามคำเล่าลือว่า “ปลุกยางพาราแล้วรวย” ผู้อพยพอีกส่วนหนึ่งในแถบฝั่งทะเลละแวกตำบลละแวกและตำบลสวนแตง

ปัจจุบันยึดอาชีพทำประมงพื้นบ้านและตัดไม้เคี่ยมในป่าคุ้มครองขนส่งทางทะเลไปขายที่ปากพั้ง นครศรีธรรมราช ผู้อพยพเข้ามาสร้างชุมชนแรกในปี 2501 คือ นายเนียน การะกันต์ และนายแว อ่อนสติ และมีเครือญาติเพื่อนฝูงตามกันมาเพราะประสบปัญหาในการทำนา จากการที่ผู้คนมาจาก ต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมประเพณี ต่างความคิดต่างความเชื่อมาอยู่เป็นกลุ่มเป็นพวกของตนปฏิบัติตน ตามวัฒนธรรมประเพณีของตนเกิดเป็นชุมชนพหุลักษณะหรือพหุวัฒนธรรมที่เมื่อประเทศพัฒนาไป เกิดการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น ละแวกจึงประสบปัญหาการขาดความสามัคคีและการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากเมื่ออพยพเข้าไปอยู่ในป่าก็อยู่กันเป็นหมู่พวกเพื่อความปลอดภัย จากคนต่างกลุ่มซึ่งจำแนกกลุ่มพวกในละแวกออกได้เป็น 2 กลุ่มพวกคือ 1) กลุ่มพวกคนดั้งเดิม เป็น กลุ่มคนชาวประมง 2) กลุ่มพวกผู้อพยพจำแนกเป็น (1) กลุ่มนครศรีธรรมราช (2) กลุ่มเกาะสมุย (3) กลุ่มคนเมืองใน (4) กลุ่มสุพรรณบุรี กลุ่มนครศรีธรรมราชและกลุ่มเกาะสมุยต่างฝ่ายต่างพยายามยึด พื้นที่ทางการเมืองผลักดันแพ้ผลักดันชนะทั้งสองกลุ่มไม่มีใครยอมใครเพราะต่างฝ่ายต่างมีพวกของตนและมักไม่ให้ความร่วมมือกับฝ่ายตรงกันข้าม ส่วนกลุ่มคนเมืองในไม่สนใจกลุ่มอื่นมุ่งทำมาหากิน ภายใต้วัฒนธรรมของตน และกลุ่มสุพรรณบุรีมีความพยายามในการยึดพื้นที่ทางการเมืองอยู่บ้างแต่ ส่วนใหญ่มุ่งทำมาหากิน แม้ผ่านไป 5 ทศวรรษแล้วละแวกก็ยังรวมเป็นคนละแวกได้ไม่กลมกลืน

ผืนป่าละแวกจึงเป็นที่รวมของผู้คนจากต่างพื้นที่ ต่างวัฒนธรรมประเพณี ต่างความเชื่อ และต่างวิถีคิด ต่างวิถีชีวิตต่างชาติพันธุ์ทั่วประเทศที่เข้ามารวมอยู่ในพื้นที่สองแสนกว่าไร่มาจับจองพื้นที่ป่าละแวกเป็นพื้นที่ทำมาหากินและตั้งถิ่นฐาน ผืนป่าละแวกที่สมบูรณ์ได้หายไปภายในเวลาไม่กี่ปีเปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่เกษตรอย่างรวดเร็ว เกิดการทำลายล้างพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์อย่างถาวร แม้ว่าจะเริ่มต้นด้วยการทำเกษตรผสมผสานแต่ดำเนินการในระยะสั้น ๆ และได้พัฒนาเป็น จิตสำนึกและจิตวิญญาณ ความผูกพันพึ่งพิงป่าและมีชีวิตที่มีการพึ่งพิงอิงกันระหว่างคนกับป่าจึงไม่เกิดขึ้นเพราะมิใช่คนถิ่นเดิม การอพยพเข้ามามีเป้าหมายเพื่อสร้างอาชีพใหม่ในผืนป่าจึงไม่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติเนื่องจากสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจจึงทำลายป่าตามแรงกดดันทางเศรษฐกิจทุนนิยมที่ยึดเงินตราเป็นเป้าหมายของชีวิตและไม่มีผู้ใดรับผิดชอบในการพัฒนาจิตสำนึกของผู้คนที่เข้าไปอยู่ในเขตป่า ความจำเป็นในการดำรงชีวิตได้เปลี่ยนรูปแบบการทำมาหากินจากการทำเกษตรดั้งเดิมเป็นพืชเชิงเดี่ยวอย่างรวดเร็วตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่รัฐสนับสนุน พร้อมทั้งการหายไปของความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชและพันธุ์สัตว์ซึ่งเป็นแหล่งอาหาร ป่าที่บ่งเป็นป่าร้อนชื้นที่สมบูรณ์มีอายุหลายร้อยปีหลายพันปีได้ถูกแทนที่ด้วยพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกเป็นปาล์มพารา ปากาแฟ และปาล์มน้ำมัน ที่ปัจจุบันกำลังประสบปัญหาการขาดแหล่งน้ำและดินเสื่อมโทรมจากการใช้สารเคมีมายาวนาน

ชุมชนบุกเบิกใหม่มีการเกิดชุมชนในรูปแบบธรรมชาติที่มีการตั้งบ้านเรือนกระจายไปตามที่ทำกิน และเกิดตามรูปแบบการวางแผนของนิคมสหกรณ์หลังสวนที่มีการจัดสรรแบ่งพื้นที่แปลงและจัดระบบสาธารณูปโภคตามแบบแผนที่กำหนด เส้นทางเกิดชุมชนจำแนกตามเส้นเวลาเป็น 6 ช่วง ตั้งแต่ในทศวรรษ 2480-2490 เป็นช่วงปฐมบทของชุมชนบุกเบิกใหม่ ช่วงคลื่นผู้อพยพเคลื่อน

เข้าสู่ป่าสัมปทานหลังสวนในทศวรรษ 2500 และช่วงยกฐานะชุมชนในเขตป่าเป็นกิ่งอำเภอในปี 2514 แล้ว เข้าสู่ช่วงเปลี่ยนผ่านสถานภาพเป็นอำเภอในทศวรรษ 2520 และก้าวเข้าสู่ช่วงการปรับตัวในบริบทความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ในทศวรรษ 2530-2540 และช่วงทศวรรษ 2550 เป็นช่วงที่ชุมชนได้รับแรงกระแทกจากระบบทุนนิยมที่ส่งผลไปสู่การดำรงชีวิตของครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่ารายจ่ายและมีหนี้สินเกือบเท่าและ/หรือมากกว่ารายได้

อภิปรายเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์ การเกิดชุมชนในผืนป่าหลังสวนและผืนป่าละแมที่เป็นชุมชนดั้งเดิมมีลักษณะเรียบง่ายบนฐานเศรษฐกิจแบบยังชีพที่มีทุนทางสังคมเป็นกลไกเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลดูแลปกป้องซึ่งกันและกันเพื่อให้อยู่รอดร่วมกัน เป็นสังคมกึ่งเครือญาติขนาดเล็ก ในชุมชนมีการเกาะเกี่ยวเชื่อมโยงกันทั้งการทำมาหากินและการดำรงอยู่ในสังคม มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติและอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล ในขณะที่ชุมชนบุกเบิกใหม่เพิ่งเกิดเมื่อห้าทศวรรษที่ผ่านมาเป็นชุมชนที่เกิดในยุคทุนนิยมที่มองทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุนตามนโยบายของรัฐ เมื่อรัฐจัดการป่าด้วยการสัมปทานเพื่อสร้างรายได้ให้รัฐจึงเป็นการชอบธรรมที่ราษฎรเข้าไปจัดการป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจตามการสนับสนุนของรัฐเพื่อสร้างรายได้ให้ประเทศ ทำให้ราษฎรจากภาคใต้ ภาคกลางและภาคอีสานได้เข้าสู่ป่าเพื่อเพาะปลูกยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันตามการสนับสนุนของรัฐก่อเกิดชุมชนใหม่ขึ้นอย่างรวดเร็วต่อเนื่องเต็มผืนป่าในช่วงเวลาเพียงสองทศวรรษ การเกิดชุมชนเกิดทั้งตามธรรมชาติและเกิดจากการจัดการของรัฐในรูปแบบนิคมสหกรณ์พร้อมกับการหายไปของป่า ชุมชนที่เกิดขึ้นมีความหลากหลายของผู้คนจากหลากหลายวัฒนธรรมมีความเป็นสังคมพหุลักษณะที่ต่างคนต่างอยู่เป็นกลุ่มของตัวเองอันเนื่องมาจากความต่างวัฒนธรรมมีสูง แต่ละกลุ่มต้องยึดมั่นในกลุ่มของตนและไม่ไว้วางใจกลุ่มอื่นเพราะเกรงกลัวความไม่ปลอดภัย สังคมในผืนป่าละแมจึงเป็นสังคมที่ไม่มีใครไว้วางใจใครสืบต่อมาถึงปัจจุบัน ประกอบการอพยพมีความต่อเนื่องมีคนแปลกหน้าเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะผืนป่าห่างไกลกฎหมายเอื้อมมือไปไม่ถึงได้ก่อเกิดชุมชนที่มีการใช้ทุนทางสังคมเฉพาะกลุ่มพวกตนเองมีความหวาดระแวงเป็นพื้นฐานและมีความเป็นปัจเจกสูงมีความสัมพันธ์กันน้อยเพราะเกรงความไม่ปลอดภัยจนผ่านมาห้าทศวรรษกลุ่มคนก็ไม่สามารถกลมกลืนรวมกันเป็นหนึ่งได้ การเกิดชุมชนละแมจึงต้องแลกกับทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะต้องทำลายป่าเพื่อสร้างชุมชนตลอดจนการทำมาหากินเพื่อให้ชีวิตรอดจากสภาพปัญหาในท้องถิ่นที่จากมา

จากสภาพความไม่กลมกลืนเป็นชุมชนส่งผลให้ปัจจุบันอำเภอละแมจึงมีตำบลมีหมู่บ้านแต่ไม่มีชุมชนในความหมายของการมีกลุ่มคนที่มียัตถุประสงค์ร่วมกันมีกิจกรรมที่ทำให้มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกันก่อเกิดความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันและในการกระทำมีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน แม้ว่าจะมีกลุ่มและมีเครือข่ายแต่เป็นรูปแบบมากกว่าความผูกพันและความเอื้ออาทร ละแมจึงน่าจะได้เดินทางมาถึงปลายทางที่ต้องมีการตัดสินใจทบทวนความเป็นชุมชนร่วมกันอย่างจริงจังโดยใช้หลักการร่วมคิดร่วมทำและร่วมรับประโยชน์แทนการต่างคนต่างอยู่ให้แต่ละคนคิดและเรียนรู้ให้ได้ว่าการรวมกันเป็นชุมชนนำไปสู่การ

แก้ปัญหาาร่วมกัน ให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิดจากการเรียนรู้ทั้งเรียนรู้ภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ยอมรับวิธีคิดใหม่ ๆ ที่สามารถนำมาปรับปรนกับวิถีชีวิตเพื่อให้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจที่ดำเนินไปรวดเร็ว รวมทั้งการพัฒนาจิตสำนึกในหน้าที่ในฐานะเป็นพลเมืองละม่อมร่วมกันและมีความเป็นอื่นที่เหมาะสมและมีเหตุผลตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไปเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดขึ้นในอำเภอละม่อมบนฐานการเรียนรู้เพื่อเรียนรู้ต่อไปโดยตัวแบบการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นชุมชนที่เกิดชุมชนหลากหลายของบ้านสระขาวที่เกิดขึ้นจากการร่วมใจเกิดเป็นระบบการพัฒนาและการจัดการโดยมีกิจกรรมปฏิบัติการร่วมกันที่ต่อเนื่องโดยเฉพาะกิจกรรมสาธารณะเพื่อพัฒนาจิตสำนึกของความเป็นชุมชนโดยเฉพาะกิจกรรมเร่งด่วนเกี่ยวกับการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ฐานเศรษฐกิจหลักจะได้เกิดขึ้นจริงจังและต่อเนื่องเพื่อดำรงชีวิตรอดร่วมกันหากป่า น้ำ ดินและทะเลได้รับการฟื้นฟู อำเภอละม่อมเดินทางมาถึงเส้นทางที่ตำบลทุกตำบลต้องวางแผนร่วมกันให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวมตามเส้นทางตัวอย่างที่นายอำเภอ นายเอกรัฐ หลีเสน ได้ริเริ่มไว้บนฐานการเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่มีภูมิคุ้มกันโดยมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางละม่อมจะเกิดความเป็นหนึ่งขึ้นได้ด้วยตัวตนคนละม่อมเอง

2. ทูทางสังคมฐานการดำรงอยู่ของชุมชนละม่อม

2.1 ทูคน คนในละม่อมประมาณร้อยละ 65 เป็นประชากรวัยผลิต นอกจากนั้นเป็นเด็กและเยาวชน มีผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนดั้งเดิม เพราะผู้อพยพเข้ามาสร้างอาชีพใหม่อยู่ในวัยฉกรรจ์ ทูคนครอบคลุมมิติด้านสุขภาพ จิตใจ สติปัญญา ในด้านสุขภาพโดยรวมสุขภาพของผู้คนในอดีตอยู่ในระดับดีที่ผ่านมาสามารถต่อสู้กับไข้ป่าและเอชชามาได้ด้วยภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร ส่วนชุมชนดั้งเดิมใช้ชีวิตอยู่กับทะเล ทำนาทำไร่อยู่กลางแจ้งจึงไม่ค่อยมีปัญหาสุขภาพประกอบกับมีสมุนไพรในป่าพรุป่าชายเลนช่วยจัดการกับโรคภัยไข้เจ็บได้ ในขณะที่เดิมละม่อมมีคนน้อยมีโรคน้อยและอยู่กับธรรมชาติ โรคภัยไข้เจ็บไม่ค่อยได้เบียดเบียนเพราะอาหารอากาศปลอดภัย แต่ปัจจุบันอาหารน้ำและอากาศมีการปนเปื้อนสารพิษจากสารเคมีในการทำการเกษตรส่งผลให้สุขภาพของผู้คนอ่อนแอลงไม่แข็งแรงเช่นแต่ก่อน ประกอบกับการขาดการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพเกษตรที่ใช้สารเคมีมายาวนาน และรอบบ้านไม่มีพืชอาหารและยาและไม่พึ่งตนเองทั้งด้านอาหารและการรักษาโรค ระบบการบริโภคในยุคทุนนิยมส่งผลกระทบต่อสุขภาพ โดยเฉพาะเมื่อมีโรคระบาดเช่นชิคุนกุนยากระทบต่อประชากรวัยผลิตบางพาราถึงร้อยละ 80 ส่วนสถานพยาบาลของรัฐละม่อมมีสถานอนามัยและโรงพยาบาลเป็นหลักประกันในการแก้ปัญหาสุขภาพของผู้คนในด้านจิตใจผู้คนละม่อมที่เป็นหมู่พวกเดียวกัน มีจิตใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทรต่อกัน มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในเรื่องอาหารการกิน การดูแลความปลอดภัย การดูแลยามเจ็บป่วย ร่วมมือกัน เพราะต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน มีความไว้วางใจกันและความเข้าใจอันดีต่อกัน มีการให้การต่างตอบแทนทั้งในหมู่เครือญาติแต่หากต่างพวกกันก็ไม่สนใจซึ่งกันและกัน ต่างฝ่ายต่างทำมาหากินตามระบบทุนนิยมที่เน้นความเป็นปัจเจก ส่วนการต้อนรับผู้มาเยือนมีอัธยาศัยไมตรีดีตามสภาพ

สังคม และด้านสติปัญญาชุมชนดั้งเดิมและผู้อพยพแม้เรียนหนังสือน้อยแต่ก็มีความฉลาดรอบรู้ภายในบริบทชีวิตที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้โดยเรียนรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นป่าและทะเล ผู้คนมีสติปัญญาในการเอาชีวิตรอดในทะเลกว้างและในผืนป่าที่เต็มไปด้วยอันตรายทั้ง ๆ ที่ไม่มีประสบการณ์มาก่อน มีความฉลาดและเรียนรู้การปรับตัวในการทำอาชีพใหม่ได้แม้ว่าไม่สมบูรณ์นัก เพราะเรียนรู้ไม่ครบถ้วน โดยเฉพาะการเรียนรู้แบบองค์รวมของการปลูกพืชเศรษฐกิจยุคใหม่ สังคมบุกเบิกใหม่ละเมได้พัฒนาสติปัญญาจากพื้นถิ่นเดิม จึงสามารถใช้สติปัญญาจากภูมิปัญญาที่หลากหลายในบริบทการทำมาหากินใหม่ การเอาตัวรอดท่ามกลางผืนป่าที่มีอันตรายรอบด้านจึงต้องใช้สติปัญญา ประกอบกับผู้ที่อพยพมาล้วนอยู่ในวัยเจริญอายุไม่เกิน 30 ปี มาใช้ชีวิตในป่า แต่แม้ว่าผู้คนในสังคมพหุลักษณะละเมจะมีสติปัญญาแต่ยังไม่สามารถใช้สติปัญญาก้าวข้ามความต่างหมู่พวกและยอมรับความเป็นคนท้องถิ่นละเมเดียวกันได้

2.2 ทูนสถาบัน มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมในระดับจุลภาคให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ประกอบด้วย

1). สถาบันครอบครัว ในสังคมละเมดั้งเดิมแถบปากน้ำละเม บ้านดวดเป็นครอบครัวขยายขนาดเล็กอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นเครือญาติมีปฏิสัมพันธ์กันในทุกกิจกรรมก่อให้เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ชุมชนขนาดเล็กแต่ก่อนจึงเป็นเหมือนครอบครัวขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกหลากหลายมีวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมเป็นกลไกในการกล่อมเกล่าให้เป็นคนดีของสังคมทุก 30 วันตลอดปีตั้งแต่เกิดจนตาย คนในครอบครัวได้คลุกคลีรู้ทุกซอกทุกซอของกันและกันเห็นคุณค่าของกันและกันเป็นครอบครัวที่เข้มแข็งด้วยการหล่อหลอมให้ลูกหลานเป็นคนดี บ่มเพาะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม ให้มีจิตสำนึกในหน้าที่พลเมืองรู้จักผิดชอบชั่วดีรู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ในสังคมดั้งเดิมครอบครัวมีความอบอุ่น มีความรัก ความเอาใจใส่ มีทั้งปู่ย่าตายายพ่อแม่ลูกหลาน เป็นหน่วยหลักในการสร้างรากเหง้าวัฒนธรรมชุมชนและพัฒนาการเรียนรู้และการทำงานให้ยังลึกร่มแน่น มีความพอเพียงเป็นรากฐานการดำรงชีวิต เมื่อสังคมละเมขยายใหญ่ขึ้นในระบบทุนนิยม ครัวเรือนต้องมุ่งหาเงินมาเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตเพราะเป็นสังคมบริโภคทั้งอาหารเครื่องมือเครื่องใช้ตลอดจนเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อความทันสมัย ทำให้ครัวเรือนต้องเร่งผลิตเพื่อนำเงินมาใช้ตอบสนองสังคมบริโภคโดยลดการพึ่งตนเองลงเรื่อย ๆ ในที่สุดครอบครัวของละเมไม่สามารถธำรงความเป็นสถาบันครอบครัวที่สมบูรณ์ได้เช่นแต่ก่อน จึงกระทบต่อการถ่ายทอดการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาที่สืบทอดมาตลอดจนการเอาใจใส่ดูแลสมาชิกในครอบครัวได้ไม่สมบูรณ์โดยเฉพาะการกล่อมเกล่าสมาชิกให้เป็นคนดีของสังคม ประกอบกับสถาบันครอบครัวของผู้อพยพเป็นครอบครัวไม่สมบูรณ์หรือเป็นครอบครัวเดี่ยวเพราะผู้อพยพมาอยู่ในป่าเป็นเพียงการทำมาหากินในพื้นที่ใหม่ พ่อลูกอาจแยกจากกันด้วยความจำเป็น ทำให้ครอบครัวไม่ได้ทำหน้าที่ที่สมบูรณ์เพราะไม่ได้อยู่ในครอบครัวเดียวกัน หรือกรณีมาสร้างครอบครัวใหม่ก็เป็นครอบครัวเดี่ยวที่ดำรงอยู่ตามลำพังในหมู่พวกเดียวกัน โอกาสในการถ่ายทอดวัฒนธรรมมีน้อย เพราะอยู่ในต่างถิ่น ประกอบกับระบบการจัดการศึกษาและสังคมที่เปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์

ครอบครัวหมดบทบาทในการสั่งสอนเรียนรู้ความเชื่อมโยงกับบริบทชีวิตสถาบันครอบครัวก็อ่อนแอตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป การสืบทอดวัฒนธรรมชุมชนและอาชีพของครอบครัวทางการเกษตรหรือการประมงหมดไปเพราะเด็กถูกสอนให้เข้าสู่ระบบทุนและทำงานในสถานประกอบการซึ่งถือเป็นความสำเร็จในชีวิตในขณะที่ใคร่หาความรู้กลับมาสืบทอดอาชีพเดิมของครอบครัวถือว่าต่ำต้อยและไม่มีเกียรติเป็นการตัดเส้นทางการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีความรู้และอาชีพของชุมชน

2). สถาบันศาสนา เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมละเมและเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ เป็นแหล่งบ่มเพาะคนดี ผู้คนในละเมนับถือยึดมั่นในศาสนาพุทธมีวัดที่เป็นพึ่งทางใจและเป็นที่พักในการดำรงชีวิต ละเมจึงมีวัดกระจายอยู่ทั่วทุกตำบลรวม 11 วัดและมีสำนักสงฆ์อีก 5 แห่ง วัดดั้งเดิมของชุมชนแรก คือวัดปากน้ำละเม ซึ่งได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาของชุมชนทุกด้าน ต่อมาเมื่อวัดที่ชุมชนร่วมกันสร้างหลังทศวรรษ 2500 และสำนักสงฆ์ในเขตพื้นที่ป่า เมื่อมีชุมชนก็มีวัดคู่กันซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทของพระพุทธศาสนาต่อผู้คนอย่างชัดเจนในการทำหน้าที่กล่อมเกลาคิดใจพัฒนาสติปัญญาให้ผู้คนในเขตป่าโดยเฉพาะการจัดการศึกษาในยุคก่อนทศวรรษ 2500 ตลอดจนทำหน้าที่ค้ำจุนสังคมเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนทุกด้านทั้งด้านการปกครองที่มีพระภิกษุอาวุโสมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะการศึกษาและการธำรงรักษาขนบประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน รวมทั้งตัดสินใจที่เกื้อหนุนที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจนช่วยเหลือเกื้อกูลด้านสุขภาพ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาที่วัดได้รับมอบหมายมาแต่เดิม เมื่อวัดถูกลดบทบาทไม่ได้เป็นศูนย์กลางของชุมชนแบบดั้งเดิมวัดก็ถอยห่างออกไปจากวิถีชุมชนตามแผนการพัฒนาประเทศ ความเกี่ยวข้องกับวัดของชุมชนจึงมีน้อยลง ในขณะเดียวกันชุมชนก็มีมุมมองต่อวัดเปลี่ยนแปลงไปในขณะที่วัดและพระภิกษุก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย แต่มีวัดบางวัดเช่น วัดสวนสมบุญ ตำบลสวนแตงที่สามารถสืบทอดบทบาทในการสร้างและกล่อมเกลาคิดใจคนเป็นคนดี ปรับประยุกต์รูปแบบและแนวความคิดการพัฒนาแบบ “บวร” คือ “บ้าน วัด โรงเรียน” มาใช้ได้ระดับหนึ่ง โดยเน้นการพัฒนาจิตและสุขภาพในด้านแบบอย่างความสะอาดสวยงามโดยใช้หลักการสะอาดกายสะอาดใจเป็นหลักในการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยใช้องค์ประกอบบ้านวัดโรงเรียน

3). ส่วนสถาบันการเมืองการปกครอง ทำหน้าที่กำกับดูแลสังคมละเมให้มีระเบียบแบบแผนและให้คนในชุมชนปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดร่วมกันโดยมีภาระหน้าที่หลักคือการพัฒนาท้องถิ่น ในอดีตละเมมีเพียงผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาเมื่อกำหนดเมื่อครั้งละเมเป็นตำบลในอำเภอหลังสวน และเมื่อ 3 ทศวรรษที่ผ่านมาเมื่อนายอำเภอมาทำหน้าที่ในฐานะสถาบันทางการเมืองการปกครองให้สังคมละเมอยู่ปกติสุขทำให้อำเภอละเมมีหน่วยท้องถิ่นทำหน้าที่ปกครองดูแลความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของประชาชนภายใต้การกำกับของกฎหมายโดยมีนายอำเภอ กำหนดและผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้ปกครอง ต่อมาเมื่อมีการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นเป็นเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ในการพัฒนาทุกด้านของชีวิตของชุมชนท้องถิ่นทั้งด้านสาธารณูปโภค การพัฒนาสังคม ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี การศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งใน

การส่งเสริมอาชีพหลักที่ชุมชนทำอยู่ และการสร้างอาชีพเสริมให้ชุมชน ตลอดจนรับผิดชอบดูแลอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นับเป็นหน่วยงานรัฐที่ใกล้ชิดประชาชนและเป็นของประชาชนมากขึ้น ในการดำเนินงานตามภารกิจขององค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนา จะเป็นไปด้วยดีหากสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีความเข้าใจหน้าที่ตามกฎหมายและยึดถือความถูกต้องและความเป็นธรรมเป็นหลักนำทางและยืนอยู่ข้างหลักการ แต่เนื่องจากความเป็นสังคมพหุลักษณะของละแวกผู้คนอยู่เป็นหมู่พวกในทำนองพวกใครพวกมันและมักยืนอยู่ข้างญาติมิตรมากกว่าหลักการ ในละแวกทุกตำบลจึงประสบปัญหาการมีส่วนร่วมและความสามัคคี การบริหารจัดการงานพัฒนาจึงมีอุปสรรค บ่อยครั้ง โดยเฉพาะทุกตำบลมีปัญหาการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติทั้งบนบกและทะเล สำหรับทะเลมีปัญหาความเสื่อมโทรมและการรุกรานของเรือประมงพาณิชย์เข้ามาในเขตประมงชายฝั่งเพราะไม่มีผู้ดูแลรับผิดชอบโดยตรง ปัญหาแหล่งน้ำ เช่น คลองตื้นเขิน มีน้ำน้อย เช่น คลองละแวกมีสภาพเป็นร่องน้ำ มีการบุกรุกปลูกพืชในแนวคลอง การขุดทราย ทำให้ขาดน้ำในการอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร และมีการบุกรุกป่าอยู่เสมอ เช่น ป่าชุมชน ป่าที่ปักธงชัย อย่างไรก็ตามแต่ละตำบลก็มีความพยายามในการพัฒนา สภาพปัญหาโดยภาพรวมหลักๆ คือ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่เข้าใจการมีส่วนร่วมตามที่กฎหมายกำหนด และปัญหาคุณภาพการมีส่วนร่วมและสำนึกความเป็นพลเมืองของประชาชน ส่งผลให้กิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นยังไม่ครบถ้วนประกอบกับประชาชนไม่ได้ตื่นตัวในฐานะเป็นหน้าที่พลเมืองของท้องถิ่น นายอำเภอซึ่งเป็นนักปกครองจึงได้ใช้กลยุทธ์ได้สร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นโดยใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นกลไกการสร้างสามัคคีระหว่างผู้นำท้องถิ่นด้วยการใช้วัฒนธรรมประเพณีแห่พระแข่งเรือหลังสวน สามารถสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำท้องถิ่นทั้ง 4 ตำบลได้อย่างมีนัยสำคัญ ปัจจุบันทำให้ที่ทุนทางสังคมของละแวกได้รับการรื้อฟื้นทำหน้าที่สร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมในเรื่องความสามัคคีในละแวกได้

4) .สถาบันการศึกษา อำเภอละแวกมีสถาบันการศึกษาเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษารวม 19 โรงเรียน โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน 2 โรงเรียน โรงเรียนเอกชน 2 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2 แห่ง มหาวิทยาลัย 1 แห่ง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน 1 แห่งและมีศูนย์เรียนรู้ทั้ง 4 ตำบลซึ่งเพียงพอกับจำนวนประชากรเพราะกระจายอยู่ทั้ง 4 ตำบลในการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง แต่สภาพปัจจุบันการศึกษาแยกออกจากชุมชนและครอบครัว เพราะมีการจัดการศึกษาตามการศึกษากระแสหลักมีเป้าหมายเพื่อการแข่งขันเพื่อเข้าสู่สถานประกอบการไม่ได้ออกแบบการจัดการศึกษาที่ทำให้เด็กและเยาวชนได้มีทางเลือกในการดำเนินชีวิต ความรู้หรือภูมิปัญญาของชุมชนยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ มีเด็กและเยาวชนจำนวนมากที่จบการศึกษามาจบแล้วจำเป็นต้องออกมาประกอบอาชีพในครอบครัวทั้งการประมงและการเกษตร เด็กและเยาวชนเหล่านี้ไม่ได้ศึกษาต่อแต่ระบบการศึกษาภาคบังคับไม่ได้เอื้อเพื่อให้เด็กเหล่านี้ได้ต่อยอดอาชีพของครอบครัวได้อย่างรู้เท่าทันและมีภูมิคุ้มกัน ละแวกจึงมีปัญหาการขาดการเรียนรู้โดยเฉพาะการเรียนรู้ในการปรับปรนอาชีพในยุคทุนนิยม การศึกษา

ปัจจุบันจึงแยกคนออกจากวิถี ระบบการศึกษากระแสหลักจึงแยกผู้รู้ผู้มีการศึกษาออกไปจากชุมชน และแยกคนดีและคนเก่งออกไปจากชุมชน ชุมชนจึงอ่อนแอและขาดการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม สถาบันการศึกษาในละแวกจึงตอบสนองการดำรงชีวิตได้เพียงด้านเดียว ส่วนอีกหลาย ๆ ด้านของชีวิตชุมชนต้องดำเนินชีวิตด้วยตนเอง ประชากรในละแวกที่ตกจากระบบการศึกษามีอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพและมีปัญหาการปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมเพื่อการดำรงอยู่ของชุมชน

5). สถาบันสื่อ ในสังคมละแวกดั้งเดิมมีสื่อพื้นบ้านประเภทเพลงพื้นบ้าน เพลงชาวบ้าน เพลงร้องเรือ เพลงนา หนังตะลุง และโนรา ทำหน้าที่สื่อสารเรื่องราวในชุมชนยึดโยงสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและพัฒนาการเรียนรู้ วิถีคิด วิถีปฏิบัติให้ชุมชนได้มีพัฒนาการที่ต่อเนื่อง สร้างและกระตุ้นความสัมพันธ์ของชุมชน ทำหน้าที่สื่อสารในชุมชนทั้งเรื่องราวของชุมชนและบริบทแวดล้อมของชุมชนทั้งในระบบราชการและระบบสังคม ทั้งบริบทในพื้นที่นอกพื้นที่ที่สัมพันธ์ด้วยตลอดจนบริบทประเทศและบริบทโลก และเป็นหน่วยพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนด้วยการฟัง การดู การเห็น สื่อพื้นบ้านมีความสำคัญต่อชุมชนทั้งในระดับปัจเจกและระดับเครือข่ายทางสังคมเป็นทุนทางสังคมที่ก่อเกิดขึ้นในชุมชนที่มีส่วนในการสร้างค่านิยม ตลอดจนสนับสนุนวัฒนธรรมชุมชนให้มั่นคง ปัจจุบันสื่อพื้นบ้านในละแวกหมดบทบาทไป ในพื้นที่ละแวกและใช้สื่อจากส่วนกลางมีเนื้อหาสาระหรือสารจากส่วนกลาง โดยเฉพาะ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และปัจจุบันมีสารจากต่างประเทศด้วยระบบดาวเทียมเพื่อการสื่อสารทำให้ชุมชนรับรู้สารจากภายนอกชุมชนมากกว่าภายในชุมชน สารที่มากับสื่อต่างๆ ได้เปลี่ยนวิถีคิดของชุมชนละแวกทั้งด้านบวกและด้านลบ ปัจจุบันละแวกมีสื่อของชุมชนที่ก่อเกิดขึ้นไปตามสังคมเพื่อสื่อสารเรื่องราวในชุมชนคือ “สถานีวิทยุชุมชนคนละแวก” และสถานีวิทยุเพื่อการศึกษาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นช่องทางการสื่อสารเรื่องราวของชุมชนให้คนในชุมชนได้รับรู้เรื่องราวความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในชุมชน ช่วยสร้างสรรค์พัฒนาการเรียนรู้การสร้างชุมชนนิยมได้เปิดพื้นที่การสื่อสารเรื่องราวในชุมชนละแวกได้ระดับหนึ่ง เด็กและเยาวชนมีโอกาสนในการสื่อสารด้วยสร้างพื้นที่ยืนให้กับชุมชนและเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนแม่แทนสื่อพื้นบ้านที่หมดไป

7). สถาบันธุรกิจ ในอำเภอละแวกมีสถาบันธุรกิจเอกชนในระดับเล็กเป็นระบบธุรกิจย่อย ยังไม่มีบทบาทในการเป็นองค์ประกอบของทุนทางสังคม

2.3 ทุนวัฒนธรรม เนื่องจากละแวกเป็นชุมชนในอำเภอหลังสวนจึงมีวัฒนธรรมประเพณีเช่นเดียวกันมา โดยมีการทำมาหากิน หลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญา ความเชื่อเป็นฐานคิดในการก่อเกิดวัฒนธรรมประเพณีจำแนกเป็นประเพณีในรอบปีของชีวิตและประเพณีเสริมพลังชีวิต ในส่วนประเพณีในรอบปีของช่วงชีวิตเป็นแนวปฏิบัติตลอดสิบสองเดือนที่มีความต่อเนื่องจากการผลิตซ้ำเติมเต็มทุนชีวิตและกลมเกลียววิถีคิด สติปัญญา และวิจรรณญาณของผู้คนทุกรอบ 30 วัน เพื่อพัฒนาคนให้เป็นคนดีโดยรวมและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อยุบรวมกัน

ต่อมาเมื่อมีผู้คนการอพยพย้ายถิ่นเข้าไปในละแวกมากขึ้นเพื่อทำมาหากินปลูกพืชเศรษฐกิจในยุค การเปิดป่าสัมปทาน ผู้คนจากต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมประเพณีเข้าไปรวมอยู่ในที่เดียวกัน สังคมที่มีความ หลากหลายที่เกิดขึ้นในทันทีทันใดได้กระทบวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมให้หยุดชะงัก และส่งผล ให้บางประเพณีหายไปเพราะไม่มีการผลิตซ้ำ และปัจจุบันบางประเพณีได้รับการฟื้นฟูใหม่เช่น ประเพณีแห่พระแข่งเรือ และสร้างประเพณีใหม่เช่น การแข่งเรือใบโบราณ ส่วนประเพณีการเสริม พลังชีวิตที่มีอยู่มากมายในอดีตได้หายไปโดยสิ้นเชิง ตามกิจกรรมชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การ เล่นเพลงนาในฤดูเกี่ยวข้าว การเล่นสบ้าในวันสงกรานต์ การขึ้นเบญจาประเพณีอาบน้ำคนแก่ที่ให้ความ สำคัญผู้อาวุโสปัจจุบันปรับปรนอยู่ในประเพณีสงกรานต์ ประเพณีการเกิดการรับขวัญเด็กที่ให้ความ สำคัญกับสมาชิกใหม่ของครอบครัวแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับทุกคน

วัฒนธรรมประเพณีในรอบปีที่ผลิตซ้ำเพื่อเป็นทุนทางสังคมอย่างต่อเนื่องเป็นวงจรชีวิต ที่คอยเติมเต็มพลังแห่งชีวิตอยู่อย่างสม่ำเสมอ เริ่มต้นปีใหม่ด้วยประเพณีชีวิตและงานตามคติ โบราณในเดือนแรกของปี คือ ในเดือนหก เป็นประเพณีแห่งฤดูแห่งการทำนาหว่านข้าวกล้า การมี ส่วนร่วมในการทำนา การออกปาก การเอาแรงในการไถนา ดำนา เกี่ยวข้าว นวดข้าว มีประเพณี การไหว้แม่โพสพเพื่อคุ้มครองข้าวกล้าในนา ประเพณีการทำขวัญทั้งคนและสัตว์ที่เป็นแรงงานใน การทำนาคือทำขวัญควาย ประเพณีไหว้พระภูมิเจ้าที่หรือ ทำภูมิ ประเพณีไหว้ครูหมอทาง คาถาอาคมของหมอพื้นบ้าน หรือครูหมอหนังตะลุง เพื่อให้เกิดสิริมงคล คุ้มครองให้การดำเนินชีวิต ปลอดภัยรุ่งเรืองและประสบความสำเร็จในชีวิตและเมื่อถึงเดือนเจ็ด เป็นประเพณีการสวดกลางบ้าน บัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากชุมชนหมู่บ้านให้เกิดความมั่นใจมั่นคงปลอดภัยในการ ดำรงชีวิตของการเริ่มต้นปีและเตรียมการทำบุญสลากภัต ในเดือนแปด ประเพณีเข้าพรรษาเป็น กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาการบวชเรียนสืบทอดพระพุทธศาสนาสร้างบุญกุศลอุทิศให้บิดามารดา และชุมชนหมู่บ้านทำบุญสลากภัตตลอดพรรษา เมื่อถึงเดือนเก้า เป็นประเพณีมงคลแห่งการเริ่ม ชีวิตทั้งแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ตามความเชื่อแห่งเดือนที่เป็นเลขมงคล และเดือนสิบ ประเพณีตายาย เป็นเดือนแห่งการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่มีโอกาส กลับมารับบุญกุศลยังโลกมนุษย์เป็นเวลาสิบห้าวัน เดือนสิบเอ็ด ประเพณีออกพรรษาแห่พระแข่ง เรือ วัฒนธรรมประเพณีที่สรุปความเข้มแข็งของชุมชนและตรวจสอบทุนทางสังคมของชุมชนเพื่อ เติมเต็มความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานการมีส่วนร่วมและความสามัคคีที่มาจากการทำงานอย่าง เข้มขันของทุนทางสังคมโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนจากการทำงาน อย่างเข้มขันของทุนทางสังคมเป็นการเติมเต็มทุนทางสังคมทุกกรอบปี เมื่อถึงเดือนสิบสอง เป็น ประเพณีลอยแพเพื่อให้ชีวิตเป็นสุขชุมชนที่วิถีชีวิตผูกพันอยู่กับสายน้ำ ในฤดูน้ำหลากผ่านชุมชนจึง บัดเป่าสิ่งชั่วร้ายโรคภัยไข้เจ็บลงในแพให้ลอยออกจากชุมชนไปกับสายน้ำในหน้าน้ำของทุกปี เพื่อให้ทุกคนรู้สึกปลอดภัยในการดำรงอยู่ และในเดือนอ้าย มีการเข้าวัดทำบุญสร้างสมความดีเติม เติมพลังชีวิต ผู้อพยพไปจากนคร ศรีธรรมราชไปวัดทำบุญด้วยประเพณีให้ทานไฟ ถึงเดือนยี่ เป็น ประเพณีที่เป็นมงคลด้วยความเชื่อทางโหราศาสตร์ด้วยตัวเลขที่เป็นเลขคู่จึงมีการแต่งงาน ขึ้นบ้าน

ใหม่ เมื่อเข้าสู่เดือนสาม เป็นการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรทางทะเลด้วยประเพณีสืบชะตาทะเล สวดหาด ลอยแพเดือนสี่ ประเพณีตรุษ เป็นเดือนสิ้นสุดการทำนาในรอบปี เสร็จสิ้นการเกี่ยวข้าว มีประเพณีการทำขวัญข้าว และและหยุดพักงานในรอบปี ไปวัดทำบุญ หยุดพักงานทุกประเภท 3 วัน หยุดพักเครื่องมือ สัตว์ใช้งาน พักผ่อน มีงานรื่นเริงด้วยการเล่นพื้นบ้าน เช่น ดิหลัก เล่นสะบ้า และในเดือนห้า ซึ่งเป็นเดือนสิ้นปีและขึ้นปีใหม่ ด้วยประเพณีสงกรานต์ หยุดพักงานเครื่องใช้ สัตว์ใช้งาน 3 วัน ไปวัดทำบุญ มีงานรื่นเริงด้วยการเล่นพื้นบ้าน ดิหลัก เล่นสะบ้าและเป็นเดือนแห่งการดูแลเอาใจใส่ในสุขภาพผู้สูงอายุในครอบครัวและในชุมชนด้วยการรดน้ำอาบน้ำผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุขึ้นเบญจารถน้ำอวยพรให้สุขภาพดีมีอายุยืนนาน และในช่วงสงกรานต์มีประเพณีใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นในทศวรรษ 2540 คือการแข่งขันเรือใบโบราณ เป็นประเพณีแห่งการสืบทอดภูมิปัญญาและการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาการทำประมง และในช่วงเดือนห้าต่อเนื่องเดือนหกเป็นประเพณีจิบ คือจิบปีจิบเดือน เป็นประเพณีสุดท้ายในรอบปี มีการไปวัดทำบุญ หยุดพักงานอีก 3 วัน เพื่อเริ่มชีวิตและงานใหม่ในปีใหม่คือเดือนหกขึ้นวาระรอบปีใหม่ต่อไป ปฏิทินชีวิตของวัฒนธรรมประเพณีของละแวกดั้งเดิมและละแวกที่เป็นชุมชนบุกเบิกใหม่เป็นวงจรชีวิตทั้งสิบสองเดือนมีการผลิตซ้ำต่อเนื่องมายาวนาน แต่ในขณะเดียวกันในปัจจุบันก็ได้วิวัฒน์ไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมประเพณีส่วนใหญ่หายไปที่ยังมีอยู่เฉพาะประเพณีที่เข้มแข็งที่ผูกอยู่กับวิถีชีวิต เช่น ประเพณีแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษคือประเพณีตายาย ประเพณีแห่พระแข่งเรือที่เพิ่งฟื้นฟูเมื่อปี 2551 ประเพณีสวดหาด ประเพณีสงกรานต์ที่หน่วยงานพัฒนาในชุมชนสืบทอดไว้ ส่วนประเพณีเสริมพลังชีวิตประกอบด้วยประเพณีการเกิด การทำขวัญ การขึ้นเบญจรถ หายไปทั้งหมด

2.4 ทฤษฎีความรู้ ระบบความรู้ชาวบ้านละแวกเป็น (1) ความรู้ในการยังชีพทั้งใน

(1) ความรู้ในการทำมาหากินในการทำประมง การสังเกตเรียนรู้แหล่งปลาชุกชุม การตั้งชื่อปะการังเพื่อการสื่อสารถึงแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ทะเลซึ่งเป็นแหล่งการทำประมงทั้งกุ้งหอยปูปลา การคิดเครื่องมือในการแกะเนื้อปูโดยใช้ข้อเท้าทำให้การแกะเนื้อปูได้เร็วและสวยงาม การทำนาในพื้นที่พรุเป็นนาลอยน้ำ ในด้านการจัดการอาชีพภูมิปัญญาในการทำธุรกิจชุมชนกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีส่งออกประเทศญี่ปุ่นเพื่อแก้ปัญหารายได้ของเกษตรกร (2) ความรู้ในการสร้างที่อยู่อาศัยชุมชนสามารถสร้างที่อยู่อาศัยด้วยตนเองได้โดยใช้วัสดุในพื้นที่สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศและวัตถุดิบ (3) ความรู้ในงานหัตถกรรมสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้วัสดุที่มีทั้งไม้ไผ่ หวาย กระจูด ไม้เนื้อแข็ง มาทำเครื่องมือในการทำนา ทั้งไถ แยก คราด หัวหมู ครกสี ครก สาก เครื่องมือจับสัตว์น้ำโดยการจักสาน เช่น ไช ข้อง นางสุม ยอ เครื่องใช้ในครัวเรือนประเภทตะกร้า กระจาด ตะแกรง เข่ง จากมูลหลังคาที่ใช้วัสดุได้หลากหลายเช่นต้นค้อ การทำเรือใบโบราณใช้ในการทำประมงเพื่อลดรายจ่ายค่าน้ำมัน (4) ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ มีความรู้ในการออกแบบอาหารตามหลักโภชนาการโดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่เป็นอาหารหลากหลายประเภททั้งวิธีปรุงวิธีถนอมอาหารไว้เป็นเครื่องปรุงและในฤดูที่ขาดแคลน ด้วยการ ดอง หมัก แห้ง ย่าง รวน เพาะ การออกแบบอาหาร ประเภทกับข้าว ประเภท แกงคั่ว แกงคั่วส้ม แกงเคย แกงขี้ปลา แกงโปล้ง

มะพร้าวคั่ว มะพร้าวห่อปิ้ง ลูกชิ้น (ทอดมัน) ข้าวยา ประเภทขนม ขนมกริมน้ำเชื่อม ขนมขี้มัน ข้าวตอกตัง ขนมตัง ขนมขี้มอด (5) ความรู้ในการรักษาสุขภาพ ยารักษาโรคจากสมุนไพร ด้วยการ ใช้พืชสมุนไพรมาเป็นยาด้วยการปรุงโดยใช้พืชสมุนไพรตามระบบนิเวศทั้งพื้นป่าบกที่เป็นที่ราบ ภูเขา ป่าชายเลน ป่าพรุ มาปรุงเป็นยา เช่น ยาวิเศษ ยาแก้หืด ไอ ริดสีดวง ไข้จับสั่น แก้เลือดลม แก้ท้องร่วง ยาช่วยย่อย แก้แผลอักเสบ เป็นต้น ทำให้มีหมอพื้นบ้านจำนวนมาก นอกจากนั้นมีการรักษาสุขภาพด้วยการนวด การต่อกระดูก 2) ความรู้ในการรักษาชีวิตและทรัพย์สิน ในการหลบหลีกอันตรายเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ สภาพดินฟ้าอากาศ คลื่นลมในทะเล ช่วงเวลานอนของสัตว์ ความรู้ในการรวมพลังและพึ่งพิง ในการจัดเวรยามร่วมกันรักษาความปลอดภัย การช่วยกันด้านแรงงานในการทำมาหากิน การสร้างบ้านเรือน ความสามัคคี สร้างจิตสำนึกในท้องถิ่น การออกแบบอาวุธ เช่น มีดพร้า ขวาน ลูกขวาน 3) ความรู้ในการสร้างและรักษาฐานอำนาจด้วยการขยายเครือข่ายเพื่อพึ่งพิงและเพิ่มแรงงาน การใช้วัฒนธรรมนักเลง การเป็นเกลอ การขัดเกลาอารมณ์ จิตใจ และบำรุงสติปัญญาด้วยวัฒนธรรมและขนบประเพณี วิธีคิดที่ผูกพันอยู่กับการทำความดี 4) ความรู้ในการจัดการสาธารณประโยชน์ เช่น การร่วมกันกำหนดทางสัญจร บ่อน้ำ ที่พักริมทาง การรับรองแขกหมู่มา 5) ความรู้ที่สร้างสรรค์พิเศษ การทำเรือใบแข่งขัน การทำเรือใบเป็นของที่ระลึก การตั้งชื่อปะการัง เช่น กรังหลักไก่อ กรังกองสุด กรังคันทนา กรังลูกอ่อน กรังยายเหียง กรังตาพลัด กรังธง กรังลูกช้าง กรังโค้ง กรังราบหินเขียว กรังโค้งน้อย กรังดอนทราย เป็นต้น หย้าทะเล เช่น หย้าจุก หอมจุกเทียม หย้าสาย เป็นต้น

ในส่วน **ทุนทางสังคมในระดับจุลภาค** ประกอบด้วย 1) **ทุนวิธีคิด** เป็นทุนทางสังคมในมิติเชิงสาระของวิธีคิดของบุคคลที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ประกอบด้วย (1) **ความไว้วางใจ** คนละแม่มี ความไว้วางใจกันเฉพาะกลุ่มพวกเดียวกันตามพื้นถิ่นเดิมที่อพยพมาและการอพยพเข้าไปมีหลายระยะต่อเนื่องกันในช่วงเวลาประมาณ 40 ปี เกิดกลุ่มใหม่ขึ้นเรื่อยมาจึงยังไม่กลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน จึงมีความไว้วางใจกันในชุมชนในระดับพวกเดียวกันหรือกลุ่มพวกอื่นที่เป็นเครือข่าย (2) **ความสามัคคี** มีอยู่แต่ในหมู่พวกของตนเพราะอยู่ท่ามกลางคนแปลกหน้า ต่างกลุ่มต่างสามัคคีกันเอง ในชุมชนปากแมตังเดิมเป็นระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพมีความสามัคคีกันเป็นพื้นฐานเพราะรูปแบบการทำมาหากินดั้งเดิมต้องมีความสามัคคีเพราะต้องพึ่งพาอาศัยกันทุกเรื่อง สภาพธรรมชาติเศรษฐกิจและสังคมเป็นกรอบที่ทำให้ทุกคนในชุมชนหมู่บ้านต้องสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันจึงจะดำรงชีวิตรอด แต่ในระบบเศรษฐกิจทุนที่มีเงินเป็นกลไกต่างคนต่างทำมีการจ้างแรงงาน พึ่งพาอาศัยกันไม่ได้และเงินเป็นปัจจัยที่ทำให้อาชีพสำเร็จ ความสามัคคีในการทำมาหากินจึงไม่จำเป็นเป็นฐานคิดที่ส่งต่อไปยังกิจกรรมชีวิตด้านอื่นที่ทำให้เกิดการแข่งขันในทุกเรื่องแม้กระทั่งการประกอบกิจการเกี่ยวกับชีวิต และกิจกรรมทางศาสนา นายอำเภอละแม นายเอกรัฐ หลีเสน ได้ใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาการสร้างสามัคคีในหมู่ผู้นำโดยใช้ทุนวัฒนธรรมประเพณีเป็นกลไกรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีแห่งระแวงเรือซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมของละแมในช่วงที่ละแมเป็นตำบลในอำเภอหลังสวนใช้เป็นกลไกในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ความสามัคคีที่นำไปสู่การร่วม

พัฒนาท้องถิ่น และฟื้นฟูภูมิปัญญาการสร้างเรือใบโบราณเพื่อประโยชน์ในการทำประมง เป็นทางเลือกในการลดพลังงาน และสร้างประเพณีการแข่งขันเรือใบโบราณเพื่อสร้างตัวตนคนละแม สร้างอัตลักษณ์คนละแมโดยใช้ทุนทางสังคมจนประสบความสำเร็จ ปัจจุบันเส้นทางความสามัคคีได้ต่อสายยาวขึ้น คนละแมได้พยายามก้าวต่อไปเพื่อแผ่นดินที่ให้ชีวิตคนและเพื่อลูกหลานสืบทอดต่อไป (3) *การให้และการแบ่งปัน* การให้เป็นทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตในสังคมดั้งเดิม บ้านปากแม และบ้านดวด ในลักษณะต่างตอบแทนในการทำมาหากินในสังคมเศรษฐกิจแบบยังชีพของชุมชนดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ที่อพยพเข้ามาในระยะของการก่อสร้างสร้างตัว เศรษฐกิจครัวเรือนในละแมซึ่งอยู่ในป่าห่างไกลจึงมีการให้และการแบ่งปันเป็นพื้นฐานเพื่ออยู่ให้รอดร่วมกัน ทั้งให้แรงงานให้อาหาร ให้การพึ่งพา ให้การปกป้องความปลอดภัยและนำไปสู่การให้และการแบ่งปันในทุกรูปแบบของการดำรงชีวิต (4) *การต่างตอบแทน* เกี่ยวข้องอยู่กับการให้และการแบ่งปันตั้งแต่อาหารการกิน กิจกรรมในสังคมและเศรษฐกิจโดยเริ่มจากสังคมเครือญาติที่มีการต่างตอบแทนทั้งเรื่องที่เป็นรูปธรรมที่เป็นอาหารเครื่องใช้เครื่องมือในการทำมาหากิน เครื่องนุ่งห่มและส่วนที่เป็นนามธรรมคือความรัก ความเอาใจใส่ดูแลทั้งในยามปกติและยามเจ็บป่วย (5) *การเอื้ออาทร* เป็นฐานชีวิตที่เป็นสื่อที่ทำให้ครัวเรือนสนิทสนมเกิดจากการกระทำกิจกรรมร่วมกันเป็นรากเหง้าของประเพณีและวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิต (6) *ความเชื่อ* เป็นชุดความคิดหรือกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตที่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนาผู้คนละแมจึงมีความเชื่อในกฎแห่งกรรม ความกตัญญูตถะเวทที่ต่อบรรพบุรุษ เชื่อในระบบเครือญาติ ฝับบรรพบุรุษ สิ่งเหนือธรรมชาติ ความดีของผู้คน คนดี คนเก่ง คนกล้าของชุมชน (7) *บรรทัดฐานทางสังคมหรือจารีต* ในสังคมดั้งเดิมของละแมที่ถือเป็นคนหลังสวนมีวิถีปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับกันคือยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ชุมชนมีความเชื่อที่พัฒนาเป็นบรรทัดฐาน คือ การบวชต้องครบพรรษาต้องผ่านกระบวนการไปอยู่วัดเพื่อท่องบทสวด ศึกษาธรรม ดูแลวัด แล้วจึงบวชได้ ผู้ชายที่ผ่านการบวชเรียนแล้วถือว่าเป็นคนที่สมบูรณ์ ส่วนผู้ที่ไม่บวชสังคมไม่ยอมรับยังเป็นคนไม่สมบูรณ์ยังไม่ได้พัฒนาวิธีคิดและความรู้ สังคมดั้งเดิมถือว่าผู้บวชเรียนแล้วเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม ในเรื่องกิริยามรรยาทถือเป็นเรื่องสำคัญโดยเฉพาะการปฏิบัติต่อพระภิกษุ ปู่ย่าตายาย ผู้อาวุโสจะต้องมีมรรยาทเรียบร้อยทั้งการพูด ต้องพูดจาไพเราะอ่อนหวาน มีสัมมาคารวะ มีกิริยามรรยาทที่เหมาะสม เช่น การพูดกับพระสงฆ์ต้องนั่งลงพนมมือไหว้ ผู้หญิงต้องมีกิริยามรรยาทมากกว่าผู้ชาย ผู้ใหญ่นั่งอยู่ต้องนั่งต่ำกว่าผู้ใหญ่ ไม่ยื่นค้ำหัวผู้ใหญ่ ไม่ติฉินนินทา การรับประทานอาหารต้องเรียบร้อยไม่มูมมาม จนเกิดสำนวนเป็นข้อห้ามอย่างกินเหมือนหมูอยู่เหมือนหมา ผู้หญิงต้องแต่งกายต้องเรียบร้อยปกปิดมิดชิด ตามประเพณีตั้งตัวอยู่ในศีลในธรรม ไม่เบียด เบียด อยู่ร่วมกันด้วยความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ผิดลูกผิดเมียผู้อื่น การแต่งงานเมื่อถึงวัยอันควร ไม่ชิงสุกก่อนห่าม การประกอบอาชีพต้องมีความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและต้องยกย่องธรรมชาติบนฐานความเชื่อที่ต้องรับผิดชอบต่อชีวิตที่ช่วยให้อำนาจมาหากินได้ หากฝ่าฝืนสังคมจะไม่ยอมรับและอาจถึงขั้นสาปแช่งให้

ประสบความหายนะเพราะเป็นเรื่องต้องรับผิดชอบร่วมกัน การเข้าป่าต้องขออนุญาตจากเจ้าของป่า หากไม่ปฏิบัติจะได้รับอันตราย ในการเพาะปลูกไม่ทิ้งข้าวถือว่าเป็นเคารพแม่โพสพจะทำให้กินไม่ขึ้น และเป็นบาป การจับสัตว์ในป่าหรือหาของป่าต้องขออนุญาต หากไม่ปฏิบัติจะเกิดภัยพิบัติในสังคม การออกทะเลต้องปฏิบัติตามกฎของทะเลต้องเคารพแม่ย่านางเรือ การจับสัตว์เล็กสัตว์น้อยได้ทั้ง สัตว์บกและสัตว์น้ำต้องปล่อย การไม่ทำลายสัตว์ป่าที่เป็นสัตว์ใหญ่ ทั้ง ชู เสือ หมี ช้าง เพราะเป็น สมบัติของเจ้าของป่าจะนำภัยพิบัติมาให้ครอบครัวและสังคม 2) **ทุนเชิงโครงสร้าง** เน้นการสร้าง ความสัมพันธ์และและลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกในลักษณะการก่อตัวเป็นเครือข่าย การ รวมตัวเป็นกลุ่มและองค์กรเพื่อการกระจายผลประโยชน์เพื่อยู่อุดร่วมนกันโดยอาศัยเครือข่ายสังคม ทำให้เกิดความร่วมมือและประสานกันรวมทั้งมีการตัดสินใจร่วมและต่อมาพัฒนาเป็นองค์กรขึ้นใน ชุมชน ในอดีตครัวเรือนในสังคมดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ที่เป็นสังคมพหุลักษณะต่างมีเครือข่าย ทางสังคมในการดำรงชีวิตเพราะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ตามลำพัง เครือข่ายในสังคมดั้งเดิมของละ แมจึงเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมากมาย โดยมีระบบเครือญาติเป็นฐานสำคัญ ทั้ง เครือข่ายการทำมา หากินทุกรูปแบบทั้งพึ่งพาด้านอาหาร ข้าวผักผลไม้ ยา เครือข่ายการผลิตเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการ ยังชีพ เครือข่ายอาหารทะเลข้าวผักผลไม้ เครือข่ายสุขภาพ เครือข่ายผู้นำชุมชน เครือข่ายการ เรียนรู้เพื่อการเป็นพลเมืองดี ปัจจุบันละแฉยังมีเครือข่ายในชุมชนแต่แตกต่างไปจากเดิมและส่วน ใหญ่เป็นเครือข่ายทางเศรษฐกิจทั้งเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจทุน ทั้งเครือข่ายการจัดการ ทรัพยากรชาวประมงพื้นบ้านอย่างยั่งยืนจังหวัดชุมพร (ตอนล่าง)ที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่ม ชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ 2 อำเภอ 5 ตำบลในอำเภอละแมและอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ที่ ได้รับผลกระทบจากการลดลงของทรัพยากรสัตว์น้ำที่มีสาเหตุมาจากทั้งปรากฏการณ์ธรรมชาติและ ทั้งจากการกระทำของมนุษย์ เครือข่ายการพัฒนาการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลและแม โดยการผลักดันของโครงการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีเป็นเครือข่ายภายในอำเภอ ละแมเกิดจากชุมชนหมู่บ้านประมงชายฝั่งตำบลสวนเตงและตำบลละแมได้ร่วมกันพัฒนาการเรียนรู้ การจัดการทรัพยากรชายฝั่งดำเนินการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งด้วยการแสดงสิทธิทางทะเลในแนว เขต 3,000 เมตร ด้วยการวางทุ่นตามแนวปะการังเพื่อให้สัตว์น้ำวัยอ่อนได้ใช้แนวปะการังเป็นแหล่ง พักพิง เพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำและป้องกันการรุกรานของเรือประมงพาณิชย์

ในส่วนกลุ่มและองค์กรในละแมปัจจุบันเมื่อรัฐเข้ามาจัดการการพัฒนาได้มีความ พยายามให้ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาโดยมีความพยายามในการใช้ทุนทางสังคมด้วยการจัดการให้เกิด การรวมกลุ่มโดยมีเงินเข้าไปช่วยเหลือ องค์กรในชุมชน ตำบลละแม มีกลุ่ม 64 กลุ่ม กลุ่มที่มีทุก หมู่บ้าน คือ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพและกลุ่มพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่วนกลุ่มการเงินมี 26 กลุ่ม เช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน สำหรับกรณีชุมชนบ้านสระขาวหมู่ที่16 ตำบลละแมมีซึ่งถือเป็นชุมชน หมู่บ้านที่มีลักษณะพิเศษที่มีน้ำที่มีความรู้จึงมีการจัดการชุมชนบนฐานความรู้และขับเคลื่อนด้วย ทุนทางสังคมผนวกแนวคิดสังคมนิยมจึงเกิดเป็นชุมชนพึ่งตนเอง 14 ชุมชนที่มีการจัดการตนเองใน ทุกด้านของชีวิตบนฐานความเป็นเครือข่ายภายในชุมชนหมู่บ้านรวมทั้งเครือข่ายทางสังคมอื่นๆ

ชมรมรักษ์เรือใบโบราณดำเนินกิจกรรมของชุมชนบนฐานภูมิปัญญาของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่เกิดจากการขับเคลื่อนของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เรือใบโบราณ มีแนวคิดในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบโบราณที่มาจากความต้องการของชุมชนดำเนินการโดยชุมชนและเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยการสร้างประเพณีแข่งเรือใบโบราณและใช้เรือใบประกอบอาชีพ และกลุ่มพัฒนาประมงพื้นบ้านปากน้ำละแม เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของประมงพื้นบ้านในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมที่ทำให้ประมงพื้นบ้านพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนและปลูกฝังแนวคิดความสามัคคีในการรวมพลังการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มประมงชายฝั่งประมงรายย่อย (เรือเล็กชายฝั่ง) ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลละแมตามโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โดยจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมอาชีพชาวประมงเพื่อเพิ่มรายได้

ทุนทางวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อองค์การดำรงอยู่ของชุมชน เมื่อพิจารณาในด้านการดำรงชีวิตในสังคมและการทำมาหากินเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดนั้นชุมชนมีทุนที่เป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมใน 6 มิติ 1) มิติวัฒนธรรมการเรียนรู้ของผู้คน ในระบบเศรษฐกิจยังชีพ ส่วนใหญ่มีการเรียนรู้การดำเนินชีวิตในขั้นสุดมยปัญญาแล้วผ่านไปยังขั้น ภาวนามยปัญญา โดยมักจะข้ามขั้นจินตมยปัญญาหรือใช้ขั้นนี้เพียงเล็กน้อย ซึ่งสามารถกระทำได้เพราะระบบชีวิตไม่ซับซ้อน การทำมาหากินเพื่อยังชีพให้อยู่ได้เพราะเป็นสังคมทำเพื่ออยู่หาเพื่อกิน ทรัพยากรธรรมชาติมีมากเพียงพอ และมีทุนทางสังคมเป็นฐานสำคัญ การทำมาหากินทั้งการทำประมง การทำนา ทำไร่ ก็เรียนรู้ต่อ ๆ กันมาที่มีการเล่าขานหรือได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัวบอกให้ฟังก็นำไปสู่การปฏิบัติข้ามขั้นไปสู่ภาวนามยปัญญา บางคนได้พัฒนาจินตมยปัญญาในบางระดับ เกิดเป็นองค์ความรู้หรือเป็นภูมิปัญญาพัฒนาเป็นภูมิปัญญาหรือปราชญ์ของชุมชนในเวลาต่อมาซึ่งในละแมมีอยู่มากมาย ส่วนในระบบเศรษฐกิจทุนการเรียนรู้ที่ข้ามขั้นตอนทำให้ขาดทักษะและวิจรรณญาณ เช่น ในการปลูกพืชเศรษฐกิจทั้งยางพาราและปาล์มน้ำมันมีระบบและองค์ประกอบเฉพาะแต่เรียนรู้ไม่ครบถ้วนใช้สารเคมียาวนานโดยขาดการฟื้นฟูดินจึงประสบปัญหายางพาราเกิดโรครุนแรงต้นตาย และปาล์มน้ำมันออกผลน้อย นำไปสู่ผลผลิตไม่คุ้มทุนและส่งผลต่อรายได้และการมีหนี้สิน ซึ่งเมื่อได้ทดลองการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งสามขั้นเกษตรกรก็เกิดผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์นำไปสู่การพัฒนาภูมิรู้ในการทำสวนยางพาราด้วยหลักการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน 2) มิติวัฒนธรรมการทำงานของผู้คน ละแมมีอาชีพหลักคือการประมงและการเกษตร เมื่อพิจารณาวัฒนธรรมการทำงานใน 3 รูปแบบ คือ แบบจารีตนิยม แบบจริตนิยม และแบบอำนาจนิยมพบว่า วัฒนธรรมการทำงานแบบจารีตนิยมมีฐานมาจากวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบสุดมยปัญญาที่ส่งผลให้มีวัฒนธรรมการทำงานที่ทำไปตามที่เคยปฏิบัติแบบเดิมไม่เปลี่ยนแปลงเพราะเรียนรู้มาในระดับนั้น จึงยังมีการทำสวนและทำประมงภายใต้แนวคิดแบบเดิมและการเรียนรู้แบบเดิมไม่ได้ปรับให้เป็นไปตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป การทำสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันเคยมีวิธีการทำโดยใช้ระบบเคมีก็ยังปฏิบัติเหมือนเดิมโดยไม่เรียนรู้ผลผลิตที่ได้รับว่าเมื่อเวลาผ่านไปแม้ใช้ปุ๋ยเต็มที่แล้วแต่ผลผลิตไม่ได้ดีขึ้นก็ไม่ได้วิเคราะห์

สาเหตุและผลลัพธ์ การทำประมงที่มีวิธีคิดว่าทะเลเป็นสาธารณะจึงไม่มีการคิดร่วมกันในการปกป้องสิทธิทางทะเลในเขต 3,000 เมตรของตอนที่กฎหมายคุ้มครองทำให้เรือประมงพาณิชย์บุกรุกเข้าไปใช้อวนลากอวนรุนถึงชายฝั่งทำให้สัตว์น้ำลดลงและสูญพันธุ์ทะเลเสื่อมโทรม ส่วนการทำงานที่บูรณาการระหว่างจริตนิยมและอำนาจนิยมคือการปลูกกล้วยหอมทองส่งออกประเทศญี่ปุ่นโดยชุมชนจัดการรวมกลุ่มปลูกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมี และร่วมในโครงการไทยเข้มแข็งของรัฐรับการสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชน และน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการทำเกษตรอินทรีย์ผลิตอาหารปลอดภัยตามมาตรฐาน GAP กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควา วัดประสบความสำเร็จครอบครัวยังชีพได้และได้พัฒนาการเรียนรู้ความมีระเบียบวินัยในการทำงาน และการรักษามาตรฐานการผลิตไปสู่สากล

สำหรับกรณีบ้านสระขาว ตำบลละแมมีการบูรณาการพัฒนารวมการเรียนรู้และวัฒนธรรมการทำงานของชุมชนที่มีการบูรณาการการทำงานทั้งแบบจารีตนิยม จริตนิยม และอำนาจนิยม สร้างชุมชนนิยมประสบความสำเร็จอย่างยิ่งเป็นชุมชนหมู่บ้านที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้และมีพลวัตตลอดเวลาด้วยฐานคิดการใช้ทุนทางสังคมสร้างชุมชนนิยมสองชั้น หนึ่ง เรียนรู้การสร้างกระแสชุมชนนิยมให้เกิดขึ้นทั่วทั้งบ้านสระขาว โดยมีเป้าหมายให้ผู้คนในบ้านสระขาวได้หันกลับมาให้ความสนใจและเห็นประเด็นที่กำลังเป็นปัญหา สอง สร้างชุมชนนิยมตัวอย่างเพื่อใช้เป็นเครื่องมือผลักดันกระแสและเน้นความสำคัญของแนวคิดชุมชนนิยม มีการกำหนดยุทธศาสตร์การสร้างชุมชนนิยมที่ชัดเจน มีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของกระบวนการเรียนรู้ความยั่งยืน เกิดตัวแบบการเรียนรู้ของชุมชนนิยมบ้านสระขาวคือ 1) สร้างความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของชุมชน ผลักดันให้สมาชิกร่วมแรงร่วมใจสร้างสรรค์ชุมชนของตน 2) วางหลักเกณฑ์และข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วม 9 ข้อ 3) สร้างระบบ“คำมั่นสัญญา”ในชุมชนบ้านสระขาวตามหลักเกณฑ์ของชุมชน 4) พัฒนาองค์กรการจัดการในทุกชุมชนในลักษณะองค์กรเชิงซ้อน แบ่งเป็นชุมชนย่อยๆ 14 ชุมชน หน่วยระบบบ้านสระขาวมีหน่วยย่อยระบบถึง 14 อนุระบบ และทุกชุมชนมีองค์กรการจัดการ 5) มีกระบวนการบริหารงานชุมชนอย่างครบถ้วนด้วยแผนแม่บทชุมชนและแผนชุมชนระยะ 5 ปี 6) มีการจัดตั้งภาคีการพัฒนาในลักษณะพหุภาคี ในส่วน 3) มิติวัฒนธรรมการผลิตและการบริโภคของผู้คน ในด้าน(1)จารีตการผลิตและการบริโภค ในสังคมดั้งเดิมซึ่งเป็นชุมชนชาวประมงและชุมชนชาวนาชาวไร่ มีการผลิตและบริโภคแบบยังชีพคือผลิตสิ่งที่บริโภคและบริโภคสิ่งที่ผลิตทั้งอาหารเครื่องมือเครื่องใช้โดยผ่านระบบการพึ่งตนเองและพึ่งกันเองในลักษณะพึ่งพิงอิงกัน (2) วัฒนธรรมการผลิตและการบริโภค ผลิตและบริโภค เป็นไปตามภูมิปัญญาภายนอกทั้งศาสตร์และเทคโนโลยีผลิตพืชเชิงเดี่ยวทั้งยางพาราและปาล์มน้ำมันที่ใช้สารเคมีทำให้ได้ผลผลิตสูงและการทำประมงเชิงพาณิชย์ทำให้จับสัตว์น้ำได้มาก การบริโภคเกิดค่านิยมการบริโภคอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้จากระบบอุตสาหกรรม อาหารใช้เนื้อสัตว์และสารปรุงแต่งโดยใช้เงินและการโฆษณาชวนเชื่อเป็นปัจจัยทั้งการผลิตและการบริโภค (3)จุดอ่อนจุดแข็งด้านการผลิตและการบริโภค จุดอ่อนด้านการผลิตและการบริโภคแบบจารีต จุดอ่อน ผลิตได้น้อย ใช้เวลา

มาก ทำให้เสียเวลาในการผลิตมาก ไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม ต้องใช้แรงงานจากคนเป็นหลัก ต้องใช้คนมาก และเสียค่าใช้จ่ายมาก โดยเฉพาะเมื่อทุนทางสังคมลดลงได้ส่งผลกระทบต่อการผลิตแบบจารีตอย่างยิ่ง ส่วนการบริโภคต้องใช้เวลามาก เสียเวลาในการทำอาหารการกินและการทำเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องใช้บางอย่าง ผุกร่อนเร็วเพราะใช้วัสดุธรรมชาติ ข้ำไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การปรับตัวช้า เครื่องมือเครื่องใช้ไม่คงทน ขาดเทคโนโลยี จุดแข็ง การผลิตพืชสัตว์ไม่สูญเสียพันธุ์ สามารถคงความหลากหลายทางชีวภาพไว้ได้ ชีวิตมีคุณภาพ สุขภาพดี ดำเนินชีวิตแบบพอเพียง พออยู่ พอกิน พออุ่น และพอออม การบริโภค เนื่องจากอาหารในการผลิตแบบจารีตไม่มีสารเคมี ทำให้ชุมชนสุขภาพดี มีความพอเพียงในการดำรงชีวิต สุขภาพดี ไม่ต้องมีรายจ่ายในการรักษาพยาบาล ร่างกายแข็งแรง อาหารปลอดภัยไม่มีมลพิษรอบบ้านมีอาหารไม่ต้องใช้เงินซื้อทุกอย่าง พึ่งตนเองด้านอาหารได้ มีการพึ่งพิงอิงกันรายจ่ายลดลง 2) จุดอ่อนจุดแข็งด้านการผลิตและการบริโภคแบบนวัตกรรม จุดอ่อน การผลิตเกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ดิน แหล่งน้ำเสื่อมโทรม ทำลายแหล่งน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำ ทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำทะเล สัตว์น้ำสูญพันธุ์จากระบบของประมงพาณิชย์ ใช้เครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยเช่นเรืออวนรุนอวนลากกวาดปลาในทะเลได้คราวละมากๆ ทั้งสัตว์น้ำวัยอ่อนและทุกขนาดทำให้สัตว์น้ำในทะเลหายไปเป็นช่วงๆ ทะเลเสื่อมโทรม ชาวประมงชายฝั่งยากจนเกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม ใช้ทุนมากมองคนเป็นเพียงทุนหรือปัจจัยการผลิต ทุนทางสังคมลดลงเกิดปัจเจกและวัตถุนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตัดสินชี้ขาดกันด้วยเงิน ต้องพึ่งกลไกการตลาด ราคาผลผลิตไม่แน่นอน ต้นทุนการผลิตสูงอยู่ภายใต้กลไกทางการเมือง ส่วนการบริโภคมีรายจ่ายสูงด้านอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้สิ่งฟุ่มเฟือยเป็นสาเหตุของการมีหนี้สินและมีรายจ่ายสูง จุดแข็งการผลิตทำได้ง่าย รวดเร็ว มีแบบแผนการผลิตหลากหลายหลาย เป็นระบบการผลิตแบบสำเร็จรูปที่สามารถควบคุมได้ เช่น การทำสวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน การปรับพื้นที่ปลูกทำได้ง่ายใช้เทคโนโลยีเครื่องจักรขนาดใหญ่ การทำประมงจับสัตว์น้ำได้คราวละมาก ๆ การบริโภค มีความสะดวก รวดเร็ว ง่าย ใช้เวลาน้อย รายจ่ายของอาหารสำเร็จรูปบางชนิดอาจลดลง ใช้อาหารสำเร็จรูป ต้นทุนการปรุงอาหารน้อยลง ให้ความรู้สึกทันสมัย รู้สึกถึงความเท่าเทียม 4) มติจิตสำนึกต่อท้องถิ่นและจิตสาธารณะของผู้คน ชุมชนดั้งเดิมมีจิตสำนึกต่อท้องถิ่นกำเนิดและมีจิตสาธารณะรักบ้านเกิดเมืองนอน เพื่อดำรงชีวิตรอดอยู่ด้วยกัน เป็นสังคมเครือญาติที่มีความเอื้ออาทรสูงในขณะที่ผู้คนในชุมชนบุกเบิกใหม่ก็มีจิตสำนึกต่อท้องถิ่นและมีจิตสาธารณะในท้องถิ่นเดิมที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอนในด้าน 1) ศรัทธา นั่นแหละ อัตตาของผู้คน ในสังคมดั้งเดิมผู้คนมีศรัทธาต่อวิถีคิดและความเชื่อมีความศรัทธาในชุมชนของตน รักพวกพ้อง มีจิตวิญญาณในความเป็นคนปากแฉะและคนแม่ มีความศรัทธาในความดีงาม มีความกตัญญูรู้คุณ ส่วนชุมชนบุกเบิกใหม่มั่นในสังคมท้องถิ่นเดิมของตน ในขณะที่ละแ่มไม่ไ้รกรากเหง้าวัฒนธรรม ไม่ได้บ่มเพาะจิตสำนึกและจิตวิญญาณของละแ่ม ไม่มีจิตสำนึกในทรัพยากรธรรมชาติ จิตสำนึกและจิตสาธารณะของผู้คนในชุมชนบุกเบิกใหม่จึงยังไม่แนบแน่นในความเป็นละแ่ม แม้จะตั้งรกรากอยู่นานนับสิบปี และละแ่มทำให้มีชีวิตรอดและประสบความสำเร็จแต่

ยังไม่มีคามผูกพันทางใจ ยังไม่เป็นคนแม่ บริบทของละแวกยังไม่สามารถหล่อหลอมให้ผู้คนเหล่านี้มีศรัทธา จันทะ ต่อละแวก แม้ว่าผืนแผ่นดินละแวกจะให้ชีวิตใหม่มีอาชีพรายได้ร่ำรวยก็ตาม สำหรับ 2) ที่พรรณเกี่ยวกับอัตลักษณ์และความหลากหลาย ความเหมือนและความต่างของสังคมวัฒนธรรม ในสังคมดั้งเดิมมีความภูมิใจในอัตลักษณ์ความเป็นคนปากแมจากอัตลักษณ์ความเป็น “คนหลังสวน” ทั้งวัฒนธรรมประเพณี วิถีคิด มุมมองที่มีต่อโลก ในขณะที่ชุมชนบุกเบิกใหม่ยังไม่มีความเป็นคนแมยังคงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเดิม 3) การยืนอยู่ข้างญาติมิตรและหลักการ ทั้งในสังคมละแวกดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ต่างกลุ่มต่างยืนอยู่ข้างญาติมิตรและหลักการของพวกเขาของตนเอง ลักษณะสังคมเครือญาติถือว่าญาติมิตรเป็นฝ่ายถูก เกิดสังคมพรรคพวกทำให้ขาดความสามัคคี 5) *มิติธรรมาภิบาล* ในระยะเริ่มก่อตั้งชุมชนปากแม แม้ว่าจะอยู่ห่างจากศูนย์กลางการปกครองคือเมืองหลังสวน แต่ชุมชนปากแมก็อยู่ร่วมกันอย่างสันติเพราะปกครองดูแลกันด้วยธรรมที่มีวัดปากแมเป็นศูนย์กลาง ประกอบกับมีทรัพยากรทางทะเลและป่าสมบูรณ์ การดำเนินชีวิตเรียบง่ายเกิดธรรมาภิบาลอยู่ในวงจรการดำเนินชีวิตเพราะเป็นพวกเดียวกันเป็นเครือญาติเพื่อนฝูงในด้าน 1) กฎหมาย กฎเกณฑ์ วินัย กติกา ปฏิบัติตามที่รู้และเข้าใจ ศูนย์กลางราชการอยู่ไกลถึงอำเภอหลังสวน ผู้เข้าไปในป่าปฏิบัติตามกฎผู้สัมปทาน ไม่บุกรุกเข้าในที่ผู้สัมปทานยังไม่ได้ตัดไม้ ไม่จองพื้นที่ทับพื้นที่ผู้อื่น ในผืนป่าทางทิศตะวันตกปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ วินัย กติกาของคณะสหทัยคือ หนึ่ง ห้ามขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น สอง ห้ามรบราฆ่าฟัน สาม ห้ามเบียดเบียน การดำเนินชีวิตต้องช่วยเหลือกัน หากมีการกระทำผิดกติกาจะตักเตือนสองครั้ง หากยังกระทำอยู่ ครั้งที่สามจะชำระโทษ หรือ ยิ่งเสียให้ตาย” และกรณีการอนุรักษ์ป่า “ห้ามผู้ใดตัดไม้บริเวณนี้ รักษาไว้ให้ลูกหลาน ผู้ใดฝ่าฝืนตาย จากพคท.” เมื่อมีการกำหนดกฎกติกาที่เจียบขาดและมีประโยชน์กับส่วนรวมผู้คนก็ทำตามและอยู่ร่วมกันได้ ในการอยู่ในผืนป่าและการอยู่ร่วมกันในสังคมในบริบทนั้นผู้ใดปฏิบัติไม่ได้ก็ต้องออกจากป่าไป ส่วนในสังคมปกติที่ศูนย์อำนาจผูกติดอยู่กับการรวมศูนย์โดยภาพรวมการเกิดธรรมาภิบาลมีน้อยโดยเฉพาะในการพัฒนา แต่ในขณะเดียวกันฝ่ายประชาชนก็ขาดธรรมาภิบาลต่อบ้านเมืองต่อท้องถิ่นของตนขาดสำนึกในการทำหน้าที่พลเมืองและมีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเช่นในเรื่องการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติทั้งป่า แหล่งน้ำและทะเลตลอดจนสิ่งสาธารณะ มีความจำเป็นต้องพัฒนาการเรียนรู้ความมีธรรมาภิบาลทั้งฝ่ายราชการและฝ่ายประชาชน ในด้าน 2) ธรรมานุเคราะห์และธรรมาธิปไตย ในชุมชนดั้งเดิมมีการช่วยเหลือเกื้อกูลบนฐานการอนุเคราะห์กันโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นฐานคิด และการยอมรับความเท่าเทียมกันยอมรับฟังความคิดเห็นในการอยู่ร่วมกัน การดูแลรักษาความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติและภัยต่าง ๆ มีส่วนร่วมและดูแลเกื้อกูลกันโดยมีหลักธรรมเป็นเครื่องนำทางนำความคิด มีวัดปากแมเป็นที่พึ่ง มีผู้อาวุโสของชุมชนช่วยตกแต่งประสมการณ สังคมอยู่กันเป็นปกติสุข ต่อมาเมื่อมีการเปิดป่ามีผู้อพยพจากหลากหลายพื้นที่เข้าไปอยู่ในผืนป่าละแวก ธรรมานุเคราะห์และธรรมาธิปไตยที่เคยมีในชุมชนเล็ก ๆ ในผืนป่าก็เปลี่ยนแปลง การก่อเกิดชุมชนใหม่ที่ผู้คนมาจากหลายพื้นที่ในระยะแรกชี้ให้เห็นความไม่มีหลักธรรมานุเคราะห์และธรรมาธิปไตยมีการรบราฆ่าฟันกันจนราชการต้องส่งตำรวจตระเวนชายแดนจาก

รอร้อยที่ 41 เข้าไปดูแล ปัจจุบันเมื่อชุมชนได้พัฒนาเส้นทางชีวิตสู่ชุมชนนิยมตามเส้นทางที่เลือกเองที่ผู้คนได้เติมเต็มชีวิตซึ่งกันและกันโดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างเป็นธรรมชาติภายใต้การยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันบนฐานการอนุเคราะห์กันด้วยธรรมและการยอมรับฟังความคิดเห็นมากขึ้น 3) วัตถุประสงค์และเจตนาของผู้คน ในสังคมดั้งเดิมผู้คนดูแลเกื้อกูลกันด้วยธรรม ก่อนระบบทุนนิยมจะรุกเข้าไปชัดเจนหรือก่อนการเปิดป่าผู้คนมีมุมมองชีวิตบนฐานจิตนิยมปฏิบัติต่อกันด้วยจิตที่ดีงามมีทุนทางสังคมเป็นกลไกของชุมชน มีการให้ การแบ่งปัน ความสามัคคี ความไว้วางใจ การต่างตอบแทน การเอื้ออาทร ความเชื่อร่วม มีบรรทัดฐานทางสังคมของตน มีค่านิยมในความดีงาม เมื่อมีการเปิดป่ามีพืชเศรษฐกิจเข้ามา ต่อมาเมื่อมีรายได้มาก สภาพสังคมและเศรษฐกิจใหญ่ของประเทศเปลี่ยนแปลงเงินเป็นปัจจัยหลักในการชี้ขาดฐานะทางสังคม เกิดการใช้เงินซื้อหาวัตถุมหาสร้างความสะดวกสบายระดับปรุงแต่งฐานะทางสังคม กระทั่งไปสู่ชุมชนในผืนป่า ชุมชนละแหมเปลี่ยนแปลงสู่ทุนนิยมที่เป็นวัตถุนิยมเช่นเดียวกับสังคมอื่นๆ โดยทั่วไป ทั้งผู้มีรายได้มากและรายได้น้อยต่างก็ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกตามค่านิยมในการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ชุมชนบ้านสระขวามีรายได้รวม 13,866,480 บาท ต่อปี และมีรายจ่ายรวม 32,163,980 บาทต่อปี หนี้สิน 18,297,500 บาทต่อปี ส่วนในตำบลละแหมและตำบลสวนแตงจะเห็นได้ว่าค่าใช้จ่ายที่มาเป็นอันดับ 1 ของชาวบ้านละแหม ทั้งในตำบลละแหม และสวนแตง เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับหนี้สิน ชุมชนละแหมดั้งเดิมคนเฒ่าคนแก่ยังจัดเป็นกลุ่มจิตนิยมประมาณร้อยละ 10 ในขณะที่มีความเป็นวัตถุนิยมถึงร้อยละ 90 6) มิติวิถีและพลังทางวัฒนธรรมเชิงรูปลักษณ์และจิตลักษณ์ (1) สถานภาพความผูกพันและความภาคภูมิใจต่อความเป็นตัวตนและความเป็นท้องถิ่น ในสังคมดั้งเดิมมีความผูกพันและความภาคภูมิใจต่อความเป็นตัวตนและความเป็นท้องถิ่นละแหมชัดเจนในความเป็นคนแม่ ในขณะที่ชุมชนบุกเบิกใหม่ยังไม่เป็นคนแม่ เพราะผู้คนที่ย้ายเข้ามาก่อตั้งชุมชนล้วนยืนยันความเป็นคนท้องถิ่นเดิม ละแหมเป็นเพียงที่ทำมาหากิน ดังนั้นแต่ละกลุ่มยังยึดมั่นและมีความเป็นตัวตนของท้องถิ่นเดิม อยู่กันเป็นกลุ่มๆ มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มสังคมอื่นอย่างฉาบฉวยยึดความเป็นตัวตนเดิมและยึดโยงความเป็นท้องถิ่นเดิมอย่างเหนียวแน่น ในขณะเดียวกันก็สร้างพลังกลุ่มให้เข้มแข็งโดยขยายฐานทางการเมืองเพื่อสร้างพลังการต่อรองให้มีพลังเพิ่มขึ้นด้วย มีความเป็นตัวตนในบริบทเดิม แต่ในบริบทใหม่ยังไม่มีตัวตน ยังไม่ได้แสดงความภาคภูมิใจในท้องถิ่นละแหม น้ำเสียงไม่หนักแน่นเท่า “ผมคนคอน” เพราะยังไม่สามารถแสดงตัวตนว่า “ผมคนแม่” (2) รูปลักษณ์และจิตลักษณ์ที่แสดงถึงความดีงาม สุนทรียะของผู้คนและชุมชน มีวัดที่ร่วมกันสร้างในสังคมดั้งเดิม เช่น วัดปากน้ำละแหม วัดหลังทศวรรษ 2500 ที่ประจำอยู่ในชุมชน ชุมชนต่างก็ได้ผ่านความพยายามในการสร้างรูปลักษณ์และจิตลักษณ์ที่ดีงามของพระพุทธศาสนาผ่านทางการสร้างถาวรวัตถุเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจ ความผูกพันกับความดีงามผ่านกิจกรรมทางศาสนา มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับโรงเรียน ให้นักเรียนได้เข้าถึงความดีงามของพระพุทธศาสนา เช่น วัดสวนสมบุญ ตำบลสวนแตง เป็นวัดสุขภาพ มีสถานที่ปฏิบัติธรรมที่น่าประทับใจ มีสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการพัฒนาจิตใจที่เด็กๆ ชอบ มีความสุขกับการปฏิบัติธรรมวัดใช้ศาสนาเป็นกลไกในการ

หล่อหลอมบุคลิกภาพคนดี ความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา ปู่ย่าตายายครูบาอาจารย์ และร่วมกันภาคภูมิใจในวัดของชุมชนของตนที่เป็นต้นแบบในการบ่มเพาะความเป็นคนดีให้เยาวชน วัดได้พยายามสร้างพื้นที่เย็นและสร้างความเป็นตัวตนในการปฏิบัติธรรมของเด็กๆ ในการเป็นคนดีของครอบครัวและสังคม (3) ภูมิปัญญา กระบวนการปลูกฝัง เสรีสติและการสืบสานวัฒนธรรมเชิงรูปลักษณ์และจิตลักษณ์ ในสังคมดั้งเดิมมีการปลูกฝังพัฒนาการเรียนรู้ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในการรักษาสุขภาพ เช่น พ่อท่านชม นิ้วเพชรรักษาอาการป่วยไข้ด้วยสมุนไพรและสืบสานวัฒนธรรมจากพระพุทธศาสนาด้วยการบวชเรียน การอบรมบ่มนิสัยในเรื่องจิตที่ดั่งาม มีการให้ การแบ่งปัน ความสามัคคี ความไว้วางใจ การต่างตอบแทน การเอื้ออาทร การแลกเปลี่ยน ความเชื่อร่วม มีบรรทัดฐานทางสังคมของตน มีค่านิยมในความดีงาม เรียนรู้ภูมิปัญญาการทำประมงชายฝั่งทั้งเครื่องมือ การทำความรู้จักทะเลอย่างเข้าใจและเข้าถึง การสังเกตทะเล ลมฟ้าอากาศ ในการออกเรือให้ปลอดภัยและการแก้ปัญหาเมื่อต้องประสบกับคลื่นลมในทะเล และวัดสวนสมบุญและโรงเรียนบ้านสวนสมบุญได้เฟิยรพยายามในการปลูกฝังวิถีจิต มุมมองที่มีต่อพระพุทธศาสนา วัดและทำหน้าที่ในการสืบสานถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนทั้งรูปลักษณ์และจิตลักษณ์ ในด้านรูปลักษณ์ วัดสวยงาม สะอาด มีระบบระเบียบ มีผู้มาปฏิบัติธรรมอยู่เนืองนิตย์ทั่วประเทศ ห้องน้ำที่สะอาดในฐานะวัดสุขภาพ ในทางจิตลักษณ์การหล่อหลอมบุคลิกภาพคนดี ความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา ปู่ย่าตายายครูบาอาจารย์ และร่วมกันภาคภูมิใจในวัดของชุมชนของตนที่เป็นต้นแบบในการบ่มเพาะความเป็นคนดีให้เยาวชน เป็นความเฟิยรพยายามของทั้งวัดและโรงเรียนในการสร้างภูมิปัญญาและการสืบสานวัฒนธรรมเชิงจิตลักษณ์ให้กับชุมชนในขอบบริเวณวัดและโรงเรียน โดยวัดได้พยายามนำหลัง “บวร” “บ้านวัดโรงเรียน” เข้ามาใช้เป็นกลไกในการปลูกฝังและสืบสานวัฒนธรรม

กรณีบ้านสระขาวมีการสืบทอดภูมิปัญญา มีกระบวนการปลูกฝังและการสืบสานวัฒนธรรมชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการหมู่บ้านเพื่อการพึ่งตนเอง การเรียนรู้การพึ่งตนเอง นักเรียนโรงเรียนบ้านทับใหม่มีหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับ “คนดี” มีการสร้างคนดีการเรียนรู้ความเป็นคนดีโดยถอดบทเรียนคนดีในชุมชน สร้างความภาคภูมิใจในชุมชนของตนด้วยการสร้างชุมชนนิยม มีการสืบสานวัฒนธรรมการเรียนรู้และวัฒนธรรมการทำงานด้วยวิธีการบูรณาการเรียนรู้ตั้งแต่ในระดับสุดมยปัญญา จินตมยปัญญา และภวานามยปัญญา ภูมิปัญญาของชุมชนตลอดจนอุดมคติ วิถีคิดจึงได้รับการสืบทอดตั้งแต่วัยเด็ก ให้เด็กเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างชุมชนเด็ก ๆ รู้จักชุมชนของตนทุกด้านโดยเฉพาะความคิดริเริ่มและการจัดการชีวิตให้อยู่รอดด้วยการพึ่งตนเอง ทั้งการปลูกข้าวไร่ที่เด็กได้เรียนรู้การพึ่งตนเองและการลดรายจ่ายด้วยการสร้างแหล่งอาหารของชุมชน การดูแลหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่า เด็ก ๆ รักและเห็นคุณค่าของป่า สมาชิกของชุมชนบ้านสระขาวต่างรู้จักชุมชนของตน ร่วมเรียนรู้ร่วมปฏิบัติวัฒนธรรมของชุมชนตั้งแต่เยาว์วัย โดยภูมิปัญญาของชุมชนเป็นกลไกในการสืบทอดความเป็นชุมชน

อภิปรายเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์ทุนทางสังคมฐานการดำรงอยู่ของชุมชน หากมองด้วยทฤษฎีระบบว่าอำเภอละแมเป็นหนึ่งหน่วยระบบ ในหนึ่งหน่วยระบบนี้เป็นระบบใหญ่ที่มี

อนุระบบเป็นระบบย่อยมากมาย เมื่อมองการทำงานของทุนทางสังคมในระบบใหญ่ทุนทางสังคมค่อนข้างอ่อนแอเพราะสภาพสังคมจากฐานการเกษตรที่มีการปลูกพืชเศรษฐกิจใหม่ในปัจจุบันที่เป็นพืชเชิงเดี่ยวส่งผลให้แต่ละครัวเรือนมีลักษณะโดดเดี่ยวมากขึ้นเพราะกิจกรรมของพืชเชิงเดี่ยวได้สร้างระบบต่างครัวเรือนต่างทำเพราะต้องทำในเวลาเดียวกัน ประกอบกับมีแรงงานในครัวเรือนน้อยเพราะสมาชิกในครัวเรือนมีน้อยเป็นครอบครัวเดี่ยวเป็นส่วนใหญ่ และลูกหลานต้องเรียนหนังสือ ดังนั้นในขณะนี้จึงใช้ทุนทางสังคมในสังคมน้อยถึงไม่ใช้เลย ส่งผลให้ทุนทางสังคมในระดับจุลภาคที่เป็นทุนวิธีคิดลดบทบาทลง ชีวิตที่ต่างคนต่างอยู่ ต่างกลุ่มต่างอยู่ ไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันไม่สามัคคี ความเอื้ออาทรมีน้อยลง ในขณะที่มีความเป็นปัจเจกมากขึ้นเพราะวิถีการทำมาหากิน

โดยภาพรวมจึงคล้ายกับละแวกมีความอ่อนแอ นายอำเภอ นายเอกรัฐ หลีเสนีย์ จึงต้องใช้กลยุทธการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมโดยใช้ทุนวัฒนธรรมโดยเลือกวัฒนธรรมประเพณีที่เปิดโอกาสให้คนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากและมีกิจกรรมการแข่งขันเพราะสามารถเสริมพลังชุมชนได้เร็วจึงเลือกประเพณีแห่พระแข่งเรือที่เป็นรากเหง้าวัฒนธรรมเดิมในกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณี นายอำเภอผู้นี้เป็นผู้นำที่ชาญฉลาดในการใช้กลยุทธในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนที่กำลังอ่อนแอได้มีพลังขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในขณะเดียวกันก็รื้อฟื้นพลังทุนทางสังคมทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาคที่ตกตะกอนอยู่ขึ้นมาเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เป็นการให้ทุนทางสังคมในระดับมหภาคมาเป็นกลไกให้เกิดการใช้ทุนทางสังคมในระดับจุลภาคโดยมีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะของส่วนรวม โดยเฉพาะการแข่งขันเรือให้ชนะได้ต้องมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง เอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ มีการเรียนรู้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายและมีการติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบมีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการจัดการบริหารกลุ่มคนที่ร่วมกิจกรรมที่หลากหลายทั้งฝ่ายเรือ การฝึกซ้อม กองเชียร์ การบริหารจัดการ การจัดหาอาหาร การฝึกซ้อม การเชียร์ พิธีกรรม และประสานกับเครือข่ายองค์กรบริหารส่วนตำบลวังตะกอกในอำเภอหลังสวนที่เป็นสนามแข่งเรือ ตลอดจนการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนเพื่อการสืบทอดกันให้ได้ต่อไป

กรณีหน่วยอนุระบบที่เป็นหมู่บ้าน ชุมชนบ้านสระขาวมีความพยายามในการสร้างชุมชนขึ้นในหมู่บ้านตามแนวคิดของประเวศ วะสี ส่งผลให้ชุมชนบ้านสระขาวมีการสร้างชุมชนเพื่อความเข้มแข็งในการอยู่รอดร่วมกันเพราะก่อนหน้านี้เมื่อบ้านสระขาวประสบปัญหาแย่งชิงการนำเกิดการแตกแยกเป็นกลุ่ม หลังจากรัฐบาลปราบผู้ฉ้อโกงในลัทธิสังคมนิยมและการใช้นโยบาย 66 /2523 ทำให้บ้านสระขาวเป็นที่รวมของผู้คนที่หลากหลายที่ต่างกับชุมชนอื่นเพราะมีเรื่องเกี่ยวกับลัทธิเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย บ้านสระขาวจึงอยู่ในภาวะอันเลวร้ายที่ทางราชการต้องส่งตำรวจตระเวนชายแดนต้องเข้าไปดูแลในพื้นที่ และต่อมาในทศวรรษ 2540 ได้รับแรงกระแทกจากทุนนิยมเกิดการเป็นหนี้สินประกอบกับความแตกแยกของผู้คนเพราะมาจากหลายถิ่นหลายที่ บ้านสระขาวจึงต้องพลิกวิกฤต

โดยผู้ใหญ่บ้านและผู้รู้ในชุมชนได้ร่วมกันสร้างความเป็นชุมชนและร่วมกันพัฒนาจนปัจจุบันเป็นชุมชนเข้มแข็งที่ชุมชนมีอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม ฐานรากทางวัฒนธรรมอันเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชนและอุดมการณ์ร่วมจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญช่วยยึดเหนี่ยวคนในชุมชนและความเป็นชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคนเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ทุกคนเกิดสำนึกและร่วมในกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน ให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันทั้งคนและสิ่งแวดล้อม มีการจัดองค์กรและการบริหารจัดการให้เกิดกิจกรรมและความร่วมมือที่เหมาะสมมีการแบ่งบทบาทหน้าที่และประสานเครือข่ายเพื่อกระจายภาระงานพัฒนาไปสู่กลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายระดมทรัพยากรทั้ง คน วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีแผนชุมชนที่เกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชน มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่นำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องการส่งเสริมความร่วมมือของชุมชน มีกิจกรรมที่ต่อเนื่องเพื่อควมมีชีวิตชีวาของชุมชนและแสดงถึงการขยายกิจกรรมด้วยการ สร้างสรรค์นวัตกรรม หรือกิจกรรมใหม่ ที่หลากหลาย ทั้ง กลุ่มคนและองค์กรทำให้เกิด กระบวนการเรียนรู้ ในส่วนของทุนมีทั้งทุนในเชิงกายภาพ เช่น ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ หรือทุนที่เป็นตัวเงิน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และทุนที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม อันเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นประสบการณ์ และร้อยรัดผู้คนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี จากบ้านสระขาวที่มี 255 ครัวเรือน มีชุมชนย่อย ๆ ถึง 14 ชุมชนหรือหากถือว่าหมู่บ้านสระขาวเป็นหนึ่งหน่วยระบบมีหน่วยย่อยระบบถึง 14 อนุระบบ บ้านสระขาวจึงเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ที่มีการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดเทคโนโลยีซึ่งกันและกันเป็นเครือข่ายทางสังคมของหนึ่งหน่วยระบบ โดยบ้านสระขาวยึดหลักในการพัฒนาหนึ่งหน่วยระบบให้เข้มแข็งโดยการใช้ตัวแบบการพัฒนาใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คือ 1) หลักช่วยเหลือตนเองพึ่งตนเอง เป็นการพัฒนา "คน" เพื่อให้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวคนมากที่สุดจนก่อให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนในตนเอง จึงทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน 2) หลักการเริ่มจากสภาพที่เป็นอยู่ เป็นการพัฒนาจากสิ่งที่ชุมชนมีอยู่แล้วจึงใส่ปัจจัยนำเข้าไปเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป ทำให้ชาวบ้านสระขาวสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้จนเกิดการพัฒนาคณะและชุมชนอย่างยั่งยืน 3) การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพราะเป็นสิ่งใกล้ตัวทำให้ชาวบ้านเกิดการพึ่งตนเองมากที่สุดและสามารถวางแผนการใช้ทรัพยากรที่ดีพอ กรณีการสร้างแหล่งอาหารในชุมชน การปลูกข้าวในสวนยางปลูกใหม่และการปลูกพืชผักเพื่อบริโภคทำให้ผลผลิตที่เกิดขึ้นพอดี 4) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การจัดการเป็นกลุ่มบ้านการมีส่วนร่วมจากกลุ่มบ้านโดยมีการพัฒนาการเรียนรู้และการร่วมกันทำกิจกรรมของชุมชนที่ทุกคนได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมในฐานะเจ้าของชุมชน ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ร่วมกันจนเกิดปัญญาสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองให้ยั่งยืนได้ 5) วัฒนธรรมและผู้นำท้องถิ่น การพัฒนาท้องถิ่นให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนภายใต้วัฒนธรรมชุมชนและผู้นำชุมชนเป็นต้นแบบการอนุรักษ์ให้ดำรงอยู่สืบไป เป็นการแก้ปัญหาท้องถิ่นล่มสลายทำให้ทั้งเข้มแข็งและยั่งยืน 6) ความมีประสิทธิภาพในการพัฒนาโดยสร้างชุมชนย่อย ๆ แต่ละชุมชนมีกิจกรรมหนึ่งกิจกรรมเป็นอนุระบบที่มีผลผลิตตามที่คาด

หวัง มีปัจจัยนำเข้าและกระบวนการทำงานที่เป็นระบบชุมชนสามารถประเมินผลประสิทธิภาพได้ 7) มีการประสานงานกับหน่วยงานของราชการและเอกชนเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของกระบวนการพัฒนาก่อให้เกิดการพัฒนาที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน 8) การทำงานเชิงรุกมีการกำหนดกิจกรรมการทำงานการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านและผู้นำชุมชนตลอดจนเจ้าหน้าที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาคน และชุมชนอย่างยั่งยืน 9) ความมีคุณธรรมและศิลปะที่แสดงความเป็นท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์ชุมชน 10) การเชื่อมประสานด้านเวลา เป็นการพัฒนาโดยเชื่อมสภาพของชุมชนเข้ากับเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่เหมาะสมกับชุมชนมีสื่อทำด้วยมือในรูปแบบใหม่และการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ออนไลน์ วิทยุชุมชนช่วยให้เกิดการพัฒนาคนส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน คือเป็นชุมชนที่มีสำนักชุมชน มีจิตวิญญาณชุมชนเป็นชุมชนเรียนรู้ มีองค์กรชุมชนเข้มแข็งถึง 14 ชุมชน ทุกชุมชนมีการจัดการที่ดี มีเครือข่ายชุมชนมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำ เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้และเป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนบ้านสระขวามีผู้นำที่ชาญฉลาดในการรื้อรัดชุมชนด้วยการใช้วาทกรรม “สังคมแห่งการเรียนรู้” เพราะพบเห็นว่าสังคมปัจจุบันกำลังประสบภาวะวิกฤตทางความคิดหรือจิตวิญญาณ การเรียนรู้ของมนุษย์ยังคงมีเป้าหมายเป็นไปเพื่อความอยู่รอดของตนเองเป็นลำดับแรกเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหาร น้ำ ความอบอุ่น ปลอดภัย ความอยากได้ ความอยากมี อยากเป็น พฤติกรรมหลักของมนุษย์จึงเป็นการแสวงหาประโยชน์ในทุกรูปแบบเพื่อสนองอัตตาของตนเอง และยังคงใช้สัญชาตญาณนำชีวิตมากกว่าปัญญาจึงถูกครอบงำด้วยลัทธิบริโภคนิยม วัตถุนิยม และอำนาจนิยม ทำให้จิตสำนึกต่อธรรมชาติและโลกหรือวิวัฒนาการด้านจิตใจยังไม่ก้าวหน้า วิวัฒนาการทางกายภาพของมนุษย์และดูเหมือนจะยิ่งห่างไกลออกไปทุกทีตามช่วงเวลาที่ผ่านมา บ้านสระขวาก็ได้ไข่มุมมองใหม่มองการเรียนรู้ด้วยทัศนะใหม่ที่มีใช้เรียนรู้เพื่อรับรู้ รับทราบ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ และมีใช้การเรียนรู้เพื่อตนเองแต่อย่างเดียว แต่เป็นการเรียนรู้เพื่อให้เกิด “ปัญญา” ที่เข้าใจถึงสรรพสิ่ง และการเรียนรู้เพื่อให้เกิด “จิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์” เพื่อเป็นไปในทางเกื้อกูลผู้อื่น สิ่งอื่น ที่มีอยู่ในสังคมและจักรวาลเดียวกันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและผาสุก (สิริลักษณ์ ยัมประสาพร, 2548) ดังนั้นคนที่มองเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับธรรมชาติได้คือเป้าหมายของกระบวนการทัศน์ใหม่ในการเรียนรู้ที่แท้จริง คือ เรียนรู้ทั้งจากภายในและภายนอก มองสรรพสิ่งอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน “บนพื้นฐานของความสมดุล” ที่เริ่มจากสัมมาทิฐิ คือความเห็นชอบในการอยู่ร่วมกันด้วยเป็นการนำศีลธรรมการอยู่ร่วมกันเป็นตัวตั้งและเชื่อมด้วยแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ชุมชนบ้านสระขวาก็สร้างชุมชนสอดคล้องกับปรัชญาและหลักการพื้นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง คือ การเข้าถึง ความจริง ความดี ความงาม ปรัชญาพื้นฐานซึ่งเป็นกรอบวิธีคิดและเป็นแก่นของกระบวนการทั้งหมดคือ ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์โดยแกนนำผู้นำการเปลี่ยนแปลงชุมชนบ้านสระขวามีความเชื่อมั่นที่ว่าคนสระขวามีศักยภาพสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง มีความจริง ความดี และความงามอยู่ในตนเปรียบเสมือนเมล็ดพันธุ์ที่มีศักยภาพในการเจริญเติบโต และกระบวนการทัศน์องค์รวมคือทัศนะที่มองโลกในแง่ที่เป็น

ความสัมพันธ์และการผสานเข้าด้วยกันของสรรพสิ่งว่าธรรมชาติของสรรพสิ่งคือการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันเป็นส่วนหนึ่งของสรรพสิ่ง และทั้งมนุษย์และสรรพสิ่งต่างก็เป็นองค์รวมของกันและกัน ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ควรยึดเอาตนเป็นศูนย์กลางและควรปฏิบัติต่อสรรพสิ่งอย่างไม่แยกส่วนจากชีวิต (ประเวศ วะสี, 2547) การกระทำอันใดอันหนึ่งของมนุษย์จึงสามารถส่งผลกระทบกระเทือนไปทั้งองค์รวม การกระทำของมนุษย์สร้างผลสะท้อนต่อสรรพสิ่ง และผลสะท้อนนั้นย้อนกลับมาสู่ตัวมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อเนื่องกันอย่างไม่หยุดนิ่ง และมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงให้มีความสำคัญกับชุมชนการเรียนรู้ เพราะมองเห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ของปัจเจกบุคคลและชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีการพัฒนาความรู้ที่คลี่คลายไปในแต่ละขณะ เป็นการเรียนรู้ท่ามกลางความเป็นจริงที่มีพลวัตของการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไม่ซ้ำเดิม เป็นบริบทและระบบที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ซึ่งผู้เข้าร่วมกระบวนการทุกคนจะได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องร่วมกันอยู่ตลอดเวลา การใช้กระบวนการทัศนองค์รวมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านสระขาวจึงเป็นการพัฒนาทุกฐานของมนุษย์อย่างไม่แยกส่วน พร้อมกับการสร้างระบบที่เหมาะสมต่อการพัฒนาซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลย่อมสะท้อนความเป็นองค์รวมเช่นกันคือเกิดการเรียนรู้ในมิติต่างๆ ทั้งการรู้จักและเข้าใจอย่างถ่องแท้ลึกซึ้ง พร้อมๆ กับการเรียนรู้ถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมและเป็นกัลยาณมิตรต่อเพื่อนมนุษย์ และสรรพสิ่งรอบตัวในธรรมชาติโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของของการมองโลกและชีวิตด้วยความเข้าใจ ปราศจากอคติที่เกิดจากความแตกต่างหลากหลายซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายสูงสุดของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมั่นว่ามนุษย์เป็นผู้ที่สามารถเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม และสามารถแผ่ขยายคุณภาพภายในดังกล่าวไปสู่การสร้างสรรค์สังคมและโลกที่สันติสุขตามแนวคิดของ ธนา นิลชัย โกวิทย์ และอดิศร จันทร์สุข (2552) และได้ใช้แนวคิดการพึ่งตนเองซึ่งปัจจุบันเกิดผลลัพธ์และผลกระทบในการพึ่งตนเอง หากพิจารณาตามแนวคิดของสัญญา สัญญาวิวัฒน์, (2540) ก็จะพบการพึ่งตนเองได้ในหลายด้าน ทั้ง 1) ด้านเทคโนโลยี มีการใช้การจัดการและการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการปลูกพืชเศรษฐกิจยางพาราและปาล์มน้ำมันด้วยเทคโนโลยีชาวบ้านแทนการใช้สารเคมีปุ๋ยเคมีซึ่งเป็นความรู้จากภายนอก มีการตั้งโรงสีข้าวโดยจัดซื้อข้าวเปลือกมาสีเพื่อสมาชิกในชุมชนได้บริโภคข้าวในราคาถูกและได้ใช้แกลบและรำจากการสีข้าวในการทำปุ๋ยและใช้ปุ๋ยในการปลูกพืชทั้งพืชเศรษฐกิจและพืชผักเพื่อบริโภคตลอดจนสมุนไพรและพืชประเภทไม่ใช้สอย จึงเป็นการใช้ทรัพยากรและการกระทำจากภายในชุมชนให้ที่นำไปสู่การลดรายจ่ายเพราะเมื่อมีโรงสีนำไปสู่การปลูกข้าวไว้ในพื้นที่ว่างและปลูกในสวนยางที่ปลูกใหม่ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและได้ประโยชน์สูงสุดและลดผลกระทบในทางลบทำให้ชุมชนบ้านสระขาวมีความสามารถในการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีประกอบด้วยความสามารถในการเลือกใช้เทคโนโลยี การจัดการหรือจัดทำ การใช้ การบำรุงรักษา และมีความสามารถในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีของชุมชนตามความเหมาะสม 2) ด้านเศรษฐกิจ การมุ่งสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านให้เกิดภาวะสมดุลระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจกับขีดความสามารถในการตอบสนองความต้องการ โดยการ

พัฒนาเป็นชุมชนย่อยๆ 14 ชุมชนเป็นองค์กรชาวบ้านเพื่อเป็นหลักในการดำเนินการ ระบบเศรษฐกิจเพื่อพึ่งตนเองของชุมชนในระบบการผลิตและระบบการตลาด การวัดความสามารถในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้แก่ ความพอเพียง อำนาจการต่อรองและการแข่งขัน ความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพ การออมและสภาพหนี้สิน การกระจายรายได้และระดับการพัฒนาขององค์กรชาวบ้าน 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนมีขีดความสามารถในการรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเกษตรในระยะยาวด้วยการทำปุ๋ยเองลดต้นทุนการผลิตพร้อมกับการฟื้นฟูดินที่ชุมชนสามารถจัดการเองได้ในการจัดการทรัพยากรให้สมบูรณ์เพื่อตอบสนองการผลิตให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพ การใช้ การอนุรักษ์และควมมีดุลยภาพทางระบบนิเวศ การฟื้นฟูทรัพยากร และการนำกลับมาใช้ใหม่ เช่น มีการขุดรากไม้มาออกแบบทำเฟอร์นิเจอร์จำหน่ายเป็นรายได้ของครัวเรือนและเครื่องมือเครื่องใช้ 4) ด้านจิตใจ ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้สูงเพราะเริ่มจากคนที่มีจิตสำนึกในชุมชนเป็นตัวปลูกเร้า การกระตุ้นให้บุคคลคิดแสวงหาหลักการและแนวทางเพื่อนำมาเป็นแกนสำคัญในการสร้างตนเองและสังคมพัฒนาจิตใจให้มีจิตสำนึกในการพึ่งตนเองและชุมชนมีธรรม ชุมชนบ้านสระขาวมีจิตใจที่มีสำนึกในการปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของครัวเรือนอย่างมั่นคง 5) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนบ้านสระขาวมีจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง มีความมั่นใจและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมชุมชนบนพื้นฐานความตระหนักรู้และความสามารถในการเรียนรู้ร่วมกัน สังคมและวัฒนธรรมชุมชนจึงเป็นพื้นฐานและรากฐานของการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง ภูมิปัญญาและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นเงื่อนไข ความสามารถในการพึ่งตนเองทางสังคมวัฒนธรรม ความพยายามในการแก้ปัญหาาร่วมกันขององค์กรชุมชน คุณภาพและคุณธรรมของผู้นำชุมชน การกระจายตัวของสื่อในชุมชนและการใช้สติปัญญาในการพิจารณาข่าวสาร การช่วยเหลือจากภายนอกตามความต้องการของชุมชนและความสามัคคีในชุมชน โดยมีการดำเนินการถ่ายทอดสืบสานให้สมาชิกชุมชนตั้งแต่เยาว์วัย โดยจัดกิจกรรมให้ชุมชนทำความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การศึกษาพันธุ์พืชบ้านสระขาว พืชพันธุ์ไม้ที่เป็นอาหาร พืชที่เป็นยาตลอดจนการปลูกพืชเพื่อเป็นอาหาร และเรียนรู้การเป็นคนดีจากคนดีในชุมชน และนำไปเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนให้นักเรียนได้ศึกษาเล่าเรียนให้สมาชิกในชุมชนได้เห็นผลลัพธ์ของประสบการณ์ที่ได้รับการสืบสานจากชุมชน

ชุมชนบ้านสระขาวเป็นอนุระบบของตำบลละแม ในขณะที่ตำบลละแมเป็นอนุระบบของอำเภอละแมที่มีการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นชุมชนทำให้หมู่บ้านสระขาวเป็นหมู่บ้านที่มีชุมชนตัวแบบของบ้านสระขาวสามารถนำไปใช้กับหมู่บ้านอื่น ๆ ตลอดจนในระดับตำบลและระดับอำเภอจะสามารถพัฒนาชุมชนสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้ ชื่อนำสนใจในการพัฒนาความเป็นชุมชนขึ้นในหมู่บ้านสระขาว บทเรียนการพัฒนาชุมชนของหมู่บ้านสระขาวคือ 1) การมีผู้นำชุมชนที่เป็นคนในที่มีชาญฉลาดและมีความเข้าใจชุมชน มีความรู้ในการพัฒนาชุมชนและความสามารถในการและการประสานกับภาคีการพัฒนา 2) การมีภาวะผู้นำ และควมมีคุณธรรมของผู้นำชุมชนสามารถนำพาชุมชนให้ก้าวไปสู่การมีส่วนร่วมและความสามัคคีในชุมชนและเป็นหลักในการรังสรรค์

ชุมชนของตน 3) การให้ความสำคัญและยอมรับความเท่าเทียมของสมาชิกชุมชนทั้งในด้านจิตใจ สติปัญญา และประสบการณ์นำมาซึ่งความร่วมมือร่วมแรงและร่วมใจเพื่อประสบความสำเร็จร่วมกัน 4) ถือว่าเด็กและเยาวชนมีความสำคัญต่ออนาคตของชุมชน ดังนั้นในกระบวนการสร้างชุมชนเด็กและเยาวชนจึงเป็นสมาชิกที่สำคัญเท่าๆ กับผู้คนวัยผลิต เด็กและเยาวชนจึงมีกรอบงานการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนชัดเจน เช่น ชุมชนการศึกษาพันธุ์พืช การศึกษาคนดีของชุมชน ด้วยการไปเรียนรู้คนดีและใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวคนดี เป็นการสืบทอดอุดมการณ์และแนวคิดการพัฒนาชุมชน 5) ชุมชนบ้านสระขาวสามารถดำเนินการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพราะมีการสร้างชุมชนนิยมและเป็นชุมชนที่มีแหล่งอาหารทั้งข้าว พืชผัก ผลไม้ และเนื้อสัตว์ การมีแหล่งอาหารสมาชิกในชุมชนจะเห็นประโยชน์ของการพัฒนาได้ชัดเจนและเป็นพลังสร้างสรรค์ที่เป็นรูปธรรม 6) การเรียนรู้และความรู้เป็นเรื่องสำคัญในการดำรงอยู่ของชุมชน บ้านสระขาวสามารถพัฒนาไปได้เพราะใช้ความรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในชุมชนได้เห็นความสำคัญของความรู้และการเรียนรู้โดยมีการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้กับสมาชิกทุกวัยโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่สำคัญเท่า ๆ กับสมาชิกวัยผลิตและผู้สูงอายุ ทำให้กระบวนการพัฒนาชุมชนของบ้านสระขาวมีพลังในการเรียนรู้เพื่อรับประโยชน์ร่วมกันที่กล่าวได้ว่ามีความยั่งยืนและเป็นชุมชนได้เพราะมีจุดมุ่งในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นเป้าหมายของชุมชนเข้มแข็งโดยเฉพาะการวางฐานการเรียนรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนของชุมชน โดยมีหลักการหรือกระบวนการที่สมาชิกชุมชนรับรู้ร่วมกันว่าชุมชนจะยั่งยืนได้สิ่งแวดล้อมต้องยั่งยืนด้วยจึงมีการเรียนรู้เพื่อเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างเข้มข้นโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนมีหลักสูตรท้องถิ่นเรียนในระบบโรงเรียน 7) ฐานคิดการพัฒนาชุมชนบ้านสระขาว คือการการศึกษาตนเองค้นหาจุดดี จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนภายใต้กระบวนการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมชุมชน ทูทางสังคมของชุมชน และเศรษฐกิจชุมชน บ้านสระขาวจึงก้าวไปสู่ชุมชนต้นแบบของการพัฒนาที่มีการปรับปรนระหว่างเศรษฐกิจชุมชนแบบยังชีพกับเศรษฐกิจทุนได้โดยมีชุมชนนิยมเป็นฐาน นับเป็นการปรับปรนที่ใช้ฐานความรู้เป็นเครื่องมือภายใต้กระบวนการกำหนดเส้นทางที่เลือกเอง

3. ฐานเศรษฐกิจและระบบเศรษฐกิจชุมชนละแม

ละแมมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานเศรษฐกิจหลัก ส่งผลต่อรูปแบบการประกอบอาชีพ ในด้านการเกษตรและการประมง ฐานเศรษฐกิจที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติประกอบด้วย ป่า ดิน น้ำ และทะเล สภาพป่าของอำเภอหลังสวนที่เป็นอำเภอละแมปัจจุบันนี้มีพื้นที่ประมาณ 300,000 ไร่ จำแนกตามสภาพภูมิประเทศเป็น 3 โซน คือ โซนภูเขาที่ราบสูงเชิงเขา โซนเนินควน ที่ราบ ที่ราบลุ่ม และโซนชายฝั่งทะเล ละแมมีความได้เปรียบทางทรัพยากรป่าเพราะมีผืนป่าทุกประเภท ทั้งป่าบก ป่าพรุ และป่าชายเลนซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง 1) ป่าบก เป็นป่าที่ขึ้นปกคลุมพื้นที่ภูเขา พื้นที่เนินสูงและพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด ซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอละแมทั้ง 4 ตำบล คือ

ตำบลละแม ตำบลสวนแตง ตำบลทุ่งหลวง และตำบลทุ่งควัววัดเป็นป่าดิบชื้น ซึ่งเป็นป่ารกทึบ มีไม้หลายชั้นเรือนยอด แสงสว่างส่องไม่ถึงพื้นทำให้อากาศในป่านี้ชุ่มชื้นอยู่ตลอดเวลา แบ่งระดับเรือนยอดของพรรณไม้ได้ 4 ชั้น เรือนยอดชั้นบน เรือนยอดชั้นรอง เรือนยอดชั้นกลาง เรือนยอดชั้นล่าง 2) ป่าพรุ เดิมเป็นป่าพรุขนาดใหญ่ไม่น้อยกว่า 2,000 ไร่ อยู่ในพื้นที่ตำบลสวนแตงปัจจุบันพื้นที่พรุมีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างไปจากระบบนิเวศของป่าประเภทอื่นและมีความเปราะบางได้รับการกระทบกระเทือนได้ง่าย มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง 3) ป่าชายเลน เป็นระบบนิเวศที่มีลักษณะเฉพาะของป่าเขตร้อนบริเวณชายฝั่งทะเล และเป็นกลุ่มสังคมพืชที่มีความสลับซับซ้อนเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงเช่นกัน

การจัดการป่าของรัฐ จำแนกเป็น 5 รูปแบบ 1) การจัดการเป็นป่าคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่าพุทธศักราช 2481 ที่ปรากฏในพระราชกฤษฎีกา ในตำบลละแม อำเภอหลังสวนมี 2 ป่า คือ พระราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้ยางนาในท้องที่ตำบลละแม อำเภอหลังสวนให้เป็นป่าคุ้มครอง พุทธศักราช 2485 และพระราชกฤษฎีกากำหนดป่าไม้เต็งในท้องที่ตำบลละแม อำเภอหลังสวนให้เป็นป่าคุ้มครอง พุทธศักราช ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 เนื่องจากป่าตำบลละแม อำเภอหลังสวนเป็นป่าที่มีพรรณไม้ขึ้นหนาแน่นและเป็นไม้ที่มีค่าและมีประโยชน์เพื่อให้ไม้ดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อประเทศตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่าพุทธศักราช 2481 จึงประกาศให้ป่าไม้ยางนาและป่าไม้เต็งเป็นป่าคุ้มครองพุทธศักราช 2485 2) ป่าสงวนแห่งชาติ จากพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ปี 2507 ได้กำหนดให้ผืนป่าในตำบลละแม อำเภอหลังสวนเป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม ซึ่งครอบคลุมท้องที่ตำบลพะโต๊ะ ตำบลบึงหวาน อำเภอพะโต๊ะ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร สภาพท้องที่เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน เป็นป่าต้นน้ำลำธาร เป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันตั้งแต่ 25 องศา มีน้ำตลอดปีแหล่งน้ำที่สำคัญ 2 สาย คือ คลองยางตาง คลองละแม ในฤดูฝนน้ำไหลเชี่ยว ป่าสงวนแห่งชาติในอำเภอละแมประกอบด้วย 1) ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม ครอบคลุมพื้นที่ทั้งอำเภอละแม มีเนื้อที่ 75,550 ไร่ มอบให้ ส.ป.ก. จำนวน 25,900 ไร่ 2) ป่าสงวนแห่งชาติป่านาพญา อำเภอละแม เนื้อที่ 14,906.25 ไร่ มอบให้ ส.ป.ก. 8,405 ไร่ 3) ป่าสงวนแห่งชาติป่าพรุวดาด ตำบลสวนแตง อำเภอละแม เนื้อที่ 1,437.5 ไร่ มอบให้ ส.ป.ก. ทั้งหมด 4) ทุ่งเลี้ยงสัตว์ ในตำบลสวนแตง ส่วนหนึ่งเป็นที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง มีถนนสาย 41 หรือถนนเอเชียตัดผ่าน ปัจจุบันเป็นที่มิเอกสารสิทธิ์ 5) ป่าไม้ส่วนกลางที่ใช้ร่วมกันไม่มีสภาพเป็นป่าไม้อยู่ในหมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งหลวง และหมู่ 4 ตำบลทุ่งควัววัด นอกจากนั้นในพื้นที่ที่กำหนดเป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าละแมนี้จะมีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอื่นๆ แวดล้อมอยู่ อีก 7 ป่าที่เกี่ยวข้องส่งผลกระทบซึ่งกันและกันทั้งในด้านสภาพทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ และภูมิอากาศที่เอื้อต่อการทำเกษตรกรรมของละแมโดยเฉพาะการปลูกยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน คือ 1) ป่าสงวนแห่งชาติป่าปากทรง ป่าพะโต๊ะ ป่าบึงหวาน ในท้องที่ตำบลปากทรง ตำบลพะโต๊ะ อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร 2) ป่าสงวนแห่งชาติป่าละอุ่น ป่าราชกรูด ท้องที่ตำบลราชกรูด อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สภาพท้องที่เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน

3) ป่าสงวนแห่งชาติป่ากะเปอร์ อยู่ในท้องที่ตำบลเขียวเหลียว ตำบลบ้านนา อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง สภาพพื้นที่เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน 4) พื้นที่ป่าไม้ถาวร ที่เหมาะสมประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 3 ป่าคือ (1) ป่าพื้นที่ด้านทิศเหนืออยู่ในท้องที่ตำบลบึงหวน อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร สภาพท้องที่เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน (2) ป่าพื้นที่ด้านทิศตะวันตก อยู่ในพื้นที่ตำบลราชกรูด อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สภาพท้องที่เป็นเทือกเขาสูงชันเป็นป่าต้นน้ำลำธาร (3) พื้นที่ด้านทิศใต้ อยู่ในท้องที่ตำบลบ้านนา อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง สภาพท้องที่เป็นเทือกเขาสูงชันสลับซับซ้อน สภาพภูมิประเทศเหมาะที่จะเป็นแหล่งอยู่อาศัยและแหล่งหากินของสัตว์ป่า

3) *เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าควนแม่ยายหมอน* ในปี 2542 ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแมและป่าอื่นดังกล่าวได้รับการประกาศให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าควนแม่ยายหมอน ซึ่งเป็นบริบทของการทำการเกษตรของละแมคือถือเป็นบริบทของฐานเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของพืชเศรษฐกิจละแมอย่างมีนัยสำคัญ ครอบคลุมเขตป่าสงวนแห่งชาติจำนวน 4 ป่า คือ ป่าสงวนแห่งชาติป่าปากทรง ป่าสงวนแห่งชาติป่าพะโต๊ะ ป่าสงวนแห่งชาติป่าบึงหวน ในท้องที่ตำบลปากทรง ตำบลพะโต๊ะ อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม ท้องที่ตำบลพะโต๊ะ ตำบลบึงหวน อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ป่าสงวนแห่งชาติป่าละอุ่น ป่าราชกรูด ท้องที่ตำบลราชกรูด อำเภอเมือง จังหวัดระนอง ป่าสงวนแห่งชาติป่ากะเปอร์ ท้องที่ตำบลเขียวเหลียว ตำบลบ้านนา อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง และพื้นที่ป่าไม้ถาวรตำบลบึงหวน อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพรตำบลราชกรูด อำเภอเมือง ตำบลบ้านนา อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง มีเนื้อที่ 297,700 ไร่ หรือประมาณ 476.32 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน เป็นป่าดงดิบชื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีต้นน้ำลำธารหลายสายที่ไหลมาบรรจบแม่น้ำหลังสวนจังหวัดชุมพรและแม่น้ำกะเปอร์ จังหวัดระนอง มีแหล่งน้ำแหล่งอาหารของสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์และมีสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองหลายชนิดอาศัยอยู่อย่างชุกชุม เช่น เลียงผา เก้งหม้อ แมวลายหินอ่อน ช้างป่า กวาง กระทิง เสือ สมเสร็จ หมี ลิง ชะนี ค่าง นก ภู ชนิตต่างๆ ตลอดจนสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และเป็นแหล่งรวมพันธุ์ไม้ที่หายากและกำลังจะสูญพันธุ์ รวมทั้งรักษาต้นน้ำลำธารที่มีอยู่ในพื้นที่

4) *การสัมปทานป่า* ในอำเภอละแมมีเอกชนที่รับสัมปทานระยะยาวบริษัทเดียวคือบริษัท ชุมพรคำไม้ของนายวิรัช เอื้ออารี ที่เริ่มเข้าไปตั้งถิ่นฐานในอำเภอละแมตั้งแต่ปี 2498 สัมปทานป่ากับ“บริษัททำไม้ประจำจังหวัดชุมพร”ที่เป็นไปตามมติของคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามเงื่อนไขคือ 1) ฝ่าเส้นทางเข้าสู่ป่าสัมปทานเพื่อตรวจบุคคลและยานพาหนะอย่างเข้มงวด กวดขันโดยต้องมีด่านกันเส้นทาง 2) การทำลายเส้นทางซีกลากไม้ที่เลิกใช้แล้วเสียให้สิ้น และ 3) จัดเวรยาม สายตรวจลาดตระเวนในพื้นที่ป่าสัมปทาน เมื่อพบการกระทำผิดก็ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ทราบโดยทันที และมาหยุดสัมปทานเมื่อในปี 2532 ที่รัฐบาลประกาศปิดป่ายกเลิกการให้สัมปทานทั่วประเทศ นายวิรัช เอื้ออารี ได้รับสัมปทานป่าตั้งแต่ท่าชนะ ละแม และหลังสวนและป่าพะโต๊ะ บริษัททำไม้ได้ทำถนนเพื่อขนส่งไม้เปิดโอกาสให้ราษฎรตามเข้าไปจับจองพื้นที่ป่าเพื่อทำมาหากิน การสัมปทานป่าจึงเป็นการบุกเบิกเส้นทางเข้าสู่ป่าของผู้พยพทั้งจากจังหวัดชุมพรและภาคใต้

ภาคกลางและภาคอีสานเมื่อมีการบุกเบิกผืนป่าด้วยการเข้าไปจับจองเป็นที่ทำกินปลูกข้าวไร่พืชไร่ และพืชเศรษฐกิจทั้งยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมันต่อมา คลื่นอพยพของผู้คนจากทุกสารทิศ โดยเฉพาะชาวนาจากจังหวัดนครศรีธรรมราชพื้นที่มีปัญหาการทำนาในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง และพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาอันประกอบด้วยนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ซึ่งประสบปัญหาเดียวกัน ต่างพากันอพยพเข้าสู่ผืนป่าละเมาะทั้งทางบกและทางเรือ โดยใช้เส้นทางรถไฟเป็นหลักตั้งแต่ปี 2501 เป็นต้นมา การตัดไม้ของบริษัทสัมปทานเข้าไปถึงไหน ผู้คนตามเข้าไปตัดป่าต่อถึงที่นั่น จับจองพื้นที่ป่าตามความต้องการเปลี่ยนสภาพป่าเป็นพื้นที่เกษตรอย่างรวดเร็ว พลิกผืนผืนป่าเป็นพื้นที่เพาะปลูก เพาะปลูกพืชไร่ สร้างที่อยู่อาศัยแบบง่ายๆ ดำเนินชีวิตแบบง่ายๆ จับจองพื้นที่ป่าขยายพื้นที่ไปเรื่อยๆ พร้อมกับชักชวนญาติพี่น้องเพื่อนฝูงเข้ามาจับจองพื้นที่ป่าเป็นที่ทำกิน ระลอกการอพยพเข้าไปในพื้นที่ป่าดำเนินมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2500 ถึงปลายทศวรรษ 2530

การจัดการผืนป่าไปสู่ที่ทำกิน มีการจัดการ 2 รูปแบบ 1) **การจัดการโดยรัฐ** โดยการตั้งนิคมสหกรณ์หลังสวน เมื่อมีราษฎรบุกรุกป่าเข้าไปจับจองพื้นที่ทำมาหากินมากเข้าก็ต้องการความเป็นเจ้าของและความมั่นคงในพื้นที่ทำกินด้วยเอกสารสิทธิ์ โดยได้ร้องเรียนไปยังจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี เมื่อคราวออกตรวจพื้นที่ภาคใต้เพื่อขอเอกสารสิทธิ์การครอบครองที่ดิน ในคราวนั้นรัฐบาลได้มอบหมายให้กรมสหกรณ์ที่ดินจัดตั้งนิคมสหกรณ์ในพื้นที่อำเภอหลังสวนได้เริ่มโครงการขึ้นในปี 2506 ด้วยการขอสงวนสิทธิ์ที่ดินตามวิธีทางกฎหมายรวมทั้งสำรวจสถานะเศรษฐกิจและสำรวจจวบรอบแบ่งแปลง วางผังวางแนวถนน จนถึงปี 2508 ได้ยกฐานะเป็นหน่วยราชการและมีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสหกรณ์ในท้องที่อำเภอหลังสวนในปี 2513 และจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์นิคมหลังสวนในตำบลหาดยาย อำเภอหลังสวนในปี 2514 นิคมสหกรณ์หลังสวนตั้งอยู่ในท้องที่ที่ตำบลหาดยาย ตำบลพะลา บ้านควน ตำบลละแม อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร มีพื้นที่โครงการประมาณ 97,600 ไร่พื้นที่จัดสรรได้ 58,500 ไร่ 3) พื้นที่จัดสรรไม่ได้ 39,108 ไร่ แบ่งเป็น ภูเขาและป่าไม้สวนกลาง 21,050 ไร่ ถนนสายใหญ่และสายซอย 2,050 ไร่ ห้วยน้ำ-ลำคลอง 1,904 ไร่ พื้นที่มีเอกสารสิทธิ์ก่อนจัดนิคม 4,448 ไร่ พื้นที่ทุ่งสงวนเลี้ยงสัตว์ 8,731 ไร่ พื้นที่สงวนของนิคม 925 ไร่ สำหรับ วัด โรงเรียน อนามัย หรืออื่นๆ และจัดสรรให้ราษฎรรายละ 40 ไร่

2) **การจัดการโดยประชาชน** (1) การจัดการจับจองเป็นที่ทำกิน หลังจากมีการสัมปทานป่าเมื่อต้นทศวรรษ 2500 ผู้อพยพจากท้องถิ่นใกล้เคียงก็ตามผู้สัมปทานเข้าไปจับจองที่ดินเป็นพื้นที่ทำกิน ผู้คนจากต่างถิ่นได้บุกรุกเข้าไปสร้างเป็นพื้นที่ทำกินโดยเข้าไปในป่าตามเส้นทางชักลากไม้และรถขนไม้ การตัดไม้ของบริษัทสัมปทานมีชาวบ้านผู้บุกรุกป่าเข้าไปให้ความร่วมมือด้วยการรับจ้างตัดไม้ ในขณะเดียวกันก็จับจองพื้นที่ป่าไว้ทำมาหากินด้วย การจับจองมีกฎสองข้อ หนึ่งไม่บุกรุกเข้าไปในที่ที่ผู้สัมปทานยังไม่ได้ตัดไม้สองไม่จองพื้นที่ทับที่ผู้อื่น เพราะการจับจองพื้นที่ป่าจะทำได้เมื่อมีการตัดไม้สัมปทานแล้วเท่านั้น ป่าจึงถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วโดยการทำการเกษตรแบบดั้งเดิมในระยะแรกเช่นปลูกข้าวไร่ ปรังพื้นที่ราบเป็นพื้นที่นา ปลูกพืชไร่ พืชผักสวนครัว ไม้ผล เช่น กัลยงเงาะทุเรียน ลำไย สาลี่ มังคุด เพื่อบริโภคเป็นหลักมีเหลือก็นำไปขาย โดยนำไปขายที่ตลาดสถานี

รถไฟละแม ในพื้นที่ทุ่งควัฒ หลังจากปลูกข้าวไร่พืชไร่แล้วมีการปลูกกัญชาเพราะราคาดีขนส่งง่าย ส่วนมากนำไปขายยังนครศรีธรรมราชโดยทางรถไฟ ต่อมาตำรวจตระเวนชายแดนเข้าไปแก้ปัญหาเผาไร่กัญชาทิ้ง ในปี 2532 รัฐบาลประกาศปิดป่ายกเลิกการให้สัมปทานทั่วประเทศ ในขณะที่ป่าละแมมีพืชเศรษฐกิจอยู่เต็มทั้ง ยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน ผืนป่าละแมจึงเป็นที่รวมของผู้คนจากต่างพื้นที่ ต่างวัฒนธรรมประเพณี ต่างความเชื่อ ต่างวิถีคิด ต่างวิถีชีวิตทั่วประเทศไทยที่เข้ามารวมอยู่ในพื้นที่สองแสนกว่าไร่มาจับจองพื้นที่ป่าละแมเป็นพื้นที่ทำมาหากินและตั้งถิ่นฐาน ผืนป่าละแมที่สมบูรณ์ได้หายไปภายในเวลาไม่กี่ปีเปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่เกษตรอย่างรวดเร็ว และแม้ว่าจะเริ่มต้นด้วยการทำเกษตรแบบดั้งเดิมเพื่อให้มีชีวิตรอดและเปลี่ยนเป็นเกษตรเชิงเดี่ยวในเวลาต่อมาอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งการหายไปของความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชและพันธุ์สัตว์ ป่าทึบที่เป็นป่าร้อนชื้นที่สมบูรณ์มีอายุหลายร้อยหลายพันปีที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงได้ถูกแทนที่ด้วยป่าเชิงเดี่ยวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจเต็มพื้นที่เช่นที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน (2)การจัดการป่าเป็นป่าชุมชน จากสภาพป่าที่ยังหลงเหลืออยู่จากการบุกรุกผืนป่าของผู้คนยาวนาน 5 ทศวรรษ ตั้งแต่ทศวรรษ 2500-2540 ทำให้ผืนป่าในอำเภอละแมเหลืออยู่เพียงเล็กน้อยเฉพาะในส่วนที่เป็นภูเขา และพื้นที่ภูเขาที่เป็นป่าชุมชน โดยชุมชนเข้าไปจัดการดำเนินการตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน อำเภอละแมมีป่าที่ชุมชนดำเนินการ 3 ป่า คือ (1) ป่าชุมชนแหลมเสียน อยู่ในหมู่ที่ 16 บ้านสระขาว ตำบลละแม อำเภอละแม เนื้อที่ 70 ไร่ อยู่ในป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม กรมป่าไม้อนุญาตให้เป็นป่าชุมชนป่าชุมชนแหลมเสียนเกิดขึ้นเพราะสภาพการเมืองในประเทศ คณะสหายในพื้นที่แถบนี้ได้กันพื้นที่ป่าในบ้านสระขาวไว้ประมาณ 100 ไร่ ไม่ให้มีการบุกรุกเข้าไปทำลาย แม้ผู้ได้รับสัมปทาน โดยติดประกาศไว้ว่า “ห้ามผู้ใดตัดไม้บริเวณนี้ รักษาไว้ให้ลูกหลาน ผู้ใดฝ่าฝืนตาย จาก พคท.” ป่านี้จึงยังเหลืออยู่ถึงปัจจุบัน แต่ปัจจุบันมีป่าเหลืออยู่เพียงจำนวนประมาณ 40 ไร่ กรมป่าไม้อนุญาตให้เป็น “ที่พักสงฆ์แหลมเสียน” ในพื้นที่ป่าชุมชนแหลมเสียนมีสภาพพื้นที่ราบ ที่เนินควนเป็นป่าที่ยังมีความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชหลายชนิดที่สืบเนื่องต่อมาจากป่าดิบชื้นเดิม เช่น บวบป่า มีดอกสีม่วง ขนาดใหญ่สวยงามแปลกตา และยังมีพันธุ์ไม้เช่นเดียวกับป่าดิบชื้นในอดีตคือมีพืชเรือนยอดชั้นบน เรือนยอดชั้นรอง เรือนยอดชั้นกลาง และเรือนยอดชั้นล่าง นอกจากนั้นยังเป็นป่าต้นน้ำขนาดเล็กไหลอยู่ตลอดเวลาารวมเป็นลำธารเล็กๆ ไหลลงสู่คลองละแม หากได้มีการจัดการน้ำจากต้นน้ำในป่านี้ป่าชุมชนแหลมเสียนจะเป็นแหล่งน้ำที่ใช้ประโยชน์ได้มากที่สุดทีเดียว (2) ป่าชุมชนเขาพลู อยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านดวด ตำบลสวนแตง เนื้อที่ 40 ไร่ เป็นที่สาธารณประโยชน์ พื้นที่เป็นภูเขาสูง มีความหลากหลายทางชีวภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์ มีถ้ำมีพระพุทธรูปเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ทำให้ป่านี้อยู่ได้ มีบ่อน้ำร้อนที่ชุมชนร่วมกันจัดการเพื่อประโยชน์ของชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติของโรงเรียนในละแม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปัจจุบันถ้ำเขาพลูเป็นที่รู้จักในเส้นทางท่องเที่ยวภาคใต้ ในชื่อ “บ่อน้ำร้อน-ถ้ำเขาพลู” มีการอนุรักษ์พันธุ์พืชที่ยังเหลืออยู่ ให้ชุมชนและผู้คนที่มาท่องเที่ยวได้เรียนรู้ป่าและความหลากหลายทางธรรมชาติ (3) ป่าชุมชนน้ำตกขุนทอง อยู่ในหมู่ที่ 7 บ้านหินลูกช้าง ตำบลทุ่งควัฒ

เนื้อที่ 84 ไร่ ชุมชนบันทึกไว้ 280 ไร่ อยู่ในป่าสงวนแห่งชาติป่าละแม ผู้ใหญ่บ้าน นายสมนึก แก้วจำรัสเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการเนื่องจากเล็งเห็นว่าพื้นที่เขาหินลูกช้างยังมีสภาพเป็นป่ามีพันธุ์ไม้หลายชั้น สภาพป่ายังมีต้นไม้ดั้งเดิมอยู่ทั้งไม้เรือนยอดสูง ชั้นกลาง และต่ำมีพืชชั้นล่างหลากหลายชนิด ยังมีต้นไม้ดั้งเดิมหนาแน่นพอสมควรเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารเล็กๆ ให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ แต่ยังไม่มีการจัดการน้ำเช่นสระรองรับน้ำเพื่อกักเก็บน้ำ มีต้นไม้ดั้งเดิม เช่นต้นชก ตระกูลชิด เป็นไม้ตระกูลปาล์มอยู่มาก ที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์รวมกลุ่มแปรรูปลูกชกเป็นลูกชกเชื่อมเช่นเดียวกับลูกชิดที่มีขายอยู่ทั่วไป มีการปลูกป่าเพิ่มตามโครงการของรัฐ มีกรรมการในหมู่ 7 บ้านหินลูกช้าง แต่งตั้งการบริหารส่วนตำบลทุ่งควาต์มีบทบาทสนับสนุนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ในระดับหนึ่ง

ทรัพยากรน้ำ พื้นที่อำเภอละแมมีแหล่งน้ำทำ คือคลองละแมและคลองสายรอง คือ คลองเสร็จ คลองดวด คลองหนองบัว และมีน้ำบ่อน้ำตื้น น้ำบาดาล อีกจำนวนมาก คลองละแมเป็นแหล่งน้ำสายหลักของกลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ส่วนที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยแม่น้ำลำคลองสายสั้นๆ ไหลจากเทือกเขาฝั่งตะวันตกของจังหวัดชุมพร คือ เทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของไทย ประกอบด้วยลุ่มน้ำสาขาและลุ่มน้ำย่อย ลุ่มน้ำสาขาที่เป็นลุ่มน้ำสายหลักได้แก่ ลุ่มน้ำสาขาคลองท่าตะเภา ลุ่มน้ำสาขาคลองชุมพร ลุ่มน้ำสาขาคลองสวี – ตะโก ลุ่มน้ำสาขาคลองหลังสวน ลุ่มน้ำสาขาคลองละแม จากสภาพพื้นที่ที่เป็นภูเขาด้านทิศตะวันตกได้เกิดต้นน้ำลำธารที่ไหลลงมาจากต้นน้ำหล่อเลี้ยงผืนป่าละแมในอดีตทำให้เกิดแหล่งน้ำสายสำคัญคือคลองละแมซึ่งเป็นแหล่งน้ำใหญ่ที่สุดไหลผ่านกลางพื้นที่อำเภอละแมลงสู่อ่าวไทยที่บ้านปากน้ำละแม หมู่ที่ 1 ตำบลละแม คลองละแมเป็นคลองที่ยาวที่สุดประมาณ 38 กิโลเมตร มีต้นน้ำอยู่ในเขาสันจวงในเทือกเขาตะนาวศรีไหลลงสู่ด้านตะวันตกของอำเภอละแมออกสู่ทะเลทางด้านตะวันออกลงสู่ทะเลอ่าวไทย โดยไหลผ่านตำบลละแม ทุ่งควาต์ และตำบลทุ่งหลวง คลองละแมเป็นแหล่งน้ำใหญ่ที่ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติของพื้นที่ละแมทั้งพืช สัตว์ และมนุษย์และเป็นฐานความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ นอกจากนั้นยังมีแหล่งน้ำที่เป็นคลองสายรองคือคลองเสร็จ มีความยาวประมาณ 15 กิโลเมตร มีต้นน้ำในเขตเทือกเขาด้านตะวันตกเฉียงเหนือในพื้นที่อำเภอพะโต๊ะ ตำบลปากทรงด้านตำบลทุ่งควาต์ไหลผ่านตำบลทุ่งควาต์และตำบลทุ่งหลวงลงสู่คลองละแม อีกสายหนึ่งคือคลองดวด มีความยาวประมาณ 18 กิโลเมตรมีต้นน้ำอยู่ในเขตเทือกเขาชะเมดทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอในเขตตำบลสวนแตงไหลผ่านตำบลสวนแตงออกสู่ทะเลอ่าวไทยที่บ้านดวด หมู่ 2 ตำบลสวนแตง อีกคลองหนึ่งเป็นคลองสายสั้นๆซึ่งเดิมน่าจะแยกสายมาจากคลองดวดคือคลองหนองบัวไหลออกสู่ทะเลที่บ้านหนองบัว หมู่ 6 ตำบลสวนแตง และมีคลองย่อย ๆ คือ คลองสง คลองกลาง ในช่วงที่ละแมเป็นตำบลในอำเภอหลังสวนผืนป่าละแมมีพื้นที่ชุ่มน้ำจำพวกห้วยหนองคลองบึงเป็นแหล่งรับน้ำมากมายในการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าและความหลากหลายทางชีวภาพที่ก่อให้เกิดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์มากมาย เพราะมีแหล่งน้ำหรือพื้นที่ชุ่มน้ำกระจายตัวอยู่อย่างเพียงพอให้พืชสัตว์ได้ดำรงชีวิตขยายเผ่าพันธุ์ได้ตามธรรมชาติของภูมิประเทศป่าที่มีแหล่งน้ำมากมายเพื่อสัตว์ได้อาศัยได้กินได้ดำรงชีวิตตามลักษณะของสัตว์แต่ละชนิด

ปัจจุบันพื้นที่ชุ่มน้ำดังกล่าวหายไปในขณะที่สภาพคลองละแมตื้นเขิน ลำคลองเกือบตลอดสายมีสภาพเป็นร่องน้ำหรือคูน้ำมากกว่าเป็นคลอง มีตะกอนดินจากการปรับพื้นที่ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันทำให้ลำคลองตื้นได้ปลูกปาล์มน้ำมันรุกเข้าไปในเขตคลอง แต่ไม่มีหน่วยงานใดทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอ และ/หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเข้ามาช่วยแก้ไข ทั้งๆ ที่มีกฎหมายคุ้มครองในเรื่องเขตคลองหรือเขตแม่น้ำ

ทรัพยากรดิน ในอำเภอละแมมีการจำแนกชุดดินในพื้นที่ เป็น 28 ชุดดิน ประกอบด้วย ชุดดิน 5 6 7 13 14 17 17-P 18 23 26B 32 32B 34B 34C 39 39B 42 42B 43 45 50B 50C 50D 51C 51D 51E 53D 62 จำแนกเป็นชุดดินบนที่ราบ 8 ชุด คือ ชุดดิน 5 6 7 13 14 17 17p 18 23 ชุดดินที่ดอนมี 10 ชุดดิน ประกอบด้วยชุดดิน 26B 32B 34B 34C 39 39B 42 43 45 50B 50C 51C 51D 51E 53D เนื้อดิน เป็นดินร่วนถึงดินเหนียว ดินร่วนปนทราย ดินร่วน ดินร่วนเหนียวปนทราย ดิน มีการระบายน้ำเลวถึงเลวมาก ค่อนข้างเลวถึงเลว ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ค่อนข้างต่ำ ปานกลางถึงค่อนข้างสูง **ชุดดินภูเขา ชุดดิน 62** ดินนี้ประกอบด้วยพื้นที่ภูเขาซึ่งมีความลาดชันมากกว่าร้อยละ 35 มีทั้งดินลึกและดินตื้น ลักษณะของเนื้อดินและความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติแตกต่างกันไปแล้วแต่ชนิดของหิน ส่วนใหญ่ยังปกคลุมด้วยป่าไม้ประเภทต่างๆ เช่น ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง หรือป่าดิบชื้น กลุ่มชุดดินนี้ไม่ควรนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร เนื่องจากมีปัญหาหลายประการที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศควรสงวนไว้เป็นป่าตามธรรมชาติ

ชุดดินดังกล่าวทั้ง 28 ชุดดินเมื่อจำแนกออกเป็นรายตำบล ชุดดินตำบลละแม มีชุดดินที่ราบมี 4 ชุด คือชุดดิน 13 17 18 23 ชุดดินที่ดอนมี 14 ชุด คือ ชุดดิน 32 32B 34C 39 39B 42 43 50B 50C 50D 51C 51D 51E 53D ชุดดินภูเขาคือชุดดิน 62 สำหรับชุดดิน 42 51C 51D 51E ซึ่งมีเนื้อดินเป็นทรายจัด และดินร่วนปนทราย การระบายน้ำ ดีปานกลางถึงดี และดีถึงดีเกินไป ความอุดมสมบูรณ์ ต่ำมาก และ ต่ำ จึงไม่เหมาะสมในการเพาะปลูก ชุดดินตำบลสวนแตง ชุดดินบนพื้นที่ราบมี 4 ชุด คือชุดดิน 5 14 17 17-P 18 ดินบนที่ดอนมีชุดดิน 6 ชุด คือชุดดิน 34B 34C 39 42 43 50C 51E ชุดดินภูเขา คือชุดดิน 62 ชุดดินตำบลทุ่งหลวง มีชุดดินบนพื้นที่ราบ 3 ชุด คือชุดดิน 6 7 17 ชุดดินบนที่ดอนมี 12 ชุด คือ ชุดดิน 17 26B 32B 34B 34C 39 39B 42B 43 45 50B 51Dชุดดินภูเขา คือชุดดิน 62 ชุดดิน ตำบลทุ่งควายวัด ไม่มีชุดดินบนที่ราบ ชุดดินบนพื้นที่ดอนมี 9 ชุด คือ ชุดดิน 32B 34B 34C 39 39B 50B 50C 51D 51E ชุดดินภูเขา คือชุดดิน 62

ทรัพยากรทะเล ภูมินิเวศทะเลละแมมีความซับซ้อนและมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ทำให้เกิดระบบนิเวศหลายระบบ คือ 1) ระบบนิเวศชายฝั่งทะเล ประกอบด้วย ที่ราบน้ำทะเลขึ้นถึง มีลักษณะเป็นหาดโคลนที่เกิดจากการสะสมตัวของตะกอน และเป็นพื้นที่ชายฝั่งปกคลุมด้วยพรรณไม้ ป่าชายเลน เป็นแนวป้องกันชายฝั่งทะเล ควบคุมการกัดเซาะพังทลายของฝั่งทะเล ช่วยซับน้ำเสีย และเป็นแนวกำบังกระแสน้ำเชี่ยวที่ปากแม่น้ำและพายุหมุน แหล่งหญ้าทะเล เกิดบนหาดเลนน้ำตื้น ใต้ท้องทะเล มีหน้าที่รักษาความมั่นคงแข็งแรงของพื้นที่ชายฝั่งทะเล เป็นแนวกำบังคลื่น ที่วางไข่

และอนุบาลตัวอ่อน เป็นที่หลบภัย แหล่งอาศัย แหล่งอาหารที่สำคัญของปลา สัตว์เลื้อยคลานและ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่อยู่ในทะเล เป็นที่ย่อยอินทรีย์สารและสารอาหารที่ละลายน้ำได้ ทะเลละแฉมี แหล่งหญ้าทะเลอยู่จำนวนหนึ่ง ปัจจุบันหายไปทั้งพะยูนและเต่าทะเล ปากแม่น้ำ เป็นที่ชายฝั่งทะเล ที่น้ำจืดและน้ำทะเลมาบรรจบกัน มีการทับถมของตะกอนเกิดเป็นพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำและ หาดเลน เป็นแนวกำบังแรงลมและคลื่น เป็นที่ตั้งของป่าชายเลนและแหล่งหญ้าทะเล จึงมีความอุดม สมบูรณ์และมีระบบนิเวศที่ซับซ้อน ที่สำคัญคือเป็นแหล่งเพาะขยายพันธุ์ แหล่งอนุบาลและ แหล่งอาหาร ปากแม่น้ำของทะเลแม คือบริเวณปากคลองทะเลแม ปากคลองดวด ปากคลองหนองบัว ชายหาด เป็นเขตแดนกันระหว่างทะเลกับแนวชายฝั่งทะเล เป็นที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ทะเล ชายฝั่ง เป็นแหล่งอาหารของนก ปลา และสัตว์ที่กรองอาหารจากทราย เช่น ปู กุ้ง และหอย แนว ปะการัง เป็นระบบนิเวศทางทะเลที่ซับซ้อนและมีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุดระบบหนึ่ง 2) ระบบ นิเวศป่าพรุ เป็นป่าที่มีพื้นที่ลุ่มน้ำขัง ดินเป็นหล่มเลนและมีซากอินทรีย์วัตถุทับถมทำให้ดินยุบตัว ได้ง่ายป่าพรุเป็นป่าที่มีลักษณะเด่นแตกต่างไปจากป่าที่มีพื้นที่ลุ่มน้ำขัง ดินเป็นหล่มเลนและมีซาก อินทรีย์วัตถุทับถมทำให้ดินยุบตัวได้ง่ายป่าพรุเป็นป่าที่มีลักษณะเด่นแตกต่างไปจากป่าอื่นๆ ป่าพรุ ในทะเลแมเป็นป่าพรุชายฝั่งทะเลอยู่ในพื้นที่ตำบลละแฉและตำบลสวนแตงในปัจจุบัน พื้นที่ป่าพรุเป็น แนวยาวตลอดฝั่งทะเลละแฉและมีอายุนับพันปีเช่นเดียวกับป่าบกทางฝั่งตะวันตก ในอดีตเมื่อ ปี 2501 ยังมีพืชตระกูลกระจุต ชาวบ้านนำมาสานเสื่อปูนั่งปูนอนและเครื่องใช้ในบ้าน ชาว นครศรีธรรมราชมีภูมิปัญญาในการทำหัตถกรรมกระจุตเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน ในอดีตทะเลแมมี พื้นที่ป่าพรุนาดใหญ่ประมาณ 2,000 ไร่ เป็นป่าพรุที่สมบูรณ์มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงทำ หน้าที่เป็นแหล่งอาหารของสัตว์และพืช ปัจจุบันเป็นป่าพรุเสื่อมโทรมเพราะถูกบุกรุกเพื่อสร้างที่อยู่ อาศัยและปลูกปาล์มน้ำมันและยางพาราเหลืออยู่ประมาณ 300 ไร่ เป็นของนายทุนนอกพื้นที่ ร่องรอยของสภาพป่าพรุปัจจุบันมีต้นเสม็ดขาวเป็นหลัก พืชพรรณไม้อื่นๆ หายไปโดยเฉพาะพืชที่มี พูพอนและพืชที่มีรากค้ำยันและรากหายใจหมดไป 3) ระบบนิเวศป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่มีความ หลากหลายทางชีวภาพสูงทั้งพืชและสัตว์ที่ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสภาพดินเลน น้ำกร่อย และน้ำ ทะเลท่วมถึงสม่ำเสมอในบริเวณชายฝั่งทะเลในเขตน้ำขึ้นน้ำลงและบริเวณเกาะต่างๆ ในพื้นที่ชายฝั่ง ทะเลละแฉในอดีตมีป่าชายเลนอยู่บริเวณปากคลองตลอดชายฝั่งทะเลโดยเฉพาะปากคลองละแฉ ปัจจุบันป่าชายเลนที่เคยมีตลอดชายฝั่งทะเลละแฉเหลือน้อยมากเฉพาะบริเวณปากคลองละแฉ 4) ระบบนิเวศแนวหญ้าทะเล เป็นระบบนิเวศที่มีความสำคัญมากประกอบด้วยทรัพยากรสิ่งมีชีวิต เป็น แหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ของสัตว์ทะเลและสัตว์น้ำเศรษฐกิจทั้งกุ้งหอยปูปลา เป็นอาหารที่สำคัญของพะยูนและเต่าทะเลและเป็นที่วางไข่ แหล่งอนุบาลตัวอ่อน และที่พักพิงอาศัย ของปูปลากุ้งหอย ปูม้า ไล่เดือนทะเล รวมทั้งสัตว์น้ำเค็มขนาดเล็กนานาชนิดและเป็นแหล่งทำมาหา กินเพื่อยังชีพของชุมชนชายฝั่งทะเลโดยเฉพาะประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่ง ชาวประมงละ แฉเรียกหญ้าทะเลว่า “หญ้ายูน” เป็นระบบนิเวศแรกที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงบนบก ที่เป็นแผ่นดินที่เกิดจากมนุษย์ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่อยู่อาศัยใกล้ชายฝั่งทะเล

การทำเกษตร การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ละแวกมีหญ้าทะเลสองแหล่งคือ ชายฝั่งทะเลบริเวณ หมู่ 5 บ้านแหลมสันติ ตำบลละแม ทางด้านทิศเหนือของแนวปะการังที่ชาวประมงเรียกว่า “กรังตระรอนาหรือปะการังตะกองนา” และทางด้านตะวันออกของแนวปะการังขนาดใหญ่แนวในที่เรียกว่า “กรังแต้มหรือปะการังแต้ม” ที่อยู่ห่างจากชายฝั่งประมาณ 3,000 เมตร อีกแห่งหนึ่งคือแถบชายฝั่ง ทะเลหน้าหมู่ 6 บ้านหนองบัว ตำบลสวนแตงเป็นแหล่งหญ้าทะเลขนาดใหญ่ทอดตัวขนานไปกับแนวปะการังขนาดใหญ่หรือกรังแต้ม หญ้าทะเลในละแมมี 3 ชนิด คือ หญ้าจุกลมจุกเทียม หรือหญ้าเงา แคระ หญ้าเงาใส และหญ้ากุยช่ายเข้ 5) ระบบนิเวศแนวปะการัง เป็นกลุ่มของสัตว์ทะเลขนาดเล็ก และแต่ละหน่วยที่มีชีวิตของปะการังจะมีพืชพวกสาหร่ายซึ่งสามารถสังเคราะห์แสงได้ภายในเนื้อเยื่อของปะการังเองโดยมีการอาศัยแบบพึ่งพาร่วมกันประกอบด้วยโครงสร้างหินปูนที่สร้างขึ้นเอง มีสัตว์จำนวนมากและหลากหลายชนิดที่อยู่ร่วมกันโดยอาศัยแหล่งอาหารที่ได้จากผลผลิตขั้นปฐมภูมิในแนวปะการัง หน้าที่ของแนวปะการังจะช่วยกรองน้ำให้ไหลเวียนเป็นการรักษาคุณภาพน้ำในเขตชายฝั่งทะเล ลดแรงกระแทกของคลื่นที่กระทบชายฝั่ง ช่วยการกักเซาะ ชาวประมงละแมเรียกปะการังว่า “กรัง” มี 2 แนว “กรังในกับกรังนอก” ทั้งสองแนวทอดตัวขนานไปกับชายฝั่งทะเลละแมในแนวเหนือใต้ *ปะการังแนวใน* วางตัวอยู่ใกล้ชายฝั่งทะเลห่างจากฝั่งประมาณ 3,000 เมตร มีจำนวน 11 กอง ประกอบด้วย กรังหลักไก่ กรังกองสุด กรังคันทนา กรังกองกลาง กรังลูกอ่อน กรังยายเหียง กรังแห้ง กรังดอนซั้ง กรังตาพลัด กรังตะรอนา และกรังแต้ม *ปะการังแนวนอก* วางตัวอยู่ห่างจากฝั่งประมาณ 6,000 เมตรในแนวเหนือใต้เช่นกัน ประกอบด้วย กรังธง กรังลูกช้างกองใน กรังลูกช้างกองนอก และกรังโค้ง กรังราบหินเขียวหรือหินแดง กรังโค้งน้อย กรังดอนทราย

ระบบเศรษฐกิจชุมชนละแม มี 2 ระบบ คือ เศรษฐกิจแบบยังชีพและเศรษฐกิจทุน จำแนกโดยใช้เส้นเวลาเป็น 2 ช่วง คือช่วงก่อนทศวรรษ 2500 ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบยังชีพมีการพึ่งตนเองและการพึ่งกันเองบนฐานความพอเพียง และช่วงหลังทศวรรษ 2500 เป็นช่วงที่ประเทศเข้าสู่ระบบการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจเป็นแม่แบบที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นระบบทุนนิยมที่เงินเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตเต็มรูปแบบ การจำแนกระบบเศรษฐกิจของชุมชนละแม ตั้งแต่เริ่มการเกิดชุมชนจนถึงปัจจุบัน จำแนกเป็น 3 ภาค ประกอบด้วย ภาคการประมง ภาคการเกษตร และภาคนอกการเกษตร พัฒนาการของชุมชนละแมและระบบเศรษฐกิจตามระบบการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการพัฒนาประเทศจัดเศรษฐกิจชุมชนละแมเป็น 2 ระบบคือ 1) ระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคดั้งเดิม 2) ระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคทุนนิยม

ระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคดั้งเดิม เป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพประกอบด้วย 2 ภาค คือ ภาคประมงและภาคเกษตร ระบบเศรษฐกิจก่อนทศวรรษ 2500 เป็นระบบการผลิตเชิงซ้อน 1) **ภาคการประมง** จำแนกเป็น 2 รูปแบบ (1) การทำประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่ง ในช่วงก่อนทศวรรษ 2500 ทะเลละแมมีสัตว์น้ำสมบูรณ์ทั้งปลา กุ้ง หอย ปูทั้งชนิดพันธุ์ขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ความสมบูรณ์ของท้องทะเลและจำนวนผู้คนที่นี่ทำให้ทะเลละแมเต็มไปด้วยสัตว์น้ำน้อยใหญ่ การ

จับกุ้งหอยปูปลาเกือบไม่ต้องใช้เครื่องมือก็สามารถจับหาได้ริมชายฝั่ง พื้นที่ด้านตะวันออกที่เป็นชายฝั่งทะเลมีความยาวประมาณ 18 กิโลเมตร เป็นทะเลเปิด รับลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมีนาคม ในอดีตทะเลที่มีความสมบูรณ์ทั้งระบบนิเวศป่าชายเลน ป่าชายหาด ป่าพรุ แนวปะการัง ตลอดจนแหล่งหญ้าทะเล จึงมีสัตว์น้ำหลากหลายสายพันธุ์ขนาดใหญ่และขนาดเล็กทั้งกลุ่มปลา กุ้ง ปู หอย และเต่าทะเล รวมทั้งโลมาและพะยูน เมื่อมีผู้คนเพิ่มมากขึ้นและประมงพาณิชย์รุกล้ำเขตประมงชายฝั่ง ทรัพยากรทางทะเลที่เคยสมบูรณ์ก็ลดลงอย่างรวดเร็ว ระบบนิเวศทะเลเสื่อมโทรม ปัจจุบันเมื่อผ่านมา 5 ทศวรรษ ป่าชายหาด ป่าชายเลน ป่าพรุหายไป แนวปะการังถูกทำลาย แหล่งหญ้าทะเลเสื่อมโทรมพร้อมกับการหายไปของพะยูนและเต่าทะเล ส่วนสัตว์ทะเลประเภทกุ้ง หอย ปู ปลา ลดน้อยลงมาก หลายชนิดสูญพันธุ์ โดยเฉพาะปลาที่อยู่ริมฝั่งและกุ้งทะเลที่หายไปเกือบไม่ปรากฏในทะเลและแม หลังปี 2528 จำนวนสัตว์ทะเลเริ่มลดลงต่อเนื่องมีเรือประมงจากภายนอกเข้ามาทางช่องกรัง และใช้อวนรุนจับปลาและสัตว์ทะเล และได้ลากเอาแนวปะการังเสียหายไปเป็นจำนวนมาก ทำให้แหล่งเพาะพันธุ์ถูกทำลายบางพันธุ์สูญหายไป ปัจจุบันปลาแบนและปลาฉลามหูดำเป็นปลาหายากและไม่สามารถหาได้จากริมฝั่งทะเลรวมทั้งปลาสาละ ปลาเกตุ ซึ่งในอดีตจะเห็นอยู่กันเป็นฝูงใหญ่บริเวณชายฝั่ง แต่ได้หายไปประมาณ 5-7 ปีที่ผ่านมา คือ ประมาณปี 2544-2546 ปัจจุบันผู้มีอาชีพประมงในอำเภอละแมมีประมาณ 280 ครั้วเรือน เป็นครั้วเรือนในตำบลละแมประมาณ 110 ครั้วเรือน ตำบลสวนแตงประมาณ 170 ครั้วเรือน มีเรือประมงประมาณ 250 ลำ ประชากรประมงร้อยละ 3.18 ของครั้วเรือนประชากรทั้งอำเภอซึ่งมีถึงจำนวน 8,778 ครั้วเรือน แต่มีนัยทางฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญตามฐานทรัพยากรที่ทั้งอำเภอละองค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องให้การพัฒนาให้อาชีพนี้อยู่คู่กับเศรษฐกิจละแม

เครื่องมือในการทำประมงในระยะแรกใช้เครื่องมือพื้นฐานอาศัยเรือและเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำที่จัดทำขึ้นใช้เอง ทั้ง แห อวน เบ็ด จับสัตว์น้ำแบบพอเพียงในลักษณะการพึ่งพิงกันระหว่างคนกับทะเล ทั้งกุ้งหอยปูปลาจึงมีกินตลอดปีและมีให้จับตลอด ต่อมาเมื่อมีผู้อพยพเข้ามามากขึ้นทั้งจากนครศรีธรรมราช สงขลา สุราษฎร์ธานี มีเครื่องมือเพิ่มขึ้น และมีขนาดใหญ่ขึ้น มีเบ็ดราว เซงเลง ไช เบ็ด อวนเข็น แร้ว และโป๊ะ ซึ่งเลิกไปเมื่อปี 2512 ปัจจุบันมีการใช้ อวน อวนปู อวนปลา อวนกุ้ง ลอบปู ลอบหมึก ลอบปลาปลา เบ็ดราว เบ็ดตก แหหมึก แหปลา ถูกรุ่นกุ้งเคย ลากคู่ โดยมีพาหนะเป็นเรือเครื่องหางยาว และปัจจุบันเป็นเรือยนต์ด้วยเพื่อให้สามารถออกไปในทะเลลึกได้มากขึ้น เครื่องมือประเภทยานอวนมีส่วนในการทำให้ปริมาณปูม้าในทะเลและแมลดลงเพราะจับได้ทั้งปูขนาดเล็กและปูไข่ ลอบปูมีประมาณครั้วเรือนละ 300 ลูก มีการวางลอบปูต่อครั้งจำนวนประมาณ 36,000 ลูก นอกจากนั้นมีเรือประมงจากภายนอกเข้ามาทางช่องกรังและใช้อวนรุน และได้ลากเอาแนวปะการังเสียหายทำลายแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ ทำให้ปริมาณและพันธุ์สัตว์น้ำลดลงและบางชนิดสูญพันธุ์ ปี 2545 มีชาวต่างถิ่นอพยพเข้ามาทำประมงเพิ่มขึ้นมากมีการใช้เครื่องมือผิดกฎหมายที่ทำลายระบบนิเวศทางทะเลทั้งอวนลาก อวนรุน ลอบ และในช่วงปี 2551 มีผู้เข้ามาจับปลาขนาดใหญ่ในแนวปะการังโดยวิธีผิดกฎหมาย คือ การใช้ยาเบื่อ ใช้ไฟฟ้าช็อต ใช้ระเบิดปลา

ขนาดใหญ่ในแนวปะการัง สถานการณ์สัตว์น้ำในทะเล ก่อนปี 2500 ทะเลและแมมีสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์มากสามารถจับสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งได้ปริมาณมากทั้ง กุ้ง หอย ปู ปลา ปลาฉลาม มะยงทูกิ้ง ปลากระพง ปลาน้ำดอกไม้ ตลอดจนโลมา พะยูน และเต่าทะเล ปริมาณของปลาจะเห็นได้จากการวางเบ็ดราว 90 ตา จับปลาฉลามได้ 35 ตัว ความสมบูรณ์ของทะเลก่อนปี 2500 มีความความสมบูรณ์ร้อยละ 100 ถึง ปี 2532 เมื่อเรืออวนรุนเข้ามาในทะเลและแมในปี 2528 ทำให้อวนกุ้งหายไปจากปี 2528-2540 เหลือปริมาณสัตว์น้ำประมาณร้อยละ 40 ในขณะที่ปี 2547-2548 ความสมบูรณ์ลดลงเหลือร้อยละ 65 ปี 2550- 2552 ความสมบูรณ์ลดลงอีกเหลือร้อยละ 35 หอยขาวหายไป ปี 2550 มีการปิดช่องหรือปิดอ่าวเมื่อเปิดอ่าว 3 คืนสัตว์น้ำหมดและหายไปโดยสิ้นเชิง ปัจจุบันปี 2552 ความสมบูรณ์ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 30 และคาดว่าจะลดลงอีกปริมาณสัตว์น้ำจะเหลือเพียงร้อยละ 20 และเมื่อพิจารณาจากกุ้งซึ่งเป็นตัวชี้วัดความสมบูรณ์ของชายฝั่งทะเลและแม ในปี 2532 กุ้งหายไป ปัจจุบันปี 2552 มีกุ้งอยู่เพียงร้อยละ 10 สำหรับสภาพสัตว์น้ำในทะเลและแมเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย อันดับ 1 ปู อันดับ 2 หมึก อันดับ 3 หอย อันดับ 4 ปลา อันดับ 5 กุ้ง กุ้งลดลงเมื่อมีอวนกุ้งเข้ามาในปี 2535 อีกครั้งหนึ่ง ส่วนสัตว์น้ำปัจจุบันมี ปูม้า ปลาทุ หมึก หอยลาย ปลา ปูดำ ปูเปี้ยว กุ้ง ปลาโคบหายไปเมื่อปี 2552 และสัตว์น้ำที่หายไป เช่น ปลาทุ แมงดา ปลาทับทูน ปลาฉลามดุก ปลากระเบนธง

ส่วนสภาพปัญหาของประมงชายฝั่งจากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นทำให้มีการจับสัตว์น้ำมากขึ้นทั้งสัตว์เล็กสัตว์น้อยทำให้สัตว์น้ำฟื้นตัวไม่ทัน ทั้งชาวประมงในพื้นที่และนอกพื้นที่ การใช้เครื่องมือขนาดใหญ่อวนรุนอวนลากมาจับสัตว์น้ำในเขตอนุรักษ์ 3000 เมตร เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่ทำลายสัตว์น้ำเช่นลอบปูที่จับปูขนาดเล็ก เครื่องมือผิดกฎหมายใช้ยาเบื่อเมา ระเบิดปลา ไฟฟ้าช็อตในแนวปะการัง การจับสัตว์น้ำ ขนาดเล็ก การจับในฤดูวางไข่ การขาดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทะเลในหมู่ชาวประมงด้วยกัน ขาดความสามัคคีในการรักษาสิทธิทางทะเลตามที่กฎหมายรับรอง นายทุนในพื้นที่ใช้อวนรุนอวนลากในบริเวณชายฝั่ง ทำความเสียหายให้กับเครื่องมือจับสัตว์น้ำของเรือเล็กอีกเป็นจำนวนมาก ชาวประมงการจับสัตว์น้ำได้ลดลงมาก บางวันจับได้เพียง 2-3 ตัว ทุนที่ลงไปก็สูญหายบางวันไม่มีรายได้ส่งผลไปถึงครัวเรือน

สำหรับนโยบายรัฐที่กระทบประมงพื้นบ้านในทางบวกคือการกำหนดนโยบายรักษาระดับการผลิตสัตว์น้ำทะเลในปริมาณที่คงที่โดยวิธีการอนุรักษ์ และการส่งเสริมการประมงทะเลเล็กในช่วงปี 2520 เป็นต้นมา แต่ด้วยอิทธิพลของกลุ่มอุตสาหกรรมสัตว์น้ำทำให้การประมงแบบทำลายล้างทะเลยังคงทวีความรุนแรงมากขึ้น นอกจากการไม่สามารถหยุดยั้งได้แล้ว รัฐยังปรับแก้กฎหมายเพื่อสนับสนุนการทำลายทะเลเพิ่มขึ้นโดยอนุญาตให้ทำการประมงปลากะตักโดยใช้แสงไฟล่อ ด้วยอวนตาถี่ขนาด 0.5 เซนติเมตร ส่งผลให้การทำการประมงปลากะตักประกอบแสงไฟเติบโตอย่างกว้างขวางและมีผลต่อการทำลายลูกปลาขนาดเล็กทุกชนิดเพราะกวาดท้องทะเลไปจนหมด ทะเลต้องใช้เวลานานในการฟื้น สัตว์น้ำในทะเลจึงร่อยหรอลงจนเกือบหมดทะเล

จากสภาพปัญหาสัตว์น้ำลดลงและสูญพันธุ์ตลอดจนทะเลเสื่อมโทรมทำให้รายได้ไม่พอกับรายจ่ายโดยเฉพาะค่าน้ำมันและรายจ่ายในครัวเรือนประจำวันทั้งค่าอาหารที่แพงขึ้น ค่าเล่าเรียน ค่าสังคมค่าสินค้านำเข้า กาแฟ บุหรี่ส่งผลให้ชาวประมงต้องหาอาชีพอื่นมาเสริมเพราะออกเรือไปบ่อยครั้งไม่ได้ปลา เกิดการปรับปรนไปสู่ระบบการผลิตเชิงซ้อน ตั้งแต่ปี 2516 ปริมาณสัตว์ทะเลบริเวณทะเลและแม่น้ำเริ่มน้อยลง ชาวประมงเริ่มมีรายได้จากการประมงทางเตียนน้อยลง ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ลักษณะการทำประมงเพื่อยังชีพรายวัน ชาวประมงบางรายจึงหันมาลงทุน “ทำนากุ้ง” แต่ขาดทุนบางรอบครัวถึงกับหมดเนื้อหมดตัว ประมาณปี 2523 เริ่มประกอบอาชีพ “ทำสวนปาล์มน้ำมัน” เป็นการเริ่มการผลิตเชิงซ้อน และส่วนหนึ่งออกไปรับจ้าง เช่น ขับรถจักรยานยนต์รับจ้าง รับจ้างก่อสร้าง ต่อมามีการทำ“หลักหอยแมลงภู่” โดยการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตงซึ่งช่วยฟื้นฟูให้มีสัตว์ทะเลอื่นๆ มาวางไข่ต่อไปได้ หลังจากการทำหลักหอยมีปลาเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นมีการทำวนถ่วง คือการใช้วนคลุมพื้นที่ท้องทะเลคล้ายกับการปูเสื่อบริเวณพื้นที่ทรายรอบกองหินหรือข้างแนวหิน ใช้สำหรับดักปลาตัวใหญ่ๆ ตามน้ำลึก (2) การเพาะเลี้ยงชายฝั่งมีการเลี้ยงกุ้งในป่าชายเลนโดยชาวประมงและนายทุนนอกพื้นที่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นโครงการร่วมกับบริษัทซีพีเลี้ยงกุ้งในมหาวิทยาลัย โดยเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ และการเลี้ยงหอยแมลงภู่ และหอยนางรม การเลี้ยงหอยแมลงภู่ได้รับการส่งเสริมโดยองค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง และการเพาะเลี้ยงในกระชังมีการเลี้ยงปลากะพงขาวและปลาเก๋า 2) **ภาคการเกษตร** ภาคการเกษตรของชุมชนดั้งเดิมเป็นระบบการผลิตเชิงซ้อนตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชนมีการทำนาทำไร่ทำสวน หางของป่า การใช้พื้นที่ป่าเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นแรงงานในการทำนา การปลูกข้าวไร่ พืชไร่ การทำนา การทำสวนผลไม้และการทำสวนมะพร้าว (1) **การหาของป่า** ชุมชนดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ใช้ผลผลิตจากป่าเป็นอาหารทั้งพืชและสัตว์และใช้วัสดุจากป่าในการทำเครื่องมือเครื่องใช้ ทั้งเข้ามาเก็บพืชผัก จับสัตว์เพื่อบริโภคในครัวเรือนและขาย และสัตว์น้ำประเภทปลาน้ำจืด การเก็บพืชผักยอดไม้เป็นอาหาร เก็บน้ำผึ้ง การใช้ไม้ทั้งไม้ไผ่สำหรับทำเครื่องจักสาน หัตถกรรมเครื่องมือเครื่องใช้ การสร้างที่อยู่อาศัยของผู้พวยพในระยะแรกๆ ต่อมาใช้ไม้เนื้อแข็งเพื่อสร้างบ้านเรือนถาวร ทำเครื่องมือเครื่องใช้ ทำพาหนะ เช่น เรือ นวน ในทศวรรษ 2510 เข้าป่าตัดหวายตัดไม้ไผ่ในป่าพะโต๊ะ โดยการรวมกันเป็นกลุ่มเดินทางไปตัดหวาย ตัดไม้ไผ่ มัดเป็นแพบรรทุกหวายล่องมาตามแม่น้ำหลังสวนมาขายในอำเภอหลังสวนหรือล่องแม่น้ำหลังสวนไปขายทำโปะที่ปากน้ำหลังสวน (2) **การใช้พื้นที่ป่าเลี้ยงควายฝูง** การเลี้ยงควายฝูงเป็นส่วนหนึ่งของการทำนา ซึ่งในสังคมดั้งเดิมเป็นการใช้แรงคนและแรงสัตว์ควบคู่กันไปทั้งการไถการคราดและการเหยียบนา แรงสัตว์จึงเป็นแรงงานที่สำคัญเท่ากับแรงคน ควายฝูงจึงเป็นแรงงานที่จำเป็นและสำคัญในการทำนาในขั้นตอนการเหยียบนา ซึ่งนอกจากเป็นการทำให้ดินเป็นนุ่มดำนาได้ง่ายแล้วมูลสัตว์ยังเป็นปุ๋ยออกคลุกเคล้าในดินได้เป็นอย่างดีเป็นการเพิ่มปุ๋ยในนาไปด้วย พื้นที่เลี้ยงควายฝูงจึงเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับผู้คนในยุคหนึ่งเพราะต้องใช้พื้นที่ทุ่งหญ้าในการเลี้ยงซึ่งส่วนหนึ่งได้นำเข้ามาเลี้ยงในพื้นที่ป่าของอำเภอหลังสวน เช่นในตำบลละแม (3) **การเพาะปลูก** ละแมเป็นพื้นที่ป่าจึงมีพื้นที่เพาะปลูกเพื่อ

ผลิตพืชอาหารน้อย ในการเพาะปลูกจึงทำหลายอย่าง ได้แก่ พื้นที่ปลูกข้าวไร่เป็นพื้นที่ดอน เนิน เขา ไหล่เขา ในชุมชนดั้งเดิมคือพื้นที่ปากน้ำละมั่ง พื้นที่บ้านดวด มีการทำไร่ข้าวในพื้นที่ดอน บางพื้นที่อาจใช้พื้นที่ขนาดเล็กใกล้ๆ พื้นที่ราบลุ่มที่ใช้ทำนา ส่วนในพื้นที่ทางฝั่งทิศตะวันตกที่เป็น ตำบลละมั่ง ตำบลทุ่งหลวงและตำบลทุ่งควาต์มักใช้ที่เนินเขาไหล่เขาปลูกข้าวไร่ในพื้นที่ขนาดเล็กที่พอใช้บริโภคได้ในแต่ละรอบปี พันธุ์ข้าวไร่ที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นข้าวพันธุ์ “โก้เมือง” หรือ กูเมือง และเมื่อต้นข้าวเติบโตก็ปลูกพืชไร่ประเภทพริก ถั่ว พักทอง พัก ผักเสี้ยน แซมในไร่ข้าว โดยใช้วิธี “การเอาแรง” ช่วยเหลือกันทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มการปลูก การเก็บเกี่ยว การนวดข้าว การปลูกพืชไร่ ในระยะแรกมี 2 ลักษณะ คือ ปลูกแซมข้าวไร่ เมื่อต้นข้าวเติบโต เช่น พริก มะเขือ ถั่วขาว ถั่วฝักยาว ผักเสี้ยน แตงกวา ผักกาดเขียว ปลูกเป็นการเฉพาะ โดยปลูกสลับกันไปหรือแบ่งพื้นที่ปลูกอย่างละเล็กละน้อยพอขายได้ เช่น ข้าวโพดเทียน ข้าวโพดข้าวเหนียว ข้าวฟ่าง เต๋อย งา มันเทศ มันสำปะหลัง แตงโม ถั่วลิสง พักทอง พักเขี้ยว ในการปลูกพืชไร่ในแต่ละครัวเรือนจะต้องเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้เอง แต่ละฤดูของการเก็บเกี่ยวจึงต้องทิ้งผลของพืชแต่ละชนิดส่วนหนึ่งไว้ให้แก่จัดเพื่อเก็บไว้ทำพันธุ์ต่อไป การทำนา เมื่อแรกเริ่มที่คนหลังสวนเข้ามาในป่าที่เป็นละมั่งเริ่มด้วยการหาที่ราบลุ่มทางป่า หักนาคือ ปรับพื้นที่ให้เป็นนา ฤดูการทำนามีปัญหาหน้าเพราะฝนตกตามฤดูกาล มีน้ำเพียงพออากาศเหมาะสม ฤดูการทำนาคือเดือนหกเตรียมพื้นที่ไถนาด้วยควาย เหยียบนาด้วยควายฝูงของชุมชน การไถนาใช้ควาย และหว่านกล้าเตรียมต้นกล้าไว้ “ดำนา” โดยครัวเรือนช่วยเหลือกัน การหว่านกล้าจะหว่านในที่ดอนใกล้ๆ ที่นาหรือพื้นที่สวน โดยการพรวนดินเล็กน้อยใช้คราดคราดดินให้ร่วนแล้วใช้ข้าวปลูกมาหว่านให้เต็มพื้นที่ ในการทำนามีการ “ลงคน” โดยการออกปาก ในช่วงที่รอข้าวสุก ครัวเรือนจะเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการเก็บเกี่ยวทั้งภาชนะใส่เสียงข้าวข้าวเปลือกและข้าวสาร เรียกว่า โกระสานด้วยเตยที่เก็บได้จากป่า และอุปกรณ์ในการขนย้ายเสียงข้าวโดยใช้และหวาย จัดหา “มัน” สำหรับเก็บข้าว และเมื่อข้าวสุกทำพิธี “ผูกข้าว” และทำขวัญแม่โพสพ การเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน เพื่อบริโภคและใช้แรงงาน แต่ละครัวเรือนมีการเลี้ยงไก่ไว้กินไข่ เลี้ยงหมูทั้งแม่หมูเพื่อขายลูกหมู และหมูเนื้อ เลี้ยงควายเพื่อใช้งานไถนา และมีคิดว่าไม่กินเนื้อควายเพราะควายช่วยทำนา นวดข้าวการเลี้ยงสัตว์ในปัจจุบันเลี้ยงสัตว์ที่เป็นอาหารที่สามารถส่งขายได้ในปัจจุบัน มีการเลี้ยงปลา วัว กระบือ หมู ไก่ เป็ด แพะ กบ การทำสวนผสมผสานเพื่ออยู่เพื่อกิน ปัจจุบันเรียกวนเกษตรเป็นสวนแบบป้าธรรมชาติที่มีพืชขึ้นเอง มีการปลูกเสริมเล็กน้อยโดยการโยนหรือขว้างเมล็ดไป นอกจากนั้นเมล็ดพืชจะขึ้นเองจากการขยายพันธุ์โดยธรรมชาติจากนกและสัตว์อื่นๆ เพราะในสวนมีสัตว์หลายชนิดกระรอกกระแต อีเห็น ค่างควา ผีเสื้อกล้วยไม้ คือมีทั้งสัตว์บนต้นไม้และสัตว์บนพื้นดิน สวนดั้งเดิมจึงมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมีต้นพืช นับร้อยนับพันชนิด และมีพืชหลายชั้น หากเทียบกับปัจจุบันเรียกได้ว่าพืช 9 ชั้น หรือ อย่างน้อย 7 ชั้น และเข้าลักษณะพืชหลายอย่างประโยชน์หลายอย่าง ทั้งพืชอาหารและสมุนไพรพืชใช้สอยทำเครื่องมือเครื่องใช้ มีพืชยีนต้น พืชล้มลุก พืชอาหาร พืชที่เป็นยา พืชที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ รวมทั้งไม้ดอกไม้ประดับเกวาล์ยอีกจำนวนมาก ตลอดจนพืชบนดินต่าง ๆ สวนดังกล่าวนี้ไม่ต้องใส่ปุ๋ย เพราะดินมีความอุดมสมบูรณ์

จากความหลากหลายของพรรณพืชรากพืชพึ่งอาศัยกันเอง (6) *การทำสวนผลไม้* พืชเศรษฐกิจในยุคแรกที่เป็นตำบลละแมในอำเภอหลังสวนปลูกพืชหลากหลายชนิดหรือทุกชนิดที่ปลูกได้ เพียงแต่ขุดดินฝังเมล็ดหรือโยนเมล็ดไปต้นไม้มันจะเติบโตงอกงามดีเพราะดินยังดี อากาศเอื้ออำนวย น้ำบริบูรณ์ เป็นการปลูกเพื่อบริโภคและขายเพื่อให้มีรายได้พอแก่การยังชีพ ไม้ผลดั้งเดิมพันธุ์พื้นบ้านจึงมีหลากหลายชนิดทั้งเงาะ ทุเรียน ลำสาต มังคุด กล้วย ส้มโอ ขนุน มะพร้าว หมาก ชมพู สำหรับกล้วยมีถึง 30-40 สายพันธุ์ ที่สืบเนื่องมาเป็นพืชเศรษฐกิจของหลังสวนถึงปัจจุบันคือกล้วยเล็บมือนาง โดยปลูกผสมผสานอยู่ในสวนตามธรรมชาติหรือสวนป่าเพื่อเป็นอาหารและเพื่อนำไปขายและเมื่อถึงยุคเงาะโรงเรียนนาสาร ทุเรียนพันธุ์หมอนทอง ลองกอง ก็ได้เปลี่ยนพันธุ์เงาะ ทุเรียน ลำสาตพื้นบ้านมาเป็นเงาะโรงเรียน ทุเรียนพันธุ์หมอนทอง และลองกองมาถึงปัจจุบัน และเนื่องจากหลังสวนและชุมพรเป็นเมืองผลไม้ เงาะ ทุเรียน มังคุด จึงกลายมาเป็นพืชเศรษฐกิจของละแมในยุคปัจจุบันรวมไปกับพืชเศรษฐกิจใหม่ซึ่งเป็นพืชเชิงเดี่ยวที่ไม่ใช่พืชอาหารเช่นยางพารา กาแฟ และปาล์มน้ำมัน ในปี 2552 อำเภอละแมมีผลผลิตเงาะ จำนวน 488 ตัน เป็นลำดับที่ 5 ของจังหวัดชุมพร ทุเรียน จำนวน 5,414 ตันมีผลผลิตเป็นลำดับที่ 7 มังคุด มีผลผลิต จำนวน 2,156 ตัน มีผลผลิตเป็นลำดับที่ 6 ของจังหวัดชุมพร นอกจากนั้นมีการทำสวนมะพร้าว ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่อยู่คู่กับวิถีคนใต้ ในละแมดั้งเดิมอยู่แถบพื้นที่ฝั่งทะเลซึ่งเป็นระบบนิเวศแบบสันทรายที่เหมาะสมในการปลูกมะพร้าว และพื้นที่สวนกระจายอยู่ทั่วไปทั้งอำเภอ ปี 2552 จำนวน ผลิตมะพร้าวได้ 912 ตัน จำหน่ายเป็นมะพร้าวผลและมะพร้าวตากแห้ง ปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์ชุมชนทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นซึ่งเป็นภูมิปัญญาโบราณที่ได้รื้อนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการฟื้นฟูชุมชน น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นจึงเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งของชุมชน เช่น บ้านสระขาวตำบลละแม

ระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคทุนนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจของชุมชนละแมทั้งชุมชนดั้งเดิมและชุมชนบุกเบิกใหม่ ในช่วงทศวรรษ 2500 ที่ระบบเศรษฐกิจชุมชนดั้งเดิมของละแมปรับเปลี่ยนเข้าสู่ยุคทุนนิยม ที่ยังเป็นระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพและเศรษฐกิจทุน ที่จำแนกเป็นภาคการประมง ภาคการเกษตร และภาคนอกเกษตร ภาคการเกษตร มีการปลูกพืชเศรษฐกิจใหม่เชิงเดี่ยวที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตจากการผลิตเชิงซ้อนมาเป็นการผลิตเชิงเดี่ยวมากขึ้นและชัดเจนขึ้น เช่น ยางพารา กาแฟ ปาล์มน้ำมัน กล้วยหอมทองปลอดสารเคมี ไม่มีพืชอาหารและพืชที่เป็นยาอื่น ๆ ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจให้ก้าวกระโดดจากเศรษฐกิจแบบยังชีพเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ พืชเศรษฐกิจในละแมจึงจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มพืชเศรษฐกิจเดิม คือ เงาะ มังคุด ทุเรียน และมะพร้าวและกลุ่มพืชเศรษฐกิจใหม่ คือ ยางพารา กาแฟ ปาล์มน้ำมัน กล้วยหอมทอง การปลูกพืชเศรษฐกิจใหม่เป็นการปลูกและการจัดการด้วยระบบเคมีที่ต้องนำเข้าเทคโนโลยีเพื่อการผลิตที่เกษตรกรเฝ้าอยู่ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง มีค่าใช้จ่ายสูง เพราะเทคโนโลยีเป็นสินค้าที่มีราคาแพง และมีความก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทำให้ใช้ไม่คุ้มค่า ยกเว้นการปลูกกล้วยหอมทองที่ใช้ระบบปลอดสารเคมี พืชเศรษฐกิจอำเภอละแมปัจจุบันมี 8 ชนิดพืช จำแนกเป็นพืชเศรษฐกิจหลักและพืชเศรษฐกิจรอง 1) พืชเศรษฐกิจหลัก มี 4 ชนิดพืช เป็น

พืชที่ส่งออกผลผลิตเป็นวัตถุดิบ คือ ยางพารา กาแฟและพืชพลังงานคือ ปาล์มน้ำมัน และกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีซึ่งผลิตเพื่อการส่งออกประเทศญี่ปุ่นไม่จำหน่ายในประเทศ 2) พืชเศรษฐกิจรอง มี 4 ชนิดพืช เป็นพืชในเศรษฐกิจชุมชนแบบยังชีพที่สืบเนื่องและพัฒนาจากระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบดั้งเดิม คือ เงาะ ทุเรียน มังคุด มะพร้าว

การทำสวนยางพารา ละแวกมีการปลูกยางพาราตั้งแต่ยังเป็นตำบลในอำเภอหลังสวน โดยปลูกยางพาราพันธุ์พื้นเมือง เริ่มปลูกเมื่อประมาณปี 2507-2510 ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นยางพันธุ์ 660 การปลูกยางพาราได้รับการสนับสนุนจากกองทุนสงเคราะห์ยาง การปลูกยางพาราเกิดขึ้นภายหลังปี 2505 ที่รัฐบาลประกาศการสัมปทานป่าไม้ในผืนป่าละเมาะ ทำให้ชาวนาจากลุ่มน้ำปากพนังและลุ่มทะเลสาบสงขลาจากจังหวัด นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา รวมทั้งผู้คนจากจังหวัด สุราษฎร์ธานีก็อพยพเข้ามาแสวงหาที่ดินในการปลูกยางพาราในตำบลละแวก อำเภอหลังสวน ปลูกกระจายในพื้นที่ที่ไม่ใช่ชายฝั่งทะเล ในพื้นที่ราบ พื้นที่เนินเขา และไหล่เขา ปัจจุบันพื้นที่ปลูกยางพาราในละแวกมีประมาณร้อยละ 25 ของพื้นที่ทั้งหมดโดยบุกเบิกพื้นที่ป่าที่จับจองไว้และพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรจากนิคมสหกรณ์หลังสวน อำเภอละแวกมีกระแสน์ตัวอย่างจริงจังภายหลังที่กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเข้ามาจัดสรรทุน การเปลี่ยนเป็นยางพาราพันธุ์ดีแทนจะได้รับเงินสงเคราะห์จากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเป็นระยะเวลา 6 ปี ทำให้พื้นที่ปลูกยางพาราขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นอันดับสองของจังหวัดชุมพร การผลิตยางพาราในอำเภอละแวกจึงเป็นระบบการผลิตที่พึ่งสารเคมี ตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ปลูก การใช้ยาฆ่าตอไม้ การรองกันหลุมด้วยปุ๋ยเคมี การฉีดสารเคมีป้องกันปลวก การดูแลรักษา ได้แก่ การใส่ปุ๋ยเคมี การกำจัดวัชพืช การกำจัดโรคพืช การเก็บเกี่ยวที่ใช้สารเคมีในการจับตัวของน้ำยางในกระบวนการผลิตยางแผ่นดิบ ตลอดจนการใช้สารเร่งน้ำยางได้กลายเป็นรูปแบบสำเร็จรูปการทำสวนยางของชาวละแวกที่พึ่งตนเองน้อยที่สุด การใช้สารเคมีอย่างไร้ทิศทางควบคุม ในการทำการเกษตรตลอด 5 ทศวรรษที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในอำเภอละแวกอย่างกว้างขวาง การใส่ปุ๋ยเคมีในปริมาณมากเกินไปเกินความต้องการของพืชก่อให้เกิดสารเคมีตกค้างในดินและน้ำ ได้ส่งผลกระทบต่อชาวสวนยางพาราเมื่อทุกสวนมีต้นยางพาราที่ยืนต้นตายถี่ขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ได้รับผลผลิตไม่เต็มที่ ปริมาณน้ำยางลดลง น้ำยางใส ปัจจุบันเกษตรกรจึงประสบปัญหาอย่างเป็นโรครันเนื่องมาจากดินเสื่อมสภาพ เพราะไม่มีการฟื้นฟูดินเนื่องจากใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีมายาวนานและไม่มีความรู้เรื่องดิน

สำหรับชุดดินที่ใช้ปลูกยางพาราในละแวกที่กรมพัฒนาที่ดินระบุว่าปลูกยางพาราได้ มี 7 ชุดดินคือ ชุดดิน 32 32B 45 50B 50C 50D 53D แต่ชุดดินดังกล่าวนี้เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ เป็นดินที่กระจายอยู่ทั่วทุกตำบล ดินในละแวกที่เหมาะสมในการปลูกยางพาราเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์เพียงระดับปานกลางถึงค่อนข้างต่ำเพียง 2 ชุด คือ ชุดดิน 32 32B ในขณะที่ชุดดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำมีถึง 5 ชุด คือ ชุดดิน 45 50B 50C 50D และ 53D และหากได้ตรวจสอบชุดดินและแก้ปัญหาดินตามสภาพของชุดดินอย่างต่อเนื่องก็จะช่วยให้ดินได้รับการฟื้นฟูเป็นผลดีต่อต้นยางพาราและผลผลิตน้ำยาง สำหรับการกระจายของชุดดินที่พบมากที่สุด

คือ ดินชุดที่ 62 รองลงมา ชุดดิน 50E/51B ถัดมาเป็นชุดดิน 34C จากสภาพของดินที่มีความสมบูรณ์ต่ำทำให้การทำสวนยางพาราของละแวกจัดอยู่ในกลุ่ม “ปัญหาการปลูกยางในพื้นที่ไม่เหมาะสม ต้นยางพาราที่ปลูกในระยะแรกในราวทศวรรษ 2510 -2520 เติบโตงอกงามสมบูรณ์ดี เพราะดินยังสมบูรณ์เพราะยังไม่เคยปลูกพืช ส่วนภูมิอากาศก็เหมาะสมมีน้ำเพียงพอมีน้ำตามสภาพ เกษตรกรต่างมีความสุขอยู่ดีกินดีพอสมควร แต่เมื่อต้นทศวรรษ 2530 ต้นยางพารามีปัญหา ยืนต้นตายเป็นหย่อม ๆ ทุกสวน ปัญหานี้ยืดยาวมาถึงปัจจุบันที่เกษตรกรไม่สามารถแก้ไขได้ บางสวนลูกกลามรวดเร็วยางยืนต้นตายในชั่วข้ามคืน สำหรับผลผลิตยางพาราในอำเภอละแม ปี 2552 มีผลผลิต 16,725 ตัน เมื่อเทียบกับผลผลิตยางพาราในอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดชุมพร อำเภอละแมมีผลผลิตเป็นลำดับที่ 3 ของจังหวัด ทำให้เกษตรกรมีรายได้ประจำซึ่งเป็นรายได้ที่ดี ตามรายงาที่ขึ้นลง ในขณะที่ยางราคาสูงก็ใช้จ่ายกันอย่างเต็มที่ทั้งอาหารเครื่องใช้เมื่อราคายาง ตกต่ำลงก็เป็นหนี้เป็นวงจรรของครัวเรือนในละแวกมาถึงปัจจุบันที่รายจ่ายครัวเรือนสูงกว่ารายได้และมีหนี้สิน

การปลูกกาแฟ อำเภอละแมปลูกกาแฟภายใต้การส่งเสริมของรัฐบาล เริ่มปลูกประมาณปี 2520 ในตำบลทุ่งควาต์ ตำบลละแมทางด้านตะวันตกที่ภูมิประเทศเป็นภูเขา เนินควนสูง ๆ ต่ำ ๆ อากาศค่อนข้างเย็น และบางส่วนของตำบลทุ่งหลวง โดยเฉพาะในตำบลทุ่งควาต์ซึ่งประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวนาอพยพมาจากลุ่มน้ำปากพนังและลุ่มทะเลสาบสงขลาปลูกกาแฟบนพื้นที่ที่เป็นภูเขา และลูกเนิน โดยมีการปลูกแซมในสวนยางพารา สวนไม้ผลที่เป็นสวนแบบดั้งเดิมเพราะกาแฟสามารถขึ้นได้ในที่มีแดดรำไรหรือได้ร่มเงาจึงปลูกเป็นพืชแซมในสวนได้แต่ในแถบตำบลทุ่งควาต์ และตำบลละแมทางด้านตะวันตกที่เป็นพื้นที่สูงปลูกเฉพาะกาแฟโดยปลูกเป็นไร่กาแฟบนลูกเขาและลูกเนินเป็นกาแฟพันธุ์โรบัสต้าซึ่งเหมาะกับภูมิอากาศในภาคใต้ การปลูกกาแฟเพียงถางพื้นที่ให้โล่งเตียน โดยเริ่มตั้งแต่ในช่วงฤดูแล้งเพื่อปลูกในฤดูฝนประมาณเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม ใช้ต้นกล้าที่มีจำหน่ายและได้รับแจกมาจากเกษตรอำเภอ การปลูกกาแฟในอำเภอละแมเป็นการบุกเบิกพื้นที่ป่าโดยการจับจองหรือซื้อมาด้วยราคาถูก และปลูกในพื้นที่ไร่ข้าวและที่ปลูกพืชไร่ การปลูกมีต้นทุนต่ำไม่ต้องใช้ปุ๋ยเพราะเป็นพื้นที่ใหม่สภาพดินมีธาตุอาหารสูง มีการดูแลโดยการตัดแต่งกิ่งตั้งแต่ปีแรก ตัดแต่งกิ่งหลังจากกาแฟให้ผลผลิต การเก็บเกี่ยวและการผลิตเมล็ดกาแฟ กาแฟเริ่มออกดอกเมื่ออายุ 3 ปีขึ้นไป โดยออกดอกตามข้อกิ่งหนึ่งจะมีข้อประมาณ 8-15 ข้อ ดอกออกเป็นกระจุกหรือเป็นช่อ ผลกาแฟมีลักษณะเป็นผลกลมรี เมื่อสุกจะมีสีแดงสดเหมือนลูกเชอร์รี่ ภายในจะมีเมล็ด 2 เมล็ดประกบกัน การเก็บผลกาแฟเก็บได้หลังออกดอก 11 เดือน ผลกาแฟแต่ละช่อสุกไม่พร้อมกันจึงต้องทยอยเก็บทุก 3 สัปดาห์ โดยเก็บเฉพาะผลที่สุกมีสีส้มแดงแล้วนำไปคัดเลือกทันทีเพื่อตากแห้ง โดยตากแดดประมาณ 15-20 วันจากนั้นต่อจากนั้นนำไปกะเทาะเปลือกออกด้วยเครื่องสีเปลือกกาแฟจะได้ส่วนที่เป็นเมล็ดกาแฟหรือสารกาแฟส่งขายที่ตลาดอำเภอหลังสวนเพื่อขายส่งไปยังกรุงเทพฯ

เนื่องจากกาแฟเป็นการผลิตเพื่อการส่งออกราคาจึงขึ้นๆ ลงไม่แน่นอนนัก ราคาเฉลี่ยสูงสุดถึงกิโลกรัมละ 120 บาท ในปี 2520 ต่อมาราคาตกลงกิโลกรัมละ 71.50 บาท หลังจากนั้นราคาได้ตกต่ำลงเรื่อยๆ ในปี 2535 ราคาตกต่ำถึงกิโลกรัมละ 20.16 บาท จน ในปี 2539 ยังตกต่ำกิโลกรัมละ 24.50 การปลูกกาแฟจึงเป็นพืชที่มีความเสี่ยงสูง แต่กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ส่งเสริมให้ปลูกทั้งปลูกในพื้นที่ว่างและปลูกเป็นพืชแซมในสวนผลไม้ เมื่อราคากาแฟตกต่ำลง ทำให้องค์การคลังสินค้าต้องเข้าไปรับซื้อกาแฟราคา กิโลกรัมละ 30 บาท โดยร้อยละ 85 เป็นผลผลิตจากจังหวัดชุมพร และปลายทศวรรษ 2530 การปลูกกาแฟลดลง และปลูกยางพาราทดแทน และกาแฟหายไปในช่วงต่อมา และปัจจุบันยังมีการปลูกอยู่ไม่มากในพื้นที่ตำบลทุ่งควาต์ โดยปะปนอยู่กับไม้ผลและปาล์มน้ำมัน และบางพื้นที่มีเฉพาะกาแฟเป็นพื้นที่ขนาดเล็ก ปี 2552 อำเภอละแมมีผลผลิตกาแฟ 270 ตัน

การทำสวนปาล์มน้ำมัน ปาล์มน้ำมันเป็นพืชเศรษฐกิจใหม่ที่มีการปลูกมากถึงร้อยละ 70 ของพื้นที่เพาะปลูก ปาล์มน้ำมันเข้าไปในพื้นที่ป่าละแมประมาณปี 2518 ชาวบ้านส่วนหนึ่งได้เรียนรู้การปลูกปาล์มน้ำมันจากจังหวัดกระบี่โดยปลูกด้วยระบบเคมีเช่นเดียวกับยางพารา พื้นที่ปลูกปาล์มในระยะแรกในอำเภอละแมอยู่ในนิคมสหกรณ์หลังสวนที่สนับสนุนให้ปลูกปาล์มน้ำมันละแมเป็นพื้นที่เหมาะสมในการปลูกปาล์มน้ำมันมากกว่ายางพาราคือ มีฝนตกชุกและสม่ำเสมอตลอดปี ความชื้นสูง แสงแดดจัด มีการกระจายของน้ำฝนสม่ำเสมอ มีสภาพแล้งประมาณ 3 เดือน อุณหภูมิที่เหมาะสมคืออยู่ในช่วง 25-28 องศาเซลเซียส และมีปริมาณแสงแดดไม่น้อยกว่าวันละ 5 ชั่วโมง และมีความชื้นสัมพัทธ์ของอากาศในรอบปี ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 75 สภาพดินเป็นดินร่วนเหนียวถึงดินเหนียว มีความลึกของชั้นหน้าดินมากกว่า 75 เซนติเมตร อุ่มน้ำได้ดี มีธาตุอาหารสูงมีความเป็นกรดอ่อน สูงกว่าระดับน้ำทะเลไม่เกิน 500 เมตร ความลาดชันตามมาตรฐานไม่เกินร้อยละ 12 การขนส่งผลผลิตทะเลาะปาล์มน้ำมันสู่โรงงานสามารถดำเนินการได้รวดเร็วเพราะมีจุดรับซื้อในพื้นที่และใกล้พื้นที่คือทั้งในอำเภอละแมเอง สหกรณ์นิคมหลังสวน และโรงงานสกัดปาล์มน้ำมันในอำเภอหลังสวนซึ่งอยู่ห่างจากละแมเพียง 23 กิโลเมตร

สำหรับชุดดินที่ใช้ปลูกปาล์มน้ำมันในละแมที่กรมพัฒนาที่ดินได้สำรวจชุดดินต่างๆ ที่เหมาะสมในการปลูกปาล์มน้ำมันในละแมทั้ง 5 ชุดนั้น ชุดดิน 14 23 34 34B 34C 39 39B และ 43 ซึ่งปรากฏในพื้นที่ตำบลต่างๆ ของละแม คือ ตำบลละแมมีชุดดิน 23 34 39 43 ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ตำบลสวนแตง มีชุดดิน 14 34B 34C 43 39B ความอุดมสมบูรณ์ของดินค่อนข้างต่ำต่ำ และต่ำมาก ตำบลทุ่งหลวง มีชุดดิน 34B 34C 39 43 ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ตำบลทุ่งควาต์ 34B 34C 39 39B ความอุดมสมบูรณ์ต่ำและต่ำมาก ส่วนใหญ่ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำและต่ำมาก เช่น ชุดดิน 39B มีมาก มีชุดดิน 14 ชุดเดียวที่ค่อนข้างต่ำจึงต้องใช้ปุ๋ยเคมีเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ในอำเภอละแมปลูกปาล์มน้ำมันโดยใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลัก เพราะง่ายและสะดวก แต่ต่อมาต้นปาล์มไม่สมบูรณ์ ผลปาล์มไม่สมบูรณ์ต่างกับสวนที่ใช้ระบบอินทรีย์ชีวภาพ ต้นปาล์มที่ใช้ปุ๋ยเคมีที่อายุมากแล้วดูทรุดโทรม ส่วนต้นปาล์มที่อายุน้อยสภาพสมบูรณ์และมักให้ผลผลิตน้อย ขนาด

ทะลายค่อนข้างเล็ก เนื่องจากสภาพดินพื้นฐานมีความสมบูรณ์ต่ำ เมื่อใช้ปุ๋ยเคมีทำให้ดินเสื่อมโทรมเร็วและไม่มีการฟื้นฟูดิน

แหล่งรับซื้อผลปาล์มน้ำมันที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการปลูกปาล์มน้ำมันทั้งในอำเภอละแมและอำเภอหลังสวนที่อยู่ห่างออกไปจากอำเภอละแมตามเส้นทางถนนเอเชียหรือทางหลวง 41 เพียง 23 กิโลเมตร มีแหล่งรับซื้อรายย่อยของชาวบ้านในตำบลละแมทางฝั่งตะวันตก ในตำบลละสวนในอำเภอหลังสวนก็มีโรงงานน้ำมันปาล์ม เพิ่มความสะดวกในการขนส่งผลปาล์มสดยิ่งขึ้น 7 โรงงาน และมีสหกรณ์นิคมหลังสวนเป็นแหล่งรับซื้อแหล่งใหญ่ของชาวสวนปาล์มน้ำมันละแม เพื่อส่งเข้าโรงงานสกัดน้ำมันดิบ และมีการพัฒนาปาล์มน้ำมันทั้ง ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ และสหกรณ์การเกษตรละแมได้ดำเนินโครงการส่งเสริมและพัฒนาปาล์มน้ำมันครบวงจร ในวงเงินงบประมาณ 16,120,000 บาท ในโครงการภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 5 กิจกรรมในปีงบประมาณ 2553 1) จัดทำปุ๋ยหมักชีวภาพอัดเม็ดจำนวน 30 ตัน 2) ก่อสร้างโรงเรือนผลิตปุ๋ยอินทรีย์จำนวน 1 โรง 3) สนับสนุนครุภัณฑ์ผลิตปุ๋ยอินทรีย์จำนวน 6 รายการสำหรับโรงเรือนผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด 4) ขยายกำลังการผลิตของโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มของสหกรณ์นิคมหลังสวน จำกัด จาก 15 ตันทะลายต่อชั่วโมง เป็น 30 ตันทะลายต่อชั่วโมง และ 5) ส่งเสริมการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงเพื่อลดต้นทุนการผลิตในพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันโดยสถานีพัฒนาที่ดินชุมพร และในปี 2554 โครงการนิคมสหกรณ์การเกษตรพืชอาหารและพลังงานทดแทนในพื้นที่นิคมสหกรณ์หลังสวน โดยสหกรณ์นิคมหลังสวน จำกัดจะได้เปิดจุดรวบรวมผลปาล์มสดในตำบลทุ่งควาวัด สนับสนุนให้ขยายพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันเพิ่มที่อยู่ในรัศมี 80 กิโลเมตรรอบนิคมสหกรณ์ได้ขยายพื้นที่ปลูกปาล์มมากขึ้น ปี 2552 อำเภอละแมมีผลผลิต 156,073 ตัน เป็นลำดับที่ 4 เมื่อเทียบกับอำเภอต่างๆ ในจังหวัดชุมพร จากการทำสวนปาล์มน้ำมันของเกษตรกรละแมทำให้มีรายได้ประจำเดือนละ 2 ครั้ง ส่งผลให้ครัวเรือนมีรายได้ที่น่าจะเพียงพอจากรายจ่ายแต่รายได้ที่มีอยู่ประจำได้นำไปสู่รายจ่ายที่มากขึ้นในยุคบริโภคนิยมที่ใช้เงินในการแสดงฐานะเมื่อปาล์มราคาสูงก็มีการใช้จ่ายกันอย่างฟุ่มเฟือยทั้งอาหารเครื่องอำนวยความสะดวกและสิ่งบันเทิงในบ้านตลอดจนงานสังคมจนทำรายได้ต่ำกว่ารายจ่ายและมีหนี้สินมีการดิ้นเงินอนาคตมาใช้หนี้เนื่องจากมีรายได้ประจำและต้นทุนปุ๋ยเคมีมีราคาสูง

การทำสวนกล้วยหอมทองปลอดสารเคมี เป็นธุรกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควาวัดทำสวนกล้วยหอมทองซึ่งเป็นพืชในภาคกลาง ในละแมหลังสวนและภาคใต้ไม่มีกล้วยหอมทองมีเฉพาะกล้วยหอมเขียวเรียกว่า “กล้วยคอกหัก” กล้วยหอมทองนำหน่อพันธุ์มาจากจังหวัดเพชรบุรี ปลูกเพื่อส่งผลผลิตไปจำหน่ายประเทศญี่ปุ่นโดยเฉพาะ ไม่มีจำหน่ายภายในประเทศ ดำเนินการในรูปแบบธุรกิจชุมชนตั้งแต่ปี 2536 จนถึงปัจจุบัน ผลิตกล้วยหอมได้ 20-40 ตันต่อสัปดาห์ มีฐานคิดการดำเนินงาน “พลังกลุ่ม ความเข้มแข็ง ความปลอดภัย และมีมิตรภาพ” ใช้การประสานการค้าแบบ “เพื่อน” และให้ความสำคัญกับผู้ผลิตเพื่อการได้รับอาหารที่ปลอดภัย โดยดำเนินเป็นโครงการร่วมระหว่างผู้ผลิตคือกลุ่มเกษตรกรทุ่งควาวัดกับสหกรณ์

ผู้บริโภควิทยาว่าของประเทศไทยโดยมีบริษัทแพน แปซิฟิก ฟู้ด คอร์ปอเรชั่น จำกัด เป็นผู้ส่งออก การปลูกกล้วยหอมทองได้ดำเนินการในปี 2536 สหกรณ์วิญญาวามาดูแลการผลิต และลงนามในแถลงการณ์ร่วมในปี 2537 โดยส่งทางอากาศ มีการลงนามมาตรฐานการผลิตและการบรรจุกล่องกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีกับตัวแทนผู้ซื้อ 3 องค์การ คือ สหกรณ์ผู้บริโภควิทยาว่า ชุมชมสหกรณ์ผู้บริโภควิทยาว่า และสหกรณ์ผู้บริโภควิทยาว่าโตโตริ ในการดำเนินการผลิตสหกรณ์ผู้บริโภควิทยาว่าทั้งสหกรณ์ผู้บริโภควิทยาว่า สหกรณ์โตเกียว สหกรณ์ผู้บริโภควิทยาว่าพานิชย์เสริม ชุมชมสหกรณ์ผู้บริโภควิทยาว่าโตเคน สหกรณ์ผู้บริโภควิทยาว่าโกกุ และสหกรณ์ผู้บริโภควิทยาว่าโตโตริ มหาวิทยาลัยเคนดริ มาดูแลการผลิตตั้งแต่ปี 2537-2550 รวม 21 ครั้ง และให้ทุนการศึกษาเยาวชนจำนวน 50,000 เยน ขณะเดียวกันกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดก็ได้เดินทางไปศึกษาดูงานยังประเทศไทยในปี 2537-2550 จำนวน 17 ครั้งเพื่อติดตามตรวจสอบคุณภาพกล้วยหอมทองและเยี่ยมเยียนผู้บริโภควิทยาว่ากล้วยหอมทองในญี่ปุ่น

มาตรฐานการผลิตและการบรรจุกล่องกล้วยหอมทองปลอดสารเคมี กำหนด 5 มาตรฐาน 1) การผลิต ในเรื่องการปลูกต้องปลอดสารเคมีทุกขั้นตอน และผู้ปลูกต้องเป็นสมาชิก 2) การเก็บเกี่ยว ผลผลิตนับจากวันตัดปลีประมาณ 56-60 วัน โดยมีความแก่ร้อยละ 75-80 น้ำหนักต่อลูกอย่างน้อย 110 กรัม และรอบวงลูกอย่างน้อย 10 เซนติเมตร 3) การปลูกและการดูแลรักษาเป็นการสร้างระบบการผลิตที่ยั่งยืนที่ให้ความสำคัญกับการบำรุงดินอย่างสม่ำเสมอด้วยระบบอินทรีย์ชีวภาพ 4) ช่วงเวลาการเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงเช้าของวันส่งเข้าโรงงานบรรจุกล่อง นำลูกเข้าตู้เย็นภายใน 24 ชั่วโมงหลังการเก็บเกี่ยว 5) การบรรจุกล่อง ต้องบรรจุเสร็จภายใน 1 ชั่วโมง นำเข้าตู้เย็นภายใน 2 ชั่วโมงนับจากเข้าโรงงาน จากมาตรฐานนี้กลุ่มเกษตรกรได้นำมาจัดทำเป็นระเบียบของกลุ่มในด้าน การเตรียมพื้นที่ การแจ้งปลูก การควบคุมแปลงกล้วย แปลงที่ปลูกร่วมกับพืชอื่น การแจ้งส่ง การนำส่ง การแจ้งทำลายแปลงกล้วย และการยกเลิกแปลงกล้วย และสำนักงานสหกรณ์จังหวัดชุมพรได้จัดทำโครงการสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ้งควัดภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ประจำปีงบประมาณ 2553 โครงการบริหารจัดการตลาดผลไม้ของสถาบันเกษตรกร จำนวน 1,584,000 บาท สนับสนุนปุ๋ยอินทรีย์แก่สมาชิกผู้ปลูกกล้วยหอมทองของกลุ่ม จำนวน 98 ตัน และสนับสนุนหน่อพันธุ์กล้วยหอมทองแก่สมาชิก จำนวน 50,000 หน่อ

การปลูกกล้วยหอมทองปลอดสารเคมีของกลุ่มเกษตรกรพืชสวนทุ้งควัดเป็นการทำการเกษตรบนฐานความรู้ ความมีระเบียบวินัย ความมีมาตรฐานสากล ความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้บริโภค สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ เป็นบทเรียนของความจริงแห่งชีวิตว่าสารเคมีไม่ใช่สูตรสำเร็จในการทำเกษตร เป็นคำตอบที่ชัดเจนสนับสนุนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงปรารถนาให้เกษตรกรชาวไทยได้พึ่งตนเองมีอาหารที่ปลอดภัยทำเกษตรที่ปลอดภัยทั้งเกษตรกรเองและผู้บริโภคตลอดจนมีการผลิตที่ยั่งยืนด้วยการฟื้นฟูดินด้วยระบบอินทรีย์ชีวภาพ การปลูกกล้วยหอมทองได้รับการรับรองการปลูกพืช GAP สำหรับรายได้จากการส่งออกกล้วยหอมทอง ปี 2551 มีปริมาณการส่งออก ในเดือนเมษายน 196.76 ตัน มูลค่าการ

ส่งออก 2.95 ล้านบาท เดือนพฤษภาคม 122.42 ตัน มูลค่าการส่งออก 1.84 ล้านบาท เดือนมิถุนายน 97.53 ตัน มูลค่าการส่งออก 1.46 ล้านบาท มีการขยายตัวลดลง คือ เดือนเมษายน มีปริมาณการส่งออก 56.79 และลดลงในเดือนพฤษภาคมและเดือนมิถุนายน 12.82 และ 2.62 ตามลำดับ ส่วนการขยายตัวของมูลค่าการส่งออกลดลงจากเดือนเมษายน พฤษภาคม มิถุนายน จาก ร้อยละ 27.13 เป็น ร้อยละ 9.82 และ 6.16 ตามลำดับ ในเดือนมิถุนายน ปี 2553 ปริมาณการส่งออก 20.36 ตัน มูลค่าการส่งออก 0.31 ล้านบาท

ภาคนอกการเกษตร ละแมมีกิจกรรมเศรษฐกิจภาคนอกเกษตรน้อย ได้แก่ การปศุสัตว์ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของละแมไม่มีพื้นที่ปลูกหญ้าสำหรับใช้เลี้ยงโค-กระบือ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็น สวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน ดังนั้น เกษตรกรจึงไม่นิยมเลี้ยงโค-กระบือเป็นอาชีพหลัก แต่จะเลี้ยงเป็นอาชีพเสริมในสวนและบริเวณที่ว่างเปล่า และเลี้ยงโคขุนหรือโคเนื้อที่ใช้เวลาในการเลี้ยงสั้นๆ การทำปศุสัตว์ในอำเภอละแมจัดได้ว่าอยู่ในจำนวนน้อยโดยเฉพาะเมื่อเทียบกับอำเภอต่างๆ อำเภอละแมมีการเลี้ยงสัตว์อยู่ในลำดับรองสุดท้ายในจังหวัดชุมพร เพราะสภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวย ประกอบกับประชากรไม่นิยมเลี้ยงเพราะยึดถือการทำสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันเป็นหลัก และมีแนวคิดหาซื้อหาเอาได้จากรายได้สวนปาล์มน้ำมันและยางพารา ส่วนชาวประมงก็มีสัตว์ทะเลเป็นอาหารอยู่แล้ว อำเภอละแมมีการทำปศุสัตว์ในปี 2552 โดยเลี้ยงโคเนื้อจำนวน 1600 ตัว โคนม 3 ตัว กระบือ 16 ตัว สุกร 719 ตัว แพะ 49 ตัว ไก่เนื้อ 14,700 ตัว ไก่ไข่ 113 ตัว ไก่พื้นเมือง 16,774 ตัว เป็ดไข่ 13 ตัว เป็ดเทศ 308 ตัว การจ้างงาน อำเภอละแมมีสถานประกอบการ 108 แห่ง มีลูกจ้างจำนวน 737 คน การอุตสาหกรรม มีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวน 31 แห่ง เงินทุน 168,147,000 บาท แรงงานจำนวน 339 คน การจัดเก็บภาษีอากรในปีงบประมาณ 2552 จัดเก็บภาษีอากรได้รวม 24,469,148 บาท

สภาพเศรษฐกิจครัวเรือน ในยุคการผลิตเชิงเดี่ยวครัวเรือนในละแมมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 30,000 บาทต่อคนต่อปี ระบบเศรษฐกิจของครัวเรือนที่มีลักษณะแบบก้าวกระโดดจากการผลิตเพื่อยังชีพที่ผลิตอาหารเป็นหลักและผลิตเพื่อขายเท่าที่จำเป็นกระโดดมาผลิตพืชอุตสาหกรรมและพืชพลังงานโดยเลิกปลูกพืชอาหาร ทำให้ต้องใช้เงินเป็นปัจจัยในการยังชีพแบบก้าวกระโดดด้วยเพราะรอบบ้านไม่มีอาหาร รายจ่ายด้านอาหารจึงสูง และรายจ่ายค่าข้าวสารเป็นรายจ่ายที่สูงที่สุดในรายการรายจ่ายค่าอาหารเพราะการเลิกการทำนา ในขณะที่ในภาพรวมของรายจ่ายสูงสุดคือหนี้สิน ลำดับสองเป็นรายจ่ายที่เป็นเรื่องบริโภคอุปโภคในการดำรงชีวิตเป็นจำนวนเพียงครึ่งหนึ่งของหนี้สิน ในขณะที่การผ่อนสินค้าซึ่งเป็นเรื่องราวของทรัพย์สินสิ้นเปลืองประเภทรถยนต์ รถจักรยานยนต์ ตู้เย็น วิทยุโทรทัศน์ เครื่องซักผ้า เครื่องเสียง โทรศัพท บ้านเกือบเท่ากับจำนวนหนี้สิน ลำดับที่สี่เป็นรายจ่ายสิ้นเปลืองเป็นจำนวนหนึ่งในสามของค่าดำรงชีวิตและค่าผ่อนในตำบลละแมและในตำบลสวนแตงเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของค่าผ่อน ส่วนการลงทุนในการทำการเกษตรเป็นเพียงหนึ่งในสามของค่าดำรงชีวิต และรายจ่ายในการเลี้ยงสัตว์ มีน้อยเพราะไม่นิยมเลี้ยงสัตว์ เช่นเดียวกับไม่ปลูกพืชอาหาร รายจ่ายค่าเนื้อสัตว์จึงสูงเช่นเดียวกัน ผลกระทบของเศรษฐกิจแบบ

ก้าวกระโดดได้ส่งผลกระทบต่อครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญที่ส่งผลให้รายได้ต่ำกว่ารายจ่ายและมีหนี้สิน เกษตรกรละแฉะจึงจำเป็นต้องพลิกวิกฤตโดยการสร้างแหล่งอาหารทั้งจากพืชและสัตว์โดยการปลูกพืชอาหารและเลี้ยงสัตว์เพื่อลดรายจ่ายโดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำรงชีวิต

อภิปรายเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์ฐานเศรษฐกิจและระบบเศรษฐกิจละแฉะ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนละแฉะเป็นเศรษฐกิจสองระบบคือเศรษฐกิจแบบยังชีพและเศรษฐกิจทุน เช่นเดียวกับเศรษฐกิจของภาคใต้ และเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ เศรษฐกิจแบบยังชีพในละแฉะดำเนินมายาวนานและชุมชนละแฉะเป็นชาวสวนและชาวประมงโดยมีชาวสวนร้อยละ 95 ชาวประมงร้อยละ 3 และรับจ้าง รับราชการ ค้าขาย และบริการ ร้อยละ 2 แม้ว่าการประกอบอาชีพประมงจะเป็นประชากรจำนวนน้อยแต่ละแฉะมีฐานทรัพยากรประมงที่เคยอุดมสมบูรณ์และมีนัยสำคัญทางเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่มีที่ดินทำกิน รายได้หลักจึงมาจากภาคเกษตร

ในเรื่องของเศรษฐกิจชุมชนละแฉะนั้นเนื่องจากละแฉะมีชุมชนดั้งเดิมที่เกิดในผืนป่าเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมาช่วงหนึ่งเป็นชุมชนเล็กๆ และเมื่อมีการอพยพเข้าสู่ผืนป่าเมื่อ 5 ทศวรรษที่ผ่านมาในช่วงโดยเริ่มเมื่อทศวรรษ 2500 เกิดเป็นชุมชนบุกเบิกใหม่ที่มีขนาดใหญ่ที่หลากหลายวัฒนธรรมเป็นสังคมพหุลักษณะที่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรเพื่อให้ชีวิตรอดทั้งดินน้ำป่าและทะเลเพื่อแลกกับรายได้เพราะส่วนใหญ่ชีวิตของผู้คนต่างต้องประสบความยากจนจากการทำนาในเรื่องราคาข้าว การอพยพเข้ามาในป่าก็เพื่อต้องการเงินเป็นปัจจัยหลักจึงมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อแลกกับเงินละแฉะเป็นชุมชนดั้งเดิมจะใช้ป่าและทรัพยากรทุกอย่างอย่างหนักเพื่อให้อยู่รอดกับสภาพแวดล้อมใหม่ที่ไม่รู้จักคุ้นเคยทำให้ระบบนิเวศป่าซึ่งรวมถึงดินและน้ำในที่ต่ำถูกทำลาย ดังนั้นในปัจจุบันละแฉะจึงประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของ ป่า ดิน น้ำ และทะเล ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางพาราและปาล์มน้ำมันที่เป็นพืชเศรษฐกิจหลักของเศรษฐกิจชุมชนละแฉะ และยางพาราเป็นโรคยืนต้นตายเพราะความเสื่อมของดินเนื่องจากดินขาดธาตุอาหารตลอดจนชาวประมงที่จับสัตว์น้ำได้ลดลงเพราะทะเลเสื่อมโทรมทั้งจากประมงชายฝั่งด้วยกันและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในระบบอุตสาหกรรมประมง

ในส่วนของการเกษตรการทำสวนในขณะที่ฐานทรัพยากรเสื่อมโทรมหลังจากใช้มาอย่างหนักและขาดการฟื้นฟูบำรุงดินและแหล่งน้ำ ประกอบกับความผันผวนของภูมิอากาศกระทบต่อเกษตรกรชาวสวนทั้งชาวสวนผลไม้ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 5 และชาวสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันรวมทั้งชาวสวนกาแฟที่มีจำนวนหนึ่ง ในเรื่องสวนผลไม้ซึ่งเป็นพืชอาหารมีปริมาณน้อยมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในการทำสวนผลไม้ของละแฉะอยู่บ้างเพราะเดิมเมื่อละแฉะเป็นหมู่บ้านและตำบลในอำเภอหลังสวนมีการปลูกผลไม้พันธุ์พื้นบ้านเพราะไม่มีพันธุ์อื่น ตามๆ กันมาเช่นเดียวกัน ทั้งเงาะ ทุเรียน มังคุด ลำไย ซึ่งพันธุ์เศรษฐกิจในยุคนั้นหลังสวนเป็นแหล่งผลิตผลไม้แหล่งใหญ่และมีชื่อเสียงของภาคใต้และเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในกรุงเทพฯ และภาคอื่นๆ ผลผลิตผลไม้ในช่วงทศวรรษ 2500 - 2520 มีมากที่สุด ละแฉะที่เกิดชุมชนขึ้นประปรายจากผู้อพยพจากหลังสวนหรือ

บริเวณใกล้เคียงเข้าไปหาที่ทำกินและเริ่มทำสวนก็เริ่มด้วยการปลูกผลไม้พื้นเมือง แต่ผลผลิตที่เกิดขึ้นในปัจจุบันไม่ใช่ผลไม้พื้นเมืองเดิม เพราะเมื่อประมาณทศวรรษ 2530 เกิดกระแสผลไม้พันธุ์ใหม่ เกิดกระแสเงาะโรงเรียนนาสารว่าเป็นเงาะพันธุ์ดี ให้ผลผลิตสูง ราคาดี เกษตรกรสวนผลไม้ในแถบละแม หลังสวนและจังหวัดชุมพรก็ปลูกเงาะโรงเรียนนาสาร มีการตัดเงาะพื้นบ้านซึ่งบางส่วนเป็นสายพันธุ์ดีกว่าเงาะโรงเรียนนาสารทิ้งไปก็มากและบางส่วนต้นเงาะเดิมอายุมาก ปัจจุบันเงาะในละแมและทั้งภาคใต้กลายเป็นเงาะโรงเรียนนาสาร แต่เงาะโรงเรียนนาสารที่ปลูกในพื้นที่ต่างกัน รสชาติ ลักษณะ และสีของผลก็ต่างกันด้วย จึงมีผลต่อราคาด้วยเหมือนกัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับเงาะโรงเรียนที่อำเภอนาสารจังหวัดสุราษฎร์ธานีแหล่งต้นกำเนิดก็จะพบความแตกต่างทั้งลักษณะผล สีของผล และรสชาติ หากพิจารณาแล้วเงาะพันธุ์โรงเรียนนาสารที่ปลูกในพื้นที่แถบนี้รสชาติไม่ดีเท่าเงาะพันธุ์พื้นบ้านสายพันธุ์ดีบางสายพันธุ์ซึ่งมีรสชาติลักษณะผล สีของผลค่อนข้างคงที่ เป็นที่น่าเสียดายว่าเงาะพันธุ์พื้นบ้านบางสายพันธุ์ไม่มีใครเก็บไว้จึงสูญพันธุ์ไปทั้งหมดตามกระแส ส่วนทุเรียนอำเภอหลังสวนเป็นแหล่งผลิตทุเรียนแหล่งใหญ่ในภาคใต้เช่นกันและละแมก็มีแหล่งรวมผลผลิตที่หลังสวน ในละแมและหลังสวนมีทุเรียนพันธุ์พื้นบ้านหลายสายพันธุ์ที่มีเนื้อดีเช่นกัน แม้เนื้อไม่มากแต่พอเหมาะในการรับประทาน รสชาติดีหวานมันพอเหมาะ ทรงผลสวยงาม แต่เมื่อทุเรียนพันธุ์ภาคกลางพันธุ์ชะนีและหมอนทองแพร่มาทางภาคใต้ เป็นทุเรียนผลใหญ่ เนื้อมาก พูใหญ่ ราคาดี ก็มีการปลูกทุเรียนสองพันธุ์นี้กันอย่างกว้างขวาง ตัดโค่นทุเรียนพันธุ์พื้นบ้านทิ้งทั้งหมด ประกอบกับในช่วงดังกล่าวต้นทุเรียนเดิมแก่และให้ผลผลิตน้อยสู่กระแสผลผลิตของทุเรียนสองพันธุ์ดังกล่าวไม่ได้ เกษตรกรก็หันมาปลูกกันมากทั้งปลูกในพื้นที่เดิมและบุกเบิกพื้นที่ป่าปลูกใหม่แถบอำเภอพะโต๊ะ หลังสวนยังคงเป็นแหล่งผลิตแหล่งใหญ่ อีกชนิดหนึ่งคือ ลางสาด เนื่องจากลางสาดให้ผลผลิตน้อย ผลเล็ก เมื่อต้นแก่ก็ยิ่งให้ผลผลิตน้อย เมื่อเกิดกระแสดองกองให้ผลผลิตต่อต้นมากกว่าลางสาดหลายเท่า และมีรสหวานกว่าจึงเป็นที่นิยมของผู้บริโภคและราคาดีสูงกว่าลางสาดมาก ผลผลิตต่อต้นสูง โดยปรกติลางสาดให้ผลผลิตน้อยอยู่แล้วจึงเป็นปัจจัยให้มีการปลูกดองกองแทนลางสาดกันมากขึ้น หากพิจารณาตามสภาพผลผลิตของผลไม้ในละแมเมื่อเทียบกับยางพาราและปาล์มน้ำมัน ผลผลิตผลไม้มีจำนวนน้อยมากแต่มิ่นัยสำคัญในฐานะแหล่งอาหารของชุมชนที่เกือบจะเป็นแหล่งอาหารแหล่งเดียวที่มีอยู่ในปัจจุบัน ผลผลิตในปี 2552 ที่สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร เสนอผลผลิตของพืชเศรษฐกิจหลักและเศรษฐกิจรองที่มีหน่วยเป็นตันเป็นจำนวน 181,873 ตัน จำแนกตามชนิดพืช ดังนี้

ผลผลิตพืชเศรษฐกิจในละแม						หน่วย : ตัน	
เงาะ	ทุเรียน	มังคุด	มะพร้าว	กาแฟ	ยางพารา	ปาล์มน้ำมัน	กล้วยหอมทอง
488	5,249	2,156	912	270	16,725	156,073	1,280

ละแมเป็นพื้นที่เกษตรประมาณร้อยละ 90 แต่กำลังประสบปัญหาพืชอาหาร ละแมกำลังเป็นพื้นที่ขาดแคลนพืชอาหาร ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจไม่น้อยสำหรับการดำรงชีวิตของผู้คน มีการ

ปลูกพืชอาหารกันบ้างประปรายแต่ไม่มีนัยสำคัญในการเป็นแหล่งอาหาร เพราะมีวิธีคิดในการใช้รายได้จากยางพาราและปาล์มน้ำมันมาจัดการเรื่องอาหารซึ่งมีความง่ายและสะดวกกว่า

สำหรับการผลิตยางพาราพืชเศรษฐกิจหลักเพื่อการส่งออก การผลิตยางพาราในรูปวัตถุดิบเพื่อส่งออกเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมนั้นในระยะแรกของการปลูกในต้นทศวรรษ 2500 แม้ราคายางกิโลกรัมละไม่กี่บาทแต่ถือเป็นรายได้ที่ดีในยุคนั้น ปรากฏที่ดีของยางพาราทอรับแนวคิดการอพยพเข้าสู่ป่าละเมาะหลังจากประสบปัญหาความยากจนจากวิกฤตการทำนาด้วยวาทกรรม”ปลูกยางพาราแล้วรวย” ผลของการปลูกยางพาราในระยะต้นตอบสนองวาทกรรมนั้นมีการชักชวนเพื่อนฝูงญาติพี่น้องเข้าป่าเพื่อปลูกยางพารา มีรายได้เป็นกอบเป็นกำจะซื้อหาอะไรก็สะดวกชีวิตมีความสุขทดแทนความยากลำบากที่ประสบมาจากการทำนาได้ มีการกินอยู่ดีต้องการอะไรใช้เงินซื้อได้ทุกอย่าง เมื่อผ่านไป 3 ทศวรรษก็เกิดปรากฏการณ์ใหม่ในหมู่ชาวสวนยางพาราซึ่งมีพื้นที่ปลูกมากที่สุดขณะนั้น คือยางเริ่มยืนต้นตาย ใบเหลือง ใบตายหนึ่ง แล้วค่อยๆ ตาย แพร่กระจายไปทั่วทุกสวนในเวลาไม่กี่ปี ในทศวรรษ 2530 ประมาณปี 2532 ที่ยางเริ่มยืนต้นตายกระทบต่อผลผลิตน้ำยางที่มีน้อยและถึงขั้นไม่มีนั้นให้รายได้ลดลง และยางยืนต้นตายเพิ่มขึ้นแพร่ไปทุกสวน เกษตรกรที่เป็นชาวนายังไม่รู้จักพืชเศรษฐกิจนี้ดีพอประสบปัญหาผลผลิตลดลงตามการตายของต้นยางและตามจำนวนต้นยางที่เป็นโรค โรคยืนต้นตายได้แพร่กระจายไปทุกสวนและปัจจุบันเชื้อโรคที่เป็นเชื้อราได้ฝังตัวอยู่ในสวนยางพาราและมีการระบาดของโรคทุกสวนเร็วบ้างช้าบ้างตามองค์ประกอบของชุดดินแต่ละชุดของแต่ละพื้นที่เป็นภัยเงียบที่ส่งผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญที่ทำให้รายได้ลดลง ประกอบกับการทำสวนยางส่วนหนึ่งเจ้าของสวนไม่ได้กรีดยางเองมีผู้รับจ้างที่แบ่งรายได้กันอยู่ 2 ระบบ คือระบบ 60 : 40 และระบบ 50 : 50 และในช่วงที่ราคาคงต่ำรายได้จากยางพาราก็ลดลง เกษตรกรสวนยางพาราก็มีรายได้เดียวจากอาชีพเดียวนำไปสู่ภาวะการณ์เป็นหนี้จากรายจ่ายของครัวเรือนที่สูงขึ้น เกษตรกรมีความพยายามในการแก้ปัญหาหาปัญหานี้ไปปรึกษากับองค์การสงเคราะห์สวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานีก็ได้รับคำแนะนำให้โค่นแล้วปลูกใหม่ แต่สวนที่ปลูกใหม่ก็ประสบปัญหานี้ตั้งแต่ต้นยางเติบโตไม่เต็มที่ก็มี จึงเป็นปัญหาที่เกษตรกรแก้ไม่ได้ถึงปัจจุบันในขณะที่รายได้ลดลงอย่างต่อเนื่องซึ่งที่มาของปัญหาเกี่ยวข้องอยู่กับความรู้และการเรียนรู้ในการปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดนี้ ซึ่งกล่าวได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากสภาพดินที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของพืชชนิดนี้ ซึ่งสรุปบทเรียนได้ดังนี้

1. การขาดการเรียนรู้สภาพชุดดินที่เหมาะสมในการปลูกยางพาราในละแวก ซึ่งโดยภาพรวมดินในละแวกไม่เหมาะสมในการปลูกยางพาราประกอบกับความสมบูรณ์ของดินต่ำและการระบายน้ำไม่ดีซึ่งส่งผลต่อพืชชนิดนี้ เกษตรกรต้องทำความเข้าใจสภาพดินที่ปลูก ความลาดชันของพื้นที่ ความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติของดิน สภาพการระบายน้ำ ภาวะความเป็นกรดต่างของดิน สภาพชุดดินที่เหมาะสมในการปลูกยางพารา เช่น กลุ่มชุดดิน 53 ชุดดินต้ง มีการระบายน้ำดี การไหลบ่าของน้ำบนผิวดินเร็ว การซึมผ่านได้ของน้ำปานกลาง และมีชุด 26 B ซึ่งมีในตำบลละแมตำบลเดียว ส่วนชุดดินที่ 50 เป็นชุดดินพบในตำบลละแม ทุ่งหลวงทุ่งควาวัต ชุดดิน 45 มีในตำบลทุ่งหลวง

ตำบลเดียว ชุดดิน 26 มีในทุ่งหลวงตำบลเดียว ชุดดินดังกล่าวนี้สภาพความอุดมสมบูรณ์ต่ำถึงค่อนข้างต่ำ และส่วนใหญ่มีการระบายน้ำเลว การปฏิบัติการของเกษตรกรเป็นระบบเคมีเพียงการใส่ปุ๋ย ใช้ยาฆ่าหญ้า ยาปราบศัตรูพืช และหากมีปัญหาก็ใช้สารเคมีเป็นหลัก เพราะเรียนรู้มาแค่นั้นว่าการปลูกยางพาราที่ง่าย ขณะนี้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ตอบโจทย์ว่าการปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดนี้ต้องมีความเข้าใจองค์ประกอบในการทำการเกษตรสมัยใหม่และมีความพร้อมในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีคิดและการเรียนรู้ที่หลากหลายให้มีฐานความรู้เพียงพอในการแก้ปัญหา และปุ๋ยเคมีและสารเคมีไม่ใช่สูตรสำเร็จในการปลูกยางพาราเสมอไป

2. การให้ความสำคัญกับระบบเคมีแบบสุดขีด ทำให้เกษตรกรไม่เปิดรับความรู้อื่นๆ จึงประสบปัญหาโรคยางพาราที่ระบาดอยู่ในทุกสวนของละแวกเป็นโรคเชื้อราในดินเรียกว่า “ไฟทอปโทรา” โรคนี้มีปัจจัยในการเกิดที่หลากหลาย จากสภาพของสวนยางพาราในกรณีตำบลสวนแดง หมู่ที่ 1 บ้านจันซิว นั้นที่เป็นโรคนี้มานาน 23 ปี ต้นยางทยอยตายช้าบ้างเร็วบ้างทั้งยางที่ปลูกใหม่และยางที่ปลูกมานาน ในเบื้องต้นสังเกตดินและพฤติกรรมกรรมการปลูกยางพาราที่ใช้สารเคมีมานานตั้งแต่เริ่มปลูกประมาณ 20-30 ปีทำให้ดินเสื่อมโทรม ขาดจุลินทรีย์ในดิน เพราะสารเคมีและปุ๋ยเคมีได้ทำลายจุลินทรีย์ในดินไปจนหมด ดินไม่สามารถต้านทานโรคเชื้อราในดินได้ การแก้ปัญหาโดยระบบอินทรีย์ชีวภาพทั้งปุ๋ยน้ำหมักและปุ๋ยหมักที่เหมาะสมกับยางพาราโดยทำปุ๋ยเองและเลิกการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี การใช้ปุ๋ยน้ำหมักฉีดพ่นทั้งต้นเป็นการเสริมอาหารทางใบ และทาหน้ายางในช่วงประมาณ 1-3 เดือนต้นยางสมบูรณ์แข็งแรงขึ้น ผ่านไป 6 เดือนต้นยางสมบูรณ์มากขึ้น ใบสีเขียวช่อมไปทั้งสวน หน้ายางที่เคยที่สีดำหายไปแม้ต้นยางที่รากเน่าๆจะไม่เปลี่ยนแปลงที่รากแต่ตายช้าและยังให้น้ำยางได้ ต้นยางให้น้ำยางดีขึ้นมากทั้งปริมาณ และความเข้มข้น ในจำนวนแผ่นยางเท่าเดิมมีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้น จากแผ่นละ 1.1 กิโลกรัมตามมาตรฐานน้ำหนักเพิ่มขึ้นเป็นแผ่นละประมาณ 1.2-1.3 กิโลกรัม เกษตรกร มีความสุขที่สามารถแก้ปัญหาเชื้อราได้เพราะรายได้มากขึ้นจากน้ำหนักยางแผ่นที่เพิ่มขึ้น ก็คิดว่าแก้ปัญหาได้ครบถ้วนเพราะควบคุมการฟืนฟูดอย่างเข้มข้นและเข้มงวดด้วยการทำปุ๋ยเองโดยได้รับการดูแลจากกรมพัฒนาที่ดินและเกษตรกรได้รับรางวัลการผลิตปุ๋ยชีวภาพที่มีคุณภาพสูงจากกรมพัฒนาที่ดินในปี 2553 แต่หลังจากเกิดอุทกภัยในเดือนมีนาคม 2554 ฝนตกมาก น้ำท่วมนาน หลังจากที่ผ่านมา 6 เดือนต้นยางมีสภาพเลวลงใบเริ่มลดความเขียวลง ซึ่งอาจเป็นปัญหาสืบเนื่องจากน้ำท่วมและพื้นที่มีการระบายน้ำเลว โดยเฉพาะตำบลสวนแดงมีชุดดินที่เหมาะสมในการปลูกยางพาราเพียงชุดเดียวคือชุดดิน 50C 50D ที่เหมาะสมในการปลูกยางพารา ปัญหาสภาพดินที่มีการระบายน้ำเลวเป็นปัญหาที่เกษตรกรมักไม่ได้คำนึงถึง การระบายน้ำเลวทำให้เชื้อรากลับมาได้ง่าย เพราะน้ำขังอยู่นาน เป็นปัญหาใหม่ของเกษตรกรเมื่อภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง

3. การพัฒนาการเรียนรู้การปลูกพืชเศรษฐกิจให้เกษตรกรจึงเป็นเรื่องจำเป็นเร่งด่วนที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทำสวนยางพาราต้องดำเนินการให้เกษตรกรได้เรียนรู้การปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดนี้ และการจัดการความรู้ให้เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนวิธีคิด มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับ

ยางพาราให้มากขึ้นและหลากหลายขึ้นทั้งความรู้ในเรื่องสารเคมีและระบบอินทรีย์ชีวภาพ การฟื้นฟูดิน การลดละ เลิกใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในการปลูกพืชเศรษฐกิจและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งจากสภาวะธรรมชาติทั้งภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป อุณหภูมิ ปริมาณฝนที่จะมีแรงกระทบไปยัง การทำการเกษตรแทบทั้งสิ้น

4. ระบบอินทรีย์ชีวภาพคือคำตอบสำหรับละแอม ภูมิปัญญาที่เกิดจากการทำการเกษตรของไทยที่มีหลักการฟื้นฟูดินปรับสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินซึ่งมีหลายระบบ ทั้งสามารถทำเองได้ด้วยการทำปุ๋ยเองจะเป็นทางออกของเกษตรกรในการปลูกพืชทั้งพืชเศรษฐกิจและพืชผักล้มลุกพืชอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือน ปัจจุบันเป็นทางเลือกของเกษตรกรละแอมหลายครัวเรือนมีเกษตรกรจำนวนมากที่ปลูกพืชเศรษฐกิจโดยระบบอินทรีย์ชีวภาพมากขึ้น แม้กระทั่งนายทุนที่ปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่ขนาดใหญ่ก็หันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพเพื่อสงวนความอุดมสมบูรณ์และฟื้นฟูดินอยู่เสมอทำให้ต้นพืชให้ผลผลิตดีและให้ผลผลิตนาน และในอำเภอละแอมเองก็มีเกษตรกรหลายครัวเรือนที่ปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการปลูกพืชเศรษฐกิจซึ่งปรากฏผลผลิตดีต้นพืชสมบูรณ์ และในหมู่ 16 บ้านสระขาวตำบลละแอมที่มีการปรับปรุงและปรับเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตรด้วยระบบอินทรีย์ชีวภาพมีกระบวนการผลิตปุ๋ยใช้เองในหมู่บ้านมีเกษตรกรปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันได้ผลผลิตดี การปรับระบบการปลูกพืชเศรษฐกิจยางพาราและปาล์มน้ำมันมาเป็นระบบอินทรีย์ชีวภาพในอำเภอละแอมเริ่มปรากฏขึ้นในหลายครัวเรือนเพราะรายจ่ายในการซื้อปุ๋ยลดลงและพืชให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเป็นความสำเร็จที่เกษตรกรด้วยกันในอำเภอละแอมควรต้องปรับวิธีคิดหลักหนึ่ภาวการณ์เผชิญกับโรคพืชที่ไม่รู้วันสิ้นสุด

ในการปลูกปาล์มน้ำมันก็เช่นเดียวกันหากปรับมาเป็นปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพก็จะทำให้รายจ่ายลดลงและได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ผลปาล์มดกขึ้นทะลายใหญ่ขึ้นและมีน้ำหนักมากขึ้นซึ่งเกษตรกรในหมู่ 16 บ้านสระขาว ตำบลละแอม และในตำบลสวนแตง ก็มีครัวเรือนที่ดำเนินการแล้วมีผลผลิตดีทะลายใหญ่ น้ำหนักมากและมีจำนวนทะลายเพิ่มขึ้น

การปรับเปลี่ยนและปรับปรุงดังกล่าวนี้จำเป็นต้องมีการพึ่งตนเองเป็นพื้นฐาน และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการทำการเกษตรเชิงพาณิชย์มาเป็นเกษตรเพื่อการพึ่งตนเอง เพราะการทำการเกษตรแบบพึ่งตนเองทำให้เกิดความรู้สึผูกพัน ความภาคภูมิใจ ความเอื้ออาทรทั้งต่อธรรมชาติ ต่อพืชที่สร้างรายได้ให้ครอบครัวอยู่ดีกินดีแล้วความรู้สึที่ดีๆ จะตามมาส่งผลให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อเกษตรกรดีขึ้นมีการพึ่งพาอาศัยเอาใจใส่เกื้อกูลต่อกันมากขึ้นด้วย สังคมจะมีความอบอุ่นมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีเรื่องราวที่นำไปสู่การพูดคุยปรึกษาหารือเปลี่ยนสังคมต่างคนต่างอยู่ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เรียนรู้เพื่อเรียนรู้ต่อไปในทุกด้านของชีวิต

การพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรเป็นเรื่องจำเป็นเร่งด่วนเพราะสังคมมีพลวัตสูงและสังคมโลกกระทบไปถึงครัวเรือน และชนบทถูกทอดทิ้งมานาน ในสังคมดั้งเดิมในหมู่บ้านมีชุมชนชนบทจึงยืนอยู่ได้อย่างมั่นคง สามารถจัดการทุกด้านของชีวิตได้เพราะมีฐานทรัพยากรเป็นฐานชีวิตและมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันตลอดเวลาเพราะมีทุนทางสังคมสูง และเมื่อ

ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปชุมชนปรับตัวไม่ทัน เรียนรู้ไม่ทัน เกษตรกรสวนยางพาราปลูกยางตามวาทกรรม “ปลูกยางแล้วรวย” และรัฐก็ไม่ได้เข้าไปพัฒนาการเรียนรู้ให้เกษตรกรซึ่งเป็นชาวนาได้เรียนรู้การปลูกพืชเศรษฐกิจซึ่งใช้ศาสตร์และเทคโนโลยีภายนอกเป็นสำคัญ ความรู้ความเข้าใจที่ชุมชนมีอยู่จึงไม่สอดคล้องกับบริบทของพืชเศรษฐกิจในระบบอุตสาหกรรม ทำให้รากฐานความเข้มแข็งของครัวเรือนอ่อนกำลังลง การฟื้นฟูชุมชนด้วยกระบวนการเรียนรู้ต้องดำเนินการอย่างเข้มข้นจนกระทั่งปฏิบัติได้ในระดับการพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ทั้งในระดับสุดมยปัญญาที่เรียนรู้ในระดับการดูการฟังการเห็น ไปสู่ระดับจิตตมยปัญญาที่มีการวิเคราะห์สังเคราะห์จนเป็นองค์ความรู้และเข้าสู่ภาวนามยปัญญา เกษตรกรจึงน่าจะเรียนรู้การปลูกพืชเศรษฐกิจบนฐานความรู้และไม่ประสบปัญหาอย่างที่ประสบอยู่ การเรียนรู้ของเกษตรกรจึงเป็นฐานสำคัญในการอยู่รอดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงภาวะเศรษฐกิจและการเปิดเสรีทางการค้าที่กระทบไปถึงครัวเรือนเกษตรกร

บทเรียนสำหรับชุมชนละแวกที่ต้องเรียนรู้และรู้เท่าทันการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญจากระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองทั้งในการผลิต การบริโภคที่ใช้ทรัพยากรและความสัมพันธ์ของชุมชนมาเป็นการผลิตเฉพาะอย่างหรือการผลิตเชิงเดี่ยวเพื่อขายและนำรายได้มาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากระบบธุรกิจและซื้อบริการจากรัฐ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ได้ทำลายการเรียนรู้แบบบูรณาการของระบบชุมชนละแวกไปโดยสิ้นเชิง ในการจัดการทางเศรษฐกิจแต่เดิมทั้งการผลิตและการบริโภค การจัดการส่วนเกินได้สร้างการเรียนรู้แบบบูรณาการให้ครอบครัวและชุมชน ฐานการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจจึงมีความหลากหลายมิใช่เฉพาะการผลิต การขาย แต่ได้เรียนรู้เทคนิควิธีการผลิต การปรับปรุงเทคนิคการผลิตด้วยตนเองจากการสังเกตและทำงานโดยอาศัยธรรมชาติ จึงมีการเรียนรู้อิทธิพลของธรรมชาติที่มีเหนือมนุษย์และพัฒนาเป็นภูมิปัญญาที่หลากหลายอันเนื่องมาจากการเรียนรู้แบบบูรณาการในระดับชุมชน ในขณะที่การพัฒนาเศรษฐกิจแบบใหม่มิได้พัฒนาขึ้นจากฐานการเรียนรู้เดิมและซ้ำเติมด้วยการทำลายการเรียนรู้แบบบูรณาการ เพราะระบบการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีจากภายนอกทั้งเครื่องมือและสารเคมีเป็นการจัดการและแก้ปัญหาแบบสำเร็จรูป ไม่ต้องเรียนรู้สังเกตฝึกฝนหรือคิดค้นอะไร การผลิตที่ใช้ศาสตร์และเทคโนโลยีภายนอกที่เป็นเครื่องมือสำเร็จรูปทำให้การร่วมแรงร่วมใจพึ่งพาอาศัยกันลดน้อยลงเป็นระบบต่างคนต่างทำต่างรับผลในรูปของเงินเพียงอย่างเดียว ลดการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่เคยเป็นกลไกเชื่อมโยงความสัมพันธ์และการเรียนรู้ รูปแบบการผลิตแบบปัจเจกนี้ส่งผลทำให้บุคคลไม่สัมพันธ์กับบุคคลอื่นและมีเวลาให้กับส่วนรวมน้อยลงเพราะต่างก็ต้องจัดการการผลิตของตนเอง การเรียนรู้ปัญหาภารกิจของส่วนรวมจึงลดลงและเกิดปัญหาภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น และในการผลิตที่เข้าไปจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยเทคโนโลยีการเกษตรแบบต่าง ๆ ทำให้บุคคลไม่เรียนรู้ระบบนิเวศที่ธรรมชาติสร้างขึ้น ไม่เข้าใจความเชื่อมโยงของอิทธิพลธรรมชาติที่มีต่อการทำเกษตรแบบยั่งยืน ทำให้การทำเกษตรแผนใหม่เบียดเบียนธรรมชาติ ทำลายคุณภาพดิน แหล่งน้ำทั้งลำคลองตลอดไปถึงทะเลรวมทั้งทำลายพันธุ์พืชพื้นเมืองและสัตว์ในระบบนิเวศเพื่อสนองตอบความต้องการของผู้ผลิต เกษตรกรรวมใน 4 ทศวรรษที่ผ่านมาจึงทำลายความ

อุดมสมบูรณ์และสมดุลของธรรมชาติ ประกอบกับการเกิดพื้นที่การเกษตรเกิดจากการบุกรุกป่าเพื่อทำมาหากินและตั้งบ้านเรือนจึงมีการทำลายป่ากันอย่างหนัก ในขณะที่แต่เดิมแหล่งเกษตรกรรมคือแหล่งเรียนรู้ระบบธรรมชาติที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ช่วยให้มนุษย์อยู่รอดโดยไม่ทำลายธรรมชาติ (อรศรี งามวิทย์พงศ์, 2545) ดังนั้นการปลูกพืชเศรษฐกิจที่ละเมิดดำเนินอยู่เมื่อพิจารณาจากรายได้รายจ่ายจึงมีได้ก่อผลทางเศรษฐกิจแต่กลับนำไปสู่ความยากจนอันเนื่องมาจากภาระหนี้สิน และยังได้ทำลายการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เชื่อมโยงบุคคลไปสู่สังคมธรรมชาติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรได้มีการศึกษาวิจัยชุมชนในด้านการพัฒนาการเกษตรไปสู่การเกษตรแบบยั่งยืนอย่างละเอียดในทุกแง่มุม โดยจำแนกเป็นชุมชนท้องถิ่นย่อยๆ เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนา
2. ควรได้มีการศึกษาวิจัยทรัพยากรทางทะเลในบริเวณชายฝั่งทะเลและแม่อายอย่างลึกซึ้งและวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนชาวประมงในเรื่องการรักษาสิทธิทางทะเลและการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล

ข้อเสนอแนะต่อมหาวิทยาลัย

1. มหาวิทยาลัยในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นควรได้ดำเนินการศึกษาพัฒนาการของชุมชน ทิศทางสังคมของชุมชนและระบบเศรษฐกิจของชุมชนจังหวัดชุมพรให้ครบทุกชุมชน เพื่อเป็นฐานข้อมูลเพื่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้เป็นฐาน ในการวางแผนการพัฒนาทั้งในระดับชุมชนหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและระดับจังหวัดโดยศึกษาให้เห็นพลวัตการเปลี่ยนแปลง
2. มหาวิทยาลัยควรได้ใช้บัณฑิตศึกษาเป็นกลไกในการวิจัยท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อนำประสบการณ์ไปพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของท้องถิ่นซึ่งสามารถดำเนินการได้ในหลากหลายสาขาวิชา และเป็นงานวิจัยที่ใช้ประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นได้จริงและใช้ได้ทันที

ข้อเสนอแนะต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1. องค์การบริหารส่วนตำบลควรได้มีโดยใช้งานวิจัยเป็นฐานในการพัฒนาในทุกด้าน ตั้งแต่การศึกษาบริบทของปัญหา การกำหนดยุทธศาสตร์ตลอดจนมาตรการในการพัฒนาที่มาจากการมีส่วนร่วม โดยต้องพยายามสร้างการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพ
2. องค์การบริหารส่วนตำบลควรได้มีหน่วยวิจัยโดยเป็นหน่วยอิสระหรืออยู่ในฝ่ายนโยบายและแผนเพื่อช่วยเสริมกิจกรรมการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมาย และต่อยอดเรียนรู้กระบวนการวิจัยและพัฒนาโจทย์วิจัยตามยุทธศาสตร์การพัฒนา เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามาทำ

วิจัยและองค์การบริหารส่วนตำบลได้นำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนา โดยเฉพาะการศึกษาชุมชนตามสภาพการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้การออกแบบการพัฒนาได้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงและมีการพัฒนาการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

3. ควรได้มีแผนงานและโครงการในการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนอย่างต่อเนื่องให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อชุมชนได้ปรับตัวตามสภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อันอาจนำไปสู่การลดภาระหนี้สินของครัวเรือนลง

4. องค์การบริหารส่วนตำบลควรได้กำหนดยุทธศาสตร์การป้องกันการขาดแคลนอาหารโดยสนับสนุนส่งเสริมให้มีการสร้างแหล่งอาหารของครัวเรือนทุกครัวเรือน นอกจากมีแหล่งอาหารแล้วยังลดรายจ่าย ลดภาระหนี้สิน สุขภาพจิต สุขภาพกายดีด้วยการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

5. องค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะเป็นหน่วยงานรัฐที่ใกล้ชิดประชาชนต้องจัดทำโครงการระยะยาวในการพัฒนาการพึ่งตนเองทุกหมู่บ้านโดยอาจเริ่มจากครัวเรือนจำนวนน้อยแล้วค่อย ๆ ขยายครัวเรือนไปเรื่อย ๆ โดยให้ครัวเรือนหนึ่งขยายไปสู่ครัวเรือนหนึ่งโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นกลไก แต่ละตำบลก็จะเกิดชุมชนการพึ่งตนเองขึ้นได้ด้วยกิจกรรมที่สนองตอบความต้องการของครัวเรือน

6. องค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะเป็นหน่วยงานรัฐของชุมชนต้องมีโครงการพัฒนาชุมชนขึ้นในหมู่บ้าน ให้เกิดชุมชนย่อย ๆ หลาย ๆ ชุมชน และสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายเมื่อเกิดชุมชนขึ้นแล้ว ชุมชนก็สามารถมีอำนาจในการต่อรองกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และสามารถจัดการชีวิตได้โดยพึ่งพาภายนอกน้อยลง

7. องค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะเป็นหน่วยงานรัฐของชุมชนต้องมีแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทุนคนหรือทุนมนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนาเยาวชนควรต้องมีโครงการพัฒนาเป็นพิเศษเพื่อรองรับการเป็นกลไกรองรับการเป็นผู้รับผิดชอบชุมชนในอนาคต

ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1. ชุมชนชนบทในปัจจุบันเป็นชุมชนที่ค่อนข้างเปิด มีหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนเข้าไปเกี่ยวข้องมากมาย ชุมชนควรได้เรียนรู้วิธีการแบบง่าย ๆ เพื่อนำไปสร้างสรรค์ต่อเนื่องด้วยชุมชนเองด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจะสามารถนำไปสู่ความยั่งยืนได้

2. ชุมชนมีผู้รู้ ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุมากมายควรได้รวมตัวเพื่อสร้างชุมชนให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน รวมตัวกันเป็นชุมชนย่อย ๆ ที่มีกิจกรรมร่วมกัน และสร้างเป็นเครือข่ายและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ครัวเรือนจะอบอุ่นลดความเป็นปัจเจกได้ และทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่ก็จะกลับมาเป็นกลไกหล่อเลี้ยงการสร้างชุมชน

3. เมื่อชุมชนสามารถสร้างชุมชนขึ้นได้แล้วสามารถจัดทำแผนการพัฒนาในระดับชุมชนในหมู่บ้านด้วยการร่วมกันเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง สามารถพัฒนาแผนชุมชนของตนเองโดยร่วมกันดำเนินการ มีการปฏิบัติด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แบบบูรณาการและสร้างอำนาจการต่อรอง

4. ชุมชนต้องเรียนรู้ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการทำการเกษตรและการประมงที่เกื้อกูลธรรมชาติ เปลี่ยนวิธีจากการขุดรีดธรรมชาติไปสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูทั้งป่าที่มีอยู่น้อยนิด ดิน แหล่งน้ำ ทะเล ที่เสื่อมโทรม ให้ฟื้นคืน

5. ชุมชนควรได้มีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือน ร่วมคิด ร่วมทำช่วยเหลือกันเพื่อลดต้นทุนในการทำการเกษตร และพยายามปรับปรนการทำเกษตรระบบเคมีมาสู่ระบบอินทรีย์ชีวภาพเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

6. ชุมชนต้องเรียนรู้การสร้างแหล่งอาหารของครัวเรือนเพื่อป้องกันการขาดแคลนอาหาร โดยสร้างแหล่งอาหารรอบบ้านให้บ้านเป็นแหล่งอาหารจะทำให้ลดภาระรายจ่ายด้านอาหารลดหนี้สิน และสุขภาพดี ก่อให้เกิดกิจกรรมในครัวเรือนและในชุมชน

7. ในหมู่บ้านควรได้ร่วมกันสร้างชุมชนให้เกิดขึ้นหลายๆ ชุมชนเพื่อวางฐานการสร้างชุมชนพึ่งตนเองที่เข้มแข็ง และเปิดพื้นที่ให้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ได้แสดงบทบาทเพื่อการเรียนรู้และอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจและเป็นสุข

8. ชุมชนละแหมควรได้ควรได้ลดละเลิกการอยู่กันเป็นหมู่พวกและพยายามสร้างจิตวิญญาณความเป็นคนละแหมเพื่อให้การดำเนินชีวิตรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนคนละแหมโดยไม่แยกแยะมาจากท้องถิ่นได้ แต่เพื่อใช้ความหลากหลายให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตในฐานะคนละแหมโดยใช้ทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างสรรค์ชุมชนที่มาจากการมีส่วนร่วมและมีความสามัคคี

ภาคผนวก

บริบทเศรษฐกิจและทุนทางสังคมชุมชนอำเภอละแม

ตำบลสวนแตง

องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง

ความร่วมมือระหว่างโครงการและอบต.

ระดมความคิดผู้นำชุมชน

แกนนำชาวบ้านร่วมเวที

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเบื้องต้น

ชุมชนชายทะเลบ้านหนองบัว

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

“วัด”ศูนย์รวมจิตใจชาวบ้าน

โรงงานผลิตยางพารา

ประชุมผู้นำชุมชนด้านอาชีพ

“ประมงพื้นบ้าน” อาชีพดั้งเดิมของ

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเบื้องต้น

ตำบลอบต.ละแม

องค์การบริหารส่วนตำบลละแม

เปิดตัวโครงการวิจัยกับนายกอบต.ละแม

สัมภาษณ์เสี่ยวิรัช ผู้บุกเบิกอำเภอละแม

สัมภาษณ์แกนนำชาวบ้าน

สัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน

บรรยากาศในการสัมภาษณ์

ตำบลทุ่งควาวัด

องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัด

การจัดเวทีชาวบ้าน

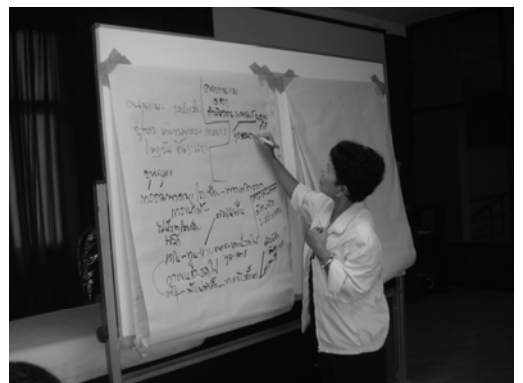
การระดมความคิดจากผู้นำชุมชน

บรรยากาศการจัดเวที

การระดมความคิดจากผู้นำชุมชน

สรุปความรู้ที่ได้จากการจัดเวทีชาวบ้าน

นายกอบต.ทุ่งคาวัต

ทีมงานวิจัยจากอบต.ทุ่งคาวัต

การเก็บข้อมูลกลุ่มย่อยบ้านทับใหม่

การเก็บข้อมูลกลุ่มย่อยบ้านหนองหอย

แผนที่หมู่บ้านออกแบบโดยเจ้าของพื้นที่

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนด้านอาชีพ

ตำบลทุ่งหลวง

“เขาหลวง” สัญลักษณ์ประจำตำบลทุ่ง

องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหลวง

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหลวง

สัมภาษณ์ผู้รู้เรื่องประวัติความเป็นมา

สัมภาษณ์นายกอบต.ทุ่งหลวง

บรรยากาศการเก็บข้อมูล

การจัดเวทีชาวบ้าน

การแนะนำโครงการวิจัย

ชาวบ้านให้ความร่วมมืออย่างดี

บรรยากาศในการจัดเวที

ชี้แจงโครงการ

บรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นกันเอง

คลองละแม แม่น้ำสายหลัก

ความอุดมสมบูรณ์ของฝั่งคลองละแม

การปลูกป่าเพื่อสร้างสวนยางพารา

บริเวณพื้นที่ราบชายฝั่งทะเลอ่าวไทย

หอนาฬิกาที่ตั้งอยู่ใจกลางเมือง

สถานีรถไฟที่ตั้งของชุมชนเก่าแก่

การทำประมง อาชีพดั้งเดิมของชาวละแม

กึ่งเคยคุณภาพดี วัตถุดิบในการทำกะปิ

ปูม้า สัตว์น้ำที่เคยมั่งคั่งในอดีต

ปูม้าต้ม ก่อนนำไปแกะเปลือก

อาชีพทำนาที่กำลังสูญหาย

การทำสวนยางพารา

กลุ่มทำสวนยางพารา

การหาเปอร์เซ็นต์น้ำยางแห้ง

การทำแผ่นยางพารา

การรีดยางแผ่น

แผ่นยางรมควัน

การตกแต่งแผ่นยางก่อนนำไปขาย

กลุ่มเกษตรกรกล้วยหอมทองทุ่งควาวัด

แปลงปลูกกล้วยสมาชิกในกลุ่ม

การพักกล้วยรอการบรรจุภัณฑ์

บรรจุภัณฑ์กล้วยหอมที่รอส่งออก

ชาวญี่ปุ่น ผู้บริโภคหลัก

รางวัลที่ได้รับ

เรือแข่งของชาวละแม

การประกวดเรือพระ

ประเพณีชักพระ

ขอพรจากพระก่อนลงแข่งขัน

การนำเรือลงน้ำ

การแข่งขันเรือทางน้ำ

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

วัดปากน้ำ

วัดสวนสมบุญ

ศูนย์อดห้องน้ำระดับเขตภาคใต้ตอนบน

ทวดละแม

เจ้าพ่อบ้านทรายขาว

บรรณานุกรม

- กรชูลี สังข์แก้ว. (2551). “ท้องทะเลและแม จากความสมบูรณ์สู่ความยากจน”.รวมบทความการประชุมทางวิชาการโครงการการพัฒนาทุนทางสังคมภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ระยะที่1. สุราษฎร์ธานี : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัย
ราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- . (2553). “การฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งและการรักษาสิทธิทางทะเล” รวมบทความการประชุมทางวิชาการโครงการการพัฒนาทุนทางสังคมภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ระยะที่ 2. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยราช
ภัฏสุราษฎร์ธานี.
- การพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ. (2539). แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519). กรุงเทพฯ : สำนัก
นายกรัฐมนตรี.
- . (2539). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544).
กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- . (2550). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550 -2554.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สูตรไพศาล.
- . (2551). แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ.2506-2509.
(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.nesdb.go.th> . เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2551.
- กำไร ประกอบชาติ. (2551). “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนละแม แบบก้าวกระโดด”.รวมบทความ
การประชุมทางวิชาการโครงการการพัฒนาทุนทางสังคมภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่
ยั่งยืน ระยะที่1 .สุราษฎร์ธานี: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- . (2553). “กระบวนการวิจัย: หนทางสู่ความสำเร็จการพัฒนาการเรียนรู้ของครูอำเภอละแม”.รวมบทความการประชุมทางวิชาการโครงการการพัฒนาทุนทางสังคม
ภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนระยะที่ 2 .สุราษฎร์ธานี: สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- เกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัย. (2548) . โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ :
กรณี ภาคใต้. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เกษตรจังหวัดชุมพร , สำนักงาน. (2551). ข้อมูลการเกษตรจังหวัดชุมพร.(ออนไลน์).เข้าถึงเมื่อ
วันที่ <http://www.chumphon.doae.go.th/home.html>. เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2551.

- . (2552). **เกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทอง**. (ออนไลน์) . เข้าถึงได้จาก
http://www.chumphon.doae.go.th/index_km.htm. เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2552.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ . (2544). **ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย** . กรุงเทพฯ :
 บริษัทซัคเซส มีเดีย.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2545). **ประชากรกับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
- ขจร สุขพานิช. (2515). **ข้อมูลประวัติศาสตร์ สมัยอยุธยา**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- ชัยมงคล อุดมทรัพย์. (2512) . **พระประวัติพระเจ้าบรมวงศ์เธอพลเรือเอกกรมหลวงชุมพร
 เขตอุดมศักดิ์** . ม.ป.ท
- คณะกรรมการประชาชนเพื่อความเป็นไทย. (2543) . **วาระประชาชนว่าด้วยการคุ้มครอง
 ผู้บริโภค**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงาน. (2545). **การเสริมสร้าง
 ความเข้มแข็งของชุมชน**. ม.ป.ท.
- คลังปัญญาไทย . (2552). **“พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์”**
 (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก www.panyathai.or.th. เมื่อ 9 พฤษภาคม และ 15 กันยายน 2552.
- โครงการการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้และสหพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้
 (2551). **จัดการทรัพยากรชายฝั่งและพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้** .(ออนไลน์).ได้จาก
<http://www.charm-th.com/>เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2551
- จารุวัตร วงษ์วิเศษ . (2549). **แลหลังสวน**. กรุงเทพฯ : อรุณวิทยา.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2529). **บ้านและเมือง**. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.
- . (2534). **วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม** . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- . (2544). **แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม**.
 กรุงเทพฯ : มูลนิธิวิถีชีวิต.
- . (2545). **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ พูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์. (2540). **เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่ง
 ตะวันออกในอดีต**. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.
- . (2546). **โครงการวิจัยเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย**. กรุงเทพฯ : โครงการวิจัย
 เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย : มูลนิธิภูมิปัญญา, 2546
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. (2542). **วิพากษ์เศรษฐกิจทุนนิยม คินสู่ชุมชน**.
 กรุงเทพฯ: มูลนิธิวิถีชีวิต.

- ชวลิต อังวิทยาธร. (2544) . การแลกเปลี่ยนและการค้าข้าวบริเวณชุมชนบริเวณรอบทะเลสาบ
สงขลา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ชลิตา บัณฑุวงศ์ และอนุสรณ์ อุณโณ.. (2546). พลวัตเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ตอนบน
ฝั่งตะวันออก: กรณีศึกษา 4 พื้นที่. กรุงเทพฯ: มูลนิธิวิถีชีวิตวรรณ.
- ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. (2542) . ทฤษฎีไร้ระเบียบ กับทางแพร่งของสังคมสยาม .(พิมพ์ครั้งที่ 3)
กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2546). สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง : ความมั่นคงของรัฐกับความไม่
มั่นคงของราษฎร. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา.
- ชุมพร, จังหวัด. (2551) . “จังหวัดชุมพร” . (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.chumphon.go.th/2010/> . เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2551.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542). วาทกรรมการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ฐานเกษตรกรรม, กองบรรณาธิการเฉพาะกิจ. (2530). กาแฟ. กรุงเทพมหานคร : ฐานเกษตรกรรม.
- ดิษณา โสมพะโยม. (2541) .สารสังเขปเกี่ยวกับน้ำมันปาล์มและปาล์มน้ำมัน . สงขลา :
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- ดุสิต พานิชพัฒน์. (2547). การป่าไม้แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวง. (2549). หย้าทะเลในหน้าน้ำไทย. (ออนไลน์) .
เข้าถึงได้จาก www.google.co.th/. เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2551.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, บรรณาธิการ. (2547). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.
กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภา.
- ทักษิณคดีศึกษา, สถาบัน . (2529). สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 5.
กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.
- ทัศนีย์ ทองสว่าง. (2537). สังคมไทย. กรุงเทพฯ : โอ เอส พรินติ้ง เฮ้าส์.
- ธนา นิลชัยโกวิทย์ และอดิสร จันทรสุข . (2552). ศิลปะการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการ
เปลี่ยนแปลงแนวจิตตปัญญาศึกษา : คู่มือกระบวนการจัดตปัญญา. กรุงเทพฯ :
โครงการศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธัญญา ถาวรรัตน์. (2548). การพัฒนากาแฟในประเทศไทย. สุราษฎร์ธานี : สำนักวิจัยและ
พัฒนาการเกษตรเขตที่ 7 กรมวิชาการเกษตร.
- ธีระพงศ์ จันทรนิยม. (2553). การบริหารจัดการสวนปาล์มน้ำมัน. เอกสารเผยแพร่ของศูนย์วิจัย
และพัฒนาการผลิตปาล์มน้ำมัน.
- นภาพรณ หะวานนท์ และคณะ. (2550). ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

นวัตกรรมเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว, ศูนย์. (2554). **ปาล์มน้ำมัน**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.phtnet.org/> . เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2554.

นายกรัฐมนตรี, สำนัก (2520) . **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 - 2509**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นริศ ยิ้มแย้ม .(2542). **การทดลองความหนาแน่นของต้นกาแฟอราบิก้าที่เหมาะสมต่อหน่วยพื้นที่**. ศูนย์วิจัยและพัฒนากาแฟบนที่สูง คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.

นิคมสหกรณ์หลังสวน, สำนักงาน. (2552). **การจัดสรรที่ดินในอำเภอละแม**. (ออนไลน์) .เข้าถึงได้จาก, <http://webhost.cpd.go.th/nikomls>. เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2552.

นิทัศน์ ไหมจ้อย .(2551). “ความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชในผืนป่าสุดท้ายของชุมชนอำเภอละแม” .รวมบทความการประชุมทางวิชาการโครงการการพัฒนาทุนทางสังคมภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ระยะที่1 .สุราษฎร์ธานี: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

----- . (2553). “การพัฒนาระบบการเรียนรู้ในชุมชนละแม: แก้ปัญหาโรคยางพาราอันเนื่องจากภาวะดินเสื่อมคุณภาพ” .รวมบทความการประชุมทางวิชาการโครงการการพัฒนาทุนทางสังคมภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ระยะที่ 2 .สุราษฎร์ธานี: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

นุชนารถ กังพิศดาร. (2552). **การจัดการสวนยางพาราอย่างยั่งยืน : ดิน น้ำและธาตุอาหารพืช** กรุงเทพฯ : กรมวิชาการเกษตร.

บริหารส่วนภูมิภาค, องค์การ. (2547). **พระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ 2457**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก www.thaitambol.net/District/data1_3.asp .เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2553.

บ้านดวด, โรงเรียน. (2552). **รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี 2552** .ชุมพร : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชุมพร เขต 2

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2545) . **ประวัติศาสตร์อารยธรรมภาคใต้ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สำคัญในประเทศไทย** . กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

ประเวศ วะสี. (2536). **การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น : ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) . กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

----- . (2538) **วัฒนธรรมกับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.

----- . (2542) . **ชุมชนเข้มแข็ง ทุนทางสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : กองทุนทางสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

----- . (2544) . **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทย**.

กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการวิจัยการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ.

- . (2547). **ปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษของ ศ.น.พ. ประเวศ วะสี** .กรุงเทพฯ : โฟร์พริ้น
ดิง จำกัด .
- ปริญญา ปานชานา (2551) . “ระบบการศึกษาที่นำไปสู่การเบียดขับทางสังคม” .รวมบทความ
การประชุมทางวิชาการโครงการการพัฒนาทุนทางสังคมภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่
ยั่งยืนระยะที่ 1 .สุราษฎร์ธานี: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ปรีชา นุ่นสุข. (2532). **นครศรีธรรมราช**. นครศรีธรรมราช : โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ
วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.
- . (2549). **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทย** .
เมืองโบราณ ปีที่ 32 ฉบับที่ 4 (ต.ค.- ธ.ค. 2549)
- ป่าไม้ , กรม. (2551). **พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507** . กรุงเทพฯ : กรม
ป่าไม้
- . (2554). **ประวัติการปลูกป่าชายเลนในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : กรมป่าไม้
- เปรมชญา ชนวงศ์ และคณะ . (2551) “ 5 ทศวรรษ : พัฒนาการทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคม
ชุมชนบุกเบิกใหม่ในผืนป่าละเมาะ ” .รวมบทความการประชุมทางวิชาการโครงการ
การพัฒนาทุนทางสังคมภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนระยะที่ 1 .สุราษฎร์ธานี : สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- . (2551). “บ้านสระขาว: ชุมชนนิยม ชุมชนเพื่อคนรักแห่งขุนเขาป่าละเมาะ” รวม
บทความการประชุมทางวิชาการโครงการการพัฒนาทุนทางสังคมภาคใต้เพื่อ การ
พัฒนาที่ยั่งยืนระยะที่ 1 .สุราษฎร์ธานี: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- . (2553) . “หลักสูตรท้องถิ่นโดยชุมชน : ฐานพัฒนาทุนมนุษย์และทุนทางสังคมในยุค
ปฏิรูปการศึกษา” รวมบทความการประชุมทางวิชาการโครงการการพัฒนาทุนทาง
สังคมภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนระยะที่ 2 .สุราษฎร์ธานี: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2506) . **พระราชหัตถเลขาเรื่องเสด็จประพาสแหลม
มลายู**. ม.ป.ท. : โรงพิมพ์คุรุสภา,
- พรณี บัวเล็ก. (2544) . **การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย : บทสำรวจสถานะความรู้**.
กรุงเทพฯ : ศยาม.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2550). **ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ : แนวคิด เทคนิค และ
กระบวนการ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัฒนาที่ดิน , กรม. (2548). รายงานการจัดการทรัพยากรดินเพื่อการปลูกพืชเศรษฐกิจหลัก
ตามกลุ่มชุดดิน เล่มที่ 2 . กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์.

----- . (2549). ข้อมูลการจัดการดินจังหวัดชุมพร . กรุงเทพฯ : สำนักสำรวจดินและวางแผนการการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

พาณิชย์จังหวัดชุมพร, สำนักงาน. (2549). ข้อมูลการตลาดจังหวัด พ.ศ.2549 .ชุมพร :
สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดชุมพร.

----- . (2552). ข้อมูลการตลาดจังหวัด พ.ศ.2552 .ชุมพร : สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดชุมพร
ไพโรจน์ ประเสริฐศรี. (2551). “ยุทธศาสตร์ยางพาราแห่งชาติ”. หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับ
วันที่ 31 กรกฎาคม 2551.

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม . (2542) . ผู้นำ . (พิมพ์ครั้งที่ 4) . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

ภาคพัฒนา ทิพย์ประไพ .(2540). แนวคิดวิธีการผลิตแบบเอเชียกับการอธิบายหมู่บ้านไทย.
กรุงเทพฯ : ศรีนครินทร์วิโรฒ.

มหาดไทย, กระทรวง . (2528) . ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดชุมพร. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์การพิมพ์.

มานุษยวิทยาสิรินธร , ศูนย์. (2548). ภูมิปัญญากับการสร้างพลังชุมชน. กรุงเทพฯ : ศูนย์
มานุษยวิทยาสิรินธร.

แม่โจ้, มหาวิทยาลัย. (2552). ข้อมูลทั่วไป. ชุมพร : มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดชุมพร .

ยุทธชัย อนุศักดิ์พันธุ์. (2551). การจัดการชุดดินภาคใต้ประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักวิจัยและ
พัฒนาการจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี.(2536). หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ :ไทย
อนุเคราะห์ไทย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). อนุกรมวิธานพืช. กรุงเทพฯ : เพื่อนพิมพ์ .

ราชภัฏสุราษฎร์ธานี,มหาวิทยาลัย. (2552). รายงานผลการดำเนินงานโครงการส่งเสริม

คุณภาพการศึกษา โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ประจำปี 2552 . กองกิจการ
พิเศษ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

----- . (2553). รายงานการนิเทศตรวจเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ประจำปี
2553. กองกิจการพิเศษ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

เรวัต เลิศฤทัยโยธิน. (2541). “ปาล์มน้ำมัน” . พฤษศยศาสตร์พืชเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาพืช
ไร่ นา คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เลิศชาย ศิริชัย และคณะ. (2546). สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม.

- วนิดา พรไพบูลย์ (2552). คำอธิบายกฎหมายที่ดินป่าไม้ เอกสารสิทธิในที่ดิน และการตรวจพิสูจน์สิทธิในที่ดิน พร้อมด้วยคำพิพากษาศาลฎีกา และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการกฤษฎีกา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : พิมพ์พิจิตรกรรมอุทยาน สัตว์ป่าและพันธ์พืช.
- วรรณิ ทัพพกิจ และเยาวลักษณ์ อิมสุทธิ์. (2548). การสำรวจพืชบริเวณป่าชายเลน .มปทวิจัยป่าไม้ ,ศูนย์ . (2548) .โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ : กรณีภาคใต้. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- วิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, สถาบัน. (2551). ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม . (ออนไลน์) .เข้าถึงได้จาก <http://info.tdri.or.th> . 25 สิงหาคม 2551 .
- วิจัยยาง , สถาบัน. (2547). ข้อมูลวิชาการยางพารา . กรุงเทพฯ : กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- (2550). ข้อมูลวิชาการยางพารา. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- วิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทะเล , สถาบัน (2552) .รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2552 .กรุงเทพฯ : เวิลด์ออฟเซ็ท
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. (2546) . พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงดาว.
- วิฑูรย์ เลี่ยนเจริญ, บรรณาธิการ. (2535). เกษตรกรรมทางเลือก: ทางรอดของเกษตรกรไทย. กรุงเทพฯ : เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก.
- วิทย์ เทียงบุญธรรม. (2536). พจนานุกรมสมุนไพรไทย. กรุงเทพฯ : ประชุมทองการพิมพ์.
- วิมล คำศรี .(2544) . วัฒนธรรมข้าวและพลังอำนาจชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วุฒิชชาติ สิริช่วยชู .(2533) . ชุดดินที่จัดตั้งในภาคใต้และพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย จำแนกใหม่ตามระบบอนุกรมวิธานดิน 1998. เอกสารวิชาการฉบับที่ 448. กองสำรวจและจำแนกดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ศิลปากร, กรม. (2515). พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงสารประเสริฐ อักษรนิติ . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา.
- เศรษฐกิจการเกษตร ศูนย์สารสนเทศการเกษตร, สำนักงาน. (2552). ข้อมูลพื้นฐานเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2552 . กรุงเทพฯ : ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- สงเคราะห์การทำสวนยาง กองทุน . (2553) . ประวัติและความเป็นมาของกองทุน. (ออนไลน์) . เข้าถึงได้จาก www.rubber.co.th. เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2553.

- สงบ ส่งเมือง. (2532). **วิวัฒนาการการเขียนประวัติศาสตร์ภาคใต้**. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- . (2542). “ทางรถไฟสายใต้” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 7**. กรุงเทพฯ. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย.
- . (2546) . **เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ในรอบห้าทศวรรษ**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิถีทรรศน์.
- สงบ ส่งเมือง และชาญรงค์ เทียงธรรม. (2542) . “ชุมพร, จังหวัด” .ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 5**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยธนาคารไทยพาณิชย์.
- ส่งเสริมสหกรณ์ , กรม. (2554). **การจัดสรรที่ดินทำกิน**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.cpd.go.th/cpd/cpdinter /index.html>. เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2552.
- สมนึก ทับพันธุ์ และจวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2535). “วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่าภาคใต้” ใน **เจมส์ คัดดี้ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ. 2535 . วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) .กรุงเทพฯ : สถาบันท้องถิ่นพัฒนา.
- สมพงษ์ ดุลยอนุกิจ. (2549). **สังคมศาสตร์กับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมภาพ มานะรังสรรค์. (2526). **เศรษฐกิจการเกษตร**. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- สมศักดิ์ วรรณศิริ. (2542). **ยางพารา** .(พิมพ์ครั้งที่ 3) . กรุงเทพฯ : ฐานเกษตรกรรม.
- สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย (ส.ท.ท.) . (2554) . **บทสรุปสำหรับผู้บริหาร ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการกระจายอำนาจ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย
- สหกรณ์จังหวัดชุมพร, สำนักงาน . (2553). **กล้วยหอมทองกลุ่มเกษตรกรทุ่งควาวัด**. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก, <http://webhost.cpd.go.th/chumphon/> . เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2553.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540) . **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สันติสุข กฤดากร, มล. (2541). **การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย,มูลนิธิ. (2529). **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 5**. กรุงเทพฯ : สยามเพรสแมนเนจเม้นท์.
- สารูป ฤทธิ์ชู. (2526). **การเมืองการปกครองของมณฑลชุมพร พ.ศ.2439-2468** .นครปฐม : วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร .

- สำนักส่งเสริมการปลูกป่า , กรม. (2551). เอกสารเผยแพร่โครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ.
เข้าถึงได้จาก <http://www.forest.go.th>. (ออนไลน์). เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2551.
- สำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน, สำนัก. (2550). คู่มือการจัดการดิน ชุมพร. กรุงเทพฯ :
กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร . (2548) . กระบวนทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน . กรุงเทพฯ :
โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร . (2523). ต้นกำเนิดชนชั้นนายทุนในประเทศไทย (พ.ศ.2398-2453)
.กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์.
- สีลาภรณ์ นาคทรรพ . (2539) . การศึกษาวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สืบ นาคะเสถียร , มุลนิธิ. (2554). สัมปทานป่าไม้บทเรียนจากสายน้ำเลือด. (ออนไลน์) .เข้าถึง
ได้จาก www.seub.or.th. เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2554.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2542). “ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้” . ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย
ภาคใต้ เล่ม 12. กรุงเทพฯ. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยธนาคารไทยพาณิชย์.
----- . (2544) . โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- สุรจิตติ ศรีกุล และคณะ . (2549). การผลิตและการกระจายพันธุ์ปาล์มน้ำมันลูกผสม
สุราษฎร์ธานี. สุราษฎร์ธานี : สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 7 กรมวิชาการเกษตร.
- สุรพล ตัญยานนท์. (2544). การดูแลรักษาสวนกาแฟโรบัสต้า. เอกสารประกอบการอบรมตัวแทน
เกษตรกรชาวสวนกาแฟในการปลูกกาแฟพันธุ์โรบัสต้า 6 จังหวัดชายแดนภาคใต้.
- สุวรรณี คำมั่น และคณะ (2551). ทูทางสังคมกับการพัฒนาทุนมนุษย์. กรุงเทพฯ : เอกสาร
ประกอบการประชุมประจำปีของTDR สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2550). โลกพลิกโฉมความมั่งคั่งในนิยามใหม่. กรุงเทพฯ : บริษัทมีเดีย
แอสโซซิเอตเต็ด จำกัด.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548) . ฐานคิด จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน .กรุงเทพฯ : พลัมปัญญา.
- หอสมุดแห่งชาติ. (2510). จดหมายเหตุ สมัยอยุธยา . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี.
- องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัด. (2551). แผนพัฒนาตำบลสวนแตงสามปีพ.ศ.2551-2553.
ชุมพร : องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัด
- องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหลวง. (2551). แผนพัฒนาตำบลสวนแตงสามปีพ.ศ.2551-2553.
ชุมพร : องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหลวง

องค์การบริหารส่วนตำบลละแม. (2551). **แผนพัฒนาตำบลสวนแตงสามปีพ.ศ.2551-2553.**

ชุมพร : องค์การบริหารส่วนตำบลละแม.

องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง. (2551). **แผนพัฒนาตำบลสวนแตงสามปีพ.ศ.2551-2553.**

ชุมพร : องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง

อเนก นาโคบุตร, (2545). **ทุนทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย.** กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท 21

เซนจูรี่จำกัด

อมรา พงศาพิชญ์. (2543). “ ธรรมนูญและธรรมนูญกับองค์กรประชาสังคม” **การจัดการ**

ปกครอง. หน้า 1-14. กรุงเทพฯ ฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมรา ศรีสุชาติ. (2544). **สายรากภาคใต้ ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ จิตลักษณะ.** กรุงเทพฯ: สำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

อรศรี งามวิทยาพงศ์ .(2545). **ปฏิรูปการศึกษา : มุมมองทางกระบวนการทัศน์และบริบท**

สังคมไทย. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน [http://www. Mindigh](http://www.Mindigh)

tuniv.org. เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2555.

อัมมาร สยามวาลา (2544) . **ทุนทางสังคมกับปัญหาความยากจน.** เอกสารประกอบการสัมมนา

วิชาการประจำปี 2544 เรื่องยุทธศาสตร์การขจัดปัญหาความยากจน. ณ โรงแรมอิมบาสซา

เดอริชิต์จอมเทียน ชลบุรี

อานันท์ กาญจนพันธุ์, บรรณาธิการ. (2541). **ผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจสะท้อนวิกฤติทาง**

ปัญญาและวัฒนธรรม ของสังคมไทย.วารสารวิจัยสังคม. ปีที่ 19-21 ฉบับที่ 2-2 (2539-

241) หน้า 14-17

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2543) . **พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร : กระบวนทัศน์และ**

นโยบาย. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

----- . (2544) . **วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน : พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการ**

พัฒนา. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

----- . (2549) . **วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจไร้วัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ ฯ : คปไฟ.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). **ภูมิปัญญาทักษิณ.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

Coleman, J. (1999). **Social Capital in the Creation of Human Capital.** American

Journal of Sociology, 94 (Supplement), 95-120.

Putnam, R. (1993). **The Prosperous Community-Social Capital and Public Life.**

American Prospect (13), 35-42.

World Bank. (2007). **World Development Report 2007; Development and Next**

Generation

บุคลากรกรม

- กวี สังข์แก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 1 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 1 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 1 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 1 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2552.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 1 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2552.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 1 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2552.
- เกรียงศักดิ์ สมชื่อ ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 240 หมู่ที่ 7 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- เกษม พลายอินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 175 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- เกสร เพชรสนธิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 213 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 16 ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ไกรศรี เจียดแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 1 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 1 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2551.
- ขวัญฤทัย อ่อนจร ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควาวัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- จรัส ศรีภักดี ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 38 หมู่ที่ 9 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 134 หมู่ที่ 1 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.

- จักรพงศ์ หนูคง ผู้ให้สัมภาษณ์. นิตศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 119 หมู่ที่ 2 ตำบล
ละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิตศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 119 หมู่ที่ 2 ตำบลละแม อำเภอละแม
จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2551.
- จิตร ปานช่วย ผู้ให้สัมภาษณ์. นิตศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งคา
วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งคา
วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- เจริญ ปานช่วย ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 6 ตำบล
ทุ่งคา วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- เจริญพงษ์ มุสิกะ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 87 หมู่ที่ 9
ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 87 หมู่ที่ 9 ตำบลสวน
แตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2551.
- เฉลิม บุญมาก ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่ง
หลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิตศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งหลวง
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่ง
หลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2551.
- แนลัม เยาวนานนท์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 6
ตำบลทุ่งคา วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ชวน สมมุง ผู้ให้สัมภาษณ์. นิตศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 4 ตำบลสวนแตง
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ชิต รัตนพิบูลย์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 116 หมู่ที่ 4 ตำบล
ละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 116 หมู่ที่ 4 ตำบล
ละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2551.
- ชูเดช ปลอดสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 4 ตำบล
ทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- เชิดชัย สุขฉายา ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 7 ตำบล
ทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2551.

- โชติ ทองดีนุ้ย ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 101 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งคา
วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- โชติกา ชุมวลศรี ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 5
ตำบลทุ่งคา วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งคา
วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- ณัฐศตวรรษ อนันตศักดิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 240 หมู่
ที่ 7 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 134 หมู่ที่ 1 ตำบลละแม
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- เดโช คงมณี ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 89 หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่ง
หลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 213 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่ง
หลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ทวีวัตร เครือสาย ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 206 หมู่ที่ 16
บ้านสระขาว ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2551
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 206 หมู่ที่ 16 บ้านสระ
ขาว ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2551
- ทิวากร ณ พัทลุง ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 33/1 หมู่ที่ 1 ตำบล
ทุ่งคา วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- เทียง นิลวงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 1 ตำบล
ทุ่งคา วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2551.
- เทียบ สงละออ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ โรงเรียนการอาชีพหลังสวน
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2551
- ธวัชชัย ศรีแสง ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 33/1 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่ง
คา วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 33/1 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่ง
คา วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 33/1 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งคา วัด
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 33/1 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่ง
คา วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.

- ธวัชชัย สุขสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์. นิตศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 94 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ธีรพงษ์ ยิ่งยงค์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งควาดี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งควาดี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- ธีระ ขวัญยืน ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 89 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งควาดี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2551.
- ธีรชัย มีเดช ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 1 ตำบลเขาถ่าน อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 1 ตำบลเขาถ่าน อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 1 ตำบลเขาถ่าน อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- นรภัทร เพชรภรณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 134 หมู่ที่ 1 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- นายนิรันดร์ นาคสวัสดิ์ .ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 14/1 หมู่ที่ 2 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2552 .
- นิติต พุทศรี ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งควาดี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- เนื่อน การะกนต์ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 42 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2552.
- บรรพต คงจันทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์. นิตศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 153 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งควาดี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 153 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งควาดี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- บุญพบ นาคแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 36 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2552.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 36 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2552.
- บุญยิ่ง วงสร้าง ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งควาดี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.

- ประจวบ พรหมอยู่ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2551.
- ประจักษ์ ช่วยตน ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 6 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ประดิษฐ์ ทองรอด ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งควัววัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ประดับ สีฟ้า ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควัววัด หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควัววัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ประทีป เจริญวิริยากร ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ประทุม พวงเดช ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 129 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งควัววัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2551.
- ประพาส สมหวัง ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2551.
- ประภัทร ใจสุข ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 162 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควัววัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 261 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควัววัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- ประยูร วงศ์สวัสดิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 13 ตำบลทุ่งควัววัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2551.
- ประสาร ศรีสวัสดิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 82 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ประสิทธิ์ คำขลิ้ง ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 69 หมู่ที่ 3 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ปรารมภ์ รติพัชรพงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 71 หมู่ที่ 9 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- ปรีชา กังช้า ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนวงส์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งควัววัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ปิยะ บัวพันธ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 2 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.

- ปิยะดา ทองขาว ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควา
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- ผกามาศ เกียรติรุ่งโรจน์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 274/6
หมู่ที่ 9 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- เพียว เอี่ยมสำอาง ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 5
ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2552.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 5 ตำบลละแม
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2552.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 5 ตำบลละแม
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2552.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 5 ตำบลละแม
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2552.
- พงษ์เทพ เรืองอารา ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 7 ตำบล
ละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 7 ตำบลละแม อำเภอ
ละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- พร้อม ทองศรี ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 114 ตำบลทุ่งควา
วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2551.
- พระครูอินุทโชโต. ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ วัดบ้านดวด ตำบลสวนแตง
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2551.
- พัลลี แสงเลียบ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 5 ตำบล
ปากน้ำ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- พิรุณ จันทรศรี ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 207 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่ง
ควา วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 207 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควา
วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- ไพศาล ทองบ่อ ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่ง
หลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ไพศาล มีสมบัติ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 81 หมู่ที่ 12
ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ไพศาล ราชเจริญ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 41/1 หมู่ที่ 4
ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.

- ภัทราภรณ์ คงจันทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- มลชัย พิทักษ์ปรัชญากุล ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 143 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551..
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 143 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2551.
- มานอบ สูงศักดิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ กลุ่มเกษตรกรทำสวนทุ่งควาต์ หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- มานพ ด่วงดี ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 144 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ยงยุทธ แก้วบุปผา ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 130 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- เยาวเรศ นนทสวัสดิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 213 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- วรรณา พุทศรี ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- วรรณณ แก้วอ่อน ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 8 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- วรรดี แสงสง ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 101 หมู่ที่ 1 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ระพิน บัวทองคำ ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- วิภาวดี ยังสถิตย์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 134 หมู่ที่ 1 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- วิรัช เอื้ออารี ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ เลขที่ 197 สำนักงานตลาดละแมเมืองใหม่ หมู่ที่ 7 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ เลขที่ 197 สำนักงานตลาดละแมเมืองใหม่ หมู่ที่ 7 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2551.
- วิโรจน์ ไกรเพชร ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 110 หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.

- วิโรจน์ ลอยเกตุ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 2 ตำบล
ทุ่งควัวดี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- วิไล นวลมุสิก ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์. ณ บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 2 ตำบลดอนหาร
อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2552.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย. ณ บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 2 ตำบลดอนหาร อำเภอดอนสัก
จังหวัด สุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2552.
- วิศิษฐ์ บัวทองคำ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 1
ตำบลทุ่งควัวดี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควัวดี
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควัวดี
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- แวว อ่อนสติ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 6 บ้านหนองบัว หมู่ที่
6 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 6 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6
ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2552.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 6 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6
ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2552.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 6 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6
ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2552.
- ศุทธาดี ปานช่วย ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่ง
ควัวดี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2550.
- สนิท คชแสน ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งหลวง
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- สมคิด ดาวเปี้ยก ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 2
ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่ง
หลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2551.
- สมคิด เผือกเจริญ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 6
ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2551.
- สมชาย คงจันทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กรุณลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 2 ตำบล
ทุ่งควัวดี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.

- ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งควา
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2550
- ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งคา
วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งควา
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งคา
วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งควา
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2551
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งควา
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2552.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งควา
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2552.
- สมชาย ช่วยคง ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 54 หมู่ที่ 4 ตำบลสวน
แดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 54 หมู่ที่ 4 ตำบลสวน
แดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2552.
- สมนึก แก้วจรัส ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 7 ตำบล
ทุ่งควา อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งควา
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 175 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งคา
วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- สมนึก พุทธศรี ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งคา
วัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควา
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- สมพงศ์ ชุมทอง ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งควา อำเภอ
ละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- สมพงศ์ รongพล ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 33/1 หมู่ที่ 1 ตำบล
ทุ่งควา อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.

- สมพงษ์ จงพัฒน์ ผู้ให้สัมภาษณ์. นิตศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- สมพงษ์ สิทธิจันทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 33/1 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควาตี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- สมพร มีนาคุ้ม ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 2 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- สมพิศ บุญกำเนิด ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 81 ตำบลทุ่งควาตี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2551.
- สมโภชน์ ไหมพรหม. ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 25 หมู่ 6 บ้านบางลำพู ตำบลแหลมทราย อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2551
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 25 หมู่ 6 บ้านบางลำพู ตำบลแหลมทราย อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2551
- สมมาศ คงจันทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์. นิตศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 8 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2551.
- สมมาศ เอียดแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 6 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 6 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 6 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- สมมาศ คงจันทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์. นิตศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 8 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2552.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 8 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- สมศักดิ์ เอี่ยมสะอาด ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควาตี อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- สฤทธิพันธ์ กองชานา ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 10 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- สวัสดิ์ มีคลัง ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 16 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- สันติ รอดสุด ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 9 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.

- สายนท์ รุ่งบุญคง ผู้ให้สัมภาษณ์. นิตศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 2 ตำบล
ละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- สำเนา คชเดช ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 94 หมู่ที่ 1 ตำบล
ละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 94 หมู่ที่ 1 ตำบลละแม
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2551.
- สำรวม ใจเปี่ยม ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 122 หมู่ที่ 5
ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- สำเร็จ พัทธภักดิ์ผู้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ โรงเรียนบ้านทับใหม่
หมู่ที่ 5 บ้านทับใหม่ ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม
2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ โรงเรียนบ้านทับใหม่ หมู่ที่ 5 บ้าน
ทับใหม่ ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2552.
- สุโข สมหวัง ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 13 ตำบล
ละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- สุจินต์ คงสง ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอ
ละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- สุจินต์ ช่วยเกิด ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 5
ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- สุชาติ แทนแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 107 หมู่ที่ 8
ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- สุชาติ สุขจุ ผู้ให้สัมภาษณ์. นิตศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 87 หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งควาต์
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- สุตถวิล เพชรสนธิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 81 หมู่ที่ 1
ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- สุนันทา บำเพ็ญผล ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 241 หมู่ที่ 7
ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. นิตศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 134 หมู่ที่ 11 ตำบลละแม
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2551.
- สุพจน์ ภูรัตนโอภา เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ สำนักงานป่าไม้ 15 จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ให้
สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร.
เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2551.

- ผู้ให้สัมภาษณ์. เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ สำนักงานป่าไม้ 15 จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัด
ชุมพร. เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2551.
- สุพรรณิ แพชนะ ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 240 หมู่ที่ 7 ตำบล
ละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- สุพันธ์ เพ็งล่อง ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 7
ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2551.
- สุมามาต ปานแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 3 ตำบล
สวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- สุรียา กังวาฬ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 82 หมู่ที่ 6 ตำบล
ทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2552.
- สุรียา นาคแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 6 ตำบลสวน
แดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- สุวัชร จินาเพ็ญ ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 2
ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- สุวรรณ โรจนรัตน์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 8
ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- สุวัฒน์ เพียรรักษา ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 154 ตำบล
ทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2551.
- เสริมศักดิ์ ชมพิทักษ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 161/5 หมู่ที่
7 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- เสรีย์ จันทรศร ผู้ให้สัมภาษณ์. ปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 33/1 หมู่ที่ 1
ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 102 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่ง
ควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- สำเร็จ พัทธกะปรีชากุล ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ โรงเรียนบ้านทับใหม่ หมู่ที่ 5
บ้านทับใหม่ ตำบลทุ่งควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2552.
- หักชัย รักเจริญ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 90 หมู่ที่ 9
ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- อนัน อปศิริ ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 91/17 ตำบลทุ่งควาต์
อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 91/17 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่ง
ควาต์ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2551.

- อนุมาส จันทรืทองขาว ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 7 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- อนุศาสน์ บุญถาวร ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 74 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- อมร บรรจงศิริ ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 7 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- อรชума เหมือนพรรณราย ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 213 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550.
- อรุณ พรหมแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 108 หมู่ที่ 8 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- อ้วน ถาวร ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 6 บ้านนาจันชีว หมู่ที่ 2 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2551.
- อัมพร แสงสุข ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 71/1 หมู่ที่ 8 ตำบลคันธุลี อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2551.
- ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 71/1 หมู่ที่ 8 ตำบลคันธุลี อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- อารักษ์ นาคสุพรรณ ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 108 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งควาต อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- อารีย์ ดำปาน ผู้ให้สัมภาษณ์. กำไร ประกอบชาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 74 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งควาต อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- อำพร ยิ้มแสง ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 79 หมู่ที่ 5 ตำบลสวนแดง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- อุดม แก้วมิ่งษ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. กรชูลี สังข์แก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งควาต อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.
- อุดมศักดิ์ สอนสุทธิ ผู้ให้สัมภาษณ์. นิทัศน์ ไหมจ้อย ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 81 หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.
- อุทัย เครือสาย ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 206 หมู่ที่ 16 บ้านสระขาว ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2551
- เอกรัฐ หลีเส้น ผู้ให้สัมภาษณ์. เปรมชญา ชนะวงศ์ ผู้สัมภาษณ์. ณ ที่ว่าการอำเภอละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2550.

เวทีชุมชน

การแก้ปัญหาโรคยางพาราด้วยการฟื้นฟูดิน. เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหลวง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2552.

การทำซั้ง. เวทีชุมชน ณ ซายหาดละแม หน้าบ้านลุงไข่ หมู่ที่ 5 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2552.

----- .เวทีชุมชน ณ ชุมชนบ้านหนองบัว ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2552.

การทำประมงพื้นบ้าน. เวทีชุมชน ณ ชุมชนบ้านหนองบัว ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2552.

การแบ่งประเด็นย่อยในการทำแผนจัดการเรียนรู้ หลักสูตรท้องถิ่นอำเภอละแม. เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2552.

----- . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลละแม ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2552.

การพัฒนาการเรียนรู้อาชีพประมงพื้นบ้าน. เวทีชุมชน ณ ศาลาประชุมหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2552.

การพัฒนาการเลี้ยงปูม้า. เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตงตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2552.

การพึ่งตนเองของชุมชนบ้านสระขาว. เวทีชุมชน ณ บ้านสระขาว หมู่ที่ 16 ตำบลทุ่งควาต์อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2551.

การสร้างส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล. เวทีชุมชน ณ ศาลาหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2552.

การรวมกลุ่มทำซั้ง. เวทีชุมชน ณ ชุมชนบ้านหนองบัว ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร, เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2552.

การอนุรักษ์ฟื้นฟูประมงชายฝั่ง. เวทีชุมชน ณ บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2552.

----- .เวทีชุมชน ณ ศาลาหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร, เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2552.

ทรัพยากรชายฝั่ง. เวทีชุมชน ณ ที่ประชุมหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2552.

ที่มาของอำเภอละแม . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลละแม ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2551.

บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการพัฒนาชุมชน. เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควัววัดตำบลทุ่งควัววัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2551.

----- . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2551.

บ้านสระขาว . เวทีชุมชน ณ บ้านสระขาว หมู่ที่ 16 ตำบลทุ่งควัววัดอำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2551.

ชุมชนชาวเล . เวทีชุมชน ณ บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2551.

ชุมชนทุ่งควัววัด. เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควัววัดตำบลทุ่งควัววัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2550.

ชุมชนอำเภอละแม . เวทีชุมชน ณ ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2551 .

----- . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควัววัด ตำบลทุ่งควัววัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. 24 มกราคม 2551.

ชุมชนตำบลสวนแตง . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2551.

บริบทตำบลละแม . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลละแม ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2551.

บริบทตำบลสวนแตง . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550.

บริบทชุมชนละแม . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควัววัด ตำบลทุ่งควัววัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2550.

บริบทตำบลทุ่งหลวง . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหลวง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2551.

บริบทตำบลทุ่งควัววัด . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควัววัด ตำบลทุ่งควัววัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2550.

บริบทอำเภอละแม . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลละแม ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2551.

ประมงพื้นบ้าน. เวทีชุมชน ณ บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2552.

ประวัติชุมชน . เวทีชุมชน ณ บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร.
เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2551.

ประวัติชุมชนประมง . เวทีชุมชน ณ บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร.เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2551.

รูปแบบการทำประมงพื้นบ้านอำเภอละแม . เวทีชุมชน ณ ศาลาประจำหมู่ที่ 5 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2552.

เวทีปูม้า . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลละแม ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร.
เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2552.

สภาพปัญหาของอำเภอละแม . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลละแม ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2552.

หลักสูตรท้องถิ่นตำบลสวนแตง . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตงตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร, เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2551.

----- . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตงตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร.เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2552.

----- . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตงตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2552.

----- . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตงตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2551.

----- . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตงตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2552.

----- . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตงตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2552.

หลักสูตรท้องถิ่นตำบลทุ่งควาวัด . เวทีชุมชน ณ โรงเรียนบ้านทับใหม่ หมู่ที่ ตำบลทุ่งควาวัดอำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2551.

----- . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัดตำบลทุ่งควาวัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2553.

----- . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัดตำบลทุ่งควาวัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2553.

----- . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัดตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2551.

----- . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัดตำบลทุ่งควาวัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2552.

----- . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัดตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2552.

หลักสูตรท้องถิ่นตำบลทุ่งหลวง. เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งหลวง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2552.

หลักสูตรท้องถิ่นตำบลละแม . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควาวัดตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2552.

หลักสูตรท้องถิ่นโรงเรียนบ้านดอนแค . เวทีชุมชน ณ โรงเรียนบ้านดอนแค ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2552.

หลักสูตรท้องถิ่นอำเภอละแม . เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตงตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2552.